

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

N 204640

SVPER OCTO

LIBROS ARISTOT.

113

DEPHYSICA ABSQVL

On 9 n

TATIONE.

COMMENTARIA

VNA CVM QVAESTIONIBVS SVB

vigillatissimo Pastore nostro Magistro Generali Fratre
Frãcisco Salazar.

24993

AVTHORE P.F. PETRO DE OÑA

Burg.in Sacra Theologia Doctore, Prouin-
ciæ Castellæ, instituti Sanctæ Mariæ de Mer-
cede Redemptionis captiuorum de
Obseruantia.

COMPLVTI.

Ex Officina Ioannis Gratiani.

Anno. 1593.

*De la libreria de la casa Profesa de la
compañia de Jesus de Madrid.*

$1^a = 11947$

Et causa aqua simpliciter committatur per
notarios & postea non censetur commissa. Secus
si auctor committatur per Gmno. in l.
de sequentione p. l. i. r.
CCCCXXV Si quis cois non suo iudice
debeat de p. r. vide per J. in l. de r. r. r.
Et in i. r. om. i. l. i. de ex. al. r. r.
Et in i. r. om. i. l. i. de ex. al. r. r.
CCCCXXVI Si quis cois non suo iudice
debeat de p. r. vide per J. in l. de r. r. r.
Et in i. r. om. i. l. i. de ex. al. r. r.
CCCCXXVII Si quis cois non suo iudice
debeat de p. r. vide per J. in l. de r. r. r.
Et in i. r. om. i. l. i. de ex. al. r. r.

R 204646
SVPER OCTO

LIBROS ARISTOT. 113

DEPHYSICA ABSQVL Oñ9 n
TATIONE.

COMMENTARIA

VNA CVM QVAESTIONIBVS SVB

*vigillatissimo Pastore nostro Magistro Generali Fratre
Frācisco Salazar.*

24993

AVTHORE P. F. PETRO DE OÑA
Burg. in Sacra Theologia Doctore, Prouin-
ciæ Castellæ, instituti Sanctæ Mariæ de Mer-
cede Redemptionis captiuorum de
Obseruantia.

COMPLVTI.

Ex Officina Ioannis Gratiani.

Anno. 1593.

*De la libreria de la casa Profesa de la
Compañia de Jesus de Madrid.*

Fr. Petrus de Oña, S. Theologię publicus
professor, Lectori vñeuolo, S. D.

V A cœperā animi beneuolentia gra-
titudineque (prudēs lector) publicæ
vtilitati, quæstiones supervniuersam
logicam Arist. consecrare: ipsa cōsu-
mare decreui: vt & quæ super octo li-
bros de Physico auditu se legeram, in eiusdē gra-
tiam typis mandarem: sed profecto vbi adest vo-
luntas, semper deest possibilitas, quę vt inuida, al-
tiora vt deprimat, insidiatur: Effecit ergo, vt &
dici suspenderentur, & tādē me absente (quod
magis timeo) omnibus inseruirent. Ex quo turbi-
do fonte & principio, non dubito, quin & turbi-
da pręlorum mendis, & inculta Correctoris defe-
ctu, præ manibus circumferantur. In illis tamē scri-
bendis) quia logicalia abstrusa animis, difficiliaque
pro tyronū captu multorū oculis videbātur) ver-
borū lauauī habenas, & fusiorē me ipsum prębui,
in recitādis refellēdisve aliorū placitis, quā forte
parerat. Eūdē tamen ordinē semper obseruaui, vt
quęstionē alienā a proprio instituto, nō solū non
vocaberim, verū etiā in propriā sedē relegare fe-
cerim, & pro diuisione librorū Arist. que intētu,
quæ

quæstiones ipsas in articulos partitas, nulla difficultate omiſſa, inuiſi & ſecui, in ſingularum tamen principio, ordinis rationem, intentum, libri ſummam appoſui & præfixi. Et ne ſaſtidiſa, longæ Thyloſophi litera videretur, in ſummam ſeorſum redegi, quibuſdã dubitatiunculis literalibus ipſam exponendo, quam methodum ordinẽ que faciliorem putauĩ, ipſumque ſpero; (imo & promito) iterum per me ipſum à mendis emaculatum, in libros de generatione & anima, ſeruare tibi que maioribus clarioribuſque characteribus illuſtratum, quam citiſſime proprijs expenſis offerre. Interim vero quo animo & benignitatẽ, priora eſt proſecutus, hæc etiam proſequere, vt me in tui obſequium, magis ac magis ſemper, deuictum habeas & ignoſcas.

¶ 4

T A S S A.

YO Miguel de Ondaça çauala Secretario de Camara de ſu Mageſtad de loſ q̃ reſidẽ en ſu Cõſejo doy fee q̃ por loſ ſeñores del ſe taſſo vn libro intitulado Super octo libros Ariſtoteliſ de Phĩſica abſcultatione cõmentaria vna cum quæſtionibus cõpueſto por fray Pedro de Oña preſentado en ſancta theologia, y lector della de la Orden de nueſtra Señora de la Merced a tres marauedis y medio cada pliego, y a eſte precio mandarõ ſe vendieſſe y no a mas, y mandaron q̃ eſta taſſa ſe ponga a fin de cada volumen de loſ q̃ aſi fueren impreſſoſ, y para q̃ dello cõſte de pedimiento del dicho fray Pedro de Oña, y mandado de loſ dichoſ ſeñores di la preſente q̃ eſ fecho en Madrid a. 19. dias del meſ de Henero de. 1593. años.

Miguel de Ondaça çauala.

ALMAE COMPLUTENSIVM

Academiae, toto terrarum orbe, celeberrimae. F. Petrus de Oña sacrae Theologiae publicus Professor
S. F. exoptat.

VM primum, indulgentissima mater Academia Complutensis in tuo gremio, excolendi ingenij gratia confidissimam, tanta me es humanitate complexa, ut me tuo lacte nutriendum, tuis virtutibus confirmandum, tuo splendore illustrandum, & divinis quasi sapientia dapibus augendum, & immortalitati, quoad mortalitas nostra fere, consecrandum susciperet. *A*

Parcibus enim vitam, quam plurimis animi perturbationibus subiectam: beatitudinis tamen cupiditate captam, à te verò beatam vitam liberalissima manu accepi. Cum enim sacra Theologia, verè celestis, ac divina, nec non diuino spiritu aflatam, non angustissimis rerum humanarum terminis circumscriptam; sed in amplissimo rerum diuinorum campo latissimè prouagatam, animum meum condecorares, tantorum beneficiorum quanta vix excogitari potest memoria obruitus tibi antea in lucem aditas super logicam quaestiones dicavi, ut & omnia mea vnde orta sunt redirent, & meum animum beneficium, me morem, & pergratum esse cognosceres, quas tuo patrocinio defensam, aut nulli aut paucissimi reprehenderet: eas tào a plausu

su humanitate, & alacritate suscepisti, ut quod maximū arbitror
ad quaestiones super libros Physicorum perscribendas, animū aduo
cares, quas cum manu scriptas istinc relinquerim, dum ego à te corpo
re longè absens, (Compositela enim publicè sacram Theologiam do
ceo) inimo tamen coniunctissimus, effecisti, ut hij mei commentarij,
subito, & quasi prater speciem excusi, in lucem prodirent, quos potius
dolere, quàm tibi consecrare, merito possem: licet enim eos, oculis, ty
pis mandatos non vidi, video tamen milites etiam fortissimos, duce
absente, terga vertere: si enim currus sine auriga datur præcipitio,
si domus Patre familia absente, latronibus vastatur, si denique Cui
tas sine Rectore non coalescit, nec stare potest, quomodo (ut clarè lo
quar) sine proprio Authore, Ordinatore, & Correctore, Prælio scrip
ta mandari possunt? quis autem nescit quanta sit excipientium in cu
ria, imperitia & (ut modestissimè dicam) festinatio mendosè ex
cepta, mendosius in exempla transfusa, mēdosissime, per manus homi
num propagantur, ut fere nec Caesaris imago, & circumscriptio re
tineatur. Ita fit qui honos authoris videtur, sit multo magis nominis
dedecus, ac detrimentum, & tandem recta doctrina periculū, quod
si nominis dumtaxat iactura ageretur, ferre cericè (ut religiosos de
cet) moderatè, nec enim tam mei amans sum, nunc autem ut incerta
pro certis, falsa pro veris, perniciofa pro salubribus, eaq; nostro nomi
ne passim circumferantur, id ferendum non est. Quapropter opus præ
sens tibi (felicissima mater Academia) non solum dicandum, sed
emendandum, & corrigendum, propono sperans confidenter, quàm
breuissimè, cum tuis osados loqui, & tam ista, quàm super libros
de Anima Commentaria penitus immaculata, publica utilitati iticū
consecrare. Vale in perpetuum, ut filios filiorum tuorum videas
pro Ecclesiæ sanctæ pace, & tranquillitate.

(?)

Tractatus iste super octo Aristotelis libros de Physica auscultatione P. F. Petri de Oña, his
mendis consonat exemplari.

Folio. 1. columna. 1. linea. 16. lege sapientia, & 1. 30. usurpatur. & 1. 34. quam. & c. 4. l. 12. adde
& non philosophia. f. 2. c. 2. l. 33. secundo, & sexto Merhabificia f. 3. c. 2. l. 2. 2. fiat f. 4. c. 2. l. 3 &
nota, & c. 3. l. 2. 1. scire. f. 5. c. 1. l. 19. nobis. c. 3. l. 29. definitione. c. 4. l. 3. pluralitas. f. 6. col. 2. l. 11 f. 6
ita. l. 44. v. g. l. 45. homo est animal. f. 7. c. 1. l. 8. nome, lege non ens l. 16. proprietates lege par
tes. l. 21. proprietates, partes. c. 3. l. 29. sino. ligno l. 45. lege de quodam hic circa. c. 4. l. 3. adde
aliis. l. 8. animal, anima. l. 27. & 28. propositiones, partes. f. 8. c. 1. l. 7. Anaximander. f. 9. col. 1. l.
continui. c. 2. 24. dubitatum, dubium. l. 43. infiditui, infinities. c. 4. l. 45. defendunt. c. 3. l. 14.
adde concludit. c. 4. l. 4. tum. vnum. f. 11. c. 2. l. 4. equaliter. f. 12. c. 1. l. 1. non tantum, notandum
c. 2. l. 33. compositorum. l. 40. eximium, extremum. l. 42. quauis. c. 3. l. 20. vnum subiectum, l.
44. ens secundum quid. f. 13. c. 2. l. 39. scilicet, sicut. l. 43. quia, quæ. c. 3. l. 21. in, tantum. c. 4. l. 35.
vniuersione, unde. l. 44. medio, extremo f. 14. l. 8. denotetur, denominetur l. 22. alio quia, alibi. c. 2.
15. multitudine. c. 3. l. 23. secundum, scilicet. l. 42. quia. l. 43. dele tuor. c. 4. l. 16. potestas. l. 22. nec
est ens actu. f. 15. c. 1. l. 9. prima, idest. l. 15. prima, idest. c. 2. l. 9. lege & appetitus. l. 13. sicut. co. 3.
l. 8. inuoluit. f. 17. c. 1. l. 17. quod. l. 34. modo. c. 4. l. 18. sancti Thomæ. f. 18. c. 2. l. 11. sunt, sicut,
obliquitate. l. 16. mathematicus. l. 21. circa hoc iam. l. 23. textu. formam, adde an potius e
iusdem sit scientie vitæ; simul considerare. l. 41. argumentum, ars. f. 17. c. 3. l. 10. gratia, ge
nera. f. 18. c. 2. l. 11. statuarius. c. 3. l. 7. effectus. f. 14. c. 1. l. 10. formæ. l. 26. sumitur. l. 45. consunc
tam. c. 4. l. 3. eusam. f. 33. c. 1. l. 4. omne, ratione. f. 25. c. 1. l. 2. conuictio, l. 4. forma. fortuna. l. 5.
dele in. l. 6. dele. vel. c. 2. l. 8. materia. c. 3. l. 1. prouo, c. 4. l. 1. confluunt. l. 8. & vt. l. 9. arca. l. 17.
habent. l. 30. eueniunt. l. 35. naturales. l. 37. sunt, quæ sunt. f. 26. c. 1. l. 1. aguntur. c. 3. l. 5. pro
uenient. prouidentia. l. 31. & entia naturalia. l. 47. motu. c. 1. l. 5. faceret ergo. l. 27. materia.
natura. c. 3. l. 31. quod ars est forma. c. 4. l. 4. dele numero. f. 27. c. 2. l. 10. genitæ. l. 26. libros. l.
29. mutationum. c. 3. l. 1. vlt. (spe. specie. c. 3. l. 33. & adde & tantum illud poluere materialiter &
l. 40. secundum, quintum. c. 4. l. 8. quæ. quæ. l. 17. conflata. l. 26. est, cum. l. 35. alio. animal. l.
42. animalis. f. 24. c. 2. l. 2. sunt, fuit. c. 3. l. 13. capite. l. 32. expensis, exemplis. co. 3. l. 10. motus. l.
12. alia. l. 28. ratione. f. 29. c. 1. l. 8. male. l. 47. soluit. c. 2. l. 22. mouens. l. 52. mobile. l. 45. per. c. 3.
5. Tertium. l. 12. solutum. l. 31. proportionem. l. 33. adducit, adducit. c. 4. l. 10. passo. l. 20. agēs,
habens. f. 30. c. 1. l. 1. sit, sic. l. 29. positua. c. 2. l. 5. per se per se notam. l. 10. per se nota. l. 37. qua
re. c. 3. l. 32. differt. c. 4. l. 16. pertinet. l. 30. Physicus. f. 31. c. 1. l. 10. traddere, edere. l. 16. signo
mones pares. l. 4. cum nihil. c. 2. l. 26. decet, debet. l. 27. principium. c. 3. l. 1. extrahantur. l. 18.
illud. c. 3. l. 14. similitum, similiter. l. 17. capite. l. 43. Plato. f. 32. c. 1. l. 19. totius. l. 33. sit. l. 36. sensi
bile. c. 2. l. 3. esset. adde esset vel esset. l. 8. puta, quia. l. 16. non secundum. l. 18. forte quod alia. l.
24. conuerteret. l. 46. inde, in se. c. 4. l. 2. sursum, rursus. l. 4. ocuper totum. l. 21. reicit. l. 29. ef
fectus. l. 46. suam & in se quiescens. sua & in se quiescens. f. 33. c. 1. l. 16. situ finitæ, infinita. & in
eodem, in suo inmanens, in suo situ manens. l. 25. infinitum, finitum. l. 26. & ex. c. 2. l. 41. cui.
c. 3. l. 24. continuum. c. 4. l. 11. quodam materia, quodam modo. l. 11. hoc, hac. l. 13. continuum. l. 21
sicut diuisio. l. 36. partium. f. 34. c. 1. l. 29. procedit. l. 40. repetire, recipere. l. 47. sit. c. 2. l. 36. ap
positionem. l. 38. duplex. l. 45. numerum. c. 3. l. 11. capite. l. 31. in infinitum, infinitum. c. 4. l. 8.
male. l. 13. aut. cum. f. 35. c. 1. l. 9. ratione. l. 32. requirit, nequit. c. 3. l. 22. dubitationes. l. 42. na
turaliter. c. 4. l. 26. rationes adductas in quarto capite in quantum volum. l. 34. continua, se,
36. c. 2. l. 6. solutas. c. 4. l. 26. in genere. l. 17. terminis. f. 37. c. 1. l. 10. dictorum. l. 24. vnde, vero, c.
3. l. 3. capite. c. 4. l. 20. extra nostra, ex nostra. f. 38. c. 1. l. 19. sed. l. 20. patet. c. 2. l. 18. quod omne
corpus. l. 19. repletur: constet. c. 3. l. 7. me immediate. l. 22. locus, materia. c. 4. l. 37. animalis: a
liis. f. 39. c. 1. l. 14. species. c. 3. l. 5. proximus. l. 15. tolli. l. 44. 3. lege quintum. c. 4. l. 12. viam vnde,
via vero. f. 76. c. 4. l. 18. secundum. l. 37. sequitur. f. 77. c. 3. l. 6. quando. l. 42. attractio. 78. c. 3. li.
34. carent. l. 48. contiguum. c. 2. l. 7. actum: autum. l. 44. aquisitione. c. 3. l. 7. appositio. c. 4. l. 27. su

cas sedatas l. 48. scians, f. 87. c. 1. l. 24. prebat. probat. c. 4 l. 8. esse omnium. l. 11. duriciei.
 In questionibus sic corrige. Folio. i. c. 1. l. 22. mater. materia. f. 2. c. 2. l. 11. de homine. lin. 34.
 petit articulum secundum sequentem. f. 3. c. 1. l. 9. tractatur. l. 39. posito. f. 4. c. 1. l. 26. represen-
 tentur. f. 5. c. 1. l. 27. in exco. eo. l. 32. species. l. 35. datur. c. 2. l. 6. conclusio. s. c. 3. l. 8. quado.
 questio. f. 6. c. 1. l. 9. in intellectu. l. 45. autem. aut f. 7. Gregor. ad quintum patet. l. 8. posito. li.
 47. ab intellectu c. 4. l. o. in malitia. in materialia. l. 11. siue. f. 8. c. 3. l. 31. 2. 3. articulo. 3. li. 39.
 probatur. ad phisicum. c. 2. l. 29. alia. talia. f. 9. c. 3. l. 3. notandum. motum. f. 10. c. 2. l. 6. Temillij
 ex. f. 14. c. 3. l. 37. xiam. etiam. f. 17. c. 1. l. 31. quam. l. 47. quam. quia. c. 3. l. 6. dedere. dicere. f. 18
 c. 4. l. 47. fundamentum. f. 19. c. 1. l. 36. dicendum retinetur. l. 41. vna. unde. f. 20. c. 1. l. 10. inte-
 lligentia. c. 3. l. 4. responderet. S. Tho. l. 15. realiter. f. 1. c. 1. l. 24. simplex. c. 2. l. 33. arti. Artit. c.
 3. l. 16. quam. quia. l. 47. vltimo. verum. f. 1. c. 1. l. 17. phisicæ siue methaphisicæ. l. 36. hi ly. c. 2.
 l. 38. secundi. c. 4. l. 38. m. f. 16. c. 2. l. 4. d. fficiliter. c. 3. l. 11. aliunde. abunde. f. 24. c. 1. l. 5. tradi-
 cata. c. 4. l. 21. positue. f. 17. c. 1. l. 40. medicaram a forma. f. 30. c. 1. l. vlt. sic. f. 31. co. l. 17.
 quid. f. 32. c. 1. l. 35. tale. f. 33. c. 1. l. 38. confirmatur. f. 34. c. 1. l. 47. in intelligibilibus. l. 48. diti-
 eum. dictum. c. 3. l. 34. distinetur. dictum. f. 36. c. 3. l. 22. dulce. de luce. f. 40. c. 2. l. 4. esse. est. l. 26.
 quantitas. f. 41. c. 1. l. 3. respondeo materiam. f. 42. c. 3. l. 8. philosophic. c. 4. l. 46. quam hic Au-
 gelushabuit heri. f. 43. c. 2. l. 4. produxit. f. 44. c. 4. l. 48. fortes. f. 45. c. 1. l. 12. idem. ideam. l. 46.
 intellectus. c. 2. l. vlt. subiectanter. subnoianter. f. 47. c. 1. l. 11. medij. f. 50. c. 1. l. 46. inrentionis.
 c. 2. l. 27. ne queat. l. 40. formalis firma. l. 47. distentio. octauo. f. 52. co. l. 1. l. 17. ita vt sit negatio
 aptitudine inuncta. f. 58. c. 1. l. 9. proprie. c. 4. l. 23. quodammodo vnionis ratione cuius. f. 59.
 c. 2. l. 13. non. nam. c. 4. l. 35. virtutem. f. 61. c. 1. l. 1. desiderat. c. 2. l. 5. varij. c. 4. l. 6. argumentis
 l. 2. dicitur. cas compositio. l. 26. compositio. f. 65. c. 2. l. 6. figuientum. figmentum. c. 4. l. 16. me-
 thaphr. l. 28. distinguat. f. 66. c. 3. l. 39. distinetio. f. 67. c. 1. l. 2. de se secundum. f. 68. c. 4. l. 1. Thomā
 l. 6. quidquid sit. 70. c. 1. l. 31. vtilem. vt idem. c. 2. l. 18. ad quendam modum. f. 71. c. 4. l. 2. suū.
 f. 74. c. 3. l. 31. mittitur. nititur. f. 79. c. 1. l. n. per illo per se illo. c. 4. l. 41. aliti. 76. c. 1. l. 2. assigna-
 ri. f. 82. c. 1. l. 19. qui desit. qui desinit. c. 3. l. 2. dicitur. dupliciter. c. 4. l. 36. natura. nostra. f. 85. c. 3.
 l. 27. cas ca. f. 86. l. 12. f. 243. c. 3. l. 13. distans. instans. c. 4. l. 22. precedat. f. 244. c. 2. l. 18. apuudo:
 c. 4. l. 3. l. 24. quies. c. 1. l. 37. esse. nec. f. 246. c. 2. l. 15. viuencia. f. 248. c. 3. l. 2. rotationis. f. 249.
 c. 4. l. 36. inuisibilibus. induisibilibus. f. 251. c. 1. l. 1. agit. l. 3. agit. l. 7. diuisibilis in semper diui-
 sibilis. l. 11. terminus animatis. l. 47. qua. c. 4. l. 29. grediat. f. 252. c. 4. l. 16. saltem viuencia. f.
 254. c. 3. l. 38. tor. patet. c. 4. l. 46. ea ratione. f. 255. c. 4. l. 48. tamen. eorum. f. 257. c. 2. l. 16. cetera
 tas naturate. cecus a naturate. f. 261. c. 1. l. 1. doctrinæ. c. 3. l. 1. proximum. c. 4. l. 26. eorum. f.
 256. c. 1. l. 1. corporeis. l. 42. asserere. agere. l. 44. parum. c. 2. l. 47. postea. f. 260. c. 2. l. 47. transeat
 f. 263. c. 3. l. 2. 9. alterationis. f. 264. c. 1. l. 6. dolationem. f. 266. c. 4. l. 16. si. f. 169. c. 1. l. 5. pau-
 rate. l. 46. sine. sine. f. 69. c. 3. l. 26. tota mouetur secundum. f. 27. c. 1. l. 41. leucam. c. 2. l. 7. ai. ffer
 retur. l. 27. sequitur. f. 275. c. 1. l. 3. male. c. 27. in negatiuis quibus differunt tamen in parti-
 bus motus. c. 2. l. 10. regulæ. l. 1. ciuitatis. c. 1. l. 45. mediocritas. f. 273. c. 1. l. 37. motu. f. 274. c. 1. l.
 13. morioris. c. 3. l. 38. efficiens. f. 275. c. 2. l. 34. motorem. l. 46. eram. exameron. c. 4. l. 11. primam
 l. 35. infinitum. infectum. f. 276. c. 1. l. 45. responderetur. c. 2. l. 1. sunt. c. 1. l. 6. se. esse. c. 3. l. 34. in-
 secta. f. 277. c. 2. l. 46. alio. f. 278. c. 2. l. 12. quo. f. 279. c. 2. l. 2. primum. c. 3. l. 17. perfectio. pacfec-
 to. l. 2. quæ. repugnaret principio. f. 281. c. 2. l. 4. animarum quia. c. 3. l. 30. mutationibus. f. 282.
 c. 3. l. 30. semper. f. 283. c. 1. l. 3. sumondo. l. 19. rei. c. 4. l. 8. processerunt præceserunt. l. 17. contra-
 veri. l. 27. explicare. f. 284. c. 1. l. 6. cœli. ille. c. 4. l. 17. mutabilitas. f. 285. c. 3. l. 7. quia: quæ. f. 286.
 c. 2. l. 32. domini. vnum. c. 4. l. 11. recta sententia adducit. l. 11. controuersiam maximam. l. 6
 siue corruptibilis. l. 31. infinito. f. 287. c. 1. l. 25. quia: quia. c. 4. l. 14. a parte. a parte. f. 288. c. 2. l. 1.
 ens. eius. f. 289. c. 2. l. 30. debilitat. c. 4. l. 42. virtualis. f. 299. c. 4. l. 29. inuiuis. in illo. n. inui-
 mus. In cui rei testimonij basliteras subscripsi. dat. Cōp. in insgo. Lucens Collegio. anno
 1593. die. 3. mensis Ianuarij. Librorū castigator regia autoritate,

EL REY.

POR QUANTO por parte de vos Fray Pedro de Oña presentado en sancta Teulugia y Lector della del Colegio de la concepcion de Nuestra Señora de la orde de la Merced, rededió de captiuos nos a sido fecha relació que vos aujades compuesto vn libro intitulado super octo libros Aristoteles de phisica abscultatione Commētariavna cum questionibus, el qual vos auu costado mucho trabajo, y sollicitud yera de mucha vtilidad y bien para toda la religió y estudios generales como del parecia y costaua, a que os remitiades, por lo qual nos pedísese suplicasdes os mandásemos dar preuilegio para le imprimir por tiepo de veynte años o como la nuestra merced fuese, loqual visto por los del nuestro cōsejo por quāto en el dicho libro se hizo la diligēcia que la prematuca por nos fecha dispone, Fue acordado que deuimos mādār dar esta nuestra cedula para vos en la dicha razō e yo tuuelo por bien y por la presente por vos hazer biē y merced os damos licēcia, y facultad para q̄ por tiepo de diez años primeros siguiētes q̄ corran, y se cuenten desde el dia de la data desta nuestra cedula en adelante vos o la persona que vuestro poder viuiere, podays hazer imprimir, y vender el dicho libro q̄ desuso haze mēciō y damos licēcia, y facultad a qualquier impresor destes nuestros reynos, q̄ vos nōbraredes para q̄ por esta vez le pueda imprimir, Cō q̄ despues de impreso antes que se venda lo traygais ante los de nro cōsejo juntamente con el original que en el se vio que ba rubricado y firmado al fin del de Miguel de Ondarça Cauala nuestro escrivano de camara de los que en el nuestro Cōsejo residen para que se vea si la dicha impressiō esta conforme al Original o traygais fee en publica forma, en como por el Corregidor nōbrado por nuestro mandado se vio e corrigio la dicha impressiō con el dicho original y se imprimio conforme a el y quedā así mismo impressas las Erratas por el apūtadas para cada vn libro de los que así fueren impresos y seos tase el precio que viuiere de auer por cada volumen y mandamos que durante el dicho tiempo persona alguna sin vuestra licenciāno lo pueda imprimir ni vender sopena que el que lo hiziere pierda quales quier libros, y moldes que del tuuiere e incurra en pena de cinquenta mil maravedis por cada vez que lo contrario hiziere la qual dicha pena sea la tertia parte para el denunciador y la otra parte, para el Iuez que lo sentēciare, y la otra parte para la nuestra Camara y mandamos a los del nuestro cōsejo Presidente e Oydores de las nuestras audiencias Alcaldes Alguaciles de la nuestra casa Corte y Chācillerias y a otros juezes e justicias qualesquier de todas las ciudades villas lugares de los nuestros reynos, y señorios así a los que agora son como a los que seran de aqui adelante q̄ vos guarden e cumplan, e hagan guardar y cumplir esta nuestra cedula, y merced que así vos hazemos y contra su tenor y forma os no vayā ni pasen ni consentan yr ni pasar por alguna manera sopena de la nuestra merced, e de mil maravedis para la nuestra camara, dada en san Lorenzo a tres dias del mes de Junio de mil e quinientos y ochenta y nueve años.

YO EL REY.

*Por mandado del Rey nuestro señor.
Iuan Vazquez.*

S V P E R P R I M V M L I - brum Physicæ, auscultationis Aristotelis.

DE PRINCIPIIIS PRIMIS NATV- ralis entis, Commentaria per Quæstiones.

AVTHORE P. F. PETRO DE ONA BVR-
genſi Sanctæ Theologiæ, Preſentato Ordinis Redemptorum
Sanctæ Mariæ de Mercedæ de obſervantia ſub vigi-
lantiffimo paſtore noſtro, Magiſtro Gene-
rali, F. Franciſco Salazar.

PRAEFATIO DE INTENTIONE AVTHORIS & diuiſione totius primi libri per quæſtiones.

VLTA ſunt quæ Ariſto-
in his capitulis huius libri
docuit, quæ peculiariter ſunt
examinanda, in primo enim
dixit tentandum eſſe deter-
minare de ente naturali à principiis cau-
ſis, & elementis, & inter hæc ab vniuerſa-
lioribus, in ſecundo diſputauit contra Par-
menidem, & Meliſſum ponentes vñ prin-
cipium entis naturalis, & illud infinitum
in mobile, &c. In tertio ſoluit illorum ra-
tiones notanterq; docuit quod ſi definiti-
eſt ſubſtantia partes definitionis etiam de-
bent eſſe ſubſtantia: in quarto exploſſus
eſt ſententiam Anaxagoræ ponentis infi-
nita principia, & infinitos athomos, vbi
etiam notanter dixit, quod ex nihilo ni-
hil fit, lumine ſolum naturæ norum, in
quinto determinauit de principiis, quod
ſint contraria in ſexto, quod ſunt plura,
quam vnum non tamen infinita, in ſepti-
mo, quod tantum ſunt tria, materiæ, facili-

ter priuatio, & forma, quæ ſecundum rem
duo ſunt materia, & forma ratione vero
tria, quia priuatio ſolo intellectu à mate-
ria ſecernitur, in octauo condemnat irra-
tiosos ſtupide de materia prima ſentien-
tes, in vltimo verò dicta tria principia in-
ter ſe comparat dicens: quod forma eſt,
quoddam bonum, & diuinum, materia au-
tem ſicut mater. Paſſus eſt habere illam te-
cipiendo priuatio tandem ſicut adultera
quæ machinatur malum non virum.

Placet autem per ſex quæſtiones, ad
quæ vñ ad præcipua capita particulares
difficultates reduco ſq; illas in articu-
los, diuido, vt ſolent omnia & ſingula dicta
Ariſtot. examinare prima erit, de modo
procedendi, & cognoscendi ſcientificè. Se-
cunda, de principiis entis naturalis in com-
muni. Tertia, particulariter de eisdem, &
primo de materia. Quarta, de forma. Quinta,
de priuatione. Vltima de compoſitione
ſubſtantiali.

A

QVÆSTIO I.

Q V A E S T. I.

De modo procedē
di, & cognoscen-
di, scientificē.

Questio ista versatur circa caput primum, quod est velut prohemium totius philosophiæ de quæ quinque sunt videnda, primo de cognitione rerum per suas causas, secundo de cognitione scientifica per omnia genera causarum, tertio de prima cognitione, & primo cognito respectu nostri, quarto de eodem secundum se, & suam naturam, ultimo de modo procedendi peculiariter in ista scientia.

ARTICVLVS. I.

*Utrum et quomodo res ex
cognitione causarū, & prin-
cipiorum cognoscatur.*

Hoc est, an ad habendam perfectam rei cognitionem requiratur cognitio omnium causarum, & principiorum eius, ut ait Ar. videtur, quod nō. Primo, quia definitio tradidit rei perfectam cognitionem non tamen omnes causas illius. Secundo demonstratio etiam, ut dictum est primo. Posterio, euidentem causam rei cognitionem quæ quidem nō semper procedit per omnes causas. Tertio, quia aliter de quantitate non esset, perfecta scientia, nam mathematicus eam considerans non cognoscit omnes eius causas cum Physicus etiam alias consideret.

Primo aduerte, quod cognitio perfecta alia est simplex illa scilicet, quæ habetur de re non componendo nec diuidendo, sed simplici quasi intuitu, & apprehensione: alia verò est cōposita quæ

contra propositiones cōficiendo, & ratiocinando colligitur; de re quæ alio nomine complexa vocatur, conueniunt autem istæ duæ cognitiones in hoc, quod vtræq; habetur per principia, & causas rei differunt tamen nam si cognitio est complexa ex causis, & principiis cōplexis pendet, simplex verò ex simplicibus: istæ autem simplices causæ alie sunt, intrinsecæ quæ intrant rei compositionem essentialē, tales sunt materiæ, & forma de quibus infra in hoc, & sequenti libro: alie vero sunt extrinsecæ Verbi causa Deus corpora celestia, & istæ alie sunt per se, ut commemoratae, & efficiens, & finalis. Alie verò per accidens, ut Petrus. V. c. respectu Ioannis, & hic ignis, alterius ignis. Secundo considera, quod cognitio perfecta duplex est alia totalis quæ habetur de re, secundum omnia illa quæ possunt de tali recognosci, tunc enim de homine totalem habemus cognitionem quando cognoscamus eum secundum ea quæ in illo cognosci possunt, id est, cum cognoscamus illum secundum quod cognoscibilis est, & istam cognitionem appello comprehensiuam, alia verò est, cognitio perfecta in tali genere, quando scilicet, rem aliquam cognoscimus, secundum quod est sub aliquo peculiari genere scibilis, quæ ratione mathematici habent cognitionem de quantitate perfectam non quidem absolutè sed in tali genere, quatenus scilicet, abstrahit à materia intelligibili, & Philosophus naturalis de homine quatenus abstrahit à materia singulari. Tertio notandum, quod elementum, causa, & principium (ut omnes communiter dicunt) differunt inter se ita, quod se habent sicut superius, & inferius principium enim est, unde aliquid incipit siquæ punctum principiat lineam, instans tempus & terminus à quo motus, causa verò propter hoc addit, quod dicit influxum in effectum elementum, tandem super hæc omnia addit, quod sit causa materialis

ialis rei compositionem intrans. Et in quam res ultimo resolvitur, unde aer, aqua, &c. Elementa dicuntur, & literæ dictiones: optimè autem Aristoteli locutus est disjunctivè de his, non enim omnis scientia habet hæc tria, sed viuis sunt elementa, alterius causæ, &c.

Iam dico primo, ad habendam de aliqua re simplicem cognitionem totalem necessum est, omnia illius principia, causas, & elementa cognoscere siue intrinseca sint siue extrinseca patet, quia habere totalem cognitionem ex secundo notabili nihil aliud est, quam cognoscere omnia, quæ de illa re sunt cognoscibilia, hoc est, omnia quæ per se habent connexionem cum tali re, constat autem, quod tam causæ intrinsece, quam extrinsece per se principia similiter, & elementa dicuntur connexionem cum tali effectu, & re causata: si ergo totaliter talis res cognoscatur omnia illa debent cognosci, notanter dixi causæ intrinsece, siue extrinsece per se, nam causæ per accidens, & quæ accidentaliter connectuntur cum effectu non est necesse, quod cognoscantur, cum impertinenter se habeant respectu effectus, V.C. ad hoc, quod imago totaliter cognoscatur non est opus cognoscere pictorem, qui est causa efficiens imaginis esse musicum, vel poetam: quia ista per accidens se habent respectu imaginis, & respectu pictoris in quantum pictor est, & idem dicendum de propositionibus complexis ad hoc, ut totaliter cognoscantur, quod dixi de simplicibus.

Dico secundo, Ad habendam cognitionem de aliqua re perfectam: non oportet omnes eius causas, etiam intrinsecas cognoscere, patet, nam mathematicæ perfectissime scientiæ sunt in quibus non est necesse omnes quantitatis causas traddere: sed solum quæ ad talem scientiam conducunt, & quæ quantitati conveniunt prout est in tali

genere scibilis, idem dicendum de complexis si solum habeamus de illis cognitionem in tali genere, considera tamen principia complexa alia esse omnibus scientiis communia, ut dixi in posterioribus, tale est illud, quodlibet est, vel non est, verum autem sit primum omnium, & universalissimum dicam in metaphysica primo libro. Alia verò sunt peculiariora, peculiarioris scientiæ. V.C. in scientia de homini omnis homo est animal rationale, & in scientia de ente naturali, omne constans ex contrariis est corruptibile.

Unde, infero verum sensum Aristoteli, hic dum docet, quod omnis scientia, & cognitio procedit ex causis, &c. quod loquitur de cognitione in tali genere, & non totali, & eius ratio sic habet, omnis cognitio quæ habetur de aliquo obiecto, quod secundum quod est in tali genere scibilis habet principia causas, & elementa ab his debet procedere: Philosophia: autem naturalis procedit ex obiecto, quod prout est scibile in tali scientia habet principia, causas, & elementa, à principijs: ergo huius generis debet procedere.

Ad argumentum, Ad primum dicendum, quod cognitio quæ habetur de definitione tantum est, in suo genere non tamen totalis nec omni ex parte, ut alij dicunt, per quod etiam patet ad secundum, tertium verò perit à secundo sequentem.

ARTICULVS. II.

Utrum omnis cognitio scientifica, habeatur: per omnia genera causarum.

HOC est, an omnis scientia demonstrat passiones de suo obiecto per quatuor genera causarum, nam si sic profecto cognitio simpliciter, & perfecta erit semper cognitio omni ex parte totalis.

A 2 . Videatur

Videtur, quod non primo nam Metaph. abstrahit à motu ergo ab efficien-
ti patet consequētia, quia ut dicitur secū-
do libr. huius efficiens est, vnde incipit
motus confirm. quia etiam Metaphys.
abstrahit à materia, ergo solum demō-
strat per causam formalem, & finalem.
Secundò, quia Physicus non omnes cō-
clusiones demonstrat per omnia gene-
ra causarum neque etiam ab elementis
causis, & principijs sed ab altero solum
ergo antecedens inueniri patet, præ-
cipue cum agit de natura, & materia, &
forma confirm. mathematicæ non pro-
cedunt à causa efficiēti, quia abstrahit
à materia: nam omnis efficiens est circa
materiam præter efficientem increa-
tum qui ex nihilo aliquid producit, er-
go non procedit etiam per causam fina-
lem, quia finalis est cuiusgratia efficiēs
operatur, neque etiam à causa formali,
quia vbi non est materia non est etiam
forma.

Primo aduertendum, quod ut in po-
sterioribus dicebam medium in demō-
stratione est causa passionis idem: ergo
est inquirere an omnis scientia demon-
strat per quatuor genera causarum, &
an medium demonstrationis inquali-
bet scientia causet omnibus modis non
quidem simul sed diuissim, iam in vno
genere, iam in alio: quando autem me-
dium est definitio causa est efficiens ma-
terialis, & formalis passionis inò, & fi-
nalis nam & efficit passionem, & subie-
ctat illam, & dat illi esse & passio ipsa
producta est propter illud quamuis, ut
ibidem latius aduerterebam, subiectum
causalitatisque illius respectu passionis
solum est via originis, & emanationis
cuiuslibet, quod in rigore potius est prin-
cipium quam causa. Secundò notandum
quod scientiæ procedunt in duplici ma-
teria sensibilis in quam, quæ nihil aliud
est quam subiectum passionis qualita-
tis sensibilibus affectuū, puta calidū,
& frigidū, &c. Et in materia intelli-
gibili quam quidam dicunt esse qualitatem

abstractam secundum rationem, sed in
veritate saluntur, quia si sic quantitas
non esset obiectum mathematicæ, sed
potius figura, vel aliud accidens patet,
quia obiectum mathematicæ, debet
respicere materiam intelligibilem: si
ergo ipsa est materia intelligibilis ipsa
non erit obiectum, sed figura vel aliud
accidens ipsam quantitatem respiciens
est ergo materia intelligibilis ipsa sub-
stantia præcissa secundum rationem
à qualitatibus sensibilibus, & istam re-
spicit ipsa quantitas, ut subiectum.

Iam dico primò mathematicæ non
procedunt per materiam sensibilem,
cum abstrahant ab illa bene tamen per
materiam intelligibilem, vnde, nec pro-
cedunt per efficientem nullo dicere,
quod quantitas à mathematico conside-
rata careat efficiēti sed quod efficiens
illius non cadit sub consideratione ma-
thematica, & consequenter nec proce-
dunt per causam finalem vbi enim nō est
efficiēs nec finis potest esse, quia agēs
propter finem est, ut bene probat. Secun-
da ratio supra facta, & Sonzin. 7. Meta-
phys. quæst. 15. & 16. Tabell. quæst. 1. ar-
ticulo 13. in tertio lib.

Dico secundo, & est certissimū Phy-
sicum procedere per omnia genera cau-
sarum, ut pote per materialem, forma-
lem finalem, & efficiētem, quod de-
monstratur ab Arist. 2. & 4. lib. huius de
Metaphysica verò Auerro. & Albert.
dicunt procedere per efficientem for-
malem, & finalem Alex. vero solum per
finalem aliter alij quorū rationes quia
faciles omitto.

Tertiò tandem dico, Metaphysicam
procedere per efficiētem quia ad illam
spectat primam causam considerare,
quatenus res omnes conseruat, & produ-
cit non quidem per motum sic enim
Physicum est, ut libro octauo, huius pa-
tebit: sed per quandam simplicem ema-
nationem in ipsas tantum influendo, vn-
de etiam procedit per finalem, quia ex
ductis vbi datur agens, datur finis & per
formalem

formalem vero omnes feré sententur, & similiter per materiale sine dubio tenendum est, quod procedat nō quidem per illam quæ est subiectum transmutationis in fieri, sed per illam quæ est subiectum formæ in facto esse, & pars quid dicatis & essentia rei per quod patet ad obiecta res enim est clara, & facilis, & in metaphisica ex professo tractata libro primo.

ARTICVLVS. III.

Quod sit primo cognitum ab intellectu respectu nostri.

Sinuola satis questio ista varietate sententiarum, & opinionum redita est præterquam quod ipsa in se explicatu difficilis est antea tamen quam diuersorum placita referam primo recollendum est, quod prologo ad logicam dicebam intellectum nostrum esse in principio tamquā tabula quædā rasa in qua nihil est depictū est, n. sine speciebus intelligibilibus quæ sunt cognitionis principia, vnde querere quod sit primo cognitum ab intellectu idem est, quod inquirere, quid primo depingatur in hoc intellectu quando est in principio seu via originis respectu intellectio nis. Secundo notandum, quod cognitio intellectiua alia est confusa, quando scilicet totum cognoscimus non cognoscendo suas partes, vt cum Verbi gratia, aurum cognosco ignorando tamen apex lateribus, vel lapidibus, sit conflata, sic exemplificat Philosophus. Primo e, huius alia vero est distincta cum scilicet totum cognosco suas partes. Cognoscendo exemplum patet, in supra positio. Vtraque autem duplex est vna actualis, quæ circa totum actuale versatur: idest circa totum, quod actu habet suas partes, quales est animal respectu viuens, & sensibilis potentialis altera quæ est circa totum potentiale, illud scilicet, quod præstare habet suas par-

tes, & in potentia quales est animal respectu suarum specierum, scilicet hominis & bruti de quibus in logica questio nibus vniuersalibus inter has autem cognitiones ordo est, quod cōfusa præcedit distinctam, & actualis potentialem. Secundum quod substantia acci dens, ipsum præcedit constituta, vt ratio potentialitatis, & totius potestati ui: sit soto beneficio intellectus, & ita necessario accidens actualis: vero pro uenit ab ipsa natura, & essentia rei cum vero omnia, quæ sunt in rerum natura sint entia omnia cadunt sub intellectu obiecto, quod est ens in tota sua latitudine, vt dicitur. Tercio de anima, sed cum quolibet res. V. C. Petrus possit considerari in quantum ens, vel in quā rum substantia corpus animal Petrus dubium est, quod istorum cognoscatur. Simplici prima, sed cōfusa cognitione.

His positis moderni quidam quos asserit, tertio sentiūt intellectum modo vniuersale modo particulari primo cognoscere, & secundum hos cessat controuerſi aprobant quia respectu sensus non datur primum sensatum ergo, nec respectu intellectus primū cognitum cōfirmatur experientia qua quis in se experitur pro suo libito primo singularia de inde vniuersalia, vel ē contrā & inter hæc vniuersaliora, vel minus vniuersale cognoscere.

Secunda opinio scoti in primo de inde tertio & suorum discipulorum varijs in locis ponentis vniuersale primum cognitum, sed inter vniuersalia speciem, & Thomam quæ inquit ille formaliter, primo terminat actum intellectus. Probat primo, quia quod facilius abstrahitur, primo cognoscitur manifestum est autem speciem infimā V. C. homo facilius abstrahi quia minus distat ā singularibus ā quibus sit abstractio, ergo secundo quia phantasma, vt agens naturale producit optimum effectum quem potest optimus autē effectus est species, & imago speciei infimæ quia ista saltem

in representando perfectissima est cum plures gradus quidditatis repræsentet, ergo illa primo cognoscitur, tertio illud primo cognoscitur, quod est rarius mouet sensum singulare autem speciei specialissimæ, cum sit magis singulare fortius mouet sensum, quia sensus singularium est ergo eius vniuersale primo ab intellectu cognoscitur, & consequenter species, specialissima quarto, & ultimo nam inter vniuersalia ens vniuersalissimum est illud autem non potest confusse actualiter cognosci, quia talis cognitio est totius non cognitis partibus ens autem non habet partes actuales cum sit conceptus simpliciter, simplex & irresolubilis, vt patet ex capite de differentia necessarium est: ergo, vt species, specialissima, quæ est minus vniuersale primo cognoscatur confir. quia alias multum tempus distaret, post cognitionem entis vsquequo species à Thoma cognosceretur, quod est contra experientiam sequella patet, quia prius deberemus cognoscere omnia prædicata, quæ sunt inter ens & speciem ultimam.

Vnde aduertendum vt colligitur ex ista ratione, quod Scotus non negat omnino ens esse primū cognitum, sed dicitur, quod potest considerari sū totā suā latitudinē, & vt sic negat de illo secūdo prout est modificatum in specie vltima, & prout sic bene concedit quod primo cognoscatur.

Tertia vero sententia quæ est Sancti Thomæ. etiam de ente concedit in tota sua latitudine, & non solum modificatum, quod sit primum cognitum ita hic & de ente & essentia ibidem Caiet. & 1. p. q. 5. art. 3. Valle. & Ferra. q. 3. Vitalpand. q. 1. hic. Senci. 7. metaph. q. 10. & 12. & omnes Thomistæ probant absolute primo, quia quotiescumq; aliqua potētia procedit ad actum primo prurumpit in actum imperfectum quemadmodum natura humana prius materia actus forma plantæ de inde for-

ma animalis, &c. Intellectus autem potentia est in sua cognitione procedens ad actum cognitio autem entis imperfectissima est, nam talis cognitio confussa dicitur potentiam ad cognitionem confusam speciei infusæ; nam qui cognoscit confusse ens non cognoscit confusse istā speciem: ergo cognitio confussa entis prima est. Secūdo sūz se habent complexa ad complexa ita simplicia, ad simplicia constat autem inter complexa, primum cognitum esse omnium vniuersalissimum scilicet, quodlibet est vel non est ergo inter simplicia erit ens primo cognitum cum sit vniuersalissimum. Tercio illud vniuersale primo cognoscitur, cuius singulare facilius mouet sensum singulare autē entis tale est, vt experientia patet cum quis à longe aliquid videt prius, quod sit ens de inde, quod corpus tandem, quod animal, &c. Ergo quarto primum cognitū est illud cuius similitudo primo produciatur in intellectu. Talis autem est similitudo entis ex hoc enim prouenit, quod pueri non intelligant nam licet sensus cognoscant sua objecta tamen phantasmata, non sunt disposita ad ministrandas species intelligibiles intellectus, per applicationem autem perfectam produciatur similitudo entis: ergo tandem confirmatur pluribus locis Aristot. nam hic primo capite docet quod ab vniuersalioribus est incipiendum; quia notiora sunt, & si obijcias Aristot. primo post. capit. 2. dicentem, quod singularia sunt notiora. Responderet, quod loquitur de cognitione, tam sensitua, quam intellectua, sub priorē autem cadit singulare, hic autem solum comparat vniuersalia inter se, & si rursum obijcias Aristot. 2. post. capit. 15. vbi dicit, quod singulare facilius definitur, quam vniuersale vbi per singulare non potest intelligi, id quod habet principium indiuiduationis, cum tale non definiatur, intelligit ergo per definiri cognosci. Respondet, quod solum intel-

ligit

igitur cognosci distincte potentialiter, & ita sensus; id quod est minus vniuersale facilius cognoscitur potentiali cognitione, quam magis vniuersale, & ratio est quia minus vniuersale pauciora inferiora continet, & ita difficilius cognoscitur, si tandem, 3. obijcias Ar. 2. metaphysic. c. 2. dicentem vniuersalia esse cognitum difficillima, quia sunt a sensu remotissima. Respondet, quod loquitur de substantijs in materialibus non de sensibilibus ut hic agitur.

De inde probant isti auctores simul, & secundæ sententiæ, quod singulare non possit primo cognosci, quia tale cognoscitur reflexe, ex Arist. 3. de anima capit. 4. dicente, quod quemadmodum aliquando linea reflexa est, ita intellectus reflectitur supra se in cognitione singularium cognitio autem reflexa directam supponit impossibile est ergo; quod singulare primo cognoscatur, secundo nam singulare cognoscitur de nudatum, ab ipso materialitate beneficio intellectus agentis cum enim intellectus possibilis potentia sit in materialis nequit primo, & directè materialia percipere, eo autem ipso, quod denudatur, à materialitate denudatur, & a singularitate manetque communis ergo impossibile est, quod singulare primo cognoscatur.

Hæc opinio Sancti Thomæ sic probata variè intelligitur à Thomistis, quidam enim, ut Caietanus per ens primo cognitum intelligit ens concretum quidditate sensibile id est, quod est commune essentij materialibus, nam in materialia secundum se non cognoscuntur à nobis, sed per analogiam ad in materialia alij vero ex Iunotibus, ut habent quidam codices exceptoriæ Complutensium explicant sic quodens concretum quidditate sensibile est primo cognitum motionis tantum, quia, tale ens solum habet pro hoc statu intellectum mouere ad cognitionem cum solum ipsum à sensibus percipitur terminatiue vero

immutatiue ens in se sua latitudine primo cognoscitur id est prima cognitio terminatur ad ipsum ens, ut sic quia tale est obiectum intellectus. Tandem alij inter quos est Tollerius conatur has duas sententias Sancti Thomæ & Scoti in concordiam reducere hac distinctione nam prima in se dupliciter possunt intellectus applicari ad productionem specierum intelligibilium vno modo imperfectè, & sic primo producitur species intelligibilis entis alio modo perfectè, & prout sic primo producitur species intelligibilis speciei archoma, quod euidenter patet in eo qui à longe aliquid videt primo enim cognoscit, quod sit ens deinde, quod tales in vero sit à proxima materia statim cognoscit, quod sit talis, vnde inquit iste auctor, quia ut in plurimum phantasmata imperfectè applicatur intellectus ideo ferè sepe primò producitur species entis ipsamque est primo cognitum & hoc affirmat S. Thomas primò vero Scotus, & ita res solutio questio interpretatur. Sed Bonauentura quamuis ista forte sine vera non satisfacit questionem quia absolute non explicat quod sit primo cognitum, & ex natura suatum etià quia ex hoc sequeretur, quod cognitio confusa non esset simpliciter prior distincta, quia facta perfectè applicatione rei ad intellectum, tunc prior est cognitio distincta facta vero imperfectè applicatione prior erit confusa ut omnes concedit aliter ergo philosophandum est. Vltima sententia in hac re ponit singulare primo cognitum quæ antiqua sententia est, sed modus explicandi forte erit nobis, qui enim istam defendunt communiter consequenter negat intellectum agere cum eis nisi libenter concedimus probationis explicatione notandum est, & sic fundamentum firmum quod ea quæ non sunt sensibilia per se non cognoscuntur per propriam speciem atque adeo, nec proprio distincto conceptu, & quid quod attinet ad res spirituales, & ad etiam rationis, ab omnibus ferè conceditur, cuius doctrina

sententia, quā intellectus pēdet in pro-
positione obiecti à sensu, quā non perci-
pit spiritalia, sed quod neque entium
rationis, detur species satis probatum
est in Logica, q. 1. vniuersalium patetq;
nā quod ex se non habet, vnde moueat
non potest efficere imaginē propriam,
sed quod idem sit de substantiā materia-
libus tenet ipse Scot. in 1. d. 3. q. 1. & 3. & d.
d. 8. q. 2. Herbens, quodlibet. 3. q. 12. An-
tonius Andragas. 7. Metaph. 3. 4. Iandum:
q. 3. Tolet. 3. de Ani. q. 23. Et ratione p-
batur in nullo sensu datur species haru-
rerum quia non sunt sensibilia per se,
neque vllus sensus potest substantiā cor-
noscere, vt probat D. Thom. 3. p. q. 75.
art. 7. ad secundum, alijs per sensum dis-
tingueremus, an in hostia esset substanti-
a panis necne, ergo neque in intelle-
ctu datur species earūdem rerum, quia
pro hoc statu intellectus à sensibus pen-
det nec ab intellectu agente aliqua spe-
cies sit, nisi sit similis in representatio-
ne et quæ est in phantasia. Dices in phan-
tasmate etiam representari subiectum
accidentium cum non repræsentetur
in abstracto: sed in concreto, sed contra
quia phantasia non cognoscit subiectū
nudum, sed hoc album, &c. ergo hoc
idem repræsentatur, per intellectū nec
possumus formare conceptum: quod sit
substantia nuda repræsentata per spe-
ciem solius substantiæ, alijs materiæ, &
formæ daretur propria species, adde-
quod angelorum, & Dei non potest dari
in intellectu nostro, propria species, vt
omnes concedunt: quia non cadunt sub
cogitatione alicuius sensus: ergo simili-
ter erit de substantijs materialibus cum
etiam non cadant per se sub aliquo sen-
su alijs. si intellectus haberet propriā spe-
ciem substantiæ materialis posset illam
proprio conceptu, concipere cum spe-
cies sit ratio concipiendæ rem, sed conse-
quens est falsum: substantia enim mate-
rialis est, quid constans materia, & for-
ma, sed neque materiæ neque formæ ha-
bemus propriū cōceptū nā materiam

cognoscimus per analogiā, ad materiā
artificiale formā verbō ex effectibus, per
multos discursus colligimus, & tandem
illā explicamus per similitudinē ad for-
mas accidentales cōfirm. ex vi conceptus
quæ de substantiā habemus nō possumus
discernere, an sit simplex vel compo-
sitā: sed ita explicandū est, per effectus, &
proportionē ad compositā accidentalia,
& in homine pater cuius nō formamur
minus per se conceptum, quā aliarum
substantiarū, sed illius nō formamur,
propterea conceptum cūctis cum eius ani-
ma sit spiritalis, quāntū solent in ordi-
ne ad operationem concipimus, & ra-
tionem substantiæ nō nisi per ordinē,
ad accidentiā explicamus; scilicet, id
quod accidentibus primo substat est, sub-
stantia: item accidenti panis in Eucha-
ristia eodem modo sentiuntur quō alie
res sensibiles, & in alijs rebus non ma-
gis sentiuntur. Subiectū accidentiū, quāntū
ibi dē, sed ibidem, ex phantasmate pa-
tis consecratū non producit in intel-
lectu species propria substantiæ panis,
nec propterea illius conceptus, quia ibi-
dem verē non est talis substantia: ergo
neque in alijs. Tandem accidentiā ma-
terialia, quæ non sunt sensibilia per se,
non cognoscuntur, per propriam speciem
nec distincto conceptu: ergo, &c. Nam
virtutem Magnetis, & similium rerum
solū ex effectū cognoscimus, & appe-
tū sensitiuū, & habitū in eo exi-
stentes. Vnde, in foro, quod ea quæ non
sunt sensibilia per se per discursus cog-
noscuntur, & per connotationē ad alia,
V. C. substantiā materialem extranstru-
tatione accidentiū, sicut materiā extran-
stru- tatione formarū, & inde colligitur,
aliquid substantiæ in illis res autē spiri-
tuales per ordinem ad sensibilia. Vnde,
D. Dion. 7. de Diuinis Nominibus, &
de celesti Hierarchia, cap. 1. ait Deum
non per se à nobis cognosci nisi ex sensi-
bilibus D. Aug. 15. de Trin. c. 8. & Sancti
communiter circa illud Paul. videmus,
quod per speculū, &c. in foro (secundo
quod

mod ex discursu quo res non sensibiles cognoscimus manet aliqua species in intellectu qua illas postea facilius percipimus, quod statim magis patebit.

Dico primo in intellectu via originis necessario datur primum cognitum de terminare pater sicut se habet intellectus circa complexa, ita circa simplicia constat autem quod in complexis datur primum cognitum scilicet quodlibet est, vel non est, &c. Ergo in simplicibus quia ista ordinantur. Ad illa natura sua confr. in intellectu angeli determinatè primo cognoscitur eius essentia & natura, & in eius volūtate in volitum est seipsum diligere & similiter in voluntate nostra est bonum quodcumque ergo, & similiter in intellectu erit aliquod determinate primo cognitum.

Dico secundo, sub obiecto proprio, & proportionato intellectus etiā pro hoc statu, includitur singulare, quod cognoscitur per propriam speciem sui atque adeo directè, & propriè ita Duran. Scotus, Greg. Arim. Ricard. in. 2. d. 24. q. 3. & ex Junioribus Toler. 3. de anima. q. 12. Pere. 3. Phi. c. 16. 1. p. probatur in ex eo, quod intellectus propositiones de subiecto singulari conficit, & inter singulare & vniuersale discernit ergo propriè cognoscitur ab intellectu, quod autem detur speciei propria singularis ex proprio colligitur, quia si illa non daretur, nec daretur conceptus proprius illius. Item si datus species expressa singularis cur non impressa, quae nec repugnat ex eo, quod representet singularitatem, neque ex eo, quod materiam, neque ex eo, quod utrumque, simul cum in angelis dentur species, spirituales singulariū materialium, ex parte ergo speciei non repugnat, neque ex parte intellectus possibilis, cum enim possit formare conceptum singularis cur non poterit habere speciem illius eū magis accedat ad materialitatem quam intellectus angeli, neque ex parte intellectus agentis, cuius virtus actiua est adaequata capacitati possibilis, adde in ani-

ma separata manet cognitio singulariū & actionū quas in vita fecit, ut patet ex colloquio Diuinitis cum Abraham superfluum autem esset de nouo adeo infundi ergo ex his euidenter colligitur. 3. p. conclusiones, quod directè cognoscatur: nā omne, quod cognoscitur per propriam speciem potest per illam directè cognosci secundo quia singulare omne sensibile est per se: ergo directè & non reflexe cognoscitur consequentia euidenter est ex notabili posito, nec videtur intelligibile quo alio modo possint cognosci, & quae sit illa reflexio, & conuersio ad phantasmatam, quam alij ponunt. Resp. S. Tho. 1. p. q. 14. ar. 11. ad. 1. & q. 50. artic. 2. & q. 56. artic. 1. ad. 2. & de veritate. q. 2. art. 6. quod postquam intellectus cognouit naturam in vniuersali reflectitur ad phantasma ipsum à quo res vniuersalis abstracta fuit, & per illud cognoscitur res singularis, sed contra est, quod vel cognoscitur singulare per phantasma tamquam per obiectum cognitum, vel tamquam per speciem, non primum quia alias prius deberet cognosci ab intellectu phantasma ipsum quam singulare representatum per ipsum quod est contra experientiam, & contra rationem intellectus, quod in re materiali, & inferioris ordinis cognoscat tamquam in obiecto praeterea, quia phantasma ipsum est materiale, & singulare: ergo si ipsum cognoscitur, & in illo singulari representatum iam aliquid singulare materiali directè cognoscitur. Item si cognoscitur singulare in phantasmate assignandum est per quā speciem intelligibile non, non per speciem vniuersalis, quia illa indifferens est, nec magis representat hoc quam aliud singulare, neque etiā potest dici cum Enrico, quod phantasma deseruiat intellectui per modū speciei, quia est res materialis & inferioris ordinis, nec sufficit, quod Fonsceus dicit primo metaph. c. 3. q. 3. sectione. 4. phantasma, & species vniuersalis concurrere simul ad cognitionem singularis cum non sint in eadem potentia.

nec ei uideri ordinis non possunt, id præstare, & similiter impugnatur, quod docet Soto, hic q. 2. art. 2. singulare cognosci ab intellectu per determinationem ad particulare phantasma alij dicunt cognosci per hoc, quod cognoscitur intergra. Collectio accidentium illius, sed tunc reddit, quando de accidentibus an in vniuersali, vel singulari cognoscatur si primum per illam non deuenimus in cognitione huius singularis. Si secundū habeo intentū prætere, quia si in intellectu tantum esset, species vniuersalis naturæ specificæ: ergo viso primo homine tunc acquireretur, species hominis, in cōmuni, & postea visis alijs nullæ de nouo aduenirent, quia essent superflue in eodē subiecto, & de eodē prorsus obiecto, & tūc difficile est quomodo possit distincte singulare cognoscere, quia ibidem non est conuersio ad phantasma intellectus namq; nō habet tūc illā speciem abstractā de nouo à phantasmatis tandem, quia experimur nos cognoscere singularia imō, & rustici sine ulla reflectione prius singularia, quā vniuersalia cognoscūt: cur ergo est, denegādū intellectui, quod directe, & per propriā speciem illa cognoscat nō propter perfectionem quia intellectus angeli perfectior est, nec propter imperfectionē, quia sensus est imperfectior, & tamē illa directe cognoscunt: ergo nulla est omnino ratio propter, quā id negemus intellectui, & hoc non est facile fundamentum huius conclusionis.

Dico tertio sub obiecto proportionato intellectus includitur vniuersale, quod in principio per speciem singularis cognoscitur postea autē per speciem propriā. Ita videtur expressa sententia S. Th. 1. p. q. 12. ar. 9. ad. 3. & colligitur euidenter. Primo ex fundamento posito nā vniuersale nō est sensibile per se: ergo nō cognoscitur per propriā speciem nec est alia nisi singularis: ergo si cognoscatur per speciem singularis debet cognosci in principio. 1. pars conclusionis experientia, experientia

et tūc constat cognoscitur enim homo nō cognito Petro, neq; Paulo. Secundo, hæc est vis intellectus supra sensum, ut proprias rerū quidditates cognoscere possit quidditates autē vniuersales sunt, & cōmunis: ergo. Tertiō: secūda pars probatur, quod vniuersale in principio cognoscitur per speciem singularis. Secūdo: Nā posito phantasma Petri, intellectus agens facit speciem Petri, ut sic nā habet virtutē ad illa efficiendā, & est naturalē agens nō impeditur: ergo quod autē simul nō efficiat aliā speciem vniuersalis patet tum quia sicut superflua cū species representat Petrū representet etiā hominē, tum etiā, quia eadē ratione efficieret, aliā distinctā speciem animalis, & aliā corporis atq; adeo plures, & hinc, negescit eadem enim inferiora omnia, superiora: continentur species representans inferius est sufficiens principium cognoscendi omnia prædicata superiora: prætere, quia si omnium prædicatorum distinctorum species distincte produceretur posset facillime res distincte cognosci, quantum ad omnia prædicata sua, quod est falsum cū ignoremus plura genera & differentias. Tandē, quia si intellectus agens plures species, simul efficeret etiā possibilibus plures actus. Simul eliceret, quia nō est ratio cur potius hac quā illa, species utatur cōsequēs autē est cōtra experientia: ergo intellectus agens in principio tantū producit speciem rei singularis, per quā cognoscitur tūc singulare quā vniuersale in illo cōtētū intellectus enim cognoscēs singulare per propriā speciem diuersa singularia & eiusdem speciei per diuersas species intelligit nā fuerū abstractæ aduersus phantasmatis istæ autem species diuersorum singulariū in representatione cōueniūt in ordinē ad prædicata cōmuniā differūt & tamē secundum diuersam cōtractionē cōsiderantur in intellectu in diuina ipsa, ut talia sunt, & postea, id quod est, illis cōmune, hoc est illorū conuenientiam, & eodem modo cognosci genera per cōuenientiam speciem, sum,

rum, & sic de alijs superioribus. Tertia autem pars cōclusionis quod post prādictum actum possit cognosci vniuersale per propriam, & specularem sui speciem nam postquam intellectus formauit cōceptum rei vniuersalis postea facile concipit illud absque memoria alicuius singularis signum: ergo est. Mansisse in intellectum talem speciem sicut multi dicunt in imaginatiua ex conceptu mōtis, & auri resultare vnicam specie vtrūque representātem aliā oporteret semper singularia conferre ad cognoscendum vniuersale, quod est cōtra experientiam. Dico quarto: Prius cognoscitur singulare quam vniuersale itaq; primo cognitū à nostro intellectu via originis & cognitione confusa est singulare hęc est contra opiniones supra positas, & contra Ricard. in. 2. d. 24. q. 3. & Scot. in 1. d. 3. q. 2. eam tamen tenet Durand. in 2. dist. 3. q. 7. & Grego. in primo, dist. 3. q. 3. art. 1. Fonseca supra, quamuis isti vt supra dixi aliter explicant; negant intellectum agentem sicq; facile, se expediunt ab argumentis contrariorum est tamen sententia Arist. 1. post. cap. 2. dicentis notiora nobis esse, quæ sunt sensu proximiora hæc autem singularia sunt, & 2. poste. ca. vltimo, dicit vniuersale fieri ex notitia plurium singularium: ergo prius singularia cognoscuntur. Ratione patet primo intellectus potest directe cognoscere singulare, & prima species quæ ei imprimitur est res singularis: ergo, quod primum concipitur est ipsum singulare potestas enim id primo concipit cuius speciem primo recipit nam tunc est potentia sufficienter constituta in actu primo ad cognoscendum id quod representatur per speciem. Secundò, eo ipso quod sensus cognoscit singulare potest facile limitē intellectus cognoscere, illud in vniuersali autē enim ita facile nā prius requiritur cognitio singularium, & conuenientia eorum vt ab illis abstrahatur natura communis prius: ergo cō-

cipitur singulare, quam vniuersale confirmatur, homines insciji qui nunquam viderunt nisi vnum solem non formāt conceptum solis in communi, sed tantum concipiunt, quod vident: ergo formatur prius concertus huius solisquæ solis in communi. Tertiò cognitio nostra à sensu incipit: ergo quod facilius sensu percipitur facilius etiam percipiunt intellectu quæ ratio est Arist. 1. poste supra. Sed dices vniuersaliora sunt prius cognoscibilia minus vniuersalib; vt docet Arist. hic: ergo, & vniuersalia singularibus. Respondeo singularia prius cognosci, quam vniuersalia cum ex illorum cognitione percipiuntur cū autem. Vniuersalium cognitio sit propria intellectus, & non pendeat, vt si cū sensibus quanta ratio fuerit vniuersalior est, magis proportionata, vt ab intellectu cognoscantur, & in cognitione quidditatiua quæ est propria rationis ab aniuersalioribus prædicatis ad minus vniuersalia proceditur, & ita ordinē doctrinæ, de quo loquitur, hic Arist. vniuersaliora sunt notiora absolute autem & ordine inuentionis potius sunt minus nota, vt à secundo sequenti patebit neque idem sunt notius natura, & prius notum de quo statim. Hoc autem certum est, proprium esse sensus singularia tantum percipere id autem proprium est intellectus, & non commune cum sensu, quod vniuersalia cognoscant: sed hoc non tollit quin etiam singularia percipiat, nec mirum cum intellectus sit potentia superior, & attriçtētonica in ratione cognoscendi, quod omnes inferiores, rationes in se præhabent saltem eminenter.

Dico quinto, & vltimo propter reuerentiam Sancti Thomæ & Doctoris sumorum virorum, qui illam tenent inter quos est Magister cumel, prima parte, primo tomo, quæstio. illa. 52. & 56. probabilem satis iudico sententiā, quæ dicit ens primò cognitū esse ab intellectu & tunc caput in illa explicatione secūda scilicet

ens concretum quidditate sensibili mo-
xue primo esse cognitum terminatiue
yero ens in tota sua latitudine quia sic
cadit sub objecto adequato intellectus
cum omne ens sit intelligibile & con-
tra, & ratio huius explicationis illa est
nā primo cognitū cognitione prima cō-
plexa est ens in cōmuni non ens concre-
tum ergo, & primo cognitū cognitione
in cōplexa erit ens in cōmuni quia com-
plexa fit ex in cōplexa aliās si aliud ab
ente in cōmuni esset primo cognitū co-
gnitione incomplexa ex illo posset fieri
alia cognitio cōplexa prior cognitione
cōplexa entis in cōmuni quod est absur-
dum quia nihil prius cognoscitur quam
hoc primū principium quodlibet est, vel
non est antecedens patet quia primū il-
lud principium omnibus notū lumine na-
turali de ente in cōmuni loquitur sine
vlla restrictione ad concretū, vel sensi-
bile ergo, sine vlla restrictione primo
terminat actionem intellectus comple-
xam & in complexam, & ita est primo
cognitū terminatiue. Quod si dicas mo-
tio obiecti terminatur ad terminationē
sed ens cōcretū primo mouet ergo ter-
minat primo. Res. sicut nō valet in ista
sententiā singulare vero mouet, ergo pri-
mo intelligitur ita non valet ens cōcre-
tū mouet ergo terminat aduerbo tñ q̄
quādo dico ens esse primo cognitū in cō-
muni nō loquor absolute, sed cōparati-
ue hoc est inter rationes vniuersales quę
cognoscuntur ab intellectu prima est en-
tis in tota sua latitudine nā simpliciter
& absolute singulare primo, cognosci-
tur neq; in alio sensu possū intelligere
S. Tho. & alios, & in isto argumēta nra
nō faciūt cōtra istā sententiā vnde solū
restat ad argumēta in principio respo.

Ad primū patet ex dictis prohemiali-
bus ad logicā sensitiuas potētiās deter-
minatas esse, & ita non habere ordinē
in cognoscendo dūmodo sit intra latitu-
dinē sui obiecti voluntas autē & intel-
lectus liberę cum sint ordinē habēt in
suis actionibus sicq; media sunt propter

finem, & cōclusio propter pręmissas cō-
firmatio vero procedit de secūda cog-
nitione in qua iam est imperium volunta-
tis nō de prima & simplici vt dictū est.

Ad rationes Scoti ad primum ens suo
modo habet partes puta substantiam &
accidēs in quas in mediate partitur quę
sufficiunt ad hoc vt ens in sua latitudine
primo terminat actum intellectus for-
maliter, quando in vniuersali cognosci-
tur in particulari vero in prima cog-
nitione cum simul cognoscatur, cū alijs
partibus indiuidui singularis bene pote-
rit terminare cognitionē cōf. ssam. Ad
secūdū patet ex dictis qualiter prima spe-
cies intellectui impressa est singularis
nō speciei neq; vniuersalis. Ad tertiu
eādē ratione singulare. i. cognoscetur quia
nō indiget abstractione. Ad quartū nō
precedit ratio quia nos non ponimus ens
primo cognitū prima cognitione sed nec
cognitione: vniuersali, aliquid probat
quia in quolibet inferiori quidditate su-
per omnia cōtinētur sicq; sine mora se-
trāsitus ā superiori ad inferius: ad alia ve-
ro quę Scotus obijcit facile res. q̄ hoc
quod est vniuersale, vel singulare non
est obiectū intellectus, sed cōditio sine
qua non vnde equaliter se habēt singu-
laria, & vniuersalia adde quod eius ra-
tio non pcedit simpliciter sed cōparati-
ue. Ad arg. S. Tho. ad primū nego, q̄
prima cognitio qua intellectus proce-
dit de potentia ad actum sit entis in cō-
muni absolute, & simpliciter, sed tantū
cōparatiue respectu aliorū vniuersaliū,
& sic etiā pcedit, secūda ratio, ad tertiu
similiter patet ex dictis quarta cōclusio:
ne ad quartū dictū est, q̄ similitudo sin-
gularis primo producit ā phāta smati-
bus in intellectu ad confirmationem di-
co etiā, quod vniuersalia notiora sunt
vel secundum se, vel cōparatiue ad alia
vniuersalia. Ad illud Arist. lib. de anima
respondet Gregor. in. i. d. 3. quęst. 3. ar-
tic. 2. negando, quod tale Aristot. dicat:
sed oppinione, naturę, sit quod ani-
ma sensitiua calidum, & frigidum iudic-
cat,

est, & quorum ratio quædam caro alio autem aut separato, aut circumflexe se habet ad ipsam cum extensa sit carni esse discernit, ubi vult, quod anima singulare medio sensu apprehendit directè idem expressè Comment. ibi, cuius verba adducit Gregor. patet ex fundamentis possit & secunda conclusione, qualiter directè singulare cognoscatur ab intellectu. Ad sextum dicendum intellectum agentem solum constitui, ut exphantasmate materiali speciem spirituales edducatur non tamen ut ex specie singulari efficiat uniuersalè hoc enim potius fit ab intellectu possibili mediâ re iudicio quo iudicat utrique singulari in esse similem naturam ex quo patet, quod abstractio per quam fieri uniuersale diximus in logica non est opus intellectus agentis abstrahentis species aphantasmatibus, sed potius possibilis considerantis naturam non considerantis singularibus. Vel secundo, quod sicut sol illuminando colorem qui erat visibilis in potentia reddit visibilem in actu non in mutando aliquid similitudinis, & repræsentationis obiecti semper enim species ista cum omnibus accidentibus obiectum istud repræsentat ita intellectus agens illustrando phantasmata singularia quodammodo illam spiritualizatur & eleuatque, ut reddantur intelligibilia in actu, & actuatiua potentie intellectus sic enim etiam omnes concedunt, quod quanto eleuatio est potentia adhuc sensitiua tanto eleuationibus speciebus cognoscit sicque sensus communis tenuioribus, & magis intentionalibus speciebus cognoscit obiectum quam sensus externi, sed de his libris de anima magis.

ARTICULVS. III.

Quod sit primo cognitum ab intellectu secundum se, & naturam suam.

Hoc est, quod sit primo cognoscibile secundum se in præsentiarum enim natura idè valet, quod rei essentia, & abintrinseco inquiri: ergo quid primo sit cognoscibile secundum suam essentiam, & quidditatem, & quantum est ex se vnde cessant illæ conditionales quas inutiliter quidam ponunt, scilicet, illud esse natura sua notius quod prius cognosceret natura se ipsa cognosceret, vel si autor naturæ cognosceret, vnum post aliud illud quod prius cognosceret esset natura sua primo cognitum in hac re certum est debentque omnes conuenire immaterialia, & intelligibilia notiora esse natura sua materialibus, & sensibilibus, & causæ notiores effectibus, & partes quam totum vnde infero, quod quia causæ sunt ad inuicem causas, ut diceretur secundo libr. huius ad inuicem etiam inter se notiores sunt natura sua quia ratione suis vi intentionis notior est medijs contra vero via executionis media notiora sunt (quia quodammodo finem causant in esse, scilicet reali) ipso sine quod attingit Sanctus Thom. 1. p. quæst. 85, art. 3. ad primum in seculo secundo consequenter loquendo totum via intentionis notius est suis partibus natura sua via vero executionis, & causalitatis partes ipsæ notiores sunt toto: sunt enim causæ illius similiter omnia prædicata superiora, ut partes, sunt definitionis quidditatiuè inferiorum etiam notiora esse natura sua aliis quare ens quia prædicatum supremum est rerum omnium naturas intime intrinsecus, & constituens. Ut capite de differentia dicebam natura sua notissimum est, & ita Metaphysica, quæ omnium scientiarum nobilissima habetur, pro obiecto illud habet quod est notissimum non solum cognitione confusa, & respectu nostri modo explicato dubium tamen est, quæ sit causa, & vnde procedat, ut ista sint notiora natura sua, ad quod Magister Soto hic, & multi Thomistæ inquirunt id provenire ex eo quod sunt magis

magis entia probant nam obiectum intellectus estens: ergo, quod aliquo aliquid est magis cognitum, & ita magis notum natura sua. Vall. vero rejicit hunc modum dicendi, quia inquit ille non sequitur numerus est numerabilis ergo quo maior est numerus facilius numeratur. Ergo etiam si aliquid, sit magis ens, & ens sit cognoscibile, quod tale sit notius natura sua, rursus Deus est maximum ens, & tamen non est notius natura sua. Cum ex Aristotele libro tertio huius infinitum in quantum tale non sit cognoscibile. Vnde aliter inquit ille prouenit, quod aliquid sit notius natura sua, in hoc quod sit simplicius ens probat, quia quod est simplicius habet minus de compositione, & ita facilius per cognitionem penetratur. Toler. vero has duas sententias conciliat distinguens, quia cum notius dicat comparationem respectu alterius aliquid post. esse notius altero tribusmodis. Primo notius, id est magis notum, secundo notius, id est prius notum, tertio notius, id est facilius notum, nunc ergo dicit, quod si notius sumatur primo modo pro eo scilicet, quod est magis notum verum dicit Magister Soto quia eo est magis notum quod est magis ens, si vero secundo modo sumatur pro eo scilicet, quod est prius notum tunc inquit distinguendum est, rursus nam res, vel est prior in intentione ut finis, & tunc est notior in intentione si vero, sit prior in executione, ut media tunc notior natura est in executione, si tandem sermo sit de notiori secundum facilitatem tunc, quod est facilius est notius, & ita simplicius cum sit facilius cognitum, & ita loquitur Valle, quare istæ sententiæ, veræ sunt sano modo intellectæ. Hæc expositio vera est non tamen ad rem quia relinquit sub dubio, quod præcipue inquiratur scilicet quo istorum modorum loquatur Arist. cum hic dicit à notioribus quoad nos esse procedendum ad notiora natura sua.

Dicendum ergo, quod ratio propter quam aliqua dicuntur notiora natura sua non est quia sint magis entia, nec quia simpliciora, sed quia priora, ita, ut illud sit notius natura sua, quod est prius ens, patet primo ex Arist. 2. metaph. c. 2. & 1. post. c. 2. & in isto. c. & vbi cumq; de hoc disputat simul ponit notiora & priora naturæ, & ita optime saluatur, quod in malis sensibilibus causæ effectibus & partes toto notiores sine secundo ratione suaderet, idem quia ens est obiectum intellectus ergo, quod fuerit prius ens erit prius cognoscibile ac consequens notius natura sua in prioritate, & confirmatur à numeratione partium non enim est aliquid notius natura sua, quia est magis ens nam omnes concedunt partes esse notiores natura toto, & media ipso fine, & tamen non sunt magis entia quam totum, materia enim non est magis ens, quam homo neq; etiam forma similiter non est aliquid notius quia est simplicius ut dicitur Vall. nam si sic ergo quo aliquid fieret simplicius erit notius natura sua constat autem Deum simplicissimum esse, & tamen non est omnium notissimum imo secundum Vall. min. is notus, & c. quod res sit notior natura sua non prouenit ex simplicitate. Adde finis in intentione notior est partibus & medijs adhuc tamen in intentione non est simplicior illis ut videre est in cathedra ergo quo aliquid est prius ens notius est natura sua. Vnde infero, quod hæc duo nobis nota, & natura aliqua quando inter se coincidere, & ita propositione Arist. non vniuersaliter, sed indefinite est intelligenda nam principia in mathematicis, & sunt nobis nota & natura nota, v. g. hoc principium omne totum est maius sua parte est notum nobis, quia vniuersalissimum, & natura sua quia principium est intelligenda in metaphysica illud principium quodlibet est, vel non est & est nobis & natura notius. De physica autem artic. sequenti patebit, sed dicet inter prædicata superiora, & inferiora elusum prædicamenti, v. g. substantiæ quæ sunt nobis

nobis notiora & natura. Respōdeo, quod naturæ vniuersales possunt tripliciter considerari. primo, vt sunt quoddam totum actuale, id est, resp. eorum quæ sibi abintrinseco conueniunt. secundo, prout sunt totum potentiale. Tertiò, vt sunt partes speciei. primo modo considerata prædicata inferiora sunt notiora natura superioribus. parer. quia inferiora in prædicamento sunt perfectiora omni autem perfectiùs respectu in perfectioris induit rationē finis, & ita rationē causæ: causa autē ex dictis notior est effecta natura sua, & idem dicendum de istis prout sunt totum potentiale: si verò sumantur prædicata superiora quatenus intrans inferiora, vt partes notiora sunt natura sua, quia partes.

Ad argumentum. Sorī, nego consequentiam. imo ideo notius, quia prius ens, non quia magis ens ex quo solum colligitur, quòd sit magis cognoscibile. Argumenta verò Vallesij non sunt contra nos, quia tamen falso assumunt. Ad primum dico, quod non bene infert nō enim sequitur numerus est numerabilis: ergo, quo maior est facilius numeratur: sed solum sequitur: ergo quo maior est magis est numerabilis. Ad secundum Aristoteli. solum loquitur de infinito quanto, & moli non de infinito perfectionis, qualis est Deus qui notissimus est natura sua. ad suam rationem dico, quod nō valet consequentia. imò aliquando simplicius difficilius penetratur propter effectum eminentiam, quam in se præhabet. cuius cognitio debet præsupponi ad suam distinctam cognitionem.

ARTICVLVS. V.
Et vltimus. De ordine seruādo in naturali Philosophia tradenda.

EX dictis præcedenti à secundo duplex ordo colligitur, secundū quē inqualibet scientia possit procedi. primus est naturæ hoc est à notioribus natura

quando scilicet passionēs de subiecto demonstramus per causas notiores natura sua alter doctrinæ sic communiter vocatur, quando, scilicet, passionēs demonstramus per causas nobis notiores. Scire enim primo post secundo est rem per causam cognoscere, &c. Dubitatur: ergo quis ordo istorum in Philosophiæ seruetur. Naturæ inquam, vel doctrinæ. res est clara breuiter dicendum, quod quando isti duo ordines coincidunt inter se in aliqua scientia vt contingit in Metaphy. & Mathematica, vt supra probatum est, ab vtroque est procedendum, quando verò non coincidunt semper debemus seruare ordinē naturæ: cum cognitio scientifica ex causis, & principiis rei procedat, quæ saltem natura sunt notiores, quod insinuat Aristoteli. per primam propositionem qua docuit tentandum est determinare de ente naturali per principia, causas, & elementa. per secundam autem propositionem, quod scilicet ab vniuersalibus ad minus vniuersalia est procedendum docet, quòd inter ipsas causas, & principia, ad ipsarum causarum cognitionem inuestigandam ab vniuersalioribus est incipiendum, & inter ista ab illis, quæ nobis notiora sunt, vt ex istis cognitionem haberemus principiorum, quæ natura sua notiora sunt, vnde relinquitur, quod in nostra philosophia, vterque ordo seruandus est.

QVÆSTIO II.
De quidditate principiorum entis naturalis in cōmuni.

CIRCA caput secundū, & tertium solet disputari de toto & partibus de quo q. ult. ordine naturæ, & doctrinæ nos dicemus, & fortē lati⁹, & radicē, quāsolet plures em difficultates scitu dignæ de hoc, ibi soluetur circa, c. 4. latissimē ab exponentibus agitur de maximo & minimo termino

viuentium, & non viuentium, & accidētium, quæ materiata profecto habent physicum perit pluraque supponit etiā per plures libros discutienda: propriusq; eius locus est in li. 6. vbi Arist. agit definitiōne quātitatē successiue cōtinue vbi etiam de termino permanētis (in intelligibilis enim est iste sine illo) disputauimus solum ergo circa caput quintum. Sextum agendum est de principijs entis naturalis in communi de quo videnda sunt quinque primum si physica naturalis possit probare sua principia contranegantes illa, secundo de contrarietate principiorum, tertio si omnibus & singulis contrarietas conueniat quarto de numero, eorum vltimo si ratio principij æqualiter in illis reperiatur.

ARTICVLVS. I.

Utrum Philosophia naturalis possit probare principia naturalia contra negantes illa.

QUod sic suadetur primo, quia Aristot. hoc libro disputat contra negantes principia naturalia quæ non possunt conuincī nisi contra eos probetur talia principia. Secundo, quod sint etiam principia rei naturalis materia forma, & priuatio probat. Physicus, & nos à secundo tertio, ad physicum: ergo spectat talia principia, quia quæ ad physicū spectat probauit Arist. in hoc libro cū per mutationes illa probauit, & deduxerit. Tertio, & vltimo adhuc patet, & declaratur secunda ratio, nam motum esse principium est in Philosophia ex quo plurima in ea deducitur probare autē quod sit motus probatur ad physicū naturalē pertinet enim ad ipsū pertineat demonstrare passionē eius naturalis, quarum vna est motus: ergo idem quod prius notandum primo naturalia prin-

cipia alia esse cognitionis tantum illa, scilicet, quæ primo obijciuntur, in philosophia naturali, & ex quibusquasi manu ducimur, ad reliqua inuestiganda sicut motum esse pluralitas entium qualitates sensibiles quæ solent principia doctrinæ vocari alia sunt principia rei ex quibus res ipsa componitur quæ non dicuntur principia cognitionis, cum aliqua eorū sint difficillima cognitu V. c. materia prima, & priuatio propter suam paruam entitatem cum materia sit pura potentia, vt dicitur quæstione sequenti & priuatio sit negatio in subiecto apto vt dicitur quæstione quinta, quarū prima indiget proportionē ad formam vt cognoscatur. Secunda verò per habitū posituum cognoscitur. Notandum secundo, quadrupliciter possumus philosophari, quod principia probentur. Primo quantum ad esse existentie, & sic dupliciter, vel demonstratione propter quid & à priori, vel demonstratione, quia à posteriori, & per inductionem dubitatur: ergo si ad physicum naturalem pertineat principia naturalia sue doctrinæ, siue rei aliqua probatione, ex dictis probare.

Tertio considerandum, quod principia cognitionis cum sint complexa duplicia sunt alia per se nota, & immediata, vt in Geometria. V. c. quod linea sit longitudo sine latitudine alia verò non sunt per se nota: sed dicuntur, suppositionis, vt in eadem Geometria, quod linea sit in ipso corpore, vt in posterioribus ex simplicio dicebam.

Vltimò aduerte principia per se nota & immediata alia, sunt alia secundum nos, & secundum naturam, quando neque apud nos habent aliquid notius nec secundum naturam habent causam illis priorem aqua pendeant, vt dixi de linea in primo exemplo, alia sunt immediata secundum nos tantum, quando, scilicet, quoad nos non habent aliud notius, per quod possint probari, habent tamen secundum naturam causam

sam

sum illis priorem à qua pendent in esse, & non incognosci, quia causa illa est illis obscurior, ut in philosophia nostra, hoc principium motus est, quæ solet vocari dignitas, quia ut in post, dicebam est omnium notissimum in tali scientia, & similiter hoc principium omnium est maius sua parte quod est per se notum secundum nos tamen habet causam ipso obscuriorem principia autem alicuius scientiæ dupliciter potest intelligi, quod probentur consequentia propter vos illa negantes, vel Thopice, & probabiliter, vel demonstratiue, & hoc etiam aut eodem habitu scientiæ cuius sunt principia, vel alio habitu scientiæ, utpote subalternantis, vel saltem superioris, ut est Metaphysica.

Dico primo, principia tantum cognitionis, vel doctrinæ, in philosophia naturali non possunt probari, villo modo contra negantes illa eodem habitu scientiæ philosophiæ, quantum ad esse existentiae bene tamen, quoad esse essentiae probatur prima pars talia principia in philosophia, vel in alia scientia sunt nobis primo manifesta quantum ad existentiam quia omnium prima obijciuntur inuestiganti talem scientiam: ergo, ut sic non possunt demonstrari eodē habitu, cuius sunt principia, quia omnis demonstratio à notioribus nobis procedit. Probat per seculo, vō possunt demonstrari ostēsiue ratione dicta nec per impossibile: ergo nullo modo patet secundū demonstratio per impossibile est, quādo ex aliquo falso admissio, & alio verō assumpto cōcludit aliquid manifestius falsum ex cuius destructione colligitur destructio prioris falsi admissi, ut lib. 4. Sumularū & lib. Priorū in Logica dictū est, ut si aliquis dicat. V. C. hominē esse equū tunc sumpta minore vera, scilicet, Petrus est homo inferitur necessario: ergo Petrus est equus cōsequēs est plane falsum: ergo, & antecēdēs nō pro minori, ut patet ergo pro maiori cōstat autē quod in philosophia naturali nō potest dari aliquid

manifestius falsum, quam negatio principiorum doctrinæ quia sicut nullū est manifestius verum quam talia principia ita nullum est manifestius falsum, quam eorum negatio ex claritate enim veritatis in vno extremo prouenit claritatis falsitatis in opposito, unde sicut in philosophia nullū est clariū hoc principio motus est, ita nec clariū falsum, quam eius negatio, & ita Arist. text. 9. aduertens nihil esse in philosophia notius nobis non probauit, sed supposuit omnia entia moueri: ergo non possunt demonstrari per impossibile. Secūda pars, constat quia hæc principia non sunt immediata, quoad essentiam, sed habent causam, ut bene hic tabell. motus. V. C. naturam: ergo quantum ad esse essentiae probari possunt à naturali philosophia eodem habitu scientiæ dico eodem habitu, quia & si talia principia sunt dignitates omnino, & immediate, quoad se, & quoad nos in tali scientia possunt habitu dialecticæ probabiliter suaderi cū logica non procedat ex principijs, sed ex communibus imō aliquando principia cognitionis licet sunt immediata, quoad nos in tali scientia si secundū se sunt mediata, & habeant causam possunt demonstrari in subalternante aut superiori, ut est Metaphysica, quam ut communiter dicitur, & bene principia subalternata sunt conclusiones subalternantis, unde, quod illa supponit probat ista.

Dico secundo, principia naturalia essendi, vel in esse rei possunt probari à Philosophia naturali contra negantes illa eodem actu scientiæ patet talia principia sunt ex quibus esse, & fieri rei dependet, ut est materia forma & priuatio quæ de facto sunt probata ab Arist. habent enim aliquid notius se, scilicet, transmutationē formarū ex qua, & formas sibi inuicem succedentes, & materiam ut subiectum in quo sibi succedunt, & priuationem ex qua talis transmutatio prouenit, cognoscuntur. Ad phisicum

B autem

autem spectat per ea quæ sunt notiora in sua scientia ea quæ minus nota sunt in eadem demonstrare. Secūdo primus motor est primum efficiens in esse rei in philosophia, qui tamen, s. Phil. demonstratur à posteriori per motum eodem habitu scientiæ. Sed dices, sicut res se habet adeo ita à cognoscendo quæ sunt principia in esse rei sunt etiam principia cognitionis principia autem in esse rei possunt demonstrari quæcum ad existentiam saltem à posteriori, ut videmus in secunda conclusione: ergo similiter principia cognitionis, & consequenter secunda conclusio: Priorem destruit. Respondetur, quod licet principia essendi sint principia cognoscendi nō tamē sequitur, quod prima principia essendi sint prima principia cognoscendi in naturalibus, quia prima cognitio rerum naturalium non desumitur ex suis causis, & principiis, sed potius ex effectibus ita materia forma, &c. ex transmutatione in effectum innotescant, & ita licet sint principia essendi non tamen doctrinæ idem dicendum de primo motore. Dices secundo ad Metaphysicam pertinet disputare contra negantes principia cognitionis philosophiæ naturalis ut Parmenides, & Melissus. Fecere negando notandum male ergo. Arist. hic disputat contra illos. Respondent labell. & commentator ex Arist. in text. 12. quod licet isti philosophi fuerint non naturales cum naturalia principia negauerint, quia tamen de natura sunt locuti, ut de infinito materiali, de vacuo, & alijs ideo consequenter illos ratione perita à Metaphysica insurgit contra illos, sed dices unde potius habet Metaphysica disputare contra negantes principia naturalia cognitionis, quam physica respondetur, quod quia considerat rationem communissimam entis & modos generales illius, ut vnum, & multa actus, & potentia, quibus admissis ab aduersario facile contra ipsum arguitur, quando autem Aristoteles physicum, non posse principia proba-

re, loquitur de principiis cognitionis.

Ad argumenta patet, qualiter ex habitu metaphysico Arist. procedat contra negantes principia naturalia. Ad secundum dicendum, quod probat secundam conclusionem, quia materia forma, & priuatio quæ sunt principia in esse rei bene possunt à posteriori demonstrari. Ad tertium dicendum quod motum esse quantum ad existentiam est principium naturale cognitionis tantum sicq; non probatur à philosopho quæcum verò ad essentiam propositio est mediata sicq; potest probari à priori, sed non hac ratione est principium naturale cognitionis tantum, quia hæc dependente quæ essentialiter habet ex causa non est primo nota in philosophia, sed tantum eius existentia, scilicet, quod motus, & mutationes existant, sicque est principium cognitionis.

ARTICVLVS. II.

Utrum prima principia sint contraria, & quomodo.

Videtur, quod non primo, quia principia debent componere rem cuius sunt principia contraria autem nō possunt aliquam rem componere, quia mutuo se destruunt: ergo principia nō possunt esse contraria secūdo substantiæ nihil est contrarium principia autem rei naturalis substantiæ sunt cum res naturales ex ipsis constitutis sit substantiæ: ergo nō sunt contraria. Tertio, in cælo nulla est contrarietas in illo autem sunt principia naturalia cum sit verum ens naturale: ergo. Quarto principia naturalia sunt forma, & priuatio, ut statim patebit forma autem & priuatio priuatione opponuntur: ergo non contrarie, quia ex capite de oppositis in post prædicamentis oppositio contraria alia est ab oppositione priuationis. Confirmatur, quia Arist. nunquam tale docuit determinatè. nam si in quinto cap. dixit, quod si principia sunt contraria

traria in sexto docuit, quod principia sunt substantiæ, & quod substantiæ nihil est, contrarium similiter, in eodem quinto ca. definiens prima contraria, inquit, prima contraria esse, quæ nec fiunt ex alijs, nec ex alterutris, sed omnia fiunt ex ipsis postea verò explicans ultimam particulam dicit, quod vnum quodq, fit ex suo contrario, sed principia comprehenduntur sub illa particula vnum quodq, ne ergo componuntur, principia ex suis contrarijs, & ita fiunt ex alterutris, id est, vnum ex aliocadem eam est ratio de principijs, & de primis contrarijs. Tandem postquam in cap. 7. dixit, principia esse contraria subdit contraria non esse permanentia, principia vero esse permanentia: ergo non sunt contraria.

Notandum primo, quod supra dicebam articulo primo, quæstionis præcedentis, quod principium solum dicit ordinem prioris respectu principiatu causæ verò influxum super addit in effectum unde causa, & effectus semper sunt distinctæ essentia non tamen semper principium, & principiatum, unde etiam priuatio principium est, quia semper prioritatem dicit respectu formæ aduenientis, vt infra magis.

Secundo aduerte, quod licet in quacumque mutatione generaliter tria reperiuntur forma, scilicet, subiectum, & priuatio in præsentia tamen tantum agit Arist. de his tribus in mutationibus substantialibus in quibus, & est materia subiectum transmutationis, & forma, V. C. hominis, & priuatio illius quæ præcessit in materia de his inquam tantum agit primo, quia tractat in ordine ad ens naturale, quod est obiectum huius scientiæ, & secundo quoniam hic tractat de primis principijs, id est, de primis contrarijs in mutatione autem accidentali, V. C. in de albatone non sunt prima principia, quia subiectum, scilicet, paries, quide albatu. Præsupponit materiã, & formam, quod si Arist. meminisset prin-

cipiorum mutationem accidentalem, aliquando id fecit quia faciliora sunt cognitu.

Tertiò aduertendum, quod definitio primorum contrariorum sic habet, de qua prima sententia Thomistæ, respondetur ex Arist. quæ nec fiunt ex alijs nec ex alterutris, sed omnia fiunt ex ipsis. Dicendum ergo, in quaparticula, ex, duplicem potest importare habitudinem primam termini à quo alteram verò partium componentium exemplum primi si dicamus dies fit ex nocte exemplum secundi si dicas domus fit ex tectis duab: ergo primis particulis huius definitionis ponitur particula ex tantum denotatam habitudinem partium componentium ac si diceret prima contraria sunt quæ neque fiunt ex alijs nec ex alterutris tanquam ex partibus componentibus, hoc est non sunt composita, sed simplicia, quando vero dixit, sed omnia fiunt ex ipsis tunc particula ex utrumque ordinem in voluit, & terminum à quo & partium componentium sicq; comprehendit materiã & formam ex quibus fit mixtum tanquam ex partibus componentibus, & priuationem ex qua mixtum componitur tanquam ex termino à quo quia desinit, quando incipit forma, unde inferitur primo contra Themistium Aristot. hunc definisse omnia principia non tantum formam, & priuationem, sed etiam materiã nec obstat, quod postea egerit de materia, quia etiam agit de forma. Secunda expositio Aegidij falso etiam Aegidius, ait, quod particula ex semper dicit habitudinem termini à quo sed diuersimodè in secunda conditione atque in tertia, quia in secunda sumuntur contraria in abstracto qua ratione dicimus vnum non fieri ex alio in tertia vero sumitur inconcreto, & iustificatur, quod omnia etiam prima contraria fiunt ex contrarijs inconcreto, & quod non fiant ex illis in abstracto falso inquam quia eodem modo

negat Arist. prima contraria fieri ex alterutris ac affirmat omnia fieri ex illis aliis nihil peculiare diceret de primis contrariis: sed affirmat omnia alia fieri ex illis inconcreto: ergo negat illa fieri ex alterutris in concreto: nam de omnibus rebus erat certum non fieri ex contrariis in abstracto non ergo illud traderet, ut speciale illis ea definitio per illud imò eadem ratione omnia fiunt ex illis, & non fiunt primū inconcreto, & secundū in abstracto: quarta ex posito Tabelli similiter fallo Tabelli dicit semper particulā, ex in triplici illa eductione dicit solā habitudinē termini à quo, & eodē modo, scilicet, inconcreto, & ita explicat prima contraria nō fiunt, ex alijs, ut termino à quo aliās illa esset priora, neq; ex alterutris eadem ratione quia quod fit ex altero est illo posterior sicque non essent ambo prima, & omnia fiunt ex illis in termino à quo probat primo, quia si particula ex diceret, aliquando habitudinem partis, & aliquando termini à quo committeretur: æquiocatio in paucis verbis, & omnia, quia omnibus contrariis etiam secundis conuenit, quod nō fiat ex alterutris ut ex partibus componentibus, quando ergo secunda conditione dixit Arist. prima contraria nō fieri, ex alterutris aliud voluit significare, aut nihil peculiare de illis docuit, hæc igitur declaratio non placet licet, sit acuta, quia prima contraria fiunt in rerum natura, & nō ex alijs prioribus quia illa essent prima non ista nisi secunda: ergo debent fieri ex alterutris, ut termino à quo, & consequenter non potuit negare Arist. secundam conditionem, quod prima contraria hoc modo fiant, ex alterutris alio: ergo modo negauit, nec valet solutio Tabelli, quod licet contraria, ut sunt contraria absolute fiant ex alterutris: sed ista quia sunt prima non fiunt aliās, quod fieret esset posterius eo ex quo fieret, & si rursus hoc fieret ex illo aliud esset prius vnde sibi inuicem essent prius, &

posterius primo non valet, quia quod conuenit superiori per se debet conuenire cuius inferiori, sed contrariis per se conuenit fieri ex alterutris, ut termino, à quo ergo, & primis contrariis sub illis contentis. Secundō, contraria sunt repugnantia, inter se non ergo possunt esse simul tamen in eodem subiecto: sed posito vno alterum expellitur: ergo fit vnum ex alio ut termino à quo nihil enim aliud est, quod vnum succedat alteri in eodem subiecto expellens illud, nec inconueniens Tabelli est, aliquid nam sicut causas sunt sibi inuicem causas, & ita inuicem priores, & posteriores ita principia sunt sibi inuicem principia, & inuicem priora, & posteriora neque hoc tollit, quod sint prima, quia hoc habent ex eo, quod ante illa non sunt alia priora. Vnde, ut optime Ferrar. hic. §. videtur autem mihi, &c. diuersam causam reddit Arist. primæ conditionis, quam secundæ, quia in prima dixit, illa non fieri ex alijs quia sunt prima in secundā verō dixit non fieri ex alterutris, non quia sint prima, sed quia sunt contraria, & ita necessarium est, quod diuersimodè sumpserit particulam eadem modo explicato. Dicendum est: ergo est, ad rationes Tabelli ex dictis manent, solutæ, quia æquiocatio ex diuersitate causæ adiunctæ tollitur, & aliquid speciale de illis traditur, per coniunctionē secundæ & tertiæ conditionis cum secundā.

Inferitur secundō, quod elementa non sunt principia, nam licet omnia mixta fiant ex elementis, tamen elementa sūt ex alijs puta ex materia, & forma. Inferitur tertiō, quod quando dicimus, quod prima principia non sunt composita, debet intelligi compositione physica, non tamen compositione metaphysica quam optime admittunt cum forma V. C. anima rationalis constat genere, & differentiā prædicatis, scilicet, superioribus & inferioribus licet in cōpleta sit

con-

contraria: ergo illa sunt prima, quæ nec fiunt, ex alijs nec ex alterutris, ut partibus componentibus bene tamen omnia fiunt, ex ipsis siue, ut ex partibus componentibus siue ut ex termino à quo notanter dixi prima, quia quamuis secunda contraria, ut calidum, & frigidum non fiunt, ex alterutris fiunt tamen ex alijs, in quo differunt à primis.

Prima Conclusio: Prima principia entis naturalis sunt contraria. Probat Aristot. primo consensu omnium Philosophorum, qui omnes principia ponebant contraria, vel rarum, & densum, vel solidum, & inane vel magnū, & paruum, vel calidum, & frigidum. Secundo probat à text. 40. vsque ad. 70. definitio primorum contrariorum conuenit primis principijs, quoniam in quantum prima non fiunt ex alijs, & in quantum contraria non ex alterutris, & tandem in quantum principia omnia fiunt ex illis, ergo, &c.

Secunda Conclusio: Prima principia entis naturalis sunt contraria contrarie tate impropria patet oppositio priuatiua est impropria contrarietas forma autem, & priuatio, quæ sunt principia entis naturalis, ut à secundo sequenti demonstrabitur sunt priuatiue opposita: ergo sunt contraria improprie, sed contra est primo, quod Arist. ex eo probauit principia esse, plura quàm duo, quia principia cum sint contraria debent ad inuicem agere & pati, & cum vnum non possit agere in aliud neque alterum ab alio pati debet necessario esse, aliud principium ut subiectum circa, quod mutuo agant, & patiantur, agere autem: & pati, quid positiuum est priuatiuum enim nihil agit neque ab alio patitur: ergo prima principia proprie sunt contraria obstat. Secundo: Sicut in oppositione contradictoria alterum extremum est positiuum, & alterum negatiuum ita, & in priuatiua, hac autem ratione contradictorie opposita neque improprie dicuntur contraria: ergo neque opposi-

ta priuatiue debent dici contraria improprie. Ad primum Ferrarien. responder, notando, quod agere stat dupliciter primo effectiue in genere causæ efficiētis, qua ratione dicimus pictorem facere imaginem. Secundo, in genere causæ formalis, sicque albedo facit parietem album non sicut efficiens sed sicut id ad quod sequitur, esse album: ergo prima contraria solum sunt actiua in genere causæ formalis cum sint quædam formæ non quidem ponendo aliquid positiuum in subiecto, sed ab eodem mutuo se expellendo sicque de vno in alterum subiectum transmutatur, & hac ratione priuatio agit in subiectum habet enim se respectu illius ad modum formæ, quantum ad hoc quod de nominat subiectum, & sic prima contraria dicuntur agere, & pati. Ad secundum dicendum, quod est longe alia ratio, nam in oppositione contradictoria alterum extremum non solum formaliter est negatiuum: sed neque pro materiali concernit subiectum pura enim negatio tanidicitur de eo, quod est, quam de eo quod non est, ut non vidēs, priuatio verò pro materiali subiectum connotat determinatè positiuum, & præter hoc ferè semper coniungitur cum forma positiua repugnantia illi, quam tollit, vel repugnantiam quæ sic vera contrarietas, sicut coniunguntur non album cum nigro, vel non vera contrarietas, sed tantum impossibilitas formarum positiuarum sicut non ignis coniungitur cum forma à quæ de quibus. q. 5. latius cum de priuatione agamus, in quibus omnibus priuatiua oppositio magis assimilatur contrarietati, quam contradictorie idcirco etiam communiter nomine contrarietatis solet intelligi priuatiua oppositio, quia ut bene Ferrar. q. 8. in principio priuatiua oppositio semper includitur in contraria cum vnum contrarium respectu alterius sit efficiens, & imperfectum sicut est priuatio defectus sui habitus,

& quia vicissim, se expellendo succedunt in eodem subiecto sicut faciunt contraria, vt optimè Themistius sicque vnum contrarium sit ex alio, vt termino à quo non tamen ex alio vt ex parte componente.

Ad argumenta in principio ad primū respondet Tolerus quod omnia principia eo modo componentur rem quo principiant illam, & quia tantum materia, & forma sunt principia rei in facto esse sic componentur illā in fieri vero materia forma, & priuatio simul hæc tamen solutio nulla est prorsus quia fieri rei est quædam mutatio simplex constituta, vel in genere actionis, vt est actio, vel passionis, vt passio, vel reductiue in prædicamento sui termini, ergo non potest ex illis tribus res componi, quia accedens, vt est actio, vel passio, vel modus substantiæ seu substantia reductiue vt est illa mutatio non potest componi ex duplici substantia partiali sicut est materia, & forma ex quibus solum substantia totalis coalescit. Secundò, quia expositiuo, & priuatiuo præcipue quando sunt inter se pugnantia non potest aliquod eos per se resultare talis autem mutatio, vel fieri est aliquod ens per se vt patet: ergo non potest ex forma positiua, & eius priuatione componi sicut neque ex cæcitate, & visu aliquid componitur. Quare aliter dicendum, quod cum ratio principij sit superior ad rationem causæ, & elementi non est necesse, quod omne principij sit compositiuum rei cuius est, quia esse compositiuum dicit rationem elemēti, vel causæ, & partis intrinsicæ ratio vero principij solum dependentiam in prioritate. Ad secundum tantum probat non esse propriè contraria, quæ adhuc in cælo non reperiuntur, quia est in generabile loquitur autem Arist. de ente generabili cui est anexa priuatio formæ in subiecto apto. Ad tertium bene probat nō omnia tria principia esse in cælo cum non sit priuatio sed tantum materia, &

forma. Ad quartum patet ex secunda conclusionem ad confirmationem Arist. in 5. cap. Locutus est de contrarietate largo modo in sex tvero de cōtra 10 strictè, quod nullū est substantiæ. Idē in sexto Arist. interdit, quod vnūquodq; sit ex suo contrario, vt termino à quo nō tñ vt ex parte. Tādē in 7. cap. Locutus est particulariter aliqua contraria non sunt permanentia quia forma, & negatio formæ non permanent aliqua verò, vt materia, & forma permanentia sunt, duz autem propositiones particulares sub contrariæ oppositæ possunt esse simul veræ.

ARTICVLVS. III.

Verum omnia prima principia entis naturalis sint contraria.

S Vpposito, quod principia sunt cōtraria consequenter dubitatur an omnia sint contraria nam à secundo sequēti dicitur tria sunt principia naturalis entis materia, scilicet forma, & priuatio de forma & priuatione patet, quod opponantur. Solum est ergo dubium de materia, & forma ipsa nam de priuatione, & materia cum sint idem re non est cur quis dubitet in hac re sola est sententia Aquali Additionibus ad Ferrar. hic affirmantis contraria esse omnia principia, non solum priuatio, & forma sed etiam forma, & materia, ita vt dicat per vitam suam ne sic scire, quare omnes in hoc allucinuntur negando materiam formam contrariari, quia hoc, inquit, lippis est, & conforsibus notum nec nouam esse philosophiam, sed antiquissimam conformemq; Arist. docenti inter prima principia, quæ ab ipso dicuntur prima contraria, quædam esse determinancia, & continentia, quædam verò contenta & determinabilia adhuc in sententia antiquorum in quo dicit illos quodam modo conuenire continere etiam

scm

tem formæ est sicut contineri materiæ ex Arist. 4. lib. huius similiter determinare formæ est, & determinari materiæ ex eodem primo cap. de substantia orbis, & sæpe. Secundò probatur, quia definitio contrariorum æqualiter conuenit materiæ formæ, & priuationi quia nec materia sit ex alia sicut nec forma, neque priuatio, neque ex alterutra quia non sit ex forma, aut priuatione: nec ex se inuicem sed omnia sunt ex illa sicut ex forma, & priuatione: ergo si cur ista hac ratione sunt prima contraria, ita & materia. Tertiò materia, & forma sunt causæ contrariorum effectuum cum altera sit actus potentia altera ergo sunt inter se contraria consequentia tenet ex Arist. 4. Metaph. & 2. de Generatione, vltimo, quia habent proprietates contrariorum, quod scilicet, signum est in rerum natura debet aliud existere constare autem, quod nec materia sine forma neque e contra reperiuntur.

Certissimè tamen dicendum, quod sola forma, & priuatio sunt contraria nulla autem ratione forma, & materia patet contraria nunquam reperiuntur in eodè simul saltem in esse perfectò, quod dico propter accidentia quæ ut cap. de qualitate dictum Gradibus remissis se cõpatiuntur in eodè manifestum est autem materiã, & formã in esse perfectò simul cõponere ens naturale nõ ergo sunt contraria propriè nec improprie, quia in tali oppositione extremum. Alterum est formaliter priuationum, & alterum negatiuum formaliter materiæ autem, & forma sunt duo extrema formaliter positiua non ergo oppositæ priuatiue seu contrariè improprie, sed dicere auctor iste, quod nec sunt opposita priuatiue nec negatiue, sed tantum positiue, quod quidè multo potius est substatum nãq; ut abundè dictum est nihil positiue contrariatur adde, quod potissima oblatio contrariorũ, ut capi de oppositis dicitur præcipuè in contrarijs phisicis illa est, quod mutuo se expellat sicut quod ualeat

idè cõponere, quod si id cõtingat, ut in elementis. Patet solũ virtute manere nõ formaliter, de quo suo loco cõstat autem, quod materia, & forma tantum abest, quod inutuo, se expellat, quod formaliter cõponunt idem ens naturale sicut; in ipso manet consistit, vnũ oppositum, vel contrarium non potest aliud perficere cum natura sua illud destruat forma autem materiã perficit non ergo illa destruit solũ cõsequenter principia entis naturalis in facto esse nullo modo opponuntur tandem, quia materia, vel contrariatur priuationi, vel formæ, vel utriq; sed neutri, quia potest esse simul, & cum forma, & priuatione successive, quia forma & eius priuatio cum sint contraria nõ possunt esse simul sed contraria nequeunt simul reperiri: ergo materia illius nõ potest contrariari neq; improprie eius verò solutio ridicula est, inquit, enim minorem tantum esse veram in contrarietate positiua, & priuatiua quasi alia posset esse contrarietas tertia in qua contraria simul esse possent secundum gradum omnino perfectum, quis enim potest cõcipere contraria aliqua nisi opposita cum contrarietas sit species oppositionis opposita autem, & nullo modo pugnantia, sed omnino simul ille capiat, qui opposita nõ opposita capere potest rursus Arist. 4. Metaph. & primo de generatione, & hic text. 70. millies colligit præter. Duo contraria debere aliud tertium dari, quod sit subiectum, & materia contrariorũ cum ergo omnis contrarietas inter duo materia nõ potest illis esse contraria, sed tantum subiectum contrarietatis quis autem dicit vnũ contrarium alterius esse subiectum, vnde, deceptio Aquariorum hoc prouenit, quod omnino cõfundit principia, & prima contraria, quod est falsum licet enim omnia prima contraria sint prima principia nõ tamè e contra, nã aliqua sunt prima principia contraria, & aliqua non Arist. enim indefinitè docet: prima principia non omnia esse contraria, vnde contrariorũ definitio primorũ supponit esse contraria, & addit quod

quod non fiat, ex alijs nec ex alterutris: sed omnia sunt, ex ipsis, & ita quamuis definitio primorum principiorum conueniat materię non tamen conuenit de finitio primi contrarij cum non sit contrarium genus enim illius definitionis quod debet suppleri est opposita, quod solum formę, & priuationi competit. Ad secundum licet conueniant contraria cum materia, & forma in hoc, quod est existere simul in alijs tamen differunt cum vnum perficiat aliud alijs si ex vna conditione reliquę colligeretur, colligeretur, etiam recte, quod qui alienus & species sunt in rerum natura sunt etiā contraria, & per hoc patet ad tertium. Ad vltimum, nō est generaliter verum, quod causa contrariorum debent esse contraria, sol enim vnus, & idem causa est diuerforum contrariorum.

ARTICVLVS. III.

Verum principia entis naturalis sint tantum tria.

HOcest an principia substantię materialis corruptibilis, & simplicis, siue in fieri, siue in facto esse, sint tria, quod nec sine plura, nec pauciora, de istis enim tantum est dubium videtur, quod non primo, quia principia talia debent, esse realia, & ante opus intellectus sicut res ipsa naturalis tam in fieri, quā in facto esse est physica, & realis constat autem, quod priuatio est ens rationalis ex dictis enim in Logica. q. 1. Vniuersali ens rationis triplex est negatio, scilicet priuatio, & relatio: ergo illa nō erūt principium entis naturalis, & consequenter non erunt tria confir. non distinguuntur priuatio realiter à materia: ergo nō potest facere diuersum principium à materia alijs si distinctio rationis id valet facere etiam appetitionis materię ad formas erit principium cū ratione etiā

distinguaturla illa. Secundō de ratione primorum principiorum est, ex dictis quod semper maneant, hoc est, in omni mutatione inueniantur materia autē prima substantialis forma, & priuatio quę dicuntur, prima principia rei naturalis non reperiuntur in mutatione accidentali, quando. V. C. ex nigro fit album, nam subiectum est tota substantia terminus ad quem, & à quo sunt formę accidentales, vt pote albedo nigredo, nec aliquid plus requiritur ad mutationem, quam predicti termini, & subiectū: ergo. Tertiō, quidquid est causa principij est, quatuor autem sunt cause rei naturalis, vt lib. se. sequenti dicitur: ergo, & quatuor sunt principia, sed dicēdū quod causa efficiens, & finalis sunt extrinsecę siquē solum constituent principia extrinsecę hic autem intrinsecę inquirimus contra quia sic tantum erunt duo principia materia, scilicet, & forma quia priuatio extrinsecę se habet ad ens naturale, nec in ipso manet. Quarto, & vltimo priuatio, qui est terminus à quo ponitur principij in fieri: sed etiā forma positiua potest esse tale principij & terminus à quo: ergo dices, quod forma positiua non procedit esse rei nisi per accides cū enim ignis indifferenter produci possit ex aqua, vel ligno aut quouis alio à priuatione tamē semper cōtraria est, quod in mutatione saltē accidentali forma positiua cū sit propriē cōtraria est terminus à quo per se, vt calidum ex quo fit frigidum: ergo.

Notandum, quod licet fieri rei tripliciter possit considerari primo, vt actio, secundo, vt passio tertio, vt mutatio: hic tamen tantum sumit r ab Arist. tertio modo patet ex eo, quod actio, vt actio, per se dicit ordinē ad agēs: ergo cū hic nō cōnumeretur agēs, vt principij plane sequitur, quod nō sit sermo de fieri vt actio est licet enim agēs sic extrinsecę rei factę actioni tamē intrinsecę est cū si ne illo non possit actio intelligi similiter fieri, vt passio solum dicit ordinē ad passum

passum receptibilem, & ad formam receptam quæ est terminus ad quem non vero ad priuationem, ut terminum a quo & ita esset sermo de fieri, ut passio deberet prætermitti priuatio, quæ non prætermittitur, optimè enim potest intelligi refectio alicuius formæ in aliquo subiecto, quæ est passio absque eo, quod tale subiectum præcedat priuatio, ut patet in essentia recipiente passionem quam numquam caruit. Vnde ex sufficienti numeratione patet, quod fiat sermo de fieri: ut mutatio est quidam transitus ab vno termino ad alium, ad quod perse, & necessario debent concurrere tria, subiectum in quo fit transitus, & extrema opposita inter quæ scilicet forma, & priuatio. Hæc autem tria solum hic connumerat Arist. solum ergo loquitur deficere ut mutatio est.

Secundo notandum quod triplex terminus a quo alicuius actionis potest imaginari primus est pura negatio nullum præsupponens subiectum ut nihil, quod est terminus a quo creationis, & de hoc non est sermo, cum respiciat productionem quæ non est physica. Secundus est forma positua contraria, ut calidum ex quo fit frigidum in subiecto capaci, & de hoc etiam non est questio, quia licet respiciat physicam productionem non tamen substantialem, quia substantiæ nullum posituum contrariatur.

Tertius est priuatio formæ in subiecto apto, ut caret a ignis in materia prima de quo est sermo cum utrumque respiciat productionem physicam & substantialem. Hæc autem carentia, alia est proxima quando est terminus immediatus generationis cum qua semper dispositiones ad formam immediate reperiuntur, remota vero quando dispositiones in materia reperiuntur ad formam: sed non immediate: nomine ergo priuationis, & carentiæ proximam intelligo.

Prima conclusio principia entis naturalis sunt plura quam vnum, non tamen sunt infinita ita Arist. hic, & probat ipse

primum sic: principia sunt contraria ex dictis, & idem non agit in seipsum, nec sibi contrariatur ergo sunt plura quam vnum, probat secundum sunt contraria generis, scilicet substantiæ ergo non sunt infinita tenet conquestia primo, quia in vno quoque genere est vna prima contrarietas per habitum, & priuationem ad quæ omnes alia redducuntur, secundo quia si prima principia sunt infinita omnia, contraria essent principia cum principia sint contraria notanter dixi in vno quoque genere id est substantiæ, quia quamuis per particulam genus aliqui & bene intelligant subiectum sitque sensus circa vnum, quodque subiectum, est vna prima contrarietas, & ita duo tantum contraria, quia ex primis: tantum habet vnicam non tamen est ad mentem Arist. primo quia non dixerat notum in mutationibus esse subiectum post. enim hoc probauit Aristot. quare esset probare ignota per ignota. Secundo quia Aristot. posuit exemplum in substantia, & ita idem erat genus ac prædicamentum, & sic quæ admodum in quocumque genere est vna prima diuisio ad cuius membra omnia ea quæ cadunt in illo genere reducuntur: quæ enim sunt in substantia, vel sunt corporea, vel incorporea & sic de alijs generibus ita in vno quoque est vna prima contrarietas per habitum, & priuationem, ut in substantia forma substantialis & priuatio illius adquam omnia contraria substantiæ reducuntur. Quamuis autem in alijs accidentibus generibus dubitauerit, si vna prima contrarietas, tamen si cut substantia est simpliciter prior illis omnibus ita prima contrarietas substantiæ absolute est prior alijs contrarietatibus accidentium, & ita simpliciter tantum est vna prima contrarietas.

Secunda conclusio principia entis naturalis sunt plura quam duo. Probat Aristot. quia cum sint contraria necessaria requiritur subiectum talis contrarietatis, ut diximus notabili secundo. Tertia conclusio principia tantum sunt tria

B s mate.

materia scilicet forma & priuatio, probat Arist. quia ad omnem generationē solum hæc tria requiruntur & in omni generatione, solum hæc tria inueniuntur: hoc patet ex primo notabili.

Vltima conclusio hæc principia in fieri sunt tria, in facto esse tantū sunt duo probat. Arist. quia in composito naturalis solum manent materia & forma, sed obstat primo generatio & genitum esse sunt simul ergo, in fieri priuatio etiam non est principium: patet quia cum sit genitum erit forma introducta, & consequenter non erit priuatio illius, fieri autem est ipsa generatio ergo in fieri priuatio non est principium. Respond. dicendum quod ad hoc, quod priuatio sit principium entis naturalis in fieri sufficit, quod præcesserit toto tempore ante ipsam generationē, preter quā quod priuatio habet esse principium per sui definitionē quia est terminus, qui statim desinit esse quo res incipit, & in hoc consistit contrarietas in propria, & priuatiua cum forma. Sed contra quia sequitur, quod generatio quælibet substantialis sit successiua cum non habeat simul & in eadem mensura suos terminos, & quia saltem ex parte termini à quo respicit tempus ergo illo debet mensurari resp. notando, quod tam motus quā mutatio vt dicitur lib. 5. huius specificatur à termino ad quem non tamen à termino à quo vnde si terminus talis fuerit in tempore mutatio erit successiua quamuis terminus à quo præcesserit in instanti, & è contra iam dico, quamuis generatio ex parte termini à quo, qui est priuatio, respiciat tempus inde tamen non sumit successione cum forma quæ est terminus ad quem sit in instanti: incompossibilitas vero terminorum à quo, & ad quem in eadem mensura non arguit successione, quia communis est omni mutationi successiue & instantaneæ, nec sufficit prioritas quædam naturæ quæ quidā singunt respectu priuationis & formæ. nam si duo contraria in gradibus inten-

sis non possunt esse simul in eodem instanti temporis in eodem subiecto, quantumcumque illud instans temporis partitur in duo instantia naturæ, multo minus duo priuatiue oppositæ, vt sunt forma & priuatio poterunt esse simul in eodem subiecto pro eodem instanti temporis, quia maior est oppositio priuatiua, quam contraria cum magis accedat ad conradictoriam. Dices secundo sicut priuatio formæ introductæ, & generatæ desinit esse ita priuatio formæ corruptæ simul incipit esse ergo priuatio etiam in facto esse est principium entis naturalis. Resp. dicendum, quod perse, & primo solum priuatio formæ generatæ requiritur, vt terminus à quo generationis priuatio vero formæ corruptæ quæ simul reperitur cum forma producta solum per accidens se habet ad generationem entis, quia agent. v. c. ignis primo, & perse tantum intendit assimilare sibi passum, scilicet lignum, in quantum potest, quia tamen nequit hoc fieri sine destructione formæ contrariæ ipsam per accidens corrumpit, ad quam in facto esse sequitur eius priuatio.

Ad argumenta ad primum dicendum, quod principia rei naturalis in facto esse cum etiam sint partes componentes illam debent esse positiua & reales sicut & ipsa, quia tamen priuatio solum est principium in fieri tantum abest, quod sit positiuum reale, quod necessarium requiritur, vt sic carentia positiui realis, vt tale positiuum possit fieri, quia quod est non fit. Sed dices illud fieri est reale ante actionem intellectus, sed talis carentia non est formaliter ante opus intelligentis, nullo ergo modo potest esse principium etiam in fieri. Resp. quod duplex entitas potest imaginari in priuatione positiua: altera & hæc est ens rationis quia consistit in hoc quod talis priuatio consideretur ad modum formæ positiuæ, de qua bene probat argumentum, quod etiam in fieri non sit principium altera negatiua in subiecto aprio, & hæc est

est realis carentia formæ & reale non ens quod realiter, & ante intellectum est existentia negatiua id est faciêdo, quod realiter non existit forma priuata. Huius enim non existere in tali subiecto est existere modo sibi possibili. Ad confirmationem dicendum, quod est dispar ratio huius priuatio ita distinguitur à materia ratione, quod habet diuersum modum principiandi ab illa, ut pote termini à quo, materia uero ut subiectum, appetitus autem materiæ respectu formarum quamuis ab ea ratione differat eodem modo principiat sicut materia, nā appetitus materiæ nihil est aliud quā inclinatio ipsiusmet materiæ ad formas recipiendas, & ita semper tenetur ex parte subiecti, ut bene Ferras hic. Ad secundum principia aliter debent manere in subtili mutatione, immediatè & inter se diuersa, & sufficiētia absque alijs scilicet ut terminus à quo & ad quem, & ut eorum subiectum in accidentali uero tantum manēt, quia produciunt & cōstitunt substantiam totalem quæ postea est subiectum mutationis accidentalis, & terminorum eius: unde in hac neque manent ut diuersa principia, neque ut sufficiētia absque alijs, cum sint necessaria forma accidentalis, & eius priuatio, vel forma positiua contraria, ut sint termini à quo, & ad quem dictæ mutationis. Ad tertium bene ibi responsum est, ad replicam dico, quod licet priuatio sit extrinseca rei factæ, & ita non sit principium in facto esse est tamen intrinseca in fieri, & ita est principium, sed dices ideo priuatio est intrinseca in fieri, quia fieri dicit ordinem essentialem ad priuationem ita quod sine illo non possit intelligi saltem ergo, in fieri agens erit principium sicut est priuatio. Resp. quod ex dictis fieri, ut actio dicit ordinem ad agens non tamen ut mutatio, sed solum ad priuationem dices secundo mutatio ut mutatio dicit ordinem admutatis, sed mutans est agens ergo, ut mutatio dicit ordinem ad agens. Resp. quod cum

mutatio sicut & fieri tria inuoluat actionem scilicet passionem et transitum inter terminos à quo, & ad quem particula, ut potest quod vis horum reduplicare, & ita si primum reduplicet maior est uera, sed de illa non agitur hic ut sic si secundum falsa est quia ut sic solum respicit mutatum id est subiectū, & ita adhuc de illo non est sermo, sed tantum de tertio in quo est falsa quia hac ratione solum habet terminos respicere. Ad quartū & ultimum bene ibi responsum est ad replicam dico quod Arist. solum agit de mutatione substantiæ, cui nihil positiuum contrariatur, & dato quod ageret de mutatione in communi non esset generaliter verum, quod in mutatione accidentali terminus à quo sit positiuus, quia sunt multa accidentia, u. c. lumen quæ non habent contrarium ad de quod licet in omni mutatione forma positiua esset terminus à quo non deberet poni ut quartum principium, quia nō habet diuersum modum principiandi à priuatione, ut dixi de appetitu, & materia & idem dicendum de forma & priuatione formæ corruptæ, cum utraque principiet ut terminus ad quæ.

Dubitatio appendix.

PRO complemento, doctrinæ dubitatur ultimo in hac materia. u. ratio principij entis naturalis, quoad fieri vni uoce dicatur de tribus principijs materia scilicet forma & priuatione, breuiter, magister Sor. & quidā moderni affirmant nā etiam priuatio absolute ab Ari. principijū vocatur secundo quia non est curā principio intrinseco & extrinseco à positiuo & priuatio non possit abstrahi ratio communis vni uoca. Dicendum tamen implicare contradictionem dari unā rationē cōmunem vni uocam principij priuatione & alijs nam ex dictis in ante prædicament. & capite de oppositis impossibile est quod abstrahatur ratio com-

communis vniuoca & priuatiuo, & positiuo: ergo etiam est impossibile quod ratio principij vniuoce competat priuationi, & alijs principijs, sed tantum ratio communis analoga erit tribus primis; de forma secundo de materia tandem de ipsa priuatione dicitur analogia proportionis, si priuatio comparatur ad aliam nam sicut ista principia se habent ad esse ita ad principium constatat autem quod quamuis materia in cōmuni opinione habeat esse per formam intrinsecam tamen & manet in composito, & ad illius compositionem concurret priuatio vero per sui destinationem, & ita extrinsecè principiat naturale ens ergo solum principium analogia proportionis dicitur de priuatione ad aliam comparata at vero nulla cōparatione facta, sed in ordine tantum ad seipsam analogia proportionalitatis ratio principij de omnibus dicitur, sicuti & dicitur de fundamento domus de corde, & puncto cum intrinsecè etiam priuatio sit principium, & sic idā quo ens naturale primo per se incipit.

Ad rationes facile respon. nam vt capite de relatione dicebam relatio ratio nis etiam absolute dicitur relatio cum tamen ratio relationis equiuocè dicatur, de reali & rationis. Ad secundam patet ex prima ratione cōclusionis. Dubitauis tamen an forma accidentis possit etiam dici primum principium ita vt ratio principij formalis competat accidentali formæ quidam affirmant eo quod forma accidentalis viam est principium simplex non compositum ex alijs respondet, tamē negatiuè, quia prima principia dicuntur illa quæ præter, quam quæ non sunt ex alijs, ex ipsiis tñ sunt simpliciter, & per se entia naturalia ens autem naturale ex forma accidentali non sit simpliciter, sed secundum quid fieri enim calidum non est fieri simpliciter, quod satis in esset vox sunt absolute posita in descriptione, illa primorum principiorum naturalium reductiue ta-

men substantia completa respectu accidentium habet modum principiandi quæ habet materia respectu formæ substantialis, forma autem accidentalis respectu substantiæ completa habet eundem modum principiandi reductiue quæ forma substantialis respectu materiæ primæ: modus autem principiandi duarum partium integrantium siue homogeneæ, siue eterogeneæ, siue peculiaris est neutra enim illarum se habet proprie, vt materia neque vt forma respectu alterius, sed tantum se habent, vt materia respectu totius, & hac ratione reuocantur ad modum principiandi quem habet materia prima talis quæ modus physicus est, & non mathematicus vt aliqui putant: quia considerare quomodo ex partibus integrantibus confurgat vnum, & quale vnum omnino physice considerationis est modus autem principian ti quem habent gradus metaphysici, vt in homine gradus rationalis, & animalis, &c. non est physicus cum illi gradus, vt alibi demonstrabitur non sint distincti secundum rem, & reperitur in entibus separatis, nec naturalibus, vt in intelligentijs & hæc de principijs in communis satis.

QVAESTIO TERTIA

De quidditate principiorum entis naturalis in particulari, & primo de materia.

IRCA caput septimum in quo postquam philosophus de principijs entis naturalis in communi disputauit, tractat in particulari iam de materia quæ est vnum ex principijs de qua, & nos aliqua dicturi sumus solet autem huiusmodi tractatus quia longus

gus, & difficilis in tres partes distribui scilicet an sit quid & qualis materia quæ omnia breuitati & claritati studēs hac quæstione comprehendimus diuisa tamē in duas partes prima de materia secundum se cōsiderata ubi an sit & quid sit explicatur in secūda de eadem in ordine ad alia comparata, qui ordo adhuc in logica multoties est seruatus, & infra libr. sequenti quæstione de natura seruabitur de primo septe sunt examinanda primo an materia sit secundo si potentia sit de cuius essēcia tertio si sit pura potentia, quarto si hæc sit pura potentia v. quo quinto si sit substantia sexto si principium corruptibilitatis, septimo & vltimo si sit in generabilis, & in corruptibilis.

ARTICVLVS. I.

Vtrum in rebus naturalibus vere sit materia prima.

Mellissus Parmenides discipulus, & forte Parmenid. ipse vt refert Ari. supra asseruit omnia esse vnum & immobile in entitate sicque de nouo produci quantum ad aliquam entitatem, sed quæ præ existebant habere se alio, & alio modo alias dicebant ex nihilo fieret aliquid scilicet illa noua entitas sicque videntur negare subiectum mutationum & materiam primam alij etiā asserentes non dari nisi accidentales mutationes in idem coincidunt vnde dicebant omnia esse vnum quoad sustantiā tales omnia esse aquam Diogenes, & Anaximenes aerem Heraclitus igne alij tandem quoddam corpus medium alij vero explicite materiam primā negarunt mixtaque omnia fieri ex elementis elementa vero non produci de nouo ex aliqua materia, sed esse quædam corpora omnino simplicia sine aliqua intrinseca compositione substantiali, quæ

omnino de nouo & ex nihilo generantur, & post pro illis omnibus sic argui, primo sicut se habent formæ accidentales inter se ita substantiales cōstat autē quod inter accidentales datur vna prima forma scilicet quantitas quæ sit aliarū subiectum ergo etiam inter substantiales debet alia esse aliarum subiectum, & consequenter non est materia, quia solum ad hoc est necessaria secundo si poneretur præcipue, vt est subiectum transmutationis ea autem, quæ transmutantur in generatione substantiali sunt tota composita. v. c. ignis in aquam & e contra composita autem cum sint omnino perse non indigent subiecto ergo confirmatur in Sacramento Eucharistiæ vt experientia constat ex solis accidentibus panis sit generatio substantialis vermium ibi autem nulla remansit substantia, nec forma, nec materia: ergo ad generationem substantialem, non est necessaria tertio forma substantialis in generatione hominis nō supponit materiā cū non educatur, ex illa ergo ad generationem substantialem nō requiritur materia prima, vt subiectum dices hoc esse peculiare in ista generatione non in alijs in quibus dispositio naturalis agentis in materia determinatur forma potius ad hanc quam ad illā contra est dispositiones non subiectantur in materia cum sint accidentia, sed in toto composito, quod corrumpitur ergo illo corrupto destituuntur, & consequenter materia vi illarum non potest ad vnam magis quam ad aliam formā disponi, & ita non erit materia necessaria: quarto & vltimo potest fieri productio substantialis sine materia prima & sine hoc, quod sit creatio. V. c. totalis cōuersio lapidis in lignum si a Deo fieret non esset creatio cum terminus a quo esset positius, & similiter modo posset fieri ab agēti naturali ergo idem quod prius. Aduertendum quod materia quadruplex est prima dicitur alterationis idest quod per sui corruptionem fit aliquid

quid sicut elementa respectu mixti, & alimentum respectu aliti secunda materia in huiusmodi est substantia integra respectu accidentium tertia compositionis ut sunt partes respectu totius lapides & ligna respectu domus, & quantitativæ cōtinui. 4. mutationis substantialis in qua expellet una forma substantialis & alia introducit quæ solet vocari materia prima. Aduerte secundo quod rursus in communi ut dixi in prohemialibus logicæ triplex materia dicitur circa quam versatur actio ut obiectum respectu scientiæ & potentiæ, & passum respectu agentis secunda materia in qua præcise recipitur aliqua forma sed ex ea non edducitur ut est materia prima respectu animæ rationalis de quo infra tertia est in qua & ex qua simul id est recipit & educitur est eadē materia prima respectu aliarum formarum, sed hæc tertia iterum triplex est ut optime Mag. Zumel. l. p. q. 100. ar. 1. alia pure compositionis ex qua res præcise componitur simul cum forma absolute & qualis materia fuerit transmutata per formæ productionem sed utraq; ab eo immediate circa est materia cœlorum alia compositionis & transmutationis simul ut est materia horum inferiorum in quavis forma per transmutationem inuicem succedunt differunt autem inter se, quod prior est principium rei naturalis in facto esse tamen posterior vero in fieri & in facto esse. 3. vero quæ solet addi pure transmutationis, sed non compositionis eadem est cum materia alterationis supra dicta sermo autem noster solum est nunc de materia quæ dicitur compositionis, & transmutationis quæ est eadē cum materia mutationis substantia disposita. 1. loco. 1. diuisione quæ adhuc dupliciter potest sumi primo, ut nuda omni dispositione sicquæ; solet vocari materia remota, & materia prima secundo ut est coniuncta dispositionibus, & sic dicitur materia proxima, vel materia secunda quatenus etiam subiectum respectu accidentium materia secunda possit dici dubium ergo est an in rerum natura

detur materia in qua, & ex qua transmutationis substantialis simul siue proxima vel secunda siue remota. l. prima.

Dico primo in omni actione siue mutatione naturali necessario debet dari materia siue subiectum quod maneat sub utroque termino & ab eis distinguatur, saltem ratione ita Arist. expresse hic pluribus in locis præcipue ex. 82. patet multipliciter primo ex natura mutationis, quia mutari est aliter se habere nunc quam prius ergo, est dandum aliquid, quod sit nunc quando est terminus ad quem, & quod fuerit prius quando erat terminus à quo & ita aliter se habet nunc per coniunctionem termini ad quem ac se habuit prius quando iungebatur termino à quo ergo immediate hoc subiectum non tamen debet esse commune utriusque; re primo, sed necessario ab eis distinctum quia terminus ad quem est modo & antea non fuit terminus vero à quo fuit antea, & modo non est subiectum autem & antea fuerit modo ergo necessario distinguuntur ab utroque; termino ita Arist. etiam expresse. 11. metaph. c. 11. & 8. metaph. c. 10, ex. 4. 2. motus sensu ipso per se notus est omnis autem motus a contrario in contrarium fieri patet alterum quod paulatim introducit alterum expellitur, at contrarium, quod introducit non potest recipi in eo quod expellitur, tamen quia sibi mutuo repugnant, cum quia in fine motus contrarius quando expellebatur sepe numero desinit esse dandum ergo est necessario in quouis motu aliquod subiectum commune utriusque; contrario, quod paulatim alterum accipiat, alterum obiciat. 3. agens ut experientia patet nititur efficere se sibi omnino simile patiens, quod ante actionem dissimile est agenti ergo in omni paciēti datur res aliqua ante actionem dissimilis agenti, & in fine actionis similis per inductam ab agente sui similitudinem confit. in fine actionis. 1. per manifestum. l. per id à quo forma antiqua expellebatur & in quo forma noua alia inducebatur, sed non perijt tamen quia perijisset quoque; forma inducta quando hæc sine illo subiecto

con-

cōseruari nō potest tū quā aut agēs naturalē pduceret ex nihilo quē naturaliter sūt aut ea in fine actionis a se ipsis. l. a Deo inciperēt esse per creationē, & ita agētia naturalia solā vini corrūpēdi. l. anihilādi haberēt. Dico. 2. subiectū qd manet sub vtroq; termino mutationis alterū est substantia in cōpleta formæ substantialis receptiua alterū est cōpleta formæ accidentalis receptiua patet. 1. mutatio substantialis terminatur ad formā substantiālē, vt ad terminū formālē forma autē substantialis nō subiectatur in substantia cōpleta cū eam cōponat ergo in incōpleta cū qua cōponit secūdū patet mutatio accidentalis terminatur ad accedens vt ad terminū formalem accedens autē supponit subiectum cōstitutū & cōsequēter in subiecto cōpleto subiectatur. Dico. 3. in rerū natura necessario datur subiectū in quo & ex quo cōpositionis & trāsmutationis substantialis simul hoc demonstratur multipliciter ab Aris. & philosophis sufficiat tñ primo ex primo degeneratione. tx. 78. id quod est omnino vnū nō pōt esse simul actiū, & passiū quia non est idem quo agim⁹ & quo patimur cū actio & passio sint diuersa genera principū autē agēdi est act⁹ & forma ergo patiendi est materia & potentia experimur, autē tā viuētia quā nō viuētia simul esse actiua in alia, & passiua ab alijs ergo debēt cōponi necessario ex. 2. p. ex forma esset sit principū agēdi & materia vt sit principū patiēdi vnde cōment. 8. metaph. cōmento. 12. & 4. Phr. cōment. 38. dicit qd sicut actio fecit cognoscere formā ita trāsmutatio materiam secūdo patet ex trāsmutatione quia experimur res inuicē trāsmutari vt aquam in ignem & cōtra hęc autem trāsmutatio non potest fieri penes hoc quod forma ignis conuertatur, in formā aquę cū sint diuersę essen. ię, & talis conuersio impossibilis ergo solum fit in aliquo subiecto communi in quo vna forma desinat alteraque incipiat quę formarū successio est trāsmutatio.

Dico. 4. & vltimo illud subiectū cōmune in quo & ex quo cōpositionis & trāsmutationis substantialis simul tale est, vt ex priori factum non sit atque adeo sit primum seu materia prima, quę ideo dicitur prima quia est subiectū primę pductionis scilicet generationis substantialis & formę, scilicet actus substantialis & quia vt sic est cōmunis omnibus entibus corruptiuihus. Dices etiam est vltimum in quo fit resolutio seu destructio entis resp. ita esse, sed quia resolutio & corruptio est per accedens, & preter intentionem naturę, vt supra dicebam, & habet rationem non entis generatio vero est per se intentia & habet rationē entis id est subiectum & materia vsurpauit sibi nomē primę nō vltimę probatur iam in omni actione datur necessario aliquod subiectū vt ostēdi. 1. cōc. aut igitur illud est. factū ex alio & hoc ex alio & ita in infinitū, qd est impossibile sicut formę non sunt infinitę in eadē materia, aut deueniēdum est ad primū subiectū qd ex alio non sit factū atq; adeo ad materiam primā, sed cōtra mā Aris. 2. metaph. 2. tx. 5. & 6. ex suppositione, quod non datur materia prima, vt ex re manifestiori ostēdit nō dari illū pcessum in infinitū vni⁹ materię ex alia, nec dari formas infinitas resp. ab inueniēti recte pcedi illa ratio secūdo patet cōc. inso omnia quę in inferiori isto continentur mutuo ex se inuicē saltē mediātē generantur ex cōtrarietate qualitātū ergo datur cōmune subiectū omniū trāsmutationū aliter non quodlibet ex quodlibet neq; immediate, nec mediātē gigneretur tale autē cōmune nō potest esse factū ex alio subiecto, quia iam non subiceretur omnibus datur ergo primum ideoq; primum subiectū seu materia. 1. appellatur vt distinguitur cōtra substantiā cōpletā, vt dixi & cōtra materiam propriā dispositā ita accedētib⁹ vt docet Ar. 8. metaph. 11. & 4. cōc. l. c. 5. tx. 38.

Ad Argumēta ad primū dicendū non dari aliquam formam accidentālē quę sit

fit aliarum omnium subiectum, quia licet sit subiectum accidentium materialium non tamen spiritualium, imo neque omnium materialium est subiectum cum rationes id entitatis, & diuersitatis, & vniōis materię, & formę vt dixi capite de relatione immediate substantur in substantia adde quod quātitas non est subiectum, quod respectu accidentium quę substantur si modo sibi naturali relinquatur. Sed tantum est subiectum quo scilicet medium quo subiecto integra substantur accidentia, & dato ita contingere in formis substantialibus, adhuc præsupponendum esset subiectum, quod & materia prima præterquam est impossibile; nā duo accidentia possunt esse simul secus autem duę formę substantiales ad secundum dicendum, quod tota sunt quę transmutantur per generationem, &c. Sed non totaliter, quia tantum secundum partes idest formam aliter est anihilatio ad cōfirmationem dicendum quod longe est alia ratio de illa generatione, & de alijs quia quamuis sint naturales tamen supponit miraculum illud primum miraculum virtute cuius postea Deus in corruptione specierum conuertit quantitatem illā quę remansit, vel vt alij dicūt creat de nouo talem materiam, vt introducat formam vermium, vt superius dixi capite de quātitate in logica quęstione prima ad tertium bene ibi responsum est ad replicam quamuis illę dispositiones sint in toto composito, quia tamen constet materia idest, quod & ipsa sit disposita, & destructo illo maneat sic sigillata, quia talis sigillatio effectus est, dispositionum, qui potest manere. Dices saltem sequitur, qd vbi nullę sunt dispositiones, vt in corporibus cōlestibus ad sigillationem non sit necessaria materia prima respon. solum colligi in cōlo non dari materiam transmutationis bene tamen compositionis quę colligitur ex quātitate & figura de quo latius secundo de cōlo ad quartum & vltimū

bene ibi dictum est dico tamen, quod non est eadem ratio, quia cum terminus a quo per se conuersionis totalis sit positius quamuis non sit subiectum commune impeditur ratio creationis, quę ex nihilo fit in generatione autem cum terminus a quo sit priuatio, si tolleremus materiam vel subiectum commune nihil præsuponeretur positiuum ex quo fieret generatio profecto creatio maneret præterquam, quod licet Deus poterit virtute sua id facere non tamen causę secundę & inferiores valent.

ARTICVLVS. II.

Verum potentia sit de essentia materię.

IN hac re singularis fuit comentator hic defendens partē negatiuā primo quia alias sequeretur, qd adueniente forma destrueretur materia quia adueniente actu potentia destruitur, forma autē actus est cōsequens tamē est ab surdū quia materia non solum in fieri, sed in facto esse manet secundo talis potentię quomodocumque sumatur est accidens, ergo non potest esse de essentia materię, quę est substantia vt infra patebit articulo quarto antecedens patet ex eo qd potentia illa, vel est aliqua aptitudo. I. ordo ad actus aptitudo autem de prædicatione est qualitatis, & ordo de genere relationis.

Ex dictis superiori articulo certissimo manet in manet in materia esse aliquā potentiam non actiuam, sed passiuam idest receptiuam formę substantialis non quomodocumque quia etiam vas habet potentiam receptiuam liquoris, materia autē præter hoc habet causalitatem respectu receptionis formę cū propensione quadam naturali ad illas inclinatur, vt secunda parte quęstionis patebit hoc posito Iuniores duplicem potentiam receptiuam distinguunt in
mater-

materia ipsa quarū alia est substantialis quæ terminatur substantiali forma, & actu & hanc ponunt de essentia illius alia accidentalis quæ terminatur accidentali forma quæ etiam accidens est materialis, & ita utraq; potentia, à materia ratione sola distinguitur.

Dico primo in materia tantū est vnicā potētia receptiua ad vtramq; formā substantiāle, & accidentāle itaq; nullo modo distinguuntur inter se istæ potētia paret primo, quia illa potētia ad formas accidentales sit accidēs ipsius materiæ sequitur, quod antequā adueniat forma substantiālis habeat aliquod accidēs nam licet verum sit, quod forma substantiālis sit prius forma accidentali potētia tamen ad vtrāq; prior est illis potentia autē talis præsupponitur ante illas cōsequens est absurdū: ergo sed dices sicuti appetitus est accitens materiæ prædicabile nō prædicamentale, & tamē bene ab omnibus præintelligitur in materia ante omnē formā substantiāle ita & ista potētia ad formas accidentales potest præintelligi, sed contra est quia ex San. Thom. & cōmuni philosophorū consensu capite de proprio. & 2. de Ani. omnis potentia quæ ordinatur ad actū accidentalem, & realem distinguitur realiter à subiecto est quæ de prædicamento qualitatis potentia autē ista quæ fingitur in materia ordinatur ad similes actus: ergo. Dices, quod verū habet propositio illa de potētia actiua non passiua contra, quia sicuti potentia naturalis actiua cadit in secunda specie, qualitatis ita naturalis impotētia seu potētia passiua quæ idem est confir. conclusio, quia quādo vnū ordinatur ad aliud intrinsecē tunc solū p vno est reputandū cōstat autē quod materiæ potētia ordinatur ad formas, substantiales propter accidentales: ergo eadē est potētia sicuti eadē est generatio hominis quæ terminatur ad formā substantiāle, & accidentāle quā ad istas terminatur propter illā ad illā quidē per se ad istas per accidēs. Dices potētia distingun-

tur per actus, sed potētia materiæ ordinatur ad plures actus specie distinctos, scilicet substantiales & accidentales: ergo. Respondet. r, q; solū specificatur potētia ab actu quā per se, & primo respicit dices: sed contra potentia materiæ terminatur primo ad generationē generatio autē accidēs est: ergo. Respondet, q; via excutionis prior est generatio quā forma secus verō via intētionis, & per se.

Dico secūdo. Potētia ad formas substantiales per se, & ad formas accidentales secundario est de essētia materiæ: probatur quia talis potētia prærequiritur ad necessariā formā substantiāle, & ad illā dicit ordinē per se, ergo nō est accidēs, & cōsequēter potest esse de essētia materiæ. Secūdo, quia si esset accidens materiæ: omnis vnio esset accidentalis, & nō substantiālis, quia vnio formæ cū materia fieret medio accidenti, scilicet media potētia hoc autē pugnat cū Ar. 9. c. huius dicere materiā esse primū subiectū ex quo cū in sit aliquid sit nō per accidens, sed per se igitur nulla vnio poterit esse accidentalis, & ita potentia non erit accidēs materiæ, sed essentia eum sit eius.

Ad argumenta: Ad primū dicendū, q; veniente actu nō tollitur potentia imo perficitur nō enim adueniente actu rīdendi tollitur potentia risibilitatis sic enī adueniente forma substantiāli nō tollitur potentia materiæ, sed tantū eius priuatio & appetitus ad illā recipiendā. Ad secundū dico, q; illa potentia nō est relatio, sed illius fundamentū quæ potest esse inter materiā, & formā neq; est potentia de genere qualitatis, quia illa dicit ordinem ad actus accidentales, siue passiue, siue actiue, modo dicto prima conelusione, sed tantū est potentia per se ad substantialem actum.

ARTICVLVS. III.

Verum materia sit pura potentia.

Gregor.

G Reg. in. 2. d. 12. q. 2. Scot. ibid. Tole-
ta. hic. q. 13. Peri. 5. Phi. c. 13. The-
mistius hic etiā, & Alber. 1. metaph. tra-
cta. 2. c. 4. asserūt materiā nō esse puram
potentiā ita vt nō includat aliquē actū
entitatiuū intrinsicē in sua essentia: sed
quod sit pura potētia tātū respectu actū
formalis, quē vt patet nō claudit in sua
essentia quāuis Greg. vltra dicat etiā ha-
bere actū existētiā propriū abliq; forma
sed de hoc articulo sequēti probant pri-
mo materia est actū bonū licet imper-
fectū bonū autē & appetibile fundatur
in actū sicut verū & intelligibile mate-
ria. ergo aliquē actū includit nec valet
didere quod sit bona in pura potētia quia
S. Tho. 3. cōtra Gēt. c. 20. expressē docet
eam esse actū bonū. Secūdo, quia nihil
potest exire à potētia nisi per actū, sed
antequā materia crearetur erat in potē-
tia ad existēdū extra suas causas quan-
do: ergo per creationē sit actū existens
extra illas necessariū aliquem cōparat
actū. Tertia potētia essentialiter est re-
lactua materia autem essentialiter est
absoluta in predicamento substantiā: er-
go. Quarto, quod est in pura potētia
est nihil materia autem prima est ali-
quid ergo idem quod prius. ¶ Opposita
sententia est Platonis in Thimeo Ari. 1.
de generatione c. 8. & 7. metaph. c. 3. &
7. c. huius S. Tho. 1. p. q. 7. ar. 2. & 66. ar. 1
ibidem Qumel. Soto hic q. 8. Sonzin. 7.
metaph. q. 17. Duran. in. 2. d. 12. Vall. cō-
trouersia. 7. Fonseca. 1. meph. q. 7. & cō-
muniter Thomistā: Notandū primo, qd
cū potētia dicat ordinem ad actū sicut
iste est duplex alter existētiā, essentia
alteria & potētia duplex necessario
erit cū autem non sit sermo hic de pri-
mo actū ita nec de prima potētia de
qua articulo sequenti, sed adhuc duplex
est alter secūds qui est operatio ei siue
vt actio siue vt passio significetur V. c. ca-
lesfactio, alter est primus qui est causa effi-
ciēs secūds qui rursus interest accidentalis,
& immediatus, vt calor in genere quali-
tatis alter medius, & substantialis in

genere substantiā, hic autem rursus
alius est completus, & integer siue si m-
plex, vt angelica natura siue cōpositus,
vt humana alter partialis, & incomple-
tus, qui iterum solet ab aliquibus diui-
di in formalem qui reponitur in certa
specie sicut anima quā ab Ari. definitur
quod sit actus, & in entitatiuū, qui nulla
specie certa reponitur, vnde cū non sit
sermo de actū secundo ita nec de potē-
tia ad illum cum materia secūds om-
nes nullius sit actiuitatis nec vim agen-
di habere cum actio proueniat ab ali-
quo principio in certa specie reposito,
quo materia caret, & ita Ari. 2. de Gene-
ratione, tex. 50. docuit materiā nō age-
re, sed tantum pati si ergo illi repugnat
habere vim ad agendū multo magis
repugnauit esse potētiā pure acti-
uā, qualis est illa quā agit actiōne
transiente, vt potētia nutritiua, vel ca-
lesfactiua: nam quā actiōne immanenti
agit partim est actiua cū eliciat actū
partim passiuā cum ipsum recipiat si-
militer certum est, materiā non ha-
bere potētiā accidentalem cum sub-
stantia integra sit subiectum respectu
talis actus dubium: ergo est de primo
actū substantiā partialis siue formali,
siue entitatiuū, & de potētia ad illum
quia de substantiā completo certum
est materiā non includere cum non
includat formam.

Secundo aduerte, vt dixi cap. de rela-
tione, 7. 1. quod in essentia rei duplici-
ter potest aliquid poni vel intrinsicē tā-
quam genus, & differentiā, vel extrin-
sicē, tanquam aditamentum quoddam
patet autem quod materia in sua essen-
tia tanquam aditamentū extrinsecum
includit actū primum substantialem
partialem, & formalem secūds for-
mam cum dicat potētiā ordinatam
essentialiter ad illum tanquam ad spe-
cificatiuum sui, vt quāstione sequenti
dicitur, & ita ex diuersitate huius actus
adæquari multiplicatur in specie solum
ergo est difficultas à intrinsicē tanquā
diff-

differentiam sui constitutiuam materia includat aliquem actum saltem entitatum de genere enim materię certum est, esse substantiam partialem, in quo conuenit cum forma sensus: ergo quęstionis est an pura potentia ad actum primum substantialem partialem, & formalem sit de essentia materię intrinsicę tanquam eius constitutiuam differentia ita quod nullum actum adhuc entitatum includat in isto gradu intrinseco, & differentiali.

Dico primo materia prima est verum ens reale a materia diuersum realiter, & essentialiter. Patet primum est pars compositionis entis realis: ergo est verum ens reale compositio enim realis, & physica quam intrat materia similes partes debet habere secundum materia est subiectum generationis ex quo edducuntur formę genitę vt infra patebit: ergo est aliquid reale alijs formę fierent ex nihilo, & generatio esset creatio. Secundum patet in compositione reali partes non solum debent esse reales, sed & realiter diuersę cum realis compositio sit in aliquo vno realiter distinctorum coniunctio materia autem est pars compositi realis: ergo distinguitur realiter a forma quę est altera pars adde quia ex Ari. materia & forma sunt duo principia, vt vidimus numero diuersa, & consequenter realiter nam si distinctio rationis posset facere duo principia numero materia & priuatio talia essent. Tandem materia & forma habent diuersas definitiones cum illa sit pars contrahibilis ista contrahens, & determinans: ergo essentialiter differunt. Adde, habent diuersas passiones: nam omnis materia est ingenerabilis & incorruptibilis, vt art. 6. patebit: omnis autem forma, & generatur, & corrumpitur, excipio rationale, & celestem: ergo habent diuersas essentias, cum passio ab essentia originetur: vnde infero, quod in definitione reali magis differt materia a forma substantiali, quā accidentali: nam cum forma

substantiali nunquam identificatur realiter, vt visum est, cum accidentali vero, scilicet relatione vnionis creature partis identitatis, & diuersitatis aliquando, quia cum his nulla facit compositionem realem.

Dico. 2. materia ita est diuersa in esse ita a forma, quod in nullo genere causę ab illa fiat patet. debet fieri nullo pre-supposito subiecto cum sit primum: ergo per creationem quę est a solo Deo, & non a forma efficienter. Secundo effectus formalis intrinsecus est, & inseparabilis a forma, & cum ea identificatus, vt patet in albedine & esse albo: materia autem diuersa est a forma realiter imò extrinseca: non ergo est effectus formalis illius precipue quod forma potest existere sine materia & materia secundum quod causa solum natura pre-intelligitur ante formam: vnde sequitur, quod effectus formalis formę, & ipsum compositum V. c. anima rationalis causat esse humanum determinando materiam ad speciem hominis: dices entitas materię pedit in conservari a forma cum sine illa non possit esse cum probabiliori sententia: ergo & in fieri quia conservari est quoddam esse continuatum respondeo quod in rigore a solo Deo pedit in conservari cum in suat in eius entitate quod tunc necessariā connexionem dicit cum forma & ideo dicit pedere in fieri. Tertiū quod non pedit in genere causę materialis patet cum materia non recipiat in forma, sed e contra. Vltimū finis est id cuius gratia vt dicebatur. Secundum huius materia autem gratia est compositi non formę: forma ergo nequit esse finis materię. Vnde inferitur secundo, quod licet inter formas materia prius ordinetur ad substantialē quā ad accidentālē non solum recipiēdo sed causādo mediati: tunc & i. ad compositum ordinatur, ad illud enim, i. & immediatē ordinatur, quod primo, & immediatē sit ex illa: tale autem est compositum & non forma nisi illo medio, vt postea patebit ergo.

Dico tertiū, materia prima pura potentia est passiva intrinsicē in sua natura nullū actū propriū includens ita auctoritas

C 2 supra

supra citati p. secūda sententia, & Alex. 2. naturalium. q. & c. 75. S. Th. etiā hic lectio. 15. Iabell. q. 73. Aegidius. lectio. 18. quāuis omnib⁹ inde bene pensatis inter istos autores quæstio sit de nomine cum omnes cōueniāt in. 1. & 2. cōclu. & quod nullū actū formalem includat, sed quod sit pura potentia respectu illius dicunt tñ Scotistæ hāc materiæ entitatem debere dici purā potentiā obiectiuā, & actū entitatum quia per illā entitatē exiit ā pura potentiā obiectiuā, quā habebat materia antequā crearetur in quantum erat obiectū diuinæ potētiz actiue, & vere fit ens reale Thomistæ verō dicūt debere dici purā potentiā subiectiuā, quia est in potētia subiectiuā reali respectu omniū formarū quādo autē hāc potentiā cōparat exiit ā pura potētia obiectiuā quā antea habebat quæ licet re vera esset nihil secundū nos omnes ab Scotistis tamen dicitur pura potentia obiectiuā & ita exitū ab illa debere fieri per alium quem actū saltem entitatiuū ā Thomistis vero dicitur potentia logica & non realis, & ita exitū ab illa fieri per purā potentiā subiectiuā in quantum antea erat possibile logicē, vel nō repugnabat fieri hanc purā potentiā subiectiuā & ita creatione fuit facta, vnde quod Scotus vocat actū entitatum, quia materia est ens reale vocāt Thomistæ purā potentiā subiectiuā, qui modus loquendi proprius est, & Arist. conformior quia proprium est cuiusvis actus singularis trahere rem ad aliquā speciem, & quia Ari. diuissit ens reale in actū, & potentiā, ergo potentia vt distincta ab actu est ens reale. Dices diuissit tantū in actum formalem, quia potentia differt nō in entitatum qui est transcendens etiā ad potentiā contra: ergo actus entitatus non habet verā rationem actus cū neq; potentia differat. Secundo patet conclusio, quia aliās ex illa, & forma non fieret vnum per se, vt habet communis schola ex duobus entibus in actu, & c. Nec obstat, quod sit

tantum entitatus, quia sic etiā ex subiecto, & forma accidentali fieret vnum per se cum respectu actus accidentales remaneat in pura potentiā. Tertiō eodem modo materia est subiectum formæ substantialis sicuti substantia integra respectu formæ accidentalis respectu cuius est in pura potentiā adde nō est actus etiam entitatus, quia neque est per se existens nec actus perficiens nec alius est imaginabilis neque est constructa ex actu perficiente, & potentia cū ipsam formetur alio actu compositum constare secundi actu similiter quouis actus per se existens perfectior est quā quouis informans cum omnis informatio habeat imperfectionem adiunctam vnde actus per se existens formaliter prædicatur de Deo non informans forma autem substantialis informans perfectior est quam materia prima: ergo. Vltimō, quia aliās materia prima haberet proprias operationes cum id conueniat omni actui substantiali imō, & quā plurimis accidentalibus, & potissimum actui per se existenti cum sit agens principale, & non solum principium agendi vt quo nulla autem relinquitur actio, quæ materiæ primæ tribui posset, vt docet Sanctus Thomas. 7. Metaph. lectione. 8. quia aliās daretur alia qua operatio communis omnibus entibus corruptibilibus cum constet eadem materia. Secundō, quia omnes quas nouimus operationes aut in formas substantiales, aut in accidentia referimus. Dices materia prima est principale agens per formas tam substantiales quā accidentales. Respondeo hanc esse insaniam & parum abesse qui hoc asserunt quin concedant materiam primā esse Deum omnibus formis honestum, & per aliās & aliās alia, atq; alia agētē imō & qd fieri eadem ratione cogetur omnia patientē, vt dicūt quidē heretici vt dicit Casiro, vnde infero cur materia dici soleat prope nihil funditū naturę p. fundū vniuersiūsq; chaos siue confusio & respo

& respectu formarum quas nōdum habet dicitur hylli, idest, Sylua seu materia, at respectu earum, quas habet appellatur Hypochimion, id est, subiectum ideoque Plato in Thimeo dicebat esse denudatam omnium formarū, quia est receptivum illarum, sicuti visus omni colore nudatur dicitur etiam origo femina mater masa, & elementū per se ignota tenebræ, & ideo apud Platonem nulla ponitur id ea quæ sit propriè materia, eo quod & ideas formarum cognoscatur. Appellatur etiam horum inferiorum materia turpis quia necessario coniuncta est cum privatione formarum ad quas naturali propensione tendit tandem dicitur malefica, quia ut patiatur formis quibus est privata mollitur per accidens objectionem eius quam habet, ideoque dicitur principium non essendi siue corruptionis ab Arist. verò tex. 82. primum subiectum, ex quo cum in sit omnia fiunt.

Ad argumenta. Ut faciliè solvantur, & alia multa quæ possunt obijci adverte aliud est, rem esse actū seu includere actū aliud est, esse entitatem seu aliquid & habere aliquid perfectionis, & actualitatis, idest, entitatis realis primum nō convenit nisi ratione forme. Secundum vero cōpetit tā ei quod est actus quam ei quod est potētia, & ita S. Th. 1. p. q. 14. art. 11. ad. 3. ait, quod materia prima licet recedat à similitudine Dei ratione sue potentialitatis: sed quia in quantū vel sic habet esse similitudinē quādā dicēdū retinet idē ait de veritate. q. 3. ar. 6. verum est tamē, quod q. 4. ar. 1. & q. 5. ar. 3. ad. 3. ait, quod materia prima inquantum huiusmodi est in potētia intelligi tamē respectu actus nō respectu entitatis vnde malè Sonzin. 4. Metaph. quæ. 17. Tabell. q. 5. & alij absolutè defendunt materiā in suo quidditativo conceptu nullā includere actualitatē, quia inquirunt est pura potētia dicēdū tamē dicii urā potētia, quia respectu nullius est actus in quo distinguitur ab alijs potētijs for-

ma enim substantialis ita est potētia receptiva suarū proprietatū quod est actus vel per se existens, ut angeli, vel informas ut alij idē patet de intellectu respectu. intellectuonis per quod patet ad primum secundū, & tertium. Ad quartū dicēdū, quod neq; ea quæ præterierunt aut futuram sunt in actu, & tamē aliquid sunt cum non sint ficticia, neq; enim idē est esse actū siue actu existere, atq; esse actum, aut cōstans actu. Materia prima ex se nō quæ est actus, neq; illū includit. Vtrū autē ex se sit ens actu, idest, existat, articulo sequēti; nunc dico quod sicut actus purus nō ideo nō est verus actus, sed ita est actus ut nihil habeat potētiae, qualis est Deus à quo omnis alius actus originatur: ita potētia eo quod sit pura potētia nō ideo nō erit potētia vera, atq; à Deo aliquid à qua etiā omnis potētialitas dimanat, quodam modo, eo quod tātū res dicitur accedere ad materialitatē, quātū accedit, ad potētialitatem. Nā ut bene Soto hic quæst. 6. conclus. 2. forma & actus in quōvis genere idem sunt prorsus.

ARTICULVS. III.

Vtrum materia prima ita sit pura potentia ut ex se nō sit ens actu, ut quo idest, nō habet ex se vllā propriā existētiā.

P Artem affirmatiuam tenet. S. Th. 1. p. 2. q. 4. art. 1. maxime ad. 3. & q. 5. art. 3. ad. 3. & q. 45. art. 4. & q. 66. art. 1. & Magist. Zumel fere omnibus locis tertio contra Gen. cap. 54. quod lib. 3. q. 5. de potentia. q. 4. art. 1. Magist. sententiarū in. 2. d. 12. Bonauēt. ibidem q. 1. Capreo. d. 13. q. 1. concl. 1. Duran. d. 12. q. 2. & 4. & d. 44. q. 1. Ferraz. 2. contra Gent. cap. 68. & 3. concl. 4. Sonzi. 7. Metaph. q. 17. & 8. q. 1. Tabell. 7. Metaph. q. 5. & 8. quæst. 1. Caieta. 1. part. q. 76. artic. 1. de ente cap. 5. quæ. 8. Soto hic quæst. 6. conclus. 3. Vall.

Vtrū
essē
tia, &
existē
tia dī
stin
guat.
& quo
modo

ibidem, qui omnino irridet oppositum tenentes significat Aegydius de Generatione. q. 16. Albert. 5. Metaphy. tract. 2. capitu. 4. Auice. 2. Metaphy. 2. Argilopirus. 2. Phil. c. 1. text. 12. ita transulic textum Græcum Arist. forma, inquit, est magis natura quam materia quia est actu hæc verò potentia, & Boetius libr. de Vnit. ait, omne esse in rebus creatis est à forma fauet Arist. 1. de Generatione tex. 12. docens materiam nō esse actu nisi per formam. Secundo de Anima c. 1. tex. 2. vnumquodque ait genus eorum quæ sunt ipsa substantia est atque hic vel aliud in materia, quod quidem per se non est hoc aliquid aliud. Formæ quæ quidem iam hoc aliquid dicitur, & tex. 3. id quod existit constat atque componitur, & tex. 7. quod verè est actus est. Ratione probant primo ens actu non potest intelligi sine actu, esset enim implicatio inadictio dicendo, ens actu, & sine actu materia autem prima secundum se ut articulo præcedenti ostendimus, neque est actus neque illum includit sed est ens omnino in potentia ad actum cum sit ante omnem actum, & ideo non conueniens sibi, quod sit actu bonum, sed tantum in potentia, & ita quod sit non quid appetibile, sed quod appetat tantum, ergo secundum se non est, ens actu: ergo neque existens. Dices, materia prima non est dicendus actus bene tamen, quod faciat esse in actu voce illa actu sumpta pro existentia, & ita ens actu, id est, ens existens aliud est existens, ut quod videlicet substantia completa, aliud est actus, qui existit actus, ut quo aliud est potentia, quæ ut quo existit vera potentia, & ita nō potest dici ens in potentia, quando ita est creata, & producta. Alio modo sumitur actus pro forma, & hoc pacto materia prima nō est ens actu, quia neque est forma nec consistit forma. Vnde appellauimus eā ens potentia nō verò ens in potentia cōsequētia est primo hæc doctrina est cōtra Ari. vbi supra negante nō solū materiā nō esse actum

neque illū includere, sed neque esse ens actu & quidem si esset ens actu esset, hoc aliquid, atque à Deo res genita de nouo extitisset aliquo modo actu ratione materiz antequā generaretur, quæ omnia negat Ari. Dices solū vult nō esse ens neque hoc aliquid, ut quod cōtra quia sic nec forma est ens actu, neque hoc aliquid cōtra Ari. ibidē, atque adeo nihil proprium materiz dixisset in illis verbis, præter quā quod addidit materiā primā nō esse ens actu, nisi per formā, per formam autē nō fit ens, ut quod ergo illa explicatio est nulla. Secūdo existentia est actus perfectissimus imò, & intelligitur quā si cōplēmētum esset ut, vnde à S. Tho. 1. p. q. 3. art. 4. corpore, & argumēto secūdo appellatur actualitas omnis formæ, vel nature, vnde esse cōparatur ad essentia, sicut actus ad potētiā si ergo materia prima secūdo se nullū habet actū ergo neque existentia. Tertiū primo siue puro actu, eo quod talis repugnet omnino nō modo esse potētiā, vel illā includere, sed etiā esse ens in potētiā: ergo primā, & purā potētiā nō modo repugnat esse actū aut illū includere, sed etiā esse ens in actu, sed sicut purus actus per aliud potest esse in potētiā, quo pacto cū assumpsit humanitatē per eā erat in potētiā ad gaudiū, & tristitiā, ad vitā & mortē, ita etiā pura potētiā, scilicet, materia prima per formā erit ens in actu. Secūda ratio omne esse creatū debet esse limitatū ad aliquā speciem, omnis autē species est à forma: ergo, & omne esse habet, quod lignū in genere artificialiū nō habet ex se vllū esse actuale artificiale: ergo nec materia in genere naturaliū habet ex se aliquid esse naturale actuale. Similitudo est Ari. hicca. 7. Tertia ratio quia in isto modo dicendi bene intelligitur, quod oēs philosophi dicunt de materia prima summe distare adeo quia quāuis in genere substantiæ ut a. sequenti dicitur nātū habet esse ex se, quod habet accidentia alia argumēta solēt adduci pro S. Th. quæ quia facilia omitto. ¶ Oppō

ia sentētia est Themistij hic indigref-
sione quadā Alber. 1. metaph. trac. 2. c. 14.
Seco. 2. d. 12. q. 2. 7. metaph. q. 5. Henric.
quodl. 4. q. 16. Greg. 2. d. 12. q. 2. Gabriel
ibide Toleti hic Fole. obiter. 1. metaph.
c. 7. q. 1. sect. ult. & q. 3. sect. 8. & 4. Meta-
phy. c. 2. q. 4. sect. c. 4. Perv. 5. li. hui. 9. c. 13.
Tartaret. hic Iabel. 8. metaph. q. 1. & Du-
ran. vbi supra. nō nihil videtur declinare
in hanc sentētiā, p̄ qua & intelliga etiā
superioris sit primū fūdamētū res dicūt
in proposito esse ens in actu sū se, sōi
habere, p̄ priā existētiā nō quia existen-
tia sit sibi essētiālis, sic enim soli Deo
cōpetit, nec quia existat actu de facto;
sic enim nō est dubiū, quin materia iam
creata sit ens in actu, quā verō nō sunt
producta etiā si formę aut entitacōpleta
sint nō sunt hoc modo entia in actu cū
de facto nō existat. Hic ergo dicitur ha-
bere existētiā propriā, id quod habet en-
titatē possibilē, nō fictā, distinctā ab en-
titate cuius vis alterius entis, ratione cui-
us entitatis dicitur existētiā in potentia
antequā producat, & existens in actu
postquā p̄ducta est, cū sic materia prima
secūdū se entitas vera & realis etiā qua-
tenus est distincta ab entitate cuiuslibet
formę cū secūdū se, & nō secūdū formā
habeat verā & realē rationē receptiui,
& potētis, ratione cuius ante creationē
erat in potētia ad existēdiū actu, idq; sa-
tis inquit S. Tho. 1. p. q. 4. ar. 1. & cōmen-
tator. Tercio celi cōment. 2.9. dicens, q̄
omnis potētialitas passiva in aliqua a-
ctualitate fundatur, & 1. p. q. 46. ar. 1. ad
primā, quod materia nō dicitur potētia
eo modo quō aliquid dicitur possibile
eo quod nō repugnat ei esse, sed quia est
verē potētia passiva idem asserit de spi-
ritualib⁹ creaturis, articulo. 1. & refert
Augustinū. 12. cōfess. c. 1. & 1. super Ge-
nēsi ad literā, ergo materia prima an-
te creationē habebat propriā existētiā
possibilē, ergo quādo est creata habet
propriā existētiā in actu elductā de pos-
se ad esse. Cōfirm. 1. res generāda ante
generationē verē existebat in potentia

materia primæ multo magis quā cū sē-
lū erat possibilis in potentia activa Dei
existētia enim materia est aliquo mo-
do existētia rei generatæ, & imō secūdū
Aristeo modo quo ipsa secūdū se manet
sub forma rei genitæ præsūponebatur
ante generationē, existētia autē for-
mę quę tūc ante generationē informā-
bat materiā nullo modo est existētia
rei generatę, nec manet cū illa, sed po-
tius illi repugnati si ergo res existebat,
in materia primā ante suā generationē
existebat sane existētia propria mate-
riæ. Cōfir. 2. aliās cū res generatur pro-
ducitur etiā materia quoad esse, quod
est materiā in creati, vt concedit S. Th.
1. p. q. 46. ar. 1. ad. 3. ergo in generatione
naturalī creatur materia, ergo etiam
genitum ipsum producat de nouo ad
de, quod materia aliter terminat gene-
rationē aliter creationē, aliū ergo
est terminus formalis, quo terminat
hanc, aliū quo terminat illā, terminus
autem formalis generationis, & corrup-
tionis est existētia, aliā ergo est exi-
stētia, sed generationē terminat exi-
stētia formę, ergo creationē per pro-
priam terminat. Secunda ratio ex di-
ctis realis distinctio est inter mate-
riam & formam, ergo rei, & rei: ergo
inter res habentes distinctas existen-
tias reales. Tercio materia prima ea-
dem est nunc quæ fuit à principio in
quo prius natura fuit illorum mate-
ria quæ ratione carent quam vlla for-
ma, ergo existens ante illam saltem
natura. Quarto essentia non distingui-
tur re ab existētia eo enim quod essen-
tia intelligit producta intelligitur exi-
stens sine eo quod intelligatur sibi ha-
bita alia entitas distincta à se, sicut ip-
samet entitas, quæ est existētia se ip-
sa est à parte rei sine alia noua entitate
ex ea tūc quod sit extra causas & ita ef-
se totius cōpositi, & sicut & eius essētia
nihil aliud est quā esse & essētia cōposita
ex esse partiali, & essētia materię, & ex
partiali esse, & essētia formę vt scit cō.

7. Metaphy. comment. 39. tunc sic essentia materię distinguitur realiter ab essentia formę: ergo & existentia. Vltimo quia alias etiam de potentia Dei ab soluta non posset existere sine forma, & est ridiculum.

Conclusio sit tam sententia affirmas. quam negas probabilis est affirmatiuā. tamen defendo propter reuerentiam S. Tho. quem hic præter eius domesticos omnes fere descriuerūt. Pater ex rationibus factis supra, & ex solutione argumentorum ad hæc enim, & omnia alia argumenta responderetur, & S. Tho. etiam distinguitur relatio ab existentia, & latius disputandum est in Metaph. & in ante prædicam. in logici forte satis est dictū (ybi enā quid nomine existentie intelligatur dixi) & quod existentia ita est effectus formalis formę, vt infra. q. 4. de forma parebit, quod esse actualiter nihil est aliud, quam esse formaliter, & ita essentia vera & realis potest existere per existentiam alterius entitatis distinctę, & ita ratione existentie alterius: post eius essentia creari potest esse in genita, & incorrupta, & conseruari eadem in essentia, quia licet existentia sit terminus formalis ipsius creationis, & conseruationis in generationis, & in corruptionis, & sic conditio ad hoc, vt res generanda dicatur, aliquomodo existere in materia ante generationem, & vt possit ex tali materia prius natura existente sub alia forma edduci, vel induci alia de nouo, tamen res creata, conseruata, ingenita, & incorrupta sicut, & res genita, & corrupta, & res in qua præexistit generandum, & quæ remanet cū ipso genito non est ipsa existentia: sed ipsa entitas, & essentia rei, quæ ad existendum petit per se, & non per accidens formam aliquam, & negaret S. Tho. idem esse, quod res aliqua sit ex se verum, ens reale, & quod ex se existat nulla enim facta mentione existentie dicimus æquum verum esse ens reale: chimera verò nequaquam sed fictum,

illud vero de existentia, quam materia recipit ab anima rationali videtur habere peculiarem difficultatem dicendū tamen, quod sicut ab illa recipit esse formale, quod in se omnino est spirituale formaliter loquendo licet eminenter sit corporeum, vegetatiuum, &c. Sic tenendum de esse seu existentia, quam à forma recipit. Ad tertiam confirmationem in creatione non modo terminum formalem, scilicet, existentiam esse nouum, sed etiam rem ipsam productam esse nouam nihil quæ potest dici creatum nisi, quod sub nulla existentia, vel substantia propria neque aliena existeret antea, quod non reperitur in Generatione vt constat pendet, enim materia in existendo à forma in genere causę formalis, quæ semel existens existentia recepta in illo genere causę potest in alio genere illam conseruare, in quo fateor materiam non pendere à forma. Ad tertium dicendum in creatione materiam primam nō fuisse causam materiale ipsius fieri formę aliā talis forma non habuisset esse per creationem, sed per eductionem ex potentia materię, vnde factio nunc contingit in generatione. Dico ergo, quod entia completa secundum totam suam entitatem fuerunt producta ex nihilo solo Deo, vt causa effectiua, & finali concurrente. Ec vnaquæque pars substantiæ illius producti ex vi suæ productionis fuit creata, vt quo independenter ab alia in ipso fieri licet in conseruatione pendeat vna ab alia indiuerfis generibus causarum, ad alia ex dictis patet.

ARTICVLVS. V.

Vtrum, materia sit substantia.

EX dictis ita manet dimiuta ratio materię primę, vt merito quis statim possit dubitare an sit substantia, & vider-

& videtur, quod nō primo ex Arist. septimo methaphisicorum cap. 3. dicente: materia neque est, quid, nec quantum, vel quale, vel aliud ex predicamentis: ex illis autem vnum est substantia, quod videtur primo nominatum, ergo. Secundo accidens a substantia pendet, non ē contra, materia autem pendet a forma ex articulo precedentis: ergo non est substantia. Tercio, substantia actus est: materia autem ex dictis pura potentia. Quarto & ultimo neque est pars substantialis, quia sicuti forma accidentalis supponit subiectum: ita materia presupponitur constituta iam essentia ante aduentum forme substantialis: ergo non potest facere vnum cum illa, & consequenter non est pars substantia, nec substantia totalis, vt patet: ergo.

Aduerte quod substantia, alia est integra & completa, quæ non est nata per se esse pars alterius, nec compositionis essentialis tertiæ naturæ ex duabus naturis, siue talis sit substantia simplex, vt angelica, siue composita vt humana notanter dixi compositionis essentialis tertiæ naturæ ex duabus naturis, quia quancunque sit natura integra potest per se esse pars compositionis substantialis suppositi, vel personæ, quæ resultat ex per se existentia ex vna parte & natura integra ex alia & multo melius potest esse pars compositi per accidens, quantumuis sit natura completa: quia ad hoc non ordinatur natura sua: alia vero est substantia, partialis, & incompleta, quæ ex natura sua apta est esse pars per se alicuius compositionis essentialis tertiæ naturæ ex duabus, vt sunt materia & forma, ex quibus essentiali compositione tertia natura ex duabus resultat: harum vero altera pars est contrahibilis, & determinabilis: altera vero contrahens & terminans, & quamuis vtræque sit reductiue in specie cum sit natura incompleta: sed diuersimode quia pars contrahens est forma fixa & immobilis in aliqua specie, il-

lius scilicet compositi quod constituitur quia nullum aliud continere potest, vt anima rationalis hominem; pars vero contrahibilis non est fixa in aliqua specie, sed vage reducitur ad speciem compositi ratione forme contrahentis.

Conclusio certa apud omnes: materia est substantia partialis & contrahibilis, ita vt sit essentia compositi naturalis. Primum patet ex Arist. secundo de anima capite primo, & alibi sæpe diuidere substantiam in materiam, formam & compositum: quod autem sit contrahibilis, patet, nam non potest alia tertia essentia resultare, nisi vna sit contrahibilis, alia contrahens. Forma autem cū sit actus, contrahens est: ergo materia cum sit potentia erit contrahibilis. Itē materia ex dictis est ens reale & non accidens, quia cum sit primum subiectum nō poterit alteri in hærere ergo est substantia quia substantia & accidens ens reale diuidunt & non habet aliud ex quo componatur prius ergo est partialis substantia: quod autem sic de essentia compositi naturalis vel quod non tantum sit in composito naturali sed ipsum simul cum forma componens latius patebit infra secunda parte questionis articulo primo vbi specialiter contra Auerroem, & Perey. de hoc disputauimus.

Ad argumenta ad primum Arist. Tantum negat materiam esse quid primo substantiam completam & integrā non tamen negat esse partialem vel secundo quod solum intendit materiam non esse adhuc reductiue alicuius speciei. determinatæ, cum possit indifferenter trahi ad quancunque: In quō a forma distinguuntur quæ licet sit partialis substantia & ad aliquam certam speciem reducitur. Dices ergo etiā materia nō erit reductiue in aliquo genere determinato vel prædicamento responderetur, quod materia solum dicitur in differentiam ad diuersas formas substantiales non ad accidentales cum autem omnis substantia

cialis forma sub vno substantie pendi-
mento eadem ad illud determinate de-
bet reduci, quia tamen plures sunt
in tali genere in determinate se habet
ad illas dices, secundo, quiddam est in
determinatio genere debet esse in spe-
cie determinata illius materia autem
in vna specie determinata substantia po-
tius adhuc reductiue ergo vel non por-
tatur indeterminato genere vel si sit
etiam indeterminata specie. Respondet
ur maior tantum habet verum in his
quæ sunt in genere per modum cõtra-
dictis, vt est forma: non verò per modum
determinabilis, vt est materia, quod pa-
ret in animal quodquam est determina-
bile Resp. specierum in nulla earum deter-
minate collocatur quæ sunt determinata
re sit in recta linea. Ad secundum dicẽ-
dum quod longe alia ratio est ante sub-
stantiam & accidens substantia, enim
quæcumque illa sit a nullo subiecto pẽ-
det, accidens verò non item ad tertium
quod substantia non solum includit
actum sed etiam potentiam & compo-
situm ex vi dicitur autem præstantissi-
mus actus comparatione ad aspidens
quia includit formam quæ Respu-
actus accidentalis præstantissimus actus
est ad vltimum Respondetur quod sub-
iectum formæ accidentalis ita habet essen-
tiam illa quod ante illius quidditatis ad-
uerbium est constitutum in suo esse completo
cũ in illo priore sit iam indeterminata spe-
cie materia autem ante aduerbium formæ sub-
stantialis non habet essentiam constitutam
in esse perfecto quia in illo priori non
est in aliqua specie ita constituta. Di-
ces licet essentia per se respiciat passio-
nem ex illa & passione non sit vnum per
se ergo licet materia per se respiciat for-
mā ex illis non fiet vnum per se. Repli-
ca ista petit articulum sequentem.

ARTICVLVS VI.

**Vltimo materia sit pars quid-
ditatis substantialis.**

Hoc est verum materia sit de quid-
ditate & essentia rei vnde, nõ est du-
bium sit de quidditate omnia materiam
certum enim est quod nõ sit, cum substans
qua quæ materia carent, similiter nõ est
de quidditate accidentium quæ in sua es-
sencia materiam non claudunt, sed et-
iam ordinem ad illā & ad subiectum de
his ergo solum est de illis substantiis
corporeis materia constitutibus ad sit
de illorum intrinsecas ratione, & quid-
ditate vel qualiter se habeat ad illā cõ-
mentator. 7. metaph. & Recy. nobis
inter omnes tenet partem negatiuā, sed
dicens solum se habere vt subiectum quid-
ditatis, vnde solum formam rei quiddi-
tatem ponunt, materiam vero indefini-
tione omnium rerum materiam, po-
ni non tamquam pars quidditatis, sicut
forma, sed licet forma, sed licet ponatur
subiectum indefinitione accidentis, pro-
bat primo autoritate Ar. 3. de anima. c.
4. decet quod aliud est quidditas aliud
vero id cuius est quidditas, vbi per quid-
ditatē omnes formæ intelligunt solum
per id vero cuius est cõpositum totum, &
7. metaph. ix. 34. expresse materia inquit
nõ est de essentia totius & cõpositi & 2.
li. huius c. 3. docet partes essentielles se ha-
bere vt formā. Resp. totius materia autem
cũ sit potētia pure, nullomodo potest se
habere vt forma. Tandē, 10. metaph. h. te.
25. docet quod mas & femina sunt res
de specie, quia solum per materiam di-
stinguntur, si autē materia esset de es-
sencia & distingueretur materia specie
etiā distingueretur secundo ratione suā
dunt, quia pars essentialis notat est se
per suo toto: materia autem non est no-
tior toto cõposito, imo innotissimal
Tertio, & vltimo, quia aliis sequere-
tur quod essentia esset alia essentia &
quidditatis, quod est absurdum, nam si
essentia totius cõpositi est materia &
forma, & rursus cum materia & forma
sint idem cum toto, totum erit alia es-
sentia.

Breuitus conclusio affirmatiua certis-
sima

simā est quam tenent S. Tho. 1. p. q. 75. art. 4. de ente & essentia. c. 20. & omnes de Philosophia & metaph. benemeriti patet. 1. ex eodem S. Tho. 8. metaph. tex. 15. & 16. qui reddens rationem quare definitio sit vna inquit quod in definitione rerum materialium licet sint plures partes scilicet materia, & forma nihilominus est vna, quia vna pars se habet vt potētia & vt subiectū, altera vero vt forma & actus ex Ar. ergo pars definitionis est materia & consequēter essentialis, & ratione id quod explicatur per definitionem quidditatibā alicuius rei est de essentia & quidditate illius materia autem sic se habet quia siue definitus res materiales. V. c. hominem Physicā siue metaphysicā sēper in tali definitione materia ponitur. Dices quod ponitur vt additamentum, & vt subiectum contra sequitur quod nulla sit differentia inter accidentia, & res naturales quod est falsum nā accidentia ideo habent aliquod additamentum quia, sunt imperfecta substantiæ, autem materiales perfectissimæ sunt. Sed dicis quod aliter & aliter hoc fit, nā additamentum quod habent accidentia est alterius prædicamenti, at substantiæ in eodem est contra sequitur quod nulla sit differentia inter definitionem substantiæ cōpletæ & totalis & in completæ & partialis nā in definitione istius ponitur additamentum eiuslibet generis. V. c. cum definitur anima quod sit actus corporis, &c. Hi corpus additamentum est & ita nulla esset differentia adde si forma tantum est de essentia cōpositi vt dixi, c. de specie sequitur, quod nulla detur species, quia formas horum cum sint natura in cōpletæ nō possunt esse species. Tertio, si cōpositum nō includeret essentialiter materiā posita sola forma deberet ponere essentialiter: cōsequens est falsum quia posita anima rationali in statu separationis nō ponitur homo, qui est naturale cōpositū eo cōstans cōfirmatur, quia corruptibilitas est passio cōse-

quens essentiam rei naturalis horum inferiorum, ergo dimanat ab essentia nō ratione formæ, quæ nō est principium corruptionis, ergo materiæ, quæ est tale principium, vt infra patebit & cōsequēter essentiam cōpositi naturalis ingreditur. Tādē patet, forma totalis & partialis distinguuntur secūdum omnes quia totalis dicit totā quidditatem partialis vero partem, sicut humanitas dicit totam hominis naturam quā posita ponitur homo, anima vero rationalis partem: sed forma totalis supra partialem solum addit materiā aut dat illud aliud quod addit, tandem ex purapotentia & actu fieri vnum per se id est cōpositum, cōstat ergo materia vt parte essentiali.

Ad argumenta Ar. 3. de anima illo loco solum intelligit per id cuius est quidditatis indiuiduum, & per hi quidditas speciem quod colligitur ex eodem ibidem pōnente discrimen inter intellectum & sensum & ita inter illorum obiecta, vnde subdit, alia est potentia sensitua, quæ versatur circa id cuius est quidditas: & alia est intellectua, quæ etiam circa quidditatem & essentiam indiuiduorum versatur ad illud septimo metaph. dico quod per materiā solum intelligit subiectum accidentium & artificialium formarum hæc enim nec est de essentia accidentium neque artificis, quod colligitur ex eodem ibidem docente quod sicut nasus non est de essentia finitatis & sicut circulum non est de essentia ligni vel auri ad aliud secundum Physicorum per partes essentielles solum non intelligit partes Physicas sed metaphysicas istæ enim cum possunt habere rationem totius ita etiam possunt habere rationem formæ ad vltimum dico verum esse masculinum & femininum non distinguī specie: quia distinguantur solum ex parte materiæ hoc tamen non est, quia materia, nō fit de essentia, sed quia, non est pars formæ, sed constituens speciem, vt articulo præ-

præcedenti dictum est. Optima autem aduertit Cajetanus, quod licet masculus & femina in genere substantiæ non distinguantur specie tamen distinguantur in genere qualitatis, quia habet diuersas potentias naturales ad agendū & patiendum, de quo capite de proprio diximus & in capite de qualitate ad primam rationem omnes partes definitionis simul sumptæ notiores debent esse toto non tamen quælibet pars ad secundam partes Vnite non habent alias partes ex quibus componantur sed semetipsas. Dices sunt idem cum toto ergo sicut totum componitur ita & ipsa. Respondetur negando consequentiā quia ratione distinguuntur ab illo quod sufficit ut totum dicatur. Ex alijs componi, de quo quæstione vltima. Ad replicam supra factam dico quod essentia ut speciei omnino completa respicit passionem ut aliam speciem omnino completam ex duabus autem speciebus contentis, & infimis non potest alia tertia resultare per se. Vnde illæ respectus per se in essentia tantum est ad causandam efficienter passionem & illam recipiendam: non tamen ad componendū cum ea, materia vero respicit formam, ut in completa essentia quæ per illam habet compleri in determinata specie. Dices sequitur inde quod accidens sit perfectius materia: quia quod est simplicius perfectius est: accidens autem cæterista Physica compositione, ergo perfectius est substantia completa & toto. Respondetur quod ut simplicius, sit perfectius composito duplex conditio requiritur. Prima quod sit natura completa: ob quod excluduntur materia & forma. Secunda quod sit per se existens propter quod excluditur accidens. Angelicam cum habeant utranque conditionem, & sunt simpliciores materialibus substantijs, & perfectiores illis. Tadem obijcit Perici. Quod quamuis res materiales habeant materiam illam: tamen non includunt in sua essentia, & ita di-

cunt hominem essentialiter nihil aliud esse quam animal: sed tamen negant hanc propositionem absolute, hominem esse animal, quia communiter inquit sumitur homo pro aggregato ex materia & forma quamuis solam formam essentialiter dicat. Sed profecto nihil absurdius dici potest, inde enim sequitur, quod homo est ens per accidens sicut album, cum hoc tantum dicat formaliter, & essentialiter Albedinem, quamuis communiter sumatur pro aggregato in subiecto, & tali forma.

ARTICVLVS.VII.

Verum materia prima ita sit pars quidditatis etiam indiuidua, ut sit principium indiuiduationis illius.

S Thomas locis infra citandis sæpius sume & quicquid solent sequi, articulum sequens materiam primam signatam se ipsa indiuiduam esse, constitutæque in indiuiduam ipsam formam substantialem, accidentia vero constitui in esse indiuiduo à subiecto cuius sunt: substantias vero in materiales eo ipso quod carent materia esse indiuiduas se ipsis. Videntur est. 1. p. q. 3. art. 2. & 43. art. 2. & 3. & q. 50. art. 4. & 3. par. q. 72. art. 2. idem repetit sæpius in libris sententiarum & disputatis &c. nomine materiæ signate capreolus & Soneinas intelligunt materiam primam simul cum quantitate qua signatur & fauet ei. S. Thom. super Boetium de Trinitate. q. 4. art. 2. ubi ait quod quantitas distinguit res materiales, & de veritate, & de malo materiam, ait, signata messe materiam cum de terminatione. Talium Dimensionum vel sub dimensionibus. Aegidius, tabell. & Cajetano de ente intelligunt materiam cum potentia ad hab-

hanc quantitatem: ita quod non ad aliam nomine autem huius quantitatis intelligunt dispositiones quibus materia fit apta ad recipientiam hanc formam substantialem pro hac sententia refertur etiam Henricus quod. lib. 3. q. 8. dicens quantitas secundum esse quo precedit formam, in materia est causa indiuiduationis ipsius formae: in quantum vero ipsa forma actualiter recipitur magis se habet, ut declarans indiuiduationem rei, quam ut causans illam Caiet. vero. 1. p. q. 29. a. 1. retractat quod supra dixerat, quia potentia ad quantitatem est accedens: principium vero indiuiduationis debet esse substantiale, unde materiam signatam docet esse materiam, non ut est potentia ad hanc quantitatem, sed ut est prima radix huius quantitatis, quae prima radix substantia est, idem videtur sentire Magister Zumel. 1. p. q. 3. ar. 2. quamvis excellentiori modo id explicet idem etiam Bañez ibidem & primo de generatione. c. 5. q. 3. ait materiam signatam dici materiam cum ordine substantiali ad quantitatem, ita ut, sicut scientiae dicuntur constitui per ordinem ad obiecta, ita materia prima, siue indiuidua, & principium indiuiduandae reliquae per praedictum ordinem, in qua re explicanda latissime defudat, Alij materiam signatam exponunt materiam cum respectu ad dispositiones praecedentes generationem ratione quarum fuit quasi sigillata & determinata, ad hanc formam, adque adeo ad hoc compositum constituendum. Alij autem quod S. Thomas non negat entitatem qualibet se ipsa indiuiduam esse, sed quo ad nos per materiam signatam recte intelligi & exponi, cur hanc substantiam materialis sit hanc Avicem. Averro, Zimara, Cendunus, & Durandus in. 4. d. 44. q. 1. docet in compositis substantialibus est materia & forma, formam esse totale principium indiuiduationis, & ita defendit Durandus quo pacto Petrus senex sit idem numero cum se ipso iubene, & quo pa-

cto quisvis homo resurget, idem omnino numero licet non sibi tribuatur materia quam habuit in vita mortali Carthusianus in isecundo de tertia & pro se refert, Enricum ubi supra docet rem esse indiuiduam per existentiam Henricus etiam refertur ubi sententia affirmare indiuiduum constituit per negationem qua existit, aut potest existere in rerum natura indiuisum in se & diuisum a quo libet alio: & ita vnum numero differt ab vno vniuersali, quod hoc non realiter sed ratione potest habere illam indiuisiorem: quidam volunt quod Henricus tenet eandem sententiam Durandus, quam statim referam ubi supra autem statum voluisse indiuiduum formaliter nihil addere supra rem quae est indiuidua nisi solam negationem. Durandus. 2. d. 3. q. 2. nominalis & aureolus apud Capreolum Tolet, tertio de anima. q. 18. con. 2. & 3. dicunt qualibet entitatem intrinsicè esse se ipsam indiuiduam sicut & est ens, similiter extrinsece recipere indiuiduationem à quibus recepit esse atque, adeo eadem omnino esse principia indiuiduationis & entitatis. Scotus in secundo distinctio. 3. q. 6. & quidam recentiores, qui etiam pro se referunt Avicem & Plotinum consequenter locuntur ut enindixerunt unitatem ut sic esse rationem positiuam distinctam ex natura rei ab ente, eam vero se ipsa vnam esse ita asserunt unitatem numericam quam appellant ecceitate esse modum cuiuslibet rei intrinsicè conuenientem ab ea, quae distinctum ex natura rei & cum modum se ipso indiuiduum esse reliqua: constituere indiuidua.

Sane difficultas istius questionis ex varietate opinionum supra positarum facile constat, cum difficultetur veritas huius rei appareat, cum vnusquisque hac in parte in suo sensu abundabit nec mirum si abundaberim & ego. Breuiter tamen aduertendum pro his quae dicenda sunt, quod sicut ens in tota sua latitudine continet entia generalissima species subal-

subalternas & infimas atque etiam indiuidua sic & vnum commune adens sub se continet vnitates generum illarum specierum. atque indiuiduorum, entitas ergo vna numero singularis seu indiuidua appellatur ea quæ vt talis est omnino est incommunicabilis pluribus inferioribus similibus in ea entitate in ea quem multiplicatis, vt quæstione vltima prædicabilium in logica aliunde dictum est quo pacto humanitas mea est vna numero quia non est cōmunicabilis pluribus humanitatibus, & natura diuina dicitur similiter vna numero quia non est communis multis naturis diuinis. Quod autem sit communis multis suppositis nihil omnino impedit quin illa natura sit tamen vna numero in se & singularis ac si soli vni supposito communicaretur similiter humanitas Christi Domini communicata de facto supposito diuino esset omnino eadem vna numero si eo supposito relictō communicaretur humano, vnde obiter collige, quod licet bonitas mea. V. c. vel natura eadem in differens esset vt contraheretur seu coniungeretur simul vel successiue cum diuersis singularitatibus nihilominus esset omnino eadem numero dari ergo in rerum natura entitates qui sint hoc pacto indiuiduæ & singulares imo est primum principium per se notum quidquid est aut existere potest in rerū natura esse hoc modo indiuiduum & singulare vnde autē res habeāt hāc singularitatem seu vnitatem numericam, hoc opus hic labor, nota in quod quælibet natura siue substantialis siue accidentalis siue cōpleta siue incōpleta pōt dici indiuidua, nā licet nō dicatur suppositum nisi natura singularis omnino cōpleta in prædicamēto substantia nec dicatur persona nisi illud idē suppositū in natura tamen in intellectu quo sit vt omnis persona sit suppositū & omne suppositū indiuiduū & singulare, nō tamē cōtra, omne indiuiduū est suppositū nec omne suppositum

est pēsona, sed abstrahit indiuiduū ab his omnib⁹ & de hoc in cōmuni & in particulari, in substantijs materialibus dubiū est vnde habeat quod sit tale an inquam a materia prima obiter tamen de omnibus dicam quōtuplex autem sit indiuiduum capite de specie in logica dictū est dicitur autem sic quia indiuiduū in se, & diuisum ab alio quōpiam.

Omissis ergo multorum circa hoc significationis primo certū est apud omnes principij indiuiduationis debet esse intrinsecū enti singulari & indiuiduo patet quia Petrus. V. c. intrinsece est hic & singularis ergo & cōstitutū illius in tali esse quod etiam est distinctum a quo uis alio vnde causa efficiens & finalis reijciuntur a ratione principij indiuidui, cū sint extrinsecæ productō, & genito. Secundo certū est tale principij indiuiduationis in substantijs indiuiduis necessario debet esse substantia, de accidentibus infra patebit probatur quia Petrus. V. c. reduplicatiue, vt Petrus, continetur directe in recta linea substantiæ necessario ergo forma constituens illū in recta linea & per se debet esse substantia hāc habet expresse Magister Zumel l. p. q. 4. & nos sup. c. de specie in logica probauimus, vnde reijciuntur a ratione principij indiuiduandi omnia accidentia siue relatiua siue negatiua sit, siue quantitas vel sigillatio illius in materia quædā disponūt ab introductionē formæ genitæ possunt habere tantū fieri rationē principij indiuiduandi & hoc solū probāt thomistæ nō tamē in facto esse: vnde etiā reijciuntur existētia a ratione principij indiuiduandi, quæ vt supra in logica supponit iā naturā singularizatā quia natura singularis est quæ existit. Tercio certū est quod tale principij indiuiduandi debet esse ex se tale vt quo, id est, id quod formaliter singulare & indiuiduū est tale, patet quia esse tale a tali forma prouenit, ergo esse singularis a singularitatis forma sicuti esse albu ab Albedine, debet ex

hec ergo esse ex se tale vt quo: vnde nec materia nec forma poterūt esse talia principia quia de se nec sunt vniuersalia nec singularia indiuidua sed tantū illis cōpetit sua predicamēta quidditatiua & cōnexio illorū siue inquantū forma, siue inquantū talis: nam inquantū forma cōpetit ei quod sit actus perficiens &c. Inquantū talis vero q̄ sensitua vel rationalis &c. Similiter materiæ inquantū materia solū cōuenit q̄ sit purapotentia primū subiectum, &c. inquantū vero talis id est horū inferiorū cōpetit q̄ appetat formas quas habet & quas non habet q̄ sit principium corruptibilitatis, &c. quæ predicatorum connexio abvtrōq̄; abstrahit scilicet cōmuni vel particulari, q̄ dixi cōtra Vāñez vbi supra & pereirā. 6. Physicorum. c. 12. dicentem formam substantialem esse principium indiuiduū, quod nō potest intelligi forma liter positiue & in facto esse,

Dico primo vnitatis numerica seu singularitas est ratio quædam positiua nō re sed ratione distincta ab ente rate illa quæ est hæc indiuidua & singularis sicuti vnitatis est formaliter ratio positiua sola ratione ab ente in communi distincta: vnde sicut substantia spiritalis, siue creata, siue increata existens potest existere aut potens existere se ipsa est intrinsicè, hæc similiter materia. i. & forma informans tam substantialis, quam accidentalis se ipsa est hæc & vniū forme cum subiecto atq; adeo compositum ipsum sicut materia forma & vnione est entia ac materia, ac forma, ac vnione est hoc nollo dicere quod ex se materia & forma sint talia vt quo, & indiuidua, sed quod intrinsicè per aliam rationem sibi super additā intrinsicam tamen non extrinsicam vt volebat Scotus id habeant vt conclusionem sequenti patebit quæ erit huius explicatio. Vnde quauis harū variata seu mutata numerice ratione eo variabitur partialiter aut totaliter ipsum compositū ita vt sic cōpositum habet eandem formam

non tamen eandem materiam vel extrā, vel etiam si habeat eandem materiam, & formam ea parte definit essetā idem numero ac antea erat probatur conclusio quia essentia totius pendet ab essentia partium ergo quales fuerint partes essentialiter, tale erit & cōpositū ex eis dictū autem est quod ratio indiuiduationis est aliquid intrinsicum enti indiuiduo, ergo & essentialiter, & consequenter ratio indiuiduationis totius & alicuius completi a rationibus indiuidualibus partium & incompletorū pendet. Quod autem talis ratio vniuerso la ratione distinguatur ab hoc ente patet, quia eadem numero forma potest se successive in diuersis materijs, vt patet de anima rationali in progressu nutritionis, & præterea eadē numero materia sub diuersis formis, vt constat ex generationum vicissitudine ergo ex se vna quæq; illarum est intrinsicè hæc, & vna numero. Præterea impossibile est producere entitatem in quæ nō sit hæc & indiuidua: omnis enim actio eo ipso quod actio est ad entitatem singulari terminatur, vniuersale enim secundum se nō est productibile: confirmatur cuius entitati existenti seu possibili existere eo ipso repugnat esse plures numero alias non esset entitas, sed entitates, ergo eo ipso habet quod sit vna numero.

Dico secundo principium indiuiduationis entis materialis & substantialis formaliter positiue & in facto esse est illud prædicatum positiuum, quod super addit prædicatis speciei quodlibet singulare materiale ita quæ sicut homo. V. c. habet quod sit talis formaliter positiue & in facto esse habet irrationale vt a principio, & a forma in facto esse quod super addit prædicatis superioris generis, ita Petrus. V. c. habet quod sit Petrus vt a principio formali positiue & in facto esse ab illo prædicato positiuo, quod super addit prædicatis speciei humanæ, quod enim indiuidua ista addant

addat talia predicata essentialia sibi in
 intrinsicè prædicantis speciei proueniesu
 præ capite de specie in Logica prouatur
 autem conclusio: efficaciter tale predi-
 catum positiue formaliter & in facto
 esse constituit Petrum in esse Petri, &
 singularis, sicut rationale illum consti-
 tuit in esse hominis tale ergo prædica-
 tum est principium in distinctionis inse-
 & distinctionis a quouis alio formaliter
 positiue & in facto esse quia Petrus in
 esse Petri nihil aliud dicit quam hic ho-
 mo in singulari, quod sit homo ab specie,
 habet ergo quod sit hic ab individuo &
 ab aliquo substantiale & per se, quia in
 quantum est hic directe ponitur in recta
 linea prædicamentali sub homine, sicut
 si homo sub animâ: sed ad hæc posset
 responderi pro Scotus, quod quævis talis
 entitas eo ipso quod existit, existit singu-
 larizata, seu indiuiduata formaliter ec-
 ceitate illa quæ ponit Scotus, quæ ec-
 ceitas se ipsa sine alia si singularis est, quod
 si forte ecceitas illa separaretur ab en-
 titate singularizata tunc paritas hæc ma-
 neret singularis originatiue vel radica-
 liter quo pacto communiter dicitur sub
 stantiam sine quantitate manere radi-
 caliter eadem: sed frustra hæc distin-
 ctio fingitur, ut distincta quia illa enti-
 tas ab ista ecceitate distincta se ipsa suf-
 ficienter intelligitur esse quid signaui-
 le & demonstrabile sicut ergo commu-
 niter & benedictus differentia consti-
 tutiua Gabrielis esse intrinsicè singula-
 ris & prædicatum positiuum quod super
 addit species illa superiori, per quod
 constituitur Gabriel in esse huius & sin-
 gularis, ita differentia constitutiua Pe-
 tri in esse Petri intrinsicè est talis & præ-
 dicatum positiuum quod super additur
 speciei dices unde habet ista differentia
 formalis quod sit intrinsicè & singula-
 ris: Dico, quod sicut rationale se ipso est
 rationale, & existentiæ se ipsa existit ut
 quo, ita ista differentia est se ipsa singu-
 laris ut quo, dices secundo unde sumi-
 tur in Petro talis differentia per predi-

catum positiuum dico, quod a determi-
 nato gradu essentiali contrahente speci-
 em, sicuti sumitur rationale a deter-
 minato gradu in specie humana, dice-
 tertio & ultimo, quæ est ergo secunda
 se talis differentia formalis & intrinsicè
 ea constitutiua Petri in esse Petri. Res-
 pondet profecto si id scirem, vel essem
 angelus, vel haberem scientiam infusam
 a Deo de Petro, cognosceremque
 eius passionem & proprietates, quod qui-
 dem per naturam impossibile est cum
 enim indiuidua cito intereant non va-
 let experientia ad producendam scientiam
 de illis, sed remotissime & a poste-
 riori colligitur per collectionem proprie-
 tatum quæ in vno est & in alio nunquam
 reperitur ut docuit Porphyrius, ca. de specie.

Dico tertio principium indiuiduationis
 substantiæ radix est indiuiduationis
 accidentium formaliter. Tamen positiue
 & in facto esse indiuiduantur accidens
 a suis prædicatis positiuis quæ super
 addunt superioribus speciebus modo
 explicato primum demonstratur se-
 cundum Aristotelem & omnis substan-
 tia radix est accidentium ergo hæc sub-
 stantia in particulari radix erit horum
 accidentium in particulari secundum
 etiam meo videri demonstratur. Nam
 sicuti se habet substantia ad substantiam
 ita accidens ad accidens, ac consequen-
 ter accidentia etiam formaliter positiue
 &c. indiuiduantur prænes prædicata
 positiua, quæ super addunt speciei. V.
 c. hæc linea lineæ hic color colori unde
 infertur primo duo accidentia solū nu-
 mero distincta, secundum se bene com-
 pati in eodem subiecto numero cum a
 subiecto id non habeant formaliter sed
 a proprijs differentijs & formis notin-
 ter dixi secundum se propter duas quæ-
 titates quæ propter dimensiones non se
 compatiuntur in eodem sine illarum pe-
 netratiue, quæ naturaliter nequit fieri
 quod quidem non provenit ratione sub-
 iecti sed ratione particularis nature in-
 fero secundo cum Duran. supra quæ. 3.
 Augu-

Augustino schola Parisiensis (quæ oppositum damnanit) & cum Buenau. Ricar. Soto, Gabr. Marfil. Aleas. Alude. Sonzi. Iabell. Ferra. Thoma de Argentino Dionys. Carthusiano, Syluestro, Magi. Zumel. & alijs quod sola natura diuina quæ nec est ex se plures neq; ab alio plurificabilis, quia non habet causam efficientiam est de se, & ex se vna numero ita vt nō possit numericè plurificari. Vnde qui dixerūt q̄ angeli nō sunt à Deo vt à causa efficiēti cōsequēter sed solum vt à causa finali, q̄ aliqui imoouunt. Ar. senserūt nō esse plures in eadē specie, quia tamē oppositū est certū ideo citati authores censent posse esse plures angelos sub eadē specie solum numero differentes, quia res seipsas sunt indiuiduæ: ergo sicut Deus creat materias & formas quascunq; plures eiusdē speciei potest & angelos præterea substantiæ immateriales sunt indiuiduæ & immateriales, quia impossibile est rem existere quin sit singularis & hæc quod ex dictis intrinsecū est & essentiale cuilibet enti, et nō est essentiale vlli speciei angelicæ esse tantū in hoc indiuiduo quia neque id potest habere ratione materialitatis esse enim materiale nō video quo pacto reuocet multiplicatū neque id potest habere ratione infinitatis cum ea nō habeat sola enim infinitas tollit multiplicationē, quia ei soli repugnat habere æquale & distinctū. Præterea angelū Gabrielē potest Deus annihilare qui solus dicitur esse in illa specie, sed tūc potest Deus speciem illā reparare creādo aliquē aliū angelū sub eadē specie sicut à principio fecit nam cur nō cū maneat eadē potentia creatiua, quæ cū ex nihilo creet nullo alio indiget atq; adeo fuisse creatū in ea specie aliquē aliū angelū nihil impedit quin modo creare possit de nouo. Dices, reparabit Deus speciem illā re producendo eundē angelū annihilatū. Sed contra quia licet ad id argumētū ita responderi posset vt cūq; dicēdo in vna specie infinita vniciū tantūmodo angelū esse

se possibile. Hoc videtur omnino incredibile quia duo angeli specie distincti habent in seipsis fundamentū ad hoc vt in genere cōueniāt, & distinguātur specie: ergo similiter erunt posibles duo numero distincti in illis enim daretur sufficiens fundamentū cōueniētiæ specificæ ac differētiæ indiuiduæ, vnde licet distinctio numerica in rebus materialibus sumeretur ex materia nō idē omnis distinctio numerica esse deberet ex materia; atq; adeo ex eo q̄ angelū nō habent materiā nō idē esset eis deneganda omnis numerica distinctio. Et licet sub eadē specie darentur duo angeli eiusdē speciei posset quiuis illorū esse summe perfectus in illa specie, cū omni moda similitudo aut equalitas nō tollat multiplicatē. Vtrū autē de facto dentur plures angeli eiusdē speciei alibi suo loco interim partē negatiuā veriorē iudico hoc corollarū est contra Caietanū de ente c. 5. q. 9. ad. 3. Aegyptiū Abulen. Erbeū, Capreol. & plures Thomistæ sequentes S. Tho. 1. p. q. 50. art. 4. vbi ait esse impossibile dari posse plures angelos eiusdē speciei, quod Bañes ibidem & nōnulli alij Thomistæ qui cōtra S. Tho. tenent quæ dicta sunt respōdent S. Tho. solum intendit esse impossibile de lege ordinaria, quā nō sit ita cōgruū nō tamē de potentia absoluta: sed profecto S. Tho. expressē docet id implicare contradictionem eodem argumento, quo q. 13. art. 9. id docet vniuersæ de omnibus formis per se existentibus & nō informantibus, & quæst. 41. artic. 6. probat esse impossibile dari duas filiationes in diuinis eo quod inquit non habent materiam, & quæstione. 76. articulo. 2. ad primum, ait idē esse plures animas intellectuales numero diuersas, non verō plures angelos, quia illæ sunt formæ diuersarum materialium, & qui defendunt S. Tho. id non asserere maiorem ei irrogant iniuriā, quia multo absurdius est ea ratione probare nō dari plures angelos, quam sit absurda ipsa conclusio.

D Argu.

Argumenta cōtra conclusiones ex dictis manē soluta quēdam enim solum probant solū in fieri esse principii materia indiuiduationis nō in factō esse, alia vero solū substantiam esse radicem indiuiduationis accidentium non formaliter cū hoc tamē alia solū formā esse principium distinctiui & indiuiduationis in actu exercito quia differētia ā forma sumitur & similiter contingit in indiuiduo nō tamen absolute & simpliciter, & in actu signato difficilius tamē sunt. Primū, q̄ ex se est tale videtur alijs causa, vt sint talia; ergo, quod ex se est indiuiduū alijs erit causa indiuiduationis in rebus autē materialibus sola materia prima esse de se indiuidua cum sola ipsa ex se eo quod est primū subiectū habeat, quod non sit in alio, sed alia sint in ipsa, & ideo sola ipsa ex se nō est apta esse in multis in quo consistit ratio singularis sicut ratio vniuersalis cōsistit in hoc quod sit aptū natum esse in multis; ergo materia prima est se indiuidua alia autem tam forma substantialis quā accidentalis indiuiduatur, quā tenus recipiuntur aut possunt recipi in prima materia licet forma quā in alio nō recipitur vt angelus erit ex se indiuiduus eadem ratione qua materia prima quia non est aptus esse in alio. Confirm. quia vniuersale, & singulare cum sint opposita debent habere oppositas rationes, ergo sicut vniuersale est id quod est aptū esse in multis ita singulare, quod in nullo aptum est esse. Confirmatur se cūdo, quia distinctio formalis est distinctio specifica; ergo distinctio indiuidualis nō est formalis, sed materialis sumitur; ergo ex materia, vbi ergo nō est materia & datur illa distinctio tū potest esse specifica. Secūda ratio per id constituitur aliquid inesse indiuidui per quod distinguitur ab alio indiuiduo eiusdem species, sed vnum indiuiduū ab alio eiusdē species, differt primo, per quantitatem non enim differt in quidditate seu natura in ea enim potius cōueniūt: ergo nō

que in materia neq; in forma, quę sunt partes quidditatis, & tantū differunt in hac materia, & hac forma quatenus hęc est in vno, & alia in altero forma autem non est hęc nisi quia recipitur in materia signata, materia autē signatur per quantitatem; ergo per quantitatem primo differunt indiuidua eiusdē species ac cōsequenter quātitas est principii indiuiduationis illius. Ad primū dicēdū quod esse in pluribus per inhærentiā aut informationē nō est de ratione vniuersalis cū quia aliis substantiē cōpletā cum nō sint hoc modo in alio nō possunt habere rationē vniuersalis, & sic perires prædicamentū substantiæ in quo per se constituitur substantiē cōpletā, cū quia similiter esset de ratione singularis esse in vno solo, & ita materia prima in actu exercito cum hoc modo non sit in vno neq; in pluribus, neq; esset vniuersalis nec particularis. De ratione ergo vniuersalis est esse communicabile pluribus, & dici de illis per participationē multiplicē illius rationis vniuersalis. Cōtra verō esse singulare, vel indiuiduū est hoc pacto esse in vno solo, id est, vni soli cōmunicabile, de eoq; solo dici, isto autē modo nō plus cōuenit materiæ primæ esse in vno solo nec plus ei repugnat esse in pluribus & dici de pluribus quā ipsi formæ, sicut enim formaverbi gratia, albedo dicitur de hac & de illa, sic materia de hac & de illa in quibus est, vt vniuersale in singulari, & de eis prædicatur, & sicut hęc materia de vna sola materia dicitur ita quę albedo de vna sola albedine, per q̄ patet etiam ad primā cōfirmationē. Ad secundā sæpe dixi in logica ea, de specie distinctio numerica dicitur materialis non quidē quia sit per materiā, vt per principii, sed quia sit per formā materiæ immediatā illiq; cōiunctā. Ad secundū dico indiuidua eiusdē species esse secundū rationē idē in natura cōmuni at in natura & quidditate acceptis secundū realem existentiā differūt, quia habent naturas reales distinctas. Et quidē forma per se hanc

nam intrinsecè est hæc, & nō per hoc q̄ recipitur in materia nisi cōcomitèter, quia quod sit hæc nō habet nisi in materia, aut habēdo ordinē ad materiā, signatio autē materiæ qua dicitur hæc nō est per quantitātē, sed cōpetit ei ut dixi per aliquid sui generis scilicet, per eccētrātem substantiālē talis materiæ primæ qua in prædicamento substantiæ differt numericè ab alia materiā prima fateor q̄ signatio qua dicitur tāta para bicubi ta vel tricubita cōpetit materiæ per quantitātē, at hæc signatio nō facit substantiā indiuiduā in ratione substantiæ, sed in indiuiduā in ratione quantitātis, sic cōmuniter bene respondetur cōformiter tamē ad ea quæ ca. de specie in logica dicta sunt facilius. Respondetur dicendo, q̄ indiuidua essentialiter differūt in natura singulari quāvis cōueniat in specifica. Argumēta quæ pro Scoto solent fieri nulla sunt, quia pēdet in hoc quod est ponere eccētrātem quod refutare facillimū est, cum nec sit materia nec forma nec accidens prædicamentale, nec existentia, nec substantia, nec prædicatū essentialē, nec ad aliquid necessariū q̄ magis est quomodo autē viuens toto tempore nutritionis, & augmentationis dicatur idem numero libris de Gener. est disputandū.

Dubitatio appendix.

EX præcedentibus satis superq̄; manent explicata principia intrinseca indiuiduationis superest explicentur extrinseca quæ in quam fiat causæ cur potius producat, hoc quam illud indiuiduum, de quo pauci vsq̄; adhuc locuti sint. Aduerte tamen, quod sicut ens reale ex natura sua est ens possibile, ut omnes Metaphysici cōcedunt, ita quoduis singulare ens reale ex se est possibile esse hoc & non illud indiuiduum. V. C. ego ab æternō fui possibilis, & nō alius, quod constat satis. Dubium ergo est, unde orijatur, ut inter omnia indiuidua possible hoc indiuiduum potius quam il-

lud producat de facto cum non sit magis possibile vnum quam alterum.

Dicō primo: Deus libera sua voluntate potest producere quoduis indiuiduum ex possibilibus, ita ut ad producendum hoc & non illud sufficiat eius velle liberum pater, quia omnia indiuidua possible sunt semper & eodem modo in potentia creatiua Dei in dependenter à quouis alio, extrinseco ita ut existēte, vel solo Deo nihil omnino desit ad productionem cuiusvis entis producibilis, Deus enim potest quoduis creare ex nihilo est enim in dependens omnino producit autem hoc & non illud, quia sibi placet in ordine ad finis, quos sibi placet proponere potentia enim Dei indifferens erat ante vniuersā constitutionem: ad hos, vel innumeros similes, vel dissimiles effectus producēdos nec existeret nec aliquid extrinsecum, quod exigeret à Deo magis creationem huius quam alterius effectus, & licet exigeret modo animam rationalem homo generans, qui fortē exigit modo hanc numero quā illam eo modo quo agens edducens formam edducit potius hanc formam, quā illam, tamen absolute posset Deus non ob stare his legibus nature, quia id etiam libere omnino præstat hinc est posse Deum quancumque entitatem corruptam iterum re producere, quod de entibus permanentibus concedunt omnes Philosophi, & Theologi cum Augustino. 22. de Ciuitate dicente, quod si ista materia de qua homo factus est decidisset in omnino nihilum, & non mansissent ullis nature latebris adhuc posset Deus eandem numero reparare. Idem Sanctus Thomas quarto contra Gent. capit. 81. quodlibeto quarto, articulo quinto. Hæricus quodlibeto sexto, quæstione. 16. Scoto in quarto, distinctione. 43. quæstione prima, articulo tertio. Fonseca, quarto Metaphys. quæstione quinta, sect. 6. in fine ubi ait vniōem illam seu actionē vniēdi in resolutione animā cū corpore

D 2 diuer.

diuersam esse ab ea qua primo in gene-
ratione fuit vnita, vnitatem verò cōposi-
tionis resultantē eandē futurā quia cō-
positū est vnum & idē patet conclusio. 1.
quia cui nō repugnat esse nunc & prius
nec repugnat fieri nunc, & prius quia
fieri ordinatur ad esse nec est primum
esse, nec videtur, quid obstat quod illa
res interrumpit esse. V. c. sicut idem nu-
mero angelus, qui à principio mun-
di existit modo licet non continuaret
illud esse aliquo tēpore inter medio ani-
hilatus à Deo posset similiter existere
idē præterea Deus potest cōstituere ean-
dem numero rem in diuersis locis discō-
tinuis cur ergo similiter nō posset in di-
uersis temporibus discontinuis. Tandē
Deus postquam anihilasset mundū V. c.
non aliter se haberet, quam se habebat
antequam illud creasset, neq; esset ipse
Deus minus independens ab omni alio
ergo non minus posset tunc creare mū-
dum anihilatum, quam poterat antea
nūquā creatū, quæ argumēta meo vide-
ri idē cōcludūt de entitatibus successi-
uis de quodl. 4. iterū reddiuit sermo.

Dico secundo: Quod reliquos effe-
ctus qui producuntur medijs principijs
naturalibus, & via naturali probabili-
ter dici potest primo ideò produci poti⁹
hos numero quam illos, quia sunt à ta-
li agente, & ex tali subiecto tali loco &
tempore alijs ve circumstantijs positus à
Porphyrio cap. de specie & ab eorū col-
lectione, ita vt hæc omnia simul, vt ali-
quomodo hoc potius quam illud produ-
catur, patet, quia cum sint possibiles in-
numeri effectus ipsiq; causa secunda ex
se sit indifferens adhuc & ad illum,
&c. ab aliquo alio determināda est ma-
gis adhuc quam ad illum nobis autem
nullum aliud determinans innotescit
præter innumeratā: ergo, &c. & idem di-
cendum de anima rationali quam Deus
creat hanc numero non illam, licet libe-
re, quia hanc exigit hoc agens hæc ma-
teria hæc dispositiones, & hæc circumstan-
tiæ, quod autem omnes illæ conditio-

nes debeāt continēre, patet, quia quam-
uis datur in differentia: & indetermina-
tio ad diuersos numero effectus. V. c.
ab hoc agente in hoc tempore, & loco
possunt in diuersis materijs produci ef-
fectus numero diuersi, & in hac nume-
ro materia in eodem loco, & tempore
à diuersis agentibus effectus numero
diuersi producerentur idem. Dico de
alijs quatuor fortē sola variatio loci
non variat effectum, quod enim idem nu-
mero ignis in hoc tempore non produ-
ceret eundem numero effectum, siue
mihi applicaretur hic siue Romæ, mihi
lominus sicut tempus licet sit quid ex-
trinsecum variat effectum, ita etiam
idem potest affirmari de loco neque
enim vnitas temporis, videtur magis re-
quisita ad prædictum effectum quam
vnitas loci prædicta ratio vero similior
redditur asserendo, quod ipsa materia
& circumstantiæ loci ac temporis sunt
agenti saltem occasio cur applicet vir-
tutem suam ad producendum hunc nu-
mero effectum potius quam illum, ita
vt, sicut forma diuersa in specie exigit
natura sua dispositiones specie diuersas
saltem in esse complexionis, de quo par-
te secunda quæstionis, & forma corpo-
ris corruptibilis exigit diuersam mate-
riam quam forma celorum, talisque
materia, talisque forma apte coherēnt
vnaque alteram exposcit iure naturæ,
ita hæc numero materia hæc dispositio-
nes tale tempus & locas alique circum-
stantiæ si quæ sunt eiusmodi exigunt
iure naturæ, vt producat talis nume-
ro effectus, & hæc ratio videtur colligi
ex Aristot. 5. Physico. capit. 3. text. 35. de-
cente ad hoc vt motus sit idem nume-
ro quod est esse eundem absolute debe-
re esse idem subiectum eundem locum
idem tempus. Secundo dici potest casu
contingere, quod agens inter dispo-
sitiones quas habebat in sua potestate
produceret potius has quam illas
hanc formam substantialem quā illam
& consequēter hanc potius indiuiduam
substantiam

dupliciter. i. proprie, hoc est, recipere vnam formam cum abiectione contraria, & sic aqua patitur cum calore recipit. Secundo improprie sicq; quomodo cumq; est recipere, ita intellectus patitur cum species ab objecto recipit sicque potentia aliâ est propria aliâque tantum est receptiua & ita materia calorum tantum habet recipere, non tamen formas cōtrarias, materia autem inferiorum proprie est passiva quoniâ potest contraria recipere. Arist. autem de ista locutus est quæ non est faciata non de prima & sic etiam poterit. Res. ad primum cum loquitur de potentia transmutandi, sicut cū loquitur de potentia contradictionis. Ad tertium, licet sit optimum signum ad cognitionem materię, non tamen adæquatum, non enim solū fuit transmutatio principium illam inuestigadi, sed etiam alia accidentia, vt quantitas figura, &c. quæ cum in celo reperiantur etiâ materia reperitur,

ARTICVLVS. XI.

Utrum materia sit ingenerabilis, & incorruptibilis?

Videtur quod non, aliter esset melior toto cōposito quod corrumpitur & generatur. Secundo materia per generationem incipit esse pars compositi, quod generatur & per corruptionem desinit esse pars illius. Esse enim simpliciter & absolute materię est esse pars compositi ergo generabilis esset corruptibilis. Tertio mutatio cum sit accidens denominat subiectū in quo est: generatio autem & corruptio in materia sunt, generatur ergo, & corrumpitur materia. Quarto & ultimo, quia aliâs esset æterna.

Aduertendum quod omnis mutatio debet habere subiectum quod ma-

neat sub utroq; termino, & terminum qui producatut per illam respectu subiecti mutatio dicitur quod aliter se habet nunc quam prius respectu vero termini productio appellatur, subiectum enim dicitur calefieri & de albari, non autem calor siue albedo qua calefactio ne & de albatione producuntur.

Dico. 1. materia prima neq; generabilis neq; corruptibilis. Patec ex Aristot. tex. 82. generatio & corruptio significant actionem per modum desitionis & productionis, materia autem nec incipit nec desinit esse, nā quod sic mutatur præ supponit aliquod subiectum, cum mutatio mutati sit mutatio materia autem prima est primum subiectū, aliter esset processus in infinitum, ergo nec incipit nec desinit esse. Secundo cum ex aqua fit aer, aut manet materia eadem aut fuit aqua annihilata, annihilatio enim est desitio totius entis, sicut creatio productio illius quod nō est, dicendum idem patet in materia artificiali respectu formarum artificialiū quæ nec generatur nec corrumpitur. Cum enim statua producitur, v. c. non producitur lignum, sed lignū sub forma statuæ similiter cū desinit esse statua non desinit esse lignum, sed lignum sub forma statuæ.

Dico. 2. materia dicitur generari, & corrumpi per accidens explicatur dupliciter potest aliquid per accidens corrumpi & generari. Primo tamquam terminus productus per generationem, qua ratione dicimus quantitatem per accidens generari cum generatur homo, quia cum ipso comproducitur. Sic autem non generatur materia per accidens, quia quod sic comproducitur non erat antea, materia autem cum sit subiectum generationis semper præsupponitur. Secundo modo per accidens dicitur aliquid generari, &c. id est secundum aliquid quod subiectatur in ipso, & sic quando producitur calor in ligno dicitur lignum per accidens generari.

Iam

Tam ergo materia per accidens generatur & corrumpitur non quod generetur & corrumpatur ratione alterius per se producti vel generati, sic enim forma corrumpitur vel generatur ad esse vel non esse compositum. Sed ut bene Ferraz. q. 11. per corruptionem, &c. tollatur aliquid de materia, & ponatur de nouo aliud, & hoc verissimum est, patet quia tollitur forma compositi & priuatio formæ genitæ, & ponitur de nouo priuatio formæ corruptæ licet propriè non sit priuatio, quia subiectum non est aptum ad illam formam per naturam de quo statim articulo sequenti. Hoc autem modo tantum generatur secundum quod & secundo modo, cum mutetur eadem.

Dico. 3. propriè tantum dicitur materia mutari substantialiter per generationem patet, quia aliter se habet per generationem quam prius, cum sit sub forma sub qua antea non erat.

Ad primum respondet Socus, quod in corruptibile & ingenerabile stat dupliciter. 1. quia immateriale est, quia ratione Deus & Angeli hac ratione dicuntur ingenerabiles, &c. Secundo quia fit in subiectum, sicque materia ingenerabilis est. Quamuis autem ingenerabile

primo modo perfectius sit quam generabile, non tamen in secunda acceptione. Secundo Res. Tole. quod ingenerabile & incorruptibile perfectius est generabile & corruptibile si cætera sint paria id est, si utrumque tam generabile quam ingenerabile, sint entia completæ, sic Angeli perfectiores sunt hominibus, non tamen materia composito, quia istud est ens completum, illa vero in completum, quæ solutio eadem est cum prima conformius tamen videtur dicendum quod nulla est sequela, cœlum enim ex dictis incorruptibile est, & cum hoc multa corruptibilia sunt illo perfectiora, scilicet animata sensitiua, &c. cum habeat plures gradus entis. Ad secundum quæritur incipiat pars vnius compositi & desinat esse alterius ex hoc solum habet, quod secundum quid generetur, quia eadem realiter manet materia sub forma genitæ & corrupti. Ad 3. dictum est in 2. conclusione ad ultimum quidam Philosophi cognouerunt simplicem emanationem rerum a Deo alij æternū posuere a parte ante & post & ita materiam etiam æternam, non tamen fideles dicimus quod incepit per creationem, & desinit per anihilationem.

SECUNDA PARS QVÆSTIONIS de quidditate materiæ in ordine ad alia consideratæ.

EX superioribus decem manent explicata quibus quidditas & essentia materiæ secundum se consideratæ absoluitur, & totidem ex aminanda sunt de eadem ad alia comparata. 1. si appetat formas. 2. de isto appetitu quid sit. 3. si lateat aliquid formæ in materia. 4. si omnis forma educatur in potentia alius. 5. si habeat aliquam formam cogens sibi. 6. si habeat aliquod accedens cognatum. 7. si sit principium intrinsecum indi-

uiduationis substantiæ. 8. si etiam sit extrinsecum. 9. si eadē sit materia omnium. Decimo & vltimo, si sit possibilis aliqua entitas imperfectior materia prima.

ARTICVLVS. I.

Utrum materia prima appetat formas & quas habet & quas non habet?

Quæstio

Questio solū procedit de materia prima horū inferiorum S. Tho. hic tex. 81. refert Avicent. sup. Philosophiæ. capit. 3. tenentem eam partem negativā probat quia materia vel appetit formā quia est nuda omni forma, & hoc non quia nūquam est in tali statu nec potest esse ex dictis vel quia mediū habet vniū & appetit esse cum altera & hoc non cum habeat melius. esse cum vna quam cum alia vel quia appetit plures formas simul, & multo minus, quia simul plures habere non pōt vel tandē propter aliquem motū quem habet in formam sicut lapis mobetur in centrum, & hoc non reperitur propter aliquem principium intrinsicū impellens ipsum ad formam, & hoc etiā, non, cum ipsa sit quid simplex nō ergo appetit formas. 2. materia prima quiescit in forma quā in formatur actū & ideo ab Arist. c. 9. huius tex. 81. dicitur mater quia fouet eam quam habet nō ergo appetit separari ab illa & cōsequēter nec appetit formas quas non habet.

Aduertendum quod appetitus vegetatus Magister Summi. 2. tomo. q. 96. art. 2. nihil aliud est quam inclinatio rei in finem naturā rei consequens, vt in alio quod bonū suum, quā ratione est quid bonum. Et est duplex alius naturalis id est inclinatio in finem nō cognitū, quæ propensio est ipsa natura rei propendētis vel aliqua eius potentia quibus altera vt principio primo, altera vt proximo potest vel moueri in tali bonū non habitum vel quiescere in illo, vt appetitus grauis deorsum alius est animalis qui sequitur cognitionē, quæ alia est sensitua alia intellectiua, & ita secundus semper est actus elicited, cū sit productus ab aliqua potentia appetitiua, qualis est actus amoris elicited a voluntate, qui semper etiā a subiecto & essentia distinguitur. Neq; enim, vt aliqui putant, cum tantū est appetitus cū bonum est absens, appetitus namq; non oritur solū ex indigentia, carentia, sen priuatione boni, aliās beati nō haberent appe-

titū elicited, Dei scilicet amorē si quidē nō carent Deo, sed illū possident. Similiter res quiescēs in suo loco naturali nō haberet appetitū illius, quæ oīa sunt absurda, appetitū ergo elicited, & idē intellige de ignato duplex, & rursus, alter habendi seu possidendi bonū quo caremus sine quo tamen sumus imperfecti & hic appellatur de desiderii, alter est ad hācēdi seu fruēdi bono possesso, qui propriē dicitur appetitū quies cēdi in bono possesso & appellatur delectatio & qui absterahit ab vtroq; dicitur amor seu appetitus, qui non solum inclinatur in motū ad possidendum bonum, sed etiam in quietem in bono possesso. Et ideo natura, quæ est appetitus radicalis & primū dicitur ab Arist. 2. lib. huius principii motus & quietis. Et ita nihil aliud est appetitus materia, quam materia est se principium motus & quietis.

Dico. 1. materia prima horū inferiorū habet appetitū naturālē, & propensio nē ad formā patet, natura sua ordinat ad formā vt receptiuū illi ergo appetit illā sicut omnis potentia suum actū, & hoc non sequendo cognitionē ergo naturālē appetitu. Dico. 2. non solū appetit formas materia quas non habet, sed etiā quas habet quibusq; informatur patet oīs forma horū inferiorū, pōt esse actus & bonū materiæ primæ vna quæq; seorsum, licet nō plures simul, vt sic. n. quasi mutuo bello nō finiret materia primā quiescere ergo materia primā ex se nullā formarū habere omnes illas necessariū appetit indeterminatē id vniuersimode tū, eam enim quā habet pro illo statu nō appetit, vt habendā, sed vt eui sibi ad hācēre bonum est: eas vero quas nō habet appetit vt habēdas: quia caret illis, nō ita q; carētia sit ratio formalis vel causa effectiua appetēdi, cū tū sit quædam priuatio: sed vt particulari quā dicat conditionem sine qua non appeteret neq; enim appeti potest vt bonum habendum id quod præsens est, vt sic, sed id quod est absens vel respicitur vt absens: confirmatur materia primā habere

habere appetitum alicuius formę, nihil aliud est quam esse potentiam capace illius & ea perfectibilem: hæc autē capacitas materię, cum materia sit essentialiter potētia receptiua est ipsa essentia materię primę, vt infra magis: ac essentia rei nunquam potest mutari: ergo materia prima semper appetit formam & cum nulla determinatē compleat ad æquarē illius capacitatē, sed quęuis indeterminatē illi sufficiat, vt docet S. Tho. de spiritualibus creaturis. q. 3. ad 2. sequitur, quod indifferenter appetit habere formam aliquam, quęuis illa sit. Dices S. Tho. 12. Metaph. lectio ne. 2. & 2. Contragent. c. 76. docet materiam primo & per se ordinari ad formas elementarum & illis mediantibus, ad formas mixtorum. Res. intelligendum esse, quod ille ordo se tenet ex parte formarum, seu ex parte agentium: aliqua enim vna forma in specie potest produci, vt bene Gaeta. aduersis agentibus vt medium cōmune ad suas species distinctas. Confirmatur secundo actui informans materiam nullo modo mutat essentiam illius, nec tollit ab illa aliquid esse reale: sed eam perficit tribuendū esse, quod non habebat, vt dictū est, sicut contingit in alijs actibus respectu suarum potentiarum, vt intellectio non tollit, aut minuit potētiā intellectiui, nec visio visibam: sed solum illarum carentiam & sic perficitur potētię: ergo forma in formans actui materiam non minuit eius capacitātē: ergo neq; eius appetitum positiuum.

Dico tertio materia prima non appetit formas corruptas seu expulsas omnino ab omni materia (quod dico propter animam rationalem de qua est alia ratio vt infra patebit articulo. 4.) quas non habet patet, quia non habet carentiam illarum cum non sit subiectum actui natum vt concurrat naturę suę iterum ad earum inductionem: idem naturaliter fieri non potest, vt dictum est, licet materia prima quantū

est ex se capax sit ad recipiendā formā expulsum: id tamen non sufficit quia appetitus materię ad formam est per aliquem illius concursum vel ad productionem formę vel saltem ad illius inductionem, ex quo in ferro materiā primam esse causam materialem generationis, & corruptionis ita Arist. 7. Metapho. 7. tex. 22. & 1. cœli tex. 20. & hic. tex. 81. Dionysii. c. 3. de diuinis nominibus. S. Tho. 1. p. q. 90. artic. 5. patet: nam materia prima est proprię & verę causę expulsionis vnius formę & inductionis alterius, & ita causa est generationis & corruptionis quicquid dicat Auicenna. 1. lib. suę Physicę & Auerro. lib. de substantia orbis refertur etiam Albert. magnus.

Ad argumenta ad primum licet materia non sit omnino sine forma, est tamen sine hac vel illa quam appetit, quia non est sufficiens, quam habet, satiare eius appetitum, quia est separabilis propter contraria, quę habet, quod in ecclō contra contingit, vt dictum est. Ad secundum quidam Res. materiam primā non appetere formas, quas non habet absolute: sed sub conditione si illa, quę habet corrumpatur id est deficiat, quod verum est non ratione appetitus secundum se, sed ratione carentię, quę est necessaria conditio ad appetendum, quod non habetur absolute aliter ergo dicendum facilius materiam primam ex parte appetitus positiui indifferenter appetere quamlibet formam: sed in quauis quiescere, quia dummodo deus sub forma, sit ne hæc, an illa non curat, & ita licet cuiusuis formę possessionē sit cōtēta qua ratione appellatur mater: merito tamen dicitur malefica & adultera: quia cum est præsens aliquid agens corruptens formam, quam possidet, tum etiam ipsa concurrat ad talis formę abiectionem positiuē, sicq; dū habet vnam formam potest efficaciter & absolute aliam appetere successiuē habendam, & non appetit illam: quia contra.

contrariam præ existenti, sed quia simili-
liter actuatiuam, vnde cum materia
prima dicitur appetere aliquam for-
mam, vox appetere supponit consuesse
sicut quando dicimus indigere nos ci-
bo & illum appetere, & ignem suâ spe-
ram: non enim appetit magis hanc spe-
re partem, quam illâ, nec magis quies-
cit sub vna, quam sub altera: sic se ha-
bet materia respectu formæ, & ita con-
stat quo modo materia prima sit prin-
cipium motus ad formam, quam non
habet, & quiescit sub habita.

ARTICVLVS. II.

Utrum in materia prima ap- petitus ad formam distin- guatur ab ipsa?

Themistius & comentator ponunt
in materia prima potentiam appe-
titiuâ, vt accidens distinctum ab ipsa,
quos refert, Tole. hic, qui varius est,
nam conclusionem prima videtur eos se-
qui, & in reliquo quæstionis videtur im-
pugnare: pro illis tamen sit ratio, ma-
teria prima habet veram essentiam sub-
stantiali, vt dictum est: ergo debet
habere veras proprietates & passionem
quales videntur esse appetere atq; esse
in potentia ad formas, quas non habet,
& esse semper sub aliqua & habere pri-
uationes formarum, quas non habet,
esse ingenerabilem, & incorruptibi-
lem, & carere omni potentia actiua:
sed proprietates rei creatæ sunt acci-
dentiali propria illius: ergo distingun-
tur à materia, cum sit substantia ex
dictis.

Aduertendum, quod in materia
reperiuntur tria aptitudo, scilicet pri-
uatio, & appetitus. Primo enim vt re-
ceptaculum naturale formarum habet

aptitudinem ad illas. De inde sequitur
in illa priuatio formarum, quas non ha-
bet ex qua oritur appetitus ad illas: est
enim propriè appetitus finis non habi-
ti, vt dictum est. Vnde communiter di-
citur quod priuatio causat appetitum
modo explicato, vt conditio sine qua
non; his tamen Magister Soto addit ra-
tionem potentie secundum quâ dicitur &
est causa compositi: hoc tamen non po-
test sustineri quia ex dictis potentia
ista est de essentia materiæ: nõ ergo est
post appetitum, sed prius, & ita præco-
dit priuationem ad appetitum saltem
ratione, quæ duo non sunt de essentia.

Dico primo appetitus materiæ pri-
mæ ad formas, & priuatio illarum acci-
dentialiter ei conueniunt, pater, quia
conueniunt & non essentialiter: ergo
accidentaliter. Secundo adueniente
forma, desinit esse appetitus, & priua-
tio illius modo explicato, quamuis ma-
neat in ordine ad aliâ: ergo nõ est de es-
sentia illi, quæ sèper remanet idè illâ.

Dico secundo appetitus iste non est
aliquod accidens prædicamentale distin-
ctum ab ipsa materia ita S. Tho. 1. p. q.
54. artic. 3. ad 3. & hic text. 79. patet pri-
mò quia aliâs materia non immediatè
vniretur formæ substantiali, sed accidè-
tali, vt pote huic potentie appetitiuæ,
& ita prius daretur ens per accidens,
quam ens per se. Secundò, quia quævis
potentia primò terminatur in actu sui
generis: ergo materia prima, primò ac-
tuatur forma substantiali: ergo non
indiget aliqua potentia ad id, quæ sit ac-
cidens illius. Conformatur actus sub-
stantialis se ipso immediatè appetit v-
nionem cum materia, & informat illâ:
ergo similiter se habet materia respec-
tu actus substantialis. Vltimosubsta-
tiacreata completa ideo non est immè-
diatè per se operatiua, quia eius opera-
tiones sunt accidentia Deus verò immè-
diatè per suam substantiam operatur,
quia illius operatio est substantia, de
quo alibi: ergo materia prima cum sit
sub-

substantia & forma substantis similiter multo aptius sibi inuicem immediate vniuntur quam melius aliquo accidenti.

Dico tertio potentia ista appetitiua solū est accidens prædicabile, probat nō est de essentia vt probatum est: ergo est accidens: illius vltiā non est prædicamentale veditur secunda conclusio: ergo est accidens prædicabile, quia nullum est aliud, confirmatur, quia salua essentia materię intelligitur ad esse & ab esse isto appetitu respectu huius vel illius formę, quę non habetur ā materia vel quę actuat iam ipsam, ergo accidit illi, vt accidens prædicabile. Tercio probatur & explicatur, non est quā sitas talis appetitus, nec qualitas, nec relatio, nec aliquid aliorum generum, nec reductiue ponitur in illis, cum non sit completiuum essentiale, nec terminatiuum materię: nullo ergo modo cadit sub accidenti: quod in nouem genera partitur: si enim in aliquo caderet præcipue in qualitate in secunda specie probitum autem est: secunda conclusio supra non est principiu operandi.

Dico quarto & vltimo potentia & appetitudo ista materię ad formas est vna tantum, quia vt dixi illa potentia se quirit ipsam essentiam materię, quę tantum est vnica confirmatur intellectus, respectu omnium intellectuum, & si militer omnis potentia respectu suorum actuum est vnica: ergo similiter ista potentia erit vnica. Dices in opinione, quę asserit materiam primam secundū se esse subiectum aliorum accidentium: est ne eadem potentia respectu illarum & respectu formarum substantialium? Res. affirmatiue, quia quamuis formę substantiales & accidentales differant in gradu essendi quę tribuunt materię primę: continentur tñ in modo informandi illam, & bene potest vna potentia ordinari ad actus, qui tantum conueniunt inter se analogice si ad præcipuum analogatum ordinetur per se, ad

reliqua verò secundario propter primū & sic materja prima non ordinatur ad accidentia nisi propter formam substantialem: in opinione vero quę asserit accidentia subiectari in toto composito dicendum est ipsum esse immediatam potentiam receptiuam quantitatis & hac mediante recipere reliqua accidentia materialia, de quo alibi. Ad rationē Auerro. Res. illum appetitum & potentiam materię primę non esse proprietatem illius positiuam distinctam ā materia sed solo beneficio intellectus. Idē dicendū de alijs proprietatib⁹ numeratis.

ARTICVLVS. III.

Vtrum forma aliquid lateat in materia?

Arist. supra antiquos refert asserentes omnia in omnibus latere: atque ita omnes formas in materijs: non tamen est cur in hoc immoremur cū factis Arist. toto hoc. 1. lib. præcipue capit. 4. id multis & euidentibus rationibus impugnauerit nouissime verò quidem Auicē. 9. Metaph. 4. Auicēmb. in lib. fontis vitę & Oclā quodl. 2. quęst. 2. & 2. d. 4. & 5. Gab. d. 1. q. 1. cōtra quos. 1. 1. 2. 1. 2. quęst. de causa efficiēti disputatur medici alijs doctissimi formas asseruerunt creari de nouo ā Deo. & sic non latere in materia, ita vt agens naturale solum faciat dispositionem: non autem formā producat, quę opinio multum salutatis continet de qua iterum lib. sequenti sermo rediit quęst. 3.

His ergo onusis de quęst. sunt alię dū sententię prima cū consilio auctoris in nominati, quę refert Durā. in. 2. d. 12. q. 2. asserentis in materia esse quāsdā possibilitates tot scilicet, quot sunt formę quibus postea quasi extrā dicuntur formę vocat autē possibilitates quādam entitates, quę sunt in materia omnium forma-

formarum. Secunda sententia est Alberti hic tract. 3. c. 9. dicentis in materia esse omnes formas non secundum existentiam sed secundum essentiam, quia inquit ille, sicut in una & eadem entitate generis sunt omnes differentie: ita in una & eadem entitate materiae sunt omnes formae secundum essentiam ut in quadam inchoatione, sicq; dicit esse in materia quaedam inchoationes formarum: probatur autem utraq; sententia simul quia quando fit generatio vel latebat antea forma in materia vel non, si primum habeo intentum, quia vel secundum possibilitatem in prima sententia vel secundum essentiam, ut Albert. dicit, si non latebat: ergo fit ex nihilo contra omnes Philosophos, quia ex nihilo nihil fieri potest. Secundo materia appetit formam ut dictum est: illam autem non potest appetere nisi propter aliquam similitudinem, quam habet cum illis: debent ergo poni istae possibilitates formarum ut assimiletur illis. Tercio, quia alias, quaecumq; generatio esset violenta: nam violentum ex Arist. fit ab extrinseco passio non conferente vim, sicut motus lapidis tendentis sursum violentum dicitur, quia fit ab extrinseco scilicet a motore & passio idest lapide non conferente vim, quia ipse lapis natura sua non habet aliquam inclinationem ad talem motum: sed eadem ratione generatio fit ab extrinseco, ut pote a generante & cum hoc materia natura sua non dicit aliquam actiuitatem ad formam: ergo generatio est violenta consequens est falsum: dicendum ergo quod formae latent in materijs.

Breviter dico primo in materia non latent formae secundum possibilitates, aliquis vel entitates patet primo ex Arist. qui toto hoc libro rejicit antiquorum errorem dicentium omnia latere in materijs: incidere in illorum errorem & subiectum transmutationis substantialis esse ens in actu: ergo secundo alias seque-

retur plura esse principia rerum naturalium, quam tria, scilicet forma priuatio, materia, & istae possibilitates ad omnes generationes. Tercio quia vel istae entitates distinguuntur realiter a materia vel non, si primum: ergo faciunt aliquam compositionem cum illa, & ita subiectum mutationis substantialis erit ens in actu secundum, ergo est eadem materia nuda & ita non sunt in illa formae cum sint pura potentia. Quarto, quia vel istae possibilitates iubant ad generationes, ita quod conuertantur in substantias vel ita quod corrumpantur non primum, quia conuersio substantiae in substantiam non potest dari secundum naturam nisi miraculose ut in sacramento altaris, si secundum ergo frustra ponuntur tales possibilitates si quidem non iubant ad generationem. Vltimo quia non solum id, quod ipsi intendant contra nos scilicet quod ex nihilo nihil fit: inquiri. n. ab illis vel per generationem fit aliquid aliud vel non, non potest dici, quod non fiat, ut patet, & ipsi concedunt si fit a quo nam fit: nam hoc aliud non erat in possibilitate & a quo ipsi dixerint fieri hoc aliud fieri formam & non fieri formam.

Dico secundo in materia non sunt inchoationes formarum vel formae ipsae secundum essentiam nec aliquid formae vilo modo latet in materia ut dicebat Albertus probatur primo tribus rationibus prioribus supra factis. Pro prima conclusionem mutatis mutandis. Secundo non potest dari essentia absq; existentia secundum naturam, neq; absq; propria existentia: si ergo sunt formae secundum essentiam in materia esset essentia absq; existentia secundum naturam cum ponat illi a parte rei. Tercio eadem est generatio existentiae formarum & essentiarum: sed existentia formarum fit per generationem ut concedit Albert. ergo & essentia produciuntur in re per generationem.

Vltimo, quia ista sententia est intelligibilis, nisi dicat, quod dicebat Plato, vel ei imponitur ut distinctum est,

qui ponebat essentiam seu naturam quamdam abstractam ab inferioribus & communem: ita ista opinio ponit eandem entitatem & essentiam materię abstractam ab omnibus formis & illis communem quod est absurdum: nihil ergo omnino formę latet in materia.

Ad argumenta ad primum non fit forma per generationem: sed compositum & ad hoc satis est quod pręsupponat aliquam partem sui, & ita materia quę est pars compositi pręexistit ante illum vel secundo licet concedamus quod forma sit aliquo modo licet per accidens, vt dicitur satis est ad hoc quod dicatur non fieri ex nihilo quod pręfuerit materia cum inclinatione ad talem formam. Ad secundum sola similitudo non est causa appetitus: sed etiam priuatio, & sic materia appetit formam sicut turpe appetit pulchrum. Ad tertium materia licet non habeat vim actiue ad formam habet eam passiuę: ad hoc autem vt sit aliquid violentum nec actiue nec passiuę debet habere vim, qua ratione se habet lapis respectu motus sursum.

ARTICVLVS. III.

Vtrum omnis forma edducatur de potentia materie?

Videtur quod non quia nihil potest educi inde vbi non erat: in materia autem non erant formę vt distinctum est: ergo non possunt educi ex potentia illius. Confirmatur quia educi ei, nihil aliud est, quam extra edducere quod intruserat: formę autem non erant intra materiam: nō ergo possunt ex illa educi. Ex alia parte videtur etiam quod anima rationalis edducatur

et notiam de potentia materie, si alię formę edducuntur, quia sicut alię formę generabilia & corruptibilia pręsupponunt materiam propensam & inclinatham ad se: ita & anima rationalis: ergo si illę edducuntur ita & ista. Secundo sicut ex materia & alijs formis fit vnum per se, ita ex materia & anima rationali. Confirmatur quia sicut alię formę non introducuntur nisi in materia disposita, ita anima rationalis.

Duo explicanda sunt primum differentiam inter generationem hominis, & aliorum animalium. Secundum quid sit forma edduci ex potentia materie, notandum hanc esse differentiam inter has generationes, quod hominis generatio duas actiones petit alteram solius Dei qua creat animam rationalem. Altera causarum inferiorum qua producitur compositum etiam Deo ipso concurrente: in generatione vero aliarum rerum solum est actio secunda, qua compositum producitur: ratio huius est, quia anima rationalis cum sit ingenerabilis & incorruptibilis, non potest causari ad actionem totius, vnde sequitur capacem esse proprię existentię, cum sit terminus propriissime actionis distinctę ab actione, qua totum producitur: sicq; dicitur semi persona: aliorum vero forma cum generetur & corrumpatur ad generationem totius non est capacax proprię existentię. Dices an in illo priori nature, quo creatur anima rationalis ante esse compositi habeat existentiam, vt quod: an vero vt quod tantum de quo non clarius videtur loqui Sanct. Thom. nam 1. part. quęst. 75. art. 2. soluc. ad secundū ibidem Caiet. docet animam rationalem non solū sexistere, vt quo sed etiam vt quod: tamē. 3. p. q. 6. art. 1. & ibidem Caiet. docet in illo priori nature, atq; pro vt est in corpore nō habere existere, vt q: sed tantum vt quo, & hoc secundum

(vtrū)

(vt verissimum amplector) quoniam impossibile est, quod forma dū exercet officium formæ existat, vt quod: sed tantum. Vt quo anima autem rationalis, prout est in corpore, semper exercet officium formæ, quia anima rationalis, prout est in corpore est actus illius: forma autem est quæ dat esse alteri & ratio quare aliud sit: non ergo potest existere vt quod quamuis autem omnes aliæ formæ tantum vt quo etiam existant, hoc tamen interst, quod rationalis capax est propriæ existentiæ, vt quod, cum sit ingenerabilis, & incorruptibilis: aliæ vero non. Item cum compositio corrupto corrumpantur, in quibus generatio ad totum compositum terminatur: per accidens tamen ad formam: in homine vero per se terminatur creatio ad formam: sed contra est. sicut anima rationalis habet prius naturam existere vt quo, & vt ratio, quia totum compositum existat: ita & aliæ formæ generabiles & corruptibiles: istæ autē in illo priori naturæ nequeunt fieri eadem actione cum toto quia ad totum prius & nō ad formam terminatur illa actio debet ergo necessario alia distincta actione fieri sicut rationalis. Secundo omnis actio terminatur ad suū terminum, vt quod, ergo & creatio cum sit actio: terminus autem illius est anima rationalis terminus vt quod, & consequenter existit, vt quod. Tercio id quod habet operari, vt quod, sic etiam habet existere: operatio enim sequitur esse, anima autem prout est in corpore habet operari, vt quod, ipsa enim est, quæ intelligit, &c. vt docet Arist. 3. de Anima. c. 1. vbi inquit quod anima est, quæ sapit. Ad primum eadem meta actio totius ad duo terminatur, prius diuerso modo ad totum compositum, vt ad terminum totalem, & vt quod, prius tamē terminatur ad formam illius compositi tamquam ad terminum formalem & vt quo: est enim forma ratio existētiæ compositi, vt dictum est. Dices ni-

hil potest prestare quod non habet formam aut de se non habet, vt quod existeret: ergo id non potest prestare composito Res. propositio illa verum habet in causa efficiēti cuius effectus formaliter vel eminenter continetur in causa: non autem in formali, albedo enim de se non est alba: reddit tamen subiectum album vt dictum est. Ad secundum terminus per se illius creationis non est anima existens: sed ipsamet essentia animæ vt est capax propriæ existentiæ: dicimus autem quod ex vi actionis illius scilicet creationis rationalis forma deberet prius existere, vt quod, quam introduceretur in ipsam materiam: tamen cum ex natura sua habeat fieri & creari vt sit actus corpus informans in instanti in quo creatur in eodem habet esse in corpore, & hoc non per miraculum: sed potius natura sua, imo existere vt quod animam rationalem priusq; in corpore prodigium est: sed sicut proles natura sua prius habet esse in vtero materno, & postea ad extra: ita forma rationalis natura sua prius habet esse intra corpus ipsum informans: postea vero extra illud per se subsistens. Ad tertium totus homo intelligit & homo est qui vult: anima autem tantum se habet tamen quam ratio principalis: differt autem quod respectu operationum corporaliū non solum anima se habet, vt quo: se letiam ipsum corpus se habet, vt quod, respectu autem spiritualiū solum anima se habet, vt quo, non autem corpus: totum autem vt quod colligitur ex S. Tho. 3. de anima dicente, quod sicut oculus se habet ad visionem: ita anima ad intellectionem & alias operationes: oculus autem visionis solum est ratio, & id quæ, totum autem etiam vt quod: patet ergo ex dictis discrimen inter generationem hominis, & aliorum viventium.

Restat explicemus quid sit formæ edduci de potentia materiæ, varie hoc

E 3 expli.

explicant authores, quidam dicunt nihil aliud esse, quam materiam dicere, potentiam, aliquam activam in ordine ad illas: iste autem modus dicendi falsissimus est, quia ex dictis materia de se nullam habet activitatem, nisi per formam, alij vero quos citat Sotus, dicunt nihil aliud esse, quam præsupponere materiam sibi dispositam ex natura sua; quia vero forma rationalis natura sua non præsupponit materiam sibi dispositam: ideo non edducitur de potentia materię sicut alix. Si autem obijcias Aristotelem, 2. de Anima docentem formam esse actum corporis Physici, & arguente illis dispositum. Respond. verum esse: non tamen hoc habere natura sua, sed ex pacto quod habet Deus cum causis secundis, ut pote se non introductivum formam rationalem in materia, nisi prius sit disposita: hæc tamen expositio indigna est vero Philosopho: quemadmodum enim ex natura rei alię formę prærequirunt materiam dispositam: ita quidem anima rationalis.

Aliiter ergo dicendum cum Sanct. Thoma. 1. parte, quæst. 90. artic. 2. id est 2. formam: edduci de potentia materię nihil aliud esse, quam fieri actu quod erat antea in potentia passiva, & receptiva ipsius materię: sed adhuc restat explicandum quo pacto intelligatur reddere in actum, illud quod erat in potentia, ita quod non conveniat animę rationali, quia si aliquid aliud non addatur videtur etiam animam rationalem etiam edduci de potentia materię. Tolet. dicit formam edduci de potentia materię est actu fieri id quod erat in potentia passiva materię: ita tamen quod actu fiat illa forma eadem actione cum toto & quia hoc inveniuntur in formis generabilibus & corruptibilibus & non in anima rationali, ut dictum est, ideo omnes alię formę præter illam de potentia materię edducuntur: hæc tamen ratio Toleti licet sit requisita,

non tamen est sufficiens, quia V. C. quando Deus creavit corpora celestia, & elementa, tunc eadem actione qua factam est totum, facta est & forma: ibi tamen non est adducta de potentia materię aliter ergo Magister Soto formam inquit edduci de potentia materię est, quod forma actu prodeat, quę in potentia passiva materię erat: ita tamen quod pendeat ab illa in fieri & in conservari, & quia omnes formę, rationales excepta, sunt in potentia passiva materię: ita quod ab illa pendeant in fieri & in conservari ideo omnes, illa excepta, habent edduci de potentia materię: hæc etiam ratio Soti, licet sit requisita: non tamen est sufficiens, quia etiam formę corporum celestium & elementorum quando fuerunt creatę pendeant a materia in fieri, & in conservari: non tamen fuerant edductę de potentia materię.

Melius ergo Caietanus. 1. parte, quæst. 90. artic. 2. dicit formam edduci de potentia materię nihil aliud esse quam formam quę erat in potentia passiva actu fieri non quomodocumque sed ex vi transmutationis materię de vna forma in alteram, quę est generatio: quando enim ex ligno fit ignis tunc forma ignis proprię dicitur edduci de potentia materię, quia antea erat in potentia receptiva illius, & fit in actu ex vi illius transmutationis de vna forma in alteram: quare cum omnes formę generabiles & corruptibiles habeant ex natura sua fieri ex vi transmutationis materię de vna forma in alteram ideo dicimus natura sua edduci de potentia materię: forma vero rationalis non ita, quia licet verum sit, quod spectet transmutationem materię, ut in illa introducat tamen non fit ex vi huius transmutationis sicut alię formę: sed ex vi creationis & ita non dicitur edduci de potentia materię.

Ynde

Vnde in ferro. 1. quod conditio assuetudinis a Tolero est necessaria; quod scilicet debeat forma, quæ edducitur de potentia materię fieri eadem actione cum toto, quia si sit ex vi transmutationis, cum transmutatio primo & per se terminetur ad totum necessarium quidem debet fieri eadem actione, quæ sit totum. Secundo infertur etiam esse conditionem requisitam illam, quam tradidit Sotus, quod scilicet dependeat in fieri, & in conservari a materia; quia si sit ex vi transmutationis ipsius materię, & corrumpitur per alteram transmutationem ipsius met materię, certe in fieri & in conservari non pendebit ab illa. Tercio infertur formas corporum celestium, & aliorum, quæ per creationem habent esse non edduci de potentia materię, quia non fiunt ex vi transmutationis materię: sed ex vi creationis: patet ergo qualiter materia prima concurrat ad inductionem & edductionem ex illius potentia passiva formarum corruptibilium: formæ vero rationalis solum ad inductionem.

Dubitabis tamen ultimo: an accidentia edducantur de potentia materię non primæ sed secundæ, scilicet de potentia sui subiecti, nec est dubium de accidentibus naturalibus quæ naturam consequuntur, quia ista si comproducuntur cum toto ita coeducuntur de potentia materię cum toto si vero alia distincta actione producantur, per se quidem edducuntur de potentia ipsius subiecti: sed dubium est de accidentibus artificialibus qualia sunt figura cathedræ in ligno & figura bestium, & videtur quod non quia non edducuntur de potentia passiva naturali subiecti: si enim in subiecto esset potentia naturalis passiva ad receptionem accidentium artificialium necessarium illi deberet correspondere potentia alia naturalis activa, quæ illam reducat ad actum, talis autem non datur cum nullum sit agens naturale sed tantum artificiale respectu illorum.

Dico tamen quod accidentia artificialia edducuntur de potentia materię siue subiecti, patet quoniam sunt ex transmutatione unius figure in alteram. Ad argumentum verum est ista accidentia non esse in potentia naturali subiecti; bene tamen in potentia obedienciali, subiectum enim. V. C. lignum in potentia est obedienciali respectu agentis artificialis ad quodcumque accidens artificiale recipiendum. Dices lignum. V. C. est capax natura sua ad receptionem cuiuscumque accidentis artificialis: ergo habet potentiam naturalem passivam ad illud. Respond. quod potentia naturalis dicitur in ordine ad agens naturale quod cum non sit respectu horum accidentium non est etiam illa in subiecto: quod tamen, quia natura sua non dicit repugnantiam ad artificialia ideo natura sua est capax illorum; & in potentia obedienciali quod idem est, patet hoc in cæco qui cum sit animal non repugnat videre, sicque visus est capax: non tamen est in potentia naturali ad illum cum non sit agens naturale: sed solum supernaturale quod valeat visum restituere, ut in Logica dictum est. Ad primum argumentum in principio verum est quod forma non habuit in materia, sicut aliqua distincta essentia & actus illius: latet tamen in materia id est fuit in potentia passiva receptiva ipsius materię ex vi transmutationis unius formæ in alteram in actum est reducta, quod non habet anima rationalis per quod patet. Ad secundum ad tertium licet sit conditio necessaria, quod scilicet dicat propensionem ad formam: non tamen sufficit, sed quod fiat ex vi transmutationis, ut dictum est. Dices ex dictis videtur colligi hominem non proprie generari hominem sicut equus generat equum, qui non solum vult formam cum materia: sed etiam producit illam quod non facit homo? Respond. ad hoc quod aliquid dicatur proprie generare aliquid

rum sufficit, quod producat compositū vniendo formam materiæ, quod autē illa producat nec ne, per accidēs est. Vnde quamuis forma rationalis nō edducatur de potentia materiæ dicitur tamen totum edduci, quia sit totum exui transmutationis materiæ de vna forma in alteram.

ARTICVLVS. V.

Vtrum materia prima habeat aliquam formam substantialem sibi coæuam?

SANCT. THO. 1. de Generatione lectione. 9. & alias sepe & Vall. 2. Phi. referunt Auicembion dicentem tot esse numero formas in quouis ente quo dicitur de illo prædicata quidditatiua; quæ satis impugnant dicti. Auicen. vero. 1. lib. sufficient. c. 2. & 2. Metaph. c. 2. Albert. Magist. 5. Metaph. tract. 2. cap. 2. & 3. Linconien. 1. Physicorum & lib. dulce Nimphus. lib. 1. de Generatione cōmento suo. 28. & 8. Metaph. q. 3. Ocham quodli. 2. q. 9. & 10. statunt formam corporeitatis eandē numero coæuam materiæ, Scotus vero in. 4. d. 11. q. 3. artic. 2. idem asserit respectu animatorum in quibus concedit duas formas. alteram corporeitatis, alteram animā probat animali mortuo semper remanere eadem forma corporeitatis, sed regulariter non potest idem specie effectus esse à quibuscumq; diuersis agentibus: ergo illa forma corporeitatis ab illis non producitur ergo præexistit in materia prima. Henricus vero in homine id concedit quod lib. 29. q. 2. & 3. & quodli. 4. q. 13. & 14. probat ipse, quia homo per generationem corrūpit. Formā aliquam substantialem præexistente

tem in materia: ergo edducit aliam ex eadem materia non rationalem: hæc enim creatur: ergo præter rationalem reperitur in homine alia forma substantialis, aliā daretur actio corruptiua vnius formæ, & non productiua alteri. Valles vero etiam vbi suprà citā ab surditatem ait, posse concedi in homine tres animas: alentem, sentientem, & rationalem: alij vero in mixtis reperiri omnes formas substantiales elementorum, & aliam præter illas.

Sit tamen conclusio nullam formam substantialem habere materia prima sibi coæuam hæc est Sancti Thomæ. 1. parte. quæst. 76. articulo. 4. quæst. 77. articulo. 2. ad tertium, & ibidem Magist. Zumel & opusc. 32. & 2. contragent. capit. 51. & 58. Auerro. hic cōmento. 79. Capreolus in. 2. d. 15. quæst. vna Duran. in. 1. d. 8. quæst. 4. Alens. 1. parte. quæstio. 62. Erbeus quodli. 7. quæst. 10. Sonci. 8. Metaphora. quæst. 17. & 18. Fonsc. 1. Metaphis. capit. 7. quæst. 2. sect. 1. Soto hic quæst. 7. artic. 1. conclus. 1. Careca. Ferra. & alij fauēt Arist. 1. de Generatione. capit. 3. à tex. 21. proba. conclus. 10. vel illa forma coæua est vniuersalis vel singularis non primum cum à parte rei non detur vniuersale in essendo, vt sepe docet Aristot. necessario ergo est singularis: ergo non solum dat esse corpus, sed etiā esse tale corpus iam constitutum in actu in vltima aliqua specie in indiuiduo: ergo est ens per se & substantia cōpleta: ergo forma ei de nouo adueniens aduenit enti cōpleto: atque adeo simul cum illo constituit vnum per accidens quod est absurdum. Secundo, quia aliā daretur aliquod compositum perpetuum Physicum ingenerabile, & incorruptibile præter cælos, simili argumento probat Arist. 3. Metaph. tex. 18. arguit contra Platōnē, quod si aliā esset idea & forma animalis & alia vipedis, tunc animal vipes non esset vnā simpliciter in homine. Dices illa forma

est incompleta ex natura sua perfectibilis alia forma. V. c. forma equi. Contra primo: ergo equus, ut sic non est formaliter & essentialiter corpus, cum per formam qua constituitur in esse equi non constituitur in esse corporis: hac enim ratione dulce non est formaliter & essentialiter coloratum. Contra secundo eadem ergo ratione deberet constitui in equo. Verbi gratia altera forma viuentis: altera animalis realiter distincta inter se, & à forma equi, ut sic, imò in aliquibus debet constitui duplex forma dans esse corpus, quia animæ materiales omnes sunt ex se corporeæ: ergo si præter illas ponitur alia forma corporeitatis duplex forma dabit alicui enti esse corpus. Contra tertio, unica forma vltima hominis, ut sic, scilicet anima rationalis constituit hominem in aliqua specie animalis, & constituet illum animal: ergo viuens: ergo corpus: ergo substantiam: ergo frustra ponitur alia forma. Dices anima rationalis solum dat homini esse rationale contra, differentia inferior secundum Art. 7. metaph. text. 43. per se includit superiorem; maxime si, sit phisica in qua non dicitur præcisio intellectiua vnus ab alia, & ita primo de Anima capit. 3. ait animam priorem & imperfectiorem contineri in posteriori, & perfectiori, sicut triangulus continetur in quadrangulo de qua re S. Thom. 1. p. q. 76. art. 3. & 4. Caieta. art. 4. Ad tertium Henrici, confirmatur eadem forma accidentalis. V. c. albedo dat corpori esse album coloratum, & reliquos gradus vsque ad supremum: ergo similiter forma substantialis. Vnde corrupta forma aliqua singulari necessario corrumpuntur omnes gradus essendi prouenientes ab illa, ut sic, licet forma corrumpenda non contrarietur formæ generandæ per omnes illos, idque voluit Art. in prædicamentis, corruptis primis substantijs corrumpi secundas, quæ sunt in eis idem sentit. 7. Metaph. text. 35. & 39. & 2. de Generatione animalium secundo. Vnde

de cum ait ibidem, quod embrio prius viuit vita plantæ, post animalis, tandem rationalis, ita intelligendum est, ut semper in aduentu formæ subsequētis corrumpatur præcedens, & subsequens det, quod dabit præcedens, & aliquid amplius: ita explicat S. Thom. 1. p. q. 118. artic. 2. ad secundum. Vnde introitus mortis Christi corpus illius, tam in se, quàm si esset in hostia consecrata, tunc aut conservata non fuit idem ex parte formæ, ac quando erat viuum: sed tantum ex parte materiæ & suppositi diuini cui mansit vnita illa materia prima, quod sufficiebat ut illud corpus diceretur idem numero simpliciter, quia erat idem suppositum ita S. Tho. 3. parte, q. 50. art. 4. & Caietanus statim citandus.

Ad rationem Scoti. Respondeo cum Caieta. 1. p. q. 76. art. 4. quod formæ cadaueris distinguuntur specie iuxta diuersitatem agentium per se. Vnde si essentia ignis corrumpat hominem forma cadaueris, quæ resultat ex dominio caloris est diuersæ rationis ab ea, quæ producta ab aqua resultare ex dominio flegmatis, vnumquodque enim agens intendit producere sibi simile, verum est, nihil referre, ut gladio vel suspendio moriatur: sed quo elemento dominante: Gladius enim, ac suspendium, & alia huiusmodi, tantum se habent, ut spectantia & applicantia actiua passiuus. Secundo respondeo, quod illa forma cadaueris potest esse eiusdem rationis producta à diuersis agentibus non ut terminus principaliter intentus: sed ut medium, & via ad diuersos terminos principaliter intentos, & hæc secunda solutio magis mihi placet. Ad rationem Henrici respondeo, sat esse, quod actio corruptiua vnus formæ à materia sit inductiua alterius formæ in eadem materia, quam naturaliter petit à Deo creari. Dices homo in generatione non solum expellit formam præexistentem in materia: sed corrumpit illam quantum ad entitatem: ergo non solum inducit

E 5 aliam

aliam formam: sed etiam producit illā quantum ad entitatem. Respondeo sufficere, quod ex vi generationis petat illam formam produci quantum ad entitatem non est producta, nec vero agens naturale intendit per se corrumpere entitatem formæ præexistentem, sed illā expellere, quia id sibi sufficit vt introducat propriam, quia non intendit maius malū, quā sufficiat ad suum propriū bonum, quia tamen formæ materiales non possunt expelli à materia, quin corrumpantur, idē corrumpit illas. Vnde in hominis corruptione agens naturale illum corrumpens cōtētum est expulsiue animæ rationalis. Ex dictis sequitur primo, quod ab eadem forma licet secundū diuersas rationes possunt provenire motus cōtrarij, v. c. à forma animi oriuntur motus volandi sursum, & tendendi deorsum: vterq; enim horum motuum, & potētia productiue illorū sunt naturales aut ratione suę formę substantialis, neq; id est, vili in cōueniens, sicut ad formā mixti cōcedimus cōsequi cōtrarias qualitates licet in gradibus remissis per quas potest efficere motus, & actiones cōtrarias. Sequitur secundo in eodem cōposito naturali nō posse reperiri plures formas substantiales: id enim demonstrant argumēta proposita & ita nō oportebit iterū hanc quæstionē disputare, sicut & illa vtrum in homine sint tres animæ, quod sine absurdo suo videti concedit Valles.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum materia prima ex se habeat coenam sibi eādem numero quantitatem, vel aliquod aliud accidens.

Non est quæstio vtrum manere possit eadē quātitas in genito & corrupto: de hoc enim alibi: sed vtrum materia

prima ex se exigat vt coquā quātitatem ipsam ita cū sit in generabilis & incorruptibilis & maneat semper cū ipsa materiam. Auer. lib. de substantia orbis & primo huius Cōment. 65. Amonius. cā. de quātitate Philopon. s. 1. de Gener. 12. 33. & 40. Muril. 1. de Gener. q. 7. Benetus, ibidē. Greg. in. 2. d. 12. q. 2. ar. 1. AEgypti. 2. de Generat. text. 16. & 7. Metaph. q. 4. Nymph. 8. Metaph. disput. 4. Perrey. 5. philosoph. c. 18. affirmāt, significauit etiā S. Th. in. 4. d. 44. q. vni. ar. 2. quæstiu. 3. sed si arēte legatur aliud sibi vult: sed explicat Auerroes, quia inquit qd de quātitate possumus loqui prout est sic vel sic, figurata, & hac ratione nō est coquā cū materia qm̄ mutata forma solet mutari figuratū si cōsideretur secundū se; & pro vt nō includit figurā, coquā est & cōterna sicut materia ipsa & materia cū illa quātitate est capax ad recipiēdas formas probat diuersæ formę substantiales indiueris & distinctis introducitur materijs: materiæ autē nō possunt esse distinctæ nisi per distinctas quātitates, quæ sint coquæ ipsi materię quia illæ materiæ nō possūt esse diuersę per quātitatē præcedētē, quæ iā est corrupta cū ipsa forma, nec per quātitatē formę introducēdæ cū illa nondū sit: ergo per quātitatē, quæ est coquā. Secūdo forma vel introducit in materiā diuisam, vel indiuisam nō in materiā indiuisibilem quia cum forma sit corporea, & diuisibilis similē materiā petit, & non potest hæc esse diuisibilis sine quātitate, vt docet Ar. 6. Phi. 12. ergo introducit in materia per quantitatem coquam. Confir. quia materia recipit has formas ab agentibus naturalib; quæ agūt actione materiali, & per cōtactū quantitatiuū: sed materia ex se est subiectū aptū pati ab his agentib; ergo ex se exigat quātitatē: ergo habet illā coquā. Tertiō pars formę materialis edducitur ex parte materię sicut & remanet in parte materię si totū diuidatur, & tota forma edducitur ex potētia materię: ergo in materia supponit

ponitur pars & pars: scilicet distinctio partis à parte nō est nisi a sola quantitate. Con-
fir. quantitas requiritur ut dispositio ad
omnē formā naturāle: dispositio autē
hæc cōmunis est omnibus formis quas
materia potest recipere: ergo semper
manet eadē quantitas in materia prima.
Cōfir. 2. accidentia communia genito,
& corrupto eadē manent in utroq; tale
autē est quantitas: ergo. Quare omnia
entia naturalia eo quod materialia, &
corporea vēdicat sibi quantitatē: sed nō
ratione formę cū homo sit ens naturale,
& tamē eius forma sit spiritalis, & in-
diuisibilis: ergo ratione materię: ergo
quantitas est passio cōsequēs materię.
Quintō suadetur ratione Perey. sit casus
q̄ duo agētia equalis virtutis agāt circa
idē p̄sū, vt. v. c. sit lignū ad cōburendū
& applicetur ignis ex vna parte, & terra
ex alia: ita quod equaliter agāt circa lig-
num, tunc sic in fine illi? actionis produ-
centur ab illis à genitib; duæ formę dis-
tinctę & diuersę in ligno: sed istę duo
formę nō possunt esse in eadē numero
materia, vt cōstat: ergo in diuersis: illę
autē materię nō possunt esse diuersę
per quantitatem formę corruptę, quia
illa erat tūc vna & cōtinua, nec per
quantitatem formarum aduentientium
cū istę quantitates sunt post ipsas for-
mas: ergo sunt distinctę per quantitatem
cōquā. Cōfir. qm̄ si quantitas in toto cō-
posito subiecto retur, q̄ in homine, v. c.
quantitas aliquo modo esset in anima ra-
tionali quod est absurdum, cum sit spi-
ritualis: quantitas autem dicatur conue-
nire ratione materię & corporis. Sextō,
& vltimō, quia aliās sequeretur quanti-
tatem fieri ex nō quantitate, quia si quā-
do per generationē formę substantiālis
generatur quantitas non presupponitur
alia cōquā quantitas producta ex nō quā-
titate fieret, quod non est dicendum.

Conclusio tamen negatiua sit certissi-
ma, quę est. S. Tho. 1. p. q. 76. ar. 6. vbi Ca-
iera. & 104 sc. 32. & 2. contra Gent. c. 58.
& 71. Capreol. secundo. d. 15. q. vnica, Du-

ram. in. 1. d. 8. q. 4. Alen. 1. p. q. 61. Erbe.
quodlib. 7. q. 10. Sonzi. 8. Metaphy. q. 17.
& 18. Scot. hic. q. 7. Ferr. & alij iur-
res. & est Aris. 7. Metaphy. text. 4. vbi
docet, quod substantia est prior natura
omnibus accidentibus, & loquitur ibi
de substantia illa quę ponitur in recta
linea, quę est totalis, & completa: si er-
go substantia totalis est prior omnibus
accidentibus etiam erit quantitate, &
consequenter non est cōquā materię
cum materia ante formam non sit sub-
stantia totalis, item quinto Physic. 1. 2.
docet quod subiectum transmutatio-
nis substantialis est non ens, & non est
in loco: si autem quantitas esset cōquā
materię materia esset ens, & in loco.
Dice s, quod quamuis hoc differat hæc
in parte Arist. tamen. 6. Physicorum di-
xit subiectum motus esse diuisibile, &
rationibus demonstratis illi probat. Re-
spondeo, quod Ar. locutus est de subie-
cto motus propriē distincti qualis est mo-
tus localis augmentationis, & alteratio-
nis, & de subiecto huius probat, quod sit
diuisibile. Tamen de motu impropiē,
id est, de mutatione loquitur in 8. huius,
vt patet, quia idem est subiectum, quan-
tatis, quę acquiritur per augmentatio-
nem, & quę ad quā sita iam erat per ge-
nerationem: subiectum autem quanti-
tatis habet per augmentationem est ra-
tum compositum: ergo etiam quantita-
tis de nouo per generationē productę.
Secundō, materia prima cum sit poten-
tia ad omnes actus ordine quod oportet,
vt id quod in actibus est primum
simpliciter primo etiā intelligatur in
materia: primum autem est esse simoli-
citer, q̄ prouenit à forma substantiāli: er-
go neq; quantitas nec alia dispositio ac-
cidentalit potest vniri materię prius, cū
forma substantiālis. Cōfir. quia aliās
prius natura simpliciter esset composi-
tum accidentale ex mater a & quanti-
tate, quā cōpositū substantiale, nihilo-
minus quomodo in genere causę mate-
rialis prius natura sit materia cū solis

accidentibus alibi dicitur. Tercio, quia alias quantitas esset in generabilis & in corruptibilis contra veritatem, & Arist. ubique, quia est coqua per istos materia incorruptibili & in generabili. Quarto quantitas existit necessario ad compositionem entis naturalis: ergo dimanat ab illo naturaliter: sed non dimanat à materia, quæ nullo modo est principium actuum, nec per insuxum aut emanationem naturalem: ergo à sola forma: ergo materia ex se non existit coquam quantitatem, & ita sibi repugnant oppositum opinantes cum dicunt materiam primam non esse vlllo modo principium actuum, & præterea fatentur quantitatem esse passionem materię primæ, cum tamen id à quo passio dimanat sit principium actuum illius aliquo modo, ut suo loco demonstraui: prædicta autem argumēta à fortiori probant materiam primam ex natura sua, non exigere aliquod aliud accidēs distinctū à quantitate sibi coquam.

Ad rationes in principio ad primum facerē diuersas formas introduci in diuersas materias distinctas per quantitates præcedentes. Dices quod illa quantitas est iam corrupta. Respondetur verum esse nihilominus ante corruptionem materia sic sigillasse, & distinguisse dato, quod principium distinctionis numericę materię sit per quantitatem cum tamen non sit nisi per formam, ut statim dicitur. Ad secundum forma materialis introducit in materiam diuisibilem, & extensam, ita ut in eodem instanti introducat formam, & habeat materiam, quod sit extensa, & ita à formatione cuius aduenit quantitas subsequens distinguitur: hæc materia ab illa & sit extensa, sicut etiam dicitur formam introduci in materiam existentem non antea: sed in instanti quo introduci tur: in illo autem priori naturę antequam introducat formam materia intelligitur non diuisa: sed capax diuisionis. Ad confirmationem respondeo ex se pe-

tit esse diuisibilem, non proximè: sed remotè, & radicaliter: atque adeo petit, ut cum sit proximè receptum prædictarum formarum, & à prædictis agentibus tunc disponatur per quantitatem. Ad tertium dico probare, ut plurimum in materia præexistente ante formam generandam prærequiri quantitatem, tanquam dispositionem: non vero manere eandem numero quantitatem semper in materia prima, vel secundo materiam primam ex se habere partes, & hoc sufficit ut dictum est in logica. Ad primam confirmationem licet dispositiones præcedentes formam rei generandę forte maneant cum genito: illę tamen non exiguntur à materia: sed vel ab agente, vel quia deficit contrarium corrupti: melius tamen cum S. Tho. (ut dicemus suo loco) nullas dispositiones, præcedentes formam rei generandę manere cum ipso genito, per quod patet ad secundam confirmationem. Ad quartum respondet Durandus in 1. dist. 8. quest. 2. quantitatem subiectari in toto homine quia licet eius forma non sit corporea & materialis formaliter: est tamen talis emioenter: sed contra: ergo anima est formaliter diuisibilis, quia recipiens formam recipit effectum formalem: diuisibilitas autem est effectus formalis quantitatis. Respondeo quantitatem non manere iuxta dicta, quia exigatur à materia. Ad quintum verum est, quod in tali casu in fine actionis introducuntur diuersę forme in diuersas materias non ita quod sint distinctę per quantitatem præcedentem: sed sunt distinctę, & diuise in fine actionis per formas aduenientes: ita quod primum instans introductionis diuersarum formarum in illa materia sit primum instans diuersitatis, & discontinuationis in eadem, & sic à quantitate manent distinctę formaliter ab agentibus vero efficienter. Ad confirmationem patet ex dictis solutione. Ad confirmationem quarti adde, quod quantitas dicitur subiectari

in toto composito non tamé dicitur subiectari in anima secundum se: sed propterea est vnita materia, compositum enim, & partes ratione ratiocinata distinguuntur, modo explicando sic totum est subiectum non vero partes, sicuti & totum subsistit: partes vero ratione illius: dicitur autem communiter quantitatem conuenire ratione materiæ, quia compositum habet vicem materiæ, & subiecti resp. accidentium corporalium, vel quia materia prima sit radix, & causa quare subiectetur in toto quantitas. Ad ultimum fateor quantitatem quæ per generationem fit produci ex non quantitate: non tamen tamquam ex parte: sed tanquam termino à quo quod non est inconueniens.

ARTICVLVS. VII.

Vtrum materia prima, sit primum principium indiuiduationis substantialis?

Quæstio hæc sicut & olim ita & nunc omnibus ferè Philosophis plurimum facessit negotium, vnde ab omnibus tractata: à paucis tamen dilucidata est: vt nos tamen exactè absoluamus, in tres partes diuidimus: in priori enim quid, & quod duplex sit vnitas, in secunda quæ sit radix intrinseca vnitatum prædictarum tandem in tertia extrinseca radicem & causam eandem apperiemus. Ad primum: ergo videndum est, Quæ & quot sint genera vnitatum?

Quatuor videntur genera vnitatum, quæ inter se habent in tali re diuersitatem. Prima est vnitas transcendentalis. Secunda quantitatis. Tertia formalis. Quarta numerica seu singularis, de transcendentali, & quantitatis, & quomodo inter se distinguantur, dictum est, quæstione præcedenti conclusione pri-

ma, vbi etiam diximus de vnitate formali, quæ est inferior quidditate ad transcendentelem: est enim vnitas essentialis quæ consequitur ad quamlibet essentialiam secundum diuersum modum, & compositionem ipsius, & licet hanc vnitatem aliqui vellent à parte rei esse vniuersalem propriè, & ita interpretentur Scot. at nos in logica controuersia secunda, quæstione prima probauimus non esse vniuersalem nisi fundamentaliter illa ratione vnitas non dicit positiuam communitatem ad multa: sed tantum dicit indiuisiorem secundum prædicata essentialia, & est vna in quolibet non vero vna positiuè & realiter in multis nisi per assimilationem, & eo modo, quo est vniuersalis fundamentaliter potest diuidi in genericam, & specificam fundamentaliter.

Difficultas ergo est tantum de vnitatem numerica, quid sit, & vtrum distinguatur ab alijs prima sententia tenet eandem esse vnitatem naturæ secundæ se, & singularis, vt sic, atque adeo per suas entitates præcisè indiuiduari intrinsecè res: hoc tenent plures illorum, qui supra controuersia prima, quæstione tertia, asseriebant naturam essentialem non distinguere ex natura rei à singulari: sed specialiter Durand. 2. d. 3. q. 2. & Nominales communiter: ij, ergo confutunt vnitatem numericam cum formali. Secunda sententia tenet vnitatem numericam non esse aliud præter ipsam essentialiam rei cum duplici negatione, ita Henri. quodlibet. 8. quæstione. 8. & decimaquinta. Tertia sententia ait vnitatem numericam non distinguere ab existentia, ita Dionys. Carthusian. 2. dist. 3. quam tribuit Henrico, quodlibet. 2. & 11. Quarta sententia quoad substantias simplices, vt angelos, & entitates partiales tenet idem, quod prima, at in substantijs materialibus asserit vnitatem numericam nihil aliud esse præter materiam sub talibus accidentibus, vel in ordine ad illa, hoc communiter tribuitur Duobus Thomæ.

Thoma, afferenti res materiales indiuiduari per materiam signatam, & accidentia per ordinem ad substantiam, ita colligitur exprimamur, questione tertia, articulo secundo, & 3. & questione 50. articulo quarto, & 3. parte, questione 73. articulo tertio, & primo contra Gentes, capit. 21. & quarto contra Gentes, capite 65. & de ente capite. 2. & 5. Metaphysicorum, lectione octaua, quæ sententia habet fundamentum in Aristot. 7. Metaphysic. text. 28. vbi ait, quod sortes & calias sunt vnum specie: differunt verò numero pœnes materiam, & 8. Metaphysic. capit. 6. ait vnum numero sunt quorum materia est vna, & 7. Metaphysic. cap. 11. ait, quod in rebus materia libus quidquid est, distinguitur ab eo cuius est, id est, vniuersalis natura à particulari indiuiduo: in immaterialibus vero ait non distingui, quasi vellet indiuiduum distingui à natura communi ex materia, & id eo quod vbi non est materia non est distinctio, & 12. Metaphysic. 49. ait vniuerso esse vnũ numero, quia non sunt plures materiæ ex quibus plures modi constituuntur, idem primo cœli, text. 92. & 95. hanc tamen sententiam diuersimodè explicant Thomistæ: aliqui enim per materiam signatam intellegendi materiam cum quantitate, ita Capreol. 2. d. 3. questione vnica, conclus. 2. Somzin. 7. Metaphysic. quæst. 24. Ferrar. 1. contra Gentes, cap. 21. quod videtur tenere D. Thom. super Boetium de Trinitate. q. 4. art. 2. vbi ait, quod quantitas distinguit res materialiter, & de veritate, quæst. 2. ad primum ait materiam signatam esse materiam cum determinatione harum, vel illarum dimensionum idè docet, quæst. 10. art. 5. & q. 16. de malo, artic. 1. ad 8. fauet Arist. 1. Physic. text. 1. vbi idem fere infinnat, & 7. Metaphysic. text. 10 dicit, quod omnis distinctio, vel est per formam, vel per quantitatem: distinctio vero numerica non potest esse per formam: nam ad illam summitur distinctio essentialis: ergo sit per quantitatem.

Alij dicunt esse materiam cum potentia ad hanc quantitatem, & ad alias dispositiones per quas fit apta ad recipiendam hanc formam, ita Aegydius quodlibet primo, questione quinta, artic. 1. Tabell. 5. Metaphysic. questione 15. idem ferè tenet Caieca, prima parte, questione 29. articulo primo, & de ente questione quinta.

Prima conclusio vnitatis numerica est ratio positiua distincta ex natura rei ab essentia cuiuslibet singularis, & ab eius existentia, hæc conclusio manifeste sequitur ex dictis à nobis supra: nam questione prima, probauimus vnitatem quamlibet esse rationem positiuam, quod à fortiori militat de vnitatis numerica: vnde Aristot. cap. de substantia 2. art. quod prima substantia est magis substantia, quam secunda solum, quia addit vnitatem numericam, seu indiuidualem. Item, quia indiuiduatio est conditio necessaria ut res sit producibilis, ut possit operari, & ut sit capax existentie. Præterea ratione indiuiduationis constituuntur singularia directe in prædicamento, ergo indiuiduatio est ratio formiliter positiua. Quod autem sit distincta ex natura rei ab essentia ibi, etiam probatum est, quia si vnitatis transcendentalis distinguitur ex natura rei ab ente à fortiori vnitatis singularis distinguetur ab essentia illius, de quo latius egimus supra controuersia prima, questione tertia, nam sicut species addit supra genus: ita indiuiduum supra speciem: ergo sicut differentia specifica distinguitur ex natura rei à genere, ita differentia indiuidualis ab specie, quia enim natura generica est de se indifferens indiget aliquo determinato: ergo similiter specifica, quæ etiam indifferens est, alias si de se esset determinata ad aliquod indiuiduum non posset communicari, hæc enim ratio implicat dari plura indiuidua. Præterea, quia alias non posset intelligi natura sine vnitatis singulari, & hinc etiam patet

patet hanc unitatem distingui ab existentia, quia hæc solum dicit rem esse extra causas abstrahendo ab alio. Item quia ipsa existentia indiget etiam ratione per quam sit singularis, sicut existentia: unde Deus cognoscit plura individua possibilis non existentia: cognoscit ergo tunc individuum sine existentia de quo vide Scotum secundo, distinctione tertia, & Sonzin. 7. Metaphysic. questione. 31.

Secunda conclusio unitas numerica non est aliquod accidens super additum ipsi naturæ rei, probatur: nam substantia præcissa quocunque accidenti est singularis: ergo non per aliquod accidens, antecedens probatur, quia substantia singularis est subiectum omnium accidentium: ergo prius natura est singularis quam recipiat illa: nam secundum Aristotelem, prima substantia est quæ primo, & per se substat accidentibus: ergo prius intelligitur, ut prima substantia, quam ut substans accidentibus. Item variatis accidentibus perseverat idem subiectum singulare: ergo præterea quia Deus posset conservare substantiam hanc singularem sine ullis accidentibus saltem realiter distinctis, & licet non possit sine alijs, saltem est intelligibilis natura singularis sine illis, quod patet: nam illa non tribuunt, nisi suos effectus formales, ut relatio non tribuit nisi esse relativum, quantitas esse quantum: ergo nullum accidens tribuit formaliter esse unum numero. Item ipsa accidentia sunt singularia, & individua & non per alia accidentia distincta, alijs daretur processus in infinitum: ergo, & substantia si dicas individuari substantiam contra: ergo substantia non individuat per illa, alijs daretur circulatio. Præterea nam individuum materiale non est aggregatum ex substantia, & accidenti, sed in Trinitate est suppositum quoddam substantiale per se unum collocatum

directè in predicamento substantiæ sub specie sua contrahit enim illam, & substantialiter modificat: ergo impossibile esse individuationem formaliter resulcare ex quantitate, quæ est extrinsecus substantiæ, quis enim dicat id quod Petrus addit suprà hominem esse quantitatem. Confirmatur generatio substantialis per se terminatur ad substantiam individuatam: ergo substantia non est individua per aliquod accidens, alijs generatio terminaretur ad accidens. Item vel, quia quantitas est in materia prima manens sub diversis formis, & tunc sicut materia sola non tribuit individuationem, quia potest esse communis multis, ita nec cum quantitate, quia etiam eadem quantitas manet sub diversis individuis: si verò quantitas sit in composito, tunc argumentor nam materia nuda omni quantitate, & accidenti recipit formam: recipit verò hæc materia hanc formam nam omnis generatio fit in individuo: ergo ante adventum quantitates est materia hæc, & forma similiter: ergo, & compositum: ergo id non habet ex quantitate. Exejs etiam probatur nec in ordine ad quantitatem posse summi individuationem rei, cum quia quantitas subiectatur in materia prima, & ita non variatur de se gratia illius, cum etiam, quia cum materia de se sit indifferens ad hanc, & ad aliam quantitates potest per quod determinatur hæc materia ad hanc quantitatem potius, quam ad aliam dicere ab agente contra nam vel hæc determinatio agentis fit per aliquid intrinsecè positum in materia vel non. Si primum illud est substantia, vel accidens, sed nihil horum præexistit in materia ante quantitatem, & formam ergo si secundum contra nam impossibile est, quod potentia materiæ quæ indifferens est limitetur, & determinetur ad hoc nihil illi prorsus addito

vel ablato ergo, & hæc conclusio videtur conformis D. Thom. qui sæpè asserit substantiam ex proprijs indiuiduari vt de potentia, quæstione. 29. & 1. pa. 29. primo.

Tertia conclusio vnitas numerica est, modus substantialis cuiuslibet rei inuinsicè conueniens, quod in re ferè omnes concedunt, sed id expressius docet Scotus. 2. d. 3. q. 6. qui hunc modum eccitatem vocat, idem videtur tenere Caieta. primo, post. cap. 4. quamuis quæstione. 5. de ente illud impugnet: sed manifestè sequitur ex prima, & secunda conclusio: ne: est enim vnitas numerica aliquid positiuum ex natura rei distinctum ab essentia, & non est aliquid accidentis: ergo, &c. quod patet, quia natura specifica distinguitur formaliter à singulari, & contrahitur ad illam, vt supra probatū est: ergo per aliquam differentiam. Item sicut species componitur ex natura generica & differentia essentiali, ita indiuiduum ex natura specifica & differentia indiuiduali: hæc ergo differentia dicitur modus, quia non distinguitur realiter: implicat enim aliquid esse singulare, & distingui realiter ab alijs per rationem à se distinctam: dicitur autè modus substantialis, quia non est accidens extrinsecum: sed quod substantialiter, & intra idem genus conueniens, vt personalitas est quid substantiale in ordine ad substantias & existentia est modus substantialis in ordine ad singula genera, vt existentia quantitatis est quid intrinsecum & substantiale in ordine ad quantitatem, &c. ex hac ergo explicatione manet conclusio sufficienter probata, & patet ad rationes quas supra obijcit Caiet. Prima est, quia si eccitas nō est aliquid accidentale: ergo est quid essentiale: sed ad hoc iā distū est. Secūda quia a² singularis præexigit potētiā singularem: ergo eccitas cū sit act² singularis præexigit potētiā singularem: ergo supponitur natura singularis antè eccitatem: sed ad hoc iam diximus supr. cō

trouersia prima q. 3. sectione militare de actu phisico non de metaphisico constitutiuo rei in tali ratione, sicut etiam differentia est actus specificans, & non supponit differentiam specificam. Tertia principia indiuiduationis sunt primò diuersa: sed eccitas Petri, & Pauli conueniunt in aliquo, quia magis similes sunt inter se, quam cum alijs, &c. Sed hoc æqualiter militat de materia si gnata: dicitur enim primo differre per illas rationes eo modo quo explicui- mus genera generalissima esse primo diuersa. Quarta, quod conuenit huic, & repugnat alteri præexigit distinctionē illorum: sed eccitas Petri conuenit Petro, & repugnat Paulo: ergo præexigit distinctionem illorum: ergo non distinguit Petrum à Paulo: ergo non indiuiduat illum. Respondeo negando maiorem sed habendum est præexigit, vel cōstituit distinctionem illorum, vt rationale cōuenit homini, & repugnat equo: non tamen præexigit distinctionem illorum: sed constituit illam, & idem est de omnibus formis, & differentijs.

Quarta conclusio materia prima est vna numero per suam vnitatem, singularem hæc sequitur ex præcedenti, & patet manifestè: nam sicut in toto composito est considerare naturam specificam & indiuidualem, ita in sola materia: vnde capite de genere diximus materiam in communi esse genus ad nostram, & ad cœlestem quæ sunt quarum quælibet indiuiduatur per suam proportionalem vnitatem. Præterea quia materia prima est vna numero, & non per aliud à se distinctum: ergo per suam vnitatem sibi identificatam. Dices esse vnā numero per formam à qua habet existētiā: sed hoc esse falsum diximus. 1. Phisico. eadem enim materia numero manet subdiuersis formis, aliās crearetur, & anihilaretur materia in qualibet generatione, & corruptione. Præterea, quia implicat id, quod præexistit vnum numero postea fieri vnum numero per aliquod

aliquid adueniens. Tandem, quia si Deus sine vlla forma materiam conferret tunc esset vna numero, & distincta ab alia, & non per aliud quam hanc vnitatem: ergo. Sed contra ratio essentialis materiæ est in ordine ad formas: ergo ratio huius materiæ in ordine ad hanc formam, aliàs nec ista relatio numero esset ad hunc terminum numero. Confirmatur, quia aliàs duæ portiones materiæ distinguerentur seipsis, consequens est falsum, quia actus est qui distinguit: ipsæ vero sunt puræ potentiæ: ergo. Respondeo negando consequentiam quia etiam quælibet portio materiæ in particulari est potentia ad omnes formas sicut non valet ratio essentialis potentiæ est in ordine ad obiectum: ergo ratio huius potentiæ in ordine ad hoc obiectum nec est eadem ratio de relatione; quia eius essentia consistit in ordine ad aliud secundum totum suum esse, & ideo cum relatio determinetur ad hanc numero etiam ille ordo debet determinari vsque ad hunc numerum in ordine ad hunc numerum terminum: at verò essentia materiæ est, quid absolutum consistens in quadam capacitate omnium formarum. Ad confirmationem respondeo materiam habere aliquem actum entitativum, scilicet, existentiam, &c.

Quinta conclusio: Omnis forma tam substantialis, quam accidentalis est vna numero per suam vnitatem singularem, & intrinsecam, & non per aliquod aliud neque per materiam, & subiectum aut ordinem ad illa, quod specialiter tenet P. Tolet, 3. de Anima, quæstione. 13. conclusione secunda, & sequitur etiam ex dictis, sicut entitas formæ est distincta ab entitate materiæ: ita habent suam distinctam constitutivam, tam in ratione essentiali, quam individuali. Quod præterea explicatur in anima rationali, quæ secundum suam speciem dicit formam aptam ad informandum corpus, sic organizatum: sed illa non indiuiduatur,

pænes ordinem ad illud corpus: ergo minor probatur, quia separata est eadem numero. Præterea, quia eadem numero anima informata principio vnâ portionem materiæ, & postea discursu temporis informat aliam numero, & relinquit aliam priorem. Item constat esse omnino per accidens animæ meæ quod ego nutriar his carnibus hoc panem, vel alio numero distincto, & tamen hinc oritur, quod informet postea hæc numero portionem, vel alias: ergo etiam hoc illi accedit: ergo de se non magis coaptatur huic portioni materiæ, quam alteri: ergo non indiuiduatur ex materia. Idem patet in casu hominis resurgentis, qui haberet totam materiam aliorum hominum ex quorum carnibus fuit nutritus, tunc enim anima illius resurget informando illam materiam cum qua esset contenta naturaliter illam informando: ergo, & hinc etiam patet, quod indiuiduatio animæ non summitur ex ordine ad materiam ijs numero dispositionibus affectam. Nam sicut variari possunt portiones materiæ, ita & dispositiones illius dices, quod licet mutetur materia & dispositiones tamen hæc anima de se manet semper coaptata tali portioni materiæ cum talibus dispositionibus. Sed contra quia anima, tam naturaliter, & propriè manet sub vna portione materiæ, quam sub alia, & cum ijs dispositionibus, quam cum alijs: ergo non magis coaptatur ad hanc, quam ad illam. Dices hoc concludere de forma, subsistente qualis est rationalis quarum esse est a sffixum materiæ, & ab illa dependens, sed nihilominus rationes prædictæ etiam militant suo modo de alijs. Nam si aliæ formæ separentur à subiecto retinent eandem vnitatem, ut patet in accidentibus Eucharistiæ.

Item si forma lapidis auferatur ab hac materia, & ponatur in alia eodem modo disposita erit eadem numero, quæ antea, & tam naturaliter,

F

sicut

sicut in prioris: ergo non est talis numero per ordinem ad priorem tandem in eadem numero materia succedunt distinctæ formæ numero, & in eodem numero subiecto succedunt distincta accidentia numero: ergo non summus unitatem numericam à subiecto: ergo à propria unitate, quia tempus, ut infra dicemus non potest indiuiduare formaliter. Confirmatur, quia secundum Diuum Thomam, & alios communiter aliqua accidentia solo numero distincta sunt in eodem subiecto de quo latè egimus, secundo de Anima, Controuersia quarta, quæstione secunda, ex qua patet repugnantiam aliorum accidentium in eodem subiecto non provenire ex eo, quod à subiecto indiuiduantur, sed propter alias rationes ibi assignatas. Sed contra hanc conclusionem potest obijci: nam forma materialis pendet ab hac portione materię in sua entitate: ergo, & in sua unitate, consequentia patet. Nam à quo res habet suam entitatem, ab eo habet etiam unitatem: antecedens autem probatur, quia hac ratione non potest accidens, vel forma materialis transire de subiecto in subiectum, vel ex vna parte subiecti ad aliam, quia pendet ab illa, &c. Respondeo, hoc optime probat unitatem formæ materialis summi in ordine ad materiam: ita ut materia sit aliquo modo radix unitatis, licet non ratio formalis illius, & hoc tantum videtur sentire Aristotelem. & D. Thom. in principio relati, de quo agemus modo in quæstione sequenti.

Ex præcedenti quæstione habemus esse quatuor unitates distinctæ rationis quarum radix modo inuestiganda est, & primo unitatis transcendentalis non potest assignari vlla radix, consequitur enim ad rationem intrinsecam entis, quæ cum sit ratio simplex non habet intrinseca constitutiva ex quorum vnione confluit unitas: sed sicut ex se est eas ita ex se est vnus: unitatis

autem formalis principium Metaphysicè loquendo inchoatur in genere, vel in superiori essentialiter, & completur per differentiationem, aut modum intrinsecum, & proportionaliter est dicendum phisicè inchoatur enim talis unitas per materiam: completur vero per formam, & ideo forma dicitur, quæ dat esse rei vbi non est sermo de substantijs spiritualibus, & completis, quæ non habent principium physicum unitatis, sed metaphysicum tantum. At vero essentia, incompleta, ut materia, & forma, & imperfecta ut accidentia, quæ duo etiam modo componuntur ex genere, & differentia, ut diximus capite de genere. Sed præter hoc eorum unitas formalis phisicè loquendo sumitur ex ordine intrinseco, quæ habent ad sua munera ad quæ ordinantur: unitas autem quantitativa non habet alia principia præter ipsam quantitatem secundum naturam, quam specialiter habet, ut supra explicatum est. Vnde de radice unitatis numeralis erit tantum difficultas, ne modo quærimus, in quo consistat formaliter hæc unitas, iam enim de hoc diximus, quæstione præcedenti, sed vnde oriatur, & quæ sint principia illius.

Prima sententia asserit radicem unitatis numericæ in compositis materialibus esse ipsam materiam ita Diuus Thomas, in locis relatis in præcedenti quæstione, & videtur sententia Arist. ut ibi etiam adduximus, & præter supradicta probatur. Nam in angelis non possunt dari plura indiuidua sub eadem specie: sed huius non est alia ratio, nisi quia carent materia quæ est principium unitatis, & multiplicationis numeralis: ergo antecedens tenet D. Thom. 1. part. Soto quarto, & de spiritualibus creaturis, articulo. 8. & secundo contra Gentiles, capite. 96. & de ente capite. 5. vbi Caietan. quæstione. 9. Capiteol. 2. d. 3. quæstione secunda, conclusione quinta. Abulensis. Parado. 4. capite. 34. idem colligitur

tur ex Aristot. 17. Metaphys. text. 49. & Auicena. 5. Metaph. c. 5.

Secunda sententia tenet formam esse principium unitatis numericæ, hoc tenet Zimmar. Theoremate. 47. & dicit esse sententiam Auerro. primo de Anima text. 90. & 112. Metaphysico. text. 14. Durand. quarto. distinctione. 44. questione prima, ubi probatur, nam manente eadem forma, licet non maneat eadem materia manet idem numero individuum: ergo principium unitatis numericæ est forma antecedens probatur. Nam idem numero est animal in fine vite, ac in principio: sed non est eadem numero materia cum prior sit per continuam transmutationem deperdita, & alia acquisita: ergo maior patet, quia alias homo senex non esset idem numero, qui fuit iuuenis. Vnde Diuus Damascenus quarto, Fidei. cap. 5. ait, quod panis & vinum, &c. in corpus, & sanguinem comedentis transmutatur, nec tamen fit aliud corpus, quam primo, & idem sentit Aristot. primo Generatio. Secundo, in resurrectione resurget idem numero homo, qui fuit in hac vita, ut patet secundum fidem: sed non resurget cum eadem materia minor probatur, quia si vnus homo esset nutritus ex carnibus aliorum tunc implicat illos cum eadem numero materia resurgere. Præterea, quia homo post nutritionem, ut diximus est idem numero licet non habeat eandem materiam: ergo ad hoc, ut resurget idem numero non requiritur, quod resurgat cum eadem materia, ad hoc enim parum refert, quod sit facta transmutatio perceptibiliter, vel imperceptibiliter.

Tertio materia habet suam existentiam à forma: ergo & suam singularitatem, quia cum illa sit pura potentia habet omnem actualitatem: ergo eo ipso quod materia est sub hac forma numero, est eadem numero cum materia, quæ antea erat sub hac forma numero.

Quarto, quod est causa identitatis est causa diuersitatis in eodem genere: sed materia non est causa diuersitatis: sed forma ergo, nec identitatis minor probatur, quia sufficit diuersa forma quamuis sit eadem materia ad faciendam diuersam individua. At non sufficit diuersa materia si sit eadem forma ad faciendum distinctum individuum, ut dictum est ergo.

Prima conclusio principia intrinseca unitatis numericæ sunt illa quæ sunt principia entitatis, & substantiæ rei hæc conclusio patet quia vnitas sequitur entitatem: ergo inde habet res unitatem, unde habet entitatem, quod explicatur. Nam sicut totum essenziale resultat ex partibus essentialibus: ita totum singulare ex partibus singularibus: Vnde in Logica capite de specie, questione secunda probauimus, quamlibet rationem existentem in singulari esse immediate singularizantem, sicut enim existentia Petri resultat ex omnibus rationibus existentibus: ita singularitas eius ex omnibus singularibus. Rationalitas enim Petri est singularis, & animalitas etiam, &c. Et si cut non sunt idem à parte rei animalitas, & rationalitas: ita nec singularitas earum ex quo patet illas partes, quæ nullam habent compositionem in esse rei, ut est ratio entitatis, & si quæ est alia non habere alia principia singularitatis præter ipsam rationem formalem singularitatis: patet etiam Angelos habere principia Metaphysica suæ singularitatis, scilicet, genus, & differentiam. Componitur enim Angelus ex tali communi ratione singularizata, & ex alia differentia etiam singulari: sequitur etiam ex dictis composita materialia præter hæc principia Metaphysica habere, alia physica, vel eadem sub diuersa ratione. Componuntur enim ex hac materia, & ex hac forma, & inde resultat, hoc compositum.

Secunda conclusio principalis principium unitatis numerice est forma, quam materia, & idem est dicendum proportionaliter de differentia respectu generis, & sequitur ex dictis. Si enim unitas sequitur entitatem: ergo principalis principium entitatis, erit etiam unitatis de quo vide. P. Percy. 6. Philosopho. cap. 12. docet Arist. 7. Metaph. ex. 49. vbi dicit separare ac distinguere esse pristinum actus. Et secundo de Anima text. 7. unitatem, & multum lineam rerū principaliter esse ab actu, & ibi text. 2. hoc ex professo docet: ait enim quod inter substantias quædam est materia ex qua non est hoc aliquid: alia vero est forma ex qua est hoc aliquid. Vbi simpli. Themist. Philoph. & Alexan. aiunt per hoc aliquid indiuiduam substantiam intelligi & materiam non esse hoc aliquid, quia non est substantia completa, nec facere hoc aliquid, quia tantum dat inchoationem quandam substantiæ: non tamen complet: sed de se est indifferens tamen formaliter de se non sit hoc aliquid: habet tamen res ab illa quod sit hoc aliquid, quia complet & terminat rem in suo esse. Præterea, id est primum principium unitatis numeralis, quod est huius rei: ita proprium, ut non possit alteri conuenire: sed hæc materia potest esse in alio, & alio indiuiduo: non vero hæc forma: ergo hæc forma est potissima radix unitatis rei. Item, quia id, quod indiuiduat, est quod distinguit vnum ab alio: sed duo indiuidua magis distinguuntur per duas formas inliuiduas: actus enim est qui distinguit: ergo tandem id à posteriori colligitur, quia variata forma nunquam censetur manere idem indiuiduum: at vero variata tantum materia dummodo maneat eadem forma censetur manere proprie idem indiuiduum, licet non tam proprie, ac si manerent ambe partes eadem numero: ergo hæc forma est principalis principium. Sed dices, quæ differunt ex parte formæ differunt essen-

tialiter: ergo si indiuiduatio summat, & forma differentia indiuiduorum erit essentialis. Respondeo, quæ differunt per formam secundum eius rationem essentialem ea differunt essentialiter non verò, quæ differunt per formam secundum eius rationem singularem.

Tertia conclusio in angelis sunt principia intrinseca unitatis numeralis sufficientia, ut possint numerare, multiplicari sub eadem specie hæc tenent communiter Doctores in secundo distinctione. 3. Bonauent. Scot. Durand. Richard. Gabrie. Marfilus, Alens. 2. p. quæstione. 2. membr. ultimo. Albert. de quatuor coruis, quæstione quinta, articulo. 2. Paludan. in quarto, dist. 4. quæstione prima, & dist. 43. quæstione tertia. Sonzin. 12. Metaphys. quæstione. 51. Gabriel. quæstione. 24. secundo contra. 93. & est articulus quidam Parisi contrarium damans probatur ex præcedenti conclusione nam in angelo est, unitas numerica distincta ab specifica: ergo habet sufficientem unitatem, ut possit distingui ab alio Angelo intra eandem speciem. Nam perid sufficienter distinguitur ab alio, per quod constituitur res in seipsa. Vnde cum natura Angelica sit indiuiduata in vno Angelo non videtur vlla implicatio: cur enim possit eadem esse indiuiduata in alio cum solum de essentia Dei propter eius infinitatem sit incommunicabilitas ad aliud indiuiduum. Item duæ portiones materiæ, & duæ anime rationales quamuis in essentia specifica conueniunt distinguuntur numero per entitates, & eccitates suas, & nō per aliquid extrinsecum, ut supra probatum est: ergo similiter possent angeli. Præterea duo accidentia spiritalia multiplicantur secundum numerum: ergo. Dices distingui à subiecto: contra nam hic actus, quam hic Angelus habuit haberi, & quem hodie habet, sunt distincti numero, & non ex subiectis, quia subiectum est

est idem numero. Dices distinguere, quia sunt in diuerso tempore: sed hoc non sufficere supra ostensum est. Præterea ergo cum Deus possit angelos creare distinctis temporibus possit illos creare eiusdem speciei: par enim est ratio, & rursus cum Deus in actione sua sit independentis à tempore possit illos etiam similiter creare: sed Ferrar. supra, & alij asserunt de potentia absoluta id esse eorum non secundum ordinem naturalem, & idem videtur tenere D. Thom. opusc. 16. capit. ultimo, sed vere si Deus potest facere de potentia absoluta tam ruit fundamentum D. Tho. qui asserit esse impossibile dari duos angelos eiusdem speciei, quia non haberent principium distinctionis numericæ. Præterea si Deus faceret tam naturaliter distinguerentur duo angeli sicut duo homines: sed forte dicitur non secundum naturam, quia cum indiuidua sint per accidens non intenduntur à natura nisi ad conseruandam speciem. Vnde, quando species potest in vno indiuiduo conseruari natura non intendit plura: sed de hoc & vtrum de facto dentur plures angeli eiusdem speciei dicemus infra.

Quarta conclusio principia extrinsecæ vnitatis numericæ in rebus quæ à Deo creantur est sola voluntas Dei & talis finis à Deo intentus hæc conclusio explicatur. Nam licet res sit eadem numero per talem vnitatem, quæ resultat ex vnitatibus partium essentialium: sed præter hæc dantur alia principia extrinsecæ quare magis producatur hoc numero indiuiduum, quam aliud cum in potentia agentis, & etiam passi plura, & diuersa contineantur: sed hæc potius sunt principia productionis, quam indiuiduationis. Vnde Deus cognoscit aliqua indiuidua possibilia, quæ nunquam producentur. Vnde Petrus esse hoc indiuiduum, & Petrum nunc produci sunt distincta, Petri enim indiuiduatio, vt sic abstracta ab existentia & productione, quæ ergo Petrus sit hoc indiuiduum habet ex entitate

suam tamen quæ hic, & nunc producatur habet aliunde. Hoc supposito probatur conclusio: nam possibile erat Deo sicut produci hunc mundum aliud numero distinguere, & in numeros alios: ergo ratio quare creauit hunc potius quam alium non est alia, nisi quia voluit: ex parte enim mundi non potest summi ratio, quia antè illa actione nihil erat, nec verò ex parte potentie Dei. Nam illa quantum est de se indifferens ad hæc, vel illa numero indiuidua producenda, nec etiam ex parte cognitionis diuinæ nam ipse Deus cognoscit hunc, & alium modum esse possibilem & non esse hunc meliorem alio, nec e contra ratio: ergo tantum fuit ex mera voluntate Dei simile est de quacumque alia creatura excepta anima rationali, de qua est specialis ratio, vt mododicemus. ¶ Quinta conclusio principia extrinsecæ vnitatis numericæ in effectibus qui sunt à causis secundis est tale agens, & tale subiectum circumstantionum omnibus circumstantiis, quæ ad productionem concurrunt, & inter hæc potissimum principium est subiectum, vt sic. Quod forte intendit D. Tho. cum ait materiā signatā esse principium indiuiduationis, probatur. Nam quod producatur hic numero effectus, & non alius prouenit ex eo, quod sit talis causa efficiens, & tale subiectum sic dispositum, & cum talibus circumstantiis, cum enim sit alia causa: ergo quod autem principaliter hoc proueniat ex materia taliter circumstantio natura patet, quia agens est indifferens ad plures numeros formas: ergo determinatur per materiam cum non possit significari aliud determinans. Et præterea quia cum dispositiones se teneant ex parte materie etiam circumstantia talis loci temporis, &c. censetur etiam ex parte illius, & pones hoc idem est de anima rationali, quia licet non fiat ex subiecto, sit tamen in subiecto, & Deus in creatione illius obseruat modum agētium naturalium, quod autem non sola materia, sed etiam aliq

circūstantiæ concurrant patet, nam idem agens potest in eodem subiecto diuersas numero formas diuersis temporibus introducere: ergo non determinatur tantum à subiecto: sed etiam à tempore, & idem erit de alijs circumstantijs: sed quod illæ solum non sufficerent: sic ostenditur, quia si eidem agenti applicentur distincta subiecta eodem tempore, & loco, &c. recipe- rent illa subiecta formas numero di- uersas: ergo subiectum ipsum etiam re- quiritur. Dices, quod non distinguuntur formæ ex subiecto: sed ex actionibus, quia scilicet per diuersas producuntur actiones. Sed contra ipsæ actiones vn- de distinguuntur nisi ex subiectis, vel cer- tæ ex termino, vel quia ad formas nu- mero distinctas tendunt: sed quomodo subiectum, & circumstantiæ possunt de- terminare agens ad hunc effectum nu- mero producendum nisi intrinsicè in- diuiduando ipsum effectum difficile est. Dicimus tamen id contingere quia subiectum, & circumstantiæ sunt occasio, vt agens applicet virtutem suam ad producendum hunc effectum nume- ro magis, quam alium: hic enim est na- turalis ordo agentium naturalium. Quod scilicet ad determinata subiecta in tempore, & loco determinato appli- cent virtutem suam ad determinatum effectum, nec hic effectus est hic, quia hic, & non producit: sed potius quia de se erat hic, ideò naturaliter debuit produci passio hoc agenti, cum omni- bus circumstantijs, nec potest dici, quod hæc forma sit hæc præter ordinem ad hoc subiectum, & has circumstantias: hic enim ordo est illi extrinsecus cum de se non magis postulet hoc subiectū, & hæc accidentia, neque hoc tempus, vel hunc locum, magis quam alium, aliàs creatura indiuiduaretur intrinse- cè per extrinsecam voluntatem Dei, & temporis.

Ad fundamentum primæ opinionis patet ex dictis in tertia conclusione su-

pra, & in questione præcedenti. Ad ar- gumenta secundæ opinionis. Ad primū respondeo manere eandem materiam saltem quò ad partes: has per materias vt diximus primo Gener. questione. 4. si tamen nulla materia maneret non di- cerentur propriæ, & Metaphysicè idem: sed naturaliter sicut dicitur idē flauius, vel idem populus: sed tunc eadem ratio est in alijs animalibus ab homine, in quibus etiam dependit forma, vt dixi- mus, secundo de anima controuersia, pri- ma, questione. 6. Ad secundum respon- deo in resurrectione ab angelis distri- buendam esse illam materiam per sin- gula indiuidua, quibus fuit propria de quo vide Soto. in. 4. dif. 44. questione. 1. qui & omnes communiter iudicant teme- rariam sententiam Duran. sed fortè non ideò iudicatur quatenus dicit suffi- cere ad identitatem numericam, quod sit eadem forma: sed quia maior & per- fectior identitas colligitur ex Scriptura asserente, & in carne mea videbo Salua- torem meum, &c. Quod autem secun- dum aliam rationem non videatur teme- raria probatur, quia multi tenent ho- minem senem nullam prorsus habere materiam eius, quæ fuit in ipso iuene, quod supponit ipse Soto ibi artic. 4. nec refert paulatim factam esse mutatio- nem, &c. Præterea, quia non videtur omnino improbabile solam formam ef- se de quidditate compositi: circa quod vide dicta. 1. Physic. questione. 4. Ad ter- tium respondeo in sententia D. Tho. ef- se optimum argumentum, & probabi- le id, quod intendebat Durandus, & quod in ipso damnatur tamquā teme- rarium. Ad quartum respondeo iden- titatem quæ est bonum resultare ex in- tegra causa: diuersitatem autem, quæ est malum ex quolibet defectu. Vnde si mutetur materia, vel forma erit di- uersum: at si adueniat eadem materia, nisi etiam adueniat eadem forma, vel si sit eadem forma, nisi sit eadem mate- ria, non erit idem: in hoc enim par est ratio

ratio vtriusque vnde cum formę animalium saltem imperfectorum, sint in omni opinione diuisibiles: ibi non solum deperditur pars materię: sed etiam pars formę, & si propter diuersitatem materię esset distinctum etiam propter diuersitatem formę,

ARTICVLVS. VIII.

Vnde sumatur differentia in diuidua in substantijs immaterialibus.

DE hac re optimę Magister Zumel tractat. 2. com. prima par. quest. 55. & in alijs locis, vt videre est in eius tabula: nos tamen breuiter pro complemento dicemus. Et primõ certum est in hac questione non procedere de substantia immateriali, vt comprehendit substantiam parialem, qualis est anima rationalis. Nam de hac re non dubium est, quin possit numero multiplicari: nam determinatum est de fide in Concilio Lateranenſi sub Innocentio Tertio, quamuis enim anima rationalis immaterialis sit: est tamen verę formę quę verę informat materiam, atque id eo indiuiduatur, sicut reliquę formę per commensurationem quandam, & ad materiam sigillatam quantitate, & quamuis possit à materia separari, & separata existere: semper tamen retinet ordinem ad corpus solum integram, & completam, quales sunt Angeli de quorum indiuiduatione procedit questio an scilicet, in illis eadē sit differentia indiuidualis, & specifica. An verõ diuersa quod alij sub his verbis quaerunt. An sub specie Angelica possint esse plures angeli numero diuersi, quod prouenit ex modo indiuiduationis.

Secundo certum est, quod neutra huius questionis per se de fide: sed vtręque tam affirmatiua, quam negatiua salua fide potest sustineri. At docet Augustinus libro illo Hæresum contra Priscianitas, & Damascenus secundo libro de Fide, & ratione etiam suadet. Nam illud tantum est de fide, quod habet, in Scriptura, & in diuinis tractationibus, sed nec in Scriptura, nec in diuinis tractationibus habetur qualis sit differentia specifica in angelis: ergo neutra pars questionis est de fide, licet ex ipsa Scriptura constet, quod esse Angelorum ordines: non tamen habetur. An isti ordines sint diuersi differentia specifica. An verõ differentia indiuiduali ad Durandum vero, & Henricum obijcientes decretum est Fabiani Episcopi Parisiensis, & eius facultatis, vbi damnatur error tertio formam non posse numero multiplicari nisi per materiam, & similiter quod non possunt esse plures Angeli numero diuersi. Respondetur cum Caietano 2. de ente, & essentia, capit. 1. questione nona, & Ferrara, secundo contra Gentiles, capite. 93. questione. 53. vbi damnatus est error Auerroris afferentis animam intellectuam non posse numero multiplicari propter independentiam à materia, damnatus est similiter error eorum, qui propter eam solam rationem inferunt in Angelis non esse multiplicationem numericam, quia huic soli rationi probat in Angelis non esse multiplicationem numericam tollit multiplicationem animę rationalis cum hæc etiam sit independentiam à materia, sicut & Angelus dicere autem naturam Angelicam, non posse numero multiplicari quoniam Angeli sunt naturę integrę, & completę, & non receptibiles in materia, & propter alias rationes non est contra fidem imò est communis sententia in scholis recepta.

Questio autem proposita dupliciter potest

F 4

potest intelligi, vno modo de potentia Dei ordinaria, alio modo de potētia Dei absoluta, & quidem inter Scot. istas Ferrar. 1. contra Gētes, cap. 92. & Capreolus secundo Sententiarum, dist. 3. exponunt sententiam S. Thom. circa hanc rem dicentis sub eadem natura Angelica non esse plures Angelos numero diuersos de potentia Dei ordinaria, & de facto quamuis possint esse de potentia Dei absoluta. Alij vero inter quos est Caieta. asserit intelligendā esse sententiam S. Thom. de potentia Dei absoluta, ita vt neque per ipsam possint esse plures Angelos numero diuersos, & hęc sententia conformior est, menti Diui Thom. nam eodem principio quo probat. 1. parte, quæstione. 41. articulo, vltimo in diuinis nullo modo esse posse plures paternitates, aut filiationes probat iam sub eadem specie Angelica non posse esse plures Angelos in numero diuersos ratio autem talis forma multiplicatur per materiam: sed in diuinis impossibilis est materia: ergo impossibilis est multiplicatio numerica: sed si materialiter impossibilis est materia in angelis: ergo impossibilis est multiplicatio numerica sub eadem specie, etiam de potentia Dei absoluta.

Tres autem sententiæ reseruntur à D. Thom. 1. part. quæstione. 50. articulo. 1. Origenes asserentes omnes substantias immateriales, siue animas, siue Angelos esse eiusdem speciei, & solum numero differre quam sententiam multis refutat D. Tho. primo contra Gētes cap. 94. Nam Angelus est substantia integra & completa, & inreceptibilis in materia. Anima verò est forma partialis, & incompleta, & receptibilis in materia: ergo differunt speciei.

Secunda sententia est asserentiū omnes Angelos esse eiusdem speciei, & solum numero differre, sicut homines, & hanc sententiā sequitur Gregorius Nazianzenus. 1. lib. de Creatione hominis, & Basilius. 2. lib. cōtra Eutonomiū, &

Athanasius in libro ad Amaciū Regem.

Tertia sententia est asserentiū omnes Angeli eiusdem ordinis aut Hierarchiæ esse eiusdē speciei, & hanc sequuntur Scotistæ.

Quarta autē sententia est S. Th. loco citato asserētis omnes angelos, siue eiusdē Hierarchiæ, siue diuersæ esse diuersæ speciei: in illis non posse esse distinctionem numericam tantum. Eius autem sententiæ fundamentum est: quia in forma duplex tantum potest esse distinctio: altera quidē quæ oritur ab ipsis formis, & hęc dicitur formalis, & specifica altera vero, quæ oritur. Ex materijs in quibus recipiuntur, & hęc dicitur numerica, & materialis. Vnde sequitur, quod forma illa, quæ non est susceptible in materia non potest numero multiplicari: atque idē cum Angelus sit forma integra & totalis, & non receptibilis in materia: idē non potest in Angelis esse distinctio numerica, sed formalis tantum, & specifica, & expressa sententia Aristotelis, nam primo cœli, cap. 9. inquit, quod forma, quæ est numero multiplicabilis est forma in materia, & 11. Metaphysic. cap. 8. ex carentia materialitatis, id est, motoris inferre omnimodam eius unitatem, & 5. Physic. ait, quæ differunt numero materiā habent. Ratione vero sic probatur, quod est principium cōueniēdi pluribus: nō potest esse principium differendi. Sed forma est principium cōueniēdi pluribus indiuiduis sub eadem specie: ergo non possunt per formam differre: sed nullum aliud potest excogitari principium numericæ distinctionis præter formam, nisi materia: ergo materia est principium talis distinctionis: sed Angeli sunt formæ integræ, & completæ, & omnis materiæ expertæ: ergo in illis non est distinctio numerica, & hoc ipsum videtur insinuare Sanctus Thomas, prima parte, quæstione nona, articulo primo: dicens non esse idem principium, quod fortis est homo, & est hic homo, aliās

sens

sicut hæc, hæc enim forma non potest numero multiplicari nisi sint plura susceptiva in quibus recipitur, sicut figura sigilli impossibile est, quod multiplicetur, nisi sint plures, albedines, nisi sint plura subiecta in quibus sit, alius si albedo esset sine subiectis, esset forma una numero: sed Angeli sunt formæ integre & completæ, & non sunt receptibiles in materiis: ergo non potest numero multiplicari, & propterea Plato unicam tantum ponebat idem cuiuslibet speciei, quia ex carentia materiæ inferebat carentiam numericam pluralitatis sub eadem specie.

Sed queret aliquis quid intelligatur nomine materiæ, aut substantiæ, cum dicimus intelligibile esse formam multiplicabilem numero, si per materiæ sub eadem specie. Res. Caiet. 1. p. q. 5. art. 7. quid intelligimus id in qua forma recipitur per informationem, vel per inhesionem: per informationem quidè ut in substantiis materialibus, in quibus forma recipitur in materia prima, ut in subiecto per inhesionem vero ut in accidentibus in quibus totum compositum est subiectum cui accidentia inherent. Unde hoc est discrimen inter substantias ipsas immateriales, quod illæ, quæ non sunt in alio receptibiles, neque per inhesionem, neque per informationem quales sunt integre, & cõplete, quæ dicuntur angeli sunt omnino incommunicabiles, & in multiplicabiles numero sub eadem specie. Illæ verò quæ sunt receptibiles in alio per informationem, ut animæ rationales, aut per inhesionem, ut accidentia, quæ inherent subiectis sunt numero multiplicabiles sub eadem specie, de omnibus quidem patet de accidentibus vero spiritualibus constat, Quoniam plures intelligentes solo numero diversæ possunt esse in eodem Angelo successivè, vel simul in diversis & plures itus & voluntates plurium Angelorum, etiam si sint entia spiritualia: sunt tamen solo numero diversa sub

eadem specie, quia habent idem obiectum scilicet colorem & ab illo eodem modo & non ab alio immutantur eodem modo, & non ab alia ratione sunt numero diversæ, nisi quia in diversis subiectis recipiuntur.

Sed ob aliqua scilicet substantia materialis scilicet completa, & integra, ut homo non potest recipi in alio, ut in subiecto; ergo non erunt multiplicabiles sicut neque Angelus. Res. disparere esse rationem quoniam Angelus non potest in alio ut in subiecto recipi, nec secundum se totum, nec secundum aliquam partem; ac pro inde est omnino immultiplicabilis. Homo vero etiam si secundum se totum non possit recipi in alio potest tamen ratione suæ partis scilicet formæ: atque potest bene numero multiplicari.

Quod si obijcias essentia Angelii vere recipitur in supposito, ut in subiecto, quia re vera essentia Angelii est in supposito & nullus alius modus essendi in supposito potest ex cogitari, quam ut in subiecto ergo Angelus potest modo multiplicari: probo antecedens quia Angelus non solù constat ex genere & differentia: sed etiam ex esse & essentia, aut ex natura, aut supposito: ergo natura & suppositum realiter distinguuntur: sed suppositum non potest esse in natura quia est omnino incommunicabilis: ergo natura est in supposito. Res. verum esse Angelum constare ex esse & essentia, quia verè dicitur quod natura Angeli recipitur in supposito, tamen modus iste, quo est in supposito non est modus essendi in alio, ut in subiecto, quia natura Angelica non informat suppositum sed est modus essendi in alio, ut in toto, nec est contra, essentia Angelica habet rationem materiæ, aut potest respectu suppositi nisi metaphorice, atque ideo cum dicimus naturam angelicam habere vicem materiæ respectu suppositum per metaphoram intelligendū est quæ consistit in

F 3 hoc,

hoc, quod sicut cōditio materiæ est limitare, & terminari per formam, ut potentiam per actum: sic etiam natura Angeli limitat, & terminatur per existentiam, sicut potentia per actum, tam quia huiusmodi limitatio non fit per actum aliquem informantem, aut in hærentem existentia, nec in formam existentem Angeli, neque illi in heret quod requiritur ad numericam multiplicationem sub eadem specie: idcirco Angelus requirit numero multiplicari sit aut limitatio illa solum per actum terminantem ad intrinsecum, sicut linea terminatur per punctum, qui quidem, neque est actus informans neque illi in hærens: sed intrinsecus & terminans: ex quo fit quod etiam si natura Angeli recipiatur in supposito, modus ille essendi in illo non potest numero multiplicari, tum quia natura procognoscit prius ante suppositum, ut singularis, tum etiam quia non habet veram rationem materiæ, neque subiecti respectu suppositi: Sequitur ex dictis in Angelis idem esse principium constitutionum speciei & individui: nam idem est principium quo constituitur Angelus in esse Angeli, & in esse huius Angeli, quia cum sint formæ integræ & per se subsistentes sicut se ipsis specificantur, sic & indiuiduantur, quod testatum relinquit sanct. Thom. 1. parte. quæst. 3. artic. 3. dicens, in his quæ constant materia, & forma indiuiduatio non fit per materiam, sed sicut sunt formæ per se subsistentes seipsis specificantur & indiuiduantur à se ipsis sunt suppositiue subsistentia.

Sed tota difficultas circa hæc rem est quam inceptit Scotus, & præfecit Durandus, locis suprâ citatis, quæ talis est. Deus potest speciem Grabieli iam productam anichilare, & post anichilationem eam iterum reparari: sed non potest reparare creando de nouo eundem numero Angelum Grabiелеm, qui fuit anichila-

tum: ergo reparabit producendo diuersum numero Angelum, atque idcirco potest facere quod sub eadem specie Angelica possint esse plures Angeli numero diuersi, minor probatur quod scilicet illi Angeli debeant esse numero diuersi: quoniam actiones quibus Angelus anichilatus fuit primo conditus Angelus post anichilationem fuit reparatus sunt numero diuersi: ergo & termini producti scilicet Angeli, patet sequela quoniam actio identificatur cum suo termino, & ita sicut à termino distincto secundum speciem summit unitatem specificam, sic etiam à termino distincto secundum numerum summit unitatem numericam. Responde. ad primum falsum esse quod non sit eadem actio numero, qua Angelus anichilatus fuit primo conditus, & qua post anichilationem fuit reparatus.

Quoniam si actio ista consideretur ex parte rei, & vna numero: nihil enim aliud est, quam æterna volitio, quæ est ipse Deus, & etiam si teneatur ex parte creaturæ est vna numero, quia Deo aliquid creante non interuenit actio aliqua inter Deum, & creaturam, sicut creatura aliquid agens interuenit actio inter agens, & passum. Creatio vero ex parte creaturæ est relatio quædam dependentiæ creaturæ ad creatorem, & hæc est eadem numero in Angelo, primo condito, & postea reparato: cum autem Aristoteles dixit ad unitatem numericam actionis requiri unitatem numericam termini eius, & etiam temporis sequitur de actione, quæ est motus & mutatio qualis non est creatio.

Et secundo. Respond. quod etiam si demus diuersas esse numero actiones quibus Angelus fuit primo conditus, postea reparatus: non tamen sequitur esse diuersos numero Angelos. Quia non repugnat eundem numero ter-

minum

minum per multiplicem actionem produci quod ex eo patet quia idem numero homo erit qui resurget in die iudicii, & qui fuit per generationem productus: quamvis generatio & resurrectio sint actiones numero diuersissime & specie, neque identitas actiones cum termino obstat, quo minus terminus possit esse vnus numero & actio multiplex: aut e contra sicut identitas similitudinis cum albedine non obstat quo minus eadem existente numero albedine possint esse duę relationes numero diuersę si destructa altera albedine adueniat altera.

Sed obijciat aliquis Angeli diuersę Hierarchię plus differunt, quam Angeli eiusdem Hierarchię: sed Angeli diuersę Hierarchię differunt specie, ergo Angeli eiusdem differunt minus, quam specie, sed minor distinctio est numerica: ergo Angeli differunt numero. Responde. quod distinctio illa præter speciem est accidentalis secundum diuersa munera & officia quibus funguntur: nam sicut in Ecclesia visibili differunt sacerdotes, & Episcopi, & Cardinales propter diuersa munera, quę exercent, & qui eadem officia funguntur constituunt diuersum ordinem ab alijs, sicut illi qui intrantur ad nos Angeli dicuntur, & Archangeli qui nonum præferunt, & Cherubin, qui sciencię plenitudine pollent & Seraphin qui charitatis amore flagrant.

Ex quibus omnibus sequitur quod quamvis natura Angelica specifica constet ex genere & differentia: non tamen est vniuersalis ex parte rei & obiecti: sed ex parte modi intelligendi, quia sic nos pro hoc statu non possumus cognoscere Angelos, vt in se sunt: sed per speciem rei materialis, & ita natura Angelica cognita, pro vt in se est, neque est vniuersalis, neque prædicabilis, neque vt falso pu-

tat Scotus est communicabilis, quia neque est communicabilis per entitatem qua ratione existentia diuina communicatur tribus hoc enim proprium est Trinitati æternę infinitę virtutis, qualis est diuina, nec per indifferentiẽ quomodo communicatur natura substantię corruptibili. Quoniam hos prouenit ex imperfectione diuisibilitatis materię, quę in Angelis minime reperitur.

ARTICVLVS. IX.

Quod sit principium indiuiduationis accidentium?

NON nulla de hac rediximus capite accidenti & relatione: tamẽ ad perfectionem tractatus non nulla in præsentia sunt attingenda, & pro definitione notandum est. Primo ex Arist. Topicorum c. 2. quod esse vnum accidentario contingit dupliciter vno modo laeta significatione & in proprię, qua ratione omnia accidentia quę sunt in eodem subiecto, etiã diuersę speciei dicuntur esse vnum numero. Nam licet sint diuersi ordinis, quos dicunt ad subiectũ tamen quia terminatiuum extrinsecũ subiectum, scilicet est vnum tantũ id est accidentia dicuntur vna numero, altero modo proprię & in rigore, quare ratio ne illud est vnum necessario quod constet differentia indiuiduali intrinseca, & ita illa quę supposita conuenientia specifica per formam habent diuersam differentiam indiuidualem dicuntur proprię differre numero, & de huius modi indiuiduatione proçedit, quia in quęstione sententia S. Tho. est accidentia indiuiduari per ordinẽ ad subiectũ, ita vt plura accidentia solum numero differentia non possint esse simul in eadem specie, subiecti iter autem diximus solo

Solo numero differentia non diuersa specie bonē possunt esse in eadem parte, sicut in eadem parte lactis est albedo, & Iularedo. Probat S. Tho. suam sententiam hac ratione, de essentia accidentis est ordo ad subiectam, ergo de essentia huius accidentis est ordo ad hoc subiectum, atq; ideo accidentia in diuiduantur per ordinē ad subiectam.

Confirmat quoniam prater eam solam rationē diximus supra formam aliquam necessario esse multiplicabilē sub eadē specie, quā est recepta in materia forma, & in nomine materię intelligimus substantijs materialib⁹ materiam in accidentibus subiectum: ergo sicut forma substantialis multiplicatur numero propter multiplicationē materię, sic etiam accidentia numero multiplicantur per multiplicationem subiectorum, & sicut duz formę substantiales non possunt simul esse in materia dupliciter diuisa, sic etiam neque vnum numero accidentis potest esse in duobus subiectis adqueatis: ergo accidentia indiuiduantur per ordinem ad subiectum.

Sed contra hanc sententiam est primum argumentum de accidentib⁹ spiritualibus, plura accidentia spiritualia solo numero differentia possunt esse simul in eodem subiecto: ergo sententia S. Tho. est vera in his accidentib⁹: antequā probatur quoniam species & verbum eiusdem obiecti V.G. homines sunt simul in eodem intellectu, & tamen solo numero differunt: quod autem sint simul pater, nā intellectio & actio instantanea & terminus ipsius est verbū: ergo in eodem instanti quo est intellectio est verbum: sed similiter est etiam species, quia species est causa efficiens intellectiois & impossibile est intelligere effectum primo productum quin intelligatur causa efficiens: ergo. Res. verum esse speciem & verbum numero differre, quia distinguuntur vt causa & effectus: falsum tamen est quod sint

eiusdem speciei infimę, quia distinguuntur essentialiter, quamuis sint similitudines, & imagines eiusdem obiecti: diuersimode tamen, quia species representat obiectum implicite, & vt intelligibile & in actu primo. Verbum vero representat illud explicitē & cognitum & in actu secundo, qui quidem diuersus modus representandi sufficit vt species & verbum essentialiter distinguantur, & sint diuersę speciei, & ita quamuis sint simul in eodem intellectu, nihil contra nos.

Sed dicit aliquis si ergo species & verbum essentialiter distinguuntur sequitur intellectio non esse actionem vniuocam: probatur sequela, quoniam actio vniuoca est illa in qua terminus productus est eiusdem speciei cum principio producendi. Res. reuera intellectio non esse actionem vniuocam, neq; ex parte speciei, quia species vt dictum est distinguitur a verbo essentialiter, nec ex parte intellectus: quoniam hic etiam verbum essentialiter distinguuntur cum intellectus sit de secunda specie qualitatis, quia est naturalis potentia verbum vero sit de tertia specie.

Neq; obstat quod aliqui dicunt hoc esse discrimen inter intellectioem, & volitionem quod intellectio est actio vniuoca quia terminus productus per illam est eiusdem speciei principio producenti. Volitio vero est actio equiuoca quoniam terminus productus per illam non ita se habent, quia isti loquuntur de vniuocatione actionis largo modo: ex eo enim dicitur intellectioem esse actionem vniuocam, quia terminus per illam product⁹ assimilatur speciei, in hoc quod vtrumque est imago eius obiectum: in volitione vero terminus productus non est similitudo obiecti voliti & ita volitio ex omni parte est actio æquiuoca.

Secundum argumentum de accidentibus sensibilibus si dentur duo alba & eadem

dem medio applicentur, utrumq; albi producitur in illo medio speciem sensibilem, & species istæ erunt solo numero differentes: ergo plura accidentia intentionalia possunt esse in eodem subiecto solo numero differentia, atq; ideo sententia S. Tho. non habet locum in his accidentibus.

Resp. Caiet. l. p. 3. q. 35. art. 5. quod species illæ non producantur ab illis albis in eadem parte medijs diaphani inquam: sed in diuersis, atq; ideo non est inueniens plura accidentia solo numero differentia esse in diuersis partibus subiecti dummodo non sint in eadē.

Sed contra hoc est quia licet duo alba à regione posita, quia non diffundunt species per eandem lineam rectā concedi possit, quod non producant species in eadem parte subiecti: tamen si vnum album post alterum coloret necessario per eandem lineam rectam in medio illo intersecto producant species, præsertim si fingamus plura corpora alba collocari in circulo per modum circuli, ut plura obiecta vel plures cognitum est in medio contentum intra circulum plures species producantur, atq; ideo reddidit prius inueniens quod duntaxat plura accidentia solo numero differentia in eadem parte subiecti.

Propterea pro vera solutione notandum est: primo quod sicut quodlibet lumen ipsum producit lumen in medio vel in qualibet eius parte intra spheram suam asperitatem: sic etiam corpora affecta coloribus producant intra spheram suam actiuitatis suas species in medio, aut in qualibet parte medijs sibi appropinquata. Verè tamen Caiet. asserit non posse in eadem parte medijs plures partes produci. Secundo notandum est in quolibet obiecto eius quod præsentat forem sensibilem esse duplex, sensibile, scilicet sensibile proprium, & sensibile commune, & diuersitas vtriusq; sufficit, ut species productæ essentialiter di-

stinguantur, & ita licet species à duobus albis productis producta non differant species ex parte illorum, quia duo alba sunt eiusdem speciei possunt tamen essentialiter differre ratione sensibilis communis si species differant, ut si alterum album sit triangulare: alterum vero quadrangulare.

Vnde Resp. ad argumentum falsum esse species illas esse solo modo differentes quia essentialiter differunt ratione sensibilis communis cum quodlibet album illorum esset diuersæ figuræ.

Sed dices si ergo illa duo corpora alba sint eiusdem figuræ: sequitur quidē plures partes solo numero differentes esse in eodem subiecto, & non distincte essentialiter cum neq; sensibilibus proprijs, neq; communibus possint differenciarum. Res. quod differenciarum à situ, quia duo illa corpora alba non possunt esse nisi in duobus locis, & si quibus cum impossibile sit duo corpora esse in eodem loco & situm autē est sensibile commune.

Si autem obijcias quid aut si duo corpora per Dei potentiam sint in eodem situ penetratiue. Res. quod non producant diuersas species: sed eandē numero speciem, quæ ab utroq; totaliter dependet: ita ut ablato altero maneret eandē species numero, ut si fingamus huiusmodi solipsi Dei potentiam alijum solem penetrare, cum quidem ab utroq; produceret eandē numero lumen, quod totaliter à quolibet dependeret ita ut vtro ablato maneret eandē numero lumen.

Quod si quæras an si in phantasia sit producta, hodie species & cras equè iterum videretur in eodem loco, & si producat alia species noua & maneat illa eandē numero principalior. Resp. quod non produciatur diuersa species: sed præexistens conseruetur quoniam species quæ ab illo obiecto nata erat producta iam erat producta, sicut si lux

lumen

lumen in medio aut calor in ligno & deinde accedit calidum & luminosum eiusdem gradus non quidem produci-
tur aliud lumen, aut alius calor, calor
in eadem parte sed prae existens confer-
uatur: verum tamen est quod si lumen
illud, aut calor ille sit extinctus produ-
citur ab eodem agente, vel à diuersis
in eadem parte, & hæc etiam ratione si
species illa prior sit abiata à phantasia
visso iterum equo produciatur alio mo-
do species, atque ideo solum sequitur
plura accidentia solo numero differ-
rentia posse esse successiuè in eadem
parte subiecti.

Tertium argumentum est in acci-
dentibus successiuus motus ex Aristoteli. 6. Physicor. summæ suam vni-
tatem numericam ab unitate numeri-
ca mobilis temporis, & termini: ergo
successiua accidentia non solum à sub-
iecto: sed etiam ab alio indiuiduantur.
Respondi. motum habere aliquid com-
mune cum reliquis accidentibus scilicet
inhærere subiecto & ex hac parte
indiuiduatur per subiectum habet etiam
aliquid peculiare, non quidem in quā-
tum accidens: sed in quantum talis ac-
cidents scilicet successiuum & respice-
re terminum, & cum hac ratione ha-
beat diuersum modum à reliquis ac-
cidentibus, non mirum est si habeat
etiam diuersum modum unitatis nu-
mericæ dependentis scilicet à termino.

Sed obijcies relatio habet etiam
diuersum modum: ab alijs acciden-
tibus in hoc quod est respicere ter-
minum, solum à subiecto indiuidua-
tur & non à termino, ergo similiter
motus à solo subiecto & non à termi-
no indiuiduatur. Respondi. diuersam
esse rationem in relatione & motu, quia
relatio ita respicit terminum quod nō
identificatur cum illo, & præterea si-
militer multiplicetur non multipli-
catur relatio: motus vero cum suo ter-
mino identificatur, & ita multiplica-
tio terminis numero multiplicabi-

tur etiam & motus.

Ex his primo sequitur ad unitatem
numericam motus localis non requiri
unitatem, neque continuitatem spacijs
per quod sit motus. Quoniam idem nō
motus est quo lapis fertur ad suum cē-
trum per aerem & per aquam, quam-
uis aer & aqua sint discontinua & spe-
cie diuersa huius totalis, ratio est quā
assignat Pater Toletus. 3. Physic. quæst.
5. quia ad unitatem motus localis tan-
tum requiritur continuas in genere
loci & continens: constat autē quod
continens in genere loci admittit su-
perficies discontinuas, & secundum se
distincta sed ut patet in baculo cuius
medietas sit in aere medieta vero in
aqua.

Sequitur secundo quod cum a-
ctio, & passio sint idem secundum rem
ab his tribus indiuiduari subiecto scilicet
ex termino, & tempore. Sequitur ter-
tio quod falso asserit Ferrar. 2. Contra
gentes, quæst. 77. dicens actionem in-
diuiduari per agens. Nam licet actio
denominet agens: non tamen illi in-
hæret: sed passio & cum viuens indiui-
duetur per subiectum cui in hæret, in-
de est quod, quod actio per passum in-
diuiduatur. Vere sequitur quod etiam
si sint plura agentia, & vnicum tan-
tum passum V. G. si sint plures ignes
& vnicum dignum vnica tuncum erit
actio, et si sint plura passa & vnicum a-
gens erunt plures passionis dico actio-
nes vnica tantum existente passione
non esse plures actiones pluribus
passionibus existentibus diuersis secun-
dum numerum.

Sed omnia quæ attenus retuli-
mus sunt ex sententia celeberrimæ, &
numquam satis pro merito laudabilis
Doctoris S. Tho. cuius sententiam re-
dictus enocauimus: sed si qua disputa-
tionis gratia facilius, & verius in quo-
cumq; ontæ principium indiuiduatio-
nis in vestigare voluerit hæc, quæ fe-
quantur excipiat primo supponendo
vnum

unum nihil addere supra ens nisi negationem diuisionis, quod non minus est. Sicaciter probandum est à nobis in quaestio. de vnitate formati quam largiter & diffuse loquimur aut de vnitate transcendentali, quæ sequitur ens & cum illo conuertitur quæ quidem vnitas tantum addit supra ens negationem diuisionis numericæ genericæ, vel specificæ & hæc vnitas sicut & ratio entis sequitur & transcendentalia prædicamenta & per omnia diuagatur atq; ideo tam conuenit substantiæ, quam accidenti.

Ex quo primo sequitur idem esse principium constitutiuum entis & vnus quoniam eisdem principijs, quibus constituitur ens secundum ens constituitur etiam, & vnum, quod ex eo patet: quia ens & vnus sunt idem realiter, & sola ratione distinguuntur, & similiter ens & vnum quamque alia vnitate: atque ideo est principium entis & vnus, & ex hoc fundamento ortum habet commune illud exioma idem est principium constitutiuum, & distinctiuum cuiusq; rei, quia eisdem principijs, quibus constituitur ens secundum rem constituitur vnum & eisdem, quibus constituitur vnum constituitur distinctum: quoniam esse vnum numero nihil aliud est quam esse in distinctum in se, & distinctum, à quolibet alio.

Sequitur secundo principium indiuiduationis cuiusq; entis in vestigari secundum rationem entitatis, quam habet illud ens. Vnde in forma qua habet suam entitatem in dependentem à materia, & subiecto vnus vnitatis in vestiganda est absq; dependentia à materia aut subiecto in illa vero, quæ habet entitatem dependentem à materia & subiecto eius vnitas cum dependentia ab ista desumenda est.

Ex dictis itaque sequitur quod sit principium indiuiduationis in quocumque ente naturali discurrendo per singula, & quidem quia substantia materialis integra, & completa habet suam

quidditatem dependentem à quatuor generibus causarum, scilicet ab efficiente, finali, formali, & materialitè habet suam vnitatem dependentem ab eisdem causis, & sicut entitas huius substantiæ extrinsecè dependet à causa finali, & efficienti & inferi tamen eodè etià modo eiusdè substantiæ vnitas extrinsecè.

Ab istis causis dependet, & quomodo à formali & materiali intrinsecè, & in facto esse dependet, & idem etiam & vnitas.

Sed quæret aliquis vnde sumatur vnitas ipsius formæ substantialis quæ simul cum materia constituit totum esse possumus Res. quod sumitur ab eisdem principijs quibus forma dependet, & quia formæ entitas dependet extrinsecè ab efficiente, & fine, sic etiam & vnitas, sicut intrinsecè dependet à se ipsa, quia forma non constituitur intrinsecè ab aliquibus principijs in genere entis, sic etiam vnitas, & sicut extrinsecè dependet à materia, & idem dicendum est de materia: non sicut eius entitas extrinsecè dependet ab efficiente & fine & intrinsecè à se ipsa, quia non constituitur per alia principia & à forma extrinsecè enim dependet tot enim modis etiam dependet eius vnitas.

ARTICVLVS. X.

Virum materia prima horū generabilium, &c. sit eadem numero?

NON est quæst. de materia cœli de qua sub loco dicitur, & secundum omnes ponentes illā etià specie à materia horū inferiorū differt, vt latè & bene probat Magis. Zumel. 2. tomo. c. 66. art. 2. sed de materia generabilium & corruptibilium ipse Aristote. 3. conclusionē. 4. & cōmunis affirmat non quidē quod

quod sit vna numero persiciuē, qua ratione Petrus est vnus numero, quia ut dictum est, est indiuisus in se, & diuisus à quolibet alio per principium, & formam sibi intrinsecam: sed dicunt quòd est vna numero negatiuē id est nō est plures secundum numerum, neque habet in se quo distinguatur ab alijs. Probant primo, quē ad inuicem transmutantur habent eandem materiā numero omnia autem corruptibilia saltem mediātē transmutantur. Secundo omnis distinctio est per aliquā formā vel per illud, quod se habet vt formā cū actus sit qui distinguat, materia autem secundum se nullam habet formam, quia ex dictis est pura potētia ergo nec distinctionem. Confirmatur quia aliter si essent plures materiæ numero, aut se ipsas, & tunc plus quā numero: si vero alio addito iam nō materia prima; Materia ergo prima secundū se sumpta id est sine ordine ad formas, &c. vna est numero corruptibilem & generabilem.

Contra hoc tamen est primo quod hæc vnitās materiæ, quam ponunt isti autē dō venit illi à partē rei velp intellectum: non primum quia sic est sub pluribus formis vt isti concedunt esse plures numero formę: non per intellectū, quia entia realia, licet distinctionem specificant, & genericam habeant per intellectum: sed non numericam. Secundo quia sequeretur, quòd esset contraria vnitās inter materiā Petri, & huius equi quanta est inter materiā Petri viui & materiā cadaueris, quæ ex illo generatur, tener sequebā, quia materia cadaueris vna sola numero est cū materia hominis viui, &c. consequens tamen est plus quam falsum, quia sequitur inde quod sicut materia ista hominis viui, & mortui non potest esse simul sub duabus formis, vt probatū est: sed successiuē sic nec alia materia simul possit esse sub duabus formis, scilicet Petri & huius equi qua videmus.

habere ergo, &c. Vnde videtur dicendum primo inter generabilia, & corruptibilia sunt dicēdę plures materiæ numero distinctę, hoc probant argumenta facta: materia .n. Petri & Pauli quā diu sunt sub illis formis realiter numero distinguuntur: atq; numero simpliciter plures, ergo numero dicendę sunt. Preterea ex dictis principii formale distinctiūm numericē est forma ipsa numerica: materia autem habet esse per formam: ergo esse hoc & indiuiduum. Dices eadem ratione essent plures specere materiæ horum generabilium: quia sunt plures formę specie distinctę illorum, vt potest forma equi, forma hominis, plantę, &c. Respon. & dico secundo in ordine quod distinctio specifica materiæ sumitur in ordine ad actus adæquatos: actus autem adæquatus istius materiæ generabilium, & corruptibilium, non est hæc, aut illa forma secundum speciem: sed forma aliqua istorum inferiorum vagē sumpta in ordine ad quam materia ista specificatur, sicut & quilibet alia potētiæ V. C. visuiua specificatur in ordine ad suos actus adæquatos: non enim sumit speciem visuiua potētiā ab hoc actu visionis, scilicet albedinis vel ab illo nigredinis, sed ab actu adæquato, qui est actus visionis coloris in communi id est ab hoc vel illo actu videndi vagē sumpto. Vnde materia vt est pars compositi considerata indiuiduatur per ordinem ad hanc formam, modo explicando. At secundum suam substantiā indiuiduatur per ordinem ad has formas corruptibilium vagē sumptas, qui ordo relatio secundum dici, sicuti enim specificatur in communi per ordinem ad has formas, sic indiuiduatur per istū ordinem ad istas formas: alius enim ordo ad omnes formas in materia vnius indiuidui, & in materia alterius. Vnde eadem est materia ingenito, & in corrupto, siue à quantitate sit, siue ab alio quopiam, vt aliqui dicunt.

Dico

Dico tertio propter auctores graues contrariarū sententiarū, quod illa propositio materia scilicet horū generabiliū est vna numero potest explicari ad bonū sensum dupliciter. Primo quod eadē pars materiae eadē numero manens sic successiue sub formis omnium generabiliū, quae semper manet in diuina negatione V. C. materia Petri quem ad modū eadē manet modo ingenito & corrupto, & idem dico de qualibet parte materiae non tamen quod omnes partes simul sunt prae quasi coacerbatae, efficiant vnum numero. Secundus sensus est quod omnes materiae sunt vnū numero in suo principio sicut dicimus duas Amphoras aquae continere eadē aquam idest ex eodē fonte, sicque, quia Deus creauit in principio materiā cū forma terrae V. C. & in Deo omnia genita sunt, & producta, quae materia nec aucta nec denuo alia est creata vna numero manet.

Argumenta nil probant ad primū ex eadē parte materiae possunt omnia fieri quādo autē sunt diuissae sunt plures, tunc duae aquae. Ad secundū in his, quae sunt homogeneae, distinctio numerica causa est, per solā quantitatis diuisionē in ordine ad formas modo explicato: nam diuissio ex parte facit totū vt in Logica dictum est. Ad tertium non distinguuntur materiae seipsis sed in ordine ad actus vt dicit secunda conclusio.

ARTICVLVS. X.

Verum sit possibilis aliquae entitas substantialis imperfectior materia prima?

Profecto si in hac re libere dico quod sentio, non video cur non sit possibilis aliqua alia entitas substantialis imperfectior materia prima. Probatū primo. Materia prima caelorum perfectior est, quam materia prima horū inferiorū,

vt suo loco patebit, cū perfectiori forma vt pote in separabili actuetur: cur ergo nō posset fieri alia, qua esset perfectior haec materia inferiorū. Secundo materia prima habet perfectionem aliquā cū cadat sub latitudine entis substantialis, non quidē indiuisibile, id. n. sine ratione assereretur: ergo potest produci alia imperfectior, quā illā verum est, quod illa, quae imperfectior produceretur nō posset esse forma huius materiae quia materia nō potest esse perfectior suo actu sed esset materia receptiua formarū magis imperfectarū, quā sunt formae horū inferiorū quarū non esset receptiua materia prima, quae nūc existit in rerū natura. Dices haec materia quae nunc est, est capax tam imperfectissimarum formarū, vt formae lapidis, quam formae perfectissimae, vt animae rationalis. Contra quia, cur non possent fieri formae aliterius rationis, & his quae nunc existit imperfectiores etiā in modo informandi, quarū tantum modo esset capax illa materia, quae à Deo de nouo crearetur: imo fortē posset fieri forma perfectior cōtēta materia imperfectiori, sicut anima rationalis modo in forma materia imperfectiore ea, quam formae caelorum in formant, licet anima rationalis sit perfectior forma quā ille. Tertio soler probari cōclusio, nullū est ens creatū, imo nec potest esse à Deo perfectum quod non possit produci perfectius ab ipso Deo: ergo neque est ens adeo imperfectum, quo non possit fieri imperfectius: sed hoc argumentū non concludit: ascēdēdo enim imperfectioni deuenitur ad Deū ipsum infinite perfectum inter finitum autem, & infinitum mediat infinita distantia: atque adeo in pertransibilibus, at non potest fieri neque esse ens infinite imperfectū: nam licet sicut possit dari summum bonum, nō sequitur possē dari summum malum: malum enim semper fundatur in aliquo bono cū fundetur in ente bonum autem non potest fundari in non ente.

QVÆSTIO QVARTA DE

quidditate entis naturalis quantum ad secundum eius principium quod est forma.

Multum ex his quæ latè in explicatione secundæ partis questionis de materia sunt dicta) manent explicata huius entis naturalis principij quod est forma: dictum est enim qualiter ex potètia materiz edducatur qualiter etià re naturalè induiduet, materizque ipsi det specie & alia, quæ legèti statim occurrunt. Vnde facilius tractatus iste redditur & clarior ad inuicè enim inter se materia, & forma pendent, vt lib. 2. dicitur, suntq; principia intrinseca entis naturalis, remanentq; ambe in facto esse: de hac ergo tria remanènt examinada. Primo si forma etià ad constitutionem entis naturalis requiratur. Secundo si sit actus informans, vel tantum assistens. Terrio si sit pars quidditatis substantialis. Quarto & vltimo si quælibet forma petat suam peculiarem materiam.

ARTICVLVS. I.

Verum præter materiam primam requiratur forma substantialis ad constitutionem entis naturales?

Alexander Aphroditeus. 12. Metaph. comento. 12. & Philoponus secundo de Generatione comento. 7. & Galle. 1. de elementis partem negatiuam viderur sibi persuasisse: asserunt enim primas quatuor qualitates esse primas elementorum differentias, nisi quod nonnumquam eius modi qualiates appellant substantias quod si primæ formæ elementorum accidentia sunt: ergo erunt similiter & mixtorum cum hæc nihil aliud sint, quæ variè elementorum coniunctiones, idè viderur asserere Arist. 2. de Generatione ac. 2. quantum attinet ad elementa.

Conclusio tamen affirmatiua certissima sit ex Platone & Arist. quæ asseruit 2. de Anima. c. 1. dicens tria reperiri in prædicamento substantiarum materiam, formam, & compositum, & 7. Metaph. c. 4. tex. 7. ait formam & compositum esse magis substantias quæ materiam, idè principaliores, & id sæpe alibi significat. Primo res naturales sunt entia naturalia vt constat: sed in tali esse non constituntur per materiam primam duntaxat aliter omnia illa essent eiusdè speciei, & rationis substantialis, cum ex parte materiz non differant, vt dictum est: atq; adeo non haberent proprietates distinctas cum hæc non consequantur nisi distinctas essentias, neq; essent generationes ac corruptiones substantialis in rebus, sed solù alterationes accidentales: ergo entia naturalia in sua substantia includunt aliquid distinctum à materia prima, & quidè nobilius cum ab eo proveniat complementum rerum naturalium earum distinctio in propriè esse proprietatum varietas & omnis agendi facultas: ergo si materia prima est in genere substantiarum vt vidimus, multo magis erit forma in eodè genere. Confirmatur essentialis perfectio vnius cuiusq; rei ad idè genus pertinet, in quo res ipsa collocatur nulla. n. res sine propria perfectione essentiali magis, quàm sine propria essentia potest aut esse, aut intelligi in aliquo genere: res autè naturales sunt in genere substantiarum existunt enim per se, & cetera omnia accidentia materialia substantiant, ac per propria genera, & differentias definiuntur, & ita omnes Philosophi dicunt sequerere principia substantiarum cum quæ sunt principia rerum naturalium: ita Arist. 7. Metaph. c. 1. tex. 5. & lib. 12. c. 1. tex. 1. 2. & 3. tunc sic materia prima non est complementum & absolutio rerum naturalium sed earum inchoatio, & quasi fundamentum: ergo præter materiam primam ad genus substantiarum

ut

tiz pertinebit aliquid quo absoluat, & compleatur rerum naturalium constitutio, quod sit pars substantiæ, id ergo nos formam substantialem appellamus. Secundo quid quid pertinet ad genus substantiæ, etiam indirecte debet præcedere vniuersa genera accidentium, & ideo Arist. hic. c. 8. tex. 32. dixit non constare substantias ex non substantijs: sed entia naturalia etiam vt inuicem distinguuntur in proprijs essentijs sunt in prædicatione substantij: ergo vt sic: præcedunt omnia genera accidentium: ergo vt sic, non constituuntur ex accidentibus & ita necessario ex substantijs. Tercio quia si substantia vt sic cõpleretur ex substantia, & accidentibus, ergo vt sic neq; esset substantia cum constituatur, ex accidentibus, neq; accidens cum constituatur ex substantia oportebit: ergo fingere contra omnium sententiam genus medium inter substantia & accidens quod est absurdum. Quarto homo vt sic est quod dicitur naturale, & vt sic, constituitur forma substantialem: talis enim est anima rationalis vt definitur in Concilio Laterano sub Leone. 10. ergo, & reliqua entia naturalia constituuntur etiam formis substantialibus. Quinta materia vt dictum est in ratione substantiæ, neq; est actus, neq; includit illum: sed potius, vt sic, est turpis appetens per fieri aliqua alia parte substantiali, quæ sit actus: ergo materia sola non est substantia completa, neq; perfecta in genere substantiæ: ergo complementum illius est etiam quid substantiale ex quo & illa substantia completa coalescat. Sexto cernimus in diuersis mixtorum partibus conferuari naturaliter qualitates contrarias ad certam quamdam temperiem redactam, atq; adeo & illorum sanitatem vt in animalibus, vel quasi sanitatem vt in alijs & has qualitates vniri inter se consensione quadam mirabili, & si alia magno intentionis excessu alias superent, vt cernere licet in mixtis quorum pluri- ma multo diutius natura sua cõseruan-

tur, quam alia in quibus maior temperies cernitur: sed huius cõsensionis causa non sunt, neq; ipsæ qualitates cum hæ sibi relictæ & existentes in diuersis partibus subiecti mutuo se destruant, cum sint in æquales, neq; ipsa materia prima cum sit indifferens ad quælibet statum qualitatum, nec deniq; causæ externæ dumtaxat alias ei statum non esset petitus à natura rei, & causa non alia est, quam forma substantialis aliqua cui eius modi qualitatum status congruit, & ab ea dimanat & cõseruatur. Septimo res naturalis ita occupantur sæpe in operando per vnā potentiam, vt præsentibus etiam reliquarum obiectis, ne queam simul exercere vel non eque bene operationes aliarum veluti cum quis ita intentus est inuidendo vel in intelligendo, vt alta etiam voce clamante non audiat, & sæpe neq; calor ipse stomachi quidquam præne operis faciat: ergo datur aliquid his facultatibus prius & illis præsidens, ac per illas operans curus vires & applicatio cum finitæ sint si per vnā facultatem alicui operari de se applicet vt queat per eandem aut alias in aliud opus in cumbere. Dices hæc experientia attribuenda est cõcursui spirituum qui cum frequentes consueunt ad vnum membrum alia desierunt. Contra non potest reddi ratio cur alie potentiæ facile patiantur recessum spirituum vitalium ab ipsis & alijs subsistere, nisi datur aliquod aliud præcipuum, in agendi principium alijs omnibus dominans & ipsis & spiritibus naturaliter, quasi dicens vade illuc, & vadit. Vnde sicut multorum hominum diuersa sententiam, & appetentium non possit esse forma consensio nisi illis præ esset aliquis, cui cõsulenti cõmuni eorum bono reliqui obtemperarent, sic nec daretur diuersarum facultatum in eodẽ supposito stabilitas, nisi illis omnibus aliquid præ esset, quod ostendimus non posse esse materiam primam: ergo non est aliud, quæ forma substantialis dicitur in principio & ultimo actio illa qua supra diximus

G 2 ad

ad natūas proprietates reuocare se etiā naturalia, etiā illa in quibus non est ea partium dissimilitudo, quæ requiritur ut alia pars in alia agere possit, ea in quā actio non est a materia prima, quæ non est actiua ut patet ex dictis neq; ab accidenti quia illud in illo ente solet esse remissius multo quā id quod introducit neq; est a priori aliqua qualitate, cum nec detur alia priori primis quatuor contrarijs, ut dicetur, & quia si illa ponitur latius est ponere formam substantialem, quod si daretur ad illam se remitteretur magis quā conueniens sit enti naturali ipsum se restitueret, ergo illa actio est a forma substantiali.

Ad illud quo obijciebatur ex Arist. 2. de Generatione secūdo dico nomine primarū qualitatū intelligere formas substantiales sub his latentes quo pacto frequenter, ut sepe alias diximus proprietates loco differentie essentialis summi vel accipit elementa quatenus sensibilia sunt, actiuaq; & passiva, atque ad mixtionē idonea non enim ingrediuntur actū mixtarū cōpositionem, nisi ratione qualitātū, ita explicant ibi interpretēs, sic etiā possunt exponi auctores supra relati in bono sensu plura argumenta & illorum solutiones habet S. Th. q. 3. de formis art. 1. & iuniores minores tamen momenti.

ARTICVLVS. II.

Utrum forma substantialis sit actus informans & non solum assistens?

Platō ut refert Bonse. 1. metaph. c. 7. q. 3. se 8. 9. constatuebat animas omnium animantium esse formas assistentes, & non informantes; atq; adeo consequenter fatebatur. Ideā hominis. V. C. esse hominē simpliciter singulos autē homines nō esse homines nisi imitatione quadam, sed potius ut ipse loqueba-

tur participatione, & ita nō appellari homines, nisi quo pacto hominē de pictā in tabula appellamus hominē: imo vērō dicebat non esse propriē imagines illius Ideæ, sed quā si vmbra ut ipse philosophatur Dialogo. 7. de republica, quæ obscure & imperfectissimē referūt rem: sed quid intelligat Platō per istas Ideas, in Logica dictū est, refertur etiā cōmenta. Themist. Philop. Simplicij quæ dicitur secutus Grego. Nise. quorū opinioniones prætereo, quia alibi ex professo disputandum est contra illos.

Vnde cōclu. affirmatiua certissima sit quæ est Arist. 1. Metaph. 7. & vbique contra Platōnē statuentis rerū formas non esse Ideas separatissimē actus informantēs S. Th. 1. p. q. 76. art. 1. vbi licet id demonstrat de anima rationali tantummodo: sed aliquæ illius rationes nō minus id ostēdunt de omnibus alijs formis. Jam probatur conclusio prima ex nomine entelechia, quo significatur forma, & idē est quod latine perfectio habita id est forma inherens, aut quasi inherens, siue perfecta illa sit siue imperfecta, aut etiam inchoata, quare latior est significatio entelechiæ quā forma verum, quia forma substantialis est præcipua rerū naturalium perfectio, cum sit prima & essentialis non in merito solet vox entelechiæ pro illa solū vsurpari. Secundo de ratione formæ naturalis est esse partem intrinsecam compositi naturalis, ita ut ex illa tamquam ex actu, & ex materia tamquam ex potentia fiat vnum ens per se, quod certe fieri non posset, nisi forma esset, actu informantis. Confirmatur materia natura sua est intrinsecē potentia, & turpis: ergo intrinsecē est perfectibilis: ergo per in-formationē quo pacto intellectus ideō perficitur habitibus & actibus, quia intrinse informatur illis: cœlum vero V. C. in se ipso non perficitur formaliter intrinsecē per assistentem intelligentiam quia non informatur illa. Tertia ratio sit ex Aristotele. 2. de Anima tex. 74. vbi

ubi ait, quod duplici forma dicimur sci re, altera habitu scientiæ, & ipso intelle ctu: altera primo principio formali, quod nullum aliud est, quam anima: ergo illa est principium formale ergo informat, explici eo nihil agit nisi secundum quod est actu. Vnde quod aliqui est actu eo agit, ut magis infra dicitur: unum quodque autem ens naturale habet proprias operationes, ut experientia constat: ergo respectu illarum est ens actu: sed ut dictum est, non potest esse actu ad illas per sola accidentia, nec per materiam, ergo per formam: forma ergo constituit ens naturale in actu ad operandum: ergo informat, aliis operationes illæ non dicerentur propriæ illius entis, ut agentis, & operantis. Confirmatur natura propria unius cuiusque rei ex eius operatione manifestatur, manifestum est autem, quod unumquodque ens habet suas proprias operationes: ergo ens naturale sortitur suam speciem per id quod est principium talium operationum, huius modi autem est ipsa forma ut dictum est: ergo forma sumit speciem: ergo est illi intrinseca sed non ut subiectum, & potentia, hæc enim est materia: ergo ut actus informans, & ita entia naturalia per sua propria esse & intrinseca ad inuicem distinguuntur, alia non esset se ipsis distincta, & quidē non distinguuntur ratione materiæ, cum hæc sit eiusdem rationis cum illis omnibus, nec distinguuntur primo per aliqua accidentia. Tum quia sepe in accidentibus non est nisi distinctio pænes magis, & minus. Tum quia res naturales sunt distinctæ in genere substantiæ: ergo illorum distinctiui est forma substantialis: ergo hæc est propria intrinseca & informans. Vltimo forma substantialis entis naturalis non est substantia completa cum materia etiam sit pars substantiæ ut dictum est, ergo est pars, ergo est quid intrinsecum ipsi enti naturali: ergo informat cum non informet.

Tam facile quis percipiet plura no-

mina, quibus forma Tolet à Philosophis nuncupari. Primo appellatur species vel quod omnis rerum naturalium pulchritudo ab ea noscatur. Ideoque materia illam appetit, ut turpe appetit pulchrum vel quod materiam aliquam visibilem, idest in cognitam secundum se exhibeat speciemendam (ut ita dicam) idest spectandam vel quod addita materie speciem compleat, idest constituat in specie completa entis, dicitur quodque ratio quidditas, & ratio quidditatis, quia ab ea precipue sumitur rerum naturalium definitio: dicitur finis, ac terminus vel quia ipsa primo terminat materiæ infinitatem, & in differentiam, vel quia finis est, ac formalis terminus genera ionis, dicitur existentium verè simulacrum diuinæ nature participata similitudo diuina quædam proles, quia est in completa quædam imitatio substantiarum separatarum, dixi in completa, quia non est forma per se existens: sed informans adde etiam, quod proprie loquendo compositum potius, quàm forma, nomine prolis appellandum est, quia solum compositum proprie fit: vocatur lux quod omnia exornet, ac distinguet, quod lumine suo ipsa videatur ad eius que uotitiam cæterorum omnium perfecta cognitio reuocetur, & quod nihil sit in intellectu obrabilis cognitione forme substantialis sicut oculis, nihil clarius a spectu lucis, quod ut colores varia lucis participatione distinguuntur peculiariterque proprietates, ac facultates sibi vendicantur: ita res naturales varia participatione formarum substantiarum gradus perfectionis, virtutes, instrumenta, & operationes habeant. Præterea Arist. 4. Metaph. 5. tex. 22. formam substantialem appellat nomine qualitatibus: materiam autem nomine quantitatis, tum quia qualitas est nota quædam & iudicium forme: quantitas autem materię, tum quia omnem variationem forme sequitur variatio alicuius qualitatis: accessionem autem & decessionem no-

E. P. De Oñā Cōmēnt. *super vniuers. Physicā Arist.*

ut materiam accēssionē, & decessionē, non
quaeritur (ut suo loco dicitur). Vnde in
fertur tot esse formas substantiales, quot
sunt entia naturalia, quod dixerim con-
tra Miradulānū & Arquilīnū, cōtra quos
lib. 2. de anima laus reddidit sermo.

ARTICVLVS. III.

*Vtrum qualibet forma petat
suam propriā materiam?*

Conclusio affirmatiua est Aristi: ubi-
que docentis ad aliā formam aliā
materia est & nō quodlibet fieri ex quo-
libet sub intelligo. proxime & imme-
diatē. Probatur conclusio, nā licet om-
niū horum inferiorū materia prima sit
eiusdē speciei secundū se, tamen dispositio-
nes quibus redditur proxima materia
huius, & non alterius formae debet esse
diuersae materia enim prima nuda sum-
pta non magis appetit vñ formam quā
alteram: atque adeo ut sic non magis
creabit, nec recipiet vñam, quam alte-
ram; nec receptā conseruabit: nec expel-
let: ergo ut determinetur magis ad vñā,
quam ad alteram indiget aliquo deter-
minante (ut lib. sequenti dicitur) & ita
materia prima ut sic disposita & deter-
minata erit propria talis formae, cumq;
formae substantiales, ut dictū est sint di-
stinctae & habeant distinctas facultates
virtutes, atq; operationes quibus con-
seruantur in materia; & quibus corru-
ptis, corrumpuntur & ipsae, & ita necessa-
rio exigunt distinctas materias nō pri-
mas: sed proprias, seu proximas: quem-
admodū enim cithareus, determinato
instrumento, ut pote cithara cithariza-
re valet concentumq; facit & armoniā:
non autē tympano, vel fistula, & sicuti
pictor penicillo determinat, non ser-

ua, imaginē depingit & delineat: ita sub-
stantialis forma cū vnaquaq; substan-
tialiter ab alia distinguitur, itq; princi-
piū distinctarum operationum pro-
prium necessariō prae requirit mate-
riam sic, vel sic dispositam in qua tales
operationes valeat exercere: non enim
forma rationalis poterit actuare mate-
riam plantae dispositionibus sygillatā:
in illa enim non poterit ridere obie-
ctum cognoscere ambulare, &c. neque
contra forma plantae in materia ho-
minis poterit sustentari, quod innuit
Aristi: secundo de anima illam definiēs
quod sit actus corporis Physici organi-
ci, id est actus materiae naturalis, & phi-
sicē, non artificiosae & corporis organi-
ci, id est dat ut quod esse corporeum ma-
teriae istae sic, vel sic dispositae. Vñ au-
tem forma habeat propriam existentiam
ex dictis patet, & id probat Baran. in 2.
d. 1. q. 4. ad vltimum Scotus 12. Meta-
ph. q. 7. Contrarium tamen tribuitur
Senci. ibi. q. 23. Tamen certum est non
solum habere propriam existentiam:
sed & per illam existere. Prius natura,
quam sit vñ materia, ut patet ex Ari-
sto. 4. Metaph. tex. 16. dicente, musica
est ante hominem musicum, similiter
patet ex dictis qualiter forma rationa-
lis inter omnes formas habet substan-
tiam, secundum quam potest naturaliter
separari a materia: imo & reliquae
(praeter animam rationalem) si a mate-
ria per diuinā potentiam separaren-
tur, non conseruarentur naturaliter;
quia tunc fieri, quam in conseruati-
pendet ab illa. Vtrum autem anima ra-
tionalis ut sic sit natura lib. sequenti.
Vtrum vero forma substantialis possit
recipere magis & minus. Et vtrum for-
mae substantiales possint esse infinitae
secundum speciem commodius proprijs
in locis disputabuntur.

Quaestio

QVÆSTIO QVINTA DE

quidditate entis naturalis quantum ad eius tertium principium quod est priuatio.

Estat tertium principium entis naturalis, q̄ ab omnib⁹ ponitur ex r̄insecū & solū in fieri explicare de quo quatuor sunt videnda, primo quid sit secūdo de cuius distinctione generica specifica, & numerica: tertio si priuatio formę producendę sit principium rei naturalis, & quomodo, quarto si distinctum sit à materia, & quomodo.

ARTICVLVS. I.

Utrum priuatio sit negatio formę?

Notetis quidam surrexere, qui asserunt, quod priuatio ut sic est q̄ mixtum etiam in recto ex negatione, & positio: ita ut sic negatio aptitudinis mentis, quod probant non nullis argumentis, quę quia facilia, & ea dicendis facillimē solbentur, prætereo Soncinas vero negat priuationē existere à se extra intellectū, quia priuatio est à parte rei secluso intellectu. vere enim à parte rei homo est cecus, licet nullus intellectus illi consideret, & ita Aristot. 7. Metaph. ait malū, &c. esse in rebus: at malū formaliter priuationem indicat, & 4. Metaph. 1. numerat priuationes inter entia: ergo priuatio est aliquid: ergo est ens, ergo est quid positum, ergo nō est negatio hæc enim nihil est.

Conclusio priuatio formaliter est negatio formę in subiecto aptonato, ita Arist. c. ult. huius, ubi docet priuationē esse per se nō ens S. Tho. 1. p. q. 48. art. 1. 2. & 3. ubi art. 1. in corpore ait, quod nō min⁹ mali significatur absentia boni, & ad primū inquit q̄ omnis priuatio in quantum huius modi habet rationē mali ergo secundū illū priuatio tantū est absentia boni tribuitur etiā Sonci. 10. & 12.

Metaph. q. 15. probatur cōcl. priuatū esse formaliter loquēdo nō est esse subiectū, hoc. n. secundum se capax est & priuationis & formę, & ita aliquādo habet formam aliquando priuationē illius, neq̄ est aptū esse ad recipiendā formā formaliter loquendo, quia ut supra demonstratū est aptitudo subiecti nō tollitur per aduentū formę ad recipiendā illā, priuatio vero omnino tollit nec potest dici q̄ priuatio, sit ipsa forma, cum priuatio & forma sint oppositæ: ergo nihil aliud super sit, quod possit dici de priuatione nisi q̄ est negatio formę, non quęcumq̄: sed talis speciei negationis, id est negatio formę aptę esse in tali subiecto secundū suā naturā, ita ut sit illi cōnaturalis licet priuatio dicatur aliquid quando etiā respectu potētiz obediētialis, quo pacto homo damnatus dicitur priuatus visione Dei, cū tñ illa priuatio nō sit homini naturalis, sicut neq̄ forma, quę priuat nec principium illius formę.

Dices quid ergo addit priuatio super negationem? Res. q̄ sumitur dupliciter vel in cōmuni, ut abstrahit à negatione quę est priuatio, & ab ea, quę est pura negatio vel sumitur pro pura negatione, quę nō est priuatio. Primo modo supra differt à priuatione sicut superius ab inferiori. Secūdo modo differt sicut species ab specie. Unde sicut cæcitas supra priuationē addit, quod si priuatio potētiz visus sic priuatio supra negationē in cōmuni addit, quod sit negatio formę aptę esse in tali subiecto, & similiter simitas supracurbitatē sumptā in cōmuni, addit q̄ sit curbitas nā si. Unde sicut illud superius formaliter nihil importat positum, sic nec species essentialiter sub illo continetur, hunc modum dicendi forte significabit Aristoteles. 4. Metaphoricorū. tex. 6. dicens Priuatio dicitur negatio intra genus,

G 4 id est.

ideft, est species cōtēta sub genere negationis sic explico S. Tho. 1. p. q. 48. art. 2. ad primum dicentē, quōd habitus est ens simpliciter pura vero negatio est non ens simpliciter: at priuatio neutrū est: sed distat ab utroq; forte voluit qd differt vt superius ab inferiori vel quod priuatio, saltem pro conotato importat verum ens, cui soli potest cōpetere priuatio: at pura negatio vel de non ente simpliciter & omnino dici potest: hæc enim est vera, chimera est non videns, hæc falsa, chimera est cæca.

Ad argumentum iam respōdeo cū S. Tho. q. 1. de malo art. 1. ad 3. & 1. p. q. 48 art. 2. & Caies. ibidem, Capreol. in. 2. d. 34. q. 2. ad 1. contra 1. conclusionē & cū Ferrarien. 2. contragent. c. 9. priuationem sine vlla operatione intellectus esse in rebus, non quidē possitūe: sed priuatiue remouendo entitatē aliquā. Vnde idem est dicere tenebræ sunt, & lux non est vbi apta erat esse quomodo August. lib. de Gene. ad literā explicat illud Gene. 1. tenebræ erant supra faciem Abissi, & ita priuatio non est ens ratiois, nisi fingatur vt forma positiue in hærens: sed est realis priuatio quæ potest dici: non tam ens ratiois, nec vero ens reale: sed reale nō est. Vnde reale quod reperitur in rebus aliud est ens aliud non est. Vnde merito Arist. vbi supra ait priuationē esse per se non ens, vt autem aliquid non sit non indiget consideratione intellectus, & ita principium illud, quodlibet est vel non est, significat omne id quod in rebus reperit. Confirmatur, quia à parte rei sine vlla intellectus, operatione dantur corruptiones formaliter, licet vt sic nihil sit positiuum: priuationes autem sunt termini formales corruptiones, licet non semper, ergo. Cur autē natura patiatur priuationes cū sint, quædam mala. Resp. S. Tho. 1. p. q. 48. art. 2. ad 3. rerum naturā exigere, vt quæ deficere possunt aliquādo deficiāt. Præterea patitur mala vt ex illis cōsurgant bona V. C. corruptionē

ignis, vt generetur aer, occisione. Afini, vt conseruetur Leo sicut Deus patitur iniquitatem, vt resplendeat iustitia vindicans, & patientia sufferens, & licet ex malo immediatē non appareat consergere maius, imo sepe, neq; æquale bonū: sed tādē cōsurgit, sed de hoc alibi.

ARTICVLVS. II.

Vnde priuatio sumat suam
vnitatem genericā specificā
& numericā?

DICO primo breuiter priuatio sumit vnitatem & distinctionē genericā, & specificā à forma qua priuat, sensus est, priuationes distinguī suo modo sicut habitus, quibus opponuntur: at que adeo reperiri in illis etiā suo modo genera, & species sicut in positiuis. Probatū cōclusio præsentia formæ nihil aliud est, quam ipsa forma se ipsa dās subiecto esse formale, & qualis est ipsa forma talis est omnino illius præsentia: ergo similiter talis etiā erit priuatiue eius absentia, quia non esse tale in ratione non essendi est quale ipsum esse quod negat: ergo priuatio est tale non ens quale ens est forma cuius est illa priuatio, vel qualis est præsentia formæ, quod dixerim, quia priuatio potest sumi vel pro ipso quasi actu, seu forma priuatiua, & ita per se opponitur actui & formæ positiuæ vel pro ipsa absentia, quæ est quasi effectus formalis ipsius priuationis, & opponitur præsentia formæ, quæ est eius effectus formalis positiuus. Vnde cōstat qd quemadmodū formæ, quædam sunt substantiales quædam accidentales, sic etiā priuationes substantiales quædam sunt, &c. & ita reductiue sunt collocandæ vna quæq; in prædicamento formæ qua priuat.

Dico secundo quando formæ sunt numero distinctæ, etiā priuationes distinguuntur numero, licet sint in eodē subiecto, &

cto, & preterea, licet forma priuata sit vna numero possunt dari in diuersis subiectis priuationis illius numero distincte. Probatur prima pars, quia si materia mea est priuata diuersis animabus rationalibus numero distinctis, non video cur illæ priuationes non numero distinguantur, eò pacto quò differunt numero accidentia, quæ sunt in eodem subiecto. Dices hæc non differunt numero, quia distinctio numerica accidentis sumitur à subiecto cui inhærent. Respondeo negari non posse quod calor, & siccitas existentes in eodem igne distinguantur numero, vt dictum est. Secunda pars probatur, quia diuersæ numero materiae possunt informari mea anima rationali, & nihilominus non possunt esse priuata vna numero priuatione cū sint diuersa subiecta: ergo dantur priuationes numero differentes, licet priuēt vna & eadem numero forma. Vnde constat tot esse priuationes in quauis materia, quot formarum est naturaliter receptiua successiue, neque enim vt aliqui putant priuatio formæ est vnica tantum respectu formarum, quas non habet in communi. Nam sicut ipsa non est capax formis in communi: sed singularū formarum in particulari: ita neque eius priuatio est respectu formæ in communi: sed respectu particularium. Dices priuatio semel à missa per aduentum formæ potest ne iterum reddire? Respondeo consequenter iuxta supradicta, quod non nisi respectu animæ rationalis, respectu cuius tantummodo, & non aliarum materia eadem numero quæ fuit semel informata anima mea rationali. V. C. potest naturaliter informari iterum eadem,

Dico tertio: Ex dictis in hoc, & præcedenti articulo inferitur priuationem non posse proprie dici idem numero cum subiecto in quo est. Probatur primo, quia nulla magis distinguuntur, quàm non ens, & ens: Priuatio autem est non ens subiectum priuationis: est ens, er-

go. Secundo materia est subiectum priuationis: ergo non est ipsa priuatio. Tertio ex priuatione, vt termino à quo generatur res, vt dicitur: et ex materia, non ita: sed ex subiecto manente cum re genita: ergo. Quarto priuatio contrariatur formæ, materia non ergo. Dices priuatio non est res diuersa à subiecto cum non sit res: ergo est idem cum illo. Nego consequentiam eadem aut diuersa non dicuntur, nisi quorum vtrumque est simpliciter ens positium. Dices secundo: ergo inter subiectum, & priuationem datur distinctio rationis, & non realis, vt concedunt Soto, & alij. Respondeo distinctionem reale dici dupliciter vel quando est distinctio inter rem, & re simpliciter, vel quado est distinctio à parte rei seclusa intellectus operationes primo modo non est distinctio realis inter subiectum & priuationem, vt patet, est tamen secundo modo, quia à parte rei seclusa omni intellectus operatione, ille qui est actu cæcus, vt sic distinguitur ab eo, qui est visibus actu, tanquam ens positium actu ab ente quod est priuatum actu: sed quid ad Aristotem asserentem, quod materia, & priuatio sunt idem numero? Respondeo primo, quod materia vt sic, & materia vt priuata eadem numero materia est, quia idem est subiectum formæ, & priuationis. Secundo possunt dici vnum numero negatiue, non diuersa numero quia priuatio non ponit in numero cum sit non ens.

ARTICVLVS. III.

Vtrum priuatio formæ sit principium entis naturalis.

Videtur, quod non quia ex dictis priuatio est formaliter non ens: ergo non potest esse principium entis, cum ei opponatur. Secundo principium manet

in re cuius est principium: priuatio autem non manet in ente naturali: sed illius forma, vt sibi impossibili destruitur: ergo non est principium entis naturalis. Dices, quod maior tantum habet verum de principio in facto esse non de principio in fieri, quod est priuatio. Contra ex Ari. hic priuatio est principium per accidens: ergo non est principium in fieri, neque in facto esse, quia ad verūq; requirit ratio principij per se:

Aduertendum, quod si puram generationis naturā consideres, priuatio non requirit aliquā præcedentē formā in termino à quo: sed tantū dicit negationē, & carentiā formæ fiendē in termino ad quē in subiecto capaci, & ita absq; tali forma positiua potest fieri generatio, & productio, vt constat in luminis generatione: sed quia natura materiæ est, qd semper sit, cū aliqua forma hinc est qd etiā in termino à quo debet haberi generatio substantialis aliquā formā positiuā, quæ coniungitur per accidēs cū priuatione formæ fiendē, & ideo priuatio est terminus à quo per se generationis. V. c. nō ignis: forma vero positiua. v. c. aqua quæ est sub nō igne est terminus à quo per accidēs. Sit cōclusio. Priuatio formæ producendæ est principium per se entis naturalis quoad fieri, nō tāmquā pars: sed tantūquā terminus à quo patet, quia Arist. hic docet tantū dari duo principia per se entis naturalis scilicet materiā, & formā, nec vnquā distinxit inter principia mutationis, & principia rei: ergo voluit solā materiā, & formā esse principia intrinseca entis naturalis, tām in fieri, quā in facto esse, itaq; partes illius in quo sensu docet ex illis principijs fieri re per se in quæ res per se dissoluitur: res autē per se sātū dissoluitur in materiā, & formā quatenus ad inuicē diiunguntur: ergo priuatio nō est pars entis naturalis, & est principium, vt probatum est supra: ergo solum in fieri, & vt terminus à quo. Præterea, fieri per se rem intrinsecē nihil aliud est, quam eius partes vniri: parte

autem vniri tantum sunt materiæ, & formæ: priuatio vero rei generandæ intrinsecē potius repugnat ipsi intrinseco fieri rei, & ita cum primum res incipit fieri incipit destructio priuationis rei, quæ sit tam id, quod illi opponeretur, tam quod ad fieri, quam quoad esse. Præterea motus & terminus motus nō differunt in intrinseca ratione formali formaliter: sed solum sicut perfectū, & imperfectū, vt dicitur: ergo, quod nō constituit rem in facto esse intrinsecē, nec constituit rem in fieri: ergo priuatio solum potest esse principium, vt terminus à quo per sui desitionem. Tādem non ens non potest esse principium, intrinsecum entis realis: sed priuatio est non ens: ergo. Quod autem priuatio sit principium per se ipsius fieri rei tamquam terminus à quo, patet, quia ad fieri rei per se requiritur vt subiectum receperit rem de nouo formam aliquam sic priuatum illa, quia quod est in actu sic, non potest fieri in actu: atque adeo fieri in actu præsupponit id quod sit esse in potentia resp. talis actus, id est, esse priuatum illo. At vero, quia esse in actu ex vi huius, quod est esse in actu non petrit vt tale ens actu sit in potentia, vel fuerit adeo priuatio dicitur principium generationis nō rei genitæ ipsius fieri, nō ipsius quod est factum esse, quia rei habentis esse per accidens est, quod fuerit aliquando, & sine illo esse, id est, priuata sicut lapidi quiescenti in proprio loco non continet per se, quod illum locum acquisierit per motum, & non tali loco in tale locum. Vnde cum ait Arist. musicum per accidens fieri ex albo: ex in musico vero per se, & S. Tho. secundo libro, huius lectione quinta, & sexta, & est causa estitūz, non autem in figuratam Aristot. loquebatur de priuatione ipsius fieri: at Sanctus Thomas de illa respectu ipsius facti esse. Dices, ergo priuatio tantum est conditio siue qua non, ipsius generationis: non ergo re & appellatur principium. Respon-

deo non esse appellandam conditionem tantum cum sit terminus à quo per se, sicut punctum non est per accidens in linea: sed potest dici per se principium lineæ licet non sit pars illius, sic etiam priuatio dicitur principium, id est, initium seu terminus à quo ipsius fieri rei, & hac ratione posset quodammodo dici principium intrinsecum, non tantquam pars: sed tanquā terminus quo pacto punctum initium lineæ potest dici intrinsecum illi. Dices secundo sicut priuatio formæ introducendæ dicitur principium productionis, cur non similiter, & priuatio formæ expellendæ nam sicut ille est terminus à quo, sic etiam hæc terminus ad quem, & sicut in linea datur punctum à quo incipit extrinsece sic etiā datur punctum in quo terminatur extrinsece. Respondeo fieri id nouo per se petit fieri ex non tali, ut ostendimus. At per accidens est, ut inde cōsurgat alterius præexistentis expulsio: hæc enim per accidens intenditur à natura ratione generationis, & ideo non dicimus priuationem formæ præexistentem esse principium per se rei generandæ.

Ad primum patet ex dictis quæstione secunda, quod ad rationem principij per modum termini à quo non requiritur ratio positiua entis imò potius eius priuatio, quia quod est non fit: sed quod non est. Vnde, quamuis nō ens non possit esse pars compositiua entis, ut manet probatum: nihilominus potest esse principium, ut terminus à quo, quia adhuc solum requiritur, ut sit id post, quod immediate succedit aliud, sicut post tenebram succedit lux, & sicut post nō ens succedit ens, & ita sicut tenebra est principium lucis per modum termini à quo, ita & non ens respectu entis. Ad secundum bene ibi responsum est ad impugnationem dico, quod est per accidens respectu facti esse: est autem per se respectu fieri respectu cuius solū est principium. Dices priuatio, quia coniungitur in fieri cum materia. Habet esse principium: ergo etiam erit appetitus aliud

quæritum principium. Nam ita se habet respectu materiæ, sicut priuatio. Respondeo deo, quod appetitus non differt à materia in ratione principiandi; utrumque enim per modum subiecti principiat; priuatio vero per modum termini à quo incompositibilis cum forma. Dices secundo ergo à priuatione ad habitum est regressus per naturam: consequens est falsum, & contra Aris. ut dictum est in logica sequella tenet, quia quemadmodum ante generationem rei est carentia formæ generandæ in materia, ut subiecto capaci ex qua ut principio naturali reducetur materia ad actum ita post corruptionem manet in materia carentia formæ corruptæ, ut in subiecto capaci: ergo ex priuatione, ut principio reducitur poterit talis materia ad actum formæ anussæ, & ita per naturam erit regressus, &c. Respondeo quod prima carentia est in subiecto capaci formæ respectu agentis naturalis quod potest illam formam numero inducere cum actenus nunquam fuerit inducitur, & ita generatio naturalis est. Secunda vero carentia licet sit in subiecto capaci non tamen respectu agentis naturalis, quia semel amissam formam non potest iterum naturale agens reunire materiæ sicque non est regressus per naturam, quod futurum sit isti carentia, & cum quo identificata articulo sequenti.

ARTICVLVS. III.

Utrum priuatio sit distinctū principium realiter à materia.

QUOD sic suaderetur primo ex Ar. multis in locis generatio vnus est corruptio alterius: generatio autem, ut patet realiter distinguitur à materia, siquidē identificatur eū forma quæ realiter differt à materia: ergo corruptio etiā debet realiter à materia differre: sed corruptio identificatur eū priuatione sicut cum eius termino ad quē: ergo de i. ad ultimum priuatio realiter differt à materia: ex alia

ex alia vero parte videtur, quod non distinguatur realiter quia maior vnitatis includit minores. Vnitatis autem numerica est omnium maxima: ergo quæ sunt vnum numero sunt etiam vnum specie, & genere: sed materia & priuatio ex Aristot. hic sunt vnum numero: ergo sunt vnum specie & genere, & consequenter idem omnino, etiam ratione. Tercio, si priuatio distinguereetur à materia realiter maxime ratione formæ quæ priuat, ex hac autem parte non, quia alias tot deberet priuationes multiplicari in materia, quot sunt formæ quibus priuant, & ita iam non esset vnum principium priuationis: sed plura, quia ex pluribus priuationibus non potest vnum principium fieri.

Aduertendum quod licet sit vnica tantum actio in generatione, & corruptio ne duplex tamen est mutatio aut formaliter, aut realiter diuersa ratio est, quia actio respicit tantum per se formam, ab agente productam, & cum illa identificatur. Expulsionem vero prioris formæ tantum respicit per accidens, vt sæpe dicitur, quia forma genita incompossibilis est cum corrupta, sicuti ab ipso agente per accidens corruptio inceditur, quia nullum agens intendens ad malum, sicut est corruptio, operatur, & ita cum sit vnica forma producta in generatione vnica tantum est & actio: sunt tamē duæ mutationes, quia sunt quatuor termini forma genita, & eius priuatio, quæ sunt termini generationis forma corrupta, & eius priuatio, quæ sunt termini corruptionis taliter, quod si generatio, & corruptio sunt realiter idem cum vtraque identificatur actio, sicut identificatur motus cum actione, & passionem: si vero generatio, & corruptio sunt mutationes realiter inter se diuersæ cum vtraque realiter non potest identificari actio, alias daretur in humanis, mysterium Trinitatis, id est, eadem res cum duabus realiter diuersis identificata: sed necessario, cum altera tantum ea-

rum identificatur, & potius cum generatione, quam cum corruptione, quia generatio identificatur cum forma genita cum qua etiam identificatur actio generationis.

Secundo notandum cum Ferrar. hic & alijs, quod distinctio realis alia est propria, & hæc cum sit relatio realis per extrema realia, qualia sunt Petrus, & Paulus, alia vero est realis minus propria, quæ reperitur inter ea quorum vnum non est aliud, & sic genus & species eius reale positiuum, & priuatiuum, distinguuntur. Vnde rursus varia distinctio aia est positiua: alia negatiua positiua, quæ inter duo extrema positiua versatur, quorum vnum à parte rei non est aliud: negatiua vero quando alterum extremum est positiuum negatiuum; alterum, vt distinctio quæ est inter Petrum, & Adamum.

Dico primo materia & priuatio: ratione saltem differunt ita, vt non sint omnino idem. Patet multa verificantur de priuatione, quæ non de materia, & e contra: de priuatione enim dicitur, quod sit formaliter non ens, quod non sit pars substantiæ, neque perseueret in composito: de materia vero, quod sit formaliter ens pars substantiæ incomposito perseuerans: ergo saltem ratione differunt, quia sine illa non possunt tales predicationes diuersificari. Præterea, quæ diuersimodè significantur diuersimodè intelliguntur, & consequenter ratione distinguuntur, quia in hac diuersitate cognitionis distinctio rationis, materia autem, & priuatio diuersimodè significantur materia, vt subiectum in quo est aliud: priuatio vero, vt forma in alio & vt in subiecto existens: differunt: ergo ratione materia, & priuatio. Tercio illa quorum vno manente ab eo separatur alterum distinguuntur saltem ratione: manente autem materia non manet priuatio: ergo tandem sola materia appetit formas: priuatio vero non ita, hanc tamen ultimam rationem. Valles. 10.

questione. 10. non admittit, quia inquit ille materia quacumque forma quam habet satiata est: aliter violenter esset sub illa sicuti graue extra centrum: ergo non appetit formas, quas habet sed quidem fallitur autor iste, quia materia ut dictum est, licet appetat alias formas dum est sub ista, hac tamen sola gaudet quod non habet graue extra centrum. Dices materia, ut est sub ista forma est pars compositi: sed ut est pars compositi appetit alias formas: ergo non gaudet ista. Respondetur, quod si particula ut reduplicatiue sumatur falsa est minor: non enim qui est pars huius compositi appetit alias formas: bene tamē specificatiue, id est materia, quę est pars compositi formas alias appetit.

Dico secundo duplex priuatio forme potest esse in materia: altera forme generandę, & hæc præcedit in termino à quo generationis, ut non ignis in generatione ignis altera forme corruptę, & hæc sequitur in termino ad quem corruptionis, imo est ipsemet terminus ad quem, ut non aqua in corruptione aquę. dico ergo, quod quęlibet priuatio harum cum sua forma cum qua opponitur directe non identificatur realiter: ratio est, quia quod identificatur cum aliquo non repugnat esse simul cum illo: repugnat autem, quod priuatio sit simul cum illa forma cui directe opponitur, ut non ignis cum igne non aqua cum aqua: non ergo potest forma realiter identificari cum sua priuatione illi directe opposita: sed difficultas est, An priuatio vnus forme identificetur cum alia formæ cui non opponitur. An potius cum materia ut V. C. non aqua, quę est terminus, ad quem corruptionis. An identificetur cum forma ignis genita. An potius cum materia similiter. An non ignis, qui est terminus à quo generationis identificetur, cum forma corrupta aquę non vero cum materia.

Dico tertio: Priuatio forme generandę, & materia distinguuntur realiter ma-

terius proprie. Patet, quia sunt duo principia in fieri entis naturalis: ergo vnum non est aliud. Secundo priuatio ista est, priuatio forme genitę, quę ex secunda conclusione non potest cum forma genita identificari, cum eius aduentu expellatur: ergo non identificatur cum forma, & consequenter non distinguitur realiter proprie à materia sed necessario saltem vnum non est aliud. Dices, quod generatio identificatur cum forma genita, & corruptio cum priuatione. Vnde cum generatio, & corruptio inter se identificentur. Sequitur, quod forma & priuatio debeant identificari & consequentes priuatio sicuti, & forma realiter, & proprie distinguitur a materia, consequentia est, quod generatio, & corruptio realiter non identificantur quia cum vnica tantum generatione secundum rem possunt esse plures corruptiones secundum rem: in mixtione enim vnica tantum est generatio realiter, quia vnica tantum forma mixti producit: plures tamen sunt corruptiones realiter sicut sunt plures forme elementorum, quę corrumpuntur de quo alibi: non ergo identificatur realiter generatio, & corruptio, similiter corruptio non identificatur cum suo termino ad quem, scilicet, cum corruptione de qua hic loquimur, quę est principium generationis, quia talis priuatio est forme generandę, quę illius aduentu destruitur tanquam terminus à quo generationis illi forme incompossibilis: priuatio autem quę est terminus ad quem corruptionis est priuatio forme corruptę: ergo cum hac identificatur corruptio non vero cum alia priori: ista autē secunda est longē diuersa à prima sicut est diuersa forma genita à corrupta per quos, ut per proprios habitus distinguuntur, ut dictum est: ergo ex eo, quod corruptio identificetur cum priuatione forme corruptę male colligitur, quod debeat identificari cum priuatione forme genitę, quę est principium generationis;

adonis, vt terminus à quo illius. Sed dices priuatio formæ corruptæ cum quo identificatur cum materia in qua manet. An potius cum forma genita cui in tali materia coniungitur. Respondeo.

Et dico quarto. Priuatio formæ corruptæ propriissime est priuatio cum solaque materia identificatur à qua etiam realiter improprie distinguitur. Patet primum est negatio formæ in subiecto capax: ergo talis priuatio formæ corruptæ est propriissime priuatio. Dices materia respectu nullius agentis naturalis manet capax formæ corruptæ, quia talis forma nullo agente naturale potest reproduci: ergo non est proprie priuatio. Respondeo etiā visus in homine cæco in quo non remansere causæ proximæ talis formæ, & habitus nullo agente naturali potest reproduci: sed sola diuina potentia, & cum hoc homo dicitur propriissime cæcus, & priuatus visu. Probatur secundum priuatio formæ genitæ ideo identificatur cum materia in qua erat, & non cum forma corrupti, quæ tunc erat in materia, quia materia erat subiectum talis priuationis: sed similiter est subiectum priuationis formæ corruptæ: ergo cum illa debet talis priuatio identificari. Secundo ex dictis generatio realiter differt à corruptione: ergo termini ad quem quibus cum istæ mutationes identificantur debent inter se realiter distinguui: terminus autem ad quem generationis est forma genita, & corruptio nis priuatio formæ corruptæ: ergo talis forma & priuatio realiter differunt: relinquitur: ergo quod omnis priuatio sola distinctione reali improprie distinguitur à materia reali vero propria ab ipsa forma. Tertiū patet terminus ad quem corruptionis est vt dictū est, priuatio talis formæ: non autem materia cū sit ingenerabilis, & incorruptibilis: ergo distinguitur ab illa, & quia forma realiter differt à materia, & cū illa identificatur generatio, quod generatio, & corruptio inter se realiter differunt quāuis in eis sit vna:

tantum actio realiter identificata est solā generatione cuius inconsideratione hoc fecit errare ex hac vnitare actionis in se redō identitatem harū mutationū inter se cū tñ, vt patet non sequatur, quia putabāt. Talē actionē realiter identificari cū vtraq; quod est falsum ex dictis. Nisi dicamus generationē, & corruptionē inter se identificari. Vnde lōgē aliter se habet motus resp. actionis & passionis cū quibus identificatur, ac se habet actio resp. generationis, & corruptionis quæ quarā sola prima identificatur: aduerte tñ quod cū priuatio nō habeat esse positiuū reale, neq; potest esse in materia per informationē, neq; per inhesionē, quia hæc duo tantū cōueniūt positiuæ formæ: sed solā dicitur esse in materia per remotionē, quia remouet formā, quæ in materia subiectari debebat. Vnde prouenit quod identitas priuationis, & materiæ nō potest esse positiuā, sicut est identitas rationalis cū animali, ad quod requiritur quod vtrumque extremū sit positiuum formaliter, & quod vnū ab alio realiter nō differat: priuatio autē extremū est formaliter priuatiuū, & ita eius identitas cū materia tantū est negatiua, id est eius priuatio, & carētia realiter proprie nō differt à materia: sed est ipsa materia pro vt sola sine forma cōsideratur apta informari illa, & sic vnum non est aliud.

Ad argumēta. Ad primū patet, quod non est intelligēda illi propositio in sensu identico: sed quod generatio vnus sequitur alterius corruptionē, quia nec duæ formæ possunt esse simul in eadē materia, neq; ista sine vlla forma potest cōseruari. Duco secūdo, quod priuatio illa, quæ est terminus ad quem corruptionis est formæ corruptæ. Vnde licet illa realiter proprie à materia distingueretur nō sequitur, quod priuatio formæ genitæ, sic distinguitur, quæ est principiū entis naturalis. Dices corruptio est mutatio realis: ergo debet habere terminū reālē, quia mutationes à termino specificantur: terminus autem corruptionis est priuatio: ergo debet esse

Et formaliter quid positiui & ita positiui
ut poterit cum materia identificari. Respon-
detur, quod ut corruptio dicatur mutatio
realis sufficit, quod terminus a quo sit rea-
le, & positiui: est enim duplex mutatio
alia productiua, & hæc requirit termi-
nū ad quē reale positiui: terminū vero
a quo negatiui illius, quod sit aliās nō fie-
retalia est destructiua, quæ terminū a
quo positiui, & reale petit, cum sit destru-
ctio, & desitio illius: terminū vero a quo
positiui, & talis est corruptio. Ad secundū
quæ sunt vni numero intrinseca differē-
tia individuali: sunt vnum specie & ge-
neretivitas vero numerica extrinseca,
id est, cōuenientia in eodē subiecto, sub
diuerso tamē cōceptu specifico, & gene-
rico nō sunt vnum genere neq; specie,
& sic se habet actio, & passio materia;
& priuatio. Ad vltimum nihil obstat, quod
materia habeat plures priuationes plu-
rium, formarum, si cut nō in dū enit, quod
sit suscepta illarum successiue, sicut autē
ab omnibus formis abstrahitur ratio cō-
munis principij formalis, sic etiā a plu-
ribus priuationibus. Ratio vna cōmunis
principij priuatiui generationis in com-
muni. Patet ergo qualiter materia, for-
ma, & priuatio dicatur principia natura-
lia tantum enim materia, & forma sunt
principia rei productæ productionis ve-
ro ipsa materia est principium ut subie-
ctum, forma ut terminus formalis, & in-
trinsecus identificatus cum ipsa muta-
tione, & actione, priuatio vero ut termi-
nus a quo ipse mutatio, cōpositum
autē ex materia, & forma est, quod præci-
pue inceditur per mutationē, & quo cōsti-
tuto intelligitur finita mutatio de quo
jam est.

QVÆSTIO. VI.
& vltima, de quiddita-
te compositi substantia
lis ex materia, & for-
ma.

Cum eisdē principijs con-
tis naturalis tū in cōmuni,
quā in particulari: si er-
gon tra stationis ratio positi-
uat, ut iā de illis in cōmuni
videamus, qualiter cōpositum ex eis
coalescat, de quo sex veniunt explicādo.
Primo an partes existant prius natura,
quā totum. Secundo, an subsistat per se.
Tertio an distinguatur ab illis. Quarto
an natura & suppositum etiā distingua-
tur, & quomodo. Quinto si actiones sint
suppositorū. Vltimo si cōpositum sit ma-
gis, ens, quam forma, & desideratum in
natura.

ARTICVLVS. I.

*Vtrū prius existāt partes cō-
ponētes quā ipsum totum.*

QVod materia, & forma nō solum
sunt principia entis naturalis: sed
etiā partes quidditatis illius. Patet ex di-
ctis supra q. 3. habentēq; intrinsicē illius
cōpositionē intrare: sed qualiter id ha-
beat præsens questio inquiri tōz. 7. Me-
taph. q. 22. & Magist. Soro hic, & lib. se-
quenti. q. 3. & alij multi vt articulo se-
quenti magis patebit vnicā simplicē exi-
stentiā in cōposito materiali ponunt di-
stinctā realiter a suis partibus, atq; ad eō
illā per se primo cōuenire cōposito, &
ita partes nō esse priores cōposito quō
ad existētiā: bene in quō ad essētiā, &
causalitātē, in quo dicunt differre ani-
mā rationalē ab alijs formis, quorum ar-
gumēta ex dicēdis loluētur. Cōclusiō
sit partes cōponentes prius natura exis-
tunt, quā ipsum cōpositum. Ita Scot. 7.
metaph. q. 10. Durā. in 2. d. 1. q. 4. ad vlti-
mum colligitur ex Ari. 5. metaph. tx. 16
dicente, quod musica est ante omnē musi-
cum. Probatu cōclusiō indepēdētē ab
illis opinionibus supra positis. Vtrum
materia, & forma habent existētiās
propriās ad inuicem distinctas. Pro-
batu, inquam omnis causa existit,
prior saltē natura, quam suus effectus:
causa

causare enim supponit esse & sed partes sunt vera & realis causa phisica compositi causantes illum, quod ad esse existens: ergo existant prius natura, quam illud. Cōfirmatur, quia prius natura sunt vniuersa quam ipsa vniuersa: tales autē sunt partes: ergo prius existunt, quam vniuersa saltem natura. Dices in opinione; S. Tho. quomodo potest materia prius natura existere, quam compositum, si quidem nō existit nisi ex vi vniuersae formae ad illam non est autem intelligere formam, vt vniuersam materiam; quin intelligatur compositum. Respondeo in illa opinione forma prius natura intelligitur dare esse naturae. Ad hoc vt ambae simul dent esse ipsi composito, quamuis vterque ille effectus sit simul, duratione. Querēs in quo ergo excedit anima rationalis alias formas, si etiam omnes aliae existunt prius natura, quam compositum. Respondeo, quod haec ita est prius natura, quod ex vi actionis quae creata est fuit producta independentē a materia, & ab hoc quod est componere ipsum totum, & ita ex vi illius actionis posset sola existere: at reliquae formae intrinsicē ab utroque pendent. Vnde impossibile est existere se solis: quia licet autem id posset facilius intelligi articulus sequens demonstrabit.

ARTICVLVS. II.

Vtrum partes compositi materialis subsistant per se.

Videtur, quod non primo, quia subsistere per se excludit omnē modū essendi in alio: sed partes suppositi sunt in alio, scilicet, in supposito: ergo nō subsistūt per se. Itē partes subtrahuntur a toto ergo nō subsistūt per se, aliās ipsum totū potius subtraheretur in partibus, quam e contra. Præterea ex Arist. cap. de subs-

tantia: substantia dicitur analogicē de substantiis completis, & incompleta, quae sunt per se, quia partes non per se primo subsistant, nec sunt per se sed in toto, in quo secundario subsistant. Tandem subsistentia, & suppositum sunt idem ergo si quodlibet est subsistens: ita & quodlibet erit suppositum, & sic tot supposita erunt in alio, quot partes. Secundo partes integrales acquirunt per separationem aliquem modum substantialem ratione cuius incipiunt de nouo subsistere: ergo cum actualiter erant partes: non subsistebant. Tercio partes essentiales, vt materia, & forma dependent adinuicem in esse, vt dicitur libro sequenti: ergo neutra earum subsistit. Materia enim pendet a forma cum ab illa habeat suum esse completum: atq; adeo cum de se materia sit potentiale ens, & incompletum: non potest de se esse subsistens, & idem est de forma, quae pendet in fieri, & conservari ab illa, sicut accidens a subiecto. Quarto, si aliqua pars haberet subsistentiam, maxime anima rationalis propter eius spiritualitatem: haec autem dum actualiter est pars hominis subsistit in illo. Præterea tam verē anima est materia, sicut humanitas Christi in supposito: haec autem non habet propriam subsistentiam: sed subsistit subsistentia compositi. Nam sicut ex materia & anima fit vñ compositum, quod verē operatur: ita ex humanitate, & supposito diuino, nec magis subsistentatur humanitas a supposito, quam anima a materia, nec anima habet operationes magis dependentes a materia; quā humanitas a supposito. Præterea, quia suppositum non operatur per naturam influendo aliquo speciali influxu distincto ab eo, qui est a natura (vt statim dicitur) sed quia natura est in illo dicitur operari operationes naturae: sed etiam anima est in toto composito, quod propriē dicitur operari: ergo non habet anima operationes magis independentes a materia quam humanitas

manitas à supposito. Vnde D. Tho. 1. par. q. 5. art. 2. ad secundū, optimē notat proprius dici hominem intelligere per animam, quam animam ipsam, quia subsistit, ut pars, sicut homo, qui etiam dicitur videre: sed proprius homo per oculum posset tamen assignari disparitas. Nam materia taliter terminat animam, ut materia sublata maneat verē anima subsistens, sine eo quod fluat alia subsistentia: at vero relicta humanitas non subsistet quin profuaret de nouo subsistentia, quā supplebat verbum in ordine ad humanitatem: non vero materia in ordine ad animam. Sed contra quia humanitas, non alia ratione dicitur non subsistere, nisi quia est in alio: sed anima etiā est in alio, & multo magis, quia actuatur & in format illud: ergo etiam nō dicitur subsistere. Dices non solum negatur subsistentia ab humanitate, quia est in alio: sed quia est in aliquo, quod supplet subsistentiam, quam materia non supplet. Sed contrarium hoc est petere principium esse enim in alio tanquam in eo, quod supplet eius existentiam non est aliud, quam esse in alio terminante naturam: sed etiam materia terminat. Itē quia nō ideo dicitur esse in aliquo, quia aliud solum suppleat: accidentia enim & forma equi non subsistunt, & tamen non sunt in alio, tanquam in supplente subsistentia: ergo.

Dico primo quālibet pars suppositi materialis habet aliquā partialē subsistentiam. Pater nā cū totū sit suę partes simul sumptę (ut dicitur) eo quod est cōplete, & adæquatē in toto est incōplete, & in adæquatē in partibus, & quod attinet ad partes integrales, id videtur manifestum. Nam per hoc quod diuidatur lapis in duas partes, quālibet pars subsistit totaliter: ergo antea erat subsistens partialiter, quia non est corrupta eius subsistentia: sed diuisa ab alia, cū enim subsistentia sit modus inuicem nature nō potest corrumpi, sine corruptione nature, per diuisionē autē neq. est corru-

pta, neq. producta natura lapidis: sed tū ex parte sit totū ut dixi in logica: ergo. Itē illa natura est extēsa: ergo etiam subsistentia est extēsa aliās erit in vno tantū cubitu. v. c. vel indiuisibili. De partibus autē essentialibus patet: nā materia ex dictis prius natura, quā totū habet partialē subsistentia: ergo, & forma à qua illā recipit. Præterea cōpositū habet partialem subsistentia materię: ergo nō indiget nisi partiali subsistentia formę, aliās si propter subsistentia materię haberet aliā cōpletā, quā subsisteret materia, & forma tū materia p rationē subsisteret subsisteret, q. implicat. Tādē partes cōpositi substantialis, scilicet materia, & forma sunt substantię in cōplete (ut omnes cōcedunt) ergo etiā subsistentes incōplete, cū etiam subsistentia sit passio substantię: ergo eo modo quo alicui cōuenit ratio substantię, conuenit etiam ratio subsistentię. Hęc conclusio magis patebit ex his quę dicemus infra quarta cōclusionē, & solutionē argumentū, in quibus dicitur in ipsis partibus esse diuersum modum subsistentię.

Dico secūdo materia prima habet suā propriam, & partialē subsistentiam, licet recepta à forma prius natura, quam sit incōposita, etiā in priori sententiā Sancti Tho. quam defendo patet, quia ex dictis prius natura existūt partes substantiales, quam totum ipsum: ergo quālibet per se habet quod existat consequenter partialiter: sed subsistentia est passio substantię: ergo materia prima cum sit substantia, ex dictis etiam subsistit per se. Dices subsistere semper ad subsistentiam cōpositi cuius est pars: Sed contra hoc est primo, quod tunc non est cōpositum. Secundo quia militat eadem ratio, quibus probauimus non posse existere ad existentiam cōpositi. Præterea, quia si materia nullam haberet formam verē intelligeretur subsistens partialiter: ergo per hoc, quod habeat formam non amittit suam subsistentiam. Dices amittit

H tere

tere illam, quia sic pars cōpositi ad cur-
sus substantiam dicuntur partes subsi-
stere: atque adeo non subsistunt in se:
sed in toto. Sed contra, quia non aliter
dicuntur subsistere ad substantiam cō-
positi, quam existere ad existentiam, si-
lius: sed sic existere non tollit quia pars
habeat suam partialem existentiam mo-
do explicatæ ergo. Adde, quia esse in
alio tanquam in cōposito non tollit
substantiam componentis, aliās nec
personalitas verbi, nec diuinitas subsi-
stenter, quia est in Christo, tanquam in
cōposito, quod ex illa, & ex natura
humana resultat. Tandem, quia aliās
etiam pars integralis, quia est in toto
non haberet partialem substantiam,
quod est manifestè falsum (vt probatum
est.)

Dico tertio: Anima rationalis etiam
dum est in corpore habet suam propriā
substantiam partialem. Ita expressè
D. Thom. 1. parte, quæstione. 55. artic. 2.
& tertio, ad secundum: & quæstione. 76.
articulo. 5. Hæc conclusio posset proba-
ri hac ratione, quia anima prius natura
quā intelligatur vnita materiæ est per
se creata: ergo subsistens: sed per vnio-
nem nihil amisit: ergo. Hæc tamen ra-
tio nō est efficax cum etiam militet de
humanitate Christi, quæ prius natura
est creata quam vnita verbo: creatio ergo
non semper terminatur ad rem, vt
subsistentem, sed sufficit vt terminetur
ad existentem, vt sic, & ita procedit præ-
cedenti articulo. Aliiter ergo probatur,
quia anima dum est in corpore habet
eundem modum substantialem à quan-
do est separata, quia per hoc quod vnia-
tur corpori non admittit aliquam perfe-
ctionem substantialem, aliās melioris
conditionis esset anima extra corpus,
quam in illo, quod falsum demonstrabi-
tur. Tertio de Anima, cum autem est se-
parata habet substantiam non enim
subsistit in alio: ergo subsistit per se: &
consequenter dicendum est in corpore,
ex quo patet animam ex eo, quod corpo-

ri coniungatur non amittere aliquem
modum ex eis, quos haberet separata:
imo acquirit de nouo alium modum,
qui est vnio substantialis cum materiā
atque adeo per separationem nullum
modum de nouo acquirit: sed potius
amittit illum vnionis. Dices per hoc,
quod anima vnitur materiæ amittere
aliquem modum, scilicet substantiam
quod non arguit imperfectionem, cum
loco eius alium sibi perfectiorem ac-
quirat, scilicet vnionem: cum materiā
perfectius enim est illi vniri cum maté-
ria, quam per se subsistere (vt diceretur)
& ita per separationem amittit anima
modum vnionis, & acquirit modum sub-
sistentiæ. Hæc est sententia Casæ. 3. p.
quæstio. 6. articulo. 3. & videtur D. Tho.
ibidem asserentis, quod si anima Chri-
sti Domini, ante vnionem esset creata
haberetur modum realem, quem per vnio-
nem necessariò amitteret: sed licet hoc
probabile videatur: nō tamen est verum
nec deducendum D. Tho. (vt infra dicetur.)
Nam præcipua ratio ex qua Arist. & D.
Tho. colligunt immortalitatem est ex
eius subsistentia, ex qua sic arguitur. Ope-
rationes animæ existentes in corpore
sunt independentes à materiā: ergo ipsa
anima est independens à materiā: ergo
subsistens. Nam ex operatione cōsequi-
tur esse, & si anima non esset subsistens,
eius operationes non magis essent in-
dependentes à materiā, quam operatio-
nes formæ ignis, quia ad omnes concu-
rit materiā sustentando formam, quæ
illas ellicit, & ad nullas concurrat spe-
ciali influxu proprio ipsius materiæ cum
materiā non habeat actiuitatem, qua-
re solum esset differentia ex parte sub-
iecti materialis, quia materiā nō est sub-
iectū operationum animæ rationalis:
bene tamen aliarum formarum: imo
etiam ex ista differentia sufficiēter col-
ligitur animam rationalem esse subsi-
stentem adhuc in corpore, quia ipsa so-
la efficit, & recipit suas actiones, ac si
nō esset vnita corpori: ergo ita est subsistens
acā

an si non esset unita corpori, tenet consequentiam, quia actiones sunt subsistentiæ (vt dicemus infra.) Et ita Art. licet. 2. de Anima tex. 64. asserat, quod anima non ita sequitur, neq; ambulat: sed homo, quia istæ sunt operationes communes cū materia: ac tertio de anima cap. 4. ait, quod anima sapit, & intelligit, quia istæ sunt operationes proprias illius, & spirituales, & D. Tho. de potentia, quæst. 3. art. 9. ad sextum dicit, quod esse anima nō consistit in uisione animæ ad materiā. Item quia materia etiam si fiat pars compositi non amittit subsistentiam partialem; quam de se habebat (vt dicebam secunda conclusionē) ergo neq; animæ. Tandem, quia si anima dum est in corpore non subsisteret: ita se haberet in illo sicut humanitas in verbo: consequens tamen est falsum. Nam sicut humanitas nō subsistit per se dum est in verbo: si tamen ab illo separaretur, statim fluere in illa subsistentia: ita anima in corpore, hoc autem esse falsum: patet, quia Doctores communiter concedunt animam absolute esse subsistentem dū est in corpore, & habere proprias operationes independentes ab illo, quod non potest absolute concedi de humanitate, & ita consequenter asserunt animam non dependere in esse à materia: humanitatem autem pendere in esse à verbo. Sed contra esse in alio opponitur subsistentia: sed anima in corpore est in alio: ergo non est subsistens. Si dicas esse in alio opponi perfectē, & completē subsistentia, quæ dicitur supposita: talitas: non vero alteri. Contra in latitudinem partialis subsistentiæ tantū minus res subsistit, quanto magis dicitur esse in alio: anima autem in corpore habet modum essendi in alio, quem non habet separata: ergo separata habet aliquem modū subsistentiæ, quæ nō non habet in corpore. Respondeo esse in alio à quo pēdeat & recipiat esse: opponitur subsistentiæ, formæ, non vero esse in alio dando ei esse, alias materia nō subsisteret: imo

nec verbum diuinum (vt dicebam supra): anima autem rationalis non pendet à corpore, etiam dum est in illo dicitur; materia: ergo non subsistit cum recipiat esse à forma: nego consequentiam, quia quamuis recipiat non tamen est in alio, dices est in composito, Respondeo, non est in illo, vt in subsistentante, sed vt pars ipsum componens.

Dico quarto: Supposita: talitas, vt sic componitur ex partiali subsistentia partiū componentium ipsum suppositum. Patet nam quidquid habet totum habet, à partibus cum totum nihil aliud sit, quam suæ partes simul sumptæ: sed habet supposita: talitatem: ergo hanc habet à partibus, quod amplius explicatur. Nam sicut ipsum totum est, quid completum in esse entitatis essentialis, & in esse existentis actualis, ita & in esse subsistentis: ergo sicut totum in esse entitatis essentialis resultat ex partibus vt essentialis sunt, & totum in esse existentis actualis ex partibus, vt existentes actualiter sunt: ita totum in esse subsistentis ex partibus subsistentes sunt. Vnde sicut quælibet pars componens totum essentialē, & completum non est, quid essentialē completum: sed incompletum, & similiter eius existentia non est completa ita nec subsistentia. Quare sicut ignis, verbi causa, non est forma nec materia: sed quid compositum ex illis ita supposita: taliter ignis neque est subsistentia formæ, nec materiæ: sed quid compositum ex illis. Ex quo patet sicut essentia, vel subsistentia dicitur analogicē de toto, & partibus: ita subsistentia dicitur analogicē de subsistentia totius, & de subsistentia partium, & sicut essentia videtur nomen proprium compositi: ita supposita: talitas. Videtur nomen proprium ipsius subsistentiæ totalis, & compositi ex alijs partialibus. Secundo nam vno substantialis, qua materia videtur formæ, licet vna totaliter, esset

H 2

non

tion duplex partialiter tenens: se ex parte vtriusq; (vt dicitur secūdo de Anima) ergo similiter subsistētia, quod specialiter ostenditur in homine, quia si in illo subsistentia esset vnica. Tantum modus simplex, vel illa esset materialis, & ita per illum non posset subsistere anima, vel esset spiritalis, & ita per illum non posset subsistere materia. Item, vel est in toto homine ratione vtriusq; par- tis adquatē, & hoc non vt omnes concedunt, vel ex ratione vtriusq; partis, & ita non potest esse in alia. Præterea in quolibet composito materiali non est alia entitas præter materiam & formā: ergo si aliquis modus identificatur cum composito debet identificari cum materia & forma: ergo non potest esse vnus omnino simplex, quia cum materia, & forma realiter distinguantur implicat eundem modum cum illis identificari. Nam quæ sunt eadem vniterio, &c. Præterea, nam anima rationalis habet per se veram subsistentiam incompletā, etiā dum est pars hominis (vt dictum est): ergo, vel præter hanc est in homine alia subsistentia vel non, si non: ergo subsistentia partis est subsistentia totius, & cum illa sit incompleta, & homo non habeat aliam: subsisteret incompletē, si autem habet aliam: ergo vel est subsistentia parciales materiae, & tunc sequitur intentum, vel habet aliquā simplicem subsistentiam totalem & hoc non, quia iam anima verē subsistit: ergo frustrā est alia subsistentia per quam illa subsistat: ergo sufficit alia per quā subsistat materia: ergo illa sapitum est.

Ad argumenta in principio. Respondet suppositum substantiale, quod est omnino, & perfectū subsistens condistinctum adquatē contra purum accidens, quod est omnino existens, vnde quo alia qua entitas magis recedit ab accidenti eo magis accedit ad suppositum substantiale, & participat magis rationem subsistentiæ, & quia in hac latitudine sunt plures gradus subsistentiæ, in pri-

mo gradu est subsistentia totalis, & completa, quæ excludit omnem modum essendi in alio, & hæc sola dicitur suppositualitas perfectæ (vt dicebamus quarta conclusionē) ad hanc reducit: illa secundum quam aliquid est subsistens in se: sed per continuationem aliorum partium, & idē quælibet pars dicitur esse in toto, & hæc reperitur in partibus integralibus, quæ à prima essentia liter non differunt: sed sicut pars ligni à toto ligno in secundo gradu est illa, quæ aliquid est ita per se subsistens, vt nullo modo sit in alio, vel pendeat ab illorae ex sua natura potest esse in alio, & hæc est in anima rationali separata, & in materia si esset nuda ab omni forma: sed non dicitur propriis suppositualitas (vt dictum est) & probat Gabriel. in. 3. dist. 5. questione vnica, art. 3. & ita Caiet. supra vocat animam separatam semper sonam ad hanc reducit ea quæ tales partes habent, etiam dum actualiter sunt in toto, quia vt diximus est eadem subsistentia, licet sit adiuncta cuidā modo vniones ratio cuius actualiter sunt partes, & in toto. In tertio gradu est illa subsistentia, qua forma corporea est in materia à qua dependet in fieri, & in cōsequari: dicitur tamen subsistentia, vt distinguitur contra in existentiam, & in hærentiam accidentis, & ex hac partiali subsistentia, & ex ea quæ est in materia resultat subsistentia totalis suppositi. Ex his & dictis in conclusionibus patet ad primū, & secundū, & tertium argumētum. Ad quartū dicendū esse maximam differentiā inter animā in materia, & humanitātē in verbo. Nā anima verē subsistit partialiter non tñ humanitatis: imo & forma ignis habet de se aliquā parciales, & imperfectā subsistentiam, quam non habet humanitas in verbo: atque adeo ex omnibus gradibus subsistentiæ modo enumeratis. Pro cuius explicatio ne aduerte vt dicitur, secundo de Anima in composito esse vnū totalem modum vnionis, licet sit duplex partialiter alter,

alter, qui se tenet ex parte materiæ; alter ex parte formæ, qui modi taliter vnuit vnâ partē alteri, vt v. c. molus quo vnitur forma materiæ, sit in ipsa forma, & respectu talis vnionis forma solū terminat extrinsecē: si ergo esset tantūmodus ex parte formæ, & nō ex parte materiæ, tūm quidem forma intrinsecē informaret materiā, & materia extrinsecē tantū terminaret formam, quia tamen implicat formam in formare materiam quin materia actuetur etiā intrinsecē formæ, ideo nō potest esse primus modus quin sit secundus, & ideo adinuicē se intrinsecē perficiunt. Ex quo patet differtētia inter materiam in ordine ad formā, & inter personalitatē diuinā in ordine ad suum cōpositū. Nam materia intrinsecē terminat ita vt informetur, & ex parte sua etiā perficiatur, & habeat modū reālē: at vero personalitas diuina nō ita terminat humanitatē neq; in se habet modū vnionis: sed talis mod⁹ se tenet intrinsecē, & ex parte solius humanitatis: extrinsecē autem ex parte personæ. Ex his etiam patet quare materia, licet habeat substantiā partialem modo explicato ex eo qd est pars cōpositi nō dicitur suppositū cōpletū, quia verē informatur & recipit intrinsecū esse a forma: at personalitas diuina, licet cū humanitate constituat quoddā cōpositū, quia tamē nō informatur, nec recipit intrinsecū esse ab humanitate: ideo propriē est suppositum cōpletū per se nec dicitur subsistere ad substantiā cōpositi, qd cōstituit sicut dicitur etiā de materia, &c. Ex his etiā patet secūdo, cur materiā nō dicatur dare substantiā formæ, quæ ab ipsa dependet in esse, sicut personalitas diuina dat substantiā ipsi humanitati, quia materia est quid incōpletum, & magis pender a forma in suo cōplemento, quā forma ab illa. Vnde nō habet sufficere vnitate, vt in illa subsistat forma, nisi iōsa forma mediātē suā partialem substantiā ad id inuaret illi tribuēdo esse pri⁹ naturā, quā sint in toto ad hoc qd ambe simul cōpo-

nant, totū, qd primo, & per se subsistit: at personalitas diuina est, quid cōpletū subsistens posset alia sustentare. Præterea, quia substantia materiæ cū sit inferioris ordinis, & materialis nō potest supplere substantiā animæ, quæ est separabilis, neq; aliarū formarū inat suppositualitas diuina potest supplere substantiā humanitatis cum omnia eminenter contineat. Ex his colligitur tertio animā rationālē in Christo habere aliā dependentiā, quā non habet anima in nobis, nō solum enim pēdet a materiā, quo ad vnionē mediātē qua cōstituit hominē: at in Christo præter hoc pēdet a verbo tāquā a supposito subsistēte, & subsistēte, & ita in morte Christi anima amisit priore modū dependētiæ, nō autē secundum, & id optimē S. Thom. vbi suprain tertia cōclusionē asseruit, quod si anima Christi esset creata ante vnionē haberet modum reālē quē necessariō per vnionē amitteret, quia licet haberet substantiā propriā quā deperderet corpore qd a verbo assumeretur ex quo etiam ratiō colligitur, qd dicebā in tertia cōclusionē quod anima nostra per separationē propter vnionem ad corpus non amitteret alium modum vnionis: sed contra prius natura anima subsistit, quam vnatur materiæ (vt determinatū est supra) sed prius natura fuit vnita materiæ, quam vniretur verbo: ergo prius natura erat anima rationalis subsistens, quam vniretur verbo: ergo fuit assumpta eūta sua substantia. Respondēdo sufficit, vt prius natura existat, quā vnatur materiæ: intelligitur autem subsistere post vnionem cum materiā: sed cōtra etiam si non vniretur materiæ maneret in se subsistēs: ergo nō spectat vnionē cum materiā, vt fruat eius substantia: ergo sicut prius natura existit, quā vnatur: ita & prius natura subsistit eū in substantia: nullo modo pēdat a materiā. Respondēdo licet id naturaliter eueniat: at Deus præuenit suā suppositualitatē illā naturā, & ita impedit, nō aueret substantiā

ita ab aliqua eius parte ad eum ferè modum, quo dicitur prauenisse animā Beatissimæ Virginis ne laudem originalem contraheret (& sicuti etiā capite de quā sitate dictum est) Deum supplere, & impendere passionē corporis quā uenituri, quæ est extensio occupatiua loci ab ipsa quātitate corporis Chrii in Eucharistia.

ARTICVLVS. III.

Verum actiones sint suppositorum.

Actiones esse suppositorum dupliciter potest intelligi. Primo quod à suppositis tantum fiant. Secundo, quod in suppositis tantum recipiantur: sed neutrum esse verum suadetur ex effectione, quæ est calore existente in aqua, est vera actio: sed nō est ab ipso supposito, quia suppositū nō agit nisi per formam sibi connaturalem: et illa forma est contra naturam aque: ergo non agit per illam. Secundo actio quæ sit aliquis effectus est ab eo in quo est virtus ad talē effectum: sed virtus non est in ipso supposito: sed in forma productiua effectus. Nam suppositum, sine forma non ageret: bene tamen forma sine supposito, ignis enim si nō calore non calefaceret: bene tamen calor separat⁹ ab igne, ut patet de facto in accidentibus Eucharistiæ: ergo potius actio est à forma quā à supposito. Tercio aliqua formæ, & nature agunt antequā intelligantur esse in supposito, quia ab humanitate. v. c. prius emanant propriæ passionēs, quā suppositualitas: talis autē emanatio est per veram actionē (ut dicitur tertio, & quinto lib. huius & secundo de Anima) natura ergo verè agit, & nō suppositum: maior autem constet, quia suppositum est, quod completum cōstāt omni perfectione sibi debita: ergo non intelligitur esse suppositū antequā intel-

ligatur habere omnes suas perfectiones. Confirmatur ipsa suppositualitas eorum quædam passio substantiæ cōpletur ut sic, & illa nō humana s. supposito ut sic: sed à natura, ergo.

Quod autē nec secundo modo ita habeat verum, probatur primo nam potissimæ actiones sunt generationes cū habeant perfectissimum terminum, scilicet substantiam, istæ autem non recipiuntur in subiecto: sed in materia prima (ut probabilis opinio tenet) ergo. Secundo in eo recipitur actio, in quo est potētia passiuā illius: talis autē potētia aliquando est in solo accidenti, & non in supposito, quia suppositum non habet potētiam passiuam ad hoc ut intēdatur in qualitate. Tercio accidentia in Eucharistia supposito primo miraculo non indigē alio, nec virtute supernaturali, ut recipiant in se alia accidentia, ut calor, frigus, &c. ergo naturaliter potest actio recipi in aliquo etiā si non sit suppositum.

Dico primo actiones nō ideo dicuntur suppositorū, quia suppositū ad illud hā beatissimæ, & intrinsecū influxū. Patet nā dupliciter potest intelligi suppositū intrinsecū cōcurrere ad actiones. Primo quia ratione suppositualitatis operetur, & hoc non nā suppositualitas (ut dictum est) nō est entitas cōpleta: sed modus rei: ergo nō potest ex se habere aliquā actiuitatē: hoc enim est propriū formæ cōnpletæ: habere enim virtutem ad efficiendū effectū realē arguit habere entitatē realē. Secundo potest intelligi quia ipsa natura substantialis, quæ per talē modū est subsistēs intrinsecū cōtrahit ad omnes actiones, quæ sunt ratione formæ in se subsistētis, & hoc etiā falsum est. Nā ignis nō cōcurrit cū calore specialiter influxu distincto ab eo quo concurrit calor, cū calor ipse separatus eodē modo cōcurrat. Preterea, qui etiam naturaliter calor eodē modo cōcurrit ad actionē cū est in igne: ac cū est in ferro, vel aqua, &c. ergo illa actio nō provenit ab influxu suppositi: sed

sed ab influxu solius caloris: non enim possent tam distincta supposita habere influxum eiusdem rationis. Tandem nam alias ad quamlibet operationem humanitatis Christi non solum requireretur influxus naturæ: sed etiam alius distinctus ipsius suppositi diuini, quod est falsum: sed de hoc alibi.

Dico secundo, actiones sunt suppositorum denominatiue tantum. Ita Durandus in tertio, distinctione octaua, quæstione. 12. & explicat S. Tho. 1. part. quæstione. 75. articulo secundohæc conclusio potest intelligi. Primo actiue. Secundo passiue, & utroque modo probatur. Nam ad actionem efficiendam, vel recipiendam requiritur entitas actualis, quia effectus realis non est nisi ab entitate, & in entitate reali, & existentis: sed id quod primo, & per se existit est ipsum suppositum, & in illo omnes formæ subsistentantur: ergo omnis actio cuiuscumque formæ tribuitur ipsi supposito tam quam primo subsistenti: ad agendum enim, vel patiendum requiritur effectus: sed hoc habet formæ a supposito: ergo supposito tribuitur ipsi agere, vel pati: tanquam conferenti primam, & potissimam virtutem, scilicet esse sine quo formæ non potest agere vel pati: specialiter autem hoc habet verum in ordine ad actionem efficiendam, & ita intenditur ab Aristotele primo de Anima. capite. 4. text. 64. eum enim actio proueniat ex perfectione agentis requirit in illo perfectionem in suo ordine completam, ut efficere possit: sed hanc habet a supposito: ergo. Sed suo modo etiam intelligo in ordine ad actionem recipiendam, quod videtur Arist. intendere secundo Metaphys. capite primo, ubi ait actiones, & generationes omnes in singularibus verificantur: ita explicat Scotus in quarto, distinctione. 12. quæstione tertia, ad secundum, & probatur. Nam quæ non sunt per se non possunt per se agere, nec pati: operatio enim proportionatur cum

esse suppositum autem est, quod per se habet esse quamuis hic vere Arist. aliud videatur intendere. Loquitur enim de actione circa quam versatur ars, & de hac inquit non versatur. Per se loquendo nisi circa supposita singularia: me, dicis enim per se non curat nisi Socratem, quamuis per accidens etiam curget hominem. Vnde patet cognitionem secundam illum per se versari circa vniuersalia: loquitur enim ibi de actione, ut distinguitur contra operationes: speculationem enim intendit Aristot. minus conducere ad actiones exercendas quam experientiam: sed eo modo quo cognitio versari circa vniuersalia potest, etiam alio modo appetitio. Nam quicquid potest cognosci per intellectum, potest amari per voluntatem: quando autem intellectus cognoscit vniuersale, & non singulare voluntas non tendit in singulare: sed in vniuersale, & ita Aristoteles secundo Rethoriorum ad Theodetem capite de more ait, quod odium potest esse circa genera, aut contrariationem, &c. quamuis aliquo modo tales actus tendant in singularia. obiectum enim appetitus est in ordine ad existentiam, quæ non reperitur nisi in singularibus: sed præter has omnes aliz actiones versantur, circa singularia, ut patet ex dictis: ergo colligitur subsistentiam ad operationes solum requiri, ut conditionem sine qua non, quæ necessario sic deducitur. omne agens agit inquantum est in actu: ergo ab eo habet per se agere a quo habet esse in actu. Præterea omne, quod est vel est in se, vel in alio: si est in se: ergo subsistit, si in alio: ergo saltem illud aliud subsistit.

Dico tertio. Præscindendo naturam a suppositualitate principalius tribuitur operatio naturæ quam suppositi: scilicet, patet, nam ita se habent ad esse, sicut ad operari, sed in esse spiritus uo

H. 4

per se

perfectior est natura, quam suppositio-
litas cum illa sit totum esse naturae
suppositioalitas autem entium sit modus
Item vnitas principaliter tribuitur natu-
ra: ergo entitas & ratio operandi, patet
consequencia, quia vnitas sequitur entitatem rei; & hoc est fundamentū. Quare nomina substantiua accipiant vnitatem, vel pluralitatem à natura, & non à supposito (ut dicebam in Summis parte prima) quod tradidit D. Thom. prima parte, questione 39. articulo 3. & de potentia, questione 9. articulo 8. sicut in Deo; quia est vna natura, licet sint tria supposita datur vnus Deus, & si daretur natura humana in tribus suppositis esset vnus homo. Vnde natura se habet tanquam ratio formalis constituendi numerum: suppositioalitas autem se habet, ut conditio sine qua non. Dices ergo pari ratione vnum suppositum habens tres unitates essent tres homines. Respondeo negando consequentiā, nam licet hic sint tres rationes formales, ex quibus sufficenter possent resultare tres homines: non tamen dicuntur. Tres quia non sunt tria supposita, quae possunt recipere tres denominationes, si quae tres unitates in vno supposito essent ex defectu denominati, & non ex defectu denominantium vnus homo. Vnde Christus Dominus licet habeat duas naturas, quia est vnum suppositum dicitur vnus, & non duo hoc differunt de nominibus substantiuis. Nomen enim adiectiui sequuntur pluralitatem suppositorum. Vnde vna albedo in tribus suppositis denominaret tria alba, ratio disparitatis est, quia substantiuum significat per modum substantiae quae ex se habet unitatem, vel pluralitatem, & ideo ex unitate, vel pluralitate formae significatur tanquam scilicet ex ratione & causa principis unitatis, vel pluralitatis accipitur vnitas, vel pluralitas, quia tamen nomen adiectiuum significat aliquid per modum alteri adiacentis: accidentia autem recipiunt unitatem, vel pluralitatem ex subiecto.

item adiectiuum suam singularitatem vel pluralitatem accipit ex supposito quā ex ratione, & causa sua singularitatis. Sed contra, nam magister, & artifex sunt nomina substantiua sicut & homo: sed ab vna arte, & ab vno Magistro, in tribus existentibus dicerentur. Tres artifices, & magistri: ergo, & tres homines. Respondeo negando consequentiā, quia licet artifex sit nomen substantiuum non tamen substantiam significat: sed accidentem, quāuis possit aliquando adiectiue sumi, vel nego minorem: non enim dicuntur tres diuinae personae tres artifices orbis nec tres omnipotentes.

Ad argumenta in principio. Ad primum respondeo aquam verē calefacere per calorem, quia talis denominatio quae est agentis principaliter influentis tribuitur ipsi calori: si autem ille calor existens in aqua produceret ignem tribueretur igni. Nam respectu calefactionis calor est agens principale respectu combustionis ignis (ut libro sequenti dicitur). Ex dictis in tertia conclusio patet ad secundum sufficere enim adhuc denominationē, quod res existat per se licet non sit suppositum verū, nec complete subsistens, ut patet in anima separata & in accidentibus Eucharisticis. Ad tertium dico prius natura esse suppositum quia resultat passiones: suppositioalitas enim pertinet ad perfectionem substantiae, quae est prior accidenti ad quod pertinet passio, & sufficiens complementum substantiae intelligitur habere naturam pro illo priori. Ad alia ad primum respondeo generationes possunt dici recipi in supposito, quia recipiuntur in forma, ut adiuante materiam: cum enim generatio identificetur cum forma: est enim forma in fieri, vel in vniuersi intelligi tāquā modus ipsius formae cum illa identificatus: atque adeo in illa immediate recipitur dicitur autē recipi in materia quatenus est actio quae forma immediate recipitur in materia, vel id diximus, hoc potius verificari in efficiētiā, quā in recipientē.

cientib' Ad secundum & rationes pa-
ret proportionabiliter ex his, quæ mo-
do diximus ad priora argumenta.

ARTICULVS. III.

*Verum tam materia quam
forma sine partibus quiddam
est compositi naturalis*

Supra. q. 3. de materia p. 1. nō nihil de hoc diximus; nūc autē sūmū de materia, & forma p. b. complemento doctrinæ dicemus veteres illi Peripatetici totam quidditatem illi forma provenire asseruerunt: ita Alex. Aphrod. 2. Metaph. tex. 12. Themist. 3. de anima. tex. 9. & 35. Simpl. ibidem Auerro. 9. Metaph. comē 10. 1. & 34. Linchionen 2. Post. Albest. 1. Phil. tex. 28. & 7. Metaph. q. 12. Nymph. 1. Phil. & 7. Metaph. Soncin. ibidem. q. 26. dicit esse probabile Cimarā Teoremate 39. dicere materiam esse de essentia non tamen de quidditate refert, pro fortamento. 7. Metaph. tex. 34. idem videtur sentire Caisitanus. 1. p. q. 76. art. 3.

Nihilominus conclusio affirmatiua
est Arist. 1. & 2. lib. huius dicentis ma-
teriam esse principium non modo gene-
rationis: sed etie rei genitz & materiæ
ac formam esse principia substantialia,
& vramq; esse naturam & 1. q. 2. a. 1.
inquit non posso auferri materiæ a defi-
nitiombus rerū naturalium, & ob id in-
ceptari iunqorem Socratem dicentem po-
tē materiæ in definitione, non vt par-
tem quidditatis: sed vt subiectum eius,
& 8. Metaph. 3. tex. 15. & lib. 9. ad finem
quidditatem materialem esse vnam per
se, quia componitur ex actu & potentia
idem sentiunt. S. Tho. 7. Metaph. tex.
34. & 1. p. q. 75. art. 4. & de ente, & essen-
tia. 2. & 1. 3. contrag. c. 28. & lib. 4. c.
81. scō. 1. 3. d. 27. Mirrill. ibidem. q. 13.
art. 2. Duran. in 4. d. 44. q. 2. Sonci. 7. Me

eph. ap. s. lib. de puritate pontificum. 7. v. b. h. c. 7. Metaph. q. 9. significans. An. An. uenien. q. Metaph. q. 9. & cap. Boetius de predicamentis, & quod idem formatio eff. de quidditate ens naturalis facit ut omnes quot quot statuunt formas in entibus naturalibus, de materia ergo simul id esse ostendendum tenent authores citati & potest ex S. Tho. t. p. vi. supra ad. aa. turā. & quidditate m. specificam pertinet id quod significat definitio : sed definitio rerum naturalium significat simul formam & materiam: ergo secundo in homine forma scilicet anima rationalis est eius quidditas, quia aliās si verbum divisionū solam animam rationalem assumpsisset diceretur assumpsisse hominis essentiam & quidditatem: atq. adeo diceretur homo. Cōsequens est contra omnes Theologos 3. part. 5. ex Aghanaise dicente sicut anima rationalis & caro vultus est homo & ex Damasceno. 3. lib. e. 5. & 12. & ex Ambro. lib. de incarnatione verbi August. de civitate Dei. Cōfirmatur quia si sola forma esset tota hominis quidditas: ergo Christus quod concedit Hugo, infra citandus intriduo fuit verus homo: homo enim nihil aliud est, quam quidditas hominis subsistens. Præterea sequeretur, quod ad hoc vt idem homo numero resurgeret sufficeret habere eandem numero formam licet materia non esset eadem numero quod consequens concessit Duran. in 4. d. 44. q. x. ad primum non tamen sine temeritate vt de cernūt Theologi: quo autem pacto senex non sit, dicendus alius homo à se ipso puero a libi. Tertia forma naturalis ex se habet esse formae informans, & non per se existens: ergo ex se est partialis quidditas: ergo datur altera pars quidditatis. Cōfirmatur primo, quia aliās ens naturale esset quidditatiue actus totum, & non compositum ex potentia Physica & actu. Confirmatur secundo forma non tribuit esse ens totaliter absolute: ergo nec totam quidditatem. Vltimo, quia opposita senten-

cia sunt etiam impossibile Platonem for-
mat esse astrictas, non vero informan-
tes. Vnde consequenter dixit formā ho-
minis esse totalem eius essentiam ut re-
fert S. Tho. q. 75. ar. 4. fauet etiā Stoicis
dicentibus corpus esse tantum ergastu-
lum animæ.

Rationes contrariorum, & præcipue
Hugonis de sancto victore 2. lib. de sa-
cramentis. 7. l. c. 11. Gandens. 7. Metaph. 7
q. 12. Nymp. ibidem & hoc. x. lib. fac-
ile solvantur aduertendo ab Arist. ipsam
formam vocari speciem definitionem
quidditatem, & ab ea ipsum compositū
habere esse hoc aliquid (ut dictum est)
& vnumquodq; esse, & nominari sim-
pliciter tale, non propter materiam: sed
propter formam & quod ea quæ proprie
dicitur natura essentia est eorum, quæ
in se ut talia suum motus principium con-
tinent, & c. quibus & alijs locis dicimus
solum velle quidditatem præcipue su-
mi à forma magis quam à materia pro-
pter rationes à nobis supra positas, &
ideo ab ea præcipue sumi abstractionē
prædicatorum vniuersalium. Dico præ-
terea in quibus dantur illorum locis
qui Arist. de forma totius quasi dante
esse ipsi supposito, quomodo humanitas
dicitur forma hominis alia testimonio
Arist. quæ afferuntur difficiliora confi-
cta sunt ut lib. sequenti patebit. Tandē
aduerte, quod si Deus poneret formam
hominis in materia cœli quā suppo-
no esse distinctæ species à materia horū
inferiorum, licet quo ad formam Phy-
sicam posset tunc cœlum dici eiusdem
speciei cum homine, & licet diceretur
verē homo, & animal rationale: tamen
Physicē non esset adæquate, & comple-
te eiusdem speciei cū homine, quia non
habet eandem materiam in specie, &
hac ratione quidam ut Medina. 3. p. q. 37
art. 4. in fine dicunt, quod si Christus as-
sumpisset materiam cœli non esset ho-
mo, sicut contra Durand. dixi supra
non dici eundem numero hominē, qui
licet habeat eandem numero formam:
non tñ eandem numero materiam.

ARTICVLVS. V.

*Verum compositum sit ma-
gis substantia, & ens, quā
forma, & sit potissimum
q̄ desideratur in natura?*

Contra Theoremata. tot. negat Al-
bert. 2. de Anima tract. 1. c. 3. Nym-
pho. 7. Metaph. quæst. 1. hi omnes dicunt,
quod forma est magis ens, & substantia,
quā cōpositum probantur ex Arist. varijs
in locis, quæ longū esset repetere. Sed
cundoratione cōpositū habet esse ens &
forma: ergo forma est magis ens. Ter-
tio illa est perfectior substantia quæ mi-
nus habet potentia: forma autē est actus
cōpositū vero est mixtum ex potentia, &
actu: ergo. Confirmatur nam forma
est simplicior ergo magis ens.

Conclusio tamen affirmatiua Arist. hic
c. 9. tex. 34. & 7. Metaph. 4. 3. & S. Tho.
1. p. q. 99. art. 2. probatur primo cōposi-
tum includit formam, & præterea ma-
teriā, quæ est entitas aliqua substantia-
lis: ergo perfectius est forma. Secunda
cōpositum est finis, tam forme, quā ma-
teriæ: ergo perfectius illis. Tercio exi-
stie ut quod, & conaturaliter manet se-
paratū à quo vis entis: forma vero nō exi-
stie nisi ut quo, & ita vel non potest natu-
raliter esse separata ab ipso cōposito, vel
salte si separaretur erit in statu quodāmo-
do violento. Vnde patet, quod præcipue
quod intenditur in productione est cō-
positum, quia id præcipue sic quod præ-
cipue est, & ita forma, nec materia non
tā producuntur, quā cōproducuntur (ex-
cipio animā rationālē) quæ nunc in gene-
ratione creat quā esset ens cōpletū.

Ad auctoritates Arist. Res. eum tantū
asserere formā prius esse cōposito: sed
non principiorē vel dicit esse principia-
liorem materiā, vel comparat formam
substantialē cum eius potentia, & ope-
rationibus: ut quia illa perfectior est,
& ita

& ita ens primo & per se desinerat forma, quæ est actus prime dans esse simpliciter. Postea vero potentias, & tandem ipsum operari, quæ sunt actus secundi simpliciter loquendo sicut inter operationes prius desideratur prima, quæ secunda ut prius desiderat homo esse sapiens, & quæ docere. Hinc est quod cum primum homo infirmatur statim in illo extinguuntur omnia desideria operationum, ut adulescendi, docendi, &c. quia tunc maxime intentus est in desiderium essendi quod nec corrumpatur timer dum infirmus est. Sed dices operatio est ultima perfectio entis, & ultimus eius finis: ergo est perfectior ipso (ad hoc lib. sequetur patebit), interim tamen ultimum finem, quod est propter illud ens, quod possi dicit illi finem. Ad primam rationem dicendum primo compositum non habere esse ens à sola forma, sed à materia ut patet ex dictis. Secundo nego consequentiam, quia forma non est ens propriè sed quod aliud est ens. Ad secundam illa est perfectior substantia, quæ minus habet potentias, & intelligitur in substantiis completis: forma autem informans, licet non componatur ex potentia substantiali est tamen componibilis cum illa, & per idem patet ad confirmationem. Dices compositum non est aliquid aliud substantiale, quam suæ partes, scilicet materia, & forma: materia autem habet esse à forma (ut dictum est), ergo totum esse compositum est à forma, & consequenter est magis ens forma, & magis substantia, quam compositum hoc argumentum perit articulum sequentem.

ARTICULVS. VI.

Utrum compositum distinguitur à suis partibus componentibus, & quomodo?

Questio ista communiter ab omnibus ex professo, & merito in hoc libro examinatur, est enim eius doctrina ad multa proficia, ne dicam necessaria, & quasi

fundamentum multorum, quæ infra dicenda sunt. Vnde uel mirum si in eius expositione. Plus solito in moremur præsertim cum sit ultima huius primi libri.

In hacce vi rursus modum dicendi primus est quorundam quos refert Ioannis de Neapoli quæ. 2. q. 7. quos ipse sequitur & Vall. hic refert etiam contra quanta asserentium totum homogeneum non distinguui realiter à suis partibus, bene tamen compositum heterogeneum ali, vero quos refert Perey. 7. Ph. c. 18. absolute conclusionem totum distinguui realiter à suis partibus per quoddam modum essendi in alio, sicut partes in toto vel essendi id in quo est aliud, sicut totum respectu partium, quorum rationes, quia nullius fundamentum præterito. Tertius modus dicendi est Scoti dicentis totum distinguui realiter ab omnibus suis partibus si multa quod supra illas addat tertiam entitatem distinctam realiter à partibus omnibus, quod soli concedit de toto essentiali saltem in. 3. d. 2. q. 2. quem sequitur. Plures Thomistarum Casreol. in. 3. d. 2. Arbores quod. 2. q. 14. label. 7. Met. q. vi. Bonet. ibidem Ferrari. hoc lib. & 4. contra Gent. c. 31. Caieta. 3. p. q. 6. artic. ad primum probant primo quæ sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se: si ergo partes essent idem realiter cum toto essent idem realiter inter se. Consequens est falsum quia materia, & forma realiter differunt ergo totum distinguuitur realiter à suis partibus: imo hinc sequeretur, quod partes essentielles hominis, & integrales inter se non differrent realiter, quia partes essentielles sunt idem realiter cum suo toto, quod est homo, & partes etiam integrales sunt idem realiter cum suo toto quod est homo: ergo inter se idem realiter. Secundo omnis causa realis & propria distinguuitur realiter ab effectu: partes autem sunt causa esse realis, & propria toti, quia totum est realiter, & propriè compositum, & partes propriè componentes: componens autem realiter & propriè causat compositum: ergo, &c. Tertio

Compo.

Compositum realiter generatur, & cor-
rumpitur absque eo quod partes componen-
tes generentur, & corrumpantur, quia in generatione hominis anima ra-
tionalis non generatur, sed supertrada-
tionem, nec in materia prima quæ pte sup-
ponitur neque etiam in destructione homi-
nis illa illarum deferre efficitur: ergo omni-
positum, seu totum realiter distinguitur
à partibus componentibus. Quarto: &
vltimo. ex Arist. 3. Metaph. c. 14. text. 19.
scilicet non est visus, & 7. Metaph. c. 11.
text. 19. inquit, quod syllaba Bæton est B.
& A. & 8. Metaph. c. 15. sequitur non est
ceperis pars parti, sed aliquid propter
partes, & 4. lib. huius text. 23. totum non
in partibus, & è contra, quæ omnia non
possunt saluari, nisi totum distinguatur
ab omnibus partibus, & ita expresse S.
Thom. 3. d. 26. art. 3. totum non est pro-
pterea suas partes ibidemque subdit in Chri-
sto, non tantum fuit anima, & corpus,
sed forma totius. Dices omnia saluari di-
stinctione rationis totius à partibus, quia
simples possunt fieri prædicationes de
fundamento, & relationes sunt enim
istæ veræ relatio est in fundamento, &
relatio est aliud à fundamento, & tandè
sola ratione differunt. Contra in diui-
sione reali membra debent esse realia,
& realiter distincta: sed Arist. 2. de Ani-
ma in principio, & 7. Metaph. c. 15. 3. di-
uisioni reali vt patet diuisione substanti-
æ in materiam formam, & compo-
situm.

Quarta sententia generaliter docet
totum non differre realiter ab omnibus
partibus simul, & tribuitur S. Tho. 4.
Contragent. c. 51. dicenti, quod humani-
tas est materia, & forma simul coniun-
cta & 1. p. q. 75. art. 4. dicenti hominem
esse corp⁹, & animā simul & 1. secundæ q.
13. art. 1. & hæc sequitur antiqui Græci,
vt Simplicius Themist. Philop. Durand. So-
to Astudillo & Vall. hic tandem 7. Me-
taph. q. 10. Auerro ibidem comento. 17.
& alij multi rationes huius infra ponē-
tur. Vltimus tandem modus dicendi ex

cogitatus à junioribus, & Tolero, quib⁹
has duas vltimas sententias conatus sum
mentem redigere, & conciliare q. 8. di-
cens, quod ab omnibus partibus, com-
plexiue sumptis distinguitur realiter,
& hoc tenentia argumenta Scoti & ge-
neraliter ipse affirmat de toto per ag-
gregationem, subdit tñ quod ab omni-
bus simul sumptis complexiue, & vni-
uè non distinguitur realiter, & in hoc
sequitur sententiam S. Tho. sicq. nullū
argumentum soluit.

Notandum quod quædam compositum
de totum summi soluit pro perfectio-
ne, & triplicas habet partes sicut dici-
tur quod totus Deus videtur à beato, qui
totus Deus est vniuers⁹ id est perfectus hui⁹
tamen non sumitur nisi pro composito
ex partibus, & ita quæstio inquit de
composito non de toto: quod ergo modis di-
citur compositum, dicitur totū compositum
autem totus modis dicitur à composito: à
qua denominatur: hęc autem, vt colligitur
ex S. Tho. 1. p. q. 3, & Magist. Zamen-
ibidem per varios articulos: scilicet modis
potest variari, quia vel est compositio per
accidens vel per se si primum vel ex sub-
stantia, & accidentibus, vel ex pluribus
subiectis per aggregationem, & est pri-
mus modus in quo si partes sunt quali-
tates actiue vel passiue totū dicitur po-
tentiatum, quia partes sunt potētias ad
operandum, sicut est anima respectu in-
tellectus, & vultus, quæ qualiter à to-
to distinguantur libris de Anima dicitur
quandò autem partes sunt substanti-
æ, completè dicitur totum per aggrega-
tionem, & de huius modum nulla fit men-
tio ab authoribus nisi solo Tolero, si ve-
ro est compositio per se vel rationis vel
realis, si primum vel potentialis, & ita
resulcat totum vniuersale, cuius partes
dicuntur subiectiue (vt dictum est in Lo-
gica) & hic est secundus modus compo-
sitionis vel actualis & ita resulcat totū
actuale cuius partes sunt genus, & diffe-
rentia, & de utroq. dictum est: si vero
compositio est realis vel Physica vel Me-
taphisica,

caphifica, si primū vel essentialis ex materia, & forma; & est quartus modus vel integralis ex partibus quantitatis & est quintus modus, in quo si partes sunt eiusdem denominationis, ut partes aquæ dicitur homogencum: si vero diuersæ ut manus & caput Etherogeneum. Metaphifica autem compositio est ex essentia & existentia, qui est sextus modus in quo si existentia sit per se existentia vel subsistentia vocatur ex natura, & suppositalitate vniuersale. Si vero sit in natura intellectuali dicitur ex natura & personalitate, & de his tribus modis postremis est præsens controuersia.

Aduerte secundo quod distinctio realis triplex est. Prima quæ vocatur rei are, vel suppositi à supposito. Secunda, quæ vocatur rei à materia vel à parte à forma, siue substantiali, siue accidentali: sicut differt linea à puncto, & homo ab anima rationali forma substantiali, & à quantitate forma accidentali, quæ ab alijs vocatur inter includens, & inclusum, quod intellige quando includens habet entitatem realiter diuersam ab incluso, sicut homo differt ab existentia, quam includit supra essentiam in probabili opinione, quia absolute non omne includens differt realiter ab incluso, ut patet in animali & homine. Tertia qua differt vna pars ab alia vel vna forma ab alia, quæ necessario debet consisti cum Ferrara. hic si quidem quantitas, & qualitas in eodem subiecto differunt realiter, & non prima aut secunda distinctione & hac inquit Ferrara distingui illa, quæ ita se habent quod essentia vnius non est alterius, non quia existimet omnia, quæ differunt in essentia differre realiter cum contrarium constet in actione, & passione, sed quia aliqua, ut dictum est sicut etiam ista tertia distinctio non dicitur à parte vel formæ, quia omnes partes vel formæ inter se realiter differant: sed quia aliqua. Quare male ab aliquibus propter hoc rejicitur cum pari ratione possit rejici se

cunda distinctio cum non omne includens differat realiter ab incluso: sed tantum aliquod (ut dictum est) & de his tribus procedit quæstio.

Ultimo aduerte quod partes, quælibet possunt summi disunctiue quando aut hæc, aut illa comparatur teorsum ad totum: ita ut sub illis liceat ascendere vel descendere disunctiue. Secundo copulatiue quando quælibet distributiue comparatur ad totum, scilicet hæc, & illa, & illa, &c: ita quod sub illis liceat ascendere, vel descendere copulatiue. Tertio sumuntur complexiue quando omnes simul comparantur ad totum ita ut sub illis non liceat ascendere, vel descendere disunctiue, aut copulatiue: sed tantum copulatiue, sicut cum dicimus, omnes Apostoli Dei sunt duodecim, non licet descendere: ergo isti vel isti sunt duodecim. Quarto sumuntur vniue quando præter complexionem dictā includunt vniōnem à qua est in separabilis ratio totius. Et quod duo isti modi postremi differant patet ex eo, quod possunt realiter separari: namque intriduo mortis Christi Domini erant in verbo partes complexiue, scilicet anima, & corpus simul diuinitati vnitæ: non tamen erant partes vniue, quia inter se non erant vnitæ & cōiunctæ, quia de causa Dominus tunc erat mortuus, quia anima non erat vnita corpori, & sic non dabat esse vitale. Quamuis autem separatio quarti modi à tertio sit supernaturalis: bene tamē probat eorum distinctionem. Primo certum est quod idem iudicium, quantum ad distinctionem à suis partibus habendum est de toto Etherogeneo, ac de homogeneo, & qui contrarium dicunt apertissime falluntur, quia longē differunt hæc duo, habere eādem denominationem cum alio, & esse idem realiter cum illo quia fieri potest, quod aliquid habeat eandem denominationem cum alio, & differat realiter ab illo, sicut aqua, quæ est in vase habet eandem denominationem cum illa, quæ

quę est extravas aqua realiter differt, & contra potest accidere, quod duo sint idem realiter denominatione variata vt contingit. vt videre est in actione, & passione: ergo ex eo quod totum homogeneum habeat eandem denominationem cum partibus nō sequitur quod sit idem realiter cum illis, neq; ex eo quod Etherogeneum habeat diuersam, quod differat realiter ab illis: cū ergo totum homogeneum, & etherogeneum hac ratione solum differant idem de vtroq; dicendum est. Secundo quia sicut se habent in vnione, & ante vnionē partes ad totū homogeneum: ita & ad etherogeneū: ergo aut omnes, aut nullę debēt distinguī à suis totis realiter. Tercio quia inepce respondent isti cū tantū de toto integrali nō de essentiali physico dicāt.

Secundo certum debet esse nullum totum distinguī realiter à suis partibus per illos modos essendi in alio suprapositos, quia vel isti modi distinguūtur realiter ab ipsomet toto, & partibus vel nō. Si primū ergo vel sunt substantia vel accidentis. Si accidentis: ergo ante illud iam erant constituta totū & partes: ergo & distincta, quia ea tē est differentia constitutiva, & distinctiva. Totū enim essentialē & partes cum sint vere substantia praeintelliguntur constituta ante aduentum cuiuscumq; accidentis, quod autē non possit esse substantia ex parte partium constat quia nullū in toto physico aliam ex cogitauit substantiā, quā materiā & formā ex parte vero totius patet, quia cū ille modus nō sit omne id quod dicit totū, si quidem cum ultra hoc includit materiā, & formā consequatur, quod sit eius pars: ergo per illā non potest differre ab omnibus partibus, quia aliis totū per vnā partem differret ab omnibus, quod falsum est vt statim patet. Adde quod isti modi reperiuntur in toto integrali, & eius partibus, quę non possunt esse substantia: sed quantitas similiter in toto metaphysico, quod non se extendit ad accidentia cū ista ex

essentia & existentia consistit de his nominibus totis est verum dicere, quod sunt id in quo sunt sue partes, & partes, quod sunt id quod est in toto nō, ergo isti modi possunt esse ad substantiam, & accidentis in toto, & partibus.

Tercio certum est, quod totum omne comparatum ad quamlibet partē vel diuinitue vel distributiuę, seu copulatiuę distinguitur realiter ab illis. Patet, quia sic addit entitatē aliarum partium, quę distinguuntur realiter ab ista, sicut totus homo comparatus ad materiam distinguatur realiter ab ea, quia præter hanc includit formam diuersam realiter, à materia, & contra comparatus ad formam distinguuntur realiter ab ea, quia præter illam includit materiam.

Quarto certum est totum nullum posse distinguī à suis partibus sumptis tertio & quarto modo complexiuę, & vnitiuę eo quod supra illas habet existentia dato, quod existentia, sit distincta realiter ab illis. Primo quia in toto metaphysico reali altera pars est existentia: ergo non potest esse distincta realiter ab omnibus partibus: ita vt per illā possit totum distinguī ab illis, quia sicut includitur in isto toto, ita & in omnibus partibus. Nā dicas, quod distinguatur ab omnibus partibus simul, quod est falsum, quia aliās. Sicut per existentia, quę est vna pars huius totius distinguuntur realiter ab omnibus simul: ita distingueretur per essentia, quę est altera pars, cum non sit maior ratio vnius, quā alterius: frustra ergo confugitur ad existentiam potius, quam ad essentiam. Secundo patet in reliquis totis Physico essentiali, & integrali existentia ita est extrinseca toti, sicut partibus: ergo per illam non distinguuntur realiter ab omnibus partibus, quia non magis includitur ab vnā, quā ab alijs. Totum a. essentialē solum dicit essentia cōpletam ex materia, & forma; & integrale solum dicit naturā integrā cum sua quantitate totali: ergo nō includit existentia. Tercio dato,

dato, quod omne totum essentialiter includat existentiam, adhuc non potest per illam realiter distinguui, quia existentia non est omne id, quod includit totum cum extra illa dicat alias partes, vel essentialiter, vel integrales: ergo est pars totius, quia de ratione partis est, quod sit aliquid minus inclusum a toto sequitur ergo quod si per existentiam distinguitur totum realiter a suis partibus, quod per unam partem distinguitur realiter ab omnibus, quod est impossibile.

Tamen dico primo, si totum realiter distinguitur ab omnibus partibus complexiue, necessario etiam debet distinguui ab omnibus simul sumptis unitiue, & ita conclusionis sententiarum est: impossibile. Primo, quia ideo totum non distinguitur realiter a suis partibus, omnibus unitiue sumptis, quia non addit supra illas aliquam entitatem realiter distinctam ab illis: sed etiam non addit hanc entitatem supra omnes partes complexiue, quia inquit: ergo de ista entitate, sicut inquirunt isti de illa, quam addit Ferrara totum supra partes unitas vel ista entitas est substantia, vel accidens non primum, quia illa substantia addita facit compositionem cum reliquis substantiis partium, & ita sequetur, quod in homine esset duplex compositio Physica essentialis altera ex materia, & forma; altera vero ex his duabus, & tertia entitate super addita, quam secundam compositionem nullus somnauit: si vero non facit compositionem cum reliquis homo non esset unus per se: sed plura si quidem cum in se habeat plures substantias non componentes, non dices, quod est accidens, quia totum essentialiter ut homo sola substantia constituitur ante aduentum cuiuscunque accidentis: ergo sola illa debet distinguui, & non per illud accidens super additum cum eadem sit differentia constitutiva, &c. Dices pro Toletio, quod illa entitas est substantia totalis resultans ex coniunctione partium, ergo ita nec debet facere compositionem cum reliquis nec facit hominem V. C. esse unum per accidens quia non est aliud, quam ipsemet homo. Unde non sequitur

quod includat substantias non esse unum resistent tantum, quod cum sit natura integra sit illa substantia in componens. Nam cum sit vere composita, & totalis non potest rursus esse pars alterius compositionis substantialis: sed profecto pari modo posset responderi pro Ferrara. respectu entitatis, quam ponit distinctam, realiter a partibus simul unitis, & omnia argumenta, quae conficit Tolerus contra Ferrara possunt retorqueri contra ipsum, quia in quiro ego illa entitas quam addit totum supra partes simul complexiue, vel est indiuisibilis, & hoc non cum sit substantia corporea, vel est diuisibilis, & neque hoc quia vel in ipsas materias, & formas, quae sunt partes illius totius, quod non potest fieri, quia si illa entitas est separata, & distincta ab omnibus illis quomodo poterit in eas transiri, vel est diuisibilis in alias partes substantiales, quod est impossibile cum tales partes sint fictitiae, & a nullo in ventis, aut dic quae sunt illae, & quomodo vocantur, aut ergo non potest totum habere entitatem realiter diuersam supra omnes partes complexiue, aut si potest etiam supra omnes partes unitas poterit. Dices posse totum distinguui realiter ab omnibus partibus complexiue absque eo, quod illis addat talem entitatem: sed tamen per se ipsum: ergo poterit etiam per se ipsum distinguui realiter ab omnibus partibus unitis sine additione nouae entitatis. Tercio si partes unitae sunt idem realiter cum toto: ergo sicut totum differt realiter a partibus complexiue sumptis: ita & partes unitae debent distinguui realiter a partibus complexiue, quia in rebus creatis, quoties due inter se identificantur a quocumque, distinguuntur realiter unum eorum debet aliud distinguui, aliter esset mysterium Trinitatis in quo essentia identificata realiter paternitati non distinguitur realiter a filiatione, sicut distinguunt paternitas cuius essentia identificat. Tamen sic ergo sicut totum ut realiter differat a partibus complexiue est necessarium, quod addat aliquam entitatem realiter

realiter diuersam à partibus cōplexiue: ita partes vnitæ, vt realiter differat à se ipsiſ cōplexiue debent addere aliquā entitatem realiter diuersam à partibus cōplexiue: hanc tamen non addunt, quia tantū addere possunt partes vnitæ supra partes cōplexiue vel actionē vniōis, vel terminū à tali actione productum, vel relationē vniōis ex tali vnitāte conſurgentem: ſed nullum horum differt realiter à partibus cōplexiue, aut ſi ab eis differt ſimiliter differt à partibus vnitatis: ergo impertinens eſt hæc diſtinctio partium cōplexiue, aut vnitæ ad diſtinctionē realem totius à partibus. Nam actio vniōis eſt ipſamet generatio, quæ illæ partes vniuntur: generatio autem identificatur eū altera parte harum, quæ ſumebantur cōplexiue, ſcilicet cū forma: ergo iam primū, quod poſſunt addere partes vnitæ ſupra partes cōplexiue nō eſt diſtinctū realiter, ab illis. Secūdo relationes vniōis, quæ inde conſurgunt identificantur cū ipſa materia, & forma, quæ per illas denominantur vnitæ, quia fundantur in illis: actio enim vniōis tantū eſt conditio fundādi, ſicut eſt actio generatiua reſpectu paternitatis (vt dictū eſt in logica), ergo iam tertium quod poſſunt addere partes vnitæ ſupra partes cōplexiue nō differt realiter ab eis cū relationes realiter idē uſicētur cū fundamentis. Tertio ſi terminus totalis per vniōē productus eſt diſtinctus realiter à partibus cōplexiue: ergo, & partibus vnitatis. Nā ſicut præſupponit partes cōplexiue, vt cauſā ſui & ita videtur, quod ab illis debeat realiter differre: ita ſupponit partes vnitæ tāquam ſui cauſam, ſi quidē non reſultat totū, vt bene omnes dicunt quouſq; partes ſint inter ſe vnitæ: ita vt forma actuet materiā, & hæc actuetur ab illa: ergo ſimiliter debet realiter diſtingui à partibus, & cōſequenter ſecundū quod poſſunt addere partes vnitæ ſupra partes cōplexiue, aut ab utriſq; debet realiter diſtingui aut à neutris, & ita impertu-

nēs eſt diſtinctio illa. Dico ſecundo ergo collige re ex diſtinctione iſta quod ſicut ſimilitudo addit ſupra albedinem quādam entitatem realem non diſtinctā realiter ab albedine: ſed tantum ratione omnino tamen neceſſariam vt albedo ſit, & dicatur ſimilis: ita partes vnitæ addunt ſupra partes cōplexiue quādam entitatem realem, non realiter ſed tantum ratione diuersam ab eis omnino tamen neceſſariam vt ſit, & conſulter totum, ſcilicet vniōem ipſam, & coniunctionem, quæ inuicem coniunguntur. Et patet quia intriduo apertis Chriſti erant partes omnes cōplexiue in verbo; & tamen non erat tunc totū Phyſicum, ſcilicet Chriſtus homo, quia deerat talis coniunctio, & vniō inter partes quæ poſſunt ſe invicem reſultare: hæc tamen vniō non eſt diuersa realiter à partibus cōplexiue vt videmus, & quādo eſſet non ſufficeret, vt totū per illam differret realiter à partibus, vel cōplexiue, vel vnitæ, quia totum non cōſtituitur in ſuo eſſe per talem vniōē, neq; illam in ſuo eſſe formali, formaliter includit cum illa ſit neceſſario accidens in prædicamento actionis. Totum vero ſi ſit eſſentialiter eſt de prædicamento ſubſtantię, ſi integrale quātitatis, ſi metaphyſicum reale ex eſſentia, & exiſtentia tranſcendit omnia prædicamenta, ſicut conſtantum ergo ſe habet vniō illa, vt via & productio reſpectu totius, ſicut calefactio reſpectu caloris, ſicut ergo calor non habet diſtinctionē realem, aut formale per illam ab alijs: ſed per ſe ipſum, ita & totum quodecumque: impertinenter ergo ſe habet illa vniō, vt totum realiter differat à ſuis partibus, vt cumque acceptis, ſicut impertinenter ſe habent relationes vniōis in materia, & forma conſurgentes eadem prout ſus ratione, quia ſunt accidentia extra rationē partium & totius, conſequentia tamen ad illa.

Dico tertio omne totum ratione diſfert ab omnibus partibus quomodocumque ac-

quæ acceptis, & hoc efficaciter probant argumenta, facta pro tertia opinione, quia aliquod verificatur de toto, quod non verificatur de partibus simul sumptis: de toto enim formaliter verificatur, quod generatur, & corrumpitur, quod agit, & patitur. At de partibus simul sumptis, siue complexiue, siue unitiue nihil istorum formaliter verificatur: ergo si omnibus modis totum, & partes essent idem illis omnia eodem modo euenirēt & ita sicut partes dicuntur priores toto, & totum prius toto diceretur, & sicut partes dicuntur totius partes, diceretur partes partium, quæ omnia in convenientia, & alia multa, ut quod totum sit in toto, sicut dicitur esse in partibus. 4. lib. huius posita distinctione rationis tolluntur idē ostenditur efficaciter de toto, & partibus complexiue, quia istæ partes possunt esse realiter sine toto, ut fuere in triduo mortis: ergo & minus distinguntur ratione à toto: realis enim separatio cui si sit supernaturalis ad manus infert distinctionem rationis: non enim, est necessarium, ut inferat distinctionē realē, præcipue quando non est mutua, ut hic accidit, quia licet partes isto modo possint esse sine toto: sed non è contra, sicut licet possit esse albedo sine similitudine: non tñ similitudo sine albedine, sicut ergo tota ad minus differunt ratione, ita & priora. Vnde infero, quod cum partes unitæ non possint separari à toto, aut contra minori distinctione rationis distinguntur quàm partes complexiue à toto, & minori etiā distinctione rationis, quàm ipsæ partes complexiue à partibus unitis, cū etiā priores possint esse sine posterioribus, non è contra. Sunt enim multi gradus differendi ratione, differunt enim quædā apertius, quædam obscurius ut optime aduertit Valle, copuione. 4.

Dico quarto & ultimo nullum totum per se, siue Metaphysicū reale, siue Physicum essentialē, aut integrale, distinguitur realiter à suis partibus omnibus, siue unitiue, siue complexiue sumptis

aliqua distinctione reali ex supradictis hæc est Platonis dialogo de vno dicente ad vnum iuncte sue partes existit, nequod plus minusve quàm vniuersæ, id est totum est idem realiter, ac omnes sue partes. Atque adeo inquit videtur signentium dicere lignum aliud quidpiam esse, quam sue partes, est etiam Arist. hic cap. 2. docente contra Parmenidem continuum non diffire ab omnibus suis partibus: Vnde quia ipsa sunt multæ, & ipsum re ipsa est multa: ibi autē solū disputabat Arist. de unitate & de multitudine entis. Idē. 4. lib. huius & comēr. dicens totū non est aliud à partibus: sed eius aggregatio partium, non possunt glosari de inseparabilitate, aliās ratio. Comentatoris contra Themist. est inefficax. Dicebat enim quod cælum est in loco ratione partium, non ratione sui, & illā sic redarguit totum non est aliud à partibus: ergo si est in loco ratione partium etiam ratione totius: si autem minor intelligitur de inseparabilitate ratio non concluderet, quia non sequitur figura est inseparabilis à corpore: sed non est in loco ratione figuræ: ergo nec ratione sui. Imo Arist. de Anima text. docet, quod sicut visus & Pupilla sunt oculus ita anima & corpus sunt animal, & Augus. 19. de ciuitate ut refert Sanct. Tho. 1. p. q. 75. art. 4. laudat Varronē, eò quod dixerit hominē non esse corpus, vel animam: sed vtrumq; simul; non potest intelligi in sensu causali, quia de qualibet parte seorsum conceditur quod sit causa hominis: de qua tamen non conceditur, quod sit hominem sentiente omnes Græci citati Philop. Simplic. Theophrast. Eudemii. Alex. & Arabes ut Arist. 1. 3. Metaph. c. 3. & 1. 5. & Auerro. hic coment. 172. & omnes alij recentiores possint pro quarta opinione cum Sanct. Tho. & Thoma & Aristotele generaliter statui. Primo omnis entitas actualis absoluta, quæ realiter differt ab alia potest ab illa separari, saltem de potentia. De absoluta. Enimvero ad id est

absoluta (quod dico propter relativam), quæ licet differant realiter non possunt separari, & actualis, quod dico propter materiam primam, quæ licet sit absoluta & differat realiter à forma, quia tunc est pura potentia, imobrevuliori opinio ne non potest ab ea separari, aut da instauriam, entitatem scilicet absolutam, actua- lem, realiter diuersam ab aliquo ab illa in separabilem; quod autem tale sit totum constat ex eo, quia est actuale, & absolutum eius entitas, quia immediata- re & formaliter constituitur debet esse absoluta, & actualis: ergo, si ab omni- bus partibus simul realiter differat po- terit ab eis realiter separari: conse- quens tamen est falsum, quia aliis pos- set esse totus homo hac entitate vel to- talitate constitutus, sine anima, & sine corpore, & ita neque esset sensitivus, ne- que intellectivus. Dices quod quemad- modum totum secundum omnes (ut di- ximus est) differat realiter ab una parte seorsum, & tamen non potest ab illa se- parari; quamvis sit entitas absoluta, & actualis, quia dicitur ordinem essentiali- lem ad illam, tanquam ad aliquid prius à quo dependet ita dicitur sic illa entitas actualis absoluta, & distincta realiter ab omnibus partibus, quia dicitur depen- dere essentialiter ab illis, ut prioribus. Contra licet totum realiter separari non possit ab una parte: ita ut maneat to- tum interrum natura sine illa ratione dicta, quia est posterius essentialiter totum potest tamen pars illa separari à toto: ita ut ipsa maneat in totum na- tura sine toto cum sit prior, & prius non pendeat à posteriori: ergo similiter & partes etiam vniuersales distinguuntur realiter ab hac tertia entitate cum sit illa priores poterunt ab illa separari; & consequens est falsum. Quia inde fieret quod anima ra- tionalis V.C. posset esse vniuersalis ma- terie dando illi esse absque eo, quod sit in vera natura homo, quod est in intelligibile, sicuti quod similitudo sit sine naso, ut do- cet Arist. a lib. huius cap. vltimo. Scot.

do patet, quia ex eo mixta realiter dif- ferat ab elementis ex quorum coniunctione fit quia non manent in illo formaliter: sed corrumpuntur ut dicitur: omnes au- tem partes manent formaliter in toto sine sui corruptione: ergo non differat realiter ab illis, quia vel per aliquam par- tem, & hoc non, quia sequeretur, quod ab illa distingueretur per illam, aut per omnes simul, & hoc minus quia iam ab eisdem differat per eandem, aut per entita- tem tertia ab illis realiter diuersam, quod impossibile probauimus cōclu. prima.

Particulariter autem idem demon- stratur de singulis totius seorsum, & primo de toto Metapho. reali ex essen- tia, & existentia satis superque constat ex tercio fundamento: sed de toto essentia li Physico Pater, quia quod aduenit en- titati in actu facit cum eo ens per accidens sed illa entitas si realiter distinguitur à partibus, etiam vniuersalis aduenit enti in ac- tu, quia aduenit materię actuare per formam: ergo totum essentialiter Physic- um non erit vnum per se, & speciali- ter Contra Fetrā ostenditur efficaci- ter, quia ideo iste author totum inte- grale non distinguitur à partibus reali- ter, quia ridiculum est dicere, quod ex sola coniunctione harum partium si- ne noua aliqua productione produca- tur aliqua entitas tertia diuersa reali- ter à partibus, & ex sola dissolutione par- tium sine alia corruptione destruatut tota entitas, & ex sola coniunctione ha- rum partium resultat totum integrale, & ex sola dissolutione corrumpitur sed similiter sine vlla noua productio- ne materię, & formę potest resultare tota Physicū essentialiter, & ex vna dis- iunctione corrumpitur: ergo similiter erit ridiculum dicere, quod per talem con- iunctionem producitur noua entitas realiter distincta à prioribus aut cor- rumptur ex sola dissolutione, nec va- let quod partes totius essentielles sunt materia, & forma, & ita ex illis potest resultare aliquod tertiū diuersum rea- liter,

lter. Pareet autem totius integrales omnes se habent vt materia, (vt Ferra. dicit) quia tantum ex ea colligitur, quod ex partibus integralibus non resulteret aliquid tertium essentiale, sicut resultat ex materia, & forma: non vero quod non resulteret aliquid tertium integrale, quia cum partes, & compositiones sint diuersæ diuersum tertium vel totum constituitur; sicut ergo tertium illud resultans differt realiter solum à qua via parte, non ab omnibus ita tertium resultans ex materia, & forma. Secundo de toto integrali continuo patet, quia illa entitas realiter distincta non potest esse transcendentalis, vt male dixit Pereyra quia totum istud ponitur in prædicamento quantitatis, ergo debet esse quantitas, aut non. Quia inde sequeretur, quod totum occuparet maiorem locum, quam omnes partes, quia illa super addita est sit diuersa ab omnibus alijs debet ergo occupare diuersum locum ab illis: sed totum includit hanc & omnes partes. Consequens est falsum, quia duæ guttæ aquæ simul solum occupant locum duplicatum, quod quælibet per se occupabat: ergo totum continuum non distinguitur, &c. Tertio & vltimo de toto discreteto, probatur idem, quia si tale addita entitatem realiter diuersam à partibus sequitur, quod etiā addat unitatem, cum vnitas sequatur entitatem, & consequitur unitatem diuersam realiter ab alijs, sicut erat entitas, & ita si ille erant quatuor vt in quaternario, V. C. sequitur quod additur quinta quod quaternarius sit quinaris, nec valet dicere, quod illa vnitas non est prædicamentalis, & ita non ponitur in numero, vt dicit Ferra. Primo quia illa vnitas fundatur in quantitate immediate, qualis debet esse illa entitas: ergo est prædicamentalis. Secundo scilicet sequitur hoc in conueniens in numero transcendentali, scilicet quod quaternarius transcendentalis sit quinaris. Dices quod, quia illa vnitas est totalis non ponitur in

numero cum reliquis, quia si illa est ratio diuersa à reliquis. Cur non faceret numerum sicut reliquæ, cum quæcumque obuiam ordinata plurium faciat numerum saltem transcendentalem.

Ad argumeta ad primū dicendū quod partes essentielles hominis, vt materia, & forma identificatur cum suo toto, scilicet, essentiali, & partes quantitatiue cum suo toto quantitativo, & quia sūt ista tota inter se diuersa realiter, idē ex identificatio ne omnium partium illis, non sequitur, quod tales partes identificatur inter se. Dices, quæ sunt eadē vni tertio, sunt eadē inter se: si ergo omnes partes simul quomodo cumque sunt idē realiter cum toto, erūt idē realiter inter se. Dico, quod peccat hæc ratio fallacia compositionis, & diuisionis quia procedit à partibus collectivæ ad partem scopulatiue, vel distributiue, sicut peccat illud omnes Apostoli Dei collectivæ sunt duodecim, ergo omnes distributiue sunt duodecim, alias posset fieri descensus dicendo: ergo & isti, & isti sunt duodecim eo: ergo modo quo sunt partes idē cum toto collectivæ, sunt etiā inter se idē: non tamen distributiue. Dices cum Ferra, omnes partes simul causant totū ergo omnes simul collectivæ differunt realiter à toto. Res. omnes simul tempore causant totū distributiue, & ita realiter differunt ab illis: non tamen simul similitate partium, & earū collectio causat totū, & sic non differunt realiter. Dices tertio materia seorsum sine forma, non causat totū, nec rursus forma sine materia: ergo ambæ simul collectivæ, & vnitivæ. Res. quod hæc etiā ratio peccat eadem fallacia, sicut non sequitur hæc pars celi non seorsum tanquam: sed simul alteri unita deservit totū priorē locum, & similiter alia, & alia; & denique omnes distributiue: ergo omnes partes celi simul collectivæ deservit totū locū priorē: ita non tenet materia unita formæ causat totū, & similiter forma unita materię: ergo ambæ simul complexivæ, & vnitivæ ratio est, quia eorum cum nihil aliud sit

quā in ſue partes modo explicato? nihil autem poteſt eſſe realis cauſa ſui ipſius, ſicut enim toto per accidens poſſunt conſiderari omnes partes ſimul ante vniōnem, ſiue complexiue & cum actu vniuntur, ſiue vniuntur, & poſt vniōnem, & ſic dicuntur totū ita in toto per ſe, illa autē tria ſecundum Ferrā. & Scot. ſcilicet complexiue vniuntur, & totum in toto per accidens ſola ratione differūt, ergo ſimiliter in toto per ſequitur vniuntur dicitur cauſari realiter à ſuis partibus, ſolaq; eſt differentia in partibus, ipſis, quia illa cum ſint entia in actu cauſa ſunt totū per accidens, hæc vero per ſe. Nec valet eandem quæ obijcit Ferrā. omne conſtitutum reale differt realiter à conſtituto: omnes autem partes complexiue & vniuntur conſtituunt realiter totū, non in quā valet quia rationale eſt reale conſtitutum: hōpſius à quo realiter non differt, nec ſolum habet verum in hac conſtitutione rationis, quia etia conſtitutio Phyiſici totius per accidens ex ſuis partibus eſt realis, & ſalvatur oī ſola diſtinctione reali omniū partium diſtributib; à toto. Ad ſecundum quælibet pars ſeorſum eſt vera cauſa totius, & ita ab eo realiter differt: omnes tamē ſimul complexiue, ſiue vniuntur ſolum improprie dicuntur cauſe ſicut fundamentum relationis cum qua identificatur realiter in quantum entitas fundamenti præ intelligitur entitati relationis omnes partes ſimul dicuntur cauſe totius, quia diuerſimode conſpiciuntur, vel in fieri, & tunc dicuntur partes vel in facto eſſe, & tunc dicitur totum. Ad tertium ſola diſtinctione rationis inter totū & partes ſufficit, vt totū dicatur generari, & non partes, quia talis gene-

ratio tantum conſiſtit in hoc, quod illæ partes vniuntur coniungantur ad quod non requiritur, quod talis actio de mo uo ſiant: ſed poſſunt præ ſupponi produci, & idem dico de corruptione. Diſtinctio enim rationis rationate ſufficit falſificare propoſitionē ita qd totū corruptum non partes. Dices in reali corruptione aliquid reale corrumpitur nō partes complexiue, quia ex dictis manere poſſunt: ergo aliqua entitas tertia ab eis realiter diuerſa. Ref. omiſſa ſolutione multorum, quod aliquid reale corrumpitur, ſcilicet ipſum totū non tamē realiter, ſed ſola ratione diuerſum à partibus, ſicut quando relatio deſtruitur manente fundamento, & actio manente termino aliquid reale deſtruitur: ſed ſola ratione diuerſum à re manente, & ſicut in ſententia S. Thom. quando remittitur, aut intēditur calor aliquid reale producit, & deſtruitur, ſcilicet notis gradus, vel præ exiſtens, ſola tamen ratione à reliquis diuerſum, ita quando corrumpitur, aut generatur totum reale generatur, & corrumpitur ſed ſicū non realiter diuerſum à partibus vniuntur: ita & à partibus complexiue, quia nihil aliud eſt quam quod omnes partes coniungantur, vel ſeparantur, quod poteſt fieri ſine acquisitione, ab ſine deſtructione diuerſe entitatis realiter ab omnibus partib;. Ad quartum bene ibi reſponſum eſt ad impugnationē maior eſt ſalſa cum oīs reali diuiſione diuidatur in decem genera, quorum aliqua tantum ratione differant, vt partes in actione & paſſione, quæ ſubſequentur in motu cuius eſt principium naturale, de qua iam venit diſputandum libro ſequenti.

FINIS LIBRI PRIMI.

SVPER

SVPER SECVNDVM, secundū librum Physicæ, auscultatio- nis Aristotelis quæ- stiones.

AVTHORE P. F. PETRO DE OÑA
Burgensi in sacra Theologia præsentato Pro-
uincia Castellæ Instituti Sanctæ Mariæ
de Mercede redemptionis
captiuorum.

PRAEFATIO DE INTENTIONE AVTHO-
ris summa & diuisione totius secundi libri per quæstiones.

TOTIDEM sunt in hoc ac in præcedenti libro capita, quibus Arist. causas, tam intrinsecas, quam extrinsecas naturalis entis demonstrare intendit; cum enim scire per se habet (ut in secundo Post. & q. 1. lib. præceditis dicitur) sit res secundum omnes suas causas & principia cognoscere, & Physicus supra principia rei Physicæ ostendere, in præsentia etiam, quod illius sint causas demonstrat, quod ut facilius tradat in. 1. c. Quid natura? Quod ens naturale? Quid ens secundum naturam explicat? Est enim ens naturale subiectum de quo demonstratur ens secundum naturam, quod est passio illius: medium autem talis demonstrationis natura est ipsa. In secundo probat Physicam distinguere à Mathematicis, & consequenter naturam ab arte. In tertio colligit quatuor causas per se naturalis entis materialis scilicet, & formam intrinsecas, efficientem vero, & finalem extrinsecas. In quarto inquirat causas per accidens, quæ sunt fortuna, &

casus. Et in quinto demonstrat fortunam cōdistingui à casu. In sexto ponit ea, quæ redduntur ad causas per accidens. Vnde inferitur, quæ redduntur ad causas per se. In septimo Physicum dicit demonstrare per quatuor causarum genera. In octauo qualiter natura agat propter finem probat. In nono eandem & ultimo explicat, quæ sit necessitas, quæ reperiatur in natura.

Vnde facile colligitur, quod duo præcipue hac in parte sunt examinanda natura scilicet secundum quod est in se, secundum quod est in se principium motus aliarum, quia passionum naturalis entis & causas, tam intrinsecas, quam extrinsecas, tam per se, quam per accidens, earum demum; coordinatione, quæ omnia, & singula per sex quæstiones videnda sunt. Prima erit de natura. Secunda de causis in communi. Tercia de causa materiali, & formali in particulari. Quarta de efficienti. Quinta de finali: vltima de subordinatione omnium causarum.

QVÆSTIO. I.

De quid sitati ensis naturalis quātum ad suā naturam.

Via tractatus iste de natura propter suā latitudinem aliquantulum est laboriosus. Questio hæc duas partes habebit. Prima erit de natura secundum se considerata. Secunda de eadem cōparata cum alijs de primo septem sunt examinanda. Primo si naturam esse sit demonstrabile. Secundo si sit primo principium essendi. Tertio si sit principium, & causa motus. Quarto si naturalis vel etiam repugnans. Quinto si sit talis motus principium passiuum, vel actiuum, &c. & in ipsum inclinet. Sexto, si de facto sit principium actiuum principale prædicti motus in quem inclinat.

ARTICVLVS. I.

Utrum possit demonstrari naturam esse?

A Vicena lib. suæ sufficiens irridēdus, inquit, est Arist. qui ridiculum esse dixit demonstrari naturam, & pro illo argumentor primo. Nam magis per se notum est Deum esse, quam naturam id tamen demonstratur a posteriori per suos effectus: ergo & natura poterit demonstrari per motum, qui est effectus illius. Secundo, quia ut infra patebit difficultas est non parua in philosophia: an graui, & leui habeant principium intrinsecum sui motus; similiter cœlū à quo principio agens dum est in gradibus remissis in pristinum statum reducatur:

ergo & naturam esse non est per se notum, quæ est principium talis motus. Ita bell. vero hic quæst. 4. etiam à priori dicit naturam demonstrari, quia hæc propositio natura est mediata, mediata enim definitio naturæ: ergo per illam poterit demonstrari à priori. Quare subdit Aristot. non dicere ridiculum esse demonstrare naturam: sed ridiculum est tentare demonstrare naturam, ac si dicatur non est laboriosum.

Br euius dico primo demonstrabile est, quibus natura conueniat nam ut infra dicitur non est per se notum: immo difficile explicatur. An conueniat materiæ, vel formæ, & cui formæ.

Dico secundo non est demonstrabile à priori naturā esse. Probat quia quæstio quod sit res, supponit quæstionē; an res sit, ergo cū sit immediata responsio ad illā non erit prior per quā demonstretur, ut enim diximus. 1. Post. c. 2. conclus. nullo modo potest esse in demonstratione. De secundo adiacente talis autem erit si demonstratur, quod natura sit, ergo. Confirmatur & explicatur, quia naturā esse, neq; est in primo modo dicendi per se, neq; in secundo, cum in primo definitio vel per se definitionis, in secundo vero passio de subiecto enūtiatur, & illi tantum modi spectat ad perfectiorem demonstrationis. (Vt c. 4. Post. probatū est), ergo. Præterea secundo nulla scientia probatur de subiecto quod sit immotum supponit: si autem in subalternatis probetur nō sit à scientia, cuius est obiectum: sed potius à subalternantibus: cū ergo ex dictis prologo ad physicā ens naturale sit subiectū huius sciētiæ, nullo modo poterit demonstrari esse: sed supponi.

Dico tertio, & ultimo naturam esse demonstrabile est à posteriori (ut probat argumentū primū factū pro Auicēna,) sed tñ ridiculum est illud tentare, quia demonstratio ignotū declarat: ita autem quæ notū est naturam esse, sicuti & motū, qui est eius effectus; si eum enim motus sensu percipitur: ita & natura, quæ est res

est res singularis principiumque illius. Ad secundū per se notū est vnam quamque rem exigere, vt sibi propriā, & debitam certam naturam; quia per se notū est aliquos esse motus naturales, ortos à natura rei; cum semper & eodē modo illis cōperant, si res sibi relinquatur, vt igni moueri sursum, terrę deorsum: atq; adeo non omnes motus esse violētos artificiales, aut supernaturales, quorū nullus, vt sic potest dici naturalis: illa vero de quibus mentio fit in argumentis nō dubium est, quin moueantur à principio intrinseco naturali: sed verum præter illud principium requiratur motor extrinsecus; quod autē dixit Anaxagoras nihil de nouo fieri: sed omnia latere in omnibus secundū minimas particulas pugnat cum experientia (vt in tex. dictū est). Qualiter autē Deam seu primam causam esse, & quomodo quæquē de illō naturali ratione cognoscantur. lib. 8. huius latē dicetur. Argumenta vero Tabella ex conclusionibus manent soluta.

ARTICVLVS. II.

Vtrum natura primo, & per se sit principium intrinsecum essendi enti naturali?

Non desunt, qui partem negatiuam tribuant S. Tho. hic docenti naturam esse nomen principij, & potentie, & quod ideo dicit essentialē ordinē ad operationē, & c. i. de ente ait, quod natura significat rem quatenus à liqua operationem habere potest. Quiditas quatenus significatur per definitionem. Essentia quatenus vnaqueque habet essendi actum: ita etiam sentit Magist. Scot. hic, & Vall.

Dico primo natura est nomen etiā

substantie, & non tantum potentie; Pater quia aliās materia, & forma cum importent substantiam non erunt nature essentialiter; cum non sint essentialiter operationum principia. Secundo quia aliās ens naturale vt sic non pertinebit formaliter ad prædicamentum substantie: sed accidentis, quia principium operandi formaliter loquendo importat accidentalem ordinem, & non substantialem (vt dictum est late cap. de qualitate.)

Dico secundo natura primo & per se est principium intrinsecum essendi enti naturali, & non motus. Ita Philop. & Vico Mercator hic, quam significat Aristoteles lib. de præcedenti docens principia rerum naturalium esse, quæ neque ex se mutuo, neque ex alijs essent: sed omnia ex ipsis. Probatur ratione substantia vnus cuiusque rei primo, & per se non est ordinata ad aliquam operationem; sed primo & per se est propter esse substantiale, quod præcipuum est: imo vero operationes omnes sunt vel propter productionem ipsius esse substantialis, vel propter ipsius conseruationem, vt ignis non est propter motum sursum: sed iste motus est propter bonum substantie ignis quod ita verum est, vt neque operatio illa in qua consistit illa vltima felicitas sic finis propter quem possidentis illam: sed potius res felix sic finis propter quem est illa operatio, quæ verē tantum est finis, quo aliquid est felix: sed sic est, quod natura nihil aliud est, quam essentia substantialis ipsius naturalis entis, vt humanitas, quæ est hominis, natura est quidem alius essentia substantialis, & idem est in alijs: ergo natura primo, & per se est principium essendi enti naturali, & non principium motus. Confirmatur natura non ordinatur ad operationes nisi medijs potentijs. vt humanitas medio intellectu est principium intelligendi, & ita ipsa non est proximum principium operandi:

Sed remotum & radicale & quo pro-
ductum potentia, quæ sunt proxima principia
operationum. Vnde seclusis potentia
manet natura completa in esse nature;
ergo proximus, & immediatus ac præ-
cipuus effectus formalis à natura proue-
niens nō est reddere ipsum ens natura-
le potens operari, cū isti sit proprius effe-
ctus formalis potentiariū: ergo primus
nature effectus formalis est dare esse
substantialē enti naturali, quod si natu-
ra primo, & per se ordinaretur ad ope-
rationē, nō esset cur enti naturali tribue-
rentur potentia distincte à natura cum
in tribuatur (vt dicemus secundo loco.)
Secundo tā materia, quā forma sunt es-
sentialiter nature, & cōpositū ex utraq;
est ens naturale, sed in definitione essen-
tiali & Physica materiae, & formæ non
includitur ordo ad operationē (vt dicam
infra) ergo neq; in definitione nature
cū nihil sit de essentia superioris, quod
nō sit de inferiorū essentia, vt si anima
essentialiter est corpus, etā homo essen-
tialiter est corpus, nec qd est extra essen-
tiā cōpositi potest esse de essentia illius,
vt si de essentia hominis non est esse al-
bū, nec albedo erit de essentia humani-
tatis. Tertio vnaquæq; substantia differt
à quavis alia primo, & per se per suum
esse substantiale, siue per principia es-
sendi, & nō per principia operandi, licet
ex ignoratione substantialis esse solea-
mus substantias distinguere per ordinē
ad distinctas operationes, quas habet, &
ita definitur natura (vt dicemus. per mo-
tum, & quiescē. Tum quia ita nobis mani-
festior sit, tum quia reuera ignoratur à
nobis illius essentia sumpta simpliciter
& absolute sine respectu ad operatio-
nem. Quarto & ultimo naturalia, vt sic
diuidunt, & contrahunt essentialiter
substantiam: ergo per aliquam diffe-
rentiam substantialem sibi propriam:
hæc autem non est de consideratione al-
terius, quam Physici: ergo natura e-
tiam, vt pertinet ad physicum primo est
principium essendi, & non motus.

Ad Sanct. Thomas supracitatum.
Respond. solum velle, quod nomen na-
ture fuit impositum ad significandum
principium operandi, quia nobis opera-
tio erat nota: iam tamen usurpatur pro
principio essendi, & quidquid à de no-
mine nos tantum asserimus, quod quid-
ditas entis naturalis primo, & per se
non respicit operationem: sed substan-
tiam.

ARTICVLVS. III.

*Vtrum natura sit princi-
pium & causa motus, &
quietis, &c.*

QUOD non sua detur primo, quia
natura non est in differens ad op-
posita: sed determinata ad alterū,
sicut calor ignis determinatē est ad ca-
lesfaciendum: quies autem & motus op-
posita sunt: ergo non potest natura es-
se principium vtriusque. Secundo na-
tura ex Aristote. hic substantia est: in
definitione autem substantia nullo mo-
do intrat accidens: ergo motus, & quies
quæ accidentia sunt, non possunt esse
de definitione nature. Tertio calefa-
ctio V. C. in ligno recepta naturalis
motus est: cuius tamen principium &
causa, scilicet ignis non est in eodem
subiecto in quo est calefactio: ergo na-
tura non est principium, & causa mo-
tus eius in quo est, &c. Quarto & vlti-
mo ars saltandi est principium motus,
&c. & figura Globi est causa saltē mo-
tus velocioris eius in quo est, &c: ergo
est natura.

Aduertendum quod natura multi-
pliciter sumitur. Primo pro generatio-
ne viuentium, quæ quidem dicitur vel
natiuitas, vel natura, vel nascencia.
Differ

Differt namque inter generationem viuentium, & non viuentium, quod illa fit ab intrinseco quoniam in ipso semine ex quo generatur viuens est intrinseca causa, & principium productiuum illius, vt videre est in generatione hominis, quae autem sit illa virtus, & causa intrinseca alibi generatio vero non viuens fit ab extrinseco. Nam quando ex ligno generatur ignis non erat in ligno aliqua virtus intrinseca, & instrumentalis productiua ignis: calor enim, & siccitas praexistens in ligno solum est dispositio praui non instrumentalis causa quae solum est in igne: cum ergo materia dicatur principium motus, & quietis eius in quo est, quod in generatione viuentium repetitur instrumentaliter ideo illa natura dicitur, vel natiuitas: non autem generatio non viuentium. Secundo vsurpatur natura pro illo principio intrinseco quod virtualiter est in ipso semine. Tertio largius pro quocunque principio motus, & quietis intrinseco. Quarto sumitur pro materia. Quinto pro forma, & hoc dupliciter, vel pro forma physica, quae est actus corporis, vt anima rationalis in homine, vel pro forma totali, quae est humanitas in homine, & equinitas in equo, de quibus secunda parte, quaestionis latius dicitur. Dico primo natura est principium, & causa motus, & quietis eius in quo primo, & per se, & non per accidens inest, sic definitur ab Aristotele hic text. 2. & est communis, & probatur, quia cum igno- ratur differentia primo constitutiva alieius definiti secundum eius esse absolutum, tunc debet definiri per ordinem ad aliquam eius proprietatem, cuius illa differentia est radix & principium primum intrinsecum, quo pacto, equus definitur per aptitudinem ad initium. Constat autem quod ignoratur a nobis differentia substantialis sub naturalis entis, & naturae: ergo loco differentiae in eius definitione debet poni proprietas aliqua, quae differat ab omni non ente

naturali: sed nulla est alia praeter assignatam in definitione naturae, quia naturalia, vt sic non differunt a non naturalibus eo, quod sint alterius motiua, siquidem entia etiam abstracta a materia, quae Metaphysicus considerat, vt Deus, & intelligentia: ergo. Dicet saltem hac differentia differunt entia naturalia ab entibus mathematicis. Contra, quia differentia vltima constituenda in definitione debet distinguere definitum ab omni non tali. Vnde natura non constituitur formaliter in esse naturae eo, quod sit principium operationum materialium. Confirmatur, quia vnum quodque prius intelligitur perfectum, & absolutum in proprio esse, quam ordinetur ad perfectiendum aliud: ergo actus quibus ens naturale in se perficitur, sunt quorum primo, & per se natura illius est principium, & ita natura ignis. v. c. primo, & per se est principium motus, quo ipse perficitur, & conseruatur in proprio esse non principium calefasciendi aliud, & quidem nullum agens habet naturalem appetitum agendi in aliud, nisi propter appetitum conseruandi se, & propriam perfectionem, quia tamen non potest perpetuo conseruari in suo proprio esse indiuiduali, saltem conatur conseruari in simili, quod respicit quasi proprium, quodammodo hinc oritur in patre ardens desiderium generandi filium, tanquam id in quo existimac suam naturam conseruare; non negamus naturam esse principium mouendi aliud, id enim statim asseremus: sed non esse id quo primum debet a nobis distinguui ab ea, quae natura non est: atque adeo, quod non debet definiri per ordinem ad motum aliorum: sed ad proprium, licet sepe soleamus entium diuersitatem ostendere, eo quod habent principia diuersorum motuum in alios. Quia ratione solemus distinguere metala, plantas, &c. quia frigesciunt, & calida sunt. Inde tamen (vt dixi) non est sumenda primo, & per se distinctio, & constitutio naturae.

naturæ. Dices secundò mixta non possumus distinguere ab elementis per motus, quibus ipsa mouentur, cum in illis non distinguantur: mouetur enim mixtum eodem motu quo elementum in illo prædominans. Respondeo in diuersis mixtis diuersum est prædominium elementi, & sunt diuersa principia, & diuersorum motuum, quibus perficiuntur in seipsis, licet ex parte motus localis sæpe nõ sit diuersitas inter entia diuersa, quia omnia grauius deorsum feruntur.

Dico secundo motus cuius principium, & causa est natura, eius in quo primo, & per se, & non per accidens inest, non est per se intentus ab illa ratione sui: sed ratione quietis cui non cōtrariatur: sed est via ad illam. Pater, quia nihil mouetur primo, & per se, nisi propter acquirendam, aut saltem conseruandam aliquam perfectionem, in qua quiescat (vt patet ex Arist. 2. cœli. 12. tex. 65. vbi significat actionis, seu passionis finem esse terminum aliquem) quod S. Tho. ibi optime, & late explicat, & inductione id cōstat in omnibus, quæ mouentur. Vnde etiam anima, licet quatenus est principium nutritionis nunquam quiescat nutriendo. Tamen finis eius non est ille motus nutritionis: sed quies, vt substantia nutrita, vt illa vel augeatur, vel saltem conseruetur, aut omnino, aut aliquo modo: (vt suo loco dicam) imo, & anima sensitua ac rationalis; quod dixerunt cōtra quosdam Neotericos: quatenus sunt illa principium nutriendi, hæc etiam intelligendi, & volendi non attendunt primò, & per se illas operationes, quatenus motus: sed quatenus termini, sub quibus quiescunt. Itaque animal non producit visionem, vt moueatur illa: sed vt sit videns, & vnitus cū suo subiecto in esse quieto. Dices celi mouentur, & tamē nõ propter acquirendam, vel conseruandam aliquam perfectionem propriam ad hoc. Simplicius dicit celi quiescere secundum ærem & centrū quia nec ad dexterā, nec, ad sinistrā de-

clinant quomodo machina mūdi quiescit. Vnde Arist. 8. Phys. tex. 76. mouetur, inquit, & quiescit omne, supra cælum. Philop. vero inquit, quod duplex est quies, altera est in nobilitas, quædam, & fixa statio; & sic possumus dicere cælum quiescere: altero modo pro priuatione motus cum aptitudine ad illū; & sic non est quies illa cœli immobilitas cū non possit ad latera moueri, & talis quies est propria & sumitur indefinitione nature sed quidquid sit de hoc de quo infrā. Respondeo id cōfirmare nostrā sententiā cum cœli enim in primo suæ creationis instanti creati fuerint cum omni perfectione sibi naturaliter possibili, & hanc nunquam amittant, semper in ea quiescunt: sed habent omnem motū non propter se: sed propter hæc inferiora: habent tamen principium illius motus, quo mouerentur, si necesse esset. Vt aliquod autem sit ens naturale non oportet, vt moueatur: sed quod constet natura, quæ in illo sit sufficiens ad producendum motum tendentem in propriam perfectionem, si illi forte decisset, & dū non deest illa natura est principium quietis actualiter: Per quod patet ad primū argumentum. Præterea modo: vt cœli secundum aliquas partes sui moueantur motu, seu alteratione perfectiua, quod quæuis de Luna sit certū, de alijs Suelijs est dubium, vt postea videbimus.

Dico tertio explicatio definitionis particulariter est ista motus, & quietis natura est principium quia ex se vtrumque potest natura præstare, licet nõ actu præster. Nomine autem principij nõ intelligitur actiuum, & nomine causæ non intelligitur passiuum, vt falso exponit Versorius, tum quia natura vt sic nõ est primo destinanda per hoc quod sit principium actiuū (vt dicā) tū quia ficta est, & volūtaria huius modi distinctio principij & causæ, similiter principium nõ importat formā, nec causā materiā (vt male Auice. & Burleus exponūt) quam hic definitur natura vnicā definitione, quæ

quæ tota materiæ, & formæ conuenit, (vt secunda parte quæstionis demonstratur) sit ergo illarum voces principium, & causa potius, vt bene Tartaretus, & Vallad maiorē expressionē, vel dico, qd vox principium nō dicit exprisse influxum, & ideo additur causa. Dices sit esse ponere causam. Respondeo causam significare, nūc proximā, nunc remotā, & radicalem, & se loqui de hac secunda explicat Arist. constituendo illam partem illam principium. Addidit etiam meo videri, primo, vt significaret naturam esse quidem principium motus in alijs, non tamen, primo (vt dixi) alijs explicat, primo, id est, principale non instrumentale, vel forte melius, primo, id est, primum, seu proximum, vt vertit Batablus addidit per se, & non per accidens, vt excluderet casum, & fortunam, & etiam artificialia, quæ per accidens tantum mouentur, id est per aliud, seu aliena vt (vt transtulit Perionius). Et ita non mouentur qua ratione sunt talia: sed, quia alicuius alterius, quod sibi, vt sic accidit, vt statua, vt sic, per accidens, mouetur deorsum, quia est lapidea. V. c. at esse lapideam accipit illi in ratione statue & medicus sibi est causa sanitatis: sed non sanatur quatenus habet artem mendendi: sed accipit vtilem sit, & medicus. & subiecit sanationem, qua propter etiā nonnunquam separantur. Ita videtur significare S. Tho: & Linchoniem.

Ad argumenta: Ad primum patet ex secunda conclusione. Ad secundum substantia completa non habet aliquid extrinsecum in sua definitione. Substantia vero incompleta bene definitur in ordine ad sibi extrinsecum, hac ratione in definitione anime ponitur corpus, quod est illi extrinsecum, & videtur ex Arist. ca. de ad aliquid, vbi docet qd partes substantiæ sunt relatiuæ secundū dici, tales autē videtur esse materia, & forma, quæ sunt natura, & ita possunt dicere ordinē ad aliquod extrinsecum, siue tanquā prius siue tanquā posterius: sed dices ordo

ad accidēs videtur esse accidēs. Natura autem substantia est, & consequenter non dicit ordinem ad motū, qui est accidens. Adde, quod materia, & forma ad seinuicē dicunt ordinē: non ergo ad motum. Respondeo, quod licet ordo ad motum accipiat materiæ, & formæ secundum se, pro vt tamen sunt scibiles in natura philosophia essentialis est, sicuti quamuis parietī accipiat albedo, est tamen illi essentialis in quantum albus est, vel secundo, & melius, quod vt dictū est principium morus, & quietis est radicale, & substantia. Quamuis proximum sit accidens quemadmodum principium videndi radicale etiam substantia est. Ad tertium illa calefactio quæ est motus nō est naturalis ligno in quo est: sed potius repugnans. Quamuis autem respectu ignis sit naturalis, non tamen ita, quod constituat ignem secundum suam formam in esse naturæ: sed potius motus s. rsum, vel deorsum propter quietem in proprio loco. Ad quartum respondeo artem non esse principium huius motus, quārum ad eius substantiam: sed tantum quantum ad quē admodum artificiosum: est enim ille motus elicitus à potētij exterioribus, quæ tamen diriguntur ab arte quæ ad illum modum, figura verò illa non efficit vllō modo illum motum: sed est cōditio, qua tolluntur impedimēta motus.

ARTICVLVS. III.

Vtrum motus, cuius natura est primo principium suū illi naturalis.

Quidam asserunt rationem entis naturalis in cōmuni sufficienter saluari per hoc, quod sit ens capax motus physici abstrahendo ad hoc, quod ille motus redat in perfectionē talis entis siue non probant, quia naturale idē est, quod ens mobile: sed hoc tantum dicit, quod

quod est capax motus, quibus ille sit. ergo. Secundo, ex eo quod aliquid intelligatur compositum ex materia, & forma & aptum ex natura sua ad motum intelligitur esse ens naturale: sed ex vi illius compositionis, & latitudinis res solum intelligitur capax motus abstracteudo à tali, siue tali motu: ergo. Tercio, determinati motus naturales consequuntur ad terminatas naturas: ergo ratio entis naturalis indeterminatae sumpti non exigit determinatum motum naturalem, cui opinioni videtur fauere, Arist. qui non determinauit, de quo motu loqueretur.

Dico primo motus cuius natura est primo principium debet esse illi naturalis. Paret, quia (vt probatum est) ille motus est propter quietem, id est, propter terminum: sed ens non dicitur proprie quiescere, nisi in possessione sibi naturali. Nam si perfectio illa sibi sit contraria, potius erit in quietum sub illa: si vero nec contraria, nec naturalis: sed indifferens, non quiesceret possitue sub illa: ergo motus cuius natura dicitur primo principium esse, est propter perfectionem naturalem, & consequenter est naturalis, quia motus specificatur à termino. Secundo idem patet ex parte principij, quia principium talis motus est in eoinsecum ipsi mobili: ergo necessario debet illi esse naturalis, quia quod ab insecuo conuenit essentialiter, & à natura conuenit.

Dico secundonatura ex sua ratione tribuit possitiuā inclinationem in prædictum motum, siue quietem. Hæc colligitur ex prima, & probatur vnaquæque res possitiue appetit proprium bonum, sicut possitiue refugit proprium malum (vt docet Arist. 7. Ethico. ad Eudemium propter suum) ad bonum autem, sicut malum quod nec perficit, nec lædit ipsam, habet se indifferenter, & quasi nihil curans abire: sed, vt probatum est motus ille cuius natura primo, & per se est principium, reuera tendit. Ad perfi-

ciendum illud ens: ergo natura non potest se habere indifferenter ad illū motum, siue quietem: sed sub termino talis motus: sed appetit illum possitiue, sicut habet possitiue hanc fugam illius motus, qui contrariatur tali motui, seu quieti naturali. Secundo inclinatio ad talem motum, & quietem est inclinatio nature. Prima orta à natura, secundum quod natura est: ergo est perfecta, & vehemens inclinatio: ergo possitiua, & aliās non daretur motus naturalis distinctus ab artificiali, ad quem habet se natura indifferenter, & per quandam non repugnantiam de alijs autem motibus in quos non primo inclinat natura, dicam infra.

Ad argumenta proferro immerito vertitur in dubium an Arist. loquatur de motu naturali, vt distinguitur à violento supernaturali, & prodigiosos atque etiam artificiales, cum id ipse omnino expresserit. Ad primum: ergo respondeo ens mobile debere intelligi, id est, mobile naturaliter, sic enim est idem, quod ens naturale seu eius passio, & quidem, sicut aquam calefieri, loquendo formaliter, non dicitur motus naturalis: sed violentus, sic etiam, nec aqua quantumuis calida dicitur ens naturale: sed violentum, licet vt possit esse ex materia prima calefiat naturaliter atque adeo, vt sic etiam qua ratione calida est dicatur ens naturale. Dices philosophus etiam agit de aqua quantumuis calida, & quatenus, vt sic est ens violentum ergo natura abstractit à principio motus naturalis, seu violenti. Respondeo non agit de violento, vt obiecto per se: sed vt de eo quod opponitur suo obiecto. Ad secundum concedendo maiorem, ad minorem respondeo, quod ens naturale vt intelligitur compositum ex materia, & forma, vt sic intelligitur, vt capax motus naturalis tendentis ad propriam illius perfectionem, non determinando quis nam in specie debeat esse ille motus naturalis, & certè, ita

ita esse nullum dari ens naturale, quod non habeat principium huiusmodi motus, licet non omnia actu habeant illud, ut dixi, & ita tam elementa, quam mixta inanimata præter motum localem, si remittantur eorum qualitates sibi naturales naturam habent quæ se mouebunt, & reducent ad nativum statum animata in sensitiva sunt principia motus nutritionis, & augmentationis sensitiva rationis experientia habent principia motus sensationis: homo vero, qui rationis capax est habet potentiam motus intellectus, & volitionis: hi autem sunt quorum primo, & per se natura vivenscuiusq; horum entium naturalium principia, & causa, at illi sunt ita naturales, quod illis perficiuntur ista entia: ergo. Unde sequitur motum localem in nullo ente naturali esse cuius primo, & per se natura illius sit principium, quia terminus motus localis non appetitur nisi ut medium quo melius conservatur perfectio entis existens in loco sibi conaturali ad tertium patet similiter.

ARTICULVS. V.

Utrum omnis natura de se sit principium actuum prædicti motus in quem primo inclinatur.

T Oletus & alij asserunt in inanimatis solum dari principium proximum actuum motuum, quibus ipsa inveniunt materiam, autem & formam naturalem, atque adeo totam substantialitatem naturam esse tantum principium passivum, & in hoc aiunt differre formas viventium à formis inanimatarum nos dicimus non solum dari in inanimatis accedens, quod sit principium proximum prædictorum motuum, de quo inferius

est dicendum, sed etiam illorum naturam esse principium actuum radicale instrumentale, saltem si non principale, id est, esse actuum quæ ratione est à generante: quæ ratione in primo instanti generatibnis generans mediante forma substantiali geniti dicitur etiam producere eius proprietates: ita sentit Sorot. 2. Phis. quæst. 1. ad postremum membrum argumenti quarti, qui optime etiam probat hanc reductionem esse per se à forma substantiali, & non per accidens.

Dico primo naturam constituitur in esse naturæ per rationem principij passivi est expressè Tart. 2. Phisic. quæstio. 1. & est communis omnium cum asserunt idem esse eum mobile sumptum pro radice: atque ens naturale sed mobile, ut sic non significatur, ut habens principium actuum motus, sic enim deberet dici ens motuum, nec abstraheret ab ira quæ cum mobile ut sic importet principium, ut monetur, quod passivum est: ergo. Prima natura ut ostendimus, & per se est principium motus perfectionis: id eum est natura ergo, ut sic non tenet ad perfectiendum: sed adhuc, ut id cuius est natura perficiatur: ergo natura primo, & per se dicitur principium quo res appetit perfici formaliter non perficere: ergo primo, & per se constituitur per hoc, quod sit principium passivum motus, &c.

Dico secundo Omnis natura de se factio est principium, etiam actuum illius prædicti motus in quem primo inclinatur, & aliorum aliorum quibus perficitur ens naturale, cuius est illa natura, quæ quod attinet ad viventia communis est & manifesta. Vivere namque consistit in quadam interna operatione, quæ vivente movetur, ut se perficiant nutritione augmentatione, & alijs huiusmodi operationibus. Unde Arist. Phisic. 4. ait quod in vivensibus natura pars movetur aliam de qua re solubris de anima.

Quod attinet ad inanimata non est, imo contra conclusio: sed quod hæc habeat

E. P. de Oña, Cömen. super vniuers. Physicam Arist.

beant in se principium actuum sui motus naturalis saltem instrumentale probatur primo ex Arist. 4. Phis. text. 86. vbi ait rarum, & densum secundum hanc contrarietatem grauis, & levis factiua sunt motus, & quarto de Cælo ca. 1. text. 2. Grauius, & Leuius habent in se, quædam suscitamenta, siue fomenta motus, Sicutus Tho. 4. cæli à text. 25. grauius, & leuius remoto prohibere sunt per se mouentia secundum, quod sunt in actu per formam grauitatis, quæ est in ipsis ratio agendi, sicut habens habitum scientiz remoto prohibente per se considerat idem ait immobili ad nutritionem, & sanitatem idem dicit, quarto contra Gen. c. 5. & 12. q. 36. art. 2. & 1. d. 18. q. 4. artic. 1. ad secundum, & alibi sæpe referunt etiam Scotus. 2. d. 2. q. 1. Greg. d. 6. q. 1. Gabriel. dist. 14. quæst. vnica. Henricus quodlibeto. 2. quæst. 5. quodlibet. 12. q. 26. Copal. Colon, & Nymph. 4. cæli Gand. 2. Phis. Perrey. 7. Phisicorū. c. 18. Auerro. 4. cæli, text. 25. Capreol. dist. 7. Ferrar. 1. contra Gen. ca. 37. & lib. 3. c. 23. Probatur omnis effectus actus effectus exigit causam actum, vel principalem, vel saltem instrumentalem, vt docet Arist. 2. Phis. text. 37. 5. Metaphy. text. 3. Nam quando actus est effectus tunc de nouo fit ali iudicatur ergo tunc est de nouo aliquis influxus, & causalitas agentis per quam fiat: ergo nunc est actus aliqua causa actum influens: ergo est etiam ipsa causa in se neque enim potest influere, siue operari, quod non existit, & id confirmat experientia, quia licet homo, verbi gratia dicatur generare hominem, etiam dum non existit eo, quod instanti generationis desiderat iam esse. Tamen id non posset fieri, nisi tunc actum maneret semet, quod est virtus generantis in qua ipsum generant dicitur manere, & per illam generare, tum sit quando inanimata mouetur contingit iam non existere causas à quibus fuerunt productæ: ergo ab illis abinueniuntur, nec potest dici à quo alio extrinseco motore moueantur: ergo mouentur à principio intrinseco.

Secundo, quando aliqua res producit aliquem actum per potentiam sibi connaturalem talis actus effectiue est ab ea re, cuius est illa potentia qua ratione dicimus ignem calefacere, animal sentire, aut intelligere quia tales operationes producuntur à calore potentia sensitiua vel intellectiua, quæ sunt potentie connaturales illis entibus: sed inanimatis etiam dantur potentie proximæ productiue illorum motuum, vt videmus illi connaturales, vt grauitas in ente graui, leuitas in leui: ergo, &c. Nec vero pertinet ad ipsum generantem tribuere generito totam perfectionem, quam potest habere genitum, vel eam quam tribuit, si amiserit illam videtur iterum restituere inmediate per se ipsum: sat ergo est, quod generans in principio generationis tribuat generito perfectionem illam, cuius sunt genitum est capax si non impediatur, & tribuat etiam potentis siue facultates quibus, & conseruet perfectionem primo, sibi datam, & illam augeat, & amissam reciperet, & quidem cum generans dederit generito principia intrinseca, quibus agat in alia, & perficiat illa à fortiori debuit dari principia intrinseca, quibus prouideret propter rationem indigentis. Dices, quod agere est in actu respectu effectus, quem est producturum, vt id quod frigescit frigidum esse debet, & sic dereliqui: ergo aqua recipiens frigiditatem, quam non habet non se frige faciet: sed tantum frige sit ab alio. Respondeo, vt dicam latius quæstione. 23. articulo octauo non est necesse, vt producat aliquam formam habeat illam formaliter sed satis est formaliter, vel eminenter, vel virtualiter, nec enim Deus creans cælum, & terram, &c. Est ipse formaliter cælum, & terra nec sol generans aurum, est ipse formaliter aurum: sed tantum eminenter, Dico, ergo aquam non frigidam formaliter esse eminenter, aut virtualiter frigidam per suam formam substantiam

substantialē, quod est primum principium, & fons suæ frigiditatis, & reliquarum proprietatum ipsius. Vnde si sibi desit talis proprietas ipsa per suam substantiam producit per se illam quod si aliquando est sine illa, ideo est, quia impeditur ab extrinseco. Dices: ergo prædicta agentia, ut sic sunt causa æquiuocæ: ergo non possunt habere formaliter in se effectum quem produciunt cum perfectius sit esse eminenter tale, quam formaliter, nego consequentiam quando causa æquiuoca non est sufficienter in actu proximo, nec ad agendum, nec ad resistendum contrariis corruptentibus. Quando tantum est eminenter talis, quo pacto se habet aqua sine frigiditate. Præterea si cōprobo eadem natura est principium motus, quæ est principium quietis sub perfectione, acquisita per motum: sed omnia intrinseca vnius cuiusque entis naturalis est principium actuum, quodam modo quietus in sua perfectione, ut natura aquæ, est principium conseruatiuum in genere causæ efficientis, suæ frigiditatis: ergo & sui motus ad illam. Vltimo particularis natura, est principium actuum motus ad replendum vacuum, (ut dicemus infra) etiam si motus ille aliàs repugnet motui proprio illius naturæ: sed hoc ideo est, quia natura appetit bonum vniuersi, ac etiam appetit proprium ergo etiā est principium actuum proprii motus.

ARTICVLVS. VI.

Et vltimus, Vtrum natura sit de facto principium actuum principale illius motus in quem primo inclinatur.

HÆC est illa, inter Philosophicas questionēs grauissima questio,

utrumquā sitis euocata de grauium & leuium motus principio, quæ alijs verbis solet, cōmuniter agitari. Vtrum, scilicet, grauiā & leuiā, moueantur à se vel potius à suo generante? In qua difficultate opus erit calamus aliquantulum pro trahere & ita pro intelligentia tituli.

Primo notandum, plures esse species motus (ut libro quinto fusiùs dicitur) scilicet, motus generationis, & corruptionis, & motus augmentationis, & diminutionis, & motus alterationis, & motus localis, ex quibus omnibus non est dubium apud aliquem, quod nulla natura sit principium actuum generationis & corruptionis suæ: eius scilicet suppositi, in quo est natura ratio est, quia illæ qualitates quæ causant corruptionem, vel generationem non sunt natura, sed accidentia quædam, & instrumenta corruptionis, verbi causa, nec absolute causant corruptionem, nisi ab alio extrinseco agente, adducatur, est tamen natura principium passiuum generationis, & corruptionis, quia naturaliter loquendo, nil seipsū, aut generat aut corrumpit, quamuis corruptionem patiat, &c. Et ita qualitates mixti cum inter se sint contrariæ (ut libro secundo de Generatione dico) ob continuam pugnam, quā inter se gerunt, causant compositi cuius sunt, corruptionem, virtute tamen alicuius alterius efficientis, extrinseci, & destruentis:

Cum hoc tamen in viuētibz (in quibus est proprietas, augmentatio, quæ sit ab anima, effectiue conuerrente, alimentum in substantiam aliti, aut diminutionem causante, media actione caloris in humidum radicale) natura est principium actuum eius in quo est, augmentationis, & diminutionis, intrinsecum quidem, quod patet ex diffinitione animæ tradita ab Aristotele secundo de anima, cap. 2. docente quod anima sit principium vegetandi sentien-

Ter-
tiocer-
tū sit.

(sentiendi, &c. Si tamen loquamur de altera-
tione corruptiua, quæ scilicet fit,
cū expulsiōe contrarij sicut natura
eius in quo est, non est principium acti-
uum illius corruptionis, nec dispositio-
nis ad corruptionem, qualis est altera-
tio corruptiua, si autem sit sermo de al-
teratione perfectiua, quæ fit sine expul-
sione contrarij, verbi causa illuminatio
aëris, natura aliquando est principium
actiuum aliquando, passiuum talis mo-
tus, in viuētibz principium actiuum,
vt anima est principium actiuum vi-
dendi, in non viuētibz verò passiuum
vt patet in aere dum præsentia Solis il-
luminatur.

Præcipua ergo, in iō tota difficultas
versatur in hac quæstione de motu loca-
li, an inquam, natura eius in quo est sit
principium actiuum principale quidem
(natura quod sit instrumentale ex præ-
cedenti articulo patet.) motus localis,
an verò passiuum tantum, & præcipue
in grauibz, & leuibz.

De quo etiam certum est apud om-
nes, quod in viuētibz forma est, prin-
cipium actiuum, intrinsecum, eius mo-
tus localis quo progressiue mouetur,
atque ideo mouentur à se, probatur, ex
Arist. 8. Physic. text. 10. vbi. expressè hoc
docet, & inductione colligitur, quia in
planta, quæ viuens est, anima vegetatiua
est principium intrinsecum actiuum, ad
augmentaionem, & ad motum localem,
qui sequitur augmentaionem, semper
enim quod planta augetur maiorem lo-
cum acquirit quod necessario fit per mo-
tum localem, similiter, insensituis pa-
tet, in quibz forma est principium acti-
uum, motus localis, tam in illis quæ per
aërem, mouentur vt aues vel per terrā,
vt animantia Bruta, & homo quæ effe-
ctiue mouentur à sua causa dico anima
quæ omnia constant ex diffinitione Ari-
st. in qua dicitur, anima est principium vege-
tandi, & sentiendi, & secundum locum
mouendi, ergo viuētia omnia habent
formam, quæ est principium actiuum,

& intrinsecum motus: Et ratione proba-
tur, nam illud à se mouetur actiue, quæ
habet partem mouentem, & partē quæ
mouetur vt docet Arist. 8. Physic. text. 48.
sed animalia saltem quatenus progre-
diuntur, habent partem mouentem, &
partem quæ mouetur: ergo à se effecti-
ue mouentur, secundum locum, cū pro-
gressiue mouentur.

Sed circa hanc rationem factam, Phi-
losophi duo dubitant, Primum, an par-
tes illæ, scilicet mouens, & mota, de-
beant esse essentielles, an integrales ad
hoc quod aliquid actiue à sua forma
moueat: Alexand. & Themist. & ex
iunioribus multi, volunt partes illas de-
bere esse essentielles, ita vt anima sit pars
mouens, corpus vero pars quæ mouetur.
Alij autem authores, vt Ferrar. 3. Physic.
quest. 10. Tolet. 8. Physic. 7. Albertus Ma-
gnus tractatu. 2. cap. 3. dicunt, econtra,
partes illas debere esse integrales ad mo-
tum progressiuum: Existimo tamen id ic-
dum, vira scq. partes requiri à motu pro-
gressiuum essentialis quidem requiri-
tur vt altera sit mouens quo, nempe ani-
ma, vt principium actiuum motus, & al-
tera sit quæ mouetur, vt quod nempe ma-
teria vt principium passiuum motus, in-
tegrantes verò requiruntur, vt altera sit
quæ mouet, vt quo, & altera quæ moue-
tur, vt quod, quod videtur docuisse Ari. 8.
Physicorū, dicentem text. 43. partes illas
secundum quas aliquid mouetur à se,
se tangere inuicem, vel alteram ab alia
tangi, hoc autem habent partes essen-
tiales, quarum anima agit corpus, hoc
est, agit in corpore corpus vero non agit
in anima, illud vero habent partes in-
tegrantes, sed quoniam ex integrantibus
dubium est, quæ pars sit mouens quo,
& quæ mouet, vt quod, facile ostēdimus
si dicamus, quæ pars sit mouens quod
ex integrantibus, conueniunt tamē om-
nes illam partem esse mouentem, quod
in qua subiectatur virtus motiua: sed
adhuc manet dubium, quæ sit pars illa
in qua subiectatur pars motiua Physic. 2.
lophi

Philosophi text. 71. existimant esse corpus spiritus vitales habens, hoc est, tenuem sanguinem à corde per aliqua membra diffusum. Hic tamen modus dicendi non placet, quia viret Valli libro secundo, Controuersi. medicarū capite secundo, non potest esse in aliquo actus secundus, cui deest primus: constat autem quod spiritibus illis deest actu primus, scilicet anima, ergo etiam deest, secundus nempe virtus motiua: quare alij autem putant illam partem esse cordam quæ extenditur neruo: quod optimè refellit Gallenus, lib. 12. de vsu partium capite quinto, quia virtus motiua supponit sensitiuam, sed in corda cum sint naturæ Osee non est virtus sensitiua, ergo nec motiua: Quare in hoc dubio dicendum est cum Galeus loco citato, & Valles, vbi supra, quod scilicet illa pars in qua residet virtus motiua, sit musculus: in eo enim subiectatur virtus sensitiua, & per consequens motiua, quod sic explicatur, virtus sensitiua querit, instrumentum materiale & humidum, quæ qualitates reperiuntur in neruo virtus autem motiua requirit instrumentum deorsum, & sursum, quæ qualitates inueniuntur in corde. Quare cum corda sola non possint esse instrumentum illius, viriisque virtutis, & similiter tunc nerbus possit prouida natura ex nerbis concisis, & permixtis e corde efficere musculum. Tamen cum musculi originem ducant non e cerebro, vt putat Galenus: sed à corde (vt putat Aristoteles sequitur primam partem integram, quæ est mouens, quod in animali esse cor. Deinde musculum partem vero per se motam reliquum corpus. In hac re idem sunt extremæ sententia, prima. Scoti in secundo, distinctione secunda, quæstione. 20. Gregor. distinctione sexta, quæstione prima. Vallesius primo libro. Controuersiarum, quæstione. 11. Iandum, & Archil. libro de Elementis, qui omnes asserunt gra-

thomæ

uia, & leuia non moueri à generantibus, seu à suis formis, tanquam à principijs extrinsecis actiuis, hanc opinionem eliciunt ex Aristotele. 7. Physicorum textu. 10. dicitur, quod ea, quæ ab alio mouentur, violenter mouentur, & quarto cæli. text. 24. docet ista habere in se principium motus: Cum ergo dicat non moueri à se intelligendum est inquit: sed non per cognitionem, vt animalia: sed probant etiam, multiplicitate ratione, quæ ordine conuerso infra sunt soluendæ.

Opposita verò huic omni sententia est Sancti Thomæ prima parte, quæstione. 18. articulo 1. & prima secundæ, quæstione. 13. articulo quarto, quem sequuntur Thomistæ, Gaetano locis citatis Ferrara. 8. Physicorum, quæstio. 2. quæ sententia vt verior à nobis est amplectenda, quia re vera est Aristotelis. 4. cæli. capite. 3. 3. Physicorum capite. 4. primo de Anima text. 19. quam placeat exponere tribus conclusionibus.

Prima conclusio graui, & leuia non mouentur à se probatur ex Aristotele, 8. Physicorum capite quarto. Vbi eam expressè docet multisque rationibus roboratur, quæ omnes quamuis sint sufficientes. Probatur primo, moueri à se est viuere: ergo omne, quod mouetur à se actiue habet vitam, graui & leuia non habent vitam: ergo non, mouentur, actiue à se: maior probatur, quia in nullo alio distinguuntur operationes vitales à non vitalibus, nisi in hoc, quod vitales, vt nutritio, sensatio, intellectio, &c. effectiue causantur à formis, in quibus sunt operationes autem non vitales non causant effectiue à formis, in quibus sunt: sed ab extrinseco, hæc autem ratio quamuis à multis admittatur: nobis tamen non placet, quia aperte petit principium, cum enim Aristoteles in maiori scilicet moueri à se est viuere, assumit, quæ omne, quod mouetur à se habet vitam petit principium, hoc enim est quod querimus. An inquam non so-

K

him, quæ viuent mouentur à se, & se-
cundum, quæ non viuunt. Vnde assu-
ment moueri à se, est viuere manifeste
assumit probandum. & probatio, il-
lius maioris deterior est ipse rationes.
Constat enim quod actiones vitales pro-
uenire possunt ab illo effectiue præter-
quam à propria forma, nam in sen-
tentia Sancti Thomæ prima intelle-
ctus, & prima volitio sunt actiones vi-
tales, & continentur ab auctore natu-
ræ, & illiter motus cordis, quo moue-
tur motu contractionis, & dilatationis
vitalis est, & continetur à potentia re-
sultant in principio motus (ut ipse San-
ctus Thomas docet) Obuscula de motu
vitalis, ergo non omnes operationes vi-
tales continentur effectiue à forma, ap-
pulsus sunt, sed etiam possunt eludari
ab extrinseco. Vnde non valet sane
operationes vitales ergo non pro-
uehantur ab alio effectiue, nec contra-
ctio non vitales, ergo non continentur ab
alijs, & consequenter huiusmodi ra-
tio est insufficiens. Sed in fatatio si gra-
uis, & leuia mouentur à se, possunt
habere in medio motum, & in contra-
rium motum haberi, hanc autem fa-
cultatem non habent. Primo non mo-
uentur à se: sed etiam hæc ratio non
placet, quia videmus animalia, & Plan-
tas moueri à se motu augmento, & nutri-
tionis, & tamen non possunt in
medio motu sistere, cum non habent
facultatem cessandi ab augmentatio-
ne, & nutritione, semel sumpti alimen-
to, nec in contrarium moueri. Se-
cundo, quia illud quod est habere fa-
cultatem cessandi a motu, aut in con-
trarium moueri proprium est eorum,
quæ mouentur à se per cognitionem,
quo tamen gradibus, & sensibus cog-
nitione carentibus non mirum est si
non ediscuntur. Tercio ergo ratio,
quæ affert Aristoteles, quia habet vim
propria sententia (hæc est) omne
quod à se mouetur debet habere par-
tem per se mouentem, & partem per se

moueri: constat autem, quod gradus
& leuia partem per se mouentem, &
per se moueri distingat: ergo non mo-
uentur à se, maior probatur illud, quod
moueri est in actu, illud vero, quod mo-
uetur in potentia: hæc autem duo non
possunt inueniri in eodem subiecto se-
cundum eandem partem quia repug-
nat, ut idem secundum eandem par-
tem sic in actu, & in potentia: ergo in
eo, quod à se mouetur debent esse distin-
ctæ partes quarum altera sit mouens,
altera per se moueri: minor probatur,
quia grauis, & leuia, sunt homogenea
id est, habent partes omnes eadem
rationis ergo non distinguuntur in par-
tem per se mouentem, & per se mo-
uentem, quia non est maior ratio, quare in
partibus a quæ, verbi gratia, aut totas
vna sit mouens: altera vero motus, his
rebus rationibus nos addimus quare
tam forte non minus fortem prodebat
etiam separata mouentur à proxi-
mo vel vitales in lapide, aut lignis for-
se motus, & tamen non dicuntur
moueri à se, ergo quæuis grauis, &
leuia mouentur separata à generantibus
non dicuntur moueri à se.

Secundo contra veritatem Aristotelis
dicitur quia diximus propositionem pro-
positam suffraganter probari in singulis
multis multipliciter. Primo sic in non
viuentibus possunt dari partes distinctæ
alia quæ sit per se mouens (scilicet anima
forma grauis alia per se motus, scilicet
materia) sed in eis ergo si quid probatio
illa etiam non viuentibus moueri à se. Re-
spondetur, quod huiusmodi partes per
se mouentur, & motus non solum de-
bent esse essentialis: sed etiam integra-
les. Vnde in non viuentibus, licet possi-
mus assignare partes essentialis mate-
riæ, & formæ, non tamen integrales,
quod necesse est requiri in subiecto, quod
mouetur à se huius ratio est. Prima,
quia tunc motus non sit actus: motus
immediatus: sed in subiecto aliquo tunc mo-
uetur quæ subiectum mouetur, & mouetur in
huiusmodi

in similibi autem organum, & instrumentum semper est aliqua pars integralis, & eo ipso, quod, & dicitur, huiusmodi pars dicitur principium quo possit moveri, & se habere eandem destinationem partium integralium, non est in gradibus, & leuibus, sed omnes sunt eiusdem rationis. Secundum, quia neque materia potest esse id quod mouetur, nec forma id, quod mouet. Nam quod mouetur motu locali acquirit esse in loco: materia autem non acquirit esse in loco: ergo non est, quod mouetur: sed totum compositum ex materia, & forma actus enim sunt supposita eorum: ergo nec materia est pars per se mota, ut quod nec forma est pars per se mouens, & principium actuum motus: et id est per se motum, & principium partium motus. Nam principium actuum motus est, quod mouet, ut quo nempe forma. At vero per se mouens est quod mouet, ut quod: similiter ipsum principium partium motus est quod mouetur, ut quo nempe materia. At vero, quod mouetur, & quod mouetur, est compositum ex materia, & forma: quia uis ergo possumus designari in gradibus, & leuibus principii actuum, & partium: non tamen pars per se mouens, & per se mota: sed contra hoc dices secundo totum graue est, quod mouet, & quod mouetur, diuersa tamen ratione, quia mouetur per se motum: tamen per accidens. Respondetur, hoc fieri non posse, quia omne illud, quod mouetur, debet habere aliquod, quod per se moueat: graue autem per se mouetur, quia mouetur naturaliter: ergo debet habere, quod per se moueat: solum autem est dicere quod graue mouet per se, mouetur uero per accidens autem contra. Dices tertio, quod totum compositum secundum diuersas rationes est, quod mouet, & quod mouetur, quia mouet, & graue ratione formae, mouetur autem ratione materiae. Respondetur, hoc non esse possibile, quia omne, quod mouetur ab alio mouetur: ita quod illud aliud sit distinctum suppositum totale,

vel partialis, aliis nihil probaret Aristoteles. Rhy. cap. 1. illa ratione qua probat, Tamen idem dicitur actum esse ad aliquod primum, & secundum, quod moueat, & non mouetur ab alio, si dicitur processum in infinitum. Nam dicere potest, quod prima causa mouet aliam per se primo, & mouetur a se. Unde potest esse conclusio Aristotelis, primam causam esse immobilem in omni genere mutationis: quod autem quidquid mouetur mouetur ab alio: quod sit aliud suppositum, vel realitate partiali. Probat Aristoteles. 1. 2. 7. Rhy. cap. 1. inductione, nam cum eorum, quod mouentur, alia violentur, alia naturaliter moueantur. Quae violentur ab alio mouentur, quae uero naturaliter mouentur, si mouentur a generante, ut inanimata, iam mouentur ab alio: si uero mouentur a se, ut animata, iam mouentur etiam ab alio, nempe ab aliqua sui parte, ut potest a corde. Secundum, quia si aliquid mouetur a se primo, iam idem respectu sui est simul esset in actu, & in potentia, ac proinde perfectum, & imperfectum, quod implicat. Patet consequentia, quia quod mouetur, est in actu, & perfectum, quod uero mouetur, est in potentia, & imperfectum. Sed adhuc queritur eo foris impugnatur fundamentum istud ab Scot. & Greg. ut supra, quod ut melius prestare possit aduertent, duplicem esse actum, alium formalem, uirtualem alium, actus formalis est secundum quem subiectum a forma sibi inherente denominatur, quo actu est calidum ferrum candens: uirtuali uero actu est secundum quem denominatur a forma sub qua iste continetur eminenter, ut sol dicitur calidus a calore quem emittenter continet in sua luce, quia eius calor. Similiter potentia duplex est: alia formalis, quae est ad actum formalem, uirtuali alia, quae ordinatur ad actum uirtualem. Dicunt ergo isti auctores, quod cum Aristoteles dicit aliquid non posse moueri a se primo, quia iam idem esset in actu & in potentia solum loquitur, vel

de actu, & potentia formali, vel de actu, & potentia virtuali, & sic non verum est, quod potest esse simul respectu eiusdem actus, & potentia. Tamen quod aliquid sit simul in actu virtuali, & in potentia formali, non est inconueniens sed potius necessarium, & ita fieri potest, quod graua & leuia sunt, quae sunt in potentia ad locum, & in actu virtuali quia continent emittentem illum moueantur à se ad illud consequendum formaliter; ex hoc enim solum sequitur, quod tantum sit in actu virtuali, & in potentia formali. Verum tantum hæc interpretatio Scoti merito ab omnibus rejicitur. Primo quia cum actus virtualis sit perfectior actu formali, magis repugnat esse in eodem simul respectu eiusdem actus virtualis, & potentia formalis, quam actus, & potentia formalis. Quod autem actus virtualis sit perfectior actu formali probatur inductione, quia creaturæ, quæ sunt eminenter in Deo perfectiori modo sunt, quam in se similiter calor in sole in quo est virtualiter perfectius continetur, quam in igne in quo est formaliter. Deinde, quia in illa ratione sic ab Scoto interpretata, non sequitur, quia probare mittitur Aristoteles nempe in eo, quod mouetur à se dari partem, quæ mouetur, & non mouetur per se, & quod sit vniuersi primum mouens omnino immobile. Neutrum autem ex his sequitur, quia si actus virtualis, & potentia formalis simul esse possunt in eodem, respectu eiusdem, iam idem à se omnino moueri posset, alias à se moueri, tantum enim sequitur, vt tunc simul esset in actu virtuali, & potentia formali, quia effectus tunc enim minus causa æquiua, respectu sui motus, quia modo est gradus respectu motus localis.

Sed obijcet aliquis idem etiam inconueniens sequitur in viuentibus si

moueantur à se, sicut in non viuentibus, quod, scilicet idem esset in actu & potentia: ergo, aut ratio nihil probat, aut viuentibus etiam non possunt moueri à se. Respondetur; in non viuentibus esse inconueniens, vt idem sit in actu, & potentia; non autem in non viuentibus, quia in viuentibus sunt diuersæ partes, & eterogeneæ, id est, diuersæ rationis, atque adeo secundum vnā potest esse in actu, & secundum aliam in potentia, & vna potest aliam impellere in non viuentibus secus, eā partes omnes sunt homogeneæ eiusdem rationis, & virtutis. Atque adeo non est maior ratio, quare vna sit mouens, atque altera mota. Vnde idem secundum idem esset actu, & potentia, siue graua, & leuia moueantur à se.

Sed obijcies, si in viuentibus vna pars mouet aliam, non esset procedendum in infinitum, deueniendum est ad vnā primam partem, quæ moueat aliam, & tunc rogo à quo illa pars moueatur. Si dicat quod à se ipsa: ergo idem est in actu, & in potentia. Atque adeo, reddat eadem quærellā. Si autem dicas, quod à generante: ergo etiam animata mouentur à generante, sicut inanimata occasione huius argumenti Sancti Thomæ, Opuscul. 35. de motu cordis multa dicit, & bene pro quo supponendum est, quod supra diximus ex sententia Aristotelis, quod cor in animalibus est prima pars, quæ primo mouet, alia quia in corde prius residet virtus motiua potest autem eor dupliciter moueri. Primo modo ad motum totius, & hoc modo per accidens mouetur: sed quando mouetur totum, per accidens mouetur oculus, & cum mouetur nauis aut currus mouetur Nauta, vel Auriga. Secundo modo mouetur, cum suo proprio motu dilatationis, scilicet, & contractionis quæ durat à principio vitæ animalis vsq; ad corruptionem quo motu producantur, quædam species vitales,

vitales, & animales, quæ sunt subiliora sanguine, quibus exercentur operationes corporis. Nam per animales nutritur animal, & semper vitales verò exercent motus proprios animalium, scilicet progressiuum, quia tales species sunt dispersæ per corpus, de hoc ergo motu, quo cor mouetur persequeretur obiectio a quo moueat, & respondet Sancti Thomæ loco citato, quod mouetur à generante cor per alio motu, quia sicut est generans, & causa principalis propriæ passionis ita & motus cordis, quia perpetuus, & durat in animali tanquam passio illius. Vnde ad argumentum responderetur veram esse, quod illa prima pars non mouetur à se: sed à generante: non tamen inde sequitur, quod totum animal. Nam quando animal est in actu, iam habet sufficiens principium per illam partem ad hoc, quod moueatur. Vnde sicut generare est qui dat visibilitatem homini: non tamen est causa, quare totum postea moueatur in actu.

Sed dices cor est graue, & tamen mouetur sursum, & deorsum: ergo, ille motus non est naturalis cordis: sed violentus. Respondetur, quod licet ille motus sit violentus cordi (inquantum graue est) est tamen naturalis (inquantum pars viuens informat anima) sicut cum pes mouetur sursum, & deorsum motu progressiuo naturaliter mouetur, quia licet ille sit violentus (inquantum graue est) est tamen illi naturalis, pro ut pars viuens, & ab anima informatur, ut sic, aut est determinatum ad omnes differentias positionis, si autem dicatur, quod si illa virtus motiua semper primo resistit in corde, sequitur, quod alia semper moueantur motu locali. Probatur sequela, quia motus cordis dilatationis, scilicet, & constrictionis semper durat, qui est modo causa, Quare moueantur alia partes: ergo semper debet moueri naturaliter motu lo-

cali, quod est absurdum. Respondetur, quod licet iste motus cordis sit requisitus ad hoc: quod animal moueatur, modo res quiescat, in bruis est appetitas, in hominibus verò voluntas.

Sed quæret aliquis, unde ille motus cordis dicatur prouenire, nisi quid ab anima vegetatiua, aut rationali. Ratio Sancti Thomæ loco citato est, quod proueniat talis motus ab anima sensitiva, non autem vegetatiua, quod probatur ex eo, quod etiam in plantis reperitur anima vegetatiua, in quibus non reperitur talis motus cordis.

Quod si obijcias, quod omnis motus qui procedit ab anima sensitiva sequitur cognitionem sensitivam: sed ille motus est ante quamcumque generationem sensitivam: ergo non procedit ab anima sensitiva. Respondetur, quod motus, qui procedit ab anima sensitiva, duplex est, alius, qui sequitur animam sensitivam, pro ut informat corpus, exemplum primi, cum animal mouetur propter cibum delectabilem, cuius speciem apprehendit talis motus, sequitur formam apprehensam: at vero motus cordis non sequitur formam apprehensam, sed sequitur ipsam, pro ut informat corpus. Quando autem Aristoteles dicit motum respirationis esse naturalem, & Sanctus Thom. dicit motum pulsationis esse naturalem, non intendunt negare huiusmodi motus prouenire ab anima sensitiva: sed solum volunt ostendere hos motus non esse voluntarios, sicut progressivus motus: sed esse naturales, id est, non dubitationes. Pulsat enim cor cum nobis, & suspirat etiam, & nollens, quantum enim motus respirationis nempe, quod fiat cerebro, scilicet, raro positum sit. In voluntate tamen respiratio absolute in voluntate posita non est, nisi in vellis suffocari.

Hic autem si quæras quorsum innouatur isti duo motus. Respondent me-

medici eisdem vsui eos insinuare, scilicet in seruire, scilicet, vt conseruentur, modica ventillatione calor naturalis in omnibus partibus animalis, & fumosi vapores pellant: nam cum animal respirat recipit intoracem aerem modicē frigidum, & coruulsionē suā ex illo aere quidpiam accipit illum, qui mittunt per arterias, quæ simuliter habent pulsationem, restringunturque, & extenduntur, vt illum aerem recipiant prius acceptum, & cum illo sanguis, id est, cum aliis vaporibus expellantur.

Sed si ita est, dicit aliquis cum in plantis non sit talis motus cordis sequitur in earum motu non posse assignare partem per se mouentem distinctam à per se mota. Respondetur, quod in plantis est motus localis, qui, quæ sequitur post augmentationem, quæ scilicet partes, quæ adueniunt occupant maiorem locum, & in isto motu est etiam assignare partem per se motam eo modo, quo est in illis. Nam pars per se mouens, sunt partes præexistentes, & pars per se mota, sunt partes, quæ de nouo adueniunt, si ita enim in plantarū motu nobis philosophandum est, sicut in motu augmentationis viuientium.

Sed hic insurgit maior omnium difficultas, quæ multos in hac re trepidat, facit, & sententiam Aristotelis, & Sanctus Thom. libenter deserere. Nam videtur, quod plures sint motus, & mutationes, in quibus animal à se mouetur, cum enim in illis non sit assignabilis pars per se mouens, distincta à parte per se mota: ruit ergo huius sententiæ fundamentum. Antecedens probatur, quod in primis animal à se augeatur, & aueritur, & tamen in augmentatione, & nutritione non est assignare partem per se mouentem, distinctam à parte per se mota, nam huiusmodi eorū esse non potest, nam eius, quod augeatur, quilibet pars augeatur. Unde ipsum

eorū augeatur, & aueritur, sicut reliquæ corporis partes: ergo non est pars ipsa mouens aliis esset per se mouens, & per se mota in actu, & in potentia, quod implicat.

Si autem dicat, quod in augmentatione pars per se mouens sunt partes præ-existentes in virtute: pars vero per se mota est pars, quæ accedit viuenti per augmentationem, hæc euasio nulla esse videtur, quia terminus motus non mouetur: mouetur vero quod est subtyroque termino, terminus ad quem non est subtyroque termino: ergo non mouetur: sed pars adueniens in augmentatione est terminus ad quem augmentationis: ergo non per se mouetur illo motu, & consequenter partes aduenientes non possunt esse partes per se motæ. Similiter in sensationibus mouetur animal à se, videtur enim homo à se imaginari, auditque, & tamen in his mutationibus non possumus assignare partem per se mouentem, distinctam à parte per se mota, præcipue integrale: tamen in mutationibus spiritualibus, vt in uolutionibus, & intellectiōibus hinc intus inuenies, intelligis enim homo seipsum, & à se vult. Similiter in his autem impossibile est partem integram mouentem distinctam à per se mota, cum sint potentia spirituales, quæ carent organo coordinati, & consequenter partibus integralibus: sed hæc quamuis diffinita sint, non debent nos facere ab expositione recedere: Pro solutione tamen aduertendum. Primum, quod in augmentatione duplex est actio, alia dispositiua, quæ disponitur, & consequitur alimentum: alia est conuersiua alimenti in substantiam aliter, & hæc dicitur, propriè augmentatio. Quo supposito, dicendum est, quod in illa actione dispositiua facit assignare partem per se mouentem, & per se motam: quia pars per se mouens est totum viuens: pars vero per se mota est alimentum

mentum. At vero in actione conuer-
sua etiam est duplex. Ratio quædam
dicitur nutritio, & est illa, qua ex-
tenditur forma substantialis ad infor-
mandam materiam alimenti, alia est,
qua dicitur cognitio, & est illa, qua
notum, & partes totius habent mai-
orem quantitatem, quam antea ha-
bebant, quia in augmentatione vi-
uentis, quælibet per se augetur. Mo-
do dico, quod in qualibet actione is-
tarum potest assignare pars per se
mouens, & pars per se mota. Nam
in nutritione pars per se mouens est
totum viuens: pars vero per se mota est
materia prima alimenti.

Sed contra hoc dicit aliquis,
quod totum est, quod nutritione non
autem est materia prima: ergo pars
per se mota, non est materia prima:
sed tantum compositum, & sic hoc ve-
rum est: assignare, non posse pars per
se mouens.

Respondetur, quod hoc nomi-
næ nutritio significat actum in or-
dine ad terminum, sicut generatio
in quantum actio: atque ideo, ut sic,
non denominat subiectum: sed ter-
minum: at vero ut nutritio est, deno-
minat subiectum, & quia ipsa ma-
teria est, quæ mutatur in nutritio-
ne de una forma in aliam, ideo di-
citur materia prima pars per se mo-
ta, non autem compositum, sicut
generatio, ut actio denominat termi-
num generationis, quia totum dici-
tur generari: sed ut mutatio deno-
minat subiectum, scilicet materiam,
quia ipsa tantum materia est subie-
ctum generationis.

Vel secundo respondetur, quod ma-
teria dicitur pars per se mota, quia
est pars informata forma viuensis,
quod sufficit. Si autem rursus dicat,
quod distinctio hæc partium non so-
lum debet esse essentialium: sed inte-
gralium, ita ut iam pars per se mo-

uens, quam per se mota debet esse
integralis: sed materia prima in nu-
tritione non est pars: sed essentialis:
ergo non est pars per se mota
pariter communis, quia hac sola ra-
tione diximus materiam, & formam
grauis non per se esse principium per
se mouentem, & partem per se mo-
tam. Sed responderetur, quod non est
necesse, quod utraque pars mouens,
& mota sit integralis, nisi quando
motus recipitur in toto composito, si-
cut contingit in motu locali, in quo
nec materia esse potest, quæ locali-
ter mouet nec forma, quod moue-
tur: sed totum, quod locum ad-
quirat: at vero in nutritione, quæ
subiectatur in materia prima, quæ ita
motuque informata dicitur sufficere
vltima pars sit integralis mouens,
scilicet, quia quod mouet est materia,
quæ est pars essentialis.

Deinde in illa actione, quæ di-
citur augmentatio, qua totum ad-
quirat materia quantitatem potest,
etiam assignari pars per se mota, &
pars per se mouens. Nam pars per se
mouens sunt partes præexistentes in
viuente: pars vero per se mota sunt
partes de nouo aduenientes; quam-
uis enim dicantur in rigore per se
motæ, scilicet, per se productæ.

Nam ut recte probat argumentum
terminus nutritionis non mouet. Di-
cuntur autem per se motas, hoc est,
per se productæ, & hæc est differen-
tia inter has actiones, quod in mo-
tu locali pars per se mouens dicitur,
impleus; pars vero per se mota di-
citur impulsæ in motu augmenta-
tionis; pars per se mouens dicitur,
producens, pars per se mota dicitur
informata, quod sufficit, quia per
se motum non sumitur in illo rigore,
ut subiectum illius se habeat
aliter nunc, quam prius: sed ut
passionem aliquam sonat, ita et

per se motum vel patiatum, vel producat
tur ex quo patet solutio ad primum ar-
gumentum.

Pro solutione secundæ aduertendum
est, quod duplex est motus alius phis-
icus, qui est motus actus, entis imperfe-
cti, ac diuisibilis, vt docuit Aristoteles. 6.
Physicor. text. 3. dicens omne B. esse
diuisibile, aliud autem est specialis, seu
Mathe. vt intellectio, volitio de quo
loquens Aristoteles tertio de Anima ca-
pite quarto, intelligere esse quoddam pa-
ticipium ergo est quod Aristoteles do-
cet, quod a se mouetur diuisibile, esse in
partem per se mouentem, & partem per
se, motam locutum fuisse de motu phis-
ico, non autem de speciali. Quod suppo-
situm respondetur primo, quod in omni-
bus sensationibus pars per se mouens
est cerebrum, quod principium omnis
sensationis est: pars vero per se mota
est potentia sensitiva, tam interna,
quam externa simul cum suo organo,
etiam principium in qua residet. Secundo
respondetur, quod in visione, pars per
se mouens est obiectum colore affe-
ctum, media specie sensibili: pars vero
per se mota est oculus organum corpo-
rale: in sensibus autem externis cum
accedant ad spirituales sufficit, vt pars
per se mota sit integralis, qualis poten-
tia interna cum suo organo: pars ve-
ro per se mouens est species sensibilis
ad illud vero de intellectibus iam
diximus non comprehendere ab Aristo-
tele, quia non sunt motus phisici, quam-
uis aliquando reperitur pars per se
mouens, & per se mota. Nam pars
per se mouens est ascensus principio-
rum, pars vero per se mota est ascensus
conclusionis, hoc in discursu, ad pri-
mam autem intellectiōem mouetur
motu a Deo, secundum sententiam San-
cti Thomæ, vel decipit, quod species in-
tegrales sit per se mouens, & intelle-
ctus ipse pars per se mota, & idem con-
stingit in volitionibus. Nam cum sint

motus spirituales, non est necesse, vt in-
tegrales, quæ tam in partem integralis mo-
uentur, & in partem: sed incoeruitabili-
bus solum. Sed aliquid proportionatum
partem per se, & motam: sed in corpo-
ribus solum: sed aliquid proportiona-
tum parte per se mouenti, & parte per
se, moti.

Sed vltimo obijciat, quod Aristoteles
6. Physic. text. 3. ait alia mouentur ab
extrinseco: ergo non mouetur a se sed
ab alio. Respondetur vnum esse in alio
genere motus, non in eodem. Pro quo
aduerſus mota, & alia mota, & mouens
exemplum est, vt baculus quando mo-
uet aquam, est mouens: quando vero
mouetur. Ab alio, est motus. Exem-
plum secundum imago formata, vel po-
timum mouet voluntatem, vt ille ad opte-
mus ipsum tamen, non mouetur, sic se
habet appetitus in animalibus, quod est
mouens, & etiam motum est mouens,
quando est causa operationum anima-
lium est motum ab extrinseco, id est,
ab appetibili: omnis enim appetitus
causatur ab aliquo appetibili: atque
ideo quamuis executio motus localis
sit ab extrinseco in genere motus pro-
gressiuæ tamen in alio genere mo-
tus est ab extrinseco, nempe ab ap-
petibili: ergo est agens extrinse-
cum. Vnde Auicenna ait balneum est
in anima agens desiderium.

Secunda conclusio grauius, & leuius
mouentur a generante. Probat ratio-
ne Sancti Thomæ, desumpta ex hoc
principio philosopho, qui dat formam
dat esse sequentia ad formam, id est,
generans cum forma dat genito om-
nia accidentia, quæ ad perfectionem na-
turalem illius spectant: sed quam-
uis in loco naturali est perfectio na-
turalis grauius, & leuius: ergo ge-
nerans, qui dat formam grauius,
dat etiam quietem loco naturali:
hanc autem consequi non potest, ni-
si medie motu: ergo dat motum, quo

quo consequatur perfectionem illā naturalem, sicut si aliquis homo generaret aliquem hominem, & impediretur, ita ut non posset producere risibilitatem, si postea influatur illa risibilitas, debet tribui generanti, cuius ratio est. Quia nondum erat cōpleta generatio, quousque produciuntur proprie passionēs, quas compositionem secundum naturam aptum erat habere: ex principio autē huius rationis deducuntur duo. Primum est, quod actus quo genitum perficit animalia à se non tribuitur generanti: sed genito ipsi. Vnde ignis dicitur calefacere à se, quia calefactione perficit aliud, & non ipsum. Secundum est, quod actus ille quo genitum non semper, sed tempore certo perficitur, qualis est augmentatio non tribuitur generanti, sed genito: quia tantum ille actus secundus generanti tribuitur quo genitum omnino tempore est aptum perfici secundum naturam. Ex quibus recte intellectis soluuntur omnia, quae obijci solent contra rationem hanc.

Obijciunt primo, ex hac ratione sequi, quod omnis actio grauium, & leuiū sit à generante scilicet actio, qua ignis calefacit, & qua frige facit: quia hae sunt perfectiones grauium, & leuium soluitur autem obiectio ex primo documento, quod his actionibus potius animalia à se perficiantur, quam se ipsa: generans autem solum dat genito cū forma perfectionem; quia ipsum perficit non illā, qua aliud perficiens audit: quod cū calefactio sit actio transiens, quae in passu recipitur ex eo, quod ignis calefaciat à se non sequitur, quod sit in actu, & in potentia simul: sequeretur autem si à se localiter moueretur, quod motus localis in ipso met igne recipiatur, & maneat.

Obijciunt secundo, quod saltem sequitur viuētia non moueri à se: sed à generante sicut hoc, quod est quiescere in proprio loco est perfectio grauium, & leuiū ita hoc, quod est moueri actua-

liter est perfectio viuētiū: erga verū quae autem neutrum est à generante: sed facile soluitur obiectio ex eo, quod moueri actualiter non est perfectio viuētiū: sed hoc, quod est per se mouere, & habere partem per se mouentem, & partem per se motam, & hoc tribuitur generanti, sicut risibilitas tribuitur enim autem risus. Tum etiam secundo non tribuitur generanti moueri actualiter: quia nūc sit perfectio viuētiū, quia non sunt apta moueri: sed certis temporibus, sicut enim tribuitur augmentatio, aut nutritio, quia his genitum non semper est aptum perficio: sed certis temporibus dum, scilicet quāuis perfectā dispositionē membrorum non attingit.

Et si dicat, quod saltem nutritio debeat tribui generanti, quia quando uiuit homo vel animal nutritur, licet nō semper augeatur. Ex Aristot. primo de generatione cap. 5. ergo semper animal aptum est perfici nutritione, & consequenter hae saltem perfectio tribui dicitur generanti: sed Res. quod enim in omni instanti est nutritio: sed quando reparatur deperditum: quod autem Aristot. docet semper nutriri animal, quando uiuit intelligendum est in omni etate, quia semper deperditur, & restauratur aliquid per susceptionem alimenti: non autem, quod in omni instanti fiat nutritio, vel dicendum, quod solum generans dat genito perfectionem, quam potest habere eo ipso, quod est animal aptum nutriri. Primo nutritio sit à generante; continuatio uero ipsius à se ipso, quia cōrinationem non est aptum habere ipso, quod est.

Tertio obijciunt, quod si graue sit à suo centro, & postea abstrahatur ab illo rursus quod moueatur ille secundus motus non est à generante: sed à seipsis. Patet sequela, quia cum primum locū ad quisiuit completa est generatio, sed Res. quod licet in primo loco esset iam perfecta, & completa generatio, & sic quando illo secundo motu, motu mouetur

tur perficit, & ideo tribuitur generanti motus ille.

Tertia conclusio in grauibz & leuibz solum est principium passiuum principale intrinsecum in ordine ad motum localem: sed forma illorum est principium actiuum instrumentale, simul cum grauitate, & leuitate.

Prima pars conclusionis probatur, quod scilicet in grauibz, & leuibz sit principium intrinsecum principale passiuum ad motum localem primo sic, iam materia, & forma in grauibz, & leuibz est natura: sed omnis natura est principium intrinsecum principale motus: ergo forma, & materia in grauibz, & leuibz: sed non est forma, neque materia principium actiuum in illis: (vt probatum est,) ergo est passiuum. Confirmatur hoc ipsum, quia principium passiuum motus nihil aliud est, quam inclinatio ad motum deorsum, & sursum alius non naturaliter: sed violenter mouerentur: ergo materia, & forma sunt principium passiuum motus localis grauium, & leuium.

Secunda vero pars conclusionis probatur, scilicet quod forma substantialis in grauibz, & leuibz simul cum grauitate, & leuitate sit principium actiuum instrumentale motus, licet non principale. Primo sic, omne agens quando agit in passum, vel dat esse coniunctum cum illo passo per se, vel per suam virtutem instrumentalem derelictam in passo, quia omne agens Physicum agit per contactum, sicut ignis quando introducit suam formam in lignum est coniunctus per se: at verò quando animal generat aliud animal ad animatum materiam non praesens per se: sed per suam virtutem derelictam in semine: sed generans in grauibz, & leuibz non potest esse praesens per se ad motum localem illorum: ergo debet esse per

suam virtutem derelictam in illis instrumentalem: sed haec virtus debet esse forma simul cum grauitate, cum nulla alia res possit assignare, quae sit instrumentum generationis: ergo forma substantialis simul cum grauitate, & leuitate est principium actiuum instrumentale motus. Secundo probatur nam omnis essentia est causa instrumentalis efficiens propriarum passionum: (vt docuit Sanct. Thom. 1. parte questio. 75. articulo. 2.) ergo forma substantialis grauium, & leuium debet esse causa efficiens instrumentalis propriarum passionum: sed hoc ordinetur quod essentia sit causa immediata primae passionis est essentia media prima passione sit causa instrumentalis issecundae: sed sic est, quod hoc, quod est grauium, & leuium moueri ad sua propria loca est propria passio grauium, & leuium, & non est prima, quia inter hanc, & formam substantialem mediat grauitas, & leuitas: ergo illa secunda passio scilicet moueri sursum aut deorsum dimanat a forma substantiali media grauitate, & leuitate tamquam a principio instrumentali actiuo. Unde sequitur deceptum fuisse Valles contra Versia. 11. & Scotus. 1. quest. purantes grauitatem, & leuitatem esse qualitates passiuas ad motum naturalem, non actiuas.

Quod praeter dicta, probatur ex Aristotele quarto. Physicorum textu. 86 dicente rarum, & densum contrarietate leuitatis, grauitatisque esse efficientia motus, & secundo ceteri text. 104. asserente minorem grauitatem maiori pelli, & ratione efficaci probat: Nam impetus impressus a projiciente proiectus, est qualitas actiua: ergo similiter grauitas, & leuitas impressa actis a generante sunt qualitates actiuae. Et secundo vrgetur. Nam si essent qualitates passivae, cum potentia passiuum sit potentia contradi-

tionis scilicet. non minus ad vnum, quam ad alterum determinata: ergo graua Ver. Gra. remoto proijciuntur minus sursum, quam deorsum naturaliter mouerentur. Nec obstat si dicat illa potentia denominari à forma substantiali. Nam forma substantialis non operatur immediato; sed aliquo organo intermedio, quod tantum carent graua, & leuia, quod expressè testatur Aristoteles, Sanct. Thomas opusculo 32. & 12. quæst. 36. artic. 2. & Augustinus 3. confessionum capite. 6. ubi dicit corpus pondere suo mitti ad locum sursum enim adimatum est: sed ad locum sursum ignis deorsum lapidis ponderibus suis agunt.

Dices tantum in his, quæ mouentur à se tamquam à proprio actiuo principali est dare partem per se mouentem, & per se motam: ergo similiter in his, quæ mouentur à suis formis, tamquam à proprio instrumentali. Respon. longè disparem esse rationem. Nam à quibus datur pars per se mouens, & per se mota datur principium principale motus, ne idem sit in actu formali, & in potentia formali: at vero in grauibz, & leuibz solum est instrumentale principium. Vnde quamuis in illis non sit huiusmodi distinctio partium solum sequitur, quod idem sit in actu instrumentali, & potentia formali.

Sed præter hæc quæ dicta sunt ex quo contra vniuersam doctrinam sunt argumenta aduersariorum id est effectus in actu postulat causam in actu testè Aristotele. 1. Physicorum capite 3. & motus actu postulat ex quo inferatur falsam esse sententiam antiquorum Empedocles; scilicet & Anaxagore assententium graua, & leuia moueri à cælo, quàm opinionem Valles contrario Veris. 10. putare esse Aristoteles eo quod dicat illa moueri à generante in

quæ eriant opinione est Pereyra, & Petrus Martinez. 4. de cælo capitulo. 3. in meritis tantum, quia cum Aristoteles. 8. Physicorum tex. 33. docet graua, & leuia moueri à generante loquitur de particulari non de vniuersali, & ita non loquitur de cælo, quod patet, quia ipse Aristoteles primo cæli tex. 89. impugnat cælum mouere graua, & leuia, quia scilicet ex eo sequitur maius graue vel leue tardius moueri in suum locum naturalem, quàm parum graue, vel leue; tum etiam sequitur graue cum maxis accedit ad locum naturalem tardius moueri, quia magis distat à cælo, quorum vtrumque, & falsum est, & contra experientia.

Infero secundo falsum esse, quod dicit commentator 3. & 4. cæli tex. 32. quem sequitur Pereyra 7. Physicorum capitulo 35. scilicet quod, sicut remus per se mouet nauem, & per accedens mouetur à navi: ita graua, & leuia mouent per se medium & per accedens mouentur à medio, quod plusquam falsum est primo, quia enim semper eadem pars medijs subest his mouibz sed alia, & alia.

Secundo quod necesse est, ut graua, & leuia ante motum localem semper motu alij moueantur, sicut remus ante aquam mouet nauem, & ab illa moueatur necesse est moueri aliquo motu animalis nempe extensione, & conuentione brachiorum, quæ mouent remum.

Inferunt tertio falsum esse etiam quod dicit Benetus tertio Physicorum textu. 24. graua, & leuia quo ad inclinationem motus per se moueri à generante vel à remouente prohibens tamen quo ad continuationem motus moueri à se ipsis hoc inquam falsum est, etiã primo quia si generans est causa particularis, motus etiã erit reliquorum nam cum prima pars distat ab illis: ergo

ergo à secunda eius modietate iam distat generans & per consequens sicut illa causat ab ea distans causauit etiam reliquas etiam si distet ab illis aut dicas qui potest quare illa causare possit magis vero distantem non possit. Secundo, quia 8. *Physi.* cap. 4. aperte docet Arist. mouens prohibens non per se, sed per accidens solum mouere cum solum tollat impedimentum & non determinee quo moueat: sed illum relinquit suæ naturæ: ut scilicet si sit graue, moueat deorsum; si leue rursum candē incalee huius questionis præter ea, quæ dicta sunt contra vniuersam doctrinam super sunt soluenda non nulla argumenta contrariorum, id est effectus in actu postulat causam in actu recte Arist. 1. *Physi.* cap. 3. & motus actu postulat mouēs in actu cum motus sit actus mobilis à mouente ut docet Arist. 3. *Physicorum* cap. 3. sed quando grauiā & leuiā mouentur vel generans est corruptum vel ab illo distans: ergo ista nō mouentur à generāte sed à se ipsis. Res. quidam & est communis solutio quod nō est necesse quod generans sit præsens per se ad motum; sed sit quod sit præsens per suam virtutem derelictam in mobilem scilicet passio citra generans relinquit grauitatem grauibz ut ipso absenti moueri possint, sed hæc solutio in sufficiens est deficit in duobus primo, quia virtus derelicta à generante semper est instrumentum: ergo semper est agens à quo: vult semper est id quo generans mouetur potest, ergo assignare mouens quod principale, quod moueat & agat corrupto vero generante aut absente deficit: ergo deficit mouens quod atq; idē motus deficiat cōsequētia probat quia virtus derelicta à generante est forma quædā hæc autem solum est mouens quo deficit: ergo mouens quod ex hoc oportet assignare: ergo debet esse suppositum aliquod præter virtutem derelictam à generante. Secundo, quia instrumentum hoc habet ex sua ratione ut non moueat nisi

motū à principale agente deficitē aut generante non potest moueri, ergo agere mouere graue aut leue eo circa dicendum est, quod quamuis generans ab sit aut corruptum sit adest tamen prima causa supiens generationis defectū attribuitur autē motus generantis quod dedit formam substantialem & virtutem motuam quis, utitur in instrumentis Deus ad motum.

Secundum est illa solum accidentia possunt esse à generante, quæ sunt cum regerit: sed motus non sit cum regerit: ergo motus non sit à generante minime probatur, quia res mota incipit per primum sui esse motus vero per alterū non esse. Res. falsum esse motum aliter incipere, quam graue aut leue diximus supra in anima non habere motum minimum, & ita incipere per vltimum, & quamuis vnum esset, quod motus non inciperet cum esse genita nihil probat argumentum nam etiam est à generante, quod aptum est semper perficere genitam, & quamuis in instāu in quo est genitum non esset tantum immediate post illud instans esse aptum cum incipiat per vltimum non esse: & quia huius modi est motus etiam est à generante.

Tertium argumentum est, quod habet potentiam actiuam si recte applicetur passum agit per se grauiā V. G. habent potentiam actiuam tendendi deorsum nempe grauitatem: ergo si sint extracta à locis naturalibus mouebuntur deorsum à se minimū probatur, tū quia si grauiā sunt supra lignum putridum illum rumpunt sua grauitate, & deorsum feruntur cum quia sua grauitate rapiunt ferrumq; secum minus graue deorsum sibi aligarum: ergo habent virtutem tendendi deorsum, scilicet grauitatem confidens generans solet aliquādo generare aliquā quorum alterum sit magis graue alterum minus graue: ergo si tunc querimus causam in equalitatis extra generans, etiam erit quædā causa motus extra generātem. Res.

Ad

Ad primum solum probare grauiā & leuiā habere virtutē actiuā, quā pos-
sint adipisci suū locū naturāle: hęc
autē virtus instrumentalis est nō prin-
cipalis; quia cum nō sit in elementis
aliud passum ā mouente: Tale mouēs
nō potest esse principalis: sed instrumē-
tale actu, alias idē simul esset in actu,
& in potentia: Ad confirmatiōē. Res-
pondendo antecedens, & negando cō-
sequentia. Nam sicut illius in æqualita-
tis nō querimus causā principalē
extra generans: sed instrumentalem, ita
dissimilis motus solum causā instrumē-
talis erit, querenda extra generans nē-
pe maior & minor grauitas. quare, hic
collocata, sint nō illic. Sed dices, quan-
do genitū mouetur contrariū motu ab
eo quo mouetur generans, tunc genitū
nō poterit mouere ā generante. V. C.
quando scilicet & ferro per contactum
producitur ignis, qui sursum mouetur;
ferrum vero, & flexi, quę sunt genera-
tio deorsum. Similiter in fulmine, quod
fit in aere per Anthroparitam, si talis
detur (de quo 2. lib. de generatione la-
tius dicam) id est per vnus contrarij cir-
ca alteram positionem, scilicet frigidita-
tas, fugiendo ā colore, & ā contra: vbi
contrarijs motibus genitū, vt pote ful-
men, & generans, scilicet calor & frigus
pugnantia mouentur; ergo nō mouen-
tur etiam virtute instrumentali grauiā
genita ā suis generantibus. Respon-
dendo antecedens, & negando consequē-
tiam, quia generans nō mouet genitū
suo motu, sed per virtutē quā tribuit
genito. Vnde nullum est in conueniens,
si generans nō moueatur motu sui ge-
niti præsertim, si sit æquiuocum. Vide-
mus enim in ijs, quę ā cœlo generantur
id ipsum, quia illa recto motu mouen-
tur sursum, aut deorsum: cœlum vero
circulariter Giratur, & Deus cum im-
mediate rem aliquam producit corpo-
ream res genita sursum, aut deorsum
mouetur Deo ipso in mobili manente.
Quarto principaliter ad idē arguitur

quando aliquod corpus mouetur ā proij-
ciente, quanto magis distat ab illa, & ā
termino ā quo tardior est ille motus: sed
grauiā, & leuiā dum magis accedit ad
suum locum, cō velocius mouetur: er-
go ā se mouentur, & nō ā generante.
Confirmatur vñ corpus graue per se
mouet, & expellit aliud: ergo vt sic, pōt
mouere se ipsum actiue V. C. si lapis grā-
uissimus sit in trabi in qua sustentabatur,
& lapis fundat illam & secū rapias
sic lapis est causa quā ratione lapis mō-
ueatur deorsum, ergo ex se potest moue-
ri. Respondo ad argumentū disparē esse ra-
tionem, quia cum lapis ā proijciente mō-
uetur sursum violenter quidē mouetur
& ideo tardiori motu, quā magis distat
ā termino ā quo, quia impetus quasi lā-
guescit, & renascitur: cū vero deorsum
mouetur, quia naturaliter motus eius
velocior est cum magis distat ā termino
ā quo, quia magis accedit ad suam
perfectiōem, quę autem sit causa huius
maioris velocitatis in fine quam in
principio lib. 8. quest. 1. per varios arti-
culos de monstrō. Ad confirmatiōem
dicendum, quod nō valet est causa per
se mouendi aliud: ergo se ipsum ratio
est, quia cū mouet aliud possumus disti-
guere motum ā mouente: si vero se mō-
ueret id nō possemus. Vnde lapis ille
mouendo trābem, per accidens mouet
se ipsum, & sic suo pondere actiue fer-
tur deorsum instrumentaliter tamen.

Vltimo arguitur contra eandem con-
clusionem argumento illo ā pluribus
agitato, & nondum ex actū soluto, sic,
natura virtute sua reducit se in suam
pristinā sanitatē per eggritudinem a-
missā, & aqua calida calefaciente re-
moto reducit se in suam pristinā fri-
gilitatem; ergo grauiā, & leuiā extra
naturalia loca posita virtute sua pos-
sunt se reducere ad sua loca naturalia.

Circa solutionem huius præcipue ā
quo redducatur aqua in suam pristinā
frigiditatem ablato calefaciente. Iu-
niores Philosophi plurimas solutiones
addu-

adducunt simulq; impugnat in hoc lib.
q. 4. l. est conuencatoris. 2. de anima tex.
h. 1. da conu. quod calos quo aqua appa-
ret calida nō est in ipsa aqua: sed in qui-
busda partibus aque conuenticis: ita eni-
videmus quod si aqua calefit producū-
tur quēdā vaporē calidū. Vnde quia abla-
to combustibili aqua in frigida illos va-
pores, ideo dicitur reduci in pristinam
frigiditatem. Hæc tamen solutio meri-
to rejicitur: falsum est enim, quod ca-
los, quia aqua reddatur calida nō sit in ip-
sa aqua: si sit ad posterius ad corruptionē
aque: ergo nec cessatio substantiæ: in il-
la alia impossibilitate esset, quod aqua cor-
rumpēteret, quia semper haberet suam
frigiditatem, quē illā conseruaret. Vnde
alter Auzēn. lib. 1. sufficienter. 38. quod
sequitur Soncin. 8. Metaph. q. 3. aliter di-
bit, quod aqua calida frigeat a sua for-
ma: sed nullo alio medio accidenti abla-
to tātum calefactum. Quod si obijcias,
quod aqua medio aliquo accidenti debet
frige fieri, & non solū sua forma. Resp.
Soncin. quod sunt aliquæ actiones, quæ
nullo accidenti inter medio indigent ad
hoc, vt exerceantur: vti ab homine auf-
feratur risibiles & postea iterum fiat
ille influxus nullo medio accidenti fiet
ab ipsa forma substantiali hominis, sic
etiam ad hoc, quod ipsa aqua reddatur
frigida, non indiget aliquo accidenti: sed
solū sua forma substantiali a qua, vt pri-
micipio radicali frigiditas pululat: sed etiā
hæc opinio falsa est, quia si aqua vt se re-
ducat in pristinam frigiditatem non in-
diger parte per se mouente, & per se
mota etiam, nec vt moueatur localiter
indiger parte per se mouente, & per se
mota, quod est contra S. Thom. & veri-
tatem cuius opinionem putat se sequi,
tenet consequentia, quia eadem est ra-
tio vnius, & alteris mutationis. Tertia
sententia est Aegyptij afferentis aquā per
accidens se in frigidare hoc modo, quia
per se corrumpit calorem. Vnde sit vt
per accidens se in frigidet: sed neq; hæc
solutio placet, quia natura in generan-

do nunquam per se inuenit corruptio-
nē: ergo aqua nō per se corrumpit calorem
nisi per se generando frigiditatem. Quat-
ta solutio est eadem iam Iacobi Fohne-
rentis da conu. aque partes calefacte nō
esse equaliter calidas, neque equaliter
frigiditas. Vnde quæ magis frigide sunt
maius frigiditas in frigida at; sicq; sit resti-
tutio frigiditatis deperditæ: sed quidē,
neque hæc solutio difficultatē euacuat,
quia fieri potest, vt omnes partes aque
sint quæ sit frigide, & quæ calide: vtraq;
gradū ergo tunc non est a quo reducat
cum in pristina, & inueniam frigiditatem.
Quinque modus dicendi est. Butler vii,
aliis solo nomine edicentis. sequitur. n.
illam Sumores Philosopher, qui dicunt
aquā eo casu reduci in pristinam frigi-
ditatem ab aere circūstante, & ambien-
te, quod si illis obijcias, quod agens mi-
noris virtutis non potest producere vir-
tutē maiorem: suæ adiuuitatis effectū rē
passi: sed fieri potest, quod aqua sit ma-
gis calida quā aer circūstans frigi-
dus: ergo aer non potest refrigerare a-
quam. Res. istud paulum esse inductiens.
Nam contingit, quod agens minoris vir-
tutis producat maiore virtutem in pas-
so propter maiorem materiam accommodatam, &
quia materia aquæ est magis disposita
ad frigiditatem suscipiendam, hinc est,
quod aer maiorem frigiditatem in illa
producat, quam in se habet, sicut ferrū
transiens in probabili sententia, non ha-
bet calorem vt octo, & tamen applicata
stupa producit calorem, vt octo in illa,
quia ipsam cōburnit huius rei solā ratio
est, quia stupa est sit materie raræ ma-
gis accommodata est ad formam ignis, quā
ferrum cuius materia est plus magis de-
sita: ergo in hoc casu contingit, quod
aer producat in aquam maiorem frigi-
ditatem: quā habet in se aer propter mate-
riæ accommodationem. Et si iterū secun-
do obijcias, quod si aqua calida ponatur
in vacuum, tunc enim nō posset ab aere
circūstanti in frigidari, & tū redderetur
se in pristina frigiditate in specie: ergo
solutio

solutio est nulla. Res. quod in illo casu ille calor aque corrumpere, quando corrumpere partes humidæ aquæ, in quibus erat talis calor, sicuti naturalis calor vitalis corrumpitur, quando desinit esse humidum radicale, quod est subiectum illius.

Sed nihilominus, nec solutio ista soluit argumentum, & sicuti istis authoribus precedentes solutiones non placent, ita nec mihi, & alijs ista placet: est. n. (si fas est ita loqui) sententia ista Talei intolerabilis, & solutiones, quas adducit deteriores ipsa sententia. In primis enim falsum est, quod bona Philosophia abhorret, scilicet quod agens minoris virtutis possit producere maiorem virtutem in passio, quam habet in se, quia ut docet Philosophus. 2. de generatione animalium. c. 7. omne agens in principio actionis est dissimile: in fine vero simile cum passio, ita, quod quando agens, & passum sunt similia cessat actio, quia agens non agit in omnino simile, consistat autem quod agens solus intendit a similitudine sibi passum ergo non potest producere effectum perfectionis se ipso, aliis in fine actionis agens, & passum erunt dissimilia, & ita nunquam cessavit actio. Secundum falsum est, quod ferrum cadens producit ignem in stupra. Nam ut optime Vallisius in quolibet mixto sunt partes porose, & aer oleum, quæ facile transmutantur in quolibet, & ita ignem. Vnde in ferro in partibus porosis est ignis quo combustio stupra, secus non posse ignem producere equum habere inter se in calore, falsum est etiam, quod in vacuo non produceretur alia frigiditas in aqua, quia nullum agens naturale intendit per se corruptionem: sed generationem (ut supra dicebam.) Vnde corruptio vnius semper est alterius generatio: sed corrumpitur calor: ergo generatur frigiditas, ut ostendit, nisi impeditur ablatio: ergo impeditur forma substantialis produci frigiditatem. Tandem confirmatur falsitas huius sententiæ hæc sola ratio, quia ignis in frigidatus aliquantulum ex reactione aque frigide non reducitur

se ad pristinum calorem ab aliquo circumstanti, vel ambiere, cum nihil sit igne calidius: ergo nec aqua reducitur ad pristinum frigiditatem amissam ab aliquo circumstanti, quia nihil est aqua frigidius.

Quare his omnibus omisissis ex ultimo dicendum cum Capreol. in 2. d. 6. quæst. 11. Ferrar. 7. Philosophus. q. 5. Sor. hic. q. 2. quod aqua calida ablata calefactio, redduatur in pristinam frigiditatem ab ipso generante tanquam a causa principali, & a forma substantiali aquæ, tanquam a causa instrumentali, cuius ratio est, quia per talem motum redditur aqua ad perfectionem suam naturalem, quam semper apta est habere: ad hoc autem non indiget aliqua media qualitate, quia ut habet Soncin. quando aliqua forma agit in se ipsam non vera mutatione, sed per modum sequelæ non est necesse, ut agat medio aliquo accidenti frigiditas autem illa non producit per mutationem illam: sed fluit, ac dimanet a forma per modum sequelæ, sicut in principio dimanant omnes passionis ab essentialibus.

Item tandem ad loca Aristotelis ex quibus supra dicebam a thores sumpsisse occasionem contrarie sententiæ. Respondendum ad primum non esse neque inueniri apud Aristotelis. Ad secundum ibi Aristoteles intelligere principium passuum principale non actuum. Ad tertium, quod ibi Aristoteles vult, quod elementa operentur secundum motum instrumentalem. Sed dices, quod ipse 8. Metaph. c. 4. ait, quod eodem modo se habent motus grauium, & leuium, sicut illud, quod est scies in habitu antequam sit sciens in actu, constat autem, quod sciens in habitu ad hoc, quod sit sciens in actu non indiget aliquo extrinseco: sed se ipso tantum: ergo eadem ratione grauium, & leuium dum habent grauitatem, & leuitatem ad hoc, quod moueantur ad propria sua loca non indigent extrinsecis: sed a se ipsis, & non a generante moueantur. Confirmatur ex eodem Philosophus c. 4. de celo capite. 7. Vbi ponit differentiam inter sanabile, & agrotabile

ex vus

ex vna parte, & inter motum grauium & leuium ex altera, scilicet quod agrotabile indiget aliquo extrinseco actiuo, scilicet medicina ad hoc, quod habeat sanitatem: at vero grauiā, & leuiā nullo modo indigēt extrinseco actiuo ad hoc quod ad sua propria loca moueātur: sen est ergo Arist. grauiā & leuiā moueri a se ipsis, & nō a generante. Res. ad primum quod ibi solūti itendit Arist. ostendere discrimen inter actū primū, & actum secundū: siat ergo similitudo in hoc, quod sicut sciens in habitu nullo indiget extrinseco ad hoc, vt fiat in actu, quia habet iam species intelligibiles ad actū scientiā: ita grauiā, & leuiā nullo indigent extrinseco ad suū motū quia iam habent grauitatem, & leuitatem: differentia tamen versatur in hoc, quod sciens in habitu est causa principalis scientiā: actus foris vero substantialis tantum instrumentalis causa illius motus. Ad confirmatiōem dico in hoc consistere differentiam, quod ad hoc vniuersū corpus agrotabile finetur indiget instrumento aliquo extrinseco, puta, medicamentis: ad hoc autem quod grauiā, & leuiā moueantur nō indigent aliquo instrumento extrinseco, sed potius hoc instrumentum est illis intrinsecū, licet indigeant generante, & causa principali (vt dictū est) & hęc de hoc a secundo, & 1. par. quæst.

SECUNDA

pars quæstionis de natura in ordine ad alia considerata.

Ex dictis præcedenti parte quæstionis manet explicatum quidquid ad quidditatem & essentiā nature secundum se spectat, restat

vt intelligatur ipsa in hac 2. parte: quatenus ad alia comparatur. De quo sententiam sunt videnda. Primo si materia sit natura. Secundo si animæ cōueniat. Tercio si ratio naturæ vniocematerię & animę cōueniat. Quarto si motus cœli sit naturalis. Quinto si natura differat ab arte, & Physica à Mathematica. Vltimo si Mathematica abstrahat à materia sensibili, & quomodo.

ARTICVLVS I.

Verum materia prima sit

natura?

Doctor VALL. asserit hac in parte materiam nō esse propriē naturā quod conatur probare ex Arist. 1. Metaphisicæ 5. vbi posita in hūmēris ait plurimas ceptiones naturæ ab eisdem dicit, quod proprie naturæ dicitur forma, & essentia materia vero improprie, ex eo scilicet quod est foris susceptiua. Et ratione probatur, quia natura est nomē virtutis, & dignitatis: ergo omnino non conuenit materiæ, quæ omnino est imperfecta, & pura potentia. Confirmatur, quia aliis etiam priuatis esset natura, quia etiam priuatio est principium à quo motus. Dices tamen, quod priuatio nō est causa: bene tñ materia (vt q. sequenti patebit) contra hęc est, quia quāuis materialis sit causa rei genitæ, & intrinseca in suo genere: tamen non est causa effectus motus, si enim esset principium deberet esse in genere causæ materialis: sed hoc nō quia motus nō subiectus in materia: sed in toto composito. Secundo sua detur idem, quia si materia esset natura sequeretur, quod calefactio aquæ sit naturalis. Nam quāuis repugnet ratione formę aque: materia tamen nihil habet inclinationem ad formam ignis: ergo etiam habet inclinationem ad dispositiones formę ignis, talis autem est calor.

est calefactio: ergo consequens tamē est ab surdum, quia huiusmodi calefactio violenta est. Tertio, & ultimo, quia ut secundum tertio patet natura est: per quod distinguuntur naturalia ab artificialibus imo, & naturalia inter se per duos eas naturas: constat autē quod non distinguuntur per materiam, quia corruptibilia, saltem habent eandem materiam (ut lib. præcedenti. q. 2. in. 2. p. q. probatum est) & artificialia etiam habent suam materiam: ergo solum differunt per formam, & consequenter materia non est natura. Contra firmatur, quia in artificialibus sola forma est ars, & sola illa constituit rem artificialem: ergo sola forma est natura constituens rem naturalem.

Breuitur opposita conclusio, scilicet quod materia sit natura verior est, eamque tenent omnes Arist. expositores in hoc loco, & 5. Metaph. Perey. lib. 7. c. 17 Philosophic. Tabell. q. 6. & patet ex ipso Arist. in hoc c. 1. qui non solum dicit materiam esse naturam proprie: sed etiam laudat antiquos in hoc, quod ponebant materiam naturam, & 5. Metaph. citatur inter plures modos quibus natura dicitur unus illorum inquit est quod dicitur de materia, & ratione patet. Nam si materia non sit natura sequitur, quod transmutatio substantialis non sit naturalis, quod est ab surdum. Sequella patet, quia illa non est naturalis ratione formæ, quæ producitur, quia forma est terminus productus: ergo est naturalis ratione materię solum, quia est principium, & causa illius, & ita materia habet inclinationem passivam ad illam, & consequenter est natura. Sed dices, quod materia non est principium transmutationis per se: sed per accidens: ergo non est natura (supra enim præcedenti libro dicebamus) in materia esse principium accidentale transmutationis non autem per se. Res. quod hoc, quod est esse per se principium motus stat dupliciter. Primo per se, & primario, & sic nec materia, nec forma sunt principia motus, quia non est ef-

fectus primarius formæ neque operatio alicuius substantialis creatæ alio modo sumitur per se, & secundum se (ut dicitur 2. 2. q. 4. diximus hanc esse per se. homo est intelligibilis quatenus dicitur primario) & sic materia & forma sunt principia per se motus, & hoc sufficit, ut aliquando sic naturam supra autem solum negabam materiam esse per se. Primo principium transmutationis, ita ut transmutatio sit terminus, ad quem est potentia, quæ est in materia. Sed rursus dices ad rationem naturæ requiritur, quod sit principium motus per se primo, quia verumque hoc ponitur in definitione naturæ. Res. quod non negamus naturam in dicta definitione sumi per se primo, id est radicaliter: sed tantum per se primo, id est immediate. Quia ergo substantia creata sit principium motus radicale: non autem immediate, & hac ratione convenit illi definitioni naturæ.

Probat secundum conclusionem materię convenit definitio naturæ: ergo est natura. Antecedens patet. Nam est principium, & causa motus eius in quo est, quia est principium motus gravius, & levis. Nam talis motus pendet a materia tamquam a principio passivo (ut dixi art. ult. primæ partis questionis) quod principium sicut inclinatur ad formam substantialem gravium, &c. ita etiam inclinatur ad accidentia propria eorum quorum unum, & potissimum est motus: ergo materia habet inclinationem ad illum a quo per consequens est causa illius, & ita convenit illi proprie, quod sit natura omnino.

Ad argumenta Valles ad primum dico, quod Aristor. eo loco tantum abest, quod neget materiam esse naturam quod id asserit: sed solum negat, quod sit tam propria, & perfecta natura, sicut forma, quod nos etiam facemur. Ad primam confirmationem dico, quod nomen naturæ non est ita nomen dignitatis, & perfectionis, quam principij, & causæ: adque alio non solum convenit formæ: sed materię. Ad secundam.

confirmacionem, dicē priuationē non esse naturā, quia quamuis sit principii motus: non tñ est causa illius: materia: vero vtrumq; habet, quia sicuti est principii, & causa rei in facto esse, sic etiam est principii, & causa ipsius fieri, atque transmutationis, causa inquam & principium patiuri, & in facto & in fieri, & quamuis motus non subiectionetur in materia: sufficit tamen, quod sit causa quare motus subiectionetur in toto composito. Ad secundum fateor quod calefactio, qua aqua calefit est naturalis ratione materię, quę habet principium patiuri illius: non tamen est naturalis simpliciter, quia repugnat formę, quę est magis ac perfectius natura quā materia. Vnde quia aqua non constituitur in esse talis per materiam: sed per formā, atq; adeo simplices ille motus est violentus licet secundū quid, scilicet solū ratione materię sit naturalis. Sed dicet: ergo eadē ratione motus deorsum dicetur naturalis igni saltē secundū quid. Nam quāuis repugnet formę: ignis erit tamen naturalis ratione materię. Res. negādo sequellā nam motus ille non est ordinatus ad formā substantialem tanquam dispositio illius: calefactio vero est dispositio ad formam ignis. Ex quo fit quod materia inclinatur ad calefactionem, tñquam ad dispositionē, & medium quō acquirenda est forma ignis: non autem inclinatur, pro vt est in igne nō inclinatur ad formam ignis, & sic motus deorsum non est naturalis igni. Ad tertium dicendū, quod naturalia ab artificialibus, non solū differunt per formā: sed etiam per materiam: materia enim artificialium est ens in actu: naturalium vero ens in potentia: naturalia vero licet saltē generabilia inter se non differant per materiam non est inconueniens, quia differūt per formā, neq; est de ratione materię, quod per causam differāt naturalia inter se: imo aliqua est natura communis omnibus rebus naturalibus, vt materia

alia vero quę differunt vt forma. Ad 6. confutationem Res. quod quamuis artificialia sola forma constituantur: naturalia vero vtroque constant, scilicet materia, & forma, & sic fit vnum perfectum, quod ex vtraq; resultat.

ARTICVLVS. II.

Vtrum anima sit natura?

Alibert. hic tracta. 1. & Simpliciter. 3. negant animā esse naturam preferentim rationalem, & ita quod nō cadit sub definitione naturę assignata: probant multipliciter præcipue tamen. Et primo de omni anima sua detur, quia Phil. 2. de anima illā definit per corpus Phisicū, aut naturale, tanquā per subiectum: ergo natura constituitur subiectū capax animę, & ita anima ipsa non erit natura. Secūdo natura est determinata ad vnum animā: autem est principii mouendi ad plures differentias positionū (vt late dico. 2. de anima, & 2. lib. de cōsuetudine) scilicet sursum, & deorsum, &c. (vt videre est in augmento naturali plantę, & in motu progressiuo animalis:) ergo anima nō est natura. Cōfirmatur, quia anima est principii motus mediatus, id est medijs instrumentis, scilicet musculis, & nerbis in animalibus, vel aliquo alio: natura autē est immediatū principii motus: ergo idem, &c. tandem omnia corpora cōueniunt in hoc, quod est habere animā: ergo anima non est natura, tenet consequentia. Quia omnia corpora sunt entia naturalia absolute.

Tertio peculiariter de anima rationali probatur, idē. 1. ex Arist. 1. c. qui diuidit naturā in id, quod est in subiecto, & in subiectū: anima autē rationalis non est subiectū vt constat, quia nō est materia neq; est in subiecto, quia nec inest subiecto nec a materia pendet. Rursus hic text. 12. ait Arist. formā, quę est natura se parabile esse a materia non secundum

rem;

rem: sed secundum rationem: anima autem rationalis separabilis est secundum rem: ergo non est natura. Confirmatur, quia ad Physicum naturale spectat agere de omnibus formis, quæ sunt natura (ut probatum est supra precedenti lib. q. 3.) sed ipse Arist. 1. de partibus animalium. c. 3. non spectare ad Physicum agere de anima rationali, ergo.

Cum hoc tamen contraria concl. scilicet quod anima omnis sit natura probabilior est, & tenenda, quæ est S. Tho. hic, & aliorum & Perey. lib. 2. c. 12. imo est Arist. in hoc. c. definiens naturam explicans distinctionem rerum natura huius non naturalibus adduxit exemplum in plantis & animalibus quæ habent naturam per animam, & hoc ipsum colligitur ex eodẽ infra. 3. Physic. qui desit motum per rationem, quæ etiam convenit motibus animalium, imo etiã divisio motus, qui est actus entis in potentia secundum quod tale quæ tradidit. 5. Physic. c. 2. comprehendit etiã motus animalium augmentationem scilicet, & c. sed motus originatur à natura in animalibus, quæ est forma vivens & anima tanquã à causa, & principio: ergo anima est natura quæ est principium & causa motus.

Probat secundum quodlibet animal secundum propriam rationem, & homo ipse secundum ultimam differentiam pertinet ad considerationem physicam, & ita philosophus tractat de illis in libris de animalibus: ergo secundum propriam rationem est ens naturale & consequenter pro ut sic constituitur per naturam propriam constituitur autem per animam: ergo anima secundum propriam rationem est natura similiter anima rationalis est principium, & causa motus eius in quo est: ergo est natura, quia hæc est definitio nature: sed occurrit Simplicius dicens quod definitio nature tantum convenit principio passivo, & non actui: motus probat, quia mutatio dicitur naturalis non propter principium actuum, quod quoadmodum est extrinsecum: sed propter principium passivum, quod est sem-

per intrinsecum: ergo mutatio dicitur naturalis propter principium passivum tantum, & ita anima quæ est principium actuum non erit natura. Confirmatur quia mutatio naturalis dicitur quando res, ita movetur sicut apta est natura sua moveri unumquodque: autem aptum est sic, vel alter moveri propter principium passivum moveri. n. est quoddam pati, ergo natura solum est principium passivum, & ita anima non erit natura. Hec tamen non obstant ad primum, n. dico, quod quamvis principium actuum quoadmodum sit extrinsecum tamen aliquando, etiam est intrinsecum & non dicitur mutatio naturalis solum quando est extrinsecum, quia tunc solum erit naturalis ratione principij passivi quoadmodum vero ut in viventibus principium actuum est intrinsecum tunc ratione utriusque: principij activi scilicet & passivi mutatio dicitur naturalis. Ad confirmationem neganda est minor aliquando, n. res apta est moveri natura sua non solum propter principium passivum: sed etiam propter actuum, ut videre est in augmentatione, & alijs motibus animalis.

Ad argumenta in principio dicendum, quod animalia omnia, & inanimata etiã quantum ad presens insitutum sic se habent quod animalia in suis motibus claudunt omnem id quod est perfectionis in motibus inanimatorum, & aliquid amplius, & ita habent quod moveantur à suis principijs intrinsecis, quod habent inanimata, & propter hoc viventia habent, quod in se habent principium non solum passivum intrinsecum motus: sed etiam actuum quod est maxima perfectio ex quo fit quod in hoc conveniunt omnibus istorum motus quod scilicet sunt naturales: unde cum in viventibus principium motus est nobilius habet etiam nobilius nomen quo significatur, & ita non appellatur natura communiter dicta: sed anima nomen autem nature tributum est alijs ceteris rebus sicut ca. de differentia in Logica dicebam quod nomen superioris divisi accommodatur merito dividenti minus principali aliquando

propter imperfectiōem, ex quo infer-
tur quod ad inen natura dicitur vltima
et primo secundū suam cōmunitatem
& sic comprehendit omne principiu in-
trinsecum motus illius actiuū siue passi-
uū, quia natura vt supradixit distincta
est contra principiu violentū motus, q̄
est extrinsecum, & ita natura importat
principiu intrinsecum, & vt sic cōprehē-
dit etia animas: alio modo sumitur na-
tura pro vt est nomen magis peculiare
adaptatū principijs motus, quē non ha-
bent aliqua perfectiōem nisi esse prin-
cipia intrinseca, & hoc modo habet tan-
tū quod sit principiu motus inanimato-
rum, & per hoc patet ad primū argumē-
tū anima enim definita est ab Arist. per
corpus physicū & naturale sumēdo na-
turale non secundum totā suā latitudi-
dine: sed secūdo modo pro vt adaptatur
inanimatis tantū & sic non habet perfe-
ctiōē anima, & est in potentia ad illā.
Vnde definitur anima secundū rationē
animę per corpus naturale tāquā subie-
ctū. Ad secundū Res. q̄ illud Axioma sci
licet natura est determinata ad vñ de-
bet intelligi de natura secundo modo
sumpta pro vt differt ab anima: ita vt na-
tura, quē solū est principium passiuum
motus determinata est ad vñ. Secus ve-
ro illa quē est principium actiuum illa
n. ad plures differentias motus ordina-
tur vt patet in motu progressiuo. Quod
si dicas quod motus progressibus nō vi-
detur naturalis omnino, quia partim
sit sursum: ex hac ergo parte violentum
est, quia ipsum animal est graue. Respō
detur tamen q̄ quāuis ea ex parte quā
motus progressiuus sit sursum non sit
naturale corpori in quantum graue est,
est tamen illi naturalis in quantum vi-
uens est, & ita simpliciter naturalis,
quia vt sic est motus animalis. Ad con-
firmationē primam dico, quod quāuis
anima sit mediū principium motus
quia medijs instrumentis causat motū
habet, quod sit natura quia est principiu
primū, & radicale in definitione enim

naturę sū dixi, quod vox primo nō sumit-
tur pro immediate: sed pro radicali for-
ma. n. etia in animatorum cū sit sub-
stantia nō est immediatum principium
mouēdi: sed media grauitate, &c. Ad se-
cundā Res. q̄ eodem argumento posset
probari hominē non esse animal, quia
in animalitate conueniunt bruta non in
homine sicut ergo hec cōsequentiā nō
tenet, quia cōmittitur fallacia accēdētis
quia ex vi illius non probatur quod ho-
mo nō sit animal: sed quod non sit tan-
tum animal: sed aliquid aliud, scilicet
rationale: ita in proposito ex hoc, q̄ om-
nia entia naturalia nō habeant animā
non sequitur quod anima non sit natu-
ra: sed colligitur q̄ non sit solū natura:
sed natura animata, id est principium
actiuum motus modo explicato.

Ad tertium, quod intendebar animā
rationalem non esse naturam dicendum
quod anima rationalis quamuis non sit
subiectum vel materia est tamen for-
ma existens in subiecto: & quo, licet nō
dependeat ipsum tamen essentialiter in-
format. Ad confirmationē forma,
quę est natura dicitur ab Aristot. sepa-
rabilis à materia secundum rationē nā
quamuis anima rationalis separatur se-
cundum rem non tamen habet, quod sit
natura vt est separata secundum rem:
sed pro vt est coniuncta naturę, & facit
cōpositionem cum illa, & ita secundum
hunc statum sola ratione ab illa sepa-
ratur. Ad secundā confirmatiōem po-
tius illo argumēto solidatur natura sen-
tentia nā ad physicū naturālē spectat
agere de anima rationali nō secundum
q̄ est separata, sed secundum q̄ est con-
iuncta, & ita Arist. de anima disputauit
de anima rationali secundum operatio-
nes, & intellectus & voluntatis, quod est
propriū in nostra anima, quē sicut ha-
bet duos statūs alterum in materia al-
terum separatum ab illa: ita pertinet ad
duas sciētias ad metaphisicū quatenus se-
paratur à materia, & ad physicū quatenus
est illi cōiuncta, & hoc vult Arist. illo loco.

ARTI-

ARTICVLVS. III.

*An natura vniuoce dicatur
de materia & forma?*

SCOTUS tenet partem affirmatiuam & iuniores id probabilius iudicant quod scilicet dicatur potius vniuoce quā analogice, quia forma habet quod sit natura per suā essentiam ita materia per suā materiam ergo vnum non habet quod sit natura per ordinem ad aliud: ergo vniuoce conuenit utriq; ratio naturæ. Secundo quia ratio substantiæ, & ratio principij imo, & ratio causæ vniuoce dicitur de materia & forma: ergo & ratio naturæ.

Secunda opinio scilicet, quod dicatur analogice de materia, & forma probabilius apparet, quæ est Alberti hic tracta. 1. cap. 9. Avicennæ comment. 1. huius libri Valles Controuer. 11. Simplex. text. 3. Perey. 7. Rhy. c. 7. & Vid. expressa sententia Arist. 1. hic text. 12. dicit formā esse magis naturam quā materiam, & primo de partibus animalium c. 1. forma inquit natura potius dicitur propter antiquitatem quā materia, & 5. Metaph. text. 5. ut formam proprie appellari naturam; ac vero materia non dicitur natura, nisi quatenus est susceptiua formæ, & ratione patet materia non habet, quod sit principij motus, nisi ratione formæ: ergo est natura propter formā antequā despatentia aut loquimur de motib; propriè dictis, ad illos clarum est, quod materia non habet inclinationē, nisi ratione formæ. V. C. ad motū sursum, & deorsum ratione formæ, quā actu habet ad motū vero alterationis ratione formæ quā appetit ad quā talis alteratio ordinatur, si vero sit sermo de motu large sumpto hoc est de mutatione eadem ratione constat, quod materia non est principij talis motus, nisi ratione formæ tanquā finis absolute: ergo materia non dicitur natura, nisi propter formā & consequenter analogice.

igitur. Probatum secundo, quia actus & potentie cū sint primo diuersi, nihil datur commune vniuoce, sed materia, & forma sunt actus & potentie: ergo illis nihil datur commune vniuoce: sed tantū analogice.

Dico secundo natura vniuoce dicitur de omnibus formis, quod dixerim contra quoddā Neoscholasticum, qui superflue, & plus iure de hoc loquuntur demonstratur, quia forma & actus vniuoce conueniunt omnibus formis substantialibus de iis enim in præsentiarū est sermo: ergo & natura vniuoce dicitur de omnibus formis patet consequentia, quia ratio naturæ, & formæ naturalis realiter idē sunt, ita ut qualiter aliquid habet, quod sit forma & actus, ita habet quod sit principij intrinsecum motus non ratione alterius: sed ratione sui: ergo eodē modo habet quod sit natura.

Ad primum dico quod quamuis materia habeat suā distinctam essentiam à forma cū hoc tñ; quod essentia hæc materiæ determinetur ad aliquā speciem habet per formā, & ita per illam etiam habet, quod sit principij peculiaris motus & quietis: forma vero licet habeat inclinationē ad materiam non tñ per illā habet speciem nec per ipsam determinatū. Ad secundū dicendū quod substantia non dicitur vniuoce de materia, & forma nam quāuis substantia cōpleta dicitur vniuoce de suis inferioribus, quæ sunt entia cōpleta non tamen opus est, quod dicatur vniuoce de partibus, quia respectu illarū non est genus, vel dicēs, quod quamuis substantia dicatur vniuoce de materia, & forma principium vero, & causa potest dici analogice.

ARTICVLVS. III.

Utrum motus cæli sit illi naturalis?

Questio hæc lumen habet propriū. Hicbris de cœlo vbi Deo dante latius examinabitur interim tamen, quia est in visu illam hic agitare non nulla dicenda sunt. Ad eius explicationem prima ergo sententia est Auicē. 9. Metaph. c. 2. quem sequitur Scot. in 2. d. 2. q. 6. qui asserit motum cœli non esse naturalem nec violentum: sed præter naturalem & ita cōsequenter tenentur dicere eius formā non esse naturā eandē sententiā sequitur Albertus hic suadent primo, quia omnis motus naturalis ordinatur ad comparandam aliquam perfectionē naturalem motus autem cœli non potest comparare aliquam perfectionē de bitam cœlo, ergo non est naturalis. Secūdo motus naturalis ordinatur ad quietē (vt supra præcedenti parte quæstionis explicatū est) motus autē cœli nō ordinatur ad quietē: ergo non est naturalis. Cōfirmatur ex Alberto motus naturalis nō est infinitus: sed motus cœli est infinitus natura sua: ergo nō est naturalis. Tercio motus naturalis debet effici à causa naturali: motus autem cœli causatur ab intelligentia, quæ non est causa naturalis: sed agit per intellectū & voluntatē: ergo motus cœli nō est naturalis. Cōfirmatur, nā si cœlo est naturalis motus ad occidentem eriam erit naturalis motus ab Occidente in Oriens, & ita habebit duos motus naturales.

Opposita omnino sententia scilicet, q̄ motus cœli sit naturalis est S. Tho. 1. p. q. 7. art. 3. ad 4. Simplicij & Tolet. q. 3. Scot. q. 1. Sol. ad secundū Perey. lib. 7. c. 7 & 8. & 9. Scoti in 2. d. 2. q. 6. quæ sententia, vt explicetur aduertendum, quod hic supponimus ex cōmuni Philosophorū, & astrologorum consensu cælum moueri, quod tamen negarunt Theodoretus super Epistolā ad Heb. c. 8. Theophilactus ibidē Procopius Gaza Genes. 1. Laërtius, Firmianus 3. lib. diuinarū institutionum. c. 14. & alij quos refert Sixtus Senen lib. 5. Bibliothecæ sanctæ annotatione. 3. & lib. 6. annotatione. 334. & qui

dum scripsit librū ad probandū cælum quiescere, & terrā esse, quæ perpetuo giratur: sed Philaster. Episcopos Brixienus hanc opinionē numerat inter hæreses, & S. Aug. 1. & 2. lib. super Genes. ad litterā dicit hanc opinionē esse cōtrariā Philosophiā, quia ciuitates nō apparent semper in eadē distantia ad pollos mundis: sed Resille Calvus id prouenire ratione motus terræ. Contra ergo modo videremus vñū pollum modo ahiū, & astra, quæ sunt prope illos. Consequenter est falsum: ergo (sed de hoc. 1. lib. de cœlo) alij vt Chrysostomus dixerunt cælū non moueri: sed tantū astra, quæ opinio suo loco impugnabitur.

Prima concl. motus cœli non est naturalis à principio actiuo intrinseco probatur ratione S. Tho. principij actiuum motus est anima, forma cœli nō est anima; ergo nō est principij actiuū intrinsecū motus, & per cōsequēs eius motus non est naturalis à principio actiuo intrinseco, maior ex præcedentib⁹ cōstat; quia moueri à se est principij viuētū vnde dicebā solū in viuētib⁹ naturale, esse principij actiuū motus in nō viuētibus ver. passiuū: minor vero scilicet, q̄ forma cœli non sit anima probatur, quia nō est vegetatiua, quia corpus cui cōiungitur talis anima nō est corruptibile, & augmentabile: cælū vero, nec augetur nec nutritur, nec corrūpitur. ergo forma cœli nō est vegetatiua: similiter nō est anima sensitiua, quia corpus cui cōiungitur talis anima habet operationes sensuum: in cœlo vero nō est tactus, nec auditus, nec visus, nec aliquis sensus: ergo forma eius nō est sensitiua anima, q̄ etiā nō sit intellectiua, patet, quia cū omnis anima vniat corpori propter ea q̄ indiget illo tanquā organo, & instrumēto ad suas operationes anima intellectiua vnita corpori, quia indiget alio vt obiecto, id est phantasmate, prius sensū percipiat. In corpore autē celesti nō potest esse sensus (vt probatū est.) ergo nec anima intellectiua, ac per cōsequēs

sequens nulla anima est in cœlo forma eius, & cōsequenter caret principio acti-
uo motus. Si dicas quod anima pōt vñiri cœ-
lo propter motū locale: cōtra est, quia
ad talē motū nō est necesse mouens in-
formare mobile: sed sufficit cōtigitas
mouētis ad mobile. Vnde inter vtrumq;
debet esse cōtactus vel ad inuicē, vt quā
do vtrumq; est cop^o, vel vñ^o ad alterū,
vt quādo mobile est spirituale: nō ergo
anima, quę spiritualis est vnitur corpori
propter motū locale. Sed dices qd Arist.
cœli. c. 12. docet cœlū viuere, & se mo-
bere: ergo habet formam, quę sit princi-
piū actiui motus. Res, qd cœlū potest cō-
siderari, vel vt est ens perse, & sic nec ha-
bet animā nec principiū actiui motus.
Secūdo potest sūmi pro aggregato ex ip-
sa substantia celestī, & intelligētia, & sic
quia includit intelligētiā, quę habet vi-
tam, & dicitur viuere, quo autem pacto
ea intelligentia, & cœlo fiat vnum, se-
cundo lib. de cœlo dicemus.

Secunda concl. motus cœli est natura-
lis illi ratione principij passiui, volo di-
cere non solū, qd motus cœli sit natura-
lis ratione principij passiui intrinseci,
quasi solū sit naturalis ratione materie:
sed etiā dico esse naturalem ratione for-
mę, tñ, qd ista forma nō est principii
actiui: sed tñ passiui respectu talis mo-
tus. Hęc cōcl. est S. Th. & reliquorū (quos
supra citavi) probatur. Primo, quia mo-
t^o iste, aut est in cœlo naturalis, aut vio-
lētus. Si primū habeo intentū qd aut nō
sit secūdū pater. Quia talis est motus
est perpetuus nullū aut violentiū potest
esse perpetuū. Pręterea quando aliquis
motus est violētus alicui corpori; cōtra-
rius motus est illi naturalis; quia, n. mo-
tus terrę sursum est violētus terrę, mo-
tus deorsum est illi naturalis: si ergo is-
te motus est violētus cœlo alius est illi
naturalis, & cōsequenter iā est cœlo ali-
quis motus naturalis, neq; est alius nisi
circularis: ergo. Sed dices qd iste motus
neq; est naturalis, nec violētus: sed solū
pręter naturalis, sicut conuenit igni cir-

culariter moueri motu pręter naturali
ad raptū primi mobilis, & sicut motus
aquę dum ascendit sursum per fistulam
motu pręternaturali ratione boni vñi-
uersi ne detur vacuū: sed cōtra quando
aliquis motus est pręternaturalis, alius est
naturalis secundum propriā rationē (vt
pater in igne) cui licet cōpetat pręter na-
turam motus circularis habet aliū mo-
tum sursum omnino naturalem: ergo
etiā cœlum habebit alium motū natu-
ralem secundū propriam perfectionē
confirmatur. Nā motus, qui est pręter
naturā respectu vnus alteri est natura-
lis manifestū est autē, quod motus cir-
cularis non est naturalis alicui pręter
cœlū: ergo non cōuenit illi pręter natu-
rā: sed omnino naturaliter: nō enim po-
test esse aliquis motus in rerū natura,
qui non sit naturalis alicui corpori secū-
dū propriā rationē. Cōfirmatur secūdo,
quia natura sua, quęlibet res inclinatur in
propriās operationes: ex Arist. n. 1. cœli
c. 3. vñquodq; est ppter suā operationē
ergo cœlū natura sua habet inclinatio-
nē in suū motū, ac per cōseqēs propri^o
mot^o est illi naturalis. Probat. 2. cōcl. cœ-
lū est ens naturale, quia cōstat materia,
& forma: ergo habet naturā, quę sit prin-
cipiū alicuius motus, & quietis: in cœlo
autem nō est aliquis motus, nisi circula-
ris, & a natura habet figurā circularē,
& perpetuitatē, quę ordinatur in motū
circulare: ergo habet motū a natura,
aliās Physicus motus non ageret de
cœlo. Confirmatur ex Arist. 1. cœli. c. 2.
vbi in toto illo capi. nihil aliud intendit
quam probare motum cœli esse natura-
lem, & 7. Metaph. c. 2. enumerans cor-
pora naturalia inter ea enumerat cœlum
& 12. Metaph. c. 2. inter substantias na-
turales, similiter ponit cœlum.

Ad argumēta in principio. Res. ad pri-
mum verum esse, quod motus naturalis
est ad cōparandam perfectionē aliquā,
ei quod mouetur, vel alijs, & ita motus
cœli est ad perfectionē horum inferiorū
scilicet ad perpetuitatē generatiō-

nam, quam sine illo non haberet: non autem est necesse, quod sibi compareret perfectionem, illa enim, quæ in corruptibilibus sunt respectu corruptibilium habent se, sicut agens avarum, & liberale avarum enim non agit nisi ex putata retributione ab effectu, & ideo semper agit propter suam utilitatem: agens vero liberale agit propter commodum aliorum, & ita corruptibile semper mouetur propter, acquirendam propriam perfectionem; in corruptibile vero propter perfectionem aliorum: vel secundo dicitur eo quamuis probabiliorē indicauerim aliquando contrariam sententiam, quod cælum adhuc eā nūc de facto mouetur; mouetur quidem propter suā perfectionem; quæ consistit in hoc, quod est alia omnia à se perficere ordinando illa in suos fines naturales, sicut supremum agens, & æquiuocum.

Ad secundum varij sunt modi dicendi, quos afferunt iamores eorum, qui uolunt cælum quiescere: sed optime refutantur ex Arist. qui 8. Physic. probat aliquid motum naturalem esse perpetuum circulares, scilicet & ex hoc probat in finitatem motoris. Dicendum ergo quod solum in motibus rectis de ratione motus naturalis est, quod tendat in quietem non in circularibus. Quod si dicas, quod post diem iudicii cessauit motus circularis cæli. Res. ita esse: sed per miraculū, quidē, non quia cælum natura sua ordinatur ad quietem. Vel secundo dices, quod etiam motus circularis cæli habet, quod sit naturalis, quia est propter quietem non quidem negatiuam, vel priuatiuam, quæ est non moueri (de qua libro sequenti dicam) sed propter quietem, id est propter acquirendam propriam perfectionem supra explicatam. Vel tandem tertio dices, quod iste motus est propter quietem non tanquam propter finem: sed propter quietem tanquam propter principium illius quamuis enim ex Arist. non est timendum, quod cælum quiescat: tamen habet principium, & radix quietis, ita ut possit

à motu cessare si uolleretur intelligere motus illius, sicuti quauis ab humanitate potest auferri naturaliter propria suppositualitas, neque ab anima intellectus, & voluntas, & tamen secundum omnes si Verbum diuinum relinqueret humanitatem; dimanaret ab ea supposita itas, & ab anima intellectus, & voluntas.

Ad tertium dico, quod motus potest esse infinitus dupliciter. Vno modo ex parte spatij, & qui hoc modo est infinitus non est naturalis, quia non habet terminum. Alio modo ex parte durationis, & sic potest aliquis motus esse naturalis, & infinitus corporibus incorruptibilibus. Ad primam confirmationem. Res. quod si motus cæli consideretur ratione principij actiui, non est omnino naturalis, quia efficitur, & dependet à causa, & principio libero: sufficit tamen, quod sit naturalis ex parte principij passiui ratione cuius ipsum est inclinatum ad motum circulares quod circa aduerte, quod quauis intelligentia, quæ mouet cælum non sit causa naturalis: habet se tamen ad motum talis causæ per hoc, quod ita indefectibiliter mouet, ac si esset causa naturalis per hoc, quod ab auctore nature ordinata est, ut perpetuo assistat suo mobili, illudque in cessauerit circū circa trahat: sed dices unicuique potentie passiue naturali correspondet sua actiua naturalis: sed potentia passiua, quā habet cælum in ordine ad primum motum est naturalis: ergo & actiua, quam habet intelligentia vel si hæc non est naturalis passiua, quā habet cælum non est nisi obedientialis. Res. illa maior est uera, si per agens naturale intelligatur non solum id, quod agit per naturam absque intellectu, & voluntate: sed quod agit in defectibiliter, & ad talem effectum ex natura rei ordinatur, & quia hoc modo se habet Angelus respectu motus cæli, quæ licet causet per intellectum, & voluntatem: tamen quia indefectibiliter & ex natura rei ad illud ordinatur ideo hoc sufficit: potentia passiua cæli dicatur naturalis. Ad secundum

dā cōfirmationē dico, quod motus celi ab Oriente in occidentem, & ab Occidente in oriens non sunt duo motus contrarii, sed vnus continuus circularis.

ARTICVLVS.V.

Vtrum natura differat ab Arte, & Physica: à mathematicis.

Quæstio ista duplicem sensum potest habere. Primus si differant realiter res artificiales à suis subiectis, quæ sunt entia naturalia; alio modo. Vtrum differant formaliter, & in vtroque sensu philosophi illam disputant. Tabell. quæst. 7. Sor. quæst. 2. Tol. 9. q. 4. Vall. quæst. 12. Sed tamen de hoc secundo sensu quæstionis (articulo sequenti dicitur.)

Quod ergo dubitamus solum est de naturali. An ab artificiali distinguatur, & quod non videtur. Primo, quia forma artificialis est causa, & principium motus, sicut forma naturalis (vt patet in figura nauis, & in Globo) est enim causa motus illius nauis autē artificiale. quid est; ergo. Secundo ars saltandi principium est motus saltationis, & ars citharizandi motus modulationis: consonantia enim & modulatio motu artificioso fiunt. Confirmatur, nam ars dicitur imitari naturam: non est autem in quo possit illam imitari, nisi in hoc, quod sit principium motus, imo vere communiter dicitur, quod ars perficit naturam: perfectio autem non fit nisi à proportio nato, & aliquo modo simili: ergo.

Aduertendum, quod naturale distinguitur à fortuito, à violento, & libero, & artificiali: diuersimodē tamen: in primis enim naturale. Differt à libero, quia illud est necessarium: hoc vero in-

differens, & ita tam naturale quam liberum conueniunt in hoc, quod vtrumque est à principio intrinseco. Naturale vero dicit principium necessarium. Liberum vero indifferens. Vnde, vtrumque istorum violento opponitur, quia violentum omnino est ab extrinseco: (vt videre est in projectione lapidis sursum) opponitur: ergo violentum libero, & naturali vt opponitur libero, idem est, quod contra propriam electionem, vt cum vapulatur puer à magistro, vt vero naturali opponitur violentum, idem est, quod contra naturam, hoc est contra naturalem inclinationem. Ex quo colligitur duplex violentum alterum contra propriam electionem; alterum contra propriam inclinationem. Similiter naturali, & libero opponitur per distinctionem supernaturale, id est, ab vtroque distinguitur, quia supernaturale illud dicitur quod est vltra proprias vires, & propriā inclinationem, tam naturalem: quam liberam, vt restitutio sanitaris. V. C. ubique, abiectione, vel cæcitate, quæ fiebat à Christo Domino, & Sanctis. Item actus diligendi Deum super omnia, vt est finis beatitudinis, etiam supernaturalis dicitur, quia electio hominis secundum proprias vires non poterat illud obiectum pertingere. Præterea differt naturale à fortuito (vt quæstione quarta dicitur) quia naturale semper eodem modo euenit: fortuito vero est rarum.

Vt autem intelligas qualiter etiam naturale ab artificiali distinguatur. Secundo aduertendum, quod ars dupliciter sumitur vno modo, vt significat habitum practicum intellectualem existentem in mente artificis, alio modo pro qualitate, & figura producta ad extra in aliqua materia, quæ est effectus illius habitus (vt quæst. 3. art. 3. dicitur). Rursus ars, quæ est habitus artificialis practicus. Duplex est, quædam versatur circa actiones, vt ars saltandi: atque canendi, &c. aliæ circa opus factum per actionem artificis versatur, vt ars pingendi, & domificandi.

F. P. De Oñã Cõment. *super vniuers. Physicã Arist.*

ificandi, de quibus satis diximus præfatione ad vniuersam logicam.

His positis dico primo, ars his omnibus modis explicatis sumpta distinguitur à natura, & ita naturalia ab artificialibus. Probatur de arte pro vt habitus quidam est, quia natura est principium motus: ars vero vt habitus est, est principium modificandi, vt scilicet rectefiat: ergo distinguuntur inter se: habent enim (vt libris de anima parebit) non concurrunt ad substantiam actus, & motus: sed tantum ad modum etiam si sint supernaturales (excipio habitus qui est lumen gloriæ, sicut illum excepi in Logica capite. 26. quæstione. 1.) Confirmatur ista ars est quid spiritale, sicut eius subiectum, quia residet in intellectu natura vero est quid materiale, scilicet materia, vel forma (vt dictum est) ergo distinguuntur. Probatur secundo de arte illa, quæ versatur circa opus factum, quia ars ista non est principium operandi aliquid in eo in quo est: sed in aliqua alia extrinseca materia: sic enim Arist. 6. Ethicorum docuit artem esse factibilia, non circa agibilia: natura verò semper est principium operandi aliquem motum, eius in quo in est (vt vidimus) ergo distinguuntur ars ista, & natura. Probatur tertio loquendo de arte, pro vt est effectus artificialis, quia de his effectibus, qui consistunt in sola actione notissimum est, quod differant à natura, & à naturalibus: quoniam natura est principium motus, & non est motus: naturalia vero constant in se tali principio: illæ vero operationes artificiosæ, vt saltatio, &c. neque sunt principia motus, neque habent in se talia principia, quia sunt modificationes motus, quod scilicet sic lædetur pes polius cardine (vt ex Sancto Augustino dicebam, quæstione. 2. Prohæmiali in Logica art. 1.) ergo differt natura ab arte hac ratione.

Solum ergo restat, vt distinguatur natura ab arte, pro vt ars dicit formas

artificiosas, quæ sunt aliquod opus operatum, & inter naturalia, quia inter hæc videtur esse maior conuenientia: aliquando enim per artem fiunt aliquid formæ similes in figura naturalibus. Et de his etiam probatur primo, quod differant à naturalibus, quia ex Sancto Thoma, secundo contra Gent. capi. 76. naturalia habent producere alia sibi similia, vel homo homineta, vel ignis ignem: artificia vero non ita, non enim cathedram, vel lectum producit lectum. Vnde in hoc recte antiqui dicebant, quod si cathedra ponatur sub terra ibique putrefiat, non producit aliam cathedram: sed lignum quia forma in naturalibus eodem modo se habet in effectum productum, sicut in causa producente: forma enim equi eiusdem rationis est inequo productum, sicut in producente. Vnde sicut produciens potuit productum generare, ita quod productum est aliud potest etiam producere: at vero forma artificialis, non ita se habet, quia cathedra aliud esse habebat in Idea, & mente artificis, & aliud esse dum est producta: in mente enim artificis esse spiritale: in ligno vero esse materiale, & ita quamuis in mente artificis potuit habere vim producendi, non tamen, vt est in ligno iam productum, & hæc sit prima differentia inter naturam, & artem sumptam pro forma artificiosa.

Dico secundo natura differt ab arte sumpta pro forma artificiosa secundo, quia naturale est aliquid vnum per se, quia eius materia, & eius forma sunt substantiæ, quarum: altera se habet, vt potentia: altera vt actus incompletus: forma vero artificialis cum suo subiecto est vnum per accidens, quia subiectum est ens completum, & substantia similiter, & forma artificiosa est ens completum, & accidens. Vnde falso iuniores hic quæstione sexta dicunt, quod differunt accidentia naturalia ab artificialibus, quia

quia illa dicunt subiectum, tanquam materiam, non tanquam partem sui: ac vero artificialia dicunt subiectum, tanquam partem, ut statua dicit formam, & materiam, tanquam partem, hoc inquam falsum est. Nam si intelligant, quod subiectum est pars statuae faciens vnum per accidens cum forma statuae, hoc etiam habet subiectum cum accidenti naturali. Si vero intelligant subiectum esse aliquam partem componentem vnum per se cum forma statuae, hoc est absurdum. Quoniam ex subiecto, & accidenti adhuc pueri sciunt, quod non fit vnum per se. Dicendum ergo, quod statua, & similia artificiosa dicunt formam connotando subiectum, sicut facit album.

Dico tertio natura differt ab arte sumpta pro forma artificiosa, tandem differt, quia natura est principium motus, quoad substantiam: forma vero quæ est ab arte est principium motus, quantum ad modum, pater. Figura navis non est principium motus ipsius navis: sed est principium celeritatis, scilicet, ut celerius moueatur, idem etiam patet in alijs figuris. Figura enim circularis solum etiam causat expeditiorem motum, & figura acuta celeritorem versus sursum, & per hoc patet ad primum, & secundum argumentum.

Ad tertium dico, quod ars imitatur naturam in tribus, scilicet, in effectibus. Secundo, quia agens artificiale imitatur agens, quod est à natura. Tercio, quia forma artis est similis formæ naturali: cum vero dico, quod imitatur ars naturam in effectibus, intellige in illis artibus, quæ versantur circa operatum non circa actiones: inter alia enim hoc habet natura, quod quamvis naturalibus rebus dederit plura communia accidentia: unicuique tamen donauit propriam figuram distinctam specie ab alijs, quæ in sub-

iectis alterius speciei reperitur. Ex quo fit, quod ex figura magis, quam ex quolibet alio accidenti sensibili ignoscitur magis unicuiusque animalis, & rei naturalis species. Quare multi antiquorum figuras dixerunt formas substantiales, & rerum essentias. Vnde inter artes, quædam imitatur naturam, quantum ad eius effectus, & operationes, ut ars sculptoria, ars pingendi, &c. alia huiusmodi, quæ producunt effectus similes illis, quos natura producit: alia vero artes naturam imitantur inefficacibus producendis, quia tales producant effectus quales producat natura, si illos produxisset, ut domusædificatoria, quod constat ex fine ad quem ordinatur domus. Secundo agens artificiosum naturali imitatur.

Primo, quia producit effectum similem formæ, quam habet. Secundo, quia tollit impedimenta, & contraria, ut introducat suam formam, verbi causa, quando dolantur ligna, ut sit statua, quod facit agens naturale, ex quo etiam formæ artificialis, & naturalis habeat assimilari, quia utraque supponit subiectam dispositum. Verum tamen est, quod arte etiam natura perficitur, quia licet opera, quæ fuerunt à Deo immediate creata, non possint ab homine emendari, cum sint valde bona, quæ tamen per duas causas propagata sunt, ex actione, & reactione subiequent aliquos defectus, quos ara hoc pacto emendat respicit; verbi causa artorem pulchram natura sua in rectitudine fructibus, &c. Aliam vero deformem tunc arte imitando pulchrum naturæ, quod erat per se à natura corrigit deformem, quod contingerat per accidens, & non ex prima naturæ intentione, cum hæc non appetat malum propter se: sed propter bonum (ut quæstione quinta dicam) hic autem modus non sufficit, ut deatur arte perfectæ.

perfectiorem esse natura, quāvis illam perficiat, quia perficit imitando.

Restat tandem examinandum qualiter inter naturam, & artem fiat explicata distinctio. An in quā realiter, vel formaliter tantum de quo.

Dico quarto, & ultimo loquendo de arte, pro v; est habitus intellectus sine dubio distinguitur realiter ab intellectu in quo est, vt in subiecto: loquendo vero de artificiali forma producta in materia dico, quod comparanda formam artificialem in ordine ad subiectum, quod est ad substantiam distinguitur realiter ab illa, id est a natura in ordine autē ad quantitatem, id est subiectum quo forma artificialis non distinguitur ab illa realiter sed ratione primum patet: hinc ex dictis in auro praeclara mensura Logica quæstione vltima, vbi probatum est omne accidens, quod cum quantitate identificatur realiter distinguitur, sicut ipsa quantitas a substantia, quod dicitur propter relationes, quæ capite de ad aliquid dixi, identificari cum substantia. Secundum vero erram patet. Nam si sumamus aliquam quantitatem in auro, vel in Virga, & incurberetur, fiat aliquis artificialis circulus, vel figura, non ponitur in virga, vel auro nua qualitas (vt probavi capite de actione) hæc autem figura est idem cum quantitate: ergo. Ex quo inferitur, quod forma artificialis, quæ in sua ratione includit quantitatem discretam, cum quā subiectum, vt domus nō differt realiter a substantia, quia quantitas discreta est idem realiter cum subiecto (vt dicit capite de quantitate). Inferitur secundū, quod natura est perfectior arte, & naturalia artificialibus, nec mirum cum illa diminauerit naturaliter ab intellectu diuino, hæc ab humano. & ideo illa in dies sunt minus perfecta, hæc perfectiora: Deus enim non indigni tempore, vt efficeret omnia valde bona, quæ temporis de cursu in propagatione, quæ non est a solo Deo iuicem se induantur ho-

mo discursu quodam paulatim perfecte sua opera, corrigensq; defectus, & ita posterioris hominis cogitationes tertiores sunt: cum hæc tamen solent plures haberi res propter artem, quam propter naturam: sed non quia perfectior sit ars: sed quia vtilior, vel iucundior aut rarior, non brutorum opera perfectiora sunt aliqua, vt nidus hirundinis, quam opera hominum cum sint ab arte, quia bruta specialius diriguntur ab auctore natura, eod quo ipsa nō possunt se dirigere.

ARTICVLVS VI.

Et vltimus, Verum Physica differat a mathematicis.

Circa caput. secundum huiusmodi librum in quo Aristot. loquens de diffinitione, quod inter Philosophiam, & mathematicam versatur, in eo scilicet, quod obiectum mathematicæ abstractum a materia sensibile: obiectum vero philosophiæ minime: difficultas ista versatur, atque etiam, quia est quasi apendix superioris articuli pro titulo aduerte, quod mathematicæ: alie sunt, quæ quantitatem in vniuersali considerant, vt quæ agunt de numero, & linea, quæ dicuntur p se mathematicæ: alie vero sunt, quæ de huiusmodi accidentibus in particulari tractant, vt de numero sonoro, & figura cœli. &c. Et hæc dicuntur medie mathematicæ, de quibus non procedit quæstio. Sed de primis similiter considerandum, quod ea, quæ tractant mathematicæ non sunt naturalia entia: sed illius affectiones, scilicet linea, superficies, corpus, quantitatum, quæ non habent compositionem ex materia & forma: vt contra Pythagoram docuit Aristot. Metaph. cap. 5. quæ entia mathematica non sunt realiter distincta a quantitate sensibili: sed idem prorsus cum

cum illa, ut linea mathematica, cum illa
sua sensibili superficie, mathematica
cum superficie sensibili, ut docuit Phi-
losophus hic tex. 19. & Metaph. cap. 2.
contra Platonem abstrahere suum ob-
iectum, siue quantitatem à motu sine
mendacio, quia abstrahentium non est
mendacium (modo explicato questio. 2.
Vniuersali in Logica) & Sanct. Tho. hic
lectione. 3. Docet intelligendum non de
reali separatione: sed de illa, quæ est
per intellectum, nec de abstractione ne-
gatiua, quæ fit compositione, & diuisio-
næ enim falsum esset dicere enria
mathematica separata esse à motu: sed
de abstractione præcisiua, quæ est sim-
plices intellectus consideratione vnius,
altero non considerato, quia abstractio
tunc fieri potest ab eo, in quo erat con-
iunctum, quæ tunc fieri potest quando
id à quo aliquid abstrahitur non est de
concertu, & definitione abstracti, sic
abstrahi possunt priora à posterioribus
accidentibus, quæ media quantitate in-
sunt substantiæ corporeæ, & ideo quan-
titas à cæteris accidentibus sensibilibus
potest abstrahi, sine mendacio, quia est
prior illis, nec de conceptu illorum, quam
abstractionem Philosophus vocat à mo-
tuali à forma, alij à materia, sensibili,
id est, à substantia corporea: iam ergo
dubium soluta versatur in explicando.
An abstractio ista sit formæ à subiecto,
id est vtrum quantitas mathematica
etiam abstrahat à substantia corporea,
ut à suo subiecto, ita ut consideretur si-
ne ordine ad illud, ex quo facilis erit so-
lutio illius, quod petitur questio. scilicet
qualiter philosophia à mathematica di-
stingatur.

De primo S. Thom. 1. Physic. text. 71.
Philopon. tex. 18. dicunt quantitatem
mathematicam, etiam à substantia ab-
strahi primo ex Ari. 12. Metaph. tex. 44.
vbi Geometriam, & Arithmetica, in-
quit nullam substantiam in considera-
tione etiam suadet eodem mo-
do abstrahunt res, quo desistantur ex

Aris. 6. Metaph. tex. 2. quantitas autem
mathematica definitur, sine substantia:
linea enim est longitudo, sine latitudi-
ne, superficies latitudo sine profundita-
te, in quibus definitionibus nullius sub-
stantiæ fit mentio: ergo abstrahit à sub-
stantia. Secundo nullas proprietates de-
monstrat mathematica in ordine ad sub-
stantiam V. c. demonstrat quantitatem
æqualem proportionem, & non propor-
tionem, & esse infinitam diuisione, &
substantiæ repugnat, & solum quantita-
ti conuenit, quod ex se minimum non
habet: ergo abstrahit substantiam à qua-
ntitate.

Dico primo quantitas mathematica
non solum, non est abstracta à substan-
tia: sed neque ab illa abstrahi potest. Ita
S. Thom. 1. par. q. 85. art. 1. ad secundum,
& Opuscul. 7. Albert. 5. Metaph. tract. 3.
Ferr. hic, & ratione patet. Primo tamē
supponendum est mathematicam non
versari circa materiam, & esse scientiā
perfectam, tunc sic colligo ex posteriori-
bus cap. 10. omnis scientia perfecta po-
tissimam demonstrationem tradit per
definitionem sui obiecti: mathematicæ
autem scientiæ perfectæ conueniunt de-
monstrationes potissimas per defini-
tionem: quantitas autem non po-
test definiri, nisi per substantiam: er-
go non potest considerari mathemati-
cæ obiectum sine ordine ad substantiam
& consequenter neque ab illa abstrahi
confirmatur eodem modo abstrahunt
res quo desinantur quantitas non po-
test definiri, nisi per substantiam: ergo
abstrahi non potest à substantia ex Ari-
stot. enim. 6. Metaph. 5. accidentia non
possunt definiri, nisi per additum, id est,
sine addito, quod est subiectum: cum er-
go quantitas sit accident substantiæ, nō
potest definiri nisi per illam. Sed dices
quantitas mathematica non abstrahi
à substantia corporea: ergo nec à mate-
ria sensibili seu à motu: consequens est
falsum, & sequella patet. Nam substan-
tia corporea est ens reale: ergo consistit
materiam

materia: ergo est materia sensibilis. Respondet ea Sinc. Thom. Opusculo. 70, quod substantia corporea interdum appellatur materia sensibilis: interdum vero materia intelligibilis. Nam quatenus subsistat qualitatibus, quæ immutant sensum, & illo percipiuntur materia sensibilis dicitur, quatenus tamen ijs qualitatibus remotis consideratur materia, intelligibilis dicitur, quia tunc sentiri non potest: sed solum intelligi, & ea lem est ratio de quantitate ipsa, si ne dictis qualitatibus: iam ergo cum substantia corporea tum solum est ens naturale, quando partes eius essentialiter includunt rationem naturæ, & tunc sine illa relatione consideratur, & materia intelligibilis substantia dicitur. Vnde relinquitur, quod obiectam mathematicæ abstrahit à materia sensibili, & dicat ordinem ad materiam, id est, ad substantiam.

Dico secundo, Philosophia distinguitur à mathematica hæc est quasi illatio ex præcedenti patet obiectum vtriusque valde distinguitur, & modus tendendi, est distinctissimus: ergo inter se sunt distinctæ, antecedens patet, obiectum physicæ est ens naturale, (vt in præfatione philosophiæ dicebam) proinde dicitur principium, & radicem motus, & intrinsecum ordinem ad illam: mathematica vero considerat abiectum, vt abstractum à motu, Et rursus philosophia considerat materiam sensibilem, id est, substantiam, pro vt qualitatibus sensibilibus affectam: mathematica vero ex dictis abstrahit à dicta materia sensibile, modo explicato: ergo. Dices, quod tractant de eisdem rebus sensibilibus vtræque scientia, scilicet de quantitate, quæ est sensibilis. Quod si dicas, quod mathematica agit de illa, pro vt abstracta à materia sensibili. Contra quia multo melius philosophia potest abstrahere à sensibilibus, quia eius subiectum est substantia, quæ est prior omnia accidenti sensibili, & consequenter

potest considerari, sine illis. Obiectum secundo, Astrologia est scientia mathematica, quæ tamen non abstrahit à materia sensibili: ergo. Respondetur, ad primum, quod quamuis de eadem re mathematica, & philosophia agant: tamen eodem modo, nec de eodem obiecto. Et ad replicam dico non negare substantiam materialem posse considerari, sine accidentibus sensibilibus, & sine materia, vt consideratur à mathematico: tamen pro vt consideratur à philosopho non potest, quia agit de illa præcise, vt habet principium, motus, & quietis. Secunda vero obiectio petit explicemus. Vtrum mediæ mathematicæ verbi causa Perspectiua, & Astronomia, subalternæ Geometriæ; Musica, & Astrologia subalternæ Arithmeticæ sint, connumerandæ inter mathematicas: an vero inter Philosophiam Paul. Venet. t. x. 2. ad physicum asserit spectare, quod contendit ex Arist. hoc loco, & quia mathematica abstrahit à motu. Astrologia vero non abstrahit ab illo, quia cæli tractus, & diuersos motus considerat: ergo astrologia non est mathematica. Existimo tamen dicendum cum Auerroe. text. 18. Simplicio Alexandro, & S. Tho. Opusc. 70. & 2. secundæ, q. 9. ar. 2. ad tertium, quod scientiæ illæ reducendæ sunt ad mathematicam, non ad philosophiam, patet rationes S. Tho. Obiectum formale specificat scientiæ, non materiale: sed in obiecto illarum scientiarum ratio formalis obiecti mathematicæ reperitur: ergo simpliciter sunt dicendæ mathematicæ, quamuis materiale habeant à physicis; quod autem id quod participant de mathematica sit formale, constat ex eo, quod illarum demonstrationes fiunt per media principia mathematica, & ita subalternantur mathematicæ. Arist. autem solum loquitur de mathematicis subalternatis proprius accedere ad Philosophiam scientiam subalternatam, quia habent contractum aliquid physicum, vt mus-

fice

sica habet contractum numerum per sonum, sicut ad nigrum magis accedit palidum quam album: sed occurrit Valles, quod saltem perspectiva spectet ad physicum, ex Aristotele, text. & dicens: perspectiva, aut considerat mathematicam lineam, sed non quatenus mathematica: sed quatenus physica. Respondet, quod illa reduplicativa non significat per spectivam esse philosophiam, ut male putat Valles, aliis non liceret considerare mathematicam lineam, vel secundum abstractionem mathematicam, sed significat conditionem quandam, si ne qua non esset perspectiva, scilicet, si non consideraret lineam contractam ad visuale, sicut ignis dicitur comburere quatenus ligno à proximo. Ad rationem supra factam dico Astrologiam abstrahere quidem à motu physico. Nam solum considerat motum, quatenus quantitas est, non secundum eius qualitates, quod profecto possum affirmare, quia non nihil istis operam dedi.

Ad argumenta in principio respondetur. Ad primum Aristotelem negare solum substantiam secundum se, id est, tanquam subiectum considerari à mathematico, quia secundum se solum quantitatem considerat, non tamen negat illam quantitatem considerari à mathematico in ordine ad substantiam. Ad rationem primam dico, quod in illis definitionibus, quamvis non sint ex acta semper ponitur substantia implicitè. Nam si per concreta dantur iam eorum materiale est substantia: si vero per abstracta nequeunt definitè cognosci, sine ordine essentiali ad substantiam. Ad secundam antecedens est falsum. Nam sicut quantitas dependet in suo esse à substantia, sic in receptione suarum passionum, cum media substantia illa recipiatur, & ita non possunt passionibus demonstrari de quantitate nisi in ordine ad substantiam.

QVÆSTIO. II.

De quidditate entis naturalis, quantum ad suas causas in communi.

Celebris est profecto tractatus iste, & utilitate, imo necessitate pleus, in quo tam de causis incommuni, quam in particulari, animus est agere licet re altius perscrutemur, dicamurque, falcem in alienam frugem mittere: cum enim scire (ut dixi primopost.) sit rem per causam cognoscere qui quid sit causa ignoraverit, penitus ignorans erit: infra autem quæstione quinque discutientur. Primo si ad Physicum tractatus iste spectet. Secundo de numero Causarum. Tertio si habeant ynam communem rationem, & definitionem. Quarto si idem possit esse causa, & effectus. Ultimo si causa sit magis in actu quam effectus.

ARTICVLVS. I.

Utrum ad physicum spectet de causis agere?

In hac re certissimum sit, quod ad Physicum spectat, agere de causis naturalis entis, quæ veritas quæsi pro hemialis. Probat, quia sicut cognitiore perfectæ in omni genere (ut ex Veneto supra dixi quæstione quinta primi libri) non potest haberi nisi cognitis omnibus illius, non modo, prædicatis, & modis, tam essentialibus, quam accidentalibus, sed & causis per se, eam extrinsecis: sic perfecta notitia in quavis scientia (quæ absolute potest dici perfectæ) tunc habetur cum omnia ea cognoscuntur, quæ de illa retrahere ad illam scientiam spectat: ea vero sunt. Primo an sit. Secundo differentia essentialis.

F. P. de Oñz, Cōm. n. super vniuers. Phisicam Arist.

tialis constitutiva obiecti talis scientiæ quæ differentia illud differt ab aliis omnibus obiectis. Tercio propositiones, quæ ab illo obiecto ratione illius differentia dimanant, quæ omnia de ente naturali dicuntur habere. Quarto sunt tractanda causæ illius obiecti, quatenus tale est, per illam differentiam constitutivam cum quæ ens naturale, ut sub physicam considerationem venit, habeat causas in omnibus causarum generibus, ita quod, licet non omnes entis naturalis proprietates, per omnia causarum genera demonstrari, tamen nullum est genus causæ, quo adhuc, aut ad illam demonstrandam non veniat, ideo pertinet ad hanc scientiam, exponere causam materialem, efficientem, & finalem, entis naturalis, quatenus causæ illius sunt. Vtrum autem, aliæ scientiæ ut Metaph. & Math. demonstrarent proprietates suorum obiectorum, per quod libet genus causæ, ipsæ viderint.

Et quidem causarum doctrina in communi ad Metaph. si cum pertinet. Primo, quia causa, & effectus sunt primæ, & adæquate differentia entis, quod recte diuiditur in causam, & effectum, diuisio autem entis in hac latitudine, transcendit omnia subiecta ceterarum scientiarum.

Secundo, quia causa, ut sic abstrahit ab omni materia, tam sensibili, quæ intelligibili, & ab omni motu, & mutatione. Nam licet vix inquam, nisi per motum, & mutationem, causas explicet philosophus, quod maxima ex parte loquatur de causis rerum naturalium, quæ nobis sunt familiares; ex his tamen definitionibus, eliciendas vult, easque mutationem non includunt, quod facillimum est subiectione nominis actionis, in locum motus, & mutationis, sumpta quæ actione in communi, pro ut omnes operationes complectitur.

Obiicies primo Dialecticus etiam, agit de omnibus causis incommuni, de omnibusque causarum generibus. Re-

son le primo non agere de illis, qui sequuntur cause sunt effectus, quia ratione, sunt ad demonstrandum idoneæ. Secundo Dialecticus non constituit genera, quia sunt, seclupponat illa, & accipit à Metaphisico.

Obiicies secundo, omnia diversa ad eandem scientiam spectant, vel ratione vniuersalis communis nature, ut animal & planta, vel ratione contrarietatis, ut calidum, & frigidum, hæc non modo, quia communicaet in natura communiqua latus sensibilis, sed etiam, quia sunt contraria spectant ad eandem scientiam, quippe cum vnum contrarium fixatum, cognoscendi alterum, ac quatuor genera causarum non habent secundum vnam rationem communem vocatam, nec sunt contrariæ, cum se non impediunt, sed potius se adiuvant; ergo cognitio omnium causarum in communi ad nullam vnam scientiam spectat. Respondet, quidquid sit: vtrum causa vniuersalis analogice ve dicatur, de quo infra in eadem tractata ratione analogice, seu proportionis causa inter se, possunt ad eandem scientiam spectare. Nihilominus, licet ad Metaph. pertinet, ut propria doctrina, hæc quæ traditur de causis in communi. Tamen quia de causis entis naturalis indagamus, & quomodo causent eandem ferè opera causas in communi docere possumus, quia illarum, ut si ignorata natura vix percipimus causas; entis naturalis, & denique, quia causarum, ut si cognitio totius physicæ naturali est adeo necessaria, ut ob illarum ignoracionem sepe discipuli quasi hæteant nisi libra, ideo necessarium duximus latè disputare de causis in communi absolute, & ut ab Arist. significauit hanc doctrinam esse Metaphysicæ propriam, & nihilominus à physica à curatè per tractanda esse, ideo eadem de causis omnino tradidit in Physicis, & in metaphisicis. Nam, si metaph. transfert de verbo potè ad verbum integrum caput tertium libri secundum Physicorum.

Secundo

Secundo certum sit, quod in hac parte & loco Physicorum agendum est de prædictis causis, quia præterquam, quod facit Arist. ratio est clara cū enim præcedenti libro explicata sint principia entis naturalis. Consequens est, ut eius causas agnosceremus cum principium sit prius, quam causa, ut autē perfectius cognoscantur de omnibus agendum est.

Ultimo certum sit, quod ordo iste agendi de causis ita ut primo de materiali, & formali; deinde de efficiēti, & formali, postea de omnibus in communibus; tandem de subordinatione earum inter se congruus est, & ferē necessarius; tum quia Arist. isto ordine tractauit de causis; tum quia merito de intrinsecis prius, quam de extrinsecis agitur: inter intrinsecas vero materia est quasi fundamentum entis: at forma est complementum materiæ, & perfectio vnica autem quæstione vtramque comprehendimus, quia in multis est vtriusque eadem, aut similis doctrina. Et denique probatur, quia cum cetera sunt paria, ita quod vnum nō pendet ab alterius cognitione nullus datur ordo doctrinæ: atque adeo sequendus est ordo naturæ, procedendo à prioribus, & imperfectioribus secundum naturam, seu in essendo: sed causa materialis est imperfectior, ut sic, ut constat, deinde forma: efficiens enim iam supponitur in actū per formam antea quam intelligatur ordini nari ad perficiendum aliud, & ipsum se ordinat, vel quasi ordinat ad finem. Vnde agentia naturalia in generatione quasi se destruunt in indiuiduo, ut conseruetur species; quam ut bonum communius magis amant: causis autem ita cognitis illas inter se comparauimus (ut fecit Arist.) tunc enim facile erit iudicare vtram causam, ut sic possit definiri incommuni, & verum dicatur vniocum de omnibus causis. Tandem explicabitur prima causa, quantum ad an sit hæc enim cognitio ferē omnino habetur

per rationes naturales phisicas, quantum ad lumen naturale: de quidditate autē, & proprietatibus huius primæ causæ in metaphisica agendum est.

ARTICVLVS. II.

Verum, & quid sit causa in communi.

IN hac re primo omnes conveniunt, quod causa formaliter importat relationem secundum esse ad causatum de materiali autem rem absolutam cui conuenit illa relatio, in aliquibus quidē ut in materiali, & formali, & in efficiēti, causa creata relatio realis est, in quibusdam vero, ut in causa efficiēti in creata, & finali etiam creata relatio rationis est, quia nec Deo in est aliqua relatio realis causæ, nec finis, ut sic illam potest importare cum antequam sit res quæ est finis sit effectus propter finē, ut ante sanitatem quæ est finis sunt medicamenta, quæ sunt media ad sanitatem. Vnde causa non est quid vniocum ad omnes causas, cum entī reali, & rationis, ex dictis quæstione. 2. ante prædicā mentali in Logica non possit dari aliquid commune vniocum: sed analogicum proportionalitatis, quod vnica definitione potest explicari; ita tenet Fonseca loco infra citando, quia nec ab Arist. nec ab alio præcorum incommuni definita est causa: sed diuisa. Secundo, quia Arist. 1. Metaphy. Secundo ubi distinguit nomina diuersarum significationum, distinguit etiam nomen causæ tamquam æquiuocum. Tertio, quia effectus diuersi modē pendent à suis causis: ergo nō potest ab illis vna, & eadem ratio dependere abstrahi. Secundo etiam certum est, quod ut supra dixi, q. 1. primi libri principium & causa habent se sicut superius, & inferius principium namq; importat ordinem originis, & principiationis, vel

M

prio

F. P. de Oña, Cōmen. Super vniuers. Physicam Arist.

prioritatis in ordine ad principiatū: causa vero præter hoc habet influere in effectum. Vnde sit, quod causa propriè loquendo non reperiatur, nisi inter ea, quæ habent diuersas naturas saltem numero distinctas, quia vnum non influit nisi in aliud; quod ab ipso pendet, & consequenter, nisi in aliud, quod habet naturam distinctam ab ipso. Vnde in diuinis quamuis vna persona aliam producat, non dicitur aliam causare quia habent eandem numero naturam: dicitur tamen vna principium alterius non propter ordinem naturæ, quia vna persona non dicitur prius natura alia. Sed vna dicitur principium alterius, quia trahit originem ab alia quæstione.

Quamuis autem non sit dubium circa prædicta: est tamen circa descriptionem causæ incommuni. Arist. namque neque hic nec. 5. Metaphys. illam incommuni descripsit recentiores tamen philosophi variè eam descripserunt, Aegyptius primo de Generatione, quæstione. 13. & alij ita definiunt: causa est id, quod per se, id est non per accidens dat esse rei, sub intellige post non esse desuperauerunt ex Aristot. 5. Metaphys. caput. 18. text. 22. dicente, quod secundū quod res est dicitur tot modis, quot causas. Proculus vero libro de Causis, & adiecit Sanctus Thom. hic lectione. 10. & Soto ait, causa est id ad quod aliud sequitur, ita vt particula aliud excludat principium à ratione causæ, quia in diuinis non aliud proficit cum semper sit eadem natura in producto, & producente, & per vox sequitur, non intelligitur, quæcumque sequella, vt est illa quæ consequens sequitur ad antecedens, vel dies ad noctem: sed de sequella per influxum, & ita non conuenit priuationi, nec cuius alteri principio ad quod sequitur aliud sit necessariam committantiam, quæ definitio sic intellecta parum vel nihil differt ab ea, quam affert Percy. libro. 3. capite primo dicens, causa est, quæ in suo genere per se, & prin-

cipaliter concurret ad constituendum effectū, quæ potest adaptari, tam causæ intrinsicis quàm extrinsecis, dūmodo constitueret idē valeat, q. influere. Hæc autē definitio, & præcedentem in merito rejicit Valles, dicens illam ægrotare. Vnde ipse sic refutat, quia effectui etiam conuenit definitio, Ex quolibet enim effectui sequuntur omnes causæ à quibus illæ pender, cum tamen non ex qualibet causa sequatur effectus, nisi adiunctis, & applicatis omnibus causis, & remouitis impedimentis. Secundo, quia etiam conuenit relatiuis inter se, & etiam priuationi ad quam sequitur motus. Quare ipse aliter definit dicens, causa est id per quod responderet interroganti propter quid fiat, & factum sit hoc. Hæc ponit controuersia tertia: sed quidem quamuis non sim medicus certe iudico istam definitionē Valles, magis quam Soti ægrotare. Primo, quia datur per extrinsecam omnino. Secundo, quia vel propter, quid summitur in rigore, & ita idem est, quod id cuius gratia, & sic solum includit causam finalem, & consequenter est dimi-nuta definitio, quia non conuenit omni definitio: si autem propter, quid sumatur in sua latitudine, conuenit definitioni pluribus, quam definitum: conuenit enim radiis, & punctis: si enim quæras propter quid terminatur linea? Bene respondeam, quia clauditur punctis: similiter conuenit priuationi, rogatus enim propter quid generatur animal. Directè dices eo, quod non erat, cum tamen neque indissolubile, nec priuatio sit causa: ergo definitio. Valles, nulla est aliter alij definiunt causa est id propter quod res est, sicut inuit Aristoteles, primo Physicorum septimo, text. 68. sed eisdem rationibus, impugnatur ista, quibus impugnatur Valles. Tandem Fonseca primo Metaphysicorum, capite sexto, quæstione prima, sectione tertia, defendit definitionem Proculi, & Verbo sequitur intelligat.

intelligatur naturalis dependentia, & verbum esse summatur, ut commune est esse reali, & intentionali, ut ita comprehendatur finis: clarius tamen inquit causa sic describitur, causa est principium a quo aliquid per se pendet quæ descriptio desumpta est ex Avicenn. libro de Causis capite tertio, & illam iuniores amplectuntur, principium ponitur loco generis, quia latius patet, quam causa cum priuatio, & indiuisibile sint principium, per se ponitur ad excludendam causam per accidentem, & priuationem, cum dicitur id a quo satis declaratur aliud esse causam aliud effectum, & quod habent essentias numero distinctas. Unde indiuisis una persona non est causa alterius, licet apud sanctos, more Græcorum accipientes nomen causæ pro principio una persona dicatur causa alterius, ita loquitur Augustinus libr. 83. quæstionum quæstione. 16. & hanc definitionem eligo, licet etiam non displiceat hæc cum sit nostra causa, ut comprehendit etiam createntem, & conservantem est id, quod positiue, & per se dat esse distinctum ab ipso esse causæ, primis verbis rejicitur priuatio, quia non dat esse positiue: sed est terminus a quo: rejicitur etiam terminus in relationis, quia ab illo hæc non pendet, ut a causa: sed ut ab obiecto, vicinis verbis excluditur productio æterna filij, & Spiritus sancti. Ex quo inferitur, quod omnis causa est prior natura, quam suus effectus, imo esse aliquid prius natura alio proprie non est nisi esse causam illius.

Sed contra hanc definitionem videntur pugnare primo, quia causa, & effectus sunt relativi (ut dictum est) sed hæc sunt simul natura (ex capite de ad aliquid:) ergo causa non est prior suo effectui. Secundo indiuisibilia sunt causa, quia punctum. Verbi causa inquit aliquid esse in lineam, scilicet, esse terminatam: ergo non latius patet.

principium quam causa, terribi Aristot. quanto Metaphysicorum, capite secundo, inquit causam, & principium conuertunt inter se, sicut ens, & unum: ergo non latius patet principium, quam causa. Respondetur ad primum, quod causa, & effectus dupliciter possunt considerari. Primo formaliter pro rationibus causæ, & effectus, & hac ratione sunt simul. Alio modo materialiter pro rebus absolutis, quæ fundant illas relationes, & ita res, quæ est causa est prior re, quæ est effectus, sicut res, quæ est pater, prior est, quam res, quæ est filius: quamuis paternitas non sit prior filiatione.

Ad secundum falsum esse punctum aliquid influere, in lineam, ut enim docet Sanctus Thomas in tertio, distinctio. 12. articulo primo, & nos dicemus in libro sexto, puncta non sunt in linea, ut in subiecto, & ut forma in materia: sed tamquam annexa, & adiuncta illi, cui nullum dat esse, quam esse terminatum, quod non est aliquid esse: sed solum, quædam negatio maioritatis, vel infinitatis.

Ad tertium dico Aristoteles more vulgi loquutum appellans, omne principium causam, quæ ratione. 12. Metaphysicorum capite secundo, est locus dicens priuationem esse causam, cum tamen id multoties, & in rigore neget.

ARTICVLVS. III.

Quoruplex sit causa.

Circa numerum causarum variè Philosophi senserunt, ad tria tamè apta omnia eorum dicta reducam. Primum est eorum qui plures quam quatuor causas esse dixerunt, ita Plato cum suis, ut refert Themist. in Prohemio philosophiæ dixit autem esse sex, scilicet materialem, formalem, instrumentalem, efficientem, finalem, & exemplarem. M. 2. quibus

quibus subscribit Valles Cōstronerfiarū
13. Henricus, quēstione. 11. quantum ad
exemplarem; quod autem sic causa in-
strumenti illis addenda probant. Nam si
quæ sit ex quatuor positis ab Ari. ea es-
set efficiens: hæc autem non potest esse,
quia efficiens est vnde motus (vt quēst. 4.
parebit) instrumentum autem non est
huiusmodi, quia primum, vnde motus
est agens principale: ergo non potest es-
se efficiens. Præterea, quod sit addenda
dicta causa exemplaris patet, quia causa
est per quam sufficienter. Responderetur
ad propter quid rei: sed ad aliqua prop-
ter quid non potest responderi, nisi per
exempla rei, patet, in artificialibus. Si
enim quæras propter quid imago Cæsa-
ris habeat capillos crispis, sufficienter.
Responderetur per exemplar, scilicet,
quia Cæsar erat crispus. Item in natu-
ralibus; si quæras propter quid homo
est visibilis, habetque alias passiones;
quas non habet equus, færis. Responde-
tur, quia idea hominis talis est. Et tertio
generatur per pro istis auctoribus argu-
mentor, quod sint plures, quam quatuor
causæ. Nam elementum est causa mix-
ta, & semen causa viuientis, & cibus cau-
sa nutritionis, & tamen non in aliquo
genere causæ, ex quatuor scilicet for-
male, materiale, efficiēti, finali: si enim
essent, essent quidem in materiali: hoc
non, quia materialis manet in effectu;
hæc autem omnia minime: ergo. Con-
firmatur: Nam absentia naturali causa
est submersionis nauis: non tamen vide-
tur esse in aliquo genere istorum. Quar-
tò, qui consuli, & qui præcipit; & qui
orat, & qui redimit causa est effectus;
qui sequitur per impetrationem, per cō-
siliū, &c. Et tamen non est in aliquo
genere istorum: ergo plures sunt, quā
quatuor. Confirmatur instrumentum
est vera causa (vt dicebam) & tamen nō
est in aliquo illorum generum: er-
go, &c.

Secundum caput est eorum, qui
pauciora ponunt, quā quatuor genera

causarum inter quos, quidam Stoici,
(vt refert Laertius de Vitiis Philosopho-
rum) quos sequitur Seneca Epistola
77. solam causam efficientem po-
nunt; hæc ratione efficiens, & causa
conuertuntur, & effectus à sola efficien-
ti, deriuatur: ergo sola efficiens est cau-
sa. Socrates vero (vt refert Plato in
Phedona) solam causam finalem esse
dixit, quia causa est per quam Respon-
demus ad propter quid; ad hoc autem:
per finem solum respondemus. The-
mistius autem solas duas causas con-
stituit Problemio Physicorum efficien-
tem, & finalem; materialem vero, &
formalem duxit, non causas: sed con-
ditiones esse, quia causæ semper sunt
perfectiores, aut æquæ perfectæ cum
suis effectibus: materia vero, & forma
sunt imperfectiores suo effectu, nem-
pe cōposito, quia sunt partes illius: om-
nis autem pars imperfectior est suo to-
to: ergo non sunt causæ.

Tertium caput, quod verè caput, &
regula dici debet est eorum, qui qua-
tuor tantum genera causarum esse di-
xerunt, scilicet materialem, forma-
lem, efficientem, & finalem, quorum
primus fuit Aristotele, hoc capite tertio,
& secundo Post. capite secundo, & San-
ctus Thomas, & omnes alij, Peripateti-
ci: Fonseca enim primo Metaphysico-
rum, capite septimo, quæstione prima,
sectione quarta, dicit esse omnium gra-
uium Philosophorum Auenenā primo,
sufficienter. capite decimo, Albertus hic
tractatu secundo, & iuniores omnes,
qui modus, vt verior; & vniuersalior
amplectitur à nobis: sufficientia autem
huius multipliciter summitur; sufficiat
tamen primo effectus naturalis tantum
sunt duæ causæ intrinsecæ: ergo causæ
solum sunt quatuor. Nā in ente natura-
li necessarius est materia ex qua fiat,
cum naturaliter, & ex nibilo nihil fiat,
necessario etiam est forma à qua ha-
beat esse hoc aliquid, cum à materia nō
possit determinari, & præter has nulla
est

est alia causa intrinseca: ergo tantum sunt duæ causæ intrinseca: entis naturalis: sed præter has intrinsecas necessario sunt duæ extrinseca: altera efficiens quæ faciat compositum, cum nihil se ipsum possit facere: hæc autem efficiens non agit temere: sed cum ordine, & aliqua intentione ad finem, cum videamus similes effectus ab una causa prodaci: ergo necessaria est causa finalis propter quam efficiens agat, & præter has non sunt alia extrinseca: ergo tantum sunt quatuor genera causarum. Nam si materia est, necessario mouetur ad aliquam formam: sed non mouet seipsam: ergo est aliquod agens eam mouens, quod est causa efficiens, & hoc agit propter finem: ergo non sunt pauciores quam quatuor. Secundo effectus si sit ex nihilo euenire potest, ut nulla causa interna indigeat saltem in esse substantiali, verbi causa, si sit res simplex, ut substantiæ separata: si verò sit ex aliquo, cum illud non sit tota res, quæ sit; alioquin fieret ex seipso necesse est, ut fiat ex aliquo ante existente addito aliquo quo compleatur, & absoluaatur: ergo si fiat ex aliquo indiget duabus causis externis efficiente, & finali, & duabus internis materiali, & formali, quod autem non sint plures, patet. Prædictæ quatuor causæ effectum omnem absolunt ergo nullus effectus pluribus causis indiget. Nam quod res sunt compositiones, eò pluribus causis indigent: indigent enim causis externis quibus res simplices non egent: sed res naturales præcipuè, quæ intereunt, & gignuntur sunt omnium maximè compositæ, & inijs solum quatuor causæ enumeratæ reperiuntur: ergo non sunt plures.

Ad argumenta pro Placone respondetur ad primum falsum esse, instrumentum esse causam distinctam à reliquis: sed reducitur ad causam efficientem; licet non sit principalis, & ita non est principium. Vnde motus absolute, est

tamen vnde motus consequenter, quod significauit Arist. text. 31. numerando inter alias causas efficientes semen, quod est instrumentum proprium: hoc autem est causæ efficientis principalis uti instrumento in suis actionibus. Vnde fit quod instrumentum semper indiget eleuari, ut producat effectum cum principali agente (ut videre est in serra) quæ ab artifice eleuatur, ut artificiosa scindat, quæ eleuatio aliquando ponit in instrumento motionem saltem: aliquando vero nihil: sed ipsum ordinatum est, natura sua, ad effectum principalis agentis (ut patet in calore respectu ignis ad producendum ignem) vnde fit, quod nõ omne instrumentum mouet motum, quamuis omne moueat, pro ut est virtus alterius principalis agentis, quod contingit quando instrumentum est accidens: secus vero quando est substantia, (sed de hoc questione quarta, fusius dicam.)

Ad secundum causa exemplaris profecto causa per se est formalis, nec per hoc augetur numerus causarum in genere, qualiter hoc sit itam questione sequenti. 3. articulo explicatur.

Ad tertium omnia illa posita in argumento reducuntur ad genus causarum materialis: Aduerte tamen, quod materia, pro ut est causa rerum materialium duplex est, quædam compositionis tantum, quædam compositionis, & alterationis simul: dico ergo quod cibus causa est materialis nutritionis: sed est materia alterationis, & compositionis simul, quia manet in re quæ nutritur, ut maneat autem necesse est prius alterari, vel corrumpi (& idem dicendum de embrione) quod manet in viuenti; si tamen alteretur, & corrumpatur prius forma embrionis: semen autem non solum est causa materialis: sed etiã efficiens instrumentalis, saltem ratione virtutis relictæ in ipso ab agente (idem dicendum de elementis) quod reducuntur ad idem genus causarum materialis.

erialis, quamuis non maneat forma^{ma}liter: sed virtualiter solum. Ad confirmationem Nauta per suam absentiam causa est per accidens submerisionis nauis, reduciturque ad genus causæ efficientis, quamuis Valles, dicat in genere moris esse causam per se, quando poterat, & tenebatur curam habere de nauis: sed re vera id non capio; quamuis enim, vt imputetur illi nauis submersio requiratur, vt possit, & teneatur illius curam habere, quia ijs omnibus possitis non est causa per se: sed per accidens, quia omissionis non datur causa per se adhuc in genere moris, quando non est formaliter volita: sed tantum indirecte.

Ad quartum dico, quod omnes illæ causæ redducuntur ad genus causæ efficientis: imo sunt veræ causæ efficientes, licet morales, qualiter autem causa naturalis efficiens differat à morali, & quod duplex illa sit (quæstione quarta statim fuisse dicitur.) Ad confirmationem patet ex dictis.

ARTICVLVS. III.

*Vtrum inter has causas sit
vna alia perfectior, & de
ordine earum.*

B Reuter dico primo finis est perfectissima causa, vt sic, id est, in modo operandi, & cauendi. Deinde efficiens. Tertio forma. Quarto materia ita Sanctus Tho. hic, & ideo dicit, quod finis dicitur causa causarum, idem tenet Albertus libro primo, capite quinto pater, finis in modo cauendi nullam præsupponit causam, & aliunde est causa omnino immobilis: reliquæ vero præsupponunt finem, & causam, vt motus saltem à fine (vt quæstione quinta dicitur) ergo in modo cauendi finis perfectissima

est. Item efficiens non causat componendo, nec est pars alterius: ergo est perfectior forma, quæ sic causa (vt dicitur quæstione tertia, & quarta) forma vero perfectior est, quam materialis, quia perfectius est, & nobilius actuare, quod habet formam, quam actuari, quod habet materia: ergo imperfectior omnium est materia, nec per hoc existimes rem, quod perfectior est, eo perfectius causare, quantum ad modum cauendi de quo loquimur: imo imperfectius solet causare perfectiori modo quatenus minus dependenter causat, vt licet materia prima sit imperfectior, quam secunda, quæ est substantia completa: ratio tamen cauendi perfectior est prima: quæ secunda, quia minus dependenter: addit tamen Fonseca secundo Metaphysico, cap. 2. quæstione prima, section. vltima, quod inefficientibus, & finibus essentialiter, & ex natura sua subordinatis semper res, quæ perfectiori modo causant, si id efficiant, vt principales causæ, & non vt instrumenta tantum perfectiores sunt, dixit ex natura sua, quia alia est ratio de ijs finibus, quos sibi appetitus proponit quippe qui non raro expetit res meliores propter deteriores rerum naturas peruertendo: sed hoc ius authoris dictum falsum est, quia vt omnes & ipse fatetur, quæstione secunda, homo subordinatur essentialiter soli; & tamen sol non est res perfectior homine.

Dico secundo ordine causalitatis prima est finis, vt patet ex argumentis pro prima conclusione; deinde efficiens, & forma per quam efficiens est in actu sunt simul: imo prius natura est ipsa forma, quam efficiens cum ab illa habeat, quod sit in actu: respectu tamen alicuius determinati effectus prius est efficiens, quam forma dans esse formale ipsi effectui, quia forma ipsius effectus, vel saltem formæ, inductio producit ab efficiente: materia verò licet respectu primæ formæ, quam ha-

buit in instanti creationis, non fuerit prius natura, quam illa forma: tamen respectu aliquarum formarum, quæ vel emateria edducuntur; vel in eam inducuntur prius causat materia, quam forma, quia vel est causa entitatis formæ, vel saltem inductionis: cum hoc tamen, licet hæc vera sint, placet regulam generalem huius assignare ex Alberto, tractatu secundo, capite quinto, ex quo iuniores desumpserunt auctore innominato: possunt enim istæ causæ quatuor modis considerare, scilicet, aut secundum effectum, & executionem, aut secundum inuentionem. Tertio secundum esse, quarto, & ultimo secundum rationem agendi; si considerentur secundum effectum priores sunt causæ internæ, quam externæ, quia ut de se patet magis appropinquant effectui, & hoc modo prior est materia in qua suscipitur motus, & forma: deinde forma ipsa: tertio efficiens, quod causat motum, & generat, quarto finis, qui ultimus est in executione: si vero considerentur. Secundo modo, scilicet, quoad inuentionem sic finis est prior, quia mouet agens ad agendum, Secundo est efficiens, quod propter finem agit; tertio sequitur forma: & ultimo materia: si vero considerentur istæ causæ, quantum ad esse, primum locum habet efficiens, quia existit prius preparat, ac disponit materiam: secundo est ipsa materia, tertio forma quæ edducitur de potentia illius, quarto finis, qui sicuti est ultimus in executione, ita & in effectum: tamdem si quarto modo considerentur quantum ad rationem agendi, prior est forma, secundo efficiens quod agit, ratione formæ: tertio finis ultimo materia, quia nullius est actiuitatis.

Ex quo inferitur clare, quod idem respectu eiusdem potest esse causa, & effectus in diuersis generibus causarum: non tamen in eodem genere causarum, ita Sanctus Thomas, quinto Metaphysicorum, lectione secunda prope si-

nem probatur, quia quatuor genera causarum sunt sibi inuicem causæ (ut dictum est) ut materia causat formam, seu inductionem illius, forma dat esse formale ipsi materiæ, efficiens est causa finis secundum esse reale: finis vero mouet finaliter ipsum efficiens, & ita est causa quod efficiens causet in diuerso genere causæ, quia alias idem esset simpliciter prius, & posterius respectu eiusdem, atque adeo idem esset immediate causa sui ipsius secundum eandem rationem formalem, quod fieri implicat, ut infra magis patebit. Sed dices finis in genere causæ finalis causat seipsum, & ita idem finis dicitur primus in intentione, & posterior in executione, etiam respectu sui. Respondeo, quod secundum intentionem causarum, & secundum esse reale causatur.

ARTICVLVS. V.

Et vltimus, utrum omniscientia possit dici magis in actu quam ipsius effectus ut sic.

Difficultas ista partim exposita est a nobis primo post, sed id tempori dedimus, sicut & alia multa: concernit enim illud dubium. Vtrum propter vnumquodque tale, & illud sit magis: vtrumque tamen hic plenius soluetur Veneto. in summa Philosophiæ libro primo, tractatu. 2. ad tertium, capite. 8. atque illam maximam esse falsam, Flandria limitat, ut illud propter, quod aliud est tale debeat esse vel magis tale formaliter; aut eminenter, vel saltem æquale tale Caietanus, Soto, & Fonseca, secundo Metaphysicorum, capite. 1. textu. 4. in fine, & Thomistæ, Phylogus.

Albertus, & ipse Aristoteles, ibi dicunt habere verum dummodo causa sit capax eiusdem hominis, & rationis, siue vniuoce, siue analogice: sed contra, quia non sequitur Petrus est homo propter Ioannem, hic ignis est calidus propter illum: ergo Petrus est magis homo, aut ille ignis est magis ignis recensiores. Primo post. 2. q. vnica ad octauum dicunt, quod illa maxima limitanda est. Primo quando idem prædicatum inest virique vni propter alterū in quo conuenit, cum alijs authoribus. Secundo vt tale prædicatū suscipiat magis, & minus, saltem eminenter, & ita sequitur aer est calidus propter solem: ergo sol est magis calidus formaliter, vel eminenter. Tertio vt sit inter res possitius. Vnde non valet odit peccatū propter Deum: ergo magis odit Deum. Quarto, vt sint diuersa prædicata alij magis limitant. Primo, quod in genere causæ finalis talis finis debet esse causa totalis. Vnde non tenet diligo Deum propter retributionem, si retributio nō est causa totalis illius retributionis. Secundo limitant, quod effectus comparetur ad causam sub ea ratione sub qua ab illa causatur, & hæc limitatio videtur S. Thom. quia prima parte, quæst. 87. art. 2. ad tertium, & quæstione. 88. art. 3. ad secundum ait debere intelligi in eodem genere causæ, non in diuersis: ideo inquit non sequitur color videtur propter speciem: ergo magis videtur species nec sequitur Deus est causa nostræ cognitionis: ergo Deus est primum cognitum à nobis, quia res non cognoscitur propter Deum, aut speciem, vt propter rem cognitam: sed vt propter causam cognitionis. Hæc ergo explicatio Sancti Thom. mihi placet, (vt statim dicā) sed illæ tot supra posite limitationes, cum non colligantur ex verbis maximè Aristotelis, nec ex ratione: sed solum ex difficultate soluendi argumenta contra illam maximam, quod est vsus nominalium damnant dictam maxi-

mam, tamquam falsam absolute dictam.

Dico ergo absolute loquendo, omnis causa potest dici magis in actu, quā eius effectus, vt sic, & ita absolute etiā loquendo verum est, quod propter vnā quodque tale & illud sit magis. Ita Aristot. 1. post. 2. & secundo Metaph. cap. 1. text. 4. & meo videri sensus illius maxime est, quod si effectus alicuius causæ, vt est effectus illius habet talē perfectionem à fortiori sequitur, quod causa habeat illam perfectionem eo modo quo est capax illius, siue illam habeat in gradu perfectiori formaliter, aut eminenter, siue inæquali. Vnde vox magis in illa maxima nihil aliud significat, quam hæc vox à fortiori, vel fortè facit sensum negatiuum, id est non est minus tale, qui modus loquendi communissimus est, & ita intellecta habet verum in omni genere causæ, quidquid alij dicant non verificari in materiali, & formali. Vnde illud verbum propter debet lummi latē, vt conuenit omni generi causæ (vt dicebam articulo secundo) verbi causa, si forma habet esse sustentata à materia seu subiecto: ergo materia magis, id est à fortiori participat in suo genere illam perfectionem, & ita est. Nam materia est ipsamet fundamentum, & sustentaculum formæ similiter, si nix habet ab albedine, quod sit alba: ergo albedo à fortiori participat illam perfectionem in suo genere, & ita est. Vnde cum vultum significare, quod aliquid est perfectissimè album dicimus esse ipsamet albedinem, & sic in alijs esse ipsamet sapientiam, &c. Similiter si tu es homo propter patrem tuum, vt propter causam efficiētem: ergo pater tuus à fortiori habet rationem hominis, & quidem in hoc, vt minimum causa excedit effectum, quia est prius natura quam ille. Similiter si assentior conclusioni propter præmissas: ergo à fortiori præbui assensum præ-

præmissis, ut certioribus, saltem prioritate naturæ, & hoc vult Arist. si atente legatur (ut ego explicui ibi) scilicet quod præmissæ non debent esse cognitæ prius ut cumq; sed prius prioritate naturæ, quia propter illarum assensum, ut propter causam assentimur conclusioni & ita Arist. ibi distinguit hoc, quod est præmissas esse priores, & esse causas. Si militer habet verum in fine, ut si seruo mandata propter dilectionem Dei: ergo saltem prius natura habuit dilectionem Dei quam volitionem seruandi mandata, quoniam ad illum actum, & licet finem diligamus actu nobiliori, quam ipsa media: nobilior enim est actus diligere aliquid propter se, quam propter aliud: non tamen oportet, ut intensius amemus finem, quam media, imo eadē intentione, qua diligis efficaciter finem propter se mediū diligis etiam propter illum. Vnde satis manet probata prima pars conclusionis, scilicet, quod causa ut sic potest dici magis in actu quā eius effectus, ut sic, quia effectus habet esse actu per causam: ergo à fortiori magis id est prius causa est in actu.

Argumenta, quæ possent obijci contra hanc veritatem peccante reo, quod statim, ut effectum causæ eum qui, ut sic non est effectus illius, ideo notanter dixi sermonem esse de effectu, ut sic talis causæ. Vnde non valet minus sanguinem propter sanitatem, vel ambulatio; ergo à fortiori magis minuitur, vel ambulat sanitas, sicut non valet Ebrius sit propter vinum: ergo magis est vinū, diligo Deum propter retributionem: ergo video obiectū propter speciem, & sic in alijs, &c. non inquam tenet consequentia quia effectus sanitatis, ut est finis nō est illa minutio, vel ambulatio, ut sic cum hæc operationes secundum se possint esse nocivæ: sed sunt effectus illius sub ratione boni conducentis operanti gratia sanitatis; & ita sensus est illa minutio, & ambulatio sunt mihi bona propter sanitatem: ergo à fortiori sanitas est mihi

bona. Similiter ebrietas, ut sic non est effectus vini: sed nimius calor ad quem in homine ratione subiecti consequitur distemperantia humorū: atq; ideo ebrietas. Vnde bene sequitur, quis est nimis calefactus à vino: ergo vinum à fortiori habet illam perfectionem caloris. Præterea in homine iusto dilectio illa Dei non est effectus solius retributionis, tamen quatenus est effectus illius bene sequitur qui diligit Deum propter retributionem, quatenus per illam diligit, certum est, quod saltem prius natura amat retributionem, & actu nobiliori, quia illam propter se, Deum propter alium. Præterea tandem ego video propter speciem, aut Deum, ut propter causam efficientem visionis bene sequitur: ergo perfectio visionis præ cōtinetur in Deo & in specie, ut in causa perfectius quidem, vel minus perfecte secundum quod illa causa magis vel minus induit in visionem.

Q V A E S T I O. III.

De quidditate entis naturalis quantum ad suas causas in particulari, & primo de materiali & formali.

E GIMVS de causalitate materiæ, & formæ in communi modo agendum venit de ipsarum causalitate in particulari, quia ergo (ut dixi articulo quarto) conclusionem secundam comparando seriem causarum ad effectum, prima est materia, deinde forma. Tertio efficiens, tandem finalis, & hic consideramus causas in ordine ad effectum, ideo prius de causalitate

eate causarū, quę sunt intrinsicę, agim⁹ & primo de materia, &c. de quibus sex sunt examinanda. Primo quid sit causalitas materię. Secundo in quo consistat huiusmodi causalitas. Tertio si detur causa formalis, & quid sit. Quarto de effectu vtriusq; causę. Quinto si exemplar sit causa formalis, vel efficiens. Sexto si Deus possit supplere vicem causę materialis, aut formalis interne.

ARTICVLVS. I.

Virum detur, & quid sit causa materialis?

Conclusio affirmatiua, scilicet, quod detur causa materialis certa est ex dictis art. 3. precedentis quęstionis, quod autem hæc causa sit potentia ex qua cū inest aliquid sit docet Aristote. hic, cap. 3. tex. 28. & 5. Metaph. 2. & 7. Metaph. 7. & 8. tex. 26. & est communis sententia. Probatur, sicut, quod simpliciter & absolute dicitur esse est ipsum ens subsistens, ita & quod dicitur fieri seu causari vt sæpe docet Aristot. & S. Tho. 1. p. quęst. 49. art. 2. Vnde formam educi ex potentia materię non est aliud, quam fieri consequenter ipsam formā actione illa eadem, qua sit compositum non alia diuersa, vt male putarūt Scot. 7. Metaph. quęst. 10. Antonius Andreas quęst. 4. & alij quos referunt Soncin. 7. Metaph. quęst. 23. & Zimara Theoremate 100. eadem ergo actione qua sit compositum sit, & vnitur materię formę, quę ex illa edducitur, vel eadem inducitur. Primo quia vna actio sufficit. Secundo, quia forma producit, seu inducitur, vt ex vitalis actionis ipsa potest habere esse naturaliter: at forma ex videructiōnis, vel inductionis petit habere suum esse, vt vnita materię: ergo illa actione vnitur illi. Tertio si formā eddu-

cta ē materia alia actione produceretur alia vniretur certę primę actio effect creatio, vt sic enim produceretur illa forma independentē ā materiā, vt contingit in anima rationali, quę vna actio ne creatur ā Deo, & alia inducitur in materiā; fateor quidem nos merito intelligere, quod illa actio productiua formę prius natura terminatur ad formā, quam ad vniōnem formę, cum materiā, & in hoc sensu recte dicitur, quod forma prius natura est, quam sit vnitas cum ergo subsistens sit id, quod absolute fit sequitur causalitatem vnus cuius quę causę sumendam esse potissimum in ordine ad ens subsistens, considerando, quod illi tribuat talis causa, quomodo deē cōcurrat ad illius esse fieri, seu cōseruari: materialis ergo causa, quę cōplectitur, tam materiā primā quā secundā, tam proximā, quam remotā, tam compositi naturalis, quam artificialis: tam compositi per se, quam per accidens dat seipsam composito per hoc, quod in se recipit illius formā, & ita deseruit illi eo modo, quo fundamētum domus deseruit reliquę domui. Vnde inferitur facilis intelligentiā prædictę definitionis causę materialis: materialis enim causa est ex qua vbi per partem, ex, inuitur materiā causare recipiendo, & quasi fundando per illam sit aliquid intellige compositum, seu ens completum per vox cum inest intelligitur, quod causat se ipsa, & remanendo intra compositum, vt partem illius vbi aduertit S. Thom. 5. Metaph. cap. 2. lect. 2. quod in hoc materialis causa differt ā priuatione, & ā contrario (vt dicebam lib. 1. quęst. 5.) quę definitio conuenit etiam materię primę adhuc quatenus ex illa sit homo, qui proprię dicitur fieri ex præsupposito subiecto, licet anima rationalis nō edducatur ex materia: sed ā Deo creetur.

Dico secundo propostionē causā materialis dicitur, quę alteram partem compositi recipit in se, scilicet formam,

mam, quæ se habet vt complementum perfectio, seu absolutio causæ materialis, cumque compositum alterum sit substantiale ex materia, & forma substantialibus, vt homo alterum accidentale cuius saltem vna pars est accidens, vt album sapiens, &c. & hoc alterum sit naturale, vt ea, quæ enumeravi alterum artificiale, vt statua, sic etiam materialis causa: altera est primū subiectum formæ substantialis, quæ dicitur materia prima, & supra causam materiale[m] sumptam in communi addit illa verba primo, & per se, & non secundum accidens ex qua cum in sit aliquid sit, &c. alia est subiectum accidentium, quæ siue illud sit substantia completa, vt Angelus respectu sui intellectus, siue in completa, vt anima respectu sui intellectus, siue aliud accidens respectu formæ intellectio[n]is, alia est causa materialis artificialis formæ, vt lignum figuræ Mercurij, vel Iouis, & aduerte, quod ad has numeratas reuocantur omnes illæ causæ, quæ respectu aliarum præ supponuntur, vt quid perfectibile, quæ vel sunt simplices respectu simplicis formæ, vt genus respectu differentię, & essentia respectu existentię, vt dixi in ante prædicamentis ad Logicam, vel sunt compositæ, vt partes respectu vnionis, quæ se habet vt illarum adus, & complementum seu pulchritudo ex illis consurgens, quo pacto, tam materia quā forma dicuntur causæ materiales respectu compositi, quia ratione hoc importat vnionem partium. Item partes definitionis respectu vnionis, quia illæ dicuntur vniri, ita vt constituatur definitio per modum vnius. Similiter definitum sumptum pro supposito dicitur causa materialis, tam sui generis quam suę differentię (vt in sinuau 2. part. sumularum cap. 7) Præterea personalitas, seu suppositalitas importatur, vt causa materialis totius naturæ completa, quæ si cuiusdam formæ, quæ in sup-

posita[li]tate recipitur, vt in fundamento essendi, & vt quidditas in eo, quod quid est, vt suppositum in homine habet se, vt causa materialis humanitatis & tandem ex ijs facile poteris colligere formales causas respondentes prædictis materijs.

Sed contradicta duo videntur obstaré. Primum omnis causa in illo prior naturæ in quo causat debet esse actu (v. articulo vltimo præcedentis quæstionis dixi) materia autem in illo priori quo recipit formam, non est actu cum de se sit pura potentia (vt probatum est 1. lib. q. 3. art. 4.) ergo materia non est causa. Confirmatur, quia materia recipit formam per dispositiones: ergo dispositiones potius sunt causa per se, quam materia. Secundo materia limitat, ac determinat formam (vt milies diximus,) ergo non potest suscipere formam specialem, qualis est anima rationalis, tenet consequentia. Quia receptū est ad modum recipientis, scilicet recipienti proportionatum: anima autem rationalis in materialis est: nequit ergo recipi in materia aliās accidens etiā spirituale posset recipi in subiecto corporeo, cuius contrarium docui quæstione vltima post prædicamentali articulo secundo.

Ad primum Res. negando maiorem, quæ solum est vera in causa efficiēti: se cus vero in reliquis: imo vt materia sic causa debet esse pura potentia, quia causare materię est recipere formam. Ad cōfirmationē, dispositiones præiū cōditiones sunt receptiones formæ, & causæ materiales per accidēs, nō per se in quo Perey. 8. Phyls. valde est deceptus intendens dispositiones illas esse instrumenta materię, cum solum causa efficiēns principalis vtatur instrumento, quia illa solum habet virtutem, quam potest cōmunicare instrumento ipsam eleuando: (sed de hoc q. 4. sequenti. Secundum argumentum petit articulum sequentem.

ARTICVLVS. II.

*Vtrum, & quomodo causa
materialis causet etiam re
spectu formę rationalis?*

PRæcedenti libro. q. 3. i. p. quęst. non nulla de hoc diximus, quę necesse sunt hac in parte absolueri circa modum causandi materię respectu animę rationalis Auicē. 9. Metaph. cap. 4. & Auizembron in lib. fontis vitę omnes formas, etiam rationalem dixerūt creari à substantia separata. Idē sensū Ochā quod lib. 2. q. 2. & in. 2. d. 4. & 5. Gabriel. d. 1. q. 1. contra quos infra cum de causa efficiēti particulari tractem dicā. Nā alios omnes, qui circa hanc difficultatē decepti sunt supra impugnauit.

Quibus omnibus omisissē cōclusio. Causa materialis primo habet causare, deinde formę ab illa pendentis conseruat entitatem, & inductionem; animę vero rationalis solum causat inductionem. Tota autem difficultas consistit in huius explicatione pro quo aduersee, quod causa materialis potest summi vel respectu suppositi cui se ipsum dat, eo pacto quo formam seipsam dat etiā eidem supposito, quę causalitas (vt dixi à secundo præcedenti) reuocatur ad formalem, vel sumitur, vt in tali compositione deseruit, quasi fundamentum alterius partis compositi, scilicet formę, quę ea natura sua petit esse: atq; adeo fieri non separata à tali fundamēto, causalitas ergo materię seu subiecti respectu formarum, quę naturaliter pendet à subiecto, vt extra illud non possint nisi miraculose cōseruari consistit in hoc, quod tam ad fieri, quam ad conseruari concurrat talis materia, vt necessarium receptaculum sustentans talem formā omnino indigentem illo receptacu

lo eo, quod nisi miraculose per se subsistere non potest, & ita talis sustentatio respectu harum formarum est causalitas causę materialis, & ideo hę formę dicuntur esse in illa, vt in causa: atque adeo edduci ex illa de potentia ad actū sicut, & dicuntur, & produci, & edduci ab agente, vt enim vox. Ab, vel alia limilis dicit habitudinem causę efficiētis, ita particula, ex, in proposito dicit habitudinem causę materialis, quod sufficit, vt formę, quę ex materia edducuntur non dicantur creatę, quia licet sunt omnino de nouo, tam quo ad essentiā, quam quo ad existentiam: tamen à causa ita efficiēte ex vi talis productionis non sunt independentes à subiecto sustentante talem formam: sed dependent ita vt efficiens ad productionem effectus indigeat alio adiubante in genere causę materialis, & hanc iudico rationem à priori, alias in formas omitto: manet ergo probata prima pars conclusionis. Secunda vero scilicet, quod respectu animę rationalis non causet entitatem, nec edductionem: sed solum inductionem, patet, quia sicuti generans in genere causę efficiētis causat illam eādem inductionem, ita materia absolute & per se eandem inductionem sustentatur, ergo causat illam in suo genere, & hoc meo iudicio voluerunt Soto, & alij dicentes materiam primam esse in potentia naturali ad formam rationalem licet Valles, & alij Thomistę id negent, aiunt enim nullum agens naturale posse producere animam rationalem in materia: sed errant omnino. Primo, quia rationales anime est naturaliter informatiua materię, & actus illius: ergo materia est potentia naturalis rationalis formę. Secundo licet solus Deus producat hanc animam: eam tamē producit, vt causa naturalis, idest vt author naturę, ita quod materia disposita exigit, ac petit iure naturali, vt Deus producat animam. Tercio quia, licet non detur causa creata naturaliter producti

na ani-

na anime rationalis: datur tamen causa naturaliter inductiva in genere cause efficietis: ergo huic Res. etia causa materialis eiusdem inductiva in suo genere. Sed dices anima non producitur per generationem: sed tantum inducitur: ergo homo proprie non generatur, quia nulla eius pars producitur per generationem propter hoc argumentum Marfell. 1. de generatione quaest. 5. ait generationem hominis deficere a ratione vere generationis naturalis: sed plane errat, quia omnia, quæ ad hanc generationem concurrunt, scilicet dispositio materiæ animæ creatio, & eius unio ad materiam naturaliter fiunt, ut ostendimus, per quod soluitur argumentum negando consequentiam. Ex quo inferitur primo, quod omnis forma siue naturalis, siue supernaturalis, quæ producitur entitative dependens a causa materiali, scilicet ab eius subiecto non creatur: sed edducitur ex illo, si vero producatur entitative in dependens a subiecto, tunc creatur. Colligitur secundo differentia inter creationem, & motum, seu mutationem physicam, quod creatio (ut docet S. Tho. 1. p. q. 45. & ibi optime Zumel & 2. contra Gent. c. 17) est productio entis in quantum ens seu productio totius entis, & ut clarius dicam productio alicuius ex nihilo, id est non ex aliquo præsupposito subiecto, seu causa materiali concurrente simul, cum causa creatante ad illum effectum: at transmutatio physica semper est ex præsupposito subiecto id est fit causa materiali ad illam concurrente, & per hoc patet ad argumentum ultimum præcedentis articuli, quod materiam limitare formam debet intelligi, quod illarum, quolibet est una in ordine adynam materiam: inde tamē male inferitur, quod rationalis forma non possit recipi in materia, quia illud a xio ma receptum debet esse ad motum, & c. intelligendum est de ijs, quæ pendet in sui esse a recipiente: de accidenti verò spirituali non est eadem ratio, quia de-

pendet in suo esse a subiecto: atq; idē, nisi in subiecto spirituali esse non potest,

ARTICVLVS. III.

Verum, & quid sic causa formalis?

Quod datur causa formalis facis patet ex dictis præcedenti quæst. art. 3. solū potest esse dubium de modo casualitatis illius. Nam quod Plato tenuerit non esse causam formalem (ut refert Fons. 1. Metaph. c. 7. q. 1. Sectione 6. non credo: ratio autem illius dicitur esse, quia causa formalis non præcedit tempore suum effectum, vel potius eo quod forma videtur esse ipse mer effectus productus. Immutationibus namq; naturalibus sola forma secundum entitatem fit de nouo, sed ad hoc iam diu lib. 1. q. vlt. & q. 4. formam non fieri: sed compositum ideoq; proprie dicitur, quod forma causat compositum, & non se ipsam, quomodo autem effectus formæ distinguatur ab ipsa forma dicam articulo sequenti.

Hæc ergo sententia relicta, ut intelligatur modus causandi istius causæ, aduertendum, quod forma habet plures effectus, tam in composito quam in materia; primum enim da esse quidditativum, & specificum materiæ & composito. Materiæ quidem non quia forma efficitur de eius essentia: sed quia materia non habet aliquam speciem determinatam, nisi per formam, compositio vero dat speciem, quia ab illa sumitur vltima differentia compositi. Secundo etia forma improbabili sententia, quam nos sus. 1. lib. q. 3. 1. p. q. causa est existentie, tam in composito, quam in materia, compositum namq; sit capax proxime existentie per formam, quia existentia specificatur ab essentia: compositum autem habet speciem per formam, & ita & exi-

stentiam.

sentiam. Tercio habet formā limitare capacitatem materiā, quā de se indifferens erat, & capax plurimum formarum: ultimo autem determinatur per hanc quam recipit: de his ergo tribus dubiū est, quē sit ratio quā cōstituitur forma in esse causę formalis, & quāvis Soncin. & Perey. videantur dicere, quod utrumque illud primum sit, ratio causę formalis, scilicet dare esse, quidditatiuū, & esse existentiz. non tū est verum, quod ratio causę formalis sit dare esse existentie, quia in Christo Domino anima verē habet rationem formę informantis, & ita causę formalis, & tamen non dat esse existentiz, quia in Christo nulla est existentia creata.

Sit ergo conclusio ratio causę formalis est, quod sit actus per quā res cōstituitur in aliquo certo esse specifico. Probatutur sicut materia causat compositum (vt dictum est) recipiendo formā, ita forma causat idem compositum a quando, per faciendo seu complendo talem materiam in tali esse formali. Vnde sicut respectu compositi hec est fundamentum essendi, & quidditatis illius, sic forma est complementum illius, ex quibus, vt causis intrinsicis compositum coalescit. Confirmatur, quia quis non videt rem per se pendere, vt a causa ab eo a quo primo habet speciem, & distinctionem: sed hanc habet res a forma: ergo. Quod autem illa recte assignetur, vt definitio formę tenet. Scopus quęstij. 3. quę tamen non reperitur in Arist. qui non multum curauit causam formalem explicare definitione: sed exemplis dicendo, quod forma, & exemplar est ratio eius, quod quid erat esse, id est quidditatis rei, & huius genera, id est partis quidditatis, quod autem quidditas rei sit eius forma. Probatutur, quia ad quęstionem, quid sit res, respondetur per quod illa res constituitur, & distinguitur ab omnibus alijs: sed vnum quodque per suam formam quę constituit illud in specie distinguitur ab alijs: ergo ad quę-

stionem quid est, res responderetur per formam, ita S. Th. in primo distinctione, & quęst. 2. artic. 5. quod si tota quidditas habet se, vt forma eius, quod est quęstia etiam pars quidditatis habebit se, vt forma respectu illius, quod est, licet vna respectu alterius habeat se, vt forma: altera vt materia, quando quidditas est composita: quidditas autem dicitur forma Metaph. suppositi: vna verō pars respectu alterius dicitur forma Physicę ratio est, quia consideratio naturę suppositi cum transcendat entia naturalia ad Metaph. spectat, sed cōtradicta obijciens primo anima separata verē forma est, & tamen non dat esse quidditatiuū materię nec composito: ergo non est ratio causę formalis. Resp. quod anima separata non exerceat officium formę, nec causę formalis, & ita non habet propriam causalitatem: sed contra causā formalis est intrinseca: ergo intrinsecum debet esse illi semper dare esse specificum alioquin non erit eius causalitas. Resp. quod de essentia formę est nō causare actū: sed esse causaribam, vel esse rationem causandi, quod habet anima adhuc separata, aduerte tamē, quod in opinione S. Tho. etiam dare esse existentiz est effectus causę formalis: sed non primarius: sed secundarius, sicut etiam determinare materiā, ergo Obijcis secundo obiectum intrat definitionem potentiz seu habitus & determinat definitionem relatiui, & tamen vnum non est causa formalis alterius falso: ergo docet Arist. omne, quod intrat definitionem quidditatiuā rei esse causam formalem illius, Respondetur, quod loquitur de eo, quod intrat definitionem intrinsicę, & in recto, vt quid definiti, quod non conuenit obiecto, & termino, quę potius sunt ad quod ipsius definiti, & hac ratione solent dici causę formales extrinsecę.

Tercio instabis forma accidentalis etiam est causę formalis (vt dictum est) falso ergo Aristot. causam formalem reclin-

restringit ad quidditatem, & partes quidditatis, Respondetur primo Arist. non enumerasse omnia exempla causæ formalis: sed potissima. Responde, secundo, quod sicut forme essentiales hominis ut homo est Metaphis. est eius quid sitas Phys. est eius anima sic albi, ut sic, forma Metaphis. est ratio albi, seu albedineitas (ut dicebam questione tertia Universalium in Logica) ut ita loquar: Physica vero est albedo, & sicut corpori, ut sic accidit albedo, sic materiz primæ hominis accidit anima rationalis.

ARTICULVS. III.

Verum exemplar sit causa formalis per se?

IN hac re quidam omnino tenent partem negatiuam, scilicet exemplar non esse causam formalem per se: sed distinctum genus causæ à quatuor supra numeratis. Ita Plato. & Henricus Gandib. quodlibet. 9. & ita nullo modo remocant ad aliquod genus causæ: (sed hoc iam impugnatum est supra.)

Secunda opinio aliorum absolute negat esse causam formalem per se primo, quia alias essent quinque genera causarum efficiens, scilicet finalis, materialis, formalis, & exemplaris. Secundo forma dare esse per se ipsam, hoc est per veram & realem informationem. Nam si sufficeret extrinsecus confertur esse efficiens etiam, & finalis essent causæ formales, quia ita dant esse tunc sic exemplar, non informati: sed extrinsecus dare esse: ergo non est causa formalis per se. Tercio accides effectui, ut fiat ad imitationem exemplaris, cum alias fieri posset sola mentis: ergo non est causa per se. Quar-

to in rebus naturalibus non datur causa exemplaris: cum tamen verum hic reperiri in illis omnia causarum genera: ergo non est causa per se saltem Physica. Tertia sententia reducit exemplar ad causam formalem, & ita facit illud reduciue causam formalem non per se. Ita Alexand. quinto Metaphisicorū. commento tertio, & quod agens per intellectum respiciens ad exemplar operatur hoc est agendo nititur illud à se, qui rationes huius, quia faciles omitto.

Vltima opinio affirmat exemplar nullo modo possit reduci ad genus causæ formalis: vel esset diuersam præter quatuor, vel esse causam efficientem. Ita Vallses, secundo Physiconrum questione. 13. Tartaretus ibidem questione secunda: sed isti omnino dicunt esse causam efficientem, & idem sentire Scotum in primo distinctione secunda, questione secunda, & dict. 36. articulo primo. His tamen omnibus omisiss.

Dico primo exemplar non est distinctus genus causæ à quatuor enumeratis probatur ex dictis questione præcedenti, tum ex dicendis solutione argumentorum secundæ opinionis.

Dico secundo exemplar non reducit ad causam formalem etiam si illud respiciat agens in operando. Probatur primo quia alias omnis finis esset exemplar, quia etiam illud semper, & necessarii respiciat agens dum operatur. Secundo quia agens per intellectum, actione sua non nititur à sequi ipsum exemplar: sed similitudinem exemplaris seu exempli, tum sicut agens naturale non utitur astrone sua à se qui suam formam: sed similitudinem illius seu effectum sibi similem: ergo exemplar non reducit ad causam formalem eo, quod illud respiciat agens in operando.

Dico tertio exemplar, ut sic dicitur, & per se est causa formalis, hæc conclusio satis probat præcedentem, & est

& est Arist. vbi supra art. 1. docentis secundum genus causę esse formam, ac que exemplar, vbi formam realem nomine formę seu speciei: intelligibilem vero seu obiectiuam nomine exemplaris complexus est idem sentit S. Thom. 5. Metaphis. vel 2. vbi docet formarum alias esse intrinsecas, alias extrinsecas, & ait exemplar esse formam extrinsecam ad eum modum quo ponebat Plat. Ideas rerum. Nam sicut homo habet esse albus per albedinem, vt per formā in herentem, sic habet esse exemplatū per suum exemplar, vt per formam extrinsecam, nec tamen omnis formā extrinseca est exemplar, vt visio non est exemplar rei visę Arist. vero inter reli quas formas extrinsecas solius exemplaris meminit, quia fuit Platone constitutum, vt nobis genus causę, & habeat peculiarem difficultatem. Hęc cōclusio est etiam Caietani. 1. p. q. 44. art. 3 & Bonf. 1. Metaph. q. 1. fauet Augusti. qui lib. 70. q. Ideas existentes in mente diuina appellat formas principales, & merito Idea in gręco significat formā: sed exemplar nihil aliud est quam, Idea: ergo vt sic habet esse causa formalis. Probatur exemplar dari ipsi exemplo extrinsecum esse, & non ratione alicuius prioris formę: ergo non reductiue: sed directe est causa formalis. Probatur Philosophi, ac Theologi Ideas asserunt esse formas principales, quarum imitatione formę reales reducuntur in materia. Probatur ratio quidditatis, quę ab Arist. ponitur qđ sit causa formalis cōpletur non modo formam realem atque in formantem: sed etiam intelligibile, seu exemplarem Ideam enim, est quędam ac prototypa ratio essendi rei cuius est Idea: forma vero informans i leo dicitur ratio quidditatis, quia additione sui ad materiam absoluit ac complet quidditatem rei & constituet in certa specie: ergo eadem ratione exemplar erit causa formalis cum sit ratio essendi, & quidem si exemplar reductiue tan

tum pertineret ad causam formalem non coniunxisset Arist. cum forma dicēdo secundum genus causę esse formam ac exemplar aliquin instrumenta etiam cum efficiente principali coniungenda erant, quia instrumenta ad principalem efficientem redduntur vt quęstio. sequenti dicitur quod non fecit Arist. ita etiam tenet Magist. Zumel. 1. p. quęst. 19. artic. 2. quęst. 1:

Dico quarto exemplaris causa aliquo modo etiam est efficiens vollo dicere quod licet exemplar sub ratione exemplaris non importetur vt principium factiuū sicut nec idea vt sic vtriusq; enim eadem est ratio exemplar namq; vt sic formaliter importat extrinsecam formam exemplati quod exemplari debet esse quasi cōmensuratum, & aptatum, & ita cum de re producta ad similitudinem exemplaris interrogamur cur sit perfecta vel imperfecta Respō. quia est exemplati est in suo esse exemplari talis vel nō talis qualis est in suo esse reali, at si sumatur qua ratione quasi dirigat ipsum agens principale, vt producat exemplata illi exemplari similia reuera se habet qua si principium agendi sicut se habet ars, & hoc pacto pertinet ad genus causę efficientis seu agentis & hęc videtur mens Arist. 7. Metaph. 9. dicentis ab arte sunt ea quorum species sunt in anima vt sanitas in materia sit ā sanitatē, quę est in anima & statua similiter: sed sanitas & statua, quę sunt in anima nihil aliud sunt, quam exemplaria sanitatis, & statuę realis productę: ergo exemplar aliquo modo est efficiens ita S. Tho. etiam. 1. p. q. 44. art. 3. vbi ait exemplar esse necessarium ad productionem rei ad hoc vt effectus determinatam formam in materia propter exemplar ad quod inspicit siue illud sit extra siue interius mente conceptum fauet Seneca Epistola ad Lucilum dicens exemplar est ad quod artifex inspicies operatur quidquid operatur, & ita iubatur qua si ipso exemplari imo Stoici asserunt

fuit causam efficientem ut exemplari
ut instrumeto in quo tamen errât, quia
agens non mouet exemplar, neque vim
aliquam agendi communicat; id tenet
expressè Durandus. in 1. d. 36. quæst. 3.
in fine, ubi ait, quod exemplar est prin-
cipium agendi; idque senserunt Val-
les, Tartaretus, & Scotus supra citati,
licet errarint existimantes exemplar,
non esse causam formalem, quod be-
ne affirmans Zumel ubi supra statim in
eadem, quæstione solu. ad secundum ex-
professo nescio qua ratione contendit
exemplar non esse aliquo modo ef-
ficiens.

Itam probatur primo, conclusio exem-
plar, quod sibi proponit artifex, ut ali-
quid non aliter videtur concurrere ad
exemplatū, ac ipsa ars: imo vero eo pacto,
quo Magister solet manuducere disci-
pulum, ut scribat, vel depingat eodem
pacto ipsum exemplar videtur manu-
ducere, & ita licet quis careat arte. Di-
ces tamen exemplari potest, & solet pro-
ducere exemplata illi similia: sed ars
concurrit effectiue: ergo & exemplar.
Secundo quod forma naturalis præstat
agentibus naturalibus, id forma intelle-
ctualis, scilicet exemplar, seu Idæa præ-
stat agentibus per intellectum: utraq;
enim ipsi agenti est ratio agendi, utraq;
que determinat actionem ad speciem
certi effectus: non modo imitatione pas-
siva, ut vult Fonseca vel tantummodo, ut
terminans extrinsecus: sed etiam, ut
manuducens, ac dirigens, & ita ratio-
ne exemplaris ipsum agens dicitur pro-
ducere sibi simile, & effectum vniuocum,
quodammodo, sicut agens natura-
le assimilat effectum sue formæ, & ita
rectè intelligitur, quod ait Arist. 7. Me-
taphis. 9. omnes effectus fieri quodam-
modo à causa vniuoca, seu simili, quia
quando artifex operatur dum V. C. per
exemplar domus, domus producta ad
extra est similis producenti ratione ex-
emplaris: ergo tale exemplar est principiu
producendi domum, quas non dicere-

tur efficiat causa efficienti simili, nisi
similitudo esset in principio effectiue,
at est similitudo ratione exemplaris,
ideoque Arist. ubi supra cum dicit secū-
dum causarum genus esse formam, at-
que exemplar satis significat id ipsum,
quod est forma respectu agentis, esse
principium efficiendi respectu effectus
à tali agenti producti naturale quidem
si forma sit naturalis: intelligibile au-
tem si sit exemplar. Confirmatur, quia
ideò sapientia diuina, quæ dicitur crea-
turarum speculum ponitur in scriptu-
ra, quod sit principium per, quod creatu-
ræ sunt productæ, ut dicitur Ioannis. 1.
omnia per ipsum facta sunt, & Gene. 1.
in principio, id est in filio seu per filiū, ut
quidam explicat cui tribuitur esse crea-
turarum exemplum. Confirmatur se-
cundo, quia ideò artifex fecit hunc effe-
ctum, & tali modo non alium, nec aliter
quia vltus est hoc exemplari, & nō alio,
quasi principio agendi.

Ad argumenta in principio Respon-
Ad primū, quod solum probat esse plu-
res species causarum contentas sub il-
lis quatuor generibus: exemplar enim
causa formalis est: Ad secundum dico
definitionem formæ in communi non
esse, quod infortmet: sed quod sit ratio
essendi, & hoc pacto non dubium est,
quin dentur multe formæ extrinsecus
dantes esse, quo pacto visio est forma
visi, ut sic, & hæ dicuntur formæ, quia
se ipsis dant illud esse extrinsecū, quod
non conuenit efficienti, & fini. Ad ter-
tium dicendum per se esse, & non per
accidens, quod in operante per intelle-
ctum detur internū exemplar, scilicet
conceptus rei faciendæ, licet sit per ac-
cidens, quod detur externa exemplari-
ria. Ad quartum, & vltimum Respondi-
non esse opus, ut omnes causæ in specie

reperiuntur in naturalibus: sed sat
est, quod reperiuntur qua-
tuor genera cau-
sarum.

ARTICVLVS. III.

*Utrum effectus formalis,
& materialis ex natura
rei distinguantur à suis
causis?*

I. R. C. A. hoc quidam de-
cūt predictos, effectus ma-
terialis, & formalis causis
non distingui à suis cau-
sis, nisi secundum nostrū
modum concipiendi. Probatur primo
supponendo omnem modum distinctio-
nis, & illius explicationem ex quest. 3.
vniuersali in Logica, quia causa mate-
rialis non causat formalem, nec contra-
hect causat materiale, quia causa ma-
terialis, & formalis sunt causae intrin-
sicae sui effectus: ac sibi muticem non
sunt causae, ut patet ex natura rei:
vna ergo non est causa alterius. In ad-
uersum, nec ambae causant compositum,
cum quia existunt posteriorius quam illud
cum ab illo accipiant esse, cum quia res
causata distinguitur realiter à suis cau-
sis, ac compositum non distinguitur à
materiā, & forma: ita ergo non effe-
ctus formalis vniuersi, ab illis. Secundo
nulla res potest distingui realiter ab eo
quod est suū esse intrinsecum, aliā
distingueretur à se ipsa sed effectus cau-
sae materialis, & formalis qui non est
alius, quam compositum ex illis, ab illis
habet suum esse intrinsecum: ergo ef-
fectus causae materialis, & formalis ab
eis non distinguitur. Dices esse compo-
situm, quod est effectus materię & forme
differeā materia per esse quod recipit à
forma, & à forma differeā per esse re-
ceptum à materia. Contra esse com-
positum recipit à materia non est effectus
forme: sed materia, nōc vice versa est
effectus materię esse, quod compositum

recipit à forma: materia enim dicitur
composita esse materiale: forma vero
formale: sed non est in composito alia
entitas præter materiam, & formam: er-
go effectus materialis, & formalis non
distinguitur realiter à suis causis, cum
in composito esse materiale, quod ha-
betur à materia, non sit aliud quam ip-
sa materia: esse vero formale non sit
aliud quam ipsa forma. Tertio sua de-
tur idem forma totius est vere causa
formalis suppositi, ut diximus, & tamē
nō causat formaliter aliquem effectū
se distinctum: ergo non omnis causa
formalis causat effectum formalem à
se distinctum. Quarto causa materia-
lis, & formalis non nisi ut vniue causa
sunt totum, ut enim intelliguntur se-
paratim non causant: sed sunt causae
ut supra dicebam de anima rationali se-
parata, & tamen nihil est in compo-
sito, quod distinguitur ab illis ut vni-
uersis, & sit effectus formalis illarum: er-
go effectus formalis, & materialis non
distinguitur à suis causis. Quinto & vlti-
mo album Ver. Cap. non solum ha-
bet formaliter esse vniuersi albedinis
cum subiecto: sed etiam ipsum meret
se albi entitatie, quod non habet,
nisi ab albedine: sed albedo se ipsa, &
non aliquo alio, neque ex natura rei
ab ipsa distincto causat esse album
essentiatue, quod esse videretur propri-
simus effectus ipsius forme: ergo ef-
fectus formalis non distinguitur à
forma.

Conclusio tamen affirmatiua, scilicet,
quod formalis, & materialis ef-
fectus ex natura rei distinguantur à
suis causis tenenda est, quae ferē est cō-
munitis omnibus. Probatur quia alias
idem omnino secundum rem esset cau-
sa, & effectus atque ad eundem esset si-
bi causa essendi, & esset se ipso prius
causa enim saltem natura est prior quā
suis effectus (ut dicebam quæstione præ-
cedenti.) Dices idem potest esse causa,
& effectus secundum rationem diuer-
sam

sim obiectivam, & ita sufficit distingi-
tus modus concipiendi inter causam
formalem, & suum effectum, idem de
materiali contra est, ergo causa mate-
rialis, & formalis non sunt causæ rea-
les, & Physicæ: sed tantum dicerentur
causæ, idest rationes obiectivæ priores
in esse cognito, quam suus effectus,
qualiter in posteris dicebam unum
attributum Dei esse causam cogniti-
onis alterius, & ita immutabilitas Dei
diceretur verè causa efficiens æterni-
tatis, & tam natura divina, quam quod-
vis eius attributum, & operatio posset
 dici causa formalis Dei inquit causam
& effectum sufficeret distinctio ratio-
nis, quod est absurdum. Nam ut di-
ctum est hic non agimus de causis de-
monstrandi, seu agnoscendi: sed de
causis essendi, quæ reuera debent &
parte rei distinguî à suis effectibus
non modo obiectivæ: sed hæc veri-
tas solutione argumentorum magis
parebit.

Ad primum Respond. proprium mu-
nus forme esse, quod det ipsi composi-
to esse formale essentiae, quamquani
neque esse existentiae inquit recipit
forma à composito: sed vel tantum
ab efficiente sine, & sine si non edducatur
de potentia materię, vel ab effi-
ciente sine, & materia si de eius poten-
tia edducatur, & absolute dicendum
est formam dare composito suam ef-
sentiam, & existentiam formalem Ver.
Cau. albedo dat albo, tam essentiam
quam existentiam albedinis. Addo
quod licet compositum supra materiam,
& formam non addat rem ab illis di-
stinctam, addit tamen modum, scili-
cet unionem ex natura rei distinctam,
& ita patet.

Ad secundum compositum enim non
à materia & forma præcisse habet suum
esse intrinsecum: sed etiam ab illarum
effectu formali, scilicet ab unionem,
quæ ut dixi, ab illis ex natura rei distin-
gitur.

Ad tertium Respond. quod quidditas
spectu suppositi non est ita propria cau-
sæ formalis, & ita solum appellari causam
formalem Metaphysicam non Physicam, quia
licet suppositivitas à parte rei distingua-
tur à quidditate in rebus creatis, &
Metaphysicè concipitur, & significetur
ipsa quidditas, ut forma suppositi-
ei: in re tamen ipsa suppositivitas est
quid effectivæ, aut quasi effectivæ di-
stincta à natura, & tam terminans de
quæ re latius habet.

Ad quartum omisissis aliorum solu-
tionibus, quæ non omnino satisfaciunt
Respondeo, quod materia, & forma,
ut sic, absolute sumptæ sunt simplici-
ter, & propriè prius natura quam com-
positum, & prius se ipsi sunt unitis, at-
que adeo non causant per unionem:
sed per se ipsas: unio vero est potius ip-
sa causatio causæ materialis, & for-
malis: sicut illuminatio non est per
quam Sol illuminat, propriè loquen-
do, quia illa non est virtus, per quam
illuminati: sed est ipse effectus infieri,
quod ut melius intelligatur notan-
dum causam tribus modis accipi pri-
mo pro re, quæ denominatur causa
absolute omnino accepta, quo pacto
Sol dicitur causa lucis, & in hoc sen-
su intelligi debet illa pro, officio, quod
causa est saltem prius natura, quam
suis effectus. Secundo sumitur rela-
tivè, ut dicit relationem ad effectum
quemodo pater dicitur causa filij, &
sic sunt simul natura ut supra dicebam.
Tertio accipitur quatenus ab ea actu
causatur effectus, qui modus medius
est inter duos traditos, quo pacto ge-
nerans dicitur causa geniti & illumi-
nans illuminati, & sic posset etiam di-
ci, quod causa, ut causans est prius na-
tura, quam suus effectus in esse quieto
in quo sensu motus actio, & passio dicitur
prius natura, quam effectus non nisi,
quia sunt via ad illum tanquam ad
terminum præcisse tamen loquendo de
priori.

prioritate naturę non igitur est illuminatio enim, & illuminatum sumpta formaliter simul omnino sunt; quia causa non causatur per suam actionem: sed per suā virtutem: actio vero potius est ipsa causa factio, nec est prius natura quam passio. Confirmatur, quia licet Sol est prius natura, quam lux, sic prius natura habet esse Sol quam sit illuminans. Aliter explicat Fonseca has causas exceptiones, ubi supra sectione sexta ad primum: sed in quo nos ab illo dissentimus ab omnibus impugnatur. Ex his ergo facile intelligitur solutio data ad quartum. Unde materia, & forma sunt causę prius natura primo modo ex illis tribus, quam ipsum compositum, quod ratione vniōis est illarum effectus.

Sed contra, dices ergo idem omnino est effectus formę, & materię, consequens est falsum, cum materia, & forma sint omnino diuersę, & aliquando vna sit materialis, alia spiritalis: ergo. Respondet ideo idem omnino effectus potest provenire a quatuor generibus causarum, ut homo est effectus suę materię, & formę nec non generantis, & finis quem sibi tale agens proposuit: sed magis pater ex solutione ad quintum, ad quod dicendum effectum, seu causatum simpliciter non esse, nisi ipsum compositum, ut album Ver. Cau. est effectus, & habet esse tale ab albe line in genere causę, formalis a corpore in genere causę materialis ab efficiente, & fine in suis generibus cauſandi entitatem vero albedinis habet ab albedine non ut a causa talis entitatis esset enim albedo causa sui ipsius: sed ut a causa essendi album, ut sic, id est albedo causat esse album in genere causę formali s, & ille est modus cauſandi causarum intrinsecarum, restabat inquirendum, an causę intrinsecę existant prius natura, quam suus effectus: sed partim ex dictis difficultas hæc manet explicanda,

& omnino absoluta ex dictis primo libro questione vltima,

ARTICVLVS. VI.

Et vltimus. Vtrum Deus possit supplere vicem causę formalis, aut materialis?

REVITER dico primo Deus non potest supplere vicem causę materialis, aut formalis intrinsecę absolute, & simpliciter loquendo, explicio inter quatuor genera causarum, hoc est proprium materialis, & formalis ut nullo modo possint suppleri ab ipso Deo qui licet ita sit finis, & efficiens & exemplar creaturarum ut quævis creatura produci possit solo Deo concurrente, ut causa illius extrinseca, ita ut ipse solus, & non alia creatura sit finis efficiens, & exemplar illius effectus: at non ita fieri potest, ut Deus sit causa materialis, aut formalis interna, ita ut ipse informet, aut informetur vero, & realiter in se ipso immediate, cuius ratio est, quia causare extrinsecus, & genere suo nullam habet imperfectionem ad mixturam a qua tamen internę causę non possunt exsolui cum necessarię sint partes, vel entis per se, ac proinde entia in completa, vel entis per accidens in quo ente ea pars, quę est subiectum est in potentia respectu accidentis: altera vero est accidens illius: Deus autem nec potest esse in potentia, nec potest esse accidens alicuius, ut constat, & ita non potest esse causa materialis, aut formalis interna: sed maius dubium est vtrum in genere causę extrinsecę possit Deus supplere effectum causę internę materialis.

materialis, vel formalis vt vtrum possit aliquid esse album sine albedine creata aut sine subiecto creato, aut possit aliquid esse homo, sine humanitate, aut suppositualitate, aut subsistens sine subsistentia.

Resp. & dico secundo, quod hoc nō potest explicari satis nisi Philosophiæ limites transiliemus: interim tamen existimo dicendum Deum in genere causæ externæ, quamuis quācumque rem ab alia distinctam in essentia, & existentia (non disputo modo de relationibus, aut actionibus vitalibus: de quibus libris de anima posse inquam illam rem producere, & conseruare immediate per se ipsum in dependentia à qua vis alia entitate creata, & ita potest producere, & conseruare accidentia sine subiecto, & subiectum sine accidentibus, & tunc nec ex illis accidentibus & Deo fit album Ver. Cau. nec ex illo subiecto, & Deo: Deus enim ibi non supplet proprie loquendo effectum illarum causarum, qui vt diximus est ipsum compositum: maius tamen dubium est quando, & quomodo Deus possit se ipso intrare compositionem alicuius entis aliquo modo, vt contingit in incarnatione, vbi Deus ita supplet suppositualitatem creatam, quod se vera Christus constituitur homo ex diuina suppositualitate, & humana natura.

Respondeo & dico tertio Deus in se ipso potest suppositare, quamuis entitatem nō modo substantialem, sed & accidentalem, & ita posset fieri album ex albedine, & Deo ita, quod Deus immediate in se ipso suppositaret albedinem sicut suppositat humanitatem, à qua tamen albedine, vt dixi, non informaretur, quia informari habet ad mixtam imperfectionem; cum tamen Deus non sit vllō modo accidens nō video quā ratione se ipso possit alicui subiecto proprie esse formale, ita vt illud esset sapiens, sine sapientia creata album si-

ne albedine eo pacto quo datur. mo-homo, sine suppositualitate creata: sed de hoc acribi.

QV AESTIO. IIII.

De naturalis entis causa efficiente?

CTVM est præcedenti quæstione de naturalis entis causis intrinsicis in particulari consequens: ergo est vt eiusdem causas extrinsecas examinemus, & primo de efficienti dicere oportet, cū cōsideratio nostra causarū sit respectu effectus quo modo dicebam, quod efficiens finem præcedit cuius tractatio nimis grata est, & necessaria: eximie epim difficultates præter communes discrutentur ne tamen fiat confusio in prima parte huius quæstionis dicam de causa efficienti secundum se, & in commune in secunda vero de eiusdem in particulari in qua singulæ diuisiones causæ efficientis prosequuntur. De primo sex sunt videnda. Primo quid sit efficiens causa. Secundo si forma sit ratio agendi, ita vt ab ea proueniat maior, vel minor actiuitas agentis. Tertio si talis actiuitas sit limitata in agentibus secundum naturam. Quarto si agens, & passum debeant esse distincta, & quomodo. Quinto si agens sit actuale quale est passum in potentia. Sexto si agens, & passum sint semper simul.

ARTICVLVS. I.

Quid sit efficiens, & quomodo causet?

N³ Quod

VOD detur causa efficiens in distincto genere causandi supra probatum est quæstione secunda, & ita solum inquirimus de modo, & ratione huius causæ, nec loquimur de illa secundum habitudinem relationis ad effectum: sed absoluto pro vt est fundamentum relationis, nec de quocumque absoluto, quod in causa efficienti inuenitur, quia non agimus de principio quo agit de quo articulo sequenti: sed causalitatem voco illam secundum quam dat esse, producitque effectum quid hoc sit.

Secundo aduerte quod causa efficiens alia est naturalis, vt ignis generans respectu geniti, & alia causæ necessariæ: alia est libera illa, scilicet in cuius potestate situm est operari, & non operari qua ratione causa libera est homo earum actionum quarum est dominus (vt dicebam quæstione secunda problemati in Logica articulo primo) rursus causæ libere, quædam sunt Physicæ, & naturales, quæ licet habeant in sua potestate operari, & non operari posito tamen obiecto, & omnibus requisitis ad operandum, & ablatis etiam omnibus impedimentis non possunt non habere suum effectum, quia licet huiusmodi causa sit libera producit tamen effectum quantum ad exercitium non expectando aliquem extrinsecum consensum, talis causa fuit Deus, quando libere produxit mundum, & est artifex respectu operis artificiosi, & homo in ordine ad propria opera libera: alie vero sunt causæ libere non Physicæ, & naturales: sed morales tantum, quæ cum libere operentur ipsis tamen positis, & præsentibus obiecto, & ablato impedimento potest effectus esse, & non esse, quia hæ causæ non causant effectum, quantum ad exercitium: sed solum proponendo obiectum expectant consensum alterius ad hoc, vt effectus

fiat unde talis causa solum mouet ad effectum, quantum ad specificationem, talis est causa consulens, exortans, precipiens, deprecans, redimens, & qui ab alio quidpiam meretur, vt in sinuauis supra quæstione secunda articulo secundo in fine. Vnde sit vna, & eadem causa respectu diuersorum effectuum possit esse Physica, & moralis, vt constat in eo, qui consulit, qui respectu consilij, quis est proprius actus illius est causa Physica: respectu vero eius, quod alteri consilij est causa moralis: non ergo loquimur in præsentibus de morali causa: sed de Physica, siue libera, siue necessaria.

Tertio aduerte, quod inter efficientes naturales, quædam attingunt effectum medio motu, & transmutatione, vt sunt causæ Physicæ: alie vero quædam simplici media emanatione, sicut Deus per creationem, & rursus priores quædam efficiunt transmutationem perfectam, sicut Sol illuminans cælestia corpora, & c. alie media transmutatione proprie dicta, & corruptiua: loquimur enim hic de mutatione, & motu proprie non Metaphysice, sicut finis mouet appetitum.

Prima conclusio causa efficiens est suppositum absolute, & simpliciter & in hoc etiam patiens conuenit cum agente, quod dixerim contra Fonsicam primo Metaphysici. capite primo quæstione quinta ubi ad rationem efficientis solum requirit, quod sit singulare, & non suppositum. Conclusio tamen est Aristoteli. primo de anima capite. 4. tex. 64. ubi docet animam, nec irasci, nec timere sicut, nec texere nec edificare: sed hominem potius, & secundo de anima ait humanitas, nec nec nec ambulat: sed homo patet actio supponit agens, & efficiens subsistere per se, saltem in principio actionis, & ita secundum Philosophos, quod per se potest operari per se potest existere; qua ratione probant animam existere per se: ergo nihil agit nisi quod per se existit: sed nihil per se existit

existit in statu naturali, nisi suppositum: idem quod per se existit est id, quod est: ergo est suppositum: sed agens, & efficiens, idē prorsus sunt: ergo si agens necessario est suppositum etiam, & efficiens. Secunda pars conclusionis patet & primo, quia respectu actionis in manentis idem est agens, & patiens: sed agens est suppositum ex dictis: ergo & patiens. Probatur secundo, vniuersaliter, quia recipere per se actionem, nihil aliud est, quam illam in se non ratione alterius substinere, quod præstari naturaliter non potest, nisi ab ijs, quæ per se existunt, ut supposita: alia enim omnia indigent naturaliter aliquid in quo sint: ergo etiam patiens debet esse suppositum: argumenta autem, quæ contra hoc difficultatem ingerunt parum soluta manent primo libro, quæstione vltima, articulo vltimo, ubi inquirebamus vtrum actiones sint suppositorum: vtrum vero infra hoc, & sequentibus articulis soluentur.

Dico secundo, & sit conclusio secunda causæ efficientis, causalitas in communi consistit in hoc, quam producere, quomodocumq; sit productio, vel per transmutationem, vel sine illa: loquendo autem de causalitate efficientis Physicæ, consistit in hoc quod est transmutare, aliud in quantum aliud, cuius definitio exacta ponitur ab Aristotele hic textu 29. quod sit suppositum. Vnde est primum principium mutationis, & queris ita comprehendit Physicam efficientem tantum. Nam efficiens in communi est id à quo incipit res, quod idem valet, quod esse principium productionis: habet ergo causa Physica agere, siue simplici emanatione, siue actione Physica, & ratione patet de explicatione datæ definitionis, cuius sensus est, efficiens est id à quo primo actio oritur. Nam particula. Vnde explicat modum proprium causandi huius causæ, sicut dixi de illis particulis, ex, in causa ma-

teriali, & per in formali additur primum secundum Themistium Soro, & alios ut excludat instrumentalem, quæ non est causa efficiens directe: sed reductiue vel additur secundum alios, quia licet materialis in suo genere sit prima, & similiter finis, tamen efficiis merito dicitur prima simpliciter, quia est prima in executione: materia enim habet ab efficiente, quod reducat in potentia in actu; & præterea, quia non omnis causa efficiens præsupponit materiale: forma vero est effectus efficientis: finis autem solum est prior in intentione: manet ergo efficiens suppositum. Vnde est primum principium mutationis, & quietis.

Dices finis est realis causa executionis ipsius effectus, & est prior, quam efficiens: ergo simpliciter est prior. Respondeo, non est ita efficax causa effectus, ut semper cum primum mouet efficientem sequatur effectus, neque attingit illum immediate in se ipso: sed quatenus mouet efficientem. Probatur secundo conclusio. Causalitas causæ efficientis consistit in eo quod posito, & ablati omnibus alijs est causa efficiens in actu: huiusmodi autem est agere. Nam non est intelligibile, quod procedat actio ab agente, quin causa efficiens sit in actu, & ablata actione non potest habere rationem causandi in actu: ergo eius causalitas est agere, nec valet solutio Soncinæ quinto Metaphysicorum, quæstione quarta, quod saltem per potentia Dei potest intelligi, quod sit actio quin sit effectus productus; atque ita sit causa efficiens in actu non valet, primo quia ad hoc ut causalitas causæ efficientis consistat in agere satis est, quod ex natura rei non possit esse actio absque eo, quod sit effectus.

Secundo quia, nec per potentia absolutam Dei potest esse actio sine effectui producto, quia actio non potest esse de nouo, nisi, quia est productio vel producta:

cum autem non sit producta (vt dixi capite de actione in Logica.) Sequitur necessario esse productionem, & consequenter alicuius. Secundo obijcit Soncin. actio est effectus causæ efficientis: ergo non est eius causalitas. Respon. actio non est effectus causæ efficientis: sed via ad effectum producendū, quod si vellis illam effectum vocare adhuc non constituit efficientem in esse talē, quia est effectus: sed quia est via ad illum. Obijcies tertio efficiens non solum habet producere de nouo: sed etiam productum conseruare, & hoc non facit media actione: ergo Respon. quod etiam causa conseruatrix est efficiens, quod habet per continuationē actionis effectus producti, qui modus constituit peculiarem modum, & rationē causæ efficientis: contentam tamen sub efficienti in communi, (de quo secunda parte quæstionis latius dicam) & in hoc tandem distinguitur efficiens à natura: illa enim est principium quod vnde motus & actiones hæc vero solum principium quod.

ARTICVLVS. II.

Vtrum forma sit ratio agendi causæ efficientis?

Quæritur attinet ad id, quod primo & per se quæstio inquirat facilius est conclusio affirmatiua, scilicet forma est semper principium, & ratio agendi hoc est, forma substantialis est præcipua ratio agendi remota tamen, accidentalis vero est ratio proxima, ita vt respectu alterius formæ accidentalis sit præcipua ratio, & principium agendi: respectu verò substantialis formæ est instrumentum, quod ita facile, & succinte dico quantum ad formam accidentalem, quia de ea iterum

cum de instrumento agamus reddidit absolutus sermo. Probatur ergo conclusio, quia vnum quodque in tantum agit, in quantum est ens in actu. Nam quod est in potentia non agit: sed vt multum patitur: quælibet autem res est in actu per suam formam: ergo in vnoquoque forma est ratio, & principium agendi. Confirmatur, quia agens vniuersum intendit assimilare sibi effectum in forma: forma ergo est qua, quodlibet agens agit: id autem intellige de forma singulari, quia ex dictis suppositum est, quod agit forma ergo supposita est principium agendi: ita tamen vt existentia sit conditio sine qua non, cum forma eadem permanens cum diuersis existentijs sit principium earundem operationum, vt patet de anima Christi, quæ si destituta esset diuina existentia, & propriam haberet principium esset earundem operationum: sed contra conclusionem dices, si forma est semper ratio agendi sequitur, quod vbi fuerit maior multitudo formæ, ibi erit maior actiuitas, consequens est falsum: nam in stupa est magis intensus calor, quia est ignis, quam in ferro, vbi non est ignis; plus tamen calefacit ferrum, quam stupa: ergo. Hoc argumentum petit explicemus qualiter multitudo formæ iuuat ad maiorem (primo de Generatione) actiuitatem illius etiam quantum ad substantiam, ita vt agens Plus habens de multitudine formæ perfectiorem effectum producat substantialiter? In qua re prima opinio est affirmatiua, quam tenet Marfill. quæstione. 18. Nimph. textu suo, 195. & Toletus quæstione. 13. & videtur eam tenere Sotus secundo Physicorum, quæstione quarta ad quintum probatur primo. Nam intentio sit pernes hoc, quod in eadem parte subiecti sit maior multitudo caloris: sed calidum habens multitudinem caloris in diuersis partibus potest illum producere in eadem parte alterius

alterius subiecti: ergo potest producere calorem intensiorem. Minor probatur, nam suppono agens habere densiorem materiam, atque adeo plures partes, quam passum: tunc passum potest recipere totam formam agentis: sed non potest recipere illam multitudinem caloris secundum diuersas partes: ergo secundum eandem: ergo magis intensæ, patet hoc. Nam agens communicat passo totum quod habet: ergo totus calor, qui est in agente communicatur passo, ergo omnes partes caloris: sed istæ non possunt recipi in diuersis partibus passi, quia non habet tot partes, sicut agens: ergo aliquæ partes caloris multiplicantur in eadem parte subiecti: ergo refultat calor magis intensus, quod amplius patet, quia nulla est pars in agente, quæ non agat in passo: suppono enim esse intra spheram: sed non possunt omnes partes agentis agere in diuersas partes passi, cum sint pauciores: ergo plures partes agentis in eadem parte passi: ergo vel efficiunt effectum intensiorem, quæ quilibet posset, & ita sequitur intentum, vel æquæ intensum, & ita sequitur dari naturaliter duas causas totales contra dicta in secundo physicorum.

Secundo idem calor in materia magis densa habet maiorem virtutem, & actiuitatem, quam in materia rara: ergo potest producere perfectiorem effectum: antecedens probatur ex Ar. 8. phy. tex. 80. ubi ait in maiori magnitudine maior virtus existit, & patet etiam experientia. Dices habere maiorem actiuitatem quoadmodum ut velocius producat: non vero ut intensius. Sed contra ex multitudine formæ crescit actiuitas quoadmodum agendi: ergo etiam quoad effectum cum non sit maior ratio. Item calidum ut quatuor in materia densa habet maiorem actiuitatem, quæ calidum ut quatuor in materia rara: ergo in eodem tempore in quo istud secundum producit calorem ut quatuor producet illud ultra calorem ut quatuor in hoc enim confi-

stet ratio fortioris agentis: item ad hoc, quod aliquid agat in aliud sufficit, quod habeat maiorem actiuitatem, quam illud: sed calidum ut quatuor in materia densa habet maiorem actiuitatem quæ idem in raro: ergo potest agere in illud, sed non potest agere in illud nisi intendendo calorem ultra quatuor, ergo potest id facere.

Tertio probatur ex multis experientijs. Nam ferrum candens non habet calorem tan intensum, sicut ignis: & tamen producit calorem ita intensum, sicut illo: ergo maior patet. Quia non est ignis: videmus enim illud postea frigescere, & manere in sua forma naturali, minor probatur. Nam producit ignem in stupæ: ergo & calorem ita intensum, sicut ignis, & semper ferrum calidum magis calefacit, quam lignum quæ calidum, ut patet, si verum; æquali tempore, & æquali distantia approximetur ignis, & postea separentur. Item aer in hyeme sua frigiditate congelat aquæ, & tamen remissior est eius frigiditas, quam aquæ: ergo maior probatur. Nam aqua non habet æquo alio congeletur, minor etiam patet. Nam si eius frigiditas esset æquæ intensæ etiam condensaretur aer.

Quarto duo homines æqualis virtutis possunt simul iuncti in id, quod posset alius duplæ virtutis: ergo duo calida æqualis virtutis. v. g. ut quatuor poterunt simul iuncta in id, quod solum posset aliud calidum duplæ virtutis, scilicet ut octo, accidens patet. Nam ad portandum graue, ut octo requiritur virtus ut octo: sed tamen si duo homines quorum quilibet habeat virtutem ut quatuor coniungantur possunt ferre tale graue, ut octo: ergo licet ad calorem ut octo, requiratur calidum ut octo: si tamen coniungantur duo calida, ut quatuor poterunt producere calorem ut octo.

Quinto si sit hic vnus ignis, & adueniat alius æqualis virtutis, magis calefacit cubiculum: ergo multitudo agentium

F. P. de Oña, Cōmen. super vniuers. Physicam Arist.

iubat ad intensiōem: Item ex perimur cubiculum lucidum ab una candela fieri magis lucidum adueniente alia equalis intensiōis, cum prima, ergo. Dices aduenientem candelam non intendere lumen: sed producere illud in partibus, quæ non erant illuminatæ a prima: sed contra. Nam suppono omnes partes esse a prima illuminatas: tunc quidem sit adhuc magis lucidum ergo.

Sexto vitrium ad quod reflectuntur radij solares non habet intensiorem calorem, quam aer, & tamen propter densitatem, & multitudinem formæ producit intensiorem effectum: ergo maior patet. Nam agens nihil producit in distant, quod prius non producat in medio: ergo nullus gradus caloris est in vitrio qui prius non fuerit in aere quo mediante calefit, minor probatur. Nam vitrium comburitur stupam, quam non comburit aer: ergo intensior est effectum producit quam aer. Item videmus loca cōcaua, & saxa quæ directe calefit, sol magis calefacere, quam aerem medium: ergo. Præterea, nam omnes consentiunt infimam regionem aeris esse calidiorē quam medium in qua propter suā frigiditatem generantur grando, nix, &c. cuius causam assignant, quia radij solares prouenientes ad terram reflectuntur in aerem proximum terræ, & in ista reberueratione magis calefit, tunc sic radij solares non sunt aliud, quam ipsa lux, quæ cū sit accidens non transit de subiecto in subiectum: ergo ista rationum reflexio ex reberueratione non potest aliter intelligi, nisi quod terra propter multitudinem materiæ recipit maiorem calorem, & ita potest calefacere intensius: ergo iam multitudo materiæ iubet ad intensiōem. Confirmatur, nam speculum illuminatum directe illuminat postea intensius aliquam partem, ut experientia constat ergo, & c.

Prima conclusio, multitudo formæ maxime iubet ad actiuitatem agentis,

quoad perfectiorem modum agendi accidentaliter, scilicet ut velocius, & vehementius agat, & ad maiorem distantiam in hac omnes cōueniunt & Arist. 8. physicorum tex. 80. ubi ait in maiori magnitudine maior virtus existit. Probatur, nam per multitudinem formæ crescit, ipsa forma accidentaliter, & extensius: ergo & eius actiuitas, & sphaera. Vnde forma minus intensa aliquando potest propter multitudinem excedere in hac actiuitate formam magis intensam. Nam ista actiuitas accidentaliter prouenit, vel ex multitudine formæ, vel ex intentione ipsius: sed augmentum proueniens ex multitudine potest esse maius, quam proueniens ex intentione: ergo forma minus intensa potest esse magis actiua quantum ad modum: in ipsa tamen multitudine formæ maior visio partium magis iubet, & ita equalis calor in materia densissima etiam, ut in ferro vehementius calefit, quam in aqua tum quia habet plures partes caloris, tum etiam quia partes quo magis sunt unitæ eo sunt proximiores passo, & hinc oritur illa maxima quam tradidit Aristot. in principio Meteororum. virtus unita fortior est seipsa dispersa, iubet etiam ad id maior approximatō agentis, & quies ipsius, ut experientia constat.

Secunda conclusio, multitudo formæ nihil iubet ad actiuitatem, quoad perfectiorem modum agendi substantialiter, scilicet ut intensius agat ita Venet. hic cap. 23. Saxo. quæst. 15. Victorius in relectione de augmento charitatis, Valles & Villalpand. 2. Physic. nulum agēs agit in sibi simile, omne enim agens intendit assimilare sibi passum: ergo postquam assimilabit non agit amplius: ergo habens calorem, ut quatuor in quantacumque multitudine non potest efficere in aliud ultra calorem ut quatuor patet consequentia. Quia illud calidum ut quatuor non potest producere calorem, ut quinque nisi prius producat,

ducat, ut quatuor: ergo quando illuc perueniret actio non amplius efficiet, tunc enim iam passum est perfectum simile agentis: ergo tunc cessat actio.

Secundo nam alias sequitur, quod duo calida remissa possint sine obquo extrinseco se producere usque ad summum calorem, quod est omnino falsum, & contra experientiam, sequella patet. Nam sit calidum ut quatuor, densum & aliud ut quatuor rarum, tunc ratione multitudinis potest primum producere in secundo calorem intensiorem, v.g. ut quinque istud autem calidum, ut quinque, potest istum gradum intensiorem communicare primo calido, quod tantum est ut quatuor, & sic consequenter usque ad octauum: ergo, &c. & idem casus potest fingi inter quatuor calida æque intensa, & æque rara si tria agant in unum illorum producent intensiorem calorem propter pluralitatem agentium, & postea, &c. Imo & idem potest argui de pluribus partibus continui eiusdem calidi, quod æget adinuicem in se, utque adeo plures partes ignis in unam, & ita idem æget in seipsum, & confirmatur nam sequitur, quod effectus intendat suam causam, ut patet in dicto casu loquens est falsum. Nam ad hoc ut aliquid agat in aliud requiritur, quod habeat maiorem virtutem, quam illud, implicat autem habere maiorem virtutem, quam illud, & recepisse totam virtutem ab illo, quia nemo dat quod non habet ergo.

Tertio sequitur calorem summe intensum posse amplius intendi: atque adeo non terminari ad maximum in intentione probatur. Nam sit calidum ut octo, id materia densa, & aliud in materia rara primum habet maiorem actiuitatem: ergo potest in secundo producere intensiorem calorem. Dices in tali casu, quia iam est summus calor non producat intensiorem. Contra, nam illud calidum ut octo, est agens naturale, & potest producere calorem in-

tensorem: ergo producat illum patet hoc. Nam sicut se habet calidum, ut quatuor densum ad aliud calidum, ut quatuor rarum, ita calidum, ut octo, densum ad calidum, ut octo rarum, ergo sicut illud potest intendere aliud ita, &c. Dices passum non habere potentiam, nisi ad recipientem calorem, ut octo, & ideo ex defectu illius, &c. Sed contra, nam cuiuslibet potentie actiue naturali correspondet potentia passiva naturalis, ut probabimus in principio Physicæ, ergo cum calidum, ut octo, densum habeat potentiam actiuam ad producendum maiorem calorem dabitur naturaliter potentia receptiua illius; calor enim, ut quatuor in materia densa est productibus caloris, ut quinque in rara: ergo calor ut octo in materia densa erit productibus caloris ut nouē in rara; aliter posset respondere, quod calor ut octo, nunquam est nisi in igne: materia autem ignis semper est rara, unde negatur casus. Sed contra, quia aliquando materia minus ignis est minus rara, quam alterius. Præterea suppono in materia densa esse calorem ut septem, talis calor potest producere calorem ut .8. in materia rara: ergo si calor, ut .7. sit in duplo densiori materia producat calorem, ut nouem in materia rara; tantum enim crescit de intentione in effectum, quantum de multitudine formæ in causa.

Quarto, nam virtus intensa & extensa sunt distinctæ rationis ut patet: sed calor, ut quatuor in materia densa non habet nisi virtutem intensam, ut quatuor; ergo non potest producere nisi calorem ut quatuor: ergo probatur consequentia, nam ille effectus ut sic formaliter procedit a virtute tantum intensiua: sed illa non est nisi ut quatuor, ergo, &c. vel e contra illud agens habet virtutem ad intendendum ut quinque, ergo habet virtutem intensiuam, ut quinque: ergo & calorem ut quinque, quod sic ostenditur nam ideo colligimus calorem

calorem esse magis intensum quia producit intensiorem effectum: ergo dicere quod calor in materia densa producit intensiorem effectum, est dicere quod calor in materia densa est intensior quā in rara contradiſta ſupra inqueſt. 6. Itē actio non fit niſi inter contraria vt dicit hic Ariſt. ſed vnum æquē intenſum non contrariatur alteri non enim differunt niſi in multitudine formæ: at in multitudine non eſt contrarietas, alrās calor magis extenſus contrarietur minus extenſo: ergo confirmatur actus remiſſi quāruūcumq; multiplicentur non augent habitum in doctrina D. Tho. ergo ſimiliter, &c.

- Ad argumenta primæ opinionis ad primum negatur minor: ad probationē Reſp. quod cum agens non poſſit tunc communicare paſſo ſuam extensionem idē non poſſet communicare omnem multitudinem caloris quā habet: ſed cōmunicat omnibus partibus paſſi omnem intenſionem caloris quā in ſe habet. Non autem omnem multitudinem & extensionem partium, cum autem partes agentis non ſint ſeparatæ: ſed cōmponent vnam totalem cauſam non eſt neceſſarium cuiuslibet parti agentis correfpondere ſuam diſtinctam partem in paſſo: ſed totum illud agens cōmunicat paſſo totum effectum cuius eſt capax.

Ad ſecundū Reſp. ſicut ibi ad impugnationem dico eſſe maximam differentiam, multitudo enim formæ pertinet ad perfectionem extrinſecā agentis, gradus vero formæ ſuæ eſt eſſentialis latitudo ad perfectionem intrinſecā vnde cum modus agendi non ſolum correfpondeat perfectioni intrinſecæ: ſed etiam extrinſecæ in deſt, quod maior actiuitas quoad modum agendi creſcit ex multitudine formæ, & ex alijs circūſtantijs in prima conſeſſione enumeratis ad vero effectus quoad ſubſtanciam & gradus ſolum correfpondent virtuti intrinſecæ, & eſſentiali agentis, & idē

hoc non creſcit niſi virtute intrinſeca cauſæ creſcente, vnde licet calidum magis denſum viciat aliud in actiuitate accidentalī nō ſequitur, quod poſſit agere in æquē denſum, vel magis intēſe quā illud, ſed velocius & attingendo plures partes in intenſione vt dicemus infra.

Ad tertium Reſp. probabilius mihi videtur in ferro candenti, latere in poris ipſius aliquid ignem nam vt ait Plato in Thimeo nihil ſine igne poſſet fulgere fulgor autem ille, qui ibi apparet non eſt niſi lux quæ nō ſubieſtatur niſi in igne, ſed licet ignem nō haberet poſſet ſtupam inflāmare, ſicut vitrium ad reſ flexionē radiorum inflāmat illam neq; ad hoc eſt, neceſſarium vt producat calorem intensiorem: ſed ille calor qui nō eſt ſufficiens ad corrumpendam formā ferri ſufficit corrumpere formā ſtupæ, quæ propter eius tenuitatem minus poſſet reſiſtere contrario, deſtructa autem forma ſtupæ ſtatim ſequitur forma ignis adducens ſecum calorem vt octo, circa quod vide diſta in. 7. Phyſic. quæ. 1. quo modo autem ferrum calefaciat intensius quā lignum æquē calidum dicemus infra quintū. Illud autē de aere congelante aquam nihil probat. Reſp. tamen propter denſitatem & diſpoſitionem aquæ ſequi congelationem in illa nō in aere, ſicut eodem calore liqueſcit cera & induratur lutum de quo vide diſta in lib de cōlo. q.

Ad quartum negatur conſequentia. Nam ferre magis vel minus graue non arguit perfectionem in virtute ſolū: ſed etiam in multiplicatione virtutis, quia ibi non eſt ordo perfectionis & intenſionis, vnde ibi creſcit virtus proportionaliter ad effectum. Nam ſicut virtus creſcit in multitudine, ita & effectus in magnitudine ponderis; hic vero eſt ordo perfectionis & intenſionis, & idē non ſic proportionaliter augmentum. Nam virtus creſcit in multitudine, & effectus in intenſione: ibi autem in multitudine

titudine crescit causa & effectus.

Ad quintum. Resp. quod adueniens calidum de nouo æquæ intensiū primo præexistenti iubet quidem ad hoc, ut producat modo intensior calor in medio, quam antea producebatur: non tamen intensior, quam sit in aliquo illo rum. Primum enim calor, licet egerit totum, quod potest supposita resistentia passi: non tamen egit totum, quod ex se absolute poterat, aliās induxisset totam suam formam, & si esse ignis produxisset ignem, & sic superueniens calidum nihil faceret: aliquando ergo nō potest vnum calidum inducere in passio totam suam formam, vel propter distantiam, & resistentiam passi, vel propter parua resistentiam propriam ad reactionem contrarij, vel propter paucitatem formæ ad actiuitatem: cum autem calidū superueniens ad hæc omnia iubet, iubet etiam ad hoc, ut possit induci intensior forma in passio, ac si primum calidum egisset totum, quod potest superueniens mihi, vel omnino faceret: sed multum iubaret ad conseruandam formam ab alio productam, & istud est, quod ex perimur duobus calidis equalis virtutis intensiorem calorem prouenire, quam ab vno solum, & hinc etiam est, quod licet calidum, ut quatuor densum non possit calefacere, nisi ut quatuor communiter tamen intensius calefit quam aliud calidum, ut quatuor rarum: istud enim nō potest communicare totam suam formam propter rationes dictas: cum ergo calidum duplo densius æquiualeat in extensione duobus raris, non mirum quod intensius calefaciat, quam vnum rarum (sic patet ad illud de lumine) adueniens enim lucerna magis illuminat aliquas partes aeris, quam prima sola adiubat enim illam, &c.

Sed contra, in aere non est resistentia ad lumen: ergo non est par ratio. Itē prima lucerna agit totum, quod ex se potest: ergo secunda adueniens cum nō sit maioris virtutis, nihil amplius po-

test. Resp. licet in aere non sit resistentia per se ad recipiendam formam lucem, quam illi potest dare lucerna: est tamen resistentia per accidens, in quantum non posset habere illam summam lucem, sine eo, quod habeat ignem, & quia ad ignem est per se resistentia: per accidens autem ad lucem, quæ cum illo aduenit, &c. Sed contra, nam ignis non producit lumen mediante calore, nec dependenter necessario à calore: ergo, licet si resistentia ad calorem, & ad formam ignis: non tamen ad lumen: antecedēs patet. Nam calor, & lux sunt qualitates distinctæ, & licet forte mediante luce producat calorem: non tamen mediante calore lucem, quod patet. Nam relinquit in passio calorem, ubi non relinquit lucem, & calor relictus in aqua non est eiusdem speciei, cum calore ignis, & tamen non illuminat: ergo. Itē ignis multa notabiliter illuminat, quæ nō notabiliter calefit, & sol illuminat medios celos, quos tamen non calefacit, & hinc etiam summittit argumentum, licet celi medij resistent calor: imo & sint in capaces illius: tamen recipiunt maximam lucem: ergo licet aer resistat calor: potest tamen recipere lucem, cui nullomodo resistit, nec per se nec per accidens, cum productio luminis non pēdeat necessario ex productione caloris. Et ut magis pateat difficultas: suppose Deum abstraxisse à lucerna virtutē calefactiuam: relicta tamen & virtute illuminatiua, sicut aliquæ naturales illuminant, & non calefaciunt, ut carbunculus, si plures ponantur in eodē cubiculo magis illuminant: ergo.

Aliter posset dici, quod secunda lucerna adueniens multiplicat lucē in eadē parte: non tamen intendit prima, si secunda produxerat lucem, ut quatuor, superueniens producit in eadem parte aliam lucem, ut quatuor, quæ non efficiunt lucem, ut octo: intensio enim nō est qualiscumque multiplicatio qualitatis: sed perfectio eiusdem qualitatis per se, &

non

F. P. de Oñā, Cōmen. super vniuers. Physicam Arist.

non per accidens. Sed contra; nām quid aliud est lumē, vt octo, quā duo lumina; vt quatuor, in eadem parte subiecti, aut quam maiorem vnionem habet illi grādua, quam illi: ergo cum gradus formę intensę sint homo generi (vidimus. q. 6.) non potest fingi, quod subiectum habeat in eadem parte duo calores, vt quatuor, & non calorem vt octo. Præterea, nā si illa duo lumina, vt quatuor, nō habent inter se vnionem: ergo sunt accidētia solo numero distincta in eadē parte subiecti. Itē nām si ibi esset lucidum, vt octo, nō aliter produceret lumē, vt octo in aere quā producat illa duo lucida; vt quatuor: ergo. Itē nām postquam aer recipit lucē, vt quatuor, non est in potentia ad recipiendū in eadem parte aliam lucē, vt quatuor, nō enim est in potentia ad gradum, quem habet, tū quia illud lucidum, vt quatuor, ageret in omnino simile, quod est cōtra Ar. & ita solū primum posuisset hoc. Nām sū adueniens est equalis virtutis, nec tribuit illi actiuitatem per se, tū etiā quia, sicut recipit aliam lucē, vt quatuor, posset recipere alias in infinitū, & ita per talem multiplicationem appareret magis lucidum, quā si haberet intensissimam lucem ignis. Suppono enim hanc esse vt duodecim, tunc sic duo lucida, vt quatuor, faciunt apparere aerē lucidum, vt 6. ergo 8. lucida, vt quatuor, facient apparere aerem lucidū, vt 24. atq; adeo lucidiorē quam si haberet formā ignis. Tandem, nām similiter postquā calidum, vt quatuor possuit calorē, vt quatuor in aqua potest aliud calidum, vt quatuor ponere aliū calorem, vt quatuor in eadē parte aquę: hoc autē esse falsū patet, nām talis aqua calefactura, vt quatuor quando superuenit aliud calefaciens, calefit successione, vt patet: ergo cū resistētia passiva: ergo non producit aliquis gradus caloris, quin expellatur alius frigiditatis: ergo productis, quatuor gradibus caloris de nouo, expelluntur de nouo quatuor gradus frigiditatis, qui remanebāt:

ergo nulla remanet frigiditas in illa materia: sed frigiditas, vt octo nō potuit ex polli, nisi a calore, vt octo ergo ibi est calor, vt octo.

Resp. ergo quod licet passum non resistat luminis: at verō prima lucerna, nō potuit cōmunicare totā suā lucem, quia habet in se parū formę, & etiā quia quō partes aeris magis distant ā lucerna, eō minorem lucem participant. Vnde superueniēs candela multiplicās formam actiūā & praximando magis illam partibus aeris iubet intra latitudinem suę perfectionis, vt producat intensior effectus, quā antea nō tamen, qui excedat virtutē intensiūā alicuius earum: sed illuminat intensius partes, quę quia antea erant multū distantes: non poterāt, ita illuminari ā prima sicut modo illuminantur ā secunda, cui sunt proximiores. Sed contra, nām quādo in passo nō est resistētia illa agens potest illi cōmunicare totā intensiōem suę formę, licet sit parum multiplicata vel condensata in ipso agente, vt si habeat lucem, vt duo in materia rara; cur non potest cōmunicare totā illā lucem in materia æquē rara: ergo quōd prima lucerna habeat parū formę, non est sufficiens ad hoc, quod non potuerit cōmunicare totā intensiōem suę formę, nec etiā ad id sufficit alia ratio, quod aliquę partes magis distant & idē minus participant formā &c. Hoc inquam non satisfaciunt; nā vbi nulla est resistētia æqualiter agit in partem proximam ac in remotam (vt probauimus. 3. Phy. q. 2.) Nām si pars pedalis lucida, vt duo potest in vno instanti producere lucem, vt duo in vna pedalicite, cur ista pedalitas non potest in sequentem in eodem instanti & alia in aliam in infinitum. Item nām si ponatur vnum planum ē regione duorum lucidorum, quę sint in triangulo & equali distantia, tunc magis illuminatur ab illis duobus, quam ab vno tantum; & tamen non magis distat ab vno, quam ab alio: ergo

Resp.

Resp. in omni opinione est ponenda aliqua resistens. Nam aliis, cur lucerna non illuminat tantum partes distantes, quam proximas, sicut ergo diximus de sole minus illuminare partes distantes quam proximas, quia spatium non est æque dispositum, aer enim est in purus plenus, quam minutissimis corpusculis, quæ quo longius à lucido sunt collocata, maiorem efficiunt umbram, ac subinde impediunt, ne lux recipiatur: ita est dicendum de lucerna à qua exeunt vapores crassiores, qui diffusi per spatium impediunt lucem. Vnde cum superueniunt multiplices formæ & extendat spheram efficit, ut si extendebatur lux addecerem vltimas, modo extendatur ad. 20. atque adeo ut passum, quod participat lucem, ut duomodo participet lucem, ut etiam propter maiorem approximationem: subit ergo se ad tollendam in dispositionem subiecti, & splendorem distantiam: ille tamen casus de duabus lucernis in triangulo oppositis, vbi plano non arguit æqualiter distare planum ab illis, quia alie partes illius magis distabit ab vno, & a proximabunt alteri, & contra. Præterea nam diximus 7. Ph. q. 1. omne agens magis agit in id, quod directe sibi obijciatur, quàm in id, quod adiacet. Vnde etiam aliquæ partes plani non ita directe obijcerentur primæ lucernæ, sicut postea secundæ inde est magis illuminari.

Ad sextum aliqui adhibent solutiones duas ad primum, quod non est intensior calor: sed maior multitudo. I. quod multitudo inbat ad intensiorem: sed istæ solutiones ita sunt impugnatae: alij asserunt, quod intensior calor produciatur in vitro vel in coenaculis, quàm in locis præteritis, vel in aere & ideo reflecti calorem in aere est, quod terra magis calida calefaciat aerem &c. Sed contra, nam sequitur, quod sol aliquid in distanti, quod non agit in propinquo. Resp. hoc ideo esse propter maiorem dispositionem subiecti, ita enim videmus calefacere aerem: non autem celos medios, & ignis inflamat stupam

non autem aerem medium eodem modo producit in aere medio calorem, ut quatuor at vero inconcavo vel in vitro, ita producit calorem, ut. 6. propter maiorem dispositionem. Sed contra, nam ad intensiorem calorem recipiendi magis aptus est aer, quàm terra: ergo non est causa maior aptitudo subiecti, ut producat in distanti intensior calor, antecedens probatur. Quia aer est conformior igni, qui est proprius, & connaturalis subiectum caloris: ergo est magis aptus ad calorem. Item intensior calor est connaturalis aeri, quàm quilibet mixto. Et præterea aer non habet vllam frigiditatem contrariam, quam tamen habet mixtus: ergo. Itē nam sol mediante aere calefacit terram: ergo si in aere non est nisi calor, ut quatuor non poterit in terra producere calorem, ut. 6. aliis sequeretur aërio a proportionem minoris inæqualitatis. Dices calorem, ut quatuor aeris in virtute propria producere calorem, ut quatuor ut instrumentum tamen solis producit calorem, ut. 6. in terra sicut diximus, quod in virtute substantię producit substantiam. Sed contra, nam si in virtute Solis produci maiorem calorem quam in se habeat. Cur etiam non illum producit in alia parte aeris, cum (ut probatum est) sit subiectum magis aptum. Item nam (ut diximus. 2. Ph. q. 1. quæst. 5.) quando calor calefacit non est instrumentum altioris: sed agens principale. Vnde nunquam potest calefacere ultra gradum, quam habet, aliis calor, ut vnum, produceret calorem, ut. 6. & tunc diceremus, quod in virtute substantię & confunderetur omnis proportio inter agens, & passum. Itē nam si esset minor calor, non ita caleficeret terra: ergo operatur in suam virtutem & non in virtutem substantię. Tandem nam licet aliquando inflammetur stupa, non inflamatur aere medio non est quia in stupa ponatur maior calor, aut quia stupa sit subiectum magis aptum calori: sed potius, quia est minus aptum, & minus comparatur calorem in se quia aer (ut supra diximus) eodem modo impugnatur

impugnatur solutio aliquorum, qui propter experientiam supra positam de speculo asserunt illud intensius illuminari, quam aerem medium. Sed contra hoc militat omnes rationes posita. Item quia aer, sicut est magis aptus subiectum ad calorem, ita & ad lucem: habet enim maiorem raritatem, & diaphanitatem.

Respon. nec in vitro, nec in cōuallibus esse calorem intensiorem, quam in aere nihilominus vitrum intensius calefit, quam aer: non tamen producit intensiorem calorem, quam sit in aere (vt supra diximus quintum) aer, ergo licet habeat æqualem calorem in intentione minus sentitur, tum quia propter raritatem materiæ, & paruitatem formæ nō tam cito calefacit, & propter resistentiā passi non possit cum tam parua actiuitate illam vincere: at in vitro cum sint plures partes materiæ condensatæ, ac per consequens plures partes formæ iubant se in actiuitate, & ideo velotius agunt, & magis vincunt resistentiā passi & ita possunt communicare totam suā intentionem, quam non potuit aer: hinc ergo prouenit, quod stupa inflametur a vitro: non autem à solo aere. Sed contra, nam quando inflatur stupa, non est immediate conigua vitro; sed mediat aer: ergo vitru possuit in aere maiorem calorem, quam in se habebat: ergo habet calorem magis intensum, quā aer. Resp. vitrum, & aer medius agunt in stupam in vi vnius agētis & ideo propter multitudinem formæ communicat totam intentionem caloris istæ formæ, quam solus aer non posset communicare. Adde etiam in aere esse maximā humiditatem in quam agens vitru potest illū magis disponere ad hoc vt vincat stupam, quæ sua siccitate re agebat, & aliquando etiam, vt infra dicemus intendit calorem aeris ita remissum propter humiditatem principia, & alias causas eodem modo. Resp. loca concaua, & saxa apere magis calida propter mul-

tiplicationem caloris, & maiorem velocitatem in agendo: non tamen semper propter maiorem intentionem caloris, quam sit in aere. Sed contra, nam loca eminentiora sunt tan densa; & tamen non apparent tam calida: ergo item si in terra non est intensior calor, quam in aere quomodo inde reflectuntur radij ad aerem calefaciendo illum. Resp. sol calefaciendo terram eleuat exalationes calidas, & siccas quæ cum contrarietate temperamento mediæ regionis non durant in illa, sicut in ista, quam ideo efficiunt calidiorem aliquando etiam aer, licet receperit. v. g. calorem, vt quatuor, ad communicandum illum terræ: sed tamen propter aduenientes impressiones, & propter loca frigiditatem, quæ trahit & propter summam humiditatem sibi conuatalem, cui repugnat tam excedens calor remittitur aliquid de calore & tunc terra conseruans calorem recipiunt potest intendere calorem aeris. Vnde aer sæpe apparet frigidus, & hinc est loca eminentiora, licet sint tan densa sicut concaua, nō ita caleferi, quia aere frigidiore crebrius mora refrigeratur, & quia non habet partes tam coniunctas adinuicem nec tam directe oppositas agētis, sicut concaua. Item quia agens numquam imprimat effectum in distantem, quin prius in medio. Vnde si medium est parum aptum ad effectum etiam distans: cum autem aer qui circumstat loca præminentiora sæpius mutetur non est aptus ad recipiendum multum calorem, & ita non potest tantus calor deduci ad terram, quia cum aer. v. g. habeat calorem, vt vnum, & erat dispositus ad recipiendum calorem vt duo tunc mutatur & quando in illo erat producendus: Tercundus calor producit in adueniente aptum gradus primus, & sic de alijs. Vnde non deducitur ad terram nisi ille calor, qui ponitur in aere hinc etiam est existenti æquali calore, vt in meridie non ita caleferi hominem, quando spirat aer, ac quando omnino cessat.

Sic

Sic patet ad confirmationem: speculum enim habens plus materiae, habet plus lucis: non tamen magis intensam, & ideo potest communicare suam intensiorem, melius, quam aer propter raritatem dictas supra ad quintum.

Et per hoc patet ad argumentum, & rationem dubitandi supra factam, precipue ex solutione ad tertium prime sententiae, ubi dictum est qualiter in ferro candenti sit non solum calor: sed ignis, vel quod si ibi non sit ignis intensus, ille calor sufficit materiam raram super ignem: non tamen ferri.

ARTICULVS. III.

Virū actiuitas principij agendi habeat terminum.

IN hac peculiari quaestione, quae ex praecedenti oritur: cum enim visum sit qualiter multitudinem formarum iuberet ad maiorem actiuitatem, consequens est examinare. An praedicta actiuitas formarum in naturali agente sit limitata: in quo primo certum est, quod potentiae & principia operandi non requirunt determinatam intensiorem ad hoc ut agant per se loquendo: sed idem omnino quod dat esse potest dare agere: sed perfectius esse, dat perfectius agere, quia ea dictis res agit in quantum est in actu, & ita calor, quantumcumque remissus potest agere ex parte sua, neque est, cur calor, ut octo, possit producere calorem, ut octo, & calor, ut vnum, non possit producere colorem ut vnum hoc enim est per se, ut quoduis agens possit producere actum aequum perfectum, ac habet in se. Notanter dixi per se, quia per accidens saepe non potest agere, vel ratione resistentiae medij, vel distantiae & hac ratione obiectum paruum solet non percipi: non quia nullas producat species: sed quia potentia non est intra

sphaeram actiuitatis illius obiecti, & ita non recipit speciem ab illo, vel ex eo quod, in aere sunt interposita aliqua corpuscula, quae non sunt receptiva specierum, & ita imperium, productionem illarum maxime, cum non nisi recta linea producantur (ut certius de anima dicitur) vel quia potentiae cognoscituae virtus est adeo debilis, ut cum specie imperfecta non possit operari. Vnde contingit eandem rem in eadem distantia videri ab vno & non ab altero, vel melius ab vno, quam ab altero, & hoc sibi voluit Aristot. lib. de sensu in fine, ubi ait dari quoddam interuallum extremum, vel maximum, seu maxime distans. Vnde nullus aspectus fiat. Secundo certum est, omnia principia agendi causae creatae vniocae terminari inuicem, quoad maximum ad effectum certae perfectionis. Ita Aristot. 1. de caelo cap. 11. text. 116. ubi ait dari maximum, quod potentia potest, & quod per illud definiti debet, quia si potest illud poterit omne, quod est infra illud, ut si potest portare centum libras, potest & duas, &c. & ita datur perfectissimus actus intellectus creati, quo non potest producere perfectionem, & idem dico de potentia volitiva augmentatiua, nutritiua, &c. Probatur quia tam perfectio potentiae creatae, quam perfectio effectus illius sunt per se intensae a natura, & ita utraque debet esse intrinsicce determinata. Dixi causae vniocae, quia forte datur causa equiuoca creata, quae non habet nisi terminum extrinsecum. Ut si dicas, quod caelum non potest producere viuens, & infra hoc potest producere quoddam mixtum, quantumcumque perfectum, si forte mixti inanimati perfectio non terminatur, nisi extrinsecce ad viuens, ita ut non possit esse, tam perfectum, ac est ipsum viuens: sed infra viuens perfectionem possit attingere, quousque aliam.

Ex quibus colligitur conclusio affirmativa.

F. P. de Oña, Cōmen. super vniuers. Physicam Arist.

firmatua, scilicet actiuitas cuiusuis principij, agendi, siue potentie creatae habet terminum, quia natura iurisdictione determinata est: difficultas tamen restat. An similiter potentia, quae agunt per medium materiale habeant terminum, quantum ad distantiam medij, aut spatij per quod agunt, quod solet vocari sphaera actiuitatis. Magr. Socr. i. Physicorum quæst. 4. & Gregor. in. 1. dist. 3. quæst. 1. dubio primo dicunt prædictam sphaeram actiuitatis, etiam ratione resistentiae terminari extrinsece ad minimum quoddam, id est ad non gradum talis effectus producti: ita ut dicatur huc non accedere effectus ante hanc partem ad quam eumque aliam proximam. Respondeo tamen & sic.

Secunda conclusio potentiae, quae agunt per medium materiale non habent terminum quantum ad distantiam medij, seu spatij per quod agunt, per se loquendo, & ita non habent terminum secundum sphaeram actiuitatis, ita Soncin. 8. Metaph. quæstio. 3. & alij contra multos alios Neotericos, & suppono, ut probabilius, quod statim infra demonstrabo nihil agere actione materiali, & Physica in distans nisi per medium, ut ignis non calefacit manum distantem immediate: sed aer met hic calefactus, calefacit manum iam: probatur conclusio. Quia si nulla sit resistentia in passio, tunc agens in subiectum immediatum agit, quoniam potest in illo, & hoc similiter agit, quoniam potest in aliud, & hoc in aliud, & sic de singulis: ergo talis agentis sphaera per se non est terminata, quia per se est ut agens agat quantum potest in immediatum, & hoc producat in alio, quoniam recipit à primo agente. Dixi in tali subiecto, quia saepe hoc ex natura sua non est capax tam perfectae formae: atque est in ipso agere ut forte nullum corpus ex creatis præter Solem potest naturaliter habere, tam perfectam simuleat, atque est ea, quae est in Sole, sicut

nec potest recipere formam substantialem Solis, dixi in exclusionem per se, quia per accidens ratione resistentiae medij habet perfectio determinatam sphaeram. Nam ratione illius resistentiae produciatur forma imperfectior, quam sit in agente, & deinde illa forma producta imperfecta in alio subiecto producit aliam imperfectiorem in illo ratione nouae resistentiae, quam inuenit in illo: atque adeo minuitur continuo perfectio effectus, & tandem potest esse tanta resistentia in passio, & tamen parua actiuitas in agente ut nihil agat, & hæc ratione Sol minus illuminat hæc inferiora remotiora ab illo, quia aer plenus est minutissimis corporibus, & vaporibus crassis; quæ quo magis distant à Sole maiorem umbram efficiunt, & ita stellæ (loquor in opinione assentente, quod habent lucem à Sole) licet multum distent à Sole perfectissime tamen illuminantur ab illo, illuc enim usque non perueniunt umbræ. Sed quæres hæc sphaera actiuitatis per accidens terminata terminatur ne intrinsece ad maximum, & minimum. Respondet quod terminatur, patet ex Aristot. lib. de sensu, ubi supra dicente dari maximum, seu extremum interualli. Vnde res cerni possit, & unde primum sit aspectus probatur quia effectus causae agentis est totus simul, itaque tota eius actio potest esse producta, ita ut nihil super sit producendum: ergo tunc illa actio erit intrinsece terminata intentione, & extensione. Præterea virtus agentis, & virtus medij resistentis sunt intrinsece finitæ: ergo effectus ratione utriusque est intrinsece terminatus, & ita fatendum est, quod per accidens ratione resistentiae datur certa pars passio, quæ receperit effectum agentis equaliter in minori perfectione, quam reliquæ omnes partes, & ita quod in aliquibus partibus datur equalis effectus: atque adeo negandum est, quod agens agat, ita vni-formiter difformiter, quod in nullam deier;

determinatā partē agat æqualiter, vel possit dici, & id sufficeret ad soluenda argumenta, quod datur indiusibile caloris, etiam quo ad extensionem terminans vltimo totam illam extensionem caloris, seu cuiusvis alterius effectus producticum hoc tamen contra secundam conclusionem, scilicet quod potentis, quæ agunt per medium materiale, perse loquendo, non habeant terminum, quantum ad distantiam medij. Obijcies primo, quia alias tale agens esset infinitæ actiuitatis, quia si agere in magis distans arguit maiorem virtutem actiuam, agere in quantumcumq; distans, arguet infinitam virtutem actiuam. Respondeo negando consequentiam, quia non habere terminum in sphaera actiuitatis, modo dicto, non provenit ex perfectione agentis: sed ex multiplicatione agentium seu magnitudine (vt articulo precedenti dicebam) quæ si in infinitum multiplicetur, quid mirum si consequenter multiplicetur effectus. Vnde si regio aeris esset omnino pura, & ad recipiendum lucem disposita, quantumcumq; magna esset, reciperet in se totam lucem æque perfectam. Dices tota illa conservaretur à Sole: ergo conservatio tunc à Sole argueret infinitam perfectionem in illo. Respondetur negando consequentiam, quia tunc Sol immediate tantum conservaret lucem aeris sibi immediate: distantissimam vero lucem non diceretur conservare, nisi quatenus cōseruat conservatiuum illius lucis. Dices quæ est ergo sphaera actiuitatis agentis. Respondeo, agere in passum sibi proximum de qua re alibi.

ARTICVLVS. III.

Verum agens, & actum efficiens, & effectū debeat esse distincta.

Supposito, quod datur sphaera actiuitatis agentis erga passum, statim consequitur, quod agens, & passum debeat esse distincta aliquo modo: quia tamen hic agimus de omni agente in communi, & vt magis pateat conclusio ponenda aduerte. Quod primo certum est in hac re, quod ratio seu principiū agendi, & patiendi debeat esse distincta saltem ratione nostra, ratio enim agendi est potentia actiua (vt dictum est) ratio vero patiendi est potentia passiva, quæ vt minimum distinguuntur ratione nostra. Septimo certum est non modo principiū agendi, & acti; sed etiam ipsum agens, & actum aliquando esse duo supposita realiter distincta, nonnunquam vt entia partialia, vt quando vna pars viuens agit in aliam, nonnunquam vt totalia vt quando ignis agit in lignum. Tertio certum est, quod non semper agens, & actum sunt duo supposita totalia, neque id vnquam sentit Aristot. constat enim, quod animal seipsum mouet progressiue, & vna pars viuens agit in aliam: imo quod dixerim contra quosdā Neotericos, motus potest esse simpliciter violentus ipsi passo, & quod sit productus ab eodē, quod patitur v. c. nimis calor febris est leoni, seu homini violentus simpliciter, & tamen aliquando provenit ab eodem supposito, cui est violentus talis morus. Ratio est quia vna pars potest agere in aliam, producendo motum, qui simpliciter sit violentus ipsi supposito. Quarto certum est, quod eadē pars potest esse mouens, & motus per accidens ad motum alterius, quo pacto dixit Aristot. in animali cor est pars per se mouens, & idem est motus per accidens, id est ad motum alterius, scilicet ad motum motus animalis, & Nauca potest per se mouere nauem, & ipse per accidens mouetur ad motum nauis. Quinto ergo tantum est, verum agens, & patiens debeat esse distincta supposita totalia abs saltem partialia, ita vt pars per se mouens, seu agens proxima distinguatur.

tinguatur realiter à parte per se motu, seu actu.

Conclusio affirmatiua, verissima est, quæ à multis indicatur principium per se notum, & dignitas certe ad minus ea est probabilior, & Aristot. 7. Phyl. à principio & lib. 8. cap. 4. a text. 77. vsque ad. 80. & primo de generatione. 7. & 8. & 80. Metaph. 12. & 9. Metaph. 1. vbi ait omne, quod mouetur ab alio moueri, & quod potentia actiua est principium transformandi aliud, in quantum aliud. Vnde concludit quod potentia actiua, & passiva requirunt distincta subiecta, idem sentiunt Alexan. Simpli. Auerro. S. Thom. 1. par. quæst. 2. artic. 3. vbi late, & bene id explicat Magr. Zúmel Capreol. 2. distinct. 3. quæst. 1. & distinct. 13. quæst. 24. & in 4. distinct. 43. quæst. 2. Sconu. 9. Metaph. quæstio. 8. Ferr. 1. contra Gent. 13. & 8. Physic. quæstio. 29. Vtamer carus tabell. Soto & Thomistæ communiter. Patet primo in dictione Aristot. omne, quod mouetur, aut mouetur à mouente externo, vt proiecta à proijciente, & de ijs patet ab alio moueri secundum Arist. hic & 4. lib. & 8. cap. ultimo mouentur à corpore medio cooitatato: sed à proijciente ratione impulsus, vt docet S. Thom. secundo de celo lectione. 8. & de potentia quæst. 3. artic. 11. & communiter omnes eodem modo motus naturales grauium, & leuium, & reductio alicuius, vt aque calidæ in pristinam frigiditatem tribuuntur generanti, vt mouenti principali (vt docuimus quæstione 2. articulo. 7.) Et præter authores ibi citatos tenet id Fonseca 1. Metaph. 7. quæst. 3. lectione. 5. Ferr. 5. Physicorum & quarto contra Gent. & S. Thom. ibi & primo contra Gent. cap. 13. & 7. Metaph. lectione. 8. & prima secundæ quæst. 36. artic. 2. & q. 9. ar. 3. ad. 1. & de potentia quæst. 5. & in 1. distinct. 28. q. 4. art. 1. ad. 2. Aut rursus quod mouetur, mouetur à principio in seruo principaliter, vt viuens in quibus

altera pars per se mouens, & altera per se mota. (vt dictum est de corde) motus emittit de latamoris, & constructionis debet tribus generanti, quia debitus est in primo generationis instanti à perfectione illius viuents, aut vt docet Arist. causatur à quodam humore, seu corpore subtili in corde contento (de quo libro de Anima) motum alitem nutritiõis, generationis, & augmentationis causant ipsæ partes præeristentes in actu, & maxime cor, agentes in cibum disponendo illud, & aplicando isti alio, & ita non oportet confugere ad id, quod ait Soto. 8. Physic. quæst. 3. quod etiam ista nutritio, & augmentatio tribuuntur generanti (quod dixi de corde in animalibus) suo modo dictum, puta in plantis in quibus radix vitam habet cordis: quomodo autem in actibus cognitionis, & appetitionis distinguantur ali quo modo agens & actum dixi prima quæstione. 1. part. quæstionis articulo ultimo. Nam licet obiectum non efficiat propriè illos actus, tamen tuo modo mouet in ratione appetibilis, & cognoscibilis, vel dicto tum Sancto Thoma. 1. part. quæst. 77. artic. 6. Cetera. quæst. 79. articulo. 2. in fine dubij Marfill. 2. de generatione quæstione. 17. & ibidem recensiores lib. 1. quæstione. 14. Tabell. 9. Metaph. quæstione. 13. Venet. summ. de generatione capit. 23. quod max imè illa Arist. omne quod mouetur, &c. nō intelligitur, nisi in mouentibus corporeis motu Physico, & materiali tamē (vt dixi) etiam in ijs. suo modo verificatur, & ita vniuersaliter loquendo dicendum est, omne quod mouetur, ab alio moueri. Primo vel tamquam à principio effectiuo immediato, vt lignū calefit, ab igne, Vel secundū vt ab eo quod dedit virtutem à qua profluit motus quasi per quandam resultantiam, & idē illi, qui dedit virtutem tribuitur motus huiusmodi. Vel tertio, non vt à principio effectiuo: sed vt ab obiecto motiuo. Vnde absolute idē opinio potest esse

esse efficiens, & recipiens, ut se habet intellectum. Verbi causa respectu intellectus, & ita non oportet recurrere ad id, quod moraliter tantum loquendo non Physic. docuit S. Tho. 1. secundæ. q. 9. art. 3. ad 1. quod actus voluntatis circa Medium causantur à volitione finis, volitio vero finis tribuitur auctori naturæ, primo quia hoc modo non saluatur, nisi quod principium mouendi, ut quod distinguitur à principio recipiendi: eadem enim voluntas est, quæ producit illos duos actus. Et præterea quia volitio finis (ut dixi) Physicè est à voluntate, moraliter tamen tribuitur auctori naturæ: quia producitur ille actus, nulla præcedente consultatione; aut deliberatione, & ita videtur ipsa voluntas ferri ab auctore naturæ, in quo sensu dicitur, quod bruti non se mouent: sed mouentur instinctu naturali. Unde patet quod id, quod capere col. in. 2. distinctione. 24. quæst. 1. dixit quod in illa volitione finis voluntas nullam habet efficientiam, dici non potest: ille enim actus vitalis est liber, & meritorius (ut de prima Angelorū volitione Theologi concedunt) quod magis quæst. 5. sequente patebit.

Argumenta verò, quæ contra conclusionem positam obijciunt Scotus in 2. distinct. 2. quæst. 10. & distinct. 25. quæst. 1. ad primum & 9. Metaphi. quæst. 14. Henrici quod lib. 9. quæst. 5. Gregor. in 2. distinct. 6. quæst. 1. Gabriel. ibi & distinct. 2. Vall. e. 7. & 8. Physicorum in textu & quæst. 42. ex dictis hic & art. illo ultimo 1. part. 1. quæst. manent soluta.

ARTICVLVS. V.

Utrum agēs debeat esse tale actu quale est passum in potentia.

Conclusio affirmatiua, scilicet quod agens semper debet esse tale & efficiens in actu, quale est passum in potentia, est Arist. 1. de generatione 7. ubi ait maximam partem veterum summa animi consensione affirmasse, nullam rem similem à simili quidquam pati: alios verò contra nihil posse agere in dissimile: ipse verò, ait quod agens & patiens debet conuenire, id est esse similia in materia, & subiecto, ut ratione illius patiens sit receptivum formæ ipsius agentis: formæ verò debent esse dissimiles & magnopere contrariæ; alias enim non est cur alterum magis, quam alterum sit agens vel patiens, & confirmat alias idem posse agere in seipso ubi Aristot. loquitur de actione, & repassione eorum corruptibilium inter se: inter alia enim non est necesse quod conueniant in materia ut patet in cælis intelligentijs & c. & Deo agentibus in hæc inferiora. Probatur secundo ratio agendi est actus, sicut ratio patiendi est potentia: ergo omnis effectus continetur in patiente ratione potentie in qua est ad actum in agente vero ratione actus vel formalis, vel virtualis, vel eminentis formaliter tale dicitur, cum agens est in specie simile ipsi mutato, ut sic ut calidum agens, respectu calidi producti virtualiter tale non habet formaliter illum actum productum, ut piper & vinum solent dici calida in actu virtuali, ut ut habeant actum productum caloris, qui tamen actus non sit formaliter calor, similiter viuens in suis qualitatibus actiuis, quibus alterat convertitur cibum, & se auget continet virtualiter maiorem quantitatem, quam habeat actu, formaliter eminenter autem est tale, quod habet in se principium effectuum illius actus, ita tamen, quod non est aptum ad habendum formaliter illum actum, quem producit hoc pacto Sol eminenter est calidum herba, & Angelus habet eminenter locum seu motum localem

sem corporeum, quem sua volitione, & intellectu causat, & ita eminenter continere aliquid perfectius est, quam continere virtualiter, quod enim virtualiter tantum continet, vel solet, esse omnino indigens actu formali, ut aqua dum calida est iuxta dicta, vel saltem potest recipere illum actum formalem, ut vinum, & pipet possunt fieri formaliter calida: ratio autem, cur huiusmodi actus virtualis, aliquando non excludit indigentiam actus formalis est, quia res, quæ ita habet actum virtuale est tantum in actu primo ad agendum in alia, non in actu proximo, & perfecto, & ideo exigunt actum formalem per quem sint talia in actu secundo, hac ratione in Deo non concedimus virtutes, seu potentias distinctas ab aliquibus inmanentibus actibus. Deus enim non potest esse in actu primo, in ordine ad actum secundum, quem possit in se recipere, aliis esset in potentia, & non esset purus actus.

Propter dicta tamē merito dubitabis.

*Vtrum omnis actio fiat pro
portione maioris in aqua
litaris.*

Respondeo quod cum agere, ut satis patet sit alter a se communicare nihil autem possit communicare alteri, quod non habet primum requiritur, ut agens habeat formaliter, vel eminenter formam, quam debet introducere in passum cum vero pati sit recipere ab aliquo, quod prouenit ex indigentia, ideo ex parte passi requiritur, secundo ut careat forma, quam debet efficere agens, ex quo patet semper agens, & passum habere inter se aliquam dissimilitudi-

nem, vel in forma, vel in gradu formæ: agens enim est in actu, passum vero in potentia, & ideo omne agens intendit assimilare sibi passum producendo formam, quæ in se habet in subiecto, quod ei caret, ex questione autem octaua patet, non sufficere dissimilitudinem in sola multitudine formæ. Præterea licet passum ratione materię habeat semper aptitudinem ad formam producendam ab agente: ratione tamen formæ in compassibilis cum ea quam agens intendit resistit, & impedit eius actionem. Quare ut sequatur actio opus est ut maior sit actiuitas agentis, quam resistentia passi, & hæc dicitur proportio maioris in æqualitatis. Hæc omnia esse requisita tradunt ex Arist. omnes auctores hic.

Sed contra primo, agens aliquando producit formam, quam nec formaliter, nec eminenter continet: ergo prima conditio non est necessaria, antecedens probatur. Nam calor aliquando producit frigiditatem, & frigiditas calorem: ergo, quod patet, non videmus sæpe, vnam qualitatem magis fortificari per contrariam illi, & eius compositione contrarie: ergo quia contraria intendit illam. Vnde aquæ puteales in hyeme quando aer est calidus, sunt ipsæ frigide, & natantes magis famelcunt frigiditate, aquæ magis intendente calorem vitalem: atque adeo magis de quoque cibum: item in media regione aeris, quæ est frigida generantur comete calidissimæ, ut patet ex Arist. primo Meteor. ignis etiam aqua aspersus redditur fortior, & aurora est frigidior, quam alie partes dici propter aduentum lucis quæ se habet ut contrarium. Tandem habitantes in terris frigidis sunt robustiores, quam in calidis, ut patet ex Arist. sect. 4. problematum secundo, passum aliquando est simile agenti: ergo, alia conditio est superflua, antecedens probatur. Nā ferrum calidum, ut quatuor, est in lignum calidum, ut quatuor, & vna lucerna illuminat

illuminat, aliam. Item idem agit in se ipsum: & nihil est similis alieui, quam idem sibi maior patet. Nam oculus se ipsum illuminat per proportionem, & aqua seipsam in frigidum, dum, reducit se ad pristinum statum.

Tertio, aliquando à proportionem minoris inæqualitatis sequitur actio: ergo. Ultima conditio non est necessaria, antecedens probatur. Nam gutta sepe radens cauat lapidem; ergo, prima gutta aliquid efficit, & tamen eius unitas est minor, quam resistentia patitur; ergo item omne agens in agendo recipitur, & tamen aliquod illorum erat minoris actiuitatis; ergo. Item aqua quando amittit frigiditatem, ut sex, per solam frigiditatem, ut duo, se reducit & vincit calorem, ut sex: ergo sequitur actio à proportionem minoris inæqualitatis.

Ad primum Respondet Nymph. primo de generatione rex. suo. 119. Vener. in summa cap. 23. Marill. ibi. quest. 18. & alij ex qualitatibus actiuis dimanare species, quasdam, quasi immateriales, quæ sunt instrumenta per quæ operantur, quæ tendunt in passum: sed cum illud abissat reflectitur in ipsum agens & incendunt qualitatem illius: sed sine fundamento fingunt isti species, quæ tamen nihil possint de seruire ad alterationem, & transmutationem materialem & Physicam. Item, nam cum istæ species ponantur tamquam instrumenta qualitatis actiue non possunt esse maioris actiuitatis quam ipsa qualitas à qua dimanant: sed ipsa qualitas non potest intendere seipsam: ergo nec species reflexæ id possunt. Præterea, naturalis species sunt accidentia: ergo non possunt migrare de subiecto in subiectum. Alter Respondet Gallenus libro de simplicium facultatibus capit. 3. aquas puteales frigidas apparere nobis in state, quia manibus calidis attractantur: in hyeme vero apparere calidas, quia attractantur manibus frigidis: sed

hoc non sufficit. Vnde enim una aqua est in se frigidior, vel calidior alia. Nam si quædam manus tangat in vere aquam putealem, & non putealem experitur, unam frigidiorē alia, & exarcta à puteo post aliquantulum temporis reditur minus frigida in se: ergo. Respondeo ergo ad argumētum; & ad eius probationem negando antecedens: nec enim à contrario, nec à se ipsa intenditur qualitas: sed ab extrinseco agente, ut patet in singulis experientijs. Ad primam dicendo, quod in vere, & etiam in hyeme adducit sola terra vapores calidos & secos: ab aqua vero humidos, & frigidos istius vapores sunt in aere, quæ si sit nimis calidus in vere confusos vapores calidos; & resistit frigidis, qui fugientes à contrario latent in caueris, & profundis locis, & ideo in frigidant illi: in hyeme autem aer cum sit frigidus resistit vaporibus calidis, qui appetentes ipsa efficiunt calida. Sed contra, aqua posita iuxta ignem non fugit ab illo nec ulla alia res naturalis habet motum naturalem, qui fugit à suo contrario: ergo nec illi vapores fugiunt. Respondeo, licet isti motus non reperiuntur in rebus grauib, & terrestribus non inconuenit reperiri in subtilioribus exalationibus: quæ sunt principia Meteorologicarum impressionū, sicut ex ligno viridi igni applicato experimur egredi vapores quosdam, quasi fugientes àctionem ignis, & castaneæ ad ignem positi resiliunt propter vapores egredi conantes, eadem etiam ratione interiores partes animalis sunt calidiores in hyeme propter retentionem spirituum vitalium, qui calidissimi sunt, & virtute anime retinentur ad tuendas præcipuas partes corporis, & ratione extrinseci contrarij non exeunt ad exteriores partes: Cometa etiam per antiparistatim sit, exalatio enim ignea intra nuuem frigidam contenta densatur, & tandem sic ignis cohibetur,

rente simul aliqua speciali influentia ignis autem formalis aqua res per se aliquantulum in principio dimittitur propter repulsionem. Postea autem reiecta minima aqua roboratur, & crescit aurora: etiam ideo est frigidior, quia calor precedentis rei ex absentia solis est factus remissior, & quia noctu vigent constellationes, planetarum in frigiditatem; ad vltimam experientiam patet ex dictis.

Ad secundum quantum ad illud de ferro eandem diximus supra ad aliud. Respondeo, agentia intentionalia quæ operantur actione immanente non inveniuntur agere sibi simile: sed sibi proportionale non enim agunt ad communicandum se alijs: sed ad perficiendum se & in his eam saluatur dissimilitudo sufficiens inter agens, & passum: ratio enim agendi est diuersa à ratione recipiendi, & per operationem res aliter se habet, quam antea aliquando etiam agentia Physica sunt causæ æquiuocæ; & tunc solum producit effectum, quem eminenter continent, ut aqua reducens se ab frigiditatem, & graue mouens se ad deorsum, & in his dissimilitudo requisita est, quod forma, quæ est principium agendi sit alia ad ea, quæ est terminus actionis, principium autem agendi tunc non est forma accidentalis, sed ipsa substantialis.

Ad tertium negatur antecedens. Ad probationem. Respondeo, quod licet prima gutta nihil auferat à lapide causas tamen humiditatem aliquam in illo, & secunda auget, & tertia amplius; &c. humiditas autem est mollificatiua; sed è contrario siccitas est induratiua illa: ergo gutta, quæ tandem inuenit dispositum, & mollificatum lapidem causat illum. Vnde, quælibet gutta respectu sui immediati effectus habuit proportionem maioris in æqualitatis.

Ad aliud dicemus, questione sequenti ad vltimum. Respondeo, reductiuum

illam non fieri à remanente frigiditate, ut duo; sed ab ipsa forma substantiali per naturalem emanationem, quæ quantum ad hoc est maioris actiuitatis, quam calor, ut se resistentiæ.

Vtrum autem omne agens dum agit repatiatur ab eo in quo agit (libere generatione dicitur) interim tamen constat id non esse vniuersaliter necesse, ut patet in Deo, intelligentijs, & cælis in quibus datur actio sine repulsionem. Vtrum vero saltem in agentibus corruptibilibus habeat vniuersaliter verum, ahibi dicam.

ARTICVLVS. VI. & vltimus.

Vtrum agens vel illius virtus & actum sint semper simul.

IN hac re primo certum est, quod agens seu efficiens, & effectum proxime ab illo sunt semper simul in actionibus in manentibus, quia in ipsis idem est agens ex dictis, & patiens, efficiens, & effectum mouens, & motum: secundo quantum attinet ad eos motus, quibus aliqua proprio se mouent certum est, quod agens & actum sunt semper simul, licet in illis distinguamus partem per se mouentem, & partem per se motam: hæ enim partes (ut dictum est) ubi modo sunt simul; sed continue aut saltem omnino cõtiguæ, ut patet in corde respectu totius animalis, & idem contingit, quantum ad simultatem in motu locali progressiuo animalium, & in augmentatione, & nutritione. Quæstio ergo est de alteratione, generatione, & motu locali illius mobilis, quod à motore extrinseco specialiter distinguitur, ut ab agente principali. Suppono enim

se enim modo statim probandū, quod motus alius sit localis: quo acquiritur ubi ut dicebā in prædicamentis Logica) ali⁹ augmentationis quo acquiritur quātitas de nouo alius alterationis quo acquiritur qualitas; & alius generationis quæ potius est mutatio, quæ est acquisitiua substantiæ, & suppositi productiua. Suppono etiam, quod efficiens aliud sit principale aliud instrumentale, quod retigi art. 1. huius quæstionis. Tertio certum sit, quod in ijs moribus quatenus causantur à Deo, quod possum semper simul cum Deo agenti secundum substantiam, quod non probo, quia 2. p. quæstionis peculiaris, hæc erit quæstio operatur enim Deus, ut author naturæ proportionaliter eo modo, quo agentia naturæ: hæc autem in ea, quæ possunt agere immediate per se ipsa immediate agunt similiter. Quarto certum est, quod attinet ad Angelos quod vnus potest alloqui, & illuminare alium, & in funder e species animæ separatæ ad quācumq; distantiam, cum tamen nihil agat in medium tunc. Verum autem similiter possit mouere localiter aliquā rem distantem S. Tho. negat, & Zúmel 1. p. quæst. 52. sed multi illis contra dicunt dicentes, quod Angelus existens in terra secundum substantiam potest mouere ipsum cælum distans, licet nihil imprimeret in medium, quia cū moueat volitione, & intellectione sua efficaci, non est cur ad mouendum indigeat præsentia substantiali: est tamen res Theologia suo loco discutienda. Conclusio autem affirmatiua, quo ad agentia corpora tenenda est, in quo non nulla est difficultas probatur tamen. 1. ex Arist. 7. Phys. 2. & 1. Metaphis. docente necesse esse mundum hunc inferiorem latioribus superioribus contiguum esse, ut inde tota eius virtus gubernetur, idem repetit primo de Generatione. 7. quem sequi sunt omnes fere eius expositores Græci & Latini Auerro, Alexan. ab Alexandro, Albert. tract. 1. cap. 4. & Sanct.

Tho. probatur. 2. natura maxime abhorret vacuum (ut lib. 4. dicitur) non modo propter integritatem & perfectionem vniuersi, sed etiā ne detur corpus, quod non possit cœlestes influentias recipere. Tertio aliās in rem mobilem, quantumuis distantem posset dari actio, conueniens est contra oppositum opinantes ergo. Sequella probatur, quia si Sol posset illuminare aerem inter quæ, & Solem detur vacuum, & ita non sint simul non video cur non posset illuminare aerem, etiam infinite distantem si daretur lux enim producta. Non est mouenda per vacuum: ergo maius vel minus vacuum non facit, quod actio minus bene fieri possit. Quarto si ignis V. C. potest agere ex natura sua in distans, sine eo, quod agat in medium: ergo si inter ultimam superficiem ignis, & aeris inter poneretur subtilis lamina ferrea valde densa non minus ageret in prædictū aerē, ac si ubi est illa lamina esset aliud corpus, quod facile pateretur ab igne, & pono illam laminam non habere multam frigiditatem, qua minuat vires illius ignis: at constat experientia, quod prædictus aer nullo modo calefit, quousque lamina sit calefacta: ergo non potest agere in distans nisi per medium. Vltimo patet inductione, & primo in motu locali, qui est vectio: requiritur. n. contactus quantitatus inter vehens, & vectum: vehere enim est supra se ferre: tractio autem secundum Arist. 7. Phys. 2. dupliciter fit primo motu ipso trahente, ut quando equus motus trahit virum, & tunc trahens coniunctum est tracto. Secundo fit quiescente eo, quod trahit, ut quando magnes trahit ferrum, & tunc optime docent Auerro, Alex. & alij, quod magnes diffundit qualitatem per medium vsq; ad ferrum: atq; adeo producit illam in ipso ferro: non enim mouetur ad magnetem, ut ad centrum: sed ratione impressæ qualitatis, quod confirmat Galen. lib. 3. de facultate naturale. Nam quando res mouetur ad alia, pro-

pria virtute naturali, tunc quanto maior est, tunc velocius mouetur, & in quacumque distantia sit: ferrum autem non in quacumque distantia mouetur ad magnetem, nec si sit in magna quantitate, & magnes in parua. Sed dices, quare illa qualitas impressa à magnetem in ferro, Resp. est qualitas motiua, si cut est ea, quam Angelus V. C. imprimat in cœlum, quare qualitas, licet sit diffusibilis per totum aerem, aut lignum, hæc tamen corpora non sunt ex natura sua apta trahi à magnetem, vel quia: habent aliam qualitatem illi repugnantem, vel quia ad illum motum non sufficit quæ-

litas producta à magnetem, sed etiam alia, quare est in ferro, & non in alio corpore, siquidem produceretur visio, non sufficit species producta ab obiecto, sed etiam virtus visiva. Vnde magnes trahit ferrum, & non paleas: electrum vero paleas, & non ferrum, & per hoc soluantur plura argumenta contra hoc, & alia à nobis soluentur lib. 7. ubi ex professo iterum reddibit sermo: hæc enim hic adducta sunt præcipue pro complemento doctrinæ, & tractatus de efficientem in communi iam quid illud sit in particulari videamus.

SECUNDA PARS,

Quæstionis quartæ, de naturalis entis causas efficientibus in particulari?

Notum est, & pro virili explicatum quid sit efficiens eiusque causalitas in cōmuni præcedenti. p. 1. quæst. in hac vero secunda eiusdem multiplices diuisiones in particulari prosequemur, de quo decem sunt examinanda & discutienda. Primo si efficiens causa alia sit per se, alia per accidens. Secundo, si fortuna & casus sint efficientes per accidens. Tercio, quid sint fortuna, & casus. Quarto, si efficiens alia sit principalis alia instrumentalis. Quinto, si accidentia sint instrumenta productionis substantiæ. Sexto, si efficiens alia sit prima alia secunda. Septimo, si creaturæ sint causæ secundæ, & vere efficientes. Octauo, si Deus conferat, ut prima causa omnes effectus efficiat, & concurrat ad actiones earum. Nono, si idem numero effectus possit produci à pluribus causis. Decimo & vltimo si efficientes alia accidentaliter, alia essentialiter subordinantur & Deus, ut omnia hæc ex æquo explicentur.

ARTICVLVS. I.

Utrum efficiens alia sit per se alia per accidens?

IN diuisionibus istis causæ efficientis sumimus à per se, & per accidens conformiter ad dicta. r. post. c. 4. ea enim quæ rei per se competunt. Primo cōpote dicenda sunt, & quia Arist. 5. Metaph. hoc ordine causas inuestigat.

Conclusio ergo affirmatiua, scilicet quod causa efficiens, alia sit per se, alia per accidens cōmunis est, & tenenda, quæ solū indiget explanatione, quam potissimum colligemus ex Arist. hic & S. Th. 1. secundæ. q. 74. art. 4. & q. 85. art. 5. & de potentia art. 6. ad sextum, & q. 8. de malo art. 3. ad quartum igitur causæ per se dicuntur illa, quæ per virtutem suæ naturæ, seu formæ produci effectum per se intentionem talis causæ ratione seæ actionis, si cet aliud non sit per se intentus ab ipso operante, quo pacto ex vno actu per-

causæ per se causatur dispositio ad alium
cōsimile: ex actibus enim causantur per
se dispositiones & habitus inclinates ad
similes actus. Vnde quando aliquid assi-
gnatur, vt causa per se debet explicari
forma aqua vel proxime, vt cum dicitur
calidum calefacit, vel radicaliter habet
ipsa causa virtutem ad causandum, ita
vt assignetur forma aqua per se, & natu-
raliter dimanat virtus proxime causati
na illius effectus, & ideo hæc est per se
ignis calefacit, quia esse calidum com-
petit igni ratione suæ formæ, ita quod
ab illa per se, & naturaliter dimanat ca-
lor: sed non quod alicuius effectus, ali-
quando datur vna aut altera causa per
se quo pacto luminosum est per se cau-
sa lucis, aliquando autem non vna aut
altera: sed concursus plurium qua ratio-
ne eclipsis causatur ex positione Solis &
Lunæ in tali situ, qui conuersus si fiat re-
gulariter, & certis suis temporibus de-
terminatis, licet rarissime: effectus ta-
men inde securus est per se, si vero pro-
ueniat raro, & præter intentionem erit
per accidens, vt quod, hominem ambu-
lantem lapis descendens percutiat est
per accidens, quia nec lapis ex vi sui mo-
tus ad id descendebat, nec homo ad id
mouebatur, nec ille concursus solet ef-
se certus determinatis temporibus, &
locis, &c. ad illum effectum.

Dico secundo causa per se alia est
alicuius positiui, alia negationis, seu
priuationis, quæ licet non sint per se in-
tente rationi sui, cum vt sic non ha-
beant rationem boni: sed ratione alter-
ius, in quo sensu dicuntur effectus per
accidens, id est ratione alterius: tamen
causantur per se, id est non à casu quan-
do cōsequuntur per se ad positiuum per
se intentum, sicut ignis causando calo-
rem ex principali intentione consequen-
ter causat priuationem frigiditatis non
per se, id est ratione sui, nec vero per ac-
cidens, id est à casu, & sic intellige Sancti.
Thom. prima secunda, quæstione. 75.
articulo primo.

Dico tertio causa per accidens, quæ
scilicet est illa, quæ non est per se mo-
do explicato multis modis dicitur. Pri-
mo ex parte causæ. Secundo ex parte ef-
fectus: ex parte causæ dupliciter, vel quā-
do accidens, quod est causa per se signifi-
catur, vt causa, vt in hac medicus ædifi-
cat vel quando suppositum cui accidit,
ita operari significatur, vt causa, vt Ga-
lenus ædificat, ex parte vero effectus sig-
nificatur causa per accidens, quādo cau-
sa ipsa aliquo modo attingit effectum:
præter intentionem tamen, ita vt ex vi
talis actionis, nec propter se, nec propter
aliud fuerit intentus, idque contin-
git dupliciter. Primo quando attingit ip-
sum effectum in se ipso, quo pacto 8. Phi.
dicitur quod diuellens columnam cau-
sar per accidens, vt remouens prohibens
descensum lapidis, & sic vnum malum
dicitur causa cuiusvis alterius, quate-
nus, tollit gratiam, & verecundiam, quæ
retraherant à peccato, &c. Hic pertinet
causa approxima, & ita qui approximat
ignem ad comburendam domum dicitur
causa combustionis. Secundo mo-
do illa causa per accidens non attingit
ad effectum: sed ad aliquid ex quo vt ex
occasione sequitur effectus, vt pecunia
data artificii est causa artificiat, & per se
curio tyranni est causa meriti vbi aduer-
te, quod quando causa est per accidens,
tunc æqualitas causæ non arguit æquali-
tatem effectus, vt si quis equali impul-
su duellat duas columnas nō sequitur,
quod lapides suprapositi equaliter mo-
ueantur: sed qui grauior est velocius
mouebitur. Sed contra dicta obijcis
ex dictis articulo primo, primæ partis
actiones sunt suppositorum per se: ergo
in hac Gallenus ædificat non importa-
tur, causa per accidens: sed per se il-
lius actionis, responditur actiones sunt
per se suppositorum, id est suppositum
est id, quod operatur non per se, id est sup-
positum, vt sic, non importat causam
per se talis actionis.

ARTI-

ARTICVLVS. II.

*Vtrum fortuna & casus
sint causę efficiētes per
accidens?*

IN hoc articulo solum dicemus de fortuna, & casu quantum ad an sint. Nam in sequenti quid ista sint discutietur, & primo videtur, quod nullo modo dentur casus, & fortuna. Primo quia vnius effectus possunt esse causę, etiam per accidens: ergo nullo modo sunt: nullus enim est effectus, qui nō habeat causam per se, & determinatam: inuentio enim thesauri, qui fodit terram, quāuis respectu huius sit per accidens: respectu, ramen aliarum causarū debet esse per se intentus: ergo nullus effectus est productus à fortuna, vel casu. Secundo probatur idem, & explicatur, quia omnis effectus quantumuis per accidens respectu nostri, saltem respectu Dei non est per accidens: sed per se intentus, & preuisus: omnia ergo sunt sicut Deus videt, & vult: nullus ergo est effectus fortuitus: sed ad hoc dicendum est, quod solum respectu causarum particularium datur talis effectus. Nam respectu Dei omnia eueniunt, sicut vult, & providet: sicut enim si dominus aliquis mitteret duos seruos ad iter agendum, ita quod vnus viam alterius ignoraret: dominus tamen mitteret, vt sibi ipsis obiasent tunc obitarius esset à casu ipsis serbis: non tamen respectu domini, qui sciebat, & volebat seruos obitare: sed contra insurgit Albertus primo si nihil est à casu respectu causę primę: omnia ergo eueniunt iuxta illius beneplacitum, ac per consequens nulla erit contingētia in effectibus, nec liberum arbitrium. Secundo quia si nihil est à casu respectu Dei: omnia ergo quę sunt in ijs inferioribus intendit Deus, & vult, consequens est falsum. Quia Deus non potest inten-

dere, aut velle monstra, quę sunt ex de ordinatione naturę, cum nihil inordinatum intendat Deus. Tertio quia iam sequeretur nihil esse in mundo frustra, sicut nihil est à casu respectu Dei: sed omnes res consequi suos fines. Tertio principaliter probatur, quod non sint casus, & fortuna, quia August. primo retractationum retractat se, quod ijs nominibus casus, & fortuna visus fuerit, quibus videntur Gentiles imo Philosophi antiqui ante Arist. nihil de ijs causis egerunt.

Notandum, quod cum Arist. hic sermonem instituerit de causis agit de fortuna, & casu merito, quia inter causas connumerantur: aduertendum ramen ex S. Tho. 3. contra Gent. cap. 74. quod per hoc, quod providentia Dei sit omnibus rebus non tollitur, quod res aliquę sint à casu, quod multis probat rationibus etiam. i. p. quęst. 22. potissima tamen hęc est, quia effectus fortuitus nihil aliud est, quam raro contingens, & per accidens intentus (vt statim explicabitur) sed hoc ipsum potest esse à Deo preuisum, quod sint aliqui effectus raro, & à causis particularibus non intenti: ergo in ijs autem quę sunt in corporibus cœlestibus nullus est effectus fortuitus, neque ibi habet locum fortuna, quia semper eodem modo contingunt, neque in naturalibus necessario, quomodo homo generatur ab homine, & equus ab equo: multo ergo perfectius huiusmodi necessitas, & regularitas in ijs, quę in cœlestibus corporibus sunt.

Conclusio ergo certa est, quod dantur casus, & fortuna, & multi effectus ab eisdem productis vt à causis per accidens efficientibus, ita docet Arist. vbiq; & late hic cap. 4. & 5. sunt autem per accidens ex parte effectus, primo modo explicato articulo præcedenti, vt qui fodit terram ad plantandam vineam, si inueniat thesaurum dicitur causa per accidens, illius inuentionis: quomodo autem ista differant inter se docet Arist. cap. 6. (&

nos articulo (sequenti dicemus.) Probatur primo ex communi modo loquendi: omnes enim communiter concedunt multos esse effectus fortuitos, & casuales, & ratione patet, quia effectus casualis dicitur, qui fit per accidens ab aliqua causa, quæ aliud intendebat, & præter eius intentionem: multi autem sunt huiusmodi effectus, ut videre est in fodiente sepulchrum, neq; iste effectus habent aliquo modo causam per se particularem: ergo fiunt à casu vel à fortuna, ergo datur casus, & fortuna.

Ad argumenta ad primum, quod est stoicorum dicendum, quod omnes effectus per accidens habent aliquam causam particularem, etiam per accidens, quamvis respectu causæ vniuersalissimæ sint per se intenti, quod non obstat quo minus causa particularis dicatur fortuna, & casus: omne autem, quod est per accidens, reducitur ad id quod est per se, potest intelligi primo quod omne ens, quod est accidens subiectatur in alio quo ente per se, id est in substantia. Secundo quod omne id, quod alicui conuenit per accidens alteri conuenit per se, sicut disgregatiuum visus per accidens conuenit corpori: alio vero per se. Tercio quod omnis causa, quæ est per accidens respectu vnius effectus, etiam per accidens productus reducitur ad alium qui productus est per se ab eadem causa: non tamē, quod ipsemet effectus fuerit per se ab alia causa productus, & ita saluatur, quod fortuna sit causa illa, quæ præter effectum per se productum habet alium per accidens raro contingentem, & respectu illius dicitur fortuna, vel casus. Ad secundum bene ibi responsum est, ad replicam primam Alberti dico negando consequentiam, quia prouidentia Dei non solum versatur circa effectus ipsos, quantum ad hoc, quod est esse vel non esse: sed etiam quantum ad medium, ut sint contingenter, vel necessario raro, vel semper, & ita applicuit diuersas causas necessarias, vel defectibus.

leæ, quia voluit: Ad secundam Deus etiam monstrua intendit fieri, quamuis impotent de ordinationem particularis agentis, quia huiusmodi de ordinatio ordinatur à Deo ad communissimum bonum vniuersi. Ad tertiam dico nihil posse fieri omnino frustra in rerum natura: sed vnumquodq; aliquem finem consequitur, saltem illum quem prima causa intendit. Ad tertium August. solum docet nos esse vrendum Christianis hoc nomine fortuna, si illo intelligatur aliquod nomen (de quo statim) non tamen negat quod sint aliquæ causæ particulares, quibus effectus fortuiti contingunt: antiquos autem illos ipse Arist. capit. 4. reprehendit, quia de casu, & fortuna non meminere. Verum autem respectu casualium vniuersalium, ut Angelorum, & cælorum possit esse fortuitus effectus (de quo Perey. lib. 9. & S. Tho. 3. contra Gent. capit. 86. & ibidem Fessar. & alia huiusmodi à me exposita sunt lib. 1. Periharm. capit. 8. questione unica. articulo. 1. & 2.

ARTICVLVS. III.

Quid sint fortuna, casus & fatum?

VAtieres ista ab authoribus etiam fortuitati ingenij explicata est quidam ex antiquis quos refert Arist. supra fortunam esse Deam causantem per se nobis tamen occultam de quo D. August. 2. 4. 5. & 7. de ciuitate Dei Plutarchus lib. de fortuna Didimus super Odiscā 23. Cælius Rodeginus lib. 22. cap. 9. in fine & lib. 28. capit. 12. qui error potius quam opinio statim impugnabitur Boetius autem ut Iuniores referunt quidditatem fortunæ contemplans importare dixit in abstracto ipsum effectum fortuitum & non causam illius. sed etiam errat, quia licet questio sit de nomine potuisset

possisset enim ipsemet effectus in abstracto dici fortuna: de facto tamen hæc vox imposita est ad significandam causam alius effectus, quam antiqui vel putabant vel dicebant, licet id non sentirent esse Deam. Sed quod alij dicunt, & est veritas quod sit causa per accidens effectus fortuiti impugnatur primo, quia saltem non videtur reduci ad genus causarum efficientis: sed etiam formalis ut imago aliqua à casu dicitur representare Ceterum quando pictor qui eam depinxit intendat alterius rei imaginem conficere, & tamen imago vsque causa formalis se habet, ergo. Sed ad hoc dicendum quod imago illa dicitur esse causa formalis respectu suæ representationis: tamen non dicitur à casu representare nisi per respectum ad agens, quod alium finem intendebat, vnde per ordinem ad efficiens: sed contra alteram particulam in qua dicitur quod est causa per accidens arguetur quoniam omnis effectus determinatus debet habere causam determinatam, sic dictum est in hoc secundo libro: sed effectus omnis est determinatus, ergo à causa determinata: non ergo per accidens, neque à casu. Secundo si aliquis effectus esset indeterminatus ille esset inuentio, thesauri V. C. ab eo qui fodit terram iste autem effectus iam habet causam determinatam, scilicet fissionem terræ: ergo, tertio ars magica docet inuenire loca ubi reperitur thesaurus: ergo est effectus determinatus, tenor consequentia, quia de ijs quæ sunt per accidens, & indeterminata non est scientia, nec regula arte. Confirmatur, quia scientia est de fortuna: ergo fortuna est quid determinatum, & non per accidens.

Dico primo fortuna non est aliquod diuinum nomen, vel Dea idem dico de facto quod aliqui appellant parcas, & ceterarum fides manifestissimus error patet, quia fides statuit vnicum esse Deum vmo & ratio naturalis 8. lib. huius, & 13 Metaphisic. Item Esay. 65. numero. 17.

damnatur hi qui fortunam, quæ à Deo collunt. Item quia Deo non sunt tribuenda absurda, quæ tribuuntur fortunæ, scilicet esse cæcum instabilem, &c. ridiculum enim est ponere Deum abique intelligentia omnium, & cui eueniunt omnia præter eius intentionem talis autem est fortuna cum sit causa per accidens respectu effectus non visæ neque intenti ergo.

Dico secundo fortuna est causa efficiens per accidens ex electione in ijs, quæ sunt propter finem, & raro coniunguntur ita Aristoteli hic cap. 5. probatur 1. explicatione singulorum, quæ hac definitione continentur: dicitur enim in primis causa, nam Philosophi aliter accipiunt fortunam quam vulgus iste enim fortunatum effectum vocant illum, qui est per accidens, & ab illo etiam homines fortunatum vel infortunatum nuncupant: proprie autem fortuna est id quod tale effectum causat similiter est causa efficiens, & non formalis, &c. quia proprium est cause efficientis agere propter finem fortune: ergo non est qualiscumque causa: sed illa cui interdens sine aliquis effectus accidit cuius respectu fortuna dicitur. Preterea dicitur causa efficiens per accidens non quidem propter aliquod accidens quod conueniat illi, & sit coniunctum sicut album quod est in artifice est causa statui per accidens: sed talis dicitur fortuna propter accidens quod coniungitur effectui per se intento, qui effectus tripliciter potest esse talis aut. n. sequitur semper ut ad substantiam corpoream sequitur quantitas aut plerumque: ut quod homo habeat quinque digitos aut sequitur raro ut quod habeat sex digitos: sic ergo effectus per accidens causat fortuna id est raro. Itē est causa efficiens per accidens ex electione propter finem non ita quod effectus sit intentus à particulari agente, & illum ordinet in aliquem finem iam. n. non esse fortuitum si est quod intendat aliud, ad quod sequitur effectus fortuitus quamuis non in merito possit referri.

referri ad effectum fortuitum nõ quod ille sit intentus: sed quod aptus sit ordinari in aliquem finem ex quibus sequitur differentia inter causam, quæ dicitur occasio atq; fortuna nam illa etiam dicitur respectus, qui sequitur per accidens tamen occasio non attingit ad ipsum effectum, ut patet quando tirannus martyrem cruciat, qui solum est occasio præmij. Sequitur secundo quare dicatur fortuna occulta causa, quia cum sit respectu effectuum per accidens ex illis non potest deuenire in cognitione causæ, & sicut etiam solet dici bona, vel mala ratione effectus.

Dico secundo, quod etiam ex dictis cõsequitur, quod fortuna distinguitur a casu in hoc, quod fortuna est causa per accidens efficiens in ijs, quæ ex intentione possunt operari: casus vero causa est per accidens in alijs, quæ ex intentione operantur, & hoc est quod dici solet, quod casus parit errorē in natura: fortuna vero in homine, ubi aduerteret, quod quidam effectus sunt minus fortuiti, quam alij. V. C. in fortibus Phylæ auream euenire alicui, & victoria reportare in bello dubio, effectus sunt minus fortuiti, quam inuentio Phylæ, dum fodiebatur terra aut victoria reportata in bello temerario & ita possunt dari aliqui effectus, qui partim sunt a fortuna, seu causa: partim a causâ per se, & de ijs videtur loqui Cicerone. 2. de diuinitate dicēs fortunam, & eam sunt esse, quādo aliquid ita euenit: cum tñ vel conuenire, vel aliter euenire potuerit, quantum est ex vi illius operationis. Vnde etiā dicitur fortuna prouidentia posita, & ita intelligendus est Arist. 2. magnorum Moral. cum ait fortuna debet esse in ijs, ubi nec mens ulla nec recta ratio est, & idcirco ubi mens plurima, ac ratio, ibi fortuna minima, ubi vero plurima fortuna, ibi mens per exigua, & ideo inquit nemo iustum, nec fortem, nec quemquam alium virtute præditum, quatenus talem aliquis appellauit fortunatum: virtus enim non a ca-

sa, & fortunata sed ex electione acribitur, ubi non significat, ut aliqui ineptè senserunt stultos, esse magis fortunatos id est euenire illis successus magis proferos: sed magis per actiones. Hinc intelligitur cur antiqui, ut refert Gallus, in oratione a sua fortuna ad bonas artes in principio operis, & Alcibiades emblemate 98. & Pterius Valerian. in suis Hyperbolicis. 88. lib. 39. constiterant simul figuras Mercurij, & fortunæ, ut sibi aduersantes illū insidentem eubo hanc spherę illū prædentem artibus, hanc casibus illū acris oculis, hanc cecam in sanā, & brutam tandem consideret, ne scæ æquiuocatio nos loquos de causis Phisicis. Nam certe causâ, quæ Physice loquendo est per accidens illa moraliter solet appellari causâ per se, ut qui sciens & videns applicat ignē ad comburendā domum dicitur causâ per se moraliter combustionis. Ex quibus omnibus colligitur monstrum, quæ cõtingunt naturaliter esse effectus a casu non modo respectu generationis: sed etiā respectu impeditiōis, quia neq; impediens intendebat. per se monstrum: sed sibi simile ex eo vero, quod causæ dissimiles, unaquæq; producit aliquid sibi simile consurgit effectus constitutus ex dissimilibus, quia illius causæ fuerunt dissimile, quod dixerant contra Iuniores quæ 13. falso dicentes monstrum esse effectum per se respectu impeditiōis.

Dico tertio fatum vere dicitur, & est dispositio causarum secundarum a quibus dependent effectus isti inferiores, quæ dispositio, & ordinatio, pro ut est in Deo dicitur prouidentia, quæ ordinat effectus ad suos fines, quæ est omnino inuariabilis, & immutabilis, pro ut est in Deo quatenus vero aliquid est effectus huius prouidentię potest esse cõtingēs, quatenus depēdet a secundis causis defectibilibus & ita dicitur fatū. Cum vero dico, quæ dispositio in Deo est omnino necessaria, intelliges inquit, & ex suppositione, quia simpliciter est libera, pro ut in creaturis
vero

F. P. De Oña Cōment. Super vniuers. Physicā Arist.

vero mobilis & contingens quia variari potest ex natura rei & ita fatum est dispositio causarum simpliciter mobilis ex quibus patet quod in ijs rebus, quæ dependent à solo Deo & non sunt medijs causis secundis nullum est fatum, quia non est ordinatio, & dispositio secundarum causarum hæc veritas de summa est ex communi Theologorum nam errores alios quos refert S. Tho. 1. p. q. 115. art. 3. & Iuniores hic supra retuli, & impugnaui 8. cap. 1. Periharm. art. 1. & 2. quos tempore dedi non enim maius nec hic nec ibi profluit Philosopho.

Ad argumenta ad primum dico quod imago illa dicitur esse causa formalis respectu representationis non tamen dicitur a casu representare nisi per respectum ad agens quod alium finem intendat, & ita per ordinem ad efficiens. Ad secundum vult & id em effectus potest esse determinatus, & per se respectu cause non tamen omnes sed multi sunt in determinati respectus scilicet agentis liberi, quia præter eius intentionem. Ad tertium per se est quod quis fodiat terram per accidens vero, quod huic conungatur inuentio thesauri, & per accidens, etiam respectu operantis intendentis alterum, ut plantare vineam, &c. Ad quartum fateor per artem illam merito prohibitam posse scire locum thesauri, & thesaurum inueniri: sed hoc non est per accidens, sed ex intentione operantis. Ad confirmationem quod hoc ipsum quod est esse causam per accidens conuenit per se illi causæ, quæ est fortuna sicut esse contingente causam conuenit per se libero arbitrio, & esse corruptibile corruptibilibus semper, & incorruptibiliter cōpetit de quo plura instantia capit. de specie, quæst. 1. adduxi. Vnde si quis dicat effectum fortuitum iam habere causam per se, scilicet fortunam. Resp. quod fortuna dicit causam indeterminatam de se vnde dicitur quod effectus fortuitus per se procedit à fortuna est dicere, quod procedit per se à causa in-

determinata: sed dices qui ludunt hæc intentione ut lucrentur, & ludentes etiam fortunati dicuntur, & tamen iste effectus est ex intentione: ergo. Resp. quod in illo effectus est aliquid de formæ hoc quod sit non sequi ex natura rei ex lusu simpliciter. tamen non dicitur esse à fortuna nec à casu, quia per se intencus: dicitur tamen iste fortunatus vulgo ratione effectus ut supra dicebam.

ARTICVLVS III.

Verum causa per se efficiens alia sit principalis, alia instrumentalis?

R Elicta causa per accidens, & eius partibus explicatis de causa per se iterum venit agendum de qua sit prima, (conclusio causa per se recte diuidetur in principalem, & instrumentalem, ita Arist. hic cap. 5. & est communis sententia totius Philosophiæ, quia omnis causa per se, aut instrumentalis est, aut principalis nec vlla alia inuenitur per se efficiens: cuius explicatio optime traditur à S. Tho. 3. p. quæst. 62. art. 5. principalis: ergo causa dicitur quæ per virtutem suæ formæ agit cui assimilatur effectus sicut quando ignis suo calore calefacit & agit per virtutem suæ formæ, & ignis productus assimilatur producti & causanti: instrumentalis autem non agit per virtutem suæ formæ: sed tantum per motum quo mouetur à principali agente, sicut lectum non assimilatur securi: sed arti seu exemplari: vnde manifeste inferitur, quod forma quæ est in igne neque eius calor non sunt dicenda instrumenta ignis, vestigia demonstrabo: sed principia ut virtutes operandi, iam ergo instrumentum duas habet actiones ut docet S. Tho. vbi supra vnam instrumentalem secundum quam operatur non vi aut virtute propria: sed agentis principalis ut

lis, ut in exemplo posito de securi aliam habet actionem propriam quæ cõpetit sibi secundum propriam formam quo pacto securi ratione suæ formæ atq; adeo ut causæ principali cõpetit scindere verum est non cõcurrere ad actionem instrumentalem nisi exercendo actionem propriam ut ferrum scindendo facit lectum. Dices videtur etiam quod ad scissionem habeat se ut instrumentum motum à principali agente. Respõdeovet respectu scissionis ut sic movens ferrum non se habet nisi ut approximans ipsam causam efficientem licet respectu illius motus ut sic & artificij, quod in illo reperitur artifex sit principalis causa. Vtrum autem necessario propria actio instrumenti semper debeat esse prævia respectu effectus à principali agente intenti, & verum semper instrumentum à Deo assumptum ad aliquam actionem supernaturalem quo pacto etiam ignis inferni sumitur ad cruciandos spiritus debeat habere propriam actionem distinctam ab instrumentali, id est, ab actione agentis principalis dubium est non parum & alibi forte latius docendum: interim tamē advertendum quod eum in causa efficienti physica reperitur duo scilicet ratio formalis agendi, & cõditio sine qua causa non agit licet fieri non posset ut ipsa causa operetur absq; ratione formali quæ à Deo suppleri nõ potest (ut dictum est q. 3.) de potètia tamen absoluta Dei potest causa efficiens operari absq; conditione sine qua non quia illa potest supplere. v. c. quia calidum est causa uniuoca calefaciendi per calorem repugnat quod ut talis causa absq; calore operetur idē dicendum de causa æquiuoca similiter repugnat ut aliquid instrumentum ut tale operetur absq; eo quod est ratio agendi ipsi instrumento. vnde quia tota hæc ratio est usus & motio à præcipuo agente implicat quidpiam operari ut instrumentum nisi agens præcipuum illud moueat & illo utatur quædam autem conditiones sine quibus efficientes causæ modo de facto non operantur possunt à Deo suppleri ita ut ipsæ

causæ sine illis operentur. v. c. ut calidum calefaciat cõditio necessaria est ut calor ipse sustentetur à substantia sine qua substitutione in Eucharistia species si sint calidæ vere calefaciunt, & vere immutant sensum. Item approximatō, & applicatō est cõditio sine qua non agit efficiens tamen per virtutem diuinam ignis potest calefacere ad quamcūque distantiam & secundum Theologorum probabilissimam sententiam corpora vox quæ Christus vocabat mortuos ad vitam operata est circa animas quæ longissime distabant ad quas vox petuenire non poterat, notanter dixi aliquas condiciones posse Deum supplere non omnes quia singularitas causæ solum est cõditio quæ implicat suppleri quia implicat dari vniuersale realiter separatum ab omnibus singularibus (ut contra sententiam male tributam Platoni, probauit in Logica.) Item quod efficiens existat vel stiterit extra causas est cõditio quæ repugnat suppleri quia repugnat aliquid operari quod non habeat vel habuerit propriam vel alienam existentiā quauis enim, utcūq; possit intelligi quod id quod modo non existat moueat & operetur, eo quod aliquando habuit existentiam qua ratione intelligimus, quod graue iam olim corruptum operetur modo mouendo deorsum aliud graue ab ipso genitum quo tamen, quod non habet nec habuit existentiam operetur aut moueat in intelligibile est quia actio, & motus supponunt agens & mouens, & operari præsupponit esse.

Secundo aduerte, quod ad hoc quod instrumentum quatenus tale operetur, non semper est necessarium, quod habeat ante actionem præcipui agentis, propriam operationem ab illa realiter distinctam, ut optimè docuit Scotus, in quarto. d. i. q. 1. sed fieri potest, ut operatio præcipui agentis, & instrumenti sit una & eadem quæ ab illo procedat per propriam virtutem ab hac vero virtute, & motione alterius, nam secundum probabilio-

F. P. de Oña, Cōmen. Super vniuersi. Physicam Arist.

habiliorem sententiam phantasma est instrumentum intellectus agentis ad producendam speciem intelligibilem, ut dicitur secundo de anima, & dictum est partim questione secunda vniuersali in Logica, non tamen habet actionem præuam distinctam ab actione intellectus agentis, & intellectus & voluntas sepe sine habitibus supernaturalibus producant actus supernaturales, ut sunt instrumenta Dei, non tamen habent aliquam operationem præuam nisi ex actibus nec hoc solum est. Vorum, ut quidam putant in rebus spiritibus sed etiam in corporeis, nam serra quæ est instrumentum fabri non habet operationem propriam, quæ præcedat formam artis. Nam secare, quæ maxime propria illi videtur non conuenit serræ nisi ut moueatur ab artifice, neque etiam oportet operationem instrumenti esse realiter priorem actione præcipui agentis, ut constat in eodem exemplo, & clarius in sygillatione, quæ fit ab agente præcipuo sygillo, ut instrumento, hoc Sanctus Thomas, prima parte, questione 45. articulo quinto, docens instrumenta habere operationes proprias, & præuas dixit oppositum. Nam ibi tantum meminit eorum, quæ ut instrumenta per formam aliquam propriam operantur, quæ disponent ad actionem agentis præcipui, ut constat in exemplo quod adducit de ære, quod virtute ignis cuius est instrumentum per priorem calefactionem potest ignire: sed quamuis concedamus in omni instrumento esse necessariam propriam actionem, quæ præcedat eam, quæ est agentis præcipui hoc tamen non est tanta necessitas, ut non possit diuina virtute suppleri, ita ut licet calor ignis generantis, ad hoc, ut tamquam instrumentum illius educat de potentia materiam, formam ignis geniti debeat habere calefactionem præuam naturaliter potest tamen Deus facere, ut idem ignis generans eodem calore, ut instrumento producat ignem genitum, nulla

precedente præuâ calefactione: Ratio est, quia præcedens illa actio respectu instrumenti a quo est non se habet ut ratio agendi tum quia ratio agendi semper est in agente huiusmodi autem actio, cum sit transiens non est in genere sed in passio tum etiam, quia agens applicat rationem agendi, tum primum incipit esse effectus: sed huiusmodi actionem non applicat calor ignis, cum primum incipit forma ignis geniti, quia potius primum esse forma, est primum non esse actionis propriæ caloris: ergo illa actio non se habet ad instrumentum, ut ratio agendi, sed ipsa actio verbi causa calefactio, & eius terminus, scilicet calor disponunt illud subiectum, circa quod agens principale, & instrumentum operantur ad hoc, ut sit idoneum ad recipiendum formam ignis, qui generandus est. Unde fit, quod calor qui virtute ignis prius tempore recipitur in passio, quam producat ignis genitus non est, ut quidam male dicunt instrumentum ad generandum ignem: sed solum dispositio materialis: calor vero, qui habet rationem instrumenti, est ille, qui subsistit in igne generante, ut docuit Sanctus Thomas, in 4. distinctione secunda, questione secunda articulo quinto, questione unica prima, in fine corporis.) Ratio est, quia non potest effectus etiam, ut instrumentum producere formam, nisi id quod potest producere ultimam dispositionem ad illam: calor autem existens, verbi causa, in aqua non potest producere calorem, ut ostendit, quod est ultima dispositio ad formam ignis, cum calor aquæ multum deficiat ab hac summa latitudine: ergo nec actio, quæ est in materia, præcedit tempore formam, neque eius terminus possunt esse instrumenta ad generationem præcipui effectus, cum ergo sine controuersia possit Deus supplere omnem dispositionem, quæ se tenet ex parte materiam, ita ut in materiam aquæ summæ frigide possit per instrumentum producere

ducere formam ignis, non repugnat, ut per calorem existentem in igne generante, tamque per instrumentum producat ignem genitum, sine ulla prævia dispositione, quæ prius existat in materia ex qua generatur ignis, & hinc fit etiam, quod cum idem sit aliquid agens habere præbium contactum, quod habere præuiam actionem. Nam agens Physicum, nec tangit sine actione, nec actio sine tactu: sed probatum est posse Deum supplere in instrumento actionem illius præuiam: ergo etiam potest suppleri contactum præbium. Ex quo inferitur non esse necessarium respectu effectus supernaturalis, quod instrumentum assumptum à Deo habeat præuiam actionem, & vix ex cogitari potest, quæ actio sit illa ignis inferni ad cruciandum spiritum, & verba consecrationis ad transubstantiandum panem, & vinum in corpus, & sanguinem Christi similiter non videtur necessarium, quod huiusmodi instrumenta recipiant in se virtutem aliquam intrinsecam, neque permanentem, neque transeuntem: sed quod ipsa immediate per se sint virtutes agendi obedientiales respectu Dei, sicut contingit in alijs, quæ obedientialiter recipiunt formas, cum quibus ex natura sua nullâ habent proportionem, ut intellectus creatus recipit visionem Dei, quæ omnia valde consideranda sunt: ad multa enim per se conducunt.

Dico secundo instrumentum prima diuisione partitur in coniunctum, & separatum (ut docet S. Tho. ubi supra artic. 5. & 4. contra Gent. ca. 41. coniunctum dicitur, quod ex natura sua est coniunctum agenti principali, ut manus, lingua, &c. separatum vero, quod non ita se habet, & moueri solet per coniunctum, ut ferra, &c. quidem videtur esse contra rationem instrumenti, saltem proprie sumpti, quod habeat actionem instrumentalem dum actu non mouetur ab agente principali: minus

tamen proprie appellatur instrumentum, quæ pacto, gerens vires alterius, dicitur eius instrumentum. Vnde sacramenta causant gratiam, ut instrumenta separata, quia non sunt quasi organa Christo coniuncta, quamuis Eucharistia, quodammodo forte dici possit instrumentum coniunctum, quod proprie, & absolute habet humanitas Christi respectu diuinitatis ad causandam nobis iustitiam, &c. aliter explicat Soto: quæstione tertia hic, sed contra Sanct. Thom. & veritatem ut infra patebit.

Dico tertio & ultimo instrumentum, siue coniunctum, siue separatum aliud est naturale, aliud artificiosum aliud morale, patet, quia totidem sunt causæ efficientes per se. Sed dubium & difficultas est quoniam pacto artificia concurrat. Nam morale non hic spectat, & de naturali articulo sequenti dicitur. Respondeo, quod omnis actio artificis, primo & per se est motus localis, quia homo seclusis actionibus naturalibus nihil potest immediate circa alia corpora, nisi per motum localem, & ita quoduis artificiatum ab homine factum resultat ex motu locali, & ita ad omnes actiones artificiales primo, & per se concurrat virtus motiua, quæ potest homo se, vel alia mouere: ratio vero ars, & exemplat concurrunt dirigendo, sic vel aliter vltimum motum, ut resultet hoc, vel illud artificiatum, sed ad hoc aliquando sufficiunt instrumenta innata, ut ad candendum aliquando requiruntur etiam alia, ut tuba hæc autem instrumenta ad tria deseruiunt potissimè. Primo ad expellendum corpus à loco, in quo est introducendum aliud in locum illius, & ita ferra non aliter diuidit lignum aut scindit, quæ expellendo partes ligni à loco in quo sunt introducta, ferra in eodem loco. Secundo deseruiunt ad deferendum aliquid corpore seu coniugendo, cum alio, ut calamus deferat atramentum, quod approximat papyrum illi humectat.

F.P. De Oña Comment.

humilitas, &c. vel deferunt ad trahendū, ut pōtēra Orologi vtriusq; Rotas. Tertio ad faciendā collisionē maiore, vel minore, ut resulet maior vel minor sonus, quā instrumenta ratione suę quantitatis figurę duritię, &c. solēt esse minus, vel magis apta instrumenta; nec negari potest, quod concurrant effectiue, ita quod virtus motiua, quę est in instrumēto sic ratio agēdi, & per illā effectiue moueat aliud corpus: hoc vltimū dico cōtra Scotū in. 4. d. 1. q. 5. in responsione ad primā quæstionē, vbi docet hęc omnia instrumenta proprię nō esse actiua: sed solū passiuē cōcurrere recipiēdo effectū formaliter incōpossibile cū effectu formali, qui est in alio corpore, Durā. etiā in. 4. d. 1. q. 4. ait quod in ijs instrumētis ratio agēdi est ipse motus: sed plane errat, quia hic potius est via & rēdētia ad terminū: probat tamen primo Scotus, vbiq; est aliqua formalis incōpossibilitas duarū entitatū, vna expellit formaliter aliam nō actiue, sed plura corpora habēt incōpossibilitatē respectu eiusdē & vbi, sicut qualitates cōtrarie respectu eiusdē subiecti: ergo formaliter se expellūt. Secūdo ferra v. c. non habet in se, nisi quantitatem, & figuram motum locale, & duritiē de quibus omnibus cōstat, quod non sunt formę actiue, ergo, &c.

Ad primū dico, quod præter illam incōpossibilitatē formale, habet vnum corpus virtutē effectiue motiua, quā producit effectiue illos effectus formales incōpossibiles, sicut angelus imprimis effectiue impulsū in corpus, vt moueat illud, & si nullā habeat cū illo incōpossibilitatē respectu eiusdē vbi. Ad secūdū nego antecedēs: sed præter illas entitates numeratas datur virtus motiua (vt dixi.) Tādē in calce huius articuli ad dissoluēda multa, quę cōtra dicta possent obijci notādū, qd causę secūde solēt appellari instrumēta primę causę, quia ab illa habent virtutē agēdi, & grauias & leuias respectu motus, quo agerantemouentur, & grauias, & leuias dicuntur

Supervniuer. Phys. Arist.

virtutes instrumentales, & quoluis accedēs quatenus ordinatur ad disponēdam substantiam, & potētię vitales, seu potius subiecta partialia: partes vero integrales in quibus illę residēt dicuntur animę instrumenta, seu organa, vt docet Ari. i. de anima nō modo respectu actionum; ad quas nō habēt virtutē propriā, vt linguis respectu locutionis artificialis: sed etiā respectu illarū ad quas habēt propriam virtutē, vt sic enim nō sunt propria instrumenta, cū in illis residet propria, & proxima virtus agentis principalis, vt in organo visus, residet virtus proximē illicitiua visionis, quia tantū sunt partes agentis principalis tamē ista habēt, etiā propriā vim partialem, licet nō talē, & ita sunt quasi virtus proxima partialis agentis simpliciter, sunt alia accedētia separata, quę nō ita pēdent ab influxu agentis principalis, vt impulsus impressus lapidi a proiectēti, & suo modo etiā virtus, quę est in semine, hęc dicuntur instrumēta, quia licet in illis residet virtus proxima actionis independentē ab actuali cōcursu agentis, sunt tamē eius virtutes, & eius loco substituantur.

ARTICVLVS. V.

Vtrum accidētia possint esse instrumenta ad producendā substantiam.

NON infimū locū inter Philosophicas quæstiones, hęc difficultas habet, imo valde necessaria est, & ad multa intelligēda p. utilis. Circa præsentē ergo quæstionē variz sunt sententię, & duę potissimum ex tremis, & tertia sentētia est media. Prima est Scoti, & aliorū sequentiū, qui tenēt accedēs, nec vt instrumentū, nec vt causā principalis posse attingere ad productionē substantię. Fūdamētū autē huius sententię sunt ista: primū nullū qd est imperfectū potest attingere per se

perfectiorem effectum, producere alioquin ex hoc, quod Deus sit esse causa omnium creaturarum non probaretur, & perfectiorem illis: sed accidens ex natura sua, est imperfectius omnino substantiæ; ergo nequit producere illa.

Secundo inferius, est fieri, quam facere: sed accidens non potest fieri substantiæ; ergo nec facere illam aliquo modo. Propter hoc argumentum Vall. sentit cum Scoto, si accidens est instrumentum ad productionem substantiæ, vel accidens, quod est in agente, qui est productus ab igne in ligno non ille, qui receptus, est in passio. Verbi gratia calor est instrumentum ad productionem substantiæ, vel ergo calor, qui est in igne, vel calor, qui est productus ab igne in ligno, non ille qui receptus est in passio; tum quia ille corrumpitur ad generationem substantiæ: tunc etiam secundo quia hoc est proprium naturæ, quia est generatio viventium, quod effectus instrumentum taliter ab illo accidenti, quod est in materia in qua introducit formam, quæ generatur: ergo saltem in generatione aliorum non viventium, non est instrumentum tale accidens, quod est in passio, quod autem neque calor qui est in agente; probatur, quando ferrum candens generat ignem calor ferri non erat sufficiens ad causandam formam ignis in ferro; ergo nec in altero passio.

Secunda sententia est Perey. qui dicit accidentia virtute propria attingere ad productionem substantiæ, non ut instrumenta probatur hæc sententia. Nam si calor est instrumentum ad producendum ignem, & alter ignis est causa principalis; aut ergo ignis producit ignem eadem actione, qua calor, vel diuersa: ergo calor attingit ad productionem substantiæ tantum non ad ipsam substantiam ignis, quod asserit Scotus. Sic eodem, tunc sic omnis actio caloris est calefacere, &c. Sed calor virtute propria ait calefa-

cere & per hanc, & eandem actionem, producit substantiam.

Secundo si calor producit ignem, qui est instrumentum ignis ad producendum alterum ignem est agens virtute alterius: vel ergo calor agit virtute ignis, qui mouet, & dirigitur ab illo eo modo quo seira ab artifice, & hoc aperte falsum est: calor non mouetur, vel quia recipit aliquod influxum ab igne, & hoc etiam falsum est, quia ille influxus etiam est accidens, & non potest magis attingere ad productionem ignis, quam calor ipse, vel est instrumentum, quia est virtus. Natura sua ordinata ad suum effectum: sed hoc aperte falsum. Probatur primo, quia calor habet naturam suam, quod sit virtus ignis, & virtute propria: ergo virtute propria producit ignem, antecedens probatur. Quia quod est illi essentiale est virtute propria illi, & ut causæ principali: sed essentiale est calori, quod sit virtus ignis: ergo essentiale est illi; & tamen virtute propria habet producere ignem.

Confirmatur, quia quemadmodum calor, quæ calor habet calefacere, ita quæ talis est virtus ignis: sed calefacere has, & virtute propria: ergo id quod conuenit illi, ut virtus ignis, etiam conuenit virtute propria: sed ut sic habet producere ignem: ergo secundum virtutem propriam habet producere ignem.

Confirmatur secundo, quia ignis non solum producit per calorem: sed etiam per motum, ut in percussione simplicis per lumen, ut in rarefactione radiorum solarium, & etiam per calorem, qui non est in igne, nec productus ab igne: etgo ista accidentia habent producere ignem ratione ignis: sed ratione sui ac per consequens ut causæ propriæ.

Tertio principaliter arguitur calor virtute propria habet producere calorem, qui est ultima dispositio ignis:

P 3 ergo

ergo vt substantiam ignis, consequentia patet. Quoniam vltima dispositio & forma substantialis alicuius rei simul producuntur, antecedens probatur. Calor vt octo propria virtute habet producere calorem, vt duo, & vt quatuor: ergo, & vt octo, quia non, est maior ratio. Confirmatur, quia calor vt octo virtute sua habet producere sibi simile: sed non potest producere sibi simile, nisi calorem, vt octo virtute propria producit ignem: ergo, &c.

Tertia sententia est Sancti Thomæ, quam ego explicare intendo tribus conclusionibus. Prima est accidens est causa propria, & principalis producendi aliud accidens, quæ conclusio non intelligitur de omnibus accidentibus, quia non omnia accidentia sunt operatiua: sed intelligitur solum, de his, quæ sunt operatiua, vt calor est causa propria, & non instrumentalis producendi alium calorem. Probatur ista conclusio contra Scotum, qui videtur esse oppositæ sententiæ, asserens calorem non solum esse instrumentum ad producendum ignem: sed etiã ad producendum calorem. Sed nihilominus ad producendum calorem, calor non est causa instrumentalis, probatur sic, Instrumentum non habet formam proportionatam ad producendum effectum: sed calor est proportionatus respectu alterius caloris producti: ergo est causa propria illius, & non solum instrumentalis.

Secundo, quia si respectu caloris calor esset instrumentum, respectu alterius effectus esset causa propria, quia ad instrumentum causa propria debet esse respectu alterius actionis, & alterius effectus, quæ sint, ad effectum principalis agentis: sed non habet calor aliud effectum, nec actionem priorem, quam calefacere: ergo respectu calefactionis non est instrumentum calor: sed dicendum est, quod sit causa propria.

Sed dices, contra hoc calor non calefeceret, nisi virtute substantiæ, quia substantia ignis, Verbi gratia, est, quæ propriè calefacit medio calore: ergo calor solum est, instrumentum.

Respondetur, quod quamuis substantia ignis calefacit medio calore: tamen, non sequitur, quod calor sit instrumentum: sed solum est causa proxima calefaciendi: at vero substantia ignis est causa remota, sicut quamuis sol, & homo generent hoc modo, non sequitur, quod homo sit instrumentum, quia non omne, quod agit in virtute alterius est instrumentum, aliàs omnes causæ secundæ essent instrumentum: sed vltra hoc requiritur, quod non sit proportionatum cum effectu, quia ergo calor est forma proportionata cum calore producto, ideo calor quamuis agit, vt virtus ignis causa propria est calefactionis. Vnde ignis in quantum calidus est causa vniuersa producendi calorem, & calor est causa agendi: tamen in quantum substantia est causa æquiuoca, & quasi causa vniuersalis. Nam vtrumq; est etiam causa alterius ignis, & non agit alia actione, quam calefactione, & infra latius dicemus.

Sit secunda conclusio contra Pörey. Accidentia non attingunt ad productionem substantiæ secundum propriam virtutem, & vt causa propria, & principalis, hæc conclusio satis probatur argumentis Scoti præsertim argumentum est quoniam id, quod est inferius non potest attingere, vt causa propria ad producendum superius: atque perfectius, cuius ratio est, quia efficiens necessario debet probare in se effectum, quem producat, quia in isto genere causæ nemo dat, quod non habet, sed accidentia non possunt continere perfectionem substantiæ, nec formaliter, vt constat, quia non sunt sub-

substantiæ, nec eminenter, quia id quod continet aliud eminenter perfectius continet, quam illud sit in se: si ergo accidens continet eminenter substantiam perfectius esset, quam substantia, quod est absurdum, & nullus concedit: dicendum ergo est, quod accidens possit nullo modo substantiam producere virtute propria, nec valeri duæ solutiones, quas addiit Porey. capite de eimotertio dicit enim, quod accidens, & substantia possent comparari dupliciter vel in ratione entis, & tunc perfectior est substantia accidenti, vel in ratione producentis & producti, & sic est perfectius accidens.

Sed hæc solutio non placet, quia id quod est perfectius alio secundum rationem producentis debet esse perfectius, vel æquale perfectum cum alio in ratione entis, quia ut dicit id, quod producit aliud necesse est, quod contineat illud, vel formaliter, & æque perfectum in ratione entis, vel eminenter, & tunc erit perfectius: ergo non potest accidens esse nobilius secundum rationem producentis, & imperfectius in ratione entis, aliis ut bene inquit Scotus ex hoc, quod dicit, sic causa omnium creaturarum non probatur, quod sit perfectior omnibus creaturis in ratione entis.

Respondetur secundo, quod effectus alicuius causæ potest esse duplex, uno modo per se productus, & quod per se attingitur ab aliqua causa, alio vero modo quasi per resultationem, quia necessario sequitur ex primo. Dicit ergo, quod accidens non attingit per se, & immediatè ad producendam substantiam: sed etiam ad producendam accidentia, ex quibus prædictis sequitur ipsa substantia producta, quasi per accidens, & inquit, quod causa primo modo non potest esse imperfectior effectui: causa vero secundo modo nihil impeditur, quod sit in perfectior.

Hæc inquam solutio nihil valet, primo, quia huius modi causa per accidens, aut est propria, aut instrumentalis, si instrumentalis habeo intentum contra illum; si propria non soluit, quia quod est causa propria semper debet continere effectum, siue procedat illum mediatè, vel immediate.

Secundo contra hanc solutionem est, quia accidentia solum sunt causæ substantiæ, per hoc quod producant alia accidentia, ex quibus sequitur substantia, sunt solum causæ instrumentales, & dispositivæ, probatur. Quia animalia, quæ sunt ex putredine terræ non dicuntur fieri à dispositionibus, quæ sunt in terra, tamquam à causa principali, quia est causa principalis eorum Sol, & alia corpora cælestia, & tamen dispositiones, quæ sunt in terra sunt causa hoc secundo modo, quia producuntur accidentia. Ex quibus sequitur prima ipsa substantia: sic ergo in illis causa principalis est Sol, & in igne causa principalis est alter ignis.

Tertia Conclusio: Accidentia attingunt ad productionem substantiæ solum instrumentaliter. Probatum ista conclusio, primo multis ex principiis, quibus constat, quod accidentia producant substantiam, & tamen non producant virtute propria, nec ut causa principales: ergo ut instrumentales. Minor satis constat, sicut prouata est in prima conclusione. Major probatur primo modo, quia calor ferri candentis producit ignem in stupa. Secundo ignis producit ex rarefactione radiorum solarium: in speculo tamen ibi nulla adest immediata substantia: ergo, &c.

Nec valet si dicas, quod tunc producit substantia ignis à causa vniuer-

sali, quia quamuis hoc ita sit: non tamen immediate agitur ibi causa celestis: sed medijs accidentibus, quæ produciuntur in hijs inferioribus.

Tertio etiam constat de virtute feminis, ex qua effecienter causatur viuens: quæ tamen est virtus accidentalis, & instrumentum alterius generantis. Idem etiam quarto de calore viuens, quo cibis conuertitur in substantiam aliti, est enim productiuus substantiæ: ergo sequitur accidentia attingere ad productionem substantiæ aliquo modo sunt instrumenta.

Hæc ratione probatur, quæ colligitur ex Sancto Thoma, prima parte, quæstione. 54. articulo tertio, & quæstione. 77. articulo primo, substantia creata: non potest esse principium immediatum operandi: sed substantia creata est principium producendi alteram substantiam: ergo producit illam medio aliquo accidenti, consequentia est nota. Minor probatur ex dictis quæstione præcedenti siue illa substantia, quæ agit ad productionem alterius sit particularis, siue sit cælum, aut intelligentia, quæ est causa virtualis, maior huius discursus patet, scilicet, quod creata substantia non agit immediate, probatur sic, quia substantia creata est immediatum principium essendi: sal. esse & operari distinguitur realiter: ergo substantia creata, non ut immediatum principium operandi, sequitur: ergo, quod sit medio aliquo accidenti: sed productio substantiæ est operatio aliqua; ergo illa non immediate prouenit à substantia aliqua, sed ab accidenti. Vnde sequitur solum in Deo esse idem, quod operari solum in Deo operatio, & substantia immediate ab accidenti proueniunt ad nostrum mundum.

Sed contra istam rationem obijcies: Primo, quia substantia est immediatum principium accidentium: saltem, quibus operatur alia: s. daretur pro-

cessus infinitum: ergo etiam potest esse immediatum principium ipsius operationis.

Confirmatur, quia propriæ passionis immediate dimanant ab essentia: quæ tamen sunt accidentia. Respondetur, ad primum negando consequentiam, quia accidentia illa, quibus medijs operatur subitanea dimanant immediate à substantia propterea quod causantur à generante eadem actione; quia fuit producta substantia per modum sequelæ, vel si dimanant per aliam diuersam actionem, quæ appellatur simplex emanatio, & hoc non est inconueniens immediate prouenire à substantia; at verò productio alterius est transmutatio quædam, quæ non sequitur per modum sequelæ, & de ea loquimur cum dicimus non posse immediate prouenire ab substantia.

Et ad confirmationem dico eodem modo propriam passionem saltem primam immediate dimanare ab essentia. Nam alia propter primam non, nisi mediantibus primis causatur: nulla tantum propria passio causatur per transmutationem: sed aut per modum sequelæ, aut noua actione aut per simplicem emanationem.

Sed si dices illas tantum. Probatur emanatio si sit actio est accidens, si propria passio est accidens: quomodo ergo immediate procedit à substantia poterit etiam immediate procedere aliud, quodcumque accidens, & per consequens, quælibet alia productio. Respondetur, negando consequentiam, ratio est, quia illa accidentia consequuntur ex natura rei ad esse ipsius substantiæ: atque adeo substantia per eandem potentiam ordinatur ad esse suum, & ad esse illorum: at verò transmutatio, vel operatio aliqua, quæcumque non sequitur ex principiis ipsius substantiæ. Vnde non ordinatur, immediate ad illam substantiam per se: sed medio alio accidenti.

Secun-

Secundo principaliter arguitur contra eandem rationem, quia si hoc aliquid probaret loqueretur, quod non forma accidentalis possit esse immediatum principium agendi, quia quælibet forma accidentalis est immediatum principium sui esse inexistente, sicut forma substantialis sui esse per se: sed illud esse inexistente distinguitur reali distinctione ab operatione: ergo non immediatum principium operandi. Respondetur similiter negando consequentiam, quoniam est dispar ratio.

Pro quo nota quasdam esse formas, quæ natura sua ordinantur ad esse, & in illis consequenter se habet operatio, alias vero, quæ per se ordinantur accidentia per operationem; huiusmodi sunt naturales potentia: dico ergo quod ea forma substantiali non potest dimanare immediate operatio, quoniam illa accidentia intenditur propter esse, & consequenter propter operationem. Vnde indiget alio à se ad hoc, ut operetur, ita quod illud aliud per se ordinetur ad operationem, & quia accidentia productiva sunt huiusmodi, quæ quamvis possent & principaliter intendunt propter operationem, hinc est quod quamvis non aliquo alio: sed seipsis principia operandi, & huiusmodi sunt accidentia.

Sed obijcies contra hoc & 2. cœli capitulum 3. qui dicit, quodlibet ordinatur propter suam operationem: ergo substantia etiam ordinatur in suam operationem: sed respondetur quod quamvis, tamen substantia, quam accidentia operativa ordinantur ad operationem: tamen diverso modo, quoniam substantia ordinatur in illam, tamque in finem, quo consequitur propria perfectionem, Vnde magis ordinatur in esse proprium operatio, quoniam ipsa in operationem, quia est propter seipsam perfecta: at vero accidentia, quæ sunt operativa ordinantur ad operationem, tamquam in finem, quem intendit, ita quod esse istorum sit propter operari, & ideo istæ formæ ac-

cidentalæ sunt ab alijs, alijs formis principium operandi, non autem sub alijs.

Sed obijeres ultimum contra hoc, quoniam multa sunt accidentia operativa, quæ non sunt naturalis potentia, ut calor & aliæ passibiles qualitates similiter & habitus operativi similiter, quales sunt virtutes morales, & intellectuales, & tamen sunt immediate operativa: ergo quamvis substantia non sit ordinata ad operandum, quemadmodum ordinatur naturalis potentia potest ipsa substantia esse immediatum principium operandi. Respondetur quod omnia huiusmodi accidentia, licet non sint potentia, ut bene ait LACI. 1. p. q. 77. artic. quia proprium est naturalis potentia habere statum potentia, & in actu primo distinctum ab actu secundo, licet ista distinctio sit secundum rem, vel secundum rationem: calor autem non dicitur esse in actu primo, virtutis vero & habitus, quamvis conveniant cum potentia, in hoc, quod est quandoque esse in actu primo: differunt tantum in eo, quod non ordinatur ad seipsum operandum, & ideo non dicitur, nec sunt naturalis potentia tantum conveniunt omnia ista accidentia, in hoc quod est à natura ordinari ad ipsas operationes, & ideo non indigent alio principio operatio magis proximo, sicut substantia quæ ordinatur magis ad esse, ut diximus quemadmodum non ad formam substantialem, necesse est materiam disponi ab aliquibus accidentibus tantum ad dispositionem, nec est necessarium alia dispositio, quia ipsa met est dispositio, sic ad operandum indiget substantia virtuti operativa tantum illa, non indiget alia proximiori virtute.

Vnde ad primum respondetur quod causa principalis alicuius effectus est perfectio illius, vel saltem eque perfecta ut in agentibus univocis: at vero causa instrumentalis non oportet, quod sit perfectior, sicut in agentibus artificialibus quæ vis artifex contineat perfectiorem effectus per formam artis: tamen

F. P. de Oña, Cōment.

instrumentum non continetur; quamuis ergo accidēs sit in perfectius substantia potest esse instrumentum ad illam producendam.

Ad secundum responderetur, quod sicut accidens. v. g. calor facit substantiam instrumentali, ita sit substantia instrumentaliter, id est sit virtus, & instrumentum substantiæ.

Ad tertium responderetur, quod accidēs quod est instrumentum ad productionē formæ substantialis, si loquamur in viuentibus est accidens, quod scilicet vtrobiq; scilicet in agēti principali, & in instrumento separato, quod est semen, quamuis diuersimodo, quia in ipso agēti principali accidens, quod est instrumentum est potentia generatiua, quæ non est instrumentum coniunctum: sed remotum, quia non attingit immediate ad productionem totius vel formæ substantialis: sed ad decissionem seminis: at vero virtus quæ est in semine v. g. instrumentum separatum, & attingit ad generationem ipsam immediate.

Sed in genere non viuentium, solum est instrumentum illud accidens, quod est in agēti v. g. calor, qui est in igni non tamen calor, qui est in ligno: hanc enim differentiam possuit Aristot. 2. Metaph. inter generationem viuoniarum, & non viuentium, quia generatio viuentium fit à virtute actiua, quæ est in eadem materia, ex qua fit generatio, & idcirco dicitur natiuitas, quia fit à principio extrinseco.

Nec valet solutio, si dicās, quod adhuc quamuis generatio ignis fiat à principio intrinseco, & calore, qui est in passio differt tamen generatio ignis à generatione viuentium in alijs scilicet, quod in viuentibus fit generatio ex parte aliqua substantiæ generantis: non semen decissum est pars substantiæ generantis, in non viuentibus minime ignis nō dat aliquam partem substantiæ alteri igni genito. Hæc inquam solutio, nam licet essentia differentia reperiat inter has

Supervniuers. Physic. Arist.

generationes, non tamen hæc sola: sed etiam illa prima, quæ nō diximus, quæ etiam ponit Arist. quinto Meth. Imo etiam præter has omnes reperiuntur alia, quod scilicet virtus illa accidentalis, quæ est in semine, qua mediante causatus generatio est ipsi semini naturalis: at vero accidens, quod est productum in passio ex quo generatur ignis v. g. non è ligno naturali: sed potius contra naturam, quia & violentum.

Sed si quis obijciat contra hoc virtus quæ est in semine eo ipso, quod est generatiua viuentis, est etiam corruptiua ipsius seminis: ergo non est illis naturalis. Resp. dupliciter, primo negando consequentiam, quia cū ipsum semen sit quoddam ex natura sua ordinatum ad illud v. ex ipso fiat aliud nō est inconueniens, quod à natura sua habet virtutem reproduciui alterius, & generatiuam: corruptiuam vero sui saltem per accidens.

Secundo Resp. quod ipsum semen est ethero geneum, habens quasdam partes actiuas, & alias passiuas, & istæ corrumpuntur in generatione viuentium: at vero alia partes actiue non corrumpuntur, nec ex earum materia fit generatio, quia postea euanescent, vel conuertuntur in aerem, vel aliud simile.

Sed his ita suppositis adhuc fortius prob., quia in generatione non viuentiū accidens, quod est in passio non sit instrumentum ad agendū, quia illud, quod est instrumentum ad generationē substantiæ, debet habere aliam actionē præuiā: sed calor qui est in ligno, non habet actionem præuiā, & dispositiuam ad ignem, quæ ex ipso ligno generatur: ergo illa nō est instrumentū. Dices quod habet actionem præuiā, quæ est calefacere, contra quia non calefacit effectiue illam partem substantiæ in qua est: sed solū formaliter (v. dicemus estatim) & tamē in illa parte in qua est generatio ignis: ergo, &c. Dices secundo, quod habet actionem præuiā, quæ est disponere ipsum lignū contra quia disponere nō est generare

sed

sed ad gen^o causæ materialia reducitur.

Sed dices tertio, quod habet rationē præuiam in ipso igne, productio. scilicet in illo producere calorem vt. 8. Contra quia calor vt. 8. ipsius ignis productus nō potest produci à calore ligni, tamquā à causa principali, quia numquā calor ligni est causa principalis, nec est alterius equalis: sed calor ignis, qui producitur est maior, quam ille, qui præcessit in ligno in quo fuit semper minor, quā vt. 8. ergo, &c.

Tum etiā secundo, calor ignis producti est posterior natura, quam ipsa substantia ignis. Nam dependet à substantia in genere causæ materialis, quandoquidem subiectantur in illa, & in genere causæ finalis, quandoquidem ordinatur ad illam, & in genere causæ efficientis, quia dimanāt propriæ passionēs ab illa: ergo sequitur, quod nō potest esse calor ille effectus præuius prius productus; quā forma substantialis effectus enim præuius productus ab eo, quod est instrumentū prius natura sua debet produci, quam effectus principalis agentis.

Sed obijcies vltimo, quia ex hac ratio ne sequitur, quod nec calor ignis, qui est agens principale possit attingere ad productionē substantiæ, quia nullum habet effectum præuium in ipso igne genito. Resp. quod quāuis in igne genito nō habeat effectum præuium habet tamē in materia ex qua generatur ignis v. g. in ligno, quia totus ille calor, qui præcessit in ligno ad generationē ignis causatur à calore ignis effectiue, & tamquā à causa principali ille tamē calor receptus in ligno est dispositio ad ignem genitū de nouo, & ita habet effectum præuium calor ignis generantis.

Sed contra ea, quæ dicta sunt obijciēt aliquis quoniam calor ille qui præcessit in passo, nullomodo est dispositio ad formā ignis: ergo, &c. antecedens prob. Nā ille calor corrumpitur simul cū ligno, vt fiat ignis: corrupto autem ligno, & illo calore manet materia omnino nuda ad quam,

cumque formam recipiendam: ergo sequitur, quod calor ille præcedens nuda esset dispositio.

Et confirmatur si in illo instanti, quo corrumpitur lignum, esset sibi aliud agens produceret formam sibi similem: ergo præcedens calor, aut præcedentia omnia alia accidentia nihil omnino fuerunt ad dispositionem eius formæ.

Propter hæc argumenta dicunt, quidam in materia non præcedere dispositionem aliquam; sed omnia illa accidentia tantum habent corrumpere accidentia. Contra non tantum aliquomodo disponere materiam, ita vt ratione illorum materia sit magis determinata, & ordinata ad hanc formam quam ad illam.

Sed hæc sententia præter quam, quod est contra omnium opinionem est etiam falsa. Nam imprimis negari non potest, quod in animalibus perfectis, quæ necesseario generantur ex semine, virtus seminis taliter disponat materiam ad formā animalis, quod non ad aliam, quoniam illa forma non potest introduci, nisi in materia seminis decissi ab animali eiusdem speciei: ergo signum est, quod virtus seminis relinquat illam signatā ad formam totalem.

Sed dices relinquit illam signatā ad formam totalem in specie, non indiuiduo. Contra, quia tu dicis, quod manet omnino indifferens ad omnes formas. Secundo, quoniam sicut talia accidentia in specie disponunt ad talem formam in specie sic talia secundū numerum ad talem numero formas: sed ratione vniuersali. Patet de omnibus formis, quod introducuntur in materia signata per accidentia præcedentia. Nam post corruptionem formæ & illorum accidentiū, nō potest nisi per miraculum introduci alia forma, nisi similis agenti in quo tam sita sunt illa accidentia: ergo ex natura rei illa accidentia relinquerunt illam materiam signatam. Antecedēs patet, si applicatur aliud agēs in illo instanti, nō potest agere.

agere immediate per substantiam suā, ut probatum est: ergo per accidentia: sed illa accidentia nō possunt attingere ad formam substantialem, nisi prius attingant ad accidentia dispositiua: si ergo producatur tunc alia forma præter illam, quam intendebat producere agēs; quod dispositiones extrinsecas produxerat miraculum est, ac per consequens ex natura rei materia manebat sigillata ad illam.

Confirmatur, quia sit casus, quod lignis cōburat lignū per totū rēgus, quo durat lignum durat ignis tantum primum non esse ligni: si primum non esse ignis agēs, & non applicatur aliud agēs: sed reliquis causis proprijs naturijs producere: tunc ignis à causa vniuersalis: ergo signū est, quod materia non sit sigillata à his non esset aliqua ratio, cur causa vniuersalis determinaretur ad ipsum effectum potius, quam ad aliud.

Vnde ad primum argumentū in oppositum respondetur, quod quamuis calor ille ligni produceretur adueniente forma ignis tantum paulatim, dum introducebatur in ligno disponebat eius materiam ad introductionem talis formæ: ita quod primum non esse ligni, & caloris sit primum esse signationis, & sigillationis ad formam sigillationis ad quam proxime, & vltimate, atque etiam talis, ut iam non possit esse sub alia forma.

Vnde ad confirmationem patet solutio, quod si in illo instati applicaretur per potentiam Dei absolutam aliud nouum miraculum quo impediretur instatus illius singularis, agens non produceret aliam formam: sed sequeretur illam nisi Deus faceret aliud quod prouenit ab his accidentibus. Quæ processerunt, & produceret aliam formā, sine hoc quod præcesserit dispositio ipsomet Deo causante talem sigillationem effectiue: verum est, quod si illud aliud agens applicetur facile & cito corrumpetur cōpositum illud genitum, si esset fortis,

actiuitatis. ¶ Remanet autem modo hoc vnum dubiū contra huiusmodi dispositiones accidentales, quomodo expellatur ab eodē subiecto accidentia contraria: Scot. enim existimat; quod in genere causæ efficientis ad docet. 1. lib. q. 7. art. 2. & lib. 2. q. 4. ad. 3. Scot. Capreol. 2. dist. 8. quæst. 2. ad primum cōtra quintam conclusionem, & dist. 3. contra quintam & dist. 13. ad. 4. contra tertiam, & 14. dist. 1. quæst. 5. ad tertiam contra tertiam, & Durand. 2. dist. 30. quæst. 1. & hi referunt pro se; Caiet. Victoriā. 12. q. 113 art. 2. & secunda secundæ quæst. 24. art. 10. & 12. Ledesma. 1. part. quæst. 27. art. 1. Sed nihilominus existimo dicendum, quod sicut vna forma substantialis expellit ab eadem materia aliam in genere causæ formalis, scilicet calor ab eodē subiecto expellit frigiditatem in genere causæ formalis, ita quod secundum eandem intentionem qua producit calor expellatur frigiditas, quod si S. Th. dicat peccatum effectiue, expellere charitatem quod in ipso non reperiō sensus est: quod peccatum id est actus peccati effectiue producit habitum oppositū habitui charitatis, atque adeo expellit charitatem effectiue, atque habitus habitum, & actus actum expellunt se formaliter. Vnde accidentia quæ sunt in passio, non effectiue inducunt vnam formā substantialem, & expellunt aliam: sed tantum materialiter & dispositiue id causant. Probatur, quod non in genere causæ efficientis. Nam idem, quod est causa efficiens generationis vnius est causa efficiens corruptionis alterius, quod corrumpitur propter in composibilem: sed calor productus in ligno est causa formalis secundum quam substantia in quo est denominatur calidum nō est causa efficiens suæ productionis: ergo nec est causa efficiens corruptionis frigiditatis, quæ non est composibilis cum ipso calore: sed formalis solum.

Sed dices est causa formalis expulsiō, frigiditatis in illo gradu, quo calor
intro-

introducitur: sed & efficiens ad expellendum alium gradum. Contra quia per calorem, ut vnum non expellitur, nisi frigiditas ut vnum, ab alio subiecto, alias vnus gradus solum posset esse sufficiens ad introducendam formam ignis, quia ille corrumpit alium gradum efficienter: atque fierent gradus duo qui gradus duo explicarent alios secundos, &c.

Dicendum ergo est, quod licet forma expellat formaliter suam contrariam ab eadem parte subiecti, quamuis efficienter possit expellere contrarium, & producere aliam similem in eadem parte destinata.

Sed dices contra hoc vnum corpus expellit efficienter aliud corpus ab eodem loco: ergo albedo similiter effectiue nigredinem ab eodem subiecto, & calor similiter frigus. Resp. in primis negando antecedens, quia vnum corpus non expellit aliud ab eodem loco nisi in genere causae formalis propterea, quod quatuor itas duorum corporum sunt adinuicem impossibiles.

Dico secundo, quod prius quam corpus ponatur in loco aliquo potest effectiue expellere aliud a loco illo, in quem intendit ingredi non potest tamen calor expellere frigiditatem effectiue aliquomodo, quia non praeparatur ad hoc quod est esse in subiecto.

Restat ergo ad argumentum in principio quaestionis positum. Resp. quo proba, calorem agentis non esse instrumentum ad generandum ignem, quia calor ferri non sufficit, ut in ipso sit ignis: ergo non potest in aliam materiam producere. Respondetur primo, quod quando ferrum producit ignem in stupa, etiam habet quasdam partes ignitas porosas, & quod ferrum tamen disponit materiam per calorem, & forma ignis producit a causa vniuersali, ut dicemus infra.

Super est modo respondere ad argumenta Peryae ad primum dico quod substantia ignis, & eius calor concurrunt

ad producendum ignem: eadem astronomo, quaequidem proxime fit a calore magis dicitur vero a subiecto ignis mediae inquam, quia medio instrumento, non tamen quia media aliqua causa principali, & quando dicitur, quod omnis actio caloris est calefactio tamen actio eiusdem, ut instrumentum est a principio instrumentali: sed a ratione agendi, quae est in causa propria.

Ad secundum responderetur, quod calor est instrumentum ignis non quia mouetur ab illo, nec quia recipit nouum alium influxum, ut argumentum probat: sed quia est virtus natura sua ordinata ad hoc. Et quando obijcis, quod essentialiter habet esse virtus ignis ad agendum: ergo & causa propria, nego consequentiam, quia essentialiter habet, quod sit instrumentum natura sua ordinatum ad hunc effectum, qui est igni re, sicut quod est causa propria huius, quod est calefacere: sed dicitur esse instrumentum ignitionis, quia non est proportionatum illi: causa vero propria calefactionis, quia est illi proportionatus, sicut calor, est etiam instrumentum ad nutritionem in animalibus, & tam calor animalis habet natura sua hoc, quod est ordinari ad talem effectum, sicut terra habet natura sua, quod sit causa propria ad sciendum, & quod possit summi ut instrumentum substantiae generatae.

Ad confirmationem Respond. quod calor est virtus ignis, & ut virtus ignis habet duo alterum, ut causa propria, scilicet calefacere: alterum ut instrumentum igni. Unde non valet, ut virtus ignis calefacit virtute propria, & ut virtus ignis producit substantiam: ergo ut virtus ignis, & virtute propria producit substantiam, quia sumitur aequiuoce medium: hoc enim, quod est esse virtutem stat dupliciter, vno modo est, quod pendeat ab igne, tanquam a causa remota, & principali, & ut sic pendet calor ab igne, ad hoc ut calefaciat, & alio vero modo, tanquam a causa propria, &

& vniuoca & ita pendet calor, prout instrumentum, cuius ratio est, quia calor ab igne habet, quod sit, & quod sit causa & in illa actione, eodem modo, pendet calor ab igne, quomodo pendet calefactio à esse vniuersali: cum ergo esse virtutem ignis nihil aliud ad sit, quam pendere ab igne, sequitur, quod sit æquiuocum.

Ad secundam confirmationem respondetur concedendo, quod ignis potest produci per accidentia alia à calore tantum illa sunt instrumenta, vel ipsius ignis, vel Solis, qui est causa vniuersalis.

Ad tertium argumentum principale Respondendo concedendo eadem actione produci formam substantialem, & calorem, vt octo, nego tamē, quod calor per se attingat, vt causa propria ad producendum calorem, vt octo & ad probationē dicitur, quod quāuis calor, vt duo per se attingat ad producendum alium calorem, vt duo vt causa propria tamē calor vt octo nō nisi, vt instrumentū alium calorem, vt. 8. cuius differētia est, quia quicumq; alius calor præter octo potest produci per se per altera & ideo calor, vt octo solū potest produci per accidens ad productionem formæ substantialis, & quoniam quilibet calor potest esse causa per se alteris: nō autem causa per se, & propriæ substantiæ ideo ad confirmationem pro solutione scilicet, quod calor vt octo potest generare sibi similem, nō ita vt causa propria: sed vt instrumentum propter rationem iam factam.

ARTICVLVS. VI.

Utrum causa efficiens per se principalis alia sit prima alia secunda.

Relicta causa per se instrumentali eiusq; multiplici diuisione explicata, Rursus causa per se adhuc diuisione

indiget, de qua sit conclusio certissima. Causa efficiens per se principalis alia est principalis prima, alia secunda. & hæc alia vniuersalis; alia particularis probatur & quidem quod deitur causa prima producons ex nihilo, quæ est solus Deus, demonstrabitur partim art. 7. partim. q. 6. & partim lib. 8. huius, causæ vero secunde sunt aliquæ omnes agentis nisi ex præsupposito subiecto, quæ omnes pendunt à prima, non modo in essendo: sed & in operando, quarum alie sunt vniuersales; alie particulares: loquor autē de vniuersalibus in causando, vt est Sol non in prædicando, quo pacto artifex dicitur vniuersalis causa in prædicando imaginis, pictor vero particularis verum est quod S. Tho. hic tex. 32. docet, quod omnis causa vniuersalis in prædicando est quodammodo vniuersalis in causando, & e contra: ratio est quia vniuersalis quodque eadem forma agit, quæ habet esse: forma vero, & quidditas rei quando vniuersalior est in prædicando, tantò ad plures se extendit effectus, vt ratio artificis in communi est non solum maderis: sed statuari, aut domum facere, quod de sumpsit ex Arist. 3. li. huius tex. 38. vbi ait effectus vniuersalis tradenda est causa vniuersalis: particularis vero particularis, idest minus vniuersalis effectus causa minus vniuersalis, vt artificij causa est artifex, domus vero domificator, vbi manifeste est sermo de causa vniuersali in prædicando, sic etiam e contra Sol qui est causa vniuersalis in causando est etiam quodammodo vniuersalis in prædicando, in hoc sensu quod dicitur per se generare non modo hominem: sed animal, & corpus, &c. non tamen existimes, quod à parte rei datur artifex vniuersalis in causando, nec quod Sol sit causa vniuersalis in prædicando simpliciter, & absolute: sed quodammodo, vt à Idit S. Tho. ita, quod equus generatus ab equo, & a Sole ideo generatus est in esse animatis, & corporis, &c. quia generans erat animal corpus, &c. formaliter

ter aut eminenter. Notandum secundo, quod causa vniuersalis in causando dicitur dupliciter. Primo minus proprie id, quod est causa plurimum effectuum, quo modo certa aliqua medicina, dicitur vniuersalis medicina quia deseruit pluribus infirmitatibus. Secundo modo proprie dicitur vniuersalis, quia cū alia causa particulari concurrat & non solum sua propria actione. Vnde quādo Deus creat animam, tunc non se habet proprie, vt causa vniuersalis: sed vt particularis. Tercio aduertē, quod causa vniuersalis solet dici remota, & mediata: particularis vero dicitur proxima, & immediata, si inuicem comparentur, licet inter vniuersales & inter particulares vna possit esse remotior: alia proximior, vt constat, absolute tamen causa vniuersalis in suo genere proxima est: remota enim præcisse & absolute illa tantum dicitur, quæ causalitate sua non attingit effectum nisi mediare, quomodo abus est causa ne potis, & ita causæ per accidens propriissime dicuntur causæ remotæ non tamen placet, quod quidam docent omnem causam remotam esse causam per accidens: artifex enim vt sic secundum Arist. est causa remota imaginis: & tamen est causa per se, & forma substantialis ignis est principium calefactionis in alio: & tamen est principium per se, fateor quod aliquando causa dicitur remota, id est per accidens: sed nunc loquimur de remota, id est mediata causa vniuersalis dicitur etiam prior: particularis vero posterior, ita Auerr. sanct. Thomas. 1. Metaph. lectione. 2. in fine significat Fonseca. 2. Metaph. capit. 2. q. 1. lectione. 2. licet Albertus titu. 2. capit. 8. & Vicomercatus contra dicant vniuersalem dici posteriorem: particularem vero causam priorem. Questio est de nomine, illi priorem appellant incipiendo ab ea, quæ distantior est ab effectu, ij incipiendo ab ea, quæ propinquior est illi, & vere Ar. vbiq; loquitur, vt illi primi.

ARTICVLVS VII.

Utrum causæ efficientes per se principales secundæ habeant veram causalitatem.

Celebris illa fuit antiquorum stulticia, quos S. Thom. 3. contra Gent. refert asserētium nullam creaturam habere vim producendi aliquem effectum: sed quod solus Deus omnia operatur, & in effectibus substantialibus, quā accidentalibus, & secundū istos ignis non est qui calefacit. v. c. sed Deus ad presentiam ignis, quam sententiā sequuti sunt Nominales, & inter Theologos Gabr. in 4. d. 1. Et suadent primo. Quia frustra sūt per plura, quæ possunt fieri per pauciora: Deus autem solus potest cūcta producere, sine adiutorio causæ secundæ creatæ: ergo solus ipse producit. Secūdo quia si causæ secundæ possunt aliquid efficere sequitur, quod possent creare. Nam soli possunt producere formas, materia. n. supponitur: formæ autē sunt ex nihilo, quia nulla habet materiā, quæ sit pars sui: ergo possent creare: consequens est falsum: ergo nihil producant. Secūda opinio concedit particularibus causis quandam virtutem ad agendū respectu dispositionis materiæ, & ad producendās formas accidentales: formæ autem substantiales producantur à causa superiori hanc tribuit Auicē. Sanctus Thomas contra Gent. c. 69. à qua sententiā parū differt Plarō secundum aliquos. Nā hac de causa posuit (inquunt illi) suas Ideas, vt formas substantiales produceret, vt refert Arist. 7. Metaph. tex. 16. quæ quælibet res debet fieri à suo simili: inueniuntur autē plures effectus, qui nō habent causas similes particulares, vt patet in igne producto per silicis percussione: ergo produciuntur à virtute ista separata. 2. omnis virtus actiua in istis inferiorib; est accidens: imo d. genere qualitatis. naturalis potest

riat: sed accidens non potest attingere ad productionem substantiæ: ergo effectus secundarum causarum solunt sunt accidentia. Tercio omnia corpora habent quantitatem: quantitas autem impedit actiones, cuius signum est, quod quanto aliquod corpus est ponderosius tanto est ineptius ad agendum: ergo virtus ad causandam substantiam non est in causis secundis. Vnde inferunt, quod inter substantias est talis ordo; quod prima substantia sit agens, & non patiens: substantiæ autem spirituales creatæ agentes & causatæ: substantia vero corporalis inferior patiens, & non agens, & ab isto modo dicendi nihil fere differt Valles Controvers. 36. vbi dicit, quod quamuis formæ substantiales inanimatorum producantur ab agentibus naturalibus sibi similibus: formæ tamen substantiales animatorum, quæ ex semine producantur produci à solo Deo, & si contra dicas, quod inanimata, sic essent perfectiora animalis, quæ solunt disponunt materiam: illa vero sibi similia in substantia produciunt. Resp. imo propter hoc anima esse perfectiora, quia illorum productio à solo Deo attingitur propter ipsorum perfectionem, sicut ex perfectione hominis prouenit, quod eius anima à solo Deo producat, & si dicas, quod sic formæ animatorum non educuntur de potentia materię sicut nec anima rationalis, negat consequentiam, quia forma rationalis non idem, quia produciatur à Deo non educitur de potentia materię: sed quia est forma per se subsistens à materia independentis: alia vero formæ quamuis fiat à solo Deo edducuntur de potentia materię, quia pendent ab illa. Et quidē surdametum huius authoris solum est, quia accidentia non possunt esse instrumenta substantiæ: ergo solum possunt attingere dispositionem materię. Et si dicas, quomodo solum semen v. c. est instrumentum. Resp. quod quamuis substantia ignis calefaciat medio calore: non tamen sequitur, quod calor sit instrumentum

sed solum est causa proxima calefaciendi: at vero substantia ignis est causa remota, sicut quamuis sol & homo generent hominem, non sequitur, quod homo sit instrumentum quia ad hoc requiritur, quod non sit proportionatum cū effectui, quia ergo calor est forma proportionata cum calore producto: idem calor quamuis agit, ut virtus ignis est causa propria calefactionis. Vnde ignis in quātum calidus est causa vniuersa producendi calorem in quantum vero substantia est causa æquiuoca, & vniuersalis. Nam ut sic, est etiam causa alterius ignis: sed non agit alia actione, quā calefactione. Et si quæras tandem, quomodo ignis attingit ad productionem ignis. Respondetur, quod est diuersa ratio. Nā ignis est per se præsens quando generat alium, & ita potest per suam formā agere: animalia vero, & viuientia non sunt præsentia per se sed per virtutem derelictam in semine, quæ non potest attingere, quia est accidens.

Vltima conclusio causæ secundæ habent veram efficientiam, & virtutem cauandam, & agendi: hæc conclusio non potest negari absque temeritate: imo absque errore, tum quia est communis Theologorum consensus, tum quia aperte colligitur ex scriptura Genes. 1. Germine terra herbam, & lignum, pomiferum, faciens fructum iuxta genus suum. Vnde Damasc. 2. lib. fidei Orthodox. cap. 7. dicit Deus dedit plantis virtutem altricem, & generatricem, & quidem loquendo de actionibus humanis de fide est, quod illæ operentur, & efficienter concurrant saltem in actionibus liberis, quibus iustificatur homo, ita determinatum est in Concilio Trident. sess. 6. canon. 4. si quis dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum, & excitatum nihil cooperari assentiendo Deo vocanti, & excitanti ad obtinendam iustificationis gratiam anathema sit, & alibi eadem sess. anathematizatur, qui dixerit hominem merè passiuè se habere, & ratione patet quia

quia, alias nulla esset ratio meriti aut demeriti in actionibus humanis: hæc etiam doctrina est Arist. in isto cap. 3. dicentis Sol & homo generant hominem. Præterea, si Deus solus est, qui producit effectum non est maior ratio, quare cum applicatur ignis ad quam sequatur calefactio, quam frigefactio, si aqua, & ignis nihil faciunt, quod si dicas quod ex pacto, quem Deus facit cum causis secundis provenit quo ad præsentiam ignis calefaciat, & aqua frigefaciat, hoc est absurdum, tum quia est alienum a Philosophia ad dictum pactum recurrere, tum quia si non est magis calefactivus ignis quam aqua non est maior ratio, quare sit pactum calefaciendi cum igne, quam cum aqua: quod si dicas iterum, quod aqua est apta, sic pati, scilicet cum est præsens igni contra potentia passiva in ordine est ad activam non est autem aliqua virtus activa in igne, ergo non est magis in aqua virtus ad recipiendum calorem cum præsentia ignis, quam alterius. Item quia alias non possemus habere scientiam per effectus de causis si illi effectus non proveniunt nisi à solo Deo, & ita neque esset Philosophia, nec medicina in quibus per operationes rerum earum essentias cognoscimus. Tandem quia frustra essent res absque sui operatione, cum unumquodque sit propter illam ex Arist. lib. de celo. Confirmatur, quia ad perfectionem agentis spectat, ut relinquat effectum perfectum, non autem sic esset nisi haberet virtutem aliquam activam. Unde cum Deus sit perfectissimus agens, consequens necessarius est ut effectibus producat virtutem activam, quia omne agens producit effectum similem sibi in id quod potest, ergo.

Secunda conclusio, sicuti accidentia producunt alia accidentia sibi similia, ita substantiæ producunt alias substantias sibi similes, tam in viventibus, quam in non viventibus. Quam ad primam partem hæc conclusio non indiget probatione, tum quia ex dictis supra art. 5. ma-

net probato, & quia etiam aduersarij id concedunt. Quod ad secundam verò partem probatur id est ex Arist. hic tex. 7. formam substantialem esse causam formalem, finalem simul atque efficientem, modo explicato. 1. par. huius quæst. art. 2. & clarius id probat. 7. Meth. c. 9. ubi docet esse generationes uniuocas substantiarum, & non solum loquitur in non viventibus: sed etiam in animalibus, quauis non omnia, quia aliqua sunt orbata hæc virtute generandi sibi simile, ut mulus inquit non generat mulum, si autem forma substantialis animalium produceretur à Deo solum, & causis superioribus, talis generatio esset equiuoca. Unde Arist. inquit, quod quauis in senine sit virtus actiua ad generandum animal, tamen illa non est causa uniuoca generationis animalis, quia in causa uniuoca est virtus actiua, quæ est ratio agendi, habet eundem modum essendi cum effectu. Dices quod animal non attingit productionem formæ: sed totius. Contra, quia effectus est substantialis: ergo iam attingit formam substantialem. Secundo eadem ratione quia sit totum, sit & anima quia non est capax substantiæ (præter animam rationalem) ergo si vnum animal attingit productionem animalis, etiam productionem formæ attinget, & in alio animali, ratione ergo illius dicitur generatio uniuoca. Ex quibus colligitur, quod ut generatio sit uniuoca non sufficit, ut agens disponat materiam, quia alias virtus seminis esset agens respectu animalis. Secundo ratione patet eadem pars conclusionis, quia non minus substantiæ istæ inferiores animarum siue inanimatarum appetunt esse perpetuam & indefectibilem, quam accidentia: imo multo perfectius: sed nequeunt perpetuo esse in individuo: ergo appetunt esse in specie: ergo habent producere alias formas sibi substantiales sibi similes. Nec valet si dicas, quod sufficit quod disponant. Primo quoniam huiusmodi dispositio non causatur nisi ab accidentibus & ut à causis principalibus, & non solum

instrumentalibus, quia dispositiones sunt accidentia: ergo possunt proprie ab illis accidentibus causari, quia vnum accidens respectu alterius accidentis causa propria est non solum instrumentalis; ergo ut in substantiis dicatur esse virtus generatiua, debet etiam esse virtus productiua substantiæ. Tum etiam secundo circa solutionem ad argumentum Arist. 7. Metaph. quoniam hac ratione etiam Deus, & corpora celestia esset cause vniuersæ, quoniam disponunt materiam ad intro-ductionem formarum: sed hoc est falsum quoniam dicuntur equiuocæ propter diuersam formam substantialem, quam habent in se, & in effectu: ergo etiam causa particularis dicentur equiuocæ: imo sequitur causas particulares superfluas esse, quandoquidem cause vniuersales, quæ habent virtutem ad producendam substantiam: habent etiam ad disponendam materiam.

Tam ad argumenta primæ sententiæ, ad primum Resp. quod in creaturis virtus actiua nõ est frustra, nam quamuis posset Deus se solo producere effectum esset tamen magna priuatio, & imperfectio secundarum causarum, quod etiam ipsæ non producerent, vnde melius talis productio fit medijs causis secundis.

Ad secundum dico, quod agens naturale producat formam non creat, quia forma (vt dictum est lib. præcedenti. q. 3.) edducitur de potentia materiæ, & si materiæ nõ sit pars formæ est tamen subiectum, præsertim quod forma non proprie fit: sed compositum vt quest. 6. eiusdem lib. dicebam.

Ad argumenta secundæ sententiæ, ad primum quod non omnes effectus habent causas vniuersas: sed aliqui & isti producentur à sibi simili in specie, & alij solum habent causas equiuocas, & isti generantur à causis similibus in genere, vel secundum analogiam, vt à corporibus celestibus, & à Deo. Ad secundum quod est Auicennæ dico, quod quamuis virtus actiua proxima in ijs inferioribus

sit accidens: hæc tamen virtus ratione sui producit alia accidentia sibi similia, vt autem est virtus substantiæ, saltem vt instrumentum illius habet substantiam producere (vt dictum est Art. 5.) Ad tertium argumentum quantitas non impedit actionem corporalem, aliis nec accidentia essent operatiua, sed solū impedit aliquas actiones per accidens in quantum maior quantitas requirit plus de materia, & multitudo materiæ impedit aliquas actiones saltem vitales, nec oportet dare aliquam substantiam corporalem, quæ omnino sit patiens, & non agens sicuti est alia, quæ omnino est agens & quamuis detur aliquod bonum summum nil habens materialis nõ oportet, quod detur, summum malum nil habent de spiritali, quia tale malum, vt docet optime Arist. 2. Ethic. cap. 4. seipsum destrueret, & ita non subsisteret, de quo late & bene S. Tho. disputat, questionibus de malo per varios articulos.

ARTICVLVS. VIII.

Verū prima causa efficiens concurrat ad actiones secundarum causarum, & quomodo.

Hæc est illa inter philosophicas questiones fere præcipua, & à me in toto isto libro desiderata, non enim liceat hoc dicere vsque modo in aliquo quem viderim radicius explicatam conspexi, vt intelligitur titulus aduerte, quod in duplici sensu questio explicanda est. Primus si Deus concurrat eadē actione, vel diuersa ad producendum effectum naturalem v. c. ignem, quia concurrat ignis generans (hoc enim ex præcedenti articulo manet probatum) Et verū ita immediate concurrat Deus, & producat ignem, ac ignis ipse generas, quod alijs verbis solet dici. Verum concurrat Deus ad effectus secundarum causarum, immediatio-

ne

ne supposita: an immediate virtutis. Secundus sensus: an in effectu producto detur aliqua ratio respondens actioni productæ, prout à Deo distincta ab ea, quæ respondet eidem actioni, prout à causa secunda in quo consistit intelligentia totius huius quartæ quæst. Notandū seundo quod circa primū sensum quæst. quatuor modis potest intelligi, quod causa aliqua superior concurrat cū inferiori ad producendū effectum, vno modo quia dat alteri virtutes actiuas, sicuti gratia dicitur moueri à generante, quia ab eo accepit principia talis motus, vt supra dicebā, & equus v. c. generat equum dādo semini virtutē actiuam. Secūdo modo potest intelligi, quod fiat huiusmodi cōcursus cōseruādo virtutem actiuam vt medicina, quia cōseruatur virtus visiva v. c. dicitur agere ad videndū. Tercio quia concurrat ad actionem inferioris applicando actiua passiuas vt qui apponit lignū igni, vt fiat cōbustio. Quarto concurrat superior cū inferiori eadē actione, quia illa, sicut artifex concurrat cū instrumento. Hoc posito Durandus in. 1. d. 37. q. 1. tenet, quod quāuis prima causa concurrat cū secundis ad agendū, primo & secundo modo, quia & tribuit virtutē & cōseruat illā, & tertio modo, & quarto negat Deū concurrere cū causis secundis. Probat primo & potissime, quia si Deus cōcurrat cū causa secunda ad illius operationē, aut hoc sit eadē actione, & hoc non. Primo quia supposita cōseruatione ipsius secundæ causæ, & suppositis virtutis operatiuæ, non est necessarius cōcursus Deus. Nam cū calefactio v. c. secundum perfectionē suā speciei non excedat virtutē ignis operantis per calorem, sufficienter est ab igne, vt calido, & ita non est necessarius cōcursus superioris causæ. Præterea operatio secundæ causæ est perfecte, & immediate ab illa: ergo nō potest esse immediate etiam à causa prima. Probatur consequentia, quia idem non potest produci immediate à pluribus causis nisi in illis sit eadē virtus produ-

ctiua, idē enim dicunt Theologi Spiritum sanctum immediate produci à Patre, & Filio, quia in illis est eadē numero virtus spiratiua. Cōtra verò, idē tractus lapidis non est immediate à pluribus trahentibus, neque etiā lumen mediū est immediate, & perfecte à pluribus lucernis, quia in illis non est eadē numero virtus trahendi, & illuminandi: cū ergo constet in Deo, & in causa secunda non esse eandē numero virtutem causatiuam actio productiua, quæ immediate, & perfecte est causa secunda non potest fieri, quod sit à Deo. Quod vero Deus & causa secunda non concurrant ad effectum distinctis actionibus etiam probatur, quia vel vna istarum actionum esset prior, & alia posterior, vel utraq; simul non primū, quia ea, quæ posterior esset inueniret iam totum effectum immediate, & perfecte productū per priorē & ita secunda esset superflua, neque etiā secundū, quia cum quolibet harū actionum sit sufficiens, vt per illam immediate, & perfecte causetur totus effectus reliqua superflueret, nec dum quod cum actio sit idē secundum rem cū forma, aut effectu ad quē terminatur non est intelligibile actiones re, & numero distinctas terminari ad effectum, siue terminum, qui sit vnus numero. Confirmatur primo, quia eiusdem effectus non est nisi vnicus finis proximus: ergo vnicum tantum agens proximum: ergo Deus, vel creatura. Confirmatur secundo, quia aliā nulla causa secunda esset libera si indigeret motione Dei ad agendum, quia non erit in potestate creaturæ operari cum voluerit, cū non sit in eius potestate actio, quia Deus cōcurrat cū illa. Cōfirmatur tertio, quia aliās nulla differentia esset inter motionē Dei naturalem, & super naturalem, quandoquidē ad omnes concurrat Deus particulari influxu. Potest præterea sententia hæc alia ratione suaderi, quia quotiescumque plures causæ concurrunt ad productionem eiusdem effectus vnicuique illarum debet

correspondere propria ratio in ipso effectu, sicut illa, quæ in effectu nullā omnino rationem causare à rationibus aliarum distinctā efficit superflua: sed omnis ratio, quæ respicitur in effectu secundæ causæ correspondet ipsi ergo idem effectu non causatur à causa prima, minor constat. Quia in calore producto, nulla ratio est considerabilis secundū quā producat, quæ non sit etiā in calore, qui in agente sit ratio producendi: ergo non est opus, ut productio ipsius caloris pendeat à Deo tamquā à causa prima simul concurrente cū causa secundā, & hoc manifestum est in omnibus causis, & effectibus vniuersis in quibus eadem omnino rationes sunt in effectu, & in causa.

Hæc tamen sententia Durandi nō solum est temeraria, quia est contra omnes: sed etiam errori proxima, ita eā indicat Zumel. l. p. q. Sed adhuc etiā quædam ad omnes in vniuersum actiones parum distat ab heretica, & quidem S. Tho. loco infra citando, qui modestissimè censere solet hanc appellat propinquissimā duobus erroribus quos ibi adducit: pugnat enim cū quinta ad Phil. 2. Deus operatur in nobis velle, & perficere, & Ioan. 15. sine me nihil potestis facere, & Iob, 40. non ne sicut lac mulsi time &c. vsq; compegisti me, est etiam cōtra sententiam omnium sanctorum, ut cōstabit legenti D. August. tom. 3. lib. 5. super Genesim ad litteram, cap. 20. vbi appellat errorem sententiā quorundam dicentium Deū condidisse omnia, quæ facta sunt initio mūdi, quæ potest verò facta sunt, non fieri à Deo. D. Anselmus etiam lib. de casu diaboli cap. 2.

Prima conclusio Deus, seu prima causa concurret ad omnes effectus creaturarum secundarū causarum immediate, ita S. Tho. prima secundæ q. 75. ar. 2. 3. li. contra Gen. cap. 67. & in 2. dist. 37. q. 2. art. 2. & de malo. q. 3. ar. 2. quem sequuntur Caiet. Ferra. Contra. & Medina locis citatis & Capreol. d. citata. q. vnica ar. 1. Scot. eadē. d. q. vnica. 5. contra istā

opinionem, maior etiam. q. vnica Gabr. q. & art. 1. Greg. art. 3. Bonauent. art. 1. q. 1. & Ricard. ar. 2. q. 1. & hoc quidem id est auctoritas tantorum patrum satis superq; sufficeret pro cōclusionē. Nam in comoda, quæ isti auctores ex sententia Durandi inferunt, cū sint Theologadissonum esse hic afferre; sed solū naturali ratione ostendo, quæ non est vulgaris, licet à posteriori. Quia si Deus, nō immediate conseruaret omne accidēs, siue illud sit qualitas, siue actio: sequeretur quod manente causa secunda, & subiecto talis accidentis nō posset Deus illud corrumpere, aut in nihilum redigere, nisi appōita alia causa secundā, aut operatione contraria; & ita non posset corrumpere, aut destruere calorem in ligno, nisi causato prius frigore calori contrario, & manente causa secunda, & subiecto calefactionis non posset Deus calefactionē tollere, aut impedire, nisi applicata prius eadē subiecto causa frigoris, nec posset impedire, aut destruere operationē voluntatis creatæ vltima ratione, quia cū vltima operatio solū auferri possit postea causa contraria; quæ solidi est opposita operatio insus voluntatis, hanc enim nō potest Deus se solo producere, nec etiā potest produci à voluntate simul cū cōtraria operatione priorī. Nec valet si quis confugiat ad habitū, quia si habitus sit acquisitus non pugnat cum actu contrario, quamuis Deus producat habitum non destruat actum; & ita nō posset Deus destruere actum virtutis, quia cum illa non habeat aliā causam; quæ secum pugnet, & sit incompatibilis in eodem subiecto, nisi per malum actum, & cum istud secundū Durand. Deus non possit immediate causare, & ita non poterit actū studiosum corrumpere, quæ omnia absurda sunt: quod verò illa sequantur, si omnia accidentia, siue qualitates, siue actiones sint nō conseruetur immediate à Deo, probatur, quia manente causa. 2. & subiecto alicuius accidentis, ut modo supponimus non est intelli-

intelligibile, quod accidens destruat, aut deſinat eſſe, niſi appoſita cauſa contraria, aut ſecum pugnante, vel ex defectu alicuius cauſe conſervantis ſi ergo Deus vt aſſerit Durand. nullum habet concurſum, aut auxilium, quo operationes ſecundarum cauſarum conſervet, ſequitur Deum quaſdam earum non poſſe deſtruire, aut impedire niſi appoſitis cauſis aut operationibus contrarijs: quaſdam vero nullo modo impedire poſſe, quod eſt abſurdum. Nec valet confugere ad anihilationem, quia vt omnes etiam Theologi fatentur cum Anſelmo capite primo de caſu diaboli Deum aliquid annihilare non eſt aliud, quam illi non conferre, quod conferebatur prius, & hoc rurfus nihil eſt aliud, quam ſubſtrahere cauſalitatem & concurſum quo rem illam conſervabat: ſi ergo non conſervat operationes ſecundarum cauſarum, non habet concurſum quem ab illis ſubſtrahat & ita nō poſteſt illas annihilare. Ratio autem a priori cōcluſionis infra ſolutione ad ultimum in ſecundo ſenſu quæſtionis cōmodius ponitur. Interim cōfirmatur ex Ar. 12. Metaph. tex. 38. vbi dicitur hoc 1. principio iſdeſt ab hac prima cauſa cōſequentia naturaq; pēdet iſdeſt omnia entia naturalia, & 1. cōli. 9. dicitur intelligentias ſeparatas, inter quas numerat Deū omnibus rebus eſſe, & vivere cōmunicare.

Secunda concluſio. prima cauſa immediate non ſolum immediate virtutis ſed etiam immediate ſuppoſiti cōcurrit cū cauſis ſecūdis ad agendū, & operandū pro quo aduerte, quod agere immediate virtutis ſtat dupliciter. Primo per hoc quod virtus agēis tāgat paſſum immediate, & hoc eſt improprie, quia cōmune eſt omni agenti, quod ſua virtute attingat effectum. Secūdo quod agit virtute propria indepēdenti ab alia, & ſic ſoli Deo competit agere immediate virtutis, & inter cauſas ſecundas, quātō aliqua eſt magis vniuerſalis, tāto

agit immediatus, & e contra. Aduerte ſecundo quod Deus tribus modis dicitur eſſe in omnibus præſens ex S. Th. 1. p. q. 8. ar. 3. ſcilicet ſū potētiā, præſentiā & eſſentiā: Secundum potētiā quidē, quia immediate illi omnia ſunt ſubdita ſive corporalia, ſiui ſpiritalia. Secundū præſentiā, quia omnia habet præſentiffimā in ſua cognitione, ſive præſentia ſint in tēpore, ſive futura (vt. 1. Perierm. cap. 8. dicebam) Secundum eſſentiā autem, quia, omnia per ſeipſum producit (vt probatum eſt) patet ergo qualiter Deus agat immediate immediate virtutis. Quomodo vero etiam agat immediate ſuppoſiti. Ferrar. aliter, Sorus aliter, aliter & Caietan. ſentiunt: ſed Sorus parum differt a nobis: Caietan. vero ſolum ait quod immediate ſuppoſiti concurrat ad omnes effectus ſecundum aliquid, quia ad effectus per creationem ſolus ipſe ſecundum omnia immediate ſuppoſiti concurrat: ad effectus vero qui producuntur per generationem immediate concurrat. Secundū aliquid, quia omnis effectus generabilis, & corrūptibilis ſunt dependentes a materia, quam ſolum Deus conſervat cum fuerit producta per creationem, & non eſt generabilis, neq; corrūptibilis, quę pars eſt omnium ſubſtantiarum generabilium, & corrūptibilium, & in omnibus effectibus reperitur: ſecundum ergo aliquid Deus immediate ſuppoſiti cauſat in omni effectus: ſed ſaltem quod ad effectus accidentales non concurrat Deus hoc modo, quia materia non eſt pars illorum aliter alij dicunt, quod ſolū concurrat Deus hac immediate ad effectus, quos ſeipſo ſolo producit, vt angelum, vel animā rationalem, quidquid tamē ſit de hoc exiſtimo dicendū, quod aliter requiritur, vt agens corporale immediate ſuppoſiti operetur, & ad hoc quod agens ſpirituale. Nam ad primum vt ſic agat opus eſt, vt per ſuam quantitatem tangat paſſum. Ex dictis enim capite de quantitate in Logica non po-

est corpus alicubi esse nisi per quantitatem, ut autem agens spirituale dicatur agere immediate inmediate suppositi satis est, quod actio immediate, procedat ab ipso, quia illa sola est ratio propter quam substantia spiritualis est in loco (ut capite de vbi dicebam) operatio inquam transiens, in quo non placet Migr. Zimel. 1. pars. quæst. 8. art. 3. cum negat Deo actionem propriam transseuntem, le quo statim. His positis probatur conclusio. Primo ex communi sententia etiam Philosophorum dicentium Deum esse vbiq; presentem, per presentiam colligunt agere immediate inmediate virtutis: ergo ex hoc quod sit presentis per essentiam erit immediatus omnibus per suam substantiam: sed hoc est agere inmediate suppositi: ergo. Secundo tota ratio, quare in effectibus quos solus Deus producit dicitur agere inmediate suppositi, quia operatio transiens est ratio propter quam substantia spiritualis sit alicubi: sed quotiescumque aliquis effectus producit, etiam per generationem, & cum causis secundis concurrat Deus per suam actionem producendo, & conseruando (ut conclusione prima probatum est) ergo illa sua actio, & operatio transiens erit sufficiens ratio, quare dicatur immediate agere ad illum effectum, & esse ibi inmediate suppositi, quia nulla alia de causa dicitur Deus esse per suum suppositum immediate alicubi, sicut corpus propter quantitatem: sed ratio entis in quocumque producto à solo Deo potest causari: ergo in omni effectu inmediate suppositi inuenitur, nec est difficile intelligere, quomodo, & Deus, & creatura inmediate suppositi attingant ad eundem effectum, quia creatura, si corporalis est per quantitatem est ita immediata, & Deus per suam operationem. Vnde duo corporalia agentia non possunt attingere hac ratione eundem effectum, nisi à potentia Dei absoluta de quo libr. quar

to quæstione secunda, si vero sit spiritualis causa secunda, ut est angelus respectu intellectus: etiam ibi ad rationem entis producendam inmediate suppositi se habet Deus: Angelus autem secundum aliam rationem (de qua infra.) vnde etiam duo Angeli non possunt inmediate suppositi eundem effectum attingere, quia non minus, quàm duo corpora per quantitatem expelluntur ab eodem loco, ita per suam actionem transseuntem, quam cum illis quæst. 2. concedat Zimel proprie non debet illam Deo negare cum in ratione spiritus, & effectus producti corporei eadem sit ratio in utroque: quod autem sit transiens actio, & in manens capite de actione in Logica satis explicui.

Ad argumenta in principio. Ad primum nego, quod cum causa secunda operatur Deus non concurrat cum illa eadem actione: quamuis enim causa secunda immediate, & perfecte operetur, necessarius est conuersus Dei, quia licet calefactio secundum perfectionem propriæ speciei non excedat perfectionem caloris, qui est ratio agendi igni calefacienti, ideo tamen propter concursum causæ secundæ operantis per calorem necessarius est concursus Dei, quia est causa prima & vniuersalissima quocumque: enim ens habens esse per participationem pendet essentialiter ab ente per essentiam, ita ut sine illius cōcursu, & auxilio, nec possit conseruari in suo esse nec etiam deduci de non esse ad esse cum ergo constet actiones secundarum causarum esse entia per participationem necessario dicendum non solum causari à particularibus agentibus: sed in esse & conseruari pendere à primo agente ad aliud. Respondetur, quod quamuis actio secundæ causæ procedat immediate, & perfecte à creatura procedit etiam immediate & perfecte à Deo ab hoc quidem tamquam à causa vniuersalissima quæ à nulla alia pendet: sed omnes alie pendunt ab ipsa, à creatura vero ut causa

parti-

particulari, quæ intrinsece pendet à Deo tamquā à primo fonte essendi, & operandi. Ad probationem consequentis dico, quod ad æquā ratio propter quam idem effectus sit productus, ac proinde eadem actio, aut productio sit immediata, & perfecte à pluribus causis, non est, quod in illis sit vna numero virtus cau-landi, aut producendi: sed aut quod effectus pendeat ab vna causa, vt à particula-ri: ab altera vero, vt ab vniuersali, & quia in inspiratione diuina non sunt duo prin-cipia vnum particulare, & alterum vni-uer-sale, idco in duobus suppositis diui-nis necessaria fuit eadem numero vir-tus in spiratiua ad producendum Spiritum sanctum, & quia in causis ad æqua-tis negatio est causa negationis, sicut af-firmatio affirmationis, negandum est idco lumen aeris, aut tractum lapidis non esse à pluribus lucernis, & à pluri-bus trahentibus immediate, & perfecte eo quod in illis non sit eadem numero virtus: sed quia, neq; agentia habet eandem numero virtutem, nec vnum pendet in operando ab alio, sicut parti-culare ab vniuersali. Ad primam confir-mationem dico, quod sicut in causis efficien-teribus est sub ordinatio, ita in fi-nalibus, & quia Deus est primum effi-ciens, ita vltimus finis, & alij fines, sunt sub ordinati Deo, sicut alia agētia par-ticularia. Vnde, sicut ad actionem om-nium creaturarum concurrat effectiue Deus, sic etiam mouetur bonitas crea-turæ, prout ordinatur ad Deū, vel vere, vel apparenter. Sed dices Deus non est finis proximus: sed vltimus: ergo neq; efficiens proximum: sed remotum. Res-pondetur, quod aliquarum rerum, sicut creaturæ rationales non dubium quia sit finis proximus, & etiam omnes res ordinat ad ipsum Deus proxime: finis enim proximus vno modo dicitur, quasi medium ad alium ordinatum: alio mo-do tamquam proxime intentus ab ali-quo agente, quāuis ergo Deus non sit finis proximus primo modo, quia nō est

mediū ad alium: est tamen proximus se-cundo modo, quia per ipsam actionem Dei Deus intentat proxime se ipsum mani-festare. Ad secundam confirmationem motio Dei necessaria est in voluntate, qua non violenta: sed seipsum atempe-rat pro cōditione causæ secundæ vt cap. 8. primi Periherm. lacte dictum est. Ad tertiam diuerso modo concurrat Deus cum causis secundis: quibusdam enim solo concursu generali, idest auxilio de-bito suæ naturæ alijs autem speciali concursu, idest vltra debitum naturæ concesso ad specialem finem, vt est gra-tiæ, &c. Si quæras, quod est maius au-xilium illud, quo concurrat cū causis secundis. An illud quo concurrat se solo. Respondeo, quod sic concursus potest considerari, & ex parte Dei & sic est ip-se Deus alio modo, vt recipitur in crea-turis, & sic est maius, vel minus secun-dum diuersitatem effectus: dico ergo quod cum Deus seipso immediate aliquid o-peratur maior est concursus quam cum illud idem facit, cū causis secundis, quia illud facit id, quod ab vtraq; causa aliās fieret, & ita est maius talem intensiue, quia est maioris virtutis, quamuis pos-sim dicere, quod cum concurrat cum causis secundis est maius extensiue, quia se extendit ad plura, scilicet & ad effe-ctum productum, & ad motum causæ secundæ.

Ad secundum argumentum, quod pro-sententia Durandi fecimus, vt respon-deamus videndum est, difficilis ille secun-dus sensus. An scilicet quando vnus ef-fectus procedit à pluribus causis neces-sarium sit vt ipsis diuersis causis cor-repondeant in effectu diuersæ rationes se-cundū quas ab illis causatur, ita vt licet effectus causetur immediate ab vnaqua-que causa: aliqua tamen ratio sit in eo secundum quam modo aliquo causetur ab vna causa, quo non ab alia. Sanctus Thomas. 1. parte quæstione. 104. art. 1. agens de cōseruatione causarū adeo re-tenet partem asserentē dicens aliqua esse

agentia, quæ causant effectum secundum fieri: non autem secundum esse, ut in artificialibus edificator causat domum secundum fieri: non autem secundum esse eo quod esse sequitur formam scilicet compositionem, & ordinem partium, qui consequitur virtutem naturalem earum rerum quibus constat domus non secus quam formacibi consequitur virtutem earum rerum quibus factus est: sed solum edificator causat fieri ipsius domus secundum quod coniungit partes secundum quas forma domus coalescit, & esse illius: in naturalibus etiam agens quod immediate non causat formam effectus, ut talem non causat ipsum effectum secundum esse: sed tantum secundum fieri. Secundo infertur ex his, quod inter agentia, quæ sunt eiusdem speciei cum effectu, quales sunt causæ vniuersales agens non potest causare formam effectus immediate in quantum talem, quia aliis posset causare propriam formam, quod implicat, quod autem sequatur, probat. Quia si agenti ut proprius, & adæquatus effectus. Respondet ratio talis formæ, cum eadem ratio, quæ est in effectu sit in ipso agente, sicut causat formam effectus causauit propriam & hinc est, quod quādo Socrates generat Platonem, non causat directe & per se formam Platonis: sed humanitatem, secus, ut modo inferebamus causaret propriam, & ita habet ut directe solum causet Platonem secundum fieri non secundum esse. Tercio docet quod, quia agentia, quæ non habent effectum eiusdem speciei, ut sunt causæ æquiuocæ possunt producere formam effectus in quantum talem, idem possunt esse causæ ipsius effectus, non solum quantum ad fieri: sed etiam quantum ad esse, quod sequitur formam, quam per se, & immediate causant ex quibus nascitur discriminem inter effectus, ut pendunt à causis vniuersis, & ut ab æquiuocis, quia effectus causæ vniuersæ, qualis est calor in aqua productus à calore ignis manet in subiecto tran-

sacta calefactione: effectus vero causæ æquiuocæ qualis est lumen aeris productum à luce Solis, nec momento temporis durare potest in aere transacta luminatione Solis. Ratio vtriusque est, quia cum effectus pendeat à causa ea ratione, quia causatur ab illa, sicut effectus causæ vniuersæ est ab ea secundum fieri, & non secundum esse ita cessante causatione cessat fieri: non tamen cessat esse, quia vero effectus causæ æquiuocæ est ab ea, & sibi fieri, & secundum esse cessante causatione utroque modo, cessat effectus. Vltimo deducit S. Thom. rationem à priori propter quam omnes creaturæ, & causæ secundæ pendunt à Deo, non solum in fieri: sed etiam in esse, & conservari, quam nos polliciti sumus in fine probationis primæ conclusionis ea autem est, quia cum Deus habeat esse per essentiam multo præstantius, quam Sol, habet lucem per suam naturam, quodcumque esse, quod in ipsis creaturis per participationem reperitur multo essentialius pendet à Deo, quam lumen aeris à luce Solis, & ita multo magis implicat, quod esse participatum conservetur in aliqua creatura aliquo momento temporis, quam quod lumen conservetur in aere sine illuminatione Solis, aut cutusuis aliterius corporis lucidi.

Ex quibus omnibus apertum relinquitur quomodo secundum sententiam Sancti Thomæ effectus ita causatur à diuersis causis, ut oro diuersitate causarum debeant in effectu assignari distinctæ rationes, quarum quælibet per se, & directe causatur à propria causa V. C. in igne producto fieri illius per se, & directe causatur ab hoc igne generante, qui non causat formam ignis producti secundum se: sed coniunctionem illius cum materia: ratio vero ignis directe sit à causa quæ non est ignis, qualis est vniuersalis causæ, c. cælum: ratio denique entis per participationem causatur per se, & directe à Deo, qui est ens per essentiam, & hac ratione S. Tho.

prima parte, quæst. 49. articulo quinto, ad primum docuit, quod diuersis rationibus in effectibus debent assignari diuersæ causæ, quod inquirerebat. Secundus sensus quæstionis.

Sed tamen quamuis hæc veritas sit & à Sancto Thoma doctæcum hoc tamen non desunt inter eius expositores qui eius nominis obliti, vel eius nomine dissimulato contendant hanc doctrinam falsam esse. Primo, quia Arist. hic cap. 3. ad finem, ita accomodat rationes formales causarum rationibus effectuum, ut vniuersales causas reddat vniuersalibus effectibus, & ita inquit effectui singulari. Respondet causa singularis, & rationi generis in effectu respondere rationem genericam in causa, & specificam specificæ: falsum ergo est, quod agens vniuersum, non ita causet proprium effectum, ut cuiuscumque, rationi effectus correspondeat per se propria ratio in causa. Secundo, quia quando ignis producit ignem non tantum causet. Coniunctionem formæ totalis ipsius ignis cum hac singulari materia: sed etiam per se causet ipsam rationem formalem ignis: falsum ergo est secundum dictum, Sancti Thomæ, antecedens patet. Quia quando Deus cum igne concurrat ideo producit ignem, & non aquam, & quando concurrat cum aqua, ideo causet aquam, & quia operatur secundum existentiam secundarum causarum, inter quas ignis natura sua determinatus est ad producendum ignem sibi similem, & similiter aqua ad producendam aquam &c. Vltimo, quia ex eo, quod causa vniuersa per se producat formam effectus sibi similem in specie: non sequitur, quod producat propriam formam, ut Sanctus Thomas, intulit in sua ratione, neque enim ex eo, quod ignis producat ignem in quantum talem, & ita per se causet rationem formalem ignis: sequitur, quod causet omnem ignem sicut ex eo quod Deus creatione producat aliquod ens in quantum ens, non sequitur, quod illa

productione producat omne ens, sicut ergo ad hoc ut Deus verè dicatur producere ens in quantum ens sitis est, quod producat aliquod singulare ens secundum omnem entitatem, quæ habet esse, ut ignis verè dicatur producere ignem in quantum talem, ac proinde per se causare formam ignis satis est, ut causet aliquod singulare ignis, secundum rationem formalem ignis, quæ in eo reperitur.

Eandem veritatem, & doctrinam S. Thomæ tribus alijs obiectis non longe difficilioribus impugnavit, quod magis est Care, ipse articulo quarto ubi supra, nec tamen propter illas deservit suum authorem prima est contra id quod S. Thom. negat, causam scilicet vniuersam per se causare directe, & primo formam ipsius effectus, contra hoc est, quod agens præcipue vniuersum habet producere sibi simile: ergo ex natura sua habet causare in effectu formam eiusdem rationis cum propria, tenet consequentia. Quia forma effectus est fundamentum similitudinis, quam ille habet cum propria causa. Unde producta semel forma effectus cessat actio assimilationis. Secunda ratio contra illud tertium, quod asseruit Sanctus Thomas, quod ut aliquod agens producat formam effectus, ut talem, ac proinde directe causet esse, quod sequitur talem formam, & verè dicatur producere effectum, quo ad fieri, & quoad esse non debet habere formam eiusdem rationis cum forma effectus: sed debet esse agens æquiuocum. Contra quia artifex causet in statua propriam rationem formalem in quantum talem, & similiter medicus causet sanitatem, cum tamen neuter eorum causet has formas, quantum ad esse: sed solum quantum ad fieri: ergo, in alijs agentibus æquiuocis effectus non pendet à causa quantum ad esse: sed solum quantum ad fieri.

Vltima ratio contra rationem quam colligit S. Thom. quod ex eo, quod agens

Q 5

vniuerso-

F. P. de Oña, Cōmen. super vniuers. Physicam Arist.

vnuiocum causaret formam effectus causaret propriam in seipso. Contra est quod quoddam principium cui inuenitur ista ratio, scilicet producat aliquā formam, vt talem producat eam vbiquumque est, est falsum: ergo ratio est inefficax, antecedens patet. Quia corpora coelestia causant in corporibus inferiorum rationem formalem corporis, & substantiæ: non tamen causant talem rationem in seipsis. Tum etiam, quia hoc principio destruitur axioma ab omnibus philosophis receptum, simile producat simile. Nam si agit sibi simile: ergo prius quam agat habet formam, quæ est fundamentum assimilationis: si vero eius actiuitas ad productionem similis necessario requirit, vt possit producere eandem formam vbicumque sit. Sequitur, quod non supponat formam, quæ est fundamentum assimilationis. Nec enim supponit id cuius est productiuus: quare hæc contradictio destruit principium in quo ratio S. Tho. fundatur.

Vt istas obiectiones soluat Caietanus notat vbi supra. §. ad primum quod quando Sanctus Thomas dixit talia quæ agentia causare effectus tantum in fieri, non autem secundum esse, & quod causæ vniocæ non causant formam effectus, vt talem, & ita neque esse quod consequitur illam formam, consulto addidit illam particulam directe. Nec enim potuit, nec voluit negare, quod causæ vniocæ in effectibus causent esse, & rationem formalem, quia cum fieri non sit aliud, quam acquirere esse agens, quod causat fieri, necessario causat esse, & cum fieri verbi causa, ignem non sit aliud, quam acquirere rationem formalem ignis, non potest agens causare ignem secundum fieri, nisi causet etiam formam ignis, & esse, quod illam consequitur: solum ergo voluit distinguere modos, quibus diuersæ rationes in effectibus causantur à diuersis causis: Cum dixit effectum agentis vniocæ directe causari

ab illo. Tantum secundum fieri effectum vero agentis æquiuoci, qualis est lumen respectu Solis causari ab agente directe non tantum secundum fieri: sed etiam secundum formam, & esse, & illam consequitur.

Quibus positis ad primam objectionem respondeo, quod cum rationes vniuersales effectuum secundum omnes philosophos non causentur directe: sed indirecte ad causationem rei singularis, quando Aristoteles capite docuit effectibus vniuersalibus debere acontinuari vniuersales causas, loquitur de rationibus effectuum, quæ non directe, & primario causantur: sed secundario, & indirecte, quibus verum est. Respondere rationes vniuersales in causis, quæ tantum indirecte, & secundario causant: hoc autem non pugnat cum doctrina Sancti Thomæ, qui tantum, (vt explicauimus) loquitur de ea ratione quam secunda causa primo, & directe attingit in effectum, qui in agentibus vniocis tantum est fieri, non tamen negat secundario, & indirecte attingi totam rationem formalem effectus, & omnes eius gradus, quibus nihil prohibet comparari eisdem gradus in causa, vt illos comparauit Aristoteles. ¶ Ad secundam dico, quod quando ignis producit ignem, & causat fieri ipsius ignis generis, & etiam eius formam, & esse quod illam consequitur: sed diuersimode. Quia vnum primo, & directe: alterum verò secundario, & indirecte, nec verum est, quod Deus concurrat cum igne generante ad hoc vt ipse ignis: etiā vt motus à Deo directe & primo causet rationem formalem ignis generis, & esse, quod illam sequitur: sed Deus tantum dicitur operari cum causis secundis, & earum existentiam, quia concursus Dei modificatus, & determinatus secundum genus causæ materialis in ipsa causa secunda, quemadmodum causa secunda aqua verbi causa natura sua determinata est ad attingendum di-
recte

recte fieri alterius aquæ, scilicet con-
iunctionem formæ aquæ cum eius ma-
teria, ita Dei concursus directe & pri-
mo non tantum attingit fieri aquæ ge-
neris, sed etiam totam rationem formæ
lem aquæ, & esse, quod illam consequi-
tur, & permanet transito fieri. ¶ Ad
tertiam objectionem commodius res-
ponderetur cum soluamus postremam
quam fecit Caietanus ad cuius primam
objectionem dicendum est, quod ut ve-
rum sit axioma, quod inter philoso-
phos vulgo circumfertur, quod scilicet
agens præsertim vniuoco agit sibi si-
mile secundum formam, quæ est illi
ratio agendi satis est, quod tale agens in
directe, & secundo producat for-
mæ effectus in qua fundatur similitudo,
nec enim in ipso axioma posita est
particula directe. Vel secundo respon-
detur cum ipso Caietano verum esse
axioma, ita ut immediate, & de omni-
bus agentibus intelligatur: non ta-
men eodem modo in omnibus: sed in
æquiuocis, quod agens immediate pro-
ducit sibi simile, & quantum ad fieri, &
quantum ad esse intellige immediatio-
ne virtutis, non enim omnis æquiuoca
agentia possunt immediate supposi-
ti attingere effectum, ut patet in celo:
in vniuocis vero etiam agens immédia-
te producit simile: non tamen quantum
ad esse: sed quantum ad fieri. Ad secun-
dam Caietani dicendum, quod eodem
modo verum est artificem non causare
formam statuæ in quantum talem, ne-
que etiam medicum formam sanitatis,
sicut dixit S. Tho. in artificialibus for-
mam domus non causari directe & pri-
mo, ut talem, ab ædificatore, & innatu-
ralibus formam ignis, ut talem, non cau-
sari directe ab igne generante: aduer-
tamen non negare S. Tho. non per se
causari ab ijs agentibus, ita ut existeret
causari ab illis per accidens: cõstat enim
nihil istorum causari per accidens ab
ijs agentibus: sed sumptis hoc loco par-
ticulam per se, ut distinguitur contra per

aliud qua ratione est. idem quod per se
primo, ut dixi primo postea. cap. 4. & ita
in proposito illud secundum S. Th. cau-
sari per se a quo effectus immediate, &
non ratione alterius necessario depen-
det, & quia sic pendet effectus secundus
fieri ab agente vniuoco dixit, quod secun-
dum fieri per se causatur ab illo; quia
vero secundum formam, & esse quod
illam consequitur effectus non pendet
ab agente vniuoco primo & immédia-
te: sed medio fieri, idem dixit effectum
secundum formam, & secundum esse
non causari per se ab agente vniuoco:
agentia vero æquiuoca quia producant
formam effectus per se primo in quan-
tum talem, idem effectus ipsi quos cau-
sant pendet ab illis, & secundum fieri,
& secundum esse, quod permaneret trá-
sacto fieri. Ad tertiam objectionem
Caietani concedendum est rationem
Sanc. Thom. fundari super principium,
quod ibi adducitur negandum tamen
est illud esse falsum si recte intelliga-
tur: debet autem intelligi de causa, &
effectu quatenus in causalitate, & de-
pendentia se recipiant per se primo,
ita, ut effectus per se primo habeat de-
pendentiam a tali causa, & causa per se
primo sit productrix talis effectus: hoc
autem modo intellectum principium,
cui inicitur S. Thom. non solum est vo-
rum: sed & per se notum. Nam si hu-
manitas Platonis generis per se primo
dependeat ab humanitate. Socratis ge-
nerantis, ubicumque reperitur secun-
dum eandem rationem specificam pen-
debit ab illa cum enim ea, quæ per se
primo conueniunt conueniunt insepara-
biliter si pendere a tali causa conueni-
per se primo huic humanitati: conueniat
etiam cuiuscumque habenti eandem rationem.
Rursus si humanitas Socratis generantis
est per se primo productrix humanitas
Platonis, ubicumque illa sit, secundum
eamdem rationem producet eam. Cum
ergo humanitas Socratis sit eadem
rationis specificæ, cum humanitate
Plato

F.P. De Oña Comment.

Platonis, si per se primo sit productivus, illius erit etiam productiva sui, quod est absurdum, ad quod adducere nō debatur ratio Sancti Thomæ. Ad primum autem ex duobus, quibus Caietanus oppositum intendebat probare, relicta illius solutione, in qua existimat in corporibus celestibus non reperiri rationem vniocam corporis, & substantiæ cum ea quæ est in corporibus inferioribus, dicendum est rationem corporis, & multo magis rationem substantiæ in ijs inferioribus non causari per se primo à cælis: sed ab Idæi corporis, & substantiæ, quæ reperitur in Deo: hæc autem non habet formaliter necdū vniocæ rationem corporis: sed tantū eminenenter rationem vero substantiæ, licet habeat formaliter non tamen vniocæ, & ex ijs facile soluitur obiectio quam ad hūc locum remisimus. Patet enim ex dictis, quod si quando ignis generat ignem produceret formam ignis geniti in quantum talem, quia illam produceret per se primo, sequeretur etiā, quod produceret in se formam propriā: quāvis autem Deus quando creat aliquid ens per se primo producat totam entitatem illius: non tamen producit simul omne ens: ex hoc autem quod per se primo producat entitatem sequitur, quod sit productivus omnis entis: non tamē inde potest inferri, quod sit productivus propriæ entitatis, quia entitas Dei non est eiusdem rationis cum entitate effectus, quem producit, sicut natura ignis producti est eiusdem rationis cum natura ignis producentis, quia ergo aliter causat Deus entitatem in re à se producta, quam ignis generans causat formam in igne genito. Nam Deus causat entitatem per se primo: ignis autē causat formam sui effectus per aliud, scilicet medio fieri, idē Deus causat quemcumque effectum, non solum quantum ad produci: sed etiam quantum ad esse, & conservari: ignis vero causat ignem solum quantum ad fieri: non autē quan-

super vniuer. Phys. Arist.
tum ad esse, quod manet transito fieri modo explicato. Tandem ad alterum, quod contra idem fundamentum obijciebat Caieta, negandum est. Inde sequi falsitatem illius axiomatis: sed verum est vniuersaliter in omnibus agentibus, quod agunt sibi similia: sed est differentia. Nam agens æquiocum producit effectum sibi similem non secundum eandem rationem in specie: sed secundum altiorē, quam effectus, in quantum potest imitatur, & hæc altior ratio agentis est fundamentum similitudinis, quam in eo eius actio, præsupponit: sed ex alia parte quamvis illius actiuitas per se primo sit ratio producendi formam effectus in quantum talem ac proinde omnem formam, quæ habeat eandem speciem non sequitur, quod sit productivum propriæ formæ, quia illa non est eiusdem rationis cum forma effectus: sed longe præstantioris: agens vero vniocum, quia non producit formam effectus in quantum talem per se primo: sed tantum producit effectum quantum ad fieri, licet medio fieri causet formam, & esse, quod illam cōsequitur: præsupponit quidem eius actio in ipso agente formam, quæ sit fundamentum assimilandi sibi effectum: non tamen sequitur, quod producat illam, quia vt explicuimus non producit formam effectus in quantum talem, & ita nulla est contradictio, & hæc sufficiant de hac difficili questione.

ARTICVLVS. IX.

Verū idem numero effectus possit pendere à pluribus causis, efficientibus totalibus?

Vtrum, quod possit à pluribus partialibus constare, Nam vnum, & idē

potest fieri calidum, ut sex, pariem illius caloris recipiendo ab vno partem ab altero similiter, quæ possit pendere à pluribus causis diuersorum generum diximus art. 5. quæst. 12. ad quartum præterea, quod possit pendere à pluribus essentialiter subordinatis, seu accidentaliter, patet ex dictis art. 6. idcirco in titulo articuli additæ sunt illæ particulæ totalibus, eiusdem generis non subordinatis. Ut utrum vnus numero calor possit produci à diuersis ignibus à quouis, ut à causa totali, & adhuc potest intelligi dupliciter hæc quæstio. Primo utrum de facto vnus idem numero effectus possit esse productus ab eiusmodi causis. Secundo utrum ille effectus, qui de facto fuit solum productus ab vna causa totali V. G. hic calor ab hoc igne. V. inquam ille idem calor potuisset produci ab alio igne, si in eodem tempore, & loco idem passio fuisset applicatus.

Quo ad primum est prima opinio id implicare refertur S. Thom. 1. p. quæst. 51. art. 3. & 3. p. quæst. 81. art. 2. & 5. Metaph. lect. 2. Caieta. 3. p. quæst. 77. art. 6. Ferra. 3. cōsequētia. 68. Sōcin. 5. metaph. quæst. 6. Iauch. ibi quæst. 7. Vicomercat. 5. Metaph. cap. de causis Auerro. ibi Tart. 2. Phil. quæst. 1. dubio. 1. Duran. 2. d. 5. nisi in illis inquit causis esset eadē numero virtus eo pacto, quo in Patre, & Filio est idem principium spirandi Spiritum sanctum.

Secunda opinio asserit posse fieri naturaliter Gabriel. 3. d. 1. quæst. 2. Ocham & alij ibi 3. opinio media posse fieri supernaturaliter tantum referuntur Caieta. 1. 1. p. quæst. 51. art. 3. Scot. 2. d. 20. quæst. 2. Capreol. ibi. d. 2. quæst. 1. ad quintum contra tertiam conclusionem, licet in 2. d. 20. quæst. 1. ad 3. oppositum senserit, scilicet quod implicat.

Prima conclusio naturaliter id fieri non potest, ita Arist. 5. Metaph. tex. 2. dicens accedit multas eiusdem causas esse, ut statum statuarij; & æ: sed non eodem modo, sed hoc quidem, scilicet æs,

ut materia: illud vero, scilicet statuarij, ut inde motus, id est ut causa efficiens: idem ait. 2. Phys. & Themist. & Albert. & authores primæ & tertie opinionis, & ita hæc conclusio est contra secundam opinionem. Probatur primo quia salte agentia corporea, quæ producunt effectus diuisibiles non possent naturaliter æquæ applicari passo, atq; adeo absolute loquendo non poterunt producere effectum eundem numero idem ex defectu prædictæ applicationis, dixi effectus diuisibiles, quia de anima rationali, & de alijs quibusdam si forte dantur aliquæ indiuisibiles non vrger hæc ratio: possent enim duo equi V. G. partialiter disponere materiam aqua, post instanti edducere anima equi, quæ si indiuisibilis est, quod arriuerat hoc argumentum posset totaliter ab utroq; edduci e potentia materiæ. Secundo ergo probatur conclusio, quia natura abhorret superfluum quale esset quod idem numero effectus totaliter esset ab illis duobus causis cum quævis sola non vnus sufficeret, quæ vnaq;. Tertio à priori effectus est vnus numero, quia producit in hac numero materia in hoc tempore ab hoc numero agente: ergo idem numero effectus non continetur in causis omnino distinctis. Eiusmodi cōfirmo, quia si hic & nunc applicem manum huic igni cerce alius numero calor producet, ac si applicuisssem alteri igni, & etiam transacto hoc tempore, vel instanti si iterum applicem producet alius calor numero distinctus in causis ergo numero distinctis & non subordinatis non continetur idem numero effectus: atque adeo ne potest produci ab illis.

Obijcies primo si duo agentia constitueretur à Deo penetrata prope aliquod passum summe dispositum ad illorū formam recipiendam, tunc si illa relinquereatur suæ naturæ producerent vnū numero formam. ut causæ totales, quia esse penetratæ non impedit illarum actiuitatem; & tunc non est cur vna agat in vnā

vnam partem materie: altera in alteram, nec potest dici, quod vna cessat, altera non: ergo non posse produci vñū numero effectum à duabus causis totalibus non repugnat, saltem ex eo quod indiuiduatio effectus per se sumatur à causa: sed repugnat per accidens in agentibus corporeis eo quod hæc non possunt esse æque approxmata. Secundo potest quis operari propter duos fines totales non subordinatos V. C. ambulare propter sanitatem, vel propter videndum amicum. Cur ergo non potest idē effectus esse à duobus efficienibus, sicut à duobus finibus: Tertio Michael, & Gabriel possunt simul detinere rotam, vt causæ totales V. C. si quis impri-
mac totum impulsu requisitum ad illam detinendam ne moueatur. Quarto vna numero relatio in opinione D. Tho. pendet totaliter à duobus terminis, quia pater V. C. vna numero paternitate refertur ad plures filios. Cur ergo similiter vnus numero effectus pendere non poterit à pluribus causis totalibus.

Ad primum Tabell. ait, quod tunc illa duo agentia penetrata non agerent, ne sequeretur quoddam ingens absurdum in natura, quod vna materia recipere duas formas eiusdem speciei, sicut alij affirmant, quod Globus igneus positus in medio centri, & cui vndiq; pateret additus ad suam spheram non moueretur, quia deberet fieri diuisio illius ignis in omnē partem, quod est impossibile; nec enim est maior ratio. Cur hæc, quam illac moueatur? hæc solutio à multis iudicatur incredibilis, & merito absolute prolata. Sed Respond. quod si Deus illa duo agentia omnino relinqueret suæ naturæ mihi certum est quod non agerent, nec ille ignis moueretur, & sic in alijs, & (vt dixi supra) id mirum videri non debet. Nam si experimur, quod entia naturalia habent motus contrarios priuæ inclinationi naturali, vt quod aqua ascendit, & aer descendit, ne vacuum quod est ab-

surdum in natura sequatur quid mirum si suspendant propriam actionem, quando si agerent sequeretur, quod eadem materia efficeretur duabus formis eiusdem speciei, quod absurdissimum est. Confirmo, quia aqua non producit motum naturalem: sed illum suspendit remanens ipsa suspensa, vt videt vacuum posset aliquis affirmare, quod vnus ignis ex illis duobus cederet alteri ad hoc vt sequeretur effectus eiusdem speciei cum vtroque, quem quisq; appetit ex natura sua; quæ solutio non mihi displicet omnino cum quibus illorum magis appetat producere illum effectum indiuiduatum à se ipso, quam ab alio agente non appareat illa ratio in proprijs naturis illorum ad hoc, vt vnus cedat magis, quam alter. Resp. ergo, quod tam in illo casu penetrationis quam cum in natura contingunt aliqui casus in quibus ipsa natura non habet vires ad vitanda omnia absurda; tunc pertinet ad authorem naturæ vniuerso præsidente specialiter illam dirigere, quæ tunc est anxiosa, & dubia, quæ directio illa erit quæ conformior est naturis rerum, & minus mirabilis: talis autem videtur esse in casu proposito, si Deus concurrat partialiter cum illo vtroque agente, ita vt concursus quem tribueret vnicuique, si ab altero esset separatum illum partialiter vtrique, partem vni, partem alteri. Ad secundum Mart. ill. 1. de generatione quaestione 8. ad 9. concedit antecedens in finibus operantium voluntarie Albert. concedit illud vniuersaliter, quia inquit fines influunt aliquid in effectum. Sed Resp. primo illos duos fines concurrere partialiter: fieri enim nequit, vt propositis duobus finibus non subordinatis electio non sit vehementior, & intensior propter vtrumque, quam propter alterum tantum, loquendo naturaliter. Nam certe, qui appetit hoc, & illud quoduis diuisiue magis appetit vtrumque, quam alterum. Secundo Respond. quod

quod forte ibi est duplex actus electionis (de quo alibi) quivis causatus aduersa intentione diuersi finis. Ad tertium Resp. quod illi duo Angeli imprimeret distinctos impulsus partiali ratione quorum illa rota esset immobilior duplo magis, sicut si mouerent illam velocius duplo magis moueretur, quam si vnus tantum illam detineret, aut moueret. Ad quartum quidā dicunt, quod illa relatio partialiter terminatur ad vnum quemque terminum, quia magis extenditur ad plures, quam ad vnum; sed certe in illa opinione D. Tho. sciendū est, quod patet tota sua relatione referatur ad quemque Filium, & extendi ad plures nō est per hoc, quod illa relatio in se immutetur. Respond. ergo negando consequentiam, quia in opinione D. Thomæ licet relatio specificetur ad termino: non tamen indiuiduatur, quia ad terminos numero distinctos, sufficit relatio vna numero.

Secunda conclusio, quod in prima conclusione dixi fieri non posse naturaliter, ad nō implicat contradictionem, ita auctores tertie opinionis, nec oppositum sentit S. Tho. locis citatis pro prima opinione: nullum enim verbum dicit, vbi significet se loqui de potentia absoluta, imo 3. p. quæst. 67. artic. 6. docet, quod plures simul quivis, vt causa totalis possunt baptizare vnum, & eundem, & conferre vnicui numero Baptisma, & quæstio. 82. artic. 2. docet, quod similiter possunt plures consecrare vnum numero hostiam, vt fieri solet in sacerdotū ordinatione, & hæc sit prima ratio pro conclusione. Res. quidā Deus tunc non concurrat tanta virtute cum quouis illorum, ac si seorsum ab illis operaretur, vt nos diximus de concursu, quem Deus præstaret duobus agentibus penetratis. Contra, nam vt docent prædicti Theologi supra quivis illorum baptizantium, & consecrantium debet operari independenter ab alijs alijs nihil ageret, quia ex naturæ institutionis baptismi, & consecratio-

nis peritur, quod quamuis agat, vt causa totalis: ergo ex vitalis institutiones Deus concurrat cum quouis illorum, vt cum causa totalis: ergo præstat totale concursum. Secundo probatur conclusio, posset Deus facere, vt dux formæ, quæuis totaliter eandem materiam, seu subiectū informaret; quid enim implicat eandem materiam informari, i. est duplici forma ignis, seu duplici calore vt octo: ergo similiter id potest fieri in causis efficientibus. Tertio secundū Theologos est S. Tho. 3. p. q. 3. artic. 6. omnes tres personæ diuinæ possent suppositare, & subistare, quæuis totaliter eandem numero humanitatem, sicut modo suppositant diuinam, ita vt omnino, & æquē perfecte esset suppositata in quavis atq; in omnibus. Quarto causa vniuersalis, & particularis producant eundem numero effectū, quæuis totaliter in suo genere: ergo non implicat eundem numero effectum contineri totaliter in causis numero distinctis. Obijcies simili argumento probaretur id posse fieri, naturaliter. Resp. non ita est: sed argumentū probat, quod non posse id fieri naturaliter, nō proveniet ex eo, quod multiplicet absolute loquēdo: sed ex eo quod vt docuimus, quæuis causa particularis appetit naturaliter producere effectum sibi simile, quantum fieri potest: atque ad eō sibi similem in indiuiduo, quæ maior similitudo est, quam specifica: sic enim magis conseruat suum proprium esse, & hæc ratione appetit effectum: indiuiduari etiam ab alia: at causa vniuersalis, vt sic licet intendat sibi simile, quodammodo (vt dixi supra) tamen absolute intendit producere effectum similem causæ particulari: tunc enim immediatius consulit bono causæ particularis, quam proprio, & ita particularis, & vniuersalis non intendunt diuersos fines immediatos: sed eisdem eodem modo, quo causæ diuersi generis concurrentes ad eundem effectum.

Contra conclusionem est primum argumentum

gumentum effectus est totaliter ab hac causa: ergo nullo modo est ab altera, ne go consequentiam, alias eodē modo cōcluderet, quod si est totaliter à causa particulari non est à causa vniuersali. Particula ergo totaliter potest summi dupliciter, id est ita ab hac, quod non ab alia, & sic nego antecedens, vel non partialiter ab hac, & nego consequentiam. Dices ergo scilicet hac causa non fiet effectus, ergo cōsequentiam. Quia sufficere producitur à quauis. Secundum argumentum effectum productum ab vna causa non potest, post alia eundē producere: ergo nec simul poterat. Primo nego consequentiam: post enim inuenitur subiectum in actu, & non in potentia: secus quādo simul agebat cum alia. Secundo nego antecedens, loquendo super naturaliter (vt dicam infra.) Tertium ergo aliquid iussit vna, quod non alia: sunt enim distinctæ actiuitates: ergo effectus non est totaliter à quauis. Confirmatio, quia vna sublata aliqua actio tollitur: atq; adeo aliquis effectus. Resp. argumentum supponit falsum actionē videlicet esse quid distinctum ab effectu productum, & simili argumento probaretur, non posse eundem effectum totaliter esse à causa vniuersali, & particulari quo autem pacto ex agente fiat non agens sine eo quod denominat esse aliqua entitas: sed per hoc tantum, quod effectus alterius non pendeat ab illo agente; dicitur quādo de motu termino. Quartum argumentum effectus est vnus numero, quia ab vno numero agente, vt probauit tertia ratio primæ conclusionis: ergo &c. quidā Resp. quod effectus qui produceretur ab illis causis totalibus esset numero distinctus ab his, si produceretur seorsum à quauis illarū, quæ solutio est omnino falsa, quia tunc ille effectus aliquam rationem indiuidualem participaret ab vna, quam non ab alia: ergo non esset totaliter à quauis: sed partialiter. Resp. ergo argumentum tantū probare, id non posse fieri naturaliter (vt

dixi argumento quarto pro secunda conclusionē.)

Tertia conclusio effectus; qui in hoc instati productus est ab hac numero causa non posuisset naturaliter produci ab alia numero distincta ita Marsill. 1. de generatione quæst. 8. conclus. 2. & 2. sententiarum quæst. 2. art. 2. conclus. 8. Soncin. Iabell. Capreol. & Ferr. vbi supra Nimph. 5. Metaph. quæst. 1. colligo ex 8. Tho. quodlib. 5. art. 8. vbi ait, quod si duraret status innocentie non produceretur ijdem omnino homines, qui nūc producitur, quia in primo statu vnus homo non habuisset plures uxores, nec nascerentur hi, qui nunc ex adulterio, & fornicatione, ita vt eadem persona, & haberet filios legitimos, & illegitimos: atq; adeo nec nascerentur horum filiorum filij. Hæc conclusio patet ex tertia ratione posita pro prima conclusionē, quæ nō videtur spernenda, licet Fonseca. 1. Metaph. 11. quæst. 3. sect. 8. doceat, quod cur potius hic numero gradus caloris, hic equi, &c. magis ab hoc agente reproducatur, si causæ secundæ querantur: nulla prorsus est, & ideo in ijs vbi ratio ex causæ secundæ reddi non potest recurrentia est ad diuinæ voluntatis determinationem, præ definiendumq;. Secundo alias idem numero effectus possit naturaliter vni produci; quia si non est diuersus eo quod sit à diuersis agentibus nec erit ex eo, quod sit in diuersis reoribus, vel subiectis. Obijcies primo non ne pulli, quēdā eduxit hæc gallina eundem numero eduxit hæc altera, quæ illi ouo incubunt. Marsill. id concedit. & tunc concedit, quod gallina edducens, vt sic est causa per accidens Pulli, & reuera ita est. Nam vt fertur, & videtur rationi cōsonum si aliud animal specie diuersum V. C. aufer foveret illa oua edduceret, & pullos eiusdem speciei, ac edducit gallina, quod si gallina inluit in illum effectum, tunc ait Albert. erit diuersus saltem quo ad illam partialem effectum. Dices secundo eadem imago, quæ producta

ducta est ab hoc artifice potuisset esse producta ab alio: ergo similiter potuisset contingere in agentibus naturalibus. Respondeo primo solet, concedendo accidens, quia ibi artifex nihil ponet: sed applicat: sed Respo. & melius, quod figura resultans ex illa applicatione esset numero diuersa, sicut ars & exemplar, quæ sunt principia effectiua illius sunt numero diuersa. Confirmo, quia cum destructa domus reedificatur confurgit figura numero distincta; nec enim naturaliter potest eadē numero omnino redire, quæ corrupta est: ergo ex eo quod figura cōsurgat ex illa applicatione, nō sequitur, quod sit eadē numero. Dices tertio effectū productum ab vna causa eundem numero potest alia cōseruare: ergo & potuit eundē producere cū cōseruatio, & productio nō distinguantur, nego consequentiā. Quia quando causa passum sibi a proximatū inuenit in actu eiusdē speciei cum eo per quem agens est in actu, tunc nō potest agere, quia nihil agit nisi in id, quod est in potentia ad actum simile ei quo agens est in actu cumq; quævis causa appetat dari sibi similia in rerum natura, & tunc non possit producere effectum, quasi ē proprijs visceribus manantem, & similē non modo in speciei: sed etiā in indiuiduo conatur cōseruare, quem inuenit sibi simile in specie. Dices permittat, vt corrupta tur forma producta ab alio agēte, & ita poterit inducere aliam sibi similiorem. Res. agens naturale necessitate nature cum primum applicatur agit necessario, & ita cum possit tunc non producere de nouo, sed cōseruare productum non potest non cōseruare.

Quarta conclusio quiuis effectus idē omnino nō potest per diuinam potentiā produci a quolibet agente, præter eo modo actus vitales, & creationem de quib; alibi. Probatur cōclusio, tum quia nulla apparet implicationis ratio, tunc quia fides docet, quod Deus media aqua, vt instrumento produci graui, medio igne

inferni agit in spiritus, medijs quibusdā verbis conuertit panem, & vinum in corpus, & sanguinem Christi, de quo supra diximus latius.

ARTICVLVS. X.

Vtrum causa efficiens per se principalis alia sit tantum efficiens, alia etiam conseruans effectum?

HÆc est vltima submissio efficiens per se in cōmuni, & ideo huc vsque illā relinquimus, quia ex dictis supra facilius redderetur in qua re, quidā vniuersæ ab omni causa equiuoca pēdere suū effectū, tam in fieri, quam in esse & cōseruare dicunt, ab vniuoca vero tārtū inferi, quod ita absolute dictū nō potest defendi, vt ex infra dicendis patebit, ideo alij restringunt ad causam equiuocā habentē tres cōditiones. Prima quod absolute sic causa principalis non instrumentalis, nec minus principalis, & ita licet assensus primorū principiorū sit causa equiuoca, assensus conclusionis, & actus ipsius habitus, & volitio finis volitionis mediorū, & obiectum specierum etiā earum, quæ sunt in sensib; internis: possunt tamen ij effectus cōseruari, siue suis causas, quia causa principalis, & assensus conclusionis, quā ipsius habitus est ipse intellectus, volitionis autem mediorū voluntas, specierū autem internarum ipsa anima, & eius potentie. Secunda conditio, quod effectus causæ equiuocæ sit per se ab illa secundū formam sibi propriam, & connaturalē ita vt non sit per se, nisi ab illa causa, ideo licet equiuocæ & asina V. C. sint causæ equiuocæ muli Sol & forte piper ac vinum caloris quia tamen mulus per accidens producit ab illis causis: calor vero non ita per se. Sole pipere, ac vino quin possint fieri ab alijs causis, vt ab igne V. G. ideo hi effectus

R

ctyo

Atus non pendent ab his causis in conseruari: causa enim per se primo caloris nō est Sol, vinum, aut piper: sed calidum, vt sic, & ita si lux producta à Sole, & à candela sunt eiusdem rationis non mirū, si ea quæ producta est à Sole possit conseruari à candela in absentia Solis, quia tūc causa per se primo lucis non est Sol: sed lucidū, vt sic. Tertia conditio, quod talis effectus producat in subiecto extraneo, & in ita imperfecto, & hanc videtur significare S. Tho. 3. contra Gent. 65. Dī ait impressio agentis cessante actione non remanet in effectu, nisi talis impressio vertatur in naturam effectus, & ita lumen nō conseruatur in aere cessante actione solis, quia est in aere vt in subiecto extraneo & in situ imperfecto, nec disponit illum ad recipiendam formam substantialem Solis cū aer ex natura sua non possit fieri Sol, hæc conditio nō ad libitum videntur consistere, tantū vt ex illis fugiatur vis argumentorum; peto enim primo, cur à causa equiuocamini principaliter, aut instrumentaliter non pender effectus minus principaliter in conseruari eo modo quo in fieri, sicut à causa magis principali dependet in vero quæ principaliter. Secundū homo secundū suam propriam formā est causa equiuoca seminis, & virtutis seminalis, & embryonis viuientis tantūmodo vitæ plantæ, vel animalis, quia tamen effectus nō pendent ab homine in conseruari possit. Res. hoc effectus in viuētib⁹ perfectis conseruari. Scz nina: tamen argumentū vrget in seminibus multorū aliorum viuētiū, vt arboris, &c. quæ conseruantur in absentia suarum causarū. Tercio lux producta à Sole est effectus vniuocus, & in orbe Lunæ est, vt in subiecto æque perfecti ordinis, ac est in Sole multo magis quā calor in aqua, & tamen nō conseruatur in absentia Solis: cum tamen calor in aqua habeat terminū corrumpens, non ita lux in orbe Lunæ: cur ergo calor in aqua aliquandiu conseruatur absente igne: lux vero in aere, vel or

be Lunæ, neq; per momentum. Confirmo, quia si calor remissus existens in aqua non expelleretur à contrario corrūpente certe ex vi non conseruationis ab igne, nunquam desineret esse: cur ergo lux ita cito desinit esse tantummodo ex vi non conseruationis. Pro solutione. n. primo quasdam entitates ex natura sua ita consistere in fieri, & non nisi dum sunt habeant esse, saltem secundum quod tales sunt, vt sunt actiones & motus, vt sic tam immanentes quam transseunt, & secundum quosdam etiam sonus de quo alibi: cum ergo harum rerum esse, vt sic non sit nisi in fieri non mirum, si à quibus pendent in fieri pendeant in esse: atq; adeo de his non est difficultas: sed de illis, quæ post ipsum fieri permanent in esse de quibus nume. 2. cū S. Tho. 114. 1. aliquid conseruari ab alio dupliciter, vno modo in directe, & per accidēs, sicut ille dicitur re conseruare, qui remouet corrūpens, vt conseruat puerū, qui custodit ne cadat in ignem alio modo dicitur aliquid rem conseruare per se, & directe, quādo scilicet illud, quod conseruatur pēdet à conseruante, ita vt sine eo esse non possit.

Resp. ergo ad quæstionem propositā, vel quod igitur est simpliciter, & absolute eiusdem rationis cum agente, vt est ignis cum igne homo cum homine, vel non si primum tunc non potest ab illo directe pendere in suo esse, quia non habet minus fixum, ac firmum talis esse fundamentum, ac ipsum agens. Si secundum ita quod ipsum productum est simile producenti, quodammodo tantum & non simpliciter V.G. est simile in aliquo accidenti, vt aqua calida est quodammodo similis igni Luna, & aer illuminati ipsi Soli semen cum sua virtute formatiua ipsi generati, & tunc vel id, quod grolucitur habet in se aliquid ratione cuius potest fieri simpliciter simile producenti, ita quod illa aliqualis similitudo in tali subiecto est via ad similitudinem simpliciter, & tunc absente conseruante,

Seruante, idest agente reuera perseueraret, nisi corrumpereetur ab aliquo contrario, vt aqua calida absente igne, etiā conseruaretur calida nisi expelleretur à forma ipsius aque, vel ab aliquo alio ratio est, quia tunc in aqua est aliquod subiectum V. G. materia prima, quæ ex natura sua fouet, & conseruat illum calorem vt cooperatur aliquo modo ad expulsiōem formæ aque, quam habet, & receptiuum formæ ignis ad quam est in via, vel id quod fit est quoddammodo simile, & non simpliciter, vel illud in quā non habet aliquid in se ratione cuius possit fieri simpliciter simile producenti, vt aer nec orbis Lunæ quantumcumque illuminentur non possunt fieri Sol naturaliter; nec potentia cognoscitiua, quantumcumque perfectas species recipiat ab obiecto non potest fieri ipsum obiectum, & tunc si tale subiectum simile quodammodo indigeat ab intrinseco, & ex propria natura accidente illo in quo est simile ad hoc, vt in sua natura, & perfectione conseruetur, tunc non minus fouet, & conseruat illud accidens, ac si disponderetur ad recipiendam perfectam similitudinem agentis, quia ergo omnes potentie internæ ab intrinseca sua natura habent posse elicere actus nō modo intuitiuos: sed etiam abstractiuos in absentia suorum obiectorum, ideō harum potentiarū natura est conseruatiua specierū in absentia obiecti, quia requiruntur ad illos actus: at quia sensus externi ex propria natura nō petunt habere actus, nisi circa obiectum præsens, ideō non habent radicem conseruatiuā specierum in absentia obiecti. Deinde quia aer non habet aliquid ratione cuius possit fieri Sol, & præterea ad proprias operationes non indiget luce, ideō non habet in se radicem conseruatiuā lucis qua ratione absente sole statim perijt lux hinc est nullā esse, nec dari posse creaturā independētem à Deo in suo esse, quia cum nulli creaturæ sit essentia le esse: sed accadat illi non minus, quam

aeri lux soli enim Deo est essentialie esse primo, nec ad momentum permanere possit nisi à Deo conseruaretur.

Hunc discursum videtur significasse S. Th. vbi supra, part. 104. 1. corpore, in quo reddit rationē, cur creatura indigeat vt à Deo cōseruentur, quælicet à multis iudicetur infirma si tñ reale intelligatur eā vim videtur habere quā discursus propositus maxime cū docet, quod quādo effectus est natus impresiōem agētis recipere secundum eandem rationem, quæ est in agente, tunc fieri dependet ab agente non tantū esse illius effectus: si vero effectus non sit natus recipere prædictā impresiōem, tunc non ait, quod tale agens semper conseruet effectū sed quod potest conseruare videre illum.

Ex dictis sequitur non omnē effectum equiuocū pēdere semper à sua causa, vt ostendimus infemine, & alijs & aliquē vniuocū pēdere à sua causa prima, sequitur, quod quādo aliquis effectus ex natura sua pēdet in cōseruari à sua causa secunda nō opus est, vt pendeat ab eadē omnino à qua est productus, sat est si ab ea, vel ab alia, quæ sat est potest producere talē effectū potest, & conseruare licet sit productus ab alia. Vnde si lux à sole causata, & à flama, vel à quouis alio luminoso sunt eiusdē species, tunc ea, quæ producta est ab vno potest ab alio cōseruari, & hoc nō tollit, quin ille effectus sit ex illis, qui permanere nō possunt nisi directē, & per se cōseruentur, & manu teneantur ab aliqua causa secunda. Ad argumēta vero, quæ nos proposuimus satis patet ex dictis non enim vrgent contrarios.

Alię sunt diuisiones causę efficiētis, quæ nō indigēt explanatione, vt qdetur causa in actu, & in potētia causa talis, & partialis causa cōsiliās, disponēs, seu præparās, & coadunās, vt medicus dicuntur causę iuuātes. Nā vt se reducat ad sanitatē prima causa sufficiens, & in sufficiens naturalis, & artificialis prima naturalis alia libera, alia naturalis, idest necesse operās, naturale. n. sumit dupliciter, vel vt

R 2 con-

condistinguitur tantū contra artificiale & ita comprehendit etiā liberum, vel vt condistinguitur contra liberū sumitur pro necessitate actus egimus de diuisione causæ efficientis in numero singulari, nūc agamus de diuisione causarū efficientiū in numero plurali, quoniam plures concurrunt ad eundem effectum.

ARTICVLVS. XI.

et vltimus.

Vtrum causæ efficientes plures concurrentes ad eundem effectum alię sint essentialiter, alię accidentaliter subordinatę?

Breuer (est enim Arist. iste complementū, & dubitatio appendix totius questionis) cōclusio affirmatiua, scilicet causæ efficientes plures concurrentes ad eundem effectum, alię sunt essentialiter, alię accidentaliter subordinatę cōmunis est Scoti. 1. d. 2. p. 2. art. 1. & recentiorum. 2. Metaph. c. 2. q. 1. sectio. 2. essentialiter subordinatę, seu per se subordinatę, causę sunt quando altera ex natura sua pendet ab altera in causando in illo genere in quo causat. Dixi ex natura sua, quia duo homines impellentes corpus, quolūneuter per se mouere potest pendent à se inuicem in impellendo: nō tamen per se, & essentialiter, quia vis impellendi vnius non pendet ex natura sua à vi impellendi alterius. Dixi rursus ex natura sua, quia non facit causarū subordinationem per se, quod vna alio modo, quam in causando dependeat ab alia quomodo in accidentaliter subordinatis filius dicitur productus ab abo & pro abo à quibus non per se, sed accidentaliter pendet eo quod, licet pater non age-

neret filium, nisi ipse sit genitus ab illo: tamen in generando filium, vt sic, non pendet ab illo. Vnde causę per se subordinatę ab accidentaliter subordinatis differunt primo quod illę dum produciunt effectus debent simul existere, quia in ipso causando actu habent dependentiam. Secundo semper sunt diuersę species absolute loquendo. Tertia ratio causando in superiori nobilior est, & perfectior, quam in inferiori: prædicta enim dependentia dari non potest in rebus eiusdem speciei: sed in illis in quibus superior causa continet eminenter, & virtualiter effectum producendum. Dixi in illo genere, quia causa materialis non dicitur essentialiter subordinata formę, nec omnino vnum genus causę alteri, licet vnum in digeat altero tanquam eo, sine quo causari non potest. Sed dices vtrum causę per se subordinatę pendeant adinuicem, vt dicunt Soto, & Iuniores, vel an sola inferior causa pendeat à superiori, vt docent alij? Respondeo quidquid sit de voce illa causa pendet, quę videtur non conuenire, nec dici inferiori nisi respectu superioris: tamen reuera Soto, & alij verum asserunt, quia in hominis generatione, ad quam concurrunt Sol, & homo vt causę per se ordinatę non minus pendet Sol ab homine generante, quam homo à Sole illeque significat Aristoteles hic capite secundo dicens Sol, & homo generant hominem: videtur enim locutus de ijs, quasi de mutuo ab inuicem pendentibus Deus etiam, licet absolute non pendeat in operando ab vlla causa secunda: si tamen operatur secundum leges ab ipso statutas potest dici, quod pendeat à causa secunda, quia Deus modo non producit vlla entia (naturalia dico) nisi simul concurrant causę secundę, & hæc satis de hac rota questione, & hic finem imponamus, vt quid ipse finis sit videamus.

QVAE

Q V A E S T I O V.

De naturalis entis causa finali.

Recolendum est, quod supradixi nostram considerationem causarum in particulari esse in ordine ad effectum. Vnde finalis causa. Vltimo eodem habet nec per hoc bili est habenda: multum enim conducit ei^{us}dem cognitio, & ad prædicta exacte intelligenda, & ad totam philosophiam: imo ad metaphysicam indagandam: de hac autem tria sunt examinanda. Primo si finis sit causa realis. Secundo, si actus intentionis finis sit virtuosus, & principium finalizandi. Tercio, si naturalia entia propter finem operentur.

ARTICVLVS. I.

Utrum finis, sit causa realis, & quid sit.

Conclusio affirmatiua, scilicet, quod finis sit causa realis, & bonum, & multiplex certa est, quam colligo ex Aristotele hic cap. 3. & nono. & secundo A Ethicorum primo, & primo Metaphysicorum. 6. & quinto Metaphysicorum. secundo, & secundo de Anima quarto, quæ solum indiget explicatione, & ita simul secundum singulas partes explicatur, & probatur.

Prima pars videtur per se nota, quia cum alicuius effectus causam finalem reddimus, tunc maxime quiescit intellectus: qui tamen nisi causæ rei cognitæ non solet quiescere. Confirmo, quia finis causat applicationem omnium mediocorum ad illum consequendum, & consecutionem sui ipsius secundum esse

reale. Præterea experimur nos operari sapientissime propter finem aliquem: nec enim fieri potest, ut dicit Aristoteles, primo ethi. secundo quod omnia propter aliud appetamus esset enim hoc modo sine ullo fine progressus, & ita non ster appetitus inanis esset, ac vanus: imo ait Aristoteles. ubi supra, quod causa finalis est potissima causa cunctorum actionum, siue artis, siue intellectus, siue etiam naturæ, & Socrates. apud Plato. in Phæd. adeo magnificat causam finalem, ut eam solam appelleret causam: cæteras vero vocet, quasi conditiones sine quibus finis non causat, verum est quod Plato in Thymeo tantum numerauit efficien-tem exemplarem, & materialem, quia hæc solæ tempore præcedunt effectum, & veteres negarunt finem esse simpliciter causam, quia finis ut sic, videtur opponi principio, ac proinde causæ: cum tamen reuera non opponatur: finis enim & si non est primum in executione, est tamen primum in intentione, ideo Aristoteles. 2. A Ethi. ad Eud. sine ait finem esse principium & fundamentum: dicitur tamē opponi principio non absolute: sed principio vnde motus oritur, id est causæ efficienti cui finis dicitur oppositus non oppositione repugnantia: sed relationis & quo & ad quod.

Finis ergo est bonum gratia cuius non tamen omne bonum est finis bonum enim est vel finis, vel medium ad finem, & alio modo bonum, nec omne quod est finis est bonum: potest etiam esse non bonum in re: sed apparens bonum. Illud ergo bonum, siue verum, siue apparens dicitur finis cum aliquid propter ipsum sit, aut fieri intenditur. Obijciens primo sublata ratione finis tollitur natura boni, ut docet Aristoteles. 2. Metaph. 2. text. 8. ergo non latius patet bonum, quam finis. Res. cō. Fosse. ibi sublato eo, quod expetitur propter se tolli etiam, quod expetitur propter aliud id enim gratia illius expetitur. Dices latius patere expetibile seu amabile propter se, quam si-

nem: diuina enim bonitas, necessaria est amabilis propter se, uet tamen, necessario est finis, cum nec respectu sui causa finalis esse possit, nec respectu creaturarum sit necessario finis: quandoque libere uellit creaturas esse occurrendum est in commodum, quod Aristotele obijcit non inferre sublato fine actu: sed sublato fine potentia, (siue ut clarius dicam) eo quod potest esse finis: hoc enim si tollatur, necessario tollitur est bonum per se, & quod hinc sequi dicebamus omne bonum propter aliud: diuina autem bonitas, & si potuit esse finis actu creaturarum: tamen semper fuit natura sua apta, ut esset earum supremus finis. Obijcit secundo diuina bonitas necessario est amabilis propter se; & tamen non necessario est finis, cum nec respectu sui possit esse causa finalis, nec respectu creaturarum sit necessario finis: libere enim uult creaturas esse. Respondeo cum eodem Fonseca. bonum propter se esse causam finalem; non quia semper actu causet: sed quia potest causare, & ita diuina bonitas semper fuit natura sua apta, ut esset supremus creaturarum finis.

Secunda pars conclusionis solum indiget expositione finis: ergo dicitur aut actionis, aut rei actus, ille inquit Aristot. est ipsa forma, ubi notandum, quod talis finis actionis est triplex cui, quo, qui: finis cui operationis est ipsum, cuius est illa operatio, ut finis medicationis est corpus humanum, cui per illam actionem sanitas queritur, & finis generationis humanæ Ver. causa est non ipsa materia prima: sed homo possibilis quatenus ipse est bona illa generatio: finis autem quo generationis est forma ipsa, & de hoc fine quo loquitur Aristot. cum ait finis, & forma sunt idem: forma enim per generationem intenditur tanquam id, quo formaliter generatur compositum: finis autem qui est compositum, quod precipue per ge-

nerationem intenditur, ut dixi quæst. 2. articulo. 1. & quæstio. 7. articulo. 4. finis rei actus seu productus in rebus naturalibus semper est aliqua operatio, ut finis hominis est intelligere, amare, &c. ignis uero est calefacere per quas operationes operans consequitur aliquem terminum, qui dicitur finis, qui extrinsecus, ut Deus est finis hominis, quia tamē omnes istæ operationes sunt propter finem operantis, ideo subiectum operans dicitur finis cui per operationem, quæritur perfectio & bonum ipsius, quod bonum non est aliud, quam quod illud subiectum sit actu operans, ut ita sit absolutum, & omnino perfectum non ita, quod operatio, neque subiectum operans præcise sit perfectus absolute, quam res operans: sed quia perfectius est esse simul quam operari, quā esse tantum duxi in naturalibus, quia in artificialibus, licet aliquando operatio sit finis rei productus, ut calami finis est scriptio; tamen aliquando non operatio: sed usus est finis rei artificialis, ut domus finis est, quod deferuiat habitationi.

Finis operantis aliquando est idem cum fine operationis, & rei operantis: operans enim utrumque finem potest inuendere: aliquando tamē intendit alium finem distinctum à fine operationis & rei operantis, ut finis intrinsecus dationis elemosinæ est subleuatio miserie pauperis: si tamen operans ea actione intendat satisfacere pro peccatis, ille est finis operantis superadditus operationi, finis alius proximus, alius remotus. Cum enim multa fiunt ordinate posterius est causa prioris; hoc pacto Deus iure suo est finis ultimus omnium rerum, & hoc modo intelligitur, quod omnis propter semetipsum operatus est tamen ut docet Sanct. Thom. 5. Metaph. lectio ne. 2. non modo ultimum propter quod efficiens operatur dicitur finis respectu præcedentium: sed etiam omnia inter media, quæ sunt inter primum agens, & ultimum finem dicuntur fines præcedentium.

tium, ut retributio est finis seruandi precepta, licet intentio retributionis sit propter gloriam Dei.

ARTICVLVS. II.

Verum finis causet secundum esse reale, vel intentionale?

Quidam asserunt præ cognitionem finis esse rationem finalizandi, & quia esse cognitum appellari solet esse intentionale, idè dicunt finem causare per se intentionale, quod habet in mente referuntur Aicen. Soncin. Capreol. Enriq. & alij probant quia finis non causat per suum esse reale: licet enim non existat potest causare: sola enim apprehensio sufficit: ut enim est, quod sit bonum apparens, & ita diuersa apprehensio causat distinctos actus, alij asserunt bonitatem realem esse rationem finalizandi: præ cognitionem vero illius bonitatis realis tantum esse conditionem sine qua non, quia in tantum aliquid finalizat in quantum est appetibile: in tantum vero est appetibile in quantum habet bonitatem realem, & hanc amat voluntas, & desiderat, & in ea habita quiescit nõ in bonitate apprehensa: utraq. tamen opinio est falsa, idè neutra dissoluit argumenta contraria.

Conclusio ergo sit affirmatiua, & meo iudicio est Arist. S. Th. & aliorum antiquiorum dum asserunt finem causare secundum quod est primus in intentione. Vnde S. Tho. prima secundæ q. 1. art. 1. ad primũ ubi ait finis est primus in intentione agentis, & hoc modo habet rationem causæ & q. 9. art. 3. ad primum ait, quod voluntas in quantum actus vult finem, reducit se de potentia ad actum respectu eorum, quæ sunt ad finem: ecce ait quod voluntas per volitionem finis. Est in actu ad causandos actus, qui sunt pro

pter finem. Vnde cum dicunt finem causare, ut est in intentione ibi vox intentionis, seu esse intentionale non sumitur pro hoc, quod est esse in mente: sed pro illo actu voluntatis, qui dicitur intentio finis. Vt hoc intelligatur notandum, quod causa finalis, (vt dicam articulo tertio) nõ causat proprie nisi in agentibus nisi per intellectum, & voluntatem. Vnde sicut inter cognitiones, quædam est ita prima, quod non causatur ex alia cognitione: sed ad illam concurrunt obiectum obiectiue potentia effectiue, & subiectiue, qualis est cognitio veri per se ueri, seu per se probabilis: alia vero est, quæ causatur ex altera cognitione, vt cognitio conclusionis causatur ex cognitione principiorum sic inter appetitionis, quædam est prima non causata ex alia, sed ad eam concurrunt obiectum obiectiue potentia effectiue qualis est appetitio boni per se, & ratione sui appetibilis, & huiusmodi est intentio, seu amor finis, quæ fertur in finem propter seipsum non, vt in causam, sed vt in obiectum, & terminum: alia est appetitio causata ex alia appetitione, vt desiderium illius finis electio mediocum ad illum consequendum delectatio in illo iam posseto causantur ex illa prima intentione, & amore finis, sicut ergo cum dicitur principia esse causam conclusionis, sensus est non quod ipsa principia: sed quod illorum assensus causant assensum conclusionis, sic cum dicitur, quod finis finalizat, seu causat electionem mediocum, sensus est quod amor, seu intentio illius causant, nec esse vllum discrimen in hoc inter principia respectu assensus conclusionum, & inter finem respectu electionis mediocum, & hoc modo hac veritate intellecta cessant anxietates dissoluedi argumenta vtriusque opinionis. Dico enim quod verè operamur V. G. propter sanitatem, vt propter rem, quæ est finis et ratio causandi finaliter, nec est bonitas, quæ res habet in seipsa: illa enim tantum concurrat

R 4

obic-

obiectiue, nec etiam, representatio, aut cognitio illius bonitatis est ratio causandi finaliter, illæ enim tantum se habet eo pacto, quo dici solet cognitionem boni præ requiri ad appetitionem illius, ut applicantem debito ipsi appetitui suum obiectum. Confirmo quia cum dicimus nos operari propter sanitatem, seu beatitudinem si amplius, & expressius examinemus, quo pacto sanitas nos moueat ad operandum. Respondeuimus, quod amor sanitatis, seu beatitudinis nos mouet. Hæc videtur mens Aristoteles cum sæpe ait, quod finis in operabilibus habet se, sicut principium in speculabilibus, & Seneca Epistola. 77. ait finem nihil aliud esse, quam propositum agentis, id est intentio agentis hoc fidem significat Fonse 1. Metaphisico. 7. questione. 1. sectione. 6. d. 1. ait causam finalem concurrere ad effectum, ut desideratam & expectatam: cum vero ait id quod in rerum natura non est, possibile esse veram causam, loquimur materialiter de re, quæ est causa, quam non oportet existeret dum modo existat eius virtus causatiua, ut nos diximus de causa efficiere, verum est quod sectione 1. argumento. 4. videtur sentire, quod semper finis præcedit effectum si non ille cuius obtinendi gratia efficiens agit certe ille in cuius gratiam agit: procedit enim non proposito solo, & intentione agentis, sed vera & reali existentia cum semper agens in gratiam sui agit, aut in gratiam superioris agentis quo pacto peruersi homines propter se tantum, ut propter finem ultimum, probi autem propter Deum tantum operantur sectione. 3. aperte tenet finem causare secundum esse intentionale. Obijces primo intentio finis non finaliter, sed effectiue causat illos actus electionis mediorum, &c. sicut assensus principiorum assensum conclusionis: ac finalizare est nouum genus cause efficientis: ergo intentio finis non est ratio finalizandi respectu illorum

actuum. Secundo nos operamur propter finem tracti à bonitate reali illius: illam enim appetimus, propter illam laboramus, &c. non propter intentionem illius, id est gratia intentionis illius: gratia enim sanitatis, seu beatitudinis realis operamur. Confirmo, quia hanc reddimus, ut causam finalem nostrarum operationum. Respondeo, quod intentio finis potest summi dupliciter: primo respectu intendentis finem & hoc modo est illi principium efficiendi effectus sibi similes saltem, quodammodo V. G. efficiendi actus desiderij electionis mediorum, sicut assensus principiorum est ratio efficiendi assensum conclusionum, & quia multi ex antiquis forte non perciperunt, quo alio modo nisi hoc ipse finis causaret, ideo causam finalem non constituerunt, ut nouum genus cause, quod refert Arist. 1. Metaphisico. 6. quia videbatur reuocari ad genus cause; alio modo intentio finis sumitur, ut est ipsi fini ratio finalizandi quatenus finis, ut intentus, seu appetitus non tendit ad producendum effectum sibi vel alteri cause similem: sed ad traheandum in amplexum, & possessionem sui ipsum operantem propter talem finem, ita quod talis finis per se non intendit aliud sua causalitate, quæ consecutione passiuæ sui ipsius, seu quod ipsum operans vntatur ipsi fini, & ita licet eadem res sit finis in intentione, quod est esse causam finalem, & finis in executione, quod est esse effectum finalem: tamen ratio causandi finaliter, & ratio terminandi talem causalitatem sunt distinctæ: ratio enim causandi finaliter est prædicta intentio, seu amor finis quatenus finis per illam intentionem allicit operantem, ut operetur gratia illius: ratio vero seu effectus formalis illius cause finalis est vnio ipsius operantis propter finem, cum ipso fine secundum eius esse, & bonitatem realem.

Hinc patet ad argumenta hæc enim duplex consideratio reperta in intentione
finis

finis respectu intendentis, & respectu ipsius finis non reperitur in assensu principiorum, quia hæc per assensum quo assentiens illis assentiunt, non intendunt mouere intellectum ad hoc, ut unicus cum ipsis principijs secundum esse reat, illorum: sed ex illo assensu tantum causare effectiue assensus conclusionis. Secundum argumentum dictum probat, quod ratio terminandi causalitatem finis est distincta à ratione finalizandi confirmatio vero probat, quod nos sepe reddimus tamquam causam effectus sepe, non eam quæ proprie est causa: sed conditionem, sine qua non, vel aliquid prærequiritum ad effectum, ut interro-ganti, cur videamus rem lucidam, & non sonum respondemus, quia lucidum est obiectum visus, sonus minime similiter cur ipse ignis calefaciat: ille vero non respondetur, quod vnus est approxi-matus alter non: & tamen nec obiectum, ut sic est causa visionis, nec approxima-tio calefactionis: Obijcies etiam finis per intensiorem sui videtur causare ef-ficienter. Respondeo videtur: sed ad ita est. Vnde Arist. ob hanc apparietiam pri-mo de generatione text. 33. dicit, quod finis non causat, id est non efficit, ut ex-plicat labell. proprie sed Metaphorice.

ARTICULVS. III.

*Utrum naturalia agentia pro-
ter finem operentur.*

PRO intelligentia aduertendum, quod agere propter finem coniungit dupliciter, vno modo, ita ut agens pro-pter finem seipsum dirigat in illum ad quod requiruntur tria. Primo, quod cog-noscat finem. Secundo, quod cognoscat media ad finem. Tercio, quod cognoscat proportionem mediorum cum fine, qua-cumque autem harum conditionum de-ficiente, non dicuntur illo modo agere

propter finem. Secundo modo illa dicitur etiam agere propter finem, ita quod dirigantur ab alio in suos fines, quod quidem constat ex eo, quod quædam sunt quæ diriguntur ad suos fines proprios, ita quod illos nullo modo cognoscunt, ut ignis ad calefaciendum ordinatur, si-ne vlla cognitione finis: alia vero sunt, quæ quauis cognoscant suos fines ma-terialiter, ut res quædam sunt, non sa-met se malit, id est in quantum fines, quoniam neque media cognoscunt, neque proportionem, & habitudinem medio-rum ad finem. Ratio autem quare ista non cognoscat finem, neque conferunt vnum ad aliud, ut facit equus v. c. visso ordeo, ratio inquam est, quia ordinare & conferre vnum cum alio est eius ratio-nis (ut probatur in Logica) & ista agentia careant ratione sic, ut, ignorent finem, tum etiam, quia non cognoscunt futu-rum, quod esse ex dictis habet finis for-maliter, quod similiter est opus rationis. Secundo aduerte ex S. Tho. prima secundæ q. 1. ar. 1. quod triplex est agens natura- le: aliud agens ex cognitione intellectu-ua, ut homo: aliud ex cognitione sensiti-ua, ut equus, & ista duo agentia propter finem præcognoscunt finem suarum ac-tionum, licet diuersimode, ut dictum est, & dicitur statim magis: aliud demum agit, sine vlla cognitione, ut ignis con-cursus, ut rase agens ad calefaciendum, sine vlla prorsus cognitione finis dictæ actionis.

His positis, certum est, quod agens ex cognitione intellectiua cum agat diri-gando, se in finem, & cognoscedo habi-tudinem mediorum ad finem, quod sim-pliciter, & perfecte operatur propter fi-nem primo modo. Dices quando homo fricat barbam v. c. aut leuat festucam non ordinat istas actiones ad finem: er-go non semper operatur propter finem. Secundo rusticus in iendis sanitatem fā-quā finem: non tamen cognoscit habi-tudinem mediorum ad finem cum na-tura medicamentorum ignoret. Resp.

ad

ad primum, quod tantum probat, quod
esse aliquas actiones in homine non de
liberatas, quas solet operari naturali in
finem, quod nos libenter facimus, & do
lum intelligimus operari propter finem
primo modo in actionibus deliberatis,
& quæ subsunt imperio rationis. Ad se
cundum, quod quauisquis non cognos
cat naturam mediorum, quæ ordinan
tur ad aliquem finem latere, quod cog
noscat secundum rationes communes,
quæ constituntur in hoc, quod est ordi
nari ad finem, veridicat led dirigere in fi
nem. Unde rusticus facit, et cognoscat
vtilia media ad finem, ut dicatur prop
ter finem operari quamuis mediorum
particulares naturas ignoret.

Solum ergo difficultas restat de alijs
duobus agentibus, & primo de re in al
io agente prædictum est dubium, in quo Va
lentiæ existet agentia naturalia non agere
propter finem, ea tamen, quæ sunt a na
tura fieri propter finem, quæ proueniunt
a prima causa cognoscunt finem, quod
vero, illa non agunt propter finem, ro
bat. Tum ex parte efficientis, nam quod
agit propter finem appetit finem: nihil
autem appetit, quod non cognoscit, ergo
agere propter finem supponit cogniti
onem finis. Tum probat ex parte ipsius fi
nis, nam si finem appetit consequenter
querit, ac proinde cognoscit, alias fru
stra quæreretur cum in cognito nequeat
inueniri. Oppositæ vero sententiæ, quod
scilicet agentia naturalia agunt prop
ter finem, quamuis sine cognitione fi
nis, tenent omnes expositores. Arist. prob
batur, quæcumque habet inclinationem
ad finem, ergo quæcumque, agunt propter
finem, maior patet ex ar. præcedenti, cum
causalitas finis sit inclinatio, seu appeti
tus ad finem, minor probatur. Quia natu
ralia, ut docet Arist. tex. 84. in se habent
principium internum, natura scilicet per
quam determinatur ad suum finem, ergo
naturalia habent inclinationem ad
finem. Unde ad 8. quibuscumque Vallesij. Resp.
ad primū quod non omne quod agit pro

pter finem, supponit cognitionem illius
sed in aliquo id supponitur, nempe, in diri
gente contra naturalia in suos fines, sci
licet in prima causa, & ad probationem
dico falsum esse, quod omne quod agit
propter finem appetat finem appetit
supponente cognitionem in appetente: hoc
enim verum est de eo quod agit propter
finem, primo se dirigens in finem: ad
secundam probationem Resp. verum esse,
quod appetit fere semper falsum est ta
men, quod quid queritur, ab ipso quæ
rente cognoscatur, sed falsum si cognos
catur a dirigente quæsitum, sicut inquit
S. Tho. sagitta missa in scopum: sagitta
non querit scopum, quæ ipsa non cognoscit
sed tantum illam ita natura querit finem,
quem ipsa non cognoscit: sed causa pri
ma illam mouens ac dirigens in suum
finem.

Circa vero, secundum genus agentium,
bruta scilicet, quæ ex cognitione sensiti
ua agunt videndum est. An solo instin
ctu materiali, ut dictum iam in ani
mata moueatur in finem. Apud vero agit
propter finem, sicut homo, pro quo ad
uertendum omnia ista agentia ex cog
nitione sensitiua, ut equus, ovina, &c. ut do
cet S. Tho. & Arist. 8. Metaph. c. 1. con
uenire in hoc, quod omnia habent sen
sum tactus quo salutaria sibi, & nocui
a agnoscunt, & sensum gustus quo ali
menta percipiunt: sed inter hæc alia me
moria pollent, qualia sunt, quæ eundem
loquimur repetunt, ut formicæ apes, &c. alia
carent memoria, ut quæ mouentur in a
quis, ut conchilium (ut dicitur capite de dif
ferentia) aut loco vagantur, ut vermes,
quæ rursus memoria vigent prudentia
vocat Arist. eo quod in suis actionibus
prudentem hominem videantur imi
tare: horum tamen alia sermonem au
diunt, & ob id disciplinabilia sunt, ut tau
rus simus, canis, alia sermonem non au
diunt, ut formicæ, quæ omnia quamuis
mira faciant, non faciunt per consulta
tionem, deliberationem, aut discursum
cum careant ratione: illud enim pro
prium

primum est agentis ex cognitione intellectiva, cuius rationem assignat Sanct. Thom. 1. Metaph. lectione. 8. quia agentia ex cognitione intellectiva, id est opus diversimode operantur: at hirundo eodem modo nidum constituit; & formica eodem modo grana congregat, quæ agentia non agunt propter consultationem, seu discursum, alias intellectum haberent, quod est absurdum.

Horum tamen omnium oblitus Valeſius hic ca. 8. ad finem asserit agentia ex cognitione sensitiva agere, propter finem non per naturam, seu instinctum naturalem, sicut inanimata: sed propter cognitionem finis, ut finis est & mediorum, ut media sunt; ac ad finem accommodata sicut agentia ex cognitione intellectiva. Probat primo, humilissimi agentia cognoscunt media, ut media sunt, quæ in volunt cognitionem finis, ut finis est; ergo agentia hæc agunt ex cognitione finis, ut finis est, probatur maior. Nam verbi causa canis alligatus visso pane appetit dissolui: ergo cognoscit solutionem esse medium ad optatum panem, tenet consequentia. Quia alias quiesceret, nec cuiperet dissolui. Secundo agentia inanimata ut ignis semper agunt eodem modo nisi impediuntur: sed hæc agentia sensitiva, quamvis non impediuntur non semper agunt eodem modo: hirundo enim cum possit conficere nidum, cibum quaerit, & cum cibum quaerere possit nicum conficit, querens lutum, festucas, &c. prout conducibilia sint ad finem: ergo cognoscit, ut media sunt ad finem: ergo & media, & finem. Hæc tamen sententia merito rejicitur ab omnibus expositoribus Aristot. Simplicio, Alberto Sanct. Thom. asserentibus ista agentia non agere ex consultatione seu discursu, & consequenter nec ex cognitione finis, ut finis, nec mediorum, ut media sunt. Probatur efficaciter, bruta agunt semper propter finem futurum, ut formicæ

grana congregant propter futuram hyemem, hirundo nidum componit propter futuros pullos: sed in brutis non est cognitio, seu imaginatio futurorum; obiter tamen advertendum, quod quamvis ad finem futurum solo instrumento morali moveantur, bruta tamen ad finem, seu obiectum præsens dicuntur cognitione aliqua rei, quæ est finis existimata & cognita convenientia sibi per actum existimativæ virtutis, quod est cognoscere finem materialiter: movet enim equum ad cibum, & potum præsentem, quamvis enim cognoscat illa esse convenientia ad tollendam famem, aut sitim. Vnde ad primam rationem Valeſij, Respondetur, quod quamvis canis appetat dissolui instinctu naturali, quia prius, quam videret panem non appetebat, quia tunc interius non instigabatur quadam qualitate famæ scilicet, quæ visso pane concitata est: tamen non cognoscit dissolutionem esse medium ad illum finem. Ad secundum respondetur negando consequentiam, quia planta etiam est agens animatum varias operationes, exercens nunc frondes, nunc flores, emittens alio vero tempore abijciens & tamen non dicitur quod agat ex cognitione finis, & mediorum, sed solum naturali instinctu ut inanimata. Hirundo tamen lutum, & festucam acquirit non eo, quod cognoscat esse utilia ad nidum conficiendum, sed quia instinctu naturali in hæc fertur, cuius signum est, quod recentior narratio nemine docta, nidum similiter constituit, sicut quælibet alia. Sed contra dicit quis interdum generantur monstra cum agentia deficiunt à suis finibus, quos intendunt: ergo non omne agens agit propter finem semper. Hoc argumentum perit explicemus. An natura intendat monstra, quæ solent accidere, pro quo adverte monstrum ab authoribus varie describitur: Tullius de natura deorum inquit monstrum dicitur à monstrando eo quod aliquid mirabile monstrat;

monstrēt. Arist. autem quattuor de genera-
tione animalium monstrum, inquit, est
oblatio rei, præter naturam contingens
in ijs, quæ non semper: sed plerumque
eodem modo operantur; in hoc autem
libro text: 28. monstrum dicitur est defe-
ctus naturæ agentis propter finem, quæ
frustratur principiali quo corrupto cir-
ca quas descriptiones bene Sor. aduer-
tit quatuor de causis in generatione cō-
tingere monstra. Primo sunt propter pe-
nuriā materiæ, aut in toto, vt cū na-
scitur pignus, aut in parte; vt cū na-
scitur aliquo membro orbatus aliquan-
do ex superabundantia materiæ, aut in
toto, vt cum nascitur gigas, aut in
parte vt cum nascitur sex dignis. Tercio
ex indebita proportionē qualitatum ra-
tione cuius nascuntur homines grossi,
vel tenui. Quarto ex malicia continen-
tis, scilicet matricis, & idē oriuntur ho-
mines gibbi, claudi vī corporis, his om-
nibus modis impedita natura particula-
ris, ne possit consequi suū finem pro-
ducuntur huiusmodi monstra. Secundo
aduerte quod monstra non sunt in ele-
mentis neq; in mixtis inanimatis: in ijs
enim si qui sunt defectus non dicuntur
monstra: sed inanimatis, vt docet Alber-
tus, quæ cum perfectiora sint, & plura
ad sui generationem requirant facilius
eorum causæ impediuntur in aliquo:
qualiter autem non sint effectus impe-
diētis, dixi supra. Quo posito ad argu-
mentum respondetur, quod monstra pos-
sunt comparari, vel ad causas vniuersa-
les, vel ad particulares, quæ impediun-
tur a suo fine, si ad causas particulares
impediētes, si comparentur ad causas
impediētes, vt hominis monstrum ad ho-
minem generantem & ad semen dicun-
tur, quodammodo effectus causales, &
per accidens, quia raro contingunt res-
pectu vero causæ impediētis monstrū
dicitur per se intentum, non primò: sed
quā medium ad finem: respectu causæ
Dei, quæ est causa vniuersalis, est per se
effectum, quia conuenit ad omnes effe-

ctus. Vnde sequitur, quod monstrum est
præter intentionem particularis naturæ
impedita propter finem: non vero res-
pectu impediētis causæ, & discurrentis
ad omnes effectus, & hæc sententia est
S. Thom. & dici potest, vt placet Simpli-
cio, & Alberro, quod monstrum non est
casuale, sed a natura particulari inten-
tum, quia natura particularis impedita
quæ primo intendebat effectum perfe-
ctum, cum vadit se impeditam secunda-
rio facit effectum, quæ potest monstrum
suum, scilicet, & defectuosum, ac per cō-
sequens natura impedita intendit mon-
strum.

Q V A E S T I O, VI.

& vltima.

De causarū inter se cō-
paratione.

Itegit hac in parte, quæ vlti-
ma est huius libri non nihil
breuitatis adiungere cum
tantum sit quasi illatio, &
dictorum complementum
de quo tantū superest vt de singulis cau-
sis primis in suo genere tractemus de
quo quatuor restant discutiēda. Primo
si in causis per accidens per se acciden-
taliter, & essentialiter ordinatis detur
prima. Secundo si in materialibus, & for-
malibus detur prima. Tercio si in effi-
cientibus, & finibus detur prima. Quar-
to si detur vna efficiens, & conseruans
prima simpliciter.

ARTICVLVS. I.

Vtrum in causis per accidēs
& imper se accidentaliter,
& in essentialiter sub
ordinatis detur prima.

BReuiter dico primo in causis per accidens sub ordinatis non datur prima ita Fonse. 2. Metaph. capi. 2. quaest. 1. sect. 3. Probatur, quia causæ, & effectui accidit infinita idest in numero indeterminati. v. e. infinitæ tam negationes quam relationes similitudinis, & dissimilitudinis, & de hoc statuario conficiente hanc statuam potest dici hic homo, hic expertus philosophiæ, hic nō leo, hic si milis Platonis, & hic similis Ciceroni, cōficit hanc statuam, & ex altera parte, scilicet ex parte effectus potest dici, hic statuarius conficit hoc non album, hoc simile Cæsari, & c. ergo ex parte causæ, & effectus accidunt infinita, & consequenter non datur prima. Dico secundo in causis per se accidentaliter sub ordinatis datur prima. Probat, quia licet Arist. putarit mundum, quo ad ea etiā, quæ gignuntur, & intereunt fuisse æterno, vt dicitur lib. 8. huius & impugnabitur hoc ipso ordine, quem nunc cer nimus, quod si verū esset, certe hic equus esset effectus per se respectu infinitorū equorū quibus esset accidentaliter subordinatus: tamen nos nec fieri quidē potuisse ostendimus: ergo in causis per se accidentaliter subordinatis datur prima.

Dico tertio in causis essentialiter sub ordinatis datur prima, & est communis sententia omnium Philosophorum, vt refert Fonseca supaa sectio. 4. sed quia non de fuerint, qui dixerint dari in rerū natura actu in finita entia completa, vt Democritus infinitos mundos, nec desinit etiam nunc qui res infinitas simul existentes absoluta Dei potentia posse dari contendunt (vt lib. sequenti. quaest. 2. dicam) nullus tamen ita infaniuit, vt diceret rem eandem ab infinitis causis essentialiter, sub ordinatis pendere, aut pendere posse. Probatur generaliter in omnibus causarū generibus, quia hæ causæ non causant nisi simul existant, vt vna pendeat ab alia in causando: sed infinitæ simul existere nequeunt aut demonstrari, vt per se vnta, ergo. Secundo

aliis nulla res à nobis cognosci posset saltem perfecte, cum perfecta rerū cognitio, quam dari nunc suppono contra Scepticos, & Academicos ex cognitione omnium causarum essentialiter sub ordinatarum pendeat. Tertio hac ferè ratione probat Caiet. 1. p. q. 2. ar. 3. si causæ essent infinitæ, ita vt nulla esset prima, nec vltima: ergo omnes etiam collectiue sumptæ, hoc est haberent vnam superiorem, aliam inferiorem essentq; collocatæ inter aliqua duo, quolibet enim causa quatenus media est: atq; adeo tota collectio causarum mediarum penderet à superiori causa, vt probat Scot. 1. dist. 2. q. 2. Vnde nulla omnino earum esset causa: idē enim v. c. in tribus causis essentialiter subordinatis sublata prima reliquæ nihil causant, quia in causando pendent ab illa prima, quæ à se, & non ab alia habent vim causandi. Confirmatur, quia si dantur causæ infinitæ nulla potest dari, quæ ex se sola vim habeat causandi, & cuius concursu cæteræ iubentur in causando. Dices hac ratione minus probat in causis accidentaliter sub ordinatis. Respon. non ita est, quia in his posteriores à prioribus non pendent in causando, & ita Arist. aliter de ijs locutus est: sed demonstremus iā id speciatim in singulis generib⁹ causarū.

ARTICVLVS. II.

Verum in causis materialibus, & formalibus per se & essentialiter sub ordinatis detur prima.

Conclusio affirmatiua in materialibus probatur alias darentur infinitæ materiæ sub ordinatæ essentialiter, ac proinde existens simul in eodem composito alia ex alijs in eo cōstituendo pēdentes illæ; ergo aut sunt primæ, aut secundæ non primæ, quia essentialis subordinatio materialium ea ratione tantū datur

dari potest, quod vna constet ex alia ve
& subiecto, quo pacto mixtum, quod est
viuentis materia constat ex elementis;
ergo versus primam materiam non dā-
tur infinitas: sed datur vna materia pri-
ma quæ sit basis, ac fundamentum cæ-
terarum, & vere ita supponitur ab omni-
bus philosophis: si ergo dantur infi-
nitæ materiæ id contingere debet ver-
sus materias secundas remotiores à pri-
ma, ita quod in materiæ prima fundetur
infinitæ materiæ secundæ: sed nec hoc
dici posse probatur, quia materiæ secun-
dæ nihil aliud sunt, quam ipsa composi-
ta ex prioribus formis, scilicet substan-
tialibus respectu compositorum ex poste-
rioribus formis, scilicet accidentalibus,
quo pacto se habet ignis, vt sic respectu
sui, qua tenus calidus est: ignis enim vt
sic est materia secunda caloris, & ipse cō-
ponitur ex materia prima: illæ ergo ma-
teriæ secundæ non possunt esse infinitæ
nisi formæ sint infinitæ: formas ergo nō
posse esse infinitas probatur. primo in
substantialibus, nec enim illæ possunt
esse infinitæ formæ Physicæ, quæ sunt
realiter distinctæ inter se, quo pacto dixi
quosdam existimare animam, & formā
mixti, & corporeitatis, esse subordina-
tas essentialiter, ita quod anima pen-
deat in informando à formā mixti, &
hæc à formā corporeitatis, nec illæ pos-
sunt esse infinitæ formæ Metaphysicæ,
id est infiniti gradus essentialis eius-
dem formæ iuxta quos distinguntur præ-
dicata essentialia eiusdem rei; ergo nul-
lo modo possunt esse infinitæ. Antecedens
probatur, quia verouis modo essent for-
mæ infinitæ in eadem re profecto, quæ
ex illis constaret esset infinitæ perfectio-
nis: omnes enim formæ substantiales siue
physicæ, siue Metaphysicæ sunt per-
fectiones, quædam, quæ si sint numero
infinitæ cum vna sit perfectior altera,
& quasi actus illius efficient infinitam
perfectionem. Præterea darentur in ead-
em re infinitæ proprietates: omnes eni-
m substantiales formæ, siue Physicæ,

siue Metaphysicæ habent peculiare pro-
prietates, quæ tamen in nullare concer-
nuntur nisi in numero designato. Præte-
rea, quod attinet ad formas Physicas da-
tur prima in quouis composito nempe,
quæ immediate in heret materiæ, vt
constat. Datur item vltima à qua res vlti-
mo specificatur: ergo non dantur infi-
nitæ, quod attinet ad prædicata essentialia.
Probatur præterea primo, quia si es-
sent infinita non posset traddi definitio
omnino explicata, aut demonstratio, quæ
ex hoc genere definitionum, conficeretur,
nec enim res vlla, quæ genus habeat
omnino explicatè definiti potest, nisi per
genus remotissimum, & omnes ineter-
iectas differentias, licet breuitatis gra-
tia per genus proximum, & differentiam
proximam soleamus definire, tunc sic
positis infinitis prædicatis essentialibus
nullum inueniri potest penus remotissi-
mum, nulla quæ differentiarum certa
summa colligi potest: ergo. Præterea
hoc nomen substantiæ si significat imme-
diate vñ aliquod genus summum, aut
plura sub quo aut sub quibus cætera om-
nia mediate significata contineantur, &
aliunde dantur species infimæ substan-
tiarum: ergo inter illud summum, & in-
fimum, nec differentia diuidentes, nec
genera intermedia atque aded, nec for-
mæ substantiales poterunt esse in nu-
mero indeterminato eadem ratione vt
poterit in cæteris prædicamentis: sed no-
tandum quod ipsa prædicata superiora,
& inferiora apellauimus essentialiter
subordinatas, quia licet non differant
specie, quasi sint species ex opposito di-
uidentes aliquod genus, vel pertinentes
ad opposita generā dicuntur tamen dif-
ferre specie, quatenus non sunt eadē spe-
cies: sed differunt, vt species superiores
ab inferioribus, vel dicat essentialē sub-
ordinationē sat esse, quod essentialiter
subordinata nō sint indiuidua eiusdem
speciei infimæ, de formis accidentalibus
si sint per se, & essentialiter subordinate
eisdem scilicet rationibus, probari potest.

A R-

ARTICULVS. III.

Vtrum in efficiantibus & finibus per se, & essentialiter subordinatis detur una prima causa.

Conclusio affirmatiua in efficientibus probant. S. o. c. 1. d. 2. q. 2. Durandus ibi. q. 1. Ant. 1. rom. 2. Metaph. q. 4. quia si causae efficientes essentialiter subordinatae essent numero infinitae, aliquid earum esset infinitae perfectae, quia in his quo causa est superior esse est perfectior, tunc sic, aut illa infinitae perfectae: esset prima, aut media, non media, alias non esset infinite perfectae: haberet. n. superiorem, quae necessario esset perfectior, esset igitur prima: ergo non darentur in finite, posset dici, quod haec ratio non concludit, quia non semper causa superior est perfectior (ut dixi supra) Sol enim imperfectior est homine, licet in modo causandi sit perfectior, & in hoc sensu vrgeretur ratio, quia de veniendum est ad aliquam, quae in modo causandi sit infinitae perfectae, atque adeo in causando non pendeat ab alia, atque adeo sit prima, qualis est illa quae producit omnino independentem a quouis alio a se distincto.

In finibus probat Arist. ubi supra text. 2. quia fines essentialiter subordinati non singuli expectantur propter se: sed unus propter alium, atque adeo omnes propter ultimum: ergo non dato ultimo fine inter eos, qui subordinare expectantur in quavis actione nullus daretur finis, sicut non data prima causa efficiente a qua reliquae pendeant, & illa non ab alia nulla causa secunda causabitur: fateor quod ex fine ultimo procedi potest in in-

finis in alios, atque alios fines in medio propter illum expectandos, ut patet in cupiditate pecuniarum, qui nullis unquam satisfiat: sed alias semper atque alias, quae ratur. Confirmo id, quia a principiis ad conclusiones potest dari progressus in infinitum, ut patet in mathematicis, qui sine ullo termino possunt procedere ad alias, atque alias conclusiones: tamen re nulla datur conclusio, quae de facto pendeat ex infinitis principiis, cum detur primum principium, sicut nullus datur effectus, qui propter infinitos fines expectatur. Secundo probat Arist. alias tolleretur ratio boni. Sequela probatur a S. Tho. & Alensi, quia eadem est ratio boni, & finis: sed cum ratio boni latius pateat, quam finis, ut dixi. q. 24. art. 1. probanda est sequela eo pacto, quo nos ibi ostendimus sublatum sine, tolli omne bonum. Tertio probatur. 1. Ethic. 2. quia nemo quicquam agere agredere nisi expectaret se aliquando ad extremum peruenturum. Confirmo, quia deliberatio semper incipit ab aliquo ultimo fine qui nisi daretur, nec illa daretur, atque adeo, nec electio, nec actio, &c. Quarto quia non posset designari certa mensura proportionis appetitus, in ea quae propter finem appetuntur: solus enim finis ultimus propter quem, quis operatur dici potest regula, & quasi mensura eiusdem proportionis si quidem medij omnes propter ultimum expectantur hanc conclusionem confirmabimus amplius articulis sequentibus. Nam in causis efficientibus, & finalibus ea quae est prima in illis generibus ea est simpliciter prima, quod autem in diuersis generibus causarum non possit dari infinitio potest probari aliquibus rationibus adductis in tota hac. q. patet etiam ex distictis. q. 2. huius lib. ubi ostendimus tantum esse quatuor genera causarum.

Finis libri secundi.

S V P E R T E R T I V M L I brum Physicæ , auscultationis Aristotelis quæstiones.

A V T H O R E P. F. P E T R O D E O Ñ A
Burgensi. Sacræ Theologiæ Doctore.

P R A E F A T I O.

D E I N T E N T I O N E A V T H O -
*ris, summa & diuisione totius tertij libri,
per quæstiones.*

Isputandi de rebus natura-
libus , differendum etiam
esse de eiusdem communi
bus proprietatib⁹, scilicet,
de motu, infinito, loco, va-
cuo, & tempore, probat Arist. cap. 1. hu-
ius libri: primo autem , cum motus ex-
primatur in diffinitione naturæ (vt secū-
do lib. huius visum est) planè ignorato
motu, consequens est vt & natura igno-
reretur, quare cum sit instituta de natura
disputatio, de motu quoque differendū
est, & etiam de infinito, quia motus cō-
tinuus est, in continuo autem , primum
cernitur infinitum , in secundo autem
capite docet Philosophus , quod motus
est actus entis in potentia secundum
quod in potentia est, in tertio autem ex-
plicat, quod actio & passio sunt idē mo-
tus, & quod solum in passio reperiuntur,
in quarto probat ad Physicum spectare
agere de infinito, in quinto vero, demō-
strat non esse actū infinitū, in sexto au-
tem docet non omnino tollendum esse
infinitum, sed dari saltem in potentia,
quia datur actu continuum , in semper

diuisibilia diuisibile, in septimo explicat
quid infinitum sit cuius semper est ali-
quid extra accipere, in octauo vero , ar-
gumenta in quarto capite posita ad-
uersus determinata soluit: quæ omnia &
nobis per duas quæstiones altius repe-
tenda sunt primaq; quæ est de motu cir-
ca. 1. 2. & 3. cap. aliquātulum latiorerit:
secundum quod eius materia valde om-
nibus necessaria est, quam enim est mo-
tus communis, omnium rerum, quæ na-
tura constant, tam est cognitio eius, nō
modo vniuersæ Philosophiæ naturalis:
sed alijs etiam per multis disciplinis ne-
cessaria: quorū autem & quantas vtilita-
tes, scientia motus, ad omnes Philoso-
phiæ partes percipiendas adferat huic
perspicuum esse poterit . Primo natura
in qua explicanda tota Philosophia oc-
cupatur , ignorato motu nequit benè
cognosci , cum natura definiatur , esse
principium motus, & motus sit quidpiā
propriū naturæ , omni soli & semper
competens, vt docet Arist. 1. cap. deinde
res subiectæ Philosophiæ naturali eius
definitiones, demonstrationes, termini
deni q;

denique ac limites Physiologiæ definiuntur motu, & ab Arist. 6. Methaph. scientiæ contemplantes ita distinguuntur, ut Physica res motui omnino coniunctas tracter, Mathematicæ disciplinæ ratione à motu seiunctas, Methaphisica re & ratione separatas, ut primo huius dicebam postea, pleraq; ac præcipua fundamenta Philosphiæ, motu deprehensa & cognita fuerunt, motu enim reperta sunt quatuor genera causarum, quod indicat vnius cuiusque causæ definitio, ut duxi lib. 2. huius motulationis & commutationis inuenta sunt quatuor elementa materiam primam esse ortus & interioris expertem, motus patefecit, mundum æternum, & generationem rerum æternam Arist. (falso quidem) sed ex motu collegit. Priuatio item motus Physiæ, demonstrauit Aristoteles humanam mentem immortalem esse dissimilemque formis caducis. Quod natura propter finem agat, ut supra demonstrabimus: motus rerum naturalium, qui miro ordine eodem modo sunt, manifeste ostendunt. Præterea omnium rerum perfectio motu declaratur & acquiritur, nam quæ perfectionem suam, vel in motu habent ut animata vel per motum acquirunt ut res inanimates, vel motu perfectionem suam alijs comunicant, ut cæli & intelligentiæ: ad hæc sublato motu, gradus species & perfectiones rerum naturalium discerni non possunt. His accedit quod ex motu natura cæli differens ab his sub lunaribus, numerus ordo & ignitas orbium cælestium, & totius vniuersi ordo & splendor dignoscitur. Tandem si tollis motum nec Methaphisica nec Optica, nec Musica, nec Astrologia, nec Medicina, nec alix multæ disciplinæ stare poterunt, cum igitur tam multiplex sit utilitas quæ patit cognitio motus libenter de eo hic apemus tantum tractantes quæ ad naturam motus in comuni spectant, nam de motu in speciali diligenter disputat de eo Arist. in. 4. extremis libris in quibus & nos quæ hoc loco supererant expli-

canda absoluemus: & in secunda quaestione huius libri circa alia quinque capitula placidam infiniti disputationem adiciemus.

Q V A E S T I O, I. De naturalis entis prima proprietate, quæ est motus.

Scientiam & rationem naturalis entis eiusdemque causas, tam intrinsecas, quam extrinsecas præcedentibus duobus libris forte plenè explicuimus: nunc autem in hoc tertio, ut in præfatione dicebam de proprietate prima naturalis entis venit dicere, quæ est motus de quo toto hoc libro sermonem Arist. instituit. Nam de infinito solus agit, ut de conducente ad explicationem motus, de quo sex examinauimus. Primo quid sit motus, id est si definitio Arist. de motu sit bona. Secundo si conueniat omnibus motibus. Tertio in quo prædicamento ponatur motus. Quarto si sit idem cum termino ad quem, & si iste sit quies. Quinto si actio, & passio sint idem motus, & si in omni motu reperiatur actio, & passio. Sexto qualiter se habeat motus ad actionem & passionem. Ultimo si actio sit in agente.

ARTICVLVS. I. Quid sit motus, & si definitio Aristot. de motu sit bona.

NON est cur in quaestione vertamur, cur Arist. hoc. 3. lib. statim egerit de motu. Nam cum præcedenti libro posuerit definitionem naturæ, quæ explicuit per motum. Vnde ut ex æte intelligeretur subdit explicationem motus, qui quamuis

quauis accidat naturg:ordo tamen ad illum intrinsecum quid est natura omnis autem ordo per suū terminum proprie explicatur.

Definitio Arist. motus sic se habet (motus est actus entis in potentia secundum quod in potentia est) quod non sit bona. Ita datur primo. De ratione actus est quod auferat potentiam, & priuationē sui a subiecto in quo recipitur: motus autem relinquit in subiecto in quo est priuationem sui, & rationem potentiae, saltem ad terminum eiusdem motus: ergo motus non est actus. Confirmatur ex Arist. 2. de anima cap. 1. actus, vel est primus, vel secundus: constat autē, quod motus non est actus primus cum non sit, quid permanens, quod requiritur ad rationem actus primi, neque est actus secundus, quia actus secundus supponit primum: motus autem est via ad actum primum: ergo nullo modo est actus. Secundo suadetur idem tota, ita definitio: motus conuenit formae substantiali, quae est actus materiae, quae materia est ens in potentia, & est actus illius secundum quod est in potentia: ergo non est bona definitio. Confirmatur, quia animam, quae est substantialis forma definit Arist. 2. de anima, quod sit actus corporis Physici in potentia vitam habentis, quae videtur esse eadem cum definitione motus. Tertio saltem ista definitio conuenit formis imperfectis, ut ex lo vi ut quatuor V. C. qui est actus imperfectus, & est actus subiecti, quod est in potentia ad maiorem calorem, & secundum quod est in potentia: ergo. Quarto & vltimo, quia si definitio ista esset bona, maxime, ut eam explicat Arist. scilicet quod est actus mobilis, ut mobile est, ut edificatio est actus edificabilis, ut edificabile est: sed hoc est falsum. Nam edificabile esse potest sine edificatione, & vniuersaliter mobile sine motu: ergo mobile non constituitur in esse mobilis per motum, neque edificabile in esse talis praedicationem, & consequen-

ter motus non est actus mobilis, ut mobile est. Confirmatur, motus est quid ex quo cum ad naturalem, violentum, & artificialem: ergo non potest definiri.

Aduertendum primo, quod de motu variē Philosophi sentientes, variē etiam illū describere. Plato Dialogo de ente definit motum dicens esse alteritatem, quae ex ente, vel non ente fit aliquid diuersum ab eo, quod antea erat, quae definitio, vel est eadem cum ista, quae Pythagorici traddebant, & ideo utraque simul reijcitur eadem ratione Arist. scilicet quia alteritas, inaequalitas, & non ens reperiuntur in aliquo quando actus non mouetur, ut ego sum aliter, & inaequalis ei, qui eram in adolescentia, etiam quando non moueor. Secundo quia definitum, scilicet fieri iuxta definitionem. Tertio quia ut bene Vallesius, definitio haec obscurior est suo definito. Unde ipse aliter definit motum dicens, quod est passio qua id, quod est potentia aliquid actu fit illud: sed neque haec descriptio placet ipsi Vallesio quia, inquit, idem est cum motu, quasi sit inconueniens definitionem conuertere, & esse idem cum definito, imo vero necessarium est, quod conuertatur, sicut animal rationale cum homine, est autem mala, quia passio ponitur, ut genus ad motum: cum tamen passionis ratio, atque motus vna non includatur in alia, nec ratio passionis subiectum est ad rationem motus: sed e contra (ut Arist. 6. dicitur) secundum definitionem haec etiam est nulla, quia etiam in illa ponitur definitum, scilicet fieri, id enim est motus, ac fieri.

Definitio ergo Arist. optima est, scilicet motus est actus entis in potentia secundum quod in potentia) quam ut intelligas aduerte, quod actus est duplex: quidam perfectus, qui in suo genere omnino subiectu actuat, ita quod nihil potentiae relinquit in illo, v. c. calor, vel forma substantialis alius est actus imperfectus, qui scilicet est via ad actum perfectum & non tollit omnino priuationem, vel

potentia

potentiam subiecti, & sic motus est actus similiter potentia duplex est, quædam actiua sibi quam agens est motibum, vt v.c. calefactiuū (vt dicebā c. de relatione q. 2.) alia est pōa passiua ad excipiedū vel patiendū (vt dixi c. de qualitate arti. 3.) & hæc rursum duplex est, quæ ad coniuncta cū priuatione, sicut est pōa materiæ ad formā, quæ caret alia est sine priuatione, vt potentia materiæ respectu formæ quam habet (vt dixi l. lib. 1. parte quæstionis. 3.) quæ nihil aliud est, quam inclinatio materiæ ad suscipiendam formam, & de hac potentia passiua intelligitur, quod motus sit actus entis in potentia, non de actiua, quia quamuis motus etiam sit actui agentis, tamquam ab eo dimanans, & ita posset dici actus agentis, quod erat prius in potentia ad agendum; intelligendum tamen est de potentia passiua, vt docuit Arist. cap. 2. dicens (motus sit actus mobilis: mobile autem potentiam passiua importat) tum etiam quia non dimanat ab agente motus, in quantum est in potentia: sed in quantum est in actu: est ergo motus actus entis in potentia passiua priuationi ad mixta. Nam quamuis mobile actuetur per motum: non tamen omnino: sed cum priuatione ad subsequenter partem motus vt in successibus, vel ad terminum motus, vt instantaneis. Dixit autem Aristot. actus entis, & non actus corporis, quia non dum erat manifestum, quod motus subieceretur solum in corpore vsque ad sextum librum: bene tamen quod subieceretur in ente: ens autem non sumitur nominaliter: sed participialiter, id est non sumitur, prout dicit solam essentiam: sed etiam existentiam (vt explicuit in ante predicamentis quæstione vltima) ita vt sit idem, ac existens, & ita motus est actus entis in potentia, id est existentis in actu: in potentia tamen ad formam, quia subiectum motus non est ens nisi prius existat. Ex quibus omnibus satis clara manet vltima particula,

videlicet secundū quod in potentia, hoc est motus actiua subiectum, non omnino tollendo ab illo priuationem, & potentiam: sed relinquendo illud cū illa in ordine ad talē formā in quodistituitur motus ab alijs formis, & actib⁹.

Hic ergo sic prelibatis. Probatur quod sit exacta definitio posita, primo, quod motus sit actus sic, illud quod redditur in actum, quod erat antea in potentia est actus illius: huiusmodi autē est motus. Nam subiectum, quod erat in potentia ad aliquam formā simul, etiā est in potentia ad productionē, & fieri illius forme: ergo posito fieri, tollitur potentia: illud: ergo ipsum fieri, est aliquo modo actus. Secundo probatur, quod sit actus entis in potentia, motus est actus illius subiecti in quo inuenitur semper, semper autem inuenitur in subiecto, quod est in potentia. Nam cum primum definit potentia cum priuatione ad aliquam formam, definit etiam motus ad illam: ergo sicut definit moueri subiectum ad calorem cum habet illum, vt octo, quia cum calore, vt octo nulla est potentia cum priuatione illius: ergo motus est actus entis in potentia. Tercio probatur, quod sit actus entis in potentia secundum quod in potentia, quia contingit subiectum secundum diuersam rationem simul esse in actu, & in potentia. sicut æs est in actu secundum propriam formam: est tamen in potentia ad formam statuarum: motus ergo non est actus artis secundū quod est in actu per propriam formam: ergo sibi quod est in potentia aliquo modo ad formam statuarum.

Aduertendum tamen vltimo, quod Ferrar. hic quæstione prima existimat, quod præter hanc definitionem explicatam Aristot. adduxerit aliam, scilicet actus mobilis, vt mobile est. Et rursum, actus potentie passiue, & actiue in quantum talis, quia motus, vt diximus, est actus vtriusq; potentie secundum diuersas rationes, scilicet prout ab actiua dimanans, & in passio receptus, vt diximus.

sed profecto nulla talis definitio est posita: sed explicatio, quæ iam prioris, scilicet, quod motus est actus mouentis, & mobilis modo explicato, sicut & potentia actiue, & passiue, nec (vt dixi). Perih. mysteria sūt inquirenda, vbi nō sunt.

Ad argumenta in principio. Ad primum dico, quod de ratione actus, perfecti est, quod tollat omnino priuationem a subiecto: non tamen de ratione actus imperfecti qualis est motus (vdictum est) sed partim actuat, & partim relinquit in potentia. Sed diccs cum Porey, cum vtrumque sit de ratione motus, cur potius definitur per actum, quæm per potentiam. Respondeo, quod per vtrumq; definitur, per actū tanquā per genus, per entis in potentia tanquā per differentiam. Ad confirmationē dico, quod motus respectu mouētis est actus secundus quia est eius operatio: vniuersaliter vero operatio rei est actus secundus illius respectu vero mobilis, neque est actus primus, nec secundus. Nam diuisio Aristot. solum est actus perfecti: motus autem actus est imperfectus, & via ad perfectum. Ad secundum quamuis forma sit actus materię, quæ est in potentia: non tamen prout materia est in potentia cum priuatione: hoc enim per accidens est ad rationem formæ substantialis, quæ actuat omnino materiam respectu sui. Dices, saltem conuenit hæc definitio illis formis, quæ natura sua ordinantur ad alias, qualis est forma seminis, quæ actuat materiam, prout in potentia ad formam animalem. Secundo quia omnes formæ imperfectę, quæ augentur per appositionem nouę partis, sicut forma plantę etiam est actus materię, prout est in potentia ad nouam partem formę: ergo. Respondetur, quod quamuis forma seminis actu & materiam, prout ordinatur ad aliam formam: non tamen est actus materię nisi in quantum est in actu per ipsam: si enim tollit priuationem sui, & ita actuat materiam secundum quod est in

potentia remota ad aliam formam: non tamen prout est in potentia proxima. Ad secundum dico, quod forma rei quantæ non actuat materiam, prout in potentia ad nouam partem formę, quæ aduenit per nutritionem, quia tunc aduenit noua materia, & prior non est in potentia ad illam, tum etiam, quia non est in potentia proxima quovsq; adueniat actio dispositiua quę est vere motus. Et per hoc patet ad confirmationem secundi principalis, quia anima non actuat subiectum relinquendo illud in potentia, cum priuatione ad aliquid eiusdem generis, licet bene ad operationes vitales, quæ sunt alterius generis, & sic intellige illud definitionis animæ in potentia vitam habentis, id est in potentia ad operationes vitales de quo suo loco. Ad tertium quidam, vt excludant formam imperfectam, quam diu est in esse quieto, & ratione motus addunt, quod particula actus debet intelligi actus continuo: melius tamen dicendam formas illas excludi per vltimam particulam secundum quod in potentia, quia quamuis calor, vt quatuor relinquit in subiecto potentiam cum priuatione ad vltiorem perfectionem caloris: tamen calor ipse non actuat subiectum secundum quod est in potentia ad nouum gradum: sed secundum, quod est in actu per ipsum: motus vero calefactionis actuat subiectum secundum quod est in potentia ad nouum gradum caloris, & nouam partem motus. Sed diccs saltem conuenit potentijs operatiuis, verbis causa intellectui, quæ actuat subiectum secundum quod est in potentia ad operandum. Resp. quod adhuc nō sunt mori tū quia nō semper huiusmodi accidens nō semper relinquit subiectū cū priuatione vltioris actus: sed hoc fit per accidens. v. c. potentia intellectiua disponit subiectū ad intelligendū: per accidens tamen est, quod fit cū priuatione intellectiui: ita vero motus sic est actus entis

imperfecta, ne per se habeat esse in sub-
iecto, quod habet privationem saliter,
ut si ab eo tollatur privatio collatur, &
ratioque præterquam, quod ista potentia,
ita sunt actus subiecti, ut relinquamus il-
los in potentia ad perfectionem alte-
rius generis: operatio enim actio est, po-
tentia vero qualitas: motus autem est
actus eandem in potentia cum privatione,
ad perfectionem eiusdem generis:
quod etiam in generatione contingit,
de qua statim. Ad quartum dico, quod
motus est actus mobilis, sicut ad diffi-
ciliores ad difficiabilis dupliciter intelli-
gitur: primo quod constituat mobile in
ipsum: esse mobilis, vel ad difficiatio-
is esse ad difficiabilis, & sic bene probat
argumentum, quod non alio modo a-
ctus illam potentiam ad quam dicit or-
dinem mobile, siue ad difficiabile, quam-
que imperfecte, & ita bene potest repe-
ri: mobile sine motu: non tamen a-
ctus sine motu. Dicitur ergo illa parti-
culæ esse ad id quod in potentia debet
intelligi reduplicative, & non solum
specificative. Respondeo concedendo
ad libertatem sed duobus modis potest esse
in potentia ad terminum: uno modo quan-
do nihil habet actus in ordine ad illum,
& sic dicimus, quod non constituitur
per motum alio modo quando iam ha-
bet aliquem actum, & sic verum est, quod
constituitur per motum in potentia ad
terminum: Unde patet, quod non est ne-
cessè, quod definitur hic motus per ter-
minum ad quem, quia iam explicatur or-
do ad illum per particulam, secundum
quod in potentia, & hoc sufficit. Ad
confirmationem respondetur articu-
lo sequenti.

ARTICULVS. II.

Verum definitio explicata mo-
tus conveniat generaliter
omni motui.

Confirmatio vltima superius arti-
culi pertinet ad istam, quia ratione
motus est actus specificatus in omni mo-
tu reperitur. Pro quo aduertenda, quod
differtur mutatio, & motus per motus di-
ctus. Nam motus reperitur inter termi-
nos contrarios, cuius tres sunt species,
scilicet motus localis, alteratio, & aug-
mentatio (de quibus lib. 5. speciatim di-
scetur) mutatio autem est inter terminos
contradictorios, v. c. generatio est muta-
tio de non esse ad esse, quæ quandoque sit
successiva, ut in non viventibus, & etiam
in nutritione, quandoque vero in instanti
ut in generatione hominis: & quamvis
de omnibus possit esse difficultas: potiss-
ima tamen est de generatione instantane-
a, de qua Perey. lib. 13. cap. 7. Tabellus
& Soto dicunt motus definitione huic
mutationi non convenire. Primo quia
illa est instanti: ergo simul cum suo ter-
mino ad quem, & consequenter non est
actus entis in potentia, quia non relin-
quit subiectum, partim in actu, partim
in potentia. Secundo quia motus hic de-
finitus est: actus entis, quod est in actu,
& in potentia ad formam: generatio au-
tem omnis est actus in actu: in prima,
quæ nullo modo est entis in actu: ergo
non est motus hic definitus.

Dico primo hæc definitio motus expli-
cata comprehendit etiam mutationem
substantialē, tam instantaneam, quā suc-
cessivam ita Ferrar. hic, & Iuniores. Pro-
batur primo, quia Arist. explicans datā
definitionē posuit exemplū in genera-
tione, & sepe sæpius dixit illam esse mo-
tum, nec obstat, quod contrarij dicunt,
scilicet, quod sit motus non ratione sui
sed ratione alterationis præcedētis, quæ
ad generationē disponit non inquit ob-
stat, quia Arist. iam numeraverat altera-
tionem proprio nomine inter species
motus, qui hic definitur, & postea genera-
tionē etiam numeravit: sentit ergo, quod
ratione sit sit motus. Et ratione proba-
tur, generatio quæ sit in instanti, & sit
motus cū forma ad quā terminatur: illa in-

guitur tamē ab illa, & via, & terminus: ergo generatio, vt sic, est actus materię tamquam via ad formam, & per consequens est actus materię secundū quod in potētia est ad formā, & sic erit motus, prout hic definitur. Confirmatur, quia sicut lignum antequā calefiat, & est in potētia ad calefactionem, & ad calorem per illam productum, sic etiam materia antequā adueniat formę substantialis est in potētia ad duo, scilicet ad ipsam formam, & ad fieri illius; ergo sicut calefactio est distinctus actus ā forma, quę producitur per ipsam: sed generatio proprie distincta ā forma non est actus perfectus; ergo imperfectus, atque adeo est actus entis in potētia secundum quod est in fieri, & in potētia ad terminum.

Dico secundo definitio explicata motus conuenit etiam motui locali circulari. Patet ex Arist. 8. Physic. tex. 4. vbi probans omnem motum fuisse ab alterno, accepit tamquam fundamentū hanc definitionem motus. Constat autem, quod ibi precipue erat sermo de motu cœlorum, qui est localis circularis: ergo. Secundo hic definitur motus omnis, qui potest alicui esse naturalis, & qui fit ā natura: sed etiam motus cœli est illi naturalis (vt probatum est 2. lib. quęst. 2. in 2. parte quęstionis) & forma cœli est natura; ergo motus eius est naturalis, & illi conuenit definitio data. Sed contra dicitur per motum circulearem nihil acquirit mobile, quia semper manet in eodē loco, igitur non est in potētia ad aliquid, & consequenter non est actus entis in potētia, secundum quod in potētia. Respondetur, quod quauis totum cœlum dum mouetur maneat in eodē loco: eius tamen partes illum mutant, & semper nouum acquirunt successiue, quod sufficit, vt dicatur esse in potētia ad aliquid acquirendum, scilicet nouum locum, vel vbi suis partibus. Sed dicitur solum ex hoc probari, quod partes sint in potētia, & non totum, atque ita erit iste motus solum partium, non vero

totidē, propter hoc argumentum Perey, dicit solum secundum quid datam definitionem, conuenire solum secundum quid motui circulari: sed in merito quidem. Dicendum ergo, quod sicut motus circularis simpliciter est motus, ita etiam simpliciter ei conuenit hęc definitio. Nā quauis partes solum teneant locum: tamen totum cœlum mouetur (vt lib. sequenti dicam) & ita motus est in potētia ad hoc, vt eius partes sibi succedant in loco, & ita motus est actus entis in potētia secundum quod tale, sicut quāuis crescitudo solum sic in pituitine corporis tamen dicitur crispum, & mutatio quę aliquis sit crispus simpliciter motus, quia est actus entis in potētia secundum quod huiusmodi, licet totum dicatur esse in potētia ratione partium.

Dico tertio & vltimo definitio data motus conuenit motui artificiali e. i. 2. & violento, & quidem de artificiali nō est diuuium, quia Arist. posuit exemplū in ædificatione, quę est actus ædificabilis, vt ædificabile est. Secundo quia motus artificialis, est actus entis in potētia obedientialis ad formam artificialem (vt latius dixi. 1. lib.) ergo: sed etiam de motu violento nulli debet esse dubium, quin illi conueniat definitio motus. Nam calefactio. V. C. aquę est illi violenta: & tamen est actus aquę, prout est in potētia calida; ergo calefactio est actus entis in potētia, &c. Sed contra hic definitur motus cuius principium est natura: sed motus artificialis, & violentus nō est naturalis; ergo hic non definitur. Secundo particulariter de motu violento entia naturalia non habent potētiā ad suum motum violentum: quia enim non est in potētia ad motum sursum aliās esse in potētia ad alium motum contrarios; ergo non conuenit illi hęc definitio. Hęc sunt argumenta Perey. vbi supra dubio. 8. tenentis partem contrariam conclusionis: sed profecto non possum intelligere: istum authorem leuibz enim rationibus semper

per mouetur. Vnde ad primū dico, quod quamuis Aristot. occasione sumptis ad agendum de motu, propterea quod posuit in definitione naturę: vniuersaliter tamen definiuit omnem motum, tam naturalem, quam violentum: imo huiusmodi motus possunt esse eiusdem speciei, sicut eisdem speciei est calefactio aquę, & calefactio aeris vsque ad gradum sibi debitum, quamuis calor aquę sit illi violentus: aeris vero naturalis. Ad secundum dico, quod idem subiectum habet potentiam ad contraria præterquam, quod respectu motus naturalis est potentia in subiecto cum inclinatione: respectu vero motus violenti tantum est potentia, & capacitas, sicut est in vase respectu liquoris, quamuis non sit inclinatio in illo.

Ad argumenta in principio ad confirmationem illam præcedenti articulo factam patet, qualiter definitio hæc omni motus conueniat. Ad primum huius articuli dico, quod quamuis generatio sit simul cum forma producta in instanti: tamen prior est natura, quam forma, & ut sic est actus materię, prout est in potentia ad illam formam. Vnde particula secundum quod in potentia non solum importat, quod terminus sit partim in actu, & partim in potentia: sed etiam quod ipse motus sit actus relinquens subiectum in potentia ad terminum, & primo modo reperitur in successiuis, quod motus sit actus subiecti: secundo vero modo in instantaneis. Ad secundum dico non esse necessarium ad hoc, ut sit motus, quod eius subiectum sit ens in actu completum: sed sufficit, quod præsupponatur prius tempore, vel natura existere, & quamuis materia sit ens completum quia prius tempore existebat cum alia forma, quam adueniret generatio: ideo hoc sufficit, ut

conueniat illi hæc definitio.

ARTICVLVS. III.

Verum motus in aliquo prædicamentorum constituitur, et quomodo.

IN qua questione varię sunt sententię prima est Platonis referente Simplicio coment. 14. asserentis motum esse vñ genus vnumquodq; prædicamentū constituere perse sed illam merito explodit Simplicius, quia prædicamenta solum constituntur ex actionibus perfectis, & completis sed motus nō est ens perfectū, & completū cum sit actus imperfectus (ut dictū est) ergo non potest aliquod prædicamentū constituere perse, patet consequentia. Nā alias quęcumq; entia incompleta, & imperfecta cōmunem, & vniuocam rationē haberent prædicamentū per se possent constituere, vt quę omnes subiectiones in vnica ratione subiectionis formę, & omnia indiuisibilia, vt punctum, & instans, quę conueniunt in vnica ratione indiuisibilitatis, quod quidem absurdum est.

Secunda sententia est Gilberti Porroiani lib. de sex prædicamentis, & capite de actione asserentis motum pertinere ad prædicamentum actionis: sed hæc sententia merito omnibus displicet, quia est contra Aristot. text. 17. dicentem motū esse actum mobilem, ut mobile est: sed actio non est actus mobilis, ut mobile est: sed mouentis, ut mouēs est: ergo motus diuersam rationem habet ab actione, & consequenter non pertinet ad prædicamentum actionis.

Tertia sententia est Vall. capit. 3. huius libri, quam desumpsit, ex Burleo, & Paulo Beneto asserentium motum esse per se in prædicamento passionis sed neque hæc sententia placet, quia Aristot. text. 18. docet motum esse vñ actū, & mouētis, & mobilis: sed actū mouētis, aut mobilis est actio: mobilis vero patet

passio: ergo motus non potius pertinet ad actionem, quam ad passionem.

Quarta sententia est aliorum asserere motum esse quid superius essentia luy, ad actionem, & passionem, atque id eo tam actioni quam passioni per se, & formaliter conueniunt: sed hi sunt diueri: quid enim inter quos est Scotus. q. 2. cōq. 5. & 4. cap. pradicamentorū ē iūstima ut motū esse quid superius essentialiter vniūque ad actionē, & passionē: quā tā sentētia nō re se inuēgnatur ā quibūda ex eo, qd aliquādo actio est tū ne motu, vt patet in creatione, & per oī lojēus species aliqua possit esse hōe genēre, quod impossibile est sicut impossibile est hominē esse sine animali. Huic enim possit R. s. Scotus, quod creatio sequi lumini veritate nō est actio, nec passio: sed solū relatio, vt probat S. Tho. 1. 2. q. 44. quia actio est mediū inter agēis & pationis scilicet inter agēis, & terminū productū per actionē: actio vero creatio nō est in eūdem quia nullam subiectūm preterit in quo sit actio: itēd nō probatur, argumentum vero, aut inopugnatio, huius sentētie ita est: quia ex illa sequitur, quod actio, & passio nō cōstiteret diuersa pradicamenta, sed vñ tantum cuius supremū genus esset motus: atque id eo tantum essent nouem pradicamenta, quod est contra Aristotē: sed quare verā actio aliquādo est sine inuē, et conseruatio efficaciter prima ratione cōuincitur ē huius huius sentētie, quia iam species esset sine genere, quod est impossibile.

Alij vero existimant motū esse quid superius analogice essentialiter ad actionem, & passionem, cum videantur rebus diuersorum pradicamentorū nil commune vniūque esse, sicut aliud est numero ens, quod est substantia ab eo, quo est in quantitate: sed actio & passio sunt quidditate, & ratione formali diuersa cum differant pradicamenti figura: ergo motus multiplicatur in ipsa aequā id eo alius est motus, qui est actio

ab eo, qui est passio, sed actio; & passio sunt in mobili (vt videmus) ergo iam mobile deotus motibus moueretur ad vñ terminum quod tamen in cōueniens esse se probat Arist. ex. 19. & augetur difficultas contra veritatem: rationem nulli actioni, & passioni essentialiter est quātitas: sed accidentaliter sed alicui motui nempe successiuo & essentialiter, & in eterna quantitas: ergo motus non est, quod superior ad actionem, & passionē maior patet, quia res vniū pradicamenti non potest esse essentialis rebus diuersorum pradicamentorum.

Quinta sententia est Auerr. cōmento. 4. asserentis, quod motus potest dupliciter considerari vñ modo, quatenus si se est terminus in esse, & in fieri imperfecto, & vt sic est in pradicamento cū luy termino, quia terminus in fieri, & in esse imperfecto est eūdem ratione cum eūdem termino perfecto, vt. caliditas nō hā aliud est, quā calor in fieri: sic huius calor alio vero modo considerari potest, prout ab agente procedit, vel recipitur in passio, & vt sic est de genere actionis, vel passionis pertineat, & secundū apparenā, vel formā substantiā, qua ratione dicit locutū fuisse Aristotē dicit motum esse actionē, & passionem verū, tamen in hac, q. merito duo reprehēdit Toler. alterū est, quod dicat Arist. dixisse secundum apparenā, quod motus sit actio, vel passio cum solū motum dixit esse actū actiū, & passibile, & verē, & non solum apparenter debet intelligi, alterū verō est, quod dicat motum solū esse reductiue in pradicamento sui termini, quia quāuis hoc verū sit: non tamen euacuat difficultatem quæstionis, quia licet motus secundū essentia sit ipsa forma fluxus quæ acquiritur: tamen formaliter est fluxus, via, & acquisitio formæ, quæ formaliter ab ipsa forma distinguitur, cū alia sit ratio formæ: alia fluxus: cū ergo fluxus ille formaliter sumptus sit motus: restat modo assignare in quo pradicamentum collocet, prout ā forma distinguitur.

Quare

Quare pro vera sententia, quare et S. Thom. hoc loco, quodam prenotanda sunt. Primum notandum est, quod ad quicumque motum omnia ista concurrunt mouens mobile, & terminus de nouo acquisitione per motum. Et praeterea ipse motus, qui medium quoddam est inter mouens, & terminum: ratio autem formalis motus non consistit in termino, aut in mouente, vel mobili, (ut supra diximus, sed in fluxu illo, & via, quae est media inter utrumque, siue via ista sit successiva, siue instantanea, illi horum duorum.

Secundo notandum est, quod in motu successiuo, qui proprie motus dicitur, ut distinguitur a generatione, & mutatione reueritur quia duplex extensio, siue diuisibilitas, quaedam subiectura, quam habet mater subiecto in quo est, quia motus est transiens quoddam extensum, & diuisibile in extensionem subiecti, & hac ratione etiam generatio, instans, & ut illuminatio dicitur, extensa ad extensionem subiecti, quamuis in materia prima, in qua generatur generatio non sit extensa, pro ut est prior natura forma subieciibilis, est, quod in eodem instanti temporis quo suscipit formam sit extensa per quantitatem simul congenerita ad hoc, ut dicitur generatio extensa, & diuisibilis: secunda extensio, aut diuisibilitas sumitur ab spatio, quod mobile percurrit, ita quod prima pars motus correspondat primae parti spaciae, & secunda secundae, quod fit in motu locali. Nam in alteratione sumitur haec diuisibilitas penes ordinem ad gradus formae, quae intenditur etiam in augmentatione penes ordinem ad partes quantitatis, quae acquiritur per talem motum. Tertia diuisibilitas est secundum repositum, quia ratione dicimus motum esse unius horae, vel dimidiae. Quarta est propria eius, scilicet secundum successionem, qua mobile diuersimode se habet dum acquiritur terminus, & hinc successioni diuisibili correspondent mutatae esse tanquam propria indiuisibilia, & pri-

mo haec est quodammodo distincta a terminis, propterea illa sunt quibus contingitur, & terminatur, & non est via, neque acquisitio terminus.

Ex istis autem extensionibus reliquae praeter hanc ultimam sunt accidentales motui, de prima patet. Quia extensio subiecti accidentalis est forma, quae in illo recipitur, sicut albedo accidentale est esse extensam ad extensionem subiecti. De secunda probatur, quia illa nihil aliud est, quam terminus, siue fluxus, & sit autem, quod quatuor secundum fluxum idem, cum requiritur. Unde etiam ab illa differt non terminus, propter rationem distinctus ab ipso fluxu potest esse absque ipso motu, sicut in facto esse, ut calor sine calefactione: ergo ratio motus non consistit in indiuisibili terminis, ergo. Quod autem neg. tertia diuisibilitas esse quantitas, quia motus patet etiam quia diuisibilitas, & extensio temporis instantibus copulatur, & terminatur: extensio vero motus mutatur, esse huius durat accipit durare, vel non durare, quia est propria temporis extensio.

His suppositis certum est, quod prima & tertia diuisibilitas motus pertineant ad praedicamentum quantitatis, sed differunt quod prima illa, quae est diuisibilitas subiecti est quantitas permanens, quia est ipsamet quantitas motus diuisibilis secundum tres dimensiones: at vero tertia diuisibilitas est peculiaris species quantitatis scilicet repositi, sola ergo difficultas est de secunda, & quarta diuisibilitate ad quod praedicamentum pertineant, quae tamen sunt ide realiter ratione tamen diuersa.

Quibus suppositis fit conclusio, motus secundum diuisibilitatem, quam habet ex termino, vel potius secundum, quod est ipse terminus in fieri ponitur, & tunc hoc recte Auerroes, quae conclusio sufficiens comprobatur ab Aristotele, sic calor in fieri, & calor in facto esse solui differant, tanquam in igit, & minus perfectum.

secundum in eadem specie: ergo utramque pertinet ad idē genus. Secundo quæ non sunt entia completa: sed entium completorum principia reductiue ponuntur in prædicamēto entium completorum: motus non est completum: sed aliquorum entium completorum principium, & acquisitio: ergo reductiue est in illo sū prædicamēto, quod significauit Arist. dicēs motū non esse præter res ad quas est motus, id est reductiue pertinere ad prædicamētū terminorum ad quos.

Set hanc conclusionem non recipit Valle. Contrauerſia 13. & arguit sic, quod motus non possit reductiue collocari in prædicamento sui termini. Primo nulla res ponitur in duobus prædicamentis: sed motus est in genere actionis, & passionis, quia mouere est agere, & moueri est pati: ergo nō potest esse in prædicamēto termini, & consequenter, quia si ob aliquā rationem verum esse posset, quod motus ponitur reductiue in prædicamēto sui termini, maxime quia est idem realiter cum illo: sed ratio hæc nulla est. Nam eadem ratione sequeretur figuram esse in prædicamento quantitatit, nam est idem realiter cum illa, & relationem in prædicamento fundamenti cum quo realiter identificatur quodrum utrumque falsum tum etiam, quia aliquis motus, qui non est idem realiter cum suo termino: sed cum mobili, sicut motus localis. Et secundo quia si motus esset in prædicamento sui termini, hoc esset, quoniam est via ad illud: sed multa sunt quæ ordinantur ad aliud, & non sunt in eodem prædicamento cum illo ad quod ordinantur, sicut habitus ordinatur ad actum est diuersi generis ab illo, & potentia ad obiectum, & etiam pertinent ad diuersa prædicamenta ergo nulli ratione verum esse potest quod motus sit reductiue in prædicamento sui termini. Sed responditur ad primum nullum esse in conueniens eandem rem esse in diuersis prædicamentis sub diuersis rationibus, sicut actio. & passio

sunt vna, & eadem rationem constitutæ diuersa prædicamenta, & sicut albedo & similitudo sunt vna res, & tamen constitunt diuersa prædicamenta, sic non est in conueniens, quod motus secundū quod diuiditur ad diuisionem termini ponatur reductiue in prædicamento sui termini, & secundum aliam propriam & intrinsecam diuisibilitatem ponatur in alio prædicamento.

Ad secundū Res. primo motū colloca-
ri reductiue in prædicamēto sui termini, nō quod sit idem realiter cū illo, quæ ut recte probatur multa sunt idem realiter, quæ diuersa prædicamēta constitutæ, sed quia est via ad ens completum. Vnde reductiue ponitur in prædicamento entis compleri, cuius est acquisitio, & via, vel quia ipse terminus in fieri est fluxus, & fluxus ille habet partes, & diuisibilitatem ex termino: hinc est, quod motus, ut sic consideratus, id est secundum diuisibilitatem termini reductiue ponatur in prædicamento termini.

Ad tertium Res. quod quamuis plura sint quæ ordinantur ad aliud, sicut re-
latiua habitus, & potentie non tanquā
via, & acquisitio: hoc enim proprium est
motus, quod ordinetur ad terminum
non quomodocumque: sed ita quod di-
uidatur ad diuisionem illius.

Secunda conclusio motus considera-
tus secundum propriam rationem eius,
& diuisibilitatē pertinet ad genus quan-
titatit, nō sicut species aut genus illius.
Prima pars huius cōclusionis probatur
ex Arist. 9. Metaph. vbi motū connume-
rat inter species quantitatis, neque obstat
si dicas, quod illud connumerat inter
quanta per accidens. Nam etiam eodē
modo dicitur tempus quantum per ac-
cidents: & tamen secundum propriam
rationem pertinet ad genus quantitatis,
vbi et loco explicans, quō pacto motus,
& tempus essent quanta per accidens, di-
cit quod non sicut album, & musicum;
quæ sunt quanta, quia eorum subiecta
sunt quanta: sed quia ista in quæ it sunt cō-
stituta,

tiua, & diuisibilitatem habent, licet per aliud: sentit ergo Aristoteles esse quanta per se. Vnde in hoc libro dicit esse de genere continuorum: habet ergo extensionem pertinentem ad pradicamentum quantitatis. Et probatur ratione efficaci, quia motus habet propria continuatiua, & terminatiua: ergo propria habet extensione distincta ab alio antecedens probatur. Quia mutata esse sunt indiuisibilia continuatiua, & terminatiua distincta ab omnibus alijs: ex reſo autem indiuisibilibus terminata, & continuata ad genus quantitatis pertinet: ergo motus, vt sic ad genus quantitatis pertinet; quod autem non sit species, aut genus satis diffuse probatum est. cap. de quantitate, quia non est natura completa; sed in completa, via scilicet, & tendentia ad aliud: oportet autem natura esse completam, quae species, aut generis suscipiat, quare forma substantialis non est species in pradicamento substantiae, licet sit. Sed quare aliquis: quid ergo dicendum est de generatione instantanea nam cum haec non habeat propriam extensionem non apparet ad quod pradicamentum sit reducenda, pro vt ratione differat a termino per illa productio. Res. quod sicut instans, & punctum si darentur separata ponerentur in pradicamento quantitatis in specie lineae, & temporis; sic etiam huiusmodi generatio reducitur ad speciem motus successiui alterationis, praesertim cum generatio sit terminus alterationis, sicut illuminatio est in specie motus localis, quia est terminus motus localis. Sed dicit aliquis Arist. capi. de quantitate, dicit motum esse quantum per accidens, ubi quanta per accidens dicuntur accidentaliter quanta, vt album: ergo motus est per se quantum. Respondetur, quod ibi solum est locus de extensione, & diuisibilitate, quam habet motus a tempore. Vnde sic dicit, actio enim dicitur longa, quia tempus est longum: non autem de illa, quam habet propria ratione: quoniam haec est

illi essentialis, & ab illa habet esse quantum per se. Haec tria motus, actio, & passio, quamuis realiter sint idem: ratione tamen, & quidditate sunt diuersa, quae patent ex dictis, quia quae per se sunt in diuersis saltem ratione formali, & quidditate sunt diuersa: ratio autem motus posita est in hoc, quod sit transitus mobilis determino ad terminum, quod sit via, acquisitio, & tendentia, ad terminum: ratio vero actionis in hoc, quod sit actus in patienti, pro vt ab agente passionis vero, quod sit actus agentis, pro vt in patienti, & consequenter, quia si motus, actio, & passio sunt idem re, & ratione, tunc sic omnis motus est actio: omnis motus est passio: ergo passio, & actio est, patet consequentia. Quae sunt eadem vnter re, & ratione sunt eadem inter se, & ratione. Hoc est falsum, quia actio, & passio formaliter, & quidditate sunt diuersa cum sint diuersa pradicamenta: ergo non sunt idem ratione cum motu: sed solum realiter. Vnde quoniam Aristoteles dixit actione, & passionem esse idem realiter cum motu intelligendum est.

Et secundo probatur conclusio, quia motus essentialiter dicit ordinem ad terminum a quo, & ad quem, & ad subiectum. Arist. haec tria pradicamenta intrinseca assignauit cuicumque: motui, siue mutationi: sed actio solum dicit ordinem ad agentem, & passio ad passum: ergo motus non idem re, & quidditate cum actione, & passionem, neque ad illa essentialiter superior. Vltimo si actio, & passio sunt idem realiter cum motu, ubi illa sunt, motus etiam erit: sed non quoniam est actio, & passio est motus: ergo non sunt idem ratione cum motu, minor probatur. Quia illuminatio diurna, & conservatio qua Deus conservat creaturas actiones sunt, pro vt ab agentibus, & passionibus vt in passio receptae: sed in ijs non est motus cum neque subiectum aliter se habeat, nunc quam prius, neque sunt transitus ad nouum terminum: ergo non ubi est actio, & passio

positus est terminus motus. Sed merito
regabitur aliquis, quomodo se habeat mo-
tus ad actionem, & passionem? Resp.
quod se habet, vt subiectum ad duas ra-
tiones formales, non quidem, vt subie-
ctum quod, quia hoc solum est substantia:
sed vt subiectum quo, sicut se habet
quantitas ad figuram, & superficies ad
rationē loci. Vnde in definitione actio-
nis ponitur motus tanquam subiectum
& materiale: non tamen vt pars intrinse-
ca, & sicut ratio loci non potest reperiri
nisi in superficie, & dicitur etiam essentia-
lem ordinem ad illam: sicut etiam ratio
actionis non potest reperiri sine motu
proprie dicto, scilicet largo modo sum-
pto pro mutatione quacumq;. Sed hinc
dicendum, si modo ob stare videtur, quod
quod accidens in abstracto definitur subie-
ctū uō ponitur in definitione illius in re-
cto: sed in obliquo, sed in definitione ac-
tionis, & passionis ponitur motus in re-
cto, quia actio est motus, pro vt ab agen-
te, & passio pro vt recipitur in passio: er-
go motus non se habet vt subiectum ad
actionem, & passionem. Resp. hoc verū
esse de subiecto quod, non aut de subie-
cto quo sunt enim quedam accidentia
præter ordinem, & habitudinem, quam
habent ad subiectum cui inhaerent, scilicet
inhærentiam aptitudinalē adhuc
aliam habet specialem ad subiectū me-
diū quo inhaerent subiecto. Vnde vt ex-
plicetur iste ordo debet poni aliud subie-
ctum in definitione eorum V. G. figuræ
non solum habent inhærentiam aptitu-
dinalē in ordine ad subiectum quod:
sed speciali modo respiciunt quantitatem
tanquam subiectum quo, & hæc habitu-
do explicatur ponendo illam in recto in
definitione figuræ. Vt si dicas figura est
quantitas terminata, & clausa simili-
ter locus superficies ultima, est vbi i-
perficies, quæ subiectum loci est ponit
in recto: sic ergo se habent actio, &
passio respectu motus, qui est subiectū
quo, quem particulari modo respiciunt,
& in definitione, ideo ponitur motus in

recto, quod non aliunde prouenit, quod
ex modo capiendi, vel signandi hoc sci-
licet, quod est subiectum ponit in recto,
vel in obliquo non est, quod in obliquo
si est quod in recto poni contingit, aliud
si utrūq; poneretur in recto, vel in obli-
quo nō exorniretetur specialis ordo, vel
habitudo quam dicit accidens, quod de-
finitur ad subiectū: vt ergo explicemus,
& intelligamus distinctam esse habitu-
dinem illam ponitur accidens, quod est
subiectum quo in recto, quia subiectū
quod ponitur in obliquo. Est etiam alia
ratio, quia accidens in abstracto semper
realiter distinguitur a subiecto quod.
Vnde in recto poni non potest in eius de-
finitione, quia prædicatio esset falsa: ad
vero accidens etiam in abstracto signifi-
catum est idem realiter cum subiecto
quo, vt locus cum superficie, figura cum
quantitate, motus cum actione, & passio-
ne, & ita subiectū, quod ponitur in vtro-
que de illo, quod definitur in recto præ-
dicari non potest. Cum autem dicitur mo-
tus se habere vt subiectum actionis, &
passionis de subiecto in abstracto, intel-
legendum est, sicut natus respectu cur-
bi, quia curbitas sine natus reperiri po-
test, vt in ligno, quamuis vt est in natus,
natus sit subiectum illius sic & actio, &
passio possunt reperiri sine motu, vt in
conservatione: tamen cum reperiuntur
cum motu motus est subiectum illius ac-
tionis, & passionis. Sed dices iam quod
verum sit quod ista duo actio, & passio
se habeant vt accidentia respectu motus,
quænam accidentia sint, num quid cō-
munia, vel propria? Resp. quod sunt ac-
cidentia communia, sicut curbitas res-
pectu nati.

ARTICVLVS. III.

*Motus sit idem cum termi-
no ad quem?*

Non

NON eadem via in hac re author-
res tendunt: Valle. enim quaest. 2.
tenet, quod motus vniuersaliter identi-
ficatur realiter cum mobili, & ita con-
sequenter a termino distinguitur. Pri-
mo quia illa accidentia distinguuntur rea-
liter a subiecto, quae possunt esse separa-
ta ab illo: motus autem non potest esse
sine mobili: ergo identificatur re cum
illo. Secundo pro illo argumentor, quia
si esset idem cum termino ad quem se-
queretur primo, quod motus naturalis,
& violentus essent idem realiter inter se
quia sunt idem realiter cum termino,
probat. Quia possunt terminari ad v-
num, & eundem terminum V. C. cum
lapis ascendit sursum, & similiter ignis,
vterque iste motus habent vnum & eun-
dem terminum: ergo sunt idem cum il-
lo: ergo inter se, & tamen motus ignis
est naturalis: lapidis vero violentus. Se-
cundo sequitur quod motus circularis
& rectus sint idem realiter inter se, quia
possunt terminari ad eundem terminum:
imo motus contrarij hac ratione erunt
idem inter se, quia possunt duo motus
contrarij terminari ad eundem terminum
vt cum ascendit ignis sursum, & alter
descendit a propria sphaera, versus eun-
dem locum, quae omnia sunt absurda: er-
go motus alia res est a suo termino. Ter-
tio argumentor ad idem, motus est suc-
cessiuum quid, & continuatur mutatis
esse vt lib. 5. & 6. dicetur: terminus vero
est permanens: ergo realiter distingun-
tur. Confirmatur, quia per motum ac-
quiritur terminus: per terminum autem
non acquiritur alius terminus, quia ni-
hil fit per seipsum: ergo distinguuntur
realiter. Quarto, & ultimo ea, quae ita
se habent, quod posito vno alterum tol-
litur realiter distinguuntur: sed motus, &
terminus ita se habent, quod durante
motu non est terminus, & posito termi-
no definit esse motus: ergo non sunt idem
realiter, ita etiam tenet Paulus Vener⁹,
vt referunt Iuniores. Secunda opinio
Gregorij in 2. sententiarum. d. 1. quaest. 4.

dicat motum localem esse idem realiter cum
spacio per quod fit, & ita recte distingui
realiter a termino. Probat primo, quia
sicut alij motus sunt diuisibiles ad diui-
sionem latitudinis termini, sic motus lo-
calis ad diuisionem spacij per quod fit:
sed motus alij identificatur cum suis ter-
minis in fieri, & cum latitudine termi-
ni secundum quem diuidetur: ergo etiam
motus localis identificatur cum suo spa-
cio. Tertia opinio est Magistri Soti, &
recentiorum dicentium, quod motus loca-
lem localis identificatur cum mobili rea-
liter, & ita distinguitur a termino, & hoc
secundum non probant: sed vt manife-
stum relinquitur forte hac ratione, quia
locus est terminus ad quem motus loca-
lis iste autem certum est quod distingui-
tur a motu locali, quia quaest. 1. libri se-
quentis dicemus, locus est in continen-
ti: motus vero in mobili: ergo motus lo-
calis realiter distinguitur a suo termino.

His omnibus omisis, dico primo con-
tra primam sententiam motus altera-
tionis, augmentationis: imo & genera-
tionis substantialis non distinguuntur rea-
liter a suo termino a quem, & ista est
communis sententia. Et probatur pri-
mo, quia si isti motus distinguuntur rea-
liter a suis terminis possunt ergo esse si-
ne illis autem contra: sed nec motus po-
test esse sine termino, quia de ratione
motus est quod sit productio, saltem vt
est actio (vt probauimus capite de actione in
Logica) ergo non potest esse sine aliquo
producto. Item nec terminus potest esse
se sine motu, nam licet in esse quieto sit
terminus quando non est motus: non ta-
men in esse imperfecto, & in fieri. Prae-
terea quamuis idem secundum speciem
possit fieri per motum, & per creatio-
nem, quae non est motus nec mutatio ig-
nis posset fieri per creationem, & per ge-
nerationem: tamen terminus, qui fit per
motum, quando est in fieri implicat esse
sine motu, sicut calor nequit esse in
fieri successiue nisi per motum successi-
uum: ergo motus, & terminus non di-
stinguuntur

tinguntur realiter. Confirmatur, quia omnia, quæ dicuntur de motu, bene saluantur absq; diuersitate reali per solam distinctionem formalem inter motum, & terminum (vt patebit solutione argumentorum:) ergo non distinguuntur realiter. Probaturs secundo conclusio, quia motus nihil aliud est, ex art. 1. quā transitus de non gradu ad gradum, scilicet de termino à quo ad terminum ad quem, sicut moueri aquam motu calefactionis nihil aliud est, quam quidā transitus non calido in calidum. ite autem transitus idem est realiter cum calore, quia est idem realiter cum distantia, quæ est inter gradus caloris, scilicet inter calorem, vt duo, & calorem vt quatuor hæ autem distantia est calor, vt tria: ergo transitus, & motus est calor, & consequenter terminus idem realiter cum motu.

Dico secundo motus localis distinguitur realiter ab spacio per quod fit hæ: est communis omnium. Vnde opinio Gregorij, & singularis est, & irrationabilis. Probaturs motus localis est in mobili: mobile autem distinguitur realiter ab spacio: ergo & motus localis distinguitur realiter ab illo. Antecedens patet, quia quamuis lapis moueatur sursum ær tamen, quod est spacium per quod transit non moueatur sursum, quamuis diuidatur ab ipso lapide: ergo motus lapidis non est in ære, & consequenter distinguitur realiter ab illo. Cōfirmatur, quia alias nullus esset motus contrarius, quia spacium sibi ipsi non potest contrariari, neque esset motus circularis, & rectus nec naturalis, nec violentus eadem ratione, quæ omnia sunt absurda ergo.

Dico tertio & vltimo, motus localis est etiam idem realiter cum suo termino ad quem, (hæ: dixerim, contra tertiam opinionem) probatur primo ex Arist. cap. 1. huius, quia vniuersaliter loquens, de omni motu docuit, quod motus nō est res præter res ad quas est mo-

tus ex quo infert alterationem, & augmentationem esse idem cum suis terminis: ergo eadem ratione motus localis erit idem cum suo termino. Secundo terminus motus localis nō est locus: sed esse in loco vel vbi. (vt lib. 3. magis patebit.) Et nunc probatur, quia terminus motus localis est ille, qui acquiritur per motum cum non possit esse motus in vniuersum, qui non producat terminum: sed per motum localem non producit locus: imo præsupponitur necessario: esse autem in loco fit de nouo per motum localem: ergo esse in loco est terminus illius motus, quamuis ergo motus distinguatur realiter à loco: non tamen à termino. Sed dices contineri à loco est idem realiter cum loco: ergo distinguitur realiter à motu locali. Resp. negando antecedens: sed potius contineri à loco est idem realiter cum quantitate corporis continentis, vt dixi cap. de quantitate.

Quando verò motus localis est idem realiter cum mobili intelligendum est, ita quod si per mobile intelligant aucthores citati substantiam eius, quod mouetur realiter differt à motu, si vero per mobile intelligunt subiectum, prout quantum non differt realiter à motu locali. Probaturs quia quantitas distinguitur realiter à substantia, & est idem realiter cum vbi: ergo motus qui est idem realiter cum vbi distinguitur realiter à substantia, & erit idem realiter cum mobili secundum rationem quantitatis, idem prorsus dicendum de motu augmentationis, quod distinguitur realiter à substantia: tamen est idem realiter cum quantitate mobilis, nam quantitas, quæ de nouo aduenit, & est terminus ad quem talis motus est idem realiter cum quantitate, quæ præerat, quia continuatur cum illa. Tandem de alterationis motu dico, quod differt realiter à mobili omnino patet, quia qualitas, quæ est terminus ad quem alterationis, & cum qua alteratio identifi-

caur

etur distinguitur secundum rem, & à substantia, & à quantitate mobilis sicut generatio substantialis est idem re cum forma ad quam terminatur, & distinguitur secundum rem à materia, quæ transmutatur.

Ad argumenta in principio, ad primum nego consequentiam, nam quamvis accidentia secundum naturam non possint esse sine subiecto, quod est substantia: sufficit tamen, quod possint esse in sola quantitate per potentiam Dei. Sed dices saltē sequitur, quod motus sit idem re cum quantitate. Nego similiter consequentiam, quia etiā si daretur qualitas à quantitate separata Ver. Calor posset etiā esse intensio illius, quæ est quidam motus ad qualitatem, quod si inquiras, quod est subiectum motus in tali casu. Respondeo, quod calor ille præexistens esset veluti subiectum noui gradus, qui aduenit, & esset terminus à quo ratione priuationis noui gradus. Vnde qualitates corporeæ non possunt produci de nouo sine quantitate præsupposita per motum, quia de ratione motus est, quod præsupponat subiectum, & sine quantitate nullum est subiectum: si vero produceretur per creationem de nouo non esset inconueniens, nam quamuis dicant ordinem ad subiectum à quo dependent: tamen ad hoc, quod accidens creetur non opus est illud præsupponere, & hæc est res clara. Ad secundum non procedit contrarios, quia ex conclusione tertia non ponimus locum terminum motus localis: sed ubi, & ita motus naturalis, & violentus etiā si possint tendere ad eundem locum: non tamen ad idem ubi. Nā si uterque iste motus sumatur respectu eiusdem corporis, nec habet eundem locum, nec idem ubi: ut naturalis motus ignis ad esse sursum: violentus vero ad esse deorsum: si vero uterque motus sumatur respectu diversorum, quamuis habeant eundem locum: non tamen idē ubi, quia sunt diuersa corpora. Idem di-

cendum est ad tertium, quod quamuis per motum circulare, & rectum possimus tendere in eundem locum: non tamen ad idem ubi non ita, quod in eodem loco adequato sint diuersa ubi simul: sed successiue, vel simul in eodem loco communi: non tamen ad æquato. Idem etiā dicendum ad illud de ascensu, & descensu duorum corporum ad eundem locum. Dices in qualitatibus potest fieri, quod ab albo mouetur quis in palidum, & alius à nigro in palidum: ergo illi duo motus erunt idem realiter. Respondeo, quod non sunt sic idem, quia palidum factum ex albo, & nigro distinguntur numero, & ita motus isti distinguntur: si tamen daremus vnus numero colorem palidum fieri ex albo, & nigro vnus esset, & idem secundum rem. Ad confirmationem verum est motus successiuum esse, & terminum in esse quieto esse permanentem, quamuis etiā pro vt fieri sit successiuus, & ita quamuis per motum fiat terminus ex hoc solum colligitur distinctio formalis inter verumque. Ad quartum, & vltimum pater ex dictis, quod quamuis terminus in facto esse maneat quando non est motus: tamen terminus in fieri idem est cum illo. Sed dices saltē in motu locali non apparet qualiter terminus ad quem sit idem in fieri cum illo. Respondeo quod etiā ibi saluatur identificatio termini cum motu, quia vbicationes omnes quas habet mobile in spacio per quod mouetur, quibus magis ac magis apropinquat ad ubi, quod est terminus ad quem sua ibi ipse terminus aliquo modo in fieri quatenus per illa tamen quam per medium tendit in terminum, & ad illam apropinquat.

Ad argumentum Gregorij. Respon. negando consequentiam, nam quamuis diuisibilitas motus localis cauferetur ex spacio, sicut aliorum motuum ex latitudine suorum terminorum: tamen quia termini aliorum motuum sunt in eodem subiecto cum ipsis possunt esse idē realiter cum

cum illo: spaciū vero non ita. Vnde quāuis semper diuisibilitas propria motus cauſetur ex diuisibilitate spacij tanquam ex causa equiuoca, quia est alterius rationis: diuisibilitas enim motus (vt dixi articulo p̄cedenti) est successiua, & de genere quantitatis: latitudo tamen spacij quandoq; est quantitas aliquid quando qualitas, &c. tamen spaciū in motu locali, quia non solum est causa equiuoca: sed etiam distinguitur realiter à motu, ideo non est eadē ratio. Vel dices quod diuisibilitas motus localis non tam cauſatur ex ipso spacio materialiter sumpto, quā ex ipsis vbiacionibus, quas habet mobile dum mouetur & pertranſit spaciū (vt latius infra.) Ad rationem quam fecimus pro Soro, & alijs patet ex dictis tertia conclusionē, quod motus localis nō est idem re cum motu: sed cum vbi.

Sed dubitatur vtrum in omni motu terminus à quo & terminus ad quē debeant esse oppositi priuatiue per se loquendo conclusio affirmatiua Aristot. 5. Phys. 1. & patet ex dictis quæst. 2. art. 4. de priuatione quomodo esset principiū ipsius fieri entis naturalis, ex quibus constat, quod licet terminus à quo aliquando significetur sub ratione positiua, vt quando dicimus aliquem ex albo fieri nigrum: tamen loquendo per se, & formaliter terminus à quo non est aliquid positiuum, quia terminus à quo ille est à quo disceditur tanquā à malo, & notum quando motus est naturalis, & vt ab vno quando motus est violentus, & vt ab in differenti, idest nec à bono nec à malo quando motus est in differentis: ac positiuum, vt sic, non est malum: ergo vt sic non est motiūm discessus, & fugæ est tamen, quia ratione habet ad mixtam priuationem alicuius positiui, quod agens intēdit producere, & ita terminus à quo per se non debet significari sub ratione positiua: nec vero sub omni modo negatione sola enim creatio, quæ nō est mutatio Physica est à non esse muta-

to simpliciter: omnis autem mutatio Physica est à priuato aliqua forma, & proportionaliter loquendum est de motu corruptiuo, vt patet ex supra dictis.

Hinc patet, quod ex illis quatuor terminis, quos statuit Arist. 1. Phys. à tex. 11. vsq; ad vltimum ex subiecto in subiectum, idest à termino positiuo ad aliū positiuum, vt à frigido in calidum, & ex non subiecto ad subiectum, idest à termino priuatiuo ad positiuum, vt quando ex tenebroso fit luminosum, vt ex subiecto ad non subiectum, vt quando ex luminoso fit tenebrosus solus ille, qui est à non subiecto explicat formaliter, quod petit per se terminus à quo: ille autem, qui est à non subiecto in non subiectum vt ibi docet Arist. non potest dari, quia inter non subiectum & nō subiectum nulla est oppositio. Dices saltem motus proprie, vt distinguitur cōtra mutationem, quæ fit in instanti non est per se à nō tali ad tale: sed potius à tali à magis tale, vel à non tali ad magis non tale, quia dum mobile est in termino à quo, vel in termino ad quem non est motus, & ita Arist. illo cap. 1. tex. 9. dicit quod motus proprie dictus, tantum est à subiecto in subiectum. Resp. quidquid alij dicant, quod loquendo de motu per se, & formaliter etiam est à priuato: calefactio enim successiua V. G. non est per se vt sic à calido ad magis calidum, si non tam calido ad magis calidum, similiter corruptio successiua caloris est à non tam non calido (vt ita loquar) ad magis non calidum, idest à non tam priuato ipso calore ad magis priuatum calore: Arist. vero solum vult, quod semper illa priuatio terminis à quo quando actualiter est motus coniuncta est alicui positiuo distincto à termino positiuo ad quem. Nam in motu vt sic cum sit quid continuum non potest dari prima pars, & ita an requamlibet partem signatam motus p̄cessit alia. Vnde priuatio partialis entitatis acquirendæ per motum partialem, qui nunc demonstra-

car

tur semper est cōiuncta cum partiali entitate, acquisita per motum precedentē.

Contra conclusionem est argumentū motus per se est actus: ergo quod mouetur est in actu: ergo per se petit, ut sic, esse non ab omnino priuato: sed ab actuato aliquo modo, scilicet in fieri ad actuatum in esse quieto. Resp. iā dixi s. q. 8. art. 1. quod licet verū sit motum esse etiam ā fieri ad factum esse: tamē quod mouetur ex modo se habendi prę se fere se q; oblitū esse illius actus quē iam possidet, & omnino intentum esse in acquisitione vltioris actus, quod videtur significasse Paul. ad Philip. 3. dicētis non quod iam acceperim, aut perfectus sim, &c. & infra ego me non arbitror comprehendisse: Vnum autē, quæ retro sunt obliuiscens: ad ea vero quæ priora sunt extendens me ipsum ad destinatum per sequor, &c.

ARTICVLVS V.

Vtrū actio, & passio sit idē motus, & si in omni motu reperiatur actio, & passio?

DE hac re sunt variz sententiæ, quas refert Toler. 1. parte nam in primis Gilbertus in lib. 6. propositōrū existimat motum solum esse actionem. Probatur, quicumq; motus est actus actiui: sed actio & similiter est actio actiui: ergo sequitur quod motus, & actio omnino sunt idem. Secunda sententia est Vall. qui ē contra existimat motū esse solum passionem. Probatur, quia motus est act⁹ receptus in mobili: sed iste actus sic receptus est passio: ergo, &c. Verum tamē ambz istz sententiæ omnino sunt contra Arist. qui cap. 2. dixit motum esse actum actiui dimanantē ab ipso, & etiam actum passiui in ipso receptum. Secūdo quia de ratione motus est, quod dicat ordinem, & sit via inter terminum ad quē

& ā quo: at vero nec actio, nec passio habent hoc: sed actio tantum dicit, quod dimanat ab agente, & passio, quod recipiatur in passio, ergo, &c.

Tertia sententia est eorum, qui assunt motum esse, quid superius ad actionem, & passionem essentialiter. Sed isti adhuc sunt diuersi, quidam enim volūt esse quid superius vniuocū. Sed isti omnino reiiciendi sunt, quoniā cum actio, & passio sint diuersa genera non possunt conuenire in aliquo vniuoco genere. Sed alij volunt, quod sit quid analogū motus ad ista duo: sed hæc sententia est Soti probaturq; 1. ex Arist. qui motum dicit esse actum vtriusq;, scilicet agentis, & passio: ergo est quid superius ad vtrumq; cum etiā quia vtrūq; cōuenit de principio motus, scilicet actus entis in potentia diuersimode sumendo potentiā, scilicet actiuam, & passiuā. Tertio probatur quoniā tam actio quam passio includunt hoc, quod est esse viā ad terminum: sed esse viā ad terminum est de ratione motus: ergo &c. Cōfirmatur nam effectus ipse productus etiā recipitur in aliqua materia: sicut calor in ligno & procedit ab agente sicut calor ab igne, & tamē effectus neq; est actio neq; passio, sed terminus vtriusq; nulla alia ratione nisi, quia non est via ad aliud: ergo sequitur quod actio, & passio in sua intrinseca ratione includit, quod sit via ad aliud ac per consequens ratio, & definitio motus includitur in illis duobus generib;.

Hanc tamen sententiam Soti quidā ex eo refutant, quod actio, & passio reperiuntur absq; motu, ut patet in actionibus instantaneis, quæ non sunt proprie motus, & in actionibus etiam perfectiuis, quales sunt sensatio, & intellectio, quæ etiam vere motus non sunt: & tamen omnes istę sunt de prædicamento actionis: ergo motus non est quid superius essentialiter ad actionē, & passionē. Sed tamen hæc ratio nihil probat contra Sotū, quia aperte ipse fateretur, quod non est motus proprie dictus: sed pro ut

T com.

F. P. de Oñā, Cōmen. super vniuers. Physicam Arist.

comprehendit mutationem sicut superius
essentialiter ad actionem, & passionem.
Vnde actiones instantaneae, & perfectae
sunt, quamuis non sint motus proprie di-
cuntur tamen vere mutationes. Secundo
referunt eandem sententiam, quia creatio
est actio, & passio cum tamen non
sit motus, nec mutatio: sed nec ista ra-
tio aliquid probat contra Sotum; quo-
niam secundum rei veritatem creatio
non est actio, nec passio: sed sola relatio,
(ut probat S. Tho. 1. p. q. 44.) quia actio
est media inter agens, & passum, sicut in-
ter agens, & terminum productum: ac
vero creatio non est media, quia nullum
praesupponit subiectum in quo fit: ergo
creatio non est de praedicamento actio-
nis. Sotus autem ad actionem, & passionem,
quae sunt generalissima: horum praedica-
mentorū, dicit esse quid superius mo-
tum. Tertio alij refutant sententiam
Soti, quoniam si motus est analogum ad
illa duo dici debet de vno per prius, &
de alio posterius: sed constat, quod non
magis dicitur motus actio, quam passio:
ergo. Sed ad hanc rationem facile dice-
ret Sotus, non esse necessarium in omni-
bus analogis reperiri aliquid prius, &
aliquid posterius (ut diximus tractatu de
analogia: cum etiam, quia posset di-
ci per prius de successiuis, quam de in-
stantaneis, & per consequens per prius
de passione, quam de actione, qua de cau-
sa Arist. magis dicit motum esse actum
mobilis, quam motus).

Hic non obstantibus conclusio ista So-
ti falsissima est, contra quam statuo con-
clusionem, quod motus non sit superius
quid essentialiter ad actionem, & pas-
sionem. Pro cuius conclusionis proba-
tione praesuppono id, quod Arist. in cap.
2. & 3. huius libri, quod idem numero
motus est actio & passio: sic enim ait es-
se actum actui, quod procedit ab alio,
& actum passiui, quod recipitur in eo, &
cui proposuit istam quaestionem in cap.
3. an motus esset actus agentis, vel patiens
determinauit, quod vtriusque, & vnus,

& idem numero actus, & hoc fundamen-
tum magis patebit quae sequenti.

Quibus ita suppositis, probatur nostra
conclusio, quoniam quando aliquid se
habet, ut superius ad aliqua impossibili-
le est inferiora multiplicari: quin ipse
superius multiplicetur: sed sic est, quod
actio, & passio multiplicatur secundum
rationem formalem, saltem quod sint
primo diuersa, non multiplicato motu,
quia idem est numero motus vterque (ut
dictum est): ergo non est motus superius
essentialiter ad illud celeratur maior,
quoniam cetera sunt nota. V. G. ens su-
perius. Essentialiter analogice, saltem ad
substantiam esse quantitatem, & ita vnu
numero ens non est substantia, ut quanti-
tas: sed sicut ista duo generalissima sunt
distincta, sic etiam distinguit ens in sub-
stantiam, & quantitatem. Sed dices quod
actio, & passio sunt duo motus forma-
liter quamuis vnus secundum rem: qui-
dam enim, ita sentiunt quos refert To-
let. hic quaestione prima dicunt, quod in
motu est considerare duo, alterum ut ma-
teriale, & hoc est quod sit via: alterum,
ut formale & hoc est quod sit actio, vel
passio, & ita sunt duo motus formaliter,
& vnus materialiter.

Sed contra hoc est, in primis, quod isti
componunt motum ex formali, & ma-
teriali, ac per consequens facit illud v-
num per accidens: nam ratio illa secun-
dum quam est via, & secundum quam est a-
ctio vel passio non potest constituere vnu
per se. Secundo quoniam in qualibet actio-
ne, & passione non solum est vnus motus
secundum rem: sed etiam secundum ratio-
nem formalem, sicut calefactio est simul
actio, & passio, pro ut procedit ab agente,
& pro ut recipitur in passio: & tamen non sunt
duo motus formaliter, quod patet, quia
est vna formaliter calefactio, & altera-
tionum etiam, quia ratio formalis motus est
successio, quae causatur ex latitudine
spacii, & termini quo continuatur mu-
tatis esse ut diximus: sed tantum est vna
ca successio, ut patet: ergo vnus motus

Cob-

Confirmatur deniq; ex cōmuni visu loquendum. n. lignum calefacit nullus & cedit simul moueri duobus motibus, nec formaliter, nec realiter distinctis.

Ex quibus patet solutio quid dicendū sit ad dubium, quod hic soluit: arguit enim, sic motus formaliter est actio: motus formaliter est passio ergo actio formaliter est passio per regulam illā, quę cumque sunt eadem vntertio sunt eadem inter se. Resp. ipse negando consequentiam, quia ex hoc quod, sint eadem vntertio sequitur, quod inter se sint eadem realiter: nō tamen formaliter. Sed tamen non satis facit hęc solutio, quia quo pacto aliqua identificantur in vno tertio eodem modo debent esse eadem inter se. Vnde si concedat Sotus eundē motū secundū rem esse actionem, & passionē consequenter dicit actionē, & passionē esse idem realiter inter se: si tamē concedatur esse motum formaliter includi in ratione actionis, & passionis, tūc sit iste syllogismus expositorius, hic motus formaliter est actio, & hic motus formaliter est actio: ergo actio formaliter est passio: cōsequentia est euidentia, quia ut dixi est syllogismus expositorius, antequam autē pro vtraq; parte cōcedi debet ab his, qui dicunt motū essentialiter includi in ratione actionis, & passionis: ergo & cōsequens dicendū est ad argumētū, q̄ motus formaliter, neq; est actio, neq; est passio: sed solū identice, & sic etiā actio est passio secundū rē formaliter. Et si contra hoc obijcias, quod quāuis homo, & equus sunt formaliter animal nō sequitur, q̄ homo sit formaliter equus: ergo quāuis actio, & passio sint formaliter motus, nō sequitur quod actio sit formaliter passio. Res. quod est lōge diuersa ratio, quoniam non est idē numero animal, quod sit homo, & equus: sed idē secundū genus tantū: diuersum tamen secundū speciem: at vero in actione, & passionē reperitur vnus numero motus: si ergo ratio istius motus est eadē in actione, & passionē, optime colligitur, quod actio, &

passio inter se sint eadē. Secundo adhuc cōfirmatur nostra cōclusio, scilicet quod motus nō sit quid superius ad actionē, & passionē. Nā de ratione motus est, quod dicat ordinē ad terminū a quo, & ad quē & ad subiectū. Vnde Ari. 1. Phy. hęc tria principia intrinseca assignauit cuiuscūque motus, seu mutationis: sed actio nō dicit ordinē ad istos terminos: sed solū ad agens, ergo, &c. Cōfirmatur, nā id quod est superius analogicē ad aliqua generalissima includitur in modis intrinsecis illorū: sed motus nō ita se habet ad actionē, & passionē, quia modus intrinsecus actionis est quidā ordo, vel relatio secum dū dicit ad agēs in quo nō includitur ratio nec definitio motus, quia secundum illum ordinē ad agens nō habet, quod sit via ad terminū. ¶ Sed dubiū est esto ita, quod motus nō sit quid superius ad actionē, & passionem quomodo motus se habeat: ad hęc duo, & videtur mihi, quod ratio motus se habeat, ut subiectū ad alias duas rationes actionis, & passionis: non quidē, ut subiectum quod: hoc enim non est substantia: sed ut subiectū quo, quem admodū se habet quantitas ad figurā, & quem admodum superficies ad rationē loci. Vnde in definitione actionis, & passionis ponitur motus tanquam subiectū & materiale non tamen, ut pars intrinseca. Et hoc videtur dicere Tolet. cum ait actionem, & passionem esse successiuam successionem motus extrinsecē. Et quod hoc ita sit dicendū, probatur quoniam quemadmodū figura non potest esse sine quantitate, & dicit essentialē ordinem ad illam sicut etiam ratio loci non potest esse nisi in superficie, & dicit essentialē ordinem ad illam: sic etiam ratio actionis, & passionis non potest reperiri sine motu propriē largo modo sumpto, & dicit essentialē ordinem ad illum: ergo motus habet se, ut subiectū ad ista. Sed contra hoc dices, quando definitur aliquid accedens in abstracto subiectū non ponitur in eius definitione in recto: sed sic est, quod in definitione

actionis, & passionis ponitur motus in recto; nam actio est motus, vt ab agente passio motus; pro vt recipitur in passio: ergo Res. in primis, quod etiā quantitas est subiectum figurę: & tamē ponitur in recto in definitione figurę: dicitur enim figura est quantitas, quę terminis clauditur, & in definitione loci, qui est abstractū ponitur sic superficies in recto. Dicitur enim, locus est vltima superficies corporis continentis, &c. Vnde quamuis subiectū, quod prima substantia ponatur in obliquo in eius definitione: tamē subiectum quo, vt patet, quandoq; ponitur in recto, vt patet in exemplis adductis. ratio autem huius est, nam sunt quędam accidentia, quę præter ordinem & habitudinem generalem, quam habent ad subiectum, scilicet in hærentiam aptitudinalem adhuc habent aliam specialem ad aliud accidens, modo quo in hærent subiecto; & idē vt specialis iste ordo explicetur, debet poni illud aliud in recto in eorum definitione V. G. figura non solum habet in hærentiam aptitudinalem in ordine ad subiectum: sed specialiori modo respicit quantitatem, quā alia accidentia, & hæc habitudo explicatur in definitione figurę ponendo illā in eę definitione in recto, sic se habent, actio, & passio respectu motus, quod peculiari modo respicit illū, & idē ponitur motus in definitione in recto. Sed dices ex hoc, quod huiusmodi accidentia habeant specialem istam habitudinem ad subiectum quo recte probatur, quod in eorū definitione recte debeat poni subiectū, & non in aliorum definitione. Vnde in definitione albi non ponitur quantitas, quoniam albo vnica, & eadem habitudine respicit substantiam, vt quod, & quantitatem, vt quo; actio vero alia habitudine respicit mobile, seu subiectū in quo est alia respicit ipsum motum, & idē recte probatur, quod motus ponatur in definitione actionis, & similiter quantitas propter eandem rationem in definitione figurę. Vnde vero proba-

tur, quod in recto quantitas in definitione figurę, & motus in definitione actionis ponatur. Resp. quidam, quoniam ista specialis habitudo est ordo actualis ad subiectum quo, & non aptitudinalis. Vnde figura actualiter dicit in sua essentia ordinem ad quantitatem, & similiter actio ad motum quare nec per Dei potentiam potest esse figura sine quantitate, nec actio sine motu, vel mutatione: atq; idē accidentia in abstracto, quę dicuntur actualē ordinem ad aliud definiuntur per illud aliud in recto, quę vero dicunt ordinem ad aliud aptitudinale definiuntur per illud aliud in obliquo. Vel secūdo possumus Resp. quod huius, quod est poni in recto, vel in obliquo nulla alia ratio est, quam modus concipiendi, vel significandi, quod non ponatur extrinsecum in definitione semper sit propter explicandā habitudinē, quam habet intrinsicē definitum ad illud: quod vero fiat in recto nō puto esse nisi, quia concipimus actionē sic, quod sit motus pro vt ab agente, & figura quod sit quantitas, pro vt terminis clausa. Sed quę res esto ita sit quod ista duo se habeant, vt sunt accidentia respectu motus, quę nam accidentia sunt: an cōmunia? an vero propria? Resp. quod sunt quasi propria, quę dimanant ab essentia motus, nā ex hoc quod motus sit talis naturę, quod sit actus quidam imperfectus, hinc est quod actus sequitur, quod pendeat ab agente, & dicat ordinem ad illum, & etiam ad passum in quo recipitur. Vnde in se parabilia sunt ista ā motu secūdu rem, quamuis non secūdu rationē; nec tamen intelligas ista duo esse proprietates motus, sicut par, & impar respectu numeri, nam par, & impar sunt vnica propria pars distincta respectu numeri. Vnde in quibuldā numeris reperitur paritas in alijs imparitas: at vero in quolibet motu reperitur ratio actionis, & ratio passionis: ita vt vnumquodque istorum se habeat vt propria passio ipsius motus. Si autem

contra

genera hoc obijcias, quod in motibus projectorum manet ratio motus quandiu non est actio, quoniam actio projectorum solum est quopellitur projectus: motus vero postea manet. Resp. negamus antecedens, nam quandiu durat motus causatur à projectoribus, vel immedie, & vel medio pulsu ipsius prorecti, & quando non tangitur projectum à projectoribus.

Alia dubitatio est: scilicet quales sint illæ partes motus est actio, vel est passio, & similiter actio est motus, vel passio est motus de hac enim actio est passio non dubitamus, nam in sensu identico est vera, quoniam sunt idem realiter formaliter autem est falsa, quoniam duo sunt generalissima in abstracto, quorum vnum formaliter non dicitur de alio: similiter etiam certum est, quod omnes istæ propositiones sunt veræ in sensu identico motus est actio, & motus est passio: similiter actio est motus, & passio est motus, quoniam ista omnia sunt idem realiter, Sed dubitatio manet: an formaliter sint istæ concedendæ & Resp. quod non ratio est, quia neque accidens in abstracto prædicatur de suo subiecto, nec subiectum de accidenti in abstracto. Unde non dicimus homo est risibilitas, vel risibilitas est homo: sed sunt prædicationes disparatæ, sicut etiam neque dicimus figura est quantitas, vel e contra, & ita in proposito non est concedendum motus est actio, vel motus est passio, vel passio est motus. Sed notandū est, quod minus est formalis, ista actio est motus, quam motus est actio, quoniam minus prædicatur subiectum de accidenti formaliter, quam e contra, & ideo quoniam motus se habet, ut subiectum minus prædicatur de actione. Sed dices accidens saltem in concreto prædicatur de subiecto: ergo actio, & passio prædicatur in concreto de motu si motus est eorum subiectum. Respondetur, quod actionis, & passionis duplex potest assignari concretum: alterum quod præ-

dictur de passio, & de agenti quod, & huiusmodi sunt agens, & passio, quæ non prædicantur de motu; quoniam agens, & passio sunt concreta, quæ connotant pro materiali subiectum, & ideo non prædicantur de motu: aliam tamen concretam possumus assignare, quæ prædicentur denominative de motu, & ut si possibile de homine scilicet procedens ab agenti, & receptum in passio: non istæ sunt formales, & veræ actio est procedens ab agente, & passio est receptum in passio: sicut prædicatur de quantitate hoc, quod est esse clausum terminus, quod est concretum. Sed dicit aliquis, quod hæc non est denominativa motus non est receptus in passio: sed essentialis, quoniam de ratione motus est respicere subiectum, & mobile quandoquidem est actus mobilis: ergo hoc est illi essentialis. Resp. quod quamvis motus secundum rationem motus respiciat mobile: tamen alia ratione, quam passio; nam motus respicit illud mobile, pro ut motus est medium intrinsecum à quo, & ad quem: vero passio respicit subiectum non cum ordine ad terminum à quo: sed pro ut per ipsum subiectum patitur; & abijcitur ab ipsa forma contraria si sit passio corrupeiva, vel recipitur à subiecto aliqua forma siue ab ratione contrarij, si sit perfectiva. Sed dicit aliquis quod hoc quod est procedens ab agenti naturali: etiam prædicatur de actione similiter receptum esse in passio, etiam prædicatur de passione: ergo non sunt concreta, quæ dicantur denominative de motu. Resp. quod actio, & passio non dicuntur recepta esse in passio, vel procedere ab agente, quoniam ipsa receptio qua aliud recipitur, scilicet terminus motus, & ipsa dimanatio, qua aliquid dimanatur ab agente. Nisi velis dicere, quod sicut in capite de quantitate dictum est, quod linea est quantitas, vel quantitas, sic etiam actio est dimanatio, vel dimanans ab agente. Unde huiusmodi concreta tunc prædicantur de actione, & pas-

sione essentialiter: de motu vero, atque de termino producto per motum denominatur.

Ex quibus etiam patet, quid dicendum sit de his propositionibus, actio est successiua, vel instantanea. Dicendum enim est, quod sunt denominationes, nam quamuis motus non prædicatur de actione: tamen denominationum illud, quod est successiuum, & importat rationem motus prædicatur denominatione de motu, sicut quamuis non prædicatur de accidentibus hominis homo: prædicatur tamen denominationum humanum. Unde bene inquit Toller, quod quamuis actio sit successiua, passio sit successiua, & motus sit successiuus non tamen per tres successiones: sed per vnicam tantam, quæ est intrinseca motui, & accidentalis actioni, & passioni. Vbi etiam obiter notandum, quod istud concretum successiuum prædicatur de motu ipso in abstracto.

Vade, ad argumenta Soti in principio questionis posita patet solutio. Ad primum, quod Aristoteles dixit motum esse actum actui, vel passum non formaliter: sed secundum rem, quia sunt idem realiter. Ad secundum similiter, quod definitio motus non conuenit actioni, nec passioni non actioni, quia quamuis illa sit actus actui, non pro ut est potentia: sed pro ut est in actu per propriam formam: passio similiter, quamuis sit actus passui, quod est mobile: non tamen pro uerbo ordinem inter terminum a quo, & ad quem, quod importatur per illam particulam secundum quod in potentia in definitione motus. Ad tertium responderetur, quod quamuis effectus dicat ordinem ad agens, & recipiatur in passu: non tamen est actio, nec passio, quia est sine motu: actio vero, & passio dicunt essentialiter ordinem ad motum, & possunt esse sine illo.

Sed dubitatur virum in omni motu reperatur actio, & passio aliquo modo

conclusio affirmatiua. Probatur primo, de motu tendente ad esse, quia quando hic datur, debet dari subiectum ali- quod, quod moueatur de nouo, & aliquid producat illum motum: sed motum est pati, producere est agere: ergo in omni tali motu reperitur actio, & passio. Illud constat inductiue etiam in mutationibus in manentibus, quæ non aliter differunt a transeuntibus, nisi si quod illarum idem est in re agens, & patiens. Probatur secundo de motu tendente ad non esse & quidem fatalis motus fiat per actionem contrariam agentis, patet in illo motu reperiri actionem, & passionem cum motus ad non esse sequatur per accidens ex mutatione tendente ad esse repugnante rei præ existenti, & corrumpenda: sed in mutatione tendente ad esse reperitur (ut docui) actio & passio ergo.

Tertio contra quosdam probatur conclusio de mutatione tendente ad non esse, etiam quando non fit a contrario: sed accidit ex solo defectu causæ conseruantis, ut quando in aere corrumpitur lux ex absentia Solis. Probatur inquam in hac mutatione reperiri actionem, & passionem suo modo, quia illa non conseruatio est a Sole ut a causa non conseruante in genere causæ efficientis: ergo eo modo, quo est mutatio est etiam suo modo actio, ut illa mutatio intelligitur orta a Sole. Cuius firmo illa non conseruatio est de nouo a Sole, licet non sit quid possitium: ergo est actio saltem priuatiua. Confirmo secundo, quia quid est ut a Sole est: non est enim tantum mutatio in communi præcisse: hæc enim abstrahit ab hoc, quod est esse in hoc, vel in hoc factor, quod huiusmodi mutatio per se loquendo non tam esset dicenda a Sole, & passio, quam non actio, & non passio, quia quando ex non conseruatione perijt lux: non tam intelligitur perire ex eo, quod Sol agat quam ex eo, quod non agat: tamen suo modo ut ostendi,

ostendi, debet dici actio: mutatio vero proprius dicitur, quia vere aliter se habet ac cum ex illuminato redditur res nobis.

Obijciens primo: ergo datur actio corruptiva primo, & per se intenta ab agente naturali, & non propter productionem alterius. Secundo corrumpi aliquid non est fieri: sed deficere: ergo corruptio, ut sic, non est actio: sed factio. Respondetur non est actio positiua, tamen defectio, ut intelligitur propter niens ab ipso agente, cur non dicitur actio priuatiua. Ad primum vero respondetur primo: quod illa non est proprie corruptio: sed non conseruatio. Secundo illa non conseruatio non est intenta propter se: sed propter bonum vniuersi, cui Sol motu suo consulit: illa enim lucis priuatio necessaria est, (ut videtur in alibi) ad rerum generationes, & conseruationes.

ARTICULVS. VI.

Et vltimus.

Vtrum a suo motu sit in agente, vel in passio?

Notandum est primo: in principio questionis, quod est duplex actio: alia immanens, & alia transiens: actio transiens est, quae producit aliquid extra agentem: actio immanens vero intendit ad aliquid in eodem agente: quod producat aliquid intra: vno modo, in quo producat aliquid in eodem agente, ut in eodem subiecto, ubi est actio: ut eius actio, quae non in eodem parte, actio vero potest dici, quae sit in eodem parte, & in eodem subiecto, sicut in eodem est in parte, & hoc secundo modo debet esse in agente: ad hoc, quod sit actio immanens. Probatur, quia si seque-

retur, quod calefactio, quare pars ligni calefacit aliam partem eiusdem, talis inquam actio esset immanens, quia manet in eodem subiecto. Consequens autem est falsum, quia ista calefactio, ligni est eiusdem speciei cum aliquarumque calefactione facta ab extrinseco: sed calefactio facta ab extrinseco est transiens: ergo ista, alias enim calefactio transiens, & immanens esset eiusdem speciei, quia sunt ad eundem terminum.

Hoc inquam suppositum in praesenti dubio, & questione non est dubium de actione immanenti, quia certum est illam subiectari agenti: sed de transeunte est nostra questio. Notandum est primo, quod adhuc actio transeuntis dupliciter sumitur: vno modo stricto vocabulo: quare ratione solū dicitur esse actionem inter qualitates tangibiles, ut inter calidum, & frigidum humidum, & siccum: alio modo sumitur pro quacumque actione, quae est cum motu physico, & dicitur pro quocumque motu, vel mutatione transeunte, & sic sumitur in praesentia. Vnde pro intelligenda eius, quod dicitur Aristoteles. i. lib. de generatione. cap. 6. quia xix moueri est superius, quam agere: loquitur enim de actione pro alteratione inter qualitates illas tangibiles. Et quod hoc ita sit de eodem probatur, nam mouere etiam extenditur ad alias species motus, ut ad augmentationem: & motum localem: at vero actio non sic solum est in alteratione: Ratio autem quare illa dicatur magis proprie actio, quam alij motus haec est, quoniam inquit ille, quod illa actio dicitur ordinem ad passionem: dicitur enim simul ad se inuicem agere, & pati. Vnde quia pati proprie est recipere formam cum abiectione contrarij & contrarietas solū proprie est inter has qualitates tangibiles, ideo pati est recipere aliquam illarum cum abiectione contrarij: pati vero est in ordine ad agere. Vnde agere etiam proprie est talis alteratio: sed in praesentia (ut dixi) de qua quare actio transeuntis est fermo.

Ad hac ergo re est prima sententia, quam tenet Scot. in 4. d. 13. questione 1. quod actio sit in agente. Pro cuius sententia explicatio non ita in est, quod putat ille in actione esse omnia ista tria, scilicet motus cum pro identificatur actioni, quam videret ille actum, & hac dicit quod est in passio: sed præter motum est duplex relatio in agente: alia ad effectum prædictum, & hanc concedit ille esse de prædicamento relationis, & certum est, quod hæc subiectionis in agente: alia vero est relatio ad passum, & hanc dicit ille esse actionem de prædicamento actionis. Pro quo notandum est, quod est duplex relatio, quarum intrinsecus adueniens, quæ posito fundamento, & termino sequitur necessario relatio, ut relatio patris ad filium: alia vero est extrinsecus adueniens, quæ non sequitur posito fundamento, & hæc est relatio agentis ad passum, quæ posito igne, qui est agens, & lignum, quod est passum: non statim sequitur relatio: sed expectatur approximatio. Hinc ergo relationem extrinsecus aduenientem dicit esse de prædicamento actionis, & esse in agente. Probatur autem primo hæc sententia, quoniam actio nequit intelligi sine ordine ad passionem, & agens ad passum: ergo relationem dicit: sed non de prædicamento relationis, quoniam actio est distinctum prædicamentum. Probatur secundo, quoniam vnumquodque subiectum denominatur a se: sed agens denominatur tale ab actione: ergo actio in hæret illi. Si dicas, quod maior est vera solutio de denominatione intrinsecus: agens autem non denominatur nisi extrinsecus. Contra hoc est, quoniam si actio extrinsecus denominatur agens: ergo aliud subiectum denominatur ab ipsa intrinsecus, sicut si columna dicitur dextera extrinsecus à dexteritate animalis aliud subiectum, scilicet apical dicitur intrinsecus dextera ab eadem forma: sed nullum est aliud subiectum, quod denominatur intrinsecus præter agens: ergo, &c. Confirmatur, quod

nam si actio non subiectionis in agente: sed in passio sequitur, quod in eodem subiecto sint duo accidentia opposita, quoniam actio, & passio sunt accidentia opposita, Tertio erus est actus, cuius est potentia ex Arist. lib. de Somno, & vigilia: sed potentia ad agendum est in agente: ergo & actio. Quarto quoniam signis calefaciat duo signa simul erit vnica tantum actio, quoniam est vnum agens, & tamen sunt duo passi: ergo actio non subiectionis in passio: sed in agente.

Contra istam sententiam Scoti statuimus primam conclusionem, quod relatio illa agentis ad passum non est de prædicamento actionis: sed ad aliquid. Probatur 1. ex Arist. 5. Metaph. qui in cap. eorum quæ sunt ad aliquid ponit in secundo genere relationis, quæ sunt actiuæ ad passiuum: sed relationes secundi generis sunt de prædicamento ad aliquid: ergo, &c.

Secundo probatur quoniam si aliqua ratione ista relatio, esset de prædicamento actionis, & non relationis, maxime, quia est relatio extrinsecus adueniens, ut fingit Scotus, sed iste motus relationis est relatiouis effectus ab ipso, quia præter ipsum à nullo est inuentum: ergo. Tamen, quia ille appellat hanc relationem extrinsecus aduenientem, quia positis fundamentis & motis: non statim sequitur relatio, & si omnis relatio est extrinsecus adueniens, non similitudo V. G. non ponitur positis duobus hominibus nisi ponatur factus simul albedo: si vero dicatur, quod posito fundamento proximo non sequitur relatio, contra hoc est, quia quævis positio ignis, & ligni, quæ sunt fundamenta remotæ non statim sequatur relatio tamen positis his ad actionem atque passionem vnius in alterum sequitur relatio agentis ad passum: ergo ista relatio non est extrinsecus adueniens.

Vltimo probatur nostra conclusio contra Scotum, quoniam actio, quam ille vocat actum est de prædicamento actionis, & illa non est in agente: sed in mobili: ergo actio hæc prædicamentum est in passio.

Maiores

Maiores probatur, quoniam minor ab illo conceditur ex Arist. qui in capite tertio huius libri asserit, quod unus, & idem motus est actio, prout pendet ab agente, & passio ut recipitur in illo, & solvens dubium, ubi subiectetur actio. Respondetur, quod in agente. Et confirmatur, quoniam actio de prædicamento actionis est qua producitur terminus: sed terminus producitur per actionem, quæ est motus subiectatus in passio non per relationem, ergo.

Secunda sententia est Caietani, qui dicit actionem de prædicamento actionis, & entitatem absolutam, & fundamentum relationis tantum subiectari in agente, quamvis motus subiectetur in passio. Vnde in actione tria dicit reperiri. Primum entitatem istam. Secundum relationem. Tertium motum, & duo priora esse in agente: tertium vero in passio. Potest confirmari hæc sententia, primo ex autoritate Arist. 8. Physic. text. 15. qui probat nullo modo mundum potuisse incipere in tempore, quoniam inquit si mundus inciperet Deus mutaretur: sed hæc sententia non valeret nisi actio sit in agente: ergo &c. Secundo ex S. Tho. 1. part. quæst. 25. art. 1. ad 2. & 3. qui dicit in Deo esse potentiam actiuam, & quod aliter est quod in creaturis, quia est in Deo potentia actiuæ principium solius effectus, & non actionis: at vero in nobis potentia actiuæ est principium vtriusque cuius rationem reddit, quoniam actio in Deo est idem cum sua essentia, ex quo arguit Caietanus, sicut in nobis potentia actiuæ est oppositum effectus, atque motus, qui est in mobili: sic etiam potentia actiuæ in Deo non solum est principium effectus: sed etiam mutationis ad ipsum, quia actio ista non est essentia Dei: sentit ergo S. Tho. quod in nobis potentia est principium etiam actionis, quæ subiectatur in agente: non non tamen in Deo, quia hoc est Dei essentia, ac per consequens actio est in agente, & probatur ratione sic, quoniam

relatio, & eius fundamentum debent esse idem realiter: ergo sunt in eodem subiecto: sed relatio est fundata in actione: ergo actio, & relatio sunt in eodem subiecto: sed relatio est subiectiue in agente secundum omnes: ergo & actio. Vltimo quia in passione reperiuntur tria, scilicet motus, relatio ad agentem, & ratio passionis: ergo in actione reperiuntur totidem tria, ac per consequens quævis motus sit tantum in mobili: tamē actio potest esse in agente.

His non obstantibus statuo secundam conclusionem, actio transiens, quæ est de prædicamento actionis nullo modo est in agente: sed in passio, probatur, quia in primis non solum, quod sit expressa sententia Arist. non solum in hoc loco, (ut dictum est) contra Scotum, sed etiam 9. Metaph. 16. ubi actionem transeuntem expresse dicit non esse in eo, quod agit: sed in eo, quod sit, ut edificatio non est in eo, qui edificat sed in eo, quod edificatur, & contrario in eo, quod contegitur, & nil clarius, quā id quod docet tertio de anima capite. Tertio dicens actionem non esse in agente: sed in patiente, sicut actio inquit sensibili non est in sensibile: sed in sensu, qui patitur, & etiam hæc est expressa sententia S. Tho. multis in locis: sed præcipue 1. part. quæst. 18. art. 3. in solutione ad primum, ubi dicit actionem transeuntem esse perfectionem, eius quod patitur: ergo subiectatur in eo, quod patitur, & eadē r. p. quæst. 41. art. 1. ad 2. & quæst. 47. art. 2. ad 2. dicit, quod in actione duo tantum reperiuntur, scilicet motus & relatio, ubi videns iam contra Caietanum non esse in actione tria, rursus: sed motus secundum omnes non est in mouente: sed in mobili: adhuc secundum Scotum, & Caietanum: ergo relinquitur, quod in agente solum remaneat relatio & non actio.

Sed rationibus probatur nostra conclusio primo, quia sequeretur ex opposita sententia, quod omnis actio esset in

T 5 manens

manent, quando quidem, omnis illa manet in agente. Secundo sic sequitur omne agens moueri semper eodem genere motus, quo mouet. Vnde semper ignis dum calefacit aliud caleficeret, quæ tamen omnia sunt absurda. Tercio quia omnis actio est simul cum motu, & in eodē subiecto, vbi est motus. Vnde hac ratione actio dicitur successiua, vel instantanea ratione motus cui inest cum quo ideatificatur: sed motus non in heret mouenti, & mobili, vt faceret Arist. ergo. Vltimo quoniam actio est in eodē subiecto, vbi est terminus productus per actionem transeuntem est in passo, & non in agēte ergo. Cōfirmatur quia de ratione ictionis est tantum quod procedat ab agente, sed motus qui est in passo procedit ab agēte: ergo ille est actio, ergo frustra ponitur alia actio in agēte.

Sic tamen tertia conclusio quam ponit Toletus quod actio etiā per accidens est in agente, declaratur autem ista conclusio, quia nō indiget alia probatione. Pro quo notandum est, quod agens quandoque reparitur dum agit: quandoque vero non reparitur, nā si agens habeat materiam eiusdem rationis cum passo simul dum agit reparitur ad illo, vt patet in ferro calido, quod calefacit aquam si mulq; ab eo frigescit: quandoque vero nō reparitur agens, vt si habeat materiam diuersæ rationis, vt corpus, vel si nō habeat materiam, vt Deus, & angeli quando agunt in hæc in ferriora, non repariuntur. Vnde patet sensus cōclusionis, quod scilicet agens dum agit, recipit actionē, quia passum agit in ipsum. Vnde non recipit actionem, quia ipsum agit: sed aliā secundum quam dicitur pati: sed hoc dicitur esse per accidens, quia non conuenit omni agenti: sed tantum illi, qui cōmunicat in materia cum passo.

Vnde ad primum responderetur, quod iam diximus ad Scotum relationem agentis ad passum esse in agente: sed illa non est actio de predicamento actionis (vt dictum est) quauis talis relatio ali

quando vocetur nomine ipsius fundamenti, scilicet actio, & concretum etiam talis relationis dicatur agēs propter penuriam nominum, quia nomen est inueni quo significetur talis relatio. Tum etiā ipsa actio, quæ est de predicamento actionis est relatio secundum dici non solū ad agens: sed etiam ad passionē. Et hinc est, quod falso illa relatio, quæ est in agēte putetur esse actio, cum re vera nō sit. Ad secundum bene respōsum est, quod agens bene denominatur ab actione extrinsece, & ita non est necessarium, quod actio sit in ipso agente. Ad replicam vero, quæ ibi ponitur responderetur, quod quamuis verum sit semper formā, quæ denominat extrinsece vnum subiectum intrinsece denominare aliud: tamen aliquando hæc forma tribuit eandem denominationem vtrique extremo, aliquando vero diuersam, sicut dexteritas est forma, quæ animal est intrinsece dextrum, & quæ paries est extrinsece dexter, vtrique denominationem eandem tribuit hæc forma, quandoque vero diuersam, vt visio denominat animal videns: parietem vero extrinsece visum: sic ergo vnus, & idem motus denominat agens extrinsece tale passum & non nisi intrinsece. Ad cōfirmationem responderetur, quod nihil impedit in vno, & eodem subiecto esse simul accidentia opposita secundum diuersas rationes. Vnde actio, & passio, quæ sunt vnus motus sunt in eodem subiecto, & non est in conueniens habere rationes oppositas in ordine ad diuersa. Ad tertium responderetur, quod illa propositio, cuius est actus debet esse potentia non debet intelligi quæ sit in eodem subiecto sit vtrumque: sed quod sit eiusdem, id est sicut potentia ad agendum est agentis: sic etiā actio est eiusdem, non quia in hæc reat illi: sed quia procedit ab ipso agente. Ad vltimum respōdetur, quod in illo casu, quod ignis cōburat duo ligna sunt duæ actiones distinctæ numero, quia sunt duo substantia, scilicet duo possibili

nec valet consequentia quando colligitur; ergo sunt duo agentia nam sicut in eodem homine possunt esse plures scientiae, & non dicitur ille plures scientes: sed unus sciens, sic à pluribus actionibus potest denominari unus agens cuius ratio est, quia ad hoc, ut multiplicentur concreta non solum debent multiplicari abstracta: sed etiam substantia, quae connotatur nomine concreti, cuius ratio est, quia utrumque significat nomine concreti, quamvis principaliter forma & minus principaliter subiectum.

Ad argumenta ergo Caeterani respondetur ad primum, quod Arist. 8. Physico rñ, sicut de coelo est in inclusione existens mundum esse ab eterno, sic etiam in ratione, quia existit ab aeterno Deum alias mutari: ratio autem qua ipse ducebatur erat ista, quoniam alias inquit, Deus nunc vult mundum facere, & antea noluit: ergo mutatur eius voluntas. Sed haec ratio nihil valet, quia quamvis mundus inceperit in tempore, non incepit Deus velle illum facere: sed ab eterno voluit eum producere in tempore. Ex quo patet quod ille locus Aristot. nihil probat contra nos, quia Arist. tantum intendit, ibi actionem immanentem, quae est volitio esse in agente, & inde colligit, quod Deus mutaret nos, tamen non negamus esse actionem immanentem in agente: sed transeuntem.

Ad secundum ex S. Tho. respondetur quod S. Tho. dicit, quod potentia activa in Deo non est principium actionis: sed solum effectus loquitur de actione transeunte, & quod est sermo de potentia, quae crearet, quoniam creatio non est actio: & ideo Deus quando creat producit effectum absque media actione, & transmutatione. Dico secundo, quod si sermo sit de alijs effectibus, qui producuntur à Deo absque creatione illi quidem producuntur media actione transeunte: tamen haec est distinctio à potentia activa in nobis, quia haec non solum producit effectum ad extra media actione transeunte: sed in agente producit

relationem realem, scilicet aliam actionem, ut in his creaturis, quae agunt per cognitionem: at vero Deus neutrum producit in se, quoniam eius actio est eius essentia. Unde nec advenit de nouo actio nec relatio.

Ad primam rationem Arist. quod relatio identificatur cum suo fundamento. Nego tamen quod actio sit fundamentum: sed conditio, potentia vero activa est fundamentum & hoc solum est in agente, & cum hac identificatur relatio. Ad ultimum concedimus in actione esse tria, quemadmodum in passione scilicet motus relatio, & ratio actionis: tñ ex istis tribus sola relatio est in agente, quia ratio actionis & passionis sunt idem realiter cum motu, ac per consequens inter se ita subiecratur actio in eodem subiecto, quo est motus, scilicet in mobili, & non in agente. Si autem contra hoc obijcias, quod actio dicitur esse causa passionis. Vnde concedimus hanc propositionem lignum calefacit, quia ignis calefacit: ergo actio, & passio distinguuntur realiter nam idem non est causa sui. Resp. quod actio vere & in rigore, & secundum rem non est causa passionis: sed tantum est causa virtualis, aut ratio formalis. Vnde dimanat, sicut immutabilitas in Deo dicitur causa aeternitatis & ut sic hoc modo causae, non opus est, quod distinguantur realiter. Si autem secundo obijcias, quod actio & passio sunt diversa praedicamenta, ac per consequens distinguuntur realiter. Resp. negando consequentiam, quia aliquid desumitur distinctio realis inter aliqua, ac distinctio generica. Vnde possunt aliqua distingui realiter: non tamen genere, nec specie sicut Petrus & Paulus: distingui enim realiter est, quod sint duae res separatae vel quod possint separari; at vero distinctio consistit in hoc, quod aliqua conueniant in aliquo vniuoco, & habeant diuersas formales rationes: distinctio enim generica penes hoc, quod sint duo conceptus obiectiui in nullo vniuoco conuenientes, & quod in ordine ad primam substantiam, ita praedicentur, & modus

prædicandi vtriusq; in nullo conueniat qualiter se habet actio, & passio vel agens & passum, & ideo hæc distinguuntur genere.

Si autem vltimo quis obijciat contra principalem conclusionem, actio, vt est actio secundum suam vltimam rationem includit accidentis rationem, quæ est ordo ad subiectum: ergo secundum suam vltimam rationem respicit subiectum: sed secundum suam vltimam rationem respicit agens: ergo agens & subiectum sunt idem. Respondetur negando primam consequentiam, nam quamuis ratio accidentis includatur in modis intrinsecis generum, nihilominus differt ab illis ratione saltem, sicut ens quauis includatur in esse per se, & in alio: tamen ratione distinguitur ab illis. Vnde fit, quod quamuis secundum vltimam rationem actionis includat ordinem ad subiectum, ille ordo ad subiectum differt ratione ab vltima ratione actionis. Vnde secundum vltimam rationem respicit agens, non subiectum, quamuis vnum illorum includatur in alio. Secundo dico, quod quamuis secundum vltimam rationem respiciat vtrumque; nõ tamen sequitur, quod subiectum sit idẽ quod agens, sicut relatio secundum vltimam rationem habens ordinem ad terminum, & ad subiectum, quæ distinguuntur realiter sic actio ad subiectum, & agens, quæ distinguuntur realiter.

Q V A E S T I O, II. De naturalis entis quantitatis finitione secundum finitum, & infinitum.

Item est quæstione præcedenti qualiter motus de genere quantitatis sit secundum propriam extensionem, & diuisibilitatem,

quam vt magis explicaret Arist. in 2. p. huius libri disputabit de infinito, & finito: quatenus passionis sunt quantitatis continuæ (vt supra dixi in præfatione huius, & in annotationibus ad capita huius libri) Quod vt magis pateat, examinandum sunt quinque. Primo si ad Physicũ spectat agere de infinito. Secundo vtrum detur infinitum in actu in rerum natura. Tertio si per potentiam Dei tale infinitum potest dari. Quarto si infinitum in actu possit cognosci. Vltimo si infinitum daretur, si esset principium & non à principio.

ARTICVLVS. I.

Si ad Physicum spectet agere de finito & infinito & quomodo?

Infinum significat pro formali, vel negationem finitionis seu limitationis, vel rationem aliquam positiuam, qua formaliter intelligitur aliquid esse infinitum, quæ sic fundamentum proximum prædicat negationis: pro materia si vero significat id, quod illi negationi intelligitur subiectũ, & hoc multis modis solet dici infinitum. Primo dicitur infinitum, quod non habet spatiũ aliquod seu quantitatem, quæ possit habere finem, aut in finitione quomodo prædictum, & omnia, quæ quantitate carent solent dici infinita in eo sensu, quo vox dicitur inuisibilis, quia caret potentia vt videatur. Secundo dicitur aliquid infinitum ratione suæ quantitatis infinitum autem (& idem dictum volo de finito) si est & quantum: aliud est perfectionis: aliud molis: illud potest intelligi infinitum, aut in essentia, aut in vigore operandi, aut in duratione; aut etiam in receptione. Quo pacto materia prima (supra à nobis dicta) est infinita ob indeterminacionem, quam habet ad omnes formas,

mas, etiam possibiles, quæ indererina-
tio fundatur in illius essentia: infinitum
molis, aliud intelligitur in magnitudi-
ne, ut si daretur corpus, aut spatium infi-
nitum: aliud in successione, ut si dare-
tur motus, aut tempus infinitum: aliud
in multitudine, ut si daretur infinitæ
species, aut individua corporum: aliud
dicitur infinitum ratione figuræ, quia
ratione illius non habet terminum fig-
nabilem, ut circulus: aliud eo, quod licet
habeat transitum, & finem: sed vix, aut
difficilimo peragi potest, vel propter ali-
quod impedimentum, ut via pellagi in
profundum vsque ratione aquæ, & via
à tropico in tropicum ratione actus dif-
ficilimum habet transitum, & ideo dici
solet infinitum, vel propter eius maxi-
mam multitudinem, aut magnitudinē,
quomodo via longa dicitur infinita, vel
propter figuram quo pacto laberintus
dici solet infinitus.

Sic ergo conclusio ad Physicum perti-
net agere de infinito molis: in hoc autē
loco non debet agere de omni infinito
molis: sed de eo, quod est quantitatis pas-
sio: querendo, utrum deatur, aut dari pos-
sit. Probat, quia finitum & infinitum,
tam molis, quā perfectionis, sunt passio-
nes, illa quantitatis molis, hæc quantita-
tis perfectionis: ergo ad eum pertinet
agere de infinito, & finito ad quem per-
tinet agere de quantitate: sed ad Physi-
cum spectat agere de quantitate molis:
ergo de infinito, & finito molis, & qui-
dem in hoc loco statim, ubi egit de quā-
titate molis, nā de finito, & infinito in
spatio in successione in actiuitate, & a-
lijs, quæ possunt competere corporibus
illis in locis tractari debet, ubi docuerit
quid sit spatium successio, aut actiuitas
corporum ad Methaphysicum autē spe-
ctat agere de finito, & infinito in cō-
muni, tam in essentia, quam in actiuita-
te ac duratione & alijs huiusmodi, ut cō-
ueniunt vel substantijs, ut sic vel substā-
tjs ipsi separatis, de quibus ipse agit.
Obijcies passio semper cōmittatur sub-

iectum, & est possibilis: sed infinitū imp-
le non est possibile: ergo respondeo pri-
mo passionem quantitatis esse infinitā
non in facto esse sed in fieri, & hoc sine
dubio datur. Secundo Resp. infinitum
molis esse duplex: aliud infinitum in a-
ctu completo, quod actu est quantum &
non habet nec potest habere terminum
quantitatis, & hoc adhuc est duplex, aut
enim intelligitur in entibus completis,
quorum quodlibet est ens, ut quod aut
in incompletis & partialibus, quæ ab A-
rist. (ut supra diximus) appellantur entia
in completa, eo quod non sunt entia per
se, ut quod seu ut hoc aliquid: sed sunt
entia entia, scilicet partes entis, aliud in-
telligitur potentia infinitum, quod ap-
pellatur infinitum in actu incompleto,
eo quod eius diuisio, aut de tractio appo-
sicio, seu additio terminari non potest,
quod nihil aliud est, quam infinitum in-
fieri (de quo supra dixi) & de ijs omnib⁹
infinitis fuit dubiū (ut videbimus apud
aliquos) utrum darentur actu, & profe-
cto si nullum illorum daretur: nihilo-
minus infinitū molis posset dici passio
quantitatis quodammodo, quia si dare-
tur, esset passio consequens quantitatem
illam, non minus quam finitum est pas-
sio consequens alias quantitates limita-
tas. Dices infinitum à nobis cognosce-
re non potest: ergo non pertinet ad Physicā
considerationem humanam. Respon-
deo infinita non possunt à nobis distincte
cognosci: tamen in communi & in-
confusso quid sit infinitum. Verum de-
atur, aut dari possit cognosci potest à quo
autem intellectu & quo modo infinitū
distincte cognoscatur, non est presentis
speculationis interim si placet. Vide
Fons. 2. Methaph. 2. quest. 3. ex dictis ma-
net notus articulus, qui posset collocari
hic. Utrum finitum & infinitū sint pas-
siones quantitatis, quod magis à articu-
lo sequenti parebit.

ARTICVLVS. II.

Utrum deatur infinitū in actu.

Quaestio

Questio hæc procedit de veroque infinito explicatio, magnitudinis scilicet, & multitudinis, & videtur quod de tur tale infinitū. Primo quia posito subiecto ponitur passio consequens illud: sed finitum vel infinitū sunt passionēs quantitatis, quæ datur à parte rei in actu: ergo etiam datur finitū & infinitum. Secundo à parte rei in actu datur infinitū in potentia: ergo etiam datur infinitum in actu. Teneat consequētia, quia frustra est potentia, quæ non reducit ad actum. Tertio ex sententia Arist. mundus est ab æterno: ergo secundum illū præcesserūt infinitæ dies, & infinitæ circulationes, & consequenter datur infinitū in multitudine. Sed dices, quod in successiuis non est inconueniens, quia partes eius non sunt simul: esset autem inconueniens in permanentibus. Contra est, quia in vno quoque die posset Deus creare vnum Angelū, qui est in corruptibilis. & cōsequēter potuisset producere infinitā multitudinem Angelorū. Confirmatur, quia mundus cum sit ab æterno ex opinione Arist. præcesserunt infiniti homines, & consequenter infinitæ animæ rationales, quæ ex eodē sūt in corruptibiles: ergo adhuc essent infinitæ animæ sūm multitudine.

Aduertendum, quod infinitum secundum quantitatem definitur esse illud, cuius partes accipientibus semper restant plures accipiendæ, vt patet in diuisione continui, vbi quacūque parte signata semper restant plures diuisiones faciendæ: est autem dupliciter infinitum vnum in potentia alterum in actu, & vtrique data descriptio cōuenit, quāuis inter vtrumque multum differat. Pro quo secundo aduerte, quod partes in continuo sunt duplices, scilicet proportionales, & aliquotæ, vel determinatæ, partes proportionales sūt, quæ semper sumuntur minores & minores: partes vero aliquotæ, vel determinatæ sunt in signata quantitate V. C. digitali, vel dimidio digiti: sed adhuc istę partes determinatę, quædam sunt se communicantes quædam vero non commu-

nicantes v. c. in ligno vnius vlnæ sunt duæ medietates non communicantes, ita quod in qualibet illarum non sit aliqua particula alterius, & idē dicuntur esse non cōmunicantes, quia neutra alteri materiam communicat: tamen sunt infinitæ medietates se cōmunicantes in quantitate duorum palmarū poteris per partes communicantes assignare infinitū, & sic dabis infinitos palmos æquales priori, vt si primum palum assignes per duas medietates, singulas earum accipietis ab vno quoque duorum palmarū secundum verum per tertias, deinde tertias accipiendo ab vno palmo, & alias ab alio, & sic in infinitum. Vnde patet quæ sit differentia inter infinitum in actu, & in potentia, quod infinitum in potentia est illud cuius partibus acceptis semper restant plures accipiendæ, loquēdo de partibus proportionalibus, aut determinatis se communicantibus: at vero in finitum in actu est illud, cuius partibus accipientibus, semper restant plures accipiendæ, loquēdo de partibus terminatis non se cōmunicantibus. Vnde infertur certissimum esse dari infinitum in potentia à parte rei. Nam quælibet magnitudo est hac ratione infinita, quia inter partes proportionales nō est tot accipere quin plures accipi possunt minores, & minores cum quælibet eius pars posset diuidi in duas medietates in infinitum, & idē de infinito in potentia secundum numerum, vel numeros circulationum, vel cogitationū: solū ergo restat dubium de infinito in actu.

De quo sit prima conclusio finitum, & infinitum sunt passionēs quantitatis in potentia & non in actu, ita S. Th. hic lect. 13. Nimph. 5. Phyl. text. 17. & nos capite de quantitate insinuauimus. Probatur tamen primo infinitum actu repugnat enti (vt statim dicitur) ergo quantitati, tenet consequentia. Quia quantitas est vnum membrum in quod diuiditur ens analogice. Antecedens patet, quia ens diuissum in decem genera est verum

vetum, & possibile : infinitum vero in actu nō est possibile (vt dicitur articulo sequenti) ergo repugnat esse. Probatur secundo mensurabilitas, & diuisibilitas sunt passiones quantitatis (vt probatum est cap. de quantitate) infinito vero in actu repugnat habere has duas passiones: ergo infinitum in actu non est passio quantitatis: tenet cōsequentia. Quia passiones inter se pugnantes non possunt ab eadem essentia dimanare. Minor probatur, quod est mensurabile est determinatum, & cognoscibile : sed infinitū in actu est in mensurabile, in determinabile, & in cognoscibile : repugnat ergo illi mensurabilitas, & diuisibilitas, quia debet habere partes finitas quas infinitum non potest habere, quia nō possunt componere infinitum cum sint finitae: imo neque infinitas, quia singulę essent & quales suo toto, quod repugnat partibus cum quęlibet minor debeat esse suo toto. Tertio probatur, quia quod conuenit per se generi debet per se conuenire speciebus illius: infinitum autē in actu repugnat quantitati discretę (vt conclusionē secunda dicitur) & repugnat quātitati continuę (vt dicitur conclusionē tertia) ergo infinitum in actu nō est passio quantitatis: sed solum infinitum in potentia.

Secunda conclusio, non datur infinitum in actu secundū multitudinem, ita Arist. per multa capita huius libri, & .1. cœli cap. 5. 6. & .7. probatur quoniā, aut est multitudo corporū differentiū specie aut numero: non primum, quia corpora differentia specie habent motus, & loca differentia specie, quia unicuique corpori conuenit suus motus, & locus naturalis: sed loca ad minus non, sunt infinita, nec motus sed tantū duę vel tres species, vt probat Arist. 1. cœli cap. 2. ergo nec corpora sunt infinita. Dices non esset in cōueniens eundem locum numero, vel specie (vt patet de mixtis) quę sunt diuersę speciei: & tamen omnia mouentur ad motum & ad locum elementis pręd omni-

nantis cōtra est, quod quātis mixta sunt diuersę species, & ad eundem locū secundum speciem mobeantur tamen corpora simplicia nō possunt esse diuersę speciei, quin motus eorum & loca differant specie. Si vero datur numerus infinitus corporum differentium specie illa deberent esse corpora simplicia, quia ex finitis corporibus simplicibus, necessarium est finita esse mixta secundum speciem. Secundo vniuersaliori ratione patet hoc ipsum. Quia cum quęlibet species habeat distinctam perfectionē ab alia, sequitur, quod in illo numero infinito sit perfectio infinita in actu, quod est absurdum, quia pręter Deum non est perfectio infinita in actu, vt probat S. Th. 1. parte quęst. 7. art. 1. quia solum in Deo esse est de eius essentia. Tandem, quia de ratione numeri est, quod sit numerabilis: sed si numerus esset infinitus non esset numerabilis: ergo. Sed de hac ratione articulo sequenti.

Tertia conclusio non datur actu infinitū secundū magnitudinē probatur, omne corpus naturale est mobile: sed in finitum in actu non potest moueri: ergo non est corpus infinitum in actu, minor patet. Nam corpus naturale habet in se principium motus, & quietis corpus autem infinitum non posset moueri, nec sursum, nec deorsum, nec circulariter: ergo nullo modo, non sursum quia iam non esset deorsum, & sic non esset infinitum non occuparet omnem locum, non deorsum propter eandem rationē non circulariter, quia cum lineę eius, quod mouetur circulariter, quo longius à centro pro trahuntur magis inter se distent infiniti corporis circularis lineę pro tractę à centro in infinitū infinite distarent, & à centro & inter se. Vnde inter illas esset spaciū infinitum, quod per transiri non potest, & consequenter corpus illud non posset moueri circulariter consumendo motum. Secundo nulla potest esse quantitas, in qua non sit aliqua figura, quia

etiam.

extrinsece terminetur; sed infinitum nō admittit figuram: ergo non datur infinitum in actu secundum magnitudinem figura enim secundum Euclidem. Primo elementorum est, quæ termino clauditur & generaliter probatur. Tercio de omni q̄ ianitate moli de discreta quidem, quia constat vnitatibus, quæ indivisibiles & determinatæ sunt infinito autem nihil determinatum esse potest neque in quantitate successiua in tempore & motu, quia hæc incipiunt per vltimum non esse, quod repugnat infinito actu neque in quantitate continua permanente cum omnes eius partes in suis definitionibus claudant terminos vt linea est longitudo determinata punctis superficies est, latitudo terminata lineis corpus vero superficiebus clauditur: sed claudat termino repugnat infinito actui: ergo non est dabile. Tandem quia si numerus est infinitus actu aliquæ species numeri essent infinitæ actu, vel indidua infinita neutrum horum: ergo quia non potest esse diuisum aliquid in infinitas partes: tum quia diuisio in infinitum neque naturaliter pertransiri potest, tum quia nullum esset cæpus actu infinitum i quo possent detrahi partes per se naturaliter existentes actu infinitæ de speciebus, autem secunda conclusio probatum est, quod non dentur actu infinitæ ergo nullo modo datur infinitum actu.

Ad argumenta in principio, ad primū patet: ex prima conclusione, & ex articulo præcedenti qualiter finitum, & infinitum non sint passiones quantitatis in actu: sed finitum & infinitum in potentia sunt passiones quantitatis. Ad secundum, quod infinitum in potentia dicitur continuum, non quod habeat partes infinitas in actu: sed quia successiue sumēdo partes non habent terminum cum vnaquæq; sit diuisibilis in alias duas partes, eo ipso quod quanta est. Vnde infinitum in potentia est infinitum diuisibile & non tot quin plura, & quin plura, quæ

potentia non est frustra; quia eius actus non est, quod sit actu diuisum: sed quod temper magis ac magis diuidatur, & hæc est sententia omnium ex posteriori Arist. cum quibus Theologi consentiunt & hoc est, quod alij dicunt non dari infinitum Cathegorematicè: sed bene Sincathegorematicè: vocant tamen infinitum actu infinitum Cathegorematicè, quia si esset tale esset Cathegorema, illud significans: Cathegorema enim significat aliquid vel aliqua: vocatur autē infinitum Sincathegorematicè infinitum in potetia, quia hoc infinitum solum est aliquid, scilicet secundum diuisionem magnitudinis Sincathegorema enim vt dixi prima parte Summularum solū aliquid significat. Ad tertium bene ibi responsū est. Ad replicam expositores Arist. multa figmenta dicunt vt illū a contradictione exeuissent cum dicat hæc non esse infinitum actu, secundum multitudinem cum dixerit alibi mundum esse æternum existimo, tamen dicendum, vel quod solum negat Arist. infinitam multitudinem in rebus materialibus: nō autem in immaterialibus, aut si in omnibus negat concedendum est sibi aperze contradicere, quia cum dicat non esse infinitum in actu, non debuit ponere, mundum ab æterno. Sed dices potentia actiua Dei est actu infinita: ergo aliquis eius effectus est infinitus: sed nullus potest esse infinitus in perfectione, vt probatum est: ergo debet esse finitus, secundum quantitatem, & per cōsequens in quolibet continuo sunt partes actu infinitæ saltem proportionales. Respondeo, verum esse potentiam Dei esse infinitam actu non ex eo quod producat infinitum in actu: sed quia vel ex nihilo producit, quod arguit infinitā perfectionem producentis, vel quia quacumque creatura producta potest perfectiorem & perfectiorem producere citra infinitum in actu, & consequenter. Respondetur ad secundum de partibus continui negādo, vt bene Velleius hic,
partes

partes potentias in continuo esse infinitas: sed solum in actibus. Sicut theorematice, & in potentia. Vel secundo dico partes infinitas esse actus infinitas ex quo non sequitur dari in magnitudine infinitum in actu, quia ad hoc, ut ista sit actu infinita non solum requiritur, quod partes proportionales sint actui infinitis: sed etiam quod sint partes aliquotæ, & signatæ. Similiter non sequitur numerum esse infinitum in actu, quia: numerus proprie non est nisi entium completorum, quæ & sunt in actu, & adinuicem separata: partes verb illæ, nec sunt separatae, nec entia in actu.

ARTICVLVS. III.

Utrum possis dari infinitum in actu aliqua potentia.

IN hæc re: hoc unum scio me nihil scire, ideo nō multiplicabo argumenta, quæ cuius se se essent multia: sed quid minus difficile cognitu sit exponam, facile enim nihil est, ut intelligas utulum, aduerte quod solum est sermo de potentia Dei absoluta, nam de ordinaria dictum est, & in hoc omnes cōueniunt non posse dare infinitum secundū virtutem, & entitatem, quia ut sic, præter Deum nihil potest esse infinitum. Secundo etiam est certum non posse fieri infinitum eorū, quæ sunt essentialiter subordinata siue sint species, siue causæ vniuersales, & particulares, & est expressa sententia Arist. 2. Metaph. text. 5. & ratio id suadet, quia quæ sunt essentialiter subordinata differunt specie, quia in illis deueniendum est ad aliquam speciem infinitam in actu in perfectione si numerus earum est infinitus in actu: patet consequentia. Quia species nō sunt æquales in perfectione: sed una necessaria est perfectior altera, quia sicut numeris: de causis autem essentialiter

subordinatis est peculiaris ratio, quod numerus illarum non sit actu infinitus, quia in infinito tempore agerent, & per consequens actio illarum nunquam esset consummata: atque ideo nunquam prodiret effectus: solum ergo difficultas est de infinito secundum quantitatem in multitudine illarum rerum, quæ per accidens sunt ordinata: de quare prima sententia est Grego. Ariminens. in 1. dist. 43. quest. 4. Ocham in 2. quest. 1. & aliorum tenentium non implicare contradictionem infinitum esse in rerum natura: atque ideo infinitum in actu per diuinam potentiam posse dari tam in magnitudine, quā in multitudine. Probatur primo Deus potest facere quidquid cadit sub obiecto suæ omnipotentie: hæc autē est infinitas: ergo potest producere infinitum in actu. Secundo Deus potest separare actu partes quantitatis continuæ: sed istæ sunt infinitæ in actu: ergo Deus potest facere infinitum numero in actu: maior patet, quia Deus potest conseruare per seipsum quidquid per aliam causam conseruaret precipue si nō sit de essentia eorum: ergo Deus potest separare actu & conseruare partes quantitatis continuæ, quæ sunt infinitæ. Tercio quæcumque Deus potest cognoscere simul (si sint permanentia) potest facere simul: sed tam per scientiam simplicis intelligentiæ, quam per scientiam visionis cognoscit simul infinitū in actu: ergo potest illud producere: notanter dixi si sint permanentia, quia si sint successiua necessario sunt successiue, ut motus, & tempus quāuis simul cognoscantur. Quarto in vna hora sunt infinita instantia: sed in quolibet potest creare Deus vñ hominem, & angelum: ergo in fine horæ erunt infiniti homines, & angeli: possibile autē positum in esse nullum sequitur inconueniens: ergo potest Deus in actu infinitos angelos, & homines producere.

Secunda sententia est omnino huic opposita, est S. Tho. 1. p. q. 7. art. 3. ubi latissime

ſine Magr. Zumel hanc quæſtionem explicat Scotus. in. 2. d. 2. q. 1. & 2. Metha. q. 2. Durand. ibidem. in. 2. q. 2. Caictanus 1. par. quæſt. 7. Ferrar. contra. Gen. c. 8. Bonauent. in. 2. diſt. 4. quæſt. 1. Capreol. diſt. 44. quæſt. 1. p̄ca conclufionem 1. Mar ſil. quæſt. 41. Peney. 10. Philoſoph. cap. 10. Vallef. Son. Hæſcor. Aſtudillo, & alij qui omnes ſontant implicare contradiccionem, quod ſit infinitū in actu in quantitate continua, & deſceta primo implicat contradiccionem partem eſſe æqualem toti: ſi tamen daretur infinita multitudo actu, ſequitur actu partem æqualem eſſe equo ergo implicat infinitam multitudinem eſſe actu: maior parer, quia ſi pars eſſet æqualis toti, eſſet pars vt ſupponitur; & tamen non eſſet pars, quia, quilibet pars eſt minor ſuo toto: includit enim totam partem, & aliquid amplius: minor probatur. Nā V. C. cum quaternarius ſit pars ternarii: tam eſſet infinita multitudo ternariorum, quam quaternariorum & ſenariorum; ſecus autem ſi minor eſſet multitudo eſſet infinita multitudo quaternariorum: ſi finita autē multitudo nullo modo fieri poteſt infinita multitudo, quod ſi infinita eſt multitudo ternariorum, & quaternariorum pars erit equalis cum toto. Secundo potētia diuina eſt infinita, ita vt quocumq; dato effectu poteſt facere maius: ergo implicat contradiccionem eſſe infinitum in actu: daret, conſequentia, quia & vt poteſt facere maius, aut non poteſt: ſi poteſt ſequitur implicatio contradiccionis ex parte infiniti: eſſet enim infinitum, vt ſupponitur, & non eſſet, quia poteſt eſſe aliquid maius: ſi vero non poteſt maius producere, ſequitur implicatio contradiccionis ex parte diuinæ potētiæ: eſſet enim infinita, vt reuera eſt & non eſſet infinita, ſi quidam eſt exhausta; & determinata, ita quod maius facere non poteſt. Tertio implicat contradiccionem aliquid eſſe in genere, quod non ſit in aliqua eius ſpecie quantitatis. Quarto ſi

eſſent creati infiniti homines V. C. vel Deus poſſet productor eplures, vel nō ſi nō ergo eſſet exhausta potētia Dei, quod amen fieri non poteſt: nam cum creet ex nihilo proſecto crealle imperpetuum eſt ad hoc, vt poſſit creare ſi vero poteſt producat plus centum; & tu nūq peto an illa prima infinita multitudo reddatur maior, ſi nō ergo totū non eſt maius ſua parte ſi redditur maior: ergo infinito datur maior, ſeu plus, & excedens in aliquo finito.

Vt media miamus in hac re & prima cōcluſio, aut enim loquitur de infinito in magnitudine, aut in multitudine: ſi loquimur de infinito in magnitudine dicendū eſt implicare contradiccionem eſſe infinitū in actu ſecundū magnitudinem, ex omni poſitione, quod efficitur probatur ratione. 2. S. Tho. quia ſi datur infinitum in actu ex omni poſitione hoc eſt ex omni parte ita vt occupet omnes ſpecies loci ſuſum, & deorſum ſate & ſexto dextrū, & ſiniſtrum, ita determinata Dei potētia infinitam illam exaurirer, eſſetq; illa potētia finita, vt ſupponeret, & non infinita eſſet determinata, ita quod nō poteſt facere maius corpus. Notanter autē diximus ex omni parte, quia ſi ex aliqua parte nō ſit infinitū in actu nō ad æquaret infinitam Dei potētia cum ex illa parte additionem ſuſcipere, & fieri maius poſſit. Secundo probatur, quia ſi non moueretur tale corpus infinitum ſecundū magnitudinem ſecundum ſe totum, ſolum poteſt intelligi, quod moueatur ſecundum partem ſui, & hoc eſt impoſſibile, quia illa pars ſi eſt finita nō poterit moueri, ſicut nec totum, infinitum, ſi vero ſit finita, aut mouetur motu naturali, & hoc non, quia in termino à quo eſſet violenter, quod implicat, quia omnes locum occupatur à toto cuius eſt pars, nec etiam mouetur motu violento, quia in termino ad quem eſſet prater naturā, & ita ſine toto infinito, quod implicat nullo ergo modo mouetur.

Secun-

Secunda conclusio si loquamur de infinito in multitudine dicendum est non implicare contradictionem, quod sit actu hæc est contra Auicem. & Algazel. quos refert S. Tho. 1. p. q. 7. artic. 4. est contra Ocham. 2. d. 11. Grego. 1. d. 41. q. 4. & Coronel. Late. 8. Physicorum præterea Gabriel. 2. d. 1. q. 2. Durand. & Perçy. ubi supra. & quidam Neoterici, qui utramque sententiam indicant esse probabilem, & Durand. asserit aliquando se hanc vltimam ellegisse, pro qua sit primū argumentū quidquid Deus potest facere non est finitum, nec in magnitudine, neq; in multitudine, aliā diuina potentia nō esset infinita cum eius obiectum adæquatū esset finitum: ergo omne, quod Deus potest facere infinitū est: ergo pōt illud facere, aliā potest, & non potest. Secundo si Deus operetur, necessitate naturę etiā ad extra produceret de facto simul omnia, quæ possent: sed tunc produceret infinitū: ergo & modo potest libere producere infinitum, quia certē non minus potest operando libere, quam si operaretur necessario. Confirmo, quia in tantū se extendit omnipotētia Dei in quā tunc eius cognitio: omnia enim quæ in Deo sunt equalia sunt: sed Deus cognoscit infinita, ut possibilia ergo potest illa omnia simul producere. Cōfirmo, quia secundum oppositū opinantes succēssive bene potest infinita producere: sed non est vlla ratio, cur non possit simul, quæ potest succēssive: ergo potest bene

Tertio Deus potuit creare mundum ab æterno, ut concedit S. Tho. 1. p. q. 46. ar. 2. ad. 7. & in quouis die potuisset producere vnū hominem: ergo iam creasset infinitos. Quarto, quia si per totā æternitatem a parte post creet quotidie vnū hominem videbit nūc scientia visionis creatos infinitos: sed quod videt scientia visionis, non est cur non possit producere: simul, ergo. Confirmo, quia Deus in vna hora videt instantia infinita, cur nō posset in quouis instanti illius horæ producere vnū hominem: atque adeo in-

finitos. Quinto Deus est modo in sua creatura imaginario infinitus simpliciter, si quidem immensitas Dei est infinita simpliciter, cur ergo non posset producere corpus, aut corpora, quæ sua magnitudine, aut multitudine replerent totum illud spatium. Sexto Deus produxit infinita puncta in continuo, & infinitas partes, & quidē corruptis illis partibus posset Deus illa puncta conservare separata: ergo potest dari actu infinita multitudo. Septimo nō repugnat naturaliter esse infinitam actu multitudinem partium prætorum linearum superficierum, ac relationum in quolibet continuo (ut videbamus libro sexto) ergo nō repugnabit per diuinam potentiam esse actu infinitam multitudinem rectarum hominum, aut angelorum. Octauo si propter aliquam rationem repugnaret, ideo esset, quia infinita multitudo nō posset aliquid addi, nec per diuinam potentiam: atque adeo illa exauriret, & determinaret: sed adhuc multitudine infinita data posset Deus addere ei aliquid: ergo non implicat contradictionem esse infinitam multitudinem actu. Minor probatur infinita multitudini, quæ est obiectiue in mente diuina cognoscente scientia visionis potest Deus aliquid addere: ergo si daretur produci infinita multitudo posset Deus aliquid addere: consequentia patet. Nam quæ est infinita multitudo obiecto, nec in mente diuina est productorum in re. Antecedens probatur his, quæ Deus cognoscit scientia visionis, quæ sunt actu infinita potest Deus aliam, & aliam addere ex ijs quæ cognoscit scientia simpliciter intelligentis, quæ similiter sunt infinita: ergo infinita multitudo posset Deus aliquid addere. Si autem dicas cum Durando, ea quæ Deus cognoscit scientia visionis, non sunt infinita actu: sed potentia, & ideo potest fieri illis additio. Contra hoc est quod cum in Deo nulla sit mutatio de potentia ad actum, sed omnia, quæ ab

illo cognoscuntur. sunt actu presentia in eternitate, aut illa multitudo est actu finita, aut infinita: si infinito habeo intentum, si finita: sequitur quod postea quam producta esset hauriretur numerus illorum, ac per consequens si quis produceret postea. Deo non cognoscere, sequitur etiam cogitationes beatorum, aut damnatorum finem aliquando habere: cum tamen in eternum sint duraturæ, & consequenter in quolibet continuo sunt infinitæ partes actus: tamen cuilibet continuo possunt addi alix: æque alix partes: ergo infinitæ multitudini potest fieri additio.

Sed contra hoc insurgit Durandus infinitum est cuius nihil est ad extra: ergo infinito fieri potest additio, & consequenter infinitæ multitudini non potest aliquid addi. Respondetur quod illa potius est definitio totius finiti, vt docet Arist. text. 63. infinitum, aut sic definitur cuius est aliquid semper accipere secundum quantitatem. Vnde infinito non potest fieri additio, quia sit maius, sicut nec subtractio qua sit minus, quia sunt in illo infinitæ partes, & ita quod accedit maius non facit, neque quod detrahatur minus facit. Sed obieciſ vna ex orationibus actu finiti est quod non sit illo aliquid maius; ergo si detur aliqua multitudo infinita actu ei non poterit addi aliquid: parer consequentia. Quia secus fieret maior, & per consequens non esset infinita. Ad quod respondet sancti Thomæ 3. parte quaestione 1. articulo tertio ad tertium, quod cum infinitum non sit substantia: sed accidens sequitur, quod infinita sint consideranda peneſ eandem substantiam: specie, & peneſ talem substantiam solum conueniunt infinito suæ proprietatis, quare impossibile est, quod infinitum fiat maius per additionem subiectorum eiusdem, ideo finita multitudo hominis huic multitudini aliquis homo addi non potest cum infinito omnes possibiles includantur, cum tamen infi-

nita non conueniant suæ proprietatis in ordine ad subiectum alterius speciei infinitæ multitudini actu secundum substantiam vnius speciei, addi potest multitudo aliqua secundum substantiam alicuius speciei id infinita multitudo hominum per additionem, quorum augeri potest. Hæc tamen solutio licet vera esse videatur non est satis firma, quia infinitæ multitudinis obiectorum eiusdem speciei, scilicet vnius continui potest addi altera pars, & alia alterius: cum tamen omnes sint eiusdem speciei, ergo infinitæ multitudini subiectorum eiusdem speciei additionem subiecti eiusdem speciei sufficere potest. Quare aliter dicendum est ad argumentum quod maior, & minor æqualitas, & inæqualitas sunt partes entis finiti, quia sequuntur mensurabilitatem; æque ideo solum conueniunt subiecto cui conuenit mensurabilitas: quæ tamen soli quantitati finitæ conuenit mensurabilitas: infinitum autem actu mensurari non potest, & ideo non est aliquo maius, nec minus, neque æquale, neque in æquale sunt istæ denominationes finitæ actu. Vnde sequitur, quod infinitum in actu, neque additione sit maius, nec subtractione minus cum sint in illo infinita. Vnde nego consequentiam, quod si aliquid addatur fiat maius. Sed istæ Sorus, quod si hæc doctrina vera esset sequitur quod si daretur actu infinita multitudo cum singulis pillis ab alijs infinitis pillis, adhuc manerent infiniti pilli. Respondetur nullum esse in conueniens; quod (vt diximus) infinita multitudo sit infinites infinita, sicut si detrahimus partem à continuo detrahimus infinitas partes, & tamē in continuo, quod restat manet etiam multitudo infinita partium in illo continuo.

Vnde ad argumenta primæ sententiæ. Resp. ita esse, quod Deus potest facere quicquid cadit sub obiecto potentie diuine distributivæ, id est hoc vel illud,

non tamē collectiue: sed omnia simul illud enim implicat contradictionem, quæ a Dei potentia terminaretur, & exausta manere rei ex hoc. Si autem contra hoc obijcias, quod Deus intelligat omnia simul collectiue, & potentialia intelligere non posset non sequitur, quod potentia intellectiua Dei sit exausta aut determinata: sed potius perfecta, quia attingit sunt obiectum adequatum: ergo ex hoc quod Deus faciat omnia quæ sunt factiua simul & potentialia facere non potuit non sequitur, quod potentia creatiua sit exausta: patet consequentia. Quia non minus est infinita potentia intelligendi, quam creandi. Respondetur longe discrepantem esse rationem, quia ex eo quod Deus intelligat infinita non cessat potentia ab actu intelligendi: sed semper manet potentia intellectiua in actu secundo, & semper manet potest intelligere omnia, quæ simul intelligit, & ita non manet exausta potentia intelligendi: at vero si Deus crearet illa omnia quæ potest simul potentia creatiua cessaret ab actu creandi, & non maneret potens aliquid creare cum aliquid iam creatum esset, & quidquid creabile erat, atque idem potentia creandi maneret exausta. Ad secundum responderetur negando minorem, & ad probationem dicemus, quod licet Deus possit conservare seipso, quod consequatur per causam secundam, quod non sequitur implicatio contradictionis: non tamen quando sequitur qualitas. Hic sequitur, quia quamvis partes quantitatis non includant in suam essentiali entitatem totius termini si infinitæ illæ partes essent actu separate: sequeretur implicatio contradictionis, quod essent diuisibiles quia iam essent omnino diuisæ in partes. Ad tertium responderetur, falsum esse, quod omnia quæ Deus simul cognoscit possit simul facere, quia alia eius aliqua potentia exhaustiretur, & determinata maneret. Ad quartum responderetur, quod solum

probat Deum posse facere infinitum in actu secundum multitudinem, quod nos concedimus: Ad consequentiam dicimus primo de celo cap. 12. quæ ratione probabile sit mundum fuisse ab æterno; & quod inde non sequeretur magnitudo actu infinita.

Ad argumenta pro sententia S. Th. allata, ad primum responderetur, quod æquale & in æquale sunt denominationes earum finiti, & idem infinitum non suscipit denominationem equalitatis, & in equalitatis. Unde pars licet esse infinita non esset æqualis toti, vel secundo responderetur concedendo maiorem, & ad probationem dicimus, & concedimus, quod ita esset infinita multitudo quæ ternarium collectiue sumptorum, sicut multitudo senariorum, quia in quaternariis non sunt partes senariorum, prout sumuntur collectiue: sed tantum prout sumuntur distributivè id est hic quaternarius, & pars illius senarij, & ille illius & vice quilibet quaternarius quolibet senario est maior, non sequitur, quod pars sit æqualis toti.

Ad secundum responderetur, quod potius est pro nobis. Ad tertium responderetur, quod quamvis multitudo infinita actu in nulla esset specie quantitatis posita ab Ar. in nullaque specie numeri, quæ distinguit contra creationem: esset tamen alia species quantitatis discreta si illa multitudo sit continuorum.

Tertia conclusio quæ pono disputationis, & ex eamque gratia opposita, sententia scilicet, quod non possit dari infinitum actu probabilis est, & probatur rationibus supra positis, & magis suadet ex solutione argumentorum pro nostra sententia, quæ non minus videntur eos, qui negant in continuo dari partes actu: sed de hoc lib. 6. dicā, quia saltem negari non possum dari tota in potentia, quæ tota licet, & possibile produci a Deo, & futura in tota æternitate: si quotidie unum produceretur non possunt signari, quod sint, & illis concessis sequitur progressus ea in æternitate.

Ad prædicta igitur argumenta dissoluenda nimis dici solet, non in illis, referendis operam perdidisse mihi videretur si aliquo modo satisfacerent: sed profecto in rebus his difficilimis vsus solet quæritur, vt quo magis connexis nodum soluere reddas in solubilibus: ergo vt poterō dissoluam breuiter. Tamē ad quinam respondeo obiectum primum, & adæquatum intellectus diuini esse diuinam essentiam: creaturæ possibiles, quæ resplendent in illis sunt, quasi quid annexum illi primario adæquato quam obiecto, & in illo cognitum, nam Deus ex vi cognitionis suæ essentia cognoscit omnes creaturas similiter obiectum aut quasi obiectum primum, & adæquatum potentia productiue, quæ est in Deo est ipsemet Deus qua potentia Deus generat Deum scilicet filium, & spiritum Deum, scilicet Spiritum sanctum: creaturæ omnes, quas intellectus Dei intellectu illa qua productus est Filius cognouit vt possibiles produci, & in quibus volitione illa qua productus est Spiritus sanctus complacuit illæ potentia adæquatum imo nec potest esse, quia omne animal creatum a Deo est essentialiter creatura, & ita debet esse infinita inferius ipso Deo vnam potentia creatura, licet in se infinita simpliciter in omni genere entis quatenus identificatur, cum potentia intellectu, & volitione: tamen secundum ordinem illum formalem creatiue, quæ dicitur ad creaturam non est, ita infinitas potest tamen dici simpliciter infinita, quia nullum habet terminum nec in magnitudine, neq; in aliqua perfectione effectus pro adducibilis, quia quouis daret, quantumvis magna multiplicatione, aut perfectione adhuc potest produci aliud à quo excedat. Hoc voluisse scribit. 314. 13. d. v. Duran. 1. d. 44. q. 2. dicentes potentia Dei esse infinitam, quia potest ad intra producere rem infinitam, vel quia ad extra potest non esse, quin pluram entium quin maius, non tam per-

fectum, quia perfectius. Dices hoc, creaturam possibilem esse infinitam. Respō: id quod per se est in actu productum ex intentione operantis, ita vt à quouis alio distinguatur, & habeat esse in se ipso debet esse omnino certum, ita quod habere omnino, vel certam finitionem, qualem habent omnia entia creata, vt sunt ad inuicem distincta, & cadunt sub ratione per se producentis. Ratio huius est, quia quod isto modo est in actu distinctum à quouis alio debet hic actualitatem propriam, atq; adeo constitutum, & distinctum quo quasi extrahatur à confusione cum alijs, & ab illis distinguatur, & quod ita est, aut intelligitur in actu, aut potest esse, quod intelligitur, vt separatum, & distinctum ab omni alio: sed simul vnitum, & confusum cum alijs, vel non per se intentum: sed quasi per accidens sub securum certe licet sit infinitum, non tamē opus esse determinatum, quia vt vnitum est non habet actualitatem propriam simpliciter, & omnino distinctam ab alijs cum quibus est confusum & ita vt sic non potuit cadere sub certa intentionem agentis: atq; adeo non potuit produci nec intelligi productibile, qua ratione erat in tali confusione huius generis datur, & possunt dari multa entia, quæ non sunt infinita: sed excedunt quodam finem signabile, & ita non possunt comprehendere sub vna certa, & determinata magnitudine, aut multitudine, nec signari nisi per terminum extrinsecum dicendo esse, quoduis infra infinitum hoc prædicto formæ, quæ sunt in potentia materie primæ finitæ quid sunt: non tamen indeterminato, & certo numero sed in certo, & in indeterminato, quia non sunt, ibi vt ad inuicem distinctæ: sed vt vnitæ in vna potentia, cuius essentia est esse successiue capax, non tot formarum quin plurimè similiter duo de intellectio- nibus, quas potest producere quouis intellectus creatus, & similiter de punctis lineis superficibus, & partibus siue comuni-

munificantibus, siue nō cōmunicantibus, quę sunt in cōtinuo, quia licet ibi sint actus distincti partialiter: tū non habet, ita actualitatem propriam, quod sint in actu plura simpliciter: sed potius sunt vnū simpliciter vnitate continui, & in potentia sunt plura simpliciter: illa tū potentia continui, scilicet diuisibilitas extendit se, sicut dixi de potentia materiae primae non in tota posibilia tota, quin in plura, quę tota sicut, & partes (tot enim sunt hec, atq; illę non sunt in numero infinito: sed finito non certo, & determinato: sed indeterminato, & cōfuso, & hinc patet lineę illam giratinam collūx habere finitā longitudinē, quia lineę, quę secatae sunt in numero finito illius: tamen longitudo est indeterminata, sicut & illarū multitudo similiter creaturę, quas Deus, vt posibiles cognoscit scientia simplicis intelligentiæ, vel quas vt futuras cognoscit scientia visionis, non cognoscit immediate in se ipsis, quia vt bene docet Fons. 2. Meth. 2. q. 2. sect. 3. finem obiectum immediatum intellectus diuini necessario debet esse sola diuina essentia, vt nos demonstrabimus.

Hoc finitum, quod appellamus in certum, & indeterminatum potest quidem vnū excedere aliud: in illo tū ratione suę indeterminationis non reperitur vlla proportio dupla, & quadrupla: certo id enim repugnat rei in determinatę: sed dupla v. g. erit etiam in certa, & indeterminata. Hunc modū dicendi significat S. Tho. 3. p. q. 10. art. 3. ad primum, vbi ait animam Christi cognoscere infinita non discurrendo per singula: sed vt sunt in aliquo vno probat vt in aliqua creatura in cuius potentia existunt infinita (quo pacto dixi formas esse in potentia materiae) & principaliter in ipso verbo diuino, vbi meo iudicio appellat infinitum, quod nos appellauimus indeterminatum.

Ad primum ergo, tertium, quartū & sextū, vt ad confirmationē secundi argumenti. Respō. quod cognoscitur, & est

possibile fieri a Deo esse infinitū in numero: tamen in terro, quia vt sic illa posibilia non habent esse in se ipsis: sed in potentia creatura Dei, quę habet in certos limites suę actiuitatis, sicut cōtinuum non habet certos limites suę diuisibilitatis de hominibus, qui processu essent simundus fuisset ab æterno, vel, qui forturi esset in tota æternitate si vnus quotidie produceretur. Resp. quod sumptis sub illa collectione sunt in numero indeterminato, & idē non possunt cadere sub certa intentione producentis: sed quasi per accidens confurgit illa collectio, licet diuisiue sumpta cumq; sunt in illa collectione determinata sint, & per se intenti. Dices videret ne Deus in tota æternitate continuū diuisum in omnes suas partes. Resp. negatiue: sed videret numerum in certum diuisarū, & multos aliorū numeros in certos diuisibilia, sicut quando videret homines a se creatos per totam æternitatem in prædicto casu: non tamen videret creatos omnes posibiles.

Ad secundum nego minorem: sed pro duceret multitudinem indeterminatę rerum, quia tūc ille effectus sub nullius agentis intentionem caderet, & ita ex illo impossibile sequitur aliud impossibile modo vero quia libere creat Deus aliquid sibi certum proponit creandum.

Ad quintum respondeo illud spaciū nihil esse, & ita nō opus, quod sit ens determinatum ad corpus, quod esset repletorum illud spaciū, deberet esse creatum per se ex intentione alicuius finis, & ita deberet esse certum.

ARTICVLVS. III.

Vtrum infinitū in actu possit cognosci, & a qua potentia, vbi alia dubitationes solvuntur.

V 4

Sunt

Sunt autem due rationes dubij circa hanc questionem: Prima est in infinitum in actu cognosci posset, maxime à Deo: scilicet ab illo non potest: ergo à nullo min. probat: quia diuina cognitio est mensura rerum: sed infinitum non potest mensurari: ergo, neque cognosci. Secundo quicquid cognoscitur per transitum, & comprehenditur: sed infinitum minime potest per transitum, neque comprehenditur: ergo, neque sciri, neque cognosci: minus patet ex Arist. 1. 34. dicente infinitum habere transitum in communica-bile: atque ideo, nec cognosci potest.

Pro explicatione questionis notandum est primo, infinitum sumitur, vt aduertit Durandus in 1. dist. 34. quæst. 2. formaliter, scilicet, & materialiter formaliter est priuatio finis, huius finitionis, & ideo hoc non procedit quæstio, quia cum hoc infinito, quod priuatio per suum habere cognoscenda est: materialiter autem sumitur pro re denotata ab infinitione, & hoc modo potest summi dupliciter, vno modo negatiue: alio vero modo priuatiue infinitum negatiue est, eo quod transiri non potest, neque potest ad id habere abeundum cum non sit quantum, vt punctum intelligentiæ, & Deus, quæ cum sint maxime intelligibilia de his non procedit quæstio an possint cognosci.

Secundo aduertendum est, quod cognitio est duplex alia confusa: alia vero distincta: distincta est, quæ terminatur ad ipsam rationem non alio, sed in se: vt cognitio qua cognoscitur finitum actu: cognitio vero confusa est qua non terminatur ad rem in se, sed in alio vt cognitio qua cognoscuntur partes proportionales in ipso continuo, & non procedit quæstio de hac cognitione cum certum sit infinitum in actu in aliquo finito cognosci posse, vt partes proportionales in continuo: sed procedit quæstio de cognitione distincta: hæc autem est duplex comprehensua, & successua qua non omnes partes simul: sed vnâ post

aliam successiue cognoscimus: comprehensua est qua omnes partes simul cognoscimus. His suppositis sit conclusio Deus uellet cognoscere in infinitum in actu non successiua: sed comprehensua simul cognitione. Quod patet, quoniam in Deo nulla est successio: mutatio autem in perfectione: quod autem comprehendit cognitione cognoscat infinitum in actu. Probatur nam cognoscit simul, quæ potest facere simul, vel successiue: ergo potest facere infinitum simul cognoscere, sequela patet, quia simul cognoscit omnes partes proportionales, quæ sunt in continuo quæ sunt in actu infiniti, similiter omnes cogitationes animarum rationalium, vt Angelorum, quæ tamen in æternum habent esse: cum tamen istæ sint infinitæ, quia sunt incorruptibiles. Vnde sequitur deceptum fuisse Durandum in 1. dist. 39. quæst. 2. Afferentem multitudinem eorum, quæ Deus cognoscit non esse actu infinitam: sed solum in potentia, quod tamen est falsum, cum quia omne infinitum in potentia est finitum in actu: ergo si ille numerus creaturarum est infinitus in potentia erit etiam infinitus in actu: ergo clauditur prima & vltima unitate: sed linea finita punctis clauditur. Vnde transacta illa intellectione non amplius anima, & Angelus si intelligeret, & consequenter postea maneret æterno tempore sine intellectione. Tum etiam quia, quæ sunt in actu non sunt in potentia: sed ea quæ Deus intelligit sunt actu in mente diuina: ergo non in potentia. Tum secundo ergo scilicet actu sunt finita, vel infinita: si infinita habeo intentum: si finita illud est falsum, quia illa per actum nihil aliud producit, vel poterit à Deo, aut si potest aliquid à Deo, & producere tur quod non cognosceret, quod quidem est absurdum.

Secunda conclusio intellectus naturæ viribus naturalibus non potest cognoscere infinitum in actu, neque comprehensua, neque successiua cognitione
succed

successiva, quia in infinito, quascumque partes accipias semper restant plures accipiendæ non comprehensivæ, quia potest alia debet esse proportionata cognitiō: sed intellectus creatus.

ARTICULVS. V.

¶ *Ultimus.*

Utrum si infinitum daretur, illud esset principium, & non à principio, ut docet Aristoteles?

Aristoteles cap. 4. scripsit si infinitum daretur non esse à principio: sed potius futurum esse principium, quæ sententia non videtur constans, & veræ nam si esset aliquod quantum infinitum non esset summum ens, igitur dependeret ut ab alio: ergo esset à principio. Deinde infinitum est uti priuatio, quæ tunc non potest esse primum principium cæterum in infinito tria spectari possunt. Primo quod careat terminis. Secundo quod sit affectum quantitate infinita. Tertio quod sit quædam natura subiecta quantitati infinitæ primo modo infinitum non est principium: sic enim esset priuatio, neque secundo modo, quia quantitas cum sit accidens est posterior, quam substantia quod autem est primum principium oportet esse primum ens: non ergo esset principium causa quantitatis: sed causa substantiæ, quod etiam ratione probari potest si infinitum haberet principium, vel esset materia, vel forma, vel efficiens, vel finis: sed nihil horum esse potest. Primo, nam materia sine forma esse non potest, nec forma. Nam omnis forma naturalis sibi vindicat certam, ac definitam quantitatem, nec etiam efficiens, ut argumentum Arist.

persuadet: sed neque finis nam, vel finis esset corpus, vel expert corpus, si esset corpus: sequeretur duo corpora esse simul: cum enim corpus infinitum esset siue infinitum duo corpora essent simul si expert corporis erit substantia separata: at substantia separata (ut dicitur in 2. Methaph. cap. 7) est principium, & ut finis, & ut efficiens se remouens. Quare oporteret illam mouere corpus infinitum quod fieri non posse in 8. Phisic. aut in primo de cælo demonstrabitur ex his ergo relinquitur si esset infinitum illud fore principium. Ex quibus etiam dissoluta est secunda ratio, primæ vero aliqui occurrunt afferentes si esset infinitum, quantum illud futurum esse infinitum esset propterea, quod haberet infinitas partes, quorum singulæ haberent suam perfectionem, & ita haberent infinitam perfectionem. Quare esset infinitum ens principioque careret. Cæterum responsio hæc videtur à ratione aliena, nam illa perfectio non excederet genus quantitatis: at infinitum ens omnem perfectionem omnium generum, quæ sunt, & esse possunt in se includit: non ergo concedendum esse illud ens omnino, & simpliciter esse infinitum: sed finitum ens, & limitatæ perfectionis, & haberet principium: imo vero multi Doctores concedunt Deum posse facere infinitum, nec tamen ob id docent illud infinitum quantum esse infinitum ens: sed dependeret à summo ente imo posset materia, & forma constare, quod si Arist. dixit nullum habiturum principium, sed illud futurum esset principium, si esset intelligi de principijs, quæ ad cognitionem concurrunt, & ita est reuera: non enim possent esse factum per generationem ex aliqua materia, nec ex forma, nec ex efficiente, nec ex fine: sed potius ipsum generationis debuit esse principium non per generationem factum, & sic germanus sensus Arist. maxime quia infinitum hoc cum sit quantum deberet esse in materia. Vnde pertineret ad principia quantitatis.

V 3

Disso.

Dissoluitur igitur facile argumentum: non enim loquimur nisi de principio in generatione, & infinitum nullum tale poterat principium habere, quod si haberet non esset infinitum, propterea quod materia, forma, efficiens, & finis, quæ ad generationem conueniunt: finita enim necessario sunt ad singulos effectus: potius ergo infinitum esset materia infinita ex qua singulis detractis partibus singulæ herent generationes, quod si instes esse infinitum inest quantitati, & quantitas cum accideas sic non potest esse principium substantiale: falsum ergo est si esset infinitum futurum esse principium. Ut dissoluatur argumentum aduertet ex iam dicto hoc lib. quest. 8. infinitum si esset tripliciter posse spectari. Primo secundum suum esse formale, quod priuatio est, ut pote negatio extremorum, & finis, & sic non esse principium. Altero modo secundum quantitatem ipsam cuius terminos non habet quo pacto non esset principium per se, sed accidens substantiale. Aut tertio secundum substantiam illam, quæ tali quantitati, & ita esset principium per se unus omni ex parte principium esse: non enim quantitas sola per se esset separata: sed existeret in substantia quod si nihil subisset infinito: sed ipsum per se existere tunc dicendum esse illud esse substantiam secundum se infinita non ratione quantitatis adiunctæ, & hoc asseriebant Pythagoras, & Plato dicentes infinitum esse principium per se, nā alij veteres constituiebant per accidens: verum id ita esse non potest: non enim tale finitum secundum extensionem contingit nisi ratione quantitatis, & ita satisfactum est argumento.

DE RATIONE APPENDIS

An vnum infinitum posset esse maius alio?

VT quæstio breui dissoluatur, notandum est infinitum esse in duplici differentia: vnum est infinitum simpliciter, scilicet corpus omni ex parte infinitum, vel totum tempus constans ex præterito, & futuro alterum est infinitum in parte, ut linea infinita, vel dimidia pars corporis infiniti, aut totius temporis infinitum igitur simpliciter, & omnino maius esse infinito quodam ex parte non est absurdum, & enim totum tempus maius est præterito tempore, & infinitum corpus maius est linea, vel extremitate infinita, & id ratio persuaderet, quia oportet totum esse maius sua parte, nec solum infinitum simpliciter est maius infinito ex parte solius: sed etiam vno infinito simpliciter potest maius esse aliud infinitum simpliciter non quidem in eodem genere: sed in diuerso velut numero annorum simpliciter infinito non est maior alius numerus annorum: est tamen maior numerus mensium infinitum simpliciter, & adhuc maior numero dierum infinito, quādo quidam in vno quodque anno multi menses, & in vno quodque mense multi dies continentur lege D. Tho. 1. p. quæst. 7. & 3. p. quæst. 10. ad 3. in solutione ad tertium, ubi hanc dubitationem præclare explicat.

Videtur autem continuus infinitum diuidi possit, & quomodo, & a quo, libro sexto huius latè discutitur: non enim, dubitatio hæc etiam summis libris attingi potest, ignoratis ijs quæ de indiuisibilibus, continuatiuis & terminatiuis, illuc discupantur.

Finis libri tertij.

88
S V P E R Q V A R T V M L I B R U M

Phyſicæ, auſcultationis Ariſt.

De loco, vâcuo, & infinito,
quæſtiones.

A V T H O R E P. F. P E T R O D E O N A
Burgenſi. Sacræ Theologiæ Doctore.

P R A E F A T I O.

D E I N T E N T I O N E A V T H O -
ris, ſumma, & diuiſione totius quarti libri,
per quæſtiones.

DE loco, vâcuo, & tempore in hoc quarto libro, per quatuordecim capita diſputata ingenioliſſimè. Caput enim primo probat locum eſſe. In ſecundo demonſtrat, quod locus, non eſt materia aut forma. In tercio, diſputat, an aliquid poſſit eſſe in ſe ipſo, & quomodo. In quarto verò quid locus ſit, & quas habeat proprietates declaratur dices, quod eſt vltima, vel extrema ſuperficies corporis cõtinentiſ, in mobiliſ primo, cuius proprietates ad ſer' r' dñc' in quæſt. 1. ſequenti. Capite autẽ quinto expreſſat quomodo cœlũ ſit in loco. Ar in ſexto (quod eſt ſecunda pars huius libri) inquirit, an ſit vacuũ. In ſeptimo vero ex ſuppoſitis, quid ſit vacuũ docet. In octauo autẽ determinat, q̃ nō datur vacuũ. In nono capite probat, quod nō datur vacuũ corporibus inſitum. In decimo (quod eſt tertia pars huius libri) inquirit, an ſit ſpũs. In vndecimo explicat quid ſit ſpũs, nũmerus, ſcilicet motus ſecundum prius, & poſteriora. In duodeci-

mo, manifeſtat quædam cõſectaria. In decimo tertio autem, declarat quædam aduerbia temporis, & tandem in decimo quarto capite, tres quæſtiones abſoluit ut latius, ex poſſumus in textu.

Hæc autẽ omnia à nobis altiori ſtylo reperendã & examinanda ſunt per tres quæſtiones, ſicut etiã tria præcipua ſunt, quæ ab Ariſt. hic docentur. Prima erit de loci natura, & eſſentia. Secunda verò de vacuo quidditate, & poſſibilitate. Tertia tandẽ r'poris naturam apperiet ubi etiã non nulla de æt' r'poris (Dei inſinuat meſurã) & de ætuo, Angelorum regula, pro doctrinæ complemento obijciemus.

Q V A E S T I O, I.

De naturalis entis ſecunda proprietate, quæ eſt locus, quantum ad omnes eius partes.

Ratio

Ratio & ordinis & finis & potestas, & alia huiusmodi & infinita inquantum agamus de loco, cum enim res naturales, prout sunt in cadum, statim habent quantitatem, necessario locum aliquem occupant, sicut enim esse partibile, est de essentia aut intima proprietate quantitatis ei absolute comperens, necesse replere locum & habere situm est affectio quantitatis comperens in ordine ad aliud, vt cap. de quantitate in Dogm. dist. 1. licet autem corpus naturale propter quantitatem sit in loco, in hoc autem vel in illo loco est propter qualitates, motrices (sic eas vocauimus in Logica) vt dicitur latius 2. lib. de celo) terra enim & ignis sunt in loco quoniam habent quantitatem, est autem ignis in loco superari ratione leuitatis, terra in imotione grauitatis, quoniam ergo disputatio hæc de loco per difficilis est & subobscura attentione indiget, in qua primo de natura loci sermo erit deinde loci proprietates examinamus. Tum agemus de loco elementis, postea de loco vltimi celi, ad extremum accedimus de Angelorum loco & Dei optimi max. quasi per trāseram de quibus omnibus, decem veniunt discutienda. Primo si ad Physicum oportet hæc tractare. Secundo quid sit locus. Tercio si sit vbi vel quantitas. Quarto si locus sit immobilis & quomodo. Quinto si sit cōseruatus locati. Sexto de alijs loci affectionibus. Septimo quomodo elementa sunt in loco. Octauo si primum celum sit in loco & quomodo. Non si vñ corpus possit esse in duobus locis simul. Decimo & vltimo, si Angeli sunt in loco & quomodo.

ARTICVLVS. I.

Vtrum ad Physicum spectet agere de loco?

Quia non ad Physicum spectare agere de loco, dubitauimus aliquibus, quia

videtur ad Physicum spectare agere de loco, sed potius ad Met. vel Mathematicum quam Aristoteles docet 1. cap. quod simpliciter loca sunt in loco sed ad Met. spectat agere de affectionibus, quæ cōmuni sunt omnibus, ergo de loco 2. Methaph. agit de quantitate, & de omnibus dimensionibus eius: sed locus est quantitas ergo.

Sed his non obstantibus dictum est, quod ad Physicum spectat agere de loco probatur ratione Arist. quoniam Physicus agit de motu: sed inter omnes motus primus ac præcipuus est latitudo, quia reperitur in corporibus celestibus, quæ sunt prima ac præstantissima corpora, & in vnoquoque corpore in particulari, etiam reprimus motum localem antecedere alios motus, quia antecedit augmentationem & alterationem, ergo, &c.

Vnde ad primum possumus respondere primo, quod non omnia entia sunt in loco: sed tantum corporalia, & Arist. non ex propria sententia, sed secundum entia, quorum sententiam dixit omnia entia esse in loco. Secundo, quod quamuis concedamus omnia entia esse in loco non tamen eodem modo: sed quædam sunt in loco circumscriptione qualia sunt entia materialia, alia vero definitione, & spiritualia, vt latius patebit infra ad Physicum, ergo spectat agere solum de loco rerū materialium, quæ sunt circumscriptione in loco ad Methaphysicum vero definitione de loco, imo pro vt abstractis ab hoc & illo modo, quia, vt sic est passio omnium.

Ad secundum quidam voluit, quod Met. nō agat de loco quoniam corpus pro vt Methaphysicum de alijs speciebus quantitatis ita de loco, quoniam corpus pro vt Met. consideratur non est in loco, nam sicut alie quantitates pro vt concernunt materiam sensibilem considerantur a Philosopho, pro vt abstracta sunt vero considerantur a Met. sic locus pro vt dicitur vim cōseruatiuum locati, aut vim contrariam, si sit locus, vbi sit pro

ut pro ut sic inquam consideratur à Philosopho hoc tamen pro ut consideratur à Mathematico. solum dicit superficiem ambieñtē abstrahendo ab his qualitatibus, nec argumentum istorum valet aliquid, quia quamvis corpus Mathematicum, ut sic non sit in loco potest considerari ab intellectu: abstrahentium enim non est modaciū: sed satis est, quod in intellectu detur, & ut sic locus etiam Mathematicus abstractus tantum est in intellectu sicut corpus.

Hic ergo ita suppositis veniamus ad nostram questionem: videtur enim locum non esse primo, quia locus est alicubi debet esse: sed non potest aliquis alicubi esse, quia daretur processus in infinitum, ergo, &c. Secundo, vel locus est aliquid spirituale, vel corporale non primum, quia locus est affectio rerum naturalium: ergo nō est spiritualis: sed nec corporeum est propter eandem rationē qua prius, quia deberet esse in alio loco, & ita daretur processus in infinitum: ergo tertio, quia si locus est maxime, quia continet locatum: sed non continet, quia non in aliquo genere causæ, ergo.

Sed his non obstantibus opposita sententia est certissima, scilicet locum esse & hæc non alia ratione probatur quam ex signo sicut enim in Philosopho. idē probabimus in ceteris, est, quoniam transmutatio substantialis secundum quam, inquit, aer fit aqua, &c. est eadem, sed eadem ratione videmus, quod ubi prius erat aer postea est aqua, licet dandum: ergo est quod sit locus, & confirmatur, quia experientia videmus gravia descendere, seu a vero sursum moveri: ergo ad manus sicut itēque duæ species loci.

Vnde ad primum in oppositum: Resp. negando antecedens, quia si locus est alicubi debeat esse dicendum, quod locus non est in alio loco, quia accidentia non sunt in loco: sed substantiæ corporales, quæ sunt substantia accidentium.

Et si obiicias aut locus est per se, aut in alio: sed non per se, quia non est substantia: ergo in alio ac per consequens

alicubi. Resp. quod est in alio non tantum in loco: sed ut in subiecto, quia alius modus est essendi in alio, ut in subiecto, alius vero ut in loco: locus ergo est in corpore continenti, ut in subiecto nullo tamen ut in loco.

Sed contra, quia accidentia sunt in eodem loco in quo est subiectum eorū saltem per accidens: si ergo locus est materialis ut in subiecto: ergo est in loco saltem per accidens, & ille locus sursum est in alio, saltem per accidens: & ita dabitur processus in infinitum. Resp. negando consequentiam concessam antecedente. Nam quamvis verum sit, quod omnia accidentia sunt in loco ratione subiecti per accidens, & ipse locus, sicut non datur processus in infinitum in corporibus: sed deveniendum est ad primum corpus, quod nō contineatur ab alio: sed ipsum continet omnia, sic etiam dicendum est, quod nec in locis datur processus in infinitum: sed deveniendum ad locum, qui est in primo mobili, qui quidem nec per se, nec per accidens est in alio, sicut nec primum corpus.

Ad secundum iam patet solutio ex dictis, quod locus est quid corporeum, sed corporeū sumitur multis modis, quia aliquid quando pro substantia corporea: aliquid vero pro corpore, quod dicitur tria in dimensionem de predicamento quantitatis: aliquid etiam omne accidens corporeum dicitur, quod dependet à materia, & sic locus dicitur corporeus, & nō sequitur, quod sit in loco: quia solū substantia corporea est, quæ dicitur esse in loco.

Ad tertium dico, quod locus in genere causæ formalis, vel finalis continet locatum: si enim locus consideretur ut tantum dicit superficiem ambiētem est quasi forma licet extrinseca tamen pro ut habet vim conservativam locati dicitur finis eius, ut docet Aristoteles. 4. cōli capite 4. si tamen locus esset illud solum quod ex istimar, Vall. solum esset in genere causæ materialis, ut ipse meto docet, & hæc de hac questione.

ARTI.

Quid sit locus, & eius essentia?

N principio autem notandum est, quod multis modis ac diuersis exquiratur, sententia est antiquorum, quæ asserit locum esse spacium. Prima est eorum, quos refert hic Tol. asserentium, quod istud spacium sit quædam substantia immobilis, & indiuisibilis per totum mundum sparsa quam dicebant esse locum.

Secundo alij explicant, quod istud spacium non sit substantia: sed dimensiones solum quantitatis, quæ penetratiue se habeant cum corpore locato adueniente, & sic explicat Philosophus.

Sed antequam ad alia accedamus, opus est refutare illas duas opiniones. Vnde contra primam statuo hanc conclusionem, quod non est probabile huiusmodi spacium esse locum, si nomine spacij intelligatur substantia, ut illi volunt. Probatum autem primo, quia huiusmodi substantia est corporea, scilicet in corporea, non in corporea, quia locus debet esse æqualis locato: at vero substantia in corporea, nec est æqualis, nec inæqualis: ergo. Tum etiam secundo, quia locus est affectio rei corporis: at vero substantia in corporea nequit esse affectio rei corporis: ergo substantia in corporea nequit esse locus: sed nec illa substantia est corporea, quoniam haberet quantitatem, & sic daretur penetratio dimensionum illius substantiæ, & alterius, quæ est in loco.

Secundi conclusio nec locus est dimensiones illæ, quas ponit Philosophus separatæ à substantia. Probatum in prima, quia alias sequeretur similiter dari penetrationem dimensionum illarum

cum dimensionibus corporis locati & ponat illas esse locum, & quod circumferantur locata secundum eius longitudinem latitudinem, & profunditatem, nec valet solutio si dicat non esse in conueniens dimensiones separatæ ad quantitatem penetratiue se habere: esset autem in conueniens si ipsa substantia penetraretur cum alia substantia: hæc inquam solutio nihil valet, quia si substantiæ non possunt esse penetrari; idem est quoniam implicat penetrari quantitates, quæ sunt in ipsis, nam sicut substantiæ conueniunt habere partes ratione quantitatis, sic & repugnat penetratiue se habere in eodem loco ratione quantitatis, nam propter partes implicat penetrare substantias.

Secundo probatur eadem conclusio, quia accidentia non possunt esse per se separatæ à substantia nisi per miraculum, ut fatemur dari in sacramento altaris: ergo dimensiones illæ, quæ sunt locus non possunt dari separatæ omnino à subiecto. Quod si dicas, quod subieciatur in substantia corporis locati, quod aduenit. Contra hoc est, quoniam corpora locata passim mutantur, & sibi inuicem succedunt: ergo dimensiones illæ migrarentur de subiecto in subiectum, atque accidentia migrarent. Nec valet solutio quorundam, qui dicunt non esse in conueniens accidentia migrare de subiecto in subiectum, præsertim sicut sunt extrinsecæ, qualis esse locus: hoc inquam nihil valet, quia secundum ipsos locus non est accidens extrinsecum: sed intrinsecum quandoquidem dicunt, huiusmodi dimensiones subieciari in ipso corpore locato, quod denominat. Tum etiam secundo, quia nec alia extrinsecæ possunt migrare de subiecto in subiectum quandoquidem illa etiam indiuiduantur per ordinem ad subiectum: sed obijciat aliquis posset Deus accidentia panis, quæ sunt in substantia

ramento altaris ponere in alio subiecto: ergo iam accidens migrat de vno subiecto in aliud. Sed responderetur, quod hoc imprimis non fit per naturam: sed per miraculum, nam secundum naturam separari possunt a subiecto isti vero possunt secundum naturam migrare dimensiones illas ex vno locato in aliud. Tum etiam secundo hoc certum est, quod de potentia absoluta possunt illa accidentia, quae separata manent in Sacramento altaris alteri subiecto inesse: sed eisdem panem quem Deus potest reproducere, aut nullo subiecto inesse possunt.

His ita suppositis tertio modo alij explicant hanc sententiam, quod locus sit interuallum, non quod sit dimensio aliqua, vel substantia: sed solum mera capacitas, & quasi potentia ad dimensiones illas quas adueniunt cum corpore locato, sicut maior prima est, potentia est capacitas, ad formam substantiationem, & hanc sententiam tenet Vallesius, & probabilem reputat Toler. declarat autem ista sententia, & probatur, quod declarat primo quidem exemplis: si enim vas sumatur omnino vacuum omni tempore certum est, in illo esset capacitas corporis trinae dimensionis: ergo nunc quamuis vas istud sit plenum corpore aliquo: nihilominus ratione saltem distingueretur capacitas ista vas ab aere, qui est in ipso vase, ac per consequens talis esset locus.

Alterum exemplum est materiae primae, quae sicut est pura potentia ad quamlibet formam numquam tamen caret aliqua forma sic etiam huiusmodi capacitas est pura potentia ad dimensiones quætionis, & numquam est sine aliquibus dimensionibus, & rationibus similiter probatur, quas adducit plures atque Tol. quætionem tertiam: prima, quia locus debet esse æqualis locato: ac vero non est æqualis omnino secundum omnem dimensionem si locus

ponatur esse illa superficies: bene tamen si sic istud spacium, ergo. Minor probatur, quia est æqualis latitudinis, & profunditatis cum locato: ergo istud spacium est locus.

Tum etiam secundo, quia sic melius saluatur locum esse immobilem natura quamuis moueatur quodlibet corpus continens semper manet idem spacium & capacitas corporis locati. Tertio quia sic etiam melius saluatur quo pacto prima sphaera sit proprii in loco, nam quamuis non sit in loco, qui sit superficies corporis continentis, est tamen in loco sumpto pro spacio: occupat enim proprium spacium prima sphaera, sicut alia corpora: ergo dicendum est spacium esse locum. Quarto quia negari non potest, quod quamuis locus, quicumque semper sit cum aliquo locato, quod occupat totam distantiam, quæ est inter latera continentis: tamen alia est ratio ipsius corporis locati, & alia spacij quam doquidem recedente hoc corpore ad eundem locum accidet aliud: ergo istud spacium non est quid fixum similiter, quia locus est id, quod acquiritur per motum in terminum ad quem, & iterum in termino a quo: sed spacium istud acquiritur, & dicitur, ergo. Et confirmatur, quia superficies non differit nec adquirit de nouo semper in motu locali, ut patet dum mouetur aqua in vase semper manet eadem superficies circumscribens aquam, & tamen mouetur localiter. Vltimo quia videmus, quod cum aliquod corpus egreditur a vase necesse est aliud ingredi, nec detur vacuum: ergo vacuum spacium vasis nisi aliud corpus ingrederetur ac per consequens illud spacium est locus: consequens probatur, quia idem omnino est locus quod vacuum si daretur præterquam locus est repletus corpore: vacuum autem tantum apertum est repleti.

Sed aduersus hanc sententiam statio tertiam conclusionem quod nec locus sit spacium hoc tertio modo sumptum id est ca-

est: *capacitas* ita probatur ista conclusio
 primo: quoniam istud spaciū, vel *capacitas*,
 vel est substantia, vel accidens nō substantia
 quia nec corporea nec incorporea: ve pre
 barū est non accidens quoniam, quęram
 ego quodnam accidens, & cuius gene
 ris, & speciei nec valet solutio Vall. qui
 quamuis ex vna parte teneat esse locum
 de prædicamento vbi ex alia vero dicit
 esse puram potentiam ad dimensiones
 quantitatis, sicut materia prima est
 pura potentia ad formas substantiales,
 hoc enim falsum est, & intelligibile nō
 quamuis in genere substantię possit da
 ri aliquid, quod est mere pura potentia, ta
 men in genere accidentis non item: sed
 cum omne accidens debeat dicere ordi
 nem ad subiectum necessario debet es
 se actus respectu subiecti: & ita non e
 rit pura potentia simpliciter, sicut intel
 lectus quamuis sit pura potentia in ge
 nere intelligibilium in ordine ad intel
 ligibilia: est tamen actus ipsius animę,
 sic ergo dicendum est, quod ista *capacitas*
 ad dimensiones non potest esse pura po
 tentia, quia est accidens cum sit poten
 tia ad dimensiones, quę sunt accidentia
 ad vero accidentis. ut dictum est necessa
 rio debet esse actus aliquis.

Quod si dicas, quod in vnoquoq; ge
 nere est aliquid quod sit pura potentia
 eiusdem rationis reductiue cum illo ac
 tu ad quem est potentia. Respon. quod
 hoc verum est loquendo de pura poten
 tia obiectiua tamen hæc pura potentia
 obiectiua est solum ipsius efficientis an
 tequam res producantur, vel est in al
 ia potentia passiva substantię, sicut in
 potentia passiva materię subiectiue sunt
 aliquo modo formę, cum ergo locus
 non sit mere potentia obiectiua, quia est
 aliquid productum ad exercenda neces
 sario debet esse actus aliquis.

Sed secundo principaliter arguitur
 ad nostram conclusionem, si locus est
 accidens. vel ergo est per se existens, vel
 in existens, non per se existens, quia nul
 lū accidens per natura potest per se exi

stere, nec in existens, quia vel existit in
 corpore continenti, vel in corpore con
 tento non in corpore continenti: nam
 tunc iam esset locus vltima superficies;
 & terminus corporis continenti nō est
 in corpore contento, quia sequeretur v
 num ex duobus, quod scilicet locus es
 set mobilis, & migraret de subiecto in
 subiectum, nam si in hæreat locato, &
 moueretur simul cum ipso mobili esset
 mobilis ad motum locati, si autem ma
 ner immobilis sequitur, quod migraret
 de subiecto in subiectum, scilicet de vno
 locato in aliud.

Vltimo contra istam sententiā Vall
 arguitur ex dictis eius: nam si quęras
 ab illo quomodo distinguitur hæc *capa*
citas, quę est locus ab ipso locato. Resp.
 ipse, quod secundum rem est idem cum
 ipso, ratione, tamē differt sequitur enim
 ex hoc, quod vnumquodq; locatum ad
 ueniens fiat idem realiter cum loco ac
 per consequens locata ipsa diueria, vel
 saltim eorum quantitates inter se erūt
 idē realiter, quod probatur quia quicumq;
 sunt idem realiter vni tertio sunt eadē
 inter se: sed quantitates locati identifi
 cātur cum illo loco: ergo inter se, quod
 est absurdum, nec desunt tamen, qui hæc
 sententiam de loco, scilicet quod sit spa
 cium velint adhuc defendere, & in cor
 diam reducere cum sententiā Arist. ut
 videre est apud Tol. quęst. 8. dicit enim
 quod locus triplex est alius est locus ima
 ginarius alius realis: imaginarius est di
 stincta, quę occupatur à corpore locato,
 quę eodē modo occuparetur, etiā si dare
 tur vacuum: locus vero realis diuiditur
 in intrinsecum, & extrinsecum locus ex
 trinsecus est illa vltima superficies quā
 ponit Arist. locus vero intrinsecus est ip
 sum spaciū quantitatē locati hoc autē
 spaciū in rationem dicitur distingui à
 quantitate locati, sicut tempus secundū
 rationem differt à motu. Vnde colligi
 tur quod sententiā Vall. sit vera loquen
 do de loco imaginario: sententiā Arist.
 de loco reali: sed extrinsecus: sententiā
 vero

vero Philopponi de loco intrinseco.

Sed tamen ista concordia mihi nō placet. Imprimis enim Philopponus, & Aristot. nūquā de loco imaginario aliquod verbum instituerunt. Nā quāvis si daretur vātū, talis locus esset: non tamen secundum rationē modo iste locus imaginarius est, scilicet nō aliud quā quid fictitium. Tū etiā secundo, quia locus debet esse conservatiuus locati: at vero iste locus imaginarius non est conservatiuus locati, nec aliquis: ergo non est aliquid.

Nec valet fidicas, quod locus imaginarius sit idē, cum loco Mathematico nā locus Mathem. aliquid reale est scilicet vltima superficies ambiens, quam vis abstrahatur à qualitatibus. Tum etiā quia locus Mathem. à parte rei non datur: sed solum in intellectu: at vero isti ponit locum istum imaginarium à parte rei. Quod vero asserit hæc opinio de loco intrinseco falsum est. Nam imprimis sequitur locum id mobilem cū spacium illud intrinsecum moueatur ad motum sibi. Secundo, quia spacium intrinsecum nec ratione distinguitur ab ipsis dimensionibus, quæ sunt quantitas locati, sicut spacium secundum longitudinē est linea, secundum latitudinē superficies, ergo. Tunc locus non esset aliquid, nec ratione distinctum ab ipsis dimensionibus locati. Vnde ad primum argumentum in oppositum exemplis. Resp. quod si daretur vas aliquod vacuum ibi esset capacitas recipiendi corpus, ac per consequens locus saltem in potentia: tamen dico quod illa nō est aliud quin priuatio subiectata in superficie vltima vasis: cum enim in eo casu daretur vacuū, & sit priuatio necesse est assignare subiectum illius priuationis, quod non est aliud, quam vltima superficies vasis. Nā inter latera illius vasis nihil est atq; adeo nec subiectum priuationis, nec locus.

Ad secundum exemplum de materia prima. Resp. quod quāuis in genere substantiæ detur aliqua pura potentia: non tamen in accidentibus, (vt dictum est)

quia omne accidens debet esse aliquis actus, (vt dictū est) & ideo nō est simile.

Ad secundum verō principale dico, quod locus debet esse æqualis locato. Nam secundū omnes dimensiones quia daretur penetratio: sed solum secundum vltimam superficiem continentis consisteret corporis continentis.

Ad tertium & quartum Resp. infra cum sit sermo quomodo locus sit mobilis, & quomodo prima sphaera sit in loco.

Ad quintum verō patet solutio ex dictis: concedimus enim, quod ratione distinguitur corpus contentum in loco ab spacio imaginario, quod est intra latera continentis: tamen spacium non est aliquid positiuum, nec reale nisi per spacium intelligas quantitatem aliquam corporis locati, quæ nō est locus, vt probatū est.

Ad sextum Resp. concedendo maiorem, scilicet locum esse qui dicitur in termino à quo, & habet in termino ad quem: nego tamen quod hoc sit spacium: sed vltima superficies. Secundo dico, quod in rigore, & proprie loquendo, nec locus est terminus à quo, nec ad quem in motu locali: sed vbi. Ad confirmationem Resp. quod quando aqua mouetur in vase mouetur per accidens ad motum vasis, & ita non mutat superficiem ratione sui: sed ratione alterius.

Ad vltimum Res. quod cum aliquod corpus egreditur à vase necesse est aliud ingredi, nec detur vacuum: tamen hoc vacuum non esset distincta imaginaria, quæ est inter latera vasis: sed priuatio, quæ subiectaretur in vltima superficie continentis. Vnde illa superficies esset locus.

ARTICVLVS. III.

Utrum locus sit vbi, vel quantitas?

SUNT autem de hac re variz sententiæ. Primā ostendū quā re

X

fert

fert Tol. huius quarto asserentis, quod locus sit formaliter qualitas cuius fundamentum est, quoniam superficies ponitur in definitione loci, tanquam subiecto: ergo locus de formaliter non est superficies: sed aliquid subsistens existens in superficie: sed hoc non potest nisi qualitas: ergo. Secundo quia locus est formaliter conseruatiuus locati si sit naturalis, vel notuus si sit violentus: sed hoc fit ratione qualitatum conuenientium, vel disconuenientium: ergo locus materialiter est qualitas. Tercio quia locus diuiditur sursum & deorsum, tanquam in species diuersas: at vero non sunt istarum diuersarum species in ratione superficies, quae sic sunt eiusdem rationis: ergo. Tantum sunt diuersae species propter diuersas virtutes, ac per consequens ratione qualitatum locus est qualitas.

Secunda sententia est aliorum, qui volunt locum esse formaliter relationem, quod probant, quia locus est formaliter immobilis ratione relationis distinctae (ut dicitur questione sequenti: ergo est formaliter relatio.

Tertia sententia est hoc loco citato, & aliorum qui dicunt de praedicamento ubi, quam videtur sequi Sor. hac quaestione: quamuis in Logica oppositum teneat argumentum huius sententiae sunt bipartitae. Nam quaedam adducuntur ad probandum, quod locus non sit in genere quantitatis: alia vero ad probandum, quod sit de praedicamento ubi primum istorum, probatur ex Arist. qui in capite de quantitate, scilicet Metaph. non meminit de loco. Secundo quia si locus esset species quantitatis haberet distinctam extensionem ab alijs: sed non habet, ergo. Minor probatur, quia si haberet maxime est diuisibilis secundum latitudinem: sed hoc etiam modo est diuisibilis superficies: ergo non est locus distincta specie quantitatis. Sed dices, quod locus differt a superficie, quoniam quamuis utraque sit indiuisibilis in latitudinem tamen locus est diuisibilis penes ordinem ad locatum,

& non superficies circa hoc est, quia locus non tribuit aliquam diuisibilitatem locato: ergo non est distincta species penes ordinem ad locum.

Secundo ordo ad locatum non est differentia de genere quantitatis: sed relationis: ergo. Locus per illum ordinem non constituit distinctam speciem quantitatis. Tercio in superficie locati non sunt diuersae species quantitatis penes ordinem ad subiectum, & penes habitudinem ad locum: ergo minus in superficie conuenientis erunt duae species penes habitudinem ad contentum, & continens. Vltimo tandem argumentor pro hac sententia, quia si locus est species quantitatis, vel continuus, vel discretus, non discretus, ut omnes fatentur, quod verum non continuus probatur. Quia locus est vnus necessario quando non est continuus: ergo. Probatur, quia si corpus locatum sit cuius medietas continetur ab aere, & medietas ab aqua: ergo tunc est locus vnus numero, & non est continuus cum constet diuersis speciebus superficies: ergo locus non est species quantitatis continuus.

Quod verum locus sit de genere vniuersali, probatur, imprimis, quia ad idem genus specietas forma, & effectus formalis eius, sicut albedo, & albus: sed locus, & esse in loco se habent tanquam forma, & effectus formalis: ergo sunt eiusdem generis. Secundo si ponatur corpus existens in vacuo produceretur superficies aliqua ambiens illud talis superficies producta esset locus: & simul producta ceretur esse in loco illius corporis, quod prius erat in vacuo: ergo idem sunt locus, & esse in loco: quoniam locus, & ubi sunt termini ad quem motus localis: ergo sunt idem quoniam motus localis non habet duos terminos per se.

His tamen non obstantibus, est prima conclusio in hac quaestione, quod locus non est qualitas, nec relatio. Probatur appere ratione quia de ratione loci est quod contineat locatum a quo dimanet quod dicitur

latur equalis locato: sed qualitas non est
met, nec dicitur equalis alteri, quia hoc
est proprium quantitatis (ut dicitur in præ-
dicamentis): ergo locus non est qualitas,
& similiter probatur eadem omnino ra-
tione, quod non sit relatio.

Sed secundo quia locus est mensura loca-
ti, & qualitas non mensuratur, quia hoc est
proprium quantitatis, quod non sit relatio,
superius probatur, quoniam vel locus est re-
latio sola, vel superficies cum relatione con-
tinentiæ: non velatio sola, quia (ut dictum
est) illi conveniunt proprietates loci, scilicet
obtineri alicuius, & mensurare loca-
tum; non superficies cum relatione, quia hoc
est unum per accidens: ergo, &c.

Vnde ad primum argumentum adductum
pro prima sententia, quod inquirerebat quo
modo superficies ponatur tanquam genus
in definitione loci Res. quod superficies
non ponitur tanquam subiectum, sed tan-
quam verum genus: est enim æquiuocum:
hoc nomen superficies, & quandoque; su-
mitur pro ut significat quamlibet quan-
tatem diuisibilem secundum latitudi-
nem; quandoque; vero solum quantitatem
diuisibilem secundum latitudinem præ-
scindendo ordinem ad locatum.

Vnde hoc secundo modo distinguitur
superficies à loco; primo autem modo est
genus ad locum, & superficie specificè sum-
ptam; si ergo superficies sumatur primo
modo hæc definitio datur per genus; si
autem sumatur secundo modo est subie-
ctum loci; non tamen sequitur esse quali-
tatem; sed quantitatem, quia etiam quantitas,
quæ est locus secundum rationem formalem
loci se habet ad superficiem ut accidens ad
subiectum. Nam continentia, quæ est de
ratione formali loci in superficie subie-
ctatur, & hac ratione definitur locus per
superficiem tanquam per subiectum. Si
dicatur quod accidens in abstracto non de-
finitur per subiectum in recto: sed lo-
cus est abstractum, non ergo definitur
per superficiem in recto tanquam per
subiectum; sed Res. quod quauis subie-
ctum, quod ponatur in definitione acci-

dens in abstracto in obliquo; tamen sub-
iectum quo etiam potest poni in recto.
Vnde locus definitur per superficiem tan-
quam per subiectum quo in recto corpore ve-
ro in obliquo ponitur, quia est subiectum.

Sed quorsum dices subiectum quo po-
nitur in recto in definitione aliorum
accidentium abstractorum Res. quod
sunt quædam accidentia, quæ non reci-
piunt subiectum quo nisi eadem habita-
dine qua subiectum ut quod; ut albedo
respicit quantitatem; & hæc nullo mo-
do definiuntur per subiectum quo; alia
vero quæ specialem habent habitudi-
nem ad subiectum quo distinctam ab
ea quæ recipiunt subiectum quod, hæc
habitus explicatur per subiectum quo
& sic se habet locus in ordine ad super-
ficiem; sed hoc diximus in tractatu de
motu vide ibi fol. 138. circa ad solutio-
nem obiectionis.

Ad secundum Res. quod locus dicitur con-
seruatiue locati non quia non sit essen-
tiale loco: sed hoc est quasi proprium eius.
Vnde quauis hoc quod est esse conser-
uatiuum locati proveniat à ratione qua-
litatis; quod tamen postea explicabimus non
sequitur quod locus essentialiter sit quali-
tas; sed quod aliqua affectio eius sit qualitas.

Ad tertium similiter Res. quod locus sur-
sum, & deorsum differunt specie non in
ratione quantitatis; sed in quantum sunt
loca naturalia, quod est dicere virtus con-
seruatiua locati, quæ est sursum atque; est
deorsum differunt specie non superficies
ipse in ratione quantitatis, sed sicut Petrus
& Paulus in ratione albi, & nigri diffe-
runt specie. Ad argumentum autem adduc-
tum pro sententia eorum, qui dicunt locum esse
se relationem, primo quod locus non dicitur
immobilis essentialiter: sed quasi af-
fectio eius est immobilitas quauis ponatur
loco differentie, quæ est differentia
loci, pro ut naturalis est, & ut distinguitur
contra artificialem.

Vnde quauis demus, quod sit im-
mobilis propter relationem; non ta-
men sequitur, quod locus sit relatio: sed

quod illa relatio sit, quasi affectio: quia. Dico secundo quod relatio propter quā dicitur locus immobilis nō est relatio secundum esse: sed secundum dici id est ipsa superficies, ut continens, & ideā, non sequitur, quod locus sit de prædicamento relationis: sed quantitatis quoniam relatio secundum dici in omnibus prædicamentis reperitur.

Hic ita suppositis, sit secunda conclusio locus non est de prædicamento ubi probatur supponēdo fundamentum certissimum, quod scilicet motus omnis est productiuus alicuius termini, quod fundamentum probatur. Primo, quia scilicet, quod incipit esse de nouo debet esse, vel productio, vel productum: sed motus de nouo incipit, quia est, & antea nō erat: aut ergo est productio, aut productus, non productus, quia ad motum non est motus (ut probat Arist. 5. Physic.) aliā daretur processus in infinitū: ergo motus necessario debet esse productio. Et secundum probatur, quia omne quod incipit esse vel incipit esse ut terminus per se productus vel simul cum alio nō incipit motus ut terminus per se, ut constat, ex ratione adducta: ergo simul cum alio non nisi cum termino: ergo omnis motus debet habere terminum.

Hoc supposito fundamento, probatur nostra conclusio, quod locus non sit formaliter ubi. Nam ubi est terminus productus per motum localem: at verò locus non est productus: ergo ubi est terminus motus localis, & non locus, ac per consequens ista duo formaliter nō sunt idem. Probatur autem antecedens, & quantum ad primam partem, quod ubi sit productum, ut terminus per motum localem manifestum, quoniam ubi est esse in loco: sed nihil aliud producit per motum localem nisi esse in loco: sicut per motum factum esse in loco factum, & per motum deorsum esse in loco deorsum: ergo, &c. quod verò locus nō producat per talem motum probatur aperte, quia ad eundem locum ubi

prius erat vnum locum, mouetur, & alius, sicut ad eundem locum ubi erat aer, mouetur aqua, ita quod, sicut vnā materia est, sub diuersis formis successibus, sic vnus locus continet diuersa loca successiue: ergo non producit per motum localem locus, sicut nec per generationem materia prima: sed solum acquiritur per motum localem esse in loco, quod antea non erat.

Et si dicas contra hanc rationem quod etiam aliquando mouetur corpus aliquod ad locum in quo prius non erat aliud, ac per consequens tunc locus ille sit de nouo per motum localem illum, & si moueatur homo ad locum parieti proximum in quo prius nō erat aliud. Responditur vero, quod hoc est per accidens. Nam in natura rei ad hoc, ut dicamus locum non acquiri per motum localem, satis est quod aliquando detur nouus motus localis sine loco de nouo productio.

Sed dices, quomodo ergo fiet ille locus de nouo? Responditur, quod sit per motum alterius corporis in quo est subiectiue locus corporis in quantum continentis, sicut sit locus de nouo productus in aere per motum aeris. Nam quādo mouetur homo V. G. per aerem, simul etiam mouetur aer, quia diuiditur necessario, ut per ipsum moueatur homo: illa ergo diuisio aeris terminatur per se ad hoc, quod est partes aeris esse diuersas, & in nouis locis: per accidens autem ad hoc, ut fiant continentis corpus, quod prius non continebat, scilicet hominem. Vnde per motum ipsius hominis nullō modo producit locus in quo est homo: sed hoc fit per motum ipsius continentia.

Sed confirmatur secūdo nostra conclusio ex eodē fundamento, terminus acquisitus per motum, & motus ipse debet esse in eodē subiecto: sed locus in corpore continenti, & motus in corpore locato: ergo locus nō est terminus motus localis. Antecedens probatur, nā cū motus sit actus imperfectus

perfectus relinquent subiectum in potētia ad terminum (ut dictum 3. Phisico) necesse est quod sit terminus acquisitus per motum in eodē subiecto, vbi est motus, aliās enim non esset subiectum in potētia ad terminum, quandoquidem terminus subiectatur in alio.

Sed dices, quod hac ratione probatur, nec vbi esset terminum motus localis, quandoquidem est etiam in alio subiecto: Et hoc probatur, quoniam vbi, est accidens extrinsecum: ergo non potest in hærere subiecto, quod denominat: sed solum, quod denominatum corpus continent: illud enim dicitur moueri, & etiā esse in loco: ergo vbi non inhæreret subiecto cui inhæret motus; atq; adeo, nec esset terminus ad quem motus: sed Resp. negando antecedens, quia vbi non dicitur esse accidens extrinsecum, quasi nō inhæreret locato: sed quia hoc quod est esse in loco dicitur habitudinē ad aliquod extrinsecum omnino, scilicet ad locum, idē dicitur, quod vbi, vel esse in loco est accidens extrinsecum.

Sed dices, relatio quælibet dicit ordinem ad aliquod extrinsecum, & tamen non dicitur accidens extrinsecum: ergo Resp. quod diuersa ratio est. Primo, quia relatio quamuis secundum modum relationis dicat ordinem ad aliud extrinsecum: tamen, quia præsupponit fundamentum, quod necessario inhæreret ipsi subiecto, idē non dicitur accidens extrinsecum. Tum etiam secundo, quia respicit tanquā correlatiuū, & terminū: ac vero esse in loco est sola habitudō ad locatū sine aliquo alio absolute & nō respicit locatū vt terminum sed vt formam quamuis extrinsecam; & idē dicitur vbi accidens extrinsecum.

Tertio confirmatur nostra sententia terminus ad quem motus localis est idē realiter cum ipso motu locali: ac vero locus non est idē realiter cum motu: ergo locus est terminus ad quē, sicut vbi nō ergo idē sunt locus, & vbi: discursus est optimus maior probatur ex Aristot.

tertio Phis. capite. 1. Minor vero constat, quia locus est in corpore continentē sed motus est in corpore contento, quæ duo corpora distinguuntur realiter: ergo locus, & vbi distinguuntur. Sed dices, quod illa propositio Arist. motus non est res ad quas, & motus non est intelligenda de motu locali. Contra quia Arist. de omni motu idem refert, & posuit exemplū in illo capite de omni specie motus: ergo de omni motu est intelligenda, vel de nullo ipsi intelligunt hoc: ergo debet etiam intelligere.

Vltimo probatur ista conclusio, si cut se habet tempus, & quando sic locus & vbi: sed omnes concedunt tempus nō esse in prædicamento quando, nec locus in prædicamento vbi.

Sit secunda, & vltima conclusio locus est de prædicamento quantitatis circa quā conclusionem. Primo aduertendū est, quod etiam non nulli ex his, qui dicunt locū esse de prædicamento vbi, volunt expectare ad prædicamentū quantitatis secundū rationē mensuræ ab omnibus alijs speciebus, quoniam locus mēsurat locatū, quod alteri quantitati nō cōueniet.

Sed tamen hanc sententiam ego intelligere non potui. Primo quia si locus est de prædicamento quantitatis, quamuis secundum rationē mensuræ: ergo nō de prædicamento vbi, quoniam vbi nec secundū rationē mēsuræ, nec secundū rationē extensionis est de prædicamento quantitatis, nisi dicat esse diuersas rationes in loco secundum quatum vnā expectat ad rationem quantitatis secundum aliam vero ad vbi, & tunc ad minus sequitur non esse omnino idem locum, & vbi quandoquidem locus aliquo modo, est quantitas: vbi vero nullo modo.

Sed secundo contra hoc argumentor, quia cui conuenit propria passio etiā debet conuenire essentia. Vnde dimanat talis propria passio: si ergo loco conuenit ratio mensuræ, quæ est passio quantitatis: ergo conueniat ratio extensionis, quæ est essentia quantitatis.

Tertio quoniam dices locum pertinere ad prædicamentum quantitatis, secundum rationem mensuræ: ergo locus per rationem mensuræ constituitur in hoc prædicamento, ita quod differentia quæ sumitur ex ratione mensuræ diuidat per se genus quantitatis, aut per accidens: si per se, ergo id quod constituitur secundum rationem mensuræ simpliciter pertinet ad hoc prædicamentum. Vnde locus per hoc dicitur in ratione mensuræ est quantitas, quod simpliciter est quantitas: si autem istæ duæ mensuræ sint accidentales ad genus quantitatis: ergo si sunt albi, & nigri, quæ diuidunt accidentaliter animal pertinent ad aliud prædicamentum, quia animal, sic etiam mensura ad aliud nec facile est assignare, quoniam sit illud. Sed dices, quod ista ratio mensuræ reductiue spectat ad prædicamentum quantitatis.

His itaque suppositis probatur nostra conclusio. 1. ex Arist. in prædicamento, de quantitate, quoniam enumerauit locum inter species quantitatis. & secundo a sufficienti partium enumeratione, (vt probatum est supra) quod nec est qualitas, nec ubi, nec relatio: ergo quantitas. Tunc etiam secundo, quia loco conueniunt passionem quantitatis: ergo. Antecedens probatur, nam loco conueniunt mensuræ continere, & quod sit æqualis locato: ergo cum sint ista omnia passionem quantitatis: ergo. Antecedens probatur, nam loco conueniunt mensurare, continere, & quod sit æqualis locato: ergo cum sint ista omnia passionem quantitatis sequitur, quod locus sit quantitas. Vltimo quoniam ratio extensionis non potest præiudicare ratione loci, quia de eius ratione est circumscribere locum, quæ circumscriptio in intelligibilis est sine quantitate: ergo locus est de genere quantitatis. Vnde ad primum ex Arist. scilicet Math. Ref. quod ibi connumerat locum cum superficie, quia sumitur superficies genericè, pro vt comprehendit locum & quamlibet quantitatem diuisibilem in latitudinem: in logica vero sumitur superficies specificè, & ideo enumerat ibi locus.

Ad secundum Resp. locum esse speciem distinctam quantitatis, quia quauis sit diuisibilis secundum latitudinem: nomen est ordine ad locatum, & ad replicam, quæ erat contra hoc. Respondeo quod non dicitur diuisibilis penes ordinem ad locatum, quia tribuitur diuisibile locato: non enim tribuitur nisi corpori continenti, quia accidens quodlibet est forma subiecti, & tribuitur suum obiectum formale subiecto cui inheret. Vnde corpus continens, quod est subiectum loci dicitur diuisibile secundum latitudinem dupliciter: vno modo cum ordine ad locatum, & forma qua isto modo est diuisibile corpus continens est locus: alio modo est diuisibile corpus continens sine ordine ad locatum, & forma qua isto modo est diuisibile, & superficies.

Ad secundum vero replicam dicitur, quod ordo ad locatum, pro vt est differentia ad locum non est relatio: sed fundamentum relationis, vt diximus. Sed obijciunt quædam modum in dimensione secundum latitudinem reperiuntur istæ duæ rationes: ita in diuisione secundum latitudinem: sed istæ duæ rationes non variant specie in longitudine, ergo. Respondeo quod longitudo non habet continere formaliter: sed materialiter, quemadmodum reperiuntur in quaternario unitates, quæ sunt materia ternarii: non tamen in quaternario: Tertia unitas habet rationem ultimam, & ideo non est ibi ternarius formaliter, sic etiam in quantitate continens, pro vt continens est reperitur quidam longitudo materialiter: sed non formaliter, quia non habet rationem ultimam termini continens: Sed vltima ratio communis est latitudo, & ideo sunt duæ species loci, & superficies latitudinis: non autem longitudinis.

Sed dices, quod nec longitudo est vltima ratio continens, quoniam etiam determinatur per profunditatem. Respondeo quod quamuis latitudo reperiatur materialiter in corpore: non quia corpus non continet locatum: per se loquendo ratione profunditatis, quia non datur penetratio dimensionis loci, & locatum sed solum continet locatum.

ratione

ratione superficiei exterioris: & ideo in ratione continentis superficies est ultima, & ideo distinguuntur duae species secundum latitudinem, & non secundum longitudinem, nec profunditatem.

Ad tertium Res. concedendo, quod in locato sunt duae diuersae rationes ratio superficiei secundum se, & pro ut dicitur ordine ad ad locum, in hac ultima habitudo ad locum non est de praedicamento quantitatibus: sed de praedicamento ubi. Sed quia res, quae sit ratio quare in corpore continenti utraque ratio sit de genere quantitatis: at vero in corpore locato non ita. Dico quod huiusmodi ratio est, quia habitudo quam habet continens ad contentum necessario includit extensionem per quam circumscribat locatum: at vero habitudo, quam dicitur locatum ad locum abstrahit a quantitate, quia reperitur etiam in Angelis; quandoque Angelus sit in loco. Secundo dico, quod etiam in corporibus quantitatibus habitudo, ad locum non est quantitas: sed ubi, quia quibus corpora sunt circumscriptae in loco: in hac ratio quam habet corpus locatum ad locum potest esse sine extensione, & separari a quantitate. Nam quauis intrinseca sit quantitati extensio partium inter se: tamen extensio in ordine ad locum potest separari. Vnde in Sacramento altaris corpus Christi habet propriam extensionem: non tamen extensionem in ordine ad continens: sed in diuisibilibus, quia est tota hostia, & in qualibet parte eius.

Ad ultimum Res. quod locus est species quantitatis continuus, & ad rationem contra hoc factum. Res. quod locus ille constans ex superficie aeris, & aquae est continuus in genere loci, quauis illae duae superficies sint discretae in genere superficierum.

Sed contra hanc solutionem est imprimis, quod aqua, & aer sunt corpora diuersae species ergo non possunt continuari: sed dices continuantur quidem istorum corporum superficies, & continentur non autem ipsa corpora. Contra quia continuatis accidentibus aliquibus corporibus continuantur etiam corpora, quia substantiae non ha-

bent aliam continuationem nisi ratione quantitatis: sed istae superficies sunt accidentia aquae, & aeris, pro ut continentur: ergo aqua & aer sunt continua si ille pro ut continetur continuatur. Res. Tol. quod locus in genere loci non dicitur continuus, quia aliquid extrinsecum utrique extremo: sed per ordinem ad locum, quia nihil relinquunt circumscriptionem in loco: sed totum locatum ambiunt, & hac ratione nihil impedit aquam, & aerem dici continua, quia scilicet inter illa nihil mediat, & haec continuitas quauis Physice possit dici talis. Sed possumus dicere duo (ut diximus in Logica) quod ille locus non est continuus sed contingens, quia quauis locus sit species quantitatis continuus: non est continuus in illo nisi secundum illas partes, quae sunt in vno subiecto, sicut nec linea, & sic de alijs.

Sed dices, quod ille locus non est vnus numero, sicut nec linea est vna numero quando non est continua. Respond. negando consequentiam quia linea non est vna numero, nisi quando est continua, quia ex solo subiecto habet indiuiduationem, & continuationem: at vero locus quamuis ex subiecto habeat indiuiduationem: non tamen ab illo habet vnitatem numericam: sed requiritur etiam vnitatem numericam locati, & quia locatum in aqua, & aere est vnum ideo locus est vnus numero, nec tamen sequitur, quod si adueniat aliud locatum erit alius locus, quia locus ad sui vnitatem requirit vnitatem numericam locati: non tamen huius, vel illius determinate, nec argumentum quod afficit in Logica ad probandum locum esse continuum intelligi debet nisi de continuatione, quam fecit Tol. propriam loco, quod in rigore est contiguitas, vel de loco secundum partes illas, quae sunt in vno tantum subiecto: non in pluribus, & hoc modo sufficiens, saluatur, quod totum locatum ambiatur a partibus ipsius loci.

Ad primum vero eorum, quae possunt sunt ad probandum locum esse vbi. Respondet Tolet. quod quauis locus sit

forma vbi effectus formalis illius, sicut inquit albedo est forma, & esse albū effectus formalis albedinis. Nihilominus tñ dico hæc asserit, quæ sunt omnino absurdæ. Primum est, quod locus, & vbi se habeant sicut forma, & effectus formalis. Hoc enim falsissimū est, nam forma, & effectus formalis sunt inseparabiles, & in eodē subiecto: at vero loc⁹ & vbi sunt in diuersis subiectis. Nam locus in corpore continenti, & vbi in corpore cōtēto: ergo. Secundū vero est multo falsius, quia sicut albedo est de genere qualitat⁹ ita esse albū est enim albū de prædicamento, qualitat⁹ pro formali sumptum, quo pacto est effectus albedinis. Secundū, quia effectus formalis primari⁹ alienius formæ est de essentia illius: ergo pertinet ad idē prædicamentū cum forma. Dicendum ergo est primo ad argumentū, quod esse in loco, & locus nō se habent, vt forma, & effectus formalis nec vt cōcretum, & abstractum. Vnde locus est abstractus, & eius effectus formalis, & continere: eius autē cōcretū est loc⁹, seu cōtinēs, similiter vbi est cōcretū, & eius abstractū est vbi ea non vbi, nō sunt eiusdem generis locus, & vbi.

Ad secundū vero Resp. quod si aliquod corpus poneretur in vacuo, illud dicitur esse in loco imaginario, & adueniēte superficie de uolo ambiēte absq; hoc, vt ponatur noua entitas in locatō diceretur esse in loco reali, illud quod prius erat in loco imaginario, quia habitudo locat⁹, quæ antea determinabatur ad locum imaginarium terminaretur iam ad locum realem.

Ad tertium vero iam patet solutio; quod locus non est terminus ad quē motus localis: sed esse in loco, quod est vbi, & hoc de hac quæstione.

ARTICVLVS. III.

*Utrum locus sit immobilis,
& quomodo?*

Ratio dubitandi est in ista quæst. quia videtur, quod locus nō sit immobilis. Primo, quia si esset immobilis, quorsum in Phys. ageretur de loco cuius subiectū est ens mobile. Secundo, quia cōcaua superficies cœli est locus ignis, & tñ semper illa mouetur, sicut & ipsum cœlū, ergo. Tertio locus est vltima superficies corporis continentis: sed corpus cōtinens mouetur, vt patet quando aqua mouetur, quæ continebat baculum: ergo mouetur etiam eius vltima superficies, ac per consequens locus. Quod si dicas, quod locus dicitur immobilis ratione distantie. Contra quia etiam distantia mouetur per accidens ad motū corporis continentis quandoquidem est accidens illius, ergo. Quarto, quia si Deus moueret pollos cœli ab eodē loco quo nunc sunt dicerentur res mixtæ inferiores manere in eodē loco, quo nunc: & tamen non maneret eadem distantia quandoquidem iam polli essent mutati, ergo. Quinto, quia quemadmodum locus habet distantiam ad punctum terræ, & pollos cœli etiam habent alia omnia sublunaria: sed alia omnia nō dicuntur esse immobilia ratione huius distantie: ergo nec locus.

In quæst. ista vnum est certissimū, in quo omnes conueniunt: alterum est de quo est magna controuersia; conueniunt omnes, quod loc⁹ debet esse immobilis. Et hoc probatur duabus rationibus, quas adfert hic Tolet. Prima est, quia si locus moueretur sequeretur, quod corpus ali quod omnino quiescēs possit mutare locum, ac per consequens quiesceret, & moueretur sequella probatur, quia si turris V. G. magnæ molis circumscribatur aere mouetur aer, & locus per se: ergo turris mutat locū: at vero mutare locū est moueri localiter: ergo turris simul quiesceret, & moueret localiter. Secūdo, quia sequeretur etiā aliquod corpus moueri localiter motu recto, & nō mutare locū, quia si moueretur V. G. homo ad eius motū simul pōt moueri eius locus: ergo

homo tunc moueretur manens in eodẽ loco, quæ duo cum sint omnino intelligibilia, necessario fateantur omnes locum esse immobilem.

Sed alterum de quo est magna controuersia est quomodo locus sit immobilis, nam quidam sunt, qui sequentes Auerroem hoc loco dicunt locum esse immobilem, quia per se non mouetur cum sit accidens, & subitanea solum corporea sit, quæ per se moueatur: addunt etiam locum dici immobilem, quia nõ est necesse moueri quando mouetur locatus: sed potest manere locus immobilis mutato locato.

Tertio addunt locum dici immobilem, quia non est necesse moueri eodem genere motus quo mouetur locatum: sed potest moueri localiter corpus contentum: locus vero minime: sed aut corrupti, vel alio motu moueri concedit: tamen hæc sententia aliquando locum posse moueri localiter saltem per accidens & quod manet idem numero locus.

Sed tamen hæc sententia merito ab omnibus rejicitur. Primo quoniam si solum dicunt isti locum esse immobilem, quia per se non mouetur, licet moueatur per accidens, sequitur, quod non est maior ratio, quare dicatur locus immobilis, quam quodlibet aliud accidens. Nam omnia accidentia etiam dicuntur immobilia per se cum sola substantia corporea per se moueatur. Secundo quia si locus est immobilis, qui non mouetur simul cum locato, vel non mouetur eodem genere motus, quamuis moueatur alio sequerentur inconuenientia, quæ adduximus in principio, quod aliquod corpus mutet locum dum quiescit, vel omnino moueatur, & non mutet locum (vt dicebamus prius) quæ omnia sunt absurda. Dicendum ergo est, quod locus dicatur omnino immobilis, & quod ista sententia verum quidem asserat: sed sit in sufficiens. At vero Perey. loco citato, quamuis istam sententiam rejiceret videretur parum ab eadem differ, nam

postquam distinxit ille locum duplicem, scilicet naturalem, & artificialem dixit bene in hoc, quod Arist. dicens locum esse immobilem, solum de loco naturali loquitur, & non de loco artificiali: explicat autem in quo pacto locus naturalis sit immobilis, quia inquit semper est idem sicut naturalis ignis semper concauum lux, & locus naturalis, & aeris concauum ignis locus naturalis aquæ concauum aeris: locus deniq; terræ concauum aquæ mixtorum vero loca naturalia sunt ratione elementi predominantis, & sic semper saluatur locum esse immobilem, quia semper est idem.

At vero ista sententia est in sufficiens, sicut prima imprimis, quia omnia loca naturalis dupliciter sumitur: vno modo vt distinguitur contra violentum: alio modo, vt distinguitur contra artificialem, & sic valet dicere solum locum naturalem esse immobilem, loquendo de naturali, vt distinguitur contra artificiale verum dicit in hoc quod Arist. tantum de hoc loco est locutus: tamen hoc modo naturalis locus: comprehendit etiam violentum, quia sursum est locus terræ violentus, & non artificiale. Vnde hoc modo debet etiam locus violentus esse immobilis, & tamen non semper idem, vt patet in aere cur locus violentus quandoq; est esse in loco ignis quandoq; in loco terræ; ergo in sufficiens est iste modus dicendi.

Si autem dicas, quod loquitur solum de naturali loco, vt distinguitur contra artificialem, & violentum. Contra hoc est, quia Philosophus non solum agit de loco naturali hoc modo sumpto, sed etiam de violento: ergo vterque debet esse immobilis, quod autem agat de vtroque constat ex 6. & 8. Phy. & 1. cœli ca. 2. & secundo de generatione: 10 sufficiens est ergo iste modus dicendi. Secundo est etiam in sufficiens, quia non soluit difficultatem, quoniam quamuis locus naturalis semper sit idem, vt ipse fateatur: tamen locus ignis videtur moueri

ueri ad motum cœli, & locus aeris ad motū ignis, & sic de alijs: ergo non manet locus immobilis: sed mouetur saltem per accidens. Ex quo sequitur duo illa absurdam principio adducta, scilicet quod aliquid corp^o omnino quiesceret, & mutet locū vel saltem, quod moueatur locali ter vel motu recto, & nō mutet locum, quæ duo iam ostendimus: sequitur ex eo quod locus sit immobilis. Et Res. Perey. quod mutare locū stat dupliciter actiue, & passiuē, & quod mutare locū passiuē omnino sit idē cū hoc, quod est moueri: nō tñ mutare locum actiue. Vnde quando aliquid corpus quiescit potest ista mutatio loci actiua per hoc, quod moueatur continens: passiuā vero non itēm hęc tñ distinctio, imprimis est noua, & in audita cū nos ex Arist. nō cognoscamus nisi in quolibet motu esse actionem, & passionem. Vnde in motu locali mutationem actiuā, & passiuā.

Secundo contra hanc distinctionē sic argumentor summamus magnā illā turrē mobilem cui aer circumstantis mouetur, aut facta illa mutatione aeris circumstantis mouetur locus, vel non si nō mouetur: sed semper manet turris in eodem loco, habet intentū, quod locus omnino sit immobilis. Si autē dicas, quod mouetur: sed illa est mutatio actiua loci nō passiuā. Contra hoc est, q̄ turris nō maneret in eodē loco, quo prius, ergo non habet idē ubiq; impossibile est locatū esse in diuersis locis, & hac remota est turris passiuē per motū de nouo susceptum in ipsa turri. Consequentia probat, quoniam ubi est terminus ad quē motus: ergo si corpus habet nouum ubi de nouo suscipit motum, ac per consequens facta est non solum mutatio illa loci actiue, quam imaginat. Perey. sed etiam passiuā, quod tamen si absurdum de se patet, cū nec ipse Perey. nec alius ausus fuit concedere.

Propter hoc ergo tenendum est sententia S. Tho. quia locum dicit esse immobilem, quoniam inquit intelligi non po

test, quod locus sit vnus numero, & moueatur localiter, quia indiuiduario, & immobilitas loci sumitur penes distantiam ad centrū, & punctū cœli, quæ semper eadem est, & variata ita manet locus alter & diuersus. Vnde numquam potest verificari, quod sit locus idem, & quod maneat.

Sed quoniam contra hanc sententiam magnam habent difficultatem illa tria argumenta, quæ fecimus in principio questionis præsertim secundū, idē quidam explicant sententiam istā S. Tho. sic, quod distantia inter corpus continens, & centrum terræ, vel polos cœli sit duplex, quædam est distantia realis, qua nihil aliud, quā quantitas ipsius corporis existentis in medio inter locum, & polos cœli, siue sit vnum corpus, siue plura: alia vero est distantia imaginaria, quæ abstrahit à quocumque corpore intermedio, & hæc esset: eadem etiam si daretur vacuum. Dicunt igitur quidam, quod locus non est immobilis ratione distantie realiter, quoniam hæc est accidens, quod variatur variato subiecto: sed ratione distantie imaginariæ, quæ semper est eadem, quāuis varietur corpus continens.

Sed tamen hæc modus explicandi sententiam S. Tho. quamuis posset esse verus: si tamen vellent dicere, quod in casu quod daretur vacuum essent loca imaginaria, quæ dicerentur immobilia ratione distantie imaginariæ: loquendo tamen de facto non est probabilis, quia locutus est aliquid ens reale: ergo non immobilitatem habet, atque in diuiduationem aliquo modo distantia ista imaginaria, quæ est ens rationis.

Secundo alij explicant locū esse immobilem ratione distantie, quia quamuis corpus continens varietur: tamē poli cœli, & centrum semper manent inuariati, & rationis illorum dicitur locus esse immobilis extrinseca denominatione, quoniam huiusmodi distantia est relatio quædam extrinseca denominans locum

locum, & extrinsece centrum terræ, & polos cæli: sed tamen nec hæc sententia est probabîs, quoniâ immobilitas est differentia essentialis, scilicet propria passio loci: ergo locus debet esse formaliter in loco: ergo locus non solum extrinsece, sed etiam formaliter dicitur immobilis: atq; adeo non extrinseca denominatione ratione distantie, quæ existit in altero extremo. Secundo quia distantia est relatio mutua primi generis, sicut diuersitas: ergo debet esse intrinsece in termino extremo, & utroq;: ergo non dicitur immobilis per relationem distantie, quæ est in puncto cæli, sicut nec dicitur distans per illam relationem; sed corelationem in ipso existenti.

Aliter ergo explicanda est sententia S. Tho. sicut iam explicans Sor. atq; Tol. & notant primo, quod ea quæ sunt plura in vno genere sciens vnû in alios, sicut partes domus sunt plures in genere substantie, & constituunt vnâ integram domum in genere qualitatis: sic ergo ad unitatem numericâ loci non requiritur hæc numero superficies, nec hæc numero relatio distantie, sed plures superficies cû suis relationibus, quia fluunt, & refluunt constituunt vnû numero locum: sed nota, quod non quæcumq; superficies plures constituunt vnû numero locum: sed itaq; quæ ita sunt plures numero, quod hæc ante eandem distantiam secundum proportionem is a quo. Superficies, quæ de nouo aduenit quâdo mouetur continens quamuis distinctam relationem distantie secundum numerum habeat ab ea, quæ prius erat: tamen illa distantia proportionem est eadem, & sic etiam locus est idem numero per eandem distantiam per proportionem, sicut fluuius est idem hodie & fieri, variata aqua, quoniam aqua, quæ subsequitur eandem proportionem habet cum aqua, quæ præiit.

Sed contra obijcies locus est de genere quantitatis: ergo nõ dicitur idem necessarium mobilis ratione distantie, quæ est relatio. Respõ. quod quâuis locus sit

de genere quantitatis: tamen constat relationem distantie a sit locus naturalis, vt distinguitur contra artificialem. Vnde propter hoc potest dici locus immobilis ratione distantie.

Sed contra hoc obijcies secundo, si variantur in albo, & albedo, & subiectum quod connotat non manens idem albus: ergo si varietur etiam in loco relatio distantie, & superficies, quæ connotat non manebit idem locus, sed variatur hæc omnia: ergo mouetur locus. Respon. quod licet qualibet res ad suum esse requirat aliquam inuariabilitatem: non tamen omnes eandem nec eodẽ modo, sed quædam magis, & quædam minus. Vnde Deus opti. max. habet omnẽ inuariabilitatem tam secundum esse, quam secundum operationem: Angelus vero omnino inuariabilis secundum esse, & variabilis est secundum operationem: homo vero ad suum esse non solum non requirit inuariabilitatem in operatione: sed nec in esse, quia variatur eius esse saltem ex parte materie, quâuis forma moueat eadẽ, vt quando augetur homo, aut nutritur alia sunt, quæ nec ad suum esse adhuc ex parte forme requirunt inuariabilitatem: sed tam in parte materie, quâ forme habent variationem, & manet eadẽ, sicut inanizata, quæ augentur facta aliqua variatione, tum ex parte materie, tum etiam ex parte forme, quia augetur per appositionem nouarum forme dicuntur manere eadem.

Sic etiam in proposito ad unitatem albi requiritur, quod subiectum, quod connotat sit idem, & forma eadem at vero ad unitatem loci requiritur, quod superficies, & relatio distantie sint idem secundum proportionem, & dũ ista proportio non variatur, nec locus variatur, sed manet idẽ cû proportio eadem aut proportio variatur manet aliter locus.

Tertio obijcies quod sicut istud modum dicendi locus non erit continuus, quoniâ istæ plures superficies, quæ fluunt, & refluunt non semper continuantur: ergo cum illæ plures efficiant vnum locum sequitur

sequitur, quod locus non sit continuus. Resp. dupliciter primo cum Tol. quod locus dicitur continuus in genere loci solum per hoc, quod plures superficies, ita ambient locatum, quod nihil relinquant in ipsum in circumscriptionem, & ad hoc sufficit superficies esse cōtiguas, & sic locus in genere loci est continuus. Secundo responderetur, quod locus est cōtinuus, quia quaelibet superficies illarū est continua: non tamen omnes simul, quæ efficiunt vnum locum sunt continuæ propter rationem dictam in questione precedenti.

Sed Obijcies quarto, qd hoc modo nō solum locus naturalis dicitur immobilis, sed etiam locus artificialis, quia etiā quamuis varietur superficies vas dicitur esse immobilis locus aq̃ existens in vase, quoniam manet eadē superficies cum distantia secundum proportionem. Resp. quod quamuis verum sit, quod etiam vas manere potest immobilis propter relationē distantie per proportionem: eandem tamen hoc interest, quod quamuis moueatur de vno loco in alium manebit idem vas: at vero si moueatur locus non manebit idem, & ita vas, quod est locus artificialis non dicitur immobilis, quia potest moueri, & manere idē: loc⁹ vero naturalis nō itē.

Vnde ad argumenta responderetur ad primum, quod quamuis locus sit immobilis: tamen pertinet ad Philosophum naturalē agere de loco propterea quod circa ipsum, & per ipsum sit motus localis, & etiam quoniam esse in loco est affectio rerū naturalium. Nam in sciētijs non solum agitur de obiecto, sed de affectionibus illius, & ita in Philosophia non solum de ente mobilis: sed etiam de loco, & de alijs affectionibus, &c.

Ad secundum & tertium iam patet solutio. scilicet, quomodo quamuis moueatur cælum, & eius vltima superficies manebit semper idem locus per eandē distantiam proportionalem. Et similiter ad tertium dico quando moue-

tur continens, & eius superficies manet idem locus si superficies, quæ de nouo accedit habet eandem distantiam secundum proportionem.

Ad quartum respondent Sol. & Tol. quod si Deus mutaret Pollos à loco in quomodo sunt manerent res istę inferiores in eodem loco per distantiam ad Pollos: sed locum pollorum, qui quidem locus maneret idem. Nam quamuis polli mutentur nihilominus secundum intellectum maneret idem punctum, vbi prius erant polli, & distantia ad illud punctum esset eadē, & ratione illius locus diceretur manere idem.

Sed cōtra hanc solutionem obijcies, quod supra refutatum est locum esse immobilem propter distantiam imaginariam, male ergo nunc concedimus hoc ipsum. Respondetur, quod tunc loquebantur de facto. Nam vt sic non dicitur locus immobilis nisi propter distantiam realem: tamen de possibili quemadmodum si daretur vacuum non est dubium, quin posset esse tum locus immobilis propter distantiam imaginariam, & idē dicendum est in hoc casu, quod polli mutentur, & omnes res sublunares: saltem mutarentur etiam per accides sicut mutatur homo ad motū nauis & idē maneret eadem distantia à loco in quo res manerent antea, & ratione huius distantię, quæ esset eadem proportionabiliter: locus etiam diceretur immobilis, & idem.

Ad vltimum responderetur, quod i quibus omnes res mundi habeant ordinem ad punctum cæli, & centrum terrę: tamen specialiter modo locus propterea quod de ratione loci est continere locatum. Vnde dimanat in eo ordo ad primū cælum, quod est primū continēs, & ad centrū terrę, quod est quasi vltimum contentū. Nam cælū continet omnia, & terra ab omnibus continetur, & idē locus habet talē ordinem ad hoc, vt ratione istorum dicatur immaterialis: atque semper manere idem numero.

A R-

ARTICULVS. V.

Utrum locus habeat vim cōseruatiuam locati.

IN hac quæstione certum est. locum esse cōseruatium, sed subiectum est quomodo, & ratione cuius locus dicatur esse cōseruatius, quod enim in loco naturali sit perfectio, & virtus locati. Probatur primo, quia experimur quæcumq; rem melius se habere in suo loco naturali, quam extra illum sicut terra melius se habet in centro quam extra illud. Secundo hoc ipsum patet ex experientia, quia videmus ubicumq; sit terra, siue supra aquam siue supra aerem, vel ignem semper ad eundem locum infimum moueri, & aerem siue po- natur in regione ignis siue in regione aquæ, vel terræ ad eundem etiam locum tendere, scilicet vt sit immediatiæ sub igne signum ergo est perfectiū ibi se habere, quam alibi. Tercio etiam experientia, patet, quia magis res ad propria loca accedunt eo velocius moueri, vt terra, quæ descendit deorsum velocius mouetur, quō magis appropinquatur suo loco: ergo sequitur in loco esse aliquā virtutem, & perfectionem locati attractiuā locati ad se.

Sed contra istam vltimam rationem obijciat, quod non potest esse locus attrahere locatum ad se, quin aliqua virtutē imprimat: sed antequam locatum adueniat ad locum non recipit ab illo aliquā virtutem: ergo non mouetur velocius eo quod attrahatur ab illo. Respondetur, quod attrahere ad se aliqui dicit dupliciter: vno modo in genere cause efficiētis: alio modo in genere cause finalis: in genere cause efficiētis, sicut magis trahit ferrum, & virtus attractrix, quæ est in animalibus ad trahendum cibum, & id quod trahit sic necessario debet imprimere vim aliquam motiuam

rei, quæ attrahitur: at vico alio modo, scilicet in genere cause finalis aliquid potest attrahere aliud per hoc solum, quod sit finis in quem aliud tendit: sicut dicimus quod res amata trahit amantem sine hoc quod aliquid ipsi imprimat, & utroq; modo dixit Christus attracturus erat corda hominum, & in genere cause efficiētis dando illis gratiam, & in genere cause finalis, quia hominū corda ad ipsum conuersenda erant improprio: ergo locus trahit ad se locatum in genere cause finalis antequam proueniat locatum ad illud: at vero postquam locatum est in loco cōseruat il- lud in genere cause efficiētis (vt diximus) & idē in genere cause finalis est causa motus ad ipsum terminatum.

Sed contra eandem rationem obijciat secundo Valls, quod non mouentur velocius res quo magis accedunt ad propria loca. Nam sequeretur, quod si aliquis lapis descenderet motu recto à loco ignis, & alius à loco aeris vterq; equali velocitate moueretur in regione aeris, quando quidem equaliter distat à proprio loco. Respondetur tamen negando consequentiam. Pro quo nota quod causa maioris velocitatis motus naturalis in fine, quam in principio non est sola distantia à proprio loco, sed plures partes aeris esse cōmotas quæ vterumq; cōtinuentur impellunt mobile. Vnde fit, quod velocius tunc fit motus non solū, quia ille partes aeris commotæ facilius moueantur, & impellent mobile: sed etiā quia mobile ipsum facilius scindit aerē per quem fit motus, tunc quam antea, & accipit iam ipsum in mobile quasi inpetum ad talem motum, sicut patet in sagitta proiecta, quæ velocius mouetur in medio, quam in principio propter has partes aeris commotas.

Sed si dicas quare sagitta in fine non mouetur velocius vbi sunt plures partes commotæ. Respondetur quod non sunt cetera paria, quia cessat tūc virtus propulsi-
maior

F. P. De Oñá Cōment. *super vniuers. Physicā Arist.*

maior velocitas est in fine, quia virtus semper permanet eadem, & magis fortis propter propinquitatem ad locū ubi est fortassis temperamentum melius, & ex alia parte in fine sunt plures partes aeris commotæ, & ideo tūc est velocior motus: at vero in fine non mouetur ita velocius, ut in principio, aut in medio, quia virtus sagittarij in fine iam deperditur, & est diuisibilis. Vnde patet solutio, quod lapis ille, qui à superiori loco descendit velocius mouetur propterea quod, quamuis in aere positi sunt inæquali distantia, quando vterque per aerem mouetur: tamen iam tūc prior ille lapis habet maiorem impetum ex pluribus partibus aeris commoti.

His ergo ita suppositis, ut ad difficultatem accedamus propolitam, & explicemus in quo sita sit hæc virtus conseruatiua loci. Notandum est, quod elementa sic sunt disposita in vniuerso, quod ignis qui est perfectissimus omnium elementorum sit in cælo, aer in igne, aquam in aere, & terra in aqua, ut proprio in loco ita docet Arist. 4. & 5. cap. huius lib. & ab omnibus est concessum.

Notandum est secundo, quod ex quatuor primis qualitatibus, quæ sunt calor, frigus, humiditas, & siccitas in quocumque elemento sunt duæ iutarum, ita quod terra sit sicca: tamen summo. V. G. ut. 2. & frigida prope summum: aqua vero frigida in summo, & humida prope summum: aer humidus in summo, & calidus prope summum: ignis denique calidus in summo, & siccus prope summum.

Sed dices quod videtur esse maior humiditas in aqua, quam in aere, ut experientia docet. Responderetur, quod reuera intensior est humiditas aeris, quam aquæ nisi, quod aer sit, qui est prope nos non siccus humidus, ut eius natura exigit, quia est extra propriam naturam magis, quam aliud elementum quoniam sic est necessarium ad hominum cohabitationem. Si autem esset in propria natura experiremur maiorem

humiditatem in aere, quam in aqua. Quamuis secundo dici potest, quod in ratione densitatis apparet magis humiditas aquæ, quam aeris. Tertio potest dici, quod ab asuetis non sit passio, & ita humiditatem aeris non ita bene sensu percipimus.

Sed tertio pre-supponendum est, quod ex dictis constat, quod quæcumque duobus elementa sunt contrigua habent ad minus vnā qualitatem similem, sicut terra, quæ est iuxta aquam conuenit cum illa in frigiditate, aqua cum aere in humiditate, aer denique cum igne in calore.

His ita suppositis Valle. sentit, quod vnumquodque elementum mouetur ad proprium locum: non propter aliquam virtutem existentem in loco: sed ratione situs, & ordinis vniuersi, ad quem ordinem spectat, ut perfectissimum elementum si ignis optineat primum locum supra cætera, & iuxta cælum im perfectissimum vero, quod est terra sit infra omnia in imperfectissimo loco, aer vero supra aquam etiam est perfectior illa.

Tum etiam, quia si hoc modo mundus dispositus sit melius influentiæ corporum cælestium ab istis inferioribus participantur, quoniam si sint graua in loco supremo, quia propter eorum crassitatem impediatur fluxus, quo minus descendat.

Tum etiam secundo dicit elementum quodlibet moueri ad suum locum quia est iuxta aliud elementum symbolum id est simile illi in vna qualitate: si autem essent alio modo dispositæ esset magna pugna, ut si poneretur, aqua iuxta ignem, & terra iuxta aerem melius se habent, ut vnumquodque sit iuxta aliud symbolum.

Quod autem in loco nulla virtus sit ponenda, quæ specialiter sit cōseruatiua locati probatur. Primo quia vnū elementum est locus alterius: & tamen non habet aliquam qualitatem symbolam locati

tum

tum aerem, qui est calor nec per dissim-
bolli, quæ est siccitas. Nam per siccitatem
conseruare non potest eum potius illa sit co-
tra naturam, & distinctiuam aeris: similiter
nec per calorem, quia calor ignis maior
est calore aeris, atque potius comburet illud,
quæ conseruet, & præter has duas qua-
litates non est alia in genere ergo, &c.

Confirmatur, quia aer positus iuxta ig-
nem comburitur: ergo in proprio loco de-
struitur potius quam conseruatur.

Secundo terra, & eius partes magis
appetunt esse in centro, quam iuxta a-
quam: non ergo in aqua est virtus con-
seruatiua terræ: sed conseruatiua non so-
lum est in superficie vltima aquæ: sed in
tota regione, & spatio terræ contra illud
spatium nihil est, & saltem non est lo-
cus: ergo virtus conseruatiua terræ non est
in loco. Si dicas, quod quauis illud spa-
tium non sit aliquid: tamen terra, quæ est in il-
lo spatio est aliquid. Vnde in illa subie-
cti potest virtus ista conseruatiua terræ.

Contra hoc esse, quoniam terra non
est locus: sed locatum: iam ergo virtus
non esset in loco: sed in locato. Secundo
ponamus terram iuxta cælum, sequitur
quod ibi mouetur aqua, quæ est hic in
fra quia tunc terra, quæ est iuxta cælum
haberetur a vim conseruatiuam.

Est etiam licet, quod terra non est subie-
ctum virtutis conseruatiuæ, nisi quan-
do est in sua regione, & sic contra hoc
est, quod si terra sit iuxta cælum, & in
loco terræ nihil sit, sequitur terram po-
sitam in media aeris regione, nullibi
moueri non ad locum, ubi est alia terra,
quia ibi non est virtus conseruatiua non
ad centrum, quia nec ibi est talis virtus
eum non sit aliquid subiectum: ergo nul-
libi moueretur.

His tamen non obstantibus statuo
conclusionem, quatum prima est, vnum
elementum est locus naturalis alterius
& ignis est in cælo, ut in loco naturali.
Conclusio est certissima omnium, ut vi-
dimus, & varet, quia locus naturalis est
ubi res melius se habent, & dico conser-

uantur, sed ignis melius in cælo quam
in alio loco, & ad ipsum cælum ex quo
cumque alio loco mouetur, & sic de al-
ijs elementis ergo, &c.

Sed obijcies corpus non mouetur
cum est in proprio loco, sed ignis perpe-
tuo mouetur cum est iuxta cælum: er-
go ille non est locus eius naturalis, quan-
do quidem ibi non quiescit. Responde-
tur, quod motus quo mouetur ignis in
proprio loco est motus circularis quo
rapitur ad motum primi mobilis, & non
conuenit secundum propriam naturam sed
ratione vniuersalis naturæ primi mobi-
lis, quod sicut secum rapit alios orbis coe-
lestes inferiores, sic & ignem. Vnde dico
quando aliquid est in proprio loco non
mouetur secundum propriam naturam:
sed solum per violentiam potest extrahi
inde: at vero præter naturam aut ut dicitur
ratione naturæ vtilis non est inconueniens
moueri in proprio loco præsertim, cum
iste motus circularis fiat manente ipso ig-
ne in proprio loco. Vnde quiescit totum,
quamuis moueatur secundum partes.

Tertia conclusio vnum elemen-
tum non est locus conseruatiuus alterius
ratione alicuius duarum qualitatatum,
quas diximus habere primas. Probatur
primo ratione iam dicta, quoniam ex il-
lis duabus qualitatibus, quas habet ig-
nis altera est omnino contra naturam
aeris: altera vero, quæ est symbollica sal-
tem est fortior calore aeris, & potest su-
perare illum: ergo non conseruat ratio-
ne alicuius istarum.

Secundo quoniam si aqua poneretur, ubi
est ignis iuxta cælum ibi haberet istas
qualitates duas quas modo habet, & ta-
men non haberet ad se terram nec co-
seruaretur ibi terra: ergo non est locus co-
seruatiuus locati ratione alicuius istarum.

Tertia conclusio nec mouetur vnu-
quodque elementum ad suum locum solum ra-
tione situs & ordinis vniuersi. Prob. expe-
rientia quia ut videmus in vase aliquo
poni plura elementa, scilicet terram a-
quam, & aerem, & ibi terram occupare
infimum

infimum locum aerem supremū, & aquam medium, & tamen ibi non est ordo vniuersi: ergo non solum ratione ordinis vniuersi mouentur corpora ad suū locum.

Confirmatur, quia si ab vniuerso auferret Deus cōelos, ita quod manerent sola elementa non maneret vniuersum: & tamen adhuc inter ipsa elementa esset idē situs, qui mo-lo scilicet terra sub aqua, & aqua sub aere, & aer sub igne: ergo nō solum ratione ordinis vniuersi mouentur corpora ad sua loca.

Sed, & ratione à priori probatur ista conclusio. Nam quælibet res mūdi mouetur ad suū locum naturalem ex appetitu naturali, & propria inclinatione, quæ conuenit ipsi in quantum talis: ergo mouetur propter aliquod bonū propriū, & non solum propter bonū vniuersi. Consequentia tenet, quia cū omnis inclinatio naturalis sit propter aliquod bonum, quia est veluti quidam amor, qualis fuerit inclinatio, tale debet esse bonum. Vnde inclinatio naturalis propria propter bonum propriū eius, quod habet illam debet esse: sed ordo vniuersi non est bonum propriū eius, quod mouetur, sed totius: ergo nō solum propter hoc bonum, scilicet vniuersi mouetur res ad propria loca. Cōfirmatur, quoniam alias non esset differentia inter motum aquæ quo ascendit sursum per fistulam ne deus vacuum, motum eiusdem deorsum ad propriū locum quandoquidem est propter bonū & ordinem vniuersi. Consequens tamē est falsum, quia primus est, quia est per naturam, aut conuenit rationi naturæ vniuersi. Secundo vero est naturalis ratione naturæ propriæ: ergo, &c.

Quarta conclusio vnum elementum est locus conseruatiuus alterius ratione virtutis influentiæ à corporibus cōlestibus probari posset hæc conclusio. Primo ex refutatione aliorum. Sed probatur etiam, quod ex eisdem aliquod cōseruatur à quibus sit, sed vnumquodq;

corpus sit à proprio loco, & virtute cōlesti: ergo ab eisdem conseruatur.

Confirmatur quia virtus cōlestis est causa equiuoca horum inferiorum ac per consequens pendet ab ista virtute corpora inferiora nō solum inferri, sed etiam in conseruari. Si autē contra hoc obijcias quod hæc virtus & influētia quæ reperitur in aqua respectu terræ etiam posset esse in igne: imo de facto est in igne nam prius quam descendat ad terrā transit per ignem: ergo non magis hæc virtus conseruatiua terræ in aqua quā in igne: quod tamen est falsum. Respondetur quod numquam potest influētia, quæ est virtus conseruatiua terræ esse in igne. Nam influētia ista modificatur per subiectum in quo recipitur. Sicut enim lumē receptum in terra causat siccitatem & duritiem: incera vero liquefactionem, sic etiam influxus cōlestis receptus in igne modificatur, vt conseruet aerem & receptus in aqua modificatur, vt conseruet terram: numquam ergo virtus conseruatiua terræ erit in igne quia numquam per tale subiectum potest modificari vt cōseruet aliud propter aerem.

Sed obijcies secundo, quia etiam si aqua sit iuxta cōelum non potest habere vim conseruatiuam terræ quamuis ibi recipiat influxum à cōelo & modificetur per ipsam. Respondetur, quod influētia debet modificari per subiectum cōtinens, & per distantiam à centro & polis cōeli. Vnde aqua posita iuxta cōelum recipit influxum: tamen ille influxus, nec potest modificari ad conseruandam terram, quia non est distantia debita illi nec ad conseruandum aliud elementū, quia non est subiectum capax aqua. Si dicas, tertio, quod nos incidimus in sententiam quam refutauimus. Primo quia influētia ista est causa vniuersalis, & ita mouerentur res ad propria loca propter causam vniuersalem. Secundo quia si modificantur virtutes conseruatiuæ per distantiam: ergo mouetur res ad suū locum

locum propter distantiam, & situm & vniuersi. Respondetur ad primum quod quamuis influxus celestis secundum se sit causa vniuersalis: tamen prout participatur, & modificatur per superficiem corporis continentis sit causa particula ris conseruatiua locati. Ad secundū non negamus distantiam intrare in ratione loci, quandoquidem ab ea habet locus, quod sit immobilis, sed dicimus non solum, propter ordinem vniuersi moueri res ad sua loca: quamuis autem vis conseruatiua locati includat distantiam certam, vt per ipsam modificetur: non tamen illa sola est per quam locus est conseruatiuus locati, sed per qualitatem in fluentiæ quæ ratione distantie, & subiecti (vt diximus) modificatur ad conseruandum, hoc aut illud locatum.

Vnde ad primum respondetur vnum elementum esse locum alterius, & hac re virtutem conseruatiuam illius, quæ tamen virtus non est aliqua ex duabus primis qualitatibus: sed influentia, quæ est tertiæ quædam qualitas, quæ in vno quoque elemento reperitur ratione cuius optime vnum conseruat aliud.

Sed obiecis sequi ex hoc doctrinam superiorem esse falsam, scilicet quod in quocumque elemento sint tantum duæ qualitates. Respondetur, quod ex primis qualitatibus actiuis, & passiuis tantum sunt duæ in quolibet elemento, quia est corpus simplex ad differentiam mixti in quo reperiuntur quatuor primæ qualitates: at vero præter has primas nihil impedit esse alias qualitates, sicut in genere, & raritas, & lux, & ita est etiam influentia.

Ad confirmationē sunt, quidam dicunt ignem non agere in aerem sibi propinquum quando vtrumque est in proprio loco, quia in proprijs locis, nec sunt actiua, nec passiuia elementa. Tamen istum modum dicendi nunquam existimari esse probabilem: mirabile enim esset, quod si poneretur stupa approxima ta igni in sua propria regione non com

buratur, nec manus intra aquam frigeret, aut humectaretur: alij vero asserunt, quod pars aeris, quæ est iuxta ignem comburitur ab eo: non tamen illæ partes aeris quæ magis distant: sed quauis hæc solutio vera sit in eo quod ignis non potest partem sibi remotam comburere: tamen non satisfacit primo, quia si comburit partem propinquam sibi illa combusta comburet aliam, & illa alia quo vsq; totum elementum aeris esset combustum. Tum etiam secundo quia si pars aeris quæ est iuxta ignem comburitur iam sequitur quod non moueretur ignis ad proprium locū propter vim conseruatiuam cum potius ibi esset vis distinctius, quam conseruatiua: dicendū ergo est ad confirmationem, quod ignis non comburit aerem, quia quamuis sit maxime actiuus; tamen habet aer tantam resistantiam quam tam ignis actiuitatē, & quando agens, & passum sunt æqualia possunt quidem adinuicem agere, & pari non tamē se corrumpere. Vnde non est negandū ignem in proprio loco agere in aerem, & repati: sed non corrumpere, aut corrumpi: ergo sicut enim ignis excedit aerem in calore, sic humiditas aeris, & multo maior siccitate ignis.

Sed dices si inter hæc elementa est actio, & passio: ergo aliquid producit ignis in aere, & aer in igne, ac per consequens tandē vnum illorum corrumpetur. Resp. quod negare non potest nisi, quod per mutua istam elementorū pugna aliquid vnū eorum producat in aliud, quia ignis calefacit magis aer quam ipse aer possit ex natura sua, & similiter aer aliquid siccitatis auferret ab igne tantūdem producendo ibi humiditatis quāuis sensū id non percipiatur; non tamen hæc elementa corrumpentur propter rationē dictam, quia mutua eorum vis non dat locū corrumpi totali: de corruptione enim, vel de actione, quæ vincitur, & separatur omnino intelligendum est cōmuniter semper prouenire à proportione aioris inæqualitatis.

Y

Sed

Sed dices saltem sequitur illas duas partes ignis, & aeris quibus ista duo elementa se tangunt aliquo modo esse extraneas. Responderetur concedendo libenter, nam propter pugnam istam, quam diximus necesse est partes istas minus seruare dispositionem naturalem, nec hoc obstat virtuti conseruatiuæ, quā diximus habere locum naturalem. Nam hæc aliunde provenit, scilicet ex in fluxu: tum etiam, quia statim dicimus propterea partes aeris naturalius esse in media regione, quam iuxta ignem. Ad primum ergo argumentum responderetur, quod quamuis virtus hæc continuatiua, quæ est influentia corporum cælestium sit in superficie corporum continentium: tamen inde deriuantur ad ipsum locatum: cum enim locus conseruet locatum per hanc virtutem in igne causæ efficientis, necesse est producat in locato quoadiu est in loco naturali virtutem talem localem conseruatiuam, & hinc est, quod non tantum est in loco naturali pars illa terræ, quæ tangit aquam, sed etiā omnes partes terræ, quæ sunt infra spheram aquæ contentæ, quāuis ab ipsa aqua distent, quia habent in se virtutem istam conseruatiuam causatā à cælis, sed media superficie aquæ continentis.

Sed dices, quare ergo magis partes terræ in centro apperunt esse, quam iuxta aquam cum virtus ista in centro deriuetur ab aqua. Responderetur quod quia in centro sunt partes magis securæ à contrarijs, magisque remotæ ab illis. Hac enim ratione dixit. Sanctus Thom. opusculo de natura loci, quod omnia elementa præter ignem sunt naturalius in media regione, quam in extremis propriorum locorum, quia ibi melius propria virtus cuiusque dispositio illorum seruatur à contrarijs cum pertes, quæ sunt in terminis, necesse sit extraneari propter vicinitatem, quam habent ad contraria, & pugnant cum ipsis: at vero partes ignis propter hanc rationem sunt natura-

lius dum sunt, in cælo propinquiore, quia scilicet sunt ibi magis remotæ à contrarijs præsertim, quia in igne est specialis ratio, quia ibi est magis remota coniunctus cum propria vi conseruatiua, quæ residet in ipso cælo.

Ad replicam vero positam contra hoc in principio questionis, patet solutio, quod scilicet vis illa ratione cuius partes terræ mouentur ad centrum, & in ipsa terra subiectiue, quamuis causetur ex ipsa aqua, quæ est corpus continens. Unde talis vis non erit in terra nisi quā diu sit in illo loco ex quo patet solutio ad aliud, quod si ponatur terra iuxta cælum non habebit talem virtutem, ex quo etiam solutio patet ad obiectionem, quod particula terræ relictæ inserius non moueretur sursum in eo casu, quia non haberet ibi vim aliquam attrahiendi nec similiter sequitur id, quod ultimo obieciabatur, scilicet in tali casu particula terræ positam in medio aeris versus nullum locum moueri si daretur vacuum in centro, quia dicendum est in tali casu moueri ad centrum. Nam quiuis prius ibi nulla sit virtus conseruatiua: tamen adueniente terra erit talis virtus: prius enim nondum erat ex defectu subiecti.

Sed solum restat unica brevis obiectio contra ea quæ diximus, quia videtur quod aqua non habeat naturam suam esse locum terræ sed moueatur ad centrum aquæ ac ipsa terra. Quod probatur nam si fiat foramen in terra descendet aqua usque ad centrum: ergo est centrum locus naturalis aquæ, sicut & terræ. Responderetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Nam tota ratio propter quam aqua usque ad centrum descendit si fiat foramen id est ne detur vacuum, vel quia natura sua appetit esse sub aere, & aer super illam quia est leuior illa: non tamen hoc prouenit ex naturali appetitu aquæ.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum primum Cælum sit in loco, & quomodo.

NOtandum est in principio, quod non procedit: quæstio de facto. Nā certum est primum, spheram esse in loco scilicet in cælo Impireo, quod est locus beatorum: sed secundum Arist. qui putat esse aliud corpus extra primum mobile maxime procedit quæstio, & etiam de cælo beatorum secundum rem cum non habeat aliud corpus extra se.

De hac quæstione tot sunt sententiae, quod capit. prima est Alexandri a propositione, qui negat primum spheram esse in loco cuius ratio ista. Nam quod aliquod corpus indigeat esse in loco proprie, vel ratione substantiæ, vel ratione quantitatis: ratione substantiæ, quando est corruptibilis, & indiget conservari in proprio loco ratione quantitatis, quia non habet determinatam figuram, & indiget esse in loco, ut figuretur sicut aqua, quæ habet figuram iuxta figuram loci in quo recipitur: sed primum mobile non dicitur esse in loco ratione substantiæ, quia est omnino incorruptibilis, nec ratione quantitatis, quia habet naturam figuram determinatam, & perfectissimam particularem.

Sed aduersus istam sententiam, est prima conclusio, negari non potest primum cælum esse aliqua ratione in loco. Probatur primo, quia omne, quod mouetur localiter aliquo modo debet esse in loco: sed primum mobile mouetur localiter ut ex experientia testatur: ergo. Probatur rursus minor, scilicet primum mobile moueri localiter primo ex Aristotele, qui octavo Physic. hac ratione probat motum localem esse omnium primum, quia scilicet motus localis reperitur in cælo, & idem Aristote-

teles primo cæli cap. secundo, dicit motum localem alium esse rectum, & alium circularem, sed motus cæli est circularis: ergo, &c. Tum etiam, quia non potest assignari in qua specie motus collocetur motus corporum cælestium cum non sit augmentatio, nec alteratio.

Sed dicit aliquis fortassis ad hoc argumentum secutus Auzanam. 2. Physic. capit. 8. motum cæli non esse ad locum: sed ad situm. Vnde per ipsum partes cæli mutant situm, non locum. Hæc tamen sententia falsior est secunda, quia concedit aliquem motum localem, qui non terminetur ad esse in loco. Tamen secundum, quia motus omnis, aut est augmentatio, aut alteratio, aut motus localis ad situm, numquam dixit esse per se motum Arist. ergo hæc sententia est contra Arist.

Tum etiam tertio, & ultimo quia situs essentialiter præsupponit locum, situs enim nihil aliud est, quam habitudo partium ad locum in quo differt situs ab expositione partium in ordine ad locum: sed habitudo partium in ordine ad locum non potest esse nisi præsupponatur text. tum esse in loco: ergo implicat dicere cælum non esse in loco, & moueri secundum situm, vel habere situm secundum partes eius.

Sed nec etiam est sententia Tolæti vera, quam ipse putat probabilem. Quoniam responderetur, quod cælum non sit in loco, quia ad rationem motus circularis non requiritur, quod mobile sit in loco, quia quod mouetur circulariter non est in loco nec mutat locum secundum totum: sed secundum partes: hoc autem ita esse dicendum videtur colligi ex Arist. q. i cap. secundo in primo cæli definiens alios motus, scilicet rectum, sursum, vel deorsum definit sic, qui est à medio, vel ad medium motum vero circularem circa medium quasi alij motus præter circularem necessario erigant locum respectu mobilis.

quod mouetur, in motu vero circulari, non ita quia, quod mouetur circulariter, nec est in medio, ut in loco termini à quo, nec in terminum ad quem, sed circa illud: sequitur ergo quod nullibi est in loco id quod mouetur circulariter. Et confirmatur secundo, quia nec ad motum rectum est semper necessarium mobile esse in loco quando quidem lapis moueri possit per vacuum, & tamen in vacuo non esset in loco ergo cælum similiter, quamuis non sit in loco potest moueri localiter.

Sed hanc sententiam, quamuis Tol. dicat esse probabilem ego intelligere non possum primo quia de ratione motus intrinseca est, quod sit productiuus termini ut diximus: si ergo cælum mouetur localiter ut reuera mouetur necesse est producatur aliquem terminum, sed omnis terminus, qui producitur per motum localem est esse in loco ut probatum est supra: ergo cælum cum suo motu producit diuersum ubi, ac per cōsequens debet habere locum.

Vade ad primum responderetur, quod quamuis id quod mouetur circulariter non sit in medio, ut in loco (ut argumentum probat) est tamen alibi, ut in loco: omne enim, quod mouetur sursum mouetur à medio, quia prius est in medio, tamquam in termino à quo, vel ad medium, quia ipsum medium est terminus ad quem, & ita est in illo ut in loco: at vero quod mouetur circulariter mouetur circa medium, & non est in illo ut in loco non tamen negat Arist. nec ex eius verbis colligitur, quod nullibi sit in loco.

Ad secundum responderetur quod lapis mouetur per vacuum, non per naturā, sed per potentiam diuinam (ut dicemus infra) quia per naturā non potest aliquid moueri localiter nisi sit in loco. Dico secundo quod per vacuum mouetur lapis, quia quamuis non sit aliquis locus in actu, est tamen locus in potentia: vacui enim est locus aptus repleti, & est locus imaginarius: ponendum ergo est ne-

cessario, quod ut cælum moueatur localiter sit aliquo modo in loco actu, vel potentia præsertim cum eius motus sit per naturam non per miraculum qualiter sit motus in vacuo.

Hic ergo relictis, sententijs est quarta sententia eorum, qui dicunt cælum esse in loco, qui putant primum mobile esse in orbe planetæ sibi propinquo, quia tangit illum per superficiem concavam, ita ut concava superficies primi mobilis sit proxime connexæ Saturni, atque ita primum mobile sit in Saturno, ut in loco.

Sed hæc sententia reijcitur etiam per secundam conclusionem, quod scilicet primum mobile non est in orbe inferiori, ut in loco. Probat, quia locus est vltima superficies corporis continētis, sed cælum inferius non continet superius: ergo non est locus illius. Minor probatur nā id quod est imperfectius non continet id quod perfectius est sed cælum quodcumque inferius est imperfectius superiori: ergo non est in illo, ut in loco. Tum etiam secundo, quia continere cōuenit alicui corpori ratione superficie concavæ non connexæ, ut patet in vase, sed planeta, qui est iuxta primum mobile non tangit illud ratione superficie concavæ, sed ratione connexæ: ergo non continet planeta inferior primū mobile. Tertio, quia cum primum cælum cū tineat omnia, sequitur, quod contineat planetam sibi proximum, ac per consequens non cōtineatur ab illo ut à loco.

Sed dices, quod primum mobile continet planetam sibi proximum, & alios tamquam locus communis: at vero planeta inferior continet primum mobile, ut locus proprius. Cōtra hoc est quia quamuis primum mobile sit locus communis aliarum rerum omnium: tamen respectu planetæ sibi proximi est locus proprius, sicut Luna est locus ignis proprius, quamuis sit communis omnium aliarum rerum sublimarum, quia concava superficies Lunæ adæquat

connexæ

conexæ ignis sic etiam concava superficies. Primi mobilis est æqualis conexæ Saturni: ergo est proprius locus ipsius.

Vltimo tandem arguitur contra hanc sententiam, quia si primum mobile est in Saturno ut in loco: ergo Saturnus in Iube, &c. Et orbis lunæ in igne, & orbis ignis in aere in aqua aqua in terra essent, ut in loco: quod tamen est contra Arist. cap. 4. qui è contra dicit aquam esse locum terre cælum ignis, &c.

Quinta sententia est Auerro. quam sequitur Perey. l. b. ii. capit. 9. afferentis primum mobile esse in centro, ut in loco: nomine autem centri non intelligit punctum indissolubile: sed totam terram. Dicit modo Auerro, quod non est intelligendum primam spheram esse in centro, ut in loco circumscriptive: sed tantum circa locum. Et probatur ista sententia ex Arist. qui primo cæli cap. 2. ut videbitur: definit motum primæ spheræ, quod sit circa medium alios vero motus definit per locum in quo sunt corpora, quæ mouentur in termino à quo, vel ad quem, ut vidimus: cum ergo motus cæli definitur solum per locum circa, quem sequitur, quod non habeat aliud locum hic est centrum: ergo, &c. Secundo locus cæli est ille penes quem sumitur mutabilitas distinctæ partium in eo lo quod mouetur: sed partes dicuntur variare locum solum, quia mutant distantiam à centro: ergo centrum est locus cæli.

Sit tertia conclusio contra hanc sententiam cælum non est in centro proprie loquendo ut in loco, ut probat Sanct. Thom. hic, & opusculo. 32. multis rationibus, quia primo nos non nouimus aliam naturam loci respectu rei corporalis, quam eam, quæ definitur ab Arist. scilicet vltima superficies, &c. sed centrum respectu cæli non est. Vltima superficies ambiens: ergo non est locus illius.

Secundo quia sicut primum mobile mouetur circulariter, sic etiam alij or-

bes, sed illi non dicuntur esse in centro, ut in loco quauis moueantur circa illud: ergo nec primum mobile, &c.

Vltima ergo est sententia Sancti Thomæ super hoc cap. 4. quæ explicatur duobus dictis, primum est primum mobile proprie loquendo non est in loco. Probat quia quod proprie est in loco habet extra se vltimam superficiem ambientem: sed primum mobile non habet extra se aliud corpus: ergo, &c.

Secundum dictum est, primum mobile est ut in loco ratione partium. Probat nam vnumquodque sic est in loco, qualiter per motum localem mutat illum locum: sed sic est, quod per motum primi mobilis solum mutatur locus ratione partium: ergo solum est in loco ratione partium. Vnde, & hoc docuit Aristoteles, dicens primum mobile esse in loco per accidens, & ratione partium: explicat autem quomodo ratione partium, quia si vna est in alia, ut in loco non quidem in actu, quoniam non est diuersa ab alia, sed in potentia tantum.

Sed contra hoc est prima obiectio quia etiam alia corpora cælestia mouentur circulariter, & tamen sunt in loco actu: non tamen ratione partium: ergo, & primum mobile. Respondetur, quod alia corpora cælestia habent locum in actu, quia habent aliud corpus extra se à quo contineantur: at vero primum mobile non habet in se locum quo præcise indiget ad suum motum, quod si alia corpora non haberent locum nisi præcise propter motum non indigerent alio loco nisi ratione partium.

Si secundo obijcias quemadmodum totum cælum non habet extra se aliam superficiem continentem secundum se totum, ita nec secundum partes: ergo sicut non est in loco ratione totius, sic nec ratione partium. Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam quia nos non dicimus esse in loco ratione partium quasi partes habeant aliam superficiem extra se qua

ambiantur: totum vero non habeat: sed quia vna pars est in alia vt in loco in potentia, quia si diuidatur ab alia manet locus in actu, & quamdiu est diuisibilis est locus in potentia.

sed contra hoc est, quoniam in cœlo partes non possunt diuidi, & separari vna ab alia si quidem cœlum est in corruptibile: ergo vna pars cœli non est in alia, vt in loco etiam in potentia. Respondetur, quod quamuis secundum substantiam non possit diuidi: tamen quantitas cœli, sicut aliarum quantitates, quantum ex se est diuidi potest, & hoc sufficit, vt vna pars dicatur esse in alia, vt in loco de hac re vide quę diximus in cap. de quantitate.

Vnde ad primum Alexandri Alfrodisiensi. Respondetur cœlum esse in loco nunquam indigeat virtute conseruatiua loci, vt recte probat argumentum, cum sit incorruptibile, nec quia indiget per locum figurari, cum habeat determinatam figuram, sed quia omne corpus ex natura quantitatis indiget esse in loco, vel proprie sumpto, scilicet circumscripitiue, sicut illud corpus sit cōtentum sub primo mobili, vel saltem improprie, quia quantitas habet plures partes in quas est diuisibilis, & vna illarum est in alia saltem, vt in loco in potentia.

Ad secundum, quod erat primum pro sententia notandum est ex Arist. 2. cœli cap. 3. quod omne, quod mouetur necessario requirit aliquod quiescens ad suū motū, ratio est, quia omne q̄ mouetur localiter mutat locū, vel secundum se totum, vel in partes: sed mutando locum mutat distantiam: ergo necesse est esse aliquod fixum, & immobile penes ordinem ad quem sumatur distantia eius, quod sic mouetur. Nam si distantia lumeretur penes ordinem ad ali quod quod moueretur non esset illa distantia fixa. Vnde patet aliquid mutare locum non mutando distantiam.

Secundo notandum est, quod huius-

modi quiescens penes ordinem ad quod sumitur distantia in motu aliter se habet in rectis aliter in circularibus. Nam in motibus rectis est terminus à quo, scilicet se tenet ex parte termini ad quem, scilicet centrum, vel medium, quod semper quiescit, & quoniam mobile, quod mouetur localiter est in termino à quo vt in loco antequam incipiat moueri, & in termino ad quem similiter, vt in loco quando finitur motus. Hinc est quod mobile debeat esse vt in loco in illo fixo, quod quiescere supponebamus: at vero in motu circulari non damus quiescens, quod sit terminus à quo, vel ad quem, & ideo illud quiescens non est locus mobilis, quod circulariter mouetur.

Vnde patet quare Arist. definiuit motum rectum siue sursum, siue deorsum, siue etiam circularem per mediū, quia scilicet definiuit per aliquod fixum ad cuius ordinem sumitur distantia mobilis: tamen hoc fixum aliter se habet in motu recto aliter in circulari. Nam in recto est locus mobilis in circulari nō item.

Ad secundum patet solutio, quod scilicet in motu circulari sumitur distantia partium ex ordine ad centrum, non quia centrum sit locus cœli: sed quia fixum, quod est immobile circa quod est motus, & hoc sufficit, vt per ordinē ad ipsum sumatur distantia, ac per cōsequens variabilitas, & mutatio partium.

Sed obijcies cōtra ea, quę dicta sunt. Nam videtur, quod cœlum non mutat locum secundum se, nec secundum partes. Nam cœlum dicitur esse in loco ratione partium per hoc, quod vna pars sit in alia, sed semper manent partes cœli eodem modo coniunctę, & vnite: ergo semper quęlibet pars manet coniuncta eidem parti, ac per consequens nō mutat locum. Respondetur, quod ad hoc quod mouetur locus secundum partes factus est, quod mouetur distantia ad centrū, quę

quæquidem est diuersa, sicut quamuis superficies aeris, quæ modo me ambiat manet eadem dū ego moueor diceret: ego mutare locum, quia superficies illa non manet cum eadem distantia.

ARTICVLVS. VII.

*Vtrum possit vnum corpus
esse in duobus locis, vel
duo corpora in eodem.*

ET autem in hac quæstione vnum certum, & absq; controuersia: alterum vero dubium. Pro quo notandum est, quod corpus potest dupliciter esse in loco vno modo proprie, scilicet quando est in eo circumscrip-tiue: alio vero modo potest aliquod corpus esse præsens alicui loco: non tamen, ita quod circumscribatur ab illo, nec sit in illo per modum, quia locatum est in loco: sed alio modo speciali, sicut corpus Christi in sacramento altaris: non enim quantitas corporis Christi circumscribitur per quantitatem panis, aut per locum eius: sed est ibi per modum substantiæ, & indiuisibiliter, ita ut totus Christus sit in tota hostia, & totus in qualibet parte: non ergo est dubium in hac quæstione, sed omnes conueniunt corpus aliquod eo posse simul duobus locis præsens dummodo non sit in illis, ut in locis, & hoc modo corpus Christi est simul in pluribus hostijs consecratis.

Sed est dubium, an possit aliquod corpus esse in duobus locis simul: vel duo corpora in eodem loco circumscrip-tiue.

Notandum est secundo quid sit esse in loco circumscrip-tiue. Nam sunt duo modi essendi in loco, scilicet diffinitive, & circumscrip-tiue esse in loco diffinitive nihil aliud est, quam definiri, & terminari loco, ita quod taliter sit in hoc loco, quod non in illo: esse vero circumscrip-tiue in loco est, quod corpus loca-

tum secundum eius quantitatem ambiatur, & mensuretur per quantitatem localiter, quod tota quantitas locati mensuretur per totum locum, & pars per partem. Vnde isti duo modi habent se tamquam superius, & inferius. Nam quidquid est in loco circumscrip-tiue, etiam diffinitive: non enim est contra. Nam Angelus est in loco diffinitive per suam operationem taliter est hic, quod non est ibi, quia eius substantia, & operatio est finita, quod vero non sit in loco circumscrip-tiue, patet. Quia Angelus non habet quantitatem: est igitur quæstio. Vtrum in vno loco sint duo corpora circumscrip-tiue, vel vnum corpus in duobus locis. De primo ergo membro quæstionis singularem habet Durandus sententiam, qui dicit, neque per diuinam potentiam posse duo corpora esse in eodem loco, quam sententiam tenet ipse dist. 44. quæst. 6. possumus autem hanc sententiam probare. Primo quia locus indiuiduatur per locatum: ergo implicat esse vnum locum cum duobus locatis. Secundo accidentia idem non possunt esse solo numero distincta in eodem subiecto, quia indiuiduatur per illud: ergo eadem ratione, nec possunt esse duo locata distincta eodem subiecto. Tercio quia quantitates distinguuntur per diuersos situs: sed, quæ sunt in vno loco habent eundem situm: ergo non habent distinctas quantitates, ac per consequens non sunt distincta corpora. Quarto & ultimo, quia vnū corpus non potest esse in duobus locis: ergo nec duo corpora in eodem loco.

Sed sententia ista temeraria esse videtur eo quod non solum est contra Ecclesiasticos omnes, sed etiam contra plures sanctorum Patrum, qui hac ratione explicant Christum natum fuisse ex Virgine, quia data fuit penetratio dimensionum inter corpus Christi, & corpus Virginis.

Secundo etiā similiter sancti omnes probant Christum ingressum fuisse ad Discipulos ianuam clausam, quia scilicet data

data fuit penetratio dimensionum inter corpus Christi, & ianuas. Tercio de ascensu admirabili eiusdem Christi Domini nostri ad cœlos. Constat similiter, quod fuerit per penetrationem dimensionum, cum enim transiens per cœlos nō rumpere illos, quia in corruptibiles sunt: ergo sequitur, quod simul fuerit penetratiue in eodem loco cum corporibus cœlestibus, & idem dicendum est de existentia corporis Christi modo in cœlo, & de existentia omnium beatorum intra ipsum cœlum penetratiue; nō enim existimandum est, quod corpora beatorum sint in connexa superficie cœli impirei: sed intra ipsum cœlum collocari debent. Nam extra cœlum, neq; est locus, neq; vacuum.

Nō melius Durandum ad duo illa priora argumenta adducere instantias duas præterit ad id, quod de ortu Christi, & de Virgine, quod scilicet non fuerit per penetrationem dimensionum, sed quia prius fuit in vero & postea extra sine hoc, quod per trāsiret medium, sed hoc præterquam vt dixi, quod est contra sententiam sanctorum Patrum aliter intelligentiam Natiuitatē Christi mirabilem eo modo fieri, sicut aliorum hominum præterquam, quod i māsit Virgo integra: fortassis tamen hoc est maius miraculum, & fortassis impossibile, vt scilicet possit esse corpus prius in termino a quo, & postea in termino ad quem sine hoc, quod sit in medio, sed alibi hanc sententiam eius, & alias refutauimus, vbi vultis. Nunc restat respondeamus ad argumenta ad primum dico, quod locus non indiuiduatur intrinsicè per locatum, sicut indiuiduatur homo per naturam signatam, sed tantum locatum est, quasi cōditio requisita, & necessaria vt locus sit vnus numero, sicut cōditiones illæ, quas enumerauimus in cap. de specie, scilicet singulis tempus, & locus hæc tantum sunt requisitæ, vt substantia corporalis sit vna numero secundum natu-

ram: non tamen sunt intrinseca principia, & idè per potentiam possunt differre: si ergo in proposito vnitas numerica locati non est necessaria intrinsicè ad vnitatem numericam loci: sed tantum secundum naturam. Ex quo patet solutio secundi, quod accidentia indiuiduantur intrinsicè per ordinem ad subiectum, & idè nullo pacto possunt esse solo numero distincta in eodem subiecto.

Pro solutione tertij notandum est, quod dupliciter potest intelligi aliquod corpus esse diuisibile vno modo secundum partes in ordine ad se, & hæc est diuisibilitas essentialis quantitatis: alio modo secundum partes in ordine ad locum, & hæc diuisibilitas quantitatis accidentalis: dico ergo, quod quando duo corpora sunt in eodem loco non est dubitandum, quin habeant distinctas diuisibilitates in ordine ad se, & hoc sufficit ad hoc, quod sint diuersæ quantitates, & diuersa corpora quamuis in ordine ad locum non habeant diuersam diuisibilitatem.

Dico secundo, quod etiam in ordine ad locum habent diuersam diuisibilitatem situm, quāuis locus sit idem potest enim vnū illorum in illo loco sedere, & alterum stare, & quamuis habeant eundem locum: tamen diuersam diuisibilitatem in ordine ad illum.

Quartum ergo argumentum petit, vt explicemus an possit esse vnum corpus in duobus locis, sicut duo corpora in eodem loco: videtur enim, quod sic propter argumentum istum factum, quia non videtur esse maior repugnantia in vno, quam in alio, sed diximus duo corpora posse occupare vnum, & eundem locum: ergo, &c. Secundo de facto corpus Christi est simul in pluribus hostijs consecratis: ergo vnum corpus potest esse simul in pluribus locis. Tercio quoniam Angelus potest per diuersam potentiam esse impluribus locis simul, & corpus. Antecedens probatur,

batur, nam demus, quod Angelus secundum suam virtutem operari posset tantummodo Toleti V. G. potest eius virtus ad hoc, ut non solum Toleti: sed etiam compluti operetur: ergo tunc erit in duobus locis.

Propter hæc argumenta sic Sotus hic quæst. 2. secutus Scot. in 4. d. 10. quæst. 3. sed inmerito sane contra quam statuo conclusionem, quod nullo modo potest esse idem corpus in duobus locis simul, conclusio est expressa S. Tho. 3. p. quæst. 75. & 77. art. 1. & probatur corpus est in loco circumscriptione, ita quod circumscribatur, & finitur à loco: sed quod est circumscriptione in loco ita est in hoc loco, quod non est alibi: ergo implicat corpus vnum simul esse in pluribus locis.

Secundo, quia si corpus potest esse in pluribus locis, etiam potest esse in tribus, & in infinitis: ergo posset esse ubique: at vero consequens est absurdum, quia esse ubique est proprium Dei cuius est esse infinitum: ergo sequitur quod nec in duobus locis potest esse, confirmatur. Quia quæritur locati, atque locus debent adæquari: sed non adæquaretur si vnum corpus esset in pluribus locis, quia maior est quantitas duorum locorum quorum quilibet est adequatus, quam quantitas ipsius corporis, quod loco continetur: ergo, &c. sed Resp. quidam ad hanc rationem, quod in locato possumus considerare duplicem diuisibilitatem alteram quidem in ordine ad locum: alteram vero in ordine ad se. Hæc secunda non oportet, quod sit equalis cum loco: sed potius prima. Vnde quando vnum corpus est in duobus locis est adæquatio inter diuisibilitatem loci, & diuisibilitatem, quam habet in ordine ad se.

Sed contra istam solutionem arguitur, diuisibilitas locati in ordine ad locum præsupponit diuisibilitatem in ordine ad se, sicut passio essentia, ergo non potest habere corpus plures, aut maiores partes in ordine ad locum, quam in ordine ad se: cum etiam, quia non potest habere

re duas diuisibilitates eorum in ordine ad locum, quin habeat duas in ordine ad se. Ac per consequens sequitur, quod in duobus locis necessario sunt duo corpora, nec potest esse vnum tantum corpus. Et confirmatur vltimo, quia multa sequuntur in conuenientia ex hoc, quod vnum corpus ponatur in duobus locis, nam sequitur quod potest vnus, & idem homo emoueri hic, & quiescere Romæ frige fieri hic, & calefieri Romæ, & alia multa in conuenientia, quæ vnusquisque exco gitare potest. Sed Resp. Sotus, quod prædicta contraria, quæ conueniunt in ordine ad locum possunt conuenire eidem corpori tunc pro diuersis rationibus: alia vero, quæ non dicunt habitudinem ad locum nulla ratione verificantur de illo corpore. Vnde fit, quod posset moueri & quiescere secundum diuersas rationes, at vero frige fieri, & calefieri nullo modo possunt simul, quia ista non dicunt ordinem ad locum, sicut illa.

Sed profecto hanc solutionem ego intelligere non possum. Nam si corpus idem sit hic, & Romæ, & applicetur hic ad ignem: ibi vero ad nixem, nix ibi frige faciet, & ignis hic calefaciet. Nam quodlibet istorum est agens naturale, & necessario agit circa passum sibi approximatum. Nec valet solutio si dicas, quod vnus istorum impedit aliud, & fortius vincet, quia ad hoc quod vnum impediat aliud debent esse simul, vel in debita distantia: si ergo vnum illorum sit hic, & aliud Romæ: quomodo potest impedire actionem alterius. Quare certe concedendum esset idem corpus simul calefieri, & frige fieri, quod ita absurdum est, ut nec aduersari concedere audeant.

Alia etiam ratione præbatur nostra conclusio, quoniam ex sententia Scoti sequitur aperte contradictio hoc modo, si corpus sit in vno loco, & postea sit in duobus, non potest poni in secundo loco absque mutatione, quoniam per hoc quod sit in secundo loco aliter se habet nunc, quam prius in ordine ad locum si quidem

continetur à loco à quo prius non continebatur: ergo sequitur, quod mutauit locum. Nam hæc est definitio motus scilicet, quod aliter se habet nunc, quā prius. Tunc vltra mutauit locum: ergo circulariter, vtrēcta, si circulariter non acquisiuit nouum locum: atq; ideò non est in duobus locis; sequitur quòd deseruit primum locum, & non deseruit, deseruit quidem, quia mutatum est non deseruit, quia tu ponis manere in vtroque. Rursus alia contradictio, quia si corpus est in duobus locis; sequitur esse idem, & non idem; esse idem, quia supponimus ita esse; non esse idem, quia quæ separantur realiter non sunt idem: sed quod est in duobus locis est separatum secundum rem, sicut ipsa duo loca sunt separata, aliàs non duo: sed vnus locus est continuus: ergo sequitur, quod distinguuntur, ac per consequens non sunt idem. Vnde plus requiritur ad separationem realem, quam ad distinctionem, & tunc patet solutio ad primum, quod per hoc, quod ponamus vnum in duobus locis, ponemus separari secundum rationem, quæ sunt vnum per hoc autem, quòd duo corpora in eodem loco ponimus esse distinctionem sine separatione. Primum autem non potest intelligi, quoniam separatio est posterior distinctione, & ita præsupponit illam. Secundum autem bene intelligitur, quia distinctio est prior separatione, & ita potest esse sine illa, sicut quantitas potest intelligi sine figura, & non est contra.

Vnde ad primum respondetur, quòd quamuis in eodem loco possint esse duo corpora: non tamē vnum corpus in duobus locis cuius ratio, quia corpus circūscribitur à loco. Vnde ita est hic, quod nō ibi: locus vero non circūscribitur à loco, & ideò potest simul continere plura locata.

Ad secundum patet solutio, quòd quāuis in eodem loco corpus Christi solum est in cælo, vt in loco in hostia consecra

ta non nisi per modum substantiæ, ac indiuisibiliter, & ideò potest esse simul in cælo, & in hostia consecrata. Sed si dicas cur potest simul esse per modum substantiæ in pluribus hostijs consecratis: non tamen in pluribus locis. Respondetur, quod in hostia est per modum substantiæ, ac per consequens indiuisibiliter, ita quòd sit totus in toto, & totus in qualibet parte; non extensive, & ideò sicut est in vna hostia, potest esse simul in infinitis: at vero in loco est diuisibiliter, & extensive, & ideò non potest esse nisi in vno loco.

Et si dicas, quòd aliquando per miraculum visum est corpus Christi in Sacramento, ac per consequens erat ibi vt in loco. Respondetur quòd quamuis apparuerit ibi aliquando diuisibiliter corpus Christi: dicendum est tamen quod, vel tunc erat illa apparitio propter tactum corpus Christi ibi, vt in loco: sed quia miraculose à liquod corpus formabatur, & à sumebatur ab Angelo figuram Christi, vt in loco, & visibiliter pro tunc detinebat esse in cælo, quia nullo modo factibile est, quod manens in cælo, vt in loco sic etiā hic eodē modo.

Ad tertium respondetur concedendo, quòd potest Angelus simul esse in duobus locis partialibus: non tamen adæquatis. Vnde fit, quòd sicut appareret Angelus Toleti, & Compluti simul non habent duo loca: sed vnum locum adæquatum, quod est Toletum; & Complutum, & ita quando per potentiam diuinam eleuatur eius virtus, vt operetur in alio loco nihil aliud fit, quam quòd ille locus, qui prius erat adæquatus fiat in adæquatus, quia crescit virtus; & ratio agendi; atque ita crescit locus. Nam ratio agendi in loco in Angelis est operatio. Vnde, quia est maior operatio, vel ad plura se extendit de potentia absoluta, quam de ordinaria ideò fit maior locus, quamuis discretus sic, sicut, & quando augetur quantitas corporis, quæ est ratio illa essendi in loco augeri locū est necesse,

necesse, aut non aucta ratione essendi in loco impossibile est locum augeri, vel multiplicari. Sed ut hæc magis pateant videndus est articulus octauus, & ultimus.

ARTICVLVS.VII.

Et ultimus?

Utrum Angeli sint in loco & quomodo?

AD perfectam & limitatam huius rei disputationem dicendum est breuiter quo pacto Angeli sint in loco corpus igitur est in loco, quia cōtactu corporeo applicatur ad locū circūscribitur aliqua extremitate, ita ut totū sit in toto & pars in parte, & tantum deniq; sit locus quātū est corpus; Angelus verō est in loco, quia applicat ad locum suā vim agēdi, & ibi suam actionē exercet, ut enim quantitas causa est cur cor possit in toto vel in tali loco, sic causa cur Angelus est in hoc loco & non in illo, & in illo potius huius figuræ quantitatē, quam illius, hæc est, quia suam vim agēdi, quæ est quædam, quantitas virtutis, ad hunc locum applicabit, & non ad aliud, ita docet Diuus Thomas prima parr. quest. 52. Hinc sequitur duobus modis aliquid esse in loco, vel circūscribitur loco, quale est, quod ita est in loco ut non possit simul esse extra illū locū: quo sit, ut diffiniri loco, latius pateat, quam loco circūscribitur, quidquid enim loco circūscribitur, loco etiam definietur non contra. Vnde etiam perspicuū est Deum gloriosum nullo modo esse in loco, quia neque circūscribitur, nec diffinitur loco: sed est ubiq; ut docet D. Tho. 1. p. quæstione 8. potest autem Angelus esse in loco ex sensu contra quā non vlli putarint, qui

existimauerunt Angelum debere esse in puncto ergo est, impartibilis; hoc tamē falsum est, nam si est impartibilis: nō tamen efficitur inde ut in puncto esse debeat. Primo, quia non est eodem modo Angelus impartibilis: atq; punctum; nā punctum habet positionē in continuo; Angelus vero est omnino extra quantum. Deinde, quia Angelus ratione actionis, dicit esse in loco cumq; possit agere in loco extenso, sit planē, ut in loco extenso esse possit, ita tamen, ut illa loci extensio, certis terminis diffinita sit, nec enim potest Angelus simul agi in loco quantum extenso, alioquin agere possit simul in toto mundo; & propterea esset, ubiq; quemadmodum Deus, nec refert quod vna intelligentia moveat totum cælum, quia non applicat nec virtutem toti cælo: sed vni parti duntaxat vocat Aristoteles ortum: hinc sequitur non posse Angelum esse simul in varijs locis cum enim est in terra non esse in cælo, ut docent Diuus Thomas & Damascenus quia non potest simul esse in locis diuersis solum enim Deus, quæ sit infinitæ virtutis potest simul esse: non tantum in multis locis: sed etiam ubiq; Angelus vero cum habet virtutem diffinitam non potest nisi vno in loco agere: at licet indicatur agere in pluribus locis ut si simul agat in tota vna ciuitate non est ita tamen nātota illa ciuitas respondebit illi tamquam locus adæquatus ut dicebā supra nec plures Angeli sunt in eodem loco, nam vnusquisque eorum sufficit ad perficiendum quidquid iusserit Deus, ac ut multæ sunt causæ profecto, nec vna subijciatur alteri: sed vnusquisque potest sine alijs effectum perficere, profecto aliæ superabacaneæ sunt: non ergo duo, vel plures Angeli simul erunt in vno, & eodem loco, ut idem efficiant: nihil tamen veretur quo minus simul esse possit si Deo placuerit, nam si virtute Dei iudicio multorum duo corpora simul esse possunt

possunt in eodem loco multo magis & duo Angeli itq; hæc dicta sunt satis quoniam hæc materia non est Physica: sed Theologica, & dicta lege D. Thō. 1. p. q. 72. art. 2. vbi Magist. Zumel præceteris erudite & late, hanc & alias difficultates dilucidat.

Q V A E S T I O, II.

De vacui possibilitate,
& quidditate?

Vonā veteres omnes Philosophi vacuum tanquam locum constituerunt vt docuit Arist. cap. 6. huius de illo disputauit Arist., quæ omnia altiori ratione repentes, eodē pene modo & ordine quo Physicus ipse examinare oportet, an ea quæ Arist. hic docuit de vacuo vera sint, de quo quatuor veniunt discutienda. Primum si sit possibile vacuum. Secundum si illo dato possit in illo corpus moueri. Tertiū si dato quod moueretur talis motus esset in instanti. Vltimo si rarefactio & condensatio possint fieri sine vacuo.

ARTICVLVS. I.

Vtrum detur vacuum in re-
rum natura?

HÆC quaestio intelligenda per naturam, nam per potentiam Dei nō esse dubium, quin possit dari vacuum: est autem ratio dubitandi, nam videtur quod detur vacuum extra cœlum. Nam extra cœlum non est aliquod corpus: est tamen ibi locus aptus repleti corpore, scilicet vltima superficies cœli: ergo extra cœlum datur vacuum propter hoc argumentum. Ita tenet Vall. scilicet ex

tra cœlum dari vacuum, sed secūdo probatur, quod intra cœlum detur vacuum vel dari possit, quia quoties cūmque aqua generatur ex aere occupat minorem locum: aere: ergo sequitur quod manet vacua altera pars loci, quæ occupabatur ab aere prius. Tercio quia modo de facto datur aer in media ista regione, qui non continet aliquod corpus, & tamē aptus est continere: ergo est vacuum. Quarto & vltimo, quia experientia videtur hoc ipsum, ita vt nulla ratione possit intrare aer, tunc applicetur aliquod condensatum illi aquæ, & condensetur post condensationem occuparet minorem locum in vase: ergo datur aliqua pars vacua in vase.

Sed his non obstantibus certissima est conclusio ab omnibus tenenda, quod nō datur vacuum nec dari potest per naturam. Probat præter autoritatē ratione. Primo quia experientia refutatur multa fieri, quotidie mirabilia in natura, & aliquo modo illi contraria ad cuiusdā vacuum, vt quod aqua ascendat sursum per fistulam, & quod frangantur vassa ferrea, & partes eius conglutinentur ne detur vacuum: signum ergo est per naturam illud dari non posse aliās enim non fierent ista aliquo modo naturæ contraria. Secundo necesse est partes omnes, & corpora in vniuerso esse ex omni parte contigua: ergo non potest dari vacuum. Antecedens probatur, nā omnia corpora pendunt in suo esse, & motu ex influxu corporum cœlestium, vt Aristoteles 1. Metaph. necesse est inquit mundum hunc inferiorem contiguum esse lationibus superioribus, vt inde gubernetur: sed si sunt contigua omnia nihil est vacuum, ergo. Vnde intelligitur quare motus, quo aqua ascendit sursum per fistulam ad cuiusdā vacuum datur naturalis ratione naturæ vniuersæ: ratio enim huius est, quia est de perfectione vniuersi, quod non detur vacuum, & ad eius ordinem spectat, & ideo aqua quæ est pars vniuersi mouetur sursum.

ad ex-

ad expellendum vacuum, sicut manus ad defensionem totius, scilicet ut totum seruetur in eolumem.

Vnde ad primum Resp., quod extra cœlum non datur vacuum nam, quāuis ibi sit carentia corporis: tamen non est in subiecto a pro nato, & idē non est priuatio: sed negatio; atq; idē non est vacuum, quod est intrinsecē priuatio, & dicit subiectum apertum natum. Sed dices contra hoc posset Deus creare aliud vniuersum, & alia corpora extra cœlum: ergo sequitur, quod tunc ibi est carentia cum aptitudine, ac per consequens vacuum. Resp. quod quāuis ibi posset Deus sua potentia absoluta creare aliud corpus: tamen non est ibi aliqua potētia passiva in aliquo subiecto capaci, & idē nō est priuatio nec vacuum; sicut ante creationem huiusmodi non erat vacuū, quāuis Deus possit facere illum, quia nullū erat subiectum capax, & carens corporibus vniuersis: est enim non solum necessarium, quod sit potentia in agēti ad producendam aliquam formam: sed etiam in subiecto ad recipiendum ad hoc, ut sit in illo priuatio. Et si obijcias contra hoc quod homo dicitur cæcus, & priuatus visus quamuis non sit in illo potentia restituita; sed solū hæc potentia sit in illo, pro ut est agēti supernaturale. Resp. quod in homine cæco, quamuis non sit potentia ad actionem restituendi sibi visum: tamen est in eo aptitudo ad formā ipsam visus, quæ sibi est debita tanquam perfectio, quæ consequitur ad eius formam: ac vero extra cœlū nō est aliquod subiectum cui debitum sit continere alia corpora, ac per consequens nō est ibi, priuatio, vel vacuum.

Ad secundum Resp., quod cum ex aggregatione aeris sit aqua, quæ occupat minorem locum, quam aer non datur vacuum quoniam pars aeris vicinior rare fit, & occupat locum qui prius occupabatur ab aere, qui conuersus est in aquam.

Ad tertium Resp. quod aer, qui est in

media regione quamuis non contineat non est vacuum, qui non est aptus continere propterea, quod est continuus cum alijs partibus aeris, & ita non est locus, quia non est vltima superficies: sed media, & continuatiua aliarum partium.

Ad quartum respondetur, quod in casu quod illæ aquæ congelētur intra vas non dicitur vacuum: sed frangetur vas quoniam partes illius se tangant, ne datur vacuum.

Secundo dicitur cum Tol., quod cum congeletur aqua illas ipsius erat calida necesse est ascendere sursum vapores, quibus implebitur pars illa vasis, nederetur vacuum, alias adducit habere experientia Tol. de corporibus duris & Planis perfectis, quæ si se tangant, & postea vnū se iungatur ab alio dabitur vacuum, cū primum sit illa separatio. Sed Respond. quod cum illa separatio fiat per motum & in tempore eodem etiam tempore potest aer circumstantis ingredi, & ita non dabitur vacuum.

ARTICVLVS. II.

Utrum si daretur vacuum per illud possit corpus moueri?

S Vpposito, quod per potentiam diuinā datur vacuum est dubium; an possit, sine nouo miraculo per illud moueri corpus, vel ex natura rei: est autem ratio dubitandi, quia posito agente, & passio, & applicatione vtriusque, necesse est sequi actionem: sed posito vacuo posset igitur agens applicatus esse stupa, quæ est debilius passio; ergo necessario sequitur actio. Si dices, quod potest esse in vacuo quilibet alius motus præter localem, quia ad motum localem tantum requiritur virtus actiua, & passum applicatur, sicut ad alios motus: sed in vacuo potest esse corpus

corpus graue cū sua virtute actiua, quæ est grauitas: ergo causabit motum localem, sicut calor calefactionem. Secundo quia si propter aliquam rationem non esset motus localis in vacuo, maxime quia non est locus: sed hoc non impedit, quia sufficit ad motum localem locus imaginarius, & distantia: vnius loci ab alio, quæ ibi reperitur: ergo ibi esset motus. Tertio, quia spaciū per quod fit motus localis potius impedit aliud quam iuuat cū resistat mobilis: ergo si potest moueri aliquod corpus per spaciū plenū melius potest per vacuum.

His non obstantibus est prima conclusio, quod corpus naturaliter nō mouetur per vacuū, etiā si daretur probatur, nā ad hoc, vt quodlibet corp^o moueatur, necesse est vt recipiat influxum à corporibus cœlestibus superiorib⁹: sed si daretur vacuū non possit recipi iste influxus, quia ad hoc requiruntur contiguitas corporū inferiorum cū superioribus, aliaq^{ue} enim non esset vbi subieceretur influxus ille ventens, & dimanans ab illis: sed posito vacuo, tollitur hæc contiguitas: ergo tolleretur motus. ¶ Sed dices saltem in eo casu posset moueri primū cœlū, quod nullo alio dependet in suo motu. Resp. quod verum est, quod colligitur, nā hæc ratio solum probat nostrā conclusionē, loquendo de corporibus inferioribus, quæ sunt sub primo mobili. ¶ Vnde alia corpora cœlestia præter primū mobile, quāuis nō indigeant medio spacio per quod moueantur, quia nullū ibi datur tale: alias enim fieret motus cœlorū cū resistētia, & deberet rūpi spaciū ipsum, quod nō vidimus: tamen indigent esse contigua cū primo mobili ad hoc, vt ab ipso recipiant influxū, & possint moueri. Ex quo colligitur, quod si poneretur homo aliquis in vltima spherā, & vellet man⁹, vel brachiū eleuare extraneū posset vlla ratione, quia ille motus non potest fieri sine influxu cœlorū, & tñ extrā vltimam spherā nequit reperiri talis influxus.

Sit secunda conclusio: nihilominus ta-

men posset moueri per vacuū corpus ali quod per potentia absolutā Dei. Probat^{ur} manifeste, nā Deus potest suplere cō auxilium cuiuscūq^{ue} causæ efficiētis: sed influxus corporum cœlestiū solū ingere causæ efficiētis concurrat ad motū, & esse horum inferiorū: ergo potest Deus istū suplere, atq^{ue} adeo cū illo moueretur corpus per vacuū. ¶ Sed dices cōtra istā conclusionē de potentia Dei absoluta non potest esse calefactio, sine calore: qui est eius terminus: ergo nec motus localis sine loco. Res. negando consequentiā, quoniā locus non est terminus intrinsecus motus localis: at vero calor est intrinsecus terminus calefactionis, & idē implicat esse calefactionē sine calore nō tamen motū localem sine loco.

Sed dices secundo saltem vbi est terminus intrinsecus motus localis, sicut calor calefactionis: ergo nequit esse motus localis sine vbi: sed vbi non est sine loco: ergo nec motus localis sine loco, ac per consequens in vacuo nulla ratione esse potest motus localis. Res. quod verū est vbi esse terminū intrinsecū motus localis, & quāuis vbi secundū, et nūquā datur sine loco: tñ per potentia Dei potest vbi esse sine loco reali solū cū loco imaginario, & cū distantia ad centrū terræ, & punctū cœli, & hoc sufficit, vt sit terminus intrinsecus motus localis atq^{ue} cum hæc omnia reperiantur in vacuo, idē optime potest moueri corpus per illud.

Se^o obijciēs tertio, quod in vacuo ille motus nō esset naturalis, nec violentus: ergo nō est possibilis. Antecedēs probatur quia motus localis est ad locū naturālē, qui tñ non esset in vacuo, nec similiter violentus, quia violentus presupponit naturale: ergo non est violentus in vacuo cū in eo nō potest esse naturalis: sed Res. quod esset motus naturalis, & violentus quia quāuis locus non sit realis: est tamen distantia debita ad centrū terræ, & pollos cœli, & ratione illius distantie diceretur naturalis, vel violentus, vt terra ad mediū mundi moueretur naturali-

teri

rer: sed ad locū ignis, vel distantiam eius violenter, aut motus esset naturalis ratione termini, quāvis principiū eius aliquo modo esset supra naturale, quatenus concurret Deus ad illos motus per vacuū supplendo concursum aliarū causarum, scilicet cœli ratiō, ex quo soluitur quarta obiectio, quā aliquis posset facere contra eandē secundā conclusionē, quia si daretur vacuū non esset maior ratio, quare mobile potius per hanc partē, quam per aliā moueretur, nec quare hic potius, quā ibi quiesceret: ergo per vacuū esse nō potest motus. Res. negādo totū antecedēs, nā propter distantiam moueretur grauius ad mediū mūdi, & leuius sursum, atq; alio e' lentior motus omnino determinari.

Sed dicēs ad hoc quomodo, ergo Arist. his omnibus rationibus probauit non dari vacuū, & nos ref. oīdemus ad illas: sed Res. p. Arist. nō semper arguit demonstratiue, sed probabiliter habent, autē vim istarū rationes loquendo naturaliter, nam cū non esset influentia corporum cœlestium non esset in loco vis aliqua: ratio ne cūis mouerentur corpora ad illud, & ita non esset maior ratio, quare hic quam illuc mouerentur: nec esset motus: at vero nos nō dicimus aliquid huic contrariū: sed si pra ipsam Art. cognoscimus potentia Dei super causas secundas, & ratione illius dictū posse moueri corpus per vacuū. Res. lat. in modo solūm. argumēta in principiis quæstionis posita, quæ militāt contra primā conclusionē. Ad primū concedendū maiore, & negando minore, nā in vacuū quāuis sit ignis iuxta supā non est sufficiens agēns ad agendū quousq; recipiatur influxus cœlestis in ipso igne ad agendū sicut se cāte motu cœli nō esset actio inter hęc inferiora, et defectū etiā eiusdē causæ primæ. ¶ Eodem modo dicitur ad replicā de motu locali, quōd quāuis sit agēs particulare, quod est grauitas: nō tamē potest applicari agēs vtile ad idē passum per vacuū, & iteō non esset motus.

Ad secundū iam diximus non esse ra-

tionem, quæ ibi tangitur: sed quā ad-

duximus in prima conclusionē.

Ad tertium patet solutio, quod quāuis spaciū ratione resistentiæ reiarde-

ARTICVLVS. III.

*Vtrum si daretur vacuum,
& per illud corpus moue-
retur talis motus esset in
instanti?*

Sed antequā procedat quæstio, videtur quōd frustra hoc quæritur nam de ratione motus est, quōd sit successiuus (ve dicemus lib. 3.) ergo supposito qd corpus per vacuū moueatur certū est, quod motus debet esse successiuus, ac per cōsequēs in tēpore. Res. quōd Arist. probans nō esse possibile vacuum vitur hac ratione, quia si daretur vacuum sequeretur motum esse in instanti, & iteō vt videamus quomodo sequatur hoc non immerito proponitur quæstio præsens.

Secundū dico, quod secundū rei veritatē, non implicat dari vacuū: sed possit dari saltē de potentia Dei absoluta locū habet quæstio nostra nam quāuis motus proprie dictus semper debeat fieri successiuus: tamē mutatio potest fieri in instanti, & iteō quærere an per vacuū possit motus in tempore fieri idem est, ac quærere. Vnde per vacuū moueatur corpus motu proprie dicto, qui est successiuus: an vero mutatione instantanea, sicut potest etiā calor acquiri per motū proprie dictū, & per mutationē instantaneā loquēdo saltē de potentia Dei absoluta.

His ita supposito veniamus ad propositā quæstionē, & vt intelligamus rationē dubitandi in hac quæstione notādū est, qd motus, qui est velocior alio eo est, quia minori tempore fit per idē spaciū, sicut

si duo homines moueātur hinc Tol. quo aliquis eorū velocius moueatur alio minus tēpus cōsumit in motu. Hoc ita supposito sunt duę rationes, quas facit Ari. ad probandum, quod si corpus aliquod moueretur per vacuum deberet moueri in instanti. Nam quō minor est resistentia spaci; per quod fit motus, eo velocior est motus; & tempus breuius: sed in vacuo nulla est resistentia: ergo per illud moueretur aliquod corpus velocissime, & in tempore nullo, ac per consequens in instanti. Secundo quoniam aliās dato, quod corpus moueatur per vacuum in tempore vnus sequitur, quod in eodem tempore moueretur aliquod corpus per vacuū, & per plenum, quod est absurdum. Sequella probatur nam moueatur V. G. la pis per vacuum in tempore vnus quartę horę, & per plenum tempore duarū horarū; tunc sumatur resistentia spaci; pleni in octupla proportionē; ita qd sit spaciū habens resistentiam in octuplo minus, quam aliud per illud minus mouebitur graue eodem tempore quo per vacuum, scilicet tēpore. Vnus quartę horę, quia quo magis minuitur resistentia, minuitur tempus: sed tempore duarū horarū mouebatur per spaciū octuplo maius: ergo tēpore vnus quartę horę mouebitur per aliud spaciū quod minuitur, ac per consequens eodem tempore per vacuum, & per plenum erit motus: quod tamen est absurdum, quia in vacuo nulla est resistentia, & in quocumq; pleno est resistentia aliqua.

His tamen non obstantibus, vt certa ab incertis separemus, nota certissimū esse apud omnes, quōd cum motus sit duplex: alter naturalis, quo tendit res naturales ad suū locum naturalem: alter violentus, quo tendit res naturales in locum contra naturam, si aliquod corpus moueatur per vacuum motu violento, non est dubium quin moueretur in tempore, ratio huius est, quia motus violentus fit contra naturam mobilis, & cū re-

sistentia eiusdem: sed vbi resistentia fit motus successiue: ergo quamuis in hoc casu nulla esset resistentia ex parte spaci; si. ficeret resistentia mobilis ad hoc, vt fieret motus in tempore.

Secundo certum est, quōd si moueretur corpus mixtū motu naturali adhuc per vacuum ille motus fieret in tempore. Probatur eadem ratione, quia vbi est resistentia aliqua motus fit successiue: sed mixtum respectu motus adhuc naturalis habet intrinsecam denominationem, nam compositum est ex quatuor elementis contrariis, & quodlibet resistit motui alterius: ergo necessario ille motus fieret in tēpore, quamuis in spacio nulla esset resistentia.

His suppositis fit conclusio; corpora etiam simplicia si mouerentur motu naturali per vacuum, ille motus esset successiue in tempore. Hanc conclusionē tenet S. Tho. Sor. Ferr. Tolet., & Vall. quam omnes loco citato. Et probatur primo, quia si cōlū moueretur per vacuum moueretur in tempore: ergo etiā elementa in tempore mouebātur per vacuum imo de facto cōlū mouetur modo per vacuum. Nam quauis vnum cōlū sit contiguum cum alio, atq; adeo non manet aliquod vacuum: tamē vnū cōlū non mouetur per aliud, tanquā per spaciū, nec per aliquod aliud corpus, quod resistat sibi quia non indiget cōlū rumpere aliquod aliud corpus, vt ipsum moueatur: ergo nullam habet resistentiam ex parte spaci; & tamē mouetur successiue, vt constat: ergo, &c.

Sed dices non est eadem ratio de cōlo, atq; elementis, quātum ad hoc, quia cōlū mouetur determinata aliqua virtute intelligendi ex ratione cuius nō potest mouere nisi in tempore determinato, quamuis nulla sit resistentia in spacio.

Sed contra, quia elementa mouentur a determinata virtute generantis, scilicet grauitate, & leuitate: ergo ratione istius virtutis: mouerentur etiam in tēpore

partem quamvis una sit resistentia in spacio. Secundo probatur, quia si daret aliquis ignisipedalis, & moueretur per vacuum ad locum aliquem, necesse est quod prima pedalis illius lapidis prius attingat locum illum in quo terminatur motus, quam alia: ergo successive totus ille lapis attingeret locum illum, ac per consequens moueretur in tempore. Tercio, quia quamvis nullus sit spaciū in vacuo est in distantia saltem imaginaria: sed illa distantia non potest pertransiri in instanti, quia non potest corpus, quod mouetur simul occupare totum locum imaginarium, qui est in illa distantia: sed tantum occuparet simul distantiam, quae corresponderet loco reali equali illi: ergo necesse est dicere, quod per distantiam imaginariam duarum pedalarum moueatur ignis aliquis, qui pedalis est successiue.

Confirmatur ultimo, quia si calefaceret aer, qui erat in sua naturali dispositione calidior, ut sex & calefaciat usque ad gradum, tamen calefactio illa fieret successiue; & tamen in ipso aere nulla esset resistentia, quia aer ille nullam haberet frigiditatem: ergo similiter mouetur successiue corpus per vacuum, licet nulla esset ibi resistentia ex parte spacij. Et confirmatur ultimo, quia videmus. s. Phyl. motus proprie dictus semper sit successiue, quia est a contrario in contrarium: sed sic est quod quamvis daretur vacuum potest esse contrarietas in termino a quo, & ad quem ut si moueatur lapis ex sursum ad deorsum per vacuum: ergo & erit successiue.

Sed arguit Petrey. cap. 1. lib. 12. ubi tenet oppositam sententiam, quod distantia illa imaginaria nihil est secūdu rem: ergo non potest esse causa effectus realis, qualis est successio in motu. Respon. quod distantia illa imaginaria non dicitur, quod sit causa proprie loquendo, quod motus ille sit successiue, sed quod est quedam priuatio corporis tantæ magnitudinis. Vnde repugnat illam priuationem auferri nisi, aut per tantum corpus quan-

tum quantum est effectus in tali distantia, quod per minus corpus per hoc, quod successiue impleretur totum illud spacium. Sicque enim tenebræ expellunt lumen, propter oppositionem, quam habent cum illo: sic etiam distantia, quæ est in vacuo non est aliquid reale: tamen habet oppositionem priuatiuam cum corpore, & non potest transiri nisi per æquale corpus, aut minus multiplicatū per motū successiui.

Vnde ad primum Resp. quod non ulla ratio, quare motus sit successiue est resistentia spacij ut argumentum supponit: sed etiam distantia, & incompasibilitas partium mobilis in eodem loco, & ideo quamvis nulla sit resistentia ex parte spacij: tamen motus erit successiue propter alias causas.

Pro solutione secundi notandum est, quod non est inconueniens: imo necessario concedendum est diuersa corpora querum vnum est grauius alio posse moueri æquali tempore, vnum illorum per vacuum: alterum per plenum. Ratio est, quia potest virtus motiua vnius corporis excedere plus virtutem motiuam alterius, quam resistentia spacij excedat resistentiam, quæ sit per distantiam vacuum. Vnde in tali casu non solum æquali tempore: sed in minori poterat moueri vnum corpus per plenum, quam alterum per vacuum. Similiter etiam secundum de deo tanquam certum, quod vacuum si sit multo maior distantia vacui, quæ debet pertransiri, quam distantia pleni.

Vnde solum est difficultas quando in eadem distantia pleni, & vacui: an possit corpus idem moueri æquali tempore per vacuum, & plenum. Et argumentum factum intendit probare, quod sic: tamen dicendum est, quod non potest fieri. Ratio est, quia spacium plenum per quod sit motus semper habet aliquam resistentiam, ut non rumpatur ab ipso mobili: quæ tamen non est in vacuo: ergo ceteris paribus necesse est tardius fieri motu per plenum, quam per vacuum.

Sed contra hanc rationem obijciat, quod

quod si hoc ita est sequitur, quod quantum ad elementum aliquod mouetur adhuc improprium locum semper patitur aliquam vim, & violentes retardatur ab spacio; quæ tamen violentia non videtur simul spectare posse cum motu naturali. Respondetur tamen cum S. Tho. hoc loco, quod necessario est concedendum hoc, quod quandiu corpus non peruenit in proprium locum, licet moueatur ad illud necesse est violentiam aliquam pati à medio, quia reuera illud medium est extra locum suum naturalem, & quia illud retardat actionem aliquo modo, quæ elementum tendit ad proprium locum, ut probatum est.

Restat modo ergo soluere argumentum factum in principio questionis, quo probatur æquali tempore moueri per plenum, & per vacuum corpus aliquod. Respond. quod licet sit proportio inter temporis, quod est duratio motus, & resistantiam spacij: non tamē æqualitas, ita ut si resistantia sit in duo tempus sit in duo. Vnde quamuis minuatür tempus ad minutionem resistantiæ spacij cæteris paribus manentibus: non tamen mouetur secundum æqualitatem: sed secundum proportionem, ita ut si moueretur per resistantiam, ut octo tempore duarum horarum per resistantiam, ut quatuor, non mouebitur tempore vnius horæ: sed horæ, & dimidiæ & si resistantia est, ut duo tempus erit æquum quatuor. Ratio est quia non consumitur tempus solum per resistantiam spacij: sed ob alias causas (ut diximus) & ideo minusquam minuitur tempus usque ad hoc, quod sit æquale cum alio quando motus sit in vacuo nisi totaliter auferatur resistantia spacij (& hoc magis patebit in 7. lib. Phyl.) ubi de proportionem motuum agitur.

Sed dices: quid ergo dicendum est ad authoritatem Arist. quoniam his duabus rationibus adductis quas nunc solimus probat non posse dari vacuum: nam alias motus fieret in instanti. Respondet Sanct. Thom. hoc loco, quod resistantiam po-

nebat esse, ratione cuius motus fieret successine propter resistantiam spacij per quod fit motus. Vnde secundum illos bene sequitur dari non posse vacuum, alias motus fieret in instanti.

Sed dicit aliquis, quod hæc ratio adducitur à S. Tho. 1. p. quæst. 45. ad probandum creaturam non posse creare: sed quod ad creandum requiritur virtus infinita, quia scilicet maior virtus requiritur ad producendum effectum ex subiecto minus iuuante, quam ex subiecto, quod magis iuuat: ergo ad producendum effectum ex nihilo requiritur virtus infinita. Sed respondetur quod hæc ratio optime procedit, quia ex sola minutione virtutis subiecti augetur virtus actiua. Vnde si virtus subiecti minuitur usque ad non gradum virtus actiua cresceret usque ad infinitum, & quoniam in creatione virtus ex parte subiecti nulla est, ideo requiritur, quod sit infinita virtus actiua: non autem sic in proposito, ut diximus.

Sed dubitabis vltimo. Vtrum saltem de potentia Dei absoluta per vacuum potest moueri corpus in instanti, ita quod mutaret locum corpus aliquod motum in propriis dictis id est mutatione. Respondet Ferr. loco citato id non posse fieri, quoniam mutatio instantanea præsupponit necessarium motum depositum, qui sit successiue, sicut generatio, præsupponit alterationem. Vnde si daretur talis mutatio localis deber etiam præsupponere alium motum proprie dictum, qui sit quasi dispositio ad illud.

Sed hæc sententia non videtur satis habere probabilitatis. Primo quia de potentia Dei absoluta non videtur necessaria illa actio dispositiua successiua, nam potest Deus in instanti corrumpere lignum, & ibi introducere formam ignis sine hoc, quod procedat alteratio successiua: imo posset accidentia quæ disponunt materiam in instanti introducere in subiectum, quæ quamuis essent necessaria huiusmodi dispositio successiua.

Qua: tamen posset fieri in instanti, mutatio localis finita illa dispositione: aliter ergo mihi videtur dicendum, pro quo nota quod sicut corpus potest esse in loco dupliciter vno modo proprie, & circumscriptione alio modo improprie sicut dicitur esse corpus Christi in hostia consecrata non enim est in ea ut in loco: sed altiori quodammodo ratione substantiae, vel modo substantiali, ut videre est apud S. Thom. 3. p. quaest. 75. sic etiam duobus modis potest corpus moueri localiter vno modo proprie etiam duobus modis potest corpus moueri localiter vno modo proprie, & talis motus est acquisitio huius, quod est contineri ab alio non per modum quo locatum circumscribitur a loco: sed per modum quo corpus secundum modum substantiae, & indiuisibiliter continetur ab alio: dico ergo quod acquisitio loci primo modo nequit esse instantanea, siue per vacuum, siue per plenum nisi forte per accidens: probatur manifeste nam acquisitio loci circumscriptione, debet fieri per hoc quod corpus sit circumscriptum in loco in quo antea non erat: sed hoc nequit fieri nisi successu siue propterea quod includit extensionem.

Dixi autem nisi forte per accidens, nam quando producit aliquod corpus simul etiam acquiritur locus, & sicut productio corporis viuentis est instantanea, sic etiam acquisitio loci, quae tunc fit instantanea.

Secundum vero probatur, scilicet quod acquisitio loci improprie sumpta possit esse instantanea, quia modo de facto in instanti corpus Christi ponitur sub speciebus: ergo quodlibet corpus potest acquirere de potentia Dei absoluta eundem modum essendi in loco in instanti.

Sed contra primum istorum obijciens, quod calor, & quantitas, qui sunt termini alterationis, & augmentationis acquiri possunt in instanti de potentia Dei absoluta: ergo similiter esse in loco circumscriptione potest acquiri per se in instanti.

Respondetur negando consequentiam: nam calor, & quantitas, quando acquiruntur in instanti non acquiruntur secundum modum indiuisibilitatem, quamuis utrumque illorum sit diuisibile alterum secundum intensionem, & alterum secundum extensionem: at vero esse in loco circumscriptione non solum esse diuisibile secundum se: sed modum diuisibile includit, & ideo sicut non potest quantitas acquiri secundum modum diuisibilitatem, & pars post partem in instanti, ita nec esse in loco circumscriptione potest per se acquiri in instanti. ¶ Et haec de hac quaestione.

ARTICVLVS. III.

Utrum rarefactio, & condensatio possint fieri sine vacuo?

PRO solutione huius videndum est, an sit rarefactio, & condensatio, & quod aliter fiant ex quo patebit, an possint fieri sine vacuo. In qua re, prima opinio ait rarefactionem esse acquisitionem quantitatis de nouo, ita Marshall, hic quaestio. 15. Burid. 4. Physic. text. 84. Scot. 4. d. 12. quaestione. 4. Nymph. comment. 89. & 120. & Ciriteb. Paradox. 4. quaestione 5. artic. 2. & 3. Veracruz. hic speculatione 3. Pater Tolet. 4. Physic. quaestione. 11. idem insinuat Caiet. 3. p. quaestione 17. art. 5. & videtur sententia Arist. 4. Physic. text. 84. fatetur in condensatione transire materiam ex maiori in minorem quantitate, & 3. coeli. cap. 1. text. 10. air rarum est, quod parum materiae, sicut multa continet quantitate densum. Secundo quod multum materiae sub parua quantitate: ergo per rarefactionem res sumpsit maiorem quantitatem. Probatur primo per rarefactionem adquiritur maior extensio: ergo & maior quantitas. Patet consequentia, nam effectus formalis quantitatis est extensio: sed implicat esse magis de effectu formali, quin

quia si magis de forma, ergo. Rarefactio autem probatur: Nam res quæ erat extensa in spacio pedati est extensa postea in vipedali: ergo est maior extensio: atque ita addita est pedalitas. Dices esse tantum maiorem extensionem quantitatis in ordine ad locum, non vero secundum se. Sed contra, res non extenditur in ordine ad locum nisi per extensionem, quam habet in se: ergo implicat esse magis extensum in ordine ad locum, & non secundum se. Præterea ille est effectus formalis, & primarius alicuius formæ, quem Deus non potest supplere sine ipsa forma: sed non potest facere aliquid extensum sine quantitate in ordine ad locum: ergo. Maior patet, nam omnia præter causam formalem primariam potest Deus supplere. Minor autem probabit infra.

Secundo nam raritas non dicitur actua-lem extensionem ad maiorem locum: sed aputualem: sanguis enim Christi in Eucharistia habet suam raritatem: & tamen non occupat locum: tunc sic raritas secundum suam essentiam dicitur aputualem ad extendendum in ordine ad locum: ergo maior quantitas ad maiorem locum: ergo aputudo ad extendendum in ordine ad maiorem locum est effectus formalis quantitatis, quod amplius explicatur. Nam sit hic corpus vipedale rarefactum, & separet Deus omnes qualitates relictas sola quantitate, vel talis res manet vipedalis, vel habet aliquam extensionem in ordine ad locum: non enim potest negari quin illam habeat cum sit res materialis, & quanta si manet pedalis: ergo est condensata sine additione alicuius qualitatis. Suppono enim omnem qualitatem posse separari à Deo: ergo sicut esse condensatam non est effectus formalis alicuius qualitatis, ita necesse est rarefactam. Item vel in instanti partes vipedales confluxere ad pedalitatem, & non hoc, quia latitudo spacijs implicat per transire in instanti: si autem in tempore. Contra nam suppono in hoc instanti separari esse omnem qualita-

tem: cum enim sit permanens non implicat in instanti separari: ergo cum sola quantitate fuit res maior, quam pedalis. Si dicas non posse separari à Deo. Contra, nam omnis qualitas præsertim terrena speciei qualem dicunt consequenter esse raritatem distinguunt realiter à subiecto. Præterea, nam saltem per intellectum potest præscindi, & tunc ex sola quantitate habet res eum effectum formalem, qui tribuit raritatem: ergo. Confirmatur talis res pedalis est magis extensa in ordine ad locum, quam alia minore quantitate habens, ergo per solam quantitatem una res est magis extensa in ordine ad locum, quam alia: ergo frustra fingitur alia qualitas.

Tertio per rarefactionem acquiritur maior extensio in ordine ad locum, ergo & maior extensio secundum se. Probatur consequentia: nam extensio in ordine ad locum provenit à quantitate saltem tanquam effectus secundarius: sed implicat variari effectuum secundarium, quin varietur primarius, sicut quia existentia provenit à substantia non potest res variari existentia quin etiam varietur in substantia. Item nam licet possit esse effectus primarius sine secundo: non enim potest quis habere extensionem in ordine ad locum, quin habeat extensionem secundum se: ergo non potest habere maiorem extensionem in ordine ad locum, quin habeat extensionem secundum se, & cut. n. se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, si non potest esse albu sine albedine, ita nec magis albu sine maiori albedine: quod autem non possit esse extensum in ordine ad locum, quin sit extensum secundum se. Patet nam quod est extensum in ordine ad locum, est in illo circumscriptivum, ita ut pars locati sit in parte loci, sed hoc implicat quin ipsum locatum habeat in se partes ergo.

Quarto per rarefactionem acquiritur corpus de nouo partes, & indiuisibilia de nouo: ergo & quantitatem de nouo: consequentia patet. Et antecedens probatur.

Nam

Nam suppono corpus dēsum esse pedale & per rarefactionē fieri vipedale; tūc sic in prima pedalitate manēt omnes pedales, quę erāt antea, & vltra illas habet omnes existēs in alia pedalitate; ergo habet plures. Quod autē in prima pedalitate habeat oēs partes, quę antea erant patet, nā illa pedalitas coexistit eadē corpori, cui antea existebat, & est æquale cū illo, ita vt sicut antea dimidia pars correspondebat dimidię parti alterius, & quæta pars, &c. ita & modo, & quot indiuisibilia sunt in vno sunt in alio, sicut antea, ergo.

Confirmatur, adquiretur noua figura: ergo & noua quantitas: non enim augetur passio nisi augeatur essentia: sed figura est passio quantitatis: ergo. Item distincta numero figura consequitur ad distinctam numero quantitatem: sed per rarefactionem resultat distincta figura, remanet enim recta, quæ antea erat, & aduenit circularis: ergo. Item raritas, vt sic, fit maius æquale, vel inæquale: ergo, vt sic, est quantitas.

Quinto per rarefactionem habet subiectum duas pedalitates, & antea nō habet nisi vnam: ergo addita est illi vna pedalitas. Probatur cōsequentia, nā si istę duę pedalitates erāt antea: ergo faciebāt subiectū vipedale, aliās vel duę pedalitates erant in eadē parte subiecti, vel pene trahant se in eodē loco, quod amplius explicatur, nā postquā corpus densum rarefactū est aliqua pars illius corporis occupat totū locum, quem antea integrū corpus occupabat, & alię partes incipiūt occupare nouum locū: peto ergo de ijs partibus, quę nouum locū occupant in quo loco erant ante rarefactionē, certe erāt in eodē loco cū alijs partibus: ergo penetratione cum illis: ergo datur penetratio dimensionum: si enim omnes partes occuparent diuersa loca, tunc ipsum semper replet æqualem locum: atque adeo non rarefieret.

Sexto nam licet dicamus raritatē solū esse qualitatem: non autē quantitatem de nouo, adhuc sequitur eadē in conueniē-

tia: ergo. Probatur nā adhuc manet difficultas quomodo ratione istius qualitatis possit, eadē quantitas occupare maiorem locū. Nā vel ista qualitas separat magis vnam partē quantitatis ab alia interponendo aliquod mediū aut relinquēdo aliquod vacuū, vel partes, quę antea se penetrabant se iungit, & distinguit vt occupent diuersa loca cū antea occuparent eūdē: sed quodlibet istorū habet maximū inconueniens: ergo. Itē nam quando mouetur corpus per aerē, tunc aer condensatur, & statim rare fit: quod ergo est agēs tā cito corrūpēs, & producens qualitatem. Confirmatur nā si esset qualitas pertineret maxime ad tertiam speciem, vt inquit Ar. 7. Phy. tex. 15. & D. Th. ibi: sed hoc nō quia nō est terminus alterationis per se nec est intētibilis nec habet contrariū, ergo.

Secunda opinio ait rarefactionē principaliter consistere in motu locali hanc insinuat D. Tho. 1. d. 27. quæst. 2. art. 1. & eam tenet Ocham in libello de Eucharistia, & Gabriel in canone lect. 45. Vall. 4. Phys. tex. 84. & quæst. 27. quam dicit probauisse Scot. 4. d. 32. quæst. 4. 5. quantum ad istā opinionē, & colligitur ex Arist. 7. Phys. tex. 15. explicatur sic, nam in quacumque re sunt pori pleni aliquo corpore, & ratione istorū partes corporis distant inter se, & tantō magis quāto pori isti sunt plures, & maiores: dēfatio ergo fit per hoc quod partes illę, quę ratione pororū distabant approximantur per exclusionē corporis latentis in poris: rarefactio autē per inclusionem corporis de nouo adueniētis in illis poris, ratione cuius partes rei magis distāt. Hęc sententia probatur, nā in rarefactione nō acquiritur quantitas de nouo (vt infra dicemus): ergo eadē quantitas cū re quanta exrēditur ad nouum locū, nec alio modo potest intelligi rarefactio, quod patet. Nā rare fieri aliquā rē est acquirere maiorem locū, quā antea: atq; adeo quod aliquę partes acquirant locum de nouo. hoc enim potest intelligi nisi per motum localem, & vltra illum non potest quidquam aliud

frangi, & interueniat in rarefactione, ergo.

Prima conclusio, rarefactio fit sine acquisitione quantitatis de nouo. Ita D. Tho. prima secundę. q. 52. art. 2. primū & prima secundę. q. 24. artic. 1. primū Ethic. lect. 14. Cap. 2. d. 18. q. 1. conc. 4. Durā. 1. d. 17. q. 7. num. 22. Nymph. hic cōmento 89. Caję. secunda secundę. q. 24. art. 5. Soncin. 8. Metaph. q. 27. Sor. cap. de quantitate, & est sententia Arist. 4. Physic. tex. 55.

Probat̃ur primo, per rarefactionē nō adquiritur substantia de nouo: ergo nec quantitas de nouo, ante cedens ab omnib⁹ cōceditur & patet nā per solā cōp̃r̃sionē veris non tā cito vna substantia produceretur, & alia corrūperetur & cū rare fit cetera nō est agens, quod possit tunc partes illius producere: ergo, &c. Cōsequētia autē probatur, nā quantitas est passio substantię corporeę: ergo nō potest produci de nouo quantitas, quin de nouo producat̃ur substantia corporea, vel materia: passio enim sequitur mensuram, & gradum essentię ex qua profuit.

Secundo, quantitas est accidens, & non intensibile: ergo nō potest produci de nouo, quin producat̃ur subiectū de nouo: patet consequentia. Nam vel quantitas adueniens recipitur in eisdē partibus iā habentibus quantū, vel in alijs: nō in alijs, quia nō producentur alię de nouo, nec ex pręexistentibus aliqua carebat quantitate; si in habentib⁹ quantitatē: ergo iā duo accēdētia eiusdē speciei sūt in eodē subiecto nō cōstituētia per se vnū: quantitas, n. (vt infra dicemus) nō potest intendi, utq; alio nō possunt plures partes illius esse in eodē subiecto non videtur quomodo possent illud efficere magis extensum in ordine ad locū. Secunda, n. quantitas adueniens est eiusdē rationis cum prima: sed prima nō ostendit nisi pedaliatē: ergo nec secunda. Quod si dicas resultare duas pedalitates ex ambab⁹: ergo iā nō sunt in eodē subiecto: sed prima pedalitas quātitatis in vna pedalitate substantię, & secunda in alia: ergo adueniente de nouo secunda pedi-

late quātitatis aduenit etiā secūda pedalitas substantię, aliās antea duę pedalitates substantię erant sub vna pedalitate quantitatis, q̃ implicat, quia nō est quantitas nisi per quantitatem: ergo nō est maior, quam sit quantitas.

Quarto in cōdensatione non perijt alia quid substantię, aut materię: ergo nec quantitas: patet cōsequētia. Nam quantitas est ā materia inseparabilis. Itē non suppono vipedale per cōdensationē fieri pedale si amittitur vna pedalitas: quantitas: ergo substantia, quę erat sub illa res fugit ad aliā partē quantitatis: ergo iā pedalis quantitas in forma duas pedalitates substantię, & ita accidens transiret de subiecto in subiectū in formando subiectū quod antea non informabat. Confirmatur nā sequitur corruptionem esse per se intenciam cūmpereat aliquid quātitatis sine productione alterius.

Quinto, quia adhuc magis in cōueniētia illud de partū penetratione. Nam si eadē substantia potest occupare maiore, & minore locū: ergo si occupat maiore partes aliquę sūt in distinctis locis partū lib⁹, quę antea erant in eodē cum res illa erat in minori loco: ergo illę partes penetratiue se habent. Dices id non esse in cōueniētia in partib⁹ substantię: secundū se, sed in partib⁹ quantitatis. Sed cōtra nā in corpore, q̃ rarefit nulla est pars materię, cur nō int̃reat pars quantitatis distincta ab alia: ergo si partes materię penetratiue se habent, etiam partes quātitatis. Nisi dicas eandē partē quantitatis inherere duab⁹ partibus materię, q̃ intelligibile est. ¶ Tandem, quia non potest assignari agens, q̃ in rarefactione producat de nouo quantitatem, vel in cōdensatione corrūpat illam, sine eo q̃ it̃ingat ad subiectū quantitatis. n. nō habet contrariū, nec ex defectu cōseruantis perit, ergo. Itē nā si fieret per additionē quantitatis fieret additio ad vnā partē, & reliquę partes manerent in mutatas: videmus cōteras partes mutatas, & aliter dispositas, ergo. Itē nam dum

hostia

hostia consecrata rare sit nō aduenit quā-
titas de nouo; nā si aduenit; ergo vel ibi,
est Christus, & hoc nō, quia nō est tran-
sstantiata talis pars, vel nō est Christi
& tunc sequitur in hostia distinguedam
esse partem in qua sit Christus, & alia in
qua nō sit, q. videtur maximum in con-
ueniens de facto semper id euenire.

Secunda cōclusio, rarefactio principa-
liter non consistit in motu locali, in hoc
cōueniunt authores primæ cōclusionis.
Probat primo maior occupatio loci con-
sequitur ex eo q. partes sint rarefactæ, si-
cut in augmentatione ex eo q. partes sint
auctæ; ergo sicut augmentatio per se pri-
mo nō tendit ad maiorem locū: sed ad id
quo maior locus consequitur ita nec ra-
refactio. Cōfirmatur nā per diuinā potē-
tiā posset corpus rare factū occupare mi-
norē locū, vel p. penetrationē, & de facto
sanguis Christi in Eucharistia est rarior
quam ossa; & tamen non occupat maio-
rem locū; ergo non cōsistit raritas in oc-
cupatione maioris loci. ¶ Secūdo nā quā-
do aer rarefit, vel cōdensatur nō potest
intelligi, q. id fiat solum per motū loca-
lē; ergo. Antecedēs probatur, nām si mo-
ueretur localiter, ergo deferret priorem;
vel admittit in poris aliud corp⁹: sed verū
quē est falsum (vt patet in aere) qui non
admittit in se aliud corpus. Resp. Valle.
supra, q. intra poros aeris includitur ignis,
& per illius exclusionem fit densatio
& per admixtionem rarefactio. Sed cō-
tra nām si ignis esset intra aerem causa-
ret aliquem splendorem, sicut causat in
ferro, & semper esset ignis extra suū lo-
cum naturalem, & aer extra suum sta-
tum naturalem, quia corrumpereetur ab
igne. Itē ipse ignis potest rarefieri, & de-
fieri (vt experientia constat) & tamen nō
per exclusionem, vel intrusionem alicuius
corporis; sic enim esset processus in
infinitum nisi forte admittatur circulus
quod aer est intra ignem, quod est plane
falsum. Nam statim corrumpereetur ab
illo, ergo. Item nam elementa sumpta
in simplicitate sua, vnum est densius, vel

rarius alio; ibi autem non est permissio,
ergo. Cōfirmatur nam in cœlis partes,
quædam sunt densiores alijs, vt patet de
ijs, quæ melius lucent; & tamen ibi non
sunt pori, nec inclusio corporum, ergo.

Tertio, nam ex illa sententia sequi-
tur, quod vnum corpus per se sumptum
posset occupare maiorem, vel minorem
locū; sed semper æqualē; hoc autē est cō-
tra multas experientias; nam si aqua in
tra vas aliquod clausa congeletur, vas
frangitur; nec datur vacuum; ergo to-
tum illud, quod intus erat inclusum oc-
cupat minorem locum propter conden-
sationem, nam aliquid spaciū manet va-
cuum, quod vt repleatur alio corpore,
frangitur vas; ē contrario autem cum
aqua rarefit per rarefactionem occupat
maiorem locum. Dices id fieri per intru-
sionem aeris in poris aquæ. Sed contra,
nam oppositum constat in ouo, quod cū
calefit frangitur sæpe, non alia ratione,
nisi quia dilatantur interiora; & tamen
ibi non est intrusio aeris, eūm corpus sit
vndique clausum; ergo. Tandem, nam
aliās raritas, & densitas non pertinent
intrinsece ad statum naturalem rei, vt
V. G. ignis nō esset ex natura sua rari⁹
nec terra densa; sed per accidens ex inclu-
sione corporis, ossa nō alia ratione dis-
ferret a carne, nisi quia in illis sunt plu-
ra corpora in illa inclusa, quā in carne.

Tertia conclusio: raritas, & densitas
formaliter loquendo sunt quæritates; ac
quæ adē rarefactio non est aliud, quam
motus ad talem qualitatem, in hac con-
ueniunt authores primæ cōclusionis,
& aliqui etiam primæ opinionis, vt Nim-
phus, & pater Toletus supra, qui non lo-
cuntur cōsequenter; sed etiam est expres-
sa sententia Arist. 7. Phys. tex. 15. Præ-
terea rarefactio per se primo nō tendit ad
quantitatem nec ad vbi; ergo ad qualita-
tem. Antecedens quo ad primā partē pro-
batū est in secunda cōclusionē, nam per
talē actionē nō adquiritur quæritas; quō
ad alterā partē etiam est probatum
in secunda cōclusionē, licet enim corpus

calefactū occupat maioreē, locū; tamē illa occupatio consequitur ex nouo modo extensionis partū, quam res per rarefactionē acquirit; & ista est raritas; & inde consequitur maior occupatio loci, sicut augmentatio est per se primo ad quantitatem, licet inde resultet corpus auctū, occupare maiorem locum, ergo.

Secundo, ex raritate prouenit leuitas ex densitate grauitas; sed ista sunt qualitates; ergo & illarū. Consequentia patet, quia qualitas ex qualitate oritur, nō ex quantitate. Antecedens autem patet experientia, & id docet Arist. 4. Phys. tex. 85. & 8. Phys. tex. 15.

Confirmatur raritas, & densitas sunt dispositiones subiecti: sed dispositio est qualitas; ergo & raritas; ergo est modus rei quantæ, sicut figura nō est consistens in maiori vel minori intentione quantitatis, ut putauit. Capreol. supra, nā quantitas nō est intensibilis, nec etiā consistit in maiori occupatione loci de facto (ut diximus de sanguine Christi in Eucharistia) qui raritatem habet; & tñ nō occupat locū, quia nō relinquatur suæ naturæ: imo nec cōsistit in hoc, quod sit potentia ad occupandū maiore locū, nā cum quantitas de se, & naturaliter extendat substantiā in ordine ad locū, est de se potentia ad occupandū locum; est itaq; raritas formaliter materię taliter disponēs partes quantitatis, ut eadē omnino quantitas possit occupare maiore locum; quā alia æqualis quantitas: non habens talē dispositionem. & quia hæc dispositio est modus quantitatis, & in ea interuenit quedam positio partium: ideō aliquando reducitur ad quantitatem, ut fecit Arist. capite de qualitate, & D. Tho. secundus de Generatione lect. 2. & idē Scotus. 5. Physic. questione vltima dicit rarefactionem contineri sub augmentatione. Sed licet reductiue pertineat ad quantitatem tanquā modus illius, sicut etiā figura; tamē, sicut figura directe pertinet ad qualitatem; ita raritas, & densitas.

Quarta conclusio, raritas non distin-

guitur realiter inquantitate; sed tantum formaliter. Probatur, omnis qualitas distincta realiter ab aliquo subiecto, potest ab illo separata conseruari per diuinam potentiam; sed implicat raritatem separatam a quantitate conseruare, ergo. Maior patet ex propria vi distinctionis realis, & etiam in ductione. Maior autem probatur, nam implicat esse occupationem, maiorem locum, quod præstat raritas quin sit occupatio loci, quod præstat quantitas: ergo implicat esse raritatem sine quantitate.

Secundo effectus formalis raritatis est disponere partes, ut occupent maiorem locum; sed hoc nō est alia res ab ipsis partibus occupantibus maiorem locum, ergo. Minor probatur, nam partes esse sic dispositas est, quod vna occupet hunc locum & alia alium, sicut partes esse taliter figuratas, vel situatas; sed figura, & situs non distinguuntur realiter a quantitate; ergo nec raritas includit enim situm, & figura talem partium extensionē in ordine ad locum, ergo sicut hæc non distinguuntur realiter, ita, &c.

Tandē hoc probat argumentū tertium & sextū, quæ facta sunt pro prima opinione: scilicet. n. Deus separaret raritatem adhuc res; maneret tamen extensa in ordine ad locū, &c. Itē si esset qualitas distincta; non tñ formaliter produceretur, & corrumpere; videmus, n. per solum contactum digni rare fieri, vel condensari res, imo, & partes aeris continuo semper rare fiunt, & condensantur propter motum nostrum; ergo cum sit modus tantū dicimus quando corpus mouetur per suam proportionem resultare densitatem in aere, illo autem recedente aer ipse, sicut naturaliter restituit se ad suum locum naturalem; ita & ad suam naturalem raritatem & hoc videtur intendere Arist. capite de qualitate textu. 10. ubi ait; rarum vero, & spissum, &c. non esse quale; sed solum habere positionem partium, id est non dicere qualitatem realiter distinctam; sed tantum modum.

secun-

secundum, quem partes taliter sunt po-
sita; & D. Tho. 2. de generatione lect. 1.
ait, rarum autē & densum non sunt qua-
litates Physicę; sed positio partium ma-
terię secundum propinquum in denso,
& secundum remotum in raro, & forte
hoc tantum intendit Auerro. 4. Phi. co-
ment. 88. dicens raritatem pertinere ad
figuram; non quia formaliter sit figura:
sed quia sicut figura est quædam positio
& non distinguitur realiter à quantita-
te ita, &c. Sed contra ex raritate, & den-
sitate proueniūt grauitas, & leuitas mo-
licies, & durities (vt diximus ex Arist. cō-
clusi. 3.) sed grauitas distinguitur reali-
ter à quantitate, & sic de alijs: ergo & ra-
ritas, Minor probatur, nam grauitas est
principium actionis intrinsecum mo-
uens rem quantam: ergo distinguitur
ab illa. Respondeo quod grauitas, & le-
uitas sunt qualitates distinctę pertinen-
tes ad secundā speciē scilicet potentiā,
vel in potentiā. Vnde sicut alię poten-
tię distinguntur realiter, ita & istę, nec
verum est absolute, quod ex raritate se-
quitur lenitas, nam ex eo quod rare fiat
si retinet eandem quantitatem, retinet
communiter idem pondus. Item in cœ-
lo est raritas & densitas non tamen gra-
uitas, & leuitas, & vinum rarum est, &
grauē: nunes autem aliquando densi, &
leues: sed dicitur sequi ex lenitate tam
quam ex propria dispositione, quia quod
rarior, eo magis sunt dispositi, vt sunt
leues: vnde autem consequitur alię qua-
litates molities, & durities, &c. dicemus
infra lib. 2. quest. 1.

Quinta conclusio. raritas, & densitas
non ita proprie pertinet ad tertiam spe-
ciem qualitatis, sicut ad primam. Pri-
ma pars prob. nā qualitates tertię spe-
cies omnes distinguntur realiter à sub-
iecto habent contrarium, sunt intensibi-
les sequuntur ex aliqua in mutatione
subiecti: sed hæc omnia non reperiun-
tur in ijs: ergo. Minor probatur, quia nō
distinguntur realiter (vt dictum est in
precedenti cōclusionē) & inde etiam se-

quuntur contrariis hæc proprietates. Si-
nimum non distinguitur realiter: est ergo
tantum motus quidam reus: sed inter mo-
dos non est contrarietas, nec intensio (vt
patet in figura) sanitas, &c. ergo. Sed
specialiter probatur. nam istę qualita-
tes reperiuntur in cœlo proprie, & for-
maliter: ergo non habent contrarium;
inde enim probabamus cœlum non es-
se corruptibile, quia non est capax qua-
litatum corruptibilium, id est habentium
contraria. Item: nam contraria possu-
nt esse simul in subiecto secundum aliquę
gradus: at raritas, & densitas non se ha-
bent isto modo: sed sicut dux figurę in-
compossibiles, & ista est expresse senten-
tia Aristot. qui secundo de generatione
tex. 10. enumerans omnes qualitates co-
ntrarias, scilicet mole, & durum, &c. non
enumerat rarum, & densum, de quo nos
sibi. Item raritas non potest intendi: non
enim possumus intelligere eandem par-
tem subiecti magis actuari ab ista qua-
litate, sicut a calore: ergo. Præterea non
sequitur ex aliqua in mutatione: sed se-
pe ex solo motu locali, vt quando cumq;
corpus mouetur per aerem aer tunc de-
satur, & statim rarefit: at ibi non inter-
uenit inmutatio, aliā deberet semper
frige fieri ante condensationem, & cale-
fieri ante rarefactionē: ergo. Dixi enim
ita proprie, nam aliquomodo pertinet
ad illam in quantum ad raritatem, est
per se motus: cum enim corpus mobile
tam per transit, aer mouetur ad locum
quem occupabat corpus: non intendit
do primo & per se locum, quia tam
naturalis erat vnus, sicut alius: sed inten-
dendo raritatem debitam suo naturæ
statui, ex qua sequitur talis locus, & idē
Arist. videtur eam enumerare inter al-
terationes in 3. Phi. tex. 15. & D. Thom. 1.
de generatione tex. 33. sed proprie, & per
se pertinet ad primam speciē, sicut,
sanitas, & pulchritudo, quę etiam non
distinguntur realiter à re cuius sunt
modi, ita Sor. cap. de quantitate quę est
prima ad quidum, raritas enim est op-

ima dispositio ignis, & aeris densitas ve
so aquæ & terræ.

Ad secundum iam diximus in tertia
conclusionem effectum quantitatis forma-
lem esse extendere substantiâ secundū
te, ita vt ex vi illius possit esse extensa
in ordine ad locum effectus raritatis,
est taliter disponere partes, vt occupent
maiorē locum, quam ratio solius quan-
titaris possent occupare, itaq; licet occu-
patione loci oriatur necessario ex quanti-
tate; maior tamen occupatio potest etiā
aliunde oriri, scilicet ex raritate: imo si
Deus ponat item corpus in duobus locis
occupat maius spatium: & tñ non per ma-
iorem quantitatem (vt diximus 4. Phy.)
est simile ad hoc id quod infra dicemus
de actiuitate quantum ad motum, scili-
cet quantum ad velocitatem, quæ neces-
sario sequitur ex intentione qualitatis,
ita vt quō maior sit intensio, eō maior sit
actiuitas: sed tamen potest etiam ex alio
capite oriri, scilicet ex multitudine for-
mæ, & ita quō maior est multitudo, eō
maior est actiuitas illa, eodem modo oc-
cupatio loci, & sequitur ex quantitate, &
ita quō minor est quantitas, eō maior est
occupatio loci, & etiā ex raritate & ita
propter raritatem potest res æqualis in
quantitate occupare maiorem locum si-
cut propter multitudinem formæ potest
res æqualis in intentione habere maio-
rem actiuitatē quoadmodū imo & for-
ma excedens in intentione sicut res ex-
tens in raritate potest habere maiorē
occupationem loci quā alia excedens in
quantitate, sed sicut excessus qui proue-
nit, ratio multitudinis nō est in entitate
vel intensioe qualitatis ita vt habet plus
de qualitate: sed in modo accidentali il-
lius eodem modo excessus qui prouenit
à raritate nō est in entitate & extensio-
ne substantiali quantitatis, ita vt habeat
plus de quantitate: sed in modo acciden-
tali illius, qui nō potest explicari nisi per
extensionem. Vnde cū inquit Arist. rarū
est quod parum materię sub multa cō-
tinet quantitate intelligitur id est sub

multa extensione accidentali in ordine
ad locum & ita. 4. Phi. tex. 84. ait per cō-
densationem transire materiam ex minori
in maiorē quantitatem id est extensionē
ad locum incipit enim esse in actu noua
extensio in ordine ad locum, quæ antea
erat in potentia ad aliud, quod obijciatur
Deum non posse supplere effectum forma-
lem raritates sine quantitate con-
cedo antecedens, nec inde sequitur esse ef-
fectum primarium quantitatis, sicut im-
plicat, quod Deus faciat figuratum sine
quantitate: non tñ est effectus primarius
illius: sed quia necessario vna forma sup-
ponit aliam, ita effectus formalis illius
supponit effectū alterius: nihilominus
tamen potest facere figuram & raritatē
de nouo sine quantitate de nouo.

Ad secundum patet ex tertia conclu-
sione, & ex prædicta solutione primum
id autem, quod additur probat optime
nostram quartam conclusionem non
posse separari raritatē à subiecto à quo
tantum dependet, vt ne forte per intelle-
ctum possit omnino præscindi, sicut nec
figura, aliis enim præscissa figura, per in-
tellectū à cœlo, vel manet rotundū, vel
quadratum, &c. Quod si dicas manere
sine vlla figura: sed tamen cum extensio-
ne in determinata item potest dici in
præsentī, & ex hoc simili patet, etiā ad
cōfirmationem.

Ad tertium negatur consequentia: va-
riari enim pōt figura, quin varietur quā-
titas: cū tamen sit eius modus intrinse-
cus, sicut raritas. Itē variari potest de po-
tentia Dei supposita, quin varietur
substantia rei: de existentia autē est spe-
cialis ratio, quia est de conceptu ipsius
entitatis, vt est extra causas, & cū arguis
non potest esse occupatio loci sine quan-
titate: ergo nec maior occupatio sine
maiori quantitate. Resp. nō esse bonam
consequentiam, sicut se habet simpliciter
ad simpliciter: ita magis ad magis nisi
seruetur eadē proportio qualis hic non
seruetur, nisi (vt supra diximus) primū si
qualitas habet intentionē habet qualita-
tem,

tem: non tñ sequitur habet maiore actiuitate: ergo maiorem intentione, quia maior actiuitas, & potest esse quoad intentione, & intrinsecā perfectione qualitatis, & isto modo bene sequitur, est magis de actiuitate: ergo & de intentione sed potest etia esse quoadmodū accidentalem, & ita nō sequitur est magis actiua: ergo magis intensa, eodē modo maior occupatio loci pōt esse per intrinsecā additionē ipsius quantitatis, & isto modo bene sequitur: sed tñ quia potest esse maior occupatio per modum accidentale raritatis, idē absolute nō sequitur.

Ad quartū negatur antecedens. Et ad probationē Resp. si sint hic duo pedalia contigua, & equaliter densa, & vnum illorum per rarefactionem fiat vī pedale, tunc in prima pedalitate nō manent omnes partes, quæ antea erant: atq; adeo licet in ordine ad locū videantur esse tot partes, ac in alio pedali denso, quia simili ter parti vnius, & equalis pars alterius: sed hoc idē est, quia vnum habet partes per rarefactionem ita dispositas: aliud vero ita per condensationem cōpressas, vt licet in ordine ad locum sint æquales partes: tñ secundū se sunt duplo plures in vno, ac in alio, quomodo autē id possit fieri sine eo, quod in pedali denso sint formæ penetratiuæ, vel sine eo, quod in alio raro sint partes distinctæ, per interpositionem alterius corporis, vel vacui maximam habet difficultatem, adeo vt Burid. supra admittat per cōdensationē partes substantialiter penetrari, sed id nō est cōcedendum cum inter maxima miracula Christi enumeratur penetrasse in Virginitate claustrum Virginis, & celos in occasione. Item nā aliud est partes rei condensari, aliud penetrari: possit enim Deus penetrare sine cōdensatione (vt patet in sanguine Christi in Eucharistia) Vnde penetratio nō est nisi quando duæ res manentes sub eadem extensione (nulla facta mutatione intrinseca quantitatum occupante eundem locū) at quando per mutationem suæ quanti-

tatis, quantū admodum extendendā substantiam occupant eundem locum, non est penetratio, quia manet eadem quantitas. ¶ Ad confirmationem Resp. ex eisdem partibus diuersimode dispositis posse reuoluitate diuersam figurā: maius autem, vel æquale potest distinguī iusta dicta, vno enim modo prouenit ex sola quantitate, alio modo etiam ex dispositione. ¶ Ex his, & prædictis in conclusionibus, ad. 5. & ad. 6. argumentum quamuis libenter fatear maxime placere id, quod ait Aristotell. 1. de generatione quæst. 28. adhuc esse ignotum cōuenientem modum rarefactionis, & cōdensationis. Quare hæc distinctæ sint probabiliter alia via posset satis fieri quæstioni, sed quia pendet ex alia utrū quælibet res habet de se suam extensionem de quo in Metha. ideo super sedendum erit, quāuis partim dicta sint a nobis capit. de quantitate in Logica.

Ex quibus iam constat quid sit respōdendum quæstioni propositæ an scilicet possit fieri rarefactio & condensatio sine vacuo: Resp. quidem fieri posse absq; dubio, siue sit rarefactio, propria siue impropria. Nam si sit impropria solum fit per expulsionem aut introductionē corporis subtilioris, quod constat fieri sine vacuo. Si autem sit propria fit per solam productionm qualitatis raritatis, aut densitatis, sicut calefactio fit per solam productionem caloris in subiecto.

Q V A E S T I O, III.

PRIMA PARS.

De naturalis entis motus mensura, quæ est tempus.

Equitur agamus de tempore, quod est mensura durationis motus, omniumque rerum, quæ motui subiectūtur, postquam de loco & vacuo

quo disputatum est, tres autem sunt du rationes, mensuratur (vt articulo. 8. huius dicitur) tempus, eternitas, & æuum, in hac disputatione agendum est: sed de tempore abundè, de vtroque per se intento à Physico: de quo autè, & eternitate, imò & de tempore discreto Angelorum pau cis agendum erit, eorum enim disputatio partim à Methaphisico, partim vero, ac multo magis à Theologo petenda est, de quibus latè. & quidem optime, Mag. Zumel. 2. tomo quest. 50. tract. 1. p. de tempore igitur præcipue, & primo actu in hac 1. part. questione secundum se (nā in secunda comparabimus illud ad aliās durationes) septem sunt: examinanda: eodem ordine seruato, si cut fecimus supra primo libro agentes de materia prima, & libro secundo huius, dum de naturæ quidditate egimus: primo si tempus distinguatur à motu & quomodo? Secundo si tempus sit ens reale.

Tertio si definitio temporis data hoc libro ab Arist. scilicet, mensura motus secundum prius, & posterius sit, ex acta? Quarto quid sit illud quod tempus metitur, & cuius est mensura? Quinto si in toto tempore sit idem instans, vel momentum? Sexto si tempus pendeat ex animo numerante prius, & posterius motus, & quomodo? Septimo, & vltimo si tantum sit vnum numero, & in quo primo sit?

ARTICVLVS. I.

Virum tempus distinguatur à motu, & quomodo?

DE existentia temporis non necessarium duxi questionem proponere vtrum scilicet tempus sit quia omnibus est manifestum tempus esse, nec vllus est quide hac re dubiter: sed quoniam esse cuiusque rei consistit in hoc, quod sit distinctum à quolibet alio, ideò

merito de distinctione temporis ab alijs rebus primo loco agitur: sed non potest esse dubium aliquod de distinctione temporis ab alijs per manentibus, cum ipsum sit successiuum: sed solum est difficultas de distinctione temporis à motu, qui etiam est successiuus.

Sunt autem de præsentia questione diuersæ opiniones Nominalium: atque realium. Nominales enim nulla ratione putant distinguere tempus à motu. At vero reales aliqui de quorum numero dicitur esse Ferr. dicunt realiter distinguere tempus, & motus.

Sed in hac re statuo primam conclusionem certissimam contra Nominales quosdam, quod motus, & tempus aliqua ratione distinguuntur, probatur manifeste ab omnibus, quoniam diuersæ sunt species, & proprietates temporis: atque motus: ergo distinguuntur ista duo. Nam modum dicimus esse tardum, vel velocem: tempus vero non proprie dicitur tardum, vel velocem: sed potius dicitur longum, vel breue. Rursus dicimus in motu esse tres species alterationem, augmentationem, & lationem: cum tamen istæ non sint species diuersæ temporis: Confirmatur, quia tempus est mensura motus, vt patebit inferius: sed mensura, & mensuratum aliqua ratione differunt: ergo, &c.

Sed supposito, quod distinguantur ista duo tota controuersia est, an distinguantur realiter: an vero sola ratione? Ferr. enim (vt dixi) in eam sententiam inclinat, quod distinguantur realiter. Et probatur quoniam Arist. vt videmus in textu reprehendit eos, qui dicebāt motum cæli esse tempus: ergo sentit istas esse duas res. Secundo ratione, quoniam tempus solum reperitur in cælo: motus vero in his inferioribus, sed tempus, quod est in cælo non potest esse idem realiter cum motibus istis inferioribus, ergo, &c. Tertio inter mensuram, & mensuratum debet esse relatio realis, vt docet Arist. 5. Metha. capite de ad aliquid: sed

motus

ut mensuratur tempore: ergo inter
rum, & tempus est relatio realis, &
consequens distinguuntur realiter.
Atro quoniam inter causam, & effe-
ctum debet esse realis distinctio, cum ni-
possit esse causa sui sed motus, & re-
us habent se ut causa, & effectus, quia
tempus fuit ex principiis motus, & ut
propria passio: ergo, &c.

Sed his non obstantibus statuitur co-
clusio, quod tempus, & motus non distin-
guntur realiter, quam tenent omnes se-
re expositores Aristotelis. Et probatur
manifeste ex Aristotele, qui ait tempus
esse numerum motus: sed numerus nu-
merans non distinguitur realiter ab eo,
quod numeratur, ut constat: ergo tem-
pus, quod est numerus numeratus in mo-
tu non distinguitur realiter a motu. Tu
etiam, quia quae distinguuntur realiter
& non sunt saltem per potentiam Dei
absolutam: sed impossibile est esse mo-
tum sine tempore, quod est prius, & po-
sterius motus (ut probabimus infra) nec
tempus sine motu, ut patet: ergo non di-
stinguuntur realiter. Et confir-
matur, quia qui dicit duas successiones ef-
se realiter distinctas in aliquo subiecto
quotiescumque; illud moueretur ad ali-
quem terminum: non enim sunt multi-
plicanda entia absque necessitate, sed nul-
la est necessitas, quae nos cogat afferere,
quod isti duo distinguantur realiter, sed
omnia sufficienter saluantur cum distin-
ctione rationis: ergo, &c.

Vnde ad argumentum respondetur ad-
primum, quod Aristoteles tantum voluit,
quod tempus & motus distinguantur
ratione ratiocinata, ita quod in sen-
su formali non adiunguntur istae propositio-
nes tempus, & motus, vel est contra, &
hoc modo procedit eius ratio, quia in co-
lo dicimus esse plures circulos, quan-
tis non realiter distinctos, & unum tan-
tum tempus distinguuntur: ergo atque
modo. Ad primam rationem dico, quod
tempus non tantum est in primo mobili
sed in unoquoque mobili est intrinseca

duratio, quam dicimus tempus, & haec
duratio intrinseca dicimus esse idem rea-
liter cum motu in quo est: duratio vero
extrinseca, quae residet in caelo non est
dubium, quin distinguatur a motibus in-
ferioribus, quibus est extrinseca: non ta-
men a motu caeli cui est intrinseca. Ad
secundam rationem respondetur, quod
est duplex mensura in quantitate alte-
ra intrinseca: altera vero extrinseca haec
extrinseca etiam est duplex, altera ex na-
tura rei, altera vero ex hominum im-
positione, sicut duratio motus caeli est ex-
trinseca mensura inferiorum horum ex
natura rei, quia natura sua habet, quod
sit magis certa, & uniformis, at vero uti-
na, qua mensuratur pannus est extrin-
seca panis, quia non inheret illi in nihilo
minus tamen habet non ex natura sua,
sed ex hominum impositione mensu-
rare: mensura vero intrinseca dicitur il-
la, quae est in ipso mensurato, & etiam
est duplex. Nam aliquid quantum men-
surare dicimus intrinsece, aut quia per
suas partes integrales mensueatur, aut
quia per aliquid accidentis sibi inherens
primo modo solum conuenit mensura-
ri quantitati, quia solum illi conuenit
habere partes: at vero secundo modo e-
tiam dicimus substantiam mensurari in-
trinsece per suam quantitatem. Vnde mo-
tus hoc secundo modo mensuratur tem-
pore: tamquam accidenti intrinseco. Et
ad argumentum. Resp. quod non est rela-
tio realis inter quaecumque; mensuram na-
tura rei extrinsecam, & mensuratum: inter
mensuram vero intrinsecam non semper
ut patet, quia tota quantitas, & eius par-
tes non distinguuntur realiter, & ita in
proposito, nec inter tempus, & motum
est relatio realis, quantumvis tempus non
sit pars motus, quia est accidentis non dis-
tinctum realiter ab eo.

Ad tertium respondetur, quod duplex
est causa: altera secundum rem, & pro-
pria: altera extrinseca, secundum nostrum
modum intelligendi, sicut dictum est sepe
alibi. Hoc enim modo in eo dicimus in-
muta-

mutabilem esse causam æternitatis quæ
nis secundum rem non sit causa, quia in
Deo nihil est causatum, & hoc secundo
modo motus est causa temporis, scilicet
secundum nostrum modum intelligendi,
quia essentia motus est principium
temporis, tamquam propria passio, quæ
non differt ab eo realiter.

ARTICVLVS. II.

Verum tempus sit ens reale?

G Allen. & Auerr. cōmen. 131. quem
refert S. Tho. opusc. 44. de tempo-
re & Iand. q. 27. Ferr. 1. contra Gen. c. 15.
& Sol. singularem tenet opinionem, qui
existimat tēpus pro materiali esse quod
dam ens reale:at vero pro formali esse
ens rationis, sicut dictum est in prædica-
bilibus, quod gen^o, & species sunt entia
realia materialiter, & pro fundamento:
sunt tamen entia rationis pro formali
potest autem confirmari hæc sententia
primo ex Ar. qui hoc loco c. 14. dicit nu-
merū pēdere ab intellectu taliter, quod
si non esset, intellect^o nō esset numerus
quidā partiū mor^o: ergo tēpus nō habet
esse nisi per intellectum, ac per conse-
quens est ens rationis. Secundo, quia par-
tes temporis non sunt entia realia: er-
go nec ipsum tempus. Antecedens pro-
bo, quia præteritum nihil est à parte
rei, sed solū in intellectu: similiter futu-
rum nihil est nisi per intellectum, præ-
sens vero, quod est à parte rei, solum est
instant indiuisibile, quod non est tem-
pus: ergo sequitur, quod nullo modo
tempus est ens reale. Tercio probatur,
quia si tempus est ens reale cum illud
sit mensura generabilium, & corrupti-
bilium debet etiam similiter generari, &
corrumperī: sed tempus nequit generari,
& corrumpi: ergo. Probatur minor,
quia vel instanti, vel in alio tempore:
sed utroque in dō dabitur processus in-

infinitum, quia dabitur aliud tēpus quo
generetur, vel corrumpatur: ergo, &c.

Sed his non obstantibus opposita sen-
tentia est tenenda nimirum, quod tem-
pus sit ens reale. Ita tenet Sanct. Thom.
opusculo citato, & hic, Simpl. & Alber.
cap. 3. Ethic. 10. Phylopon. tex. 88. Hæc cō-
clusio probatur ex communi modo lo-
quendi, & concipiendi, qui de tempore,
& eius partibus loquuntur tamquam de
entibus realibus diuidentes in dies, &
instantes, & annos: imo videtur isto mo-
do loquendi communis ex scriptura
colligi, nam Genesis primo dicitur Deus
fecisse luminaria in firmamento cœli
ut diuiderent Diem à nocte, & essent
etiam signa, & tempora. Ex quo etiam
sequitur, quod tempus absolute loquen-
do attribuitur corporibus cœlestibus,
ac per consequens non sit ens rationis.

Sed ratione sic argumentor si tem-
pus formaliter est ens rationis: ergo nō
pertinet ad genus aliquod, vel speciem
entis realis, sicut nec secundæ intension-
es, quamuis fundamentaliter, sicut in
rebus non sunt in aliquo prædicamen-
to, quia formaliter sunt entia rationis,
& vnumquodque ponitur in prædica-
mento secundum suam formam, sed sic
est, quod tempus ab Arist. in prædicamē-
to quantitatis in 5. Meth. quamuis non
numerentur inter quanta per se nume-
rātur: tamen inter quāta per accidēs sci-
licet per aliud, quæ non verificātur de
ente rationis: ergo, &c. Secundo quia tē-
pus est passio motus (ut dicemus quæstio-
ne sequenti) sed antea per actionē intel-
lectus est formaliter motus: ergo tem-
pus. Confirmatur, quia secluso omni in-
tellectu orbis Lunæ mouetur, & prius v-
na pars attingit ad orientem, quam alia,
sed nō potest esse, nec intelligi illud pri^o
& posterius motus nisi, quod sit tempus:
ergo, &c. Vltimo confirmatur hæc no-
stra sententia, quia seclusa omni separa-
tione intellectus dicimus vnā rem dici-
turniorē alia: ergo sequitur, quod tēpus
a quo denominatur diuturna est ens
reale.

reale. Ex quibus constat refutatio alterius sententiae, quae parū videtur differre à sententia Soti, quā tenet Canterus in Logica cap. de quantitate, & Sonci. q. Meth. q. 24. quod tempus sit ens reale habens cōplementum ab intellectu, vel intelligunt isti, qd sit formaliter in intellectu, & fundamentaliter in rebus, & haec sententia Soti iam refutata, vel intelligunt, quod ratio formalis temporis ex viroq; constatur, scilicet ex eo qd est à parte rei, & in intellectu, & sic faciūt tempus aggregatum aliquod ex ente reali, & ente rationis, quod est magis intelligibile.

Sed arguunt isti quoniam tempus est prius, & posterius motui: sed immotu nō est prius, & posterius nisi per intellectū, quia motus est de genere continuorum & in continuas partes non sunt distinctae actu nisi per intellectū: ergo Resp. quod aliud est prius, & posterius in motu aliud est, quod ista duo sint distincta, sicut aliud est esse duas medietates in linea, aliud est esse distinctas: primum enim cōuenit à parte rei nullo intellectu considerante. Secundum vero non nisi actuali cōsideratione intellectus, quoniam ergo ad rationem temporis non est necessarium esse actu distinctas illas partes temporis, quarum una est prior, alia posterior: sed sufficit, quod sit ipsum prius, & posterius, & haec reperitur seclusa omni operatione intellectus, idē dicendum est tempus esse aliquid reale.

Vnde ad primum argumentum Res. Vall. quod propositio Arist. est vera si nō est possibilis intellectus non est possibilis numerus, loquendo de intellectu diuino à quo omnes res dependēt tāquam à Prima causa. Vnde secundū hoc non magis pender ab intellectu tempus, quā quilibet res mundi, quia iam certū est non esse si non esset intellectus diuinus & gubernans. Sed quoniam Arist. aliquid peculiare videtur tribuere tempori, quod nō alijs rebus quantū ad hoc, idē notandum, quod sicut alius est color, &

alia ratio visibilis, quae requiritur in colore. Nam haec secūda ratio dimanat à prima sic etiā alia est ratio quantitatis, quae est numerus, & alia est ratio huius, quod est numerabilem esse. Nam hoc secundū dimanat à primo, ex quo fit, quod sicut color dicit ordinem ad visum, prout visibilis est sic etiā numerus, prout numerabilis est dicit ordinē ad intellectū & sicut nullo existenti visu color dicitur esse, esset proprie visibilis, vt docet Arist. in prædicamentis c. de ad aliquid, eius ratio est, quia visibile nō dicit ordinem ad intellectū actu existentem: sed possibilem, & idē non dixit Arist. si nō esset intellectus nō esset numerus: sed si non esset possibilis intellectus, non esset possibilis intellectus, non esset possibilis numerus intellige sūm quod numerabilis est. Ex hoc autē nō licet colligere qd numerus formaliter sit ens rationis ad hoc, nec in quantum numerabilis, quia formaliter habet esse adhuc seclusa omni operatione intellectus, quāuis secundum hoc, quod i numerabilis est dicat ordinē ad intellectū (vt vidimus) sicut formaliter color est visibilis absq; operatione visus, quāuis dicat ordinē ad visum.

Vnde decepti sunt, qui in hoc colligūt tempus habere complementum, prout in potentia, & in hoc quod est nō habere esse nisi per operationem intellectus: cum tamen ista duo distent plus, quā cœlum, & terra (vt vidimus) Secundo decepti sunt, qui cum in numero sit aliquod accidens, quod denominatione extrinseca de ipso prædicatur, scilicet numerari & hoc accidens nō sit seclusa operatione intellectus, colligunt ipsi numerum non habere esse seclusa operatione intellectus: cum tamen ratio, & essentia numeri non consistat in hoc, quod est numerari (sed de hoc dixi in Logica cap. de quantitate) quod sit ens per accidens.

Ad secundum Respon. quod est magnum discrimen inter permanentia, & successiua, quod scilicet permanentia sunt

sunt simul secundum omnes suas partes successiua vero non, sed tantum habens esse eorum partes influxu. Vnde dico, quod quamuis præteritum iam modo non sit secundum si totum: sed secundum aliquod, scilicet secundum finem sui in instanti, vel in præsentis tempore, & similiter non dum est secundum se totum: sed secundum aliquod inimum, scilicet secundum initium sui: tamen hoc sufficit ad hoc, ut dicatur tempus habere esse reale, & quando. Obijciens quod illud instans in quo sunt præteritum, & futurum est indiuisibile, & non est tempus. Dico, quod illud instans si consideretur, prout est indiuisibile est tempus: sed continuatiuum, sed illud consideratum, ut fluens habet successiue diuisibile, sicut punctum si est ductum per planum est diuisibile secundum longitudinem, & hoc sufficit, ut dicatur esse tempus reale, quia esse cuius tantum consistit influxu sicut, & motus. Vnde sicut motus est ens reale ita & tempus.

Ex quo soluta manet altera dubitatio, & obiectio, quæ solet fieri contra hanc veritatem, quia scilicet id, quod sit non dum est, sed tempus consistit semper in fieri, ergo non dum est. Respondetur tamen, quod in successu idem est esse, ac fieri, ut patet in motu, & sic sententia est de tempore.

Ad vltimum argumentum respondetur præsupponendo primo, quod tempus non proprie dicitur generari, vel corrumpi: sed incipere, vel finire, sicut enim motus non fit: sed est quo aliquid fit, ita nec tempus, quod est passio motus proprie dicitur fieri: sed ex eo quod incipiat, vel desinat tempus non sequitur processus in infinitum, quia tempus incipit per vltimum non esse, & desinit per primum non esse, sicut motus, & si sit sermo de temporibus istis, quæ in re habet reperiuntur in quolibet motu possumus dicere, quod illa duo instantia, quæ sunt intrinsece imitativa, & terminatiua istorum temporum sunt instan-

tia temporis primi mobilis dicendum esset non esse instans aliquod reale, sed imaginarium. Similiter dicendum terminatio in quo est primum non esse motus, sed possumus aliter dicere, quod sicut in quolibet motu dantur duo mutationes esse, sicut etiam in quolibet tempore duo instantia terminatiua extrinsece, quorum alterum est vltimum non esse illius temporis, alterum vero primum non esse.

Sed vltimo obijciat aliquis contra nostram sententiam, tempus est mensura motus, sed ratione mensuræ, id est quod dicat relationem rationis ad intellectum, qui certificatur per illam: ergo tempus est ens rationis. Respondetur imprimis quod hoc argumentum non magis probat de tempore quod sit ens rationis quam de quacumque alia quantitate, cum quilibet etiam alia quantitas sit mensura substantiæ, vel alterius quantitatis. Respondetur ergo pro omnibus (ut diximus) in capite de quantitate) quod aliud est loqui de mensura formaliter secundum quod dicitur quantitate connotando aliquam relationem rationis ad intellectum, qui certificatur de mensurata, aliud vero est loqui de mensura materiali: omnis ergo mensura formaliter, prout mensurat connotat istam relationem rationis, tamen non est de essentia quantitatis, quod sit mensura, & sic non est de essentia temporis, sed quod sit radix. Vnde dimanant talis proprietates scilicet habere partes sibi extensionem. Vnde sit quod tempus secundum suam rationem est quantitas, & ens reale, sed prout mensura est includit hoc ipsum, & aliquid aliud, connotat scilicet relationem rationis (ut diximus) & idcirco sicut alie quantitates sunt entia realia, ita & tempus.

ARTICVLVS. III.

Vtrum definitio temporis posita ab Arist. sit bona.

De

Definitio temporis tradita ab Arist. est hæc, scilicet numerus secundum prius, & posterius. Contra quam definitionem obijcio. primo, tempus est de genere continuorum: numerus vero est quantitas discreta; ergo male in definitione temporis ponitur numerus. Secundo cum dicitur in definitione temporis, quod sit prius, & posterius, vel est sermo de priori, & posteriori spatij, vel de priori, & posteriori motus, vel de priori & posteriori ipsius temporis, non primum, quia prius, & posterius spatij sunt permanentia: at vero partes temporis sunt successiue: ergo, &c. non secundum, quia motus, & tempus sunt diuersæ quantitates: ergo habent diuersas partes ac per consequens partes temporis non sunt prius, & posterius intelliguntur, partes temporis sequitur, quod tempus definitur per se ipsum.

Tertio obijcio contra istam definitionem, sicut tempus mensurat motum, sic etiam mensurat quietem: ergo sicut ponitur in definitione, quod sit numerus motus debuit etiam addere, quod sit numerus quietis.

Pro explicatione huius definitionis aliqua fundamenta iacere oportet, quorum primum est, quod motus quatuor modis est diuisibilis, ut diximus. 3. Physic. i. secundum diuisionem subiecti, quæ admodum albedo, & alia accidentia corporalia diuiduntur ad diuisionem subiecti, sic etiam motus, qui subiektatur in toto composito media quantitate, sicut alia accidentia corporalia. Secundo modo motus est diuisibilis ad diuisionem spatij, quia ratione dicimus maiorem esse motum quando quis mouetur à Compluto Tolet. quam vsque ad Curiam Regis Philippi, quia spatium est maius illud quam istud. Tertio modo motus diuiditur secundum propriam successionem, quæ continuatur mutans esse, & correspondens spatio, quia ratione motus habet distinctam diuisibilitatem ab omnibus alijs quantitatibus. Quar-

to est diuisibilis secundum durationem, & tempus quo mensuratur, quia ratione dicimus motum esse vnus horæ, vel dimidiæ, ex his quatuor diuisibilitatibus tertia solum est essentialis motus: sed prima, & secunda præsupponuntur: quarta vero consequitur ad diuisibilitatem propriam motus.

Ex quibus patet quomodo motus dicatur quantitas perse, & per aliud, & etiam accidentaliter: dicitur enim quantitas per se secundum, quod est diuisibilis. Tertio dicitur tamen per aliud, quia hæc diuisibilitas intrinseca causatur ex alia, scilicet ex diuisibilitate spatij, vel latitudinis in termino acquisito per motum: dicitur etiam per accidens, quia diuisibilitas temporis, & diuisibilitas subiecti est accidentalis motus: scilicet illa, quæ est ex parte temporis est accidens proprium, illa vero, quæ est ex subiecto est accidens commune. Vnde sicut albedo est quanta per accidens accidenti communi ratione subiecti, ita motus est sicut actio est quanta per accidens ratione temporis accidente proprio, sicut etiam motus: sed differt motus ab istis, quia illa nempe albedo, & actio non habent aliam propriam rationem quantitatis: motus vero habet aliam propriam, & intrinsecam in quo conuenit cum linea, quamuis differat ab ea, quod linea ita intrinsece est quanta, quod non præsupponat in subiecto aliam quantitatem: at vero motus præsupponit aliam (ut vidimus) nempe diuisionem spatij. Ex nota quod tam linea quam motus præsupponunt subiectum, scilicet substantiam, quamuis motus præsupponat subiectum quantum, in quo etiam differt à linea: tamen per diuisibilitatem spatij, quia iam motus differt ab omnibus accidentibus quantitatibus, quod dictum est de motu suo modo intelligendum est de tempore. Nam etiam est quantum intrinsece, sed præsupponit aliam quantitatem in subiecto scilicet extensionem, motus.

As

Quare

Quare sit secundum fundamentum, quod de ratione tēporis est, quod sit quædam duratio, & hæc est propria, & intrinseca diuisibilitas illius. Sed nota quod duplex est duratio: alia est tota simul, & æternitas: ergo tempus ex natura sua est duratio, non tota simul: sed fluens hinc habet, quod præsupponat aliam priorem diuisibilitatem, scilicet extensionem ipsius fluxus, vel motus, & hæc est causa quare indefinitione temporis ponitur motus.

Tertium fundamentum sit, quod duplex est numerus: alius est numerus numerans: alius numerus numeratus, numerus numerans solet diuidi, ita quod sumatur aliquando pro intellectu, vel apud ipsa, quæ numerantur: aliquando vero pro ipsa quantitate discreta, quæ est forma, quæ aliquid dicitur numerabile, & sic sumitur propriè numerus numerans, quemadmodum albedo est forma, quæ res dicitur alba, ita iste numerus est forma, quæ res dicitur numerata. v.g. tres, vel quatuor. Unde iste numerus est vnus per se ad speciem quantitatis discretæ: numerus vero numerans est res, illæ quæ enumerantur. Quare non est alicuius speciei prædicamenti: sed cuiuscumque potest esse, quia res cuiuscumque prædicamenti possunt numerari: impossibile est iste numerus numeratus aggregatum quod ex multis prædicamentis.

Sed est notanda sub diuisione istius numeri numerati, nam aliquando res istæ, quæ numerantur sunt actu distinctæ à parte rei absque operatione intellectus: aliquando res istæ sunt indistinctæ secundum rationem, ut quando enumeramus partes continui. v.g. dicimus hic esse tres vinas panni, ex quibus constare potest quomodo in definitione temporis ponatur numerus: non enim sumatur pro numero numeratæ, sed pro numero numerato, quia reperitur inter partes continui, scilicet inter partes motus, cum enim tempus sit mensura motus dicitur numerus motus, id est mensura motus

secundum quod habet diuersas partes prioris, & posterioris.

Sed dubium est. Verum tempus sit numerus motus actiue sumpus, vel potius passiuæ; quod est dicere cum indefinitione temporis ponatur numerus eo quod est mensura motus. Vtrum intelligatur quod sit mensura actiua motus, vel potius ipse motus, prout mensuratur Perey. loco citato. 12. ca. 2. secutus est Græcos expositores, & dicit intelligi debere de mensura passiuæ, ac vero Auerro. quem sequuntur Latini omnes de mensura actiua debere intelligi. Sic tamen mi videtur probabilior sententia Latinorum, quod scilicet tempus definiatur per hoc, quod sit mensura actiua motus. Primo quoniam Arist. probans, quod tempus sit numerus motus facit hoc argumentum id, quod metimur plus, & minus est numerus: sed tempore metimur maiore, vel minorem motum: ergo, &c.

Ex quo sequitur, quod Arist. intelligat definitionem de mensura actiua. Secundo quia quamuis habeat vtrumque; scilicet quod sit mensura actiua, & passiuæ sicut quælibet alia quantitas, ut diximus capite de quantitate: tamē respectu motus tempus non est mensuratum: sed mensura: sequitur ergo cum in hac definitione dicatur numerus motus debet intelligi de mensura actiua, & passiuæ.

Sed arguit Perey. quia esse mensuram actiuam non est de ratione quantitatis, ac per consequens, nec de ratione temporis: ergo, &c. Tum etiam, quia mensura actiua relationem videtur connotare quam quantitatē, sed respondeatur ad hæc, quod nec mensura actiua est de ratione quantitatis: sed solum ex parte suæ: atque adeo hæc definitio quomodo cumque intelligatur, siue de hac, siue de illa mensura non est essentialis. Sed descriptiua, & sicut mensura actiua connotat relationem ita etiam mensura passiuæ, quamuis de formali neutrum istorum sit relatio. Arguit secundo quia tempus est numerus numeratus: ergo non est

in mensura actiua, sed passiua. Resp. negando consequentiam, quia quamuis numerus numeratus se habeat respectu numeri numerantis: tamen potest se habere actiue respectu alterius, & sic tempus est numerus passiua: tamē mensura actiua motus.

Vnde ad primum in principio positiū patet solutio, dicendo quod numerus, qui est species quantitatis discretę, est numerus numerans formaliter, id est ipsa quantitas discreta, & iste non ponitur in definitione temporis, sed numerus numeratus, qui est omnino idem cū re, quę numeratur iste est continuus cū numerantur partes continui, & quoniam in proposito motus, & eius partes sunt continuę numerus ille, qui est, tempus est continuus. Sed obijcies quemadmodum in tempore reperiantur plures partes, quę numerantur sic etiam in qualibet quantitate: ergo non est maior ratio, quare definatur tempus per numerum, quam quęlibet, alia quantitas. Respondetur negando consequentiam. Nā quęlibet alia quantitas mēsurat aliam in quantum id, quod mēsuratur: sibi coęquatur, nam habita ratione, quod sit aliqua diuersitas inter partes eius quod mēsuratur, at vero tempus hoc habet proprium, quod mēsurat motum secū dum, quod in illo reperitur illa diuersitas partium, quę fluunt, & refluant, & ideo ad deuotandam hanc diuersitatem in tempore dicitur, quod sit numerus id est mensura motus secundum quod in illo sunt distinguibiles partes, quędam priores alijs.

Ad secū dum respondetur, quod prius & posterius in ista definitione debent sū mi secundum durationem, & hac ratio ne sicut linea mēsuratur secundū longitudinem, & superficies secundū latitudinem: sic tempus per durationē, nec sequitur definiri idem per idem, sicut, nec ista definitio est idem per idē, linea est diuisibilis secundum longitudinem, quamuis enim definitio secundum rem

dicat idem, quod definitum: tamen secū dum diuersam rationem.

Ad tertium dico, quod quies non mēsuratur tempore per se, sed per accidens ratione motus, & hoc dupliciter. Primo quia quies est priuatio motus. Vnde dicitur aliquid tanto tēpore erat aptū moueri. Vel secundo, quia tēpus semper est intrinsece in aliquo motu, & ideo mēsurat illam motū per se, quietem vero nō nisi extrinsece, & per accidens. Vnde si nō esset motus, quamuis esset quies non esset tempus, & ideo in definitione tēporis nō est opus addere, qd sit numerus quietis.

ARTICVLVS. III.

*Quid est illud, quod tempus
metitur, & cuius mensura
ponitur.*

Sensus quęstionis est, quid metiatur tempus in motu, & in alijs reb⁹, quę illi subiiciuntur, vt hoc intelligatur premū constituendū est durationem rectā nihil aliud esse, quā extensionē seu motum, quādam existentiam. Dixi extensionem, quoniam si res aliqua vno tantū tempore existeret, & si haberet aliquomodo durationē: at certe non proprie quippe cū duratio videatur esse productio, quędam, & continuatio eius esse, quod res quęq; accipit cū procreata est. Dixi existentiam, quoniam duratio diuersum, quid est ab essentia rei: est enim natura ipsius existentia a qua proinde, non res sed sola ratione differt: quod enim duratio diuersa sit ab essentia rei, inde perspicuum est quod rei essentia abstracta sit ab esse, & non esse cum in definitione non exprimitur. Deinde cum essentia non suscipit magis, & minus: duratio autem suscipit magis, aut minus, & non mutata essentia potest res maiorem, vel minorem habere durationem, quod autem re non differt.

rat ab existentia, inde manifestum est, quia idem est quærere quandiu duret res aliqua, quod quærere quandiu res illa existat, & idem dicere rem aliquam esse brevis, aut longæ existentie, quod brevis aut longæ durationis? Præterea, sicut se habet extensio quantitatis ad quantitatem, ita se habet duratio existentie, & rei ad existentiam, cum duratio sit quasi extensio, quædam ipsius existentie: sed extensio quantitatis non differt re à quantitate, vt per se notum est: ergo nec duratio differt ab existentia. Postremo si existentie, & duratio essent duæ res inter se diuersæ possunt saltem diuina virtute separari, at fieri non potest, vt separentur. Hinc enim fieret vt res aliqua duraret in ætando, & tamẽ non existeret, vel contra, vt existeret, & tamen carentet omni duratione: reliquitur ergo durationem re non differre ab existentia: sed esse quendam eius modum sola ratione distinctum, quomodo ratio existentie in eo consistit, vt res sit actu extra suas causas: hoc enim significat existere extra causas actu esse, quanto autem tempore sit res longæ, vel breui non includitur in ratione existentie, duratio. n. significat, extensio ipsius existentie, ac velut quandã eius modum. Porro causa existentie sola est forma, vt docet Aristot. 2. de animo cap. 4. & 5. Metaph. capit. 8. duratio vero non solũ ex forma procedit: sed multo magis ex bona dispositione: materia ex remotione. Item extremarum impressio- num contrariorum, & ex adiunctione rerum convenientiam, quæ rem tuerentur: atque conferantur: per spicuum ergo est durationem distingui ratione ab existentia. Deinde constituendum est res alias esse per manens, alias successiuas inter quas: hoc est discrimen, quod in successiuis qualis est motus tam existentia, quam existentia in fluxu quodam modo sit, idcirco sit diuisibilis in partem priorem, & posteriorem: at vero in permanentibus essentia, & item

existentia sit tota simul non enim approbanda est eorum sententia, qui arbitrantur nullam rem creatam habere esse per manens, & totum simul, hoc enim aiunt esse proprium Dei, res enim creatæ suam existentiam habent, quasi in continuo fluxu, & vt ipsi loquuntur in perpetuo quodam fieri, quod ita persuadet esse cuiusvis rei creatæ conseruatur à Deo: sed conseruatio non videtur aliud esse, quam continua, quædam creatio & productio ipsius esse. Vnde D. Thom. 1. parte. quæstione. 99. articulo. 2. ait Deum conseruare res omnes, quia semper dat illis esse, ita concludit esse cuiusvis rei creatæ semper dum res est fieri, ac fluere à Deo, ac proinde non est totum simul. Hæc sententia absurda est, & refellitur multis argumentis ab Henrico grandensi Collib. 5. quæstione. 11. videtur enim eadem esse cum opinione Eracleti, & aliorum quorundam Philosophorum qui aiebant res omnes continenter labi, & fluere, nihilque vel momento temporis in eodem statu manere, contra quos disputat Aristoteles. 4. Metaph. & certe quæuis nulla esset alia ratio ad horum sententiam confutandam, quam quod tollitur totum genus rerum permanentium ab omnibus Philosophis concessum ea profecto satis esset, quod vero adferunt ex conseruatione facile diluitur, nam vt ait Diuus Thom. 1. par. quæst. 104. artic. 1. conseruatio non est noua actio: sed conseruatio actio: sed conseruatio ipsius primæ, qua Deus de lit esse, quæ conseruatio sit sine motu, & tẽpore hæc D. Th. si ergo illa conseruatio sit sine motu, & tẽpore, non erit in ea prius, & posterius, nec habebit partes successiuæ finitæ, sed erit ipsum esse totum si simul semper. His constitutis tribus assertionibus rem totam propositam explicabimus, quæ ab Aristot. cap. 12. posita sunt.

Prima assertio est, tempus per se primo meretur motum non solum ratione essentia, quia motus secundum se

se totum in successione positus est: addit tamen Arist. in eodem loco tempus, ita metiri locum, ut prius unam partem metiatur, & illa postea repetita totum conficiat motum, ubi dubitatio est, ut oporteat tempus hoc modo metiatur motum. Respondet Philopponus eo in loco causam esse, quia, ut ait Arist. in 10. Metaph. 2. oportet mensuram, & mensuratum esse eiusdem generis. Quod si obijcias tempus metiri unam partem motus: cum tamen non sit eiusdem generis. Respondet duplicem esse mensuram, alteram coniunctam alteram adiunctam: coniuncta est illa pars rei quae geninota rem totam metitur: adiuncta vero est quae alia externa mensura, adconiunctam oportet esse eiusdem generis cum eo cui accommodatur: adiunctam autem non oportet, & ita pars illa motus cum sit mensura coniuncta erit eiusdem rationis: tempus vero, quod est mensura separata, non est necesse ut sit eiusdem rationis ceterum possumus, & duobus alijs tunc. Respondere melius primo, ut non ideo tempus unam solam motus partem metitur, & illam rem cum motu, quod oporteat metiri, ita esse eiusdem generis cum eo, cuius est mensura, ut si pannus fuerit mensus, & mensuram ponant esse, necesse sit ut Philopponus existimat: sed quod motus caeli aeternus est, & aeterna non possint tempore contineri nisi ratione partium, proinde tempus non potest totum simul motum metiri: sed aliquam partem, quod vero scribit Aristoteles mensuram esse eiusdem generis cum eo, quod sub mensuram cadit hunc habet, si quod metitur continuum fuerit, & mensuram continuum esse oportet: si vero deiunctum, & mensuram oportet etiam esse de iunctam. Quod si permanens fuerit, & mensura per manens sit, necesse est, & sic de reliquis. Denique si successivum mensuram etiam in successione potentiam esse necesse sit deinde, ut ideo tempus

non totum motum: sed partem aliquam metiatur quod oporteat mensuram esse minimam, ut enim denarium metiaris, non summas alium denarium, sed unitatem, nec ut deprehendam longitudinem panni mensuram corpus, quae sit equae longa, sed ultimam, pari ratione, ut diurnum motum metiare non aequalem summes mensuram; sed horam qua tamquam minima ulterius ad totum motum metiendum est, autem hoc loco observandum, ad quod ait Aristoteles in capite. 12. ad principium non solum tempus esse mensuram motus: sed etiam motum esse mensuram temporis, & spatij in quo sit, cum quo omnes consentiunt, ac in spatio quidem metitur motus longitudinum, in tempore vero motum, & durationem, est tamen discriminem inter tempus, & motum ratione mensurae, ut exponunt Simplicius Themistius, & Philopponus scribentes in eum: Aristotelis locum, & Auerro. hoc lib. & commentar. 112. & sequenti, & Albertus tractatu. 3. lib. & Sanct. Thom. lectione 19. nimirum, quod tempus sit mensura motus visus, & per se, & tamquam prius posterioris motus, tamen sit mensura temporis non visus, & per se: sed quasi per accidens, ut loquuntur Auerro. Albertus, & Graeci interpretatur, siue ratione nostri, vel quo ad nos ut ait Sanct. Thom. cum autem dicunt, & alij motum esse mensuram temporis, quasi per accidens loquuntur de mensura naturali, & ex naturae institutione, natura enim solum instituit, ut mensuram motus: motus tamen non est mensura temporis, vel spatij ex naturae institutione, sed solum ex institutione, & arte humana, ut patet ex motu horologii quod metimur durationem nostrarum actionum, & ex passu vel pede quo metimur locorum distantiam, quamvis enim habita ratione institutionis naturae motus sit mensura temporis, quasi ex accidenti; tamen quo

quo ad nos, & ex hominū instituto sermo negat motum proprie, & per se esse mensuram, & spatij, per inde, atque vlna, & eadem mensura sunt, quemadmodum enim mensura naturalis extensionis substantiæ est quantitas infinita, & inherens (vt diximus capite de quantitate) nam tanta est res vnaquæque, quanta est in hærens quantitas, vlna autem, & palmus est mensura, quasi accidente extensionis substantiæ si spectetur naturæ institutio: nihilominus tamen habita ratione institutionis humanæ censetur vlna, & palmus mensura per seipsum: ergo modo si consideretur naturæ institutio, motus est mensura temporis, quasi ex communi ac ratione nostri, & considerata, vt est humana est mensura per se non modo temporis, sed etiam spatij.

Altera assertio est tempus metiri, quoque quietem, ex accidenti tamen: cum enim tempus sit successiuum, per se quidem est mensura motus, qui etiam est successiuus: per accidens vero quæstus quatenus est priuatio motus, dicitur enim aliquid toto tempore quiesuisse quia toto tempore non est motum cum moueri potuisset vel esse, quia vnius corporis quies semper est cum motu alterius corporis, quem per se metitur tempus, & ex accidenti, quietem illico existentem, scilicet per accidens dicitur tempus metiri quietem, quia id quod per se mensuræ subijcitur, debet habere duas actiones, & vt sit eiusdem generis cum mensura hoc est, vt habet similem quantitatis modum, & vt possit à mensura circumscribi: sic ergo motus per se subijcitur mensuræ temporis. Nam omnis motus circumscribitur tempore, quia quousque motu summi potest tempus maius, habet etiam motus similem quantitatis motum, sicut tempus est successiuus. Quare est illi homo geneas: quies enim per se non mensuratur tempore, quia deest illi secunda conditio: non enim

habet quantitatem successiuam, sicut tempus, sed tantum per accidens, quoniam habet, riorum conditionem nimiam, vt circumscribatur terminis Physicis.

Tertia assertio est, tempus est quorum mensura omnium subiectorum, quæ oriuntur, & intereunt: quamvis enim esse substantiæ sit indiuisibile, & totum simul carens omni successione (ut ante probatum est) tamen, quia incipit, & desinit, & continetur finibus temporis estque perpetuo coniunctum cum accidentibus mutationibus per quas, & gignitur, & corrumpitur, debet profecto subijci tempore, vt mensuretur, & hæc est sententia. Diui Tho. prima parte quæstione decima articulo quarto ad tertium & Durandi in secundo, distinctione prima, quæstione sexta, volunt etiam tempus non solum metiri motum, & quietem: sed etiam ipsum esse substantiam cum quæ generantur, & intereunt, & est plane sententia etiam Aristotelis hoc loco capite. 12. vbi scribit, quæcumque comprehenduntur tempore, aliquando sunt, & aliquando non sunt ille in tempore tamquam in mensura, itaque solum excludit à tempore res æternas, & quæ non possunt esse verè: tamen omnes generabiles subijci tempore. Obijcies mensuratum esse homogeneum, seu eiusdem rationis mensuræ: sed tempus est successiuum, & esse substantiæ caret omni successione: non ergo esse substantiæ potest tempore mensurari? Respondetur hoc argumentum concludere quidem huiusmodi non mensurari per se primo, sicut motum, quod nos etiam nos libere fateamur non concludere: tamen nullomodo per se subijci tempore, sed hac de re Paulo post non nihil etiam annotabimus.

(.)

ART.

ARTICVLVS. V.

*Vtrum in toto tempore sit
vnum instans vel momen-
tum.*

Difficile tamen intellectum est, to-
to tempore, idem esse momētum
per nullum tempus durare posse videat-
ur. Vt ergo hanc dubitationem dissol-
uamus exponendum est primum, quo
pacto in linea, idem sit punctum, & quo
pacto diuersum item, & id quod moue-
tur in motu: non enim apte possumus
explicare, quo pacto momentum sic
idem nisi illud cum puncto est immo-
bili comparemus, quod etiam Aristoti-
les fuit capere. it. cum hac de re loqui-
tur. Punctum ergo in linea duplex est
vnum externum, & alterum internum,
externum est, quod suo fluxu efficit li-
neam, vt fingunt geometræ dicitur ex-
ternum, quia non spectat ad rationem
lineæ constitutz, cum enim vnum sit,
& impartibile non potest esse in diuer-
sis partibus lineæ, quare non continua-
bit partes lineæ, neque potest esse ter-
minus lineæ, quia linea, vt minimum
clauditur duobus punctis, & hoc pun-
ctum est in tota linea, quam efficit suo
fluxu: internum est, quod terminat li-
neam, estque copula partium lineæ,
quod sane non est vnum: sed duo actu
quibus linea clauditur, & infinita po-
test, esse, quia linea infinitus diuidi po-
test, diciturque interna, quia in defini-
tione lineæ collocat quia linea est quid
continuum, cuius partes copulantur ad
punctum, tum vt termini, tum vt nexus
partium lineæ. Nam linea continua
est, & continuum definitur cuius par-
tes communi nexu copulantur. Item
quod mouetur dupliciter spectari po-
test primo vt res quædam est; deinde vt
aliter, atque aliter se habet in isto mo-
tu, vel vt lapis primo vt lapis est confi-

derari, potest deinde vt modo est in hac
parte spatij, modo in illa, si quod moue-
tur spectetur primo modo vnum est, &
idem re ipsa in toto motu, secundum
autem secundo modo aliud est; atque
aliud videtur, nunc esse hic: nunc vero
illuc, atque hæc diuersæ existentiz ei-
us quod mouetur in diuersis partibus
spatij sunt illa, quæ vulgo dicuntur mu-
tata esse, quæ ad motus rationem spe-
ctant, vt motum terminent, & conti-
nuunt. Ex his Analogice potest facile
intelligi vnum esse re ipsa momentum
in toto tempore, & infinita ratione
differentiz. Nam vt punctum sic, & mo-
mentum duplex est, vnum internum,
& alterum externum, externum est,
quod suo fluxu efficit tempus, dicitur-
que externum eo quod ad temporis ra-
tionem non pertineat quippe cum, nec
terminet tempus, nec sit vinculum par-
tium temporis: internum vero est, quod
terminat tempus, & copulat partes tem-
poris quatenus quantitas continua est,
si igitur de momēto externo sermo sit,
prima sit assertio.

Prima assertio, illud vnum est in toto
tempore, quod præter Arist. rationem
sic persuaderi potest, vel momento suc-
cedit proximè aliud momētum, vel pars
aliqua temporis momento momentum
proximè succedere fieri non potest, quo-
niam nulla temporis pars potest simul
tota existere, cum tempus successione
consistat. Sequitur ergo vt sit in toto tē-
pore vnū & idem re ipsa momentum,
hoc autem esse existentia primi cæli, qua-
tenus in quodā fluxu posita est, vt punctū
quando mouetur post se relinquit lineā,
sic existentiam parti cæli continenter
fluens causa est temporis: hæc autē exi-
stentia ex sua natura est vna numero in
toto tempore, sicut & id quod mouetur
in toto motu: at spectata, vt in continua
quodam successione posita est alia atq;
alia, & id quod mouetur diuersum est,
vt est in diuersis partibus spatij, quod si
de intermomento loquamur.

Sit secunda assertio, non est vnum tantum momentum, sed multa duo quidem terminantia quamlibet partem finitam temporis, & infinita potestate, quæ partes temporis copulant; ac quæ hæc nihil aliud sunt, quam indiuisibiles modulæ, quas existentia suo fluxu efficiunt. Nam vt tempus sequitur rotam motum, sic momentum sequitur mutatum esse, vt enim tempus est duratio motus, sic momentum est duratio mutati esse, ac mutatum esse durationem quandam habet indiuisibilem quandoquidem, quod mouetur in continua successione positum est, nec in aliqua parte statim aliquando sistit alioquin quiesceret. In tertium: ergo momentum est impartibilis mora existentie primi celique mutati esse mensura est, sicut tempus etiam motus. Ex his colligitur contra dictum, quæ videtur esse in Arist. nam cap. 10. dixit momentum non metiri tempus, & hoc cap. 11. asseruit momentum metiri tempus, illic enim loquitur de momento interno hic vero de momento externo: dicitur autem metiri tempus, vel quia suo fluxu efficit tempus, vt punctum lineam vt sagitta geometrice, vel quia ex cognitione momenti vnus in cognitionem temporis, sicut ex eo quod mouetur in cognitionem motus, atque propositam questionem. Ita soluit Sanct. Thom. 1. p. quæst. 10. art. 4. ad secundum & ibidem Caie. & in opusculo de instantibus cap. 2. & 3. & ita etiam sentium Capreolus. 2. sententiarum distinct. 2. quæst. 2. art. 1. & art. 3. ad secundum & ad alia argumenta contra secundam conclusionem & Ferr. hoc lib. quæst. 6. & certe vix potest intelligi, quod Arist. scripsit in cap. 11. de tempore compositi momenti nisi huiusmodi duplex momentum constituatur. Vnde de Simplicius hoc lib. commento. 109. & Auerr. com. 109. & 104. illud plane, & in tempore agnouerunt Scotus vero tertio Meth. c. 3. exponens Arist. qui eo loco ait in tempore esse multa momenta,

scribit quod hoc loco ait Arist. esse in toto tempore vnum momentum intelligendum esse, non numero; sed specie Simplicius inquit loco citato vnum, non res: sed subiecto nam semper est in subiecto.

ARTICVLVS. VI. Vtrum tempus pendeat ex anima, & quomodo?

SVB obscurum per difficile est intel-
lectu tempus ab animo pendere, ita vt cōsulro tollitur: primum enim si ita sit, nihil distabit ab ente rationis: at cum tempus sit quantitas non potest esse ens rationis, non igitur, vt sit, tempus opus est animo. Deinde licet animus nihil cōsideret tunc cælum mouetur, & succellione: atque fieri non potest vt cælum succellione moueatur, quin statim sequatur tempus, cum nihil aliud sit, quam duratio motus primi cæli. Sequitur ergo vt tempus sine vlla animi cogitatione esse possit. Huic dubio sic quidam Resp. in tempore inquitur duo continentur, vnū est velut materia, scilicet partes motus; alterum velut forma, scilicet numerus: id ergo quod in tempore est, vt materia sine animi cogitatione coheret. Nam si intellectus nihil consideret tū erit motus, quod vero est vt forma sine animi cogitatione esse non potest, quod ita persuadet rerum quæ numerari possunt, quædam per manent, vt lapides, qui neque vt sint pendent ex animo, neque vt aliquo numero contineantur, licet enim motus intellectus numeret lapides: tunc & erunt lapides, & aliquo certo numero continebuntur, quia ad rationem numeri numerati in rebus per manentibus non spectat, vt res actu mensurentur, sed vt numerus possit: quædam vero sunt quæ non permanent, sed existunt in successione, ita vt repugnet illis habere partes simul coherentes, & in his vt sit aliquis numerus necess-
se est,

se est, vt sit actu mensura, quæ partes præteritam, & futuram apprehendat, & eas veluti cogitatione conseruet, quoniam rerum huiusmodi partes nullo modo simul esse possunt sine cogitatione. Sequitur ergo vt licet tempus sine animo numerante habeat fundamentum in re, nec sit prorsus figmentum quatenus est motus, tunc vt numerus, quæ est perfecta, & absoluta ratio temporis non sit nisi mens numeret, ac primæ rationi obiectæ sic. Resp. tempus non esse ens rationis: sed verum ens rei: est enim velut natura cui intellectui tribuitur, vt sit vniuersa alterum sic dilatur, vt fateatur sublata cogitatione fore cæli motum, ac proinde fore tempus: sed tantum ratione materiæ, ex quo non sequitur vt tempus sit secundum suam absolutam, & perfectam rationem sine animo naturæ, sine animo numerante numerus esse non potest, & hæc est perfecta ratio temporis: hæc quidem sententia probabilis est, eamq; videtur tueri Auerr. hoc loco cõment. 109. & 131. illi etiam fauet D. Tho. solutione 15. Boetius tamen vt referunt Themistius, & Simplicius omnino fuit in contraria sententia, hoc est tempus nullo modo requirere animum, vt sit quoniam licet animus non cogitet, & res tunc mouentur, & sunt in tempore, quæ sententia ideo solum reprehendit, quia tollit definitionem temporis.

Mihi probatur mediâ sententia, quæ est Philopponi Themistij, & Simplicij, qui refert Alexandrum: aiunt enim cap. 14. vbi ex ponuntur, quæ ab Arist. proposita sunt tempus quidem aliquo modo perdere ex animo cum sit numerus motus, & numerus habet respectum ad id, quod numeret: numerum tamen esse in duplici differentia, hoc est, vel actu, vel potestate, & numerus actu numeratus respicit animum actu numerantem: quia autem non est actu numeratus: sed potestate respicit etiam animum potestate numerantem. Ad naturam igitur temporis non pertinet, vt sit numerus actu me-

suratus: sed absolutum, vt dicitur numerari, ideoq; tempus est perfectio, & absolutum secundum suam rationem, etiam sublata actione numerantis, & adhuc dubie est sententia Arist. vt potentia quicquid dixisset sublato numerante, numerum esse non posse statim subiunxit numerum esse, aut illud, quod mensuratur, aut mensurabile ipsum, & includit tandem prius, & posterius esset in motu: tempus autem esse habet, vt manantia sunt. Vnde perspicuum est iudicio Arist. ad rationem temporis non pertinere, vt sit numerus motus actu mensuratus: sed esse factus, vt numerari possit, & in hæc sententia, vt ego arbitror, est etiam D. Tho. si attente legatur potestq; id ita esse demonstrari his rationibus. Primum, tempus est numerus motus primi cæli: motus autem primi cæli non pendet ex nostra intelligentia: igitur neq; tempus: quod si motus ille pendeat ex intelligentia mouente, quæ etiam vocari solet anima cæli: pendebit quidem ex illa, & tempus: non tamen, vt numerus est: sed quia sublato motu tempus esse non potest, deinde vt sit tempus perfectum satis est esse momentum copulans præteritum, & futurum, vt etiam aduersarij fatentur: igitur sine animi cogitatione est tempus perfectum secundum nostram naturam. Propositio ita probatur, nam esse perfectum nascitur ex actu, tunc enim res perfecta exitum actum suum adeptæ est: sed actus alius est permanens, vt candor & frigus: alius successiuus, vt motus, & ita esse rerum permanentium est ista existere, vt habet partes simul coherentes esse: tamen rerum, quæ fluunt est ista existere, vt naturales prius habent partes simul coherentes: sed in vno influxu consistant, quæ propter secundum naturam suam perfectus sit, non opus est, vt partes habeat, quæ simul sit: sed factus est vt sit aliquid impartibile, quod continuit præteritum, & futurum: si enim hoc factus non esset profecto, neq; motus esset perfectus secundum suam naturam sine

Aa 5 animi

animi cogitatione, vt patet in quo multae sunt res simul existentes. Huc etiā pertinet ad argumenta in principio, posita & eam primā responsio non satisfacit, nā vt in vniuersali respectus ipsam vniuersitatem illa estens ratio nis, quia nihil est sine animi cogitatione sic in tempore. Fides propriam temporis rationem nō esse sine cogitatione sequitur, vt id quod tempus est sit omnino ens rationis, licet sine animi cogitatione motus existat, quia motus non est cōpus: sed numerus motus, quem dicis, nullo modo esse sine cogitatione; neq; etiā secunda solutio tollit difficultatem, nā si concedas sine cogitatione esse momentum copulans prae teritum, & futurum necesse est fatearis sine cogitatione tempus esse perfectum, quia vt dictum est res successiua, hoc differt a permanente quae res permanens non sit nisi eius partes simul existant: res tamen successiua non requirat, vt partes simul sint: sed fat est vt existat id, quod vinculum est partium prioris, & posterioris, quod autē Aristoteles ait tempus sine anima esse non posse duobus modis explanare possumus: primum, vt quemadmodum lignum, quamuis partes actu habeat tamen illae, quia continuatae sunt non possunt actu esse in aliquo numero nisi mens sit, quae numeret illasque comparet, sic etiā licet tempus partes actu continuat praeteritam, & futuram copulatas momento: tamen illae nullo modo poterunt aliquo numero contineri, nā quod non existant: sed quia continuatae sunt nisi mentes simul apprehendant, inuicemque distinguat verum non spectat ad rationem temporis, vt eius partes sic actu numerentur: sed satis est vt numerari possint quamobrem tempus sine mentis cogitatione perfectum erit: deinde vt quāuis tempus ex mentis cogitatione non pendeat, ita vt sine ea esse non possit: pendeat tamen pro vt actu est numerus, & mensura motuum, hoc est pro vt actu ad motum motiendos applicatur, nā & si tempus

ex sua natura sit numerus, & mensura: motus tamen actu nō metitur motum, nisi motui applicetur: vt autem applicatur opus est anima, velut etiam vlna est mensura longitudinis: tamen nisi longitudini applicetur, non potest eam metiri, nā conditio sine qua, mensura nō metiretur est applicatio, at nō pertinet ad rationem temporis, vt actu applicetur, quare poterit tempus sine cogitatione esse perfectum. Ex his patet etiam solutio aliarum duarum rationum quamquā capite 10. probauit Arist. non esse tempus quia non coherent partes: ea enim, quae in successione perficiuntur partes simul non coherent.

ARTICVLVS. VII.

Vtrum tempus sit vnum tantum numero, & in quo primo sit?

IN hac re est sententia antiquorum, quam videtur sequi Sot. in hoc lib. & Caiet. 1. p. q. 10. quod tempus sit solū vnum numero, quae etiam sententia videtur esse S. Tho. loco citato, & Arist. hoc cap. 14. qui laudat sententiam illorum Philosophorum, qui dicebant non multiplicari tempora, quamuis multiplicentur circulares. Vnde in cōlo ponenda sunt plures circulationes, & vnicū tantum tempus: ergo sequitur non esse plura tempora.

Sed rationibus arguitur. Primo tempus est mensura motus: sed solum est vnica mensura, motus scilicet duratio primi mobilis: ergo vnicum tantū est motus. Minor probatur, nam mensura debet esse certissima regularis, & vniformis, ad hoc, quod per ipsam certificemur de mensuratione: sed solum duratio, quae est in motu, id est mobilis habet istas conditiones: vt constet: ergo solū ista duratio est tempus, ac per consequens est vnicū tantū tempus. Secūdo si tempora essent plura, maius

me,

me, quia in quolibet motu esset suū pro priū & intrinsecū tēpus: sed hoc est falsū; ergo, &c. Probo minorē nō est in quolibet motu pri^o, & posterius: ergo nō est in quolibet motu tēpus. Minor rursus probatur, quia solū motus localis per spaciū: ergo solū ille habet prius, & posterius. Consequentia tenet, quia prius, & posterius motus causantur à spatio. Tercio tempora distinguuntur per motus: ergo æqualis esset distinctio inter tempora, & motus: sed motus sunt diuersorum generum, nam quædam est ad quantitatem alter ad ubi, &c. & tamen tempora non possunt differre genere, quoniam tempus, & species quantitatis, & solum ponitur in illo genere, ergo, &c.

His non obstantibus notandum est, quod dupliciter potest usurpari tempus: vno modo pro duratione successiua, quæ est in motu, alio modo pro duratione, nō quacumq;: sed vniformi, & quæ sit aliarū mensura. Sit ergo prima cōclusio, in vnoquoque motu est intrinseca duratio, qua sit tēpus. Probatur primo testimonijs Arist. qui in tex. 3. dicit tēpus ubiq; esse, quia ubiq; est motus: ergo sentit tēpus esse intrinsecū vnicuiq; motui, nec valet solutio si dicatur tempus est ubiq; extrinseca denominatione, quia hac ratione vna diceretur esse ubiq; 2. tex. 113. dicit, quod sicut septenarius diuiditur in plures septenarios, sic tēpus in plura tempora quid clarius, & in eodem tempore dicit tēpus esse numerum cuiuscūque motus: sed ratione hoc ipsum cōfirmari potest, quia tēpus est numerus numerans: sed numerus numeratus distinguitur per distinctionem rerum, quæ numerantur (vt constat;) ergo distinguitur tempus iuxta dispositionem motuū, qui mensurantur.

Sed vrgentius sic argumentor, in quolibet motu est assignare prius, & posterius intrinsecū: ergo in quolibet motu est tēpus. Consequentia tenet, quoniam motus est prius, & posterius motus. Antecedens probatur, quia quilibet motus in-

trinsecū est successiuius: ergo quilibet illorum habet intrinsecū vnam partē post aliam, ac per consequens remouet. Tercio, si cessaret motus cæli, vt cessauit tēpore Iosue, & manerent alij motus maneret tēpus: ergo non solum est tempus in motu primi mobili: sed etiā in quolibet motu. Dices, quod tunc maneret tempus in motu illo, qui esset magis regularis. Contra quia per hoc, quod aliter motus cesset nihil ponitur in his motibus inferioribus: ergo si cessante motu primi cæli in his intrinsecū tempus. Contra similiter erat, sicut si nunc Deus faceret aliud corpus cæleste magis regulare, & vniforme in pio motu, quam istud nihil auferet à motu isto, qui nunc est ergo esset in illo intrinseca duratio absq; vniformitate.

Sit secunda conclusio, tēpus quod est mensura vniformis aliarum durationū solum est vnum numero, & substituitur in motu primi mobilis. ¶ Pro cuius conclusionis intelligentia nota, quod sæpe diximus quod mensura est duplex alia extrinseca: alia vero intrinseca est in eo quod mensuratur, siue vt partes eius qua ratione partes lineæ mensurant totam lineam, siue vt accidens eius qua ratione quantitas, quælibet mensurat totam lineam, siue vt accidens, siue qua ratione quantitas, quælibet mensurat substantiam in qua est: mensura vero extrinseca, quæ non est in eo, quod mensuratur aliquo modo ex his quando dicit quod mensura debet esse certa vniformis, & regularis de mensura solum extrinseca est sermo, non de intrinseca, nam per mensurationem intrinsecam non certificamur de mensurato: sed per extrinsecam: hæc autem extrinseca est duplex: quædam est ex iustificatione hominum, vt vna: alia vero ex natura rei: Qua ratione est intelligenda nostra conclusio de mensura extrinseca, quia non negatur quodlibet tempus esse mensuram intrinsecam sui motus, quamuis non sit regu-

regularis, & vniformis: sed solum est sermo de extrinseca, nam ex natura rei habet duratio primi cœli, quod sit mēsurā extrinseca aliarum durationum, & motuū. Quod probatur primo, quia ille motus est velocissimus, ac per consequens eius duratio est vniformis. Secūdo quia est motus causæ vniuersalissimæ inter omnia corpora. Tercio, quia est perpetuus. Quarto deniq; quia est notissimus sui ratione sensibilibus accidentium, scilicet luminis, quod diuersimode apparet propter diuersitatem motus. Vnde hac ratione dicitur in scriptura: quod luminaria cœli sunt Deus, vt essent in signa, & tēpora id est vt per ipse cognosceremus motum primi cœli, & eius durationem, ac tempus.

Sed obijcies potius motus cœli, & eius durationem per aliam mensuramus, scilicet per horas horologiorū, &c. Respō. quod hoc est per accidens, & quo ad nos quia sic oportet diuidi durationē cœli, vt à nobis cognoscatur: at vero ex natura rei est cōtra motus cœli, & eius duratio mensurat motus horologiorum.

Ex his facile est soluere argumenta in principio posita ad primū ex auctoritate S. Tho. Resp. quod ille solum vult quod sit vnicum tempus quod sit mensura aliorum vniformis vt probatum est à nobis in secunda conclusione, & nō negat, quod in vnoquoq; motu sit intrinseca propria duratio.

Et idem dico ad auctoritatem Arist. quod etiam laudat sententiam antiquorum, qui ponebant vnicum esse tempus, quod esset cœterorum omnium mensura, vel dico quod Arist. tantū dicit, quod in cœlo sit vnicum tempus, & vnica duratio quamuis sint plures circulationes non autem loquitur de durationibus aliorum motuum.

Ad primam rationem iam patet solutio, quod scilicet loquendo de mensura extrinseca qua mensurantur omnes motus est solum vnica: tamen præter hanc est duratio intrinseca cuicūq; motui, quæ

quidem non est magis vniformis quam motus cui inest, & hoc est tempus.

Ad secundam etiam rationem etiam patet solutio, quod in quodlibet motu est intrinsicē prius, & posterius, quæ sumitur ex ordine ad latitudinem, spaciū vel terminū, qui per talem motum acquiritur, sicut est intrinsicē in quolibet motu successio propter eandem rationem.

Tercium argumentum petit, vt explicemus quomodo distinguantur durationes istæ, & tempora, quæ sunt intrinseca ipsis motib; & in hac redico primo quod quamuis motus distinguantur genere non tamen durationes ratio est, quia duratio non sequitur ad motum secūdo quod in reductiue in prædicamento terminis: sed quod est reductiue in prædicamento quantitatis: at vero sic omnes motus sunt eiusdem generis: ergo & duratio etiam viuicūq; motus est prædicamenti quantitatis.

Sed dubium est virū differant specie saltem istæ durationes, nam videtur, quod sic. Primo, quia motus etiam differunt specie secundum rationem extensionis: ergo & durationes, quæ sunt proprietates illorum. Secundo, quia alias sequeretur de eo accidentia solo numero distincta esse in eodem subiecto sicut si moueatur aliquod corpus simul augmentatione, & motu locali vnicuiq; isto rum motuum est intrinseca propria duratio: ergo sequitur, quod sint duæ durationes eiusdem speciei in eodem subiecto. Tercio, quia saltem duratio motus primi cœli differt specie ab alijs quoniam illa est regularis, & vniformis alia vero non.

Hic tamen non obstantibus oppositū docet expresse hoc loco Aristot. tex. 132. qui dicit, quod tempus diuiditur in plura tēpora sicut ternarium in plures ternarios: sed plures ternarii non differunt specie: ergo nec tempora ad primū possumus negare cōsequens, quod scilicet motus differant specie secundum quod sunt in genere quantitatis: sed solum differunt

ferunt specie, vel genere in quantum ponuntur reductiue in prædicamento, ubi ponitur terminus. Nam ut sic est eadem differentia inter motus, qui est inter terminos. Vel secundo dico, quod licet motus differant specie: non tamen, tempora, quia tempus est proprietas omnium motuum secundum rationem genericam, motus scilicet pro ut successius est, & quamuis proprietas subiectorum diuersorum, quæ dimanant ex ultimis differentijs eorum differant specie: quando subiecta differunt: non tamen proprietates illæ conueniunt illis secundum rationem genericam, sicut visus in homine, & in equo sunt eiusdem speciei, quoniam sequitur naturam hominis, & equi pro ut conueniunt in ratione generica communi, & ita dicendum est in proposito de durationibus, quæ sunt in motibus diuersæ speciei.

Ad secundum Resp. quod non est in conueniens duo accidentia solo numero distincta esse in eodem subiecto dummodo subiectum, quo fit diuersum, & quia diu ratio ista subiectatur in ipsa substantia medio motu, ita quod motus est subiectum quo ideo possunt esse durationes solo numero distinctæ in eodem subiecto, quod medijs tamen motibus diuersis.

Ad tertium dico, quod motus regulares, & non regulares possunt esse eiusdem speciei essentialiter, quamuis habeant accidentia diuersa speciei (ut dicemus in 5. Physico.) & hoc modo duratio motus primi cæli, & aliorum est eiusdem speciei, quamuis illa sit regularis, & vniformis: alij vero non item. Sistat hic, Philosophus addiscens, nec ultra fas est, ut prore dicatur in hoc libro.

SECUNDA PARS

questionis, De naturalis entis motus mensura, quod est tempus in communi, & in ordine ad alias durationes consideratum?

SI bene memini, cap. de quantitate in Logica, propter distictam quantitatis in communi cognitionem, opus fuit prius singulas species (quoniam a posteriori) percurrere, ut ex earundem conuenientia facile ratio generica, & communis colligeretur. Hæc ergo ea dem serè methodo seruata in præsentem, necessum fuit prius in particulari, essentiam temporis elucidare, ut postea melius eiusdem ad alias durationes combinatio fieret, omniumque simul una ratio cognosceretur: de quo quinque mi-

hi se obolerunt disputanda. Primum in quo tempus differat ab alijs durationibus? Secundum si in qualibet re creata sit sua intrinseca duratio: idem secundum rem cum existentia illius? Tertium si duratio in communi recte diuidatur in successiuam, & permanentem? Quartum si durationum distinctio sumatur ab existentia, & modo existendi? Quintum & ultimum utrum inter omnes durationes de sur una ut aliarum mensura. Hæc omnia propter perfectos in Philosophia posita, & adiecta sunt.

ARTI-

ARTICVLVS. I.

*In quo differat, tēpus ab æuo,
& æternitate, & tēpore,
discreto, & vtrū oēs res
creatę mensurētur tēpore?*

NOtandum est in principio, tres esse durationes in rerum natura ex cōmuni omnī sententia, scilicet æternitas, æuum, atq; tēpus, quos quidem sic distinguit Perey, quōd æternitas sit duratio mensurans res, quæ nō habēt principium, & finem: æuum vero mensurat res, quæ non habent finem: habent tamen principium: tēpus deniq; est mensura eorum, quæ habent principium, & finem. Et si obijcias illi: quare ergo non est in alia quarta duratio, quæ mensureret res, quæ non habent principium: habent tamen finem, Resp. quod quia nulla est res habens finem, quæ careat principio: solus enim Deus optimus maximus est sine principio: sed & ipse iam est sine fine: at vero multa sunt, quæ carent fine, & habent principium, vt Angeli, & anima rationalis: sed tamen, quamuis in hoc bene Pereyra: non tamen sufficienter distinguit inter has durationes, nam constat ex sententia Aristotelis tempus fuisse ab æterno: imo, & secundum aliquos Theologos potuit Deus facere, & tempus, & motus ab æterno: & tamen tunc tempus non haberet principium, nec finem, & non esset æternitas. Tum etiam secundum opinionem D. Thom. visio beatifica cuiuscuq; beati mensuratur æternitate, & tamen habet principium, & non implicat etiam habere finem: sit ergo differentia, quas Perey, ad ducit inter has durationes nō sunt omnino verę, præter quā q̄ sunt accidentales.

Dicendum ergo est, omīssis multis sententijs, quōd istę durationes distinguantur, vt docet S. Th. penēs hoc, quod æternitas mensurat rem, quæ est omni-

no inuariabilis, cā secundū esse, quam secundū operationē, qualis est Deus cum mensurat res quaslibet inuariabiles secundū esse: variabiles tamen secundum operationem, quæ est anima rationalis, Angelus, & cælum secundum suam substantia: tempus deniq; res vtrūq; modo inuariabiles sunt, & motus.

Hic ergo ita suppositis circa præsentē quæstionē fuerunt aliqui, quos refert Perey, cap. 6. & Henr. quolib. 5. q. 11. qui existimabant res omnes creatas tēpore mensurari, quorū sententia cōfirmari potest ex sententia, & doctrina Aug. 8. super Gene. cap. 12. explicās quomodo creaturæ, & p̄deant à Deo inquit, q̄ res omnes pendent ab eis, sicut aer in sua illuminatione à Sole, qui nunquā est factus lucidus: sed semper sit lucidus: semper ergo creatura quā diu est sit à Deo: sed fieri mensuratur tēpore, ergo & esse cuiuscumq; creaturæ. Et confirmatur, quia cōseruatio nihil aliud est, quā continuatio actionis, qua res producit: sed actio, qua aliquid producit de nouo mensuratur tempore, vel in instanti: ergo & cōseruatio: sed quā diu res creata existit cōseruatur: ergo mensuratur tēpore quā diu existit.

Sed in hac re certū est, vt separem⁹ certa ab in certis motū omni tēpore mensurari: sed patet ex dictis, quia tēpus mensurat res variabiles: sed motus in sua ratione includit variationē: nō hoc ipsum quod est moueri, est variari: ergo motus tēpore mensuratur. Si autē obijcias, q̄ motus cæli ex opinione Arist. est infinitus sine principio, & fine, ac per consequens mensurari nequit. Resp. q̄ quāuis infinitū secundū se totū nō possit mensurari: potest tñ secundū partes, (vt diximus cap. de quantitate) & ita ex Arist. quælibet circulario motus cæli mensuratur tēpore, quamuis omnes nō dicantur simul mensurari, quia de quantitate omnium non potest aliquid certificari.

Sed dices secundo, mutationes instantaneas nō mensurari tēpore: ergo, &c.

Reli

Ref. verū esse istas mutationes non mensurari tēpore: tamen in instanti tempore; & sic motus successiuus tempore tantum mensurantur; instantanea vero mensuratio instanti.

Adeo verū est hoc, quod dicemus motū omnem, vel mutationē tēpore mēsurari, aut in instanti, quod etiā motus Angelorū dicendū sit tempore, vel in instanti etiā mēsurari. ¶ Quāuis tempus illud sit diuerſe rationis ab isto, siue sit discretum, siue continuum: de quo tamen non est loc⁹ disputādi. ¶ Duo ergo sunt in ista quest. alterū est Deū rerū generabiliū, & corruptibiliū. An mēsurantur tēpore? Alterū vero de esse rerū incorruptibiliū. Et vt ab hoc secundo incipiam⁹ sit prima concl. esse permanēs, & aliarū omniū creaturarū corruptibiliū mēsuratur quo: probatur manifeste, quia esse permanens in corruptibiliū nō mēsurat tēpore, quādoquidē est omnino immutabile, nec dependet ā motu, qui est variabilis. Tū etiā non mēsuratur eternitate, vt cōstat, quia Angeli, & creaturę omnes incorruptibiles habent operationes variables; ergo ā sufficiēti partū numero, & ex definitione cui constat, qd mēsuretur xpo. Contra hoc cit argumētū, quia vbicūq; est prius, & posterius, est tēpus: sed in duracione quā mēsurat esse Angeli reperitur prius, & posterius: ergo, &c. Probatur minor vt si Deus producit nūc vnū Angelū, & cras aliū ille dicere prior: iste vero posterior. Ref. qd quāuis cū in se nō habet prius, & posterius: coexistit tñ in tēpore nō, in quo est prius, & posterius. Vnde vnus Angel⁹ diceretur prior alio, non in ordine ad propriā mēsurā: sed in ordine ad nām extrinsecā denominationē, quia scilicet coexistit tēpore, qd habet prius, & posterius. Quā ratione etiā dicimus Deū suis se abetere nōcū tñ in Deo nō sit pręteritū: sed tantū coexistit eternitas omni tēpore pręterito, & futuro. Et hoc est fortis, qd ait Bon⁹. in 2. d. 2. q. 2. cū habere prius, & posterius sine innouatione, quā

si nō habeat in se: sed extrinseca denominationatione, & quo ad nos per ordinē ad tēpus nostrum. ¶ Sic secunda cōclusio est se rerum generabiliū, & corruptibiliū mēsuratur tēpore. Et probatur ista cōclusio, omne id, qd dependet natura sua ā motu mēsuratur tempore, sicut, & ipse motus tēpore mēsuratur: sed esse generabiliū, & corruptibiliū pendet ā motu primi cōli; ergo mēsuratur tēpore.

Et cōfirmatur in vnicuique ipsum esse substantiale perpetuo cōsistit in variatione, quę sit actione caloris naturalis; ergo in ipsis magis patet ipsum esse mēsuratur tempore. ¶ Si dicas tēpus est mensura successiua: ergo nequit mēsurare res permanentes: sed esse generabiliū, & corruptibiliū est permanens; ergo, &c. Ref. qd aliquid mēsurare tēpore ita dupliciter, vno modo primario, & immediato, & hoc modo mēsuratur mot⁹: alio vero modo secundario, & mediate, & hoc modo mēsuratur ea, quę dependent ā motu. Vnde esse rerū generabiliū, & corruptibiliū quādiu transmutatur secūdu nutritionē, vel diminutionē solū mēsuratur tēpore extrinsece: sed ratione motus primi cōli ā quo depēderet: at vero quādiu durat mutatio vel dimanatio, vel alia quęcūque actio substantialis intrinsece mēsuratur tēpore ratione illi⁹ actionis.

Superest Ref. ad argumētū pro illorum sententia factū, qui putabūt omnes creaturas mēsurari tēpore, & ad sententiam Aug. facili⁹ est sensus verborū ipse enim nihil aliud vult quā qd res omnes dependent ā Deo in fieri, & in cōseruari. Vnde xpsm cōseruari appellat ipse perpetuo fieri: sed tñ quāuis fieri ipsum in principio mēsuretur tēpore, quia est mutatio: tñ cōseruari nō mēsuratur tēpore, quia essentia vero nō est mutatio: sed sola actio sine mutatione, & sic patet solutio. Ad cōfirmationē dico, quod cōseruatio est continuā actio: non tamen pro vt mutatio est: sed pro vt productio termini, & ideo in principio illa productio tempore, vel instanti mēsuratur

prope-

propterea quod in principio dicitur variationem: postea vero dum cōtinuatur nō mensuratur tempore, nisi sit cōseruatio rerum generabilium, quæ dependet à motu: cōseruatio vero Angelorum, & aliarum rerum in corruptibilia nō est huiusmodi, & ideo hæc non mensuratur tempore.

De qua re videndus est in Theologia late Magist. Zumel 1. p. quæst. 10. per varios articulos, & 2. tom. à quæstio. 50. etiam per varios articulos iam de specie h^o mot^o in particulari Videdū restat lib. 5. sequenti. Sed dubitabis quid sit tēpus discretum?

Hoc nihil aliud est, quam duratio sine successione, habens termini principium, & finem ex natura sua, & coexistens durationi diuisibili, saltem imaginariæ: hoc tempus discretum componitur ex instantibus in quorum vnoquoq; durat entitas aliqua omnino indiuisibilis, & tota simul: quæ tamen corruptibilis est, & per tale instans coexistit durationi diuisibili, saltem imaginariæ; aliās enim quod componitur ex huiusmodi instantibus non coexistet durationi diuisibili illa enim ratio quod indiuisibile additum indiuisibili non facit maius non minus militat hic, quam in alijs indiuisibilibus hac duratione durant multæ species Angelicæ, & etiam nostræ, quæ sunt totæ simul indiuisibiliter, & quædā aliæ entitates corporæ: quæ ramen per manent aliquādo inuariatæ sine eo quod earū esse sit aliud, & aliud vt docet Sor. 2. d. 2. quæst. 4. Duran. quæst. 6. Henr. q. 11. Henor. quodli. 5. quæst. 13. Dices omnia corruptibilia sunt in continuo motu: ergo eorum duratio est successiua. Respondeo non esse illas in cōtinuo motu saltem secundum omnes suas entitates, q̄ manifestus est in inanimatis, nec video cur calor vt oclō non posset, secundum quod calor est cōseruari totus simul coexistēs alicui temporis: atq; adeo eius duratio tunc non erit intrinsicē successiua. Resp. quidam, quod entia cor-

ruptibilia, licet nō semper mutentur substantialiter: semper tamen sunt ex natura sua subiectæ corruptioni substantiali, & id sufficit, vt semper durent duratione successiua. Contra quia dum entitas aliqua perseverat inuariata nō datur in illa prius, & posterius: ergo per se loquendo pro tunc natura durat duratione successiua. Hæc enim requirit essentialiter dari prius, & posterius in re illa cuius est talis duratio: solutio vero prædicta tantum arguit, quod entia corruptibilia sunt capacia durationis successiue: non tamen quod semper durent tali duratione: sed enim quod vt derur tale tempus discretum requiritur, quod vna duratio sit immediate post aliam. Hæc pars conclusionis est contra quosdam asserentes corruptibilia omnino durare tempore continuo, non modo quo ad motus, quibus mouentur: sed & quo ad esse substantiale hi referunt pro se S. Tho. 1. p. quæst. 10. art. 4. & 5. & de potentia quæstio 5. art. 1. ad secundum, & art. 4. ad quintū Albertus quæst. 3. de cōiuis: sed certe si tantum volunt, quod corruptibilia ratione suorum motuum durant tempore cumq; absolute sint motui subiecta, ideo absolute dicuntur temporalia Arguentum quod pro se afferunt id opinantes, quia corruptibilia si non mensurantur duratione successiua: ergo æuor consequens est omnino falsum (licet verum putauerint Scot. & forte Henr.) ergo & antecedēs. Res. negando sequelā, quia vt patet ex dictis æuum est duratio omnino necessaria ab intrinseco: at tempus discretum, & eius instantia sunt durationes defectibiles: tota fere ista doctrina de tempore discreto, & eius instantibus colligitur ex S. Tho. 1. p. quæst. 53. art. 3. & 12. quæst. 113. art. 7. ad quintum. Iam de instanti temporis discreti patet, ex supradictis, quod sit duratio permanens: de instanti vero temporis cōtinui, quod sit totum simul constat cum sit omnino quid indiuisibile: tantum, ergo superest probare, quod sit duratio, quod

facit

latius videtur constare ex eo quod negari non potest aliquid existere posse. & non durare: sed aliquid potest existere vnico tantummodo instanti: ergo instantis est propriè duratio, licet respectu temporis sit quid indiuisibile omnino cōtinuum, & terminatum illius, atq; adeo non sit tempus differt hoc instans ab instanti temporis discreti, quia hoc coexistit durationi diuisibili solum imaginariū: illud vero nequaquam ex dictis facile quibus colligitur vno nē, an tempore, an in instanti durent entitates ordinis supernaturales, vt gratia charitas, lumen gloriæ, visio beatifica si semel cognouerit illarum naturam, quam explicare Theologicum negotium est.

ARTICVLVS II.

Utrum in qualibet re creata sit sua intrinseca duratio, & idem secundum rem cum existentia illius?

Conclusio affirmatiua debet esse certa, scilicet quod in qualibet re creata, est sua intrinseca duratio, quæ est idē secundum rem cum existentia rei: ab illa: tamen sola ratione ratiocinata distincta.

Prima pars conclusionis Gregor. 2. distinctione 8. quæst. 1. & Ochan, & Nominalium Iand. quæst. 22. & Simplitij, & est eorum qui dicunt in quouis Angelodari suum æuum. Ita Durand. 2. distinctione. 2. quæst. 5. Caiet. 1. p. quæst. 10. Capreolus, & alij Thomistæ. S. Bonauent. 2. distinctione 2. quæstio. 5. Henr. quodli. 11. quæst. 11. Sonci. 12. Merha. quæst. 55. & est fere omnium communis: omnes enim fateantur in vnoquoque Angelodare propriam & intrinsecam durationem licet (vt infra dicam)

ergo sic de nomine. Vtrum quæuis illarum sit dicenda æuum; & similiter est quæstio. Vtrū quæuis duratio rei corruptibilis sit dicenda, æuum, ergo. Hæc conclusio primus à Tol. ex Aristotele 4. Phisico. 11. vbi ait tēpus est quid consequens motum, vt sic, & 4. Phisic. 14. textu 130. ait tempus vbiq; est in terra, & in mari, & in cælo, quia vbiq; motus est, & omnia sunt in tēpore sicut in loco. Sed posset Responde. quod tempus vbi est, quia vbiq; haberetur præmanibus duratio primi mobilis ad mensurandos omnes motus, vt si vna aliqua vna cuius volenti mensurasse prælo esset, vere diceretur esse vbiq;: vrget tamen id, quod ait Aristoteles tempus esse seu habitum motus, & non restrinxit ad motum primi mobilis. Confirmatur, quia text. 132. ait tempus esse numerum cuiusuis motus: sed non loquitur de numero numerante vt ipse faretur: ergo de numerato; sed hic intrinsicè, & inhæsiue est in numeratis: at idem omnino non potest inhære pluribus: cum ergo motus numerati plures sint erunt in illis tot durationes inhærentes, & ibidem ait tēpus dici vnum, quo pacto septenarij plures hominum & lapidum, & c. si simul sint dicuntur plures materialiter formaliter vero vnus, & idem: sed hi septenarij non sunt vnus numero: sed specie: ergo similiter tempora, & aliarum durationes. Confirmatur, quia vt docet Augustinus. 11. confessione 23. in illo prælo Iosue 10., & Ecclesiast. 48. cessauit motus Solis, & Lunæ, & tamen non dubium est quin tunc fuerit duratio in alijs motibus: ergo duratio non est intrinsicè, sed in vno, vel in altero: sed in omnibus, quæ existunt hæc duratio intrinseca est eodem modo intelligenda collocatio intrinseca nitur à quibusdani quam, supra impugnauit sic tamen nunc pro exemplo. Vnde sicut locus intrinsecus est quædam repletio spatij imaginarij idest destructio positionis priuationis loci intrinseci, sic etiam

dicendum est de duratione intrinseca, & sicut concipimus vnum ens habere maiorem locum intrinsecum, quam aliud, quia magis quasi extenditur per spacia imaginaria, sic vnum concipimus durare plus alio, quia plus quasi contrahitur per imaginariam successiōnem, & ita etiam concipimus mundum fuisse possibile per centum, vel mille annos ante sui creationem, qui anni imaginaretur, similiter si Deus annihilaret mundum, & iterum illum reproduceret posset esse intermedia maior, vel minor successio imaginaria inter reproductionem, & annihilationem, & hoc sit primum argumentum pro quo vis enim ens existens habet suū locum proprium, & intrinsecum independentem à loco alterius: ergo similiter suam durationem, &c.

Quia certe sicut omnia entia sunt alicubi, ita sunt aliquando, nec est ratio cur primum magis: quam secundum habeant per rationem intrinsecam. Præterea negari non potest quin in Deo sua duratio, scilicet æternitas sit intrinseca: nec enim est in alio, (vt infra dicam quæstione 20. articulo primo,) & est entitas realis, vt ostendi, articulo primo: similiter negari non potest quin in aliquo ente in corruptibili sit intrinseca duratio æterna, similiter negari non potest quin in aliquo ente corruptibili sit intrinseca duratio temporalis: omnes enim hæ durationes (vt dixi) reales sunt: sed non est maior ratio cur vnum ens existat, & duret duratione intrinseca, quam aliud: ergo, &c. Præterea spatium, seu latitudo vnius cuiusque motus distinguitur ab spacio, & latitudine alterius: atque adeo habet suum prius, & posterius proprium, & distinctum à priori, & posteriori alterius: sed motus habet suum prius, & posterius à priori, & posteriori spatio, & tempus habet à priori, & posteriori motus ergo quot sunt spatia, seu latitudines, tot sunt motus;

atque adeo tot durationes temporales, & eadem ratio est de alijs durationibus. ¶ Confirmatur, duratio confertur ad motum, & sic, nam quia talis, vel talis motus est: ergo quia motus habet suam propriam durationem.

Hinc infero durationes aliquas duratæ posse sibi esse contiguas, quales sunt partiales durationes formæ expulsiæ à materia, & formæ illi succedentis in eadem materia. Vnde Durandus, secunda distinctione secunda, quæstione sexta, enim quinta & sexta quando vero aliqua forma perficitur, eo pacto perficitur etiam eius duratio, & non dicitur alia, & alia duratio.

Secunda pars conclusionis est Sancti Thomæ prima parte quæstione. 10. articulo secundo dicentis Deus est sua duratio, quia est suum esse: nulla autem res creata est sua duratio, quia non est suum esse, & articulo sexto ait æternum non est suum esse rationem dictam, quia non est suum id esse. Idem sentit Sonein. quinto, quæstione 56. Capreolus secundo distinctione secunda, quæstione quarta, vbi Scotus idem sentit de æuo: non tamen de tempore. Ratioque eius est, quia partes temporis non correspondent proportionaliter partibus motus, nec contra (vt statim dicam) probatur conclusio, quia ex eo quod aliquid intelligatur existens, intelligitur durans seculum, quia alia entitate distincta realiter ab existentia: ergo, &c. Vnde infero tot esse durationes, quod existentias, atque adeo materiam primam in opinione Sancti Thomæ non habere propriam durationem distinctam à duratione formæ, licet sit res durans distincta, & argumenta, quæ contra hoc fieri possunt eadem omnino sunt cum his, quæ proposuimus quæstione tertia ad demonstrandum materiam primam habere propriam existentiam.

Tertia pars conclusionis est Aristotelis

tellis, & omnium antiquorum, quia lo-
quuntur de tempore, vt de accidenti mo-
tus, & certè videtur id probabilius, &
facilius, quàm oppositum & primo, quod
duratio distinguatur ab existentia ratio-
ne ratiocinata videtur certum, duratio
enim creata constituit prædicamenta
quando ad existentiam non petit prædi-
camentum distinctum ab eo in quo po-
nitur essentia. Et præterea quia duratio
Dei, scilicet eius æternitas est quod-
dam attributum distinctum ratione no-
stra ab existentia. Sed iam proba dura-
tionem creatam distingui ex natura rei
ab entitate, & existentia, cuius est illa
duratio, quia licet corpus per eandem
rem, scilicet per quantitatem sit quan-
tum, & locatum inter se: scilicet quan-
titas, & locus distinguuntur ex natura
rei: inuariata enim quantitate, & qua-
uis alia entitate datur motus ad locum:
ergo similiter, licet per eandem enti-
tatem existat, & duret: tamen dura-
tio ex natura rei distinguitur ab existen-
tia. Præterea potest contingere, vt mo-
tus habentes æquales partes in ratio-
ne motus: habent tamen inæquales
partes durationis, & e contra, vt Ver.
Gra. si duo calefiant, vt sex alter ve-
locius: tardius vero alter, vel vnus, vt
sex, alter vt quatuor: æquali tamen ve-
locitate dices, licet id ita sit loquendo
de duratione extrinseca: secus tamen
de intrinseca, nam huius rot dantur
semper partes, quod dantur partes mo-
tus, nec plures, nec pauciores, siue mo-
tus sit tardior, siue velocior in ordine
ad durationem extrinsecam, scilicet
quantitas vna, quia est magis rarefa-
cta coexistat maiori loco extrinseco,
saltem imaginario, non ideo habet plu-
res partes quantitatis, quam alia quati-
tas, magis densa, licet hæc nõ coexistat tã
eũ loco extrinseco. Hęc solutio non om-
nino mihi displicet: posset tamẽ contra il-
lam obijci, quia negari non potest, quin
dum quantum rarefit amplius mutetur

in se aliquo modo intrinsecè acquiren-
do aliquem modum, quem antea non
habeat: ergo similiter motus, qui in-
trinsecè plus durat, & coexistit maiori
successioni extrinsecæ, saltem imagi-
nariæ aliquem modum acquirit plus,
quam alter: qui non tantæ durationi
coexistit. Conclusio est contra Soncin.,
qui scilicet tenet nullam durationem
distingui ab existentia plus, quam ratio-
ne nostra, & contra Scorum qui defen-
dit id de æuo, licet non de tempore pro-
pter vltimum argumentum proximè à
nobis propositum inquit concludere de
tempore: sed non de æuo.

ARTICVLVS. III.

*Utrum duratio in commu-
ni rectè diuidatur in suc-
cessiuam, & perma-
nentem?*

CONCLVSIONEM negati-
uam tenent Gabriel secundo distin-
ctione secunda, quæstione prima, Ochã,
quæst. 10. dicentes durationem ita esse re,
quæ durat: vt tamen connotet successio-
nem in se, vel in alio cui coexistat, vel co-
existere possit: probant id ex nostro mo-
do concipiendi, quem nuper explicui. Vnde
inferunt omnem durationem creatã
(quæ sola mensurabilis est) mensurari
nostro tempore; idem Aureol. apud Ca-
preol: 1. d. 9. quæstione secunda. Vnde
infert in Deo non esse durationem, quia
in illo nulla est successio: pro hac opinio-
ne sic arguor primo, si daretur ali-
qua duratio omnino permanens, ea de-
beret esse tota simul: ergo inter ea, quæ
tali duratione durant fieri non posset,
vt vnum duraret plus alio; nec vt vnum
duraret plus, minus vè secundum se
Bb 2 ipsum

ipsum. Probat̃ur, quia in duratiōe omnino p̃manenti non datur magis, & minus: sed consequens est omnino falsum: ergo & antecedens. Probat̃ur, quia aliās: ergo Deus non plus duraret, vsq̃ue in istud nunc, quam durauerat vsq̃ue ad principium creationis mundi: sed hoc consequens est falsum, quia in istud nunc durauit totum, quod durauit vsq̃ue ad principium creationis, & adhuc amplius, quia coexistit annis, qui p̃terierant à principio creationis vsq̃ue nunc: ergo. Secundo ergo duratio qua durat entia in corruptibilia quā tum ad suam substantiam: erit duratio p̃manens, & tota simul: ergo in instanti creationis habuit ver. gra. Angelus totam durationem sibi possibilem secundum suam naturam: ergo fieri non potest, nec per diuinam potentiam, vt non habuerit illam durationem: ad p̃teritum enim non datur potentia; tunc sic Angelo est possibilis duratio, quasi non ab æterno saltem per multos plures annos imaginarios durauerit ante instans suę creationis, & qua daret in æternum: ergo Angelus durauerat antequam fuisset creatus: ergo exiit ante sui creationem. Et p̃terea, ergo non potest fieri, vt non habeat durationem æternam à parte post. Probat̃ur, quia tota hæc duratio est illi possibilis, & totam illam haberet in illo instanti, atq̃ue adeo sequitur, quod non possit annihilari à Deo.

Conclusio affirmatiua, quia esse abstrahit à successiuo, & p̃manenti: ergo & duratio cum hæc sequatur naturam, cuius est, facit nos non satis apprehendere posse durationem diuturnam nisi concipiendo in illa successiōnem aliquam, saltem imaginariam, scilicet non satis concipimus, quo pacto aliqua substantia indiuisibilis coexistit corpori seu spatio imaginario diuisibili nisi concipiendo in illa quasi partes quasdam (vt dixi articulo primo) sic

etiam sunt aliquę durationes indiuisibiles, quę vere habent totum suum esse simul qualis est duratio cuiusuis entitatis inchoandiuisibilis, licet non tantis concipiamus: quo pacto sint diuturnę, & coexistent durationi reali seu imaginarię diuisibili nisi concipiendo in illis quasdam, quasi partes. ¶ Confirmo, quia locus intrinsecus abstrahit à loco extenso, & in extenso: locus enim intrinsecus rerum spiritualium, etiam si per illum repleant, & destruant multum spatium imaginarium: indiuisibilis tamen omnino est: locus vero corporum diuisibilis est, & extensus: ergo similiter loquendū est de duratiōe, nam sicut in loco se habent extenso, & in extenso, ita in duratiōe se habent successio, & p̃manentia: quę tamen successio non opus est diuisibilis sit quantitatiue, nam etiam in acquisitione entitatis spiritualis datur duratio successiua (vt dicam infra) & motus intentionis, vt sic durat duratiōe successiua: & tamen est indiuisibilis quantitatiue, vt sic tam ipse, quam eius duratio qua ratione duratio successiua non est species, quantitatiue: eius enim diuisibilitas non opus quod sit quantitatiua, vt dixi.

Ad hæc argumenta. Respondeo, quod sicut Deus, & omnes substantię spirituales per entitatem spiritualement, atq̃ue adeo omnino indiuisibilem possunt coexistere locis extrinsecis, seu spatijs imaginarijs diuisibilibus, vt Deus coexistit maiori spatio, quam Angelus, & vnus Angelus maiori, quam alter & vnus, atq̃ue idem nunc maiori nunc minori, & tamen talis locus est omnino in extensus totus in toto, & totus in quauis parte, sic etiam Philosophandam est de duratiōe, nam (vt supra dixi,) sic se habet duratio spiritualis respectu extrinsecę duratiōis diuisibilis, vel realis, vel imaginarię, quo pacto se habet locus spiritualis respectu

Quia loci extrinseci diuisibilis realis, vel imaginarij. Vnde sicut in rebus spiritibus coexistere, vel posse coexistere maiori spacio diuisibili non prouenit ex eo quod habeat plures partes loci: sed ex eo quod habet locum talis nomine, & perfectionis ut sit destructiuus maioris spacij imaginarij, & similiter sicut Deus est sapientior Angelo, non quia diuina sapientia habent partes: sed quia est altioris rationis iuxta supradicta sic durat amplius, non per successionem: sed per hoc, quod eius duratio ex natura sua est destructiua maioris durationis imaginariæ nostro modo intelligendi: sed ut expressius loquar maioris priuationis ipsius durationis, & ita Deus non plus durat intrinsecè usque in istud nunc, quam ante mundi creationem durauerat, licet coexistere durationi extrinsecè nostri temporis, cui non coexistereat, proportionaliter loquendum est de alijs durationibus permanentibus, & ita patet ad primum.

Ad secundum concedo primas tres consequentias duratione intrinseca Angelij. Ad reliqua fateor Angelum in instanti creationis habuisse omnem durationem intrinsecam, quo ad esse substantialem sibi possibilem secundum suam naturam: sed nego reliquas consequentias, quas facile quicuis infirmabit constituendo illas in materia de loco intrinseco: illa tamen duratione omnino indiuisibili potest Angelus coexistere maiori, & minori durationi extrinsecæ, saltem imaginariæ, & ita potuisset coexistere maiori durationi imaginariæ apperte ante, & posset modo annihilari à Deo, & tunc non coexistere futuræ durationi extrinsecæ, nec vel reali, nec vel imaginariæ, quia tota illa duratio Angelij, licet fuerit à Deo simul tota recepta: potest tamen conservari, & non conservari. Obijcies contra has solutiones: ergo recte dixerunt Gabriel, & Ochan, quia omnis duratio connotat successionem. Nego

consequentiam: duratio enim permanentis non connotat ex natura sua ullam durationem extrinsecam, cui coexistat: sed talis coexistentia accidit illi durationi.

ARTICVLVS. III.

Utrum durationum distinctio, sumatur ab existentia?

B Reuter conclusio sit, durationum distinctio, quo ad substantiam, & modum sumetur ab existentia, & modo existendi rei cuius est.

Quæ colligitur ex Sanct. Thom. 1. parte, quæst. 10. articulo 4. & 5. & articulo 6. ad secundum & manifestius ex prima 53. tertio corpore sine, & ad primum ubi docet tempus continuum Angelicum non esse eiusdem rationis cum nostro, iam explico conclusionem, sicut duplex est demonstrationum distinctio, (ut dixi in posteriori) alia desumpta ex substantia præmissarum constituentium demonstrationem alia ex modo demonstrandi, quo pacto quæ à priori sunt in Philosophia naturali ab his, quæ sunt in Metaphysica differunt omnino quo ad substantiam: conueniunt tamen specificè in modo demonstrandi à priori. Contra vero demonstrationes in eadem scientia una à priori, & altera à posteriori secunda aliquos non differunt specie, quo ad substantiam: differunt tamen quo ad modum. Præterea sicut calefactio & refrigeratio, ad generatio differunt specie quo ad substantiam: conueniunt tamen in illo modo essendi ab, & in. Sed contra calefactio actio, & calefactio passio non differunt quo ad substantiam: differunt tamen specie in illis rationibus essendi ab, & in, hic etiam durationes quædam differunt quo ad substantiam, & conueniunt

ueniunt in modo, quædam. Contra V. Gra, detatio qua durant corpora incorruptibilia in suo esse substantiali differt specie quo ad substantiam à duratione qua durant entia spiritalia in suo esse substantiali: quis enim dicat durationem spiritualem, & durationem corporeum esse quo ad substantiam eiusdem speciei: tamen quo ad modum videntur omnino eiusdem rationis; & utriusque conuenit definitio xui sub quo non videntur contineri distincti modi durationis. Hoc pacto in alijs durationibus Philosophandum est.

Infero ergo primo, omnem durationem successiuam differre à permanente, ad semper quo ad substantiā: semper tamen quo ad modum. Prima pars probatur, quia duratio qua durat V. G. calor ut octo dani permaoet immutatus, & ea quæ durat dum successiue fit non differt specie quo ad substantiam, si aut nec illi colores quorum sunt propriæ illæ durationes. Secunda pars patet ex supra dictis alijs enim modus durationis reperit in tēpore discreto alijs in continuo. Infero secundo æternitatē esse omnino, & primo diuersam tam in substantia, quam in modo quo reliquis omnib⁹, & nō diuidi in plures, nec specie, nec numero differentes, quod satis patet ex dictis. Infero tertio, infra æuum continere multas durationes specie etiam subalternas distinctas quo ad substantiam, & similiter infra tempus, tam continuum, quam discretum, & etiam infra instans huius utriusque temporis patet ex dictis quia duratio talis est nomine, quo ad substantiam quale est illud esse ad quod cōsequitur, vel cum quo identificatur: sed esse substantiale colorum materię primæ, animæ rationalis, & Angelorum sunt omnino specie distincta quo ad substantiam: ergo licet illorum di rationes conueniant in ratione sui quo ad modum: tamen quo ad substantiam sunt omnino distinctæ. Similiter operationes, seu motus successiui durantes tempore con-

ueniunt in modo, quædam sunt Angelorum, quidam animæ rationalis, quidam corporeæ, & contra hos omnes dantur multi alij distincti; atque adeo, & illorum durationes non erunt minus distinctæ, quod ita verum existimo, ut duratio hominis, & equi affirmē specie differre quo ad substantiam, & ita possunt aliquę durationes esse similiores alijs quo ad substantiam, & essendi similiores quo ad modum, ut V. G. Angelus, & Leo, sunt magis similes in existentijs, quam Angelus, & cælum: & tamen sunt minus similes in modo durationis, quia Angelus, & cælum durant æuo: equi vero durant tempore; nec mirum id videri debet: cælum enim in ratione incorruptibilitatis est similis Angelo, quā equo; & similiter materia prima est similior animæ hominis in ratione incorruptibilitatis, quam anima equi sit similis animæ hominis: absolute tamen similior est anima equi, quia est actus: materia vero est pura potentia. Quid autem sit duratio successiua, quæ est tempus, & distinctio eius à reliquis durationibus, A Eternitate, scilicet & æuo tempore discreto, & alijs dixi artic. 8. & præcedentibus hæc enim, & quæ sequuntur propter: consumatos in Philosophia posita sunt.

ARTICVLVS. V.

Utrum inter dictas durationes detur vna ut reliquarum mensura?

A Ristoteles 10. Metha. 2. & 3. hæc quæ subscribam tradidit de mēsurā. Mensura inquit maxime est cum iustumque generis primum maxime autē proprię mensura est primum in genere qualitatis id est perfectionis seu virtutis mensura

tura enim propriissime dici solet id quo quantum aliquid sit dignoscitur: non autem de ratione mensuræ. ut sit quid unum, & indivisibile id est quo utamur, ut indivisibili cui nec possit fieri additio nec subtractio ut in lineis utimur pedali seu vlna tamquam indivisibili qua ratione inter omnes mensura numeri certissima est eo, quod unitatibus est omnino indivisibilis cui nec potest quid addit aut detrahi, & ita quod mensuræ maiores sunt, eo sunt minus certe: in illis enim laret maxime, & quod additum, & quod demptum est qua ratione quo præciosiora sunt mensurabilia eo minoribus mensuris uti solemus, & addit mensuræ non semper esse unam semper numero: sed aliquando sunt plures, imo ut dicit 3. Ethicorum. 7. non in omnibus locis equales sunt mensuræ: sed ubi emunt maiores solent esse, ubi vendunt minores.

Ex his colligo primo duplicem esse mensuram uniuersæ loquendo: alteram quam mensuramus gradus perfectionis seu virtutis quam Arist. appellat qualitatem alteram quam mensuramus gradus extensionis, vel quasi extensionis quam extensionem appellat Arist. quantitatem V. G. homo à Prothagora ut refert ibi Aristot. cap. 2. dicebatur mensura coniunctorum, scilicet corporum quo ad gradus perfectionis: at vlna dicitur mensura longitudinis panni, & aliorum huiusmodi, & aliz sunt mensuræ profunditatis, grauitatis, & leuitatis, quæ dicuntur mensuræ gradum extensionis. Mensura ergo durationum est duplex alia perfectionis qua mensuramus tantummodo quam sit perfecta unaquæque duratio non quanta sit in extensione, quia extensionem non habet, alia est mensura durationis quo ad extensionem, qua mensuramus, quæ fuerit maior, quæ minor duratio, quæ prior, quæ posterior videamus inter omnes supra positas durationes, quæ quarum sit mensura, & an intensius, an extensius.

Æternitas ergo cum proprie loquendo unica tantummodo sit illa non habebit rationem mensuræ extrinsecæ, proprie loquendo: improprie tamen, sicut aliqua dicuntur æterna quantum æternitatem aliquo modo participant (ut dixi supra) dicentur etiam improprie æternitate mensurari, non quidem quo ad extensionem cum nulla in æternitate reperitur: sed quod ad perfectionem, & illa æternitas participata iudicabitur perfectior, quæ magis participat eam, quæ est æternitas per essentiam id est, quæ magis participat immutabilitatem Dei.

Inter durationes, quæ habent proprie rationem aut plures sunt cum hæ durationes, ut constat ex supradictis non habent gradus prioris, & posterioris non poterit dari mensura quantitatis, seu extensionis, & ita ex duratione unius æternitatem colligi non potest. Virum unum ex alijs æternis prior sit à posteriori alijs pluribus ne coexistere durationibus extrinsecis imaginarijs: an paucioribus: omnes enim durationes æternæ sunt perpetuæ, & æquales quantum ad coexistentiam: illud tamen æuum non erit aliud, quam duratio supremi Angeli, quod una erit supposito, quod datur vnus Angelus reliquos omnes excedens immaterialior illis, atque immutabilior. Obijcies primo, quoduis æternum est omnino immutabile in sua substantia: ergo unum non est alijs immutabilior: ergo nec mensura. Caietanus concedit antecedens: sed quia unum inquit est immutabilius alijs in operationibus, ratio assumitur ut reliquorum mensura. Sed contra, quia secundum operationes in quibus in æternis datur mutatio, & varietas non durant æterna æuo, ut constat ex supradictis. Respondetur ergo non omnia æterna habere æquale immutabilitatem positiuam, quia non habent illam æquæ perfectam. Obijcies secundo cui nam differuit hæc

F. P. de Oña, Cömen: super vniuers. Physicam Arist.

mensura perfectionis non quidem nobis qui non cognoscimus substantiam horum quaternorum, nec ipsi Angeli, qui ipsam illorum comprehendit se ipsum atque ad eam perfectionem suam perfectæ durationis, & similiter in tuendo aliud quoduis æternum in illo cognoscit perfectionem durationis illius. Resp. argumentum prouat non esse necessarium aliquam mensuram: non vero quod non sit accommodata ex se ad mensurandum, sicut homo ex se est accommodatus, ut summatur ad mensurandam perfectionem reliquorum animalium. Obijciat tertio esse mensuram perfectionis, non est mensura durationis reliquorum animalium, quod secundum est, ut constat. Resp. esse mensuram immutabilitatis esse mensuram durationis, licet aliter tempus est mensura motus seu mutabilitatis, ut nuper dixi hoc enim est mensura ipsius prioris, & posterioris, quæ reperiuntur in motu, & ita est mensura in genere quantitatis: illud vero est mensura perfectionis ipsius durationis, & ita est mensura in genere qualitatis quantitatem, & qualitatem ut explicuit initio articuli.

Hæc pars conclusionis est contra Durandum 2. d. 2. questio. 5. asserentem. Primo, quod directe, & per se sola causa alicuius rei est eius mensura, & ita ait, quod interpositio terræ inter Solem, & Lunam est mensura Eclipsis, & Deus hoc pacto est mensura perfectionis rerum omnium probat, quia per causam ipsius effectus certificatur directe, & per se quanta sit eius perfectio: at vero in directe, & comparatiue certificatur de omnibus, quæ sunt in aliquo genere per id, quod est perfectius in genere illo, quasi habens in se omnem illius generis actualitatem qualis est albedo in genere colorum, quod enim est actualius id notius est, & hoc pacto ait supremus Angelus est mensura perfectionis reliquorum: durationis vero illorum solus Deus est mensura per se, & di-

recte vnum autem æuum non est mensura comparatiua durationis aliorum æternorum, quia illud cuius duratio, & quantitas durationis est notior ex sua propria ratione quam sit ex comparatione ad alterum non mensurat per alterum, quo ad suam durationem, nec enim per illud magis notificatur: sed notior est ex se quam comparata ad alteram. Vnde infert, quod quantitas durationis æternorum non potest mensurari per mensuram vniuegeneram seu congenearum: sed per æterogeneam, scilicet per ætæpsum; quia æuum quantitas coexistit tempori induit rationem quanti in duratione, & ita dicitur, quod quiuis Angelus durauit quantum durauit motus cælorum seu tempus: sed primo Durandum, errat in hoc, quod causam durationis appellat eius mensuram, nec enim omne per quod certificatur quasi eo aptando, & comparando vnum cum alio. Secundo errat & non loquitur consequenter cum factetur substantiam supremi Angeli esse mensuram perfectionis substantialis aliorum, & illius durationem non esse mensuram perfectionis reliquarum durationum: verumtamen dicitur dum significat hanc mensuram non esse Angelis necessariam, & non esse mensuram maioris, vel minoris coexistentiam cum alijs durationibus extrinsecis saltem imaginarijs, & iam dixi.

Secundo est contra Aegyidium dicens æuum, quod est reliquorum mensura non esse in æterno: sed in æterno, sicut tempus inquit non est in re temporalis: sed in æterna, scilicet in cælo contra quem hæc ratio sufficit, quia æternitas est mensura extra omnem genus, ergo non est primum in genere æui ad eius argumentum respondens cælum esse ens temporale ratione motus, ut iam dixi.

Quæres supposito, quod æuum supremi Angeli est aliorum mensura intelligitur ne de supremo id in natura: an de supremo

supremo beato S. Greg. & S. Th. Capreol. & S. Siluef. dicunt hoc secundum, quia accidit supremum in natura peccasse, & tamen dicens esse ut aliquid illius sit aliorum mensura Duran. 2. dist. 2. q. 5. ad tertium, & alij dicunt primum, probant, quia vel consideratur perfectio beatorum divinorum supernaturalis & tunc æuum animæ Christi erit mensura vel consideratur perfectio naturalis, que certe sola videtur hic considerata, & tunc in Angelo supremo in natura erit mensura, quia ex eo quod malus sit non desinit esse in natura: ergo est omnino Theologia, idem prætermitto iudicium illius.

In tempore continuo Angelico non datur unum quod sit mensura durationis maioris ac minoris aliorum, quia nullus motus Angelicus est omnino heceterarius, & regularis nec fuit necessaria talis mensura. Dices nostrum tempus continuum erit mensura durationum successuarum ac continuarum, quæ sunt in Angelis. Respō. tempus continuum Angelicum est altioris rationis nec continetur, aut superatur à nostro tempore idem ab illo non mensuratur ex natura sua.

Idem dico de tempore discreto cum Capreolo. 2. d. 2. q. 2. ad argumenta contra tertiam conclusionem: in utroque tamen tempore, tam continuo, quam discreto Angelico potest dari mensura perfectionis, licet dixi de quo est tamen aliqua differentia, quia datur certum æuum quod sit mensura perfectionis reliquorum, eo quod est duratio omnino necessaria, & vniformis quod non reperitur in tempore Angelico, nec continuo, nec discreto.

Inter tempora continuata, quæ sunt durationes entitatum corporalium vel pendunt à corpore, quod dixerim propter motus spirituales animæ rationalis ea duratio debet accipi, ut mensura iuxta conditiones mensuræ assignatas initio articuli, quæ consequitur ad motum, qui sit primus seu perfectissimus in ratione

motus, quia sit omnino certus & determinatus, & maxime vniformis ac regularis atque adeo quasi consistens in dictis & sit minimus quantum fieri posset, & omnibus notissimus, quia mensura, quæ est communior & magis eadem apud omnes ea perfectior est, quæ conditiones nulli motui magis competunt, quam motui primi mobilis ut docet Aristot. 4. Physic. 24. quia iuxta sententiam Aristot. & communior inter Astrologos motus proprius orbium planetarum ab Occidentem in Orientem primo non sunt adeo veloces, nam Luna motu proprio non perficit materiam circulationem integram nisi in vno integro mense solutio in anno & alij alijs temporibus. Secundo non sunt adeo vniformes prima per illos difficile distingueremus dies & noctes at primum mobile quotidie absoluit integram circulationem: sed quia ipsum non est nobis, ita notum idem assumitur motus quo communius plures Astrologi dicunt moveri ortum Solis rapit à primo mobili: Sol enim est nobis maxime motus: sed quia eius motus est vnus, & continuus, idem nos vnā circulationem illius, seu potius durationem illius circulationis appellamus diem, & per eius replicationem constituimus menses, & annos: sed tunc, quia indigebamus minori mensura ad mensurandas multas minores durationes, quam sit ea, quæ coexistit vni circulationi primi mobilis, idem adinuuenimus Orologia, quorum motus diuidimus in horas & quartas horarum partes. Vnde necesse non est, ut tempus mensuras constituatur in primo mobili: sed poterunt ex hominibus institui constitui in Orologijs artificialibus tantummodo, & ita S. Th. 1. p. q. 66. art. 4. ad tertium ait, quod cessante motu primi mobilis, adhuc daretur tempus, quod posset constitui, ut mensura: merito tamen propter rationes supradictas, non modo ab hominibus: sed ab ipso Deo statutum est, ut duratio prædicta motus Solis constitueretur, ut mensura,

Sic, quod significat satis Genes. 1. ubi dicitur fuerunt luminaria, &c. & diuidunt diē à nocte, & sunt in signa tempora, dies, & annos, ubi aduerto etiam durationem motus Lunæ constitui, ut mensuram, & ita videtur Deus statuisse, ut duratio illius motus ab Oriente in Occidentem constitueret diē, & noctē, motus vero proprius Solis constitueret annum, & motus Lunæ mensem, & ita Iudæi, & Arabes suas operationes mēsurare solebant hac duratione motus proprii Lunæ utentes mensibus Lunaribus: tamen omnes gentes merito inuitantur ad mēsurandum, dicto motu Solis, quia velocissimus est regula rissimus, & notissimus. Unde Arist. tex. 115. docet, quod omnia, quæ tabescunt, senescunt, & obliuiscuntur mēsurantur tempore. Unde alij tempora diuiserunt in annum discretum, Platonium lustrum, Olympiades in dictiones, & quas Hispani vocant heras in seculum, & etiam annum. Præterea populi Arcadum diuiserunt in menses tres: Aegyptij olim in quatuor, Arcani, Græci in sex, Latini, Itali in 13. Romani initio in 10. à tempore Nummi, Pompeij in 12. à tempore Iulij Cæsaris hucusque illi duodecim menses habent illos dies, quod nunc in illis numeramus secundum Solis circulum, datur etiam diuisio in hebdomadas. Præterea dies naturalis (de quo libris de cœlo Deo dante latius dicam) diuiditur in quatuor quadrantia in horas 24. nonaginta sex puncta. 906. momen 12. 11520. & 5688. Arthomos: Astronomi vero diem naturalem diuidunt in 60. minuta diei horarum in 60. minuta horæ,

quoduis autem minusum dici, & horæ diuidunt in 60. secunda, secundum in 60. tertia, & ita in infinitum: sed de hoc alius. Sed dubium est utrum duratio creata constituat prædicamentum quando conclusio est affirmatiua (ut etiam dixi in prædicamentis questione vltima) sicut enim esse in loco per se constituit prædicamentum ubi, ita esse in tempore, quod est duratio passiva, id est aptum esse mēsurari prima mensura durationis constituit prædicamentum, quando nec contra hoc tenet Ferr. 4. Phys. q. 7. Soncin. 5. Methaph. quest. 24. dicentes nostrum tempus continuum esse quæritatem discretam, quia est numerus, & Sor. in prædicamentis cap. de quantitate quest. 2. & iuniores ibidem, & Capreol. ubi supra dicunt esse quantitatem continuam, quæ sententiæ si non intelligantur de tempore pro formali, & de tempore, quæ est mensura motus primi mobilis, & secunda sententia de tempore pro materiali falsæ sunt, & contra Arist. 5. Methaph. 12. ubi tempus numerat inter quanta per accidens, dicens tempus esse quantum per motum, & motum per spatium. Dico tamen illas auctores solum voluisse tempus, quod per Anthonasiam solet absolute summi pro tempore mēsurante vocari ad quantitatem, quatenus est mensura quantitatis enim videtur esse proprium, quod sit mēsuræ extensionis, & ita in Cachego. fuit enumeratum inter speciem quantitatis, & hæc de durationis essentia & partitione dicta sunt satis.

Finis libri quarti.

SVPER-

SVPER QVINTVM LI-

brum Physicæ, auscultationis Arist.
de differentijs & formis motus.

Cómentaria per quæstiones.

AVTHORE P. F. PETRO DE OÑA
Burgensi. Sacræ Theologiæ Doctore.

P R A E F A T I O.

DE INTENTIONE AVTHO-
*ris, summa, & diuisione totius libri,
per quæstiones.*

IN tertio libro instituerat Arist. disputationē de motu, qui est communis, & potissima affectio rerum naturalium (vt ibidem dicebam) verum tamen quia motus est continuus, & omne continuum est infinitum (modo explicato) sit etiam motus in loco, in vacuo (vt quidam volebant) atq; in tempore, proinde Arist. inter posuit disputationem, de infinito, de loco inani, & tempore, quæ absoluta, regreditur his quatuor libris, ad disputandum de motu. Vnde etiam hi libri de motu inscribuntur: in hoc ergo lib. quinto, docet motum esse diuersum à mutatione, explicatq; species & differētiās motus, & aliquas affectiones, & motus, & eius quod mouetur, per sex capita. In primo docet quod tribus modis aliquid mouetur per accidens, & per partem, & primo & per se, & probat motum esse diuersum à mutatione. In secundo capite demonstrat tria tantum esse genera motus, augmentationem scilicet, alteratio-

nem, & motum localem. In tertio capite assignat quasdam proprietates eorum, quæ sunt in loco, quæ ex dictis lib. præcedentibus satis constant. In quarto docet motum esse vnū genere, qui pertinet ad vnum prædicamentum, vt latitio vnum specie, qui pertinet ad vnam formam specie, vt calefactiones: vnum numero in quo mobile est vnum numero, & forma vna numero, & tempus vnū numero. Cap. 5. docet motus esse inter se contrarios ratione terminum ad quem. In sexto & ultimo explicat, quod quies contraria est motui, vt priuatio suo possitino. Tria ergo sunt in hac parte, per tres quæstiones, difficilis satis, sed satis necessarias omni Philosopho. Prima erit de speciebus motus, de numero, & essentia eorum. Secunda autem quæstio versabitur in explicanda motus vnitare specifica, & numerica. Tertia in eiusdem quæstione contrarietate, & cum ipsa quiete priuatiua, & negatiua: oppositione indaganda.

QVAB

De naturalis entis motus, speciebus, & numero?

Quoniam de motu in genere diximus in 3. lib. huius quantum satis erit, & de motus specie abunde disse-
ne Arist. hoc lib. & in tribus sequentibus, ideo in hoc loco, quæ supererant de motu dicemus, & nō nūllas tātum dubitationes deformis motus explicabimus, quibus quæ in hoc libro tradita sunt à peritiora euadāt. De hoc ergo primo octo sunt discutienda. Primo, quæ sint motus species. Ex utrum generatio sit proprius motus. Secundo si materia prima sit subiectum mutationis, quæ est generatio. Tertio si ad substantiam sit per se motus & utrum partialis generatio, quæ est nutritio sit proprius motus per se. Quarto si ad quantitatem sit per se motus proprie dictus, qui est augmentatio. Quinto si ad qualitatem sit per se motus proprie dictus, qui est alteratio. Sexto si ad ubi sit per se motus proprie dictus, qui est motus localis. Septimo si ad relationem sit per se motus. Octauo, & ultimo si actionis detur actio & mutationis mutatio, & utrum ad alia predicamenta sit per se motus: quibus explicatis facile posita erit, motus contrarietatem, unitatemque tam specificam quam numericam inuestigare sequenti quaestione.

ARTICVLVS. I.

Quæ, & quot sint motus species. Et utrum generatio sit proprius motus?

Primo notandum est, quod in quodlibet motu reperiuntur quinque præter ipsum motum scilicet subiectus motus, qui est causa efficiens illius; tertius terminus à quo; quartus terminus ad quem. Ultimo tempus, & ex omnibus his solum subiectum est, quod mouetur. Et ratio est, quia id quod mouetur manet sub utroque termino, scilicet sub termino à quo, & ad quem: sed solum subiectum manet sub utroque termino; quia cum lignum calefit, ipsum prius erat frigidum, & postea manet calidum: ergo illud mouetur.

Secundo notandum est, quod tribus modis aliquid subiectum dicitur moueri. Vno modo per accidens, ut cum dicimus album calefit, quia subiectum in quo est albedo calefit. Secundo dicitur aliquid moueri partes, sicut dicimus moueri ad sanitatem, hoc est quādo aliqua ei pars sanatur. Tertio dicitur aliquid moueri simpliciter ratione totum cum subiectum aliquam formam acquirit, quæ primo & per se est in toto, ut cum lignum calefit. Vnde dimouetur simpliciter inquit Arist. est id, quod secundum se totum mouetur.

Sed contra hoc obijciat aliquis, quod id etiam, quod mouetur ratione partis simpliciter dicitur moueri, ut ignis simpliciter moueri sursum, & terra deorsum, quamuis uterque motus conueniat illis ratione partis, scilicet ratione formæ. Respondetur concedendo totū hoc: sed nihil contra nos, aut contra Aristotelem cuius est hoc fundamentum; quoniam ille loquitur de motu, qui conuenit alicui rationi partis integrantis: ac vero motus sursum, scilicet deorsum, quamuis conueniat illis ratione formæ, quam principijs, quo nomine ratione aliquius partis integrantis, qua sit subiectum, quod parziale: sed primum subiectum est totum compositum, quod mouetur sursum, vel deorsum.

Sed dices motus sursum, vel deorsum. nō conuenit totum elemento ignis vel terre: sed

sed solum eorum partibus. Respondetur, quod quamvis verum sit partes solum istorum elementorum moueri: tamen quando mouentur non sunt partes coniunctæ illi toti: sed separatæ. Vnde id, quod mouetur sursum ignis quidam talis est, quamvis non sit totum elementum, & ideo dicitur simpliciter moueri ignis sursum, terra vero deorsum.

Sed obijcies secundo, cum aliquis mouetur ex non crispo in crispum, simpliciter mouetur in crespitudine: & tamen non mouetur nisi ratione partium quæ sunt ipsi toti vnite, scilicet ratione pillorum: ergo, &c. Respondetur, quod quando aliquid mouetur ad aliquam formam, quæ solum nata est conuenire partibus simpliciter, dicitur moueri, quauis moueatur: solum ratione partis, & quoniam crespitudo solum nata est ei in pillis, ideo homo simpliciter dicitur moueri in crespitudine cum mouetur ad illam ratione pillorum.

Sed obijcies tertio, cum aliquis homo sanatur secundum partes, dicitur simpliciter sanari, si in alijs partibus non remaneat morbus, & tamen mouetur ad rationem partis, & ad formam, quæ nata est esse in toto cõposito. Respondetur, quod per se, & ex natura sua loquendo, cum aliquis sanatur secundum partes non simpliciter sanatur, quia potest sanari secundum pedes, & quod alix partes eius hominis laborent aliquo morbo, & ideo, non dicitur simpliciter sanari, quia sanitas, quæ est bonum, quoddam debet esse ex integra causa: infirmitas vero, quæ est malum ex quocumq; defectu. Vnde simpliciter homo dicitur infirmus, cum aliqua pars eius infirmatur: quando tamen sanatur secundum partes, si alix partes non sint infirmæ, simpliciter dicitur sanari, hoc est per accidens.

Hic ita suppositis, sit tertium fundamentum, quod quatuor modis possumus: rem aliquam intelligere, quod moueatur vel mutetur vno modo de subiecto in subiectum. Secundo de non subiecto in

non subiectum. Tertio de subiecto in non subiectum. Quarto deniq; ex non subiecto in subiectum. Vt autem intelligas hanc diuisionem nota, quod cum quilibet maior sit inter duos terminos secundum diuersitatem istorum terminorum, intelligemus etiam diuisionem istorum motuum: potest ergo, aut vterque iste terminus, scilicet a quo, & ad quem & positiuus & id dicitur à subiecto in subiectum, vel vterq; priuatiuus, & hoc dicitur esse ex non subiecto in non subiectum, vel terminus à quo est priuatiuus, & ad quem est positiuus, & hic dicitur esse ex non subiecto in subiectum ut generatio, & contra vero dicitur corruptio, quæ est à subiecto in non subiectum.

Sed nota quod secundum rem nullus datur motus, qui sit ex non subiecto in subiectum, ita quod ambo termini, scilicet à quo, & ad quem sint priuatiui, quia in omni motu, vel priuatione, necesse est, scilicet acquiri aliquam formam positiuam, scilicet deperdi. Vnde illud secundum membrum possumus esse ab Arist. ut diuisio fieret completè: non tamen quia secundum rem datur talis motus.

Restant ergo tantum tres species motus, & inter quas certum est esse primum proprium motum, scilicet à subiecto in subiectum (ut magis patebit infra) sed de duobus ultimis, quæ sunt generatio, & corruptio ambigitur modo an sint proprii motus. Sed aduerie, quod ista generatio, & corruptio dupliciter potest fieri: vno modo successiue alio modo instantaneè (ut dictum est primo Physic. & magis etiam patebit in 6. Physic.) & quauis Tolman discrimina tantum de omnibus asserat esse proprii motus, Tamen in solutione ad tertium videtur concedere, quod sit motus generatio instantanea late sumpto vocabulo motus.

Sed ramen quomodo cumq; sit, probatur eius sententia, quod generatio quælibet sit propriè motus primo ex Arist. 3. Physic.

3. Physic. qui definiens motum posuit exemplum de generatione, & corruptione substantiali, & nos etiam ibi docuimus generationem esse motum, prout ibi dicitur: sed definitur motus proprie dictus: ergo, &c.

Secundo quoniam actio, & passio non reperiuntur nisi ubi est proprie motus: ut vero reperiuntur in generatione substantiali: ergo generatio est proprie motus. Tertio quoniam materia prima vera, & proprie dicitur transmutabilis: ergo ab aliquo motu verè, & proprie dicto: ut vero non est alius motus in materia prima, nisi generatio, & corruptio ergo.

Sed opposita sententia est tenenda. Vnde ita ut conclusio, quod generatio substantialis non est proprie motus, & est expressa sententia Ari. in c. 1. & 2. huius libri, qui ad solum tria prædicamenta dixit esse per se motum, scilicet quantitatem, qualitatem, & ubi: sed generatio substantialis non ad aliquod istorum: ergo non est proprie motus. Secundo etiam ratione probatur ex eodem Aristotele de sumptis. Nam motus proprie dictus subiectus est in ente in actu, generationis vero subiectum est non ens scilicet materia prima, quæ non est ens simpliciter: ergo generatio non est motus proprie dictus.

Tertio quoniam motus proprie dictus fit inter duo contraria id est inter terminos positiuos: at vero generatio non fit nisi inter terminos contradictorios, quia fit ex non esse ad esse, & corruptio de esse ad non esse: ergo non sunt proprie motus.

Sed contra istam rationem obijcit aliquis, quemadmodum calefactio est in terminos positiuos, sic etiam generatio. Antecedens patet, nam sicut calor, & corrumpitur frigiditas, sic etiam cum generatur ignis corrumpitur lignum: ergo sequitur quod ista generatio est inter terminos positiuos, sicut calefactio, ac per consequens est verè, & proprie motus, sicut calefactio.

Pro solutione huius notandum est ex Sancto Thom. & ex Tollet. similiter hoc loco differentiam esse inter formas substantiales, & accidentales, quod forma substantialis non habet oppositionem cum aliqua forma determinata, sed repugnantiam cum omnibus alijs accidentibus, sed determinatam oppositionem cum aliqua forma determinata (verbi gratia) formæ ignis ita repugnantiam forma ligni, sicut cum forma ferri, vel hominis, aut quæcumque alix, ita non opponitur, alicui formæ positivæ, & determinatæ: at vero forma accidentalis (verbi gratia) albedo non repugnat cum omnibus accidentibus, sed potest esse in vno subiecto simul cum calore, & in alio simul cum frigiditate in vno simul cum dulcedine, in alio simul cum amaritudine solum repugnat esse cum colore nigro, quia cum illo determinatè habeat oppositionem.

Ex his sequitur, quod in generatione substantiali, non est assignare aliquam formam positiuam, quæ sit terminus à quo: at vero in mutationibus accidentalibus necesse est assignare, rationem, & quia terminus expellitur per motum adueniente termino, ad quem. Vnde debet habere oppositionem determinatam cum termino ad quem vna forma non habet determinatam oppositionem cum alijs: in accidentibus vero maxime, idè in substantijs non assignatur terminus à quo positivus: bene tamen in accidentibus, sed tamen, quia quælibet forma determinata habet oppositionem cum priuatione sui ideo in generationibus terminus à quo assignatur per priuationem: in motibus vero alijs non nisi propositiuum.

ex quibus sequitur, quod terminus ille positivus, qui corrumpitur adueniente forma in generatione substantiali non est terminus à quo per se, sed per accidens, quia (verbi gratia) cum

ignis

ignis non magis opponatur cum ligno, quam cum ferro, per consequens quod fiat ex ligno, vel ex ferro: at vero in accidentibus est assignare aliquod positivum contrarium determinatum in substantiis non nisi per privativum: motus vero expositivo impositivum.

Sed contra obijcies, quod saltem in generatione viventium sit aliquid ex suo termino positivo contrario, quia vivens non potest generari nisi ex semine: ergo forma seminis est determinatus terminus à quo respectu generationis viventium, & in est positivum: ergo. Respondetur, quod quamvis forma seminis sit aliquid positivum, & necessario debeat expelli ad introducti onem formæ viventis, nec potest introduci forma viventis nisi præcesserit in illa materia forma seminis, tamen illa non est tamquam terminus à quo, cuius signum est, quia si vivens fierent tamquam ex termino à quo per se: ergo semen deberet fieri ex viventi, tamquam ex termino à quo per se, quod tamen non fit. Consequentia autem probatur, quoniam terminus à quo per se habet contrarietatem determinatam cum termino ad quem. Unde cum unumquodque fiat ex suo contrario per se si vivens sit per se ex semine: semen est contrarium determinatum respectu viventis, & per consequens semen etiam fieret per se ex viventibus: quod tamen aperte est falsum. Unde forma viventis non magis repugnat cum forma seminis, quam cum quacunque alia forma. Et si ergo responderetur quod forma seminis debet procedere semper in materia viventium, non tamquam terminus à quo, sed tamquam dispositio extrinseca ad formam viventis, quia ipsa forma seminis disponit materiam, ut introducat.

Restat modo solvere argumenta in principio questionis posita. Ad primum respondetur, quod generatio in

substantialis convenit illa definitio motus tradita in 3. Phyl. quia ibi definitur motus latè sumptus prout etiam comprehendit mutationem.

Ad secundum respondetur negando antecedens, quod scilicet actio, & passio solum reperiantur in motu proprie dicto, sed satis est, quod sit mutatio, & ita generatio, & corruptio sunt propriæ mutationes, quamvis motus, atque adeo ibi actio, & passio imo & intellectus, & actio & passio, & non est mutatio corruptiva semini perfectiva.

Ad tertium dico, quod materia prima proprie transmutabilis, & non proprie mobilis, & ita subsistens in illa alia qua mutatio proprie dicta, scilicet generatio & corruptio: non tamen motus proprie dictus.

ARTICVLVS. II.

Virum generationis subiectum sit materia prima?

Ratio dubitandi in hac questione est, quia videtur, quod materia prima non sit subiectum generationis: sed totum compositum, quia unumquodque accedens denominat subiectum in quo est: sed generatio denominat subiectum, & non materiam primam, nam totum est, quod generatur: ergo subiectatur generationi in toto composito.

Secundo, subiectum accidentium dat esse illis, in quo differt a subiecto formæ substantialis, quod recipit esse formæ: sed sic est quod materia prima nequit dare esse generationi, quæ est accidens. Nam materia prima de se nullum habet esse: ergo sequitur quod non est subiectum generationis.

Sed notandum est in ista questione his non obstantibus, non quarimus de omnibus accidentibus

accidentibus corporalibus, an subiectetur in materia prima, hoc non spectat ad libros de generatione: sed solum est quæsitio de materia prima: an sit subiectum generationis, nam hæc difficultas est propria huius loci.

Statuo ergo hanc conclusionem, subiectū generationis est materia prima. Probatu primo ex Arist. in hoc cap. i. qui ponens differentiam inter generationem nequit id, quod generatur non est aut quod mouetur est: sed si subiectum generationis esset cōpositum nō esset verum, quod est non ens, nam illius est ens in actu sola autem materia prima dicitur non ens, qui est ens in potentia: sentit ergo Arist. quod subiectū generationis sit materia prima.

Nec me latet Tolet. alio modo exponere hūc locum Arist. scilicet quod per id, quod generatur non intelligat subiectum generationis: sed terminum, id est cōpositum ipsum quod sit. Nam illud quandiu generatur non est, hæc inquam expositio non me latet: sed quod sit falsa colligitur ex duobus primo quoniā tunc nulla esset differentia inter motum, & generationem, nam & id quod mouetur hoc motu est id est terminus, qui sit per motum, quandiu est motus. Tam etiam secundo, quod quando generatio est instantanea, falsum est dicere, quod cōpositum, quod est per illam non dū est adhuc dū est generatio, quia in eodem instanti est fieri, & factum esse. Vnde de si Arist. per id, quod generatur & mouetur intelligeret terminos motus, & generationis potius esset elementum id, quod generatur, & id quod mouetur, nō dum est quia motus est successiuus generatio vero instantanea. Dicendum ergo est, quod sensus Arist. in hoc loco, quod subiectum generationis est ens in potentia: subiectum vero motus est ens in actu, & totum cōpositum.

Sed ratione probatur nostra conclusio, nam subiectum alicuius motus, vel mutatio est illud, quod manet sub vtro-

que termino cōpositum sub vtroque termino, quoniam alterum corrumpitur: alterum vero generatur: ergo illud non est subiectum generationis.

Tertio, quoniā si posset, mutatio subiectari in termino ad quem, qui per illam acquiritur certe nulla esset via ad probandum creationem non esse mutationem, & actionem, nam tota ratio qua hoc probat Sanct. Thom. est, quia creatio nullum præsupponit subiectum, & c. at vero hoc non est necessarium, quia generatio non subiectatur in subiecto quod præsupponitur: sed in termino, qui producitur: ergo eadem ratione creatio esset mutatio, subiectareturque in toto cōposito, quod est terminus ad quem illius.

Vnde ad primum in oppositum. Respondetur, quod quælibet mutatio debet dicere respectum ad duo, scilicet ad subiectum, quod prius erat sub termino à quo, & postea manet in termino ad quem, & etiam ad ipsum terminum, qui producitur secundum primum respectum, verè & proprie dicitur mutatio; secundum alterum vero dicitur productio. Modo dico, quod hoc nomen generatio significat actionem, prout productio est, & ideo vt sic denominat terminum ad quem, & sic tota materia non dicitur genita: sed totum cōpositum: at vero dicitur materia prima transmutata substantialiter, quia est subiectum illi, & hoc sufficit, neque opus, quod accidens istud, quod est via ad terminum omnimodo denominat subiectum: sed etiam aliqua ratione potest denominare terminum.

Ad secundum responderetur, quod accidentia aliqua subiectari in materia prima stat dupliciter: vno modo postquam habet formam substantialem, & hæc materia prima est subiectum relationis vnionis, nec relatio illa subiectatur in toto cōposito: sed in partibus, quæ vniuntur. Vnde materia prima postquam recipit formam dicitur vnitas illi.

Vnde

Vnde his accidētibus, quæ subiectantur in materia prima hoc modo, nō est dubiū in præsentia, quia certū est illa habere esse à subiecto, scilicet à materia non ratione sui, sed ratione formæ, quæ præsupponitur alio modo potest intelligi, quod aliquod accidēs subiectatur in materia prima adhuc prius natura quia ad huc materia, & forma vniuntur: & hoc modo dicendum est materiam primā esse subiectum generationis. Quod probat manifeste, nam generatio est via ad formā substantiāle: ergo est prius natura quā illa, ac per consequens prius materia prima est subiectū generationis, quia forma substantialis, scilicet scio ab aliquibus reffutari posse, quod generatio sit prius natura; in genere causæ efficiētis, quam forma, sed forma sit prior in genere causæ formalis. Contra hoc est, quod generatio in quantum est via ad formam substantialem est formæ in qua est, sed in quantum est via, est prior forma substantiāli: ergo in genere causæ formalis est prior. Et confirmatur, quia materia prima est prius natura in esse viæ, quam in termino: ergo prius natura in formatur forma qua constituitur per generationem: ergo generatio est prior in genere causæ formalis. Dicendum ergo est, quod generatio subiectatur in materia prima prius natura quā forma: tamen quia identificatur cum ipsa forma habet esse à subiecto ratione termini in quem ordinatur.

Sed dices, iam ergo materia prima habet esse prius secundum quod, quam esse simpliciter, quia generatio dat esse simpliciter, quia generatio dat esse secundum quid, & forma simpliciter. Respondetur concedendo totum, loquendo de esse secundum quod viæ: non enim materia prima habet quodcumque esse secundum quid prius, quod esse simpliciter: sed solum est via ad terminum, quia

hoc est de ratione viæ
quod sit prior termino.

ARTICVLVS. III.

Vtrum ad substantiam sit per se motus, & vtrum generatio partialis, quæ est nutritio, sit motus proprie.

IN primis videtur quod ista questio sit superflua postquam enim explicatū est in prima parte, quod generatio non est proprie motus. Respondetur, quod non est superflua, quia adhuc restant modo duo dubia explicanda in ista questione primum est. Vtrum ad substantiam sit per se mutatio. Secundum vtrum talis generatio substantialis partialis, qualis est nutritio est motus proprie dictus.

Quantum ad primum videtur, quod ad substantiam non sit per se motus, scilicet mutatio nam id, quod producit ad productionem alterius prius producti non habet quod sit per se terminus motus, vel mutationis: sed sic est, quod substantia sit ex productione dispositio, quæ sunt preuia, & prius productæ: ergo ad substantiam non est per se motus, nec mutatio.

Ex alia vero parte videtur, quod substantia sit per se motus proprie dictus, nam nutritio est ad substantiam, quæ tamen est motus proprie dictus: ergo. Maior est nota. Minor probatur, quia quem admodum augmentatio est motus, & inter terminos positivos, quia est a maiori ad minorem quantitatem, sic etiam nutritio est à minori ad maiorem substantiam: ergo etiam nutritio est motus, sicut augmentatio. Et confirmatur, quia si aliqua ratione ad substantiam nō esset motus proprie dictus, maxime, quia non habet contrarium: sed etiam quantitatis nihil est contrarium: & tamen augmentatio est per se motus, ergo, &c.

Sed pro solutione huius questionis nō.

Concedendum

tantum est, quod sit ad aliquam rem esse per se mutationem, nam Sot. nihil aliud existimat in hac questione esse ad aliquam rem esse per se motum, nisi quod illa res sit per se intenta ab agente.

Sed hæc sententia aperte falsa est nā dispositiones præuig, quæ procedunt cōpositum non sunt ab agente per se intentæ, quoniam agens non intendit per se dispositiones illas: sed formam ad quam dispositiones ordinantur. Tamen ad illas dispositiones certum est, quod sit per se motus: alteratio enim est per se ad calorem ligni, quæ præcedit generationem substantialem ignis.

Quare alij dicunt, quod esse per se motum ad aliquam formam nihil aliud sit, quam quod illa producat per se non alio prius producto, sed nec hæc expositio vsq; qua est vera, quoniam ad quantitatem est per se motus (vt dicemus questione sequenti) & tamen numquam quantitas producit nisi alio prius producto scilicet substantia totali, vel substantia partiali. Propterea ergo hæc nobis aliter dicendum est. Vnde dico, quod esse per se motum ad aliquam formam nihil aliud est, quam quod illa sit terminus acquisitus per illum motum, vel mutationem, taliter quod sit id a quo sumat speciem talis motus, vel mutatio: sed quæ requiratur, vt ad aliquam formam sit per se motus proprie dictus, vt distinguitur a mutatione dicem, questione sequenti.

His suppositis sit prima conclusio ad substantiam est per se mutatio. Probat per aperte generatio est mutatio (vt dictum est. q. 1.) & tamen est ad substantiam: ergo. Minor probatur, nam producit substantia per generationem, taliter quod quod ab ipsa sumitur ratio est, & species generationis, nam generatio substantialis differ ab omnibus alijs mutationibus per hoc quod ipsa est ad substantiam: aliz vero mutationes sunt ad accidentia. Tum etiam generationes substantiales inter se distinguuntur specie penes terminos ad quos, qui

sunt diuersæ substantiæ productæ: ergo sequitur ex dictis, quod ad substantiam sit per se hæc mutatio, quæ dicitur generatio. Sic secunda conclusio, non tamen est per se motus proprie dictus ad substantiam. Probat per quoniam id ad quod est per se motus proprie dictus debet habere latitudinem: sed substantia non habet latitudinem: ergo ad illam non est per se motus proprie dictus. Discursus optimus est. Maior autem patet (& magis parebit questione sequenti. Et probatur nunc, quia motus proprie dictus habet hoc, quod est esse successuum, & habet partem extra partem: ergo terminus acquisitus per illum debet habere aliquam latitudinem, vel secundum intentionem, vel secundum extensionem. Minor vero, quod scilicet substantia nullam habeat latitudinem probatur, quia substantia secundum se nullam habet latitudinem extensionis, hæc enim est de ratione quantitatis, nec etiam habet latitudinem intentionis, quia hæc solum conuenit formis per ordinem ad subiectum: sed substantia scilicet non est an subiecto, vt totalis, atq; completa, scilicet si est in subiecto, vt forma substantialis: non tamen potest habere latitudinem intentionis, in ordine ad illam, quia forma, quæ dat speciem subiecto in quo est non habet latitudinem in ordine ad aliud: sed forma substantialis dat speciem, maxime in qua est: ergo non habet latitudinem discursus iste cum minori est manifestus. Maior autem probatur, quod species consistit in indiuisibili, ac per cōsequens sequitur, quod non habet latitudinem.

Sed contra istam rationem obijciat aliquis, quod ex ea sequitur saltem, quod nutritio sit motus proprie dictus in rigore, quia est ad substantiam secundum, quod habet latitudinem existentis quandoquidem per nutritionem forma extenditur ad informandam nouam materiam: ergo sequitur, quod ad substantiam sit per se motus. Respondetur

umē

tamen negando consequentiam, nam quamvis nutritio fiat successiue (vt dicemus quæstione sequenti) non tamen ratione latitudinis, quam habet substantia: sed ratione latitudinis, quam habet quantitas, quæ acquiritur quando fit nutritio. Vnde extensio illa, quam habet substantia per nutritionem accidentaliter est illi, sicut est accidens ipsa quantitas ratione cuius substantia dicitur extensa: ad hoc autem, quod ad aliquam formam fit, per se motus, opus est, quod habeat secundum se latitudinem propriam, & extrinsecam.

Sed obieciens secundo, quod salte substantia intrinsece, & per se habet latitudinem (vt dicebam in prædicamentis) in extensionis quâuis non extensionis. Quod probatur, nam ea quæ suscipiunt magis & minus habent latitudinem intentionis: sed substantia suscipit magis, & minus: ergo. Minor probatur primo ex Aristor. qui in capite de substantia inquit vnam substantiam, quam aliam, scilicet primum magis, quam secundum, & speciem magis, quâgenus, & primo de generatione cap. 3. dicit ignem, qui est nobilius elementum esse magis substantiâ, quam terra, & primo de anima cap. 2. dicit, quod sensibilia sunt magis substantia, quam in corporea, & spiritualia; & deniq; 7. Meth. cap. 3. dicit totum esse magis substantiam, quam partes: ergo sequitur, quod substantia habet magis, & minus, ac per consequens habet latitudinem.

Respondetur quod multis modis vna substantia potest dici magis altera, & non secundum intentionem primo modo dicitur magis substantia, quia pluribus subiicitur, vel quia pluribus substat, & hoc modo sumitur in Logica cū dicit Arist. individua esse magis substantias speciebus, & species generibus. Secundo magis substantia dicitur, idest magis aëria, quò pacto in libro de Generatione ignis dicitur magis substantia cæteris alijs elementis. Tertio dicitur

magis substantia, idest magis nota, & sicut in libro de anima sensibilia dicuntur magis substantia in corporeis. Quarto dicitur magis substantia partibus.

Sed contra has expositiones obieciens, quod Arist. 7. Meth. tex. 10 inquit, quod substantiæ, quamvis secundum se consistant in indissolubili: tñ in ordine ad materiam non secundum se: sed per accidens idest ratione accidentium à quibus dependet, vt conseruetur in materia. Vnde sicut forma habet extensionem ratione quantitatis: sicut etiam habet latitudinem extensionis ratione qualitatum, hoc est dicitur magis, vel minus in tensu eo gradu, qui requiritur ad conseruationem formarum, & hac ratione vnus homo dicitur habilior alio ad disciplinas, vel ad alias quascumq; res accidentaliter & denominatiue ratione huiusmodi accidentium.

Sed obieciens contra hoc operationes suscipiunt magis, & minus, & sunt magis perfectæ in vno, quam in alio: ergo principia à quibus dimanant tales operationes, suscipiunt etiam magis, & minus: sed dimanant ex substantiis: ergo.

Et confirmatur propria passio, quæ dimanat à substantia suscipit magis, & minus: ergo & ipsa substantia. Minor patet de calore, quæ est passio ignis, & tamen non semper est qualis intentionis. Resp. ad primum, quod principium operationis est duplex, quoddam proximum, alterum vero radicale, primo modo substantia non est principium operationis (vt sæpe dictum est) sed solum accidens: bene tamen substantia est secundum modo principium. Vnde ad hoc quod operationes accidentales suscipiant magis, & minus, quod principium proximum & accidentale suscipiat magis, & minus, & non requiritur, quod principium substantiale, & radicale suscipiat magis & minus.

Ad secundum. Resp. quòd nō quicunq; calor

calor est passio ignis: sed calor vt octo, & iste non reperitur in alio subiecto preter ignem: calor autem circa octo, bene tamen reperitur in alio quocumq; subiecto preter ignem, vt in aqua abiq; igne, & quamuis in ipso non possit esse calor minor, quam vt octo quando ignis non recte se habetur: tamen non sequitur, quod ipsa substantia ignis recipiat magis, & minus quoniam calori accedens, & per consequens habet esse in aliud. Tum etiam habet contrarium cuius actione non potest intendi, & remitti: at vero substantia ignis nihil istorum habet, nec suscipit magis, aut minus quamuis calor suscipiat.

Ad argumenta in principio posita: Respondetur, quod non ex eo quod sequitur ad productionem alterius eo ipso non producit per se, nam quantitas sequitur in augmentatione post nutritionem: & tamen per se producit alia actione distincta a nutritione, & ita quamuis consideremus substantiam generari per accedens ex productione dispositionum: nihilominus ad ipsam substantiam, potest esse alia mutatio per se, quamuis ista actio dispositiua per accedens solum se habeat respectu substantiæ. Dico secundo quod forma est minor, scilicet quod substantia producat per accedens, nam quamuis producat per præsuppositis dispositionibus: tamen non per accedens, quoniam potius dispositis sunt propter substantiam, quam substantia propter dispositiones.

A secundum argumentum concedimus nutritionem esse mutationem per se ad substantiam: negatur tamen, quod sit inter terminos dispositiuos; quamuis enim quidam dicant esse inter terminos positiuos inter esse rei aliti, & inter esse alimentum: tamen non est ita, quia esse alimentum est terminus a quo per accedens: sola enim priuatio rei aliti est terminus a quo per se, cuius ratio est eam adduximus quæstione prima,

quia substantia non habet aliquod positium demonstrationum contrarium, sed solum priuatiuum, cuius ratio est ea quam diximus quæstione prima, quia substantia non habet aliquid positium contrarium, sed solum priuatiuum, cuius ratio est, quia æquè pugnat forma aliti, cum forma alimenti, quam cum quacumque alia forma: ergo non magis habet fieri ex forma alimenti, tamquam ex termino a quo, quam ex quacumque alia, ac per consequens terminus a quo solum est priuatio rei aliti.

Sed dices contra hoc, nutritio non potest fieri nisi ex alimento: ergo alimentum est terminus a quo per se respectu nutritionis. Respondetur primo, quod quamuis non possit fieri nisi ex alimento: tamen per accedens fit ex hoc scilicet illo alimento, & ita quodcumq; positium sumas in termino a quo nutritionis est terminus per accedens. Dico secundo, quod quamuis forma substantialis, quæ est terminus ad quem nutritionis, prout terminat nutritionem non possit fieri nisi ex alimento: tamen absolute loquendo potest ex alio termino a quo fieri, scilicet per generationem, & hoc sufficit ad hoc, vt dicatur alimentum per se loquendo non esse terminum a quo: sed per accedens.

Sed obijces secundo, forma nutritionis debet esse ante nutritionem: ergo neque ipsa est terminus ad quem nutritionis, nec priuatio eiusdem est terminus a quo. Respondetur, quod quamuis forma nutriti fuerit prius esse in materia ipsius animalis, quod nutritur: tamen in materia alimenti non habet prius esse. Vnde non esse illius in materia alimenti, & terminus a quo, esse vero eiusdem in materia est terminus ad quem.

Sed contra hoc videtur esse argumentum secundum factum in principio quæstionis, quoniam nutritio est a minori substantia ad maiorem, sicut augmentatio: ergo habet duos terminos posi-

positiuos. Responderetur negando antecedens, nam maius, & minus sunt accidentia substantiæ, quæ si conueniunt illi ratione quantitatis. Vnde sicut quantitas est accidentis, sic etiam maius, & minus, nutritio autem, neque habet terminum à quo nec terminum ad quem, qui sint accidentia, sed substantia, & priuatio substantiæ: alias nim nutritio non esset per se ad substantiam, sed ad accidentia, vel ad aggregatum. Et constat hoc ipsum alia ratione, quoniam subiectum mutationis debet esse subiectum termini à quo & ad quem, eius subiectum maioritatis, & minoritatis, ac per consequens nutritio non fit ex minori ad maiorem, sed ex eo non substantiæ nutritæ ad esse eiusdem in materia alimentæ, sed ex non esse nutriti in materia alimenti ad esse eiusdem in materia alimenti.

Sed dices, per nutritionem fit maior substantia, quæ ante erat minor: ergo isti sunt termini à quo, & ad quem. Respondetur, quod formaliter non fit maior substantia nisi per augmentationem: per nutritionem vero fit substantia capax maioris quantitatis, & præcessit substantia capax minoris: tamen illa substantia minor, quæ præcessit non est terminus à quo (vt dixi) quia nutritio subiectatur in materia alimenti (vt dixi.) Vnde terminus à quo debet præcedere in eadem substantia, substantia autem, quæ antea erat capax minoris, enā post nutritionem est capax maioris non est in materia alimenti: ergo illa non est terminus à quo, &c.

Ad tertium vero in principio positum dicitur, q. sequenti.

ARTICVLVS. III.

Virum ap quantitatem sit per se motus proprie dictus? Qui est augmentatio.

IN hæc quæstione, quæ prima est in qua agitur de motu proprie dicto, explicandum est, quod sit necessarium, vt ad aliquam formam sit motus proprie dictus, nam in superiori quæstione diximus, quod sit necessarium, vt ad aliquam formam sit mutatio.

Dico igitur, quod vt aliqua res sit per se producta per motum proprie dictum requiruntur tres conditiones. Prima est quod talis forma habeat latitudinem in tensionis, vel extensionis intra idem indiuiduum. Ratio huius conditionis est, quia motus proprie dictus est successiuus, habet ergo aliquam extensionem: sed non potest motus habere extensionem, nisi etiam habeat latitudinem terminus acquisitus per motum, quia si non habet illam fit in instanti, ergo.

Quod autem hæc latitudo termini debeat esse intra idem indiuiduum: patet, quia motus est continuus, ad continuationem autem motus requiritur, vniuersa numerica tamen ergo oportet, quod latitudo termini ad quem est per se motus sit intra idem indiuiduum.

Ex quo patet, quod debet esse forma accidentalis illa ad quam est per se motus. Et ex hoc sequitur. Secunda conditio, quod subiectum motus debet esse ens in actu cuius ratio est quia idem debet esse subiectum motus, atque termini ad quem acquisiti per motum, sed subiectum termini ad quem est ens in actu, quia terminus ad quem est accidentis: accidentia vero non subiectantur in materia prima, sed ente in actu: ergo motus proprie dictus subiectatur etiam in ente in actu.

Tertia conditio, etiam sequitur ex prima, quod scilicet motus proprie dictus debet esse de subiecto in subiecto, id est ab vno contrario positiuo in aliud. Cuius ratio est, quia omnis motus, siue mutatio debet esse inter duos terminos oppositos, sed accidentis quod est terminus acquisitus per motum habet oppositum positiuum (vt dictum est) in superiori.

ribus, igitur motus, qui terminatur ad ipsum, debet et à vno cōtrario positus, ut in aliis. Sed cōtra primā conditionem obijciat aliquis, dōctrinā Arist. in 6. Phyls. ubi docet terminum ad quem cuiuscumque motus consistere in indivisibili, quia dicit, quod termino ad quem motus, respondet mutari esse in motu, quod est, quid indivisibile: ergo falso nos dicimus, quod terminus ad quem debet habere latitudinem. Respondeo, quod de termino ad quem possumus loqui dupliciter, vno modo secundum se & sic certum est, quod habet latitudinem, ut patet in calore, qui potest esse, ut sex, vel ut duo, vel ut octo: alio vero modo possumus considerare terminum ad quem præcisse, & formaliter in quantum est terminus (verbi gratia) calor est, ut octo prout calor ut octo, & ut sic consistit in indivisibili, quia quidquid addas, vel tollas ab isto calore, ut octo, iam non ut octo, sed vel maior, vel minor. Unde terminus ad quem primo modo sumptus mensuratur cum motu, quia ab ipso habet motus extensionem successivam: at vero si secundo modo consideretur correspondet illi mutatum esse, quod est indivisibile, & hoc secundo modo locutus est Arist. 6. Phyls. non tamen negavit hoc primum, sed potius ad idem docuit quod motus quicunque est indivisibilis ad divisionem termini.

Contra tertiam conclusionem obijciat aliquis auctoritatē Arist. etiā in 1. cap. huius libri, qui docet, quo pacto motus sit specis quēdam mutationis inquit, quod motus ab vno cōtrario positus in aliud, vel à privatione ad suum contrarium dummodo privatio nomine affirmatio significetur propter hoc quiddam ita vult, quod cum scilicet privatio ex parte termini quo significatur nomine affirmatio, tunc ille transitus est motus proprie dictus, sed in merito quidem, ut sciamus primo, quia sequeretur illuminationem esse motum proprie dictum, quando quidem tenebrę, quę sunt

in termino à quo illuminationis nomine affirmatio significatur. Consequens est falsum, quia illuminatio ex natura sua fit in instanti: ergo. Tum etiam secundo, quia significetur hoc, vel illo nomine per accidens se habet ad rationem, motus, qui totam suam rationem habet ad rationem motus, qui totam suam rationem habet ex termino secundum se; si ergo quando terminus secundum se est privativus, & nomine privatio significatur, non est motus proprie dictus: ergo etiam si ille terminus idem manens nomine affirmatio significatur, non propter hoc erit motus, sed mutatio.

Quare aliter dicendum est ad auctoritatem Arist. pro quo notandum est, quod privatio est in utroque cōtrario, sicut in nigro est privatio albi, & in albo privatio nigri, quamvis cōtrariū, quodcumque non cōmuniter appellemus privativum alterius, sed tantū illud, quod est minus perfectum. Ex quo sequitur quod dum aliud movetur ex vno cōtrario in aliud movetur ex privatione ad habitum: non tamen ex privatione quomodocumque: sed ex privatione secundum quod significatur nomine alterius contrarii positiui, & hic est sensus Arist. quod quando est mutatio ex privatione ad habitum secundum quod privatio illa significatur nomine positiui alterius contrarii, talis est motus proprie dictus, quia tunc uterque terminus est positivus sic explicat Perrey. libri Meth. cap. 10. quę cadē cum ista quam tradidit hoc. 1. cap.

His ita suppositis manet questio difficilis ad quantitatē sit per se motus proprie dictus. In qua re Plato refert partē negantē tenuisse, & Gall. lib. 7. c. 7. Metho & Vales. lib. 2. Controuer. cont. 17 ethic. c. 2. & lib. 3. huius. c. 2. & lib. 8. c. 3. & alibi, & alij Neothetici putarunt augmentationem consistere in actione qua ligni quantitas, v. g. sic ut cumque quantitas ignis, ex vi generationis qua lignū fit ignis. Unde negarū motum per se ad quantitatem. Primo quia si aliquis terminat-

dicatur ad quantitatem maxime augmentatio, sed augmentatio non est motus proprie dictus, quia non est continuus, ut dicitur Aristoteles 8. Physicorum text. 23. omnis autem motus proprie dictus est continuus ergo.

Et ratione arguitur, quia motus proprie dictus est a contrario in contrarium: sed quantitati nihil est contrarium, ergo.

Secundo, quia si ad quantitatem esset per se motus, maxime augmentatio, & deminutio: sed istae non ergo nullae. Probo minorem, nam augmentatio, & diminutio dicuntur specie, eo quod sint motus, sed quantitas maior, & minor non dicitur specie, ut constat: ergo non terminatur augmentatio & deminutio ad quantitatem, nam motus contrarii, & diversae speciei ad terminos contrarios, & diversae speciei debent terminari. ¶ Quarto, arguitur, quod augmentatio non sit motus per se ad quantitatem, nam in generatione totali, quam de nouo producit substantia, quantitas consequitur absque noua actione, & motu: ergo in generatione partiali, quae est nutritio qua fit substantia capax maioris quantitatis, ipsa maior quantitas coproducit absque nouo motu & mutatione, ac per consequens augmentatio non est motus per se ad quantitatem.

Quinto & ultimo arguitur motus proprie dictus debet esse successiuus, sed augmentatio non fit in instanti: ergo non est motus proprie dictus. Probatur minor augmentatio fit simul cum nutritione, & de perditione alimenti, sed nutritio, & de perditione alimenti sunt mutationes instantaneae, quippe sunt mutationes substantiales: ergo augmentatio similiter. Pro huius explanatione notandum est, quod augmentatio potest summi modis vno modo largissime, pro eo, quod est aliud fieri maius, siue scilicet intentione, siue secundum extensionem, & sic sumitur a S. Thoma 22. q. 24. art. ubi agit de nutrimento, quorumque formarum, quae habent latitudinem: secundo modo sumitur strictius pro eo quod est fieri maius intentione, pro ut absque latitudine quantitatem continua, & discreta, & sic augmentatio nihil aliud est

quam additio aliqua, sicut dicimus augeri numerum per additionem unitatis tertio modo sumitur pro eo, quod est fieri motus in quantitate continua, & hoc multipliciter, nam improprie sumitur etiam hoc modo pro partium dilatione, quae fit in rarefactione, & impropissime dicitur augmentatio: secundo modo quantitas etiam continua dicitur augeri per appositionem nouae partis, sed improprie, ut in non viuentibus cum scilicet aqua sit maior per additionem nouae partis, sed propriissime fit augmentatio per hoc, quod subiectum idem per existens fiat maior per extensionem in nouam partem materiae, & productione nouae partis quantitatis partialis, sicut fit in viuentibus. ¶ Sed notandum est adhuc, viuentia non eodem modo augeri, quia quaedam sunt viuentia perfecta, quae augentur hoc modo per hoc, quod forma noua perexistens informat nouam materiam, & alia sunt viuentia imperfecta, quae augentur per hoc, quod apponatur noua pars materiae, & producatur etiam noua pars formae, ut patet in plantis. ¶ Unde viuentia imperfecta conueniunt cum non viuentibus in hoc, quod augentur opposita noua parte materiae, & noua parte formae dicitur in tribus istis duae augmentationes primo, quia non viuentia versus unam partem augentur minimam, scilicet versus illam ad quam ponitur alimentum, & patet in igne: ac vero viuentia imperfecta augentur versus omnes differentias, scilicet versus summum & deorsum, ut patet in planta ex qua fit, quod ista augmentatio viuentium, licet imperfectior sit motus vitalis, quia ad plures differentias positio est. Secundo differunt quod augmentatio in non viuentibus fit per suam positionem (ut patet in igne) dum obscurit lignum augetur per appositionem unius partis ad aliam per existentem: ac vero viuentia non augentur nisi per intuitum summationem per hoc scilicet, quod alimentum intra porum sumptum in substantia alii conuertatur ex qua fit, quod non viuentia non augentur necessario secundum omnes dimensiones, sed possunt esse

Cc 4 longiora

longiora sine eo, quod augeretur secundum latitudinem, aut profunditatem, aut e contra, at vero viuētia licet imperfecta non ita, sed necesse est augeri secundum omnes dimensiones. Vnde planta semper, quod augetur crescit versus sursum, & deorsum, &c. Ita etiam crescit secundum latitudinem, & profunditatem.

Tertio differunt, quia id, quod produci-
tur in augmentatione non viuētiū,
quamuis simul cum sit vniatur prae-
existenti: tamen poterit illud ibidem seor-
sum, & per se produci ex vi ex natura
sua: at vero in viuētibz id, qd de nouo
produciatur per augmentationem, taliter
sit coniunctum, & vnitum praexistenti,
quod nulla ratione possit seorsum, & per
se existerē. Cuius ratio est, quia viuētia
sunt homogenea: atq; adeo in quacum
que parua quantitate sumit per se, & se-
orsum existere: viuētia vero non nisi in
illa, quae est capax organorum & quoniam
illa, quae de nouo aduenit in augmenta-
tione: non est capax omnium organo-
rum, ideo non potest in illa existere forma vi-
uentium. Ex dictis sequitur, quod cum
his agitur de augmentatione, an per se ter-
minetur ad quantitatem non est questio
de augmentatione non viuētiū, sed
viuētiū perfectorum, scilicet imper-
fectorum. Ratio est, quia in non viuēti-
bus quantitas illa, quae de nouo aduenit
cum augentur eodem modo produciatur,
sicut quantitas totalis in generatione
totali: constat autē, quod in generatione
totali non produciatur quantitas per mo-
tum proprie dictum, licet sit probabile
produci per simplicem emanationē (ut
infra dicitur) ergo neque quantitas, quae
etiā sit in augmentatione sit per motum
proprie dictum: atq; adeo de ista augmen-
tatione non est questio, sed de sola aug-
mentatione viuētiū, an sit motus proprie
dictus terminatus per se ad quantitatem.

Sed contra hoc dicit aliquis. Vnde col-
ligitur, quod quantitas, quae de nouo ad-
uenit cum augetur non viuens produciatur
sicut quantitas in generatione totali. Res-

pondetur hoc constat ex his, quae dicta sunt ad-
dendo vnu, quod scilicet subiectum pro-
prium illius patris, quae de nouo aduenit
cum augetur non viuens est pars illa sub-
stantiae, quae de nouo produciatur: at vero
proprium subiectum quantitatis, quae de no-
uo aduenit in augmentatione viuētiū, si-
ue perfectorum, siue imperfectorum est
totum viuēs, quod colligitur ex vrbis dif-
ferentis, quas adduximus. Nam non vi-
uentia non augentur versus omnes differē-
tias positionis, nec scilicet omnes dimensio-
nes, & pars illa, quae aduenit quantum est
ex natura sua poterat seorsum existere
separata: ergo prius natura (ut ita loqua-
mur) productus illa pars de nouo, quā
vniatur cōposito praexistenti, atq; prout
sumitur in illo priori est subiectum quan-
titaris: ergo. At vero in viuētibz, siue
perfectis, siue imperfectis cum augentur,
augentur versus omnes differētias positionis,
& secundum omnes dimensiones, & deniq;
illa pars, quae de nouo aduenit non potest ex
natura sua existere separata: sed cōiū-
cta, atq; adeo subiectum illius quantita-
tis, quae aduenit non est illa tantum pars: sed
totum praexistens. Et hanc est certū, &
manifestum id, quod diximus, quod eo-
dem modo produciatur illa partialis quan-
titas in augmentatione non viuētiū, si-
cut in generatione totali, quia subiectū
illius nouae partis, tunc de nouo produci-
tur, atq; adeo, sicut non est questio vtrū
ad quantitatem sit per se motus cui sit ge-
neratio totalis: sic etiā, nec augentur, non
viuentia, & ita solū manet questio de vi-
uentibus, siue perfectis siue imperfectis.

Sed contra hoc dices quem admodū
quando augetur viuens totum ipsum cō-
positum dicitur fieri maius, sic etiā cum
augetur ignis. v.g. totus ignis factus di-
citur esse maior: ergo in toto subiecta-
tur illa quantitas, quae de nouo aduenit.
Respo. quod totus ignis dicitur maior
ratione illius partis, sicut dicimus totū
hominē crispū ratione pillorū: non tñ,
quia in toto subiectatur secundum se quā-
titas de nouo, ut probatum est.

Hic.

His ergo suppositis de augmentatio-
ne viuentium statuitur conclusio, quod
est motus per se ad quantitatem, quam
conclusionem expresse tenet Arist.: sed
præcipue in hoc lib. cap. 1. & 1. de Gene-
ratione. cap. 3. & 2. de Anima ca. 4. & est cõ-
munis omnium, tenetq; eam S. Th. eus-
dem locis, & omnes expositores Aristot.
præsertim Thomistæ. Et ratione proba-
tur sic, primò augmentatio est motus pro-
priè dictus, & est ad quantitatem; ergo.
Probatur maior nam augmentatio non
est mutatio cuius subiectum est non eas-
cũ potius ipsa subiecerit in toto, quod
est in actu quia totum est, quod sit ma-
ius secundum quamlibet partem. Mi-
nor vero probatur, quia per augmenta-
tiones fit aliquid maius sed esse maius
est per quantitatem: ergo augmentatio
terminatur ad quantitatem.

Secundo, quantitas habet omnes condi-
tiones requisitas ad hoc; vt aliquam for-
mam sit per se motus. Nam est forma
habens latitudinem extensionis, & sub-
ieciatur in ente in actu, & habet opposi-
tum positum determinatum: magnũ
enim paruo contrariatur, &c. ergo se-
quitur, quod ad illam est per se motus.

Tertio, si aliqua ratione ad quantita-
tem nõ esset per se motus, maxime quia
comproduciatur eadem actione, qua sub-
stantia: sed hoc non potest fieri: ergo. Mi-
nor probatur quantitas est distinctũ ens
realiter à substantia: ergo sic distincta
actione. Consequens probatur, nam
vbi est distinctum ens, est distinctum fa-
ctum esse, ac per consequens distin-
ctum fieri.

Sed dices, quod illa actio, quamvis sit
distincta à productione substantiæ: non
tamen est motus: sed mutatio. Sed con-
tra idem probatum est, quod sit motus,
quia est à continuo in continuũ ad for-
mam quæ habet latitudinẽ, &c. Dices
idem argumentum probaret in genera-
tione totali ad quantitatem tota esse per
se motum. Respon. ad hoc in solutione
quarti.

Sed dices saltem istas rationes omnes
eodem modo procedunt de augmenta-
tione viuentium, & non viuentium; ac
per consequens si prima est motus, ita &
illa, aut è contrarij Resp., quod non est ea-
dem ratio. Primo quidem, quia illa pars
quantitatis, quæ de nouo fit in non viuẽ-
tibus subieciatur in parte illa, quæ de
nouo aduenit, ac per cõsequens per sim-
plicem emanationem producitur, sicut
reliqua accidentia, quæ etiam de nouo
adueniunt tunc: verò ista quantitas,
quæ fit in viuẽtibus in toto subieciatur,
ac per consequens per expulsionem con-
trarij, scilicet minoris quantitatis ab eo-
dem subiecto, & idè in viuẽtibus fit
per motum, in non viuẽtibus minime.

Secundo, quia cum in non viuẽtibus
sit prius natura partem illam esse produ-
ctam, quam vniri composito præexisten-
ti, qui poterat per se existere non produ-
citur illa partialis quantitas per actionẽ
qua non viuens fit maius, (vt ita loqua-
mur) ac verò in viuẽtibus prius natura
est partem illam vnitam esse compo-
sito præexistenti, quam quod sit. Quia
non habet esse, quia nõ poterat seorsum
existere; & idè actio illa, qua viuens fit
maius est productiua quantitatis: ac ve-
rò actio, qua non viuens fit maius nõ est
productiua, sed vnitua partis, quæ de no-
uo aduenit cum præexistẽti, & idè hæc
augmentatio non est motus: illa vero est
motus per se ad quantitatem.

Super est nunc argumenta soluamus,
quæ in principio quæstionis posita sunt,
quorum quodlibet propriam habet dif-
ficultatem. Pro solutione primi nota-
dum est, quod Arist. 8. Phys. tex. 28. so-
lum motum localem dixit esse per se cõ-
tinuum: sed hoc, quod est aliquem motũ
esse continuum potest intelligi multis
modis. Primo sic, quod daret per totum
tempus abiq; aliqua sui in corruptione,
id est, quod sit æterna à principio mun-
di, vsq; in finem: quo pacto motus cœli
dicitur esse continuus. Secundo vero mo-
do, aliquis motus dicitur continuus, quæ

Cc 3. fidu.

si durat per totam vitam hominis. Tercio modo potest intelligi, quod sit continuus, quia quāvis non duret per totam vitam hominis: durat in principio vitæ, vñque ad statum absque sui interruptione, vt si intelligamus, quod continuo motu augeatur homo ab ipso initio suæ vitæ per totum tempus; quod durat statim augmenti. Quarto deniq; potest intelligi motus esse continuus, quia durat absq; autormōtione, pro tempore, quod est: quo pacto motus progressus nō est continuus: sed nec tempore, quod est debet in terrūp quidū, propterea quod in illo reperitur motus sursum, & deorsum.

Nunc ergo in proposito certū est augmentatione non esse motū continuū primo modo, quia Arist. 8. Ph. motū continuū, hoc modo, dicit esse tantū in corpore in corruptibili, quale est cœlū, & ita solus motus circularis est hoc modo continuus, & perpetuus. Nā alij motus circulares, scilicet recti necesse est interrūpi quælibet: sed neq; augmentatio est motus continuus. Secundo modo, ita quod duret per totā vitam hominis V. G. Ratio est, quia necesse est interrūpi, vel quia homo in senectute peruenit ad statum diminutionis, in quo plus perdet, quam acquirit, vel etiam quia cum calor radicalis semper ægat, & non ad sit alimentum potest interrūpi augmentatio agendi in humidum radicale: sed nec tertio modo augmentatio est motus continuus, quia adhuc à principio vitæ vñque ad statum non potest durare continuo augmentatio, tunc propter rationem dictam, quia non semper adest alimentum, vel propter infinitatem, quæ impedire preest augmentationis fieri. Tamen etiam, quia aliquod tempus consumitur in cognitione eiusdem alimenti quo nō cessat augmentationem interrūpi.

Ex quo colligitur, quod solum quarto modo dicatur augmentatio continua, scilicet, quia tempore quo est nō interrumpitur, sicut motus deorsum lapidis hoc modo dicitur continuus, quāvis

fiat continue tempore, quo est. Ex hoc patet solutio ad argumentum, Dico enim, quod ve aliquid sit motus propriè dictus debet esse continuus quarep modo, id est, quod pro aliquo tempore, & non solum in instanti sit continuus: non tamen alijs modis debet esse continuus, & quoniam augmentatio habet hoc (vt diximus) idē dicendum est, quod sit motus propriè dictus, & quod Arist. loco citato solum negauit esse motum continuū primo modo, quo pacto etiam dixit alterum nō esse continuū, & tamen de illa nō est dubiū quin sit motus.

Sed obijcies contra ea, quæ dicta sunt nā saltem augmentatio debet esse continua secundo modo, scilicet ita quod duret per totam vitam. Et probatur, tādū enim durat augmentatio, quādiu durat nutritio: sed nutritio durat per totam vitā, quia animal, quādiu durat, tādū nutritur, ergo. Res. dupliciter, primo quod maior est falsa, scilicet quod augmentatio duret quādiu nutritio, quia in statu diminutionis est nutritio, & tamen non est augmentatio, quia plus deperditur, quam acquiritur, & idē est nutritio absque augmentatione.

Secundo dico, quod quāvis maior sit ve raminor tamen est falsa, quod scilicet nutritio duret per totā vitā: pro quo notandum est, quod nutritio in rigore est actio illa substantialis, quæ conseruit alimentū in substantiā alij: sed nutritio sumitur alio modo pro alteratione, quæ est dispositio ad hanc, quæ dicitur concoctio alimenti. Dico ergo, quod animal quādiu viuut tādū nutritur: vno ex his duobus modis scilicet, ita quod disponatur alimentū, vel ita quod conuertatur in substantiā alimētā: vñ augmentatio nō est nisi quādiu est nutritio: hoc secundo modo, & idē dicendum est, quod nō durat augmentatio per totam vitam, sicut nec nutritio propriè dicta.

Circa solutionem secundi argumenti principalis est notandum, quod cōtrarietas sumitur multis modis primo modo pro

pro quacumq; operatione, seu repugnā-
tia inter duo extrema, siue positia, siue
vnum positivum, & alterum privativum,
& hoc modo largissime, quæ opponuntur
privativæ & relativæ, imo, & quæ nullo
modo opponuntur: sed sunt disparatæ, se-
cundo in contraria dicuntur, propriis
motibus, quæ sunt duo positia sub eodē ge-
nere contenta, & maximè distant atq; ab
eodē subiecto mutuo se expellunt, ut ca-
lor, frigiditas. Tercio modo dicuntur cō-
traria, quæ sunt quidē duo extrema po-
sitia, & quæ maximè distant sub eodem
genere: nō tamē sunt activa, & hoc mo-
do quantitas maior & minor sunt con-
traria, & locus sursum, atq; deorsum.
Vnde ad rationem motus sufficit, quod
terminus à quo, & ad quem sine contra-
ria hoc tertio modo, sicut patet in motu
locali, qui est à sursum ad deorsum, vel
ē contra, & ideo non est cur negemus,
augmentationem esse motum proprie
dictum.

Sed dices adhuc videtur quod maior,
& minor quantitas non sint contrariæ hoc
tertio modo, quia non mutuo se expel-
lunt ab eodē subiecto: quod tamen requiritur
necessario ad hoc, quod sit terminus
à quo & ad quē eisdem motus, nam ter-
minus à quo expellitur adiuante ter-
mino ad quē. Quod autē ista non mutuo
se expellant patet, nam minor quantitas,
quæ erat prius in eo, quod augetur etiā
manet cū augmentatione maiori. Sed
Res. quod quāvis minor quantitas manet
in eo, quod augetur post augmentationē:
nō tamē manet sub ratione minoris: sed
desinit esse minor, adveniēte maiori, ita
quæ manet quidē quantitas, quæ erat in
termino à quo simul cū termino ad quē,
Non tamen, manet minoritas simul cū
maioritate, & hoc sufficit ad contra-
rietatem requisitam in termino à quo,
& ad quem motus.

Circa solutionē tertij principalis expli-
candā est, quomodo distinguatur aug-
mentatio & diminutio, & eorum termini.
Quidam enim respondent ad argu-

mentum factum, quod isti duo motus
non distinguuntur specie, quamvis sin-
te contrarij, sicut neque distinguuntur spe-
cie earum terminorū: quantitas scilicet
maior, & minor, quamvis sint con-
trarij.

Sed tamen ista solutio non placet.
Primo, quia motuum contrarietas, non
potest esse sine distinctione specifica (ut
infra parebit) tum etiam, quia neq; ex-
plum de quantitatibus, nā quamvis quā-
titates illæ, quæ sunt maior & minor nō
differant specie: tamen maioritas, & mi-
noritas differunt, ut statim dicemus.

Quare secundo alij dicunt hos mo-
dos differre specie, & terminos etiā ad
quos maior & minor: quantitas tamen
non ratione positivæ sed ratione priva-
tionis, quam in includit vnum alterius,
scilicet maior quantitas difert à maiori
quia includit privationem illius.

Hæc solutio videtur esse Soli: tamen
nec satisfacit ad argumentum quia motus
proprie dictus non sumunt suā specie,
aut contrarietatem ex terminis privati-
vis sed ex positivis (ut diximus) si ergo
augmentatio & diminutio non solum
sunt mutationes: sed motus, proprie dic-
ti: ergo sequitur, quod termini utrius-
que sint positivi.

At dices quod minor quantitas spe-
cificatur ratione positivæ, quod inclu-
dit scilicet quantitas, quamvis prop-
ter hoc distinguatur à maiori ratione po-
sitivæ. Contra, quia diminutio distingui-
tur ab augmentatione, aut ex ordine
ad positivum tantum, quod est in ordine
ad quem, & hoc non. Quia tu dicis non
distingui specie ab altero positivo quod
est terminus augmentationis aut disti-
guitur ex ordine ad privativum solum,
& hoc non quia est motus, proprie dic-
tus & eius terminus specificativus de-
bet esse positivus, aut deniq; distingui
ratione vniuersali, & hoc nō. Quia est vnū
per accidens, & nequit dare speciem.

Quare tertio alij dicunt, quod quanti-
tas maior & minor, quæ sunt termini,
augmenta-

augmentationis, & diminutionis differunt specie, sicut & motus.

Sed quomodo hæc solutio possit habere bonum sensum, tamen ut faceret videtur esse falsissima. Primum, quia ridiculum videtur lineam vnius palmi differre specie à linea digitali. Secundum, quia, quæ possunt continuari non differunt specie: sed istæ duæ lineæ parua, & magna possunt continuari, & fieri vna tantum: linea ergo non differunt specie.

Sed pro intelligentia veræ solutionis notandum est, quod aliqua differre specie stat dupliciter, vno modo speciali, ut homo; & equus differunt specie essentiali talis vero modo specie accidentali, ut Petrus albus, & Ioannes niger dicuntur differre specie accidentaliter ea dicuntur differre speciali, quæ sub eodem genere diuersis differentiis essentialibus constituuntur; dicuntur vero differre specie accidentali ea, quæ quamuis secundum se sunt eiusdem speciei habent accidentia diuersæ speciei, ut in exemplis adductis.

Hinc ita suppositis dico, quod quantitas maior, & quantitas minor, quæ sunt termini ad quos augmentationis, & diminutionis non differunt specie essentiali, ut argumenta duo nuper adducta probant, quoniam aliàs linea magna, & parua non possent continuari: tamen differunt specie accidentali, quod est dicere accidentia lineæ magnæ, & paruæ, quæ sunt maioritas, & minoritas differunt specie, & idcirco possunt istæ duæ continuari, quia potest separari hoc accidens, quod est maioritas vel minoritas earum, & continuari secundum rationem quantitatis essentialis, quæ non est diuersa specie in vna & in alia.

Sed quod maioritas, & minoritas differunt specie in quantitate duobus modis potest exponi, vno modo sic, quod in viucentibus est certus terminus augmenti, & decrementi; atq; adeo maioritas, & minoritas sunt quasi diuersæ dispositiones ad conseruationem viucentium,

vel ad corruptionem. Secundo etiã modo potest intelligi, quod maioritas & minoritas differant specie in quantum; quãtitate, quatenus sunt fundamenta relationis magni ad paruum, vel maioris ad minus, & hoc secundum ista videtur probabitur, nam relationes magni ad paruum sunt disparantia, & pater, quod sint diuersæ species; ac per consequens & fundamenta. Nam quamuis non sequatur ex distinctione fundamenti distinctio rationis: bene tamen ex distinctione relationum diuersitas fundamentorum colligitur. Cum ergo in omni quantitate possimus assignare istam rationem fundandi, sequitur quod in omnibus distinguantur specie maioritas, & minoritas.

Sed quæres: si ergo maioritas & minoritas differunt specie, ad quod predicamentum pertinent, ut sic. Resp. quod ponuntur reductiue in predicamento quantitatis, quia nihil aliud sunt, quam modi diuersi ipsius quantitatis, ita reductiue ponuntur in eodem genere, & specie cuius sunt modi. Vnde maioritas, & minoritas in longitudine reducuntur ad speciem huius; & ita similiter in latitudine, & profunditate, &c. sicut par, & impar sunt accidentia numeri, & ponuntur in eodem genere, & specie cum ipso numero.

Ex his ergo iam patet solutio, ad tertium dico enim, quod sicut diminutio, & augmentatio differunt specie, sic etiã termini eorum differunt, quia quantitates maior, & minor subtractione maioris & minoris differunt specie, ut explicauimus.

Sed dices iam ergo isti motus non sunt ad quantitatem formaliter: sed ad modos quantitatis, consequens nihil contra nostram conclusionem: ergo & contra Aristotelem. Resp. tamen, quod nos, & Arist. diximus istos motus esse ad quantitatem suis modis, scilicet sub ratione maioris, & minoris præsertim, quia isti modi sunt de predicamento quantitatis, ut diximus.

Sed

Sed dices: ergo similiter in non viuentibus differunt specie augmentatio, & diminutio, quia etiam in illis reperitur maior, & minor quantitas. Resp., quod si sequamur secundum modum dicendi, quod scilicet maioritas, & minoritas in omnibus differunt specie, dicendum est, quod in non viuentibus augmentatio, & diminutio differunt specie: tamen non sunt motus: sed mutationes propter rationes superius adductas quarto & quinto argumento Respondetur quaestioni sequenti.

Circa quartum argumentum explicanda nobis est magna difficultas, quae est circa productionem proprietatum, quae dimanant ab essentia, & aliorum omnium, quae dicuntur produci simul cum alio per modum sequelae. Vtrum scilicet distincta actione, & productione producantur ab ea, quae producitur circa ex qua dimanant.

Procius intellectu notandum est, duplicem esse actionem aliam perfectiuam: aliam vero corruptiuam: perfectiuam est illa, qua producitur aliquid absque alterius corruptione, sicut illuminatio: corruptiuam vero est qua fit aliquid cum abiectione contrarij, ut calefactio: dubium ergo est de actione perfectiuam, quoniam de actione corruptiuam non dubium est, quin non possit esse cum V. G. risibilitas dimanat ab essentia hominis, non potest mediare actio producta risibilitas, & corruptiuam sui contrarij, quoniam nunquam istud subiectum habuit contrarium risibilitatis: superest ergo explicemus an dimanet ab essentia per actionem aliam quam, quae fit perfectiuam,

Et videtur quod non. Primo, quia quod cum producitur cum alio fit omnino eadem actione cum illis: sed propriae passionis comproducantur cum essentia: ergo sunt eadem actione, qua essentia, ac per consequens non distincta actione.

Secundo, quae dat formam dat consequentiam ad formam: ergo generans quod est causa substantiae res est causa

omnium, quae consequuntur ad illa: sed non potest dari ea, quae consequuntur ad formam nisi una, & eadem actione, quia generans V. G. ignem solum habet unam actionem: ergo sequitur, quod ea, quae consequuntur ad essentiam eadem actione fiunt:

Tertio arguitur ex S. Tho. 1. p. quest. 77. art. 6. in solutione ad tertium, ubi dicit, quod propriae passionis procedunt per modum resultantiae ab essentia absque aliquo motu: ergo absque noua actione.

Confirmatur, quia si propriae passionis dimanant ab essentia media aliqua actione sequitur quod prima passio procedat media aliqua actione, ac per consequens substantia erit immediatum principium operationis, & actionis qua procedit prima passio: consequens est falsum & contra quae diximus 2. Phys. ergo.

Quarto & ultimo, arguitur pro hac sententia, nam sicut propria passio dimanat ab essentia, sic etiam existentia dimanat ab essentia vnius cuiusque rei: sed illa dimanatio existentiae non est actio distincta a productione essentiae: ergo nec dimanatio proprietatum passionum est actio distincta.

Sed his non obstantibus, est nostra conclusio, quod scilicet quando aliquid producit per resultantiam ex alio, illa resultantia est noua, quaedam actio perfectiuam diuersa ab ea, qua producitur id a quo dimanat. Probatur primo, quoniam ratio propria causa efficientis est agere sic, quod per ipsum agere constituitur causa efficiens in esse causae: sed sic est, quod essentia est causa efficiens propositionis ergo necessario debet esse aliqua actio per quam propria passio dimanet ab essentia: sed illa actio est distincta per quam producta est ipsa essentia, ut constat, quia essentia non est causa actionis per quam ipsa producitur: ergo, &c.

Sed scio dici posse ad hoc argumentum in quod dicitur causa efficiens, quae producit aliquid per modum emanationis, ac per modum sequelae non indigere actio

ne, vt sic efficiens. ¶ Sed contra hoc est, quia ipsi emanationi, & sequelæ, quæ propria passio dimanat ex essentia conuenit definitio actionis: ergo eo ipso, quod est aliqua causa efficiens per modum sequelæ, est causa media actione. Antecedens probat, nã actio nihil aliud est, quã productio alicuius, pro vt dimanat ab agente: sed illa sequela, & emanatio est productio alicuius, scilicet eius quod dimanat, & illa emanatio etiã proceditur ab agente, scilicet ab essentia à qua dimanat: ergo est accidens, ac per consequens in intelligibile est, quod aliquid procedat ab alio per modum sequelæ, & non per nouã actionem.

Et si rursus dicat aliquis, quod propriæ passionis uo dimanant in genere causæ efficiētis ab essentia. Cōtra hoc est, quia docet illud S. Tho. 3. p. q. 77. art. 3. & nos probauimus in 2. libro præsertim, quia nostra conclusio erit vera de his, quæ per modum sequelæ, & in genere causæ efficiētis procedunt ab alio.

Et confirmatur, quia si esset vera sententia antiquorū Philosophorū Gētiliū, qui posuerunt primam causam esse agens naturale secundum hos omnes effectus in prima rerum conditione dimanabant à Deo ab æterno per resultantiã quandã & quasi per modū sequelæ, & tñ non dubium est, quin isti ponerent actionē mediā inter Deū, & effectus: ergo similiter dicendū est in proposito, quod inter essentiã, & ea quæ dimanant ex ea in genere causæ efficiētis sit media actio, quã emanantem, & sequelam appellamus.

Secundo principale arguitur pro ista sententia, quia ubicumq; est distinctū factum esse, est distinctum fieri, quoniã fieri, & factum esse identificantur realiter: sed sic est, quod essentia, & propria passio sunt distincta facta esse: ergo sequitur, quod habent distincta fieri. Probatur minor, quia essentia & passio sunt distincta entia, quorū vnū quodq; est factū, quia non est aliquod eorū in creatū, ergo sequitur, quod habet distincta fieri, quæ identificantur cum illis.

Dices, quod vnum istorum est factum per se: aliud vero per accidens, & idēdū est vnum fieri, quod idēdificatur cum eo: quod est factum per se. Contra, quia sicut fieri per se identificatur cum esse facto per se, sic fieri per accidens cum facto esse per accidens: sequitur ergo, quod sunt duo fieri, quamuis vnū sequatur ex alio, sicut vnū factū esse, sequitur ex alio.

Sed dices contra hoc non ne vnica actio potest terminari ad duos terminos, sicut vna visio ad duo obiecta visibilia? Resp. quod obiectum est terminus extrinsecus cum quo non identificatur actio, & ita potest vna visio terminari ad duo obiecta visibilia: tamen terminus intrinsecus, qui est idolum representatum obiecti.

Sed est dubiū, hæc simplex emanatio, quam dicimus esse actionem sit mutatio? Resp. quod iã diximus in principio huius dubij non esse mutationem corruptionem tamen, quod sit mutatio aliquo modo non potest negari, propterea quod, vt diximus 3. Physi. omnis actio est aliquid motus, vel mutatio: sed hæc simplex emanatio est actio de prædicamēto adiecti quia est productio: ergo mutatio.

Secundo, quia conuenit illi definitio mutationis, scilicet per quam subiectum aliter se habet nunc, quã prius, quoniam substantia V. G. prius natura, quam sit visibile, aliter se habet, quia postquam est risibile: ergo in actu: ergo illa emanatio risibilitatis est verè mutatio.

Tertio, quia si Deus impediret influxū risibilitatis à subiecto in generatione, & postea ablato tali impedimento fluere talis influxus esset actio, & mutatio: ergo similiter non est actio, & mutatio fluxus ille, quo risibilitas fluit ab essentia in generatione.

Sed cōtra hoc obijciēs, illa simplex emanatio nō est mutatio. Et probat, quia per illā nō est verū dicere, quod subiectū aliter se habet, quã prius, quia nunc subiectū fuit sine illa propria passione. Ref. quod si illa potentia dicit ordinē tēporis

num.

num quā est verū dicere, quod illa emanatio sit forma qua subiectū se habet aliter, quā prius: at vero si dicat ordinē naturæ, verū est dicere, quod per illā aliter se habet, quā prius, quia prius natura subiectū habet esse substantia, quā adueniāt propriæ passionēs. Vnde emanatio illa est actio, qua subiectū se habet aliter, quā prius natura, & hoc sufficit ad rationem mutationis (ut patet de prima intellectio ne Angeli quæ vere est mutatio perfectiua) quāvis solum præsupponat subiectū prius natura, & infusio gratiæ, quæ data est ipsis Angelis, & primo parenti etiam fuit mutatio; quæ tñ fuit in eodem instāti tēporis cum creatione subiecti.

Contra, quia prioritas, quæ requiritur in subiecto debet esse realis: sed prioritas naturæ nō est realis: ergo non sufficit. Res. concedendo maiore, & negādo minorem, nam quāvis ali qua prioritas naturæ sit solū rationis V. G. quæ est inter superius, & inferius: tñ illa quæ est equalitatis necessaria debet esse realis prioritas, & hæc reperitur inter subiectū & passionē, quæ dimanant ab essentia. Ex quo etiā patet, qd sit terminus? à quo mutationis, scilicet nō esse termini ad quē prius, quia huiusmodi est mutatio mori. Superest modo solum argumēta. Ad primū dico propriæ passionēs cōproduci simul cū essentia, non quia eadē actione cum essentia: sed illa emanatio simplex, quæ est actio producta à propriæ passionis necessario cōcomitatur ipsam generationem substantialem. Vnde falsa est illa maior in vniuersum, omne quod com producitur sit actione, qua alterū per se producitur: sed tantum est verum, quod actio producta eius, quod cōproducitur consequenter se habet ad actionem productuā eius, quod sit per se. Vnde quāvis respectu simplicis emanationis propria passio sit terminus per se productus: tamen respectu generationis dicitur com productus, quia illa simplex emanatio sequitur cōcomitanter ad generationē.

Ad secundum Res. concedendo quod

qui dat formā debet dare cōsequentiam ad formā. Vnde generans, quod est causa esse substantialis est causa & omnium accidentium, quæ cōsequuntur ad illud esse: at hoc tñ nō est necessariū, qd generans eadē actione cōcurrat ad ea, quæ cōsequuntur: sed satis est, qd diuersa ratione.

Sed dices, generas v. g. ignis cū producit ignē solū habet vnicam actionē, generationē scilicet: ergo illa attingit ad productionem accidentiū, quæ cōsequuntur, aut nullo modo producit ea. Resp. quod immediate verum est, quod solum attingit generans ad rei substantiā, quia solum habet vnicam actionem, quæ procedat ab ipso immediate: at vero mediate etiam procedit ab ipso simplex illa emanatio, quæ est circa procedit passio, quia ipsa essentia solum est veluti instrumentum generantis ad simplicem emanationem, qua producit prima passio: essentia vero cum proxima passione sunt instrumenta eiusdem generantis. Ad secundam & hac ratione diximus motum gramæ, & lebiū tribui generanti, & ita dicendum est in vniuersum omnes passionēs, quæ dimanant ab essentia tribui etiam generanti.

Ad tertiam ex autoritate S. Thomæ Resp. quod ille cum dixit passionēs procedere ab essentia absq; motu, non dixit absq; noua actione, nam ipsa sequela, quam ponit, est quædam actio, ut vidimus: sed solum voluit absq; motu proprio dicto, scilicet transmutatione propria corruptiua passionēs dimanare ab essentia.

Ad confirmationem vero Resp. quod substantia non potest esse immediate in principium operationis, quæ est transmutatio: bene tamen operationis, quæ est simplex emanatio (ut diximus in secundo libro) nam si Deus impediret influxum primæ passionis, & postea ablato impedimento, prima passio pulularet, talis actio esset immediate à substantia, & hoc modo dicimus, quodaqua calida reducit se in pristinam frigi-

frigida tamā generant: media tamē forma substantiali, vt instrumentum.

Sed obijciēs contra hoc, sicut alia operatio, quæcumque creata est accidens, sic etiam hæc simplex emanatio est accidens, quia actio de prædicamento actionis: ergo non potest substantia immediatum principium aliarum operationum, ne neq; istarum. Resp. concedendo totum antecedens, & negando consequentiam. Ratio huius est, quia substantia non potest esse immediatum principium actionis cuiuscumque per se ordinatum ad illam, quod probat Sanct. Thomas, quia principium per se ordinatum ad aliquam actionem est potentia per se ordinata ad illam: potentia autem per se ordinata ad actionem, quæ est accidens debet esse accidens, sicut potentia per se ordinata ad actum substantialem est substantia, quia actus, & potentia sunt in eodem genere etiam respectu operationis, quæ non consequitur ad alterum: sed habet potentiam, quæ est per se ordinata ad ipsam ampliat substantiam creatam esse immediatum principium; at vero respectu operationis, quæ per modum sequelæ, & consequenter se habet ad aliam bene potest substantia esse immediatum principium, quia talis operatio non præsupponit potentiam per se ordinatam ad illam, & ideo non præsupponit potentiam, quæ sit eiusdem generis cum ipsa. Declaremus exemplo, generatio hominis supponit principium aliquod per se, scilicet potentiam generatiuam, quæ est aliquo modo eiusdem generis cum generatione, quia generatio est actio, quæ non sequitur ex alia: at vero simplex emanatio risibilitatis si consequenter se habet ad generationem, ita ad potentiam generatiuam. Vnde si substantia, vt per se potentia ordinata ad istam simplicem emanationem sit, bene probat argumentum, quod si cut non potest esse principium immedia tum generandi, sic neque alterius ac

tionis: quia tamen non ita est: scilicet actio consequenter ad aliam; ratio potest esse substantia immediatum principium illius.

Sed contra istam rationem obijciēs, quod adhuc potentia per se ordinata non videtur esse eiusdem generis cum illo, quia intellectus est potentia per se ordinata ad intelligendum, & tamen intellectus est qualitas, & intelligere actio: similiter potentia generatiua est qualitas, & generare est actio. Respondetur, quod huiusmodi potentia per se operatiue possunt considerari dupliciter; vno modo pro vt sunt causa efficiens eminenter continent ad actionem ipsam, quæ est effectus earum, & sic sunt de genere qualitatis, & alio modo secundum rationem potentia, & pro vt sic tantum dicunt ipsam actionem in esse possibili obiectiuo, & hoc modo sunt eiusdem generis cum actione, sicut Deus, & continent eminenter creaturas esse primo singulas ab illis: ita men creaturæ; pro vt sunt in esse possibili & obiectiue in Deo sunt eiusdem rationis cum ipsismet, secundum quod sunt actum in ente. Vnde omnis potentia, quæ per se ordinatur ad aliquam actionem formaliter secundum rationem potentia, nihil aliud est, quam ipsa actio in esse possibili; & in esse obiectiuo pro vt sic dicitur à Sancto Thomæ quod: est eiusdem generis cum actu ad quem est potentia.

Ad quartum argumentum, quod erat de existentia explicandum est; ar existentia etiam dimanet ab essentia per simplicem emanationem, vel non. De qua re statuit conclusio, quod sit ita, quæ admodum passionis comproducentur simul cum essentia: tamen simpliciter quidam emanatione procedit ex essentia. Probat hoc primo, quotiescūq; sunt duo termini respectu alicuius motus vel generationis vnus primarius, & alius secundarius: ille qui dicitur secundarius procedit ex secundario actione quadam quæ

quæ sit simplex emanatio: sed respectu generationis ignis V. G. essentia est terminus primarius, & existentia secundarius: ergo existentia procedit ab essentia simplici quâdam emanatione, discursus bonus, maior declaratur, quia terminus secundarius consequitur ad primariû: sed illa sequella nihil aliud est, quâ simplex emanatio: sed respectu generationis ignis v. g. essentia est terminus primarius & existentia secundarius: ergo existentia procedit ab essentia simplici quâdam emanatione. Discursus bonus, maior declaratur quia terminus secundarius consequitur ad primariû: sed illa sequella nihil aliud est, quâ simplex emanatio, & actio. Minor vero satis constat, quod scilicet respectu generationis essentia sit terminus primarius, & existentia secundarius, quia essentia specificat ipsam generationem: non autem existentia. Vnde naturalitas temporalis Christi est eiusdê speciei cum generatione cuiuscumq; hominis quamvis in Christo nō sit existentia propria hominis: sed tantum essentia.

Proba. secundo, quia si Deus impediret existentiam propriam alicuius, sicut impedivit de facto in Christo, & postea ablato impedimento pulularet, non dubium est quin postea esset actio aliqua qua talis existentia procederet ex essentia, ut si modo relinqueret Christus humanitatem sibi pulularet existentia, quæ esset propria hominis per actionem, quæ est simplex emanatio: ergo similiter dicendum est nūc de facto quidē contingere.

Tertio, quia existentia distinguitur rationaliter ab essentia: ergo est ens factū distinctum ab essentia, ac per consequens ista distinguunt in facto esse: ergo & infieri. Sed dices, quod existentia non est ens cōpletum distinctum ab essentia, sed tantum est modus essentia, & ideo nō debet fieri noua actione. Resp. quod qualiter sunt distincta existentia ab essentia, taliter etiā eius emanatio à productione essentia. Vnde sicut distinguitur ista duo realiter, sicut modus & res sic etiā distingu-

tur duæ actiones istæ sicut res & modus.

Sed obieciſes secundo, quod si existentia dimanat ab essentia simplici quodam emanatione in genere causæ efficiētis: sequitur quod essentia sit causa suæ existentia, & quod cauſet illā antequā sit. Resp. quod causa efficiēs principalis existentia non est essentia, sed generans, quod producit essentiam, & ipsa essentia se habet secundū instrumentū, & quāuis nō possit aliquid esse causa motus, vel mutationis corruptiue prius natura, quā existat, bene tamen potest esse causa simplicis emanationis, qua procedit ipsa existentia prius natura, quam existat.

Sed obieciſes tertio, ipsa existentia produciſtur per generationem qua produciſtur natura, ergo nō est alia simplici emanatione. Antecedēs probatur, quia actio nō potest terminari ad solā essentia: sed ad essentia existentē, quia essentia sine existentia aliqua nūquam sit: ergo sequitur, quod eadem generatione qua produciſtur natura, seu essentia produciſtur essentia existentium. Resp. quod quamuis essentia nunquam produciſtur nisi existens: non tamen est opus, quod illa existentia sit producta eadem actione; sed quod sit simul, vel quia tunc produciſtur alia actione, quæ necessario consequitur ad primum vel quia illa aliunde præsupponebatur, sicut in Christo generatio temporalis fuit terminata ad naturam humanam existentem: non tamen, quia substantia illa, vel existentia produciſtur per illam generationem: sed quod præsupponebatur existentia, & substantia diuina ab æterno.

Sed obieciſes contra hæc in generatione quacumq; sunt duo termini, quorum vnus est formalis, & alter est totalis: ergo respectu generationis omnis V. G. est assignare terminū formale, & terminū totale: sed terminus formalis dicit essentiam, totalis vero dicit existentiam, vel suppositum: ergo necesse est per generationem cuiuscumq; rei absq; alia simplici emanatione produci suam propriam

Existen-

existentiam. Responderetur concedendo maiorem & negando minorem; nam in generatione V. G. hominis forma substantialis est terminus formalis tota natura composita, ex materia, & forma est terminus totalis: existentia vero consequenter ad totalem naturam simplici quodam emanatione.

Ex quibus sequitur, quod sicut est diuersa vnio materię cū forma ex qua resultat humanitas ab vnione cum substantia ex qua resultat suppositum; sic etiā est diuersa actio determinata ad naturā, & ad suppositum: sed sicut ex natura, & supposito fit vnum ens cōpletum, & suppositum, sic etiam ex vtrāq; ista actione terminata ad naturam, & suppositum cōpletur integra ratio generationis: non enim est integra ratio generationis, nisi sit productio naturę & substantię naturę.

Ex quibus etiam secundo colligitur, substantia natura sua sit causa existentię in genere causę efficiētis per emanationē, & in genere causę materialis, quia recipit illam, & deniq; aliquo modo in genere causę formalis quatenus existentia sumit speciem ab essentia.

Ex his, quę circa solutionē istius argumenti quatti in præcedētis quęst. proposita late, & diffusse sunt dicta colligitur solutio manifesta illius, quod scilicet quantitas totalis cōproduciatur in generatione substantię totalis: ergo partialis similiter cōproduciatur per nutritionē, quę est generatio partialis, ac per consequens nullo modo ad quantitatem est per se motus. Resp. enim hoc argumento ex dictis, quod in generatione totali quantitas totalis, quāuis consequatur ad substantiā totalē: tamen non eadem actione produciatur: sed diuersa ā productione substantię, scilicet simplici emanationi: & similiter in generatione partiali, quantitas maior cōsequitur ad substantiā, quę acquiritur per nutritionē: tamen per distinctam quandam actionem, quę quidem actio vocatur augmentatio.

Sola tamen est hæc differentia inter

has duas actiones, quę sunt productiue quantitatē quod actio illa, quę produciatur quantitas totalis non est motus: sed mutatio: at vero illa quę fit maior quantitas est verē, & in rigore motus, & hanc dicimus, non sic, augmentatiōnem. Ratio autem huius differentię est, quia cum produciatur quantitas totalis, illa fit ex priuatione, & non ex aliquo termino positio. Nam subiectum prius natura habet priuationem, & negationem quantitatē cum generatur, quam sit quantum, & habeat extensio- nem, & ideo illa emanatio quantitatē non est motus: sed mutatio quędam perfectiua: at vero cum produciatur maior quantitas præsupponit iam in illo subiecto eodem minorem quantitatem; atque adeo fit ex minori ad maiorem quantitatem, & ita habet duos terminos positivos. Tum etiam prima productio quantitatē totalis fit in instanti, saltem in viuētib; quę incipiunt per primum suū esse: at vero productio maioris quantitatē fit successiue, (& vt dicitur infra) & ideo hæc secūda est motus propriē loquendo non autem prima.

Sed contra hoc dices, quantitas, quę produciatur in generatione totali, & quę produciatur postea in mutatione sunt eiusdē speciei, imo eadē numero in eodē subiecto: ergo actiones, quib; vtrāq; quantitas produciatur sunt eiusdē speciei, atq; adeo vtrāq; istarū est motus propriē dictus, vel nulla. Res. negādo consequentiā, quia ad rationē specificam actionis non solum requiritur vnitas termini ad quē quomodo documq; sed cum ordine ad eundem terminū ā quo posituum: illa vero, quę fit in generatione totali ad priuatiuum, ideo istę duę actiones non sunt eiusdē speciei sicut: nō sunt eiusdē speciei ipsa generatio substantię, atq; nutritio.

Sed quęres. Virūm in augmentatiōne alia accēdētia, quę de nouo etiam produciuntur fiant per motum V. G. ex tēso calor

Caloris albedinis, &c. Resp. quod non nisi per mutationem, quæ simplex est emanatio, quia qualitates nunquam produciuntur per se per motum nisi dum intenduntur, vel remittuntur extensio vero illis non conuenit nisi ratione quantitatis.

Circa solutionem autem quarti, & ultimi argumenti in principio præcedentis questionis positi, quod adhuc restat soluendum, explicandum est. Vtrum nutritio sit successiua, vel instantanea. Pro quo nota, quod in quacumque augmentatione viuētis simul sunt quatuor actiones. Prima est concoctio alimenti, quæ est alteratio. Secunda est propria nutritio, qua conuertitur alimentum in substantiam aliti. Tertia est augmentatio, qua fit maior quantitas. Quarta denique motus localis qua acquiritur maior locus.

Ex his quatuor primum certum est fieri successiuæ, quia est alteratio propria alimenti, quæ fit cum existentia ipsius alimenti: de alijs vero tribus una & eadem ratio est, ita quod si una sit successiua, & reliqua similiter, & si una in instanti, & reliqua etiam fiunt in instanti, quoniam nunquam potest esse maior substantia, quæ fit per nutritionem, quin sit maior quantitas, ac per consequens maior locus. Vnde explicare oportet de nutritione vtrum sit in instanti.

De quare Tol. primo de Generatione quærit. 9. probabile putat, quod fiat in instanti. Et probatur primo, quia Arist. 2. Physico. textu 23. dicit nutritionem non esse continuam: ergo neque successiuam. Secundo, quia substantia totalis, quæ fit per generationem acquiritur in instanti: ergo, & partialis, quæ fit per nutritionem. Tercio, quia viuētia, & eius partes habent minimum: ergo incipiunt esse per primum sui esse: sed id quod acquiritur per nutritionem est pars viuētis: ergo illud incipit per primum sui esse, ac per consequens nutritio fit in instanti.

Sed his non obstantibus, opposita conclusio est tenenda, quam latius explicabimus, Deo fauente, in libro primo de Generatione capite quinto, & probatur, nutritio fit simul cum augmentatione: sed augmentatio fit successiua: ergo nutritio. Antecedens probatur quia quantitas, quæ fit per augmentationem habet latitudinem, & producit secundum illas partes, quas habet latitudinis. Tum etiam habet contrarium positum, & subiectum, quod fit ens in actu: ergo fit per motum, ac per consequens successiuæ: ergo similiter nutritio.

Secundo, quia generatio substantię totalis, idem fit in instanti, quia ipsum viuens habet minimum, & productum minimo per primam generationem in alijs partibus, quæ uniuntur non datur minimum quia potest dari minus minimo: non quidem separatim: sed coniunctum priori minimo præexistenti: ergo sequitur, & in generatione partiali non est expectanda dispositio minimi: sed potest fieri in minori minimo: sed quod non habet minimum, ut sic, non habet primum esse: sed fit successiuæ: ergo nutritio fit successiuæ.

Vnde ad argumentum Resp. quod nutritio fit continuæ, & successiuæ: Arist. autem dixit eam non esse continuam, quia non durat per totam vitam.

Ad secundum, iam patet differentia inter generationem partialem, & totalem, quod in totali ad minus debet produci minimum: at vero in generatione partiali potest produci minus minimo, & idem illa potest fieri in instanti: hæc vero non, nisi successiuæ.

Ad tertium vero iam patet hæc eadem solutio, quod scilicet pars viuētis seorsum sumpta habet minimum: at vero si loquamur de illis coniunctis non est pars minima sicut non est assignare minimam partem manus, vel pedis, quia quacumque data est alia minor.

Sed obieciēs contra hæc, quia si nutritio fit successiuæ: ergo nutritum, ut sic incipit esse per ultimum non esse, sicut nutritio

Ad 2 ex quo

ex quo sequitur, quod alimentum desinat per vltimum sui esse, aliàs dabitur materia sine forma, vel duæ formæ simul in eadem materia V. G. si forma hominis in materia, vbi esse incipit per vltimum non esse, verum est dicere nutritio est forma hominis: at immediatè post hoc erit augmentatio, istud nunc esse vltimum esse alimenti, & tunc habeo intentum, quod desinit per vltimum sui esse aut si non: ergo vel alimentum desinit ante hoc, nunc, vel postea per primū nō esse. Si dicas primum materia in hoc nunc est sine forma. Si dicas secundum, materia potest nunc esse cum duab^{us} formis, ergo, &c. Resp. quod argumentum tantum optimè probat alimentum desinit esse per vltimum sui esse: sed notandum est, quod potest desinere esse duob^{us} modis: vno modo absolute desinit alimentum, cum nutritio finitur, & idè sicut nutritio desinit per primum non esse, sic & alimentum absolute.

Sed alio modo potest desinere alimentum tantum, quantum erat antea, quod est desinere esse integrum, & hoc modo desinit cum incipit nutritio, & quia nutritio incipit per vltimum non esse, idè alimentum desinit per vltimum esse.

Ex quo patet ad argumentum quintū principale quæstionis superioris, quod scilicet augmentatio fiat successiue, quāuis simul fiat cum nutritione, quia etiā illa est successiue, sed notandum est nō esse cōcedendum nutritionē nō esse motū, quia eius subiectū est materia, & terminus à quo, & priuatio, vt dictum est supra quæstione secunda huius libri.

ARTICVLVS. V.

*Vtrum ad qualitatem sit per se motus propriè dictus?
Qui est alteratio?*

IN hac quæstione vnum est certum, & plura sunt dubia: certum est ad ali-

quas qualitates esse per se motum. Ac probatur dictis conditionibus, quæ requiruntur ad hoc, vt ad aliquam formā sit per se motus. Primo qualitas est ens habens latitudinē intensionis, quia suscipit magis, & minus ex Arist. capit. de qualitate. Tum etiam habet contrariū positium, vt constat ex eodem loco, & deniq; subiectatur in ente in actu, quæ omnes conditiones simul, quāuis non cōueniant omnibus speciebus qualitatis non est dubium, quin conueniant aliquibus, & idè certū est, quod ad aliquas species qualitatis sit per se motus, quāuis sit dubitatio de omnib^{us}. Et cōfirmatur hoc ipsum, quia alteratio est vna ex speciebus motus, & omnes concedunt, & fateatur Arist. hoc loco: sed alteratio est qualitates: ergo, &c.

Si autem contra hoc obijcias, quod aliter non est motus propriè dictus, quia non est continuus (vt docet Aristoteles 8. Phys. tex. 23) ac per consequens si nō est cōtinuus non erit successiue. Resp. quod Arist. tantum voluit alterationē non esse continuā pro tempore, quo durat, & ita est successiua, ac per consequens est motus, & propriè dictus, quia habet etiam alias conditiones.

Sed hoc supposito de vnaquaq; specie qualitatis seorsum explicare oportet. Vtrū ad illā sit per se motus: & circa primā speciē notandū est, quod in illa sunt, quædam qualitates corporales, vt sanitas, & ægrotudo: aliz vero spirituales vt scientiæ, & virtutes. Rursus corporales quædam ordinatæ præcipuè, & principaliter ad esse, secundo ad operandum; vt sanitas: alijs vero principaliter ad operandum, vt habitus corporales sunt, quando quidem subiectantur in subiecto corporeo: spirituales etiam quædam sunt in intellectu, & istæ possunt vnicō actu acquiri: alij vero sunt in voluntate, quæ pluribus actibus generantur.

His ita suppositis de istis omnibus qualitatibus primum speciei, quæ principaliter ordinantur ad operandum, quæ omnes

omnes habitus appellantur, siue sint in subiecto incorporeo, vt in appetitu, siue in spiritali. Dubitatur vtrum ad illa sit per se motus, & videtur quod sit. Primo, quia si propter aliquam rationem ad illas non est motus materiarum, quia sunt relationes hanc. n. ratione Arist. videtur 7. Phy. loco citato: sed sic est, quod habitus non sunt relationes secundum esse: sed secundum dici: ergo ad illas potestates per se motus.

Dico, quod istę qualitates habent plures condiciones requisitas, vt ad illa sit per se motus, nam habet contrarium posituum, vt vitium contrarium virtuti & suscipiunt magis & minus, & subiectantur in ente in actu: ergo, &c.

Tertio, quia intentio & remissio sunt motus alterationis proprie dicti: sed ad istas qualitates est intentio, & remissio: ergo, &c.

Quidam existimant omnes habitus non produci per se aliquo motu, quia putantur produci ad productionem alterius termini primarij; & si sint habitus intellectuales ad productionem verbi; quod est per se terminus intellectus; si vero sint habitus morales ad productionem amoris, vel odij, vel alterius huiusmodi, quod sit per se terminus actus voluntatis, vel appetitus sensitui.

Sed his non obstantibus, opposita conclusio est tenenda, quod scilicet habitus distincta actione producit ab ea qua producit terminus primarius v. g. habitus intellectus, distincta actione producit ab ea, quę sit verbum. Primo, quia habitus intellectualis quicumque, & verbum mentis distinguuntur realiter: ergo sunt distinctis actionibus quia vbi est diuersum factum esse, debet etiam esse diuersum fieri: hoc autem duobus modis possumus explicare. Primo, vt quidam volunt quoniam omnis habitus sit per suam actionem, quę est actio distincta a productione primarij termini tam in intellectu, quam in voluntate. Vel secundo si teneamus hoc, habitus compositi ad productionem termini primarij ponenda est quędam actio, quę sit

emanatio simplex, qua producit habitus ex termino illo primario actionis, quę est vltima dispositio habituum: sicut quamuis quantitas sequatur ad substantiam: tamen producit distincta actione ac productione substantię.

Sed supposito, quod isti habitus producantur per se aliqua actione, siue illa sit a suafactio, siue simplex emanatio ex alio primario termino. Dubium manet vtrum actio sit motus ad hoc, vt sciamus, an ad istas qualitates sit per se motus.

Pro cuius dubij solutione notandum est, quod est duplex motus, seu mutatio altera Physica, & est illa mutatio quo producit terminus corruptiuus, vel conseruatiuus compositi Physici, vt si producat calor, vel quantitas: ista enim sunt accidentia Physica, quę ordinantur ad conseruationem, vel ad corruptionem compositi Physici: alia vero mutatio est non Physica, qua producit terminus aliquis, qui non est dispositio entis naturalis, vt intellectio, & volitio.

Vbi notandum est, quod quauis de istis accidentibus, scilicet de intellectione, & volitione agat Philosophus, quatenus sunt affectiones animę, quę ipse considerat: non tamen dicuntur motus Physici, quia non produunt terminos, qui sunt qualitates conseruationis, vel corruptiue corporis Physici.

Ex his patet solutio ad dubium: dicendum enim est, quod actio qua producit istas qualitates, non solum non est motus Physicus, sed nec mutatio Physica, quia non ordinatur ad esse corporis Physici conseruandum; & idem dicendum est ad has qualitates non esse per se motum simpliciter loquendo, vt dixit Aristot. 7. Phys. capi. 3. quod motus absolute loquendo appellatur ille, qui est motus Physicus, quamuis negari non debeat has qualitates aliqua actione per se produci ex eo quidem modo, quo explicuimus.

Sed notandum est, quod sicut inter mutationes Physicas est differentia, quod sicut quędam sunt ex contrario in con-

trarium, vt calefactio aquæ fit cum expulsiōe frigoris: aliz vero à cōtradictōrio in contradictorium, vt si calefieret aliquod subiectum sine expulsiōe contrarij, & ista dicitur mutatio: illa vero motus, sic etiā inter mutationes non Physicas est eadem differentia. Nam habitus V. G. scientiæ duobus modis potest produci: aut. n. subiectū in qua fit erat prius affectum cum habitu contrario V. G. cū errore, aut solum erat cum priuatione, vt cum ignorantia. Vnde sicut inter motus Physicos, & mutationes est differentia, & essentialis, sic etiam inter hos motus est differentia essentialis. Vnde diuersa est productio scientiæ ex errore, & quæ ex ignorantia, sicut est diuersa productio caloris ex frigore, & ex priuatione frigoris, nam quamuis in his mutationibus terminus ad quem materia. lis sit idem formaliter: tamen est diuersus, quatenus dicit ordinem ad terminos à quibus.

Sed obijcies contra hæc, quamuis in motu, vel mutatione Physica habeat locū hæc distinctio: nō tamen in productione habituum, quia accidit subiectum in quo producitur scientia prius esse affectum cum errore vel ignorantia: ergo eiusdem speciei est productio scientiæ, siue sit ex errore, siue ex ignorantia. Respō. quod quamuis ad rationem scientiæ absolute loquendo, accidat fieri ex errore, vel ex ignorantia, sicut accidit ad caloris rationē, quod fiat ex frigore, vel ex priuatione frigoris: tamen quemadmodū in subiecto frigido, quod habet calorem fieri per expulsiōem frigoris: sic etiam in subiecto, quod habet errorem scientiæ exigit fieri per se cum expulsiōe erroris, quia vnumquodq; fit ex suo contrario. Constat autem quod contrariū scientiæ in subiecto, quod habet errorem non est à sola ignorantia, sed ipse habitus erroneus positius contrarius: atque adeo fit per se ex errore in illo subiecto; quemadmodum enim qualitates Physicæ habent oppositionem cum aliquo po-

sitiuo determinatē contrario; sic etiam habitus: non quidem scientia V. G. habitus conclusionis, homo est risibilis de terminatē opponitur cum errore eiusdē & determinatē expellit illum.

Ex his patet solutio ad argumenta posita. Ad primū dico, quod ratio propter quam nō est motus ad has qualitates est, quoniam spirituales: Arist. autem quando dixit 7. Physi. ad habitus non esse per se motus debet intelligi secundū opinionem antiquorum, qui ponebant relatiua secundum dici, esse in prædicamento relationis, quoniam adeo habitus, qui sunt relatiui secundum dici non distinguuntur ab alijs relationibus. Vel dicendum est, quod istæ relationes secundum dici, conueniunt cum relationibus secundum esse in hoc, quod ad illas non est per se motus Physicus, sicut neque ad alias, quia consequuntur ad aliud, quāuis hoc non obstat quominus habeant actionem, quæ producantur, quæ non sit propriē motus.

Ad secundū, & tertiū nō est cur Res. Nā concedimus hos habitus habere illas conditiones, & quod intenduntur, & remittuntur: tamen quia non sunt qualitates, neque accidentia Physica, ad illos nō tantū est motus Physicus: sed alia mutatio.

Veniamus ergo ad qualitates corporales huius primæ speciei, scilicet sanitatem, & ægritudinem, pulchritudinem, &c. De quibus videtur Arist. esse contrarius sibi. Nam 2. Physi. agens de causis videtur dicere sanitatem esse per se ad sanitatem, & idem docet hoc primo libro capit. 1. & 2. & tamen 7. lib. ex professo probat huiusmodi qualitates non esse per se motum.

Sed pro solutione notandum est, sanitatem nihil aliud esse, quam debitam commensurationem morum, qui sunt inanimali contra vero ægritudinem dissonantia eorundem morum, similiter pulchritudo nihil aliud, quam proportionem omnium membrorum, & accidentium, quæ sunt in homine.

Vnde,

Vnde, quamvis quidam dicant, quod sanitas sit quaedam qualitas distincta ab ipsis quatuor qualitatibus proportionatis: tamen melius videtur dicendum cum Tol. loco citato, quod sanitas nihil aliud sit, quam ipsa met qualitates primae pro ut proportionatae, sicut armonia, & concentus: qui sit in vocibus non est aliquod distinctum ab ipsis vocibus ex quibus fit armonia: sic etiam sanitas realiter eidem cum primis qualitatibus; idem dico de aegritudine; atque etiam pulchritudine, & alijs huiusmodi.

Ex quo patet, quod numquam acquiratur, vel deperditur sanitas in subiecto nisi propter deperditionem, vel acquisitionem alicuius ex primis, qualitatibus V. G. si in homine quatuor qualitates sunt redactae ad mediocritatem, deperdetur sanitas propter augmentationem caloris, & deperditionem humidi, vel frigidi; iterum autem acquiritur propter remissionem caloris, & acquisitionem humidi, vel frigidi.

Sed notandum est maxime, quod quavis uno, & eodem modo acquiratur sanitas, & frigiditas V. G. tamen iste motus habet diversas rationes, nam secundum quod est frigefactio tendit ad frigus, secundum quod est sanatio tendit ad frigus, non quomodocumque: sed in quantum frigiditas est mensurata cum alijs. Vnde bene potest esse in isto subiecto frigefactio quae non sit sanatio: tamen non potest esse frigefactio tendens ad frigiditatem, ut commensuratum cum alijs quin sit eo ipso sanatio.

Ex dictis patet solutio dubitationis, & quomodo non sit contrarietas apud Arist. in illis locis. Nam quoniam sanitas semper fit ad deperditionem, vel acquisitionem alicuius ex primis qualitatibus, siue nova actione realiter distincta, quia non distinguitur sanitas ab illis, ideo optime dixit 7. Physi. ad sanitatem non esse per se motum: sed tamen quoniam huiusmodi motus quo primae qualitates producuntur ratione distin-

guitur, pro ut terminatur ad qualitatem a se ipso, pro ut terminatur ad primam qualitatem, ideo Aristoteles dixit sanationem per se esse ad sanitatem: quod nihil aliud est, quam motus ille secundum rationem, qua terminatur ad sanitatem per se est ad sanitatem: quis tamen ratio illa qua respicit sanitatem consequenter se habet ad aliam, secundum quam istemet motus est ad calorem, vel frigiditatem: tamen absolute loquendo dicimus non esse per se motum ad sanitatem.

Sed contra obijcijs sanitas, & aliae huiusmodi qualitates primae speciei habent tres illas conditiones, quia habent latitudinem, & contrarium, &c. & sunt accidentia Physica: ergo ad illas est per se motus.

Quidam fortassis possit respondere, quod sanitas non habet contrarium positivum: sed privativum, quia aegritudo non est quid positivum, sed privativum: tamen immediate ita dicunt, quoniam aegritudo non est mera privatio: sed aliquid positivum habet quod a Medicis appellatur qualitas contra naturam sensibilibiter ledens operationes.

Alij vero possent respondere, quod sanitas non suscipit magis, & minus, quia sanitas dicitur commensurationem quatuor calitatum, quae consistit in indivisibili: sed immerito etiam isti sic asserunt, quia commensuratio ista qualitatum, quam Philosophi, vel Medici sanitatem appellant, non consistit in indivisibili: sed habet latitudinem.

Dicendum ergo, quod quamvis habet latitudinem, & contrarium: non tamen distinctum a latitudine primarum qualitatum, nisi sola ratione, & ideo non est alius motus ad illam praeter eum, qui est ad primas qualitates nisi sola ratione, & hac de causa simpliciter enunciamus ad istas qualitates non esse per se motus.

De qualitatibus vero secundae speciei facilius est dubitare, an ad ipsas sit per se motus ad quam dubitationem. Respon-

ex omnium sententia, quod non & ratio est, quia huiusmodi naturales potentiz producuntur in subiecto simul cum essentia, absq; noua transmutatione solum per simplicem emanationem ergo ad illas non est per se motus: bene tamē mutatio perfectiua.

Sed contra obieciēs, quod aliquæ sunt qualitates in hac specie, quæ nō producuntur cū essentia, vt character sacramentalis. Res. imprimis, quod huiusmodi qualitates non cognouit Arist. & ideo in 7. Physic. de omnib; dicit, quod producuntur simul cū essentia. Sed dico secundo, qd adhuc iste character dimanat ex termino priuario, qui sit per sacramentū. Vnde ad illum non est per se motus Physicus, & ideo in vniuersum est verum, quod ad omnes qualitates secundæ speciei nō est motus Physicus.

Sed obieciēs secundo, quod asperū, & leue, mole, & durū sunt in hac secunda specie qualitatis: & tamen ad illa est per se motus: ergo, &c. Res. bene Tol. loco citato, & Vall. quod istæ qualitates dupliciter cōsiderantur. Vno modo pro vt sunt in subiecto connaturaliter; sunt enim quæ a substantiæ corporeæ natura sua difficile diuisibiles: aliz vero quæ facile diuiduntur primæ duræ, secundæ moles dicuntur, & ita multoties, & durus, sicut sint connaturales sunt in secunda specie naturalis potentiz: si autem sint acquisitæ, & aduentitiæ sunt possibiles qualitates. Vnde in subiecto cui sunt naturales non producuntur per motum: sed in alio in quo sunt aduentitiæ non est in conueniens per motum produci, & ita ad secundam speciem qua tamen est per se motus.

Veniamus nunc ad qualitates primæ speciei interquas, quæ sūt sensibiles, illæ scilicet, quæ subeūt obiecta sensui: aliz vero dicuntur spirituales, vt irā gaudium, &c. Non quia sunt immateriales, quoniam subiectantur in appetitu material: sed quia nō percipiuntur aliquo sensu exteriori primo, & per se dicuntur

spirituales, scilicet, quia etiam istæ aliquo modo pendunt ex motione voluntatis, quæ est spiritualis: istæ ergo qualitates spirituales certū est non produci per motū Physicū: sed vel sunt ipsi motus appetitus, vel aliquid causatum ex ipsis. Vnde ad illas non est per se motus proprius, & in rigore. Vnde Aristoteles 7. Physicorum notanter dixit ad qualitatem tertiz speciei, & per se motum si sint sensibiles.

Si autem dicas, quod etiam huiusmodi qualitates causantur per motū Physicū, vt irā gaudium, &c. vt irā ex ascensu sanguinis ad cor, &c. Respondetur, quod non immediate causantur per motum, Physicum istæ qualitates, quoniam immediate quidem causantur ex actu appetitus, sed iste actus appetitus solet causari ex motu aliquo Physico.

Sed dices numquid ad omnes qualitates sensibiles est per se motus? Res. quod non. Quia lumen est qualitas huius tertiz speciei sensibilis, quoniam obiectū visus est, & tamē illud natura sua nō habet produci per motū quoniam habet cōtrarium: sed producitur per mutationē. Ratio est, quia quamuis sensibilis qualitas sit: tamen ad modum spiritualium habet esse, & produci quatenus a lumine so in conseruari, sicut qualitates productæ actu voluntatis pendunt ab ipsa voluntate, & præter hoc non habet lumen contrarium, idēque eius productio assimilatur potius productioni qualitatum spiritualium.

Sed cum inter has qualitates sensibiles huius tertiz speciei sit differentia. Nam quædam sunt primæ qualitates, vt calor frigiditas, humiditas, & sic citas: aliz vero sunt secundæ qualitates, quæ ex mixtione primarum resultant, vt colores, sapores, odores, & aliz. Dubitauit aliquis vtrum ad omnes sit per se motus. Et respondetur, quod sic tam enim primæ qualitates, quam secundæ sunt accidentia Physica, quæ habent contrarium, & latitudinem, & subie-

subiectantur in ente in actu, ut patet in coloribus, & saporibus: ergo ad omnes est per se motus.

Sed obijciens, quemadmodum ad sanitatem, & egritudinem nō est per se motus, quoniam istæ qualitates præsupponunt primas, sic etiam qualitates secundæ præsupponunt primas ex quarum mixtione causantur: ergo ad illas nō est per se motus. Respondet Tol. loco citato notando primo, quod ad aliquam qualitatem esse per se motum stat dupliciter, vno modo immediate: alio vero mediate: immediate quidē, quādo motus productiu^s istius qualitatis nō præsupponit aliū, nec productionē alterius prioris qualitatis, & hoc modo est per se mot^s solū ad primas qualitates; alio vero modo potest esse mediate: quando motus, qui per se terminatur ad vnam qualitatem præsupponit aliū, & alterationem aliarū qualitātū, & hoc modo dicis ad primas qualitates esse per se motum.

Et ad argumētum in oppositum. Respondetur, quod alia est ratio de sanitate & egritudine ex vna parte, & alia est de secundis qualitatibus ex alia, nam sanitas, & egritudo sunt idem realiter cum primis qualitatibus, & ideō non produciuntur nisi eodem motu quo produciuntur primæ qualitates; at vero secundæ qualitates istæ quas posibles dicimus realiter distinguuntur à primis & ideō motus, qui per se terminatur ad ipsas distinguitur à motu, qui tendit ad primas qualitates.

Sed tamen notandum est de sono, qui est qualitas sensibilis obiectum auditus, & non componitur ex primis actiuis, & passivis, nec proprie ad ipsum est per se motus alterationis: sed produciuntur, & fit per motum localem per modū resultantiz, ita quod motus localis per se terminetur ad vbi tamen exinde resultat per emanationē simplicem sonus, ut motus linguz cū loquor, vel percussio duorum corporum à quibus causatur sonus.

De qua specie qualitatis dicendum est, quod non sit ad illam per se motus, scilicet forma & figura. Ratio est, quia huiusmodi qualitates, quæ sequuntur sunt sicut numeri, ita ut quidquid addas, vel auferas sit aliter numerus, & ideō nō habet latitudinem requisitam ut sit per se motus ad ipsas.

Sed saltem dices est motus ad istas, ut ad sanitatem, quia sicut sanitas est idem realiter cum calore, & ratione. distinguitur: sic etiam figura ratione distinguitur ab ipsa quantitate: ergo motus qui terminatur ad quantitatem, saltem secundum rationem distinctam terminabitur ad figuram. Respondetur, quod parum interest hoc concedere: tamen est differentia hæc inter sanitatem &c. ex vna parte, & figuram ex alia, quod sanitas in quantum ratione distincta à primis qualitatibus habet suam latitudinem, & contrarietatem, & ideō motus quatenus terminatur ad ipsam est vere motus, quamuis quidem sola ratione distinctus à motu, qui tendit in primas qualitates, at vero figura, ut ratione distincta à quantitate non habet talem latitudinem, ut videmus, neque contrarietatem & ideō, nec motus ratione distinctus ab illo, qui est ad quantitatem est ad ipsam figuram, sic si aliqua resultantia est secundum rationem illa est mutatio, & non motus.

ARTICVLVS. VI.

Utrum ad vbi sit per se motus proprie dictus, qui est localis?

Videretur autem quod ad vbi non sit per se motus primo, quia ad relationem non est per se motus, sed vbi est relatio: ergo, &c.

Secundo vbi non habet omnes conditiones,

tionem, quæ requiritur ad hoc, ut sit motus ad aliquam formam: ergo ubi nō est per se motus. Antecedēs probatur, quia ubi non habet contraria, neq; habet latitudinem. ¶ Tertio quia si aliquis motus esset ad ubi, maxime motus localis: sed iste nō. Probat, quia motus localis est ad locum, quando quidem locus producit per motum localem. sed locus, & ubi distinguuntur realiter ex. 4. Phys. ergo motus localis nō est ad ubi: sed ad locū.

Sed his non obstantibus, absq; dubio est tenenda opposita conclusio, quod scilicet ad ubi sit per se motus, sic enim requirit Arist. in hoc loco dicens ad tria prædicamenta esse per se per motum inter quæ enumeratur ubi, & conueniunt in hoc omnes expositores Arist. Et ratione probatur, quoniam ubi habet omnes conditiones requisitas ad hoc, ut aliqua forma sit per se motus. Nā est forma, quæ subiectatur in ente in actu, scilicet in corpore quāto, & habet contrariū, nam ubi sursum contrariatur ubi deorsum, & habet etiam latitudinē saltem extensio nis. Quā ratione dicere solemus, quod mobile dū magis mouetur ad terminū ad quē magis appropinquatur esse in illo: ergo sequitur, quod ad ubi sit per se motus.

Sed obijcies contra hoc, quoniam quando aliquod corpus mouetur circulariter ut cælum non mouetur à contrario in contrariū: sed ab eodem in idem. sequitur ergo, quod saltem respectu illius motus circularis ipsum ubi non habet contrarium. Respondetur, quod quāuis cælum moueatur ab eodē in idem secundum rem: tamen secundum diuersas rationes, quia vnū & idem punctum in quātum est principium est terminus à quo mouetur, & in quātum est finis est terminus ad quem, & ideo secundum istas rationes diuersas est contrarietas, quæ sufficit ad motum propriè dictū. Vnde patet, quod in motu cælorū ratio motus quantum ad variationem & contrarietate, quæ requiritur inter terminos minima est in motu circulari, quia est minima varia-

tio, & minima oppositio inter terminos: ac vero quātum ad perfectionē subiecti, & perfectionem ipsius motus reperitur maxime, quia omnium motuum est perfectissimus, ac regularissimus, ac perpetuus.

Vnde ad primum in oppositum. Respondeo, quod locus non est relatio, nisi forte velit aliquis cum Scotto esse relationē extrinsecus aduenientem: sed neq; hoc obstat, quoniam vidimus in cap. de relatione nullam esse relationem extrinsecus aduenientem esse per se motum. Vera tamē solutio est, quod ubi est quid absolutum, quamuis sit relatiuum secundū dici, & ideo ad ubi bene potest esse per se motus.

Sed dices, quod Arist. 7. Phys. ad rationes etiam secundū dici dixit nō esse per se motum, quoniam hac ratione probabit non esse per se motum ad habitum: cum tamen habitus sit relatus secundum dici. Respondeo, dupliciter: primo quod loquebatur ibi Arist. ex sententia antiquorū, & non ex propria sententia, qui antiqui omnes relationes, siue secundum esse, siue secundum dici pares in hoc esse arbitrantur. Vel dicendum secundū, quod inter relationes secundum dici, quædam sunt ad quas potest esse motus, quædam vero nō, nam sunt quædam, quæ sequuntur ex alio admodū quo relatio sequitur fundamentum, & ita se habet sanitas cum primis qualitatibus cum quibus identificatur sicut relatio identificatur cum fundamento, & ad illas nequit esse per se motus: aliz vero sunt relationes secundum dici quæ nullum fundamentum præsupponunt, & ad istas potest esse motus.

Ad secundum. Respondeo, negando quod ubi non habeat omnes conditiones, nam ubi habet contrariū, scilicet esse in loco sursum contrariatur esse in loco deorsum: imo non solū ista duo ubi sunt contraria, sed quæcumq; duo ubi adinuicē distant habent contrarietate sufficientē ad hoc, ut possit esse motus inter illa, sicut alteratio non solū inter calidū, & frigidū in summo reperitur: sed inter quæcumq; duo contraria remissa, & augmentatio

tatio est á quacumq; quæritati minori ad maiorem, & ideo distantia inter quæcumq; duo ubi transit per motum localem. Similiter negamus quod ubi nō habeat latitudinem, nam habet illam secū dum maiorem aut minorem á propinquationem ad ipsum ubi (vt dictum est.) Vnde de ratione distantie in terminum á quo & ad quem conuenit latitudo ipsi ubi, quod est terminus ad quem motus.

Tertium argumentum petit, vt explicemus vtrum locus aliquo modo sit terminus motus localis: de hac enim re S6 ci. 5. Meth. q. 40. & Sor. 4. Ph. q. 2. existimant motum localem, ita esse ad ubi, quod etiam sit ad locum, & potest probari horum sententia, quoniam locus habet omnes cōditiones requisitas ad hoc, vt sit motus ad ipsum, nam est forma habens latitudinem extensionis & habet contrarium quendam modū ubi, nam locus sursum cōtrarius est loco deorsum; deniq; subiectatur in actu: ergo ad locū est per se motus, & non potest esse alius nisi localis: ergo, &c.

Secundo, quia terminus ad quem motus localis est ille, qui producit per motū localem, sed per motū localem producit motus, vt quādo mouetur lapis ad aerem cuius partes prius erant cōtrinae, & non continebāt aliud corpus per motū localem continent, & sit locus ille aeris ad lapidem: ergo per motū localem producit locus, ac per consequens locus est terminus ad quem motus localis.

Tertio (& hoc est eorū fundamentū) locus & ubi sunt idē: ergo si motus localis terminatur, ubi terminatur ad locū, & contra. Antecedens patet, nā si aliqua ratione distinguerentur, maxime quia locus subiectatur in corpore continēte: ubi vero in corpore cōtento: sed in hoc nō, quia ubi etiā est in corpore cōtinenti nam est ex trinfecū mobile: ergo nō subiectatur in ipso, sed in corpore cōtinenti.

Sed his non obstantibus, sententia opposita est tenenda, Cuius fundamentū oppositū etiam debet esse, quod locus, &

ubi distinguantur realiter, nā ubi est in corpore cōtento: locus vero in corpore cōtinenti: ergo distinguuntur realiter. Antecedens probatur. Nā ubi est in corpore, quod mouetur, sed mouetur corpus cōtento de loco in locū: ergo in illo debet esse ubi, hoc autē iam probauimus in 3. Ph. q. 2. Sed Res. Sonci. quod motus localis subiectatur in spatio per quod fit motus & non in corpore cōtento. Sed contra hoc est, quod motus est actus mobilis in quantū mobile est ex Ar. 3. Ph. ergo motus localis non est actus spatij, sed ipsius mobilis secundum locum.

Secundo, quia illud est subiectū motus, quod est subiectū quietis: se liques subiectatur in mobili, nō in spatio. Nā lapis postquā peruenit ad locū quiescere dicitur: ergo motus in ipso lapide subiectatur.

Secundo Respon. Sor. ad idē fundamentum, quod motus localis hoc habet proprium, vt non subiectetur in ipso subiecto, in quo est terminus. Vnde quāuis motus sit in mobili: tamen ubi ad quod terminatur est in corpore cōtento.

Sed contra hoc est, quoniam de omni motu est verū dicere, quod est idē realiter cum suo termino (vt dictum est 3. Ph. q. 2.) Tum etiā quia cum motus sit actus entis in potentia, secundū quod in potentia, quod nulla alia ratione explicatur, nisi quia motus sit actus mobilis secundum quod est in potentia ad terminum ad quem: ergo terminus ad quem debet esse actus mobilis, ac per cōsequens esse in subiecto eodē, in quo est motus: cū ergo cōstet locū esse in alio subiecto, sequitur, qd locus nō sit terminus ad quem motus localis. Sequitur secūdo, quod cū certū sit ubi esse terminum ad quem, quod ipsum ubi subiectatur in mobili, scilicet & motus. Pro solutione argumenti notandū est, qd cū aliquod corpus mouetur localiter, duo sunt motus: alter in ipso lapide, v. g. qui mouetur ex sursum ad deorsum scindēdo aerē, vel aquam, aut quodlibet spatium, alter vero motus est in ipso aere, qui scinditur, sicut quando

terra

ferra scindit lignum, ibi sunt duo motus: alter, qui subiectatur in ferra, & iste terminatur ad vbi ipsius ferre, alter subiectatur in ligno, quod scinditur, & iste terminatur ad vbi lignorum, quæ diuisa sunt per actionem ferre, fit ergo motus lapidis per aerem terminatur ad vbi ipsius lapidis: motus tamē aeris, qui scinditur ad vbi ipsarum partiū aeris: quod enim isti sit diuersi motus constat, quia sunt diuersa mobilia: atq; ita debent habere diuersos terminos.

Ex quo sequitur, quod aer, qui est cōtinuus respectu lapidis, quia eius vltima superficies est locus lapidis: habet tamē ipse aer alium locum à quo continetur ab igne, & habet etiam proprium vbi, quod est esse in loco.

Secundo notandum est, quod quamuis vbi lapidis, & locus à quo continetur, ipse lapis distinguitur realiter (vt dictum est) tamen vbi corporis continentis, & locus ratione cuius tale corpus dicitur contineri, non distinguuntur realiter: v.g. vbi ipsius aeris & locus quo aer dicitur cōtinere lapidē non distinguuntur realiter. Patet, quia ista duo sunt idē realiter vni tertio: ergo sunt idem realiter inter se aeris. Patet, quia vbi quo aer dicitur esse suo loco, est idem realiter cū quantitate eiusdem aeris, quia est eius vltima superficies: ergo ista duo sunt idē realiter inter se. Vnde in vniuersum est verum, quod locus est idem realiter cum vbi corporis continentis: non tamen locus est idem realiter cum vbi corporis contenti: atque ita patet quod locus non producit per se, sed per accidens dum producit vbi, quo ipsum locans dicitur esse in alio loco.

Atque ita ad primum Respondetur quod sicut sanitas habet latitudinem contrariarum ratione primarum qualitatum cum quibus identificatur secundum re, & ideo non dicimus esse per se motum ad sanitatem: sic etiam locus non habet latitudinem, quæ requiritur ad motum, neque contrarium nisi ratione vbi ip-

sus corporis contenti, & ideo nō est motus ad ipsum nisi ad vbi.

Si dicas, numquid locus non est de se quantus: ergo ratione sui habet latitudinem. Respondetur, quod quamuis habeat quantitatem de se locus, tamē hæc fit simul cum dimensionibus ipsius continentis, quia est eadem realiter cum superficie. Vnde illa latitudo fit, per actionem, qua fit dimensio corporis continetis: talis autē actio, vel est simplex emanatio vt cum fit quantitas, & talis vel augmentatio, cum fit partialis: formaliter autem sub ratione loci non fit nisi per hoc quod partes ipsius corporis continentis diuidantur ad recipiendum intra se aliud corpus locatum, & quoniam illa diuisio terminatur ad vbi illarum partiū, ideo dicimus, quod non est motus ille ad locum: sed vbi nec secundum rationem loci habet latitudinem requisitam ad motum localem, quæ est secundum maiorem & minorem a propinquationem: sed hoc quidem cōuenit illi ratione vbi, cum quo identificatur.

Ex his patet solutio ad secundum, præsupponendo prius non opus esse, per motum localem produci locum: sed præsupponi iam productum: tamen dico, quod quando locus producit de nouo adueniente lapide. V.G. non producit per motum, qui subiectatur in lapide, sed per motum aeris, & ille terminatur per se ad vbi aeris, per accidens autem ad locum ratione cuius dicitur aer cōtinere locatum.

ARTICVLVS. VII.

Vtrum ad relationem sit per se motus, vel mutatio.

Videtur ergo propositione affirmatiua, quod ad relationem sit per se motus. Primo, ex S. Tho. 1. p. q. 13. art. 5. & 8. quia hac ratione probat in Deo nō esse

esse relationem ex tempore ad creaturas, quæ sit relatio realis, quonia in mutaretur Deus: sed sic est, quod hæc ratio nihil valeret, si ad relationem esset per se motus, vel mutatio. Dicendum ergo est, quod ex sententia S. Thomæ ad relationem sit per se motus, vel mutatio.

Secundo, relatio habet omnes conditiones requisitas ad hoc, ut sit motus ad aliquam formam: ergo &c. Antecedens patet, nam quemadmodum una albedo est intensior alia, sic etiam similitudo fundata in albedine est alia intensior, & habet simul contrarium dissimile, & utrumque istud subieciatur in ente in actum: ergo, &c.

Pro intelligentia istius questionis notandum est, quod ut diximus circa eorū, quæ sunt ad aliquid, relatio est idem realiter cum suo fundamento, v.g. similitudo est idem realiter cum albedine: distinguitur tamen ab ea secundum rationem, quia quatenus similitudo respicit aliud, scilicet terminum: quatenus albedo vero est quid absolutum.

Vnde tribus modis potest contingere quod producat relatio aliqua. Vno modo quantum ad entitatem, quam habet, & non secundum modum relationis, ut si producat solum fundamentum, & non sit terminus ad quem referatur, ut cum producit album, si non sit aliud album, cui assimiletur, tum quidem producit entitas illa, quæ est similitudo: non tamen secundum modum, & rationem similitudinis tantum, & nullo modo secundum entitatem fundamenti, ut in exemplo adducto, si producat aliud album, tunc in priori albo producto illa met entitas, quæ antea non habebat modum relationis, incipit habere talem modum & rationem relationis. Vnde producit relatio præcise secundum modum relationis ex productione alterius extremi. Tercio potest produci relatio quantum ad utrumque simul, scilicet & quantum ad entitatem, & quantum ad

rationem formalem relationis, ut cum producit secundum illud album quod primum erat iam productum: tunc enim in secundo illo extremo entitas relationis, & quantum ad fundamentum simul producit.

His suppositis, sit prima conclusio relatio producit primo modo, scilicet solum quantum ad hoc fundamentum & entitatem & non secundum modum relationis ad illam: hoc enim est per se motus. Probat manifeste, quia illa entitas nihil aliud est, quam fundamentum relationis: sed illud fundamentum aliquando est qualitas, ut fundamentum similitudinis, aliquando qualitas, ut fundamentum est qualitatis ad qualitatem, & quantitatem, & per se motus (ut diximus) ergo, &c. Notanter autem diximus, quod ad relationem hoc modo sumptam potest esse motus, quia non est necesse ad omnes, hoc modo esse per se motum, quia aliquæ sunt relationes, quæ fundantur in potentia ad agendum, & sunt idem realiter cum illa potentia: & tamen ad illam potentiam non est per se motus & similiter alix fundantur in substantia: ad quæ non est motus: sed mutatio, denique relatio secundum entitatem nihil aliud est, quæ eius fundamentum; ad fundamentum autem aliquando est motus, aliquando mutatio.

Sit secunda conclusio, quod relatio producit tertio modo, scilicet secundum entitatem, quam habent simul, & secundum modum relationis, etiam ad illam est per se motus ratione fundamenti. Hæc conclusio constat ex prima, nam relatio est idem realiter cum fundamento: ergo idem motus, qui secundum terminatur ad fundamentum etiam terminatur ad relationem secundum modum relationis, quando utrumque simul producit.

Sed nota, quod quamvis sit unus motus secum rem, qui terminatur ad fundamentum & relationem: tamen ille est duplex secundum rationem. Probat, quia

quia ipsum fundamentum & relatio sunt duo secundum rationem distincta, ergo motus, prout attingit ad fundamentum distinguitur à se ipso ratione, prout attingit ad rationem secundum modum relationis.

Tertia conclusio, quando producit relatio secundo modo, solum secundum modum relationis: ita quod præsupponat iam productum fundamentum producit per actionem & mutationem, quæ est simplex emanatio: duas habet partes ista conclusio. Prima est quod ille motus relationis producat per mutationem de nouo. Secunda vero quod illa mutatio sit simplex emanatio.

Prima pars probatur, quia quotiescumque subiectum aliter se habet, quam prius, ibi est mutatio de nouo, sed cum producit relatio præcise secundum modum relationis, aliter se habet subiectum, quam prius, quia modo respicit terminum, & antea non respiciebat: ergo tunc aliqua mutatio est qua talis motus producat.

Dices, quod ille nouus modus est relatiuus, & ideo non indiget noua mutatione. Contra, quia ille modus, quamuis sit relatiuus & realis, quia non est relatio rationis, nec relatio, prout abstrahit à reali, & rationis, sed est relatio realis secundum modum talis relationis realis: ergo subiectum ratione illius nouo modo realiter se habet, ac per consequens mutatur.

Secunda vero pars conclusionis, quod scilicet illa mutatio sit simplex emanatio probatur, quia ille modus producit in subiecto absque corruptione contrarij: ergo sequitur, quod est mutatio perfectiua. Rursus iste modus sequitur in hoc extremo à productione alterius extremi: ergo talis resultantia est mutatio, quæ dicitur simplex emanatio.

Sed obijces contra hoc, ille modus relationis est idem realiter cum fundamento: ergo absque noua actione resultat expositione alterius extremi:

Respondetur negando consequentiam, quia etiam gradus ille qualitatis, qui producit per intensiorem est idem realiter cum qualitate præexistente: & tamen producit noua actione, quæ est intensio: ergo producit ille modus relationis noua actione, quamuis illa sit idem realiter cum fundamento: sed ista actio sequitur expositione alterius extremi, quia talis modus, qui resultat est relatiuus.

Sed dubitatio manet, an actio illa, quæ est simplex emanatio, qua resultat modus iste relationis sit realiter eadem à numero realiter distincta ab actione qua productum est fundamentum, & videtur, quod sic, quia quæ distinguuntur numero distinguuntur realiter, sed actiones istæ distinguuntur numero quoniam sunt in diuersis temporibus: unitas autem temporis requisita est ad unitatem numericam actionis: ergo istæ duæ distinguuntur numero, & realiter.

Sed opposita sententia est tenenda, quod scilicet istæ duæ actiones sint idem realiter. Probatur manifeste, quia quæ sunt idem realiter vni tertio, sunt idem realiter inter se, sed istæ duæ actiones sunt idem realiter vni tertio: ergo & inter se. Probo minorem, nam quælibet earum est idem realiter cum suo termino. Prima quidem cum fundamento relationis. Secunda vero cum modo relationis: sed fundamentum, & relatio secundum talem modum relationis sunt idem realiter: ergo tales duæ actiones sunt idem realiter.

Vnde ad argumentum Respondetur, quod non omnia, quæ sunt distincta numero distinguuntur realiter, nam actio, & passio distinguuntur numero, quando quidem distinguuntur genere, & tamen sunt idem realiter. Vnde decepti sunt isti, quia vnum numero sumitur multipliciter. Vno modo pro eo, quod est vnum subiecto, quæuis contineat plura distincta realiter: alio vero modo, pro eo, quod est vnum realiter. Tertio pro eo, quod

quod habet principiū intrinsecum, indiuiduationis diuersum, & hoc tertio modo dicimus nos has duas actiones distinguere numero, quia per ordinem ad diuersa tempora habet intrinseca principia indiuiduationis distincta: cum hoc tamen stat, quod sint idem realiter (ut dictum est de actione ac passione) & idē dicendum est de generatione, & nutritione, quæ sunt idē realiter ratione terminorum, & distinguuntur numero ratione temporum, & idem dico de calefactione, & intensione caloris.

Ex dictis sequitur, quo pacto sit intelligenda sententia Aristoteli, quod ad relationem non est per se motus: loquitur enim de relatione secundum modum relationis, & de motu propriē dicto: nō autem vult negare, quod relatio producat distinctā mutatione cum producat seorsum abs fundamento.

Vnde ad primum in principio quæstionis positum responderetur dupliciter. Primo, quod S. Tho. optime probat in Deo non esse relationem realem de nouo in ordine ad creaturas, quia mutaretur mutatione perfectiua, quæ est simplicior emanatio, quæ quidem mutatio non minus repugnat Deo quam alia quia non minus est inuariabilis quam incorruptibilis.

Secundo dico quod adhuc esset motus proprie pictus in Deo si relatio realis esset in illo de nouo, quia ubi potest esse relatio de nouo non repugnat esse fundamentum de nouo: per accidens enim est quod sit fundamentum prius tempore productum; si autem non repugnet in Deo esse fundamentum motu propriē dicto potest produci ut dictum est in prima conclusione.

Ad secundum negamus quod relatio habet omnes conditiones requisitas ut illas sit motus nam in primis non habet contrarium quia quamuis unum relatiuum habeat oppositionem cum alio quæ quidem oppositio largo modo & in propriis posset dici contrarie-

tas tamen respectu subiecti in quo est nullum præsupponit contrarium ratione sui sed solum negationem ratione autem fundamenti bene potest habere contrarium & ita ratione fundamenti ad relationem potest esse motus.

Vnde Aristoteli & eorum qui sunt ad aliquid non ex propria sententia, sed ex antiquorum dixit relationi aliquid esse contrarium nec similiter relatio suscipit magis & minus adhuc ratione fundamenti si intelligatur ita quod ratio dicatur maior & minor ex eo quod fundamentū suscipiat magis aut minus, nā tamen similia sunt duo alba quorum quodlibet est album ut duo quam duo alba intentia ut octo sed dicitur istæ relationes suscipere magis & minus ratione fundamenti, quia istæ relationes fundantur in unitate, quæ dicit negationem excessus in qualitate vel quantitate. & quoniam ista negatio accessus non debet consistere in indiuisibili ideo habet latitudinē, & hac de causa relatio dicitur suscipere magis, & minus ratione fundamenti hoc modo sumpti.

Ad secundum de relationibus extrinsecis aduenientibus non est, cur modo immoremur quia proprium est in capite de ad aliquid non esse tales relationes quales imaginatur Scotus nec ad illas, quas ipse appellat extrinsecas aduenientes esse per se motum de sex vero ultimis prædicamentis dicemus quæstione sequenti: utrum ad illas sit per se motus, nā in hac quæstione solum fuit sermo de relatione secundum esse, quæ pertinet ad predicamentum ad aliquid.

ARTICVLVS.VIII.

¶ *Ultimus.*

Utrum mutationis detur mutatio, vel actionis actio.

Pro

PRO intelligentia autem, quæstionis notandum est, quod duobus modis perest intelligi ista quæstio, scilicet quod mutationis dicitur mutatio, & actio nis actio: mutatio enim dicitur ordinem ad duo. Primo ad subiectum, quod manet sub utroque termino & istud dicitur vere, & proprie mutari. Secundo tamen dicitur ordinem ad terminum productū, & ille quamuis non dicatur mutari: dicitur tamen produci per mutationem. Vnde patet, quod nostra quæstio his duobus modis potest intelligi. Primo utrum mutatio vna sit subiectum mutationis. Secundo utrum vna mutatio sit terminus productus per alterationē, mutationē.

Quantum ad primum est prima conclusio, mutatio nullo modo potest esse subiectum alterius mutationis. Probat, id quod est subiectum mutationis debet esse substantia & ens per se: sed mutatio est accidens: ergo mutatio est subiectum mutationis.

Contra hanc conclusionem obijciat Vall. i. vna & eadem mutatio mutatur de velocitate in tarditatem, quia motus naturalis in principio est tardior, quam in fine: ita quod est verum dicere in fine aliter se habet, quam in principio: tergo mutatur.

Secunda vna & eadem mutatio potest esse in principio naturalis, & in fine violenta, ut si lapis descendat à concauo Lunę, versus centrum, & attingens centrum ibi non quiescat: sed ulterius progrediatur, versus aliud Emispherium, tunc motus lapidis quo vsq; attingat centrum est naturalis, quia est deorsum postquam inde incipit moueri versus aliud Emispherium est violentus, quia est sursum: ergo mutatur motus de naturali in violentum.

Sed ad hæc optime respondet Vall. ad primum dupliciter. Primo quod quamuis vnus, & idem motus sit tardior, atq; velocior: non tamen secundum eandem partem, sed secundum diuersas. Vnde si quemadmodum homo si secundum vnā

partem esset calidus, & secundum aliam esset frigidus, ita vt pars calida semper eadem maneret calida & pars frigida semper eadem maneret frigida, tunc non diceretur homo mutari: sed immutaretur quando pars, quæ prius erat calida fieret frigida & e contra, sic in proposito motus non potest mutari de tarditate in velocem & e contra, quia pars illa quæ est velox semper manet tarda & nūquam vna mutatur de veloce in tardā.

Secundo. Respon. quod per hoc, quod idem motus sit tardus in principio, & in fine velox non mutatur, sed subiectum motus dicitur mutari de velocitate in tarditatem: ipse autem motus est quasi ratio, qua mediante subiectum dicitur mutari, sicut quantitas est ratio, qua substantia mutatur de alba in nigram, aut e contra, non tamen quantitas dicitur mutari. Vnde & Arist. & nos tantum negamus motum esse subiectum quod alterius motus.

Ad secundum his duobus modis. Respondetur, quibus ad primū scilicet, quod non secundum eandem quantitatem est naturalis, & violentus, & quod substantia lapidis in eo casu mouetur: non tamen motus nisi vt quo.

Verum circa hoc notandum est, quod non est vnus, & idem motus, quo lapis descendit versus centrum terrę, & quo postea incipit ascendere versus aliud Emispherium, nam illi motus sunt diuersę species, quippe aliter sursum aliter deorsum, ac per consequens non possunt continuari. neq; esse vnus numero motus, sed sunt due; atq; ita non probatur, quod motus mutetur ex naturali in violentū quidquid mutatur debet manere idem sub utroq; termino.

Veniamus ergo ad secundū sensum, utrum vna actio producat per aliam. Nā videtur quod sic. Primo, quia calor, ideo produci per actionem, quia incipit esse de nouo & indiget actione, qua incipiat, sed similiter ipsa actio incipit esse de nouo, quia calefactio ignis est
hoc

hoc tempore, & non erat prius: ergo debet produci per aliquam actionem.

Et confirmatur, quia ignis, qui naturalis est calefactiuus ex non calefactioe; fit calefactioe: ergo mutatur ad calefactionem, ac per consequens ad actionem datur actio.

Sed his non obstantibus, fit secunda conclusio, quam ponit Aristoteles hoc loco, quod actio nullomodo potest esse terminus productus per aliam actionem. Hanc conclusionem multis rationibus probat Aristoteles capite secundo, sed una earum est, quoniam si actionis datur actio: sequitur processus in infinitum; hoc non est concedendum: ergo neque illud. Sequella probatur, quoniam illa actio, qua producit ista est terminus actionis, & ille rursus alterius: ergo dabitur processus in infinitum.

Sed circa istam rationem dubitabis. Primo quia vel ista ratio vult concludere processum in infinitum a parte ante, vel a parte post, si a parte ante non sequitur, quod dicam ergo deueniendum esse ad primam actionem, quae non fiat ex alia: sed ad eo si a parte post etiam dicam deueniendum esse ultimo ad aliquam actionem, quae non sit producta alterius. Respondetur, quod utroque modo potest intelligi ratio, & utroque modo habet vim cuiusvis consistit in hoc, quod si actio aliqua est terminus productus per actionem non potest aliqua actio esse, quae non sit producta per actionem, sicut non est aliquis calor, qui non producat per actionem aliquam: ex hoc autem, quod actio, quae unusquisque debet produci per aliam sequitur processus in infinitum a parte ante, & a parte post a parte ante, quia illa actio, qua propucitur ista debet esse terminus alterius actionis, & sic de alijs. a parte vero post, quia sicut actio qua producit ista producit istam actionem ita haec producet alteram actionem, quia non est maior ratio de una quam de alia.

Vnde ad argumentum dico, quod actio esset a Deo tamen media aliqua actione deberet esse, quoniam etiam prima elementa, & primum hominem produxit Deus, & in media actione, quia homo, & elementum sunt terminus actionis ad eundem modum, quia actio est terminus actionis primam non posset Deus facere sine alia prima actione. Vnde sequitur quod non sit prima, & similiter a parte post numquam deueniemus ad actionem, quae non producat aliam, quia non est maior ratio quae una producat, quam alia.

Sed obieciens contra hanc rationem secundo, quod non videtur conueniens dari processum in infinitum in actionibus quia secundum Arist. qui possuit mundum ab eterno necessario datur processus in infinitum in his, quae per accedens ordinantur non est in conueniens, & quoniam generationes secundum quod ab Aristot. ponuntur infinitae per accedens ordinantur, eo quod una non terminatur ad aliam: sed quae libet habet alium terminum, intrinsecum, ideo non est inconueniens ponere processum in infinitum in illis generationibus: at vero si una actio produceretur per aliam, tamquam terminus per se ordinarentur illae, & ideo una per se penderet ex alia in fieri addita illa rursus ex alia. Vnde daretur processus in infinitum in his, quae sunt per se ordinata.

Sed quae res tertio, quare fit inconueniens dari processum in infinitum in his quae sunt per se ordinata, & non in his, quae per accedens. Resp. quod huiusmodi ratio est, quia quae sunt per se ordinata si mul debent esse, & concurrere ad effectum, qui ex ipsis per se pedit ex quo sequuntur duo inconuenientia. Primum est, quod datur infinitum simul. Secundo, quod actio illa, quae pender ex infinitis causis per se ordinatis numquam finiretur, neque effectus ille finiretur, quia efficientia infinitorum, numquam finiretur: at vero ea, quae per accedens sunt ordi-

Et nata

nata non oportet esse simul: sed successiue, neque oportet omnia applicari ad effectum respectu cuius dicuntur causæ per accidens ordinatæ, & ideo non oportet generationem aumei esse nunc quia ego non dependeo per se ex illa: atque adeo in his successiue nõ est inconueniens dare processum in infinitum.

Vnde ad argumenta. Respondetur ad primum, quod calor indiget alia forma qua incipiat scilicet in ceptione: non tamen actio alia in ceptione: sed se ipsa dicitur incipere, quia est forma, qua aliquid incipit, sicut natura existit aliquo alio à se, sicut existentia: tamen ipsa existentia non a se, sed se existit, sic etiam actio est forma, qua aliud incipit: sed ipsa non alia actione incipit: sed se ipsa in quantum est ratio, qua terminus productus incipit.

Ad secundum, quod ignis calefactivus ad hoc, ut calefaciat duobus modis potest intelligi mutari. Vno modo quantum ad applicationem ad agendum & hæc mutatio est motus localis, quæ non terminatur ad actionem: sed ad vbi, quod est approximatum passo. Alio vero modo potest intelligi, quod mutatur, dum actu calefacit, & sic non dicitur mutari nisi denominatione extrinseca, sicut agere ab actione, quæ est in passo.

Sed dubitatio manet verum. saltem vna actio producat per aliam per modum sequellæ: videtur enim, quod sic, nam sicut dicimus, quod vna qualitas dimanat ex altera, vel ex substantia: sic etiam dicere solemus, quod vna actio procedit ex alia: ergo sequitur, quod actu datur actio solum hoc modo. Sed Respondetur quod nullomodo actionis datur actio (ut diximus) quia idem inconueniens sequitur si actio sit terminus alterius, quæ sit simplex emanatio, siue alterius cultus, quæ, & ad argumentum. Respondetur, quod vna actio dicitur procedere ex alia, non quia producat ex alia effectiua: sed quia procedit ex termino producto per alium, si-

ue in genere causæ efficientis, quem ad modum ex termino producto per actionem dispositum; sequitur generatio substantialis.

Sed vltimum dubium manet de tribus prædicamentis situm, & habere, & quando verum ad illa sit per se motus. Et videtur quod ad situm sit per se motus, nam mouetur aliquis ad sedendum vel standum, quæ sunt de prædicamentis: situs similiter mouetur aliquis ad hoc, quod esse calceatum, vel vestitum esse, quæ sunt de prædicamento habitus.

Sed his non obstantibus, verissima est conclusio Aristotelis, quod ad tria prædicamenta tantum sit per se motus. Vnde ad primum responderetur, quod situs est idem realiter cum vbi vnde eodem motu locali cum quis acquirit vbi etiam situm consequenter, & ita, qui mouetur ad sedendum acquirit esse in tali loco: Secundario tamen esse tali modo, scilicet sedendo, vel stando: eadem tamen actione, & ideo ad situm non est per se motus.

De habere dico dupliciter. Primo, quod est idem realiter cum quantitate subiecti. Vnde quauis acquiritur post quantitatem actionis, quæ est simplex emanatio: non tamen motu. Vel secundo dico, quod habere est res artificialis, ut vestitus esse, & ideo acquiritur motu artificiali non tamen naturali, & de hoc locus est Aristotelis cum dixit ad tria tantum prædicamenta esse per se motum.

Nota tamē, quod motus ille quo vestes huc, & illuc excunferuntur non est ad habere: sed ad vbi ipsarum vestium, quia est motus localis earum: sed motus, quo homo ex non vestito dicitur vestitus est, quem non dicimus esse artificialem.

De quando certum est, quod ad illud non sit motus quia resister est idem omni tempore tempus: autem cum mori: atque adeo sicut ad morum non est motus, sic neque ad tempus, neque ad morando.

QVAESTIO

Q V A E S T I O, II.

De naturalis entis motus, vnitate, & contrarietate?

Videtur, quod tres tantū sint species motus, videndum nunc restat, vnde vnitas specifica sumatur vt illud magis pateat de quo octo sunt discutienda. Primo vnde sumatur vnitas specifica. Secundo, vnde actio specificetur. Tertio, vnde sumatur vnitas numerica. Quarto, si intensio, & remissio sint vnus motus. Quinto, si motus motui contrarietur. Sexto, si idem possit simul moueri moribus contrarijs. Septimo, si terminus à quo, & ad quem debeant esse oppositi, & quomodo. Octauo, si quies contrarietur motui.

ARTICVLVS. I.

Vtrum vnitas specifica motus sumatur ex termino ad quem.

PRO intelligentia autem questionis, quod in motu, sicut in quacumque alia re mundi, scilicet generica specifica, & numerica, & generica non est dubium. Vnde ponatur in motu quia si motus consideretur secundum propriam diuisibilitatem, quam habet pertinet ad genus quantitatis. Vnde omnes motus sumunt vnitatem genericam, hoc modo ex diuisibilitate successiua, quae continuatur mutatis esse: si autem motus consideretur, prout est diuisibilis ad diuisionem termini. Tria sunt genera motuum, quia ad tria praedicamenta redu-

cuntur, scilicet quantitatem, qualitatem, & vbi: solum est difficultas de alijs duabus vnitatibus, scilicet specifica, & numerica: de numerica autem postea erit questio: de specifica autem quaeritur modo, vtrum sumatur ex termino ad quem.

Et videtur quod non. Primo, quod nō est non dat speciem alteri: sed terminus ad quem non est, quando est morus: sed solum est, quando fuit motus: ergo non potest dari speciem motui.

Secundo sic possunt esse duo motus diuersae speciei: quando tamē terminus ad quem est vnus, & idem: ergo motus non habent suam specificationem ex termino ad quem. Antecedens probatur quia si aliquod corpus moueatur ex albo in fuscum, & aliud ex nigro in fuscū illi duo motus, sunt diuersae speciei, vt patet, quia quod mouetur ex albo aliquomodo diacregatur, quod ex nigro aliquomodo de albat, quandoquidē recedit ex nigro sunt, ergo motus ille diuersae speciei, & tamen habet terminū vñ & eundem secundum speciem: ergo, &c.

Confirmatur, quia si aer moueatur ex loco ignis vsq; ad proprium locum, & in aliam partem, ex loco terrae vsq; ad proprium locum: illi duo motus sunt diuersae speciei, quia alter discēsus deorsum: alter vero ascēsus sursum, & cū habēt vñ, & eundem terminum: ergo &c.

Tertio, quia si augeatur aliquod corpus pedale vsque ad vipedalem, etiam quantitate, & alterū minuatur extripedali quantitate vsq; ad vipedalem, etiam illi duo motus erunt diuersae speciei, quia alter est augmentatio alter diminutio (vt constet) & tamen ad eundem terminum terminatur: ergo, &c.

Quarto motus quo lapis mouetur ad locum aeris, & locū ignis, est eiusdē speciei, quia vterq; esse est illi violentus, & contra naturam, & non potest vñ corpore esse, nisi vnus motus violentus: & tamen, illi motus habent diuersos terminos, vt constat: ergo, &c.

Ecce 2

Quinto,

Quinto, sequitur ex hoc sententiam motum circularē, & rectum esse, nullo speciei, consequens est falsum: ergo & illud ex quo sequitur sequella patet, quia ad idem punctum potest vnum corpus moveri motu circulari, & aliud motu recto: ergo.

Construatur vltimus, quia si moveatur lapis ad centrum, & ignis similiter ad eundem locum, ille duo motus sunt diuersę speciei, quoniam motus lapidis est naturalis, & motus ignis est violentus, & tamen sunt ad eundem terminū: ergo non habet motus speciem ex termino ad quem.

His tamen non obstantibus, statuitur conclusio, quod motus specificatur ex termino ad quem formaliter sumpto. Probatur ista conclusio, quantum ad primam partem ex Aristotele capite 3. Physico. afferente, motus non est præter res, ad quas est motus, quem locum licet intelligant de identitate cæli motus cum termino: tamen etiam intelligunt de specificatione motus ex termino idem etiam prosequitur late Aristoteles hoc .5. lib. a capite 3. vsque ad finem idem colligitur ex eodem secundo de Anima capite quarto, ubi actus specificari per obiecta dicitur: sed obiectum motus, quæ est quidam actus est eius terminus ad quem: ergo sic specificatur motus ex termino ad quem.

Et rationibus probatur ista conclusio. Primo, quia quando aliquid natura sua ordinatur in aliud ex ordine ad aliud debet specificari, vt patet in relationibus: sed motus natura sua ordinatur in terminum ad quem: ergo ex ordine ad illud debet specificari.

Secundo quia omne imperfectum reducitur ad perfectum: sed motus nihil aliud est, quā terminus ad quem, prout imperfectus, quia est via ad illum: ergo motus reducitur ad speciem terminum ad quem.

Secunda vero pars conclusionis, quod specificatur ex termino ad quem for-

maliter sumpto, satis nota est de se, quia potentia, quæ specificatur ex actibus, & actus ex obiectis similiter habetur: ex actibus semper specificatur ex illis formaliter sumptis: ergo motus specificatur etiam ex termino ad quem formaliter sumpto.

Vnde ad primum. Respondetur, quod illa maior est falsa, loquendo de eo quod specificat aliud in genere causę finalis, nam illud potest specificare ante quam existat a parte rei dummodo existat in intentione. Secundo dico quod falsa est minor quia terminus ad quem motus non existit nisi finito motu, nam quamuis in esse perfectio, & completo non existat nisi finito motu: tamen absolute terminus acquisitus per motum, & cum motu incipit quando incipit motus, vt patet in calore, qui incipit simul cū calefactione.

Ad secundum vero respondet Perey. quod motus ille quo mouetur aliquid ex albo infusum & ex nigro infusum sunt eiusdem speciei propter vnitatem terminū, & idem dicit ad confirmationem de ascensu aeris versus suum locum, & de descensu eiusdem vsque ad eundem locum, quæ sententia quamuis probabilitate non careat: tamen aliter est nobis dicendum modo.

Pro cuius intelligentia notandum est, quod vnus, & idem terminus ad quem materialiter sumptus potest esse formaliter plures, vel habere plures rationes formales, sicut vna res est actio, & passio: quæ tamen habet plures rationes formales: ratio autem termini ad quem formalis variatur ex ordine ad terminum a quo, ita quod quamuis calor medius fuscus verbi gratia sit vnus, & idem materialiter: & tamen diuersus formaliter, prout dicit ordinem ad album, vt ad terminum a quo, & ad nigrum & quod ita sit dicendum, patet imprimis ex Ari. qui dixit quod color medius respectu albi habet rationem nigri, & respectu nigri habet rationem albi, quod sequitur quod

quod color fuscus quatenus sit ex albo habet rationem nigri, & per consequens talis motus est denigratio: quatenus vero sit ex nigro habet rationem albi, ac per consequens talis motus erit de albatio: variatur ergo terminus ad quem formaliter per ordinem ad terminum à quo.

Secundo probatur, quia generatio, & creatio sunt actiones diversæ species, & specificantur ex terminis formalibus: & tamen non possumus invenire diversas rationes formales in terminis ad quos nisi ex ordine ad terminum à quo, quia omnino est eisdem: rationis, & speciei homo productus per actionem generationis, & per creationem nisi, quod ut productus per generationem debet esse ex nihilo, & ex termino à quo: at vero, ut productus per generationem ex non homine, & ex aliquo subiecto, sequitur, quod ordo ad diversum terminum à quo facit diversitatem formalem in termino ad quem.

Tandem ultimo probatur, quia motus nihil aliud est, quam transitus ex termino à quo in terminum ad quem: ergo non specificatur ex termino ad quem nisi cum ordine ad terminum à quo.

Confirmatur ultimo, quia motus proprie dictus est mutatio ad eandem rem possunt terminari, ut idem calor secundum speciem potest produci per motum si fiat ex contrario, & per mutationem esse fiat ex contrario: tunc iste motus, & mutatio distinguuntur specie, ut constat ex termino ad quem formaliter: & tamen non alia ratione differunt termini ad quos nisi per ordinem ad terminos à quibus: ergo, &c.

Sed obijciens contra hoc fundamentum quoniam ex hoc videtur sequi, quod motus sumat speciem ex duobus specie distinctis, scilicet ex termino à quo & ad quem. Resp. negando consequentiam, quia nos dicimus speciem motus sumi ex termino à quo: sed tantum ex termino ad quem formaliter sumpti, qui ter-

minus ad quem variatur secundum rationem formalem termini ex ordine ad terminum à quo, ut distinctum est.

Sed obijciens secundo, quia si hoc iam est sequitur quod de albatio quod aliquod sit album ex nigro, & de albatio, quod aliquid sit album ex viridi distinguatur specie, quia quamvis sit vnus, & idem color: albus tamen dicitur diversos ordines penes terminos à quibus. Respondetur negando consequentiam: imo secundum nostram sententiam, illi duo motus sunt eiusdem speciei, & terminus ad quem formaliter sumptus est vnus & idem. Nam quamvis dicat ordinem ad nigrum, & ad viridem colorem, ut ad terminum à quo tamen sub vna, & eadem ratione formali, scilicet in quantum viridis color comparatur ad album habet rationem nigri, & ideo uterque ille motus est de albatio, & eiusdem speciei tenditque ad terminum ad quem sub eadem ratione formali.

Ex dictis patet solutio tertie objectionis: posset. n. aliquis obijcere, quod contingit motus esse diversæ speciei, quando terminus à quo est vnus, & idem, ut si moueatur aliquod ex nigro in viride, scilicet in palidum ergo non sumitur diversitas termini ad quem prius termino à quo. Resp. enim ex dictis, quod isti motus differunt specie propter diversos terminos ad quos, qui quidem sunt diversi secundum se absque ordine ad terminum à quo, nec nos dicimus oppositum huius, sed quod aliquando contingit terminum ad quem secundum se non esse diversum formaliter & tamen fieri diversum formaliter ex ordine ad terminum à quo termini cum hoc stat, quod termini ad quos absolute, & secundum se differant specie, non sit necessarium habere diversos terminos a quibus ut motus sine diversæ speciei, & ita in proposito color palidus, & fuscus secundum se differunt specie. Unde motus, qui tendunt in illos, quamvis sit ex eodem termino à quo differunt tamen specie.

Ad dictis ergo patet solutio ad secundum argumentum in principio questionis possumus concedimus enim, quod motus ab albo in fuscum, & à nigro infuscum sint diuersæ speciei: negamus tamen, quod habeat eundem terminum: non enim habet eundem terminum formalem (vt explicatum est) propter ordinem ad diuersos terminos à quibus, quāuis habeat terminum formalem.

Et similiter ad confirmationem de motu aeris quo mouetur ex sphaera ignis, & ex sphaera terræ ad proprium locum, illi motus sunt diuersæ speciei propter diuersitatem formalem, terminorum ad quos. Nā locus aeris respectu ignis est deorsum, respectu terræ est sursum.

Sed contra istam solutionem est argumentum, quia sequitur ex eo, quod duo motus contrarii, & diuersæ speciei sint naturales vni, & eidem corpori, quia ille ascensus aeris, & descensus eiusdē sunt ambo naturales aeri, quandoquidē ambo sunt ad acquirendum proprium locum. Resp. concedendo totum, quod argumentum probat cum hac limitatione, quod non concedamus illos duos motus non esse contrarios simpliciter: sed tantum secundum quid, quoniam non sunt simpliciter ad sursum, nec simpliciter ad deorsum, quoniam locus aeris est sursum, & deorsum secundum quid, scilicet respectu diuersorum, respectu enim terræ, est sursum: respectu vero ignis est deorsum, sicut ergo color medius, nec est simpliciter albus, nec simpliciter niger: sed participat ex utroque: sic est terminus de albatōis, & de migrationis secundum quid, sic etiā locus medius qualis est locus aeris participat sursum, & deorsum: neutrum tamen istorum est terminus motus sursum, & deorsum secundum quid.

Sed contra hæc, quæ dicta sunt videatur esse Aristotelis primo cæli capite secundo, qui dicit vni corpori tantum esse vnicum motum naturalem, & vnum etiam præter naturam: at vero si vera

esset, quæ diximus habet etiam duos motus naturales (vt constat) totidem violentos, scilicet descensus ad locum terræ, & ascensus ad locum ignis. Respondetur dupliciter. Primo, quod Aristoteles ibi loquebatur de corporibus extremis, qualia sunt terra, & ignis: ista enim tantum habent vnicum motum naturalem, scilicet ad deorsum simpliciter, & ad sursum simpliciter, & ita vnum violentum: at vero elementa media, quæ participant ex sursum, & deorsum (vt diximus) duabus vijs possunt acquirere proprium locum, & duabus etiam vijs possunt de terere illum. Vnde Arist. in illo cap. tantum agebat de tribus, scilicet circulari, grauissimo, & leuissimo. Vel secundo responderetur, quod si intelligatur de omnibus etiam mediis habent motum naturalem vnum idē tendentem ad vnum locum, quia quodlibet corpus naturale tantum habet vnum locum naturalem: nihil hominis tamen possunt esse in corporibus medijs diuersi motus non ratione loci, sed, quia ex diuersis terminis à quibus, & per diuersa spatia ille terminus acquiritur.

Ad tertium argumentum principale respondetur ex his, quæ dicta sunt in hac questione, & in questione quarta, quod scilicet quantitas illa pedalis, quæ fit per augmentationem pedalis, & quæ fit per diminutionem extrapedali habet duos modos diuersos specieratione quorum specificat illos duos motus. Nam respectu pedalis habet rationem minoris, & sic specificat diminutionem. Vnde illam & quantitatem ex ordine ad diuersos terminos à quibus fit diuersus terminus ad quem formaliter.

Ad quartum respondet Sotus, & Tollet, quod motus ille, quo lapis ascendit vsque ad locum aeris, & alter quo lapis ascendit vsque ad locum ignis sunt eiusdem speciei, quæ est specificatio motus sumitur ex terminis vltimato, & non ex proximo, & quia ascensus lapidis, quamuis astitat in aere vltimato

tendit

tendit in ignem, & per consequens st-
stit in aere ex defectu impetus impres-
si á projiciente, idè dicimus, quòd ille
motus sunt eiusdem speciei, & fero,
eadem est solutio, quam adducit Tol-
let. quamvis diuersis verbis, quod duo
lapides, qui ascendunt sursum habent
eundem terminum per se, scilicet lo-
cum ignis supremum, quia per accidens
est sistere infra (vt declaratum est) idè
que illi duo motus violenti sunt eiusdè
speciei.

Sed obijcies contra conclusionem v-
tramque, quia sequitur ex illis, quod
motus naturalis aeris, quò ascendit ex
terra sursum, & motus etiam natura-
lis ignis, quò etiam ascendit sursum sint
eiusdem speciei, quia vterque habet eū-
dem terminum ultimum, & per se,
quamvis diuersum per accidens. Resp.
negando consequentiam, quia illa est ra-
tio de motibus naturalibus & alia de
motibus violentis. Nam in motibus
naturalibus ultimus terminus, &
per se est ille, qui est locus naturalis cor-
poris, quò mouetur. Vnde quando aer,
& ignis mouentur habent diuersa loca
naturalia ad quæ tendunt per se vlti-
mate. Nam aer tendit per se, & vltima-
te esse sub igne, ignis vero tendit per se
& vltimate esse super aerem, & idè il-
li motus sunt diuersæ speciei: at vero in
motibus violentis quibus lapides ascen-
dunt sursum, non est maior ratio, quare
per se sistant in loco aeris, quam infra.
Vnde de ex natura rei talis motus viose-
tus tendit ad supremum locum, & ita
omnes motus violenti sursum sunt eius-
dem speciei.

Ad quintum argumentum. Respon-
dendo quòd quamvis motus circularis, & rectus
tendant ad punctum: tamen ha-
bent diuersos terminos formales, & sunt
diuersæ speciei, & quòd sint diuersi ter-
mini formales patet, quoniam sunt di-
uersa spatia, per quæ tendit motus re-
ctus, & per quæ tendit motus circularis.
Nam aliter tendit per spatium re-

ctum, & alter tendit per spatium circu-
lare: in omnibus autem circularibus ip-
sum spatium intrat rationem formalem
termini ad quem.

Sed cõtra obijcies, sequitur, quòd mo-
tus sursum, qui est per aquam, & qui est
per aerem sint diuersæ speciei, quoniam
media sunt diuersa. Respondetur negan-
do consequentiam, quoniam non quæ-
cumque diuersitas mediorum variat ra-
tionem formalem termini ad quem in
motu locali: sed diuersitas formalis me-
diorum, vt quòd medium sit rectum, vel
circularis: quòd vero medium sit aqua,
vel aer tantum facit diuersionem naturalem.

Contra, si aliquid fiat album ex ni-
gro per viride: aliud vero per fuscum
sunt eiusdem speciei ille motus, quia mo-
tus media sunt diuersa: ergo etiam in
motu locali diuersitas mediorum non
potest variare rationem formalem ter-
mini ad quæ. Respondetur primo, quòd
illa diuersitas, quæ est per viride aut fuscum
est per media materialia, & idè non
sufficit variare rationem formalem
motus. Dico secundo, quòd alia est
ratio de motu locali, & alia de alijs mo-
tibus, vt inquit Toller. quoniam in mo-
tu locali ex hoc, quò variatur medium
variatur etiam ratio formalis termini
ad quem per se, & vltimate. Nam in mo-
tu circulari, quòd est ab Aristotele in
eundem Aristoteli: non est terminus ad
quem esse in Aristoteli, quomocumque hoc
habeat mobile: prius quam moueatur:
sed terminus ad quem est peruenire ad
Ar. per mediũ circulare. Vnde ipsum me-
diũ intrat in ratione termini per se, & vlti-
mate: at vero in motu recto, qui est ad
Ar. terminus ad quæ est attingere ipsum
Aristotelem, qui prius nobis attingebat
mobile, & idè isti duo motus distin-
guntur speciei: at in motu alterationis
terminus ad quem est finis, & idem. li-
cet sit per diuersa media, quia ipsum me-
diũ non intrat ratione termini: quòd
enim de albaturo per fuscum ex nigro,
vel per viride, non intendit aliquomodo

ARTICVLVS. II.

Vtrum actio motus specificetur ab agente, vel à passio.

veritatem, scilicet fuscum & florem: sed albedinem, quod si illi colores medij essent termini ad quos; iam essent etiam diuersi motus secundum speciem, & ideo dicendum est quod diuersitas medij in alteratione, non variat terminum ad quem: sed tantum motu locali variat.

Ad confirmationem respondet Vall. quod illi duo motus quibus, & lapis ascendit ad centrum, & ignis etiam descendit ad eundem locum sunt eiusdem speciei in ratione motus: sed sunt diuersæ species in quantum sunt affectiones corporum, quia alter est naturalis alter violentus.

Sed pro intelligentia istius solutionis & istius veritatis nota, quod aliqua, possunt esse eiusdem vel diuersæ speciei dupliciter. Vno modo essentialiter, alio vero modo accidentaliter. vt homo albus, & niger diximus, quod sunt diuersæ speciei accidentaliter, quia habent accidentia diuersa secundum speciem: at vero sunt eiusdem speciei essentialiter: at vero homo albus, & equus albus sunt eiusdem speciei accidentaliter. Nunc dico, quod illi duo motus ignis, & terræ quibus mouetur ad esse terminum sunt eiusdem speciei essentialiter propter unitatem terminum: at vero sunt diuersæ speciei accidentaliter, quia alter est naturalis: alter vero violentus, & hoc est fortalis, quod dicit Vall. esse diuersæ speciei accidentaliter, quantum ad hoc, quod est affectiones, quod dictum est de his moribus: dicendum est etiam de motu tardo, & veloci, quibus corpora redeunt ad eundem locum sunt eiusdem speciei essentialiter & diuersæ accidentaliter. Similiter dico de motu regulari, & irregulari redeuntibus ad eundem terminum, nam regularitas, & irregularitas sunt accidentia diuersæ speciei: sed ista accidentia non sunt alterius predicamenti, sicut sunt albedo, & nigredo in homine, sunt eiusdem generis reductiue (vt diximus supra de magno, & paruo.)

Hæc questio anxia est cum præcedenti, quia postquam disputatum est de eo, scilicet motu. Vnde sumat speciem merito disputatum erit de actione, quæ est idem realiter cum motu, vnde sumatur eius species. Videtur enim in primis quod actio non specificatur ab agente: sed potius à termino ex Aristot. 2. de anima cap. 4. qui dixit actus specificari per obiecta: sed agens non est obiectum actionis, sed potius terminus est obiectum: ergo, &c.

Secundo ratione sic, si actiones specificarentur ab agente, omnes actiones, quæ producerentur ab vno, & eodem agente essent eiusdem speciei: sed consequens est falsum quoniam à Deo & à causa vniuersalius, v. g. corporibus celestibus procedunt actiones plures diuersæ speciei: ergo, &c.

Confirmatur, quia calor, qui effectus est ignis, & qui fit à sole sunt eiusdem speciei, quamuis agentia sint diuersa: ergo similiter actiones ex diuersis agentibus possunt esse eiusdem speciei, ac per consequens non ex agente specificatur actiones. Vltimo eadem est ratio de actione in ordine ad agens, ac de passionibus in ordine ad passum: sed passionibus non sumunt speciem ex ordine ad passum: ergo nec actiones in ordine ad agens.

His non obstantibus, statuitur conclusio, quod actiones sumunt speciem ex ordine ad agens, & colligitur ista conclusio. Præterea eo, quod docet S. Tho. 1. part. quæst. 82. art. 2. vbi distinguit appetitum sensitivum, & intellectivum in homine ex ordine ad diuersa actiua, quia actiui appetitus sensitui est obiectum cognitum sensu obiectum vero appetitus rationalis est obiectum cognitum ratione:

ratione ubi non loquitur de distinctione ipsarum potentiarum, quae sunt appetitus. Nam distinctione ipsorum actuum appetitus sentis ergo. S. Thom. actus istos distingui ex actibus principijs, quod est ex ordine ad agens, & rationem actus morales distingui ex fine, tanquam ex principio actuum; sequitur ergo, quod actus distingui per ordinem ad agens, & alij omnes actus ergo non est in parte ratio de uno, quam de alio. Ratio ista probatur. Primo sic, in actibus sumitur species penes ordinem, ad quod sumitur distinctio, & actiones distinguitur ab omnibus alijs per ordinem ad agens; ergo inde sumenda est specificatio actionis: omnia sunt nota per se minus, rem quam probio, quoniam motus, scilicet actio, & passio sunt una res, & sola differunt ratione, quia actio, quatenus dicitur ordinem ad agens, & passio, quatenus dicitur ordinem ad passum, motus est, quod medium inter terminis, & quod actio, actio ergo ab alijs differt per ordinem ad agens; ergo inde specificatur.

Dices, quod actio incommuni differt ab alijs ex ordine ad agens non tamē, in particulari, & ita potius sumitur agens ex ordine ad agens, quam species ipsarum actionum. Contra, quia quod ad modum actio in communi differt a motu, & mutatione, seu passione ex ordine ad agens, ita talis actio per ordinem ad tale agens, nam in calefactione non possimus distinguere rationem talis actionis, vel talis passionis in ordine ad tale agens, & in hoc differt calefactio, ut actio, a se ipsa in quantum est passio; sequitur ergo, quod est distinctio actionis, pro ut talis sumitur per ordinem ad agens; ac per consequens specificatur.

Sed probatur secundo, quia si actio secundum rationem actionis sumeret speciem a termino, sequeretur quod poneretur reductiue in praedicamento ad speciem terminum, ac per consequens non esset peculiare praedicamentum actionis, sicut nec motus ponitur directē in

alio praedicamento: sed consequens est falsum, & contra Aristotelem, qui constituit peculiare praedicamentum actionis; ergo, &c.

Sed dices ex ordine ad quod agens sumitur species actionis, numquid ad agens, quod est, vel quod Res, quod ad agens, quod, & formale. Unde calefactio quae aqua calefacit, & quae ignis calefacit sunt eiusdem speciei, quia quauis superiora agentia sunt diuersa: tamen formae, quibus agunt sunt quidem singulae speciei.

Secundo, dubitabis utrum ex ordine ad agens vniuersale, vel ad agens particulare sit sumenda specificatio actionis: Resp. quod ad agens particulare, nam actio quauis procedat a Deo in quantum habet rationem vtilissimae effectus, scilicet ex his, a causa particulari procedat per se secundum rationem huius, & ideo ex ordine ad illam habet si a specie. Unde ad primum, argumentum ex auctoritate Aristotiles Resp., quod ibi non loquitur de actionibus, pro ut in praedicamento actionis: sed de operationibus, ut sunt motus quidam, vel mutationes, ut sic. Nam sumunt speciem ex obiecto, quod est terminus (ut diximus questione precedenti.) Vel secundo Resp. quod ibi non loquitur de omnibus actionibus: sed de quibusdam, scilicet de actionibus animalibus: habet enim actiones animalis hoc proprium, quod earum obiecta sunt effectiua, sicut visio effectiue causatur a visibili media specie, & intellectio ab intelligibili media specie. Similiter volitio ab appetitu medio verbo, quod est in intellectu, nunc ergo de esse, quod quauis omnes actiones specificentur ab agente, tamen hoc habent proprium actiones istae animalis, quod specificantur ex earum obiectis, quia talia obiecta sunt actiua earum (ut docuit Aristoteles 2. de Anima cap. 1.) & ideo istis adhuc in quantum actiones sunt est verum dicere, quod specificantur ex obiectis.

ARTICVLVS. III.

Vnde sumatur vnitas numerica motus?

E hac reuerentissima debet esse conclusio affirmatiua, scilicet, quod ad unitatem numeralem motus illa tria requirantur, scilicet vnitas subiecti, quod est mobile, & temporis; atque termini. Et prima conditio probatur, quoniam omnia accidentia requirunt unitatem subiecti ad suam indiuiduationem: sed motus est accidens quoddam: ergo requirit talem unitatem.

Sed contra istam conditionem obijciens. Primo ex Auctoritate Arist. quod hoc libro tex. 23. dicit, quod motus primus, & ultimus in cythara est vnus, & tamen mobile non est vnum, quia sunt diuersa subiecta: ergo, &c.

Tertio, quia hominem mouetur V, G. motu progressiuo, vaico motu mouetur, vel cum augetur: & tamen substantia sunt plura, scilicet ossa carnis, &c. ergo non requiritur vnitas subiecti ad unitatem numericam motus.

Secundo, si canis descendat a loco ignis ad locum terræ, & in medio itineris moriatur, tunc totus ille discessus est vnus numero motus: & tamen substantia sunt plura: ergo, &c.

Ad primum horum Responde. quod sonus cytharæ est duplex: alius est in manu ipsius pulsantis, quo scilicet illa manus mouetur, & hic est vnus numero, quod continuo motu mouetur manibus alius est in ipsis cordibus, & iste non est vnus: sed multiplex, sicut & sunt multæ cordæ, & Aristoteles locutus est de primo, cum dixit motum cordarum esse vnum numero. Secundo responde. quod motus, qui subiectatur in cordis dicitur vnus numero non secundum rationem

Ad secundum Res. quod agens æquiuocum quandoq; est intellectuale, quandoq; vero nō, si sit intellectuale, vt Deus, & homo, respectu rerū artificialiū dicendum est, quod habet Ideas, & imagines rerum omnium: atq; effectusq; quos producit, & istæ Ideas sunt formæ quibus operatur agens, & ex ordine ad istas diuersas Ideas sumitur species actionū diuersarū, quæ procedunt ab vno agente, sicut productio hominis, ex Idea hominis, quæ est in Deo, & productio eque ex Idea equi, si autē sit agens æquiuocum corporeale, quale est cælum, tunc dependet est, quod quāvis vnica forma sit simplex, quæ operetur in suis hominis illa continet eminenter omnes effectus, qui dimanant ab illo agente. Vnde actiones specificantur ab illa forma secundum, quod continet eminenter tales effectus.

Ad confirmationem vero dico, quod calor non specificatur ex ordine ad agentem: sed actio secundum rationē actionis, & ideo calor qui procedit a sole, & qui procedit ab igne nullo quidem modo sunt diuersæ species.

Sed dices, saltem illæ calefactiones erunt diuersæ species. Res. quod in quantum actiones erunt diuersæ species, non in quantum motus, scilicet in quantum passionēs. Vel secundo Res. negando consequentiam, nam calefactio primo procedit a Sole pro vt continet eminenter calorem, & ita est eiusdem speciei cum calefactione ignis, quæ procedit ex calore.

Ad vltimū cōcedimus totū, qd probat, quod scilicet passionēs specificantur ex ordine ad passum: tamē nō ex ordine ad passum, quod: sed quo, id est per ordinem ad formam, quæ recipitur in subiecto. Ratio est cū subiectum dicitur pati, & hoc est idem realiter eū termino ad quem motus nō, quod specificat motū formaliter dicit ordinem ad terminum a quo: at vero passio specificatur, pro vt forma recepta in subiecto ratione cuius subiectum dicitur pati.

ationem motus continui: sed secundum armeniam, & consequenter, quo ex pluribus impubus fit vnus.

Ad secundum respondet Tol., quod motus ille quo canis descendit est vnus numero propter vnitatem substantiam, quod est materia prima, quamuis compositum corrumpatur: sed hæc solutio est falsissima. Primo, quia ex dictis ostenditur omne motum proprie dictum debere subiectari in ente in actu: in quo differt à mutatione, quæ subiectatur in materia prima: sed in toto composito, quod est ens in actu. Secundo, quia idem debet esse subiectum motus: atque termini ad quem acquisiti per motum: sed terminus ad quem illius descensus, qui est in loco esse subiectatur in toto composito, quare ad tertium aliter dicendum est, quod in illo casu descensus ille quo cadit canis non est vnicus motus continuus: sed sunt duo motus: alter qui subiectatur in cane dum vivit: alter in caduere postquam canis mortuus est: ita tamen, quod in illo instanti quo mouetur canis in quo est primum non esse canis viui, & vltimum non esse motus cadueris, quia in instanti quo incipit caduer non esse verum dicere, quod mouetur, sed tunc non mouetur, & in mutatione post hoc mouebitur.

Contra isti motus sunt continui: ergo solutio nulla. Antecedens probatur, quia duo motus non possunt de continuo nisi per mediam aliquam quietem: sed non est quies aliqua media inter hos motus, quia nullum est tempus medium in quo non sit motus: ergo &c. Respondetur, quod duplex esse potest quies negatiua, & priuatiua: priuatiua est carentia motus in subiecto apud moueri: negatiua vero solum modo est carentia motus. Vnde prima quies solum potest esse in tempore, quia solum in tempore subiectum est apud moueri: at vero, quies negatiua in instanti esse potest, quamuis non motus, sicut priuatiua visus solum est

carentia in subiecto nato videri: negatiua vero motus reperitur in lapide nunc ergo responderetur, quod ut motus discontinuetur sit est, quod medietas quæ negatiua, quæ potest esse in instanti, & ita in proposito in illo instanti, quo incipit esse cadaver datur hæc quies negatiua: quia nec est motus vnus subiecti: nec alterius: sed primum non esse motus corporis viui, & vltimum non esse motus cadueris, & ideo velli duo motus discontinuentur, ut sine duo hæc sufficit.

Contra, quia etiam quolibet motu continuo in instanti est quies negatiua, id est non motus: & tamen non sufficit, ut dicatur motus discontinuus: sed est vnus, & idem numero motus: ergo etiam motus canis viui, & mortui potest esse continuus, quamuis in instanti illo medio sit negatiua motus, negatiua tamen consequentiam, quamuis verum sit, quod in quolibet motu continuo datur negatiua motus in instanti: tamen quando motus est continuus, cuilibet instanti motus correspondet vnicum mutatum esse, quod est continuatiuum partis præcedentis motus cum consequentis vero in instanti generationis cadueris non est vnicum mutatum esse, sed sunt duo indistincta terminatiua motus, quorum alterum est non esse motus per accidens: alterum vero vltimum non esse motus sequentis, & ideo non sunt conueniunt illi motus: sed contigui: conueniunt enim sunt quorum vltima forma est vnus, quia habet vnum terminum communem: contigua vero quorum vltima sunt simul, & ideo dicendum est, quod illi motus sunt contigui quia vltima sunt simul, scilicet initium vnius, & finis alterius: non habent tamen vltimum vnum propter variationem subiecti.

Ad tertium: facilis est solutio, scilicet quando homo mouetur est vnus numero motus, quia quævis substantia partialis

hæc

¶ P. De Oñā Continēti.

hinc plures: unicum tamen subiectum mō-
tū, & completum effectum, & hoc suf-
ficit, ut motus sit vnus.

¶ Circa secundam conditionem, quam
dicimus requiri, ut sit vnus numero mo-
tus, scilicet vnitas termini ad quem. Du-
bitatur de qua vnitate est sermo, scilicet
specificæ, an vero numerali ipsius termi-
ni. Nam circa hæc videtur esse contradi-
ctio in Arist. qđi text. 35. dicitur sequi: vni-
tatem in diuisibilem incommunitatem ete-
rem, quod hæc vnitas in diuisibilibus non ē
cessaria, quia quolibet illa vnitas potest
dividi in inferiores partes. Vnde 41. dicitur
vnitatem specificam requiri, ut motus
sit continuus, ergo, &c.

¶ Sed Resp. bene Tol., quod nulla est
contradictio. Pro quo notandum est, mo-
tus aliquem esse continuum, & vni nume-
ro: aliud vero motus aliquos posse cō-
tinuari. Dico ergo, quod ut motus sit
vnus numero, requiritur, quod habeat
terminum ad quem vnum numero; &
hoc est, quod docet Arist. text. 31. tamē
vntus, qui alias essent diuersi conti-
nuentur non requiritur hoc, sed sufficit
vnitas specificæ termini, sicut si aliquod
corpus mouetur deorfum vsq; ad super-
ficiem terræ, & vsq; ad centrum non ha-
bent terminos diuersos specie. Vnde quā-
do ille motus est vnus numero iam est
vntus vnus terminus numero, quia
tam non est terminus ad quem superfi-
cies terre, sed centrum.

¶ Ratio autem huius conditionis est,
quia ea, quæ differunt specie nō possunt
continuari, sicut non possunt fieri vnum
numero quæ vero sunt eiusdem speciei
bene possunt continuari, ut duæ aquæ,
quia possunt fieri vna numero aqua.

¶ Sed contra istam rationem obijcies,
Primo, linea recta, & circularis differunt
specie, & tamen possunt continuari: et
quodammodo continui.

¶ Secundo virga cuius medietas est ars
as, & illa medietas linea, licet in medietates il-
las differat in specie. Virga ipso est conti-
nuus, ergo, &c.

super vniuers. Physi. Arist.

¶ Tertio, homo dum moritur, prius mo-
ratur secundum pedes, quam secundum
alias partes, ergo ille motus differtur spe-
cie, & tamen sunt continuæ, ergo, &c.

¶ Vltimo, quia alias infinitæ essent con-
tinuationes in homine, sicut infinitæ
sunt partes, quæ continuantur.

Ad primum istorum dicitur, quod il-
la linea scilicet recta, & circularis, quæ
uis differant specie in ratione figuræ, ta-
men in ratione quantitatis sunt eiusdem
speciei, & ideo possunt continuari.

¶ Ad secundum Respon. Tot illas duas
medietates esse continuas, vel quia ma-
teria prima est vna, & eadem in illa, vel
quia sunt coniunctæ inter se dicuntur
continuari, sed neutra solutio satisfact, nō
prima, quia sequeretur, quod generum
& corruptum continuantur per se, quæ
quod est vna, & eadem materia istorum;
non secunda, quandoquidem aqua, & aer
sunt continui, quia inter ea nihil
mediatur, sed tamen non sunt continua-
de contigua, quia non habent vnum, &
idem vltimum, sed habent vltima simili-
ergo dicendum est illas duas medietates
virgæ non esse continuas, sed contiguas
quia ad id illa, quæ corrupta est illa pars
media virgæ viridis discontinuatur viri-
de a sicco, & ideo manserunt contiguæ;
quia nihil mediat: non autem conti-
nuæ, quia non habent terminum com-
munem.

¶ Similiter dicitur ad tertium de parti-
bus hominis, quod sunt discontinuæ, quæ-
do homo incipit mori, & non habet ter-
minum communem, nec est inconueni-
ens discontinuationem partium esse in-
finitas, sicut & ipsæ partes sunt infinitæ
præsertim, quia non fit illa secundum
partes proportionales, sed aliquot lat-
um in videntibus, sed hæc non sunt in-
finitæ.

¶ Sed contra eandem conditionem est
argumentum, si lapis descendat cū mag-
no impetu vsq; ad centrum, & ponamus
ibi esse officium, ut non detineatur ibi:
sed procedat ulterius ad aliud. Emisphæ-
rium,

Num: tunc quidem motus illi oritur co-
eretur: & tamen sunt diuersæ species, sci-
licet sursum, & deorsum, ergo, &c.

Secundo pila ascendat sursum impe-
tu proiciens, & descendat magnâ mo-
lis V. G. rota molendini, antequam pi-
la perueniret ad punctum reflexionis,
tunc descendit pila, & ille descensus er-
rit continuus cum priori ascensu, quia
natura datur quies media: ergo motus
diuersæ species possunt continuari: er-
go, &c.

Respondetur ad primum, quod si la-
pis descendat ad suum locum impetu na-
turali, quamuis in centro non sit terra,
quiescit in illo, sicut modo quiescit ter-
ra, & a nullo sustentatur si modo lapis
descenderet fortiori impetu, quam exi-
git natura sua, ita quod deberet dum
perueniat ad centrum, tunc posset non
quiescere: sed mouere sursum. Vlti-
mus tamen illi motus non sunt conti-
nuus: sed contigui, quia in centro dabi-
tur primum non esse descensus, & vlti-
mum non esse ascensus, sicut diximus de
motu canis, & hac ratione motus discō-
tinuantur, & idem dicendum est de as-
censu, & descensu pilæ in eo casu. Nam
quando pila peruenit ad locum ad quē
proiicitur, ibi quiescit pro aliquantulo
somnolens (ut postea dicemus 8. Phys.) ta-
men in casu posito in argumento datur
quies negatiua, quæ est primum non es-
se ascensus, & vltimum non esse descen-
sus, & sic illi duo motus sunt disconti-
nuus, præsertim, quod possumus dicere
pilam illam aliquo modo quiescere à
motu per se, quamuis pro illo tempore
mouetur per accidens, scilicet possunt
tempore quod tangit lapidem.

De tertia vero conditione, quæ est vni-
tas temporis non est dubium, & quia
motus est intrinseca mēsurā motus suc-
cessiuus, & idcō requiritur vnitās tempo-
ris ad vnitatem motus, sicut vnitās, quā
statu permanentis ad vnitatem nume-
ricam ipsius substantiæ.

Sed quæres de quo tempore intelli-

gatur ista conditio de intrinseco, an ve-
rō de extrinseco: Respondetur, quod abs-
que dubio de intrinseco, nam tempus
quod est in primo mobili est vnum, &
idem semper, quamuis motus isti infe-
riores sint diuersi: vnitās vero duratio-
nis intrinseca requiritur, ut motus sit
vnus numerō.

Contra, quia res permanentes non re-
quirunt ad suam vnitatem numericam
vinitatē durationis: ergo nec successi-
uē. Probatur antecedēs, quia calor, qui
est in aqua si corrumpatur, & iterum ca-
lescat aqua est idē numero propter vni-
tatem substantiæ. Respō. primo, negando
consequentiā, quia tempus est extrin-
seca quantitas rei successiue, sicut quā-
titas dimensiuā corporis permanentis,
& idcō sicut in permanentibus requiri-
tur dimensiuā, quantitas vna, sic in suc-
cessiuis duratio vna ad indiuiduationē
respectu permanentium duratio est ex-
trinseca, & idcō non requiritur ad earū
indiuiduationē: præsertim, quia falsum
esse existimo illos duos calores esse idē
numero: sed distingui, quia quāuis sub-
iectum sit idem actionis, quibus prodū-
cuntur sunt diuersæ, & hoc sufficit, ut di-
catur esse termini diuersi.

Tandem vltimo dubitabis de actio-
nibus, vnde indiuiduentur, an ex subie-
cto, quod est passum, an vero ex agente.
Resp. quod est passum, quia accidentia om-
nia indiuiduantur ex subiecto: sed actio-
nes subiectantur in passum non in agen-
te: loquimur enim de transcendentibus
actionibus: non de immanentibus: ergo
indiuiduantur ex ordine ad passum. Vn-
de si sint quatuor homines iuxta ignem
quatuor erunt calefactiones numero
distinctæ, sicut quatuor calores.

Sed quomodo dices per vnum agens
simul plura producere? Respondetur,
quod nullus effectus istorum est illi ad-
æquatus; sicut Sol illuminat plura
media si sint discontinua, ut aerem, &
aquam.

*Vtrum intensio, & remissio
sint tantum vnicus motus,
vel potius duo?*

Pro intelligentia huius quæstionis notandum est, quòd duæ qualitates contrariæ, ita se habent respectu eiusdè subiecti, quòd habet capacitatem vtriusque, & necesse sit quantum de vna amittitur, tantum acquiri de alia, aut de contra V. G. tantum deperditur frigiditatis in aqua quantum acquiritur caloris. Vnde simul est intensio caloris, & remissio frigiditatis, & hoc est quod quærimus, an sint duo motus intensio vnius contrarij, & remissio alterius, quæ sunt simul in eodem subiecto.

De hac vide Toletum quæ. 4. huius libri, Scotus vero quæst. 2. & S. Tho. & alios expositores Arist. in hoc lib. textu 47. & prima sententia in hac re sit, quæ adfert Tol. 2. loco, & Paulus Venetus asserent, es quòd sit tantum vnicus motus formaliter, quauis sint duo pro materiali. Probat autè ista sententia. Primo, quia motus sumit suam rationem formalem ex germino ad què: sed tantum est vnus terminus ad quem: ergo vnus motus formaliter. Minor probatur, nã terminus ad què motus est, qui acquiritur per motum: sed tantum vnus est, quòd acquiritur ex calore V. G. qui intèditur: ergo, &c.

Et confirmatur, quia si alius esset terminus ad quem maximè frigiditas, quæ remittitur, sed illa non est terminus ad quem motus, quia remittitur per ordinem ad calorem qui intèditur: ergo, &c.

Secundo, quia si essent duo motus sequeretur, qd vnus motus haberet duos contrarios. Nã intensio albedinis esset motus contrarius remissioni nigredinis;

quando isti duo motus habent terminos contrarios. Tum etiam intensio albedinis contrariatur remissioni eiusdem albedinis (vt constat) ergo vni duo contrariatur.

Tertio, quoniam sequeretur idem subiectum moueri motibus contrarijs, nã aqua V. G. simul mouetur intensio caloris, & remissione frigiditatis, & isti sunt motus contrarij.

Secunda sententia quam Iuniores attribunt S. Thom. super text. 47. quòd sint duo motus intensio vnius contrarij, & remissio alterius, sed reuera legi ego S. Thom. eo loco, & non videtur mihi esse huius sententiæ: sed cuiuscumque illa sit probatur sententia. Primo, quia sola intentio habet integram, & completam rationem motus, & remissio, similiter: sequitur ergo, quòd intensio, & remissio sunt duo motus. Antecedens probatur, quia sola intensio caloris V. G. est trãitus de vno positio in alterum, quia est à minori calore ad maiorem, & hæc contrarietas sufficit ad motum, sicut augmentatio est à minori quantitate ad maiorem: ergo sicut augmentatio est propriè motus sic etiam sola intentio, & idem dico de remissione, quæ est à maiori ad minorem frigiditatem, quæ contrarietas sufficit ad motum, & patet in diminutione: sequitur ergo, quòd sicut se habet augmentatio, in veritate sic remissio in qualitate.

Secundo, si sit aliquod subiectum, quòd tantum habeat calorem remissum, & nihil frigiditatis, vt aer cum est in sua naturali dispositione, & ille calor intenditur talis intensio verè esset motus, quia fieri successiue ex vno contrario in aliud: ergo & modo quãdo subiectum habet contrariam qualitatem, scilicet frigiditatem etiam erit transiit ex minori ad magis intensio calorem erit motus, atq; ita intensio caloris, & remissio quidem frigiditatis erunt duo motus.

Tertio, & vltimo pro hac sententia est argumentum, in calefactione aquæ cum remissione frigiditatis sunt duo ter-
min

mini ad quos, & duo à quib⁹: ergo sunt duo motus. Antecedens probatur, quia respectu caloris, qui interitur sunt duo termini, minor scilicet, & maior calor respectu frigiditatis, quæ remittit alijs: duo maior, & minor: ergo sunt duo motus.

Pro intelligentia huius quaestionis notat Tol. secundo fundamento, quod in hoc motu de quo loquimur secundum rationem possumus considerare duas mutationes, & tres motus V. G. mouetur aqua de frigida in calidam: in termino enim à quo est mutatio, quæ est corruptio secundum quod corrumpitur aliquis gradus frigiditatis. Vnde transitus illius gradus ab esse ad non esse, corruptio dicitur esse quam appellamus mutationem & etiam motus quatenus est ab esse maioris ad esse minoris frigiditatis, & talis motus, atque mutatio sola ratione distinguuntur similiter in termino ad quem est alia mutatio ad alios motus sola ratione distincta nam quatenus est ex non calido in calidum est generatio secundum quid quæ dicitur mutatio quatenus vero est ex maiori ad minorem est motus, & iste etiam motus atque mutatio sunt idem realiter, quia idem calor secundum rem terminat utrumque.

Notat præterea Tol. in eodem fundamento secundo, quod motus isti partiales inter se, & mutationes distinguuntur realiter, & propter hos duos motus partiales est totus integer, & totalis motus ex frigido in calidum, qui est etiam sola ratione distinctus à mutatione, & motu partiali, qui sunt circa terminum ad quem. Vnde cum secundum rationem distinguamus hos motus, & mutationes, dubitatio consistit in hoc. Vtrum simplex intensio, & remissio dicatur plures motus, ita quod quilibet completam habet rationem motus; atque integræ, an vero simplex utraque dicenda sit tantum vnicus motus.

Hic ita supponitur in hac re sit prima conclusio cum Soto, in quolibet motu proprie dicto sunt duæ mutationes: altera quæ sit circa terminum à quo, altera re-

ro circa terminum ad quem. Probatur quia in quolibet motu proprie dicto est corruptio termini à quo, & acquisitio termini ad quem: sed corruptio, & generatio sunt diuersæ mutationes, siue sint mutationes distinctæ realiter siue ratione tantum: ergo in quolibet motu diuersæ reperiuntur mutationes.

Sed obieciens contra hoc, quod quia tunc sequeretur motum esse vnum per accidens quippe constat ex diuersis mutationibus. Resp. negando consequentiam nam ea, quæ sunt plura in vno genere, sunt vnum in alio, & ita vnicus motus completur ex duobus mutationibus.

Sit secunda conclusio, intensio vnus contrarij, & remissio alterius, quæ sunt simul in aliquo subiecto non sunt duo motus: sed vnicus tantum completur, ut intensio caloris, & remissio frigiditatis sunt tamen vnicus motus primo; quia ita docet Arist. expresse hoc libro textu 47. docens, quod ab vno contrario in alterum non sunt duo motus: sed vnicus motus: sed intensio frigiditatis, & remissio caloris est transitus ex vno contrario in aliud: ergo sunt vnicus tantum motus.

Et ratione probatur ista conclusio. Primo sic, quia in alijs motibus, scilicet in locali, & in augmentatione recessus à termino à quo & accessus ad terminum ad quem sunt vnicus tantum motus: ergo in alteratione similiter sed remissio, est recessus à termino à quo, & intensio accessus ad terminum ad quem: ergo ista duo sunt vnicus motus omnia sunt nota probat primum antecedens, quod quauis possem imprimis probare ex communi omnium sententia: nullus enim actus non possit duos motus in motu locali, neque in augmentatione ratione etiam constat quia cum aliquod augetur, non est assignare aliud motum, nisi qui sit circa alimentum, quod est utripitur. Sed corruptio alimenti non est motus: sed mutatio substantialis: ergo, &c.

Secundo etiam probatur ratione, quoniam sola intensio caloris in subiecto, quod antea erat frigidum non habet com-

completam rationem motus, nec simili-
ter sola remissio: ergo nō sunt duo mo-
tus. Antecedens probatur; nā motus pro-
priē dictus est transitus ex vno cōtrario
in aliud: contraria autem inter quæ est
motus sunt duo extrema, inter quæ est
maxima distantia in ordine ad aliud sub-
iectum: sed in subiecto, quod est ca-
pax frigiditatis, & caloris non est ma-
xima distantia huius contrarietatis in-
ter magis, & minus intensum calorem,
& magis, & minus intensam frigidita-
tem; quia maior est distantia frigidita-
tis à calore: ergo sequitur, quod motus
propriē dictus in tali subiecto debet es-
se transitus ex frigido in calidum, quia
debet esse transitus inter duo extrema,
quæ maximè distāt in illo subiecto: sed
sola intensio non est inter huiusmodi
extrema, nec sola remissio: sed tran-
situs, quia quasi ex vtroque componi-
tum est inter huiusmodi contraria: er-
go sequitur quod intensio, & remis-
sio non sunt duo motus: sed ex vtra-
que vnus completus constat, & com-
ponitur.

Et ex fundamento patet solutio ad ar-
gumenta adducta pro secunda senten-
tia, ad primum enim quidam dicunt in
augmentatione maius, & minus suffi-
ciunt in quantitate ad contrarietatem
motus; non tamen magis, & minus in-
tensione qualitatis, quoniam quantitas
augetur per additionem, qualitas vero
non intenditur hoc modo: sed per maio-
rem radicationem in subiecto.

Sed ista solutio nō est sufficiens, quoniā
quamuis qualitas augetur per radica-
tionem: nihilominus tamen magna est
oppositio qualitatis magis, & minus in
sensu præsertim, quod qualitas non au-
geatur per additionem.

Quare aliter sentiendum est ex fun-
damento adducto, quod quia in quanti-
tate non potest esse maior oppositio,
quam inter quantitatem maiorem, &
minorem ideo motus ad quantitatem
non requirit aliam oppositionem: pro-

pter hanc tamē, quia inter qualitates est
maior distantia, quā inter magis, & mi-
nus intensum ideo motus nō est transi-
tus solū ex minus intensā ad magis in-
tensam qualitatem: sed est transitus inter
duas qualitates diuersæ speciei.

Ex quo patet solutio. Ad secundum
dico enim, quod si aer esset expers: to-
tius frigiditatis per solam intentionem
caloris diceretur propriē moueri, quia
respectu illius subiecti non est maior di-
stantia, quia ex minus intenso ad magis
intensum calorem: at vero si subiectū
frigidum sit non potest esse completus
motus nisi ex corruptione frigidi, & in-
tensione calidi.

Ad tertium deniq; Responde. quod
quamuis respectu mutationis sint qua-
tuor termini: tamen respectu motus
propriē dicti non sunt nisi duo termini
positiui, maximè distantes, scilicet ca-
lor, & frigiditas: quia magis intensus ca-
lor, & minus intensus in subiecto, quod
est frigidum non habet sufficientem op-
positionem ad rationem motus propriē
dicti, vt explicatum est.

Ad argumenta vero Pauli Venet. si
quam habent difficultatem contra pri-
mam conclusionē Resp. quod in inten-
sione caloris & remissione frigiditatis
sunt duo termini mutationum, scilicet
vno esse caloris, & nō esse frigidi, quod
remititur, & quāuis ista duo non suffi-
ciant ad duos motus, quoniam alterum
istorum est priuatiuum: sufficiunt tamē
ad mutationē, quæ potest esse inter pri-
uatiue opposita.

Et per hoc patet solutio ad confirma-
tionem: concedendo enim quod esse e-
ius, quod remittitur ordinatur ad esse
eius quod intenditur: sed hoc nō obstat,
quominus sint duæ mutationes, sicut
corruptio, & generatio substantialis.

Ad secundum vero dico quod nō sunt
contrariæ mutationes corruptio vnius
contrarij, & generatio alterius: sed cor-
ruptio, & generatio respectu eiusdem,
& ita neque sequitur, quod vnum ha-
beat

Beāt duo contrarij, neq; quod idē moueatur, & mutetur motibus contrarijs, quāuis remittatur frigiditas, & intendatur calor distinctis mutationibus, quod etiā si cōcedatur, (vt infra explicatū est art. 8.) non est inconueniens pro cuius tamen maiori explicacione sequitur 3. quæst. de motibus contrarietate.

QVÆSTIO tertia.

De naturalis entis motus contrarietate, & oppositione.

Tandem de contrarietate, quæ vixta vnitate motus melior patebit, quinq; veniunt discutienda. Primo, si motus sint contrarij. Secundo, si idem subiectū possit moueri motibus contrarijs. Tertio, si terminus à quo, & ad quem sint contrarij. Quarto, si quieti cōtrarietur motus. Vltimo, de perfectione motuum in numero.

ARTICVLVS. I.

Vtrum motus inter se sint cōtrarij, & quomodo?

Conclusio affirmatiua Aristotelis 5. Physico, 5. & 6. motus contrarij dicuntur dupliciter. Primo & præesse illi quorum, alter est ad vnum esse, alter ad aliud esse, repugnans ex natura sua cum illo altero esse. Secundo, quoniam alter, est ad esse, alter ad non esse, contradicens illi esse, calefactio, & refrigeratio sunt motus cōtrarij primo modo, quia alter est ad calorem, alter ad

frigiditatem, qui termini ex natura sua sibi repugnant, licet sunt comparabiles, in gradibus remissis (vt dicam quæstione 36. art. 2.) Secundo modo contrarij tur intensio, & remissio eiusdem qualitatis, quia alter est ad calorem V. G. alter ad non calorem, similiter generatio, quæ est ad substantiam, & corruptio quæ est ad non substantiam, similiter augmentatio, quæ est ad quantitatem, & diminutio, quæ est ad non quantitatem, similiter ascensus, vt est acquisitio alicuius spatij, & descensus, vt est deperditio illius eiusdem spatij, vel e cōtra, ascensus, vt est acquisitio, & ascensus vt est deperditio iuxta supradicta verū est, quod licet omnis motus localis simul sit acquisitio vnius, & deperditio alterius: tamen merito communis appellatur acquisitio, quādo est à loco præternaturali ad naturalem: deperditio vero quando est à naturali, & præternaturalem, & ita ascensus ignis dicitur absolute acquisitio: descensus autem illius dicitur deperditio: cōtra vero ascensus lapidis dicitur deperditio: descensus vero dicitur acquisitio, sicuti calefactio aquæ solet dici corruptio, & eius refrigeratio dicitur productio: contra vero in igne, vt generatio imperfectioris ex perfectiori solet dici corruptio, & non generatio si vero duo motus locales sumantur vterque in ratione acquisitionis, tunc etiam possunt dici contrarij, quia licet (vt supradixi) sint eiusdem speciei hoc tamē habet proprium latitudo spatij, vt non possit acquiri simul ab eadē parte subiecti, & ita acquirere spacium de nouo est acquirere quid in comparabile cum antiquo. Dices motus eiusdem speciei non possunt esse contrarij vlllo modo: ergo, &c. Nego antecedens ob rationem dictam, imo ascensus, & descensus aeris, in locum suum secundum communio rem opinionem sunt eiusdem speciei: & tamen sunt contrarij.

Ad prædictam motuum contrarietatem, nihil refert si sint in eodem subiecto

ff ad illi

Secundo illi motus, an in diversis: motuum enim contrarietas essentialis competit ipsis secundum quod sunt tales actus, & ita calefactio, & frigiditas absolute sine ullo addito dicuntur contrarii. Dices contraria sunt, quæ ab eodem subiecto mutuo se expellunt: ergo ad contrarietatem attendendum est subiectum. Secundo aliqua se mutuo expellere ab eodem subiecto arguitur à posteriori illa esse contraria, quia contrariorum vim actu exercerent: at secundum se contraria sunt essentialiter, licet actu non sibi contrariantur.

Hi dicuntur motus contrarii: alij enim potius sunt, vel a linuicem ordinari, vel impertinentes inuicem ordinari dicuntur, vel quia vnus consequitur ad alterum, vt generatio ad alterationem, vel quia sunt inter se connexi, quasi committantur, vt generatio hominis, & corruptio embryonis inter se calefactio, & corruptio frigiditatis inter se itidem productio lucis, & expulsiō tenebrarum in pertinentes sunt, qui necesse consequuntur, nec se consequuntur, aut committantur, aut sibi repugnant, vt ascentus ignis, & aeris in sua loca, & vt sanatio, & alicuactio.

Iam probatur conclusio specificationum rei non modo est ipsius constitutionum in tali esse: sed & distinctuum distinguens rem à reliquis omnibus dissimilibus: distinctio autem inter res, est quasi quedam oppositio. Vnde motus vnus esse contrarium alteri non est aliud, quam distingui ab illo quadam specialiori, & magis directi distinctione: ergo vnde motus sortiuntur specie, inde & sortiuntur distinctionem; atque adeo contrarietatem, seu oppositionem: sed (vt ostendimus) motus sumunt speciem à terminis ad quos: ergo & contrarietatem.

Confirmo, quia (vt monstrauimus) motus sunt ipsi termini ad quos in se: ergo illorum contrarietas sumitur intrinsece ex illorum motuum contra-

rietate. Vnde constat etiam non esse sumendum per se. Primo ex terminis à quibus, nec formalibus, nec virtualibus, & multo minus ab his, quæ sunt per accedens iuxta dicta supra articulo primo, licet vt ex Aristotele, notat Tolera de facto, ita sit, quod quando est contrarietas inter terminos ad quos, reperitur etiam inter terminos à quibus, quod patet in contrarietate, tam præcise, quam late sumpta. Nam calefactio, & frigiditas vt tendentes illa ad calorem hæc ad frigiditatem motus contrarii sunt; sic etiam recedunt à terminis contrariis hæc à calido, & illa à frigido, & sicut generatio hominis tendit ad esse hominis; corruptio vero ad non esse hominis, sic illa recedit à non esse hominis: hæc vero ab esse hominis; at si quare ex terminis à quibus sumantur formaliter, tunc in contrarietate pro esse non ita est. Nam calefactio est à non calido, frigiditas à non frigido; non calidum autem, & non frigidum non contrariantur: in contrarietate autem late seu in contradictione etiam inter terminos à quibus sumantur; formaliter reperitur inter illos contradictio, nam corruptio hominis secundum quod est motus distinctus à generatione hominis, vt sic tendit formaliter ad non esse hominis, id est qui non erat non homo ante corruptionem per corruptionem fit non homo: generatio vero hominis est tendentia à non esse hominis ad esse hominis, seu à non homine ad hominem: sed si non homo, & non homo non homo contradicunt inter se, sicut homo, & non homo, quia vtrique contradictorio addita negatione remanet eadē contradictio, quia similiter remanent negationes impares. Patet etiā contrarietatem non esse sumendam ex ratione violenti, & naturalis, vt quidam putant moriū violentū & naturalē esse contrarios respectu cuiuscumque; sumitur, & ita quod motus ignis sursum, & motus terre etiā sursum sunt contrarii: hoc autem omnino falsum est.

Primo,

Primo, quia alijs ergo similiter calor ignis, & calor aque contrarij erunt cū alter naturalis sit, alter violentus; imo calefactio qua naturaliter calefit aer vsq; ad quinq; erit contraria sibi ipsi continuata, vsq; ad septem! imo si accidentia quæ fuerunt in corrupto manent ingenito idem omnino, & intrinsicè calor numero poterit dici sibi ipsi contrarius, quia corrupto erat violentus: genito vero naturalis.

Contra conclusionem sic argumentor. Primo ex illa enim sequitur motū circularē posse habere contrariū contra Arist. 1. de cælo 4. probatur sequella quia potest dari deperditio circularis illius acquisitionis, quæ est motus circularis: sed per nos deperditio, & acquisitione eiusdem sunt motus contrarij: ergo potest dari motus contrarius motui circulari: quod tamen videtur impossibile, quia non potest intelligi contrarietas inter motus tendentes ab eodem in idem ac per idē spatium. Respo. negari nō posse, quia motui circulari, vt est acquisitio circularis ipsius spatij, sit contrarius contrarietate late sumpta deperditio. Similiter circularis eiusdem spatij, nec enim vt sic minus opponuntur, quam productio, & corruptio eiusdem entitatis, & ita motus totæ V. G. in dextrum opponitur motui eiusdem in sinistra: Aristoteli vero solum vult id, quod circulariter nō posse impediri à suo motu per motum alterius mobilis: in hoc enim differt à reliquis motibus localibus. Nam V. G. corpus, quod mouet à loco superiori ad inferiorem potest à prosecutione illius motus impediri per aliud corpus, quod cum mouetur ab inferiori ad superiorem sit obuiam alteri mobili, quod non potest contingere mobili, quod mouet circulariter. Hoc enim occupat totum spatium in quo continuat suum motum, & ita in illo non potest ei fieri obuiam: aliud corpus fateor, quod potest in illo imprimi quidam impulsus impediens effectiue illum motum circulari-

tem: sed inter impulsus illū cū ille non sit motus, & inter motum circularē nō datur contrarietas motuum. Præterea respondeo forte mentem Aristotelis esse motui circulari non dari motum contrarium in ratione naturalis, & violenti, quia (vt supra significauī, & dicam latius in libro de cælo) quando res existit in proprio loco nihil magis curat quietam, quam motum in illo loco nec magis motum ad extra in sinistra, quam ē contra quod non contingit in alijs motibus localibus. Nam si motus lapidis verbi gratia ab sphaera ignis in centrum est ipsi naturalis profecto motus à centro in sphaeram ignis erit violentus, & mihi persuadeo Aristotelem non constituere contrarietatem essentialē inter motus locales, vt sunt acquisitiones: sed tantum accidentalem ex parte subiecti in ratione naturalis, & violenti, vel in ratione respectiua sursum, & deorsum seorsum, vel sinistrorsum, &c. quæ rationes non sunt magis essentialēs motibus localibus, quam hoc, quod est esse remissum, & intentum ipsi qualitatibus, aut hoc quod est esse paruum, & magnum ipsis quantitativis.

Obijcies contra ea, quæ diximus, si acquisitio nō opponitur vt motus contrarius ipsa deperditio, vt sic: ergo deperditio, vt sic non specificatur à termino ad quem iuxta supradicta, quia terminus ad quem deperditionis nō deperditur vllō modo: sed tantum eius terminus à quo: quia ratione contrariatur acquisitioni nō est motus quia vt sic nō habet terminū ad quem V. G. in corruptio ne caloris eius terminus formalis debet esse id, quod aliquid dicitur formaliter corruptū: sed non calor qui est eius terminus ad quem non est quo aliquid dicitur corrumpi: sed potius ipse calor qui est terminus à quo. Confirmo quia oppositionem inter corruptionem, & generationem explicuit Aristotel. 1. Physico. 5. tex. 31. per accessum, & recessum

Eff 2 ad cun-

ad eundem terminum, dicens ea mutatio, quæ est ex ipso vt mutatio ab homine, id est corruptio hominis est contraria ei, quæ est ad hæc id est hominis generationi, & mutationi contraria est, quæ est ad ipsum: ergo termini horum motuum non sunt esse, & non esse: sed, vnum, & idem esse, quod respectu generationis est terminus ad quem: respectu vero corruptionis est terminus à quo. Respondeo deperditio non contrariatur acquisitioni, nisi deperditio intelligatur, quasi quædam acquisitio ipsius non esse: sed quia non esse improprie dicitur acquiri, idèd potius dicitur ipsum esse deperdi: sed reuera horum motuum contrarietas consistit in hoc, quod terminantur in terminis contrariis. Confirmo, quia sicut inter terminos ipsos contrarietas pro esse est inter duo esse contraria, qualis est inter calidum, & frigidum, & contrarietas late est inter esse, & non esse vnum, & idem sic inter motus contrarietas pro esse est inter tendentiam ad calorem, & tendentiam ad frigiditatem: contrarietas vero late est inter tendentiam ad esse, & tendentiam ad non esse. Confirmo secundo, quia corruptio eo modo quo est motus, est etiam actus entis in potentia: sed non est actus essendi, qualis actus essendi est terminus à quo, scilicet essendi positivæ, ergo est actus non essendi, seu essendi corruptivæ, qualis est terminus in quem tenditur.

Obijcies tertio contra conclusionem, calefactio & frigefactio licet habeant contrariū non tñ contrariantur inter se quip ex Arist. 1. de cælo capit. 2. vñ vni contrariatur, sed motus contrariatur, quieti ergo nō motui. Confirmatur nā saltē huiusmodi contrarietas nō sumitur ex termino ad quē, quia generatio, & corruptio sunt motus contrarij quorū termini solū sunt contradietorii, scilicet esse, & non esse: ergo non contrarij. Confirmatur vltimō ascensus quo aer ascendit ad proprium locum ē regione ter-

ra, & descensus quo descendit ad eundē locum ex loco ignis sunt motus contrarij, & habent eundē terminū ad quē: et goer isto nō sumitur cōtrarietas in motu. Tādē obijcies contraria possunt esse simul in gradibus remissis in eodem subiecto: sed calefactio, & frigefactio nullo modo sunt simul vt tenet Vall. 4. cap. Medicarū contrarietatem alias esset implicatio contradictionis simul accedere, & recedere subiectū simul frigesceret, & caleficeret simul generaretur & corrumpereetur: ergo. Ad primū alter opponitur motus motui & quieti, & ita diuersa ratione non est in conueniens, quod vni plura contrarietur nā motus motui contrarie opponitur quieti vero si sit carētia motus priuatiue opponitur, sicut album contrarie opponitur nigredini priuatiue vero carētiæ eiusdē albedinis in subiecto apto quieti vero positivæ, quæ est esse in tali loco si sit in termino ad quem motus nullo modo contrariatur, quia est finis motus quieti vero in termino à quo positivæ secundū quid opponitur motus, quia quatenus tendit sursum contrariatur: quieti deorsum, quia cōtrariæ motus deorsum, sed de hoc art. 8. latius ad primam confirmationem generatio, & corruptio nō sunt motus proprii: sed largo modo scilicet mutationes, & ita priuatiue opponuntur solum ratione termini. Ad secundam confirmationem illi ascensus, & descensus aeris sunt contrarij secundū quā, quia terminus ad quem cum sit vnus habet rationē diuersorū: est enim contrarietas in motu essentialis iam explicata, alia accidentalis, quæ sumitur ex parte subiecti, & mobilia, & sic motus sursum lapidis, & ignis contrariatur ratione subiecti, quia alter est naturalis: violentus alter de quo lib. 8. huius quæstione. 2. articul. 4. iterum redibit sermo. Sed diceas adhuc mutatio ex albo in viridem colorem, & mutatio in rubrum etiam ex albo communiter existimantur differre specie: cum tamen

tamen termini ad quos non differant, nam mutatio ex albo ad viride fit tanquam ad nigrum, quo participat viride aliquo modo similiter mutatio ex albo ad rubrum, ad illud fit tanquam ad nigrum, ut docet Aristoteles hoc libro cap. 1. & 5. Resp. de medijs qualitibus specie differant ab extremis, nec non satis constat, & quid enim Auerr. hoc libro comment. 6. & 52. videtur sentire extrema esse in medijs actu non quid per se: sed remisso, & imperfecto, non aliter quam sunt in eo, quod est tepidum frigus, & calori opinatur etiam ad album fieri mutationem ex rubro, aut viridi. Similiter ut fit ex minus albo cum quo est per mixtum nigrum, his consequens est rubrum, & viride non distingui specie ab albo, veluti nec minus album specie differt ab eo, quod est perfectè album: in libro autem quarto de cælo comment. 26. statuit duplex medium, vnum quod dicitur medium per comparationem, quia nimirum comparatur utrique extremo habet cum utroque similitudinem quandam; atque consensum hoc modo aer dicitur medius inter ignem, & terram quippe, qui grauis sit compositione ignis: levis autem terræ comparatus; atque huiusmodi medium est quidpiam simplex, & specie diuersum ab extremis: alterum medium vocatur per compositionem, quod est mixtum, & temperatum ex ipsis extremis, quæ in eo est actu: sed imperfectè insunt, & medium huius generis non est forma simplex: sed ex ipsis extremis conflatum; atque concretum, nec ab utraque specie: sed tantum secundum magis, vel minus differens; atque hoc modo viride est medium inter album, & nigrum, nè quis autè de opinione Auerr. dubitandi locus utriusquam reliquæ esset idè lib. Metaphisico. comment. 23. explicatissimis verbis sententiam suam aperuit scribens medias qualitates non distingui specie ab extremis: sed tantum differre ab illis secundum magis,

& minus, nec id modo ait: sed etiam probat, idè argumentum, quod cum ab vno extremo non fit mutatio ad alterum extremum, ut ab albo ad nigrum nisi per media, quæ inter vtrumque extremum interiacent si media specie differant ab extremis, nunquam posset fieri motus vnius speciei, neque cõtinuus ab vno extremo ad alterum extremum: frequenter enim propter varias mediarum qualitatum species interrumpetur, nec in motu continuo qui fit inter duo extrema contraria esset ipsum in termino ad quod necesse est prius peruenire, quam ad extremum, ut ait Aristot. hoc libro cap. 3. ad innitium atque hæc quidè ex sensu Auerr. dicta sunt cuius sententiæ suffragari videtur Arist. scribens 1. Physico. cap. 5. & 10. Meth. cap. 10. necia componi ex ipsis extremis, & affitmans hoc lib. capit. 1. & capit. 5. mutationes, quæ sunt à medijs ad extrema fieri tanquam ab extremo ad extremum, quoniam medium est quodammodo vtrumque extremum: in libro autem sequenti capit. 3. ad finem aperte docet, quod mutatur ex albo in nigrum id non cū primum dicit ab albo in esse in nigro, prius enim esse in fusco, & per hoc postea ad nigrum peruenire, ex quo licet colligere fuscum specie non distingui ab albo, & nigro alio, qui si tempore differret nunquam ex albo in nigrum fieri posset motus vnius speciei, & cõtinuus: sed propter mediorum colorum varias species quas necessario pertransire semper esset interruptus: ergo secundum hanc opinionem mutatio ex albo in nigrum non differret specie ab ea, quæ fit ex albo in rubrum, vel viride, vel aliū quemuis colorum medium; quod tamè communi consensu tanquam certum, & concessum ab omnibus iudicatur. Altera est opinio quam plerique Philosophi, ac Theologi sequuntur medias qualitates specie distingui ab extremis: nec has esse in illis actu, & formaliter: sed tantum virtute, & propter similitudinem;

ff 3

quid in eis; atque conuenientiam, quam
medix habent cum extremis dicuntur
illæ ex his componi, igitur ex nigro sic
mutatio in viride dicitur fieri quodam
modo in album, quia viride habet con-
uenientiam quendam cum albo propter
quam viride quodammodo est contra-
rium nigro, & quia mutatio non fit nisi
ubi est contrarietas, id circo Arist. ait
ex nigro mutationem fieri in viride, &
ratione ut est quodammodo albū, quo-
niam hoc pacto est quodammodo con-
trarium nigro: per se autem, & forma-
liter seu actu viride nihil habet in se a-
troris, & candoris ab utroq; calore dif-
fert specie, atq; hæc quidem à magnis
Phylosophis de præsentī quæstione sa-
tis acute, ac probabiliter disputantur;
ego si priorem sententiam falsam, ac im-
probabilem dico præsertim cum in ea
quodq; Themistium, & Simplicium fuis-
se etiam quippe, qui explicando capit. i.
huius libri aut obscuris verbis docet me-
dios colores mixtos, & compositos esse
ex extremis qui in illis insunt non ali-
ter, quam id quod est tepidū (hoc enim
ipsi vtuntur exemplo) mixtum, & con-
cretum est ex calore, & frigore: constat
autem tepidum non differre specie à fri-
gido, & calido cum nihil aliud sit te-
pidum, quam frigidum, & calidum simul
& remisse. Addunt præterea illi ex ni-
gro fieri mutationem in viride, non ea
ratione ut est viride: sed propter cando-
rem, qui aliqua ex parte in eo quod est
viride continetur, si demus etiam picto-
res partim extremorum, partim medio-
rum colorem certa quadam per mixtio-
ne alios medios colores efficere quis au-
tem credat nobis colorum species tan-
ta facilitate sic ab illis confici: ergo li-
cet ut dixi priorem sententiam non re-
probatim ac posteriorem; tam quæ inter
quæ inter qualitates medias, & extre-
mas differentiam ponit specificam sunt
equidem aliquando, & pensior sit enim
mihi vero simillimum qualitates me-
dias esse formas, & qualitates simplices

eaq; habere proprias, ac peculiaries cau-
sas proprietatis, & effectus, quamobrem
necessario distinguī specie ab extremis:
si enim constat ex sola mixtione extre-
marum qualitatum, nec illis differunt
nisi secundum magis, & minus: ergo vi-
ride non magis differt à nigro, & albo,
quam ab his differunt minus album, &
minus nigrum, atque ita sentiat cum
id oculorum iudicio aperte redargua-
tur. Iam vero si colores medij non spe-
cie: sed tantum secundum magis, vel mi-
nus differunt ab extremis, & ex illorum
mixtione constantur: ergo quotiescum-
quæ ex nigro perfectafit mutatio in al-
bum oporteret omnes inter medias co-
lorū species procreari, & apparere, quod
falsum esse mutationes quasi huiusmo-
di coloribus, cum ab arte, cum à natura
quotidie fieri videmus manifesto decla-
rant. Sed quæret aliquis curnam, & Ari-
stote. & Peripatetici aiunt colores me-
dios componi ex coloribus extremis, at
id non est intelligendum de compositio-
ne Physica: sed Metaphysica, quæ in
eo consistit, quod colores medij habent
affinitatem, & similitudinem cum ex-
tremis, nam animam rationalem (quæ
est simplex substantia) Phylosophi aiunt
esse formam quandam inter naturam
corpoream, & spiritualem, quoddam-
modo mediam, & ex utraq; compositā,
quoniam est vtriusq; similis, & particeps,
an potius compositio mediorum colo-
rum referenda est, non ad colores extre-
mos: sed ad eorum causas: causas autem
colorum sunt, ut inuit Alexan. i. libro
naturalium cap. 2. lux, perspicuitas, op-
acitas. Perspicuitas enim in mixtione
cum priuatione oppacitatis est causa
caudoris opacitas cum priuatione, vel
certè cumper exigua perspicuitatis, &
lucis mixtione est causa nigroris ex il-
lis tribus varie mixtis inuicem, atque
certa quodam ratione temperatis me-
dij colores nascuntur; an potius id re-
ferri debet ad colorum effectus: al-
bum enim omnino dissipat, aspectum
nigrum

nigrū omnino colligit vtrumq; nimis, ac præter modum oculorum sensum afficit, quamobrē cum offendit aut lædit omninamq; sensui, quoniam his in mediocritate, & temperata quadam ratione consistit omnis rerum, quæ sentiuntur ex superantia molestia, & noxia est ad viride purpureum ceruleum, alijq; colores medij partem colligunt, partim dissipant aspectum: sed etiam iungunt, atque mirum in modum oblectant. Verum de hac questione, quæ nunc à nobis raptim dicta sunt hoc loco satis esse debent, quæ nos licet aliter explicare tamen volumus, ut rem per se obscuram, nec satis adhuc explicatam, & sane sibi adhuc dignam, vel breui aliquantulum illustraremus dicemus de hac refutasse secundo Durand. capite octauo. Nunc tantum observa idem, quod nos de medijs coloribus sentimus: ipsū Auerr. sexto Physicorum, comment. 32. & septimo Metaphysicorum, cōment. ultimo sensuisse. Vltima obiectio supraposita, & confirmata ex Valleio scilicet, quod idem simul calefieret, &c. petit explicemus articulum sequentem.

ARTICVLVS. II.

*Vtrum idem subiectum pos-
sit simul moueri motibus
contrarijs, & quomodo?*

Conclusio negatiua; loquendo de contrarietate late iuxta supra dicta hanc conclusionē: sentit Arist. vbi cum quæ ait idē non posse moueri motibus contrarijs sensus conclusionis est idem V. G. non posse simul ascendere, & descendere acquirendo, & dependendo simul idem spaciū, nec intendi, nec remitti in calore secundum eandem partem subiecti, & similiter, nec auge-

ri, & minui deniq; nullo modo produci & corrumpi. Probatur, quia aliās simul aliquid reducere: ut ab aliquo termino & ad eundē accideret: intendi. n. calore est accidere calorem: remitti vero est reducere ab illo. Dices argumentum probat non posse idem accedere ad eundem gradum caloris à quo recedit simul: sed cur nō poterit aqua calida V. G. approximata igni per duos motus, alterum naturalē in se destruere aliquem gradū caloris in his quos habet, & recipere aliū de nouo ab igne. Confirmo quia potest contingere, quod aqua calida approximata igni non multum in actiuo: tamē vna hora V. G. qua calefit ab illo nō acquirere plus caloris, quoniam recipiebat de nouo. Secundo id videtur certius in motu Solis, si mouetur duobus motibus ab Oriente in Occidens, & ab Occidente in Oriens, qui motus sunt termini. Ad primum Resp. quod si aqua V. G. habet quatuor gradus caloris, & est approximata igni habenti plures, quā quatuor gradus, tunc ignis intendit calorem, & ita non permittit aquæ, quod reducat se ad pristinum statum, atq; adeo nec producat in se frigiditatem, ac per consequens, nec quod corrūpat calorem, & tūc aqua in se nihil ager: sed reager tamen in ignem. Dices, quæ nam est maior ratio cur agat in ignem, quam in se ipsam. Resp. ponamus totā in latitudinem caloris, & frigiditatis esse vt octo, tunc aqua habens quatuor gradus caloris, & quatuor frigiditatis non est capax vnius gradus caloris nisi expulso altero frigiditatis, quia si simul alterum caloris ab igne, alterū frigiditatis à se ipsa tūc haberet quinq; caloris, & quinq; frigiditatis cōtra hypothēsini. Dices simul ignis inducat quintū gradum caloris expellendo quartum frigiditatis, & aqua corrūpat illum quintū inducendo suū quartum. Contra nam calor expellendus in instanti in quo producit, intrinsicē non potest corrūpi aliās in eodē instanti simul esset, & nō esset, quod

contradictionē implicat. Ad confirmatiōē Respo. illud contingere, quia paulatim remittitur calor ignis agētis, & ita definit agere in aquā, & ita tunc aqua paulatim se reducit ad statū in quo erat in principio illius hore

Ad secundū Resp., quod propter illud multos negare motus cōtrarios in cōlissed inmerito, quia nō minus vrget argumentū in alijs casib⁹, quos manifestē experimur, & quādo homo mouetur in nauis mouetur ad motū nauis versus Oriēs, & a seipso versus Occidens: argumentū tñ non vrget nisi ponendo vtriusque motū incipere omnino simul, & eadē omnino velocitate: tunc. n. sequitur, & quod ille homo erit in eodē omnino atq; adēd, qd mouetur, & non mutat spatium, quod impleri sequitur etiā, quod simul est, & non est licet in eodē spatio, quia per vnū motū acquiritur illud, & per alterū deferit, & ita dabuntur duæ contrarietates simul vere. Resp. argumentū demonstrat prædictū casum inuoluerē contradictionem. Vnde Respo. in omnibus illis experiētijs prius per vnum motū acquiri aliquid spatium. & postea per alium deperdi, & quia id citissi mo fit, idēd appareret nobis mobilem eodem spatio (vt dixi de calefactione, & reductione aque) ita Arist. 1. de Generatione. q. 19. ad quintū ubi etiam tenet nostrā conclusionem primam.

Secunda cōclusio idē potest naturaliter moueri motibus contrarijs propriē. Probat⁹ pono aerē habere calorem vt quinq; & nullā frigiditatē si quidē ex natura sua est calidū intra symū, & nullā habet frigiditatē applicentur illi ignis, & aera cerrē negari nō potest quin ab aqua frigeat, & ab igne caleat. Respo. quidā, quod tunc, vel neutrum agens agerent, quia se immedirent, vel ambo producerent suos effectus in instanti: sed prima solutio nulla est quia peto quomodo se impediunt, nā licet aliquid in subiectum, & tunc subiectū: ergo mouetur motib⁹ contrarijs, vel agendo in se,

& hoc nō tollit quin agant in subiectū, quia res licet repatiatur potest agere, & præterea quia possent, ita applicari, vt neutrum illorū ageret in alterū, & cerrē quod est in actu, nō impeditur naturaliter ab actione nisi, vel quia non est debite approximātū, vel quia subiectū nō est capax talis actus. Secunda solutio facile impugnatur, quia pono illa agentia applicari paulatim per motū locale passio, tunc successiuē producent suos effectus quorū vt patet ex hypothesi capax est productus aer: ergo mouebitur simul contrarijs nō modo mutationibus: sed motibus propriē. Dices ergo eadem causa materialis concurrat simul ad cōtrarios effectus. Resp. sicut concurrat cōseruādo illos in gradibus remissis quid mirū si concurrat causādo: nunc de nouo in gradibus remissis.

Hæc conclusio est contra Soncin. 10. Meth. q. 22. Soto. q. 4. cōclusionē. 8. Iauell. 10. Meth. q. 3. Vall. 5. Phys. q. 32. obijciūt nobis Arist. sed ille tantū est in sententia nostræ primæ cōclusionis. Per quod etiā patet ad rationē vltimā factā præcedenti articulo: solū enim probat primam cōclusionem. De quo latior reddibit sermo, libro de Generatione cum de repassione agamus.

ARTICVLVS. III.

*Vtrum in omni motu debeat
esse oppositi termini à quo
et ad quem?*

Requirit: in omni motu terminus à quo, & ad quē debent esse oppositi priuatiue per se loquendo cōclusio illa est Arist. 5. Physi. 1. & patet ex dictis questionē. 5. libri de priuatione quomodo esset priuatiuum, ipsius fieri entis naturalis, ex quibus constat, quod licet terminus à quo aliquando significetur sub ratione positius, vt quando dicitur

ARIST

mus aliquem ex ablo fieri nigrum: tamen loquendo per se, & formaliter terminus à quo non est aliquid positium, quia terminus à quo, ille est à quo disceditur tamquam à malo, & notiuo quando motus est naturalis, & ut à bono quando motus est violentus, & ut ab indifferenti, idest nec à bono, nec à malo quando motus est indifferens: at positium ut sic non est malum: ergo ut sic non est motuum discessus, & fugæ: est tamen qua ratione habet ad mixtam priuationem alicuius positiui, quod agens intendit producere, & ita terminus à quo per se non debet significari sub ratione positiua nec vero sub omnimoda negatione sola nec creatio, quæ non est mutatio Physica est à non esse mutatio simpliciter: omnis autem mutatio Physica est à probato aliqua forma, & proportionally, loquendum est de motu corruptiuo, ut patet ex supradictis.

Hinc patet, quod ex illis terminis, quos statuit Arist. Phys. at tex. 11. vltimum à subiecto in subiectum, idest à termino positiuo ad alium positium, ut à frigido in calidum, & ex non subiecto ad subiectum, idest à termino priuatiuo ad positium, ut quando ex tenebroso fit lumen, & ex subiecto ad non subiectum, ut quando ex luminoso fit tenebrosum, solus ille qui est à non subiecto explicat formaliter, quod petit per se terminus à quo: ille autem, qui est à non subiecto in non subiectum, ut ibi docet Arist. non potest dari, quia inter non subiectum, & non subiectum nulla est oppositio. Dices saltem motus proprie, ut distinguitur contra mutationem, quæ fit in instanti non est per se à non tali ad tale: sed potius à tali ad magis tale, vel à non tali ad magis non tale, quia dum mobile est in termino à quo, vel in termino ad quem non est motus, & ita Arist. illo licet quod. 1. text. 9. dicit, quod motus proprie dictus tantum est à subiecto in subiectum: ad quid alij dicant quod loquendo de motu per se, &

formaliter etiam est à priuato: calefactio enim successiua. v.g. non est per se, ut sic à calido ad magis calidum: sed à non tam calido ad magis calidum. Similiter corruptio successiua caloris est à non tam calido, ut ita loquar ad magis non calidum, idest à non tam priuato ipso calore ad magis priuatum calorem: Arist. vero solum vult, quod semper illa priuatio: termini à quo quando actualiter est motus coniuncta est alicui positiuo distincto a termino positiuo ad quem, nam in motu ut sic cum sit continuum non potest dari prima pars, & ita ante quamlibet partem signatam motus præcessit alia. Vnde priuatio partialis entitatis acquirendæ per motum parialem, qui nunc demonstratur semper est coniuncta cum pariali quantitate acquisita per motum præcedentem.

Contra conclusionem est argumentum motus per se est actus: ergo quod mouetur est in actu: ergo per se petit, ut sic esse non ab omnino priuato: sed ab actuato aliquo modo, sic licet in fieri ad actuatum in esse quieto. Respondeo, id dixi supra, quod licet verum sit motum esse etiam à fieri ad factum esse: tamen quod mouetur ex modo se habendi præsefert se quasi oblitum esse illius actus quem iam possidet, & omnino interitum esse in acquisitione vterioris actus, & videtur significasse Paul. ad Philippum tertio, dicens non quod iam acceperim, aut perfectus sint, &c. & infra ego me non arbitror comprehensisse vnum, autem quæ retro sunt obliuiscens ad ea vero, quæ priora sunt extendens me ipsum ad deitatum persequor, &c.

Fateor, quod non semper omnino per accidens significat terminus sub ratione positiua: sed aliquando per se saltem virtualiter quando illi termini positiui sint enim compatibles ex natura sua, & ita virtualiter important priuationem alteri alterius. Vnde iste modus loquendi ex frigido calidum fit virtualiter saltem est per se: nec enim tam per accidens

est ac illi, ex albo factus, est musicus. Hic nota, quod illa contrarietas inter terminos positivos non semper est contrarietas proprie, sed enim est quod illi termini à quo, & ad quem sunt contra positi in latitudine alicuius viæ, quales sunt termini motus a Valli solito in Salamaticam, & termini intensiōis alicuius intensiōis caloris ab vno gradu in octo gradus ratione actualitatis, & vnum actualitatis, vt octo, quæ sunt incomparabiles. Similiter omnes formæ substantiales sunt inter se termini incõparabiles simul in eadem materia prima.

ARTICVLVS. III.

Vtrum motus etiam contrarietur quieti, & quomodo?

P Ræter ea, quæ de hac res supra diximus, q. 2. huius solutione ad quodā argumentum fit prima conclusio, quies in termino ad quem non contrariatur simpliciter, & absolute motui quo itur ad illam quietem, v. g. calefactio nõ contrariatur calori idest inquem tendit absolute, ita Arist. 5. Phy. 6. tex. 54. probat quod ille motus est perfectio ad illam quietem, & ita quies licet non sit tunc quando motus est: tunc tamen fit: dixi absolute, quia vt significauimus, q. 9. art. ultimo, & concedit Soto quæstione. 5. in fine quies aliquo modo importat priuationem motus, quo itur ad illam, quia vt sic est cessatio ab opere quo itur ad illam, quo pacto Deus perfectio opere sex dierum dicitur requieuisse. Dices etiam dum res mouetur habet quietem delectati enim ipso motu. Respondeo, quod iam dixi supra motum, vt sic esse tendentiam ad vltiorem perfectionem: atq; adeo vt sic non esse sistentiam (vt ita loquar) nec quietem seu delectationem, quæ ratione Aristotelis. 10. Ethic. 4. ait,

quod voluptas nõ est motus fateor, quod mouetur, quiescit, quod aliquomodo respectu perfectionis acquisitæ, & prima ipsa tendentia est aliquomodo quies in quantum est actus, & quies saltem in fieri. Vnde dixit Aristotiles vbi supra in Physic. quod quies fit simul cum motu, in quo sensu dici solet, quod qui sperat aliquomodo possidet. Sed responderetur eo magis participare quietem id, quod mouetur quod perfectius mouetur, & tunc magis habet actus a quo prouenit quies & ita perfecte operari facit, vt quod mouetur appetat magis, ac magis operari, & ita Deus, qui voluit esse confortis legibus nomine non dicitur requieuisse vsque dum perfecti sunt celi, & terra, & omnis ornatus eorum, nec hoc voluit Aristotiles negare vbi supra dicens motui quo emorbo itur in sanitatem quietem in sanitatem contrariam esse fines egreditur rationis: tamen solum vult non esse contrarietatem absolute, de qua dixi in conclusione.

Secunda conclusio quies in termino ad quem contrariatur absolute, & motui quo receditur ab illa quiete, seu termino, & quiete inquam itur in illum motum, v. g. calor contrariatur motui frigefactionis, & etiam frigiditati ita sentit Arist. vbi supra, & ita intelligitur cū absolute ait quiete dicere priuationem motus. Dices vnũ vni contrariũ est. Res. sub vna ratione cõcedo sub diuersis nego (vt docet Soto in fine quæstionis suæ supra art. 6.

Tertia conclusio magis opponitur motus motui, quam quies motui, ita Arist. 5. Physic. 6. v. g. magis opponitur frigefactioni calefactio, quæ calori, ratio huius conclusionis hæc reddi solet, quia quies & motus cõparabiles sunt inter se: nõ tamen duo motus contrarij: sed supponit primũ hec ratio vt pater ex dictis. Aliiter ergo probatur, quia difficilius est ex natura rei producere effectũ de nouo, quã semel productũ conseruare, & ita difficilius est subiectum cõcurrere ad nouã pro-

productionem alterius. Confirmo in simili quodammodo, quia magis repugnant duo actus contrarij, quam actus, & habitus.

ARTICVLVS V.

& vltimus.

Utrum & quis motus sit alio perfectior, in specie, & in diuiduo.

PRO complemento huius forte ex actz disputationes de motus speciebus, & contrarietate. Dubitatur quis motus sit perfectior alio in specie, & in diuiduo: quod huc vsq; disputandum relinquimus, quia ex dictis imo in logica in post prædicamentis, species vnus generis inter se contrariæ sunt, ex quarum oppositione, etiam in diuiduo, perfectio illarum indagatur.

Sed primo obijciens secundum Arist. 7. Phy. 4. & 6. duo non sunt comparabilia nisi in eo, quod est eiusdem speciei in vtroq; & eodem modo vtrique conuenit. Vnde videtur in ferre tantum illos motus esse comparabiles in velocitate qui sunt eiusdem speciei: ergo non recte hic comparamus motus specie distinctos. Res. ex Tol. loco citato etiam ea, quæ genere differunt possunt inter se comparari, vt substantia comparata cum accidenti dicitur perfectior illo in ratione entis, & homo perfectior equo: imo corbus potest dici nigror, quam cygnus sit albus, aut cetera, aut quot sunt quæcunque tales, & in Euangelio dicitur filios huius seculi prudentiores esse in generatione tua, quam filij lucis in sua: comparatio autem alia est simplex, quæ vel est Physica vel Metaphysica, seu Logica, vel est analogica, alia est composita, quod late explicat Tolet. hic: Arist. autem solum vult, quod non ita proprie comparantur plura in aliqua ratione, quæ vni illorum proprie comparatur alijs: proprie tamen suo modo etiam

inter hæc potest fieri comparatio. Quo patet, quod potest quæri vtrum Paulus, v.g. actu charitatis velptius ascenderet in Deum quam ignis suo modo in propriam spheram.

Contra hanc expositionem Arist. posset multa obijci difficultia: sed res est parui momenti, & ego Resp. facile Aristonem nihil ibi decernere ex propria sententia: sed rem disputat in vtramque partem.

Quomodo autem sint comparabilia inter se, etiam ea, quæ non recipiunt magis, & minus dixi initio Topicorum, & magis ex professo dicam libro. 7. huius arti. 3.

Sic ergo prima conclusio, ille motus est perfectior in specie essentiali cuius terminus est perfectior in specie essentiali, ita S. Tho. 1. p. q. 45. art. 1. ad secundum decens mutationes accipiunt speciem, & dignitatem non a termino a quo sed a termino ad quem: tantum ergo perfectior est aliqua mutatio, quantum terminus ad quem illius est nobilior, licet terminus a quo qui opponitur termino ad quem sit imperfectior, & ideo creatio est perfectior quam generatio, & alteratio, quia terminus ad quem est tota substantia, licet terminus a quo sit imperfectissimus, scilicet non ens semper seu nihil patet, quia vnde desumitur species inde sumitur perfectio specifica, atque adeo maior, vel minor perfectio specifica, & ita generatio est perfectior in specie essentiali reliquis omnibus motibus, & mutationibus Physicis, vt docet Tabellus. 8. Phys. q. 10. & similiter radicandum est de alijs iuxta perfectionem terminorum inter quos, quis quod perfectior sit ad Neclaphisicum spectat. Ex prima hæc comparatio pendet ex singularium specierum cognitione motuum, & mutationum, de quibus infra.

Secunda conclusio, inter motus eiusdem speciei, ille est perfectior in diuiduo intrinsicè, & secundum se, qui magis participat rationem specificam, id est

11

vt calefactio, vt octo. v. g. perfectior est, quam calefactio, vt quatuor. Hæc conclusio manifesta est.

Ecceor, quod comparatio motus ipsius ad subiectum sepe cōtingit motum imperfectiorem, sicut & terminum imperfectiorem esse huic subiecto perfectiorem. Quo pacto color vt 5. quem potius potius esse a natura aeris perfectior est aeri, quam calor vt septem, & nigredo perfectior est coruo, quam albedo. Ratio est, quia ynaquæq; res (vt dixi supra) magis appetit esse substantiale, quàm accidentale. Vnde licet esse accidentale sit perfectius: si tamen illo non ita bene conseruatur suum esse substantiale, tunc non appetit illud.

Tercia conclusio, loquendo de alijs extrinsecis perfectiōibus, vt de prioritate duratione, velocitate, & vniiformitate sepe motus imperfectior in spiritu, & in ratione indiuiduali intrinseca, & per se solet esse in illis alijs perfectior. Hoc pacto comparat Arist. motus inter se, 7. Phy. 4. & in hoc sensu 8. Phyl. 7. & 9. secundum est definit motum localem reliquis omnibus esse priorem, rationes Arist. explicat late Toller. ibi, & difficile defenditur, veritas in hoc consistit, quod comparando omnes motus inter se, cetero secundum suam naturam motus localis, etiam celestis non petit esse prior alijs: imo simul ceperunt, imo productio lucis cum potuerit esse in instanti quo creatus est Sol prior fuit motu cæli, qui non potuit incipere nisi immediate, post illud instans hoc de inceptiōe motus intellige, iuxta dicend. q. 21. altera ratio verò absolute fuit prior generatione, quia est præuia ad illam naturaliter loquendo de duratiōe dicam: ergo. q. 19. art. 6. quoad velocitatem. Respondeo

aliud esse motum esse breuiorem, aliud esse velociorem, vt notat Tol. 7. Physic. q. 4. breuius dicitur, qui citius suum æterminum consequitur, siue sit tardus, siue velox: velocior autem secundum Arist. 4. Physic. id eo siue 3. 6. Physic. 2. dicitur ille, qui per transit inæquali tempore maius spatium, vel in minori, æquali vel maius. Quæres vnde prouenit vnum velocius alio moueri de quo Tol. 7. Physic. art. 4. & suppositis his quæ ibi dicuntur. Respondeo breuiter prouenire ex parte mouentis, & eius virtute ex fine omnes conditiones quibus reddit minus aptum ad motum. Quæres potest ne dari motus ita velox, quo non possit dari alius velocior? Resp. de facto sicut datur quantitas maxima qualis est supremi cæli, sic datur motus omnium velocissimus, scilicet motus primi mobilis, at sicut quantitas ex se nullum petit terminum (vt dicam alibi) sic nec motus habet in velocitate terminum vllum, vt docet Aristotiles. 6. Physic. 2. text. 15. docens in omni tempore celerior, tardiorq; motus fieri potest. Probatur, quia omnis motus fit in tempore, & omne tempus cum sit quoddam continuum est diuisibile in semper diuisibilia, vt ibi docet Philosophus, & ita quicuius motus potest fieri in minori tempore per idem spatium. Similiter spatium potest semper esse maius, & maius: ergo motus in æquali tempore per transiens illud spatium erit velocius. Idem dico de tarditate dari de facto tardissimum motum, licet a nobis ignoretur: nullus tamen potest dari, ita tardus quo non possit dari alius tardior propter easdem rationes de quo Tol. 5. Physic. q. 2. ad quintum sed iam terminum motus videamus.

Finis libri quinti.

SVPER

231

SUPER SEXTVM LIBRVM

Phyficæ, auscultationis Aristot.
de diuisione motus in suas partes.

Comentaria per quæstiones.

AUTHORE P. F. PETRO DE ONA
Burgensi. Sacræ Theologiæ Doctore.

P R A E F A T I O.

DE INTENTIONE AVTHORIS,
*summa, & diuisione totius libri sexti
per quæstiones.*

IN quinto libro explicuit Arist. formas motus partes obiectiuas, & aliquas eius affectiones in hoc autem, sexto libro agit de diuisione motus in partes quantitativas ubi tractat multa theoremata pertinentia ad motum, atque ad tempus in quo fit motus, & ad magnitudinem per quod fit motus, atque ad ipsum mobile, omnia tamen referuntur ad motum quod præstat per decem capita. In primo efficiat per probat continuū non constare ex indiuisibilibus. In secundo quod tempus non constet ex indiuisibilibus, ubi absolute probatione in precedentiis Capitis. In capite tertio, probat momentū seu instantis (idem enim est) non esse mensuram motus, sed potius tempus. In quarto probat motum dupliciter diuidi posse, & ad diuisionem subiecti, & ad diuisionem temporis in partem præteritam, & futurā. In quinto capite, proponit quinque theoremata, spectantia ad principium, & ad

finem motus. In sexto capite, subiungit etiam alia theoremata spectantia ad declarandum ordinem, quem inter se habent partes motus cum illa, quæ in superiori capite posita sunt ad finem, & ad principium motus. In septimo, docet quomodo finitum, & infinitum in motu se habeant. In octauo tractat per alia quot propositiones de ex quo est insistere motum seu stare. In nono & ultimo soluit rationes Zenonis factas, sed sophistice quidē contra rationem motus. Quæ omnia à nobis redduntur rumina, & repetenda sunt per tres quæstiones, secundum quod etiam tria sunt examinanda. Primum continui compositionem. Secundum cōtinui successiui principium, & finem. Tertium continui permanentis principium & finem. Unde totus liber de indiuisibilibus disputat, cum de principio, & fine cōtinui tractet: tertium autem horum, scilicet de termino quantitatis continuæ permanentis in hūc locū à primo lib. relegauimus quia

quia, secundum scilicet principium, & finem quantitatis continuæ successiue sine illo intelligi nequit. Primo ergo agemus de continui compositione, & termino. Secundo quomodo incipiant, & desiniant res successiue, & per manentes. Tertio & ultimo si res naturales habeant terminum secundum maximum, & minimum in quantitate.

QVÆSTIO. I.

De naturalis entis quātī
tatis termino, & parti
bus, seu de continuo.

IN hac prima, & celebri in ordine ad motum, q. de quantitatis continuæ partibus integrantibus & termino, quæ æquo iure, de indiuisibilibus potest appellari, ex qua plane intelligitur, motus partes finis, & principium quinq; se mihi obtulerunt explananda. Primum quid sit continuū, de quo cecimus, cap. de quantitate in Logica non nulla docere. Secundum si densur indiuisibilia in actu. Tertium si continuum ex indiuisibilibus coalescat. Quarto si habeant partes actu infinitas. Quinto, si motus fiat in tempore, vel instanti.

ARTICVLVS. I.

*Virum & quid sit continuū
in omni sententia.*

HOC in primis disputamus, ut maneatur quasi dicendorum fundamentum breuiter ergo continuum est cuius partes copulantur vno termino cōmuni, vel quod est diuisibile in semper diuisibilia. Ita concedunt omnes authores,

Physici, Metaphysici & Mathematici Arist. ubiq; S. Tho. qui primo de cælo in principio docet primam illam definitionem cōtinui esse formalem, quia vnitatis continuū est quasi forma ipsius. Secundam vero esse materialem sumptā ex partibus continui, quæ respectu vnitatis habet se quasi materia explico rē amplius. Quantitas continua constituit substantiā, & accidentia illi inhzrentia cōstituit inquā in ratione vnius integri eatis constantis formaliter partibus integrantibus diuisibilibus, & figuratis, &c. (vt dixi) & sicut vno quæ partes totius, quod est vnum per se prima quale est homo videtur esse forma constituens illud vnū per se, eo quod illa vnione posita cōsurgit, & ipsa ipsum etiā perijt, vt cōstat in vnione animæ rationalis, & corporis sic quantitas facit vt vnū totū confurgat integrū formaliter cōstans ex partibus integralibus proxime diuisibilibus, & hac ratione videtur quasi forma ipsius totius integri, vt sic: non quia essentia illius totius sit illa vnio, sicut nec essentia totius per se primo est vnio, vel enim falsum est hominis etiam in essentia non est tantum vnio animæ cō corpore: sed potius est quasi quid requisitum ad hoc, vt materia, & forma cōstituant essentialem ipsi hominē: illa tamen vnio appellatur forma, quia videtur quasi vltimo aduenire ipsi materiæ, & formæ præ suppositis similiter essentia continuū, nō est vnio partū, aliās essentia lineæ nihil aliud esset, quā punctū indiuisibile, siue puncta, & similiter essentia superficiē nihil aliud esset, quā linea, & sic de alijs, quod tamē falsum est: linea enim essentialiter est longitudo: at puncta (vt dicam infra) quantūcumq; multiplicentur nō constituunt rem longam, nec longiorē ergo. Quia tamen non potest dari longitudo nisi ex vi vnitatis partium (& idē dico de latitudine & alijs) idē dicitur, qd illa vnitas appellatur quasi forma continui. Quæres, quis nam est terminus cōmunis quo partes cōtinui copulantur.

Resp.

Resp. partes lineæ puncto. partes superficies lineæ partes corporis superficies: de qua re latius infra, & hoc modo manifeste exposita prima definitio continui.

Secunda vero definitio, ita intelligitur, quod quantitas non exigit determinatas partes, quas vniat eo pacto quo exigunt alie vniones: vnio enim vnde consurgit homo substantialiter petit ex natura sua duas tantum partes, scilicet vnica materiam, & vnica formam: at vero vnio vnde consurgit continuū potius petit indeterminatas (vt videbimus) adeo ex parte ipsarū partium, quas modo explicato diximus habere se, vt materiam respectu vnionis definitur continuum ipsum, quod sit diuisibile in semper diuisibilia in quo multum differt à quouis alio toto, quod diuisibile est in partes determinatas.

Quæres primo est ne passio continui habere partium positionem? Resp. vt docet S. Tho. in opusculis cap. de quantitate, & caret. Catheg. 57. tria requiruntur scilicet permanentia situatio, & continuatio partium, vnde corpus, locus superficies, & linea partium habent positionem: hæc enim omnia partes habent simul permanentes constitutas indeterminatis locis, & adinsece continuatas. communi termino: tempus vero oratio, ac numerus non habent partium positionem: temporis enim partes non sunt permanentes, nec situatz modo prædicto, licet communi termino, scilicet instanti continentur oratio vero similiter non habet partes permanentes, quod si sit vocalis, nec habet illas situatas: numerus vero non habet partium continuationem.

ARTICVLVS. II.

*Vtrum indiuisibilia cōtinui
sint quid reale & positi-
uum.*

Profecto si in hac re me iudicem constitutas, & his sit ratione diiudicanda, diuerter sub iudice, id eo adheremus cōmuniore grauissimorū Philosophorū iudicio, vt autē intelligas sensum questionis & omnia, quæ in hoc libro dicenda sunt, aduertendū est indiuisibile multis modis summi à Philosophis. Vno modo pro substantia immateriali, quæ indiuisibilis dicitur, quia caret materia, & quantitate. Secundo sumitur pro substantia corporea cui repugnat diuisio: sed cælū & minimum naturale dicuntur indiuisibilia, & de his nō procedit questio, quia est certum huiusmodi indiuisibilia esse actū in rerum natura. Tertio sumitur pro vnitate, quæ est pars quantitatis discretae, quo pacto non est minus certum esse indiuisibile aliquod positiuum: tamē indiuisibile appellatur, quod est terminatum, & continuatum continui, & procedit questio de hoc: sunt autē huiusmodi indiuisibilia in duplici differentia: quædam enim sunt simpliciter indiuisibilia, vt punctum, instans, mutuum esse quæ nullo modo diuidi possunt: alia sunt indiuisibilia secundum quid, vt linea est continuatiua superficiæ, quæ tamē simpliciter non est indiuisibilis, cum possit diuidi secundū longitudinē, est tamen indiuisibilis secundū latitudinē, & similiter superficies est continuatiua corporis: nō tamē prorsus indiuisibilis nisi solum secundum profunditatem: de omnibus autem procedit questio, an sit aliquid positiuum: in qua questione sunt alie quæ sententiæ. Prima sententia est Ochæ in sua Logica capite de quantitate, & Gregori. in 2. distict. 2. quæst. 2. art. 1. assertantem in continuo nulla esse indiuisibilia à quibus parum differt Vallesius. contra. 24. dicens huiusmodi indiuisibilia nihil esse actū in continuo: sed solum in potentia: sed hæc sententia merito rejicitur ab omnibus, quia est contra Aristotelem 2. Physico textu. 16. dicentem corpus esse Physicum, superficies, lineas, & puncta habere, & tertio Metha-

Metaphisico textu. 17. dicentem huiusmodi indiuisibilia aliquando esse aliquādo non esse: sed non generari, vel corrumpi: sed esse contra rationem aperte quis non videt? Primo, quia necesse est esse finitum habere finem, & omne terminatum terminum: sed indiuisibilia sunt fines, & termini continui: ergo sunt actu incontinuo. Secundo continuū in actu debet habere continuatium in actu quo partes copulentur: sed huiusmodi continuatium est indiuisibile: ergo incontinuo sunt actu indiuisibilia minores probo, quia si continuatium est, & indiuisibile utiq; haberet partes, & ite haberent aliud continuatium, & illud aliud quo usq; deueniamus ad continuatium diuisibile.

Conf. sicut albu dicitur ab albedine, ita continuū a continuatio: sed non est actu album sine actu albedine: ergo non est actu continuū, sine actu cōtinuatio, quia generatio substantialis viuientium est actu in rerū natura: & tñ est indiuisibilis, & mensuratione instanti indiuisibili ergo indiuisibile est actu in rerū natura, quod etiā docuit August. lib. de quantitate animæ cap. 11. & 12.

Secunda sententia est Durandi in. 2. d. 2. q. 4. quem sequitur Perey. 2. Physico cap. 7. afferentium vnum esse indiuisibile, esse in continuo actu: tamen non habere entitatem posituam, ita quod indiuisibilia terminantia solum dicant negationem vterioris cōtinuationis, seu maioris magnitudinis: continuatio vero tantum dicat negationē diuisionis, sicut homo actu cæcus est: non tamen actu cæcus habet aliquid posituum sic indiuisibilia actu sunt in cōtinuo: sed nō sunt aliquid posituū: ducti tamē sunt ad id afferendum rationibus in fine soluendis.

Tertia sententia verior est Aristot. & Augustin. lib. de quantitate animæ cap. 12. & 12. confessionum Diuus Thom. hic text. 86. Themist. ibidem, & 1. parte. quæst. 10. articu. 1. ad primum

& 3. p. q. 77. ar. 2. Auer. hic rursus Capre. in. 2. d. 2. q. 1. ad argumenta. Gre. cōtra 2. cōclusionē, Sonc. 5. Metha. q. 22. Pont. 1. Metha. c. 7. tex. 43. & 3. Meth. c. 2. tex. 8. Sor. & recentiorū hic. q. 1. Astudill. & aliorum hic. Alberti tract. 1. c. 1. Scot. in 1. d. 12. q. 4. Sor. hoc loco Tole. q. 2. Sor. 5. Physic. q. 2. & quæ nobis placet, qui assertūt indiuisibilia esse quid posituum: ita tamen ut quæ indiuisibilia sunt, ut instans punctū mutatu esse non sint entia cōpleta: sed initiatiua, aut continuatiua entis cōpleti quæ tñ nō sūt simpliciter: sed secūdm quid indiuisibilia, ut linea superficies sunt entia positiua actu existentia incontinuo, quæquidem sententia colligitur ex Aristotele capite de quæritate, vbi dicit lineam, superficiem species quantitatis esse: cam tamen linea sit indiuisibilis secundum latitudinem, & superficies secundum profunditatem, & quarto Physicorum docet locum esse vltimam superficiem corporis continentis: constat autem locum esse quid posituum: ergo & superficies, & rationibus probari potest sententia ista. Primo sic, impossibile est subiectum accidentis realis, non esse quid posituum: sed ex Aristotele 4: Physico textu. 25. & 3. Metaphisico textu. 16. & 5. Metha. 6. tex. 12. & 3. de cœlo cap. 1. tex. 14. tertio de anima tex. 13. superficies est subiectum primum multorum accidentium realium ut colorum & figurarū: ergo superficies est quid posituum. Probo consequentiam, quia quantitas continua dicit aliquid posituum non solum secundum rationem genericam quantitatis: sed secundum differentiam continui, quia cū continuum sit differentia essentialis illius generis aliquid posituum debet includere: ergo illud a quo illa quantitas dicitur continua, debet includere aliquid posituum: sed est continua per continuatium, tamquam per principium suarum partium ergo illius indiuisibile continuatium ergo aliquid posituum includit.

Pro:

Probatuꝛ etiam variè ab authoribus supra latis, & est etia omniũ Mathematicorum, qui ut meminit Cicero quarto libro Academicarum quaestionum non concessis huius indivisibilibus digitum progredi non possunt, quia omnes simul cum Aristotele aiunt colores primo, & per se in superficie recipi, & ratione superficie recipi in corpore, & continua esse quorum ultima sunt idẽ, & quorum partes iunguntur termino communi: congrua vero quorum ultima sunt simul, & punctum esse, cuius pars non est, id est esse indivisibile, & punctum distingui ab unitate, quia habet positionem in continuo: sed præcipua ratio est illa de globo perfecte spherico, & de perfecta pyramide, quæ similitudine sua tangit planum perfectum, quæ necesse est, ut in indivisibilis se tangant, alioquin, neque erit perfecta pyramidis nec perfectus globus, nec tangere perfectum planum. Similiter probatur de duobus perfecte quadratis tangentibus se in lateribus, & de perfecte planis tangentibus se in superficiebus planis: primus enim ille tactus necessarius fit tantum in puncto indivisibile, aliàs in globo, & pyramide daretur aliqua planities: atque adeo, nec globus esset perfecte sphericus, nec illa esset perfecta pyramis, secundus tactus fit indivisibili linea, 39. in indivisibili superficie propter eandem rationem. Respondet oppositum opinantes illos tactus non fieri in indivisibili: sed indivisibili, non quidem adæquate, sed in adæquate, id est in aliqua parte quantæ, & divisibili, quæ tamen non tangitur secundum se totam, ita quod nec ab ipso Deo signari potest in quo determinare, & adæquate se tangant illa corpora: omitto solutionem asserentium illa corpora se tangere, in parte divisibili: sed indivisibile: involvit enim implicatiam quid enim est aliud tangere se indivisibiliter, quam tangere se indivisibili, iam ergo contra primam solutionem solet obijci

prima quia implicat illum tactum fieri in multis quantitatibus: ergo fit in indivisibili. Prima ille tactus est modo simul obdit in esse quieto: ergo, licet signare totum id in quo illa duo corpora non se tangunt & illud in quo se tangunt adæquate, & quidem si maneret vestigium istius tactus post separationem illorum corporum, necessario deberet esse quid determinatum. Dices nego consequentiam, nam etiam in vestra opinione bona tangit punctum, & vos fatemini non posse signari adæquate partem lineæ, quæ tangit, ultimo ipsam punctum, quia nulla est ultima, & ita nec, possit de se separare illud punctum, quod fingitur, & impedire ne aliud produceretur ex novo, & tunc non ne globus tangens planum: & tamen non in puncto, quia non est: ergo in parte divisibili. Cap. col. 2. d. 18. quæst. 2. ad septimum contra primam conclusionem negat posse punctum separari à linea, quod si separaretur, tunc, nec ab ipso Deo posset impediri alterius emanatio, quod si per impossibile id fieri posset eum dicitur alii, quod ille globus non tangere punctum, quia tunc inter globum, & planum posset mediare quedam superficies cum acutro illorum corporum se penetrans: sed dictum hoc, quod incredibile videtur. Respondeo in pro solutione huius solutionis, quod, tunc vere illa corpora non se tangere possent: ut apparent tamen se tangentia: Probatur simili, si Deus ab humanitate mea auferret suppositam licet impediendo, ne dimanaret alia supposita licet: tunc illa humanitas non existeret per se positive: sed negative, id est non in alio, si cut dixi de accidentibus Eucharistia: in apparentia tamen non minus hæc videtur existere per se, quam si haberent modum positivum existendi per se. Præterea quantumcumque materia, & forma sint inter se indistantes: si tamen impeditur à Deo ne resoluatur in eo, quæ supra diximus esse modum positivum, tunc implicaret illas partes esse unitas

visione naturalis: esse continui in quibusque
visione sic ergo improposito ille contra
eius Pbyssicas duorum corporum interme
dium rei debet fieri per quid indiuisibile
et ita singulis non possunt sibi esse im
mediata positiue sed tantum negati
ue id est nihil mediatum inter illa dua
corpora: posset tamen mediare il
lus indiuisibile, quo illud corpus quod
interbat illo indiuisibile positiue alteri
contingereetur, apparerent tamen illa
duo corpora esse sibi æque immediata
ad antea: sicut si duas aquas, ita consu
peret. Dicitur contingit, ut tamen non fie
rent continuæ: et tunc in apparentia vide
rentur differre continuum ac si roue
ra ita esset. Ad primam confirmationem
negā lineam tangere punctū, quod de
monstrabo articulo quarto.

Secunda ratio, quia oppositum dicere
est destruere vniuersum Aristeticam
asserentem punctum esse quid indiuis
ibile, habens positionem in continuo; li
neam esse latitudinem in duobus pun
ctis clausam, & dari in globo perfecto
spherico centrum indiuisibile, quod se
cundum se totum æque distat a tota cir
cūferentia, & quod longitudo corpo
ris spherici sumitur secundum longitu
dinem lineæ, maxime destructam secū
da geometriam, quæ in cælo constituit pol
los, quos asserit esse puncta indiuisibilia.
Dicit hæc omnia singula Aristeticæ
& Geometriæ, ut facilius concipiant, &
explicent negationem vltioris pro
gressus, quam negationem dicimus nos
esse huiusmodi indiuisibilia terminan
na. Sed contra, quia saltem melius intel
ligunt illa omnia concessis his positi
uis indiuisibilibus, quæ non dubium est
quin Aristeticæ, & Geometriæ iudicē
tur positiua. Tertia ratio, nam corpus si
Aristeticum est videtur ac illuminatur
secundum se totū: si vero opacum est,
non nisi secundum superficiem.

Confirmo, multa corpora sunt con
tigua & se tangunt immediate: tangūt
autem se per indiuisibilia, quibus termi

naturæ: esse indiuisibilia fuerit aliquid
positiuum. Minuscom probat, quia cum
illa se tangant totum corpus tangunt si
mul, id est in eodem loco & se tangē
rent secundum aliquas partes, nam in
illis partes essent penetrantes in eodem
loco.

Conf. secundo, quia continuum est
in infinitum diuisibile: ergo non habes
aliquam partem ultimam, qua tangat
tur. Tercio, si indiuisibilia non sunt, ali
quid positiuum, sequuntur multa in
conuenientia. Primo, sequitur mutatio
nes instantaneas in nulla duratione ef
fe, si quidem instans est indiuisibile æq
poris in quo sunt nō est quid positiuum.
Sequitur secundo tantum esse vniuersi
mentionem scalem profunditatem, si
quidem lineæ, & superficies non sunt
quid positiuum. Tercio sequitur priua
tione esse priuatiuum: si quidem pun
ctum est prius sine, quæ est priuatio sa
perficiæ.

Sed quæ res, quomodo distinguantur
indiuisibilia inter se, & a toto continuo?
Respondetur, & bene non distinguī rea
liter actu existentia: sed solum ratione
formali. Nam ad continuū constitutio
nem duo concurrunt, quæ sunt eadem
res est continuū, & sola ratione distingu
tur scilicet partes, ut partes sunt indiu
isibilia, ut principia quondam autē indiuisib
ilia non distinguantur realiter a suo co
ntinuo ex eo constat, quia ab his partes co
tinue non constunt: sed consequentes
se habent, cum quia si superficies esset,
alia res a corpore: ergo corpus esset sub
sua superficie, sicut corpus sub indumē
to, quod & expresse colligitur ex Aristote
tele. 7. Metaph. cap. 17. ubi docet se se
habere magnitudinem ad indiuisibilia
sicut actio se habet ad sum terminū
sed termini sunt eadem re, quæ sunt ra
tione distinguantur: ergo similiter indi
uisibilia inter se, & a continuo solati
one distinguantur constat & quod di
stinguuntur realiter inter se, & a toto in
potentia, quia possunt separari a toto,

&

in inter se, & tunc erunt realiter distincta, quamvis non possint per se a contrariis separari: possunt tamen per accidens, quia partes per se possunt separari, & in partibus per accidens separatur indivisibilia.

Sed contra hanc sententiam sunt argumenta aduersariorum. Primum est si indivisibile est aliquid positum, aut est substantia, vel accidens: non substantia, ut patet, neque accidens, quia sequi subiectaretur in aliquo subiecto, ad quem quater: sed non subiectatur; ergo non est accidens. Minorem proba, qui non subiectatur in substantia quater, neque in quantitate, quia cum accidens efficiatur conditionibus subiecti, sicut substantia est indivisibile. Similiter & quantitas indivisibilis esse saltem per accidens. Respondetur, quod indivisibilia non sunt substantiae: sed accidentia, quia linea, & superficies sunt species quantitatis: subiectatur tamen in substantia quater per quantitatem continuam, cum quae sunt idem realiter, quamvis in ratione prius sint priora natura ipsa quantitate, quia tamen non habent propriam existentiam: sed existunt existentia continua, ideo ratione illius sunt in substantia, neque ex hoc sequitur, quod efficiatur conditionibus subiecti quo, quia sunt idem realiter cum illo: quia tamen hoc non semper verum est, videmus semper, quod simile quod est idem realiter, cum albo: & tamen non dicitur albus, praeterquam, quia non sunt in subiecto & adaequate, sed in adaequate, quia sicut accidentia in completa, ita existunt, non in subiecto proprio: sed in subiecto extenso, quod est subiectum adaequatum quantitatibus: in adaequatum vero indivisibile.

Sed obijcies illa accidentia, quae sunt in subiecto extenso, ratione alterius, non ratione sui sunt divisibilia saltem per accidens, ut albedo, & figura; ergo et indivisibilia sunt in subiecto divisibile, si sunt divisibilia; saltem per accidens.

Respondetur longe disparem esse rationem de indivisibilitate, & de albedine, & alijs accidentibus, quae sunt ex tensa per accidens nam haec sunt, quia completa non priora entis completi, & subiectatur in substantia, media quantitate, & subiectum quo vere, & ideo extenduntur per accidens ad extensionem qualitatis: indivisibilia vero sunt accidentia in completa in ratione indivisibilis, cum ut sic sint priora entis completi, & non subiectentur in substantia media quantitate ut subiecto quater: sed in quantum sunt, continua, aut terminativa partim eius.

Sed dicet, accides semper tribuit subiecto, in quo est, aliquam denominationem, indivisibilia vero non: ergo non sunt accidentia. Respondetur falsum esse, quod indivisibilia nullam tribuant denominationem. Nam si sint terminativa tribunt esse terminativum, si continuativa continuatum.

Secundum argumentum, est, si indivisibile est eas positum sequitur partes contiguas non continuari: sed solum se habere consequenter: hoc autem est impossibile. Ex sequella proba, quia inter unam, & alteram partem mediat aliquid alterius rationis. Respondent alii qui, quod indivisibilia terminativa verum sunt actu incontinuum continuativa solum sunt in potentia cum Aristoteles dicat tertio Metaphysicae, indivisibilia esse in medio magnitudinis: sicut statua in rudi lapide, sed in potentia: atque ideo partes continuas sunt quae inter unam, & aliam nihil positum, actu mediat: sed omnia falsa est solutio, quia effectus formalis non potest esse sine causa formali: sed esse partes continuas est effectus formalis continuativus, sicut esse terminatus indivisibilium terminatus: ergo impossibile est actu continuas esse partes sine continuativum actu. Aristoteles loco citato solvi, voluit significare indivisibilia non habere propriam existentiam, & si potentia habent.

ad existendum, sicut materia habet potestatem ad existendum: cum tamen etiam ab illa existens formæ S. S. componitur. Quid, ergo dicit Aristoteles in illis, non esse potentia in continuo: existens tamen reuera actu, quatinus non propriam alienam existentiam, quod determinatiuis etiam est dicendum verum ad argumentum, aut aliter. Respondetur negando sequellam, cum quia indivisibilia non distinguuntur realiter à continuo, neque à partibus eius, quod tamen requiritur ut essent consequenter se habentes, cum etiam, quia priora sunt illius.

Terrium argumentum est si indivisibile est aliquid positum, & prius ipso terminato, ergo ab illo separari potest: sed post illam separationem adhuc maneret continuum terminatum cum non maneret infinitum: ergo seipso terminatum, & non indivisibile. Petit hoc argumentum ut indivisibilia possint separari a continuo, scilicet de potentia Dei absoluta, nam secundum rem numquam contingit esse separato: in qua divisione duo sunt vero dicenda. Alterum, quod continuatur non possunt à continuo separari, ita ut maneat continuum sine continuatis, quia quamvis non sint de essentia continui: sunt tamen de obiecto illius: implicat enim contradictionem manere continuum sine continuatis, quia ex eorum continuatione partes copullentur: huius terminum continuum implicat autem contradictionem copulari termino continui sine continuatis: ergo implicat manere continuum sine continuatis. Secundo supponendum est, quod similiter est repugnans, ut indivisibile, quodcumque à continuo separaretur, quod quamvis non sit minus certum: rationem tamen illius assignare non est facile: quidam enim dicunt rationem huius esse, quia de essentia continuati est continuare: separatum tamen non continuatur: sed hæc

ratio supponit falsum, quia indivisibile contrariatur, quo terminatur: si ne eiusdem speciei, ut superficies continens, hoc est terminans, & continuatur: sed terminatum terminatur, & continuatum continuatur, & non terminatur, ut sic: ergo non est de essentia continuati actu continuare, neque de essentia terminati terminare. Alij vero dicunt rationem huius esse, quia indivisibile non est capax existentie: cui non sit ens: sed entis privatiui: verum tamen hæc ratio supponit falsum, & si verum dicat difficultatem non euacuat falsum quidem supponit, quod indivisibile non sit ens cum linea superficies sint species quantitates: ergo sunt entia & non epaquant difficultas, etiam si verum dicat, quia forma substantialis non est ens sed entis principium: & tamen existere potest diuina potentia si he composito, aut materia, neque admitendum est si alij dicant rationem huius esse, quia est idem realiter quorum unum ab alio separari potest, ut terminans ab actione, fundamentum à relatione. Ratio huius est, quia quoties aliquid in sua existentia pendet ab alio, tamquam à causa materiali: cum quo idem realiter absque illo esse, nullomodo potest, qua ratione non potest esse figura sine quantitate, relatio sine fundamento: passio sine actione veteri, cum indivisibilia deprehendantur in sua existentia à continuo, tamquam à causa materiali: cum quo sunt idem realiter, sequitur ab illo separari non posse, ex quo ad argumentum solutio patet, quod etiam si indivisibilia sint priora ratione tamen quia per posteriora solum existere possunt, tamquam per causam materiale, cum qua sunt idem realiter, idcirco ab illa separari non possunt nisi tam hæc, quia illa destrueretur.

Ultimum argumentum, qualiter non terminatur intrinsicè aliquo positivo indivisibili sed se ipsa: ergo neque quantitas: Probo antecedens, quia

quia si qualitas à parte post terminatur, etiam à parte ante, atque ideo, v. g. formalbedine esse principium indivisibile, quod sine motu fieret, & à quo inciperet alteratio: atque ideo ut mutatum esse absque motu. Confirmo, quia Aristoteles definiit punctum per negationem, dicens punctum est cuius nullae sunt partes & de motu animalium; dicit indivisibilem nullam esse substantiam. Sed responderetur primo, falsum esse, quod qualitas non terminatur aliquo positivo: habet enim qualitas suos indivisibiles terminos, tam à parte ante, quam à parte post: sicut enim quantitas habet terminari puncto dimensionis, sic & illa puncto perfectionis vere incipit intentio, quod qualitas non est: sed principium eius; neque ex hoc sequitur ante motum esse mutatum esse (ut videbimus inferius.) Ad confirmationem responderetur, quae posita sunt per negationes definire solemus, ut materiam primam, & primam substantiam, atque ideo ex eo quod punctum per negationem definiatur, non sequitur esse quid positivum: alibi vero per positivum illud definiit dicens punctum est quod habet positum in continuo. Ad aliud dicimus, ibi solum Aristoteli se negare indivisibilia esse substantia contra quosdam antiquos.

ARTICULVS III.

Utrum continuum ex indivisibilibus componatur?

PRO huius expositione advertendum est, quod partes sunt in duplici differentia, quaedam sunt partes esenciales, ut materia & forma.

Confirmo naturales quaedam sunt artes integrales, ut manus, & pars in ho-

mine. Rursus integrales, quaedam sunt homogeneae, quae habent eandem rationem cum toto, quaedam sunt heterogeneae, quae sunt diversae rationis inter se, & à toto: de integralibus vero procedit quaestio, utrum indivisibilia sine partes componentes continuum in qua quaestione duae sunt sententiae praecipuae. Prima est eorum, qui sentiunt constare continuum ex indivisibilibus, quae sunt stoicorum Leucipi, & Democriti referente Simplicio tex. 1. Themistio, tex. 3. quia tamen probare, nituntur pluribus argumentis in fine solvendis: duobus tamen positis fundamentis. Primum est indivisibile additum indivisibili faceret maius. Secundo indivisibilia, quae componunt continuum non infinita esse sed finita esse. Opposita sententia est Platonis, & Aristotelis hoc loco, & lib. de lineis visualibus, quos plures sequuntur Alexander, Themistius, Simplicius Theologi in 2. dist. 2. quaest. 1. Sorus Iacuellus, & Sanctus Thomas Durandus: qui omnes asserunt continuum constare ex divisibilibus in semper divisibilibus: non tamen indivisibilibus lineam scilicet ex partibus lineae, non est punctis superficie ex partibus superficiei: non ex lineis motus ex partibus motus, non ex mutatis esse, quae sententia nobis accipienda est, illamque rationibus comprobamus, tum ex Physicorum, tum ex Metaphysicorum periclis. Primo sic, linea finita definitur à Mathematicis primo sic, quae clauditur & terminatur punctis, quae definitio non esset sufficiens, si linea esset non composita ex duobus punctis, quia termini debent esse diversi, à re terminata: cum ergo in illa linea nihil aliud sit, quam illa duo puncta, non esset linea punctis terminata.

Confirmo, quia linea recta definitur cuius medium aequaliter se habet ad extrema: sed in casu, quod linea constaret duobus punctis, non haberet medium, quod aequaliter se haberet ad extrema: ergo. Secundo omnis quantitas

continua est diuisibilis in duas medietates æquales, aut in partes inæquales teste Euclide primo libro elementorum; sed si linea componatur ex indiuisibilibus, deficit hoc principium, quia linea composita ex tribus punctis non potest diuidi in duas medietates æquales, nisi punctum diuidatur, quod est impossibile, nam similiter si duobus punctis composita esset non posset diuidi in partes æquales: ergo impossibile est continuum componi ex indiuisibilibus.

Confirmo, quia ut constat ex Euclide loco citato diametrum, quadrati non est commensurabilis costæ, at vero si linea componatur ex indiuisibilibus daretur, quod mensuratum, quia in qualibet costâ, quadrati sunt assignabilia tot puncta, quod in diametro, & per consequens equalis erit costâ, quadrati cum diametro.

Deinde rationibus naturalibus proba hæc sententia, quibus illam probat Aristoteles hoc loco. Primo scilicet, continuum constat ex indiuisibilibus continuè se habentibus, quia continua sunt quorum vltima sunt vnum: sed indiuisibilia non habent vltimum, quia non habent partes: ergo non possunt esse continua, nec componitur ex indiuisibilibus se tangentibus, quia indiuisibilia nulla ratione se possunt tangere, scilicet quia se tangant ratione partium, ita ut pars vnus tangat partem alterius & hoc non, quia indiuisibilia non habent partes: ergo non possunt se tangere ratione partium, aut secundum se tota, & hoc non, quia quæ hoc modo se tangunt penetratiue se habent: sed continuum non potest componi ex partibus se penetrantibus: ergo partes continui occupant maiorem locum, quam quælibet pars seorsum: ergo non se penetrant, nec componunt ex indiuisibilibus consequenter se habentibus. Tum quia sequeretur terram, & aquam, & omnia, quæ sunt in vniuerso continuare cum omnia, quæ sunt

in vniuerso consequenter se habere, Tum etiam, quia illa consequenter se habent inter quæ nihil mediat eustrationis, quamuis non se tangant sicut duo homines, quamuis dicuntur se consequenter se habere, quia inter illos non mediat alius homo: sed inter quælibet duo puncta mediat linea si non se tangunt: quæ tamen est eiusdem rationis cum punctis: ergo non se habent continenter. Et proba, Aristoteles hoc ipsum supponendo duo, alterum est ante quodlibet mutatum esse in motu præsupponi moueri. Secundum, quod si mouetur aliquod mobile per aliquam magnitudinem, necesse est moueri per partes illius, quibus suppositis sit magnitudo, constans tribus punctis a. e. est per quas moueat aliquod mobile; aut ergo istud mobile, quod mouet per prius habuit moueri, quam motum esse, aut simul sit verumque si simul est contrariam suppositionem, & sequitur motum non esse successiuum, atque ideo non esse motum: si autem prius fuit moueri, quam motum esse per. A. ergo sequitur, quod. A. sit diuisibile, quia eo tempore, quo erat moueri, & non mutatum esse partem erat in termino à quo partim vero in termino ad quem ipsius spatio. A. & per consequens. A. erat diuisibile: non ergo componitur ex indiuisibili spatio.

Tertio, si magnitudo constat ex indiuisibilibus sequitur quod velocissimū, & tardissimū mobile eodem tempore moueantur, quod est impossibile. Et proba, ponamus magnitudinem per quam vtrumque mouetur totidem constare tunc dum tardissimū mobile mouetur per vnum indiuisibile transibit: ergo iam vtrumque æquè mouetur.

Quod si dicas, tunc mobile tardissimū transit vnum indiuisibile mobile velocissimū transiit vnum tertium contra hoc est, quod mobile tardissimū vno indiuisibili temporis transit vnum indiuisibile magnitudinis: ergo scilicet eodem

eodem tempore transit mobile velocissimum, scilicet minori idē mobile magnitudinis: ergo indivisibile temporis dividitur si æquale habemus intervalum: imo sequeretur, quod si mobile tardissimum per vnum terminum instans procedit mobile velocissimum, quod nunquam illud consequatur, quia si tardissimum sit in secundo indivisibili, & velocissimum in primo, dum hoc transit ad secundum indivisibile, iam illud erit instantiū. si quidem non quiescit, neque est aliqua magnitudo media inter indivisibilia in qua moveatur tardissimum, dum velocissimum provenit ad secundum plures alias rationes factas videamus apud Aristotelem Sententiam, & Perer. 10. Physico capite. 3. Confirmo hæc sententia ex Concilio Constantinensi sessione. 5. cap. 5. ubi inter errores Eliph. ponitur, quod sententia lineam punctis, & punctis instantibus componi, & aliter nullo modo possint, ex quibus sequitur perperam Albertus. 6. Physico. tractatu primo continuum consistere pro materia partibus divisibilibus. pro forma indivisibilibus, qui aut dicitur Durandus in. 2. distinctione. 24. quest. 4. nullum accidens essentialiter consistere ex materia, & forma: ergo nec continuum, alias esset substantia corporea, & ens non secundum naturam: sed naturale. Secundo, quia nihil essentialiter potest consistere pluribus formis in continuo, aut sunt in numero indivisibilia: ergo non sunt formæ essentialiter continui.

Secundo sequitur perperam, & omnino gratis limitasse quidam streotericos sententiam Arist. ad continuum permanentes putantes successiva continua ex indivisibilibus consistere, ut tempus, & motus cum contrarium aperte ostendat Aristoteles tex. 4. & 10. cap. 6. quod accidit ratione constat. Primo, quia si tempus & motus constant indivisibilibus cum magnitudo divisibilis consistat, sequitur indivisibile dividi: hoc autem est impossibile: ergo id ex quo sequitur maiorem

probat, quia cum mobile libere transire magnitudinem eandem minori tempore, quam mobile tardum si mobile tardum per magnitudinem duorum palmorum moveatur tempore constante duobus indivisibilibus mobile: ergo & libere transibit vnum palmum minori tempore, quam sit vnum indivisibile temporis, & per consequens indivisibile temporis diceretur. Secundo hoc ipsum proba, quia ex illa sententia sequitur aliquid esse in multis locis, quod est impossibile. Probo sequellam si. v. g. triū indivisibilium, & magnitudo trium actionum divisibilium respondentium partibus temporis, quando in vno indivisibili temporis mouetur mobile per vnam partem magnitudinis cum illa parte possumus distinguere extrema, esse medium, quæ diversa loca sunt iam mobile erit in multis locis simul, si quidem in vno instanti, & in omnibus illis vere cum Aristoteles libello illo de lineis insecabilibus dixit ignarij, & in vicilijs ingenij esse opinionem, quam evidens ratio. Probo differere, quod non possit argumentis oppositæ opinionis respondere sufficienter, & evidentibus rationibus, quia & tantorum virorum auctoritate huius sententiæ veritas composita sit à nobis differenda non est, quamvis argumenta contrariæ opinionis dissolvere non esset facile.

Quorum primum est idem iudicium videtur de quantitate continua, ac discreta, sed sicut quantitas discreta componitur ex indivisibilibus ex unitatibus: ergo quantitas continua componitur ex indivisibilibus. Confirmo, quia vniquodque componitur ex his, ex quibus constat: sed linea constat punctis. ergo componitur ex illis: sed Responso. ad primum falsum esse, quod quantitas discreta componatur omnino ex indivisibilibus quia unitates ex quibus constat non componuntur ut indivisibiles sed ut divisibiles nam unitas, quæ est pars numeri, quævis sit indivisibilis secundum rationem: discreta tamen

Gg 4 divisi-

diuisibilia secundum rationem contin-
guis atque adeo non est simpliciter in-
diuisibilia. Secundo responderetur aliam
esse rationem de quantitate discreta, &
de continua secundum partes quanti-
tatis discretae non sunt simul, sed seiun-
ctae: partes vero quantitatis continuæ
continuæ esse debent, & quia indiuisi-
bilia non possunt esse continua, nec con-
tigua, & consequenter se habentia ideo
continuum non potest componi ex in-
diuisibilibus. Ad confirmationem res-
ponderetur dupliciter stat aliquid aliquo
constare. Vno modo tamquam ex par-
tibus, & hoc ratione non componitur,
scilicet constare punctis. Alio modo tam-
quam ligamine & vniuersionis partium, &
hoc modo linea constare punctis.

Secundum argumentum est si mag-
nitude constet diuisibilibus in semper
diuisibilibus, cum non sit dari partes qui-
bus non sit altera prior. Sequitur aut
non posse constare motum nec aliquam
magnitudinem, ut posuit Leno, aut eū
videlicet absolutum motum constare indiui-
sibilibus similis magnitudo. Responde-
tur falsum. Supponere argumentum,
scilicet quod quando mobile mouetur, mo-
uetur per se per singulas partes magni-
tudinis: cū tamen solū moueatur per ac-
cidens per singulas partes, quatenus sci-
licet sunt vnitæ in vno ente, & finito
quia sunt vnum finitum ens, & si pro-
portione sint infinitæ, ut videbimus in-
ferius.

Sed dices, constat ex indiuisibilibus,
scilicet punctis: ergo etiam reliqua con-
tinua. Antecedens probō, quia duæ lineæ
secundum vltima extrema se tangentes
habent puncta extrema immediata: er-
go in qualibet linea sunt puncta extre-
ma immediata. Respondetur falsum es-
se lineam constare punctis, & ad proba-
tionem verum esse puncta se tangere in
diuersis lineis, quia contigua sunt ad
quod non requiritur ex indiuisibilibus
fieri maius: non tamen possunt esse cō-
tinua in eodem. Ad hoc argumentum,

ut indiuisibilia in se supposita compo-
nentia continuum faceret maius, quod
autem induribile additum indiuisibili
non facit maius probat Arist. ca. 1. re. 4.
quia indiuisibilia si aliquo modo se
tangunt, maxime secundum totum: sed
ex his quæ se tangunt maxime secun-
dum totum, cum vnum non habeat esse
extra aliud, nequit fieri continuum cuius
partes aliz extra alia sunt diuersum lo-
cum habent actu, vel potentia: ergo in-
diuisibile additum alteri non facit ma-
ius. Secundo quia si linea diuidatur in
duas medietates, quæ rursus manent cō-
riguæ eundem locum occupant, & non
maiorem, quam prius: ergo additus indi-
uisibilis non facit maius patet consequen-
tia, quia facta est diuisio solū erat prius
vnum punctum continuans illas partes:
ex diuisibili vero corrupto sumpto con-
tinuate sunt duo terminantia.

Tertium argumentum est si conti-
nuum componitur ex diuisibilibus in-
semper diuisibilia: ergo habet infinitas
partes, hoc est impossibile: ergo & illud
quo sequitur. Probo antecedens. Pri-
mo quia si haberet infinitas partes, Deus
cognoscere illas: atque ideo posset illas
diuidere: si autem essent diuisæ omnes
iam non essent diuisibiles: sed indiuisi-
biles, alias si in singulis partibus essent
aliz partes illas non cognouisset Deus,
si quidem non diuisisset. Secundo quia
infinitæ illæ partes infinitam magnitu-
dinem componerent, & per consequens
esset infinita magnitudo actu. Respon-
deretur verum esse infinitas partes in
continuo, quas omnes, & singulas Deus
distinctæ cognoscere scilicet cognos-
cit non sequitur omnes diuidere illas
posse, quia sequitur implicatio contra-
dictionis, ex eo quod diuidatur non ta-
men ex eo quod cognoscatur (ut dixi-
mus tertio libro, quæstione vltima.) Ad
secundum probationem responderetur,
falsum esse partes illas componere in-
finitam magnitudinem: quia sunt pro-
portionales, aut communicantes.

Vltimum

Ultimum argumentum est tempus disponitur ex indiuisibilibus: ergo quodlibet aliud continuum. Probo antecedens, quia cum ex toto tempore nihil sit, quam nunc ipsum nihil erit futurum, aut præteritum nisi nunc constet: ergo ex instantibus. Secundo, quia si tempus componitur ex indiuisibilibus in semper diuisibilia, sequitur quod sicut non possunt exacte diuidi, ita nec fluere. cum fluxe fiat diuisio temporis. Tertio, quia sicut sunt infinitæ partes diuisibilis temporis, ita infinita sunt instantia continuata, & terminata, & consequenter inqualibet parte temporis transeunt infinita instantia, quod est impossibile cum infinitum per transiri non possit. Respondetur tamen negando antecedens, & ad probationem satis ostensum est 4. Physic. non solum in ea: sed partes temporis præsentis esse. Ad secundum Resp. falsum esse, quod partes diuidantur diffuunt, quia non fluunt singulæ partes proportionales per se: sed per accidens diffuunt æquales partes diffuunt equalis est, & imperfectibilis pars temporis sicut nec singulæ partes proportionales spatij per se non transeunt. Ad tertium concedimus inqualibet parte temporis esse infinita instantia, & tamen transiri possunt quæstionis non transeunt singulæ per se: sed per accidens, sicut partes proportionales temporis quæ non existunt per se primo: sed per accidens ratione equali, & perfectibilis partibus temporis, quæ præsentis: tamen sicut inqualibet parte lineæ potest assignare punctum, quodcumque ita in qualibet parte temporis potest assignari instans, quodcumque.

Sed dices si Deus separaret punctum à linea maneret terminato alio puncto: ergo hoc, & illud, quod prius terminabatur erant immediata in linea. Respondetur, quod impossibile est punctum à linea separari sine parte lineæ, quia (ut supra diximus) indiuisibile à continuo separari non potest sine parte continui,

quia indiuisibilia, nec per se generantur aut corrumpuntur, sed per accidens ad generationem continuæ: ut cum diuiditur linea corrumpitur punctum continuans, & generatur duo continuata in partibus diuisis, quia sicut quilibet incipit vnum ens actu, & per se, sic & terminari aliquo terminari, quia illæ duæ medietates duobus punctis terminantur de nouo productis: quæ tamen prima erat impotentia, postea sunt in actu, sicut quando continuantur duæ partes corrumpuntur, duo indiuisibilia terminantur, & generatur vnum continuans, sicut existens totius continuui corrumpitur, quando diuiditur totum, & generantur alie duæ existentie totales in partibus, in quas diuiditur vni per diuisionem desinante esse partes, & sicut integra corpora completa. Contra vero per continuationem desinante esse totum, & finem partes.

ARTICVLVS. III.

Verum in continuo sint partes actu infinitæ?

Pro cuius intelligentia aduertendum est in continuo. & partes actu licet non sint entia actu: sed potentia, quia possunt esse scorsum à continuo separata, & actu entia, ante diuisionem vero sunt actu partes se idem, quamuis ratione distinctæ, quod est ab omnibus sine controuersia receptum (ut patet ex definitione continui cap. de quantitate) continuum est cuius partes copulantur aliqua termino communi, ex definitione etiam quantitatis 2. Metaph. cap. 13. quantum est diuisibile in ea, quæ insunt primo in partes, quæ actu sunt in toto, partes inquam integrantes, & nomine etiam constat. Nam continuum eo ipso quod quantum est extensum est, & diuisibile in partes: ergo illæ partes

Gg j

sunt actu in continuo ante diuisionem: parer consequentia: quia per diuisionē actualem, iam non sunt partes: sed totum quodam. Vnde S. Thomas 1. parte quæst. 3. artic. 7. & collibeto quarto & penultimo dicit per diuisionem actualem, diuisa esse tota continua; per diuisionem vero distinctas partes in continuo. Et confirmo, quia continuum est actu totum, & compositum: ergo dicitur habere partes: sed quia omnes existunt existentia continui, & sunt idem realiter non sunt actu entia. Secundo sciendum est, quod partes continui, quædam sunt aliquotæ & determinatæ; & sunt illæ, quæ habent determinatam quantitatem, nempe aut vnius palmi, aut vnius vlnæ: aliz sunt partes proportionales, quæ scilicet non habent determinatam quantitatem: sed semper sumuntur minores, atque minores cum medietas quare pars octaua pars de partibus ergo aliquotis, & determinatis non procedit quæstio; quia certum est non esse actu infinitas, sicut nec totum est actu infinitum, sed de partibus proportionalibus, quæ sunt in continuo quæritur an sint actu infinitæ, vel finitæ, quod etiam dicendum est de partibus determinatis se comunicantibus: sunt autem duæ sententiæ de proposita. q. 1. est eorum, qui existimant in quouis continuo esse infinitas partes potentia, non actu, quam sequuntur Simplicius hic tex. 2. Ball. conuersaria secunda prima Ferrarius 3. Physicorum quæstio. 6. Iauellus quæstione. 10. Toletus hic quæst. 1. ducti vero sunt ad id asserendum auctoritate, & ratione: auctoritate quidē Aristotelis 8. Physic. tex. 68. dicentis, in continuo esse finita media non acte: sed potentia, ratione etiam ducuntur. Primo sic si in continuo sunt infinitæ partes actu sequitur quod infinitum actu tempore finito per transiret: infinitum autē per transiri non potest: ergo non sunt in continuo infinitæ partes actu. Probo maiorem, quia spatium vnius vlnæ mus-

ca tempore terminata poterit per transiri, transeundo prius vnam partem quā aliam in spatio, aut cum in continuo est infinitæ autem sunt partes: ergo infinitum actu per transiret.

Secundo infinito non potest fieri additio: sed partibus continui potest fieri additio, vt si quæ continuæ & infinitæ ad esset aqua; ergo partes illæ non sunt actu infinitæ. Confirmo, quia vnum infinitum in actu non potest esse maius alio, & per consequens partes vnius sunt plures, quam partes alterius: ergo nullæ sunt infinitæ actu. Tercio, quia si in continuo sunt infinitæ partes actu, sequitur numerum actu esse infinitum aliquorum entium completorum, quod est impossibile. Probo sequellam, quia quælibet pars dicit relationem realem partis ad totum cum a toto realiter distinguantur relatio autem est ens completum. Præterea si infinitæ sunt partes, infinitæ sunt indiuisibilia continuæ: ergo infinitæ sunt lineæ, quæ tamē sunt entia completa: ergo infinitus est actus numerus. Confirmo, quia sequeretur, quod partes essent æquales toti, quod est absurdum. Probo sequellam, quia si diuidatur continuum in duas medietates, rogo aut in qualibet sunt partes infinitæ actu, scilicet secus; si non ergo nec in quouis alio continuo harum finitæ partes actu si line: ergo tunc partes sunt immediate continui, sicut in toto, & per consequens pars esset æqualis toti. Opposita sententia est, quod scilicet infinitæ partes proportionales sint in quouis continuo infinitæ actu S. Tho. textu 37. Durandus in 2. distinct. 37. quæst. 2. Ochan in 1. quæst. 1. Gregorius distinct. 43. quæst. 4. Perey. 1. Physic. capit. 9. Scotus. 3. Physicorum, quæst. 3. Souc. 12. Metaphysic. quæst. 31. quæ ab omnibus sequenda est his rationibus. Primo continuum est diuisibile in infinitum sine cathegorematicè, taliter quod possunt abstrahi ab illo plures, & plures partes in infinitum, & nunquam finita est diuisio:

diuisio: ergo infinitas habet partes proportionales in actu; patet consequentia, quia Arist. 3. Physicorum tex. 69. quantum est potentia; tamen contingit esse actus: tum quia nulla alia ratione colligimus in Deo veritatem actiuam esse infinitam actu secundum perfectionem, nisi quia potest producere creaturas plures, & plures perfectiores, & perfectiores in infinitum: & tamen multitudo creaturarum est perfectio creaturarum non procedit in infinitum, nisi sine cathorematicè: ergo ut infinita sint sine cathorematicè extrahat ab aliquo necesse est illud habere aliquam infinitam in actu, & per consequens diuisio entis in continuo procedat in infinitum necesse est, quod infinitas partes in actu. Confirmo, quia ex Arist. 3. Physicorum tex. 66. infinitum est, cuius semper est aliquid secundum quantitatem accipere extra: si autem, quod extra accipitur actu est, infinitum est actu: si vero potentia, infinitum est potentia: sed partes continui, quae accipiuntur aliae extra alias sunt actu in continuo: ergo sunt infinitae. Secundo probo hoc ipsum, in continuo non est aliqua pars simpliciter prima, neque vltima: ergo sunt actu infinitae partes. Probo antecedens quia quaelibet pars versus principium est diuisibilis in semper diuisibilia, & similiter versus finem, nec possumus diuenire ad aliquam partem indiuisibilem. Tercio quia partes, quae sunt in continuo actu sunt finitae, vel infinitae: si finitae habemus incrementum: si autem infinitae: ergo continuum potest esse distinctum in omnes suas partes, cum in partes finitas absoluti possit.

Si autem dicas, quod neque sunt actu finitae, neque infinitae: sed solū infinitae in potentia quia hoc est, quia illa particula potentia appellat supra partes, ita ut si sensus partes illae, quae sunt infinitae, sunt partes in potentia, & hoc non, quia ut in initio possumus partes continui actu sine partibus, quia actu totum componitur,

quamuis non sit entia actu, cum existant existentia continui, aut illa particula potentia, appellat supra infinitas, & ne hoc verum esse potest, quia infinitus in potentiam dicitur propter id, quod nondum habet: sed potest habere, sicut numerus dicitur infinitus in potentia propter unitates, quae possunt illi aduenire de nouo per additionem, & non propter unitates, quas habet actu: sed continuum non dicitur diuisibile in infinitum ratione partium, quas potest habere: sed ratione illarum, quas iam actu habet: ergo non dicitur habere partes infinitas in potentia: sed actu. Et confirmo efficaciter ratione, quia aut in continuo nullae sunt partes actu, aut sunt infinitae, quod constat ex eo, quia si sunt aliquae partes actu, maximae duae medietates in quas diuidi potest in tres tertias, aut in quatuor quatuor, & quaelibet pars diuisa in duas medietates in infinitum minores, & minores: ergo non est maior ratio, quare sint duae infinitae actu.

Respondetur ad argumenta opposita, quae leuia non sunt. Resp. ad auctoritatem Aristotelis, recte Aristotelem ibi negare in continuo esse infinita media, quae sunt actu res diuersae, quia dum a continuo actu diuersa non sunt, solum potentia sunt res diuersae actu: tamen sunt una res: non tamen negat in continuo esse infinitas medietates actu, ratione diuersae: vere si aliquid reperitur apud S. Tho. aut Arist. continuum esse infinitum in potentia, sic intelligendum est, ut velit non esse infinitum actu quamuis partes illud componeret sine actu infinitae, quia non sunt diuersae reales, atque ideo una res finiti constituitur ab illis scilicet, si dicam partes esse infinitas in potentia, ista particula potentia non appellat supra infinitas, nec super partes: sed super hoc, quod est, quia si huiusmodi partes continui sunt entia in potentia, quia sunt actu partes. Ad primam autem rationem Resp. quod omnes illae partes infinitae proportionales cum minoribus, & minoribus

res sine constituant vnam rem finitam, & finitæ extensionis, ita quævis aliquod per spatium moueatur, nõ sequitur per se transiri in infinitum actum, sed per transitum omnes partes continui, & continuu ipsam; vnde vnam rem finitam, cum omnes cum suo toto sint vna res finita. Nã si essent res infinitæ, aut entia infinita per transiri non posse.

Sed dices si indiuisibilia separentur a continuo manentibus eisdem partibus, impossibile esset mobile tempore infinito illas omnes per transire, sed ex indiuisibili addito non reducuntur partes minores, neq; pauciores; ergo neq; in continuo poterunt per transire. Respondetur longe diuersim esse rationem, quia cum in continuo sunt indiuisibilibus vniuersæ, nõ sunt entia actu, nec necesse est omnes proportionales partes per se pertransiri a mobili: sed solum per accides equalibus, aut aliquoties per se transactis, vt cum passibus, aut pedibus gredimur per spatium: imo vero solũ ipsum continuum, quod est ens actu per se pertransit, necesse est esse, vt cum essent infinita entia transitus consumari non posset: non ergo ex indiuisibilibus pauciores, aut minores reducuntur partes: sed alio modo se habent: sunt enim communicantes in toto, & designant esse entia actu, vere sequitur, quod numerus iste partium, quæ sunt in continuo non est prædicamentalis, quia copulatur aliquo termino communi vere discretæ non sunt rei: sed solum per nostram rationem, sicut diximus de nostro partium motu in definitione corporis: sed est transcendentalis finitæ, scilicet similitudo in completorum entium.

Sed obijcies, si quis velit diuidere, vel numerare, vel omnes partes proportionales continui, nunquam finiretur illa diuisio, vel actus numerandi: ergo si aliquid velit pertransire singulas illas partes, nunquam finiretur transitus: sed per motum debet transiri: ergo nunquam finiretur motus si partes illæ sunt infinitæ

æ actu. Responderetur adhuc disparem esse rationem, quia actus diuisibilis, aut numerandi terminatur ad vnam quamque partem per se, & ideo nunquam potest fieri per se diuisio illa, scilicet actus numerandi: motus vero quævis per transiret omnes partes, non tamen terminatur ad vnam quamque partem per se: sed solũ ad terminatam, sicut neq; est possibilis celsitudo, quæ terminatur per se ad vnam partem proportionalem; sed terminari ad certum gradum determinatum, vt duo, vel tres in quo per accides ad partes proportionales terminatur.

Sed instabis virgineus, saltem sequitur quodlibet continuum infinitum occupare locum, cui oppositum experientia cernimus. Sequellam probō, quia ablati omnibus indiuisibilibus partes æ essent infinitæ actu, infinitum occuparet locum & in continuo indiuisibilibus copulatis partibus eiusdem occupatis locum infinitum, parer consequentia, quia ex indiuisibilibus non reducuntur partes minores.

Ad hoc argumentum quidam Respondendo paritatem rationis, propter rationem assignatam, quia ablati omnibus indiuisibilibus sunt partes entia actu positæ vero nõ sunt: sed hæc solutio non est firma, quia reuera, quod pars sit ens actu, aut non sit, non ideo, quia ablati omnibus indiuisibilibus sunt partes entia actu positæ vero non sunt: sed hæc solutio non est firma, quia reuera, quod pars sit ens actu, aut non sit, non ideo minorem habet extensionem, aut maiorem: sed prorsus æqualis est extensionis, cum est in continuo medietas illius, & cum ab illo separatur; ergo si ablati omnibus indiuisibilibus occuparent infinitum locum. Partes illæ similiter occupabunt infinitum cum sint indiuisibilibus coniunctæ. Quare negatio nõ est, quod partes continuæ ablati indiuisibilibus, & si infinitæ, nõ occuparent infinitum locum: sed infinitas partes eiusdem loci finitæ, minores, atq; minores, quia sicut partes

partes continui non faciant, infinitam extensionem; sed finitatem, quia quantumvis sint infinitæ sunt minores, & minores, & quantumvis sint infinitæ sunt tamē minores, & minores proportionaliter, ita & locus, qui partibus continui Resp. finitæ extensionis est, quia partes componentes, quantumvis sint infinitæ sunt tamē minores, & minores verē, sicut et partes continui sunt in continuo non occupant locum infinitum, quantumvis singulis partibus, singulæ partes loci resp. deant ita etiam si separatæ essent totū infinitum non occuparent sed sicut partes continui essent minores, & minores: ita etiam locus debitus parti minor, & minor est.

Ad secundum Res. falsum esse, quod infinitæ non possit fieri additio; videmus enim in octavo Physicorum, quod quantumvis infinitū continuū ex omni positione non possit addi aliquid: tamen infinitæ multitudini potest addi aliquid, non tamen, ut additione illa fiat maior, sicut nec subtractione fiat minor, quia infinitū sunt infinites infinita: si autem loquaris de additione, quantumvis sit illud, cui fit additio concedimus, quod infinitū non potest fieri additio, & ita in continuo, quantumvis partibus aliquantibus, & determinatis possit fieri additio, quia infinitæ sunt plures: sunt enim quantitates digitales in linea longiora, quam sit brevior: tamen partibus proportionalibus non potest fieri additio, quia sunt actus infinitæ verē quando aliqua suscipit additionem, non habet plures partes proportionales, quia tot sunt medietates in aqua maiori, sicut in minori, tot quartæ partes, tot octavæ in vasa sine in alia, sed solū est differentia, quod in maiori aqua itæ partes sunt maiores, quia maior est medietas, quæ maioris, quæ minoris, & confirmatione Resp. verum esse, quod unum infinitū non est maius altero, neque æquale, quia maior, aut minor æqualitas, aut inæqualitas sunt de nominatione, etiam finitæ

ex hoc tamen, quod unum continuum sit maius alio, male inferatur, quod habeat plures partes, aut sit maius unum infinitum, quam aliud, quia unum continuum non est maius alio propter partes aliquotas, & determinatas.

Ad tertium Res. nullum esse in continuo, ut dicitur infinita multitudo eorum: completorum, aut in completorū sub eadem existentia, & realiter idem, & ita dicitur infinita multitudo relationum, linearum, superficiesum, punctorum sub eadem existentia continui, quæ omnia non sunt res diversæ sed una res, quantumvis ratione differant, neque hoc est contra id, quod diximus 3. hb. non dari de facto infinitum in actu, solum ibi locum si scimus de infinita multitudine rerū distinctarum, & sub diversis existentia, & hoc solum infinitum in actu negatur Arist. in infinitis verō multitudo eorum completorum, quæ realiter sunt idem, & sub eadem existentia non negat esse, nec negari potest, neque ex his omnibus fit numerus prædicamentalis (vidimus) neque ex partibus finitæ cum numerus solum consistat rebus quantitatibus, & continuis inter se, sed discretis multitudine autem istarum partium linearū, aut superficiesum, quantumvis quanta fuerint, tamen realiter discretorum: sed ratione nostra solum distinguuntur vera continuo non copulantur. Ad confirmationem Res. verum esse, quod in qualibet parte sunt infinitæ partes proportionales: inde, tamē non sequitur, partem esse æqualem toti cum æqualitas, vel in æqualitas penes partes aliquotas, & determinatas, quæ finitæ sunt, & huius denominationis capaces, ex quibus semper pars est minor toto, ut medietas minor est tota quantitate, quia quantumvis tot partes proportionales habeant, habent tamen illas minores, & non tot aliquotas proportionales autem, cum in finitæ sint ratione illarum, non sumitur æqualitas, aut inæqualitas maioris, aut minoris, quæ finitæ entis passion-

mes, sed et nominationes sunt. Dices saltem sequi, quod calor, & quælibet alia qualitas per motum adquisitionis est, & infinita intensio, quod inde constat, quia motus quo acquiritur calor, habet partes infinitas, sed cuiuslibet parti motus Respondetur particula caloris secundum intentionem; ergo est infinitus calor in termino ad quem. Respondetur tamen, quod quavis per quantumque pars motus producatur particula caloris; tamen totus calor est finitus intentionis, sicut totus motus est finitus secundum extensionem, quia etiam in calore sunt infiniti gradus proportionales, sicut in quantitate infinita partes actus; sed sicut in continuis finitæ partes actus non faciunt infinitam extensionem actus, quia partes componentes sunt proportionales maiores, & minores. Ad hoc autem ut continuum esset actus infinitum debet habere infinitas partes aliquotas, & non communicantes (ut diximus tertio Physicorum) sic etiam, quia gradus in quantitate actus infiniti sunt proportionales minores, & minores. non faciunt qualitatem infinitam intentionis: oportet autem ad hoc, quod gradus aliquoti, & determinati essent infiniti, qui tamen non sunt, neque excedunt calorem, ut octo.

ARTICULVS V.

Utrum motus fiat in tempore, vel in instanti.

DVo querimus in hac questione. Primum est ab sit motus. Secundum aut sit in tempore, vel in instanti, & quidem circa primum non querimus illud, ut probemus motum esse, quia illud est per se notum, ut dicit Aristoteles primo Physicorum. Capite primo ubi inquit inductione, & sensu omnia, aut aliqua moueri constare. Sed ut sol-

emus rationem. Cononis Elasticis quæ conficitur ad exercenda discipulorum ingenia, quam tamen soluisse Diogenem finis cum silentio, & de ambulante prohibetur.

Quorum primum argumentum ex illis, quæ conficit, est sparium, per quod mobile mouetur est diuisibile in infinitum: ergo non prius peruenit mobile, & medium, quam ad immediatum dimidium, & sic infinitum, quia cum nunquam posset absolui motus, motus non erit. Respondetur Aristoteli, quod quamuis sparium illud habeat infinitum, & media, quæ potentia sunt entia, & res infinita, quæ tamen quantia illa actu constituant unum ens finitum, ideo finitæ tempore per transiisse totum sparium finitum potest, & partes eius infinitæ per accidens primo ratione sui totius finitæ, ut cum mobile non pertranscat per se singulas partes sparii, nihil concludit argumentum.

Secundum est, mobile in singulis instantibus temporis est in loco ad æquationem quorundam autem mobile, ut sagitta est in loco sibi ad æquationem non mouetur: ergo non est motus. Resp. concedendum quod mouetur, & minorem, & negando consequentiam. Solum uero haberet, si tempus constaret instantibus, cum tamen constet ex partibus diuisibilibus in quibus æta mouetur, & non est in loco sibi ad æquationem, sed in alio, atque ideo non habet unum instantem.

Tertium est, id probandum non esse mutuum, quæ & inter terminos contradietionis, & non album, & album, quod sic se habet ex terminis contradietionis necesse est alterum de subiecto prædicari cum inter contradietionis non sit medium, sed quædam aliquid mutatur, neque est in termino a quo, neque in termino ad quem, neque necesse est terminus de quo prædicatur non potius dicitur contradietionis de terminis horum, & ergo illa negatio non est potentialis. Respondetur, quod si loquamur de una ratione successiuæ, quæ mobile secundum

rias

At illi partes transire successione debet, immo successione habere, si quod non per adiectur de illo in his sequitur. Nam si de illo predicabitur, qui secundum plures partes in se mobilis in autem sequatur de mutatione instanti in eodem instanti res mutatur, & est sub termino ad quem, atque ideo in illo instanti quo mutatur iam de illo predicabitur terminus ad quem, quamvis secundum aliquam prioritatem nature prius sit mobile sub mutatione, quam sub termino ad quem.

Circa secundum queritur, in qua ratione, communis essentia omnium est. Aristoteles cap. 3. motum in instanti esse non posse, sed necessarium in tempore. Ad quod sufficit esse probato, ratio Aristoteles in contrarium quia si motus esset in instanti, ergo tam velox quam tardus in instanti fieri posset, sit ergo spatium A. B. quid mobile, tardum in instanti per transire ergo velocius in parte per transire, minori tempore, quod fieri non potest, nisi in tempore datur, quod est impossibile. Confirmatio quod est contrarium, successum necesse habet in omnes partes, sed alia post alias, sed motus est essentialiter continuus successivus, ergo debet habere partes, post partes, ac proinde non sicut ergo non debet esse potest esse motus in instanti partes constitutus, quia in his quæ sunt in instanti non est aliquid prius nec posterius, sed contra hoc argumentum ponitur modo contrarius successio, ut partes in lumine motu rationis, si sunt rationes, & contrarium non videtur, ergo & motus etiam per accidens potest convenire non successio, & non continuus, atque per accidens, saltem motus potest esse in tempore. Et contra istud, quod dicitur Aristoteles de his quibus motus traditur alii Aristoteles, non habet mentionem successione, ergo successio non est de essentia motus, ac per consequens non repugnat esse in instanti. Sed Respondeatur, longe diversas esse rationes de motu, & mutatione. Nam continuus

est, & successio cum sit aliquid positivum, & de essentia motus, ita illi conveniunt, & nulla alia ratione oppositum possit, neque per se, neque per accidens illi conveniunt: indubitas vero cum sit aliquid negativum, ita convenit mutationibus secundum se, vel oppositum possit illi per accidens convenire, sicut homo, ita secundum se non est albus, vel per accidens possit esse albus. Ad confirmationem responderetur, nihil argumentum probare, quamvis Aristoteles definit motum latissime sumptum, vel motum, & mutationem cum comprehendit, & ideo nullam mentionem egit mutationis: hic autem arguit de motu proprio sumpto, & expressit successivum, quod consistit in eo, quod motus sit a termino in terminum, ac in tempore, posita.

Sed objicitur, velocitas, quæ est in differentia motus potest esse in instanti, ergo & ipse motus, cuius est differentia potest esse in instanti. Probatur antecedens, non velocitas motus tam potest provenire ex duplici capite, vel ex minori, vel ex spatio, supposita equali, virtute motus, vel ex minori virtute motus supposita equalitate resistantia spatio, sed fieri potest, quod virtus motus sit infinita in actu, sicut si aliquis causatur motus immediate a Deo, ergo velocitas ex illa virtute causa potest crescere usque in infinitum in actu, sed motus velocitatem infinitam in actu, et finem in actu nulla est proportio, nec sunt comparabiles sicut, nec virtutes motus, & infinitas in actu, & finis in actu, a quibus procedunt, ergo nec inter mensuras in quibus sunt prædictæ velocitates debet esse aliqua proportio, sed finis velocitatis est in tempore, ergo infinita debet esse in instanti, inter quas mensuras nulla est proportio. Respondetur, aliquid, quod si agens a quo provenit infinita in actu, velocitas esset naturaliter quod illud secundum minimum suum proportionem necessario sequitur, quod talis velocitatis

velocitas esset in instanti, sed tamen, quia illud agere infinitum in actu, à quo prohibeatur velocitas est liberum, & agit prohibeatur voluntatis tamen applicat. Conatum finem ad illum motum; & ita velocitas non est actu infinita, quia dicunt, quod illud agere nunquam est applicatum totum suum conatum, & illud applicat tunc (inquit) sequitur manifesta implicatio, videlicet, quod illi motus esset in tempore, quia est motus, & esset in instanti, quia habet velocitatem actu infinitam: verumtamen hac solutio nobis non placet: Primo, quia iam sequitur, quod illa velocitas Deo non esset actu liber primo neque postmodum, si ex illa sequeretur implicatio, quia id ex quo sequitur aliqua implicatio impossibile est. Unde non adest Resp. dicendo prædictam velocitatem motus nunquam posse esse actu finitā, nec infinitā: sed infinitā, & in tempore, quia non est possibile per se totum simul, & ita nunquam Deus poterit applicare totum suum conatum ad illā velocitatem: prohibeatur autem & ita semper debet esse finitā, & in tempore: Ratio huius est, quia ea quæ sunt essentialia alicui rei non possunt ab illa variari: sed successio, & dissimilitudo sunt essentialia motui: ergo non possunt ab illa variari, velocitas autem solū est, quidā modus ipsius motus consequens substantiā eius & essentiā: sed illa supposita ista velocitas non potest crescere in infinitum in actu sed tantū in potentia manens de semper in eodem: ipsius motus & servatis essentialibus illius. Unde ad argumentum in forma Resp. quod prædictæ velocitates non debent crescere in infinitum ac ipsæ virtutes motuæ à quibus proveniunt. Unde licet aliqua illarū sunt actu infinita nulla velocitas debet esse actu infinita: sed tantū illa quæ proveniunt à potentia motu actu infinita debet in illa sui genus, ita crescere in infinitum in potentia, quod nunquam possit adæquari ab illa velocitate, quæ prohibet à potentia motu actu finitā, ut dicitur in

ter dicitur, & bene quod quævis intellectio suā perfectione accipiat ab obiecto, in quod sic perfectior illa, quæ versatur erga perfectius obiectum: ex hoc ita non sequitur, quod illa intellectio, quod habet obiectum actu infinitum licet uti est intellectio beatifica debeat esse infinita perfecte in actu, quia non crescit uniformiter, ac obiectum: sed tantū sequitur quod maneat intra genus actus finitæ, & creascit ita crescat in infinitum in potentia, quod nunquam adæquatur ab alia intellectuione creata, quæ sit erga obiectum actu finitum.

i. Vltimo, & fortius contra eandem conclusionem obijciunt, quod ab omnibus & merito validissimū argumentum iudicatur, quod difficiliter potest, quod est huiusmodi, aut post illud instans, quod modo habemus (quod modo) præsens (rogo) sequitur aliud instans. Et hoc est impossibile, quia aliis erit duobus instantiis immediata, ac sequitur tempus, quod habeat esse præsens post illud, & tunc habet instanti, quia iam de tunc aliqua pars temporis præsens, & tota simul, & consequenter motus sic in tempore, & successivus: sed, instanti & sic habet præteritum. Pro huius solutione servandū est nobis. Primo id quod ab Arist. observatur libro de insecabilibus lineis ubi est in hac difficultate divisionis ordinis ponit hæc verba, ignari sic ingeni; sic enim loquitur Arist. aliquam opinionem quam ratio clara sua deinde propterea ratione deterrere quia non posset alicui argumentum satisficere opposito: verba in. inquit apud nos, ita sunt per mixta falsa, quod difficile sit illa ab eis scernere. Sed nihilominus ad argumentum directe Resp. concedendo post hoc instans non sequi aliud sed tempus: non ratio, & præsens: sed ut sit futurū, si occurrit pars ante verum quidam ante hoc nullas præcessit tempus: non tamen præsens: sed ut præteritū. Ratio est, quia præsens præsens immediatū esse non potest. Unde imaginandum est, quod per tempus vere, & realiter utitur si inveniuntur, quod secundū diversis

versas consideraciones, & potest constitui
re partes diuisibiles tēporis, & similiter
indiuisibilia, quib⁹ ipsi copulantur; ita
que si illud instans cōsideretur, pro vt flu
xit, hac ratione cōstituat ipsum pręteri
tū, quod in fluxu consistit; si vero cōside
retur idē mer instans pro vt effluxurū,
sic cōstituitur futurū; quoniam influxu
rū esse consistit; si autem cōsideretur
pro vt est quēdā quies momentanea me
dia inter fluxisse, & fluxurum esse, & il
la copulans, quia neutrū illorum habet
hac ratione cōstituit ipsum instans prę
sens. Vnde sequitur, quod cū tēpus futu
rū, vt tēpus consistat in fluxurū esse non
quam, vt tēpus potest esse pręsens, nec
fieri pręsens licet, quia pręteritū, vt
sic consistit influxisse nanquā, vt tēpus
potest esse pręsens: sed tantū de tēpore
habemus pręsens, quoddam instans in
diuisibile: non autem aliquam tempu
ris partem, vt sapientissimē docuit Ari
stot. 4. lib. Physic. dicens, de tēpore solū
est pręsens ipsum, nec est indiuisibile:
non autē aliqua pars diuisibilis pręuide
batur: ergo hanc solutionē, vel opinionem
quę modo cepit in scholis defendi, & illi
solutionē pręiudicat. Vnde tota decep
tio in hac re ex eo habet ortū, quia volu
mus permanentia; & successiua eadem
mēsurā metiri, quod est absurdū, & tar
di ingenij: permanentia enim habent ef
fe totū simul secus successiua: de velo
citate autē & tarditate motus, & eorū
inter se cōparatione lib. 7. dicam latius.

QVÆSTIO, II.

De naturalis entis quantita
tis successiue termino, in
se, & in permanentibus.

HOC est de modo quo res,
ta successiue, quam perma
nentes incipiunt esse in tē
pore, quod est dictū est du

ratio, & quāritas successiua de cuius ter
mino, quantū ad integritatē pręceden
ti quærit, diximus: In pręsenti autē sex du
bitationes, se offerūt. Prima, quomodo
incipiant, & desināt esse res successing,
Secunda, si detur primū & vltimū muta
tū esse in motu. Tertia, si quis habeat ef
fe in instanti. Quarta, quomodo incipiat
& desinat quies. Quinta, de modo inci
piendi rerum permanentium. Vltima,
si indiuisibile possit moueri.

ARTICVLVS. I.

Quomodo incipiant, & desi
nant esse res successiue?

QUAMVIS in hoc libro Arist. nihil de
inceptione, & desitione rerū per
manentū, dicat vsq; ad octo libros, quib⁹
de inceptione, & desitione multa do
cet ex quibus potest colligi, quid sit de
permanentibus dicendū id circo hac quæ
ritio, & sequētib⁹ de inceptione erit ser
mo. Et pro intelligentia huius doctrinę
supponendū est res creatas, quę habent
innitū sui esse quādam esse diuisibiles:
alias autē indiuisibiles, diuisibiles autē
secundū intentionē, aut secundū exten
sionē, secundū extēsiōnē diuisibiles, quę
dam sunt permanentes, vt magnitudo
quēdā successiue, vt tēpus, & motus: pi
rituales vero creaturę, hę sunt indiuisi
biles, quę omnia dicuntur incipere, aut
de potētia absoluta Dei, aut ex natura
sua: quæritio vero solū procedit de poten
tia Physica. Secūdo supponendū est quod
inceptio rei sit innitū durationis rei, &
desitio rei sit finis durationis rei. duo
quærimus qualiter incipiant, ac desināt
esse successiua, idē est ac si quæramus,
an illud instans quo res incipiunt desinit
sit sumendū ex tēpore quo res est an ex
tēpore quo res nō est: sunt enim duo mo
di incipiendi rerū, alter intrinsecus qui
dicitur per primū sui esse, quando verū
est dicere nūc res est, & immediate ap
re

Hh hoc

hoc non erat. Alter vero extrinsecus; quid dicitur. Inceptio per vltimum non est quando verum est dicere nunc res; non est, & immediate post hoc erit, sunt etiam duo modi definendi rerum, alter intrinsecus qui dicitur definitio, per vltimum sui esse quando verum est dicere nunc res est, & immediate post hoc non erit: alter vero extrinsecus quid dicitur. Definitio per primum non esse, quando verum est dicere nunc res, non est, & immediate ante hoc fuit, esse autem inter hos modos incipiendi, aut desinendi duplex discrimen primum est, quia ea, quae incipiunt per primum sui esse, habent esse in instanti: nam de illis verificatur nunc sunt immediate ante hoc non erant: illud autem nunc est instans illa vero, quae incipiunt per vltimum non esse, habent esse in tempore cum de illis sit verum dicere nunc non sunt, & immediate post hoc erunt, & illud immediate post hoc est tempus cum duo instantia immediata esse non possint similiter, quae desinunt per primum non esse habent non esse in instanti, in quo est verum dicere nunc res non est, & illud non est instans, quae vero desinunt per vltimum esse habent, non esse in tempore, quia verum est dicere: nunc res est, & immediate post hoc non erit. & illud immediate post hoc denotat tempus, cum duo instantia non possint esse immediate secundo differant quoniam illa, quae incipiunt per primum sui esse habent esse cum incipiunt in illo, in quo est verum dicere nunc res est, at vero quae incipiunt per vltimum non esse non habent effectum incipiunt sed incipiunt in illo nunc in quo est verum dicere nunc res non est, & immediate post hoc erit. Similiter versus definitionem, quae desinunt per primum non esse habent non esse cum desinunt, quia desinunt in illo nunc, in quo est verum dicere nunc res non est at vero quae desinunt per vltimum esse habent esse, cum desinunt, quia desinunt in illo nunc in quo verum est di-

cere nunc res est, & immediate post hoc non erit. Unde sequitur, quod omnia incipiunt, vel desinunt in instanti intrinseco, vel extrinseco, quod ex eo constet, quia primum initium est instans: antecedens probo quia sicuti diuisibile initium prius in capere in eius parte, quam in toto, & rursus illa pars est diuisibilis ergo prius in capere in dimidio illius, quam in toto, & sic in infinitum, quousque deuenimus ad instans indiuisibile, quo res incipit quoniam nulla datur prima pars temporis, nec indiuisibilis in eadem ratione: Quare terminus definitionis debet esse indiuisibilis quibus iactis sit prima conclusio successiua, omnia, siue sint motus, siue mutationes, siue tempus incipiunt, ac desinunt per modos extrinsecos: nempe per vltimum non esse, & per primum non esse: de inceptio vero probatur, quia motus est idem de quolibet successiuo habet suum primum initium in instanti: sed illud instans non potest esse primum esse motus ergo est vltimum non esse maiorem probo, quia initium cuiuscunque rei debet esse instans minorem probo, quia motus est successiuus: ergo habet prius, & posterius: sed prius & posterius non possunt esse in instanti, quod est indiuisibile: ergo motus non potest habere esse in instanti, & per consequens nec incipere per primum sui esse, quia quae hoc modo incipiunt habent esse in instanti, secundo immotus non est a signare primam partem ante quancunque assignatam fuit alia prior & posterior, ergo ante quodcunque fuit alius prius esse alterius partis prioris antecessus probat, quia si haberet primam partem aut ergo est diuisibilis, aut indiuisibilis si indiuisibilis motus ex indiuisibilibus esset compositus, si diuisibilis, sequitur, quod illius medietas erit prius, & rursus altera medietas illius rei erit prior, & cum quaelibet medietas illius erit prior, & cum quaelibet pars sit diuisibilis, sequi-

— 107

tur quod non sit aliqua prima pars, & per consequens, nec primum esse motus, definitione primo patet eisdem rationibus, quia motus non potest habere esse in instanti, quod autem definit per ultimum esse, habet esse in instanti ergo non potest definire esse per ultimum sui esse: definit ergo per primum non esse secundo quia sicut motus versus initium non habet primam partem, sic nec versus finem, sed quilibet est diuisibilis in infinitum, ergo non datur ultimum esse illius in diuisibilia aut, & mutationes instantaneas cum solum durens per instans contrario modo incipiunt, ac desinunt, nempe per modos intrinsecos per primum esse, ultimum esse: de illis enim uno eoque instanti verum erit dicere, nunc sunt inmediateque ante hoc non fuerunt, & nunc sunt, & inmediate, & post non erunt. Si inciperent per ultimum non esse duo instantia essent immediata, scilicet ultimum non esse, & instans quo durantur similiter si desinerent per primum esse hoc, scilicet & illud quo antea durabant.

Dices, sicut esse generationis est instanti, ita non esse ergo non esse generationis incipit in instanti, & per consequens non datur, primum non esse generationis. Respondetur, quod non esse generationis est in instanti, & in tempore. Vnde quando incipit generatio non esse, non datur primum instans non esse, sed in tempore incipit non esse, in illo scilicet quod immediate sequitur instans, quod est generatio.

Dices, sicut esse generationis est in instanti, ita non esse ergo non esse generationis incipit in instanti, & per consequens datur primum esse non esse generationis. Respondetur quod non esse generationis est in instanti, & in tempore. Vnde quando incipit generatio non esse, non datur primum instans non esse, sed in tempore incipit non esse in illo scilicet quod immediate sequitur post illud instans, in quo est

generatio.

Secunda conclusio, permanentia illa, quae motu incipiunt, & desinunt per motum, eodem modo incipiunt, ac desinunt, sicut motus aquae enim debet esse ratio, de illo quod motu incipit, & desinit, & de ipso motu. Notanter autem addita est illa reduplicatio quatenus, nam si per manentia incipiunt, ac desinunt, ut calor quamuis per alterationem productus. Incipit per ultimum non esse, & desinit per primum non esse. Si tamen per generationem fiat simplici emanatione, aut mutatione, incipit per primum sui esse, quae consequentia recipiuntur ab omnibus expositoribus Aristotelis. Simplicio Theophrasto Sancto Thoma Alberto & Auerroce.

Sed contra primam conclusionem est argumentum, si moueatur aliqua mulier pregnans; & immedio itineris adiuuat factum: tunc a ratio illa est instantanea, quia est generatio viventis; atque ideo proles incipit esse animata per primum sui esse: & tamen in eo ipso quo incipit esse animata, incipit moueri ad motum matris ergo datur primum esse motus: similiter procedit observatio de cani cadente a turri, qui tamens in medio itineris moritur, tunc cadauer illud incipit esse in instanti, tamen eo ipso quod incipit moueri ergo motus cadaueris incipit per primum sui esse. Respondet Paulus Venetus propter primum exemplum, quod in illo casu verum est motum quo mouetur proles animata per primum sui esse incipere: quia, mouetur per accidens, quod etiam Sorus concedit propter secundum exemplum, sed tamen utraq; sententia falsa est, quia motus, est esse essentialiter successibus, ergo non potest incipere per primum sui esse, nec per se, nec per accidens. Quare aliter dicendum est, scilicet, quod quamuis ratio illa sit instantanea, in illo instanti non est motus proles, sed ultimum non

F. P. de Oñā, Cōment. super vniuers. Phisicam Arist.

non esse illius motus: qui post eo fatu-
rus est: ita quo illud instans, quod est
intrinsecum, & primum esse adiantis
extrinsecum, & vltimum non esse mo-
tus, nec similiter quies, quia ve docet A-
ristoteles cap. 3. nec motus: nec quies po-
test esse in instanti: sed solum erit tunc
nec ergo motus & ita nullam datur re-
pus in quo mouetur mater, & non mo-
uetur proles: sed ante illud instans mo-
uetur proles in animato: post illud vero
animata, quia in illa facta est terminatio.
Vnde illud instans animantis respectu
motus matris est continuatum motus
eius respectu prolis: nō ita: sed primum
non esse motus prolis in animata, & vl-
timum non esse motus, motus eiusdem
prolis animatae cuius ratio est, quia ma-
ter est vnicum subiectum: proles vero
animata, & in animata sunt duo subie-
cta, & ita respectu motus matris est in
illo instanti, alterum terminatum, &
alterum ininitiatum: idem dicendum
est de cani cadente, quod si in instanti,
quo incipit cadaver non est motus: sed
post illud futurus: atque id est vltimum
non esse motus illius. Vnde motus vi-
ui & mortui, quoniam contigui sunt: nō
tamen continui: sed discontinui: propter
diuersitatem subiectorum. Vnde
sunt duo motus esse, alterum quod est
primum non esse motus viui: alterum
vltimum non esse motus mortui.

ARTICVLVS. II,

*V. detur primū et vltimū
mutatum esse immotū.*

Motus esse dicitur indiuisibile
motus, quia quādo mobile est in
sibi indiuisibilibus aliquam partē motus:
scilicet totum motum absoluit, sensus
ergo quæstionis est verum sicut in linea
dantur duo puncta vnum ininitiatum,
& alterum terminatum: quāuis nō
detur vltima, nec prima pars lineæ, sic

etiam quāuis non detur prima pars,
nec vltima motus dantur tamē duo mu-
tati esse, quōrum vnum sit ininitiatum
alterum terminatum veritatis tamē
tenenda absoluitur, tribus conclusio-
bus prima conclusio immotū datur pri-
mū mutatum esse terminatum mo-
tus. In termino ad quem: quæ prius est
declaranda, quā probanda in motu ver-
sus finem datur primum non esse: illud
ergo instans in quo est primum nō esse
motus est primum esse termini ad quē
compleri, & perfecti nam quāuis eo
ipso quo incipit motus, incipiat esse ter-
minus ad quem aliquo modo: tamē per-
fectus, & integer non est terminus ad
quem quo vsq; desinat esse: ita vt pri-
mum non esse motus sit primum muta-
tum esse in termino ad quem, id est pri-
mum esse termini ad quem: aut non da-
tur & ita sequitur, quod mobile incipiat
esse in sexto per vltimum non esse, hoc
autem est impossibile, & probatur quia
si datur vltimum nō esse mobilis in ter-
mino ad quem, verum erit dicere nunc
mobile non est, & immediate post hoc
erit, aut ergo in illo nunc distat a sexta
distantia, quia aliqua indiuisibili, aut di-
uisibili, non indiuisibili, quia essent duo
puncta in mediata in spatio, & duo instā-
tia in tempore non diuisibili, quia tunc
non erit verum dicere, quod immedi-
ate post hoc erit in B. quia immediate
post hoc erit in medio in minori distantia
& idem dicam de alia medietate quacūq;
que illius distant oportet dari pri-
mum esse mobilis in termino ad quem
quod est primū mutatum esse in termino
ad quē quā ratione veritur. A. c. 3. et. 6. sed
dices quod illud mutatum esse potius de-
bet appellari vltimum mutatum esse si
quidē illud est finis motus. Respondeatur
quod illud mutatum esse debet ad duo
comparari scilicet in ordine ad motum
& sic habet rationem vltimi. & in ordi-
ne ad terminū ad quē & sic habet ratio-
nem primi quia tunc terminus ad quem
incipit esse integer atque perfectus & ideo
dicitur

dicitur primum mutatum esse in terminum ad quem.

Si rursus obiecas, quod terminus ad quem est indivisibilis, & habet latitudinem, ergo non debet illi correspondere in motu mutatum esse, quod est indivisibile, sed aliqua pars motus. Respond. quod terminus ad quem potest considerari dupliciter. Vno modo absolute, & sic habet latitudinem, & correspondet illi motus aut pars eius. Secundo potest ut in re, & compleris considerari, & hoc in indivisibili consistit, & ideo correspondet illi indivisibile motus, scilicet primum mutatum esse.

Secunda conclusio in principio motus non datur primum mutatum esse; quod similiter conclusio est Arist. capite quinto. Cuius ratio est aperta, quia mutatum esse præsupponit moveri: sed non datur in motu primo moveri, quia non datur in motu prima pars motus: ergo nec datur primum mutatum esse, quia in ultimo esse, quod est initiativum motus non dicitur motus; atque ideo nec mobile mutatum est, cum autem dicitur in motu non esse primam partem, non est intelligendum de partibus aliquotis, aut equalibus, & non communicantibus; harum. n. certum est esse aliquam primam, ut si divides motum in tres partes equales, aut in tres tertias: tunc una illarum est prima: sed intelligendum est de partibus proportionalibus: hæc enim cum sint actu infinitæ non est in illis assignare versus initium aliquam primam, quæ non detur alia prior; nec versus finem aliquam ultimam, qua non detur alia ulterior.

Sed contra conclusionem dicit aliquis, eodem modo sunt mutata esse, sicut puncta in linea, & instantia in tempore. sed in linea dantur duo puncta, & in tempore duo instantia, quorum unum est initiativum alterum terminativum: ergo similiter in motu duo sunt mutata esse: alterum versus initium: alterum versus finem. Confirmo, quia in motu locali est primum mutatum esse versus initium

intergo in reliquis motibus. Antecedens probatur, quia motus habet partes respondentes partibus spatij, & indivisibilia respondentia indivisibilibus spatij: sed in spatio est primum indivisibile versus initium: ergo in aliquibus motibus. Antecedens probatur, quia motus habet partes respondentes partibus spatij, & indivisibilia respondentia indivisibilibus spatij: sed in spatio est primum indivisibile versus initium, & versus finem: ergo. Et imo Respond. ad primum negando maiorem, quamvis non sicut in linea, & tempore est primum & ultimum punctum, & instans, ita in motu sit primum, & ultimum indivisibile, alterum initiativum: alterum terminativum: tamen non sicut omnia indivisibilia lineæ, & temporis puncta, & instantia dicuntur sic in motu omnia dicuntur mutata esse. Nam illud tamen indivisibile motus dicitur mutatum esse ante quod præcessit aliqua pars motus, vel totus motus. Quare versus finem sit primum mutatum esse, quæ ante illud præcessit moveri: tamen versus initium non ita, quia cum illud indivisibile, quod est initiativum motus, nec pars motus, nec totus motus præcessit dici non potest mutatum esse, ut dicatur indivisibile initiativum motus. Ad confirmationem Respond. eodem modo futurum esse, quod in motu locali datur primum mutatum esse versus initium, quamvis non correspondeant indivisibilibus spatij, indivisibilia motus, atque ideo in motu sit primum indivisibile, sicut in spatio illud tamen non dicitur mutatum esse ob rationem assignatam.

Sed quæret aliquis verum huiusmodi indivisibilia motus terminantia sint intrinseca motui, sicut indivisibilia reliquorum continuorum sunt intrinseca suis continuis, quibusdamplaceat solum se esse extrinseca, sicut si intelligamus lineam contiguam duobus lineis non terminatam suis, quas

h h 3 tangit,

tangit, quod sibi fuerat. Primo, quia si motus terminatur versus initium, indiuisibile in initio, tamen esse primum mutatum esse in motu. Secundo, quia primum mutatum esse versus finem est existentia mobilis in ultimo termino ad quem fit illa existentia permaoer, non permanente motu: ergo illud indiuisibile est terminus extrinsecus, ut simul cum ipso periret. Tertio, quia si moueatur corpus a turri, & in medio moriatur, incipiatque cadauer per primum suum esse, tunc illud distans, quod fit cadauer est primum mutatum esse motus vni, quia tunc non est, & immediate ante illud fuit, & tamen illud indiuisibile extrinsecum est motui precedenti, cum sit in alio subiecto nempe in cadauere: ergo vltimus terminus motus erit extrinsecus. Verum his non obstantibus, dicenda est cū S. Tho. 2. contra Gent. c. 36. ad quintū Ballef. Controuerfia 96. motus terminos scilicet indiuisibilibus terminari, sicut quodlibet aliud continuū, atque perinde indiuisibilia motus intrinseca esse moent illa, quæ terminantia sunt, quod constat argumento illo cum sua constitatione adductum contra secundam conclusionem: Et confirmat recte Ballef., quia si indiuisibilia essent extrinseca motui alicui inhaerebunt, & extrinseca erunt; aut ergo præce lente quiete, aut subsequente motui, quod si in conueniens non est, ut sint interna quieti, quare erit in conueniens, ut sint interna motui vnde ad rationes, quibus moti sumus. Respondetur ad primam negando maiorem, quia indiuisibile in initium non præcedit moueri, & ita non est mutatum esse. Ad secundam respondetur falsum esse, quod primum mutatum est: in termino ad quem fit existentia mobilis: sed quid caufteus a mobili cum primum existe in vltimo termino ad quem, quod solum durat per instans; statimque transiit transacto motu. Ad tertium verum esse, quod

illud motus corpus vni. non terminatur extrinseco, quia definit per accedens ad definitionem canis, quod similiter descendum est de auacumque alteratione breuia, quæ vltimo corruptis subiectum: illa enim solum terminatur indiuisibili extrinseco, quod est in genito: intrinsece vero nullo termino terminatur, quia per accedens definit ad definitionem corrupti in quo est.

Tertia conclusio, ante quolibet mutatum esse est moueri. Primum probatur, quia mutatum esse, vel est esse terminatum: sed vtrumque istorum partes supponit motum, quia continuatum præsupponit aliquam partem motus præcedente, quæ copulatur sequenti: terminationem vero præsupponit motum, qui terminus illo mutatum esse: ergo ante quodlibet mutatum esse procedit moueri; quod autem ante quodlibet moueri procedat mutatum esse probatur, quia non datur primum moueri: sed quodlibet moueri præsupponit aliud prius, quam diuisibilis in infinitum, & nulla est pars motus, ita minima, quin ante illam sit alia prior: sed ubi est motus necesse est esse mutatum esse, neque ob id sequitur motum non cepisse, nec habere principium, quia sicut infinita linea duobus punctis dare quodlibet punctum est linea, ante quamlibet partem lineæ est punctum; si per partes proportionales procedamus, ita in motu datus duo indiuisibilia, quibus motus clauditur in quo ante quodlibet moueri sit mutatum esse, & e contra: & tamen est differentia, quod indiuisibile in initium lineæ dicitur punctum, sicut terminatum est in initium, seu continuatum: at vero indiuisibile in initium motus non dicitur mutatum esse, quia non præsupponit moueri: tamen cum inter vtrumque indiuisibile sint infinitæ partes actu non est mirum, ut deus processus in infinitum per partes proportionales numerando, neque ob id mo

us infinitus est, quia partes, quae infinitum in actu constituere debent oportet, ut sint aliquotae aequales, & non communicantes.

ARTICVLVS. III.

Utrum quies habeat esse in instanti, & quomodo?

Pro cuius intelligentia aduertendum est, quod cum quies sit carentia motus in illo, quod non mouetur potest dupliciter summi negatiue, & priuatiue sumpta solum dicit carentiam motus: priuatiue vero addit aptitudinem in subiecto, quod aptum est moueri: Certum ergo est, quod quies habere esse in instanti, quia in quolibet instanti negatiuo motus est sine aptitudine cum motus in instanti esse non potest, de quiete autem priuatiua procedit quaestio, haec autem est duplex, alia est priuatio motus proprie dictum: alia est priuatio mutationis, quae dicitur motus lata significatione.

Hoc supposito sit conclusio, quamuis quies, quae est priuatio mutationis possit esse in instanti: quies vero quae est priuatio motus proprie dicti nequit esse in instanti: sed in tempore est: ne vero ratio aut huiusmodi conclusionis est, quoniam quies priuatiua nihil aliud est, quam priuatio, motus in subiecto apto nato: sed in instanti subiectum aptum est mutari motu proprie dicto: sed in tempore cum mutatio possit esse in instanti: motus vero successiuus est exentur: ergo quies, quae est priuatio motus non potest esse in instanti: quae vero est priuatio mutationis in instanti esse potest. Vnde sequitur, quod quies illa quae priuatio motus est cum in tempore sit incipit, & definit sicut motus ipse, scilicet per ultimum non esse, & per primum non esse.

Contra conclusionem est argumentum, in instanti ininitiatiuo motus quo non est motus: sed immediate post illud

erit quiescit mobile: ergo in instanti est quies. Antecedens probatur, quia tunc aliquid quiescit quando similiter se habet nunc, & prius: sed in illo instanti eodem modo mobile se habet, sicut prius: imò in quolibet instanti priori: ergo tunc quiescit. Res. negando antecedens, quia in illo instanti cum motus esse non possit nec quies priuatiua similiter erit, quia priuatio tamen adest subiecto quando, & quo tempore subiectum est aptum habere habitum in illo latum caret, & tunc verum est nullum esse medium inter priuationem, & habitum: sed ne verò alterum debet esse in esse subiecto, sicut inter cecum, & videns non datur medium in subiecto capaci, & apto habere visum, quando vero subiecto non est aptato simpliciter, aut saltem pro illo tempore, tunc inest inter priuationem, & habitum ut videre velut in lapide, qui nec est videns, nec cecus: sed non videns, aut in cantulis ante, nonum. Diem, qui nec sunt caeci nec videtes ita mobile in instanti illo cum nullo modo aptum sit moueri, nec quiescit quiete priuatiua, nec mouetur, sed solum dicitur quiescere quiete negatiua, quia scilicet non mouetur. Ad probationem Resp. quod illa definitio quiescentis, sic est intelligenda, quiescere est similiter se habere nunc idem in hac parte temporis, & prius idem in prior parte temporis, & definitio eius, quod mouetur: sic etiam debet intelligi illud mouetur, quod aliter se habet nunc idem in hac parte temporis, & prius idem in prioritate temporis praesentis. Quare cum instans non sit pars temporis, nunc verum est dicere in instanti, quod mobile se habet in illo similiter, ac prius ut docuit Arist. cap. 4. ex cuius doctrina, quae diximus facile colligitur. Contra eandem conclusionem, quando mobile non mouetur quiescit: sed in instanti in termino a quo quando non est motus mobile non mouetur: ergo in illo instanti quiescit: quies ergo erit in instanti. Respondetur distinguendo consequens, quia si loquitur de quiete priuatiua fallum dicit: si vero loquitur

Hb 4

de ne

de negatiua dicitur verum, quod est in instanti: sed hoc non est contra conclusionem.

Sed obieciēs primo, quod propria priuatio motus, siue quies priuatiua, est carentia in subiecto apto moueri: imo incipienti moueri: ergo crescit quies priuatiua. Resp. negando consequentiam, quia non sufficit vt sit quies priuatiua, quod sit carentia in subiecto apto moueri: sed debet in illa mensura in qua mobile potest habere motum; & quia in illo instanti nō potest illum habere: hinc est, quod illa quies, non sit priuatiua: sed negatiua; sicut quamuis carentia visus in catulo ante nonum diem sit carentia in subiecto apto post nonum diem videre: sed quia non est in subiecto apto pro illa mensura non est propria priuatiua: sed negatio.

Sed obieciēs secūdo, id quod sit in rerum natura, sit ex sua priuatione immediate præcedenti in termino à quo: ergo iam illa quies non erit negatiua: sed priuatiua. Resp. quod motus non est, quod sit in rerum natura, vt quod: sed solus terminus ad quem, & ita sit per se ex sua priuatione, vt patet in albo, quod per se sit ex non albo in termino à quo: et vero motus non sit vt quod: sed est quedam via ad suum terminum, & ita sufficit, quod præsupponatur eius negatio in termino à quo.

Sed vltimo obieciēs, adhuc quies potest esse in instanti: ergo, &c. probat quiescere nihil aliud e, quam cessante motu permanere mobile in termino ad quē: sed cessante motu in eodē instanti mobile manet in termino ad quē: ergo in illo instanti ibi debet esse quies. Resp. quod nō sufficit prædicta permanētia nisi sit in illa mensura, qua mobile potest habere motum ad quietē priuatiuam, & quia in illo instanti in quo desinit motus nō potest mobile habere motum, sicut neque in instanti in termino à quo: hinc est, quod sicut illa quies termini à quo solū est negatiua illa, quæ est in instanti ter-

mini ad quem tūm sit negatiua. Vnde merito S. Tho. 1. 2. quæst. 13. art. 3. dicit, quod quando aliquod mobile mouetur loco caliter in omnibus induribilibus illius temporis est in loco non tamen dixit, quia sit in loco, quia ad quietem priuatiuam necessario sequitur tempus, quod ibi deficit.

ARTICVLVS. III.

Verūm quies incipiat, & de sinat esse, & quomodo?

Conclusio affirmatiua de quiete proprie dicta, quam quæst. 9. art. 4. & quæst. 11. artic. 3. diximus esse priuationem motus, quo receditur ab illa quiete, & ita sicut aliter locuti sumus de loco sumpto cū suis mutatis esse aliter sūpto sine illis, ita etiam aliter loquendū est de quiete sumpta cum suis quietis esse (vt ita loquar) aliter sumpta sine illis: quies ergo in calore, quæ est priuatio motus, quo receditur ab illo eodē calore imperfecte incipit fieri cū ipsa calefactione (vt docet Arist. supra) & omnino facta est in vltimo esse calefactionis: perfecte tamen, id est quatenus est quies in calore, vt calor distinguitur à calefactione, hoc pacto incipit post vltimum calefactum esse post quod est verum dicere subiectum incipere esse calidum, vt sic cum antea non esset calidum. Huiusmodi: ergo perfecta quies sumpta cum suis quietis esse in sua duratione intrinseca incipit per primum sui esse, & desinit per vltimum sui esse cum habeat suam durationem priuatiuam terminam, & finitam non minus, quam motus suam positiuam, & hoc pacto loquitur de quiete S. Tho. prima parte quæstione 13. cum docet dari vltimum quietum esse; tamen in ordine ad durationem extrinsecam mensurantē incipit, & desinit extrinseca, quia illa quies non est

est per se intentus sed per accidens subie-
citur. & ita illa duo mutata esse scilicet
primum. & ultimum esse intrinsecum
motus vsurpant sibi. vt mensuram di-
rectam ipsa nunc durationis extrinsecæ
sicut diximus de forma, quæ inducitur
respectu illi, quæ expellitur: illa enim
in duratione extrinsecæ incipit per pri-
mum sui esse: hæc vero desinit per pri-
mum non esse. In ultimo ergo motus,
qui præcessit in illam quietem dicemus
nunc non est, quies perfecta: sed imme-
diare post hoc erit, & in primo esse mo-
tus, qui est post illam quietem erit. verū
dubitare, nunc non est quies, & immedia-
te ante hoc erat. Obijcies motus est prop-
ter quietem (vt dixi quæst. 1. art. 2.) ergo
potius quies iure suo vendicat sibi me-
suram, & intrinsecam durationem. Res-
pondeo motum non esse propter quie-
tem formaliter, id est propter illam pri-
uationem: sed propter terminum cui est
adiuncta illa quies. Obijcies secundo,
saltem duratio illius, priuationis com-
mittatur durationem termini, vt sic. Res-
pondeo ita est, tamen duratio termini,
vt sic est tempus discretum: duratio ve-
ro quietis est æqualis continuum, licet
priuationem, & ita non oportet loqui eo-
dem modo de vtriusque inceptione, & de-
sitione. Conclusio est contra Vall. vlti-
mo docet quietem incipere, ac desinere
extrinsecæ. Probat ipse. 6. Phyl. quæst.
46. nam quies non potest esse in instan-
ti cum sit priuatio motus, vt ait Aristot.
ergo tunc aliquid quiescit, quando aptum
est moueri: sed non est aptum moueri in
instanti, ergo. Præterea confirmatur,
quia hæc ratio conuenit inter omnes
saltem quietem non incipere per primum
sui esse: sed tam verum est quod res non
moueatur in primo non esse motus, si-
cut in ultimo esse eiusdem motus: er-
go. Sed hæc ratio tantum probat, quod
hæc quies, vt opponitur motui sumpto
sine suis mutatis esse non possit incipe-
re, aut desinere intrinsecæ, sicut nec ipse
motus ita sumptus si verò loquamur de

quiete improprie, id est de cessatione mo-
tus, qui erat perfectio ad illam quietem,
& loquendo de illo motu, vt includit mu-
tatum esse talis quies non habet primum
quietem esse, nec intrinsecum, quia mo-
tus secundum intrinsecam durationem
desinit per ultimum sui esse, & ita non re-
liquit locum, vt ipsum mobile: aptum sit
vt post aliud ultimum mutatum esse ha-
beat aliquid aliud mutatum esse, neque
continuationem, neque terminationem mo-
tus cuiuslibet speciei cum illo: tamen ap-
tum vice ultimi mutati esse terminationi
habere mutatum esse continuationem,
& immediate post habere motum: par-
tiallem continuationem cum præcedenti.
Vnde finito motu substantialiter incipit
cessare ab illo non per primum esse: sed
per ultimum non esse. Nam post ultimum
mutatum esse (vt dixi) non manet subie-
ctum tum aptitudinis ad aliud, similiter
postquam per aliquod tempus mobile
quiescit à tali motu, si iterum moueatur
simili motu talis quies desinet esse, non
per ultimum sui esse: sed per primum non
esse illius quietis perfectæ, quia mobile
habens primum mutatum esse non fuit
aptum immediate antea habere muta-
tum esse talis motus: sed tempore præce-
denti quiescit à motu & nunc primum non
quiescit: sed mouetur per primum mu-
tatum esse.

Sed esse contradictoria quies non est
terminus primarius ad quem motus: er-
go non potest incipere in instanti, tenet
consequentia, quia terminus primarius
ad quem motus habet esse in instanti
sed terminus secundarius est immedia-
tus per maiorem: ergo non potest habere ef-
fe in instanti, quia duo instantia non pos-
sunt esse immediata. Pro solutione ad-
uertendum quod quies ex dictis forma-
liter est priuatio illius motus, quo rece-
ditur ab aliquo termino in quo quiesce-
bat. Vnde quies in albo est priuatio de ni-
grationis quo receditur ab illa albedine
& quies in nigro est priuatio motus de
albedine quo receditur ab illa nigre-

ordine (ut dictū est supra) quæ priuatio motus de albatōnis. v.g. datur etiam dum aliquod sit nigrum, quia licet dum ita sit nigrum nō possit fieri album in se huius composito: posset tamen in sensu diuiso, & hoc sufficit, ut dicatur priuatis alias, nec animal esset priuatum potentia visu dum est cecum, quia dum est cecum in sensu composito non potest habere potentiam visuam. Respondes, ergo quæres non esse terminum primarium motus quod iur ad talem terminum: est tamen terminus secundarius consequens ad hoc, quod est fieri, aut factum fuisse priuatum fuisse motu de migratione, & nigredine corrumpente albe factionem, seu albedinem, & huiusmodi quietem esse terminum secundarium significat Aristoteles illo cap. 6. tex. 34. dicens motus in ipsum in quo statur perfectio potius est ad quietem, quam aliquod contrarium quietis, quomodo autem opponantur motus, & quietes dictum est supra alia, quæ possent dici de termino seu quiete facile ex his, quæ de motu diximus intelliguntur: proportionaliter enim de motu, ac eius termino, seu quiete loquendū est v.g. ut docet Arist. 3. de celo. 2. sicut motus alius est violentus alius est naturalis. sic & quies, & res illic videntur quod viscerantur, & iidem secundum naturā manent quo, & secundum naturam fecerantur, licet iuxta supradicta quies violenta potius esset appellanda in quies seu inquietudo: hæc appellatur quies respectu motus quo prius, siue ille violentus sit siue naturalis. Per quod patet ad argumentum illi omni duo termini primarius, & secundarius simul sunt in vno instanti tempore, licet in duobus naturæ.

ARTICVLVS V.
Si res permanentes incipiāt esse, & quomodo?

RES permanentes dupliciter incipere possunt ex natura sua. Vno modo per creationem. Alio modo per generationem. Similiter dupliciter possunt desinere. Vno modo per anihilationem. Alio modo per corruptionem. His suppositis questio hæc absoluta est quibusdam conclusionibus. Prima est, quæ suapte natura aliter fieri non possunt quam per creationem, nec desinere nisi per anihilationem, sicut Angelus, & reliqua ingenerabilia, & incorruptibilia incipiunt per modum intrinsecum: sed per primum sui esse, & desinunt si desinitus essent per primum non esse. Primum horum prob. quia creatio per quam sunt res istæ instantaneæ sunt: ergo quæ per illa sunt incipiunt, sicut ipsa creatio per primum esse. Secundum probatur nam ista anihilarentur per subtractionem concursus diuini, quo conferuantur: sed iste concursus in instanti subtraheretur: ergo illa desinere per instantaneam delitionem, id est per primum non esse.

Sed quæres, an saltem Angelus de potentia absoluta possit incipere per vltimum non esse, & desinere per vltimum esse, absq; implicatione contradictionis. Resp. quod in primis implicat contradictionem incipere per vltimum nō esse, quia scilicet sic inciperet sequeretur, quod creatio esset maratio successiua, quod tamen repugnat quia nulla actio potest habere partes terminus ad quem sit partibilis: sed omnino indurabilis: ergo esse creatio diuisibilis esse potest. Cōfir. quia quod incipit non esse, incipit in tempore: quod autem incipit in tempore, incipit per partes: sed angelus nō habet partes: ergo non potest incipere per vltimum non esse in quo est deceptus. Scorus hoc lib. 9. 3. Ad. 2. Res. non repugnat ut Angelus desinat per vltimū sui esse, diuina potentia: atq; ideo quod in eodem instanti creatur, & anihilatur. Et prob. primo sic, indurabilia non requirunt neque vltimū desinat per primum non

non esse, si quidem indivisibilia successi-
ue cum desinit per ultimum esse, & ge-
neratio instanti nec ergo. & Angelus quan-
tum vis indivisibilis potest desinare per
ultimum sui esse. Secundo successiva de-
sinunt per primum non esse, ergo con-
tra indivisibilia possunt desinare per ul-
timum esse in quo deceptus est Vallesius.
Controuer, 16. existimans hoc esse im-
possibile.

Sed obijcit Vallesius, quod desinit per ul-
timum sui esse, desinit successiue, sed
quod annihilatur cum sit prorsus indivi-
sibile desinit in instanti ergo desinit non
per ultimum esse: sed per primum non
esse. Resp. quod quamuis desinit per ul-
timum esse non totaliter: sed vt tantum suc-
cessiue desinat, & non in instanti, quia
desinit per partes: tamen quod desinit ef-
se totaliter simul desinit esse in instanti:
si tamen Deus annihilaret, per ultimum
sui esse in instanti illud desinere, to-
taliter, & non successiue: quamuis de-
sineret in tempore negatiue: Angelus
hoc est non esse angelus quia diuisibile est,
quo ad durationem in tempore desineret.

Sed dices: ergo si Angelus desinat in
instanti, & per ultimum sui esse: sequitur
quod simul sit, & non sit hoc autem im-
plicat: ergo & illud. Sequellam prob. quā-
do Angelus desinit est desinitio: ergo & ter-
minus desinitiois cū actio. & terminus
sua in eodē instanti: sed terminus ad quem
desinitiois est non esse Angelus: nec quā-
do desinit non est Angelus, ex alia parte
est, quia quod desinit, per ultimum est non
esse, & immediate post hoc non est: ergo
simul est, & non est. Resp. quod quando
Angelus desinit sic desinitio: sed erit tem-
pore immediato post illud instans in quo
erit non esse Angelus: quod terminus de-
sinitiois est: tamen tunc ultimum non est
desinitiois, sicut quando incipit motus,
non est motus: sed est tempore immediato
post illud instans in quo erit terminus
motus: sicut ergo fieri potest, vt aliquid
incipiat esse instanti, & tū sit in tempore,
& in tempore habeat esse, vt viuo, aut lu-

minatio, sic etiā fieri potest, vt aliquid de-
sinat esse in instanti, & tamen habeat non ef-
se in tempore: quia ratione scilicet, quod
desinit per ultimum esse: quibusdam vero
placet, quod desinat in instanti temporis:
sequens non determinate: sed vagē, sed
hoc non placet, sicut non fieri, & esse cer-
tam mensurā, & determinatā habere, sic
etiā desinere, & non esse certam, & non
vagam mensuram debet habere, dicitur
Angelus desinare in tempore, non posi-
tiue, quia per partes desinat: sed nega-
tiue, quia non esse eius in tempore est.

Secunda conclusio, quę suapte natura
per generationem incipit, siue viuenti-
am hnt, aut viuentē decidat, vt cada-
uer incipiat per primum sui esse: si ve-
ro sit inanimata per se incipiant per
ultimum non esse. Prima pars huius co-
clusionis prob. quia viuentia minimum
habent, atq; nec non generantur quo-
visque disposita sit materia inserta, &
determinata quantitate: sed vltima dis-
positio incipit esse in tanta, & deter-
minata quantitate in instanti: ergo vi-
uentia incipiunt esse in instanti illo,
quo sunt, atque per primum sui esse. Mi-
norem prob. quia vltima dispositio in-
cipit esse indeterminata quantitate,
quando finitur motus, quę est prębia
dispositio ad generationem, sed ille
motus desinit per primum non esse
ergo primum non esse motus est pri-
mum esse vltimę dispositionis, & per-
consequens esse viuentis, & idem co-
secundum est de accidentibus: permanen-
tibus aique simul produciuntur, cum
ipsa substantia, eadem similiter ra-
tio est de nonnullis substantijs in-
animatis, de illis nempe, quę inci-
piunt per desinitioem viuentis, vt ca-
dauer nam cum forma cadaueris in-
troducatur in tota materia, quę pri-
us erat viuentis, & generetur ad de-
sinitioem viuentium, quę vt vide-
timus desinunt per primum non ef-
se, hinc est vt illud incipiat per
primum sui esse, & minimum ha-
beat

habeat non ex natura sua : sed per accidens ; & idēd non tamen interdictum ; est in conclusione si viuentia sint ; aut si viuentia immediate decidat , vt cadauer , quod immediate decidit a viuentē. Altera vtriusque conclusiois , quod scilicet iouantur incipiant per vltimum non esse , quæ non generantur ex materia viuentium ; quia huiusmodi substantiæ non habet minimum in sua generatione (vt diximus 2. *Physicorum*) cum possit in minori , & minori materia , & quantitate introduci forma illorum : ergo sicut in dispositione : præbia ratio per vltimum non esse , sic etiam gratia : tamen non habeat vnde sit indiuisibilis : sed successiua , & diuisibilis incipit necessario per vltimum non esse .

Sed dices contra primam partem , viuentis , & accidentis , quæ cum illis componuntur habent esse in tempore diuisibile : ergo incipiunt per vltimum non esse . Respondetur nullam esse consequentiam : quædam enim subito tempore adæquate , quia tempore mensurantur esse indiuisibilia sint , vt motus incipiunt per vltimum non esse : tamen quædam sunt in adæquate , quod non tempore : sed instanti , temporis mensuratur , qualiter sunt viuentia in tempore per primum esse incipiunt .

Sed dices secundo , accidentia spiritalia non habent minimum , vt habitus , & virtutes : ergo saltem hæc incipiunt per vltimum non esse . Resp. negando consequentiam ; nam quamuis accidentia corporalia , quæ non habent minimum incipiunt per vltimum non esse , si cum resistentiæ contrarij producantur : non tamen spiritalia . Cuius ratio est , quia corporalia producantur per applicationem agentis ad passum diuisibile , æque idēd per partes inter quas cum nulla sit determinate prima , non datur primum esse illorum accidentium , at vero spiritalia producantur in subiecto , quod non habet partes , & per actionem , quæ est tota simul , & idēd incipiunt per pri-

imum sui esse , & quamuis partes intentionis habeat forma , atque idēd possit in minori , & minori intentione produci , pro mensura agentis : tamen tota in instanti producit , vt pars de lumine , quod cum sine existentia producat in diephano , incipit in instanti , & per primum sui esse in quantumque intentione producat pro mensura virtutis luminis .

Sed dices contra secundam partem conclusionis , omni substantia incipit esse cum vltima dispositione : sed vltima dispositio semper incipit in instanti , quia vltima dispositio incipit esse , cum motus definit : motus autem definit esse in instanti : ergo vltima dispositio incipit esse in instanti . Respondetur , quod vltima dispositio non incipit ad definitionem motus , nisi quando incipit in tanta quantitate , & determinata : quando vero incipit esse absolute non definit motus : sed potius incipit esse intensus , & idēd forma substantialis non incipit esse in instanti , absolute loquendo : sed in certa , & determinata quantitate : tamen sicut non datur primum esse caloris , vt 18. absolute ita nec primum esse ignis : sed vtrumque datur vltimum non esse (sed de hoc plura diximus , 1. *Physicorum* cæ de maximo , & minimo agentis .)

Tertia conclusio , quoties aliqua substantia definitur inceptionem alterius , quæ incipit per primum sui esse , tunc illa , quæ definit , definit per primum non esse , ita quod vtrumque , & idēd in instanti sit primum eius , quæ incipit , & primum non esse eius , quæ definit . Prob. consequentiam sic , quia secus , vel daretur materia sine forma , vel duæ formæ in eadem materia . Quod sic patet , nam in hoc instanti , quod primum esse viuatis . v.g. hominis est primum non esse embrionis , vel non , si primum habemus intentum , si secundum , aut ergo non esse embrionis : processu hoc instanti , vel sequitur illud , si præcessit : ergo aliquo tempore est materia sine forma embrionis , & hominis

Ne sequitur ergo in eodem instanti est materia cum forma embryonis, & hominis. Et si dicas, quod non esse embryo nisi sit in instanti, quod immediate præcessit materis initiatiuum hominis, & ita nunquam dabitur materia sine forma, hoc fieri non potest, quia duo instantia non possunt esse immediata: si ergo definit esse embryo ante inceptionem hominis non in instanti immediato, sed in tempore definit. Vnde necesse est aliquo tempore esse materiã sine forma.

Quarta conclusio si subtilitã definat simul cum incipit, altera per vltimum non esse, tunc definitio illa est per vltimũ esse. Proba. quia aliãs dabitur materia sine forma: sed duæ formæ simul in eadem materia, nam si. v. g. ignis incipiat per vltimum nõ esse lignum definit per vltimum esse, aut secus si in primũ Deº conclusio est vera. Si secundũ, ita quod definiat per primum nõ esse, est ante hoc instans innitiatiuum ignis, scilicet post si ante materia datur sine forma, quia in instanti innitiatiuum non dum est forma ignis in materia ligni, sed immediate post illud erit, nec etiã est forma ligni, quia per se præcessit non esse ligni ante hoc instans, ergo in illo instanti nulla forma est in materia. Si autem dicas, quod primum nõ esse ligni est post hoc instans innitiatiuum ignis, tunc sequitur alterum inconueniens, quod duæ formæ sint simul in eadem materia, quia post hoc instans immediate, erit tempus: ergo iam pro aliquo tempore erunt simul forma ligni, & ignis in eadem materia, quia duo instantia non possunt esse immediata. Dicendum ergo est, quod vltimum non esse, eius quod incipit stat simul cum vltimo esse, eius quod definit. Vnde semper, quod definit aliquid ad inceptionem alterius, quod incipit per vltimum non esse, nõ definit illud tale simpliciter sed secundum quid, scilicet ut tantũ, sicut ignis incipit esse absolute, & lignum definit esse tantum quantum antea erat, & hoc ipsum, quod

dictum est. His duabus conclusionibus de definitione substantiæ intelligendum est de definitione accidentium, quæ definiunt cum inceptione aliorũ. Nam quando vnum incipit per primum sui esse alterum definit per primum non esse: sed iste modus incipiendi ac definendi accidentibus non conuenit per se: sed per accidens, quando autem alterum incipit per vltimum non esse: alterum definit per vltimum esse, quia quantum de vno acquiritur, tantum de alio deperditur: & sic sibi correspondent inceptione, & definitione, quod illis conuenit per se.

Sed quæret aliquis quomodo lumen definat, quod definit sine productione alterius qualitatis. Responderetur quod duobus modis potest definire. Vnomo do ad definitionem sub luminosi, scilicet illuminati, & ita definit per primum nõ esse, si subiectum sic definit, vel per vltimum esse quomodo subiectum desinorit alio modo ad absentiam conferuatis & ita definit per primum non esse, quia luminosum sic absens per materiam localem, ita quod primum non esse innotus est primum esse absentiae: ergo illud instans, quod est primum in quo luminosum est absens erit primum, in quo non est lumen immediõ, & ita illud lumen definit per primum non esse.

Vltima conclusio indiuisibilia permanentium, quæ sic exprimus calor, ut quatuor, vel ut sex quatuor, ut tantum incipiunt, & desinunt per terminos intrinsecos scilicet per primum esse & vltimum esse patet, quia si per extrinsecos inciperent, vel per vltimum non esse cum immediate post illud instans sequatur pars temporis, sequeretur, quod indiuisibilibus spatiij, & reliquorum responderent non indiuisibilia temporis, ut dicit Aristoteles: sed partes temporis, & similiter si desinere per primum nõ esse cum immediate ante illud facit pars temporis sequitur tunc idem incõueniens, tunc etiã quod mobile est in indiuisibilibus spatiij quiescere, atq; adeo

idē motum multis quietibus interrūpi, quod tamen est falsum.

Sed quæres vltimo, cum motus, & tempus, & successiua omnia diuersimodo incipiant ab illo, quo permanentia viuētia incipiunt, & merito cum sint diuersæ naturæ: habeant tamen eundē modum definiendi, scilicet per primum non esse. Responderetur rationem huius esse, quia diuersum modum habent essendi: eundem tamen non essendi quod ut plinius intelligamus aduertendum est inter modos incipiendi extrinsecum qui est per vltimum non esse diuisibile, & temporaneum esse: intrinsecum vero qui est in primum esse instantaneum, & indiuisibile. Cuius ratio est, quia cum inceptio sit via ad esse temporanea, vel instantanea erit si primum quo res est, sit instans, vel pars temporis, & idē inceptio per vltimum non esse temporanea, est quia res, quæ hoc modo incipit prima est in tempore sequenti, & post illud instans in quo vltimo non est, & quia successiua, vel quæ cum his sunt sunt in tempore, idē incipiunt per inceptionem temporaneam: inceptio autem per primum esse instantanea est, quia res primo incipiens est in instanti, & quia viuētia, vel quæ cum his producantur, aut habent esse indiuisibile sunt indiuisibilia, & in instanti cum primum sunt, idē incipiunt per instantaneam inceptionem. Deinde inter definiendi modos contra accidit, quia intrinsecus, qui est per vltimum esse temporaneus. Et eius ratio est, quia cum definitio sit via ad non esse temporanea, vel instantanea erit si primum quo res nō est, sit instans, vel pars temporis. Quare definitio per vltimum esse temporanea est, quia res sic desinens primo non est in parte temporis subsequenti vltimum instans, in quo est definitio, aut per primum non esse instantanea est, quia res quæ hoc modo definit primo non est in instanti temporis, & quia res successiua & viuētia hoc habent, quod primo non sunt in

instanti, idē desinunt per definitionem, instantaneam nempe per primum non esse.

ARTICVLVS. VI. & vltimus.

Vtrū indiuisibile possit per se moueri, & quomodo?

Pro cuius expositione aduertendum est summi indiuisibile dupliciter. Vno modo pro substantia spiritali, qualis est Angelus & de hoc indiuisibile nō procedit quæstio, quia quamuis moueri possit: non tamen motu physico de quo nunc loquimur. Aliud est indiuisibile, quod habet positionem in continuo, ut punctum linea, & superficies: de his ergo procedit quæstio, an sibi essent separata à suis continuis moueri possint, quia dum non sunt separata certum est per se moueri, dum non separantur à suo toto: sed cum motus triplex sit augmentationis, alterationis, & localis: certum etiam est indiuisibile separatim motu augmentationis non moueri. Nā quod augetur, & minuitur debet esse quantū & extensum indiuisibile, præcipue punctum non est extensum: ergo hoc indiuisibile sic moueri nequit solum: ergo de motu locali de quo loquitur hic Arist. cap. 10. cum dicit indiuisibile non posse moueri: de motu vero alterationis in fine quæstio est aliquid dicemus.

In qua quæstione prima sententia est Scoti in 2. dist. 2. q. 9. ad tertium Valles. controuersia. 34. ad. 4. afferentium indiuisibilia posse per se moueri motu continuo, mouentur autem ad id afferentū his rationibus. Primo, si esset aliquid punctum iuxta centrum non repugnat diuina potentia poni iuxta cælum: sed non posset poni nisi motū localem: ergo moueri posset.

Secundū

Secundo, si daretur aliquod corpus perfecte planum, & aliud perfecte sphericum, quod moueretur supra illud: tunc ista duo corpora solum se tangerent in puncto indivisibili: ergo sicut corpus illud sphericum mouetur per planum, quod tangit in puncto, sic etiam posset moueri punctum si esset per se separatum. Et confir. nam si ex eo quod per se mouetur indivisibile esset separatum, sequeretur spatium constare ex indivisibilibus: ergo cum hoc inconueniens sequatur: ex eo quod per accidens moueatur ad motum sphericum per planum, nec per accidens moueri posset: sed hoc non sequitur tale inconueniens: ergo neque ex illo. Tertio, quamuis doceant *Maister Mancius* vestigio puncti continue moti fieri lineam: non tamen sequitur lineam constare punctis ergo neque ex hoc sequitur ex eo, quod punctum separatum moueretur per se in linea. Vnde isti dicunt solum negare Aristotelem in presenti indivisibile non moueri per se in continuo habente continuitatem causatam a diuisibilitate spatij.

Opposita vero sententia, quod indivisibile separatum per se moueri non possit, aperte est Aristotelis cap. 2. quum oēs expositores recipiunt Alexander, Asphasius, Simplicius, Themistius, Albertus 9. Th. a nobis quoque similiter recipienda est propter rationem Aristotelis, quae valitissimae sunt. Prima est, omne mobile dum mouetur, nec est inter terminos, nec in termino ad quem: sed indivisibile non habet partes: ergo non potest per se moueri. Antecedens patet, quia quod est in termino a quo non dum motum est in termino vero ad quem non mouetur: sed iam motum est secundo, quod mouetur ad maius, necessario prius mouetur per sibi aequale, vel per minus cum minori erit in aequali transiitque per sibi aequale: sed hoc similiter est indivisibile: ergo cum in motu suo semper adhaeret alijs atque alijs indivisibilibus, hoc tale indivisibile sequitur spatium,

quod continuum est constare indivisibilibus immediatis. Tertio, quia si per aliquod tempus aliquid spatij transiit in nullo tempore spatij, transibit: sed aequale spatium est indivisibile ergo iam minus indivisibile diuideretur, quod cum sit impossibile dicendum est indivisibile nullo modo posse moueri per se sed per accidens, sicut quod est innauis ad motum illius. Quarto si indivisibile moueretur per magnitudinem sequitur moueri, quod illa constat punctis, punctaque omnia numerantur, quae sunt in spatio, quod est impossibile. Sequellam proba. nam si (verbi gratia) punctum. B. mouetur per lineam, usque ad punctum. A. immediate post hoc erit in alio puncto. B. quod sit continuum cum. A. quia ubi est motus, est continuum, spatium debet esse continuum: cum ergo immediate post hoc non possit esse in spatio diuisibili, quia indivisibile non potest occupare spatium diuisibile, sequitur quod immediate post hoc sit in alio puncto, & per consequens continuum constabit indivisibilibus immediatis.

Sed dices, cum mouetur aliqua magnitudo diuisibilis non enumerantur omnia puncta: ergo ne quando mouetur ipsum punctum sensum separatum, patet consequentia, quia etiam dum mouetur magnitudo mouetur puncta, quae sunt in illo. Respondeo longe disparatam esse rationem, quia cum mouetur magnitudo non mouentur puncta per se: sed per accidens: at motus magnitudinis in quo sunt, & ideo tunc non enumerantur omnia puncta, quia in spatio per quod fit motus solum numerantur partes aequales mobili, quae per se operetur, id est mouetur punctum autem separatim moueretur per se, & ideo numerantur omnia puncta (& haec esse rationem diximus supra) Quare cum mouetur aliquod corpus non enumerantur omnes partes proportionales spatij, quia partes illae non sunt aequales mobili, quod mouetur per se cum hoc semper sit aliquota & determinata magnitudinis, & hinc est, quod quamuis

quamuis partes proportionales sint in-
finitæ mobile potest moueri illas: per
transire per accideus, & non per se illas
per transire in aliqua magnitudine. &
determinata, & illas non enumerat.

Vnde ad argumenta in oppositum
Respondendi poterit. Ad primum, quod si
aliquid in diuisibile esset iuxta cœtrum
posset Deus illud destruere, & iterum
reproducere iuxta cœtrum. & hoc mo-
do, ut esset in cœlo: non tamen per mo-
tum localem continuū: si autem mu-
tatione discreta, & instantanea indiui-
sibile illud per puncta spatij ferretur nū-
quam proueniret ad extremū cum in-
finita illi essent per currenda.

Ad secundum, quod difficile est va-
riæ adhibentur solutiones: sed omisis
alijs, pro vera solutione aduertendum
est, quod duobus modis possumus intel-
ligere corpus sphericum moueri. Vno
modo per motum rationis. Alio modo
si terminatur super planum semper tan-
gens in puncto: si primo modo mouea-
tur, dicendum est, quod dum mouetur
sphericum non tangit spatium in pun-
cto: sed in parte diuisibili, quamuis non
quoties sphericum perfectum quies-
cit in plano, aut mouetur circa illud
discrete semper tangat illud in pun-
cto tantum: tamen quando mouetur
continuum: nō item, si enim rotat eam
non in puncto: sed in linea, quæ sequi-
tur immediate post punctum mouetur,
& tangit cum certum sit post punctum
non posse sequi aliud punctum: sed par-
tes lineæ. Cuius ratio est, quia motus
ille fit in tempore, & in qualibet par-
te temporis: mobile autem successiue
tangit partes illas spatij, quia cum con-
tinuè moueatur post punctum non pun-
ctum sequitur: sed pars diuisibilis, quam
tangit in tempore, quamuis in quoli-
bet instanti, tangat in puncto, & ideo
non enumerantur omnia puncta: sed
partes diuisibiles æquales longitudine,
& latitudine corporis spherici sū illam
partem, quæ tangit, spatium successiue,

& continue dum mouetur: si vero se-
cundo modo moueatur difficiliorem
habent exitum, & ideo quidam illa ra-
tione negant moueri posse: sed tamen,
quamuis concedamus sic moueri nul-
lum sequitur inconueniens, quia quam-
uis idem punctum spherici corporis
tangat planum: semper tamen mobile
ipsum tangit spatium aliud sibi æquale
reale, vel imaginarium à quo circums-
cribitur, quando fit motus, & ideo non
enumerantur omnia puncta plani, per
quæ fit motus: sed omnes partes, quæ
sunt æqualis quantitatis mobilis, quod
per se mouetur in alio spatio, quod tan-
git, idem mobile: solum autem in mo-
tu enumerantur partes spatij æquales
mobili per se: non autem mobili per
accidens.

Quod si obijcias si mobile sphericū
tangit in puncto. A. immediate post hoc
tangit in alio puncto immediate: ergo
omnia puncta spatij enumerantur. Res-
pondetur negando antecedens: sed im-
mediate post hoc tangit in alio puncto
mediato, quasi per falsum. Cuius ratio
est, quia punctum hoc, quod tangit pla-
num mouetur per accidens, & ita non
tangit planum si sit iuxta exigentiam
eius, quod mouetur per se quoniam hoc,
quod mouetur per se immediate post
hoc erit in alia parte diuisibili versus
aliud spatium, quod tangit, ideo versus
planum tangit in alio puncto, quod cor-
respondet alteri parti, spatij circums-
cribentis, per quod mobile mouetur: &
tamen immediate post hoc non perue-
nit ad punctum immediatum: sed ad al-
liud mediatum, quæ solutio potest etiā
accomodari motui rationis secundum
quem etiam si concedamus, quod im-
mediate post hoc tangit in puncto pla-
num: non tamen in puncto immédia-
to: sed mediato non sequitur continuū
constare indiuisibilibus, planum scilicet
& eodem modo. Ad confirmationem
Respondetur negando paritatem ratio-
nis inter indiuisibile motum per se, &
per

per accidens, quia motum per se immediate tangerent indiuisibilia spatij: motum autem per accidens lineæ immediate post hoc sequentur, & ita tangit indiuisibile spatij per accidens, vt non tangat secundum punctum in parte lineæ, cum impossibile sit punctum tangere lineam: sed mediate tangat quasi per saltum puncta, quæ sunt, post partes lineæ: quæ motus sphericæ corporis non est continuus, ex eo quod fiat per planum: sed quoniam per corpus ambiens illud, vt per eum continue mouetur, quamuis per planum discrete puncta tangat, & hoc videtur mihi firmitus dici, tam in motu rotationis, quam in motu terminationis. Nam illud, quod diximus prima solutione cum mouetur rotando corpus sphericum, quod immediate post hoc tangit in parte diuisibili non videtur satis firmum, quia non est minus perfectum sphericum corpus, cum mouetur, quam quiescit: sed cum quiescit tangit in puncto: ergo cum mouetur impossibile est, tangere in parte: sed in puncto reuera tangit, sed nõ, in puncto immediato, sed mediato correspondente parti spatij ambiens, quod sphericum tangit, & ab illo continuus erit motus nõ à plano, cuius puncta quasi per saltum tangit.

Ad tertium respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam, quia illud solum dicunt Mathematici, vt naturam lineæ nobis explanet non tamen, quia illud realiter contingere possit. Quare cum motus ille, aut dictus sit imaginarius non sequitur quod moueri possit.

Ad calcem huius quæstionis est notandum vtrum omnia indiuisibilia, saltem motu alterationis moueri possint, nam videtur alicui, quod sic. Primo, quia ex eo quod omne agens prius agit in propinquum quàm distans: sed vltima superficies propinquior est agenti, quàm illius profunditas: ergo prius agit in vltimam superficiem, quam in profunditatem:

cum ergo illa sit indiuisibilis, sequitur quod prius agit in indiuisibile. Secundo, quia omne alterans cum sit, quoddam agens agit contractum passim: sed tangit passum, quia contractum sit secundum vltima illorum, quæ se tangunt: vltima autem sunt indiuisibilia: ergo agit, & alteratur ipsum indiuisibile. Verum tamen in hac re certum debet esse apud omnes, quod hæc indiuisibilia possint alterari per accidens, simul dum alteratur magnitudo, in quæ sunt, quia alteratis, & motis, nobis alterantur, & mouentur omnia, quæ sunt in nobis, sicut: huiusmodi indiuisibilia, sunt in continuo: ergo alterato & moto continuo mouentur & alterantur: ergo hæc indiuisibilia, quæ sunt in continuo. Dubium tamen est an si separata darentur alterari possint in qua dubitatione dicendum est, quod si huiusmodi indiuisibilia essent separata, & relinquerentur propriæ eorum naturæ alterari non possint. Cuius ratio est, quia non est alterabile id, quod ex natura sua non est capax qualitatis, quæ est terminus alterationis, sed indiuisibilia ista non sunt capacia qualitatum, quæ sunt termini alterationis: ergo alterari non possent. Minor probatur, quia qualitas, quæ est terminus alterationis est qualitas corporalis: ergo ex natura sua pendet ex corpore habente trinam dimensionem, sed nullum istorum indiuisibilium est trina dimensione præditum: ergo nullum istorum est alterabile. Secundo, quia alteratio non à natura sua est dispositio ad formam substantialem, sed forma substantialis non est, nec esse potest, cum solum indiuisibilibus: sed cum trina dimensione, sed quamuis potentia diuina absque omni diuisione: tamen non potest esse longa substantia, & non lata, aut lata sine profunditate: ergo istæ dimensiones adiunctæ sunt in separabiles: ergo qualitas, quæ est terminus alterationis

nullo modo esse potest in his indiuisibilibus.

Unde ad rationes Respondetur ad primam, omne agens prius agit in propinquius quam in distans, quando propinquius sit capax talis actionis: quando vero non est capax non est verum, nam propinquior est Deus: & tamen non agit in Deum prius, quam in passum inter: cum indiuisibile non sit capax alterationis nihil probat argumentum. Ad secundum respondetur, quod quamuis necessario requiratur contactus agentis ad passum in aliquo indiuisibile, ut sit alteratio: non tamen sit tam secundum istud indiuisibile: sed ille contactus est conditio sine qua non sit alteratio per partes diuisibiles. Sed dices modo de facto colores sunt in sola superficie: ergo saltem superficies separata secundum colores posset alterari. Antecedens patet, quia color definitur ab Aristotele, quod sit extremitas percipitur in corpore terminato. Respondetur, quod quamuis color videatur in sola superficie reuera est in profunditate, quod ex eo constat, quod diuerso corpori in corpore in partibus diuisis color appareret. Definitur autem per superficiem, ut visibilis est, ut sic non est nisi in vltima superficie.

Dices secundo indiuisibilia alterantur per accidens: ergo similiter si essent separata posset alterari, patet consequentia, quia partes continui, quæ simul sunt in continuo per accidens alterantur cum sunt separata posset per se alterari. Respondetur longe disparatam esse rationem, nam ut docet Aristoteles quarto Physicorum text. 31. quæ mouentur per accidens sunt in duplici differentia: alia enim sic per accidens mouentur ut possint moueri per se, quales sunt partes mobiles, quæ cum sint tota quædam potentia possunt per se moueri, & in his subiektatur motus totius, & si non primo; sed per suum motum: illa vero si per accidens mouentur, ut

nullo modo possint moueri per se, qualiter mouentur accidentia, quæ mouentur subiectum cui in sunt, & in his quidem necessario subiektantur motus, & talia sunt indiuisibilia.

Si autem quæras, an saltem diuina potentia possint alterari in huiusmodi indiuisibilia separata: ad duo sunt in hac sententia probabiles inter Theologos: si enim cum quibusdam dicamus qualitates corporales non posse etiam diuina potentia separari à trina dimensionem, quamuis à substantia possint separari dicendum est indiuisibilia separata alterari non posse, quia non essent capacia qualitatis, quæ est terminus alterationis. Si vero cum alijs sentiamus, quorum sententias examinare non vacat has qualitates posse esse absq; omni quantitate dicendum est posse in solo puncto linea, & superficie, & per consequens hæc indiuisibilia diuina potentia alterari posse.

Q V A E S T I O, III. & vltima.

De naturalis entis termino, secundum quantitatem permanentem.

BX dictis, in explicatione literæ huius lib. & præfatione nostra ad illum planè constat, Philosophum, hic disputare de termino quantitatis successiuæ, id est de mensura entis naturalis inceptione, & definitione; quod ut efficeret, prius de inuisibilibus in comuni disseruit, & nos hac ratione, etiam hac secunda questione prius terminos quantitatis permanentis, disputamus, nam ut infra patebit questione tertia intelligibilis ab omnibus redduntur

finiunt

finisio quantitatis successiuæ, sine plena cognitione quantitatis permanentis terminum, quam ob rem hanc in partem in primo lib. huius, disputationem istam remissimus, cuius nunc memores tria videnda sunt. Primo de termino, viuentium quantitatis. Secundo de non viuentiũ. Tercio de accidentiũ limite.

ARTICVLVS. I.

Utrum uiuentia naturalia habeant terminos secundum maiorem, & minorem quantitatem.

IN præsentia de substantijs animatis uiuentium acturi primo notandũ est, quod in quantitate rerum naturalium quatuor terminos debemus cõsiderare, quos magnitudinis, & duos paruitatis quorum alter est intrinsecus: alter vero extrinsecus, & alios duos terminos paruitatis, quorum alter est intrinsecus alter vero extrinsecus: terminus intrinsecus magnitudinis est quantitas illa sub qua res potest conseruari, & tamen sub maiori non potest propter magnitudinẽ ut si datur quod summa quantitas sub qua homo potest conseruari sic duarum vltimarum quantitas illa a termino intrinseco magnitudinis, edicitur maximum quod sic, quia inter omnes quantitates sub quibus potest conseruari illa est maxima, terminus extrinsecus magnitudinis est quantitas illa sub qua res non potest conseruari, & sub maiori potest, & dicitur maximũ quod non, quia inter omnes quantitates sub quibus res non potest conseruari propter magnitudinem, illa est minima: terminus autem intrinsecus paruitatis est quantitas illa sub qua res potest conseruari, & sub maiori non potest, ut si demus quod minima quantitas in qua homo potest conseruari sit pedalis hæc

est terminus intrinsecus paruitatis, & dicitur minimum quod sic, quia inter omnes quantitates sub quibus homo potest conseruari hæc est minima: terminus vero extrinsecus paruitatis est quantitas illa sub qua res conseruari non potest, ut quælibet quantitas infra pedalem minor, terminus extrinsecus paruitatis hominis edicitur maximum quod non, quia inter omnes quantitates sub quibus res non potest conseruari illa est maxima, sunt itaque duo termini magnitudinis maximum quod sic & minimum quod nõ, maximum quod sic est terminus intrinsecus, minimum quod non, est terminus extrinsecus.

Similiter sunt duo termini paruitatis, minimum quod sic, quod est terminus intrinsecus illius, & maximum quod non, quod est terminus extrinsecus illius.

Secundo notandum est quod due sunt modi quibus res incipiunt, & desinunt esse quorum alij sunt intrinseci, alij vero extrinseci, terminus intrinsecus incipiendi est per primum sui esse, v. c. quando verũ est dicere de re aliqua, quod modo est, & immediate ante hoc tẽpus nõ fuit qualiter incipiunt esse uiuentia animalia, & instantaneæ mutationes ut sensatio & intellectio, & illuminatio, modus vero extrinsecus incipiendi est per vltimum sui non esse, quãdo. v. c. verũ est dicere de re aliqua modo non est, & immediate post hoc erit, & hoc modo incipit esse motus & tẽpus, & successiuæ omnia. Similiter sunt duo modi desiniendi alter intrinsecus: alter vero extrinsecus terminus intrinsecus desiniendi est per vltimum sui esse, ut quando verum est dicere de re aliqua modo est, & immediate post hoc tẽpus non erit, qualiter desinunt esse indiuisibilia tẽporis, & motus, & instans, & mutationes, modus vero extrinsecus desiniendi est per primum sui non esse quãdo est verũ dicere de re modo nõ est, & immediate ante hoc fuit qualiter desinunt esse cõtinaua pmanetia, &

II 2 success.

succē sūua, vt p̄cedēti quāstīōne la-
tius dictum est.

Hīs suppositis est esse vltimum, & ab
omnibus receptum, quod de facto, & de
potentiatur maximum, non solum
negatiue, quia non sit aliud maius: sed
etiā positiue scilicet, quod maius
sit omnibus quale est cælum Impireū,
quod est corporeum omnium cœlestiū
supremum, & omnibus corporibus infe-
rioribus maius, & in quacumque specie,
& minimū quāuis non sit nobis notū se-
cundo certum est etiā, quod si loqua-
mur per potentiam vniuersalem non
dicitur maximum, nec minimū, quia
Deus potest conseruare quālibet rem
sub quacumque quantitate, siue ma-
xima, siue minima, vel potius sine illa
quantitate sed quæstio est an secundū
ordinem, & discursum communem na-
turæ sit p̄fixus, & determinatus ter-
minus quantitatis viuētibz magni-
tudinis, & paruitatis, quam viuētia pos-
sint perungere, & eius fines transire mi-
nime queant.

In qua quæstione sic intellecta con-
ueniunt omnes videlicet quod ex na-
tura sua sit p̄fixus, & determinatus
gradus quantitatis quem viuētia per-
tingere possint, & eius fines excedere
non valeant quod probatur ex Aristotēle
vbi ait plantæ, & animalis limita-
tus terminus quantitatis, & quod non
dicitur minus minimus, & secundo li-
bro de Anima capite quarto ait om-
nium naturā constantium id est viuē-
tium certus est terminus augmenti, &
decrementi, & septimo Physicorum ca-
pite quarto dicit ciuitates habere cer-
tos & determinatos limites, & fines si-
cuti animalia viuētia & plantæ: ergo
ex sententia Aristotelis viuētia habēt
determinatam quantitatem.

Rationibus hoc ipsum suadet. Prima
quia viuētia sunt c̄therogenea id est
quorum partes non sunt eiusdem ratio-
nis cum toto, sed hæ partes non sunt
sub quacumque quantitate, quia nun-

quam videmus cypreso maiorem ho-
minem, nec formica minorem, nec ma-
num hominis vt mons magnam, nec vt
formica paruam atque ideo debent jesi-
se in determinata quantitate.

Secundo, quia instrumenta debent es-
se indeterminata, & proportionata quā-
titate, in ordine ad exercendas opera-
tiones: sed corpora viuētium sunt or-
gana, & instrumenta quibz medijs ani-
malia exercent suas operationes: ergo
debent habere determinatam quanti-
tatem minor probatur ex Aristotēle se-
cundo de Anima capite primo, vbi ait
anima est actus corporis organici, ma-
ior aperte constat, quia ad nauigandum
non vtimur naui cubita nec ligone tri-
ginta cubiti, vel cubitum: sed in pro-
portionata quantitate, & certa.

Tertia ratio, quia omnis modus est
causa augmenti in viuētibz est limita-
ta, & finita: ergo & ipsum augmen-
tum probant, quia causa instrumenta-
lis in viuētibz augmenti est calor na-
turalis, qui conuertit alimentum in sub-
stantiam aliti, & reparat partes deperdi-
tas, & hic est limitatus, & finitus, quia
quod magis reparat, eò debilior reddit,
& non tamen reparat quantum est de-
perditum: ergo cum hic sit limitatus e-
rit consequenter augmentum.

Et consequens, quia anima est finitæ
virtutis: ergo non potest actuare quod-
cumque corpus: sed illud tantum infor-
mabit, quod est iuxta naturam suæ per-
fectionis inductione. Hoc ipsum etiā
probatur, quia quod non est factū à na-
tura nunquā est visum credibile, & fa-
bile sed nunquā visum est homo cypreso
maior, nec formica minor: ergo viuē-
tia habent determinatam quantitatem
cuius fines excedere non possunt cum
inqualibet specie sit determinatus ter-
minus à natura.

Sed antequam hic discedamus obij-
ciet, aliquis detur minima quantitas
in quo forma plantæ possit conserua-
ri, & agens velit ibi introducere suam
formam

formam prius agit in partes propinquiores & remotiores quia viuens prius agit prius in propinquiorebus quam in posterioribus atque ideo forma plantæ conseruabitur in minori parte quam minima, & illa & consequenter, quia quantitas illa minima, & debilis in semper debilia, & ita nulla est assignabilis pars, quia non sit alia prior, & ita nulla est pars adeo propinqua agenti, quæ non sit alia prior, & ita non est determinatus animalis viuientium Resp. quod viuentia in via corruptionis, & in statu præter naturam non terminantur intrinsece, & extrinsece tantum, & ita forma plantæ poterat conseruari in minima parte, quam illa minima, quia quando agens ille introducit suam formam in partes quibus forma plantæ conseruatur, iam forma plantæ est in via corruptionis: sed tota quæstionis difficultas in hoc consistit, an si viuentia terminentur intrinsece aut extrinsece, quo ad paruitatem, & magnitudinem, quod est quærere vtrum terminentur per maximum, quod sic & per minimum quod sic, an per maximum quod non, aut per minimum quod non. In hac quæstione sic intellecta est duplex sententia. prima est Pauli Beneti quem sequitur Vallesius Controuersias, qui asserunt viuentia non terminari intrinsece per maximum, quod sic, & per minimum quod sic: sed extrinsece per maximum, quod non, & minimum quod non. Probant autem suam sententiam hac ratione, si viuentia terminantur intrinsece per maximum, quod sic, & minimum, quod sic: sequitur ergo, quod viuentia detinuit esse per vltimum suum esse, hoc autem est maximum absurdum in Philosophia, quia inde esset, quod materia esset informata simul, secundum formam, vel sine illa: ergo viuentia non terminantur intrinsece. Consequentia probatur, datur homo maximus in maiori quantitate, quæ possit conseruari, qui homo morsu pipere intumescat tumor ille incipit per vltimum sui non esse, quia incipit per motum: ergo verum est dicere tunc modo non est tumor, & immediate post hoc erit, & sequenter verum est dicere similiter modo non est, & quantitas causata per tumorem, & immediate post hoc erit: ergo verum etiam erit dicere modo est homo, & immediate post hoc non erit, quia immediate post hoc erit quantitas sub qua homo non potest conseruari atque ideo delincret homo per vltimum sui esse. Probatur vltima consequentia datur in viuenti minimum, quod sic, & illi minimo appliciter condensatiuum, condensatio incipit per vltimum sui non esse, quia incipit per motum: ergo tunc verum est dicere modo non est condensatio, & immediate post hoc erit: & consequenter verum est dicere modo non est quantitas condensata, vel causata per condensationem, & immediate post hoc erit per condensationem: ergo similiter erit verum dicere modo non est viuens, & immediate post hoc erit, quia erit minor, quæ non poterit conseruari, & ita viuens delinit esse per vltimum sui esse, quod est maxime absurdum in Physica vt dictum est.

Vallesius confirmat suam sententiam hac ratione datur homo maximus in summa magnitudine, quæ potest, & homo ille de summat alimentum tunc impossibile est, quod homo ille non augeatur, quia calor naturalis naturaliter agit in alimentum, & conuertit illud in substantiam animalis: ergo non datur maximum, quod sic in viuentibus aliis sum augmentatio incipit per vltimum non esse: ita aut verum sic dicere nunc non est augmentatio, & immediate post hoc erit sequeretur, quod viuens delincret esse per vltimum sui esse, quia verum est dicere modo est viuens, & immediate post hoc erit, quia erit quantitas in qua non possit conseruari.

Secunda sententia est Alex. Simpli. & S. Tho. asserentiū viuentia, & in via corruptionis terminari intrinsece quoad

magnitudinem per maximum quod sic, & quoad paruitatem per minimum quod sic, probant autem suam sententiam ex Arist. in hoc loco: ubi inquit animalis & plantæ, & similitum determinatas esse quantitates, & hoc ipsum inquit. 2. de anima cap. 4. & in hoc loco tex. 38. loquens de separatione, quæ est via corruptionis ait quod à minima carne non est separabilis alia caro: caro autem est animata: ergo Arist. sentit, quod in viuētibz deest minimum, quod sic.

Tertia sententia media via incidit, quam sequitur Ferra. quæst. 7. Sol. q. 4. & pater Tol. cum quibus sit nostra conclusio, viuētia in via generationis naturalis dispositionis, terminantur intrinsicè quoad magnitudinem per maximum quod sic, & quoad paruitatem per maximum quod non, minimum in quâ quod sic, & in via corruptionis, & qualiscumq; conseruationis præter statum naturalē terminantur intrinsicè quoad magnitudinem per minimum quod non, quoad paruitatem per maximum quod non.

Conclusio habet duas partes quarum prima pars scilicet, quod terminantur intrinsicè, scilicet viuētia si non terminentur ratione dicta sequeretur, quod inciperent per vltimum sui non esse, hoc est absurdum in Physica, quia omnis substantia saltem animata incipit per vltimum sui esse: ergo viuētia via generationis, & naturalis dispositionis terminantur ratione, dicta consequentia probatur, quia si deest minima quantitas in qua viuens non possit conseruari, vt quantitas continuo augeatur, nec vero deueniendum est ad aliquod viuens in quo viuens fiat in illa quantitate, per primū sui esse, & ita si verum dicere nunc est viuens, & immediate ante hoc tempus non erit: ergo quantitas illa est minimum quod sic, aliâs, cum sit semper verum dicere modo non est viuens, & immediate post hoc non erit cum non possit conseruari sub illa quantitate, & post minorem posset sequeretur, quod

viuens inciperet per vltimum sui non esse.

Secundo probatur detur maxima quantitas in qua viuens non possit cōseruari quantitas illa continuo deminuat, nec vero deueniendum est ad instans in quo viuens fiet in illa per primum sui esse, quia erit verum dicere nunc est viuens, & immediate ante hoc non fuit: ergo quantitas illa est maximum quod sic aliâs cum semper erit verum dicere, modo nō est viuens, & immediate post hoc erit cum non possit conseruari post minorem quantitatem, & sub maiori posset sequeretur, quod viuēs inciperet per vltimum non esse.

Probatur deinde eadem pars conclusionis omnis forma viuētiū requirit determinatam dispositionem vt informet materiam, & in illa conserbetur, at inter dispositiones præcipue est quantitas: ergo habet determinatam quantitatem: atq; idem in viuētibz detur maximum quod sic, & minimum quod sic & hoc idem expressit Arist. 4. lib. de generatione animalium cap. 4. dicens cuiuscumq; animalis est determinata magnitudo, tum ad maius, tum ad minus quem terminum non super prædiatur, ita vt maiora, vel minora fiant: sed in medio magnitudinis spatio excessum & defectum inter se capiant.

Secunda autem conclusionis pars, quod viuētia in via corruptionis vnius cuiuscumq; conseruationis præter statum naturalem terminantur extrinsicè efficitur conuincit ratio illa prioris sententiæ, scilicet Vallæ. Quia alias viuētia desinerent per vltimum sui esse. Vnde ad argumētum sententiæ Vall. Resp. quod ex dictis solutio solū enim probat quod viuētia in via corruptionis, & in statu præter naturā terminantur extrinsicè quod nos cōcedimus. Vnde homo ille maximus inflaret nō desineret semper per vltimū sui esse: sed desineret bene se habere & incipere esset agrotur, si infirmus, quia acquisita maiora quantitas

tate quam pro eius naturale statu postulat, & in via corruptionis, & præter naturalem dispositionem existit.

Sed obijciat Vallesius contra nostrā objectionem, non videtur possibile quod animus male dispositus sit potentior ad informandum maius corpus, quam animus bene dispositus secundum naturalem dispositionem: ergo & via generationis, & instanti viuentia terminantur per maximum quod sit, & minimum quod sit, sicutiā in via corruptionis ille homo male dispositus in via corruptionis, sicutiā se potest habere in via generationis si sit infirmus ergo & viuentia terminantur extrinsece in via corruptionis, sicutiā in via generationis. Res. utrumque nihil contra nos esse, quoniam concedimus plura requiri ad generationem quam ad quamcumque conservationem præter statum naturalem. Vnde fieri potest, quod forma illa, quæ non potuit introduci in materia nisi illa esset debita quantitas ad excedendas suas operationes, quia incipit per primum sui esse postea possit conservari in minore, aut maiori quantitate in via corruptionis.

Ad primum autem respondetur in forma, quod quamvis informare maius caput cum debito temperamento, & dispositione naturali sit maioris potentia: ita men informare maius corpus cum debito temperamento, & naturalibus dispositionibus non est maioris potentia: sed impotentia quia tum forma nō perfecte animat atque ideo non requirit tam perfectas dispositiones. Ad confirmationem respondetur, quod licet verum sit, quod in illa affirm., utriusque minus diuersa est longitudo hominis in via generationis, & in via corruptionis, quia in via generationis terminatur intrinsece cum incipiat per primum sui esse, at vero in via corruptionis extrinsece terminatur, quia desinit per primum sui esse.

Sed confirmationi prioris sententia

respondetur, quod hominem illum maximum prohibere ad statum naturalem posse augeri etiam si sumat alimentum, quia tunc est potentia nutritiua non habet vim augendi, sed reparandi deperdunt, præsertim in statu naturali, quod si plus formam posset in via corruptionis non est mirum illi.

Ad loca Arist.: dicimus duo ex illis esse pro nostra sententia, quod si in via generationis viuentia intrinsece terminantur ad vltimum, dicimus quod Aristor. loquitur ibi de via generationis secundum quam viuentia terminantur à ratione dicta: non autem loquitur in via corruptionis secundum quam non est mirum, quod detur maius minimo, nam ut sic terminantur extrinsece per minimum quod non, & maximum quod non.

ARTICVLVS. II.

Utrum inanimata habeant certos terminos quantitatis, quoad magnitudinē, & paruitatem?

CVM autem inanimata sint duplicia, quedam mixta, qualia sunt illa quæ componuntur à qualitatibus diuersorum elementorum, ut lapis, aurum & argentum: quedā vero simplicia nō quidē, quia non constant materia, & forma, sed quia non componuntur ex qualitatibus diuersorum elementorum, ut quatuor elementa, certū vero est, quod inanimata mixta terminantur quoad magnitudinē eodē modo quo diximus simplicia terminari. De quibus fit prima conclusio, inanimata habent certum limitē, quoad magnitudinem, saltem per accidēs, probatur minor supposito ordine vniuersi quo corpora inferiora continentur sub corporibus cælestibus. Probatur conclusio,

II 4 quia

quā inanimata tantum crescere possunt intra spatium inter ceptum inter corpora cōlestia: sed hoc est finitum, & limitatum: ergo & ipsa inanimata sunt finita, & limitata; atque ideo habent certum limitem quantitatis quoad magnitudinem, saltem per accidens.

Probat̃ur secundo, quia ignis tantum potest crescere in quantum sunt combustibilia: sed combustibilia finito numero comprehenduntur: ergo ignis finitus est, & ita habet determinatū limitem quantitatis quoad magnitudinē, saltem per accidens.

Secunda conclusio, inanimata ex natura sua nullam habet terminum magnitudinis, nec intrinsecum, nec extrinsecum. Probat̃ur maior ex Arist. secundo de Anima cap. 7. ubi postquam dixit, quod omnium natura constantium habent certum terminum augmenti, & decrementi, subdit quod si igni applicetur plura combustibilia crescit in infinitum. Secundo probatur ratione, quam aduersarij tenēt quāmq, sufficienter dissolunt, quia si detur ignis maximus quod sic, & illi applicetur stupa ridiculum est dicere, quod ille ignis non combureret stupam: ergo vel dabitur maius maximo, vel inanimata nullum habent terminum quoad magnitudinem, solutio namque quam adhibet tenera in hoc loco insufficientis est quod si illi ignis maximus comburat stupam nō tam sibi vniat hoc inquam est insufficientis, quia quilibet ignis, & si maior comburatur stupam, & combustibilia sibi debite applicata, & sibi vniat: illa ergo similiter ille maximus ignis nō comburetur stupam, & sibi vniat cum non sit maior vnius, quam alterius, atque ideo dabitur maius maximo.

Probat̃ur conclusio alia ratione non minus efficaci, & primo pro eius intelligentia notandū est hoc discrimen inter augmentum viuientium, & non viuientium, quod viuentia non augentur ex eo quia in augmentatione addatur noua

forma, aut noua materia: sed quia forma praeexistens viuentis extenditur ad nouam materiam, quae processit sub forma alimenti; at vero inanimata ex eo augentur, quia in illorum augmentatione additur noua materia, aut noua forma, vel pars formae, ut in augmentatione ignis additur noua materia, & noua pars formae.

Nunc sic fitur ratio ex eo viuētia terminantur, quoad magnitudinem, quia in eorum augmentatione nō additur materia, nec tota forma, sed forma praeexistens viuētis extenditur ad materiam noui alimenti quae cū sit finita, & virtutis limitatę non potest informare infinitam materiam: sed illam, quae est pro capacitāte suae perfectionis: sed in augmentatione nō viuētiū nō solum additur noua materia: sed etiam noua forma: ergo & materia in infinitum addi potest, sic & forma, & consequenter inanimata nullum habent determinatum terminum quantitatis quoad magnitudinem ex natura sua, sine rei.

Sed si dicat aliquis sarrim viuētia imperfecta, ut plantae nullum habent determinatum terminum versus magnitudinem, quia etiam augētur per additionē nouae partis formae ad nouam materiam. Prob. consequentia, quia forma plantae extensa, & diuisa in omnes eius partes, quid inde constat, quia si scindas plantae partē ita germinabit, & tota planta: ergo signum est, quod tota plantae forma est diuisa, & extensa in omnes partes plantae negādo consequentiā, quia quāuis certum sit, quod planta augētur per additionē nouae partis formae ad nouā materiam & inanimata: nihil omnino tamē semper manet natio quare viuētia imperfecta terminentur quoad magnitudinem, & non crescant in infinitum: inanimata vero minime.

Quod tribus constat rationibus. Prima est quia viuētia augētur circa quālibet partē. Vnde cū eorū partes sint eterogae, scilicet diuersae rationis cū toto quae libet

libet requirit determinatā quantitā ad suos operationes exercendas at vero in animata non augentur, per omnes partes: sed possunt augeri per vnam partem & non per aliam & cum omnes partes sint homogeneæ, primo eiusdem rationis cum toto quolibet non postulat determinatam quantitatem vt exerceat suas operationis, sed in maiori potest exercere, secunda ratio quia viuientia suscipiunt alimentum, per certam, & determinatam partem scilicet per radices: quæ cum sint finitæ, & limitatæ virtutis non potest per illam egredi & ministrari alimentum in infinitum at vero in animata in animata non suscipiunt alimentum per determinatam partem, sed per quolibet possunt suscipere ideoque in infinitum crescunt.

Tercia ratio quia augmentatione viuientium inquit quia viuientia habent virtutem & causam augmenti limitatā at vero in animata habent illam illimitatam & infinitam quod inde constat quia in augmentatione viuientium deprehendit aliquid de humiditate radicaliter, quia calor naturalis agit in illam & deperditur etiam aliquid de calore naturali quod reparitur ab alimento quia omne agens in agendo reparitur ex Aristotele. at vero in augmentatione in animalium omnia fortiora sunt per incrementum quia ignis & calor fortiora & præstantiora euadunt quam agis combustibilia plura applicantur atque ideo nihil deperditur in eorum augmentatione & sic in infinitum potest crescere.

Quam sententiam non bene recipit Ferrariensis sed asserit quod si viuientia terminantur versus magnitudinem sic & in animata, quod probatur primo ex Aristotele in hoc loco dicenti illis omnia terminari versus vtranque partem & maius & minus & secundo de anima dicit quod omnium natura constantium est certus terminus augmenti & dicitur remanere ratione quia si in animata non terminan-

tur quoad magnitudinem sequitur quod sine infinita in actu quod est absurdum. Debita tamen argumentatione deusdus recessit a communi sententia: vnde ad vtrumque testimonium Aristotele respondetur quod utrobique loquitur Aristoteles de viuentibus quod inde patet quia in hoc loco solum ponit exemplum in viuentibus & plantis secundo de anima etiam postquam dixit quod omnium natura constantium est certus terminus augmenti & decrementi subdit, quod si addes igni infinita combustibilia siue in infinitum ergo loquitur Aristoteles utrobique de viuentibus.

Ad rationem dub. respondetur dicendo verum esse quod in animata & infinita in potentia & syncategorematicæ quia non potest dari tamen maximus ignis quin non possit dari maior.

Sed adhuc in surgit Ferrari, quia forma in viuentibus & finitæ & determinatæ virtutis non potest informare infinitam materiam sicut etiam in non viuentibus forma & finita & limitatæ virtutis seu perfectionis ergo non potest in formare infinitam materiam sed tanta potest trahi vt illam non possit informare & consequenter non crescunt in infinitum atque ideo viuientia terminantur quoad magnitudinem sicut etiam & non viuientia.

Respondetur quod si in non viuentibus forma præexistens in formaret materiam combustibilis aduenientis recte concluderetur argumentum quia forma præexistens non informat materiam aduenientem, sed noua forma quæ producit cum noua materia hinc est quod argumentum non concludit quod tamen non contingit in viuentibus in quibus forma præexistens in formam materiam aduenientem alimenti.

Sed maius dub. est vtrum non viuientia terminentur quoad paritatem in qua difficultate S. Thome. 1. par. quæst. 3. art. 5. & ibidem Caietanus Ferras. Sor. & Patet sol. in hoc loco & Nymph. & Aegidi.

ceant & eadē est ratio de viuētibus & nō viuētibus atque ideo q̄ nō viuētēz terminantur quoad paruitatem via generationis intrinsece per minimum, quod sic; via autem corruptionis, & per accidens terminantur extrinsece per minimum quod non.

Opposita sententia, quæ magis principij philosophis cōueniat nobis amplectenda est, quam tenet Scotus. Secundo sententiarum distinctio. secunda, & Va. controuersia. 5. & pater Percy. 10. Physicorum questione vltima, quæ hac conclusionē explicatur quæ quidem est 3. in ordine, in animata ex natura sua nullū habet terminum magnitudinis sic, nec etiam paruitatis; quam conclusionem optime explicat Vall. dicens, quod non viuētia ex natura sua nullum habent terminum magnitudinis: sed per accidens & supposito ordine vniuersi omnia hæc inferiora sub habitu cæli continentur, atque ideo non possunt crescere in infinitum: sed tantum intra spatiū spheræ corporum cælestium, sic etiam in animata nullum habent terminum paruitatis ex natura sua: sed solum per accidens, quia si ignis potest ad totam paruitatem deuenire: & non possit defendere à contrarijs illud medium erit extrinsecum, quia tunc verum erit dicere ignis non potest se à contrarijs defendere, & ante hoc tempus poterat quod intelligendum est via corruptionis cum adsunt omnia contraria quæ corruptio nem intendunt, non autem via generationis cum omnia iubent ad defendendum se à contrarijs. Nam ignis quod potens fuit inducere formam, potens erit ad defendendum illum a contrarijs,

Quo supposito probatur cōclusio, quia in animata nullum habent terminum ex natura sua, quoad magnitudinem, ex natura sua: quoad magnitudinē, nec quoad paruitatem probatur consequētia, quoniam tota ratio propter quam in animata non habent terminum quoad magnitudinem est, quia in eorum aug-

mentatione additur in noua materiano ua pars formæ, sed in eorum diminutione. Etiam potest auferri noua materia cum noua forma, ergo & materia potest crescere in infinitum cum maiori, & minori forma sic etiam materia poterit minui simul cum forma vsque in infinitum: ergo non viuētia nullum habent terminum magnitudinis ex natura sua sic etiam nec habebunt, quoad paruitatem.

Confirmatur conclusio si detur minimū ignis ille ignis erit diuisibilis in partes ergo vel datur maius minimo vel dicendum est in animata non terminari quo ad paruitatem: probatur cōsequētia quia si propter aliquam rationem diuisio repugnaret illi igni maxime ratione formæ, quia forma scilicet ignis non potest conservari in minori quantitate sed in hoc nulla est repugnātia: ergo ille ignis est diuisibilis in partes, minor vero prouatur quia si illi repugnaret diuisio maxime propter organizationem, quia si vt dixim⁹ in viuētibus habet partes ethereogeneas idste diuersæ rationis cū toto, & ita acquirit certā quantitatem ad exercendas suas operationes sed hoc nō quia ille maximus ignis est corpus homogeneum, & habet partes eius dē rationis cū toto, quæ nō requirūt certā quantitatem ad suas operationes: sed quælibet pars potest in maiori & minori quantitate suū munus exercere ergo sequitur quod ille minimus ignis sit diuisibilis in partes, nā quænam sit repugnātia rogo vt in minima parte ignis forma diuisa non calefiat.

Prob. deinde vrgētius, quia posito igni cui applicetur combustibile, scilicet stupa, aut papyrus tunc ille ignis prius agit in partes propinquiores, quam in remotiores: ergo prius producit formā ignis in partes propinquo res quam in remotiores: sed nulla est assignabilis pars in qua sit introducta forma ignis respectu cuius non sit eadem forma introducta in alia maiori & minori, atque ideo ignis

nis nō terminatur quoad paruitatem. Nec est solutio, quæ pro contraria sententia adhibuit huic argumento, quod forma ignis non potest introduci nisi in parte capaci: hæc autē est determinatæ quætitatis sufficiens, & nullius ponderis, quia quælibet minima pars est capax, ut in ea introducat formā ignis: ergo forma ignis potest introduci in ea. Antecedens prouatur nam in qualibet minima parte reperitur vltima dispositio ad introductionem formæ ignis: ergo reperitur etiam capacitas. Antecedens prouatur in qualibet minima parte potest reperiri calor, ut vnum ergo calor ut octo, quia sunt eiusdem speciei: sed calor ut octo est vltima dispositio ad introductionem formæ ignis, ergo in ea reperitur vltima dispositio: & consequenter forma ignis poterit in qualibet minima parte introduci.

Præterea interrogo an in sequentibus partibus papiri necesse sit formam ignis introduci in tanta, & determinata quantitate: quanta fuit illa prior in qua ignis prior introductus fuit: an non si dicatur necessarium esse fecit, quod generatio sit per minima, si autem dicatur non necesse esse, quia tunc non dicitur minus minimo quoniam materia papiri relictæ est continua, quia rā igni quam genito, & ita illi vnitus nō est minor minimo, tunc sic arguo, Tota ratio quare ignis, qui fuit primo genitus nō potuit introduci nisi determinata quantitate in materia papiri & quia in papiri erat discontinuata igni efficiētis sed similiter procedēti generatione materia papiri relictæ est discontinuata igni, qui est imo genitus, quoniam materia est quantitas vtriusque, & informata forma specie distincta ergo aut datur minimus, minimo, aut inanimata non terminatur quoad paruitatem. Præterea, quia fieri potest ut efficiens agat in materiā defissimam, ut si licet nec agat et inducissimum lignum non vniet sibi præsertim si sit distans, tum etiam quia ge-

nerare prius est quam vniri: ergo saltem in illo priori dabitur minus minimo.

Quod si respondeatur, quod si efficiens vnit secum effectum deterior est solutio sententia est, cum per discent iam fieri potest, aut nō potest fieri, ut nō possit sibi vnire, tum quia aliquando fit ignis & non igne, quia contingit ignem fieri per reflexionem radiorum solarium tunc forma ignis potest conseruari in minori, & minimā quantitate vltique eo quod vnatur efficiēti, quia nō est efficiens cui possit vniri.

Tertio & principaliter probatur deatur minimus ignis, & diuidatur in duas partes tūc rogo an forma ignis maneat in materia partis: an non? si dicas quod manet habeo intentum si minus dabitur materia sine forma, quoniam ex necessitate naturæ ne detur, idem in conueniens materia scilicet sine forma materia circumstantiis introducit in materiam illam hoc inquam sribolum est, tunc quia si forma illa curus erat in minimum non potest in illo minimo conseruari multo melius cōseruabitur forma circumstantiis, tunc quia si diuisio illa fuit in vacuo ab Angelo tunc nulum erit circumstans vnus formæ, aut rei in animatæ non terminentur vel nō habeant terminum quod sic.

Patri enim Tolet. Solutio non placet, quod si illud minimū non possit diuidi hæc inquam solutio nulla est, quia si illud minimum ex natura sua est corruptibile ergo diuisibile, atque ideo nihil vetat quo minus diuidatur vsque ad corruptionem; & ita argumentum obstat.

Probatur vltimo conclusio ignis non potest generari nisi præuia dispositione quam supponamus esse calorem ut octo hæc dispositio cum sit motus incipit per vltimum non esse: atque ideo non potest terminare in hac parte esse calor quin prius fuerit in minori, & minori vsque ad infinitum.

finitum; ergo similiter non est dicendum determinate in hac parte est forma ignis quia prius fuerit in minori & in minori ita non terminabitur versus minimum.

Sed oportet iam ad contrariorum rationem dissoluendam, accedamus est enim non levis primo arguent ex Arist. hoc loco dicenti ac minima carne non est separabilis alia caro sed caro est homo genea ergo non solum est ætherogenea sed etiam homogenea quoad paritatem terminatur.

Respondetur quod caro dupliciter considerari potest uno modo ut pars viuens & est informata forma viuens & ab hac carne non est separabilis alia caro quia est terminata in non viuens & non datur minimum quia est viuens & viuens habent minimum quod sic. Alio modo potest considerari ut est separata viuens & ab hac carne est separabilis alia caro quia est in animata & in viuens non datur minimum Arist. vero loquitur de carne primo modo dicitur enim equibocæ caro de carne animata, & de carne in animata ut & homo de homine viuo & picto & sicut oculus de oculo dicitur arqubocæ de oculo sico & sano & viuo. Rationibus tamē procedendum est primo sic quæcunque incipiunt per primum sui esse terminantur ad minimum sed in animata incipiunt per primum sui esse ergo terminantur ad minimum patet cōsequētia quia quæ incipiunt per primum sui esse sūt instanti atque ideo sunt indissolubiles cōsequens tot. ex Arist. 6. Physi. dicente per manentia per primum sui esse incipere sed in animata sunt permanentia ut terra, ignis, & aqua ergo incipiunt per primum sui esse.

Pro solutione huius argumēti est notandum quod cum generatio vnus sit corruptio alterius & e contra vnus sit generatio alterius quoties aliquid corrumpitur aliud generatur & e contra ut quando corrumpitur homo generatur

cadaver & quando homo generatur corrumpit semen vel embrio sed hoc discrimen est quod quando illud quod corrumpitur desinit per primum sui esse quod generatur incipit per primum sui esse & quod id quod corrumpitur desinit per vltimum sui esse quod generatur incipit per vltimum non esse ita ut idem instans sit terminatum vnus & iniciatum alterius quauis vnus sit intrinsecum alteri extrinsecum & quod hoc sic non vero ex eo constat quia alias sequeretur dari materiam sine forma vel cū secūda forma sequella prouturcum homo corrumpitur verū dicere est nūc non est homo & ante nunc erat tunc ergo ante forma cadaueris sic in hoc tūc quia desinit homo & si ita est haberetur tantum quod in eodem instanti quovis corrumpitur aliud generetur forma cadaueris & antea hoc nunc cum duo instantia non possint continuari quia duo indissolubilia nō possunt cōtinuari alias cōtinuū cōstaret ex indissolubilibus inter hoc nomen & illud intercederet tempus quo homo desinit & incipit forma cadaueris daretur materia sine forma ergo idem est instans terminatum vnus & initiatum alterius & ita nec datur materia sine forma nec cum secūda forma.

Vnde ad argumētum respondetur negando in animata incipere per primum sui esse sed incipiunt per vltimū sui non esse ad auctoritatem Arist. respondetur ibi loquutum fuisse de viuens non vero de non viuens.

Sed contra obijciunt primo quæcunque producuntur in instanti incipiunt per primum sui esse: sed res in animata producuntur in instanti ergo incipiunt per primum sui esse minor probatur quæcūque producuntur de non contradictorio in contradictorium sūt in instanti quia inter contradictorium non est dare medium sed in animata a ratione producuntur quia producuntur ex non esse ad esse. Ignis enim ex non igne & aqua ex non a-

Non aqua ergo producuntur in instanti atque ideo per primum sui esse responderetur quod verum est quæ sunt ex non contradictorio in contradictorio producuntur in instanti in quam ex parte substantiæ quæ producuntur nisi aliquid obstat maximatis aut obstat extensio subiecti atque ideo ratione quantitatis quæ habet partes inanimata nec vero producuntur per partes proportionabiles ex quo fit quod productio non fit in instanti sed successiue. Sed dices viuientia habent partes quantitatis & materia in qua introducenda est forma viuētis non minus extensa est quam illa in qua introducenda est forma in animata materia enim in qua introducenda est forma hominis non minus extensa est ratione seminis quantitates quam materia ligni in qua introducenda est forma ignis ratio quantitatis ligni ergo sicut in animata producuntur successiue sic etiam animata responderetur longe disparē esse rationem de extensione viuētis & de extensione in animati quia animata propter organizationem requirunt terminatam quantitatem ratione cuius forma viuētis non introducit in materia nisi sit determinata quantitas & ita in instanti producitur in animata vero cum non requirant determinatam quantitatem dico organizationē inde est quod forma non viuētis possit introduci & conservari in minori & minori quantitate.

Obijces deinde lumen producitur in instanti licet subiectum in quo reperitur sit extensum ergo extensio ex parte subiecti non sufficit ut productio fiat in instanti respondendum est quod lumen producitur in instanti in diaphano atque ideo verum est quod nisi sit repugnantia contrariæ qualitatis sola extensio ex parte subiecti non sufficit ut productio fiat in instanti unde quia lumen recipitur in diaphano sine repugnantia contrariæ qualitatis & ignis introducit in ligno cum repugnantia qualita-

tis contrariæ hinc est quod lumen produ-
ducitur in instanti ignis vero successiue

Obijcis adhuc scientia producitur in instanti intellectu cum repugnantia contrariæ qualitatis scilicet error si ergo repugnantia contrariæ qualitatis non obstat quo minus productio fiat instanti responderetur quod scientia producitur instanti cum huiusmodi repugnantia quia in intellectu non est vlla extensio cum sit in corporeus unde duo requiruntur ad hoc quod impediatur productio in instanti alterum repugnantia contrariæ qualitatis alterum extensio ex parte subiecti cum ergo in intellectu extensio deficiat inde est quod scientiam instanti producat. Sed contra hoc obijcies si substantiæ in animatæ sunt successiue sequitur quod incipiant per vltimum non esse ergo productio illarum est successio atque ideo motus & consequenter datur per se motus ad substantiam quod est contra Arist. 5. Phys. licentem dari per se motum ad tria prædicamenta scilicet quantitatem qualitatem & ubi responderetur quod differentia essentialis inter motum & mutatum non est quod alter sit successiuius alter vero minime sed consistit in hoc quod motus dictus est a contrario in contrarium utraque sint possitiua ut a calido in frigidum ab albo & in nigrum mutatio unde & contradictio ut contradictorium ut ab esse & non esse vel e contra unde quia substantia in animata sit ex contradictorio ad contradictorium ut ex non esse ad esse quamuis sit successiua productio non est proprie motus atque ideo non incipit per vltimum non esse. Contra hoc tamen insurgit Vallesius tunc incipit ignis quando incipit vltima dispositio ignis incipit per primum sui esse ergo & ipse ignis minor prouatur terminus ad quem cuiusque motus incipit tunc cum definit motus sed vltima dispositio ignis quæ est calor ut octo est terminus ad quem calefactio ergo incipit cum definit calefactio sed hæc definitio per vltimum

timū sui non esse ita vt sic verum dicere modo non est calefactio & immediate ante hoc fuit ergo calor vt. 8. qui est vltima dispositio ignis incipit per primū sui esse & consequenter ipse ignis pro solutione notandum est quod calor vt. 8. potest duos habere modos incipiendi ex eodem Vall. vno modo absolute alio modo determinata quantitate incipit absolute quando incipit per partes proportionales vt per minorem & minorem, & tunc incipit per vltimum non esse & incipit in determinata quantitate quando incipit in tanta dignitate tunc incipit per primum sui vnde responderetur quod calor vt. 8. incipit per primum sui esse in determinata quantitate & similiter ignis absolute incipit per primum sui esse sed incipit per vltimum non esse & ita non datur minimum. Vnde ad argumentum responderetur concedimus quod calor vt. 8. non est terminus calefactionis vt cumque ad quem sed in certa & determinata quantitate & vt sic incipit per primum sui esse & consequenter ignis vt recte probat argumentum quod nos concedimus negamus tamen quod ignis simpliciter & absolute incipiat per primum sui esse quod vt sic detur, minimum quod si importune redarguas si ignis incipit per vltimum nō esse sequitur ergo quod aliqua substantia designat per vltimum sui esse consequens est contra Arist. 6. Phys. asserentem nullius rei dari vltimum esse sequela probatur si ignis incipit per vltimum non esse ergo verum est dicere modo non est ignis & immediate post hoc erit ergo & similiter erit verum dicere modo est lignum & immediate post hoc non erit & si definit per vltimum sui esse alias verū erit dicere modo est lignum & immediate post hoc etiam erit sequeretur. Quod cū esset forma ligni & ignis media secundum da forma informatur. Pro solutione notandum est primum ex eodem Valle. quod sicuti aliquid potest duobus modis incipere absolute & totaliter & vt tamen sic

etiam potest desinere totaliter tunc aliquid desinit totaliter & absolute vt lignum quando in tota materia quæ erat informata forma ligni introducit, & forma ignis desinit vt tamen quando desinit in certa & determinata quantitate quando lignum desinit absolute & totaliter desinit per primum non esse ita vt sic verum dicere tota materia quæ erat informata ligni forma modo non est & immediate ante hoc tēpus erat, quando desinit vt tamen desinit per vltimum sui esse vt quando lignum desinit vt tamen & per vltimum sui esse tunc incipit ignis absolute & totaliter per vltimum non esse & idem quod diximus de substantiis ita legendum est de accidentibus, nam cum calor desinit totaliter absolute per primum non esse frigus incipit in determinata quantitate & per primum sui esse & quando calor desinit vt tamen in determinata quantitate per vltimum sui esse frigus incipit totaliter per vltimum sui esse non esse quoniam supposito Responderetur ad argumentum nullum esse inconueniens quod aliqua substantia desinat per vltimum sui esse non totaliter & absolute sed vt tanta & ita determinata quantitate Arist. vero dixit nullius rei dari vltimum & totaliter absolute.

Sed dicit aliquis calor est substantia non viuens & incipit per primum sui esse ergo aliqua substantia non viuens incipit per primum sui esse probatur sequela quia homo qui corrumpitur. Desinit per primū nō esse ergo cadauer incipit per primū sui esse respondetur quod cadauer incipit per primū sui esse per accidens tamē quia sequitur corruptione hominis at vero per se nullū habet terminū quia potest diuidi in plures, partes, & sub qua manet forma cadaueris vnde quāuis videatur cadauer habere partes eterogeneas reuera non habet quia iā caput nō exercet munus capitis nec manus munus manū atque ideo talia equiuoce dicuntur, sicuti si homo pictus

Secū

Secundū argumētū est, reliqua accidētia rerū etiā in animatorū terminātur ad minimū ergo & quātitas patet ante cedēs quia calor .v.c. Ignis ad tantū potest deuenire remissionem vt sub illa forma ignis nō possit cōseruari respondetur longe disparē esse rationē de accēditibus & quātitate nā cū accidētia ad operationes exercendas ordinentur naturae confines & cōuenientes ita quod tamen possit addimi de accidentibus vt substantia non possit operari ideo accidentia terminantur ad minimum at vero quia quantitas non ordinatur ad operationes sed ad extētionem a substantia sub quālibet quātitate in minori & minori quantitate possit esse extētio hinc est quod quantitatē rationē nō terminetur ad minimum.

Vltimū argumentum est, heterogenea terminantur ad minimum ergo ethomogenea prouatur consequentia quia homo genea sunt partes etherogenerū. Vc. Caro & ossa sunt partes hominis qui est atherogenus respōdetur quod homogenea quae sunt partes etherogeneratorum terminantur ad maximum quod nos cōcedimus negamus tamen homogenea quae nō sunt partes etherogeneratorum, terminari ad minimum.

ARTICVLVS. III.

& vltimus.

V. Accidentia terminentur ad maximum & minimum.

Decreuimus terrā agere de accidētibus & nō procedet quēst. de omni accidēti sed tantū corporali & sensibili sed nec de omni sensibili sed solū de quātitate & qualitate de quibus habito iudicio facile erit de reliquis iudicare. primode quātitate dicam^r quae dupliciter. pōt. sumi primo secundum sunt in subiecto p̄cisse & secundū propriam

naturā qua ratione cōsideratur a mathematica si primo cōsideratur terminatur quoad magnitudinē & paruitatē sicut ipsū subiectū si vero sit in subiecto nō viuēt nullo modo terminatur sicuti, & ipsū subiectū si secūdo modolimitatur nullū habet terminū nec magnitudinis nec paruitatis quia si potest esse sece re & ita in infinitū in actu sic etiam potest decretere imprimis patet de paruitate ex Aristotele. in hoc loco text. 17. vbi dicit cōtinuum esse diuisibile in semper diuisibilia de magnitudine etiā patet ex eodē. 3. Physicor. capitu. 6. vbi dicit infinitū in potētia nō repugnare quātitati solū autē loquimur de quātitate cōtinua nā de quātitate diffueta aliud est iudicium nā quāuis quātitas nullū habeat terminū quoad magnitudinē quia non pōt dari numerus ita maior qui nō possit esse maior addita unitate habent tamen terminū quoad paruitatē quia si nō potest dari numeros minor binario. Itā ergo oportet vt de qualitātibus agamus & nō de accidētibus sed sō de gradualibus de his quae possunt intēdi & remitti nā de his quae cōstituūt in diuisibilibus nulla est quātitas qualitatis. ergo illae de quibus est quātitas dupliciter possunt cōsiderari vno modo secūdu latitudinē intentionis quā habent in subiecto. Alio modo secūdu latitudinē intentionis quā habent ex propria perfectione. si primo modo cōsiderētur duobus modis possumus loqui de illa vno modo & habere terminū secūdu latitudinē extētionis ratione subiecti dicimus quod terminatur illo modo quod ipsū subiectū ita quod si sint in subiecto viuētis nominētur intrinsece quoad magnitudinē & paruitatē sicuti ipsū subiectū. Si vero sint in subiecto nō viuēt nullo modo terminētur sicuti ipsū subiectum si autem loquamur de illis secundo modo scilicet ratione sui dicimus quod nullum habent terminū quoad maximum nec quoad minimum.

Si autem loquamur secundum modo scilicet secundum latitudinem

dinem remissionis quam habent ex sua perfectione adhuc est dupliciter scilicet secundum quod sunt dispositiones conseruatiue subiecti vel secundum suam propriam naturam.

Arist. fundamentis præiactis sit conclusio huiusmodi, si accidentia considerentur vt sunt dispositiones conseruatiue subiecti secundum intentionem habent maximum & minimum siue sunt viuientibus siue sit in non viuientibus prouatur conclusio quia huiusmodi accidentia si considerentur ratione dicta ordinantur ad operationes subiecti sed operationes subiecti sunt finitæ cum esset eius virtus finita si sit creatum subiectum ergo huiusmodi accidentia sic considerata finita sunt & versus utranque partem terminantur prouatur etiam experientia quia & si non recipit quencunque calorem sed in certo gradu aliter corrumpetur & in ignem trāsiret, notanter autem diximus huiusmodi accidentia si considerentur vsunt dispositiones conseruatiue secuti versus utranque partem terminari nam si sit quantitas extranea subiecti vt calor aquæ aqua recipit quencunque calorem sed in certo gradu tamē versus paruitatem nullum habent terminum quia sicut aqua potest conseruari in nullo calore sic etiam potest cōseruari in minori & minori secunda conclusio huiusmodi accidentia si considerentur secundum suā naturam; secundum intentionem non terminantur quoad maximum & minimum nisi sint mediæ qualitates vt fuscum & viride quod non terminetur quoad paruitatē probatur itaque incipiunt per motum non habent minimū sed huiusmodi accidentia vt sic incipiunt per motum ergo nō terminantur ad minimū minor probatur & maior patet quia accidentes simul incipit cū motu vt calorem calefactione ergo nō potest assignari calefactio quæ non sit minor & minor sic etiam nec est assignabilis calor quo nō sit minor & minor in hec autē sequitur sum

mus Bal. & Tole. secundo de generatione c. 6, egidum et Auer, qui assignant minimum quod sit in huiusmodi accidentibus ratione dicta cōsideratis sed plane dici potest, quod nō terminentur quoad magnitudinem prouat sicuti se habet quantitas in excessione sic etiam & qualitas in intentione sed quantitas ex natura sua nō habet maximum quod sic quoad extensionem quia potest extendi in infinitum citra infinitum in actu ergo qualitas similiter potest in infinitum extendi & in hoc differimus Sco. 3. sententiarum d. 13. & Care 3. p. q. 1. art. 11. qui ponit in huiusmodi qualitatibus maximum quod sic ex natura sua adducentes in exemplū gratiā Christi quā infinitam esse voluit sed hoc nihil cōtra nos nā licet inter Theologos posita sit cōtrouersia an gratia Christi sit finita an infinita solū certū est quod sicuti quantitati materiali ex natura sua nō repugnet in infinitum extendi vt docet Aug. epist. 8. ad nibridum sic etiam nō repugnat naturæ qualitatibus in infinitum intēdi quāuis prout est in subtilijs sit finita & limitata quod gratia Christi nō est denegandū fuisse enim ad infinitum quāuis maior quacunque alia quæ in omni creatura de potentia Dei ordinaria potuit reperiri dicitur autem infinita secundum quid quia habet omnes affectus quos gratia infinita simpliciter possit habere scilicet redimere plures mundos sicuti essent fuit autem finita gratia vnionis illa scilicet quæ ex vnione berui diuini cum humanitate resultabat, notanter autem diximus in conclusione dum non finitæ qualitates media inter extrema quia in his vt docet S. Thomas. quæstion. 14. prima secundæ articulo. 9. non dicitur intentio in infinitum id reuera habent terminum augmenti & decrementi quoad intentionem ratio est quia huiusmodi qualitates clauduntur extremis atque ideo quocunque tendit intentio necesse est alterius extremi rationem inducere quia cum componuntur extremis vt ex contrarijs oportet intentionem suscipere

riper modum relationis a contrario atq;
ideo necesse est alterū extremū resoluī.

Sed contra. 2. cōclusionem rest argumē
tum accidentia incipiunt in instanti scilicet
et substantia quibus insunt sed hæc ter-
minantur ad minimum ergo & acciden-
tia habent minimum quoad intentionē
respondetur quod accidentia dupliciter in-
cipiunt per se & per accidens, incipiunt
per accidens quando producuntur ad pro-
ductionem substantiæ nam eodē instan-
ti quo substantia per se producit, pro-
ducuntur accidentia per accidens & hoc
nihil refert per se vero incipiunt quando
incipiunt in tempore & simul cū
atq; ideo per se nō habent minimum in
cōclusionem aut loquimur de his quæ per
se habent & non per accidens.

Sed obieciēs lumen producitur in
instanti & lumen est accidēs graduale er-
go aliquod accidens incipit in instanti at-
q; ideo habet minimum quoad intentio-
nem respondetur verum esse quod quo-
ties lumen producitur incipit in instan-
ti quia recipitur sine resistētia contrariæ
qualitatis tñ. non habet id per se sed se-
cundum exigentiā luminosi nā per ac-
cidens incipit esse ita ut determinata in-
tentione cum possit in minori & mino-
ri incipere id autem habet ratione lumi-
nosi quia non potest nisi lumen vere silu-
minosum posset producere maius lumē
sic ex natura sua lumen possit in mino-
ri & minori intentione incipere. Cōtra
alteram partem cōclusionis insurgit Sc.
effectus non potest præstantior esse sua
causa sed calor est effectus ignis ergo
non pot. esse præstantior igne sed ignis po-
stulat calorem vt. 8. ut conaturalem &
proportionalem & non in maiori gradu
ergo calor habet certum gradum quoad
augmentum intensiōis proutur acci-
dentia eo magis intenduntur quomāgis
radicantur in potentia subiecti sed hæc
est finita & limitata ergo accidentia
limitata habent gradum intensiōis.
Ref. Arist. argumentum huiusmodi acci-
dentia non includere per accidens habet

re terminum intensiōis quoad magni-
tudinem vt sunt dispositiones conferbari
uæ subiecti vnde licet diximus signē per
accidens terminari quoad magnitudinē
quia deficiunt combustibilia quæ sunt
finita sic etiam calor per accidens termi-
natur sine intensiōe quoad magnitudi-
nem ex parte subiecti. Subiectū autem
re ad suas operationes exercendas postu-
lat determinatum calorem vt. 8. & ad
optimum statum sui esse vnde gerit calo-
rem ignis non esset super naturalis aqua
bus præcedit calor non potuit maior per-
cipere non enim ignis ex natura sua re-
cipit maiorem calorem nisi secundum
ordinem agentium sicuti cenciata snati-
uitate non respicit visum ex natura sua
sed secundum agentia naturalia:

Ad confirmationem Respondeo, quod
per accidens potentia subiecti est vltima
ta, quia ex natura sua accidens potest in-
tendi in infinitum si subiectum sit capax
vel secundo. Respondetur falsum esse po-
tentiam subiecti esse limitatam, nam si
cuti lumen potest produci in maiori &
maiori intensiōe, sic etiam subiectum
per illud magis ac magis potest intēsum
recipere & si Deus conseruaret aquam
vt non corrumpetur, posset recipere ca-
lorem maiorem & maiorem in infinitū
vnde calor per accidens habet maximū
intentione & ex parte subiecti, quia re-
quirat certum calorem in certo gradu,
ex parte agentis naturalis, quia est fini-
tum & limitatum, & ea quæ de calore di-
ximus, de cæteris accidentibus dictum sit
gradualibus quidem, & præsertim de ac-
cidentibus qualitatibus, primis & tertis
speciei, nam de qualitatibus, secundis
speciei, quia ratione terminetur secundum
potentiam passiuam, & impotentiam, in-
tra spheram actiuitatis suæ, parum dixi-
mus secundo l. huius. q. 4. 2. p. q. & lib. de
cælo Deo dante factius dicemus, & hūc
de hoc lib. dicta sint.

S V P E R S E P T I M V M L I
brum Physicæ, auscultationis Aristo.
de motu in ordine ad mobile.
Cómentaria per quæstiones.

A V T H O R E P. F. P E T R O D E O Ñ A
Burgensi. Sacræ Theologiæ Doctore.

P R A E F A T I O.

D E I N T E N T I O N E A V T H O -
ris, summa, & diuisione totius libri sexti per quæstiones.

Ræcedens lib. sexto tradidi
dit Arist. theoremata, quæ
ad motum & tempus & ad
id quod mobetur pertine-
bant deinceps autem vt per
fecta sic de motu disputatio ea proponit
quæ espectant ad causam mouentem
quæ quidem tractat, tum hoc libro tum
in sequenti multo copiosius, in hoc
enim solum docet quæ duntaxat ad
octauum vel viam sternunt per quinque
c. in primo docet q. quidquid mouetur
necessum est vt ab alio moueatur in. 2.
c. probat mouens & motum debere ef-
se simul, inc. 3. probat quod alteratio per
se. i. tantum; fiat in. 3. specie qualitatis in
c. 4. demonstrat omnes motus, cõparari
posse inter se in velocitate & tarditate:
de cõparatione nãq; illorũ imperfectione
specifica & numerica: supra. l. 5. a no-
bis dictum est. ar. vlt. in cap. 5. & vltimo
agit de proportionibus inter id q. mouet &
tẽpus, & spatiũ ubi proponit quædã theo-
remata circa hoc, quæ omnia vnica so-
la. quæ amplectenda sunt, vbi alii quæ
hic ab Arist. docentur, & ab authoribus
circa illum, examinanda sunt.

Quæstio vnica.

De naturalis entis motu
cõparatione ad mobile.

Multa sunt quæ ideo ignorantur,
quia a considerantibus parui ha-
bentur, nulla autem sunt in his li. quæ
talia merito possint iudicari: vnde non
possunt non mirari, breuitatem eorum
qui de hoc suscripta mandarunt, sed ig-
noscamus illis vt & nobis ignoscant, &
de præsentis negotio, quatuor ex æte e-
xaminemus primo si mouens & motũ
debeant semper esse simul & quomodo
secundo vt rationes quibus Arist. probat
ad qualitates primas & 4. speciei non ef-
se per se motum, verum habeant. 3. sic cõ-
paratio simplex Physica debeat fieri in
specie infima quarto & vltimo vnde pre-
ueniat maior velocitas in motu.

A R T I C V L V S. I.

*V mouens & motũ debeant
esse simul & quomodo.*

Supra. 2. l. huius. q. 5. 2. p. q. non nulla
de hac recipimus gubidicere sed pro
com

complemento doctrinæ, nunc autem ex professor videtur quod non est dubiis quia sol mouet hæc inferiora & in illa agit & tamen non est simul cum illis ergo mouens & motum non semper debet esse simul nec valet dicere quod sol immediate agit in corpora intermedia & medij illis mouet hæc inferiora nam corpora inter media soli contigua sunt orbis celestibus in capaces alterationis corruptione qua sol mouet hæc inferiora ergo &c. secunda ratio attrahens est motus & attractus est motus sed attrahens & attractus non sunt semper simul ergo mouens & motus non debent semper esse simul patet minor tripliciter nam magnes attrahit ferrum distans & electum paleas distantes & pharmaca distantes humores ergo, &c. 3. ratio angelus mouet cælum & tamen non est simul cum illo ergo mouens & motum non semper debent esse simul probatur minor quia illa sunt simul quorum vltima se tangunt sed angelus non habet vltimum quo tangat cælum cum sit indiuisibilis ergo non est simul cum illo. Pro intelligetia tituli 1. notandum est quod dupliciter potest aliquid aliud mouere primo improprie & metaphorice per modum finis & quod hac ratione moueri non est necessarium quod sit simul cum moto. Imo fere semper non existit in rerum natura quando mouet ergo non potest esse simul cum moto patet quia si multas non tantum requirit duo extrema existentia sed existentia & cõiuncta. 2. potest aliquid moueri proprie & effectiue & ad hoc requiritur existentia in rerum natura & de isto modo mouendi procedit quæstio non vero de quo iam parum dictum est. 1. 2. huius quæstionis 4. Secundo est notandum quod dupliciter potest esse aliquid simul cum alio. 1. simultate temporis ita quod, 1. existant eidem parti temporis diuisibili. 2. simultate loci quod non est coexistere eodẽ loco proprio quod duo corpora diuersa ut sunt mouens & motus non possunt esse simul in eodẽ loco proprio sine penetratione dimensionum in eodẽ loco quæ naturaliter est impos-

ibilis ut superius diximus neque sufficit si multas in loco cõmuni sed simultas de qua est quæstio est immediatio locorum propriorum ita quod inter illorum vltimanihil medietas hac ergo simultate loci est quæstio non de prioribus est ergo sensus quæstionis utrum mouens & motus proprie debet esse simul simultate loci dicta circa hæc res sunt duæ sententiæ oppositæ. 1. est Scotus. in. 2. d. q. 2. §. ad istam quæstionem & in. 1. d. 17 Ale. & simpliciter asserentiū mouens & motus non debere semper esse simul sed posse agens. 1. mouens agere indistans sine eo quod agat in inter media quos sequitur. Villal. quæstus ad generationem sustinuitalem. 2. est Ferrus. 7. Ph. & 3. contra gentes. c. 68. Valles contra, 39. Toleti & Soti hic & ibi omnium Thomistarum asserentiū mouens & motus semper debere esse simul ita quod indistans non possit agere mouens nisi prius agat in inter media quos etiam sequitur Villalpanda. quæstus ad reliquos motus sit ergo. 1. fundamentum pro illius diuisione duplex est mouens aliud. 1. inter quod & passum mediat aliud agens. 1. mouens aliud vltimū inter quod & passum non mediat aliud similiter est duplex passum aliud. 1. inter quod & agens mediat aliud quæ omnia possunt patere in hoc exemplo moueat manus lapidem medio vaculo & lapis palatium. 1. mouens est manus quia inter ipsamet lapidem mediatur vaculus vltimū mouens est vaculus quia inter ipsum & lapidem nihil mediat contra lapis est ipassum vel motus quia inter ipsum & vaculum nihil mediat palea vero est vltimū passum quia inter ipsam & vaculum mediat lapis non ergo hic procedit quæstio de vltimo & primo mouente sed tantum de vltimo mouente & 1. motu an ista sit & semper simul modo dicto. Sit secundum fundamentum aliquod agens agit in medium sibi proximum immotum assero motum non semper producit effectum eiusdem rationis & speciei in utroque sed aliquando longe diuerse quod patet multis exemplis v.g. quando ignis medio vitio emoluit æram per calorem a se emissum in vitio quod

est mediū proximum tantum producit calorem non motum, at vero in cara quæ est obiectum remotum producit calorem & motum ratio huius disparitatis est diuersa natura & ratione materiae missis passis imo non solum in hoc contingit eodem aere recepto ab ipso agenti utroque in passo ut contingit in casu adducto eodem calore in utroque passo recepto sed etiam aliquando ipsum agens diuersum aeri se mittit ad unum passum quā ad aliud ut patet in sole qui in orbem sibi immediatos tamen emittit lucem non calorem quia illi orbem cum sint incorruptibiles non sunt capaces talis accidentis at vero in hæc inferiora producit calorem & aliquando non lucem ut quando ipsa sunt opaca non habentia diaphaneitatem quæ requiritur ad recipiendum lucem. Sit tertium fundamentum seculsa tractione finali quam ponit Toletus in 1. loco. 3. fundamenti quia ratione attrahit finis ad se mediaque illius gratia finis & locus naturalis attrahit locatum quia de hac non est questio sicut neque de motione impropria ipsa attractio propria & effectiua de qua est quæ. sicut de motione propria quæ ab ipsa prouenit duplex est prima qua ipsum attrahens in se in motum manens est per virtutem impræssam in attracto illud ad se attrahit quia ratione media virtute accepta a magnete ferrum ad ipsum mouetur, & similiter palea ad electum & cibi & humores ad nostra membra ipsis in se in motibus manentibus non secus ac graua per virtutem a generante acceptam ad sua loca naturalia mobentur est tamen hoc discrimen quod graua non mobentur ad illud agens a quo accipere prædictam virtutem sed sua loca naturalia, scilicet ad centrum & huiusmodi attrahuntur ad illa agentia a quibus prædicta accipere virtutem alia vero est attractio in qua ipsum mouens vel attrahens simul cum attracto aut moto mouetur & de hac loquitur Arist. in text. His ergo fundamentis iactis sit conclusio responsiua questionis motus vel agens vltimum debet esse simul

cum 1. motu, 1. passo simul et locali ita quod in distans agere non possit pro cuius intelligentia notandum est quod agentia sunt duplicis ordinis quedam sunt materialia & corporea quedam vero immaterialia & incorporea inter quæ est hoc discrimen quod in materialibus ratio essendi in loco est quantitas molis quia media dicuntur agere non per suam operationes: unde cum operatio impertinenter se habeat in illis ad essendum in loco tamen dicuntur esse in loco quando non operantur in passo ac quando operentur in immaterialibus vera ratio formalis essendi in loco est sua operatio transiens ex quo fit quod solum dicuntur esse in loco dum erga passum operantur. quia per illud finitur ita quod sint ibi & non alibi sicut materialia per quantitatem cessante tamen operatione non dicuntur esse in loco ex quo nascitur discriminē. 2. quod agentia immaterialia non dicuntur esse simul cum passo in quo operantur per suam operationem sed per suam quantitatem molis ita quod tum dicamur esse simul quando vltimorum se tangunt & ita bene potest vereri in questione de illis an sint simul cum eo in quod agunt at vero agentia incorporea dicuntur esse simul cum passo per suam operationem & ita non potest de illis vereri in questione an sint simul cum passo in quod agunt quia eo ipso quod in illud agunt debent esse simul cum illo modo illis possibile scilicet per operationem tertium discriminē est quod in agentibus corporeis simulatas loci est conditio requisita & præsupposita ut agant in passo at vero in incorporeis non est conditio præ requisita sed potius concomitans ipsam operationem imo longe diuerso modo hæc simulatas accipitur in vno ac in alijs quia in corporeis mouens & motum sunt in eodem loco prorsus licet diuersimode quia motum est circumscriptione per suam quantitatem molis mouens vero definitur tantum per suam operationem imo ipsum motum deferuit mouenti tamquam locus quia in illo dicitur esse dum in ipso opere

ratur

zatur in corporis vero mouens & motū non possunt ita esse simul quod sint prorsus in eodem loco quia hoc nō potest fieri, sine penetratione quę est impossibilis per naturā sed ita sunt simul quod vltima locorū in quibus sunt se tangunt ita q̄ mouens nō dicatur esse in moto vti in loco quia non est in loco per operationē sed per quantitatem molis quo supposito probatur cōclusio adducta rex Ar. tam hic quam in l. de anima dicente q̄ si iuxta celū poneret aliquod coloratū & istud spatij inter medium esset vacuū nō possit ex hinc videri a potentia visiva sed huius nō pōt alia tradidit causā nisi quia deficiat contiguitas vltimi agentis v. g. aeris cū potentia visiva per quā ipsa debere recipere species visibiles ab illo colorato ergo in omni actione requiritur prędicta contiguitas inter agens vltimum & 1. passum alias enim sequeretur sine aliquo intermedio posset videri illud coloratum q̄ si hoc cōcedatur vt sic oppositum tenuerit tūc sequitur necesseario q̄ potentia visiva posset videre colorē & si paries esset interpositus inter ipsum & colorem quod est absurdū & patet quia si ob aliquid nō possit maxime quia paries non est mediū capax specierū visibilium quas ille color medio ipso deberet mittere ad visiuam potentia sed hoc nō obstat quia etiam vacuum est subiectum in capax talis specierum & nihilominus per ipsas nō obstat quominus videatur illud coloratū ergo similiter non obstat in nostrō casu aut si in illo obstat quare non obstat etiam in illo de vacuo imo admissio q̄ non requiratur talis contiguitas mediij impertinens erit ratio illius ad quā cūq̄ operationem probatur primo quia si aliquid agens posset immediate a se indistans non agendo immedia ergo si tunc potest agere in pacum distans posset agere in maxime distans patet quia si non posset maxime ratione maioris vel minoris mediij sed ista ratio maioris vel minoris mediij per ipsos est ad hoc im-

pertinens ergo non obstat ad prędictam actionem maius medium plusquā minus dū immediate agens mittit species aut virtutē ad passum nō mittendo prius ad media cōsequens autem illud est aperte falsum & contra experientia & quia sequeretur nullū agens habere determinatā spherā suę actiuitatis ergo & antecedens dicendum est igitur prędicta cōtinguitatem & similitatē inter vltimum agens & primum passum necessario requeri ad quāvis operationē vel motionē præterea 3. probatur quia ex S. Tho. 1. p. q. 8 & 3. contra gent. c. 68 operari sequitur ad esse ergo sicut non pōt aliquid absolute operari nisi absolute sit ita nō poterit immediate in aliud operari nisi inmediate sit simul cū ipso sed vltimum agens immediate operatur in primum passum vt patet ergo necessario debet simul esse cum ipso inmediate & tandem vltimo quia si vltimum agens posset immediate agere in primum passum licet nō sit immediate simul cū ipso sequeretur inde enervari argumentum illud Theologorū quo probat deū esse vbique immediate quia vbique immediate operatur cōsequens est falsum quia sequeretur nō efficaciter probari immanentiam Dei ergo & antecedens sequela autem probatur quia per istos aut hores nō cōiunguntur esse simul cum alio & in illud immediate agere ergo quāvis Deus immediate agat in omnia nō efficaciter probabitur neq̄ bene colligetur q̄ debeat esse immediate & simul in omnibus ergo dicendum est q̄ 2. agens vltimum debet necessario esse simul cum 1. passo similitatē locali iā dicta.

Quibus sic detractis facile respondetur ad rationes dubitandi ad primam enim dicimus q̄ sol non est agens vltimū respectu horū inferiorum & ita nō est necessarium q̄ sit simul cum ipsis sed tantum est agens immediatū respectu orbis sibi cōiugui cū quo est simul si multatē loci & in illo producit lucē & ipse poster in reliquos quo vsq̄ aduenit ad elemēta

quibus medijs debeat ad hęc inferiora & ita in illis producantur effectus vnde vltimum agēs istorum debet esse simul cum passis non vero solus; est incoe- niens quod in illo orbe sibi contiguo tā- tum producat lucem & in hęc inferiora nō solum lucem sed etiā calorem quia vt iam vidi-mus quando aliquid agit in proximum & in remotum nō debet v- trobiq; effectum eiusdē rationis produ- cere sed pōt diuersę rationis producere ratione materię passorū & ita in illo or- be cū incorruptibilis sit nō pōt causare calorem in hęc inferiora quę sunt corrup- tibilis. Ad 2. respondet Albe. q. magnes attrahit ad se ferrum nō effectiue sed fi- naliter & ita quamuis agat in distans nō est cōtra nostrā cōclusionē verumtāme hęc solutio merito rejicitur a S. Thom. qui quidem efficaci ratione falsitatem ipsius probat quę talis est ratio est quo- niam si magnes finaliter attraheret ad se ferrum inde sequeretur quod quam- vis magnes aut ferrum conjungeren- tur aliis non impedirentur illa attra- ctio nec similiter quamuis ponerentur in pręsentia adamantis impediretur ta- lis attractio cōsequens autē est falsum q. ex experientia docet q. si magnes aut ferrū alijs cōiungantur non fiet attractio & si militer solius docet q. si ponantur in pręsentia adamantis etiam cessat illa a- tractio ergo antecedens se quela probat quia attractio finalis non fit per aliquam virtutem causam nā hāc ē in attrac- tu sicut fit attractio effectiua ergo quāvis talis vnio aliorum illis fieret nulli ces- sare virtus vnus ab alio neq; si ponerē- tur in pręsentia adamantis & ita in neu- tro casu cessaret attractio cū ergo in vtro q. casu cesset dicendum est, q. cessat vir- tus quā media effectiue traheretur fer- rum a magnete propter vnctionem alia- rum virtutum adamantis ex cuius cessa- tione cessat attractio & quamuis ista ex- perientia de vnitione aliorum aliquan- do deficiat vt docet Tolet. ex cōsiliatio- re differentia si & tradit rationem qua-

re aliquādo deficiat & quare aliquando nō quia inquit calor aliorū & nimis & maxime mordax & ita est de bulbus partū subtilium magnetis quibus debe- ret fieri attractio ferri quia in illis contē- nebatur virtus attractiua scilicet quia aliquā- do calor aliorū nō est ita mordax sed de- bilis potius propter aliquas causas occu- rrentes hinc est q. cū tēporis quantūvis magnes aut ferrū alijs iungantur nō im- pediantur attractio quia ille calor nō suffi- cit euellere predictā virtutē abnegātema- gnere vnde supposito q. magnes effecti- ue ad se attrahit ferrū dicendum est q. in tali casu ipse magnes nō est vltimum a- gens sed potius primum quia producit illam virtutem in aere cōtiguo ferro & ita ipse aer est vltimum agens & ita est cōtiguus ferro quia media illa virtutē a magnete causata tanquam principio se- lectiuo facit ferrū moueri ad magnete- rem, & eodem modo est respondendū ad illud de stello trahēte ad se paleas & de pharmaco trahēte ad se humores nō enim sunt ipsa agētiā vltima sed pōt prima quia causant virtutē in alio quā media agunt impassum mediate & co- dē modo est dicendū ad illud q. solet aser- ri de pisciculis dicto torpedio qui causat stuporē in manu piscatoris nō enim illā causat immediate & ita nō sequitur q. a- liquod agēs agat indistans sed primo em- pit in arundine virtutē quādam quę per ipsam diffunditur & perueniens ad bra- chium piscatoris ibi causat stuporem & ita illa arundō est agēs vltimum & est si- mul cum illo brachio & parum referat in arundine nō causat stuporem quē cau- sat in brachio quia orundo nō est capax stuporis cū nō viuat cuius est capax bra- chium quia viuat nā iam supra diximus q. quando aliquid agit in proximū & re- motum nō est necessarium q. in vtroq; causet effectum eiusdē rationis sicut ig- nis cal. faciens extram medio vitro in vi- tro tantum producat calorem in cāra ve- ro vltra hunc molitiam eodem modo est dicendum de oculo fascinantē re spectu

faciens

fascinati nō enim causat fascinationē inmediate in ipsum sed pri^o exvehementio^{ri} visu emittit in aerem qualitatē quam malignam & quia postea fascinat^{us} illum aerem attrahit ad se per in^{sp}erationem ideo fascinat^{us} non secus ac ille qui habet pestem quam emittit in aerem proximum quam fictionatus aer postea illam emittit in reliquos homines qui aerem illum ad se attrahunt & ita nunquam sequitur quod agens vltimum possit immediate agere indistans sed semper debet esse si mul cum primo passo. Ad tertiā respon^{detur} q^{uod} cum angelus sit agēs spirituale nō indiget cōtactu quantitatum ut celum moueat sed iⁿ iⁿ sufficit virtualis per suam operationē quā inmediate in ipsū operatur nihilominus tamen quia est in loco per operationem eo ipso q^{uod} agit inmediate in cōclū est simul cum ipso modo sibi possibili. In 4. p. quæ sit. est primū argumentum cōtra cōclusionē adductā in qua diximus q^{uod} vltimum agēs & primum passum debet esse simul cōtingit aliquando vltimū agēs agere indistans ergo conclusio est nulla probatur idem casum in quo aliquis ignis calefaciat lignum & secundum priores partes & nō secundum posteriores illud t̄gat in tali casu partes posteriores calefaciūt lignum & nō medijs alijs partibus quia illæ habent calorem in summo & ita nō possunt illū recipere ergo dicendum est q^{uod} agūt inmediate in ipsum & nō sunt simul cum illo Res. q^{uod} in tali casu ex omnib^{us} conficietur vnum vltimū agēs respectu ligni q^{uod} illud t̄gat secundū aliquas partes q^{uod} sufficit vt sint simul vt Arist. docuit. Sed ob has rationes supponam^{us} q^{uod} illę partes sunt separatę ita q^{uod} cōstituunt duo agentia totalia in tali casu agēs posterioris calefaciat lignū & nō medio priori quia nō est capax caloris cū illū habeat in summo ergo dicendum est q^{uod} aliquod agēs immediate agit indistans Res. i. q^{uod} tūc licet nō mittat celo rē in ignē anteriore mittit tamē in partes aeris illi cōiguas per qu

as deueniet ad lignum vel secundo q^{uod} cōseruauit anteriorem ignē & ratione illius cōseruationis agit in lignū & vtrōq^{ue} modo erit agēs nō vltimum vel pōt tertio dici q^{uod} se habent sicut vnū agēs q^{uod} 2. diuerlas partes t̄git passum & eodē modo dictū est ad casum cōmunem de lamina summe ignita dicit enim q^{uod} quādo ista ponatur inter lignū & ignē ille ignis calefaciet lignū & nō media lamina quia nō est cadax caloris cū illum habeat in summo ergo inmediate ager indistans dicim^{us} enim. i. q^{uod} calefaciet partes aeris cōiguas laminę & per illas deueniet calor ad lignum & ita erit agēs nō vltimum vel. 2. q^{uod} cōseruauit laminā ratione cuius cōseruationis dicit agere in lignum mediate tamē vel tandem 3. dici pōt q^{uod} illa duo agētia habēt se per modū vnū vt supradictum est. Probat^{ur} secundo licet inter. 2. agēs & primum passum mediet secundum agēs q^{uod} dicitur vltimū vires primi agētis puta attingere ad illud. i. passum ergo quāuis illud vltimū agēs inde abstraheretur & nō mediet pōt vires primi agētis eodē modo attingere ad illud passū iā ergo in illo casu pōt aliq^{uod} agēs inmediate agere in passū localit distans R. negādo cōsequētiā quia ratio preter quā vltimū agēs debet esse simul localit cū primo passo nō est vt bene pbat obiecti quia illi^{us} vires debēt numero attingere cōtactu quantitatio parrē illius passi quā est cōiguū agēti quia cum sphaera actiuitatis eius cūq^{ue} agētis diuisibilis sit & habeat partes nō ratū poterit agere in illas partes qui t̄git cōtactu quantitatio sed etiam alias distantes sed ratio est quā iā supra adduxim^{us} quia scilicet operari sequit^{ur} a d esse vnde quemadmodū nō pōt aliquid absolute operari nisi absolute sit similiter nō poterit immediate operari erga aliud quin sit illi in medietum localiter sed eo ipso quod sit medietum ab illo debet agere in illud mediate medio scilicet alio per quod transegit actio vsq^{ue} ad passum.

Sed obijciens vltimo fieri potest quod aliquot agens agat immediate in distantia non transeundo actum per medium ergo solutio est nulla probatur antecedens de mus casum in quo ignis & aqua agant in se in vice medio aeris ita quod quilibet existat in sphaera actiuitatis alterius in tali casu ignis calefaciet aqua & aqua frigefaciet ignem se hinc actiones non possunt transire per medium ab agenti ad passiuas sequeretur quod aer simul moberetur moribus contrariis ergo &c. Respondet ad hoc multipliciter nulla tamen solutio difficultatem euacuat nisi illa quam innotauimus si. Phi. scilicet quod aliquid potest moueri simul moribus contrariis in gradibus remissis sicut potest simul habere contraria in gradibus remissis unde dicendum est quod in tali casu vltimum agens respectu aquae non est ignis sed aer pro illa parte qua est illi contiguus & ita illam calefacit per calorem receptum ab igne & similiter e contra respectu ignis non est vltimum agens aqua sed aer contiguus ipsi igni pro illa parte & illum frigefacit per frigiditatem receptam ab aqua & ita non sequitur quod vltimum agens distet localiter a primo passo quauis distet agens non vltimum.

Secundum argumentum est contra eandem conclusionem huiusmodi Deus immediate operatur in omnibus rebus utraque in mediatione virtutis & suppositi ut vidimus 2. 1. Phy. sed non est simul localiter in omnibus ergo conclusio est nulla prout minor ex Ar. 2. de generati. re. 19. de dicet hoc inferiora non posse esse aeterna quia multum distat a deo non ergo est simul localiter cum illis deus ibi Ar. in loqui de distantia imperfectione & essentia non autem de distantia locali sed hoc modo poterit esse simul cum illis sicut nos solemus dicere eligimus maxime distare ab homine quauis sit illi contiguus ex eo quod distat ab eo in essentia & perfectione sed contra hoc est Ar. 8. Ph. 1. 84. dicens deum esse in vltima superficie id est mobilis tantum in loco ergo non potest intelligi quod imperfectione distet ab

his inferioribus sed etiam distantia localiter refertur Ar. ita asserit deum esse in vltima superficie id est mobilis quod non negat etiam localiter esse in omnibus rebus immediate nam asserit ibi esse tantum in loco eminentiori ubi magis viget motus velocitas quod non tollit quo minus sit simul localiter in reliquis rebus sicut nos dicimus Deum esse in coelo non negantes propter hoc quod sit in omnibus rebus simul localiter sed potius ita fatentur. Sed obijciens primo Ar. 1. de mundo ad Alexan. inquit ridiculum esse dicere deum esse presentem per suam substantiam in omnibus rebus ergo non solum dicit illam esse in vltima superficie 1. mobilis sed negat esse in reliquis rebus Ref. quod ut vidimus 2. li. Deus est immediate in omnibus rebus & in illis operatur utraque in mediatione virtutis & suppositi sed dicimus primo quod ille liber non habetur propter vi Arist. sed potius censetur ut Apocripus & 2. Ref. quod ibi tantum vult dicere quod Deus non producat omnes effectus inferiores se solo sed medijs causis secundis ut excluderet illam positionem qua aliqui dicunt se solo omnes effectus producere eo quod in omnibus est praesens sed voluit dicere quod se solo non potest effectus producere sed necessario debet medijs causis secundis ad hoc eo assumptis sicut reges terrarum regnum gubernant medijs ministrijs ad hoc assumptis diuerso tamen modo hoc facit Deus ac reges terrarum quia ipsi propter suam finem tam capacitatem non possunt omnibus attendere & ad hoc alij indigent & propter hanc exigentiam illos consumunt Deus autem causas secundas assumit ad producendos effectus propter suam liberalitatem quia licet possit se solo omnia producere & omnibus simul ut attendat nihilominus ob suam liberalitatem voluit hoc impetrari causis secundis & illas accipere tanquam secum cooperatrices.

Sed obijciens secundo iam quod Deus propter suam immensitatem non potest in omnibus operari quin sit simul cum omnibus saltem agentia finita possunt agere

agens immediate in passum distans localiter; ergo, & c. Probatur minor, quia in generatione substantiali generans quod est ultimum agens non est simul localiter cum passio: sed maxime distans cum passum sit materia seminis existens in mortuo femina: imo aliquando contingit, quod quando est introducenda forma generans sit corruptum, & in rerum natura non existat: ergo aliquod agens poterit agere immediate indistans localiter propter hoc argumentum. Villalpanda conuictus est ad asserendum in generatione substantiali non requiri simultaneam localem ultimi agentis cum primo passo in merito tamen quia si ad effectum ignobiliores, ut est generatio accidentalis requiritur prædicta simultas, ut ipse concedit multo melius requiritur ad nobiliores, ut est generatio substantialis, & secundo, quia sicut potest contingere, quod generans non solum sit distans: sed etiam sit corruptum & in partem, quo debet introduci forma substantialis: potest etiam contingere in productione quod durante productione non solum sit distans & privatus: sed etiam corruptum: ergo sicut oportet in hoc casu hoc non obstante requiri prædictam simultaneam debet concedere in priori. Unde ad utrumque dicimus, quod licet agens principale, ut est generans & privatus distet a passo localiter; agens tamen instrumentale, ut est virtus seminalis in generatione illa, & impulsus & projicienti causatus in projectione non distet localiter a passo, & ita non sequitur, quod aliquod agens agat immediate in localiter distans: sed si agit immediate debet esse simul cum passo, & hac ratione Aristoteles probans in projectione esse simul agens, & passum, recurtebat ad alium impulsu de quo dicebat esse simul cum projecto, non vero ad ipsum projicientem. Sed inquires iam quod de potentia naturali, & ordinaria non possit aliquod agens immediate agere in aliquod passum a quo distet localiter si

agens sit ultimum, & passum primum requiratur, ne hoc de potentia, etiam ab soluta & responderetur sub distinctione quod si agens illud sit corporeum & materiale cum in illo simul localis distinguatur realiter ab operatione sicut Deus de sua potentia absoluta potest supplere totam causalitatem, causa efficiens poterit similiter supplere illam simultaneam localem inter agens ultimum & primum passum faciendo, quod res corporea immediate agat in localiter distans, non agens in medio, sicut potest etiam aliam conditionem magis necessariam causa efficiens nepe existentiam actualem supplere, sicut facit in sua passione, quæ modo non existens causat gratiam, & similiter in reliquis sacramentis, ut in baptismo quia sanctificatione causat gratiam, quæ ratione dicitur sacramenta agere in localiter distans: si autem agens sit spirituale supposito, quod sit in loco per operationem est impossibile adhuc de potentia absoluta, quod aliquod agens immediate operetur erga aliquod passum, & non sit illi immediatum localiter modo sibi possibili, quia in illo simul localis loci non distinguitur realiter ab ipsa operatione, imo potius est eadem inter operatio prout coniungit passum cum agenti. Unde quemadmodum est impossibile, quod aliquis Angelus operetur erga aliquod obiectum, & non sit in loco definitum similiter est impossibile, quod immediate erga illud operetur, & non sit illi immediatus localiter, & quamvis Deus augetur illi suam virtutem, ut posset operari erga plura eo ipso, quod immediate operatur deberet esse immediatus illis localiter quemadmodum superius diximus, quod si Angelo augetur virtus ut possit operari in duplici loco adæquato: sed ex illis duobus locis, tamquam in adæquatis fieri unus adæquatus in quo esset, ita adæquare ac priori loco naturali: ergo similiter est

KK 5 dicendum

dicendum quod quamuis Angelus augeatur, vis, ut possit erga plura obiecta operari supposito, quod immediate operaretur essetque in loco per operationem debere esse ita immediatè localiter utriusque; ac antea erat naturali tantum. Notanter autem diximus si sit in loco per operationem nam dicunt alij, quod est per suam substantiam, vel virtutem, & ita dicunt, quod habet relationem presentem in loco antequam erga ipsum operetur, si hæc ita sit dicendum est, sicut in casu, quo agens esset male, sed disputare quomodo Angelus sit in loco non nostri, sed Theologi negotij est.

ARTICVLVS. II.

Utrum rationes quibus probat Arist. ad qualitates, primæ & quartæ speciei non esse per se motum sint efficaces.

IN hac re prima ratio dubitandi est si aliqua ratio hoc comunicaret maxime illa prima, qua probatur ad qualitates Quartæ speciei non esse per se alterationem: sed hæc non ergo, &c. Prob. minor, quia ista ratio, sicut & alia, quæ probatur ad virtutes morales non esse per se alterationem nititur huic principio, quod ad illud, quod consequitur ad mutationem alterius non sit per se motus: sed hoc principium est falsum alias necque ad quantitatem esset per se motus cum ista etiam consequatur ad mutationem factam in substantia, scilicet ad nutritionem, & similiter ad secundas qualitates, ut sunt albedo, & nigredo non esset per se motus, quia etiam istæ consequuntur ad mutationem, vel alterationem factam in primis qualitatibus: ergo istæ rationes nihil concludunt, &

confirmatur, quia illa secundæ rationis de prædicatione per vocem æqualem, vel inæqualem nulla est ista modus prædicandi impertinens sit ad hoc ut ad aliquam formam sit, vel non sit per se motus, & tandem vltimo quia quemadmodum in cōcreto valeret ista prædicatio homo est humidus, & humidum est homo ita valet hæc prædicatio lignum est statutum, & statutum: est lignum ergo sicut hoc sufficit, ut ad humidum sit per se motus ita sufficit ut sit ad statutum, vel statum, quæ est quartæ speciei.

Secunda ratio si præter istas rationes aliqua includeret intentum maxime illa, qua probatur ad habitus non esse per se alterationem ex eo quod sunt ad aliquid, sed illa non ergo, &c. Probatur minor, quia vel intelligit, quod sunt ad aliquid secundum esse, & hoc est plane falsum, videntur in primo dubio; vel intelligit, quod sunt ad aliquid secundum dici, & hoc est verum: sed non probatur intentum, quia etiam quantitas, & primæ qualitates sunt relative secundum dici, & nihilominus ad illas terminatur per se motus: ergo similiter ad alios habitus, & confirmatur nam ubi est ita relationem, secundum dici fundans relationem secundum esse, sicut reliqui habitus, & tamen ad ubi est per se motus, ergo similiter debet esse ad prædictos habitus. Tertia ratio si propter istas rationes aliqua conueniret maxime illa sententia qua probatur ad istos habitus, & virtutes morales, non esse per se alterationem ex eo quod per ipsos subiecta perficiuntur, & ad id, per quod aliquid perficitur non est per se motus: sed hoc est falsum: ergo illa ratio est nulla, & ita omnes ruunt. Probatur minor, quia etiam per secundas qualitates, ut per saporem & odorem & cetera subiecta perficiuntur, & tamen ad illas est per se motus & præterea, quia saltem per vitia istius virtutibus opposita subiecta non perficiuntur: ergo ad illa erit per se alteratio, quod est contra Arist. & tandem vltimo, quia forma

ma arguendi vitiosa est cum sit ab inferiori ad superius negatiue, sic enim arguitur in virtute ad illas virtutes non est per se alteratio corruptiua: ergo nulla est alteratio, quæ consequentia 1. qn. valet cõpræter istã alterationẽ sit alia per se, ista, quæ poterie ad ipsas permixari, & in secunda parte questionis pro intellectu gentia tituli primo notandũ est, quod Arist. ratio propter quã hic probat ad solas qualitates. Tercie speciei esse per se, alterationẽ est quia in superioribus probatur in solis illis quod alterans, & alteratum sint simul & vnde dederet se hoc sufficientes probasse, & declarasse idẽ modo ex professo voluit probare, quod ad illas tantum sit per se alteratio.

Secundo notandum quod omnes qualitates & habitus possunt ad quatuor genera subalternã reduci vt habetur in Arist. c. de qualitate primũ appellatur habitus & dispositio ad quod redducuntur omnis in corpore, vt sanitas ægritudo robur, &c. quam spirituales, vel animæ, quæ sunt in duplici differentia quædam in parte appetitiua, vt virtutes morales alie in intellectu, vt sunt habitus intellectuales, secundum est naturalis potentia, & impotentia ad quod redducuntur varæ genera potenciarum, quæ cõ substantia comproducentur. Tertium est passio, & possibilis qualitas ad quod redducuntur omnes obiecta sensu exteriori vt calor, sapor odor, &c. & qualitates rigibiles, vt calor frigiditas. Quartũ est forma, & figura formæ inquam non substantialis: sed ista exterior quæ est in virtute superficie: est ergo sensus quæ sitis virtutum rationes Arist. efficitur concludant ad solas illas qualitates, quæ sunt in tertia specie alterationem terminari vel secus.

Pro questionis decisione primum notandũ certum est, quod ad qualitates solum secundũ speciei, & quartæ non terminantur per se alteratio siue hoc probentur rationes Arist. siue non prima pars fundamenti dicit notanter solius primæ

speciei, quia si aliquæ qualitates secundæ speciei sunt etiã in tertia vt calor & frigiditas ad illas erit per se alteratio non ea ratione, quæ sunt secundæ ad quas sunt quartæ speciei, & hæc pars ita est nota, quod Arist. illã non probauerit: sed vt vidimus supposuit, vt nota: sed illius duplex est ratio altera quã tradidimus S. Phi. quia scilicet nõ habet propriũ contrarium nec latitudinẽ diuisibile quorũ vtriusq; opposita requiruntur ad motũ prima est quam insinuant S. Tho. & Toler. quod scilicet cum ipsa substantia cõ producentur, & ita non præsupponunt contrarium nec sui priuationem in termino a quo, & ad quem iam autem diximus cum S. Tho. quod ad nullum accipiens subiecto cõbũ & omnino simul tantum per se possit motus, vel mutatio terminari, secunda pars ita est certa apud authores. quod nullus dubitet, verum tamen in illa assignanda varie diuissi sunt nam quidam dicunt rationem propter quam ad illas qualitates nõ est per se alteratio esse quia consequuntur ad alterius mutationem, hæc tamen ratio nulla est, vt vidimus prima ratione dubitandi alia neq; ad quantitatem, & secundas qualitates esset, per se motus cum hæc etiã ad alterius mutationem consequantur nec valet solutio Vallesij disparẽ scilicet esse rationem, quia qualitas quartæ speciei consequatur eodem motu cum illa re, ad cuius mutationem consequitur, qualitates vero secundæ diuerfo motu nam sine dubio hoc est, petere principium cum huius causa quærat quã deberet tradere quare inquam qualitates, quartæ speciei consequantur eodem motu ad aliud, secundæ vero qualitates diuerfo alij secundo afferunt aliam rationem hanc similitudinem distinguentes duplicem alterationem aliam primam quæ ad primas aliam secundam, quæ ad secundas qualitates terminatur ad qualitates, vero quartæ speciei nullam dicunt illam terminari verum hoc

hoc etiam est petere principium cum deberent afferre causam propter quam aliqua alteratio saltem, secunda ad secundum qualitates possit terminari, & ad illas quartæ species nulla adhuc secunda terminaretur. Tertio dicens alij huius esse ratione, quia ista quarta species realiter non differt à quantitate, & ita eodem motu ac ipsa debet produci licet autem hæc ratio melior sit sufficiens tamen non est propter duo. Primo, quia etiam ubi secundum communem sententiam à quantitate realiter non differt, & tamen ad ipsum est per se motus: ergo non sufficit illa causa tum etiam. Secundo, quia ex eo quod termini aliqui sunt motuum realiter non differant tantum probatur, quod ipsi motus non differant realiter: sed tantum formaliter non autem probatur, quod idem omnino motus, sit ad utrumque: vera ergo causa est, quam sepius tradidimus, quia scilicet istæ qualitates. Quartæ species contrarium non habent proprium, neque aliquam latitudinem diuisibilem, quæ duo requiruntur ut ad aliquam rem sit per se motus.

Secundo aduertendum sit dupliciter potest imaginari alteratio, altera perfectiua, altera corruptiua: alteratio perfectiua est illa per quam introducit forma subiecto conueniens, sicut est reductio aquæ ad pristinam frigiditatem ex calore illi violento alteratio corruptiua: est contra quædo per illam introducit forma disconueniens subiecto, & expellitur conueniens, sicut est contra calefactio respectu aquæ per quam naturalis pellitur frigiditas & introducit violentus calor: sed rursus alteratio corruptiua est dupliciter alia propria, & in rigore corruptiua, & est illa per quam disponitur subiectum ad substantialem corruptionem, sicut per calefactionem disponitur aqua, & ita talis alteratio debet habere subiectum corruptibile alia est alteratio non ita proprie, & in rigore corruptiua est, quæ illa per quam, licet expel-

latur forma subiecto conueniens, & introducat disconueniens nihilominus quia tale subiectum est in corruptibile per illam non disponitur ad sui substantialem corruptionem, licet per eam quodammodo extraneetur, ita se habet intellectus quando errorem recipit, aut voluntas quando recipit vitium, quia vitium reuera contrariatur virtuti, & eam expellit, sicut & error scientiæ. Unde aduertendum est male negare Tol. quæst. 3. ad vltimum, quod inter hæc non sit vere contrarietas, eo quod non sunt formæ inuicem actiue ob quod negat ad habitus esse per se motus alterationis male inquam hoc negat, quia positiua, & de terminata incôpossibilitas inter duo extrema est contrarietas sufficiens ad motum, ut vidimus. 5. lib. & hac ratione diximus ad quantitatem dari per se motum sed inter hos habitus reperitur incôpossibilitas positiua (ut ipse faceret) & determinata, quia est inter duo, tantum extrema ergo est vera contrarietas inter hos habitus saltem, quæ sufficit ad motum per se terminandum, & confirmatur, quia licet inter hos habitus non sit mutua pugna effectiua: quia non sunt qualitates actiue suarum similitudinem pugna formalis in eodem subiecto a quo mutuo se expellunt: sed hæc pugna est, quæ ad motum requiritur non illa: ergo est pugna, & contrarietas sufficiens ad motum maior patet, & probatur minor, quia talis pugna requiritur ad motum qualis est inter terminum à quo, & ad quem illius: sed hæc est pugna formalis non effectiua, quia, ut vidimus. 2. lib. accidens in eodem subiecto in quo est, sicut non potest agere effectiue: sed formaliter tamquam suum contrarium expellere effectiue: sed formaliter at terminus ad quem pugnat cum termino à quo in eodem subiecto in quo est motus cum iste sit transitus ab uno contrario in aliud ergo reperitur inter habitus sufficiens pugna, & contrarietas ad motum alterationis per se termin-

minandū, & ita si aliud nō obstat hoc nō tollit quo minus ad illos sit per se mor⁹.

His iactis fundamentis sit conclusio responsiua quaestioni rationes omnes quibus Arist. hic probat ad quartam & primam speciem qualitatis non dari per se motum alterationis omnino sunt inefficaces, vnde nihil aliud roboris habent quam quod Arist. sint pro intelligentia huius conclusionis. Primo examinandū est an in rei veritate, sit vera conclusio quam per illas intendit vltimate probare nempe ad solas qualitates, tertiæ speciei dari per se motum alterationis in qua re, primo est certum ad secundam, & quartam speciem qualitatis, non dari per se motum alterationis rationibus iam dictis, quia scilicet carent contrario positiuo, & latitudine diuisibili propria non vero rationibus Arist. ut dicemus, tota ergo difficultas, vtrum ad qualitates primæ speciei sit per se motus tales qualitates sunt omnes habitus tam corporis quam animæ siue secundum partem appetitiuā in qua sunt virtutes morales siue secundum intellectiōnem in qua sunt virtutes intellectuales in qua re etiam debet esse certum, vt vidimus secundo fundamento, quod inter hos habitus reperitur sufficiens contrarietas ad motum per se terminandum superest ergo examinare vtrum reliquæ ad sint contradictiones est etiam primo adhuc, secundo certum illis conuenire, secundam contradictionem requisitam ad motum, scilicet quod formans motum recipiatur in eodem actu sicut est mor⁹ quia cum sint isti habitus vera accidentia necessarium est in ente in actu subiectari: sed sic est, quod etiam conuenit tertia scilicet quod, habeat diuisibilitatem propriam, scilicet intensiuam: ergo habet aliquæ qualitates, primæ speciei omnes contradictiones, vt ad illas sit per se motus notanter dico aliquas, quia non habent omnes contrarium, vt patet in lumine, & alijs. Probatur consequentia quoniam istæ tres conditiones requirū-

tur ad motum per se terminandum habere positiuum contrarium, quod expellant per motum, & diuisibilitatem propriam, vt successiue acquirantur & recipi in ente in actu: sed omnes istæ conueniunt dictis habitibus, tam corporis quæ animæ: ergo patet de tertia cum sint accidentia, & inductione probantur reliquæ, quia sanitas contrariatur ægitudini, & virtus vicio, & scientia errori, & hæc omnia possunt intendi, & remui ergo ad illa potest esse per se motus. Secundo probatur ex ipso Arist. 5. Physic. c. 5. vbi sæpe docet esse motum per se ad sanitatem, imo illum contrariari alteri motui à sanitate ad ægitudinem, & eodem libro agendo de vnitatem motuum ait, quod ille motus est vnus in specie sub alterna cuius terminus est vnus in specie subalterna, sicut disciplinatio, quæ est motus ad disciplinam vnam genericam subiectat varias scientias in specie at sanitas, & disciplina habitus sunt in prima specie qualitatis positiui: ergo ad primam speciem qualitatis sensibili Arist. esse per se motum & ita hic nimis dubitatie procedit sub conditione aliquando dicendo, si ad sanitatem est per se motum, & aliquando absolute, & cum ad istam librum non pertineat hæc disputatio: sed potius ad quintum magis debet credi illius dictis illique quam hic præcipue cum magis illis ratio conformet tandem. Tercio, quia sanitas habet diuersum esse realiter à reliquis qualitatibus primæ, sicut habet albedo, & reliquæ secundæ qualitates: ergo debet habere, sicut iste diuersum fieri, sed istud fieri habet omnes conclusiones necessarias vt sic per se motus: ergo ad sanitatem est per se motus, & idem argumentum potest fieri de reliquis habitibus: non ergo ad solas qualitates, tertiæ speciei est per se alteratio: sed etiam aliquando ad qualitates primæ.

Modo ergo hoc supposito pro nostra conclusione cum verum debeat consonare verò non possunt esse veræ, & efficaci-

ces rationes, quæ ad probandam conclusionem falsam adducuntur: sed talis conclusio est falsa, ut vidimus: ergo rationes istæ efficaces esse non possunt, & secundo hoc probant efficaciter rationes dubitandi, & idcirco maneat solutio, & tertio, quia omnes illæ rationes nituntur principiis falsis: ergo non concludunt. Antecedens probatur, quia vel nituntur hoc principio, quod omnes habitus sunt ad aliquid, quod est falsum, vel huic, quod non sit motus per se ad illud, quod supponit aliud prius per priorem motum factum, quod etiam esse falsum probauit. Prima ratio dubitandi, vel alteri quod ad id per quod aliquid perficitur non sit per se alteratio quod euidenter esse falsum demonstrat prima ratio dubitandi, quia tam primæ quam secundæ qualitates perficiunt subiectum quando sunt, et connaturales, & tamen ad has est per se alteratio perfectiua tamen nec dum quod illæ corruptiones quas dicit Aristoteles esse vitiatorum, quæ naturam destruant cum sint transitus à positivo in positium necessario sunt motus non rationis, vel augmentationis cum non ad ubi, vel ad quantitatem terminentur ergo alterationes, quæ ad qualitatem est aut vitia, ita sunt in prima specie ad virtutes: ergo ad qualitates, primæ speciei est per se alteratio imo, & corruptiua, licet non proprie, & tandem. Quarto, quia falsissimum est id quod Aristoteles assumit ut certum in ultimis rationibus ad probandum non esse per se alterationem ad virtutes morales, & intellectuales dicendo, quod ex sola mutatione facta in sensu, qua passionibus si dantur, vel singularia cognoscuntur resultant tales virtutes in voluntate, & intellectui, quæ sunt longe diuersa subiecta à sensu: ergo per solam mutationem factam in sensu non possunt tales virtutes produci sed indigent alia mutatione per quam immediate fiat existens in tali subiecto patet, quia isti termini sunt spirituales, & in materiales,

& subiecta eorum ergo actiones debent similiter esse in materiales: sed actiones sensus materiales sunt, & corporeæ, ut pote organo corporeo exercantur ergo per illas immediate non possunt immediate tales virtutes causari: sed circa talem mutationem est alia signanda. Secundo probatur, quia ut bene aduertit Tolet, quarto argumento, quia licet virtutes morales supponant quietem passionum & scientia quietem humorum: sed in tali quiete nequaquam consistunt, sed qualitate positiua existenti in sublimiori potentia intellectus vel voluntatis realiter diuersa à tali quiete, quæ est in sensu ergo præter alterationem corpoream, quæ facit talem quietem debet poni alia mutatio spiritalis per quam fiant tales virtutes non ergo potuit Aristoteles excludere omnem aliam mutationem vel alterationem, sed tantum corpoream, & sensibilem de qua ipse hic loquebatur. Tertio, quia quis erit ita amens, quod neget media intellectione generari in nostro intellectu habitum scientiæ, & media volitione in voluntate virtutes morales, sed intelligere ex eodem Aristotele, est quoddam pati & pati est mutari: ergo non possunt istæ virtutes causari est sola mutatione, vel alteratione sensus.

Contra dicta est primum argumentum, saltem illa secunda ratio, quæ probat Aristotelis ad quartam speciem qualitatis non esse per se alterationem, quia alteratio est rei iam existentis, & factæ ad quod recipit figuram sit enim iam recipit, efficax est male ergo dicimus omnes esse inefficaces. Probatur antecedens, quia ut nos concessimus, hic & sepius libro quinto, diximus ad rationem motus, vel mutationis requiritur subiectum prius tempore existens quam terminus ad quem, sed figura est in eodem instanti in quo subiectum fit de nouo ergo ad eam non posse esse per se alterationem efficaciter patet hæc ratio

tio. Responderetur negando consequentiam, quia licet aliqua figura ita se habeant: aliae tamen sunt, quae praeristentius prius tempore subiecto adueniunt, quia talem subiectum ex vna mutatur in aliam, ut patet in figura per dilatationem, aut pictionem praeristentis subiecti facta: ergo non potest vniuersaliter ad quartam speciem non esse per se motum alterationis, ut intendit patet, quia sat est lignum praeristere in esse ligni, ut per formam cathedrae aduenientis posset mutari. Vnde quamuis sit ridiculum Aristoteli. ait domum alterari cum sit alterantur tamen ligna, & lapides, quae sunt subiectum domus, sicut quamuis album non alteretur, quia sit alteratur subiectum habens albedinem ratio vtriusque est, quia tam album quam domus significant compositionem ex subiecto, & forma, quae fit & ita tale compositum non potest dici alterari cum ineludat terminum ad quem alterationis at, vero si praerisse vtrobius sumeretur subiectum vere diceretur alterari.

Sed obijciat cum Tolero ad finem tertij argumenti huius quaestionis iam ante Aristoteli. probasse subiectum scilicet figuram non alterari secundum aliud accidens prius Responderetur hoc nihil valere, primo quia ille motus, qui praeressit vel ad partes ablatas, vel ad liquores de nouo positos non est motus alterationis ut patet, sed localis quando partes praeristentes separantur a suo priori loco, vel quando tales liquores de nouo adueniunt ad talem locum. Vnde deberet probare citra hunc motum localem non posse alium motum alterationis ad figuram terminari, & qua de causa neque enim sufficit dicere, quod quia figura consequitur istum motum localem non possit alium motum alterationis per se terminari, sicut non sequitur ex eo, quod fames consequatur motum localem corporum durorum ex quorum collisione sit, quod non possit per

se terminare motum alterationis, & ita recurrendum est ad causam a nobis allatam non vero ad rationem Aristoteli. cum ita sit infirma.

Secundum argumentum videtur, quod prima ratio Aristoteli. maneat in sua vi quod scilicet ad quartam speciem non sit per se alteratio, quia non praedicatur de subiecto equali vel dicendo statua est lignum: sed lignea, & probatur, quia quamuis haec ratio a priori hoc non probet saltem a posteriori probat, quod cum non reperiatur haec aequalitas praedicationis informis quartae speciei accidentalibus, sicut in reliquis ad illas non per se alteratio, sicut ad reliquas, & ut fortio rem hanc efficiat rationem Tolero. aduertit in accidentibus esse concreta duplicia primum est, quod sit ex forma accidentali, & illius in existentia in subiecto ut calidum & frigidum verum est, quod ultra haec sit ex productione talis formae in subiecto, ut calefactum frigefactum, quae duo concreta inquit etiam reperiuntur in accidentibus quartae speciei, nam ratione primi dicimus statuam, & figuram praedictam esse a, ratione vero duplici illa dicimus figurata, aut statuata inquit ergo, quod ut ad liquam formam sit per se motus debet vtrumque concretum praedicari equali voce de subiecto, & contra ut dicimus subiectum est calidum, & calefactum, & contra calidum, vel calefactum est subiectum, & quia in illis accidentibus quartae speciei solum potest praedicari, secundum concretum equali voce, sicut dicimus lignum est statuatum, & contra non vero primum coheretum hinc est, quod ad ista accidentia non sit per se motus alterationis verum tamen haec doctrina in duobus deficit. Primo enim constituit eiusdem formae duo concreta, quod est ita impossibile, sicut eiusdem formae ponere duos effectus formales, & primarios nam statuatum, & calefactum non sunt concreta ipsius figurae, vel caloris: sed potius

potius actionum, scilicet statuationis, & calefactionis, & præterea secundo quia primum concretum significat formam permanentem in esse quieto obstrahendo à motu & mutatione, ut patet in statua, & calido, at vero secundum significat ipsam formam prout concernit mutationem, ut patet in calefacto, & statuato: ergo ex hac ratione potius colligitur oppositum, scilicet quod ex eo, quod ista secunda concreta prædicentur æquali voce de suis subiectis ad illa debeat esse per se motus, quod non ita bene colligitur ex æquali modo prædicandi in primis concretis. Vnde hæc ratio concludit oppositum eo quod intendit, & ita videtur nobis dicendum aliam esse causam huius disparitatis prædicandi subiectum in accidentibus quartæ speciei aut in reliquis, & est quod qualitas quartæ speciei significatur ad modum per se stantis, quia est ita similis substantiæ, quod aliqui istam externam formam pro substantiali habuerint & ita quando substantia inconcreto non prædicatur, quia non dicimus homo est materia: sed ex materia, vel materialis ita ista accidentia quartæ speciei non possunt inconcreto prædicari de suis subiectis, & ita non dicimus statua est lignum: sed ex ligno, vel lignea: at vero reliqua accidentia significantur per modum alteri adiacentis, ut album calidum, & ita possunt prædicari in concreto per æqualem vocem de suis subiectis, & contra, sed quemadmodum non valet arguere calor significatur ad modum per se stantis: ergo ad illum non potest per se terminare motus, ita non valet figura, vel statua significatur ad modum per se stantis: ergo non potest ad ipsam per se terminari motus, nec valet si dicas esse disparem rationem quia accidentia in abstracto, & figura in concreto, & ita est dispar ratio non inquam valet, quia licet sit dispar ratio quantum ad prædicationem: non tamen est quantum ad terminandum motum unde quemadmodum calidum quan-

tumuis significaretur per modum per se stantis hoc non tollit quo minus possit terminare alterationem par est ratio in statua, vel figura quantumuis significetur ad modum per se stantis, & propter hoc non prædicetur æquali voce de suo subiecto hoc non tollit, quo minus per se possit terminare motum alterationis.

ARTICVLVS. III.

*Utrum cõparatio simplex et
Physica solum fiat in in-
fima specie?*

Prima ratio dubitandi est communiter dicitur homo est perfectius animal quam equus, & substantia perfectius ens quam accidens: sed animal est quoddam genus ens quoddam analogum: ergo comparatio non tantum debet fieri in specie infima. Secunda ratio communiter hoc esse magis vel minus coloratum quam illud, sed coloratum est quoddam genus: ergo comparatio non debet fieri semper in sola specie infima: sed in alijs poterit fieri. Tertia ratio, sicut albedo est accidens respectu hominis, & equi ita velocitas respectu motus circularis, & recti sed homo & equus comparantur in albedine: ergo motus rectus & circularis poterunt comparari in velocitate.

Pro intelligentia tituli est primo notandum, quod duplex est comparatio alia simplex, quæ fit in vnica tantum forma in quantum magis, aut minus æqualiter, vel inæqualiter perfectius aut imperfectius ab extremis participatur quia ratione dicimus vnum subiectum habere inrensiorem albedinem, quam aliud, & hæc solet dici comparatio propria, & distinctionis gratia dicitur proportionis, quia proportio apud Geometras est in duplici tantum extremo quationis

ratione cōparatur vnus numero ad aliū vt binarius ad quaternarium alia est cōposita, quæ sit secundum plures formas proportionabiliter, se habentes qua ratione dicimus, quod filij huius sæculi sunt prudentiores filij lucis idest magis vigēt in sua caliditate quam iusti in sua prudentia, & qua etiam ratione dicitur, quod cygnus est albior coruo idest, quod habet intensiorem albedinē quam corbus nigredinem, & hæc dicitur comparatio in propria, & abussiva dicitur tamen claritatis gratia comparatio proportionalitatis, quia apud Geometras proportionalitas est proportio duarum proportionum, vt dicunt eodem modo se habere duo ad quatuor ac quatuor ad octo & de hac non loquitur Aristoteli, tum quia est impropria tum etiam, quia ad propriam reducitur: sed tantum est de prioribus inter quas est hoc discrimen, quod ad priorem solum requiruntur, duo extrema participantia formam in qua fit comparatio ad posteriorem vero requiruntur quatuor extrema, quia est proportio duarum proportionum quarum quælibet habet duo extrema.

Secundo est notandum, quod comparatio simplex ad huc est duplex alia est latissima, quæ potest etiā fieri inter analogas: alia vero non latissima quæ debet fieri inter aliquomodo vniuoca, quæ rursus est duplex, alia Logica vel Metaphysica, quæ fit in forma vna generice, alia vero Physica, quæ tantum potest fieri in eadem forma vnitate speciei infimæ est ergo sensus quæstionis. Vtrum comparatio illa simplex & Physica debeat semper fieri in forma vna vnitate speciei infimæ, an vero possit fieri in forma vna alia vnitate.

Pro decisione aduertendum eorum, quæ sunt quædam sunt pure æqui uoca, vt æqui uoca à casu quædam pure vniuoca, vt speciei infimæ, quædam vero media & hæc duplicia quædam, quæ accedunt ad pure æqui uoca, vt analogas quædam, quæ ad pure vniuoca vt genera

non est ergo difficultas de pure æquiuocis quia in illis numquam fit cōparatio, sed intermedijs an in illis, sicut in pure vniuocis possit fieri simplex comparatio Physica in eadem. 3. p. quæstionis pro illius decisione fit secundum fundamentum cum sit differentia inter Physicum ex vna parte, & Logicum, & Metaphysicum ex alia ex eo quod diuerso modo cōsiderant res & sub diuersis abstractionibus hinc est quod aliqua vnitas repetitur, quo ad logicum & metaphysicum sufficiens ad comparationem metaphysicam & logicam, quæ non sufficit ad cōparationem physicam, nam. v. g. logicus & metaphysicus considerant res in cōmuni abstrahendo à differentijs etiā specificis, & ita apud illos vnitas generica & analogica sufficit ad cōparationem at vero Physicus considerat res rōtū tantum abstrahunt à singularibus, & concurrendo semper vnitatem speciem infimæ, quia genus Physicum, vt cōmuniter dicitur includit equiuocationem, & multipliciter, & ideo ad istā comparationem physica requiritur necessario vnitas specifica speciei infimæ.

Vnde sit conclusio responsiva quæstionis cōparatio simplex & Physica tantum potest fieri in specie infima, & probatur primo ex Aristoteli testimonio hic illam docentis & secundo ratione sic simplex comparatio debet necessario fieri in his quæ habent vnitatem simplicem secundum illam scilicet: ergo, simplex comparatio Physica in his, quæ habent simplicem vnitatem Physicā, sed ista vnitas tantum est illa, quæ reperitur in specie arthoma: ergo in illa tantum potest fieri prædicta comparatio probatur, vltimo quia comparatio Metaphysica & logica potest fieri in vnitate generica, & analogica: sed cōparatio physica ab illis distinguitur ergo in talibus vnitatibus fieri non potest: sed in vnitate Physica speciei infimæ fieri debet.

Vnde ad primā rationem dubitanti

F. P. de Oñā, Cōment. super vniuers. Physic. Arist.

Resp. quod vniuersalis animalis cum sit generica t̄rump̄ sufficit. vt comparatio illa facta in animali sit logica, vel Mathematica, & impropria: non vero Physica de qua loquitur nostra conclusio, & ita illi non obstat similiter cum vnitas hominis sit Analogica comparatio in ipso facta est magis impropria, de qua non loquitur conclusio, & eodem modo Respondetur ad illud, quod ponitur loco secundæ, & sup̄onis dubitandi. Vnde aduerte, quod secunda ratio dubitandi debet esse, hæc, commune est axioma Geometrarum, quod omnium linearum, quæ ab vno ad aliud punctum duci possit breuissima est recta: sed inde possunt duci etiam circulares ducentes à recta specie: ergo iam diuersa specie erunt comparabilia ad quam Respondet. Quæro, illam esse abissimam comparationem, ex eo quod videtur linea recta non manere in esse rectæ: sed in esse circularis, & ita per ipsum hic est sensus omnium linearum, quæ ducuntur ab eodem puncto ad idem punctum breuissima est recta, id est si sit circularis maiorem constituit circulum, quam quælibet alia, quæ soluti dissoluitur Tolero, eo quod hoc iam non esset vltima recta, vt recta: sed vt circulari, & ita axioma ipsum restringeretur ad solas lineas circulares cum ipse de omnibus loquatur. Vnde ipse Respondet, quod quamuis linea recta, & circularis specie diffiant in ratione figuræ: non tamen differunt in ratione longitudinis, quia vt vltimus capite de quantitate linea vnā constituit tantum speciem infimam quæcumq; illa sit: & ita quem admodum homo, & equus non obstant diuersitas specifica in qua non fit comparatio propria possunt comparari in albedine quæ est vna infima species similiter linea recta, & circularis non obstant diuersitas specifica in ratione figuræ, in qua non fit comparatio poterunt comparari in ratione lineæ, & longitudinis, in qua sunt vna species infi-

ma, & ita est sensus, quod omnium linearum, quæ ab eodem ad idem punctum ducuntur, quæ minorem habet longitudinem est linea recta.

Ad tertiam rationem, vt Respondemus est notandum cum Tolero aliud esse aliquos motus esse longiores, & breuiiores, & aliud tardiores, & velociores, quia longitudo, & breuitas motuum debet attendi ex tempore itinere, quod conficiunt. Vnde fieri potest quod aliquis motus tardus, & alius velox sint æqualiter longi, vt si imagine-mur circulum maiorem sub se includentem minorem simul cum illo moueri prædicti motus erunt æqualiter longi, quia eodem tempore perueniunt ad finem suorum terminorum: sed tamen non erunt æqualiter veloces, sed motus circuli maioris multo velocior erit motu minoris cum multo maius spatium pertranseat, at vero motus esse tardiores, & velociores debet attendi nō ex solo tempore: sed ex ipso cum ordine ad spatium, & ita ille motus erit velocior qui in tempore equali maius pertransit spatium, aut in minori æquale est tamen secundo notandum, quod velocitas, & tarditas alio modo accipitur in circularibus, alioque in rectis motibus nam in circularibus, ille erit velocior, qui in tempore æquali describit maiorem circulum erga aliquod centrum aut in minori æquale, & e contra in motu tardiori, at vero in motibus rectis velocitas, & tarditas debent attendi penes lineam rectam per quam fiunt. Vnde ille erit velocior, qui in tempore equali maiorem pertranseat lineam, aut in minori æqualem, & e contra in tardiori, & rursus, quod longitudo, & breuitas motus distinguantur à velocitate, & tarditate ex eo patet, quia potest fieri, quod aliquis motus sit breuior, & tardior, alio vt si aliquod mobile per vnā horam percurrat vnā leuicam, & aliud per duas decem prius mobile breuiorem habet motum cū prius perue-

perueniat ad finem motus, & tamen talis motus est tardior motu alterius mobilis, quia eius spatium in comparatione ad spatium alterius est multo minus unde dicimus, quod motus in longitudine, & breuitate possunt comparari etiam si ex alia parte, sit alius rectus, & alius circularis, & neque hoc negant Aristoteles, ut bene dicit Toletus quamuis rationem non tradat, quae nostro iudicio, haec est quia quodlibet tempus sit unum in specie infima, & cum longitudo, & breuitas ex tempore prouocant hoc sit, ut in illis possint quicumque motus comparari, ac uocari in velocitate, & tarditate non sic, quia cum istae proueniunt ab spatio, & motu recto, & circulari sunt diuersa spatia, & in comparabilia nempe linea recta, & circularis in ratione figurae sub qua petuntur ab istis motibus hinc est, quod Aristoteles dicat istos motus uel late quae inter se esse comparabiles in velocitate & tarditate, quod supponit. Respondet Toletus in forma ad praedictam rationem concedendo, quod quemadmodum albedo est quoddam accidens, & forma simplex eiusdem speciei in illo duplici subiecto (verbi gratia) homine & equo similiter velocitas est quaedam forma simplex eiusdem speciei infima in utroque subiecto, scilicet motu recto, & circulari sed dicit disparem esse rationem quantum ad comparationem in istis foris, quia albedo in utroque subiecto habet eundem modum regulandi, & mensurandi, & propter hanc identitatem in illo possunt comparari simplici, & Physica comparatione praedicta subiecta, ac velocitas in utroque illo motu non habet eundem modum regulandi, & mensurandi sed diuersum potius praeterea quod praedicti motus per spatia omnino diuersa, & incomparabilia sunt, ut sunt linea recta, & circularis propter quae diuersitatem non possunt praedicti motus simplici, & Physica comparatione in velocitate comparari neque obstat inquit Sotus, quod praedi-

cta spatia in ratione longitudinis non differant specie, ut motus per ipsa facti incomparabiles sint, nam etiam diameter, & costa sunt incomparabilia, ita quod numquam pars aliquota unus possit fieri pars alterius, & nihilominus in ratione longitudinis non differunt species: ergo similiter illa spatia quamuis non differant specie in ratione longitudinis differunt incomparabilia & per consequens motus per ipsa facti: nos tamen aliter Responderemus dicendo, quod velocitatem in motu non est accidens praedicamentale subiectum praesupponens unum in specie a se distincta immo, & singulariter & illi inherens, sicut est albedo respectu sui subiecti: sed tantum est quoddam accidens praedicabile, quod in suo subiecto non praesupponit talem distinctionem specificam nec illi inherere quemadmodum intentioni in qualitatibus, non est accidens praedicamentale: sed potius praedicabile, & ita sicut una albedo successiue potest iterandi, & remitti similiter unus motus esse tardior, & velocior, & sicut intentiones, quae reperiuntur in secunda qualitate distincta specie non in specie: sed tantum genere sunt una ita velocitas duorum motuum diuersae speciei non specificae sed genere conueniunt. Unde quemadmodum haec comparatio albedo est intensior nigredine tantum est abusiua, & composita, quia dicit ordinem ad duas formas distinctas speciei: non vero ad unam magis participatam ab uno extremo, quam ab alio finaliter ista comparatio motus rectus, & sed circularis est abusiua, & composita, quia dicit tendentiam & ordinem ad duas velocitates specificas distinctas: non vero ad unam magis participatam ab uno quam ab alio extremo, quia si semel admittatur velocitatem in utroque motu esse eiusdem speciei infimae diffinitae erit argumentum illi satisfuturum.

Contra dicta, sed est primus argumentum

sum conclusionem adductam, ut aliqua sint comparabilia solum requiritur, quod conueniant in aliquo predicato penes magis & minus à se participato, ut patet ex definitione comparationis: sed hoc habet putè æquiuoca: ergo poterūt comparari, & ita destruitur conclusio, quod comparatio tantum possit fieri in specie infima minor probatur, quia sonus acutus, & sapor acutus, & magnitudo acuta æquiuocè habent acutum ex Aristotele in tex. & tamen conueniunt in hoc predicato, quod est cito pungere penes magis, & minus à se participato erunt ergo iā comparabilia huic argumento, ut respondeat labellus adducit doctrinam illam primi fundamenti eodem modo, quo ibi, & ita habeatur, sicut repetita. Vnde responderet, quod licet ea quæ sunt pure æquiuoca numquam comparentur intermedia vero aliquando comparantur non quidem simpliciter, & Physicæ comparatione: sed composita, quæ consistit in quadam proportionne proportionum, & ita asserit, quod quia illa tria Analogantur in acutis, in illa comparantur comparatione composita, quæ in hoc tantum consistit, quod sicut se habet magnitudo acuta ad pungendum tactum, ita sapor acutus ad pungendum gustum, & sonus acutus ad pungendum auditum, quæ comparatio, ut patet consistit in proportionne proportionum, & ita est composita, quod tamen non obstat nostræ conclusioni, quæ tantum loquitur de comparatione simpliciter, & Physicæ.

Sed obieciens primo adhuc motus diuersi in specie possunt comparari: ergo conclusio est nulla probatur, nam motus sursum & deorsum recti diuersi sunt specie, ut patet, & sunt comparabiles, v.g. super aliquam columnam moueantur duo mobilia eiusdem virtutis motiue, & eodem tempore tum dicimus æqualiter moueri tarde aut velociter, quæ ut patet est comparatio hoc argumentum (quod in hac re est difficile cō-

uicti sunt aliqui ad deferendum Aristotelem dicendo, non tantum motus diuersi specie: sed etiam circularis, & rectus imo omnes qui in eodem genere continentur comparabiles esse inter se (verbi gratia) omnes latioris, & omnes alterationes, &c. Et solum motus pertinentes ad diuersa genera (verbi gratia) latiorum cum alteratione esse incomparabiles, cuius rationem inquirunt esse, quia motus eiusdem generis habent spatium eiusdem rationis, & diuersi generis diuersæ rationis & ita dicunt priores esse comparabiles in velocitate, & tarditate, non vero posteriores verum est præterquam, quod Aristoteli contrariatur dicentem motum rectum, & circularem quorum quilibet in vbi continetur incomparabiles esse imo alterationes diuersæ speciei quamvis eiusdem generis, scilicet qualitates, ut sunt sanatio, & de albatio incomparabiles esse dixit præterea rationem, quia sunt diuersæ speciei, rationem etiam contrariantur, quia ad comparationem simplicem, & Physicam (de qua loquitur) unitas simplex, & Physicæ sequuntur: sed hæc tantum est in re vna specie infima immedrate abstracta à singularibus, ut vidimus secundo fundamento: ergo in hac tantum potest fieri prædicta comparatio præterea secundo quia omnis comparatio inter diuersa specie consistit in proportionne, quod sicut se habet, hoc ad hoc ita illud ad illud, sed ita tantum est composita, & abusiuæ: ergo illa quæ sunt inter motus diuersos specie quantumvis eiusdem generis. Vade quemadmodum, hæc comparatio Cygnus est albius coruæ est abusiuæ, & composita, quia consistit in hac proportionne, quod magis habeat Cygnus de albedine nigri albedinis quam corvus de nigredine, nigri nigredinis ita hæc comparatio de albatio est intensior denigratione est composita, quia consistit in hac proportionne quod de albatio habet

habeat magis descendit ad albedinem quam de nigritate descendit ad nigredinem: ergo similiter ista comparatio motus circularis est velocior recto composita erit consistens in hac proportionem, quod magis habeat circularis de velocitate in spacio circulari quam rectus de ipsa in recto denique omnes illae in quibus importatur ordo ad diuersam formam in specie abussive comparabuntur, & quae ascendunt important ordinem proprium comparabuntur, imo haec abussiva comparatio inter motus, etiam diuersi generis fieri potest quia ratione .s. Physic. dicit Aristot. lationem esse magis continuam quam augmentationem, &c. Et tandem omnes res quaecumque sint, hoc modo possunt comparari per istas proportionem in quibus eadem est ratio de omnibus ac de motibus. Vnde nos aliter Respondemus, quod si illi duo motus recti comparentur in longitudine, & breuitate possunt Physic. & proprie comparari ratio est, quia vidimus ista comparatio fit ratione temporis intrinseci cuiuslibet motus, quod est vnum in specie infima, & ita hoc modo comparabuntur, optime sicut aliqui motus. Si autem comparentur ratione sui prout alter est sursum, & alter deorsum abussiva, & composita, erit comparatio consistens in hac proportionem, quod eodem modo se habet motus sursum ad deorsum, ac deorsum ad descensum: non tamen erit simplex, & Physica cum non importetur ordo ad eandem formam u. specie infima, quae ratio, ut vidimus generalis est, & sufficiens in omnibus motibus ut comparari non possint.

Sed obieciens primo. iam quod isti motus in ratione ascensus non sint comparabiles, quia non conueniunt in vna forma in specie saltem in ratione motus erunt comparabiles cum in hac conueniant, quia ratione tantum dicuntur vni ac albis. Respondetur negando consequentiam, quia sicut de albatio, &

de nigritate comparabiles non sunt quia vtraque tendant ad colorem ita isti motus quauis conueniant in ratione motus non erunt comparabiles ratio est, quia quemadmodum coloratum est quoddam genus respectu albedinis, & nigredinis, & ideo in illo comparari non possunt ut Aristot. docuit similiter, motus est quoddam genus ad hos motus, & ita eadem ratione non poterunt comparari Physic. & proprie in illo.

Sed obieciens ultimo quauis ascensus, & descensus in motu tantum conueniant, ut in forma generica, & hac de causa tantum possint in illo comparari improprie, & non comparatione simplici Physica saltem in velocitate conueniunt, ut in forma vna in specie infima cum ista velocitas in vtroque motu sit eiusdem speciei infima: ergo saltem in illa poterunt comparari simpliciter, & Physic. Respondetur primo, nullam esse obiectionem nam eodem modo posset satis fieri argumento Aristot. quod licet motus circularis, & rectus in motu conueniant tantum generice, & ideo in illo non possint comparatione Physica comparari saltem in velocitate conueniunt ut in forma vna in specie infima, & ideo in illa poterunt Physic. comparari, sicut ergo haec solutio ibi non acceptatur, ita neque debet hic acceptari, & secundo respondeatur, quod ut diximus in tertia ratione dubitandi velocitatem in motibus non est eiusdem speciei infimae, quia non est accidens praedicamentale cum ista praesupponat subiectum constitutum in alia specie a se distincta, & sic constituto illi adueniat, & inhareat velocitas autem non praesupponat ipsum constitutum in specie a se distincta: sed potius est eiusdem speciei cum ipso. Vnde quod ad modum intensio in qualitatibus non est accidens praedicamentale: sed praedicabile, quia est quidam modus genericus consequens naturam genericam, qualitatibus, & multiplicabilis specie praemultiplicati

catione qualitatum ob quod in illo (sicut inquam in qualitate generica) non possunt simpliciter, & Physice comparari similiter velocitas in motibus est quoddam accidens predicabile, quia est quidam modus consequens ipsam naturam genericam motus, & pro multiplicatione illius multiplicabilis, & ita in illa (sicut nec in natura generica motus) non poterunt comparari comparatione simpliciter, & Physica isti motus: sed semper ad hanc comparationem requiritur, quod motus sint eiusdem speciei infime & terminentur ad eandem formam in specie infima, ut in ratione tendentia ad illam comparari possint: sed aduerte quod hic non accipitur intentio pro motu illo alterationis ad qualitatem terminato: sed pro modo quoddam tenente se ex parte ipsius qualitatis, quo medio predicti motus terminat sicut est maior quantitas ad terminandam augmentationem.

Secundum argumentum est contrarium conditionem quam Arist. posuit, ut requisitam ad comparationem scilicet quod receptiuum primum forme in qua debet fieri comparatio, sit eiusdem speciei infime in utroque extremo contra scientia Angelica, & humana sunt comparabiles simpliciter, & Physice, & tam primi receptiua scientia in Angelis, & homine sunt diuersa in specie. v.g. substantia humana, & Angelica: ergo predicta contradictio est nulla dices ista receptiua non esse proxima: sed tantum remota quorum diuersitas specifica non obstat, ut forma recepta sit una in specie infima, & extrema in ipsa comparabilia sicut quavis homo, & equus diuersa sint receptiua albedo est una in specie infima in qua ipsi comparatur, at vero vnitatis speciei infime, quae ad hoc requiritur est receptiui primi & proximi, qualis est potentia intellectus in homine, & Angelo respectu vtriusque scientiae haec tamen solutio non valet, quia admissio ista potestas esse receptiua proxima similiter differunt specie cum altera discursiue, & al-

tera simplici intuitu res considero, & ita quavis habeant idem obiectum differunt specie penes diuersum modum considerandi illud, & ita Resp. concedendo libenter, quod predictae scientiae non sint comparabiles Physica, & simplici comparatione, & non tantum propter rationem dictam: sed etiam quia predictae scientiae tantum conueniunt genericae in scientia in comuni, & ita illa comparatio, aut erit comparatio, aut si est simplex tantum erit, vel Logica, vel Metaphysica, sicut est illa comparatio, quae homo, & equus comparantur in animali, & illa quae scientia humana, & diuina comparari solent quando dicimus, quod scientia diuina est maior omni creata, quia istae scientiae tantum conueniunt Analogice. ¶ Sed obijcies secundo videtur, quod Arist. gratis assumat, quod Physica comparatio tantum possit fieri in specie infima: ergo similiter poterit fieri in genere. Resp. id negando, quia cum comparatio fundetur in vnitatis pro diuersitate vnitatis diuersificatur comparatio, & ita cum physicus immediate abstrahat res a singularibus eius propria vnitatis tantum erit speciei infime, & ita illius comparatio in hac vnitatis tantum debet fieri at vero quia citra hanc vnitatem Logica, & Metaphysica, habent alias minores, scilicet genericam abstractam ab speciebus & Analogam abstractam a generibus hinc est, quod citra istam comparationem sunt aliae minores, scilicet comparatio Logica & Metaphysica, quae in illis vnitatibus fundatur.

Sed obijcies tertio etiam Physica comparatio fieri potest in forma una generice: ergo solutio est nulla prob. communiter dicitur in Physica, quod ignis est actiuior a qua: sed actiuitas vtriusque tantum conueniunt genericae: ergo in Physica etiam sit comparatione in vnitatis generica, Resp. quod aliud est aliqua vnitatis esse physicam, & aliud aliqua vnitatis esse in physica, quia licet nulla vnitatis physica, possit esse infima vnitatis speciei infime nihilominus poterit physicus vni aliqua comparatione a Logica, vel Metaphysica quod

quod fiat in forma vna generice, vel analogice, sicut etiā quamuis nulla cōparatio Logica, vel Methaphysica fiat nisi in aliquo superiori genere vel analogo ipse tamē methaphysicus, & logicus poterit cōparatione physica quando cōparet formas in aliqua vnitate speciei infimæ. Sed obieciēs vltimo lumen aeris, & solis sunt eiusdem speciei infimæ & inter se cōparabilia, & tamen prima receptiua illius in vtroq; distinguuntur specie cum alterū sit corruptibile, & alterum incorruptibile: ergo dicta conditio nulla est. Resp. quod licet receptiua remota luminis in sole, & aere diuersa sint specie, tamē quia proxima sunt eiusdem speciei, quia in vtroq; est superficies idē hoc non obstat, vt illud lumen in vtroq; sit eiusdem speciei, & ipsa in illo cōparabilia quemadmodum, licet receptiua remota albedinis in homine, & equo differant tamen, quia proxima (si superficies vtriusq; receptiua albedinis) sunt eiusdem speciei nihilominus possunt optime in albedine comparari physica, & simplici comparatione, & ipsa albedo in vtroq; esse species infima.

ARTICVLVS. III.

*V. sumitur maior, & minor
velocitas in motu, vbi
regula Aristot. de hoc exa-
minantur.*

Prima ratio dubitādi de sumitur ex Valles lib. 3. Controuerſ. medicarū c. 8. sequentis Gall. lib. de dignoscendis pulibus. c. 1. qui asserunt velocitatē motus consistere in paruitate morularum, vel mansuecularū in spatio ducti hac ratione illud mobile velocius mouetur, quod minus immoratur in spatio per quod mouetur sed illud per quod distinguitur motus velox a tardo est id in quo cō-

sistit velocitas: motus ergo in prædictis morulis, & mansueculis debet consistere. Secunda ratio illa regula, quod dicit Arist. quod quando aliqua virtus mouet aliquam resistantiā per aliquod spatium in aliquo tempore, quod eadē virtus dimidiā resistantiā mouebit eodē modo & tempore per duplum spatium est falsa ergo, &c. Prob. antecedēs, quia potest aliquod mobile cum sua virtute moueri duas libras pōderis in vna hora per vnā leucam, & tū non potest eadē hora vnā libram pōderis mouere per duas leucas, imo neq; sine aliquo pondere: ergo illa regula est nulla & confirmatur, quia potest aliquis iacere aliquem lapidem per vnum stadium, & tamen deciman partem illius non poterit iacere per decem stadia ergo illa regula nulla est. Tertia ratio, etiā alia regula, quia inquit, quod si aliqua virtus per aliquod spatium in aliquo tēpore mouet aliquā resistantiā quod dimidiā virtus eodē tempore mouebit dimidiā resistantiā per idem spatium est falsa ergo, &c. Probatur antecedēs, quia virtus motiua Angeli potest aliquam resistantiā mouere, & tamen dimidiā virtus minime, quia cum illa virtus sit indiuisibilis dimidium non habet ergo, &c. Et confirmatur, quia si ex diminutione resistantiæ, diminuat vir tus motiua sequitur, quod sicut dimidiā virtus potest mouere dimidiā resistantiā, ita cōtēstima pars virtutis poterit mouere centessimā resistantiæ consequens est falsum: ergo &c. Sequella patet, & probatur minor, quia non sequitur, quod si virtus vt centum mouet, centum libras lanæ per miliare in vna hora quod per idem miliare eadē hora virtus, vt vnum moueat vnā libram lanæ, quia ista corpora leuia, quæ magis perdunt de pondere diffusus mouentur, ergo, &c.

In 2. p. quaest. 1. pro intelligentia tribi est primo notandū quod aliud est inquirere, quæ sit causa velocitatis in motu & aliud in quo consistat ista velocitas,

quia si de primo inquiram⁹ certum est
ut vidimus. 4. Phy. quod velocitas proue-
nit tamquam à cau. sa, vel maiora virtu-
te actiua, vel à minori resistētia. cū sem-
per debeat appendi penes excessum virtu-
tis motiua supra illam resistētia. in ista
autem maior virtus, aut minor, est ma-
ior grauitas, aut minor, & maior leui-
tas, aut minor in mobilibus resistētia
vero attenditur in spatio penes maiore
crassitiem aut subtilitatem illius: si autē
de secundo inquiramus certū est, qd de
ratione formali & essentia mot⁹ veloci-
tatis inquirimus: secundo notandū est,
quod regulæ proportionum velocitatis
motus hic ab Arist. adductæ sunt septē
quinque affirmatiuæ, & duæ negatiuæ
quas iam explicauimus in tex. & hic ha-
bentur, ut repetitæ est ergo sensus que-
stionis in quo cōsistit ratio formalis, &
essentia velocitatis motus, & verum re-
gulæ illę proportionum velocitatis in
vniuersum sint veræ.

In 3. p. questionis pro illius decisione
sit primum fundamentum quies adhuc
priuatiua, quæ in tempore fit est duplex
alia propria, & totalis, & hæc est to-
talis cessatio ipsius motus per adeprio-
nem termini ad quē in fine motus, quæ
cū sit totalis exclusio motus quādo mo-
bile illam habet nullomodo potest mo-
ueri. alia vero est quies priuatiua, improp-
ria, & partialis, quæ non est cessatio to-
tius motus: sed tantum partis præterite
& ita mobile, quā lo. illam habet adhuc
mouetur, quia adquiret reliquas partes
motus. Vnde quem admodum quāto ali-
quid mouetur à calido in frigidum ha-
bet partē de calido, & partem de frigido
& quo magis recedit à calido eo magis
accedit ad frigidū pari ratione quando
aliquid mouetur localiter, & habet illā
quietem partialem partem est sub vno
termino, & partem sub alio, & quo ma-
gis mouet eo magis habet de illa quie-
te, quia à pluribus partibus præteriti mo-
tus quiescit.

Secundo aduertendum certū est con-

tra Auerro. comen. 35. quod hic Arist. nō
solum loquitur de virtute motiua mate-
riali: sed etiam immateriali, ut est ange-
lica, quia licet illa non sit diuisibilis per
quantitatem motus licet tamen per quan-
tatem perfectionis, qua ratione vna vir-
tus dicitur alia perfectior non quidem
penes magis & minus intra eādem spe-
ciem, quia certum est, quod sicut vnus
Angelus specie differt ab alio ita virtus
motiua vnius debet specie differre à vir-
tute motiua alterius: sed tantum penes
diuersitatem in specie, qua ratione vna
species substantialis est perfectior alia,
imo in seipsa potest virtus motiua An-
geli habere latitudinem, non quidem
gradualement, ut reliquæ qualitates: sed per
applicationem in quantum non applicat
ad effectum totum suum conuatum: sed
tantum necessarium, quod patet clarius
in virtute diuina, quæ immediate mouet
aliquid, quia ut bene aduertit Vallesius
ista virtus actu est infinita, & tamen tan-
tum applicatur finita ad effectum, quia tā-
tum applicat Deus illam, quæ expedit ef-
fectui producendo.

Quibus fundamentis iactis ut melius
intelligatur illa opinio, quam reigimus
in prima ratione dubitandi est notandū
quod illi authores existimant motum
localem non esse continuum: sed potius
discretum, & compositum tum ex moru-
lis, & mansiunculis à mobili factis, tum
etiam ex transgressionibus quas facit
post quascumque mansiunculas inter
quas transgressiones, & morulas vel mā-
siunculas hoc docent esse discrimen,
quod omnes transgressiones sint aqua-
les in quolibet motu inter eosdem ter-
minos, ac vero morulæ ipsę nō sint æquā-
les: sed potius inæquales tum in multi-
tudine aliquando: tum etiam in magni-
tudine dicunt ergo, quod ille motus in
quō mobile, aut pauciores, aut minores
facit mansiunculas est velocior, & e con-
trario tardior, & ex paucitate aut multitu-
dine istarum morularum proueniunt,
velocitas, & tarditas motuum.

Hu

His tamen non obstantibus sit prima conclusio responsiva questionis velocitas motus non attenditur ex paruitate prædictarum mansionum vel ex paruitate sed potius ex veluti intensione totius motus contingit in ordine ad terminum & similiter tarditas non attenditur ex multitudine illarum morularum sed ex remissione motus iam dicta prima pars huius conclusionis prouatur primo contra Galenum hac ratione quando aliquis orbis cælestis mouetur partes illæ quæ sunt propinquiores centro tardius mouentur quam partes remotiores a centro cum minorem circumculum describant & spatiū minus pertranscant quam alie sed tamen illa tarditas non potest prouenire ex pluribus morulis vel quiescibus quas illæ priores partes in suo motu quam posteriores ergo velocitas & tarditas motus non consistunt in paruitate aut multitudine morularum prouatur minor quia omnes illæ partes mouentur ad motum illius orbis cælestis sed eorum non habet principium quiescendi naturaliter sed debet semper moueri ergo non possunt plures aut maiores habere quiesces & morulas unde partes in suo motu quam alie immo nullæ possunt habere quiesces dices quod hoc argumentum tantum probat quod velocitas & tarditas in motibus partialibus quæ sunt in mobilibus partialibus v.g. in partibus eiusdem mobilis totalis non debent accipi ex multiplicitate aut paruitate morularum sed de his moribus non loquitur Galenus non tamen probat quod tarditas & velocitas motuum totalium qui sunt in mobilibus totalibus non debeant accipi ex prædictis morulis & de his loquebatur Galenus sed hæc solutio non placet propter duo primo quia eadem est ratio velocitatis & tarditatis in moribus siue sint partiales siue totales ergo si in partialibus possunt saluari siue aliqua morularum ad mixturem similiter poterit saluari in totalibus secundo quia hoc

etiam potest contingere in totalibus eodem modo & prouatur quia in eodem die naturali quo primum mobile expellet suum motum orbis lunæ similiter complet suum & velocius mouetur primum mobile quam orbis lunæ quia maiorem describit circumculum & maius pertransit spatium sed sic est quod illa maior velocitas non potest prouenire ex paruitate quietum vel morularum quia ut videmus quies est impossibilis realiter cœlo cum habeat principium quiescendi ergo velocitas & tarditas motuum non consistit in talibus mobilibus dices præterea quod hoc argumentum tantum probat quod velocitas & tarditas motuum in corporibus cælestibus non attendatur ex prædictis morulis & de illis non loquebatur Galenus non tamen probat quod non attendatur ex illis in reliquis mobilibus inferioribus sed neque hoc aliquid valet quod enim accidens ex eo quod mutet subiectum suam essentiam non amittit sed ex eo quod tarditas & velocitas motus ponantur in orbibus cælestibus aut in aliquo mobili circulari inferiori tantum variat subiectum ergo non potest fieri quod varietur essentia illarum & ita utrobique accipiuntur ex eadem parte & secundo prouatur eadem pars quia ex Arist. quinto. Phy. vñ numero & continuum sunt idem & precipue in motibus & mutationibus successivis cum sint capacia continuitatis & a tempore dependant in indiuiduatione sed quilibet motus singularis in quocunque mobili sit est vñ numero ergo debet esse continuum & per consequens non poterit habere tales morulas vt ex illis accipiantur tarditas & velocitas & tandem vltimo sic probatur imaginem aliquam rectam habentē duos clauos afixos alterum iuxta circumferentiam & alterum iuxta centrum inueniri in tali casu clabus existens in circumferentia velocius mouetur vt patet quam existens prope centrum sed ista maior velocitas pro eadem non potest in quiescibus

vel morulis eo quod pauciores ad sint motui istius quā alterius ergo velocitas motus non prouenit ex talibus morulis patet minor quia vterq; clabus mouetur ad motum rotę ergo non potest habere tr̃ plures quietes quia aliā dices quod sicut non habet plures ille qui est iuxta centrum in suo motu habet tamen illas longiores, & hac ratione tardius mouetur hoc tamen impossibile est, & probatur quia vterq; clabus mouetur ad motum rotę & quiescit ad illius quietē ergo quando rota mouetur debet vterq; moueri alias si vnus moueretur, & alter scilicet tardus adhuc quiescit in sua longiori morula sequeretur quod eadem rota simul moueretur & quiesceret quod est ita impossibile ac quod idē homo simul sit videns & cæcus sequella patet, quia cum vnus clabus mouetur, debet rota moueri vt ad illius motum, ille moueatur & quando alter quiescit simul debet etiam quiescere rota vt ad illius quietem alter clabus quiescat in sua longiori morula nec valet si dicas quod rota mouetur .2. aliquas partes & secundum alias quiescit quia istud mobile est continuum & solidum quod eo ipso quod aliqua pars illius moueatur debet totū moueri secundum omnes suas partes vt Ari. docet & ita merito Valles. 6. l. Phy. c. 2. & contro 36. refutat illam sententiā quam prius habuerat cum Galeno quia inquit ipse & benedocēt Arist. quādo ali quid mouetur non potest aliam quietē aut morulam habere nisi negationem quę est in instanti quę quidem quietes negatiuę cum indissolubiles sint non possunt reddere motum velociorem quia non possunt quedam esse alijs longiores neque possunt esse plures in vno motu . quam in alio quia sunt in instanti, & tot habent instantia tempus vnius motus ac tepus alterius cum idem sit.

Secunda pars conclusionis necessario sequit ex prima quāsi velocitas & tarditas motus non consistunt in morulis secundum multitudinem aut partitatem resistat quod velocitas consistat in quadā

veluti intensiōe & vehementia motus ratione cuius habet quod in tempore æquali pertranscat maius spatiū & in minori æquale & contra tarditas in quadam veluti remissionē & debilitate ratione cuius in tempore æquali pertransit minus spatiū & in maiori æquale vnde maxime decipitur Galēnus referens totā differentiam velocitatis & tarditatis ad morulas dicens transgressiones cuiuscunq; motus debere esse æquales hoc enim falsum est imo tota differentia accipitur ex transgressionibus & ita quādo ipsę sunt vehementiores motus est velocior & quando debiliores tardior probatur ergo hęc pars primo ex Ari. dicente quod quādo aliquid mobile in obiectis plius moueri est celerius moueri sed celerius moueri dicit quāda vehementia & veluti intensiōe patet ergo in tali vehementia consistit velocitas motus & per consequens istas indebitate opposita & prouatur .2. quia illud est mobile velocius quod in tempore æquali pertransit maius & in minori æquale spatiū sed hoc non potest fieri nisi vi illius motus haberet partes vehementiores & fortiores quā inotus mobilis tardioris ergo dicendum est quod velocitas motus consistat in prædicta vehementia & fortitudine & tarditas e contra indebitate & remissione opposita licet verū sit quod quemadmodū inqualitatibus quanto magis vnus intenditur magis alia opposita remittitur sin in motu velociori quāto est maior & velocior transgressio ex parte termini ad quē tūto est minor illa quies partialis & impropria existens in termino a quo & ita solet communiter dici quod quāto mobile celerius peruenit ad terminum ad quē tanto minus moratur in termino aquo vnde tota deceptio huius sententię stabat in hoc quod ponebat propriā & totālem quietem vel morulam in termino aquo & ex illa sola mensurabatur celeritatem motus non verō ex transgressionē efficaciori & fortiori accessu ad terminum ad quem sicut nos vidimus quod hic vo

hic vocamus quasi intentionem quia si-
cut se habet hæc ad qualitatem ita velo-
citas ad motum & idem vt vidi mus dicē
dum est de tarditate suo modo vt supra
notauimus Sic. Ac conclusio regulæ omnes
ab Ari. adductæ de proportionē velocita-
tis motus sunt in vniuersum veræ si be-
ne intelligantur quæ conclusio non in-
diget probatione. nisi declaratione & so-
lutione obiectionum pro cuius intelli-
gētia est notandū quod per virtutem mo-
tiuam Ari. intelligit præcissam illā virtu-
tem abstractiuam ab omni corpore vt. g.
quando equus portat pondus per virtutē
illā motiuā præcisse intelligit virtutem
portatiuā non ipsum equum quia in vo-
lunt resistētiā ex parte sui corporis per
resistentiam vero intelligit quancūq;
siue proueniat ex parte spatij. siue ex
parte ponderis ex parte spatij considera-
ra crassitie vel subtilitatis ex parte mo-
bilis gravitate & leuitate & similiter re-
nuitate & per spatium intelligit præcissam
distantiā nō cōsiderata resistētia si ergo
beneficiat cōparatio præcissæ virtutis cū
resistentiā & spatio oīs regulæ sic inte-
lectuæ verissimæ sunt & ita manet solu-
ta secunda ratio dubitandi quia licet in
illo casu minuatū resistētia ex parte pō-
deris cū ex duplici libra fiat vna non in-
minuitur resistētia ipsius mobilis neq;
spatij vnde si acciperetur dimidia resis-
tētia corporis ponderis & spaci posset il-
lud mobile per duplici distantia cū dimidia
virtute illi dimidia resistētia mouere eo-
dē tēpore quo antea tota resistētia per
me liera cō distantia mouebat & ita nō so-
luit qd si ille homo poterat portare per
vnā horā duas libras pōderis per vnā le-
uiā possit portare vnā libram per duas
leucas in eadē hora bene tamē sequore-
tar si corporis sui auferretur. dimi-
diū & similiter si acciperetur dimidia re-
sistentiā ad confirmationē respōde-
tur similiter quod ex magna illius lapi-
dis diminutione crescat resistētia illa
spatij. Lacres qui nō pōt talē aerē faci-

le scindere ac integer scindebat & ita nō
sequitur quod si pōt aliquis integrum la-
pidem projicere possit decimā partē illi
eodem tempore projicere per decem sta-
dia quia non est ablata tota decimā parte
resistentiæ tam ex parte spatij quam pro-
iecti lapidis quia si hæc sola auferretur
per medium spatium nuda virtute mo-
tiuæ bene posset projici eodem tempore
per decem stadia. Ad præ rationem dubiā
diparet solutio ex 1. fundamento vbi di-
ximus. quia ratione virtutis angeli licet sit
indiuisibilis per quantitatem molis est
tamen diuisibilis per quantitatem perfe-
ctionis. secundum quodnam quem appli-
cat ad agendum vnde quododimidiū apli-
cat erga mediū resistētiæ bene sequians
quod illam mouet per idem spatium &
eodem tempore ad cōfigurationem res-
ponderet quod propter illam magnā di-
minutionem lang cum fiat in potēs ad
scindendum aerem ita bene ac quando
antea erat tota vnita & cōiuncta & cres-
cit resistētia spatij respectu ipsius & ita
non sequitur quod si virtus motiuā vicē-
tum poterat censum libras simul projic-
cere in aliquo tempore per miliare vir-
tus motiuā vniūm possit. vnā librā
mouere per idem miliare in eodem tē-
pore quia in illa libra remanenti colla-
ta ad spatium non manet equalis resistē-
tia ad suam virtutem motiuā sed ma-
ior quam erat antecentum librarum ad
virtutem motiuā vt centum.

Breuit̃er tamen est examinandū hīc
quā ratione debeat accipi proportio in-
ter diuersos motus vt vnus dicatur alio
velocior & prætermissis in numeris re-
bus quæ de hoc nimis prolixè dicuntur
a Soto ita quod sine cognitione ma-
tematica non possunt intelligi breuiter est
notandum cū Tolero in fine huius libri
quod nō debet summi ea sola proportio
ne virtutum motuarum inter se aut re-
sistentiarum inter se sed facta collatione
virtutum ad resistētiās patet. 1. quia si
motiba vt. 8. moueat pondus vt duo
viduo

vt duo & pondus & vnum moueat virtus motu vt quatuor non est dicēdū quod sit est dupla proportio inter virtutem vt octo, & vt quatuor ita sit dupla proportio inter velocitates horum motuum ratio est clara quia licet vna virtus excedat aliam induplo sed tamen vna v.g. vt octo pondus vt duo excedit equalimodo vt pondus vniū virtus vt quatuor, & ita tales virtutes sunt & quę veloces quia licet vna virtus aliam excedat in duplo secundum se sed tamen in ordine ad suas resistentias eodem modo excedit quia vna virtus suam resistentiam, & ita tales virtus proportionabiliter sunt æquales & quod non sumatur secundū solas resistentias prouatur quia si pondus vt vnum moueatur a virtute vt octo, & pondus vt duo a virtute vt quatuor proportionis vnus ponitur & resistentiæ ad aliam est tantum duplo at tamen velocitas qua mouetur pondus vt vnum ab agente vt octo res. est alterius quam mouetur ab agente, vt quatuor maior est quam dupla non ergo debent solum comparari virtutes motuæ inter se aut resistentia inter se sed simul virtutes motuæ cum resistentiis sed adhuc potest secundum fieri primo comparando tantū excessus harū virtutū ad resistentias inter ipsos excessus vt si virtus vt octo mouet pondus vt vnum excedēdo illum in 7. & pondus idem vt vnum moueat virtus vt quatuor excedēt illud in tribus, & tunc fiat comparatio illius excessus septem ad tria qui est in duplo & sex quater tertio. c. i. en doblado y vn tercio & hoc modo non debet fieri quia certum est quod maior est velocitas motus ponderis vt vnum a virtute vt octo quā motus ponderis vt duo ab agente vt quatuor est in quam maior in duplo. & illo tertio alio modo potest fieri hæc comparatio conferendo primo quamlibet virtutē motuam ad suam resistentiam & postea faciēdo inter has duas proportionem velocitatum quia in eadem proportionem qua vna propor-

tio harum excedit aliam in eadem velocitas nascens ex illa proportionem excedit aliam velocitatem nascentem ex alia vt si v.g. virtus vt octo mouet resistentiam & deum resistentiam vt quatuor mouet eadem virtus tunc comparanda est quælibet virtus ad suam resistentiam & ita inuenimus quod virtus vt octo excedit vt quatuor induplo & resistentiam vt duo in quadruplo, & quia proportio quadrupla est dupla ad duplam resistentiam ideo erit in duplo velocior motus quo virtus vt octo mouet resistentiam vt duo quam motus quo eadem virtus mouet resistentiam vt quatuor hoc inquam debet intelligi quādo dicuntur virtutes comparantur ad diuersas resistentias aut vna etiam virtus ad diuersas resistentias quia si diuersæ virtutes comparantur ad eandem resistentiam tunc in eo excessu quo vna virtus excedit aliam excedit velocitas vnius motus velocitatem alterius vnde si eandem resistentiam vt duo moueat virtus vt quatuor & similiter virtus vt octo sicut secunda virtus excedit priorem in duplo ita secundus motus excedit priorem in duplo sed & hoc incidit imprimū quia virtus vt octo illam resistentiam vt duo excedit in quadruplo & eandem resistentiam virtus vt quatuor induplo vnde quia proportio quadrupla ad duplam ideo sequitur quod vnus motus erit alio velocior induplo sicut & vna virtus est alia velocior induplo.

Ad primam rationem dubitandi. Respondetur quod ideo mobile velox minus moratur in motu quam tardum & citius pertransit suum spatium quia fortius, & quasi intensius mouetur vero quia minores morulas vel mansiunculas faciat immotu quia vtiā vidimus comitum quo tam motu mouetur sine vlla interruptione aut quiete mobile verotardum ideo magis moratur in motu & tardius illud pertransit quia debilius & quasi remissius mouetur & transgreditur suum spatium vnde in ista met effici-

cari

catia vel in efficacia transgressionis consistit motus velocitas & ita hæc non est æqualis in omni motu ut mater colligebant dicti auctores Galen. & Valles.

Sed est primum argumentum contra primam conclusionem si velocitas motus non consistit in predicta morularum paruitate vel breuitate maxime, quia quilibet motus localis est in se continuus & nulla quiete positiva inter ruptus consequens est falsum ergo patet maior, & probatur minor quia inde sequeretur, quod mobile velox & tardum æquali mobeantur velocitate probatur quia sicut mobile velox tantum in singulis instantibus quiescit & hoc quiete negativa mobile tardum tantum in singulis instantibus quiescit & quiete negativa & sicut in omnibus partibus diuisibilibus illius temporis mobetur velox etiam mobetur tardum ergo iam nulla differentia est inter mobilia tardum & velox neque ex parte quietum, neque motuum ita quod æquali velocitate mobeantur. Respondetur quod licet non differant in negotiis quietibus differunt tamen in partibus motus quas habent in partibus temporis quia mobile velox habet partes motus fortiores & quasi intensiores ut ita pereas maius spatium possit transire in eodem tempore aut æquale in minori mobile, vero tardum habet partes motus debiliores, & quasi remissiores, ut ita per eas vel minus spatium pertranscat in eodem tempore vel æquale in minori; & ita non sequitur quod talia mobilia mobeantur æquali velocitate sicut non sequitur ex eo quod continuum aliquod paruum habeat punctum ac magnum quia utrumque habet infinitam potentiam & habeat etiam partes diuisibiles sicut aliud quod sint æqualia quia in ipsis partibus diuisibilibus differunt eo quod vnum eas maiores habet quam aliud sic ergo in partibus diuisibilibus motus differunt

mobile velox, & tardum sicut vidimus quia mobile velox eas habet fortiores, & efficaciores quam tardum unde falso alij auctores dicebant transgressionem vel partes ipsius motus esse æquales cum in hijs consistat omnis inæqualitas motuum.

Secundum argumentum est contra secundam conclusionem si tales regulæ essent veræ maxime quia cum velocitas motus proveniat ex excessu virtutis motuæ supra resistantiam eodem modo quo variatur aut virtus motuæ aut resistantia deberent variari aut eodem modo quo non variantur deberent invariari sed hoc est falsum ergo probatur quia in variata virtute motuæ scilicet robur si varietur figura ipsius circuli mobetur mobile ergo neque ex resistantia neque ex virtute motuæ tantum debet variari velocitas sed aliunde patet quia si projiciatur corpus rotundum deorsum, & corpus triangulare utrumque eiusdem virtutis motuæ scilicet gravitatis, & per medium eodem modo deorsum vel rarum eris per æquale spatium pervenit ad finem triangulare quam rotundum ergo iam illa velocitas aliunde provenit quam a virtute motuæ, & resistantia responderetur quod per existentiam vidimus non tantum debet intelligi potius sed omnia quæ vivat vel impediunt ad motum quia hoc est figura ideo ad alteram horum reduciatur unde notandum est hic cum Vallesio controuertitur hoc esse discrimen inter motum projectionis & impulsionis ex vna parte, & rectiones tractionis, & expulsionis ex alia quod ad istos tres motus ultimos maxime conducit leuitas & tenuitas unde id quod est leuius vel tenuius facilius vehitur trahitur, & expellitur ac vero motus projectionis & impulsionis meritis quædam substantiæ requiruntur ita quod neque sunt nimis tenuia vel leuia quæ projiciuntur quia hæc non possunt optime concipere impetum projicientis, &

tis & ita lana papius & alia huiusmo-
di difficilius projiciuntur quam alia mi-
nus leuia & tenuia & quia non ita bene
conspiciunt impetum & quia non ita be-
ne diuidunt aerem ad motum sicut si es-
sent magis graua vel minus tenuia ne-
que dicentes nimis crasse & graui quia
maxime resistunt impetui quo debent
projici sed in praedicta debent medio cri-
tate consistere ex qua desumitur facili-

tas projectionis, unde ut bene aduertit
Valles controuersias. 44. non est aliquant-
tando facilius proiectu quanto est leuius
vel aeneius sed quanto magis de hac
mediocritate participat & ad for-
torem virtutem impetuum meo-

paratur & haec de septi-
mo libro dicta suf-
ficiant.

(*)

etiam in hoc libro Aristoteles docet
quod si quis velit scire quid sit virtus
impetuum meo- paratur & haec de septi-
mo libro dicta sufficiant.

(*)

etiam in hoc libro Aristoteles docet
quod si quis velit scire quid sit virtus

impetuum meo- paratur & haec de septi-
mo libro dicta sufficiant.

(*)

tas projectionis, unde ut bene aduertit
Valles controuersias. 44. non est aliquant-
tando facilius proiectu quanto est leuius
vel aeneius sed quanto magis de hac

mediocritate participat & ad for-
torem virtutem impetuum meo-

paratur & haec de septi-
mo libro dicta suf-

ficient.

(*)

etiam in hoc libro Aristoteles docet
quod si quis velit scire quid sit virtus

impetuum meo- paratur & haec de septi-
mo libro dicta sufficiant.

(*)

etiam in hoc libro Aristoteles docet
quod si quis velit scire quid sit virtus

impetuum meo- paratur & haec de septi-
mo libro dicta sufficiant.

(*)

etiam in hoc libro Aristoteles docet
quod si quis velit scire quid sit virtus

impetuum meo- paratur & haec de septi-
mo libro dicta sufficiant.

(*)

etiam in hoc libro Aristoteles docet
quod si quis velit scire quid sit virtus

impetuum meo- paratur & haec de septi-
mo libro dicta sufficiant.

(*)

etiam in hoc libro Aristoteles docet
quod si quis velit scire quid sit virtus

impetuum meo- paratur & haec de septi-
mo libro dicta sufficiant.

(*)

etiam in hoc libro Aristoteles docet
quod si quis velit scire quid sit virtus

impetuum meo- paratur & haec de septi-
mo libro dicta sufficiant.

SUPER OCTAVVM LIBRUM, & vltimum Physicæ, auscultationis Ari. de motu in ordine ad motorem primum.

Cōmentaria per quæstiones.

AVTHORE P. F. PETRO DE ONA
Burgensi Sacræ Theologiæ Doctore.

P R A E F A T I O.

DE INTENTIONE AVTHORIS,
sūmæ & divisione rotarū & flauī & vltimilibri p quæstiones.

LIBER iste octauus, qui & postidē in Physicis tractatus plenius est ut inquit simplicius, optimis multisq; theorematibus; nam primo in eo disputatur de æternitate motus ubi paratur via, ad illam quætionem de sterinitate mundi, disputatur etiam de primo motore & prima causa, non accurate & ex professo sed obiter, ut docet Arist. non esse in his progressum in infinitum nam disputatio de prima causa ex professo, peruenit ad primum Philosophū, unde hæc disputatio quæ adfertur hoc libro tantum vtilis est ut hic docet Arist. ad considerationem naturalem sed etiam ad primam Philosophiam & disputatio nam de primo principio, exorditur autē hic disputatio ab ea parte sit ne motus æternus, vel potius cæperit, aliqua ratione; sit habiturus quā partē. Auct. philosopho ad cœli motū cōspicitur sit indefinitus accipienda, nā sensus illi est num sit a

liquis prius motus, quē nullus alius præcellerit vel potius ante omne motū fuerit motus? & Respondet Ari. quod datur primus motus, & hoc in. i. capite continet enim liber hic nouem capita, deinde in. ii. capite reprehendit Aristoteles sententias philosophorum de hoc loquentes, qui ponebant motum; principii habuisse. In capite tertio similiter proponit quædam diffinitionem motuum scilicet: aut omnia quiescunt aut omnia moventur, vel quædam moventur, vel quædam quiescunt, per singulas partes refertur. In capite quarto, probatur quod omne quod mouetur ab alio mouetur in capite quinto. Demonstratur esse aut vnum primum motorem in nobis sem in capite sexto, probatur dandum esse vnum primum motorem æternum. In capite septimo demonstratur motū locale esse omnium primum: inter omnes motus, in capite octauo, probatur motum

tum circularem esse æternum ita ut
tribuerit principium nec habitum si-
nem. In capite nono & ultimo, probat
quod motus in orbem sit cōtinuus per
petuus & omnium primus, Quæ omnia
per duas quæstiones examinare & alibi
(ut soleo) repetere intendo, secundum
quod duo sunt præcipua quæ ab Aristo-
tile in hoc libro intenduntur, prima ver-
sabitur circa primum motorem immo-
bilem totalem & primum mobilem tota-
le. Secunda vero circa primum mo-
tum partialem & prima mobilia par-
tialia, ubi etiam nonnulla alia pro doc-
trina & totius Physicæ complemētis ap-
ponam.

quæ si Deus ab æterno produxerit om-
nes creaturas quantum si etiam hoc sit
verum in sententia Arist. sextum si po-
tuerit Deus ab æterno creaturas omnes
producere sepius si ex sententia Aris-
totelis primus motor sit vltimus tantum
octauum, si ex sententia Aristote-
lis primus motor sit omnino immobi-
lis nouendū, & vltimum si primus motor
ex sententia Aristotelis sit infinitus vir-
tutis quæ omnia profecto, Deus & quæ
in quæstione sequenti dicentur perspi-
cua sūt & scitu dignissima valde enim
Theologo profunt. Physico vero non pa-
runt conducunt, ad perfectam Aristote-
lis doctrinæ intelligentiam, imo om-
nem hominem decet hæc præscrutari.

Q V AESTIO. I.

De primo mobili natu-
rali totali, & primo mo-
tore immobili etiam to-
tali.

Dissentio & cōcertat est inter Phy-
losophos, an disputatio de primo
motore ad Physicum spectet, ceterum
sin homine primi motoris, intelligam
non quidem primam causam simplici-
ter, sed contractam ad motus & muta-
tiones rerum naturalium, non dubium
est quin Philosophus naturalis ex suo
proprio munere, disserat de primo mo-
tore, quia alioquin non posset perfecte,
motus naturales rerumque mutationes
intelligere. De primo ergo motore sic
cōsiderato, & primo mobili totali Decē-
tune dilucidanda primum cuius idemō-
strare primum motorem esse substantias
separatas, secundum si ex sententia Ari-
sto. Deus sit causa vniuersi. Tertium, si
Deus produxerit mundum libere vel ne-
cessario etiam ex sententia Arist. quæ-

ARTICVLVS. I.

Cuius artificis sit demonstra-
re primum motorem esse sub-
stantias separatas.

P Principio huius disputationis certū
est esse aliquam substantiam æter-
nam & licet id sit omnium concensu
probatum tamen id colligit Aristotelis
ex motus, æternitate secundum motus
æternus est & motus sine motore esse
nequit, motor enim substantia est sequi-
tur plane esse substantiā æternam, imo
vero tot quod sunt motus æterni sed li-
cet hæc ratio recte colligatur tamen falso
vitur. Principio quare idem ostendere
possumus hac ratione vel mundus est fa-
ctus in tempore vel in principio tempo-
ris si caret principio temporis iam mani-
festum est esse aliquam substantiā æter-
nam si autem in principio temporis fa-
ctus sit necesse est factum esse ab alio si
hil enim se ipso facere potest alioqui si
nul esset & nob esset, esset quia causā
ficiem

Sciens est non esse quia res dū sit non est q̄ si ab alio factus est certe illud ab alio neque iam potest factum esse ita enim esset regressus in infinitum erit ergo a se ipso, atque est a seipso æternum esse necesse est id enim solus est Deus id etiam probat Aristoteles. 12. Methaphysic. cap. 6. vnde ex deesse stupor tentiæ ad non esse probat æternitatem primæ substantiæ optima item ratione ostendit idem D. Thom. 1. par. quæst. 10. art. 2. æternitas sequitur immutabilitatem vt diximus. 4. libro qu. 3. sed Deus omnino immutabilis est ergo & omnino æternus imo vero non solum sed quidquid est in Deo æternum est sicut enim Deus est æternus ita eius sapientia & bonitas & diuina generatio est æterna pater quod est in Deo est ipsemet Deus sed Deus est æternus ergo quidquid est in Deo æternum est deinde quidquid est in Deo est omnino immutabile ergo æternum hoc ergo posito principio circa præsentem quæstionem Auerr. 12. Meth. com. 5. contra Alex. & hoc libro com. 3. contra Auicennā sentit illud munus esse naturalis Philosophi propterea quod nulla scientia demonstrat suum subiectum esse sed insupponit vt constat primo de demonstratione c. 1. sed substantiæ separatæ sunt potissima pars subiecti primæ Philosophiæ ergo. 1. philosophus nō probabit esse substantias separatas sed ipsomet a naturali philosopho tanquā probatum præterea esse substantias separatas ex solo cælorum motum colligere possumus cælorum autem motus subiicitur contemplationi naturalis Philosophiæ sequitur ergo vt probare esse substantias separatas spectet ad naturalem philosophum deniq; Arist. hoc libro presertim. c. 6. ex professo demonstrat esse vnum primum motorem omnis motus ex parte nec valet quorundam resistitio. qui aiunt id fecisse Arist. non vt Physicum sed vt primum philosophum nam argumentū quo vititur est omnino Phy-

scum scilicet generationi æterna successio & finis ei propositus est omnino Physicus scilicet seruari in rebus naturalem motum collitur, enim naturalis motus omnis ac proinde natura finis causis mouentibus subordinatis sit regressus in infinitum & non detur aliquis primus motor omnino immobilis Alij sentiunt munus esse Physici de quorum numero est Alex. vt refert Auerr. 12. Meth. com. 5. & Auicennā lib. Meth. cap. 1. & 8. lib. cap. 1. & 3. & Albert. in. 1. Physicorum sub finem & Securus in. 1. sententiarum. q. 2. prologi ad secundū probaturque hæc sententia his argumentis primo quia si alioqui prima philosophia acciperet a Philosophia naturali esse substantias separatas oportet primum Philosophiū subiecti naturali Philosophiæ si non omnino certe ea ex parte quæ disputat de intelligentijs quam obrem pars illa esset minus præstans naturali Philosophia deinde Arist. docet in 6. Physic. cap. 2. eiusdem esse mētis hoc est eiusdem esse artis & scientiæ explicare quid sit & rem esse atque explicare quid sit substantia diuina & separata non potest pertinere ad naturalem Philosophum sed ad primum Philosophum eiusdem ergo erit probare illam substantiam esse tertio nulla scientia potest probare illam substantiam esse quæ non pertinet ad suam considerationem non enim philosophus demonstrabit triangulum esse neque geometram esse locum vel materiam at substantiæ sempiternæ non sunt Philosophiæ considerationis quod expressit Arist. 2. Physic. cap. 7. vbi docet quod mouet immobile non esse Physicæ considerationis postremo nulla scientia probat sua principia non poterit ergo in naturali Philosophia probari esse vnum primum motorem. Ceterum quid de hac. q. iudicā dū sit hac distinctione intelligetur vel enim ergo refertur ad existentiam solā & ita vt argumēta Auer. probant nō esse primi Philosophi ostendere esse intelli-

Mm

genuas

gentias nullum enim est. medium. primi philosophi proprium ex quo colligere possumus esse substantias separatas: vel questionis sensus est cuius probare sit esse vnum primum motorem omnia motus expertem & nunc Respondendo partim esse primi philosophi partim vero philosophi naturalis primi quidem quia in 12. Meth. capi. 7. colligit Aristot. esse primum motorem in motum non ex motu physico. sed ut aiunt ex motu metaphysico id est ex cognitione & appetitione quod enim mouet quia intelligitur, & appetitur id mouet prorsus in motum sed est quidpiam quod mouet orbium motores quia intelligitur, & appetitur percipiunt enim intelligentia mouentes orbis inferiores primum intelligentiam esse primam omnium rerum causam quam iudicant optimam & ideo cupiunt illi esse similes quoniam autem non possunt assequi nisi per motum præterea mouent hinc tandem colligit Metaphysicus esse aliquem primum motorem qui nullo pacto moueatur neque a se ipso quoniam non potest diuidi in mouentem & motum neque ex accidenti quia non posset mouere æterno tempore neque ab alio tanquam ad finem cum sit finis omnium ceteræ autem erit regressus in infinitum naturalis vero philosophi quia ex motu physico id est externa motuum successione colligi potest esse vnum primum motorem in motum, & ex hoc lib. cap. 6. perspicuum est vel de antiquo tractat. quæstio in attributis essentialibus ut sit sensus cuius officium sit demonstrare de intelligenti illa quæ ad naturam pertinet scilicet quod spirituales quæ sunt actus puri: & intelligentis quæ paucis dubium non est id munus esse primi philosophi. 1. quia in prima philosophia de his copiose & ex professo disputatur, in physica non item. 2. quia quæ sunt materia & motu separata proprie spectant ad primum philosophum & enim naturalis philosophus ea solū considerat quæ cum materia & motu coniuncta sunt,

& in hac parte sentit Auer. cum alijs vix expressit ipse 2. Physi. com. 26. Superest ut argumenta tertie opinionis diluam. primum ergo argumentum non necessarium concludit. 3. enim Physi. primus accipiat a naturali philosopho esse substantias separatas non ideo sequitur ut primæ philosophia naturali subijciatur ut patet ex his quæ in prima demonstratione cap. 7. requiritur dicimus ut vna scientia alteri subijciatur: quod enim prima philosophia naturali id accipiat causa est quia illa est princeps & regina scientiarum ob id quod utatur, alijs tanquam famulis & ut tradidit Ari. 3. Meth. ca. 2. quomodo & diuina essentia summatrices & principia ex scientia naturaliter ad secundum resp. quod Aristot. voluit nihil aliud esse quam ad primam philosophiam pertinere agere de essentia & existentia rerum cum enim solus ipse consideret ens ut ens est solus etiam potest considerare ipsum esse & essentias rerum non quid esse cie sed in genere itaque: quodcumque quærit sitne res an non quæstio est metaphysica ratione attributi tamen ratione subiecti & ratione medijs qua propter potest ad aliam scientiam pertinere, & quoniam medium quo demonstrat. existentia primi motoris est physicum idcirco licet quando. hæc ratione extremorum sit metaphysica dicimus tamen naturalis philosophi esse eam demonstrare, Ad tertium neganda est assumptio nam motores orbium cælestium atque adeo primus motor physice consideratus sunt quatenus, sunt principia motuum & generationis rerum naturalium quod vero adfertur ex Aristot. nihil facit ad rem quoniam ut ipsemet exponit nihil aliud vult quam non esse res naturales causas mouentes quæ mouet in motas hoc enim significat id quod statim subiungit non inquit habet in se principium motus & quod subiungit Paulo inferius principia ergo quæ naturaliter mouent duplicia sunt aliarum naturale non est quippe cum in se non habet principium motus tale est quod

quod moueat penitus immobile & quod est omnium primum itaque ex hoc loco concluditur quidem recte non esse naturalis philosophi agere de Deo neque de intelligentijs vt substantijs quædam abstractæ sunt agere tamen de illis vt sunt causæ mouentes naturales & principia motuum Physicorū naturalis philosophi est ad quartum quid debeat Respondetur constat ex his quæ diximus in primo de Dem. c. 1. quæritur forte aliquis in fine huius partis quid nomine primi motiores intelligat hoc loco Arist. dicendum est intelligere Deū nam simplicius in principio huius libri scribit Arist. perducere nos in cognitionem primæ & supræmæ substantię quæ absque dubio Deus est & Arist. primo, cap. asserit disputationem de æternitate motus conducere ad cognitionem primi principij naturæ Dei at quo pacto concludit nisi quia ex æternitate motus colligim⁹ esset vnū primum motorem eternum & immobilem iam & in. 12. Met. ex 39. primum principium vocat Deum docetque esse primum mouens immobile ex his ergo intelligi potest primum motorem ab Arist. vocari Deum quod etiam sentit D. Tho. hoc libro vltimis fere verbis nec refert quod in primo li. cap. 9. lectione. 13. sub finem doceat Arist. 3. Phy. solum probasse esse vnum primum motorem qui se ipsum moueat in quo sit pars mouens scilicet intelligētia primi cæli & pars mota nempe corpus cælestis in. 12. autem meth. inuestigasse ex hoc motore qui est pars mouentis seipsum alium motorem separatim omnino qui Deus est quoniam licet argumēta Aristotelis proxime concludant solum esse primum motorem, primo orbi applicatum & hic iudicio. D. Thom. non sit Deus remote tamen & implicite demonstrare esse vnum primum motorem simpliciter & hic est Deus.

ARTICVLVS II.

V. ex sententia Ar. Deus sit causa omnium vniuersi.

IN hoc libro duo precipue intēdit tractare de motore & primo mobile atque vt explicetur qualiter primus motor sit æternus in duobus. 1. capitibus intendit motū in vniuersum esse æternū ac persequens ipsum mūdū esse ab æterno sed vt melius intelligamus mētē Arist. circa æternitatē mundi atque vim rationum cuius opus esse dure eius mētē prius implicare circa alia duo. 1. est circa efficiētiam omnium eorum. 2. de modo quo ipse Arist. existimauerit Deū optimum maximum omnia producere an scilicet libere vel naturaliter.

Circa primū ergo quod quæritur in hac q. notandum est quod non est. q. quod sit dicēdum in rei veritate nam est articulus fidei omnia esse a Deo effectiue producta ita enī cōstat ex symbolo Apostolorū & ex symbolo Niceni vbi Deus dicitur author de summa Trinitate & de sumptum quia ex concilio lateranensi sub Innocentio. 3. & in scriptura habetur hæc veritas sapientiæ primo creauit Deus vt essent omnia & Esai. 46. qui viuunt in æternum creauit omnia & Ioannes primo omnia per ipsum facta sunt vnde tantum vbi hæretici de hac redubitant in Ecclesia aduersus quos disputat Augustinus multis in locis cap. 14. ad litteram super genesim Athanasius. in lege contra gentiles & S. Thom. secundo contra gentes capitul. 19. & 16. & Ambrosius homilia prima in genesi & alij multi.

Sed tñ quamuis hæc veritas sit de fide est etiam de his quæ a Paulo vocabantur nota Dei quia lumine naturali constat vt intelligitur ex multis rationibus

quas adducunt scolastici authores in secunda distinctione & præsertim San. Thomas. 1. par. q. 44. artic. 1. Cuius prima ratio est quia effectus vniuersalis re-ducendus est in causam vniuersalem, & particularis in particularem. ex Arist. secundo Physi. sed esse est effectus vniuersalissimus omnium ergo reducendus est in eam omnium vniuersalissimum qualis est solus Deus.

Tunc ultra in omnibus effectibus includitur esse ergo omnes effectus habet aliquod quod ab ipso Deo producat, secundum ipsum esse.

Sed secunda & potissima ratio ad hoc probandum est ita quia omne quod est tale per participationem effectiue procedit ab eo quod est tale per essentiam, sed creaturæ omnes sunt entia per participationem ergo procedunt effectiue ab eo quod est ens per essentiam, sed huiusmodi ens per essentiam est solus Deus, ergo omnes creaturæ effectiue procedunt ab ipso Deo circaquam rationem quamuis eius illatio sit notissima tamē quantum ad veritatem maioris & minoris quæ in ea subsumuntur dubitaret aliquis & primo contra maiorem quia non videtur in vniuersum verum quod id quod est tale per participationem effectiue procedat ab eo quod est tale per essentiam nam hæc maior fundatur in eo quod in vnoquoque genere quod id quod est maxime tale est circa omnium aliorum quæ sunt in ipso sed hoc non est verum de genere causæ efficientis, quia homo qui in genere animalium est perfectissimus non est causa efficiens aliorum sed finalis tantum.

Cap. 1. p. q. 44. artic. 1. quod hæc ratio. S. Thom. explicite satis probat Deum esse causam omnium creaturarum tamē quod sit efficiens non probat nisi ex alio discurso quia scilicet cum omnes naturalissimæ habeant similes producere, & ens per essentiam cum sit perfectissimum ens debet etiam hoc habere perfectissimo modo quod producat sibi si-

mile atque adeo quod producat omne ens per participationem quia omne illud est aliquo modo simile ipsi Deo.

Sed mihi videtur non opus esse his ambagibus quia ipsa ratio, Sancti Thomæ. est satis clara mei autem illa scilicet omne ens per participationem effectiue procedit ab eo quod est tale per essentiam patet ex hoc quod ens per participationem habet esse receptum ab alio hoc enim ens per participationem scilicet quod non est suum esse sed illud habet receptum ab alio ita quod essentia sit potentia & esse a Deo receptus in potentia necessario debet habere efficiens ita quod illud aliud a quo recipitur esse sit efficiens quia actus non vni-ur nec introducit inquam in suam potentiam nisi actione efficientis ut inductione & patet ergo omne quod habet esse receptum scilicet participatum debet habere efficiens hoc autem efficiens non potest esse nisi quod est tale per essentiam ergo omne quod habet esse participatum effectiue procedat ab eo quod est tale per essentiam.

Si autem dicas contra hanc rationem quod ex ea tantum constat creaturam omnem habere aliquam causam efficientem non tamen quia hæc sit ens effectiue & prima creatura a Deo ut posuit Aristotelis. Respondetur quod modo non agimus an Deus sit causa omnium in mediata & constat secundum positionem Aristotelis Deus omnium creaturarum est efficiens quamuis non immediata sicut si ignis calefacit ferrum & ferrum calefacit aquam & aqua calefacit manum & omnium calidiorum dicitur efficiens ignis etiam mediate.

Secundo Respondetur quod in præsentia materia in qua agimus de ente per participationem & de ente per essentiam non solum colligitur quod ens per participationem sit causa omnium creaturarum: sed quod sit immediata ratio & quoniam si est causa omnium, secundum esse, ergo omnium creatur-

curarum esse dependet ab ipso Deo ap-
que adeo operatio etiam pendet ab ipso
Deo & ita productio qua una creatura
producit alteram est etiam effectus ab
ipso Deo atque adeo non solum primū
ens est causa efficiens aliorum homi-
nium quæ sunt entia per participatio-
nem sed etiam est causa efficiens immu-
tata: unde constat quod hæc maior quā
assumptus in ratione scilicet omne
quod est tale per participationem & de
ente per essentiam est etiam vera de cau-
sa efficiente immediata, atque adeo hic ma-
ior non est eadem cum illa omne quod est
maximum in unoquoque genere & ef-
se tale per essentiam ita quod alia sint
per participationem ipsius nam neque
homo qui est primus in genere anima-
lium est talis per essentiam taliter quod
sit sua animalitas neque taliter quod a
lia animalia sint talia per participatio-
nem ipsius hominis. Notat, enim opti-
me. Caj loco citato quod ut aliquod sit
tale per essentiam requiruntur quatuor
conditiones prima est quod sit natura
quædam secunda quod huiusmodi natu-
ra nullo modo sit contracta aliquo gra-
du vel subiecto tertia nam sua per se su-
bistat quarta quod sit talis forma ut nā
sua secundum sui communitatem ad-
mittat per sui & in alio esse ratione pri-
mæ conditionis nullum compositum est
ens per essentiam ratione secundæ ani-
ma rationalis non est ens per essentiam
nec albedo ut quatuor quia sūt istæ for-
mæ contractæ ratione tertiæ etiam da-
retur, summa Albedo separata non ef-
fer ens per essentiam ratione quartæ An-
gelus non est ens per essentiam quia se-
cundum sui communitatem acceptus
non admittit per se & in alio esse, unde
istæ conditiones solum conveniūt Deo
qui non est compositus sed sua medie-
tas non contracta & limitata sed infini-
te est per se subsistens & est denique ta-
lis natura ut admittat esse prius suppo-
sito secundum rationem communem si-
bi & Angelis scilicet in quantum ens

habet quod possit esse per se & in alio.

Hactenus ergo satis explicata manet
ut arbitrari maior illa ratio. S. Tho. mihi
etiam ex dictis manifesta scilicet quod
creaturæ omnes sint entia per partici-
pationem nam eius per participationem
est illud quod habet esse receptum om-
nis autem creatura habet esse rece-
ptum quia nulla creatura est actus pu-
rus ergo habet potentiam & actum re-
ceptum in potentia atque adeo causatur
effectus a Deo. Sed veniamus iam his
suppositis ad id quod est difficilius in ista
questione scilicet quod de hac resen-
serit Aristoteles examinare.

Secundo certum est propter hoc pri-
mum principium esse substantias sepa-
tas a materia omnino immobiles cui ip-
sius est principij cōtemplatione sint bea-
tæ & patet primo celi. capit. q. & simili-
ter inter corpora certum est apud ipsum
corpora cælestia omnino esse incorrup-
tibilis & quamvis secundum locum mo-
bilia non tamen in substantiam mobi-
lia.

Tertio & ultimo certum est ex eius se-
ntentia corruptibilia omnia a Deo effecti-
ve esse producta per ministerium ange-
lorum & motum cælorum ut patet pri-
mo Metaph. & secundo celi cap. 3. ubi
cessantemotū cæli omnia hæc inferiora
cessare dicit.

Constat ergo ex sententia Aristotelis
Deum esse primum motore, unde tan-
tum est dubium an ex eius sententia
Deus sit author vniuersi prout includit
etiam substantias incorruptibiles,

De hac re variæ sunt authorum senten-
tiæ nam quidam sunt qui existimant
Aristotelem in ea fuisse sententia ut pu-
tauerit mundum quantum ad partes in-
corruptibiles effectus esse & nullam ha-
buisse causam efficientem de quorum
numero est Lactantius Firmianus secū-
do libr. diuinarum mor. & Ambrosius in
eram & Iusti. Mar. in Apologo aduersus
gentes & in libro aduersus placita Ari-
stelis & S. Boet lib. 4. grecanicarum a.ffe.

Mm 3

Atopū

Ationum & Eusebii & Catianis. Tōto de preparatione E. i. h. p. e. i. a. qui omnes hac de causa libenter amplectuntur sententiam Platonis de hac re quā Aristoteles. quia ex eius sententia constat multum fuisse factum secundū omnes suas partes ut patet in timoe & alibi, sepe quod autem hæc fuerit mens Aristotelis. colligi videtur. Primo cœli cap. 10. & 12. vbi asserit quod omne semper ens est ingentum & quod impossibile est aliquot sempiternum esse factum sed in corruptibilia omnia ex eius sententia sunt sempiterna ergo nullam eorum factum minorem docet Arist. cap. vltimo materiā primam docet esse ingenerabilem & incorruptibilem ergo sequitur quod ex eius sententia materia caret aliquo principio effectius. Et Conf. quia Arist. omnium rerum quæ habent causam efficiētem explicat esse tria principia ut patet in primo Physic. sed incorruptibilia non habent hæc tria principia quia carent priuatione ergo non sunt neque habent causam efficiētem ex eius sententia. Secundo probatur hac sententia facit quia ista incorruptibilia fieri non possunt nisi per creationem ac vero Aristoteles non cognouit creationem aut simplicem quam vocant emanationem ex nihilo sed potius in eius operibus reperitur ex nihilo nihil fieri nunquam tamen nomine creationis inuenitur ergo. & c. 3. quia omne quod habet causam efficiētem potest non esse sed incorruptibilia ex sententia Arist. necessario habent esse ergo non habent causam efficiētem maior patet quia si causa efficiens est libera pendet ex voluntate alterius & sic potest esse & non esse si autem causa efficiens est naturalis potest impellere ergo sequitur quod potest non esse id quod habet causam efficiētem minor vero docet Arist. primo cœli. ca. 12.

Quarto omne quod sit prius habet non esse sed in corruptibilia omnia ex sententia Arist. nunquam habuerunt non esse quia sunt sempiterna ergo nullum incor-

ruptibile ex eius sententia sit maius probatur quia hæc est differentia inter hæc tria & conseruari quod conseruari dicitur ordinem ad esse eius quod conseruatur immediate procedens sunt vero ad non esse eiusdem immediate procedens tanquam ad terminum a quo ergo & c.

Sed his non obstantibus oppositam sententiam tenet S. Thom. hoc lib. 8. lectio ne. 2. vbi dicit ex sententia Arist. materiam primum esse terram a Deo factam per simplicem emanationem, & eandem sententiam tenent multi expositores Arist. antiqui quos refert & sequitur Tōl. q. 6. huius libri. Simplicius, & Albertus secundo. Physic. text. 45. Amonius. Perbi cap. vltimo in eandem sententiam citat Themistius Abitēnā, & Aluerum & Auerroem in libro de substantiā orbis cap. 2. ex neuterius maioribus Cicero nem de somno Scipionis in secundo Cornelius de aditis rerum causis lib. secundo. & Augustinus. Eug. lib. 4. de perem Philosoph. cap. 6. & ex discipulis S. Thom. Scotus ita tenet, quæst. 1. huius libri sub qu. 28. & Sonci. 12. Methaph. quæst. 16.

Probat autem omnium horum authorum sententiam quam ego probo probabilissimam primo authoritatibus Arist. qui expresse id asserit primo Polit. cap. 5. dicens omnia facta esse propter hominem non enim aliquid existimauit esse in mundo in finem propter Deum, & secundo responder ad Theodoretum cap. 23. dicit ipso demone esse opus Dei constat autem demones esse incorruptibiles ergo, & c.

Tertio hoc idem asserit clarius Arist. Alex. in lib. 6. de mundo cap. 2. dicit enim quod mundus est ordo & dicitur in omnibus quæ a Deo & per Deum asseruntur & Paulo ante finem eiusdem libri Deus dicitur quod in nauis gubernat quod in terra agitatur in toto procurrendi denique tex. in ciuitate & dicitur in exercitu hoc Deus in mundo est vnde constat

om.

omnium efficiens esse & Paulo inferius
agens de nominibus ipsius Dei dicit q
Deus celestis & terrenus vocatur quod
omnium rerum author sit etiam in vi-
uimis sero verbis ipsius libri Deus prin-
cipium & finis dicitur esse omnium re-
rum media tenet & c. quibus verbis ni-
hil clarius dici poterat, at nec melius
quod posset aliquis dicere ad has autho-
ritates librum hunc de mundo non esse
Aristo, vt plures discunt quia plures
grauissimi viri putant hoc opus esse Ar-
ist, vt patet ex Ludouico viii. in de uer-
ria quam affert ad opera Aristi. & citat
in hanc eand. em. sententiam Iustinum
Martyrem Themistium & cardinalem
Xesirionem ad Ioannem Picum Miran-
dulanum.

Sed his omnibus relictis eandem ve-
ritatem docet Arist. primo celi cap. 9
vbi a sempiternitate primæ causæ vate-
ris omnibus cūmunicare esse ac videri
datur & in secundo Metaph. c. 1. text.
4. dicit primum in quoquoque genere
dicitur esse causa aliorum dicitur Eūā
ibi ea quæ sunt necessaria habere cau-
sas suæ virtutis. ergo incorruptibilia
quamuis sint necessaria entia possunt
habere causam efficientem sui esse ne-
vae solutio quorundam qui domini de
veritate conclusionem complexarum
loqui quæ quamuis sint necessaria ha-
bent causas suæ virtutis scilicet prima
principia nam quamuis verum sit quod
de his loquatur tamē ex his probat suū
inceptum in simplicibus, quod scilicet
quamuis sint necessaria entia habeant
causam efficientem quia sicut se habēt
res ad veritatem ita ad esse.

Sed obijcies contra nos ea verba quæ
habentur in fine illius terminus vbi lo-
quens Arist. de principijs. necessarijs
dicit quod non habent. causam quare
sint sed potius sunt causæ aliorum vt
sint respondatur quod nihil contra nos
quia hæc verba debent intelligi de prin-
cipijs complexis sententiarum quæ non
habent veritatem causatā ex alijs prin-

cipijs sed potius sunt quare aliæ con-
clusiones sine veræ vnde quamuis in hoc
secundo teneat comparatio complexor-
um cum in complexis quod scilicet, si-
cut in complexis conclusiones causantur
se de principijs necessarijs sic etiam cō-
tra necessaria id est sempiterna causan-
tur. Ex alio principio necessario & sem-
piterno scilicet Deo tamen in alio est di-
fferentia quod scilicet in complexis sine
multa principia quæ sunt secunda ab-
que causa at vero in complexis non est
ita sed vnus est Deus optimus maximus
qui est author omnium sine hoc vt cau-
setur ab alio.

Sed hoc ipsum quod Arist. docuit in il-
lo textu. 42. metaph. clare etiam docet
capite. 2. huius libri. vbi in vehitur
contra empedoclem qui dicebat licet
& amicitiam non habere causam quia
sunt perpetua reijcit autem hoc dicens
aliqua esse perpetua quæ habent causas
& quamuis adducat exemplum in hoc
capitul. de propositionibus complexis
tamen non est etiam mens hoc solum
dicere sed quod si ut aliqua entia simpli-
cia quæ habent causam vt Angeli sic enī
explicat. S. Th. 1. 2. lectione. 3. alias enim
ridicule reijceret Aristotelis sententiam
Empedocles qui dicebat in rebus naturalibus
ea quæ sunt æterna non habere causas sentit.
ergo Arist. mundum esse æternum & habere
causam efficientem ad hoc enim propo-
situm loquebatur. cap. 2.

Denique docet eandem veritatem S.
Th. 1. 2. 6. vbi quoniam necessaria
riorum dicit esse causam ergo quamuis
incorruptibilia sint entia necessaria ap-
sunt optime habere eam existendi exi-
stentia Aristotelis. Sed iam agemus ra-
tionibus desumptis ex doctrina Aristi.
primo ex eius sententia Deus est finis
omnium rerum & intelligentiarum. vt
sunt illi qui tenent oppositam sen-
tentiam & docet expresse Aristoteles. 12.
metaph. text. 36. dicens hoc primum ens
esse optimum & id cuius gratia cetera

rum omnium aliorum. Consequentia probatur primo quia finis non potest esse causa alienius rei nisi per hoc quod moueat saltem motu methaphysicocausam efficientem illius rei sicut sanitas est finis medici quia mouet illum ad medicamenta applicanda & ita docuit hoc Arist. 2. Physic. c. 3. si ergo est causa finalis prima causa respectu intelligentiarū certe nulla alia ratione nisi quia mouet se ipsam motu isto methaphysicoimpropro ad efficiendas & conseruandas omnes res.

Secundo etiam eadem consequentia probatur scilicet intelligentiæ habeat causam finalem ergo efficientem quia vel intelligentiæ habent esse a se vel ab alio si a se ergo sunt propter se ac percōsequens non pendent ab alio in genere causæ finalis si ab alio ergo non solū causam finalem habent sed efficientē.

Secundo probatur ista sententia quia ex sententia Arist. ponendus est tantum vnus primus motor, & prima causa vt probatur late. 8. isto lib. Physic. & in meth. ergo ex eius sententia omnia illa pendent ex vno illo principio at vero si ex eius scētia ponatur aliquod infinitū non erit tantum vnum primum principium sed plura ergo &c.

Vltimo tamen hac sententia est argumentum quia si aliqua ratio intelligenda & cælum ex sententia Aristotelis essent infinita & non producta maxime quia ex eius sententia entia sempiterna non habent causam efficientem sed hoc iofum est contra eius doctrinam expresse ergo sequitur existimasse recte quod habeat causam efficientem id quod est sempiternū probat minor quia ex eius sententia non est dubium quin motus & tempus sint ab æterno vt patet ex. 8. physic. & ex eius sententia illa habent causā quia primus motor ponitur ab ipso causa motus cæli & temporis ergo,

Confirmatur de anima rationali quā dicemus in tertio libro de anima ex Arist. sententia esse incorruptibilem & ta-

men constat ex eius sententia & factam quia vt diximus vnus motor & principium secundum eius doctrinam ergo &c.

His suppositis ad argumenta inoppositum respondetur ad primum ex authoritatibus concedimus plures patres antiquos fuisse in hac sententia quia eo tempore non ita erat in vsu doctrina Arist. apud Christianos sicut doctrina Platonis propterea quod non erat iste strepitus rationum & argumentorum quimodo in scholis est & hinc potuit provenire vt nō ita essent versati sancti in euoluendis dictis Arist. sicut modo sunt & sicut fuit S. Tho. & aliis quos citauimus in nostra sententia & ita non est mirū quod hoc tempore quo magis clara est doctrina Arist. cum his incidamus & ab antiquioribus illis recedamus. Ad primam authoritatem Arist. quod quando Aristoteles, ca. 10. & 11. docet nullā sempiternum esse factum loquitur. De facitōne quæ sit verā generatio & motus; & hoc verissimum est quia sempiterna non sunt per motum sed alio excellentiori modo & sic non negat vnquā Arist. sempiterna habere causam efficientem & eodem modo intelligendum est quod materia prima dicatur esse in generabilis & incorruptibilis scilicet quod nec possit incipere nec desinere per verā generationem quæ sit mutatio quia cum omnis præsupponat subiecti & ipsa materia prima sit primum subiectum impossibile est per mutationē produci aut corrumpi sic explicat D. Thomas lectio ne secunda huius lib.

Ad secundam confirmationem Respondetur quod Arist. in primo Physico tantum agit de principijs rerum generabilium & corruptibilium dicēs esse tria scilicet materiam & formam & priuationem postea in libro de cælo & in hoc libro octauo docet cælum non habere contrarium, nec priuationem.

Ad secundum argumentum quod est contra replicam contra solutionem datas possumus respondere primo cum S. Tho. quidi

qui dicit Ar. cognouisse, quod in corruptibilia omnia simplici quadā emanatione a Deo procederet: sed quoniam apud Arist. non ita clarum est ad hoc possumus. Secundo respondere, quod in hoc fuit dubius Arist. de modo, quo hæc in corruptibilia facta sunt a Deo nec hoc mirum est quoniam cum modus ille sit super omnem naturam non potuit ab Arist. comprehendī, & ita cognouit quidem. & quod lumen naturæ docet, scilicet habere vnum principium primum effectuum dubitauit tamen de modo, quo omnia ab eo procefferint, quia neque istum modum non docet.

Ad tertium respondetur dupliciter primo cum Sonc. qui docet ex sententia Aristot. in corruptibilia omnia procedere a Deo necessario, vnde quāuis sint entia necessaria possint habere causam suam esse quæ etiam sit causa necessaria & non impossibilis qualis est Deus.

Secundo respondetur, quod dupliciter aliquid potest esse ens necessarium vno modo ab intrinseco & extrinseco, & est illud, quod natura sua non habet principium non essendi nec pendet ab aliquo intrinseco a quo possit impediri eius esse & hoc modo solus Deus optimus maximus est ens necessario, qui solus est in dependens ab alio: alio vero modo aliquid dicitur ens necessarium, quia solū ab intrinseco caret potentia, qua possit non esse ab extrinseco, tamen potest non esse, & hoc modo cælum & Angeli sunt entia necessaria, & id quod est necessarium, hoc modo potest habere causam efficientem liberam sicut de facto habent anima, & Angeli, quia quamuis per liberam voluntatem suæ causæ possint non esse absolute tamen & ex natura sua habent principium semper essendi, quia carent materia, vel si habent illam ut cæli non tamen priuationem.

Sed dices omnis creatura facta est ex nihilo: ergo sequitur, quod nulla earum est ab intrinseco ens necessario. Respondetur, negando consequentiam, quia fa-

cta dicitur ex nihilo creatura, non quod ipsum nihil sit pars compositionis, hoc enim est impossibile: sed tantum, quia nihil est terminus creationis creaturæ cum per creationem produciatur: cum hoc tamen stat, quod aliquid sit ens necessarium ab intrinseco quasi nullum principium habeat intrinsecum suæ definitionis.

Contra omnis creatura de se non habet esse: ergo nulla creatura est ens necessarium ab intrinseco. Respondetur quod propositio hæc creaturæ de se non habere esse potest intelligi duobus modis, vno modo quod ab intrinseco includat non esse, & non est falsa, alio modo, quod non habeat esse a se, id est non sit illi intrinsecum suum esse, sicut Deo & sic est vera, & tunc negatur consequentia, quia quamuis in corruptibilia non habeant suum esse intrinsecum essentialiale habet tamen illud per se, & necessario admodum, quo propria passio conuenit per se suo subiecto & hoc sufficit ut ab intrinseco dicantur, ista entia necessaria quasi ab intrinseco ipsa semper esse non in, quia sit semper illis essentialiale esse. Ad vltimum Resp. quod non est de essentia eius quod sit, quod ante ipsum esse procedat prius tempore non esse, ut latius patebit infra vbi dicimus, quod potuit mundus esse ab æterno quoad aliquas partes: sed satis est, quod prius natura, sicut si sol esset ab æterno lux, & splendor eius fierent ab æterno.

Quando autem obieci quod tunc non differunt productio rei, & conseruatio eiusdem possemus dicere non differre in his, quæ sunt facta ab æterno, & secundo respondetur quod differunt, quia productio dicit ordinem ad non esse, quod processit prius natura conseruatio, vero nec presupponit non esse tanquam prius, natura nec tanquam prius tempore & hæc de hac questione.

ARTICVLVS. III.

*Vtrum ex sententia Aristot.**Deus produxerit mundum libere, vel necessario.*

Primo lib. Periherm. ca. vlt. tractat. de futuris contingentibus plura diximus de hac re, sed alius illa repetentes, nunc secundum fidē certissimum est Deū libere creaturas omnes produxisse, quod ex essentia liquido constat.

Item rationibus ostenditur nam agēs eo modo producit effectum quāto habet in se similitudinem illius cum omne agens intendat producere aliquo modo sibi simile: sed in Deo non est similitudo creaturarum in se intelligibiliter: ergo agit productionem creaturarum per intellectum, & voluntatem ac per consequens libere.

Secundo quia Deus est dominus omnium creaturarum atq; omnium habet dominium: ergo libere omnes producit & conseruat.

Tertio quia si Deus ageret in necessitate naturæ: ergo agit in quantum potest, quia agens naturale sicut non habet in sua potestate effectum suæ actionis, sic etiam nec modum actionis: si autem Deus ageret in quantum posset semper produceret omnes effectus perfectissimos cum non posset impediri ab aliqua causa inferiori, sicut ignis produceret semper ignem si non inpediretur aliquando constat autem a Deo plures effectus provenire qui non consequuntur suam ultimam perfectionem signum: ergo est quod Deus non agit ex necessitate naturæ.

Ultimo probatur nihil potest euenire præter Dei intentionem omnia ergo quæ Deus producit facit secundum intelle-

ctum & voluntatem: sed voluntas Dei omnia libere fertur in omnes suos effectus: ergo sequitur, quod agit libere, & non ex necessitate naturæ minor probatur quia voluntas solum fertur voluntario in suum finem, & in media sine quibus non potest consequi suum finem: sed effectus ad extrema non sunt fines respectu Dei, quia omnia propter se metipsam operatur Dominus nec media necessaria ad ipsum finem, quia non indiget Deus bonis nostris sequitur, ergo & omnia alia à se libere vult Deus ac per consequens libere producit.

Sed contra hæc obijciēs, Deus producit creaturas ex bonitate sua, sed necessario est bonus: ergo necessario producit. Resp. negando consequentiam, quia quamuis Deus sit necessario bonus libere producit effectus sicut nunc est, quod per bonitatem creaturarum neq; augetur bonitas, neq; ab ea pender.

Si vero obijcias quod perfectius est agere ex necessitate quam libere, sicut perfectius est esse ens necessarium quam liberum cum ergo Deo sit tribuendus perfectissimus modus agendi sequitur, quod Deus agat necessario & non libere. Respondetur negando antecedens nā alia est ratio entis secundū quod est ens alia vero est ratio agentis secundum quod agens est nam ens dicitur vnum quodque per ordinem ad aliquod intus secum, quod in se habet: at vero agentis per ordinem ad extrinsecum, & hinc fit, quod inter entia perfectius sit esse ens necessarium quam contingens: at vero inter agentia perfectius est agens liberum, quia perfectius est hac re semper esse quam aliquando esse, vel quam posse habere, & non habere esse, & hac ratione perfectius est esse ens necessarium quam liberum, vel contingens: at vero perfectius est posse esse sine extrinseco effectu, & cum illo, quia necessario pendere ab alio, & ideo perfectius agens liberū quam necessariū, & ita Deus est agēs liberum, & ens necessarium

sarium simpliciter, & omnino.

Sed obieciēs tertio, quia sequitur ex hoc quod Deus sit agens liberum, quod possit agere ac non agere ac per consequens, quod in eo possit dari potentia separata ab omni actu quod est absurdum. Respondetur, quod actus est duplex unus intrinsecus alius extrinsecus sicut respectu potentiae actiuae, actus intrinsecus est actio immanens. Actus vero extrinsecus est actio non transiens, sicut ipse effectus modo dico, quod cum in Deo non sit potentia nisi actiua, id est principium productum huiusmodi potentia numquam est sine suo actu intrinseco, quod ab aeterno vult Deus producere creaturas in tali tempore, sicut in eo in quo post ea producit, & ita voluntas diuina, quae simul cum intellectu practico est potentia actiua, numquam est sine actu intrinseco, quod ab aeterno vult Deus producere creaturas in tali tempore, scilicet in eo in quo postea producit, & ita voluntas diuina, quae simul cum intellectu practico est potentia actiua, numquam est sine actu intrinseco, quia ab aeterno habet velle, & non velle, & huiusmodi velle est non velle. in ipso Deo est necessarium necessitate immutabilitatis, quod autem illa potentia liberae Dei sit sine actu extrinseco non est inconueniens, quia actus intrinsecus potentiae non est perfectio ipsius ex quo patet solutio alterius dubij, quod scilicet, si Deus ageret ab agere posset agere, & non agere ac per consequens, posset mutari. Respondetur enim, quod posset Deus velle aut nolle quamlibet creaturam tamen postquam hoc vult aut illud, illud velle aut nolle est necessarium necessitate immutabilitatis & est necessarium ex suppositione est quia necessitate ista optime libertas simpliciter.

Sed obieciēs quarto, quod ille actus volendi, quo Deus vult creaturas se corumpere est aliqua perfectio in Deo for-

maliter existens: ergo si nolle producere mundum talis perfectio non esset in ipso ac per consequens, dicitur Deo aliqua perfectio ex his quas modo habet. Respondetur negando consequentiam, quia actus ille, quo Deus vult producere mundum duo includit alterum, quod sit actus quidam, & perfectio ipsius Dei, quae est ipsemet Deus alterum, quod dicat relationem rationis ad creaturas quas ipsemet Deus vult dico modo, quod actus ille qui dicitur vult creaturas producere dicitur perfectionem ratione relationis. Vnde si Deus nolle producere mundum nulla perfectio dicitur Deo quia illam vero actus secundum substantiam, quo nolle etiam, ut ipse Deus sicut ille quomodo vult nisi, quod haberet aliam relationem rationis tunc ac modo, & ideo esset omnino est ad imperfectionem, quae modo est illa, quae tunc esset.

His argo suppositis quod difficultatem habet in hac quaestione illud est, quod de hac re senserit Aristoteles, & in hac re dico primo, quod negari non potest ex eius sententia primum illud principium quod posuit ille. eo perfectissimum ens liberum arbitrium habens atque non omnia ex necessitate naturae agere. quod colligitur ex expositioibus eius antiquissimis ex eius etiam testimonijs expressis, & tertio ex rationibus deductis ex eius doctrina. Expositores autem antiquos citat Plures. Tol. quaest. 3. tum est illa quaest. ultima super cap. 8. primi Perhir. praesertim Alca. in lib. quem de facto ex sententia Aristot. scripsit Antonium, & Severus Imperatores. Simplicius. 2. Physic. tex. 77. & multos alios quos vidi apud Tol.

Ex testimonijs vero colligitur, hanc veritatem quorum primum sit. 4. Thom. capite quinto, text. 57. ubi dicit non aliquid dici prauum aut studiosum propter aeternam, quae potest facere: sed propter aeternam, quae agit nam Deus inquit multa potest facere.

facere, quæ tamen nõ facit: ergo ex eius sententia libere agit. secundo in eo Ethicorũ. cap. 3. dicitur Deum habere curam humanarum, & præmia virtutis conferre: hæc autem cura & providentia certũ est quod non possit sine veritate: ergo ex sententia Arist. Deus liberum habet arbitrium ad aliquas res & in lib. illo de mundo ad Alexan. si eius sit opus non fecit: sed passim dicitur esse auctorem omnium & omnibus esse conferre & vult.

Tandem hæc veritas confirmatur ex Laertio qui in vita Arist. refert, quod cũ ille esset morti propinquus Deum creauit, & aliqua iussit pro se fieri religionis monumenta, quæ tamen non faceret nisi Deum libere premia conferre, & ad extrema libere operari cognouisset.

Sed ratione ex eius doctrina arguitur etiam nam ipsemet Arist. aperte fatetur in hoc & liberum arbitrium ad multas res. vt patet. 8. cap. 1. Perhiar. & in secundo Ethico. cap. 6. vbi docet in homine esse viuentes & vitæ, quæ secundum ipsum in electione consistunt & 3. Ethic. cap. 2. dicit in brutis esse quodam spontaneũ in solo homine electionem ergo eadem ratione in Deo, & ponit liberum arbitrium, & electionem consequentia tenet ex eius doctrina. quæ ponit Deum esse ens perfectissimũ ac per consequens habere in se quiddam perfectionis est in creatione. Secundo, quia Deus dicit homines habere electionem, & non habere bruta, quia careant intellectu, qui viget in hominibus sed Deus ponitur ab ipso, quod sit niens: ergo secundum ipsum etiam ponenda est electio libera.

Præterea idem Arist. 2. Physic. docet solum hominem mouere se in finem cætera vero agit, quia solum homo cognouit finem, & media cum habitudine ipsorum ad finem: sed etiã Deus hæc cognouit imo Deus est à quo alia omnia diriguntur in suos fines, vt ipse met docet ibidem: ergo Deus se mouet in finem ac per consequens libere agit nam idem est libere agere, quod se mouere

in finem. ¶ His ita suppositis, quod mihi videretur habere difficultatem apud Arist. in hac re illud est an ex eius sententia prima causa habuerit libertatem in productione omnium rerum, an vero aliquæ rem produceret necessario scilicet vniuersum cælum ac intelligentia nam videtur ex eius testimonijs colligi, quod huiusmodi res sint necessario productæ inquit enim in 1. capit. huius lib. text. 7. quod si processerunt primum mouens, & mobile, & non motus necessario debet producere aliqua causa auferens impedimentum propter quod prius non erat motus ac per consequens ante primum motum cæli processit aliq̃ motus, si motus cæli non ponatur esse ab æterno hæc tamen ratio nullam vim haberet si primum mobile esset liberum ex eius sententia, quia tunc non est opus aliam causam assignare propter quam non sit motus quauis essent mouens & mobile nisi quia mouens noluit, quod quidem est liberum.

Secundo idem Arist. hoc libro probat primum motorem non esse in magnitudine dicit, quod si esset in magnitudine cum sit actus infinitus moueretur in tempore, quæ etiam ratio supponit primum motorem naturaliter & necessario mouere cælum alias non includeret.

Tertio idem Arist. 9. Meth. text. 17 docet motum cæli non habere potentiam ad cessationem quod verum non esset si libere à Deo moueretur, vel ab intelligentia cum sponte posset cessare ab illo motu.

Etiã pro hac parte videretur esse, quod si primus motor ex eius sententia libere ageret posset cælum moueri ab Occidente in Oriens, sicut mouetur ab Oriente in Occidens, quod tamen ipse negat secundo cæli cap. 5.

Denique hoc ita esse colligitur ex sententia Arist. quia alias nec essent omnia quæ docet de mundi æternitate.

Propter hæc & alia similia Sonci. exi & mat Deum ex sententia Aristot. esse agem

agens necessarium non liberum saltem circa hæc quæ diximus & Toler. probabile existimat. hoc idem, quod scilicet quamuis Arist. posuerit Deum agere libere in productione creaturarum, quæ non sunt de perfectione vniuersi, vt indiuiduorum tamen circa productionem specierum in comuni intelligentiarum & ipsius vniuersi non libere: sed ex necessitate nature operari.

Sed quamuis iste modus dicendi sit probabilis possemus tamen pro Arist. Respon. quod neq. in istis Deus agat ex necessitate nature: sed omnino liber quandoquid de oppositu huius numquã expressit, & ex alia parte constat Deū habere liberū arbitriū ex sententia eiusdem Arist.

Vnde ad rationes istas adductas in oppositum possemus. Respon. primo in generabile, quod cum Arist. errauerit ponens mundum ab æterno. & iste error sit contra fidem non est mirum, quod etiā illius rationes falsis intantur fundamentis huic, scilicet quod Deus non libere agat quodquidem fundamentum non dum est contra fidem: sed etiam aduersatur veræ doctrinæ eiusdem philosophi & lumini naturali.

Secundo Respon. ad vnumquodq. testimonium eorum, quæ contra adduxim⁹ ad primum quod illa ratio Arist. militat contra antiquos philosophos qui posuerunt ab æterno materiam mundi sed informem, quod si hæc processit simul cum motore, id est factore mundi, sicut in tempore fuit mutata materia illa, sic & antea potuit mutari alias fuit aliquod impedimentum se quutum ex tempore ipsius materia, vel effectus nō potuit antea fieri mundus vel etiam ab æterno & hæc ratio vni habet contra illos sic existimantes, siue circa ea agat libere siue necessario, quia non procedit de impedimento ex parte causæ efficiētis: sed ex illo, quod est ex parte materiz, vel effectus producti tunc enim optime Arist. arguit fore alium motū quod auferatur tale impedimentum ante ge-

generationē effectus. Ad istū Respon. quod quāuis primā mouens ex sententia Arist. sit liberum tamen si esset actus in magnitudine non esset liberum quia in merito in materia, & quantitate tollit libertatē circa illum motum. Vnde cum ex alia parte virtus primi motoris sit infinita optime sequitur, quod moueretur, in finita celeritate ac per consequens in nō tempore.

Sed dicet aliquis anima nostra etiam est actus corporis, & tamen non mouetur naturaliter: sed libere Respon. quod anima nostra respectu aliquorum motuum nō est principium liberum, sed naturale, vt nutritionis & actionis, & c. & quoniam si esset actus corporis. Primus motor motus ille cœli esset vitalis, sicut nutritio in animalibus ab anima informati, & non quomodocumq. vitalis: sed necessario, sicut nutritio idē optime colligit Aristot. quod ille motus esset in tempore.

Ad tertium Respon. Tol. multis modis primo dicit, quod motus cœli ita ex doctrina Arist. est necessarius, & perpetuus, vt non potuerit cessare aliquomodo cum hoc tamen Deum esse liberum non quantum ad hoc, sed quoad alios effectus.

Secundo Respon. quamuis motus cœli cessare non possit dicitur tamen De⁹ libertatem habere non quamcumque circa illum: sed libertatem complacentiæ, quæ Deo spontanea dicitur secundum ipsum mouere, & non violēter.

Tertio Respon. quod motus cœli dicitur esse perpetuus & necessarius ab intrinseco id est, quod secundum se non habet potentiam, vt cesset nihilominus tamen aliunde ab extrinseco id est ex libere Dei voluntate cessare posset.

Et eodem modo dicitur ad aliud quare motus cœli fiat per hanc partē, & non per illam quāuis enim existimauerit, quod secundum se non habeat potentiam cœlum naturale, vt versus aliam partem moueatur: non tamen negat ab

extrin-

extrinseco, quod possit aliter moueri.

Quomodo autem habeant vim rationes eius quibus probat eternitatem mundi postea discutietur, & hæc de hac questione;

ARTICVLVS. III.

Vtrum Deus ab eterno produxerit creaturas omnes vel vniuersum?

Sunt igitur plurima genera argumentorum in quibus videtur, probari quod mundus fuit ab eterno primum ex parte Dei, qui Deus potuit ab eterno producere mundum, & simul voluit, vel voluit, & non potuit, vel potuit, & non voluit, vel neque voluit, neque potuit, si primum perfecto mundus est ab eterno non quia volūtatī eius, & potestati, quis resistit. Si secundum voluit, & non potuit profecto magnæ hic esset imperfectionis, quæ repugnatio principio. Si tertium dicie, quod potuit, & non voluit, quod videtur, quod neque postea voluerit, quia non est maior ratio cur nunc quam antea & videtur, quod esset iniudus, qui antea voluit communicare esse creaturis, si denique dicas quartū, quod neque potuit, neque voluit etiam est tribuere Deo imperfectionē & limitatam potentiam ergo, &c.

Confirmatur, quia omne agēs, quod aliquando separatur, aliquando non operatur mutatur sed Deus est huiusmodi si mundus non ponatur esse ab eterno.

Secundo posita causa in actu ponitur effectus in actu, sed ab eterno est prima causa in actum sua actione, quæ est in telligere, & velle mundum producere: ergo ab eterno est productus mundus, quod si neget minorem sequitur, quod Deus sit causa & opifex in potentia quod est absurdus.

Tertio inter causam exemplarem &

exemplatum est relatio realis saltem in altero extremo: ergo cum Deus sit ab eterno exemplar omnium creaturarū sequitur, quod ab eterno sint creaturæ aliter enim non potest esse relatio realis in utroque neque in altero tantum extremo.

Quarto si sol esset ab eterno splendor & lux producta esset ab eterno: sed Deus est ab eterno, ergo mundus est factus ab eterno.

Quinto, quia omne bonum est cōmunicatum sui ipsius: ergo summum bonū summo modo est cōmunicatiuum: at vero non cōmunicaretur summe si ab eterno non produceret mundum & daret illi esse ergo, &c.

Sexto vel Deus est prior mundo duratione vel natura tantum, si natura tantum est prior: ergo sunt simul duratione ac per consequens, sicut Deus est ab eterno, ita & mundus. Si autē Deus est prior duratione cōtra ubi est prius, & potius in duratione est tempus si ergo Deus est prior duratione: ergo quā mundus: ergo ante mundū est tēpus ac per consequens motus, & mobile & mundus.

Septimo, si factus est ergo antea erat possibilis atque adeo antea erat in potentia, sed potentia in esse mundi est materia illius saltem ergo materia hæc mundi ab eterno, sed materia nequit esse sine forma: ergo ab eterno fuit materia, & forma mundi atque adeo ipse mundus.

Confirmatur, quia sequeretur ex opposita sententia ante creationem mundi fuisse vacuum quia vacuum dicitur locus non repletus corpore aptus tamen repleri: sed ante mundi creationem erat potentia capax mundi, quia poterat fieri: ergo si non erat mundus ab eterno, certe ab eterno fuit vacuū hæc sunt argumenta quæ ex S. Tho. & alijs auctorioribus colligimus pro hac parte.

Sed ex sententia Aristot videntur esse alia argumenta ad hoc ipsum probandū, quæ colliguntur ex eius doctrina tamen hoc libro octauo, tum etiam. i. celi cap.

cap. 12. primum est omnis motus præsupponit mobile sicut quodlibet accedens præsupponit subiectum, sed rursus omne mobile præsupponit motum per quod istud mobile, sit factum & genitum: ergo non est dare, primum motum ac per consequens motus tempus, & mundus est ab æterno.

Secundo tempus est ab æterno: ergo & mundus est ab æterno probatur antecedens, quia vel tempus cepit esse secundum aliquam partem, sui vel secundum aliquod instans non secundum aliquam partem, quia in tempore non est prima pars non etiam secundum instans, qui de ratione instanti est quod sit medium inter duas partes temporis, & continuatum partis prioris cum posteriori: ergo sequitur, quod temporis non est initium ac per consequens ipsum atque motus est ab æterno.

Tertio omne quod habet potentiam ad semper esse, non est ingentum, sed mundus habet potentiam ad semper esse, secundum ergo est ingentus, & ab æterno maior probatur, quia quod habet potentiam ad semper esse non est maior ratioque modo incipiat quam antea: ergo potuit antea, & antea incipere, atque adeo ab æterno minor vero probatur mundus est incorruptibilis: ergo nam suam habet potentiam ad semper esse, quia corruptibile generabile conuertuntur: ergo in corruptibile, & in generabile etiam conuertuntur, patet consequentia, quia si duo termini conuertuntur contradictoria, eorum etiam conuertuntur, sed generabile & corruptibile contradictoria sunt in generabilis, & incorruptibilis: ergo si priora conuertuntur etiam & ultima conuertuntur, quod autem illa conuertantur probat Arist. quia quodlibet conuertitur cum aliquo tertio scilicet aliquando ens & aliquando non ens quia generabile est aliquando ens, & aliquando non ens corruptibile similiter est aliquando ens & aliquando non ens: ergo conuertuntur ad invicem ista duo ac per consequens etiam

conuertuntur in generabile & incorruptibile, sed mundus est incorruptibilis: ergo ab æterno, quarto omne quod generatur, & corrumpitur est alterabile, quia alteratio præsupponit ad has duas mutationes, sed cælum & vniuersum ipsum non est alterabile ergo neque generabile, neque corruptibile ac per consequens sempernum a parte antea, & a parte post minor probatur quia omne quod alteratur habet contrarium ut patet esse, scilicet Phyl. c. 6. lum & totum vniuersum non habent contrarium, ergo ultimo generationes, & corruptiones sunt perpetue, ergo motus cæli & vniuersum est perpetuum atque adeo est ab æterno antecedens probatur, vnumquodque natura sua appetit semper esse ergo cum semper est appetitus sit naturalis non debet esse frustra, sed necesse est adimpleri modo quo possibile fuerit, sed in his inferioribus non potest adimpleri appetitus semper essendi in indiuiduo, quod quodlibet est corruptibile ergo debet adimpleri in tota specie ac per consequens generationes & corruptiones debent esse perpetue & mundus similiter. His tamen non obstantibus certa conclusio & de fide tenenda, quod mundus fuerit factus in principio aliquo temporis & non ab æterno. Gen. 1. in principio cælum & terram id est in initio temporis seu in primo instanti durationis creaturarum, ut explicat Gregor. homil. 1. in Ezech. Ambr. Rupert. Abbas. Diuus Thom. in Genes. & 1. parte, quest. 65. Basil. homil. 1. Exame. Ephisan. contra hæreses August. 12. consess. c. 24. & 28. facit etiam Psalm. 22. num. 26. quem citat Paul. ad Heb. 1. num. 10. in initio tu Domine terram fundasti, licet in Paul. habeatur in principio Græce tamen vtrique habetur Catarchas id est in initio rerum Proverbio. 7. antequam quidquam faceret a principio & Ioannes decimo septimo, clarifica me pater claritate quam habui priusquam mundus fieret, & definitum est ab ecclesia capite firmiter de summa Trinitate ubi de Deo dicitur sic quem omni-

ōnipotenti de sua virtute vtramque de nihilo condidit creaturam spiritua-
lem, & corpoream, etiam si olim Ori-
genes, Gregorius Nazianzenus, Hiero-
nimus, Basil. Ambro. Hilar. Isidor. Da-
masce. & alij tenuerint Angelos licet nō
ab æterno tamen ante mundum creatos
fuisse imo Casian. lib. 8. collat. significat
hanc fuisse suo tempore communem
sententiam & D. August. 11. de ciuitate
cap. 32. docuit tum liberum esse cuiq; de
fendere hanc, vel illam sententiam dum
modo non ponat Angelos æternos ipse
tamen probabilius putauit simul crea-
tos cum his visibilibus. Sed dubium est
circa istam conclusionem, vtrum pro-
bari possit id ratione naturali & vide-
tur, quod non quia Sanct. Thom. 1. par-
te, quæstione. 46. artic. 2. expressè dicit,
quod hoc est mundum habere initium
sola fides tenendum est nec ratione de-
monstrari potest, & probat ille, quia si
demonstraretur hoc vel ex parte ipsius
Dei, qui est causa illius sicut in quali-
bet demonstratione medium est quid-
ditas, & quodquod est eius, quo fit de-
monstratio ex quo, quod est mundi non
potest procedere talis demonstratio;
quia vnus cuiusque rei quidditas ab-
strahit ab his nec ne atque adeo ex il-
la nequit demonstrare, quod mundus
sit factus in tempore suo, & his, & nunc
quod autem talis demonstratio non pro-
cedat ex parte Dei, quæ est causa mun-
di patet, quia Deus est agens liberum
atq; adeo nequit eius voluntas ratione
naturali ostendi aut inuestigari.

Et confirmatur, quia factum esse
mundum in tempore est Articulus fi-
dei: ergo nequit demonstrari alia non
esset Articulus fidei ex dictis a nobis ca-
pite. 27. posterior. in Logica, sed nihilo
minus certum est in hac re. Secunda
conclusio, quod ratione naturali potest
cognosci creaturas omnes visibiles ha-
buisse principium durationis. Proba-
tur secundo, quia eam lumine natura-
li à secuti sunt multi, & grauissimi phi-

losophi; Orpheus, Arætus, Erisidor. Py-
thagor. Homer. Sophocles. Pholiceides.
Mercur. tris mag. Auicena. 7. suæ Me-
taphysicæ Philoponus, hic & alij quo-
tus referunt Theodoret. & Censorinus
libro de Naturali die Augustin. Sug. li-
bro quinto, capite decimo, & libro sep-
timo à capite octauo, vsq; 22. contendit
hanc esse sententiam Platonis, & om-
nium, qui Platonem præcesserunt, & ip-
sius, vt dicunt Diogenes Laert. Euseb.
Alexand. Plutarch. Philo Iudæus Marcellus
Prycinus libro de Philosophia Platonis
capite primò, quidquid si tamen parum
ad rem, probatur conclusio prima, quia
alias præcessisset infinita dierum, & an-
norum multitudo, atque adeo infinitum
esset per transibile, & vnum maius
alio imo finitum excederet ab infi-
nito in parte finita, vt patet si motus sit
æternus mobile enim deberet esse prius
illo induratione finita, & patet etiam
in illa muliere grauida in motu solis,
qui debuit incipere in aliqua determi-
nata parte. Præpterea si homo fuisset ab
æterno daretur infinitus numerus ani-
malium imo, & hominum modo vi-
uentium plures enim nascuntur quam
moriuntur propterea nullum superest
humidum radicale, & homines de fuif-
sent ob minimam staturam ad quam
deuenissent iam præpterea, quia om-
nium ferarum cognoscimus initia, vt
constat ex illis, qui scripserunt de re-
rum gestarum, & authoribus quorum
nullus adducit aliquod gestum ante sep-
tem millia annorum eisdem fere ratio-
nibus monstrari videtur mundum, vt
modo se res habent non potuisse esse
ab æterno: sed ad illud argumentum,
quod per transissent infiniti dies, &c.
Respondet Sanct. Thom. 1. parte, quæ-
stione. 47. artic. 2. ad. 6. quod transitus
semper intelligitur à termino in ter-
minum, quæcumque autem præteriti
dies signet ad istam vsque fuerunt dies
finiti: sed contra neque enim per tran-
sierunt tantummodo illi dies, qui fue-
runt

runt medij inter aliquam diem præteritam signatam, & inter hanc: sed etiam per transierunt omnes dies: etiam celestius sumpti quorquocussent in tota æternitate usque in diem istum quia omnes creaturas visibiles sunt propter hominem, & cæli, & totum motus ordinantur ad conseruationem, & generationem hominum & hoc in lumine naturali cognouit Arist. dicens non esse finem omnium rerum loquitur autem de visibilibus: si ergo ratione naturali constat hominem non fuisse æternum constabit etiam de reliquis creaturis visibilibus, quia cessare sine cessant ea quæ sunt ad finem, quod autem de homine sit manifestum probatur supponendo primo quod anima rationalis est forma hominis essentialis, & non vnitur corpori sicut natura, vel sicut Angelus vnitur cælo solum quoad motum: sed etiam quoad esse hoc enim est manifestum in lumine naturali quia alias homo non esset animal rationale essentialiter, & in se, sicut nec dicitur cælum intellectuale, quia essentialiter vnumquodque dicitur tale, a sua propria forma intrinseca cum ergo constet hominem essentialiter rationalem sequitur, quod ab aliqua forma sibi intrinseca atque adeo anima rationalis est forma hominis essentialiter suppono Secundo quod hæc eadem anima est immortalis quod etiam ratione naturali deprehenditur ex eius potentia intellectiva, quæ non est in iuxta corpori, ut probat Arist. 3. de Anima, cap. 4. alias enim non posset intelligere, & cognoscere omne genus entis, sed aliquod: quemadmodum sensus cum ergo constet intellectum esse potentiam vniuersalem circa omnia similiter & voluntatem circa omne bonum manifestum enim est hæc potentias non esse corpori affixas atque adeo anima ipsa cuius sunt potentie non dependent in suo esse à corpore: nam potest esse separata ab illo atque adeo est immortalis.

Ex his duobus sequitur hominem non esse æternum, quia iam præcessissent inhi-

nti homines & cum vnusquisque haberet suam propriam animam essentialiter, quæ est immortalis sequitur: esse dumtaxat infinitum animarum: præcessissent inhiere homines, hoc ratione naturali cognoscitur esse falsum ergo probatur ratione naturali creaturas visibiles non factas esse æternas.

Dices non omnes conueniunt in hoc ut repugnet esse infinitum numerum animarum, sed dicere posset aliquis hoc non esse inconueniens. Responderetur, quod eisdem rationibus probatur, quod sit inconueniens dari infinitum numerum animarum, quia esset numerus non numerabilis præsertim, quia modo non disputamus de potentia ad tales numerus infinitus possit dari, sed an detur de facto, sicut loquimur & an de facto mundus inciperit tempore de facto autem loquendo, certissimum est quod non datur infinitum in actu nec secundum magnitudinem, nec secundum multitudinem.

Sed dices Angelos esse ordinatos ad custodiam hominum: si ergo quod homo non est æternus probatur de alijs creaturis, quod non sint æterni, quia ordinatur ad hominem & probatur de Angelo. Responderetur quod non est eadem ratio, quia Angelos esse ordinatos ad hominum custodiam, licet verum sit non tamen ratione naturali notum.

Secundo quia non ordinatur ad hominem, ut ad præcipuum finem, sicut neque perfectius ad imperfectius, hoc modo ordinatur constat autem homines esse minus ab Angelis reliqua vero visibilibus rerum multitudo ordinatur ad hominem tanquam ad finem præcipuum non tamen ad vltimum, & ideo non sequitur cessante homine cessare Angelos quamuis sequatur de reliquis creaturis visibilibus, unde Sapientia Thom. loco citati in solutione ad tertium dicit, quod quamuis de homine consideret luminis naturalis non æternus: esse id tamen Angelis ac per consequens, de mu-

F. P. De Oñã Cõment. *Supervniens. Physicã Arist.*

do quia creatorum vsuositatem in-
cludit non constare.

Sed obijcies tertio quod etiam de Ange-
lo ratione naturali constat non fuisse ab
eterno quia ratione naturali constat ip-
sum esse variabilem saltem secundum ope-
rationem sed id quod est variabile non
potest esse æternum ut Deus in inferius
questione quinta ergo &c. Respondetur,
quod quamvis constet Angelum natura
sua esse variabilem, quia est creatura cu-
ius esse est extra essentiam & cuius ope-
ratio distinguitur ab eo tamen posset
Deus illum non relinquendo propriam
naturam sed elevando super naturaliter
creare absque alia variatione, sed om-
nino eodem modo semper se habentem
sicut se habet beat⁹ in clara Dei visione;
& quod hoc modo Deus non creaverit
Angelos est de fide, non tamen ratione
naturali evidens, & quoniam si crearet
Angelus invariabilis omnino posset esse
ab æterno ideo non est evidens ratio-
ne naturali quod ipse Angelus non fue-
rit ab æterno.

Contra quia etiam homo est varia-
bilis natura sua, & per potentiam Dei
posset creari sine aliqua variatione, &
quod hoc modo non fuerit creatus est
de fide non tamen constat lumine natu-
rali: ergo non constat in lumine natu-
rali, quod non sit ab æterno. Responde-
tur, quod ut videbimus questione quina-
ta, & homo per potentiam divinam pos-
set creari sine variatione aliqua tamen
de facto non ita esse productum con-
stat ex fide, & etiam experientia con-
stat, quæ nos docet, quod omnis homo
est sensibilis, & experimur omnes mil-
le mutationes esse subiectos, & ita sit
evidens eos non esse æternos individuos
scilicet non esse aliquem hominem unum
numero, qui ab æterno duraverit: sed
quod nec fuerit ab æterno secundum spe-
ciem probatur argumento illo superius
facto de animabus evidens: ergo est
mundum non esse factum ab æterno sal-
tem, quo ad res visibiles.

Vnde ad auctoritatem Sancti Thomæ
Respondetur, quod ipse se explicat que-
stione illa ad octavum dicens quod ra-
tione naturali demonstrari non potest
mundum secundum omnem suum ha-
bitum non esse ad æternitatem, vel sal-
tem Angelos non fuisse ab æterno.

Secundo dico, quod intelligit hoc
non posse demonstrari per causam, &
a priori, & ita probat eius ratio, quod
neque per quodquod est ipsius mundi
neque per causam efficientem, quæ est
libera Dei voluntas non probatur, sed
aliunde etiam a posteriori bene proba-
tur de mundo isto visibili, quod non sit
æternum, ut visum est.

Ad confirmationem Respondetur,
quod multa sunt de fide non tamquam
articuli fidei: sed ut præambula fidei,
quæ tamen lumine naturali possunt
cognosci ut Deus esse infinitum, & v-
num, &c. Et sic se habet hoc quod dici-
mus creaturas factas esse in principio
temporis nec obstat, quod hoc expresse
habeatur in scriptura, quia in scriptu-
ra non solum continentur articuli fidei
sed etiam, quæ sunt præambula ad ar-
ticulos fidei, sicut in scriptura habet
Deum esse unum.

Superest modo Respondere ad obie-
ctiones in principio questionis positas
contra nostram conclusionem ad pri-
mum dico, quod ex illis quatuor mem-
bris, quæ assumuntur primum est verum
quod scilicet ab æterno potuit, & voluit
producere mundum, ita quod actus ille
volendi producere est æternus non ta-
men voluit ipsum mundum ab æterno
fieri, vel quod productio esse æterna fi-
cut ego volo legere erat nec tamen hoc
ipsum est esse infinitum, sed summe pro-
vidum, quia non dicebat mundum fieri
ab æterno primo ne vlla creatura esset
co æterna creatori, & hoc modo melius
intelligeretur ab ipso omnes nos deper-
dere, & ipsum esse auctorem omnium
rursus, ut manifestaretur Deum non
digere bonorum nostrorum via eam

hec duo cognoscere non dominum si modo
dus esse ab eterno, licet idem magis pos-
terat. Deum esse causam liberam, magis
di quarto videtur constare ex nihilo facta ef-
se omnia.

Ad secundum dicendum S. Tho. quod
in agentibus naturalibus verum est quod
posita causa ponitur effectus, at verum in
agentibus liberis non ita, & quia Deus
est agens liberum, ideo nihil probatur.

Pro intelligentiarum tamen solu-
tionis, nota quod in agentibus liberis du-
plex est actio, scilicet causandum effectum
ad extra, & inmanens, quia tale a-
gens intelligit, & vult illi effectum pro-
duci altera, quia tale agens ipsum effe-
ctum ad extra producit, & quia cum ef-
fectu identificantur, quia est transiens.

Modo dico quod posita illa prima ac-
tione non ponitur effectus ad extra, nisi
simul etiam ponatur actio transiens, qua
posita necesse est sequi effectum modum
ergo ab eterno Deus est causa in actu
per actionem inmanentem non tamen
transientem. Sed dicere ergo Deus est
causa ab eterno in ordine ad actionem
transientem. Resp. quod hoc non dici-
tur esse in potentia proprie loquendo,
quia actio transiens non est aliqua per-
fectio ipsius Dei, sed solum adueniente ip-
so ponitur nova relatio rationis in Deo.

Contra quia si illa actio, qua Deus agit
est ab eterno ergo ab eterno est productio
actio mundi & per consequens mundus
ipse productus. Resp. quod illa actio in-
manens non est productio formaliter lo-
quendo, sed casualiter, quia est causa pro-
ductionis, quia est actio transiens, quia
vulgo dicitur productio passiva altera
vero, quia est in Deo dicitur productio
activa. Ad tertium dico quod inter Deum
& creaturas est relatio ab eterno non in
realis, sed rationis quatenus Deus ab-
eterno est exemplar omnium, quia tunc
in ipso prout in ipso sunt postea vero
cum eas producit in tempore ille habet
relationem realem at cum in Deo solum
est relatio rationis.

Ad quartum dico quod tota est causa na-
turalis hominis, & ita se habet ab et-
erno, & effectus productum ab eterno
vero Deus est causa libera & ideo non se-
quitur. Ad quintum vero quod quia De-
us est summum bonum habet naturam suam,
quod hoc sit communicari suo modo, quia
autem actu communicetur pendet ex
eius voluntate ipse in terminis vult conti-
nui in tempore.

Ad sextum vero dico, quod Deus est
prior duratione quam mundus tamen
in habendo, quia procedit non est rem-
pesset in eternis quia est propria dura-
tio ipsius Dei factoris uniuersi.

Ad septimum vero dico, quod aliquid
potest esse possibile antequam fiat du-
pliciter, in modo ratione actus ipsius
agentis secundum quam potest id produ-
cere, & etiam dicitur hoc modo possibi-
le aliquid quasi non repugnans, alio ve-
ro modo dicitur aliquid possibile ante-
quam fiat secundum aliquam potentiam
subiectuam, quia sit receptaculum for-
mae, & actus materiae primae ante produ-
ctionem, ergo mundi solum dicebatur
ille possibilis primo modo non autem
secundo, & ideo non potest supponere ma-
teriam, sed ex nihilo ipse mundus fa-
ctus est.

Esper hoc patet ad confirmationem
respondetur enim quod ante mundi pro-
ductionem non erat vacuum, quia tunc
erat creatura in subiecto a quo, & solum
erat subiectum capax corporis a quo
loquimur mundus fieri, quia nulla erat
potentia passiva, sed solum diceba-
tur possibile repleti secundum poten-
tiam actiuam, & quia non repugnauit.

Ad confirmationem vero primi argu-
menti non respondebimus, quia soluta
erat quia praecedenti ubi diximus quo-
modo Deus non mutetur de non volente
in volente cum ab eterno volente
producere mundum.

Ad argumenta ex sententia Aristoteli-
lis Resp. ad primum concedendo maiorem quod
scilicet motus praesupponat mobile negan-
tamen

tamen quod mobile præsupponat motum, sed dico factum esse per creationem, quæ nec est motus nec corruptionis, alibi diximus.

Contra id quod creatur aliter se habet quam prius: ergo mutatur. Respon. quod non se habet aliter quā prius, quia quod creatur ante creationē, nihil erat: id autem quod mutatur prius debet se habere vñ modo posteriore, vñ alio modo, quia quod mutatur debet esse sub duobus terminis.

Ad secundum Resp. negando, quod si pue sit ab æterno, sed potius caput esse instanti, quod erat vltimum, non esse temporis nec de ratione instantis est, quod sit continuatum temporis, sed tantum quod sit continuatum. In instanti, sicut de ratione puncti, est etiam, quod sit initiatum vel continuatum.

Ad tertium responder. Sapient. Thom. art. 1. quæst. 10. in solutione ad secundum, quod scilicet illa maior omne quod potentiam per se ad semper esse est vera hoc modo intellecta, quod scilicet postquam habet illam virtutem semper est sicut anima nostra, scilicet incorruptibilis, & potentiam habet ad semper esse postquam creaturas in tempore, & ita post creationē, quæ est in tempore semper est ab æterno non dum habet illam virtutem: ita ab æterno non est ita dico de mundo quod partes incorruptibiles, quæ sunt cæli & intelligentiæ illæ enim semper sunt postquam fiunt corruptæ, quia habent virtutem semper essendi quod postquam creaturæ sunt, non tamen habent hanc virtutem ab æterno, quia non sunt creaturæ ab æterno, quo ad partes vero corruptibiles non est verum, quod habeant virtutem simpliciter essendi adhuc postquam sunt.

Contra quia propria passio cōuenit subiecto ab æterno, sicut ab æterno est homo risibilis ergo potentia ad semper essendum cōuenit incorruptibilibus ab æterno ac per consequens mundus semper

habet virtutem semper essendi, quia talis virtus est eius passio. Respondetur dupliciter primo, quod dicitur esse passiones quæ cōueniunt naturæ absque existentia, vt visibilitas, &c. Aliæ vero, quæ præsupponunt existentiam, vt virtus ad semper esse corruptibilibus cōuenit postquam habent existentiam.

Secundo dico quod sicut ab æterno est verum dicere homo est risibilis, quia copula non dicit existentiam, sed coniunctionem extremorum, sic ab æterno est verum dicere incorruptibile natura epotens existere semper, postquam est ex hoc autem non licet colligere quod ab æterno existat quoniam non est eius passio existere a parte æte sed a parte post posse perpetuo existere, & cum obijcis non est maior ratio cur modo incipiat & non antea inciperet, dico quod voluntas Dei est causa huiusmodi autem creatura non potest esse ab æterno suæ naturæ derelicta, sed in quocumque tempore potest incipere secundum voluntatem liberam Dei.

Ad confirmationem vero Responde. tur quod generabile dicitur dupliciter vñ modo ratione, quod incipit esse per veram generationem, quæ est motus vel mutatio, & hoc modo conuertitur cum corruptibili, quod est hoc modo generabile est etiam corruptibile: alio vero modo summitur generabile pro eo quod habet initium suæ esse siue per creationem siue alio modo, & sic non conuertitur cum corruptibili, & patet de anima rationali, quæ est corruptibilis, & tamen facta per creationem.

Vnde patet solutio ad argumentum, quod id quod est incorruptibile est ingenerum, id est non factum per veram generationem potest esse genitum & factum in tempore esse actione quæ admodum nos hicimus factum esse incorruptibile.

Ex his etiam manet solutū quartum argumentum nā summēdo generabile

primo

primo modo semper est alterabile præsupponit enim generatio ista alterationem sumenda tamē generabile pro eo quod factum aliquomodo non præsupponit alterationem: unde vniuersum ipsum neq; est alterabile neq; corruptibile quamuis sit genitum & factum per creationem.

Ad vltimum respondetur, quod non sunt generationes in corruptionis perpetuæ, à parte antea, sed à parte post essent perpetuæ, vt argumentum probat per appetitum naturalem, quem habent omnes res suæ conseruationis perpetuæ nisi miraculose cessaturus esset motus cœli post diem iudicij, quia ab illo pendunt generationes & corruptiones, & ita quod generationes, & corruptiones, habituræ sint finem nō natura res, sed ex miraculo prouenit.

ARTICVLVS. V.

Verum Deus ab æterno produxerit creaturas ex sententia Arist.

Postquam in superioribus satis explicatum manet quid sit dicendum de æternitate secundum rei veritatem in ista quaestione, quod sentit Arist. explicandū est in qua re notat optime Sanct. Thom. rex. 4. & Tol. & alij quod antiqui Philosophi omnes in hoc vno conueniunt, quod ponerent aliquid esse æternum & sine principio suæ durationis, & hoc ita esse dicendum conuincitur manifesta ratione, quia si ab æterno nihil esset postea in tempore non posset aliquid esse productum, quia illud nihil non potest facere aliquid neque aliquid potest seipsum facere oportet ergo ponere aliquid ens esse æternum.

Vnde certum est atque verissimum causam efficientem esse æternam, &

hanc similiter Philosophi fateantur patet quidem manifeste, quia causa efficiens precedere debet effectum, quod si illa non esset ab æterno non posset esse neque in tempore, quia non posset incipere cum nihil seipsum efficiat nec possit similitur ab alio, quia nihil est quod procedat vt supponit quaestio, &c.

Tertio conueniunt omnes Philosophi non omnia, quæ sunt facta in mundo esse destruenda, sed aliqua duratura in æternum, quod etiam verum est secundum fidem, quia quamuis cœlorum motus, & ordo iste vniuersi secundum fidem finiendus sit tamen ipsa substantia cœlorum non finietur de quo statim ergo.

De principio autem durationis ipsius mundi nec inter se conueniunt philosophi nec nobiscum, quidam enim existimantes, quod nullum efficiens ex nihilo possit aliquid efficere possuerit materiam ex qua factus est mundus esse ab æterno quamuis ipse mundus in tempore ceperit.

Sed non hic intendemus aliorum philosophorum placita exponere, sed solum quid de hac re senserit Aristot. de qua re Petrus Mart. in. cœli cap. 12. dicit quod Aristot. non existimauit mundum esse æternum seu ab æterno, sed habuisse principium durationis hanc & si oppositum videatur hoc loco & alibi etiam non inquit loquitur ex propria sententia, sed ex sententia aliorum atq; quod hoc ita, sit dicendum colligit ille. Primo, quia semper quod Aristot. loquitur de mundi æternitate aliorum philosophorum placita debet recitare.

Secundo colligit quoniam alias ipse Aristot. sibi esset contrarius cum docet 3. Phy. non esse infinitum numerum eorum neq; aliarum rerum & tamen supponatur mundus esse ab æterno certæ in finitæ essentia nime & infinitus numerus a quibus dependeret iste homo qui nunc fuit quoniam præcesserunt infiniti homines.

F. P. de Oña, Coment. A super vniuers. Physic. Arist.

Set in hoc cap. opposita conclusio est tenenda, scilicet quod in doctrina Arist. mundus fuerit factus ab æterno, & hoc ita esse dicendum probatur ex communis sententia omnium oppositorum eius quia solus Petrus Martinez asserit Arist. posuisse mundum factum in tempore alij omnes nobis quum sentiant illa, vero epistola cuius meminit auctor ille non extat, quod si vere illam Arist. scripsit, mutauit sententiam, vel sensit, quod multis alijs in locis, ut. 2. de generatione, 1. pol. 3. Meth. quod mundus fuit creatus à Deo ab æterno tamen, ino Phyl. Simpli. Alex. and. Astr. di. Soncin. 10. methaphis. quæd. 30. aiunt Aristot. putasse quod eius rationes de mundi æternitate, to erant euentes Arist. secuti sunt dictus Alex. and. Simpli. hic Gallen. Auerr. Procl. & alij quos refert Alber. mag. li. de mirabili sententia Dei. 2. p. tit. 1.

Secundo quia non assignauit locum in quo Arist. verbum habet de mundi in eptione cum tamen hoc loco, & 2. celi cap. 12. & 12. Meth. ex professo adducat rationes contra antiquos philosophos præsertim contra Platonem ad probandum mundi æternitatem.

Tertio etiam quia ex sententia Petri Mar. destruitur doctrina Arist. de æternitate primi motoris, quæ tota fundatur ab Arist. in æternitate motus nec aliunde ipse colligit primum motorem vel intelligentias esse ab æterno nisi ex hoc quod ab æterno sit motus.

Tunc etiam generationes & corruptiones Arist. perpetuas ponit ut videbimus cap. 2. lib. 1. de generatione & materia primam esse ab æterno, quia dicit esse ingenerabilem & incorruptibilem & tamen illam non existimauit esse nudam omni forma fuisse; ergo ab æterno materia cum formis atq; adeo ab æterno fuit mundus.

Et ad motum Petri Mar. Respo. quod hic mos est Arist. ut prius quam suam explicet sententiam semper aliorum doctrinam in medium adducere, & fecit

in proposito tamen recitat aliorum sententias, postea suas proprias rationes ad probandum mundum esse ab æterno.

Ad secundum vero dico quod in causis per se subordinatis nunquam Arist. concessit propositum dari in infinitum, per quia minus mundus sit ab æterno istud sequitur quoniam infiniti homines, qui processerunt generationem istius non sunt nisi cause per accidens subordinate, ut diximus. 3. lib.

Ad aliud vero quod negauit Arist. infinitum numerum rerum, & tamen si mundus est ab æterno sequitur esse numerum infinitum animarum multi sunt modi Respondendi, sed dico quod cum ipse contrarij veritatem existimauerit mundum esse ab æterno non est mirum si hoc sibi contradicatur, qui secundum veram philosophiam animam rationalem esse incorruptibilem.

Sed dicis quo pacto hæc sententia Arist. mundus est ab æterno numquid per hoc quod aliqua res vna numero sit ab æterno an quouis alij modo. Respondeatur, quod secundum partes incorruptibiles facile est explicare, quo pacto posuerit ille mundum fuisse ab æterno non secundum rei veritatem hoc mei necessario cælum est perpetuum à parte post ita existimauit ille hoc idem esse perpetuum aperte ante ita, quod neque habeat principium neque finem durationis, at vero quoad partes corruptibiles, & eorum motus non existimauit aliquid eorum vnum numero manens esse æternum nec à parte antea, nec à parte post: sed solum secundum speciem, ita quod sicut dicit ille incorruptibilia semper duratura eorum generationes, & corruptiones non habituras finem, quia appetitus semper essendi adimpletur in istis non secundum idem indiuiduum, sed secundum speciem, ita etiam dicit esse ab æterno homines equos leones, &c. & generationes, & corruptiones eorum non quia aliqua generatio signari possit æterna, vel aliqua homo

an equus, sed quia ante quancumq; generationem est alia prior, & non assignare primam generationem aut primū hominem nec equum nec primam formam quam habuit materia prima, sed prius fuit sub alia, & si cœli existimauit mundum esse ab æterno hoc autem in præcedenti quæstione probauimus esse falsum & contra fidem, an vero sit possibile postea dicemus in q. sequenti.

Et quibus facile est deducere solutionem alterius dubij, quod mouet Sanct. Thom. & Tol. in principio capite primo au scilicet Aristoteles hoc loco proponens quæstionem vtrum motus sit ab æterno de aliquo motu in particulari loquatur, & videtur, quod sit scilicet de motu cœli. Probatur autem quia: solus iste potest esse perennis quoniam est circularis alij vero, necessario sumuntur per quamtatem mediam, quæ datur in puncto reflexionis.

Sed tamen S. Tho. & alij omnes oppositum dicunt, quod vel Arist. hoc loco non probet sempiternitatem aliquis motus in particulari, sed in communi, quia de motu in communi proponit quæstionem.

Tum etiam, quia de motu cœli postea hoc eodem lib. in particulari est sermo, & de illo probatur, quod sit æternus, unde opus est prius hic de motu in communi agere, ut videretur salubius ad particularia ordine procedat doctrina.

Et secundum fundamentum Arist. ex dictis patet solutio, quia quauis motus solius cœli possit esse æternus idem manens secundum numerum tamen alij motus sunt sempiterni in doctrina Aristotelis per successione vnius ad aliud, qui sunt idem secundum speciem, ut diximus.

Sed deueniamus iam ad secundum dubium huius quæstionis, quo patet credit Aristoteles mundum esse ab æterno numquid ut aliquid probabile quædam quid necessarium & ad quod existimauit Arist. suas rationes esse demonstrati-

uas, vel tantum probabiles. Ad hoc dicit Soncin. 12. Metaphys. quæst. 30. quod existimauit ille suas rationes omnes, vel aliquas esse demonstratiuas quia saltem illam primam quam adducit hoc loco existimauit esse demonstratiuam ad probandum motum esse ab æterno, & probat hoc ipse Soncin. quia Aristoteles putauit primum motorem esse æternum & agere naturaliter saltem quantum ad productionem rerum incorruptibilium: ergo necessario existimauit quod incorruptibilia sint ab æterno, imo de aliquibus corruptibilibus hoc etiam videtur colligi quoniam si materia prima, quæ est incorruptibilis est ab æterno cum non possit esse nuda cum aliqua forma debet esse ac per consequens corruptibilia etiam existimauit quod sunt ab æterno necessario.

Sed notandum est intelligentiam istius dubij quod rationes Aristotelis possunt comparari ad duo scilicet, vel quantum ad hoc, quod est ipsas probare mundi æternitatem absolute, vel quantum ad hoc quod est destruere sententiam Platonis, & aliorum discipulorum mundum esse factum per veram generationem ex materia presupposita.

Dico ergo quod aliquæ rationes ex his quæ diximus ex sententia Arist. quæstione præcedenti demonstratiue sunt & euidentes contra illos philosophos negantes, & euidenter ostendit non esse factum mobile illud primum in tempore per motum quia ille motus præsupponit aliud mobile simile. Secunda ratio cum sua confirmatione, quæ desumitur ex 1. lib. de cœlo cap. 12. euidenter ostendit, quod id quod est incorruptibile neque esse generabile per mutationem neque contrarium quod est ingentem posse per veram corruptionem desinere & idē dico de quarta illa ratione qua prob. omne generabile esse corruptibile, quia est alterabile, unde cum modus in Platone sit incorruptibilis non potest esse generabilis nec materia ipsa mundi, quæ est in

ARTICVLVS. VI.

*Virum Deus potuerit crea-
turas ab eterno produ-
cere.*

genita est corruptibilis hoc modo ostendit
ergo manifeste demonstratur contra an-
tiquos & cum Arist. recte penetrarit vim
suarum rationum dicendum est, quod
credidit se demonstrare ex suppositione
contra antiquorum sententiam mundū
non cepisse tamen, quod absolute lo-
quendo dicendum sit non dum explicau-
imus.

Dico ad hoc cum S. Thoma Artic. 12.
quæst. 46. quod opinatiue crediderit mū-
dum esse ab eterno quod colligitur ille pri-
mo, qui ad probandum hanc sententiam
suam videtur aliorum auctoritate mediū
autem ex auctoritate tantum est pro-
babile.

Secundo colligitur hoc quia idem A-
rist. 1. ethicorum cap. 49. dicit quod est
problema dialecticum an mundus sit ab
eterno nec ne ergo nec existimauit es-
se necessarium hoc.

Sonci. dicit quod exemplum adducit
ex aliorum sententia sed reuera nō con-
stat cum ibi non adducat sententias alio-
rum sed ex propria ibi disputetur.

Tertio quod hoc ita sit dicendum col-
ligitur ex eis, quæ diximus quæst. 1. & 2.
quod Arist. vel existimauit posse aliquid
fieri ex nihilo vel saltem dubitauit, sed
cum nō stat quod existimauerit esse ne-
cessarium ponere mundum esse ab æter-
no: sed opinatiue tantum sequitur: er-
go quod ipse credidit absolute quidem
loquendo suas rationes solum esse pro-
bables.

Ex quibus patet solutio ad fundamen-
tum Sonci. negandum enim est antecē-
dens similiter quod ille adducit autho-
ritatem S. Tho. 12. Meth. lect. 4. qui ait
ex sententia Arist. relinqui probatum
quod mundus sit ab æterno, hæc tamen
ratio nullius est momenti cum S. Tho.
non dicat esse probatum: euidenter, ve
aut demonstratum cū ipse dicat expressè
se loco citato. 1. p. tantum opinatiue cre-
didisse Aristot. quod mundus fuerit ab
eterno.

DE hac quæstione quæ difficilima
est & in eam magna grauissimorum
Di. dissensio, prius illorum opiniones
recensendæ sunt pro quorum explicatio-
ne notandum est quod dupliciter potest
intelligi quæstio vno modo loquendo
de mundo quoad oēs eius partes succes-
uas & permanentes non felicitas pro-
pria naturæ: sed si Deus conseruaret il-
las mutabiles omnino successiuas ve-
ro non potest hoc modo conseruare quo
ad essentia successiuæ est vanitas & mu-
tabiles.

Prima ergo sententia est Son. 12. Meth.
q. 31. & Fer. q. 3. & Tol. q. 2. qui dicunt mū-
dū quoad omnes eius partes sicut modo
sunt potuisse fieri ab æterno: ita etiam
videtur sentire Sancti. Thom. 1. partem
quæstionem 46. artic. 1. & 2. & secundo
contra Gent. capite. 38. & 2. distinct.
1. quæstione. 1. artic. 5. vbi Capreol. &
de potentia. q. 3. Gregor. in 2. distinct. 2.
q. 3. Gab. & Ocham ibi Iabell. 12. met. q.
14. quem tribuit Hæbr. Son. ibi. q. 31. Vñ
salsq. 5. Villalp. & alij in Physicis, Scotus
& Gandau. v. g. hanc defendunt vtr proba-
bilem & etiam Astudillo. hi fere omnes
exciipiunt homines in cogantur ponere
infinitum in actu, probatur multis ratio-
nibus, quia si Deus ageret ex necessita-
te naturæ faceret mundum ab æterno
quoniam ageret statim, quod posset, &
ab æterno nō potest: sed possibile Deū agere
aliquid ad extra ex necessitate nat-
uræ, ergo possibile est producere mun-
dum ab æterno.

Secundo datus instans in quo Deus produxit mundum vel potuit antea producere vel non si non ergo limitata est virtus diuina ad hoc instans si sit ergo potuit antea in infinitum & sic ab æterno mundum producere, &c.

Tertio omnis causa agens in instanti & sine motu non est necessarium quod procedat effectum secundum durationem: sed secundum naturam sed Deus produxit mundum in instanti & sine motu ergo non est necesse quod procedat secundum durationem ipsum mundum productum sed satis est quod natura procedat sunt ergo simile duratione ac per consequens. Mundus est ab æterno sicut Deus est æternus.

Quarto tota ratio quare res modo existant ut sunt est voluntas Dei ergo tota ratio quare antea non fuit est etiam præcisa voluntas Dei ergo tota ratio quare non sit ab æterno mundus est quia Deus non vult ac per consequens potuit fieri ab æterno.

Et confirmatur quia eadem mensura mensuratur priuatio & habitus cuius est priuatio ergo eadem mensura mensuratur non esse mundi, & mundus sed non esse mundi mensuratur æternitate quia æterno tempore mundus non habuit esse ergo esse mundi potuit etiam æternitate mensurari ac per consequens habere esse ab æterno.

Ultimo Deus ab æterno est omnipotens ergo ab æterno in sua potentia mundus habet esse possibile ac per consequens mundus ab æterno potuit fieri.

Sed his non obstantibus opposita conclusio itaturus quæ sit prima in ista. quod tempus aut motus vel denique quælibet res successiva vel mutabilis quæ tempore subijcitur & a tempore dependet non potuit esse ab æterno, ita tenet imo etiam de orbis permanentibus. Damascenus. Ambrosius. Basiliscus qui oppositum ait esse blasphemum Aug. Athanasius. Gregorius. Nazianzenus. Hylarius. Hugo de S.

Victor Bonaventura. Philopon. Gaudens. quodlibet. q. 71. & 2. & 17. Mar. Albert. Mag. Bur. Autcol. Ricardo. Vbat. dur. I. anter. Duran. de successibus id tenet. 2. d. q. 2. & 3.

Probat hanc conclusionem quæ plurimis rationibus a finibus quarum præcipua adducimus prima si sit tempus est ab æterno ergo processerunt infiniti dies, & anni sed in quolibet die possit Dies producere hominem vel lapidem esse iam infiniti lapides simul vel homines dum etiam produxisset Deus ab æterno ignem comburentem applicaretque illi combustibile aliquid iam crearet quod tunc ignis & factus esset magnitudinis infinitæ ex hoc ergo quod Deus produxisset tempus ab æterno sequitur quod datur. Infinitum necessario & etiam secundum magnitudinem quorum verumque probatum est esse impossibile tertio lib. Physi.

Et confirmatur de animabus nostris quas supposita fide quod sint immortales & unita corpori distinctæque secundum diuersitatem corporum non possumus negare nisi quod essent. actu in finitæ quod ita est impossibile sicut harum numerum infinitum actu corporum.

Et confirmatur secundo quia infinitum nequid penetrari sed si tempus esset ab æterno esset infinitum ergo impenetrabile ac per consequens non possumus peruenire ad hoc instans quoniam ex hoc usque ad æternum versus terminum a parte ante est infinita distantia tunc poris impenetrabilis.

Contra quia non est magis infinitum tempus quod est æternum a parte ante quam si sit æternum a parte post sed potest dari infinitum a parte post quia potest Deus conservare mundum & motum cæli sine fine ergo potuit etiam a parte ante esse æternum. Respondetur quod est diuersa ratio de æterno tempore a parte ante & a parte post nam quod est æternum a parte post nunquam secundum totum

Na 5 tum

tim pertransiri possit; unde quamuis
ut ad infinitos in actu sed tantum sine
theorematice imo ex eo forte argu-
mentum sumitur pro nostra conclusio-
ne quia non est minor distantia ab hoc
instanti usque in æternum a parte post
quia versus æternitatem a parte ante
sed sic est quod illud quod est a parte
post nunquam potest pertransiri ergo
illud quod est a parte ante nunquam pos-
set omnino esse perit in factum ac per
consequens nunquam deueniendum es-
set ad hoc instans.

Sic tamen secunda ratio de ratione
motus quod sit posterior duratione quā
mobile ergo motus non potuit esse ab
æterno ac per consequens. Nec tempus
actuale quod successuum antecedens
probatur quia mobile v.g. potest incipe-
re per primum sui esse ita quod sit ve-
rum dicere nunc est, & antea non erat
motus vero non potest esse in illo instā-
ti quo est mobile quia motus non habet
esse in instanti sed in tempore ergo ne-
cesse est quod motus sit posterior dura-
tione quam mobile ac per consequens
quod habet principium durationis.

Et confirmatur quia vel produciens
Deus tempus produxit illud secundū
aliquam partem diuisibilem simul aut
secundum instans indiuisibile non pri-
mum quia est contra naturam temporis
cuius esse est omnino successuum si se-
cundum dicas iam ergo tempus habuit
initium scilicet indiuisibile instā.

Tertia ratio sit vel produxit Deus in
oriēte vel in occidente vel in utroque
situ simul non in utroque simul quia re-
pugnat fieri ut vidimus quarto physico.
ergo in altero tantum est sit v.g. in-
orienti eadem enim ratio utriusque aut
ergo peruenit ab orienti in occidentem tē-
pore finito scilicet infinito non infinito
quia semicirculario tempore duode-
cim horarum sit quæ est tempus satis
finitum alias enim sit in tempore in-
finito fieret illa semicirculario
quam sit illa semicirculario per transa-

cta præcessit, ergo tempus finitum a
creatione solis usque ad hoc ut esset in
occidenti sed ab illo instanti quo fuit
in occidenti usque nunc est finitum tē-
pus ergo totum tempus quod præces-
sit est finitum nam finito si addas fini-
tum scilicet tempus duodecim hora-
rum totum ipsum manebit finitum ac
per consequens non est ab æterno nec
valet si dicas quod illud tempus quo præ-
cessit ex quo sol peruenit ad occidentem
usque nunc sit infinitum nam sequitur
quod infinito possit fieri additio ver-
sus eandem partem quæ est infinitum,
quod est absurdum sequela autem pa-
tet quoniam sit additio duodecim hora-
rum quæ præcesserunt in semicirculario
dione illa antequam perueniret sol usque
ad occidentem.

Hoc ipsum argumentum solet fie-
ri de muliere grauida quæ si ponatur ab
æterno aut eius partus similiter est ab
æterno vel non si sit consequentia quia
opus per octo menses grauidam præces-
sisse partum, ergo partus non est ab æ-
terno nam solum præcesserunt nouem
menses analogice partum quod est tē-
pus finitum ac per consequens totum
tempus est finitum & non ab æterno.

Solutio autem quæ solet adduci ab
aduersariis & hoc omnino ridicula mi-
hi videtur scilicet quod non est assignare
aliquid indiuiduum ab æterno de-
terminatum neque aliquam dispositio-
nem determinatam ab æterno, sed so-
lum quod antequamque hominem
fuit alius & antequam esset in orienti
fuerat in occidenti & sic in infinitum
hæc inquam solutio irrationabilis vi-
detur. Nam quamuis verum appareat,
quod si essent homines ab æterno non
possemus assignare primum tamen
non possumus assignare nisi quod in
aliqua dispositione determinata crea-
tum fuit vnumquodque indiuiduum,
& sic etiam in aliquo sit determinato
coelum aut nullibi aut in utroque si-
mul, nullibi autem non potest quia de-
pen-

pendet necessario a loco, & si nullibi crearetur modo etiam esset nullibi quia quæram ego de tempore quod præcessit ex quo caput esse alicubi & tunc vel est finitum vel infinitum si infinitum est maius alio versus eam partem quæ est infinitum si autem dicas quod est finitum ergo totum tempus quod præcessit etiam est finitum nam per additionem unius finiti super aliud non fit infinitum in actu illud autem quod duravit mobile cum erat nullibi est finitum quia est pertransactum omnino ergo &c. dicendum ergo est quod productum est cælum vel in utraque dispositione scilicet in altera in utraque simul id diximus repugnare ergo in altera ac per consequens modo militat argumentum factum.

Dices ultimo productum esse in altera illarum vage non in altera determinate, & sic non habet locum argumentum factum contra hoc est quod productio rei determinatur ad individuum determinatum non ad aliquod individuum vagum ergo non potuit produci cælum nisi in altera dispositione determinata ac per consequens vel in orienti vel in occidenti.

Ex dictis sumitur fortissimum argumentum contra Aristotelem quod scilicet non potuit generatio esse ab æterno quia si generatio est ab æterno aliqua determinare debet esse ab æterno, & aliquod individuum determinatum ab æterno sed sic est quod nullum tale datur nam antequamcunque generatio per se procedit motus & alteratio secundum ipsum ergo iam generatio non est æterna. Dices quod generatio vage est ab æterno non tamen aliqua determinate contra hoc est quod omne quod produciatur & habere esse debet esse in individuo determinatum ut diximus.

Vnde ad argumenta in oppositum respondetur ad primum negando maiorem & minorem, si Deus esset causa naturalis produxisset mundum ab æterno nego

enim istam maiorem nam quamvis Deus esset causa naturalis non produceret successuum aliquid vel ea quæ temporarij subiiciuntur, ab æterno nam huiusmodi res non sunt capaces habendi esse ab æterno.

Contra quia si Deus esset causa naturalis non impediretur ab aliquo quo minus ab æterno egisset responderetur quod non impediretur ab aliqua causa inferiori quia nulla datur impediretur tamen extra effectus quem implicat ab æterno produci hoc modo quo diximus.

Secundo dico quod quamvis maior cedatur minor est manifeste falsa scilicet quod possit dici aliquid agere ex necessitate nature nam sicut non potest non esse per suam essentiam bonus sic non potest necessario velle alia a se hoc enim quod per suam essentiam est bonus sequitur quod non indigeat alijs ac per consequens, quod non necessario velit alia a se.

Consequentia quia si solus esset etiam splendor esset ab æterno & lux producta ab ipso ergo similiter cum Deus sit ab æterno & sit agens necessarium mundus erit ab æterno respondetur negando consequentiam nam sol & splendor eodem modo sunt mutabiles, & ita si donum eorum potest esse æternum alterum etiam erit æternum at vero de Deo non eadem ratio est quia cum sit omnino immutabilis est æternus eius vero effectus omnes sunt mutabiles ac per consequens nullus potest esse æternus.

Si dicas cur tempus posset esse infinitum a parte post & non a parte ante responderetur quod id quod a parte post est infinitum solum Syncategoremmatice est tale quia nunquam illa duratio est omnino non facta at vero si daretur duratio temporis a parte ante infinita esset talis simpliciter & in actu.

Ad secundum

Ad secundum responderetur, quod bene potuit produci mundus ante hoc instā in quo productus est; & ante quodlibet aliud non tamen ab æterno sicut potest Deus facere corpus maius & maius non tamen actū infinitum.

Ad tertium dico: quod cum causa & effectus mensurentur eadem mensura non est necesse procedere secundum durationem sed satis est quod causa sit prior natura at vero quia Deus & creatura successiva aut quæ tempori subditur diuersa mensura mensuratur. hinc est quod non possint mensurari eadem mensura unde quia Deus agit in instā si producat mundum nihilominus debet esse prior diuersa ratione quā eius productus quia duratio Dei est æternitas.

Ad quartum responderetur quod quāuis respectu cuiuscunque rei possibilis Deus sit præcissa causa essendi & nō essendi quia quælibet res possibilis a sua voluntate Dei pendet quantum ad suum esse & qualē vel non esse tamen res impossibiles quam natura sua implicat esse non solum non est quia Deus nō vult sed quia talis res non est factibilis: unde quoniam mundus incipere in quolibet instanti temporis est aliquod hinc est quod ex voluntate Dei pendet quod incipiat hoc aut alio instanti & quoniam res successiuas vel quæ tempore subijciuntur implicat esse ab æterno. Hinc est quod illas esse ab æterno est impossibile & ideo non habuerūt esse quia Deus non voluit sed quia ipsæ natura sua sunt impossibiles.

Ad confirmationem respondet quod ante constitutionem mundi non precessit priuatio mundi quia non erat subiectum capax cum potentia adesse mundi sed tantum præcessit mera negatio. & ideo nihil inconuenit hanc negationem fuisse ab æterno quamuis esse mundi mensuretur tempore.

Ad vltimum quod Deus dicitur esse æternus quia habet ab æterno potentiam

producendi omne verbum id est quidquid non implicat contradictionem, & quia mundum quoad successiuā implicat esse ab æterno non sequitur, ex hoc quod est omnipotens ab æterno quod ab æterno sit possibilis midus: sicut & modo est Deus omnipotens & tamen non sequitur quod eius potentia se extendat ad chimeram nam chimera est aliquid impossibile.

Sed hæc reacta sententia addit: nobis controuersia maxima. Verū aliquæ res permanentes potuerint esse ab æterno in qua re est certissimum apud omnes relictā iā illa. i. sententia quod creatura permanens sibi corruptibiles siue in corruptibilibus relictā propriæ naturæ potest esse ab æterno quia omnis creatura ex natura sua mutabilis.

Probat autem hæc sententia quia omne quod est mutabile prout sic mensuratur aliquo tempore quod habet prius & posterius sed tempus non potest esse ab æterno vt diximus ergo nec creatura aliqua subiecta mutationi.

Et secundo argumento illo, supra facto hoc ipsum constat quia si Angelus, v.g. creatus esset ab æterno vel crearetur intelligens vel non intelligens, si intelligens quæradē illa intellectione an durauerit tempore finito vel finito in si infinito nunquam esset per transactum ac per consequens nunquam esset illa intellectio finita si finito sequitur quod totum tempus & tota duratio quam habuit illa res sit finita nam duratio quæ est ex illo nec ne quo cessauit illa intellectio: & que necesse est finita quando quidem habet initium sed finitum per aditionem alterius finiti non sit infinitum ergo totā illa duratio est finita ac per consequens non est ab æterno idem argumentum fit de qualibet substantia mutationi nam quæram de mutatione sub qua res illa creata & procedit simul argumentum.

Supereſt erge difficultas an si Deus subtraheret aliquam creaturam ab omnimodum

si mutatione ita quod crearet Angelū, v.g. qui semper inuariabilis conservaretur sub illa definitione qua creatus fuit, v.g. semper intelligens & volens idem obiectum posset sic fieri ab æterno, & idem est de quacunque alia re permanēti sicut enim potest Deus facere Angelum qui nunquam suscipiat variationē secundum operationem potest etiā corruptibilia facere quacunque variētia secundum esse vel secundum operationem.

De hac re Tol. dicit quod neque isto modo aliqua creatura adesse ab æterno & adducit pro se plures doctores ex sanctis & scholasticis. 1. Dam. lib. 4. cap. 9. dicit non aptum natum est quod ex non esse adesse deluctus cōtæternum esse quod est sine principio & semper est & idem omnino asserit Hugo de sancto Vict. lib. 1. de sacramentis dicit quodine fabili parentia virtus nō potest aliquid cōtæternum præter se habere.

Sed rationibus etiam prouatur hæc sententia primo qui nullum attributum proprium Dei communicari creaturis sed æternitas est attributum proprium Dei ergo non potest creaturæ communicari.

Et confirmatur quia æternitas illa secundum quam dicitur etur creaturæ æterna est duratio infinita quia sine principio & fine sed nullam durationem infinitam potest Deus facere alias enim etiam posset tempore facere infinitū ergo nec posset creaturas hoc modo facere æternas.

Confirmatur secundo quia natura & duratio sunt idem se Deus est principium & causa naturæ cuiuscunque creaturæ ita quod sit prior illa ergo etiam est prior duratione quacunque creatione ac per consequens non potest esse vili creatio creaturæ æterna quia æternum nihil habet prius duratione secundum sic vel Deus produxisset hunc mundum in tempore scilicet in instanti si in tempore non ab æterno quod sit prior

illa ergo etiam est prior duratione si in instanti vel ante illud instans præcessit aliud, & tunc iam est ab æterno vel non præcessit aliud esse tunc iam illud instans esset initium durationis creaturæ ac per consequens non esset ab æterno.

Tertio quia tunc fieri & conservari nullo modo differunt si ab æterno fuerit aliqua creatura ac per consequens sicut cum mundus sit est verum diceretur ipsum fieri ita & nunc esset verum dicere res illas æternas fieri.

Quarto quia res illæ quæ esset homo modo ab æterno necessario produceretur necessitate absoluta nam omne quod est quando est necesse est esse si ergo aliqua creatura est ab æterno semper est necesse esse necita est necessitas secundum quid quoniam nullum tempus aut duratio præcessit in qua posset illa creatura non esse.

Et confirmatur quia creatura illa si facta ab æterno posset annihilari, & tunc quæram de tempore quod præcessit ante annihilationem in quo creatura erat atque præcedit idem argumentū supra factum ad probandum quod res prout subduntur mutationi non possent esse ab æterno.

Ultimū annihilatio & creatio opponuntur. Sed annihilatum habuit esse ante non esse ergo creatum omne prius fuit sub non esse ac per consequens ab æterno.

Sed his non obstantibus statuitur conclusio quod creatura hoc modo id est omnino inuariabilis tam secundum esse quam secundum operationem potest esse ab æterno. Probatur primo quia omnino inuariabile omnino mensuratur æternitate sed potest Deus aliquam creaturam omnino inuariabilem constitutere ergo potest illam facere æterna maior prouatur quia inuariabile commensuratur tempore quod est numerus motus neque vero quia duratio habet coniunctum prius & posterius in variationem

nem

tionem primo creaturas nos ponimus
tam secundum esse quam secundum
operationem ergo illa nequit mensu-
rari in tempore vel euo ac per consequens
æternitati minor visio quod scilicet crea-
tura aliqua possit hoc modo creari sa-
tis nota est & ab aduersarijs concessa.
Secundo arguitur & hoc esse funda-
mentum conclusionis vt late per sequi-
tur. Duran. q. 2. d. 1. in 2. quoniam crea-
turam aliquam esse ab æterno vel re-
pugnat ex parte creantis vel ex parte
creaturæ vel ex parte creationis nō ex
parte creantis quia Deus est ab æterno
omnipotens non etiam ex parte crea-
tionis quia est quædam simplex emana-
tio quæ non requirit durationem sed
est instantanea ac per consequens potest
esse ab æterno.

Dices quod quamuis creatio sit instā-
tanea tamen præsupponit tempus prius
ac per consequens non est æterna con-
tra quia quod aliqua productio instan-
tanea præsupponat durationem aliquā
priorem ex eo prouenit quoniam præ-
supponit motum siue per se vt genera-
tio siue per accidens vt illuminatio sed
tamen creatio, nec per se, nec per acci-
dens præsupponit motum ergo non præ-
supponit durationem aliam ac per con-
sequens non ex parte creationis, nō im-
plicit creaturam esse ab æterno.

Quod autem neque repugnet ex par-
te creaturæ quæ sic probatur quia si re-
pugnat ex parte creaturæ, quæ sit aut
hoc esset quia oportet id procedit ex al-
io esse duratione posterius illo vel quo
instante esse est creaturæ facta ex nihilo
habere esse post non esse non primum
quia verbum diuinum procedit a patre
& tamen est coæternam illi dices quod
verbum habet eandem naturam cum
patre.

Contra etiam si ignis esset ab æterno
procederet ab illo splendens coæternus
qui non est eiusdem naturæ cum igne
tum etiam quia siue habeat eandem na-
turam siue diuersam vtrunque proce-

dit ab illo necesse est ergo creaturam
non repugnat esse coæternam creatori
quia procedit ab illo, sed aliunde debet
repugnare quod autem non repugnat
creaturæ esse coæternam creatori ex eo
quod ex nihilo est probatur quia creatu-
ra non dicitur esse ex nihilo ita quod
particula ex dicat ordinem prioris ad
posterioris sicut dicimus Deum fieri ex
nocte neque ita quod nihil sit subiectum
aut materia ex qua fiat creatura sed ita
quod dicat negatiuum totius entis ex
parte termini a quo & subiecti hoc autem
a parte saluatoris quantum ipsum nihil
nil non procedat vt patet ergo &c.

Et confirmatur quia si crearetur. Ig-
nis simul cum aere illuminaretur aer
in primo instanti sui esse & tamen non
præcesserunt tenebræ secundum ali-
quam durationem priorem non ergo
est necessarium quod terminus a quo
procedat duratio est ipsum terminum ad
quem, & ita nulla ex parte apareret repugnā-
tia qua minus creatura inuariabiliter sup-
ta potuerit esse ab æterno quod magis
patebit in solutione argumentorum.

Vnde ad authoritates adductas Res-
pondetur quod loquuntur sancti illi de
creaturis secundum modum mutabilita-
tis cum dicunt non potuisse esse æternas.

Secundo quod quamuis creatura om-
nino immutabilis est ab æterno non
diceretur simpliciter coæterna Deo
propterea quod coæternum non solum
dicitur quod habet durationem æternam
simul cum alio sed etiam vide-
tur significare æqualitatem quandam
constat autem quod quamuis creatura
esset ab æterno nihilominus esset in-
finitum perfectior duratio Dei quam
creaturæ quoniam altera est æternitas
per essentiam altera, per partici-
pationem, & ideo negant simpliciter
creaturam posse, esse coæternam
Deo.

Ad primum autem rationem quodatri-
butum

butum Dei proprium nequit communicari creaturæ secundum quod est proprium Dei potest tamen communicari secundum aliquam participationem. Sicut sapiens & bonus est Deus per essentiam tamen creatura dicitur, talis & per participationem similiter Deus est æternus sine dependentia ab alio: at vero creatura dicitur esse æterna cum participatione & dependentia ab alio.

Sed dices contra quia creatura non potest esse bona vel sapiens sapientia, & bonitate infinita adhuc secundum participationem ergo neque externa respondetur quod est diuersa ratio quoniam sapientia & bonitas in sunt formaliter subiectio quod denominatur, sapiens & bonum ita inquit esse sapientia & bonitas infinita & participata, & quoniam creatura non est capax habendi in se perfectionem aliquam infinitam at vero duratio ista æternitatis non est formaliter nisi in Deo infinita in alijs vero solum extrinsece & sic extrinsece dicuntur. A Eternitate ab illa æternitate Dei sicut omnes res corruptibiles mensurantur tempore quod est formaliter in primo mobili in alijs vero extrinsece.

Tercio in his inferioribus propter durationem quia primo mobilis est alia duratio intrinseca ergo etiam si concesserit ab æterno propter durationem quæ est in Deo, esset alia duratio in ipsa quæque responderetur quod duratio quæ est propria cuiuscunque rei nihil aliud est quam suum proprium esse unde sicut proprium esse creaturæ est finitæ perfectionis ita etiam quælibet duratio tamen dico quod non esset infinita nisi extrinsece quamuis aliqua creatura esset ab æterno daretur, enim infinita per ordinem ad durationem Dei cui existeret sicut quantitas propriæ durationis quæ est in motibus inferioribus summitur per ordinem ad durationem cæli & adeo non est inconueniens aliquam durationem creaturæ esse hoc mo-

do infinitam quia simpliciter loquens de essentia perfectionis.

Ex quo patet solutio ad confirmationem dico enim quod potest Deus facere aliquam creaturam infinitæ durationis & sine principio & sine non tamen tempus quia tempus habet prius & posterius ratione cuius non potest æternus esse.

Ad secundam vero confirmationem responderetur quod eodem modo quo habet principium etiam nam eo modo eius duratio si enim creatura aliqua esset ab æterno solum haberet principium efficiens duratio in quam prout participata non tamen esset principium secundæ durationem id est initium durandi ita quod esset verum dicere nunc & antea erat.

Ad secundum principale responderetur quod mundus vel creatura illa quæ fuerit ab æterno non inciperet esse in tempore sed in instanti illud tamen instans non esset fluens sicut nunc temporis sed omnino permanens quia esset instans æternitatis & quando colligis quod iam sequitur, quod res habet principium suæ durationis si illud instans responderetur quod non sequitur quia illud instans æternitatis est sine principio & fine, & ita id quod semper eo existit illi non potest uicari principio & fine durationis.

Ad tertium concedimus quod essent omnino idem fieri & conservari si res illæ essent ab æterno tunc dicimus modo aliquid fieri cum de nouo incipit sic etiam postquam factum est diceremus fieri imo & modo cælum & incorruptibilia perpetuo fieri & conservari dicuntur. Sed possumus dicere esse aliam quam differentiam rationis inter ipsum fieri & conservari penes ordinem ad terminos a quibus quoniam terminus a quo ipse fieri est nihil ipsius rei conservari res ipsa quæ immediate præcessit.

Ad 4. respondetur negando consequentiam quamuis aliqua res producat ab æter-

quero produciatur, meretur libere & nō necessario, nisi secundum quid & cōsuppositione sicut dicimus omne quod est quādo est necessario esse, & cum obijcis quod omne, quod est semper est necessarium absoluta necessitate responderetur negando antecedens quia quamuis id quod est ab æterno semper tamen poterat nunquam esse quia poterat Deus non producere: sicut actus liber quod Deus producere voluit creaturas est æternus tamen liber & poterat non esse si Deus nollet producere eas.

Ad confirmationem responderetur concedendo quod si Deus annihilaret creaturam aliquam postquam produxisset ab æterno sequitur idem inconueniens quod supra diximus atque ideo nos dicimus creaturam illam debere esse omnino immutabilem & non posse annihilari vel desinere esse postquam est ab æterno vel aliquo alio modo mutari neque hoc est inconueniens quoniam hæc necessitas solum est ex suppositione quod Deus voluerit producere res ab æterno ex sua enim voluntate quæ voluit tales res producere ab æterno sequitur, necessarium quod velit omnino immutabiliter seruare & ipse Deus per voluntatē priorem sicut in alijs multis contingit.

Ad vltimum responderetur dupliciter primo quod quamuis id quod annihilatur habet non esse potest esse tamen hoc est per accidens quamuis enim multa esset duratio si omnino desineret id quod prius erat diceretur annihilari per accidens autem est quod non esse rei quæ annihilatur daret postea.

Secundo quod est diuersa ratio de annihilatione & creatione quoniam in annihilatione nec esset in esse ex parte termini ad quem in creatione vero ex parte termini a quo & ideo opus quod in annihilatione ipsum non esse daret post esse quia terminus ad quem transiunt mutationis necesse est durationem aliquā habere ac vero non est necesse non esse quod est terminus a quo creationis

durare aliquo tempore nam terminus a quo ens est quod procedat prius natura

Tertia sic non esse est terminus a quo creationis ita esse annihilationis sed id quod annihilatur necessario pro aliquo tempore prius habet esse ergo id quod creatur presupponit pro aliquo tempore non esse responderetur negando consequentiam quia annihilatio est destructio creatio vero est constructio destruere autem non potest id quod non erat prius & ideo necesse est pro aliquo tempore esse id quod annihilatur ac vero quod constituitur, quamuis fiat in non esse tamen nō presupponit quod illud non esse duret pro aliquo tempore.

Contra prius conuenit alicui quod per se conuenit quam id quod conuenit ab alio sed non esse conuenit creatori per se quia omnis creatura ex se non habet esse ergo prius conuenit non esse quam esse ac per consequens non habet esse ab æterno. Responderetur concedendo maiorem nam dupliciter potest intelligi creatura de se non habere esse vno modo sic quod non ens sit de essentia illius vel permanet ab essentia & hoc modo est intelligibile omnino quod creatura ex se non habet esse quia solum impossibilia hoc modo dicuntur non habere esse aliter tamen creatura potest dici ex se non habere esse quia non habet a se sed ab alio & sic est verum tum etiam quia illud esse non est sibi intrinsecum aut necessario conueniens & iterum est verum tamen non sequitur quod prius conueniat creaturæ non esse quam esse sicut homo ex se non est albus nec non albus tamen quodlibet istorum habet accidentaliter ita habet creatura accidentaliter esse vel non esse & potest habere prius non esse quam esse & potest similiter habere esse ex voluntate Dei ut diximus.

ARTICVLVS. VII.

*Verum tempus, & duratio
omnis creata habeat na-
turaliter terminum a par-
te post.*

Certum est rem quæ a parte antea-
bet initium suæ durationis nõ pos-
se deuenire vnquam in aliquod nunc in
quo sic verum dicere per transijt dura-
tio infinita ita vt coextiterit infinitæ
durationi successiue imaginariæ, nam
sicut non possunt infinita spatia imagi-
naria successiue pertransiri ita nec ali-
qua res creata potest fieri præsens infi-
nitis durationibus imaginarijs tantum
ergo queritur vtrũ prædicta duratio
possit esse infinita syncathegoremma-
tice ita vt non tantæ coextiterit duratio
quin possit maiori. & hoc posse fieri su-
pernaturaliter certum est nihil enim
repugnat quod Deus entitatem crea-
tam conferuet amplius, & amplius in
infinitum, & ita de facto conserva-
bit in æternum id est in infinitum non
modo entitates ex natura sua incorru-
pibiles vt celos Angelos & animas ra-
tionales: sed etiam entitates corru-
pibiles ex natura sua, vt hominum
corpora & ignem inferni &c. ideoque
tantum est questio, verum talis conser-
uatio in æternum possit alicui creatu-
ræ naturaliter contingere prima con-
clusio sit affirmatiua quoad omnia en-
tia quæ naturaliter sunt incorruptibi-
lia hæc enim vt constat relictæ suæ na-
turæ nunquam desinent esse.

Secunda conclusio mundus relictus
suæ naturæ posset durare in infinitum,
ita communiter antiqui physiosophi.

Proclus libro de æternitate mundi ar-
gumentari decimi Aristoteli. secundo
de generatione. 10. textu . 59. & sæpe
alias Cicero libro de vniuerso sic ait:
ita coheret mundus vt dissolui nullo
modo queat nisi ab eodem a quo est
colligatus & quidem quoad partes quæ
in mundo sunt incorruptibiles constat
ex præcedenti conclusione quoad ele-
menta probatur quia nihil est in rerum
natura a quo secundum se tota cor-
rumpi possint quo ad mixta inanima-
ta probatur quia hæc resultant ex mu-
tua elementorum actione inter se quæ
actio perpetua est naturaliter loquen-
do quoad aliqua viuientia imperfecta
qualia sunt herbe, & quædam arbo-
res patet quia illa ex solâ cælorum in-
fluentia, & elementorum concur-
sa produci possunt quoad animalia proba-
tur quia licet sæpe contingat genita,
imbecilliora esse gignentibus sæpe ta-
men contingit fortiora esse & existimo
aliquas superuenire cælestes influen-
tias quæ ibi influunt, & renouant ipsas
rerum naturas, & hac ratione pos-
sent etiam alia in æternum conserva-
ri licet in vnoquoque posterius statum
naturaliter incipiat decrementum, &
biliter humidum radicale & alia virtu-
tes naturales, vnde dico vt dissoluamali
qua argumenta quod forte olim cum
homines plus viuebant præter quam,
quod natura tunc erat minus debilitata
habebant cælorum aspectus magis be-
neuiolos & conformes naturæ forte es-
tiam Deus in peccatorum supplicium co-
arctauit hominum vitam vt significat
aliqui sancti. Præterea confirmo con-
clusionem quia materia horum omnium
inferiorum naturaliter est incorrupti-
bilis & expulsa vna forma exigit aliam
nec potest naturaliter manere nuda, &
ita naturaliter non possunt deficere re-
rum generationes præterea omnia visi-
bilia sunt propter hominem atque a-
deo naturaliter appetunt homines con-
serua-

seruationem & statum perfectum ergo naturaliter potest impleri talis appetitus at hoc in eo in statu perfecto, non potest conseruari commode ac iocunde nisi conseruentur reliqua omnia visibilia quæ ideo a Deo creata sunt ergo præter ea quia vt supra diximus singulæ partes vniuersi ita cōsulūt bono totius vniuersi vt vel deserta priuata inclinatione illi prouideant noluit tamen Deus mundum cum suis generationibus in æternum durare quia voluit vt omnes prædestinati simul aliquando in cælo fruerentur ipso Deo vbi iam non indigebant homines his generationibus atque a Deo cessante sine cessare debuerunt media ad illud ordinata.

Tertia conclusio quodlibet ens homogeneum nisi ab extrinseco corrumpitur conseruabitur in infinitum quia in se toto habet easdem dispositiones atque adeo vna pars non agit in aliam ergo nisi ab extrinseco corrumpatur nunquam desinet esse.

Quarta conclusio omnia æterogenea & maxime viuientia habent ab intrinseco terminum suæ durationis quia habent partes diuersimode dispositas atque adeo mutuo in se ipsas agentes & ita se destruunt etiam si nullum sit extrinsecum corrumpens confirmo quia indigent alimento quod re agit in illa. Hęc conclusio magis constabit in quæstionibus supra libros de anima vbi ostendet omnibus viuentibus esse præfixam naturaliter certam vitæ periodum alijs breviorē longiorē alijs nec posse naturaliter arte vlla vitare illorum mortem seu decrementum perpetuo.

ARTICVLVS.VIII.

Vtrum primus motor sit vnus tantum ex sententia Aristotel.

Conclusionem affirmatiuam huius quæstionis colligit Aristor. 10 presentis, vt dictum est, in literæ explicatio ne, ex illo principio ab omnibus receptissimo, omne quod mouetur ab alio mouetur, non est processus in infinitum ergo.

Vt autem melius hoc principium intelligatur contra ipsum sic argumtor. Primum viuientia mouentur a se ipsis ergo non omne quod mouetur ab alio si dicas quod viuentibus est quædam pars per se mouens & alia per se mota contra quia saltem cor mouetur, a se ipso eum etiam intellectus quicunque mouetur a se ipso ad intelligendum.

Sed pro solutione nostra quod aliquid potest moueri a se ipso dupliciter vno modo per se alio modo per accidens vt nauta mouens nauim mouetur per accidens per se vero adhuc dupliciter: vno modo per se primo ita vt aliquid secundum eandem partem, primario moueat & primario moueatur aut per se secundario ita secundum vnā partē primario moueat & secundum alterā primario moueatur.

His ergo ita suppositis propositio Aristotelis debet intelligi sed omne quod mouetur ab alio mouetur per se primo ita quod nihil potest se ipsum primo mouere ratio huius est quia id quod mouet est in actu id vero, quod mouetur impotens: sed nihil potest per se primo & ratione eiusdem partis esse in actu & potentia ergo nihil potest per se primo mouere.

Scio ab aliquibus responderi quod aliquid potest esse simul in actu & in potentia secundum eandem partem: ita quod sit in potentia formali, & in actu virtuti respectu eiusdem sicut se habet circa respectum patientium sed ad hoc iam diximus secundo Physic. in quo erat sermo de grauib. & leuib., & quia circa solum est instrumentum tam ad producendas passionē unde solum est in actu virtuali ad modum instrumen-

ti non

ti non admodum causæ propriæ.

Vnde propositio Aristotelis scilicet omne quod mouetur. Debet intelligi de causâ principali & per se primario mouens se ipsum, quia quod est causa principalis debet esse in actu per se primario, & quod mouetur debet esse in potentia respectu eiusdem, & hoc implicat.

Vnde ad primum patet solutio quod viuens mouetur a se secundum diuersas partes & sic non est in actu & potentia respectu eiusdem per se primo.

Ad replicam de corde quæ est prima pars mouens iam diximus quod mouetur a generante similiter ad illud quod dicit de intellectu nempe quod a se mouetur. Respondetur primo quod Aristoteles loquitur de motibus corporalibus secundo quod etiam in spiritualibus habet verum hæc propositio nam intellectus mouetur a Deo qui est author nature in quibusdam actibus in alijs vero se ipsum mouet sed non per se primario de ratione vnus actus mouet alium vt ratione cognitionis principiorum mouet se ad cognoscendum conclusionis.

Hoc supposito fundamento deuenimus ad nostras quaestiones & explicare opus ad primum mouens sit tantum vnum & an sit mobile infinitum, & primo de fide tenendum est, primum mouens tantum esse vnum: ita enim dicitur Deuteronomio. 6. studi Israel dominus Deus tuus vnus est. conitat autem primum mouens est idem, quod Deus ergo.

Rationibus etiam probat Sanctus Thomas articulo. 3. questionis. 11. quoniam quando aliquid constituitur: necesse singularis in eodem principio constituitur, in circa illud tale tantum est vnum & multiplicari non potest: sed hæc conuenit Deo sua natura cum Deus sit propter eius simplicitatem sequitur quod ex sua natura cum Deus sit ac per consequens

non sunt plures Dei,

Secundo quia Deus continet totam perfectionem entis ergo tantum est vnus & singularissimus Deus consequentia probatur, quia si essent plures iam esset aliqua perfectio in vno quæ non est in alio.

Sed contra istam conclusionem omnino verissimam, Obijcies quod si Deus est vnus aut vnitatem prædicamentali & hoc non quia caret quantitate aut transcendentali & hoc non similiter, quia vnum transcendentaliter dicit priuationem quæ non potest reperiri in Deo ergo, &c. Respondetur quod Deus dicitur vnus vnitatem transcendentali & quamuis in Deo non sit proprie priuatio tamen secundum modum meum intelligendi aliqua quæ sunt in Deo admodum priuationis intelligimus sicut intelligimus ipsum esse incorporeum in materialem etiam sic intelligimus vnum admodum indiuisi quamuis non sit hæc propriæ priuatio in Deo vel dicitur quod quando habitus dicit imperfectionem sicut materialitas & diuisio nihil conuenit priuatiua opposita dici de Deo, & hinc est quod dicamus Deum esse vnũ in materialem.

Sed dices Deum esse vnum numero dicimus ergo in Deo est vnitatem numeralis & prædicamentalis negatur consequentia quia vnitatem necessaria ad omnia prædicamenta se extendit & appellatur vnum numero id quod est singulare & distinguitur contra commune, & rationale abstractum & in hoc sensu dicimus Deum esse vnum numero.

Sed quæres hoc pacto a Deo qui sic est vnus, & singularissimus prouenit multitudo responderetur quod quamuis Deus sit singularissimus continet tamen eminenter plura, & ita ratione eminenter ab ipso dimanat multitudo creaturarum.

F. P. de Oña, Cōment super vniuers. Physic. Arist.

De secundo vero quod proposuimus quod senserit Aristoteles de hac re non est dubitandum nam certum est, quod ipse senserit esse tantum vnum primū mouens imo vero. hoc illi probatur multis rationibus presertim libro. 8. textu. 48. vbi facit hanc rationem frustra ponentur, plura plurima principia vbi vnum tantum sufficit ac vnum primum mouens sat est ergo non debent poni plura minor probatur quia si sane plura vel quæ potest vnum potest aliud vel non si sic superfluit alterum si non neutrum est perfectum principium ac per consequens neutrum est primum.

Secunda ratio est. 12. Metha. tex. 49. si sunt plura principia prima vel sunt æqualiter perfecta vel vnum est perfectissimum si dicas hoc secundum habeo insitum quod tantum sit vnum primum principium mouens scilicet perfectissimum illud sed dicas primum sequitur quod sint eiusdem speciei, nam plura æqualiter perfecta non possunt, non differre specie ac vero quæ sunt eiusdem speciei habent materiam primam ergo mouens haberet materiam quod refutat Aristote. 8. physic. capitulo. vltimo.

Tertia ratio desinitur ex eodem Aristotile. 12. Metha. tantum est vnus vltimus finis ergo tantum est vnum primū mouens antecedens probatur quia si essent plures vel vnus in alium ordinatur vel non si sic ille inquam alius ordinatur esset solum vltimus finis si vero dicas non ordinari vnum in alium ergo nec media similiter omnia ordinantur in vnum finem sed quædam in vnum quædam in aliū ac per consequens dissolueretur ordo vniuersi & ipse mundus.

Contra hoc tamen obijciunt aliquis plura loca Aristotelis in quibus videtur ponere plures Deos vt secundo Ethicorum cap. 14. & 7. politicorum cap. 14. sed in his locis & alibi Deos appellat so-

lumeos qui sunt tales per participationem id est spirituales substantias vel homines Deo coniunctissimos.

ARTICULO. IX.

Verum primus motor sit omnino immobilis ex sententia Arist.

IN hac questione duo explicauimus similiter primum est quod secundum rei veritatem secundum quod sententiam Aristotelis tenendum sit & quamuis certissimum sit Deum esse omnino immutabilem natura sua tamen alicui videbitur fortassis quod sit aliqua ratio ne mobilis primo quoniam sapientie. 7 sapientia diuina dicitur mobilior omnibus rebus & Iacob. 4. dicitur. A propinqua Deo & ipse appropinquabit vobis.

Et omittis authoritatibus ratione quia si aliqua ratione non esset mobilis sed Deus est in omnibus creaturis, vt dictum est in 2. phy. ergo motus creaturis mouetur primum mouens quod est in ipsis.

Confirmatur quia primum mouens incipit esse in quacunque creatura quæ nouo producit in qua antea non erat ergo mouetur localiter consequenti approbatur quoniam moueri localiter est acquirere locum quem prius non acquiserat sed his non obstantibus statuitur conclusio certissima & de fide tenenda quod scilicet primum mouens sit omnino immobile ita enim habetur Malachia tertio. ego dominus: & non motor & rationibus probat Sanctus Thomas quarum prima est Deus, est purus

purus actus ergo nullo modo est immobilis consequentia^r probatur quoniam quod mouetur aliquo modo est in potentia sicut quilibet motus est actus entis in potentia antecedens vero probatur quod scilicet sic purus actus quoniam quilibet potentia presupponit aliquem actum priorem cum actus in vniuersum sit prior potentia sed primum mouens nihil presupponit prius lege ergo primum mouens nullam habet potentiam ac per consequens est purus actus.

Sed si obijcias contradictā rationem quod hoc argumento bene probatur quod Deus non sit mobilis motu Physico est actus entis in potentia non tamen quod non sit mobilis motu intellectus & voluntatis isti enim actus sūt motus entis in actu & perfecti vt dicitur tertio libro de anima respondetur, quod quamuis in Deo sint isti actus intellectus & voluntatis non tamen dicitur mobilis secundum ipsos proprie loquendo nisi forte metaphorice vt solemus dicere Deum moueri ex precibus sanctorum &c. ratio autem est quoniam isti actus voluntatis in Deo semper eodem modo se habent, & semper eadem intelligit, & vult nec variatur ea vno velle in aliud hoc autem prouenit ex eo quod est purus actus, & nunquam in potentiam ad aliquem actum in se ipsum quem semper non habuerit.

Sed dices non semper effectus ad extra sunt eadem ergo, neque actus volendi aut intelligendi in Deo sunt idem quod probatur quoniam, ex huiusmodi actibus causantur effectus ad extra responderetur negando consequentiam quia tota diuersitas effectuum causatur ex actu intellectus & voluntatis quo vult ab aeterno quālibet sic fieri quēdam aliter & vnum effectum succedere alteri & non oportet per hoc mutari voluntatem Dei quia ab aeterno omnia sic ordinauit.

Sed sic secunda ratio ad probandam conclusionem ex simplicitate Dei quia omne quod mouetur facit aliquo modo compositionē cum imo acquisito per motum quoniam id quod mouetur se habet veluti subiectum terminus vero adquisitus vt forma sed in Deo nulla potest esse compositio ergo nec, vllus motus.

Tertia ratio ex infinitate Dei quoniam id quod mouetur acquirit aliquid quod prius non habebat scilicet terminum productum per motum ad vero in Deo nihil potest esse de nouo quod ab aeterno non fuerit quia est infinitus ac per consequens habet in se omnem perfectionem ergo impossibile est primum mouens moueri.

Quod autem Aristoteles fuerit in hac sententia non est dubium legenti caput quintum huius octauo libri vbi etiam probat istam conclusionem rationibus quarum summa hæc est omne quod mouetur ab alio mouetur sed in moribus, & in mouentibus non est dandus processus in infinitum ergo dicendum est ad vnum primum motorem qui sit omnino immobilis nec aliquo modo mouetur maiorem huius discursus iam probauimus scilicet minorem probat ille quia si esset processus in infinitum non esset ordo in rebus quia infinitum secundum numerum non habet ordinem tunc etiam quia non esset primum mouens ac per consequens nec alij motus quia est in essentialiter ordinatis si tollas primum tolles similiter quæ dependent a primo.

Sed contra istam rationē obijcet aliquis quod ex hoc principio omne quod mouetur ab alio mouetur non sequitur dari vnum primum mouens immobile nec processum in infinitum quia dicere potest aliquis omne quod mouetur moueri similiter ab ipso mobili quod est reciprocari ipsos motus atque ita ratio. S. Thom. nihil concludit responderetur tamen quod hoc non potest esse propter duo. Primum est quod hoc quod est

Op 3 ipsum

ipsum mouens moueri a mobili solum potest contingere in his quæ agunt & repatiuntur. Constat autem quod non omne agens repatur sed illud tantum quod habet communem materiam cum passo cum ergo sint aliqua mouentia, quæ non habeant materiam vel non eiusdem rationis cum materia passi sequitur, quod illa non moueantur ab ipsis mobilibus atque adeo in his necesse est deuenire ad primum mouens immobile vel dari processum in infinitum.

Secundo dico quod quamuis motibus violentibus possent se mutuo moueri duo aliqua corpora per mutuam expulsionem vnius ab alio tamen immotibus naturalibus non ita quoniam motus naturalis solum causatur ab intrinseco vel extrinseco quod dedit naturam idest a generante quoniam ergo non potest esse quod aliqua duo corpora ita se habeant quod mutuo sibi naturam tribuant ideo nec possunt se mutuo moueri motu naturali ac per consequens in motibus naturalibus saltem deueniendum est ad primum mouens immobile.

Vnde ad primum eorum quæ in principio posita sunt. Respondetur quod dicitur sapientia diuina mobilior cunctis alijs rebus non quia mouetur. Sed similitudinariè propterea quod ad omnes creaturas defunditur per suam participationem quod est metaphorice moueri.

Ad aliud similiter dicitur Deus ad nos appropinquare quia producit effectum in anima scilicet gratiam per quam dicitur proprie esse & nos illi appropinquari non autem propositio aliquem motum.

Ad primam rationem respondetur quod non ideo primus motor est immobilis quia est spiritus nam etiam Angeli sunt spiritus sed dicitur immobilis, quia est purus actus & propter aliquas rationes quas diximus.

Sed dices quod Aristoteles tribuit intelligentijs quod sint immobiles sicut primo motori quia dicit quod nec mouentur per se nec per accidens respondetur quod non est sic intelligendum hoc quasi intelligentia vsquam mouetur, id quod non moueatur per se, nec per accidens ad motum ipsius cæli ratio huius est quia intelligentia est in loco per operationem circa idem cælum semper manebit immobilis moueretur autem si relinqueret cæli motum, & aliud corpus moueret sicut corpus quod est in loco ratione quantitatis non mouetur. Dum secundum suam quantitatem ab eodem loco circumscribitur, ex quo sequitur, quod non se habet intelligentia in cælo sicut nauta in navi quoniam nautæ est in loco circumscripue & quoniam dum moueretur. Nautis moueretur simul superficies illa aeris ideo mouetur. Ille similiter per accidens at vero intelligentia non est in loco ut diximus nisi ratione motus quo mouet corpus, & ideo quandiu iste motus manet idem non mouentur intelligentiæ ex quibus etiam sequitur, quod quamuis intelligentia moueret corpus aliquod motu recto dum motus idem manet atque respectu eiusdem mobilis intelligentia non mutat locum quæuis corpus illud quod mouetur. Sic etiam contingit in motu recto propter eandem rationem solum enim intelligentia mutat locum cum desinit mouere vnum corpus & mouet aliud, vel mouet illum idem diuersis motibus, aut motu discontinuo dum tamen mouet idem corpus motu continuo non mouetur ipsa.

Sed dices intelligentia est animæ licet ergo mouetur saltem per accidens, ad motum cæli Respondetur quod non est anima infirmans nam tunc necesse est moueri sed est solum assistens & ideo non mouetur ad motum cæli.

Ad se

Ad secundam rationem Respondeat quidam quod quia Deus est in qualibet creatura & in omnibus simul ut in loco in ad æquato neque si essent infiniti mundi adæquarent virtutem Dei ideo motus creaturis non mouetur primum mouens quod est in omnibus alijs.

Tamen hæc ratio est insufficiens, nam moto subiecto in adæquato anima mouetur, & ipsa anima saltem in ad quare ut cum mouetur manus cæteris partibus hominis quiescentibus in ad quate mouetur anima scilicet prout informat manum nam est in intelligibile oppositum, & ita potest anima simul moueri secundum ynam partem, & quiescere secundum aliam quia in adæquate mouetur, & in adæquate quiescit ergo ex eo quod Deus sit in omnibus creaturis in adæquate non tollitur quod non moueatur ad motum earundem dicendum ergo est quod alia est ratio quia Deus dicitur, esse ubique tanquam efficiens non tanquam informans & ideo motis creaturis non mouetur, ipse Deus.

Contra quia intelligentia quæ in loco ratione operationis mouetur, dum diuersam operationem habet circa corpus sed similiter.

Deus habet diuersas operationes in creaturis ergo &c. Responderet negando consequentiam quia Deus est ubique intelligentia vero definitiue. Vnde relinquere potest vnum locum & acquirere alium & hac ratione moueri Deus autem non propter suam infinitatē, quæ ad ora extenditur.

Ad vltimum responderetur quod per hoc quod Deus incipiat esse in aliqua creatura quam de nouo producit nihil ponitur in ipso sed in creatura & ideo ex hoc non mutatur Deus sed creatura.

ARTICVLVS. X. & vltimus.

Vtrum primus motor sit infinite virtutis etiam ex sententia Aristotelis.

IN hæc primo est certissima conclusio de fide tenenda quod primus motor sit infinite virtutis quam rationem probat Sanct. Thom. primo quia id quod producit aliquid ex nihilo habet infinitam virtutem, sed primus motor producit aliquid ex nihilo per creationem ergo &c. mai. probat Sanct. Thom. dupliciter primo quia producere aliquid ex aliquod subiecto quod iuuat ad talem productionem arguit aliquam virtutem in causa efficiēti ergo quominus iuuat secundum illud eo magis augetur. Ius causæ efficiētis ergo si nihil iuuat subiectum quia nullum est tale sequitur, quod virtus causæ efficiētis ergo augeatur in infinitum.

Secundo probatur eadem mai. nam qui producit aliquid ex nihilo producit ens in quantum ens ergo habet virtutem ad producendum totum ens, sed ad producendum totum ens requiritur virtus infinita ergo omnia sunt nota propter primum quod probatur quoniam talis est terminus per se primo acquisitus per motum qualis est negatio aut priuatio quæ processit ex parte termini a quo sicut in generatione hominis per se primo acquiritur hominoniam in termino a quo præcessit priuatio hominis similiter licet in creatione terminus a quo est nihil quod est negatio totius entis ergo terminus. 1. acquisitur ergo est ens in quantum

quantum ens arque adeo potest producere totum ens & habet virtutem infinitam.

Secunda ratio sit ad probandum istā conclusionem nam id quod habet esse, illi mutatum est finitum quia nullo limite & termino clauditur. Eius perfectio, sed primus motor est huiusmodi ergo est infinitus probatur antecedens nam esse alicuius rei potest limitari ex duplici parte vel ex efficiēti in quo recipitur, sed esse primi motoris nulla ex parte istarum potest limitari quia non habet, causam efficiētem a qua fiat neque habet similiter receptum aliquod in quo recipiatur, quia ipsum esse in Deo est de existentia atque adeo non est esse receptum si esse creatum ergo illi limitatum, &c.

Sed obieciēs si aliqua magnitudo infinita non esset aliqua magnitudo propter illam ergo si primus motor est infinitæ virtutis extra illum non est aliqua alia virtus sed videmus creaturas esse extra ipsum ergo &c. Responderetur negando consequentiam quoniam alias ratio de infinito secundum magnitudinem eo secundum virtutem nam magnitudo occupat locum, & si sit infinita occupat omne in locum, & ita nihil potest esse extra illum quia nullus est alius locus at vero infinitum secundum virtutem non occupat locum, & ideo non excludit rei: imo potius ex eius infinita virtute alia omnia habent esse propterea quod bonum est definitū sui ipsius.

Sed obieciēs secundo quia esse primus motor est infinitæ virtutis ergo potest producere officium aliquem infinitum vel infinitas effectus sed neutrum istud fieri potest ergo &c. Responderetur negando consequentiam quoniam effectus aliquis infinitus aut numerus infinitus non est factibilis ex hoc autem quod ipse sit infinitus tantum colligitur quod effectus infinitos synecathego-

remmatice possit producere id est quocunque dato potest aliud perfectiorem, & perfectiorem producere.

Sed tamen quod hæc nostra sententia sit expressa sententia Aristotelis, nulli potest esse dubium quoniam ex hoc quod primus motor sit infinitæ virtutis probat ille esse incorporeum quia si in corpore ageret naturaliter ac per consequens secundum ultimam potentiam & cum habeat potentiam infinitam ageret in instanti vbi iam apperte supponit ipsum esse infinitæ virtutis.

Sed & clarius hoc colligitur ex eodem capitulo. ultimo huius libri quo probat primum motorem esse infinitæ virtutis quia mouet tempore infinito unde expositores omnes tam Arabes quam græci quam latini in hoc conueniunt quod asserant ex sententia Aristotelis primum motorem esse infinitæ virtutis vt refert Toletus loco citato.

Sed tota difficultas huius questionis consistit in ratione ista non enim videtur sequi quæcunque potest moueritem pote infinito imo de facto secundum sententiam Aristotelis qui posuit mundum ab æterno intelligentiæ motus cælorum mouentur tempore infinito, & tamen non habent infinitam virtutem ergo, &c.

Propter hoc quidam sentiunt quod Aristoteles solum mutatur hac ratione ad probandum primum motorem esse infinitum secundum durationem non autem esse infinitum simpliciter aut intensionem.

Sed hæc sententia merito rejicitur ab omnibus quoniam tunc esset petitio principij in ista ratione cum etiam quia Aristoteles non colligit primum motorem esse infinitum secundum durationem quod est esse infinitum atque adeo loquitur de infinito secundum durationem.

Vall.

Vall. Respondet quod Arist. probat ista ratione, quod primus motor sit infinitus in potentia & syncategorematice non infinitus simpliciter & in actu, sed neque hanc solutionem ego possum intelligere, quia id quod est infinitum syncategorematice solum est infinitum in potentia per additionem aliquam ut numerus aut secundum durationem diuisionem ut continuum: sed primo motori nequit fieri additio aliqua nec potest suscipere diuisionem ergo non potest primus motor esse infinitus syncategorematice neque istud sentit Arist.

Tollet vero dicit quod Arist. senserit primum motorem esse infinitum in actu & quod eius ratio tantum sit probabilis probabilitas autem consistit in hoc quod sicut est maioris virtutis cæteris paribus sustinere maius pondus, vel mouere illud quam minus ita esse maioris virtutis mouere vnum, & idem corpus maiori tempore quam minori atque mouere tempore infinito est virtutis maioris.

Sed tamen hæc solutio Toll. in hoc videtur differe quod non explicat quare ex hoc sequitur primum motorem esse infinitæ virtutis, & non intelligentiæ cum similiter intelligentia moueat tempore infinito sicut primus motor.

Ut igitur explicemus sententiam S. Tho. notandum est, quod ista tria in motu habent commensurationem secundum extensionem, scilicet spatium mobile, & tempus utrumque; maius spatium maius est semper unde quando tempus est infinitum spatium deberet esse infinitum nisi reiteratur quamuis per spatium finitum moueatur cælum infinito tempore tamen inde prouenit quod reiteratur idem spatium sparius similiter quamuis mobile infinitum moueat tempore infinito tamen hoc etiam prouenit ex eo quod finitum istud mobile infinitum per transit spatium idem per se ergo & ex natura sua semper hoc est verum, quod quantitas temporis sequitur

quantitatem mobilis ita ut si est aliqua virtus quæ possit mouere corpus aliquod tempore infinito eadem similiter posset mouere corpus infinitum secundum magnitudinem si daretur & quoniam virtus quæ possit mouere corpus infinitum, secundum magnitudinem est aliqua actu infinita hinc est quod si primus motor habet virtutem ad mouendum tempore infinito optime colligatur habere virtutem infinitam.

Sed obieciens quod ratio Arist. non potest procedere isto modo, quia non procedit ex suppositione alicuius impossibilis qualis est hoc quod detur corpus finitum secundum magnitudinem: sed procedit solum ex his, quæ de facto sunt Respondetur quod quamuis sit impossibile dari infinitum secundum magnitudinem, tamen hæc ratio non supponit dari illud: sed tantum supponit, quod virtus ista quæ potest mouere corpus aliquod finitum tempore infinito possit similiter mouere corpus infinitum si daretur. Unde cum de facto in primo motore sit virtus quæ possit mouere magnitudinem infinitam quantum est ex parte ipsius virtutis si ista magnitudo in finita poneretur sequitur quod optime concludatur de facto dari virtutem infinitam in primo motore.

Sed hæc ratio sic exposita mihi visa est semper difficilis primo quia non videtur sequi ex hoc quod quauis habeat virtutem mouendi corpus tempore infinito, quod habeat similiter virtutem mouendi corpus infinitum nam tempus in finitum potest prouenire ex spatio non ex mobili, si enim corpus infinitum moueatur per spatium infinitum tempus illius motus erit infinitum ad hoc autem quod moueatur corpus finitum per spatium infinitum non requiritur virtus infinita ergo &c.

Secundo quia si hoc modo intelligatur ratio Arist. militat contra ipsum argumentum: superius factum de intelligentia, quæ etiam habet virtutem ad mo-

uendum tempore infinito, & tamen nõ dicendum est quod habeat virtutem in finitam ergo.

Scio quod responderet Sanct. Thom. ad primum quod scilicet tempus infinitum primario sequitur, & per se ad magnitudinem quæ mouetur infiniant. Secundario vero ad spatium, quia quantitas temporis per se primo commensuratur cum quantitate mobilis. non cum quantitate spatij, & ideo sequitur, quod mouere magnitudinem infinitam, qui posset moueri tempore infinito.

Ad secundum vero quidam respondent pro Sanct. Thom. quod mouere tempore infinito hoc modo, quo ex possuimus stat dupliciter vno modo dependenter ab alio: alio modo independenter id ergo quod mouetur infinito tempore independenter habet infinitam virtutem id vero quod dependenter non ita, vnde quoniam intelligentia in eo quod mouet ab alio dependet, scilicet a primo motore, & motor a nullo alio sequitur quod primus motor sit infinitæ virtutis non autem intelligentia.

Sed si obijcias quod si primo procedit hæc ratio de primo motore quoniam mouet independenter habet infinitam virtutem, id vero quod dependenter nõ ita, vnde ab alio etiam habet moueret tempore infinito per breuissimum tempus, quia mouere quomodocumque dū modo sit independenter arguit infinitam virtutem. Respondetur, quod licet verū sit, quod mouere independenter quomodocumque arguit infinitam virtutem tamen multo magis hoc est manifestum in motu infinito, & ideo vsus est hac ratione si mouetur tempore infinito, ergo est infinitæ virtutis.

Sed his suppositis adhuc alio modo posse opponi mihi videtur ratione istā Aristotelis, & quod habeat vim pro quo notandum est quod: secundum sententiam Aristotelis cum mundus fuisset æternus a parte antea, & sic etiam æternus a parte post necesse est esse infinitas

generationes & corruptiones & infinitos etiam effectus omnes autem isti effectus causantur a primo motore medio motu cæli atque ideo necessario sequitur, quod primus motor, qui est causa omnium effectuum istorum, qui sunt infiniti effectus in actu siue sint cathegorematici recte sequitur quod sit actu infinitum.

Sed obijcies contra hoc, quia intelligentia est causa istius motus per quæ fiunt omnes isti effectus, & tamen non est infinitæ virtutis ergo Respond. quod isti effectus infiniti numquam proueniunt ex influxu vnius cæli vel alterius sed omnium cælorum simul atque adeo necesse est dicere, quod primus motor, qui est causa omnium istorum motuum sit infinitæ virtutis intelligentia vero non item, quia solum mouetur, vnum aut alterum cælum non omnes simul.

Vnde Aristoteles in hac ratione per motum intelligit omnium corporum cælestium circulationis simul, quia ex omnibus corporibus componit, quasi vnum animal & motus omnium est quasi vnus continens eminenter effectus, & quod est causa istius motus prout sic necesse est habere virtutem infinitam.

Sed dices saltem sequitur, quod omnes intelligentiæ simul habent virtutem infinitam, quia omnes simul causant istos motus generabiles & in corruptibiles. Respondetur, quod nec omnes simul sine concursu Dei possent causare istos effectus infinitos, & ita solum primus motor continens actu, & eminenter omnes effectus, quia solum eius concursus pertingit ad omnes effectus quos dixi infinitos saltem Cathegorematicæ.

Sed contra rationem illam quæ probat Arist. primum motorem esse in corporeum propterea quod est infinitæ virtutis & mouerat in non tempore.

Dubitauit aliquis quomodo primus motor est infinitæ virtutis, & termini

non

non mouet in instanti ergo nec si esset actus in magnitudine moueret in instanti. Respond. quod modo agit libere, & nō secundum totum quod potest at vero si esset actus in magnitudine non ageret libere: sed naturaliter.

Contra quia anima est actus corporis, & tamen agit libere: ergo Respond. quod anima est actus corporis organici, vnde vitur corpore ad intelligendum, & ita potest in illo libere agere at cōlum est magnitudo sine organo, & ita non apta ut ea vteretur motor ad intelligendum: ac per consequens, nec ut ageret libere.

Secundo ut diximus Anima licet sit principium liberum aliquorum actuum tamen aliquorum est principium necessarium, ut propriæ nutritionis, & auctio nis atque adeo, licet primus motor esset liberum respectu aliquarum actionum aliarum vero debet esse principium necessarium, id est primum, & quoniam nullus est motor prior quam ille, qui est in primo mobili ideo respectu illius esset agens necessarium atque adeo cum sit infinitæ virtutis mouetur in nō tēpore.

QV AEST I O. II.

De primo motu totali, et de alijs totam physicam concernētibz.

N hac secunda, & vltima tōrius Physicæ quæst. videndum restat de .5. motu totali, qui est localis quem sic libuit appellare, quia in omni entu naturali, ei⁹ principium reperitur ut vidimus. q. 1. 2. h. huius operis agendū est etiam de alijs, quæ ad motus localis explicationem & eorum, quæ Arist. hic docet conducentibus de quibus quinq; mihi viderunt examināda primo a quo moueantur projecta in motu locali: Secūdo si in puncto reflexionis detur quies?

Tertio si motus localis sit primus, & totalis. Quarto, si sit velocior in fine quā in principio. Quinto & vltimo si quinq; motor proxime voluat localiter primū cōlum.

ARTICVLVS. I.

A quo moueantur projecta motu locali.

DVz sunt diuersæ sententiæ in hac re altera est Perey. qui dicit projecta moueri ab aere circumstanti alia est exterorum omnium, qui dicit projecta moueri ex impetu impresso sibi a projiciente:

Primo probatur ex Arist. qui ita videtur tenere expresse hoc lib. 8. cā. vltimo & ratione primo quia si projecta moueantur ex impetu isto vel ergo impetus est ipse motus vel aliqua qualitas distincta à motu non est ipse motus quoniam nō causatur à se ipso, at vero causatur ex illo impetu, ergo. &c. Si autem dices qd ille impetus est aliqua qualitas distincta à motu contra hoc est quod non est facile assignare, quæ nam sit ista qualitas, & in quo tempore collocetur, ergo, &c.

Secundo quoniam sequeretur prius aliterari⁹ vau⁹ quodq; projectū à suo projiciente quā moueatur localiter, quia producit istam qualitatem prius quā moueat. & Tertio quoniam si iste impetus esset qualitas esset grauitas aut leuitas. propria quod inclinatur in motū sursum & deorsum: sed tamen nec est grauitas ergo aut leuitas mihi tamen probatur quoniam vel est grauitas eiusdem speciei cum grauitate naturali, vel diuersæ nō eiusdem, quia iam sequeretur, qd dū graue projicitur deorsum habet duas grauitates eiusdem speciei non diuersæ quia vtraq; istarū inclinatur in eundē locū, ergo. ¶ Sed his nō obstantibus opposita conclusio est tenēda qd scilicet mot⁹ projectorū causetur ab impetu sibi impresso à pro-

á proiiciente, & non a sola aeris commotione hanc tenet Sor. & Vall. & probatur quia ipsa aeris commotio causatur ex proiectis ita quod primo motum recipit á proiiciente quam medium ipsum moueatur: ergo non solum ex aeris commotione causatur motus projectorum.

Secundo experientia constat res leuissimas, & tenuissimas difficiliter moueri á proiiciente quam res alicuius ponderis, quod si a solo aere mouerentur non ita esset: sed multo proiicerentur leuiora, quia flante vento aliquando solent moueri palia nō tamen lapis.

Sed secundo arguitur experientia, quia flante vento aliquo velocissimo vehementius commouetur partes aeris, quā cum solet moueri aliquid á proiiciente & tamen quando sic commotus est ille aer non mouetur palea quantumcumque minima: ergo nec mouetur projectum ab aere solo circumstanti.

Et confirmatur, quia alias sequeretur quod dum aer commouetur á vento vehementissimo si proiciatur lapis aliquis ille reuertatur rursus ipsum proiicientem, quia fortius mouetur aer ille contrarius quam qui mouetur á proiiciente.

Vltimo, quia potest contingere moueri projectum aliquid per fistulam. v. g. sagittam aliquam, quæ tamē non potest moueri ab aere, qui nullus est nisi, qui est post ipsam sagittam, & iste potius mouetur ab ipsa sagitta quam contra.

Vnde ad primum Respondetur, quod cum Aristoteles dicit moueri projectū ab aere circumstanti non sic est intelligendus quasi ipse sit totalis causa: sed quia multum iubet ad motum projectorum cum tamen præcipua causa sit impetus impressus á proiiciente.

Ad primam rationem concedo istum impetum non esse ipsum motum vt recte probat Vall. quia alias non esset causa motus sicut neque aliquid in vniuersum esse potest causa sui ipsius: sed iste impetus est qualitas primæ speciei, scilicet dispositio quædam, disponens ad istum

motum. ¶ Ad secundum dico quod omnia projecta alterantur dum recipiunt istum impetum violentum dum mouentur á proiiciente.

Ad tertium quod iste impetus non est grauitas ipsa aut leuitas naturalis quāuis inclinet in hoc motus, quia grauitas & leuitas sunt naturales quædam potentie á natura existentes in ipsis graubus & leuibibus ad tales motus, at vero iste impetus non est á natura, & ideo quāuis inclinet in eisdem motus non tamē est á natura, & ideo non est eiusdem speciei cum illis.

Sed dubium est his á quo moueantur projecta, quæ resultant. v. g. mouetur pila ab animali, & attingit parietem á quo repercussa pila reuertitur ad ipsum proiicientem dubitatur ergo á quo causetur iste motus.

Quidam enim volunt quod causetur ab illo primo proiiciente non á corpore in quo projecta resiliunt, & probatur, quia nullum corpus est sufficiens ad mouendum aliud dum manet ipsum omnino immobile, sed sic est quod paries in quo resiliit pila, v. g. manet omnino immobilis: ergo non causatur ab ipsa pariete motus pile quando ipsa reuertitur ad proiicientem.

Sed nihilominus dicendum est quod mouetur pila in illo suo secundo motu á corpore quem percussit, & vniuersaliter, quæ resiliunt mouentur ab eo corpore in quo resiliunt. Probatum primo, quia si aliquis lapis cadat deorsū, & percussus ab alio reuertatur ille secundus motus non causatur ab eodem principio á quo primus, quia primus erat naturalis, & causabatur á propria natura instrumentaliter, & á generante, vt a causa principali. Secundus vero motus est violentus: ergo non potest causari ab eodem principio á quo Primus causabatur ac per consequens recta solutio, vt causetur ab eo corpore quod percussit in quo resoluitur.

Secundo cum pila proicitur ab homine

mine, & tangit parietē necesse est, quod quiescat ibi paulus per prius reuertatur quoniam duo motus contrarii non possunt continuari absq; media quiete: ergo finitus est impetus proijcientis ibi cum quiescat ac per consequens si iterū mouetur & reuertitur iam non à proijciente: sed à pariete mouetur.

Tertio experientia constat, quod pila percussa à pariete velocius mouetur, & per maius spatium quam si non percuteretur ergo istius maioris velocitatis, & maioris extensionis motus nō est causa ipsum primum proijciens, sed impetus de nouo receptus à pariete.

Et ad argumentum in oppositum. Respondetur, quod paries dum percutitur à pila mouetur ab ea, & mouet illam quamuis enim non moueatur motu locali mouetur tamen aliquo motu alterationis, & hoc sufficit ut paries possit iterum mouere pilam.

Dico secundo, quod cum aliquod corpus incipit mouere aliud id quod est necessarium approximationi ipsius necesse est, ut moueatur dum tamen non est hoc necessarium potest mouere, quamuis ipsum mouens sit immobile, sicut ignis comburit stupam sine hoc quod moueatur: per hoc autem quod moueatur stupra, & approximetur illi, & ita ad hoc quod paries moueat, pilam non est necesse: ut ipse moueatur sed tantum quod pila accedat id ipsum nam illud axioma: quod agens in agendo repaetur non semper: ita est verum, quod repaetio imprimatur sibi aliquid de nouo aut moueat, sed tantum, quod resistentia aliqua fiat suae operationi ut dicimus lib. i. de generatione.

Sed dices contra hanc agens dum formis repaetur minus ac debilius agit, sed quo fortius pila percutit parietem eo velocius reuertitur: ergo non est causa istius motus paries ille.

Respondet Vall. quod quantum ad hoc alia est ratio de qualitatibus motibus alia de his, quae agunt qualitatibus

actiuis, quae sunt calor, &c. nam dum aliquid agit per has qualitates repaetur amittendo aliquid ipsius qualitatis, quae agit, & ideo necesse est, quod dum fortius repaetur remissius agat. v.g. ignis calidus agit, & calefacit aquam, & dum sic calefacit necesse est, est ut repaetur ab aqua amittendo aliquem gradum caloris, & ideo necesse est quod dum magis repaetur debilius agat: at vero agit per qualitates motiuas, secundum locum non repaetur amittendo aliquid qualitatis nam corpus in quo alius resiliuit tamen habeat per hoc quod resiliat motui priori dum fortius percutitur fortius resiliat & eo fortius mouet, & fortius pila reuertitur.

ARTICVLVS. II.

Verum in puncto reflexionis detur quies?

Sensus quaestionis est an cum lapis moueatur à proijciente sursum in fine illius motus ubi cessat motus proijcientis antequam incipiat deorsum moueri detur quies corporis proiecti.

De hac re Vall. tenet quod non sit necessarium semper quiescere proiecta in puncto à quo resiliantur, & probatur primo quoniam si proijciamus magnam sagittam sursum, & descendat magna quaedam moles occurrent illi per eandem viam tunc sagitta illa non quiescet ante quam tangat molem eadem tamen, quia suppono, quod magno impetu feratur sursum neque quiescat tangens molem quia sequeretur ipsam molem tum etiam quiescere: sed non est dicendum molem quiescere nam hoc esset mirabile quod quiesceret molis impedita per motum sagittae, ergo sequitur quod in eo casu dicendum est reuerti deorsum sagittam absque quiee media.

Secundo quia si sagitta ascendat sursum

suū, & descendat deorsum iterum per diuersas vias non quiescit in medio, ergo dicendum est quod quiescat quando ascendit, & descendit per eandem viam.

Sed his non obstantibus statuitur conclusio opposita, quod scilicet proiecta non possint reuerti à puncto, quo reflectantur sine eo quod quiescant ibi, quæ conclusio est expressa sententia Aristotelis, ita quod neq; diuersarij hoc negent sed ipse Vall. se tenere in hac re contra Arist.

Sed probatur secundo quia motus ille quo lapis ascendit sursum, & descendit postea motus sunt distincti numero, quia habent diuersos terminos, ad unitatem autem numericam motus requiritur unitas numerica termini: sed hic est quod motus, qui sunt numero distincti non sunt continuales non essent duo, sed vnus, ergo motus isti non sunt continui ergo discontinuantur isti motus in puncta reflexionis atq; adeo ibi quiescit proiectum.

Confirmatur quia quæ dicuntur specie necesse est differant numero, & non possunt continuari: sed motus, quo lapis projicitur sursum, & quo descendit deorsum differunt specie ergo non sunt continui ac per consequens mediat quies inter eos.

Sed rationibus quas adducit Aristoteles in hoc loco probatur nostra conclusio primo, quia omnis motus ordinatur ad quietem, loquendo de motibus relictis, motus autem quo proiecta mouentur ordinatur ad quietem, id est ad esse in aliquo loco, sed non ordinatur motus proiectorum ad quietem violentam ordinatur: ergo ad quietem in loco ad quem projiciuntur necesse est motum quemcumq; habere suum terminum.

Secunda ratio est quia tam diu proiectorum motus durat quandiu impetus projicientis superat, & vincit propriam virtutem naturalem proiecti cum vero impetus projicientis vincitur, & supera-

tur à virtute naturali ipsius cessat motus proiectorum, & incipiunt moueri ad proprium locum, sed non potest impetus ille, qui prius erat maior nisi prius fiat æqualis fieri minor, & pro tempore, quod est æqualis non est motus: ergo necesse est ut tantum sit quies ac per consequens necesse est quod proiecta in puncto reflexionis quiescant.

Sed vltimo probatur ista conclusio si moueatur aliquod corpus moribus, naturalibus, sicut mouetur cordilacione, & constrictione, & mouetur hoc etiam, motu progressiuo necesse est istos motus discontinuari & esse quietem mediam ergo multo magis cum mouetur corpus motu violento, & postea motu naturali necesse est dari quietem mediam inter hos motus.

Sed Resp. Vall. esse diuersas rationes in hoc nam cum natura sit determinata ad vnum non potest esse principium illorum duorum motuum naturalium, qui reperiuntur in corde aut in homine cum mouetur progressive, & ideo necesse est, ut prius sit vnus motus deinde alius facta quiete mediat: ac vero quoniam isti duo motus violentus, & naturalis non procedunt à natura ambo ideo nō est inconueniens utrumq; fieri sine quiere.

Sed contra hoc ē. i quod natura nō solum dicitur determinata ad vnum ex eo quod possit vnum tantum motum determinare, sed quia nec simul, nec successiue potest esse principium plurium: motuum: ergo si eius ratio aliquid probat non solum illi motus possunt esse simul, sed neq; successiue ab eodem principio naturali.

Vnde ita est quod non causantur à natura, sed ab anima, quæ non est determinata ad vnum, sed indifferens ad plura: ratio ergo quare illi motus non sunt continui est quia sunt distincti specie, sed multo magis distinguuntur motus naturalis, & violentus: ergo minua possent esse continui ac per consequens, quod mediat quies.

Pro

Pro solutione autem primi argumenti notandum est quod quies est sit cum carentia motus est duplex, scilicet priuatiua, & negatiua, quies scilicet negatiua carentia motus siue in subiecto apto siue non apto, sicut negatio visus in lapide in quo uulla est aptitudo ad visum quies uero priuatiua non reperitur nisi in subiecto apto nato moueri & quia motus non est aptus esse in instanti: sed in tempore hinc est quod quies priuatiua non possit esse in instanti, sed in tempore.

Nunc ergo sunt quidam, qui asserant in puncto reflexionis semper esse quietem non solum negatiuam, sed priuatiuam, ita ut pro aliquo paruo tempore non sit motus & ad argumentum Vali. Responderetur, quod in eo casu quiescit sagitta pro aliquo paruo tempore paulo antequam accedat magna illa moles propter aerem commotum à magna mole, quae detinet sagittam, & ita est causa quae requiescat antequam tangat molem non detinetur, aut quiescit cadens mobiles.

Sed hæc solutio non omnino placet, quia patet sagitta tanto impetu ferri sursum ut non detineatur per aerem commotum à magna mole cadente, sed potius ipsa sagitta diuidit aerem illum quousque tangat molem: ergo tunc non potest esse quies priuatiua in sagitta, quin sit etiam quies lapidis, vel molis cuiuscumque alterius cadentis.

Quare dicendum est quod quamuis proiecta semper quiescant quies priuatiua, & pro aliquo tempore quando non impeditur eorum impetus, sed peruenirent ad locum ad quem projiciuntur, hæc enim probant rationes quas adduximus ex sententia Aristotelis pro nostra conclusione, tamen quando impetus ille impeditur, & non attingunt proiecta locum ad quem projiciuntur potest discontinuari tunc motus per solam quietem negatiuam, &

sic contingit in proposito, quia cum cadit magna moles impedit impetum sagittæ, ita quod unico instanti, quod est continuatiuum motus lapidis cadentis discontinuatur motus sagittæ per hoc quod detur primum non esse motus sursum, & ultimum non esse motus deorsum, & hoc sufficit ut illi duo motus sint discontinui.

Sed dices in quolibet instanti quod est in tempore, quo lapis mouetur deorsum non est motus lapidis, & tamen hoc non dicitur, ille motus esse discontinuus: ergo nec dicitur etiam discontinuus motus sagittæ per hoc quod detur aliquod instans in quo non moueatur, versus sursum, aut versus deorsum. Responderetur, quod est diuersa ratio nam quamuis in quolibet instanti non sit motus lapidis tamen in quolibet instanti est continuatiuum partis motus subsequens cum præcedenti, quia cuiuslibet instanti correspondet vnum tantum mixtum esse continuatiuum, ac vero in illo tempore instanti sunt duo mixta esse in motibus sagittæ quorum alterum est primum non esse motus sursum alterum vero non esse motus deorsum, sicut cum duo corpora continent vnum locum totum, verbi gratia, aqua & aer continet vacuum in aqua, & aere sunt duo puncta in vaculo vnum tantum correspondens illis duobus, & ideo vaculus est continuus aqua, & aer sunt contigua sic ergo in casu posito motus lapidis cadentis est continuus, ac vero motus sagittæ sunt duo quippe ad duos terminos tantum sunt contigui, quia nihil mediat inter istos.

Ad secundum responderetur, quod si lapis moueatur sursum, & deorsum per diuersas lineas taliter, quod non fiant duo motus recti, sed vnus circularis per medium circulare tunc non erit discontinuus motus, sed vnus tantum ac per consequens non erit quies, si tamē fiat per diuersas lineas assensus & descensus taliter quod

quod vtrāque sit linea recta tunc erant duo motus, & mediabit quies sicut quādo faciunt per eandem lineam.

ARTICVLVS. III.

Vtrū motus localis sit prior alijs motibus.

IN .5. lib. huius in hanc partem dubitationem hanc disputandam relinquitur tamquam in commodiorem locum.

Notandū est in principio huius questionis, quod Aristoteles docet text. 47, huius libri motum localem esse priorem omnibus motibus tripliciter primo prioritate vniuersalitatis, & subitanitiz, quia vbiūque sunt alijs motus est etiam motus localis, non tamen contra sicut hoc modo animal est prius homine, quia vbiūque est homo, est animal: non tamen contra, sicut hoc modo animal. Secundo dicitur motus localis prior alijs quantum ad perfectionem, quia scilicet est perfectior alijs. Tertio, quantum ad durationem, & ab hoc ultimo modo prioritatis incipiendo motus localis, aut comparatur ad alios in diuersis subiectis, vel in eodem si in diuersis patet, quod motus localis est prior duratione quocumque alio quoniam reperitur in corporibus celestibus, quę sunt priora duratione, quam corpora corruptibilia, si autem comparetur ad alios motus respectu eiusdem subiecti, est motus localis posterior duratione, ut patet in viuētibz perfectis, quę prius alterantur nutriunt, & augētur quā mouentur suo proprio motu locali, quia est progressius in nō viuētibz aut prior est motus localis quocumque alio si auferatur impedimentum ratione cuius nō sunt in proprijs locis, sed hoc est supposito, quod ipsa graui, & leuia nō sunt in suis locis, quod est per accidens illis,

& contra naturam, & ita per se loquendo, & non presupposito aliquo per accidens tempore. Verum quod motus localis est prior duratione omnibus alijs respectu diuersorum subiectorum est tamen posterior duratione in eodem subiecto.

Si autem loquamur de secunda prioritate, scilicet secundum perfectionem docet Aristoteles esse priorem motum localem hoc modo ceteris omnibus alijs motibus, & probatur, quia id quod est prius duratione alio in diuersis subiectis posterius, aut enim vno, & eodem subiecto est perfectius cum non procedat de imperfecto in imperfectum, sed licet quod motus localis est huiusmodi respectu aliorum ut probatum est ergo, &c.

Secundo quia inter motus ille est perfectior quo minus transmutatur subiectum, & qui habet minus alterationis, & nonitatis, sed motus localis est huiusmodi, quia cum aliquid transmutatur secundum alterationem, & mutationem transmutatur, secundum aliquam formam intrinsecam, scilicet qualitatem, & quantitatem cum vero transmutatur secundum locum nihil habet noui nisi habitudo ad extrinsecum ad locum.

Sed contra primam rationem obijcies quod ex ea sequitur accidētia multa esse perfectiora substantia, quia sunt posteriora duratione quam ipsa. Respondetur negando consequentiam quęcumque sunt posteriora duratione debent esse perfectiora debet intelligi in his quę sunt eiusdem generis accidentia vero & substantia non sunt eiusdem generis, & ideo non habent locum in illis.

Sed potest adhuc confirmari magis sententia Aristotelis, quod scilicet motus localis sit perfectior alijs motibus, primo quia est in subiecto perfectiori quam alijs scilicet in corpore celesti, quod est perfectius alijs corporibus.

Et ultimo hoc probatur quoniam mo

eus localis est mensura aliorum motuum ergo est perfectior alijs consequentia probatur quoniam in vnoquoque genere id quod est perfectissimum est mensura omnium aliorum.

Sed obijciens contra hoc motus sumunt perfectiones ex terminis ad quos sed termini atque aliorum motuum sunt perfectiores, scilicet quantitas, & qualitates suas perfectiones, quod ubi ergo. Resp. Terra motus alios esse perfectiores motu locali perfectione essentiali, quia sumitur ex parte termini ad quem, ac vero motum localem esse perfectiorem alijs motibus perfectione accidentali tantum, sed tamen hæc solutio non videtur sufficiens, quia si motus localis esset tantum accidentaliter perfectior, & alij essent perfectiores essentialiter non diceretur motus localis simpliciter, & sine addito perfectior, ut dicitur ab Aristotele neque esset mensura aliorum motuum, quia quod est mensura aliorum est perfectius essentialiter alijs cum ergo consistat motum celi, qui perfectior est in cœlesti mensuram aliorum motuum sequitur, quod sit perfectior non tantum accidentaliter, sed essentialiter.

Aliter ergo dicendum est pro quo recte notandum est id quod diximus supra li. 3. & 5. quod scilicet motus ponitur in duobus prædicamentis, scilicet prout est via ad terminum in prædicamento termini, & secundum quod dicitur extensionem ponitur in prædicamento quantitatis, quia sicut tempus est quantitas successiva sic etiam motus propter ea quod motus, quia est natura imperfecta solum ponitur reductiue, quod enim hoc ita sit necessario dicendum patet quoniam motus quem visit diuisibilis ad latitudinem termini saltem ratione ratiocinata ergo ut sit alterius prædicamenti erit, & non nisi quantitatis, quia est extrinseco continua, & Arist. 3. Phys. dixit motum esse degenerere continuorum ergo, &c.

Dico ergo quod motus localis com-

paratur ad alios motus secundam primam considerationem est imperfectior alijs ut probatur argumentum factum, quia termini alij sunt perfectiores, si vero secundo modo consideretur contra motus localis est perfectior, & sic locutus est Aristoteles.

Sed deueniamus iam ad tertiam prioritatem quam Arist. tribuit motui locali scilicet secundum substantiam, & vniuersalitatem, & probatur quod hoc modo motus localis sit prior primo quoniam alij motus requirunt motum localem localis vero non requirit alios, ergo sequitur, quod motus localis est prior alijs. ita ut vtrumque sunt alijs est ipse non contra antecedens vero declaratur dupliciter primo in his motibus inferi ribus videmus, quod augmentatio indiget motu locali, quia indiget, ita ut sumptione alimenti, quæ sit per motum localem ac vero motus localis non indiget alijs nisi stat lapide mouere quidem localiter ad centrum sine hoc quod augeatur, vel alteretur.

Secundo hoc idem declaratur alio modo, quia omnes isti motus inferiores indigent motu cœlorum siue, quo non possunt esse quia alij motus non essent si cœlum quiesceret, ut dicitur 3. lib. cœli, ac vero motus cœli non dependet ab aliquo horum motuum inferiorum.

Patet ergo quod motus localis sit prior secundum substantiam, & vtilitatem ceteris omnibus motibus, & ideo in quo cumque essentiali est aliquis motus localis a natura cum tamen alij motus non sint naturales omnibus entibus cuius ratio est quia entia naturalia vel sunt perfecta vel imperfecta si imperfecta indigent mutari secundum locum ad acquirendam perfectionem sibi debitam qua carebant, & ideo omnia ista inferiora mouentur localiter, ut acquirant id quod indigent, si autem sint perfecta ut cœlum mouentur localiter ad quandam perfectionem alijs, non enim cœlum influit in his inferioribus nisi per motum

motum, sed iste corpus nō mouetur per propriam perfectionem nam prouidet non moueri nisi circulariter, vt non mouet locum secundum totum, sed solum secundum partem.

Sed obijcies contra hoc quod multa sint corpora naturalia, quæ motu locali careant, vt tota tota quiescit, & numquam mouetur, vt probat Arist. 2. Cœli similiter planetæ non videntur habere aliquem motum localem naturalem.

Tertio animalia conchilia, quæ etiā videntur carere motu locali, quia perpetuo viuunt intra chonchilium, & tandem cœlum impireum numquam mouetur localiter, ergo &c. Resp. ad primū, quod terra quamuis secundum totam nō moueatur, simul quia, & educit ad conseruationem vniuersi, tamen mouetur secundum quamlibet partem plantæ, & mouentur localiter simul dum augentur, quia occupant maiorem locum quam antea, & iste motus est localis quamuis sequatur ad alium, sicut & augmentatio est quidem proprie motus quamuis sequatur ad nutritionem. Vnde illi, qui dicunt id quod sequitur ad alium eo ipso non producit per se aliquem motum reuera difficile potuerunt saluare, quo pacto sit motus localis in plantis cum tamen Arist. dicat primo cœli cap. 2. in omnibus entibus naturalibus esse motum localem.

Ad tertium similiter de animalibus conchilibus dicitur, quod mouentur localiter motu sequitur ad augmentum eorum, & de cœlo impireo dicitur ab Arist. ignorari tale corpus, & quod secū dum rei veritatem non sit ens naturale vel saltem hic sit illi miraculo sum, quod numquam moueatur propter statum bonorum.

ARTICVLVS. III.

V. graua & lenia naturali motu velocius moueantur in fine quam in principio.

De hac lege expositores Aristoteles in capite octauo, & tamquam certum supponimus id quod Aristoteles docet ibi, scilicet velociorem esse motum naturalem in fine quam in principio, quod experientia docet nam si lapis aliquis cadat deorsum maiorem istū facit in loco quem attingit in fine quam in principio signum est quod maiori velocitate mouetur in fine.

Sed de causa huius est magna controversia nam hipaticus, quidam vult causam huius, quia dum mobile magis accedit ad proprium locum eo ipso habet minus de impetu contrario, quia ostendebat prius violenter, sicut lapis quo magis accedit deorsum eo ipso habet minus se impetu, quo prius projiciebatur sursum.

Sed hæc causa rejicitur ab omnibus, quia posset aliquid graue, vel leue moueri versus proprium locum naturalem quia prius fuerit motus violenter, vt si cadat lapis ex alto vbi fuerit prius per multam quiescentem vel si generetur in loco sursum aliquid graue, & postea descendat tunc enim certum est quod in tali descensu velocius mouetur versus finem quam in principio, & tamen ibi multus erat impetus contra cuius, ergo, &c.

Secunda ergo causa est quam reddit Iamblicus propter minus spatium quod est in fine motus quam in principio ac per consequens minor resistentia idcirco velocior est motus.

Sed hæc causa non est sufficiens primo, quia sequeretur motus etiam violentos velociores esse in fine quam in principio, quia etiam habent minus spatium in fine quam in principio, tum etiam, quia si ponamus moueri duo graua deorsum quorum vtrumque moueatur per lineam Aristoteles sexto capite alterum vero incipiat moueri ab ipso moueri, quo primum mobile prouenit ad B. tunc illud quod a longiori quo mouetur citius prouenit ad suam

suum locum, & tamen spatium æqualem habet resistantiam. quo utriq; moueatur per. b. c. ergo hæc causa non est sufficiens.

Quare alij rationem reddebant ex parte virtutis attractiue loci quæ fortius agit in propinquum quam indistans ac per consequens fortius attrahit mobile quando est in fine ipsius motus quam in principio.

Sed neq; ista ratio est sufficiens quoniam in loco non est virtutis attractiue locati in genere cause efficientis, sed in genere causa finalis quod patet ex dictis in. 4. Phytic. hic vero querimus causam efficientem motoris velocitatis quam habet motus naturalis in fine quā in principio.

Quare Sancti Thomæ aliam reddit causam quod scilicet virtus motiua grauium, & leuium, quæ est ipsa grauitas, & leuitas est fortior, quam ipsa grauias, & leuia magis accedunt ad propria loca. Declarat autem Petrus Marti. quo modo ista virtus sit maior, quia inquit per hoc quod grauias, & leuia sint extra suum locum sunt violentis, at quam propter continuam pugnam, quam habent cum contrarijs remittuntur in his proprias qualitates actiue, & passiue verbi gratia calor, & frigus, & c. quibus remissis necesse est debilitare ratione virtutis motiuam, quæ est grauitas, & leuitas postea vero quo magis accidunt ad propria loca eo magis separantur a suis contrarijs atque adeo magis necesse est reduci in pristinum & naturalem statum siue sit reductio ab alijs qualitatibus similibus, siue a generante, & quoniam in fine motus naturalis magis sunt separata a contrarijs quam in principio adeo quidem necesse est in fine motus fortiores esse qualitates motiue ac per consequens velociorem esse motum ergo in principio.

Sed contra hanc solutionem, & sunt due difficultates prima quoniam sequetur aliquam rem maioris ponderis

esse in suo loco quam extra quod experientia nos docet, & si dicas quod sunt ibi maioris ponderis nisi quod non distinguatur.

Contra quia sequeretur, quod nec maior velocitas motus, qui causatur ex maiori illa grauitate non esset per cepibilis

Secundo potest cadere lapis deorsum a loco in quo non fuerat extrannatus, ut si in manu detineatur, & tamen tunc velocius movebitur in fine quod in principio sine hoc quod grauitas crescat: ergo, & c. quare alius est modus dicendi communis pro quo notandum est quod est duplex grauitas, vel leuitas altera naturalis: altera vero acquisita seu aduentitia, quæ impetus solet expelli, quod enim iste impetus sit ponendus in rebus dum mouentur dicit experientia quoniam animalia dum incipiunt moueri solent in apta esse ad motum quo usque impetum aliquem suscipiant tum etiam lapis aliquis per impetum, quo fertur solet aliquando circulariter ferri præsertim, si sit figuræ rotundæ signum: ergo est tale in impetum esse in his, quæ mouentur hunc ergo impetum dicimus maiorem esse in fine motus quā in principio, atque adeo ob id velociorem esse motum.

Sed quæres cur iste imperus sit maior in fine quam in principio. Respondetur, quod huius duplex potest esse causa prima ipse motus, quia cum acquiritur per motum, & in fine sit maior motus, est etiam maior imperus quā in principio.

Secundo propter partes aeris commotas, quæ plures sunt in fine motus quā in principio iste vero impellit ipsum mobile & quo maiores, & plures sunt fortius impellit atque adeo velocior sit motus quoniam ergo in fine motus sunt plures iste partes commotæ quā in principio ideo maior est in pulsus atque adeo velocior motus.

Sed contra primam rationem obijciat quomodo iste imperus est causa maioris velocitatis motus si causatur per motum. Respondetur quod hoc potest esse

secundum diuersas partes motus nam prima pars motus qui præcessit est causa impetus & recursus illo motus causat in quo rem velocitatem in alia parte motus quæ sequitur, sicut causatur aliquis habitus ex actibus præcedentibus & rursus ille causat alios actus qui sequuntur.

Contra secundam rationem est etiam obiectio quoniam si tempus istud causatur ex partibus aeris commoti sequitur quod sit violentior quoniam est ab extrinseco sicut est violentus impetus qui imprimitur lapidi ab aliquo vt tendat deorsum velocius exigit eius natura, responderetur quod non est eadem ratio quod quoniam quamuis impetus iste in motibus causetur naturaliter ex partibus aeris commoti tanquam ex proxima causa tamen radicaliter provenit à natura quoniam a natura provenit gravitas lapidis & eius motus ex motu autem causatur ista commotio aeris atque inde etiam causatur impetus unde in naturam reducitur ille impetus quod si partes ille aeris aliunde fortius commoverentur, vt propter vehementem ventum & magis impellerent lapidē tunc maior ille impulsus esset violentus sicut est in exemplo adducto dico qui proicit lapidem vehementius quam eius natura exigat.

Ex dictis sequitur quomodo sit intelligenda sententia S. Tho. qui dicit esse maiorem gravitatem quo res magis a propinquant ad sua loca si enim intelligat de gravitate ista aduentitia quā impetum vocamus vera est cuius sententia secundum vniuersum si autem de gravitate quam a natura habet graue ipsum verum etiam est hanc augeri quādo graue magis accedit ad suum locum dummodo prius fuerit extra naturam graue quantum ad suas naturas qualitatis sed tamen quoniam non est semper hoc modo extraneum vt probat argumentum secundum factum contra. D. Tho. ideo non semper hæc gravitas cres-

cit & ideo non semper est maioris ponderis graue quod est in proprio loco quam extra sit tamen quandoque contingat extra locum extraneari tunc necessario dicendum est quod sit minoris ponderis cum extra illum.

Sequitur secundo quomodo sit intelligenda ratio Aristotelis primo cæli cap. 8. qua probat determinatum esse locum grauium & leuium alias velocitates motuum naturalium crescerent in infinitum ac per consequens gravitatem, & leuitatem debet enim intelligi de gravitate ista acquisita & aduentitia non de naturali.

Sed obiecis si locus non esset determinatus nunquam graue vel leue magis & minus accederent ad suum locum ac per consequens nunquam velocius tardius moueretur responderetur quod quamuis in eo casu non magis accederet graue ad suum locum quia non esset illi determinatus tamen magis recideret a termino a quo & hoc sufficeret ad hoc vt esset velocior motus quod si in infinitum cederet in infinita esset velocitas & gravitas illa aduentitia.

Sed quæ res vtrum gravitas ista aduentitia differat specie a naturali responderetur quod iam diximus quod sic nam gravitas naturalis est naturalis de se & a specie qualitatis at vero altera gravitas aduentitia est dispositio de prima specie.

Sed contra hæc quæ dicta sunt obiecit aliquis quoniam ex dictis sequitur quod grauius & leuius dum mouentur motu violento etiam moueantur velocius in fine quam in principio quia tunc est maior etiam impetus propterea quod est etiam maior motus tum etiam quia plures partes aeris sunt commotæ responderetur negando consequentiam quoniam est disparatio in motibus naturalibus & in violentis nam in motu naturali gravitas naturalis est æqualis in fine & in principio & ideo semper æqualiter mouet partes aeris quantum esset pars

parte sua & in alia parte crescit impetus quia plures sunt commotiones & ideo crescit impetus at vero in moribus projectileorum non ita quoniam impetus violentus impressus sibi a projiciente minor esset unaquā in principio & ideo in fine esset remissus motus.

Sed quare res quando ergo iste motus projectileorum velocior num quid in fine vel in principio vel in medio responderetur quod in medio cuius signum est quod si projiciamus aliquem lapidem ad locum parum distantem non tanto impetu projiciamus sicut in locum magis distantem dum modo sit distantiade terminata sequitur ergo quod in principio non est velocior motus violentus constat autem quod nec in fine sit velocior ergo sequitur manifeste quod erit in medio velocior & ratio est quoniam plures partes aeris sunt commotione in medio quam in principio & ex altera parte impetus projicientis adhuc durat in suavis.

Sed obijciat contra hoc auctoritate Aristotelis primo coeli cap. 8. quid dicat ea quae moventur violentius moveri tardius quo magis elongantur responderetur quod debet intelligi quo magis elongantur a medio versus finem non tamen a principio versus medium ibi enim videbatur probare motum naturalem gravium non esse per distinctionem quia quae hoc modo moventur tardius moventur quo magis elongantur at vero quae moventur motu naturali velocius moventur quo magis elongantur adhuc autem quod haec ratio habeat cum satis est quod illa versus finem tardius moventur.

ARTICULVS. 8.

Ultimus.

*V. infinitur, & immobilis
Deus proxime voluat primum celum.*

DE hoc, quod pro complemento, & sine doctrinae apposuitur libr. de celo clarior reddat sermo Deo dante. inter alia huc. Aliqui existimarunt Deū proxime mouere primum celum his rationibus per quas primo quod Aristoteles per primum motorem intelligat Deū secundo quod in 2. Meth. rex. 38. faciat quandā substantiam immobilem addat quae ab illa pendere celum. & natura tertio quod hoc lib. cap. 6. scribat primum motorem necessario primum id est proxime mouere primum celum & illius interuentu haec inferiora quod. 1. Meth. cap. 8. ex numero coelestium motuum colligat numerum intelligendum si quae ad sit quae non moueat illud putet esse otiosam. Postremo si Deus non mouet primum celum cur potius tribuimus illi primum motum quem alium quemuis ceterum ut Deus ex sententia Aristotelis moueat primum celum, & tanquam finis & tanquam efficiens causa falsum tamen est illum cum primo celo esse coniunctum illudque ipse nec moueat primo quod moueat ut finis ex 32. Meth. cap. 7. perspicitur ubi Aristoteles scribit illum mouere tantum quam amatum & desideratum quia motus uerbi ratio est proprie finis deinde quod moueat tanquam efficiens eam intelligi potest ex cap. 5. huius libri & ex secundo Meth. cap. 2. ubi sentit quod necessario in agendo coniuncta sunt ita esse affecta in eis ut posteriora sine principio gerere nequeant cum sit ergo Deus primum principium plane & motus primi & ceterorum causa erit postremo quod ipse proximus non vertat celum ex tribus colligi potest primo quod esset pars alicuius totius quod a se ipso moueretur nam coniunctum ex corpore celesti & ex intelligentia ut placet Aristoteli est velut quoddam animatum se ipsum mouens absurdum est autem Deum esse partem: & quia esset imperfectus, & quia non esset vniuersalis & generalis motor cum esset applicatus cuidam cer

eo corpori, deinde desiderans & desideratum non possunt esse idem quoniam desiderium nascitur ex cognitione boni absentis nihil enim quod natura in est desideratur sed motor principi celi mouet vt desiderans ergo Deus qui mouet vt desideratus non est motor primi celi denique nihil sibi ipsi efficitur simile quoniam cum similitudo sit relatio rei requiritur extremare distincta sed motor primi celi mouet quia cupit fieri similis Deo in eo vt sit causa generalis vt ergo Deus non ergo motor primi celi est Deus atque hæduæ posteriores rationes constant exir. Meth. capi. 7. & in hac sententia est aperte. D. Thom. in questionibus disputatis de creaturis ar. 6. ad decimum, & Auerro etiam ex illo sentire. 12. Meth. com. 4. rationes autē obiectæ sic diluuntur ad primum secundum & tertiam ratio nomine celi sæpe Aristot. intelligere non solum corpus cæleste sed compositum ex cælesti corpore & intelligentia velut cum cælum dicit esse animatum & secundo de celo. cap. 2. vt cum dicit cælum mouere & amans & desiderans vt cōcluditur ex 12. Meth. cap. 2. hic ergo Deum mouere primum cælum vocarique primum motorem ait: non quod ipse proximemoue

at per cælum sed quod sit prima causa cuius vi cætera moueantur ad quartam respondeo Arist. ex numero motuum cælestium corporum non colligisse numerum omnium intelligentiarum sed earum duntaxat quæ mouent deinde ex motu cognitionis & desiderij colligisse esse Deum hoc enim ordine progressus est vt Deum esse ostenderit partim enim hoc lib. docuit quidquid mouetur ab alio moueri deinde in his, quæ mouentur & mouentur non esse progressus in infinitum, vnde statim colligit in quoque singulari motu esse primū. mouens quod non moueatur ab alio sed a se. Rursus & esse aliquod commune omnium principium quod moueat in motum ex his quæ hoc libro. demonstrata sunt. 12. Meth. Paulo alius extendens colligit ex intellectu & appetitione quæ primus motor idest intelligentia primi celi circum agit cælum, esse Deum. Ad ultimam respondeo licet Deus ipse nō voluat primum cælum tamen peculiari nomine illi primum motum adscribimus motoremque primi celi facimus propterea quod primum suam viam exeat in incælo & illius internētū in reliquis in viuimus mouemur & sumus cui sit gloria per infinita seculorum secula Amen.

*Omnia subijcio Sanct. Romane ecclesie
correctioni.*

PRAEFATIVUM, DE AV- THORE MODO PROCE- DENDI ET ALIIS PRI- MA PARS.

Naturalem Philosophiam (Deo auspice) iam interpretandum agredimur, in cuius primo limine, (quia ut infra patebit, dignitate scientiarum prima est,) quædam præmittenda sunt, ut anuiguitate nominis ablata rei veritas clarius eniteatur, hæc enim antiquitus Sophya, idest sapientia, postea modestiori vocabulo: Authore Pythagora Philosophia, idest amor, seu studium sapientia nuncupata est, quare solet sumi pro sapientia incoacta, & non absoluta, qualis est in habentibus illius studium, sed nunc pro vna Metaphysica vsurpata: nam qui tenet omnes omnino causas rerum, quæ sub illius consideratione cadunt dicitur sapiens simpliciter, quam puto & ego definire Philosophiâ esse artem artium & scientiarum scientiam alij enim non dicuntur sapientes simpliciter, sed tantum in certo genere ut sapiens medicus qui novit morbum per omnes causas ad Medicinam spectantes, & hæc sit prima acceptio Philosophiæ. Nam in secunda acceptione Divus Augustinus octau. de ciuit. capitulo primo rem altius considerans solos Dei amatores verè Philosophos esse testatur Deus enim est vera sapientia per quem facta sunt omnia. 3. vero acceptio ne sumitur pro aggregatione scientiarum quæ in hac latitudine definitur, quod sit cognitio rerum vniuersalium, idest nõ singularium, sed cõmunium, à Platone autem dicitur mortis meditatio, & Dei similitudo, diuinarum humanarumque rerum cognitio, hoc est sempiternarum caducarumque, secundum Ammonium, vel secundum Honorium Augustidunum, incorporearum corporicarumque, libr. 3.

de Philosophia mundi. c. 1. cui definitio-
ni Cic. in Tusc. addit quæ causam, cuius-
que rei contèplatur ab Arist. vocatur, ve-
ritatis scientia ab alijs causarum inuesti-
gatrix, & scientia rerum per causas, ut
post Plato. in Theotestio docet Arist. 2.
Methaph. 2. quia examinatione effectuum
ceperunt homines causas inuestigare ab
alijs (ut Ammonius refert) dicitur cogni-
tio rerum ut sunt, quia cum res omnes,
quarum causæ queruntur habeant esse
per illas: tunc illæ erunt cognitæ ut sunt
cum omnes earum causæ ita fuerint per-
ceptæ, ut nulla iam superior queratur.
Philosophia ergo sic vniuersè sumptâ
solet à diuersis diuersimode distribui. De
quo in prohæmio super vniuersâ Arist.
Logicam, ubi Philosophiâ in cõmuni id
est contemplatiuâ, in Methaphysicâ quæ
de ente in cõmuni & in Mathematicâ
quæ de quantitate, & in Physicâ quæ de
sensibilibus tractat sumus partiti, quam
partem, nunc conamur pro nostra inge-
nij tenuitate enucleare, dicitur autè sic,
quia de rebus naturalibus, idest habenti-
bus principiũ motus & quietis, (ita enim
vsurpatur hic nomen naturæ) diserit, &
ita solet appellari ab Arist. scientia de na-
tura principio. Physic. & 7. Metha. tex. 11.
Ideo à Cic. c. 1. & 3. de Finib. sciètia, seu
Philosophia naturalis ab Arist. vero 8.
Meth. 11. Philosophia. 2. Meth. enim ap-
pellatur Philosophia. 1. quia ens & eius
causas contèplatur de quo Zauelus. 1.
Physic. ca. 2. & Palat. libris de anima, ha-
bet enim se Philosophia in cõmuni res-
pectu aliarum sciètiarum sicuti iustitia
respectu virtutum, & hic satis de nomi-
nis Ethymologia.

De ordine partium Philosophiæ variant
omnes, quidquid tamen Aluercus &
Ammo-

Ammonius dicant, certū sit & colligitur clare ex dictis libris posteriorum circa habitum principiorum, quod ex natura rei prior est Meth. deinde Phylosophia naturalis. 3. Mathematicæ, ratio est clara, quia illa de primis entis causis tractat, Phylosophia de substantia corporea Mathematicæ vero de accidenti, puta quantitate, quamuis ordo doctrinæ propter experientiam contrariam postulet illud autem commune proloquium magis abstractum præcedit minus, intelligendum est in eodem genere, non in diuerso. ut sunt Mathematicæ & Physica cuius quidæ partes, (ut infra magis) plures sunt, sine dubio tamē hæc est prima, quia de rebus naturalibus in communi disserit, utpotē de ente naturali eiusque principis, & passionibus, que ex Arist. 1. priorum. 1. & 1. Physic. 1. particularibus debent anteponi.

Autor huius operis est Arist. ut fere omnes tenent præterquam in 7. libr. de quo nonnulla est controuersia, ut suo loco dicemus. De eius autem vita & laudibus recentiores Physici, & Methaphysici ex Diogene paginas implent, sed intente illius est agere de ente naturali, eius principis & passionibus, modus procedendi per definitiones, diuisiones, & demonstrationes, & per quatuor genera causarū, quæ Physicus considerat, de quo statim. q. 1. dicam, dignitas & utilitas maxima est, est enim hæc scientia scitu dignissima, ita Arist. 4. Meth. tex. 24. & 25. 6. Meth. tex. 2. 2. de anima. tex. 171. ubi S. Tho. Simpl. & Philip. cōtra quosdā oppositum tenentes Deus enim infundit Adamo ut Theologi colligunt in materia de statu innocentie ex Eccles. 17. & Genes. 2. illis verbis omne quod vocabit Adam ipsum est nōmē eius ex comprehensione enim naturarum nomina propria imposuit, Adam vero dedit illam filiis, quæ usque ad nos quasi per manus diuina uenit, ut optimē Iosephus lib. 1. cōtra Pionem, Euseb. 7. de preparatione Euang. Euge. de perenni phy. 1. & 3. quæ

uis Arist. 1. Methaphy. 2. à nobis repertā & excitatam, ita etiam D. Aug. lib. 2. de ciui. ca. 7. & lib. 8. c. 2. Tiselman. vero 1. Methaphy. Arist. facit inuentorem quod incredibile iudico, sed de cursu temporis degenerasse à vera illa doctrina post vero à primis Phylosophis adeo illuminatis fortē speciali auxilio, quamuis naturale sufficiebat, excitari & in artem redigi, ut Theologiæ reuelate melius deferuisset, de qua Phyl. extat mirra encomia grauisimorum virorum. Cic. 1. Tusc. Seneca ad Lucillum. lib. 2. epist. 16. lib. 14. epist. 19. Arist. 10. Ethic. & commentator hic per hyperbolem dicit nomē hominis equiuoce dici de Phyl. sopho, tātum enim homo homini Phyl. sophia præstat.

SECUNDA PARS præfationis.

Sed quamuis quæ diximus indubitata sint inter auctores solent tamē esse lis, an Phyl. sit scientia, & qualis ab aliis que distincta vna vel plures practica, vel speculatiua, quodq; sit illius obiectum, in quibus explicandis multum neoterici loquuntur, quia tamen res est facilis parumque proficua, & multa prohemialibus ad Logicam à nobis sunt exarata illis omnibus suppositis hac in parte prodictorum explicatione breuiter.

Dico 1. Phyl. naturalis est verē, & propriissime scientia, ita communis Aluerti. 1. Phyl. S. Thom. Simp. Temist. Soto & Iuniores in Physica enim multa demonstrantur absolute, vraminā esse immortalem, hominem aptum ad risum verumtamen in Phys. multas veritates non esse omnino, & semper necessarias absolute, sed tantum naturaliter loquēdo, quasdam non semper etiam naturaliter, sed tātum ut in plurimum, quarum omnium (ut dicebam in post.) potest haberi scientia, licet in certitudine nō sit equalitas, & ut sic natura, id est, ut in plurimum.

rimam demonstrantur hæc in Phys. ve docet S. Tho. l. 1. c. 16. ex Aristot. 1. post 7. tex. 21. & 2. Phys. 4. nam de mutabilib⁹ quod tales sint necessariam, quid est & perpetuum simpliciter, ut docet Arist. 4. Methaph. unde falso Caiet. tenet prædictas veritates analogice tantum esse necessarias & certas, nec valer quod sensibilia de quibus Physicus agit corruptibilia sunt, ut argumentabantur Cratylus & Erastus ut refert Arist. 4. Methaph. tex. 22. & Ptolomeus ut refert Aluercus, tract. 1. cap. 2. & contra quos scripsit Cicero academicam questionem. & Aug. 3. libr. aduersus academicos, imo ex Iunioribus Zimara cōtradictione. 2. supra ca. 1. lib. Metaphy. ergo non est scientia. Dicendum, ut dixi prohemialibus id Logicam in communi esse incorruptibilia, dices animal, ut sic dicitur ens corruptibile dicendum in statu abstractionis, non est corruptibile, quia hæc, sicut & generatio in singularibus exercetur, sed tantum dicitur corruptibile, quia ea quibus illa ratio prædicta conuenit corruptibilia sunt, constat autem ut dicebam in sumulis quod sensus propositionum, constantiū terminis communibus, dum absoluuntur à tempore, est quasi cōditio nalis, idest animal, si existat, existet corruptibile.

Ex quo inferitur hunc habitum Physicæ dicendum esse distinctum à potentiis sensitiuis, ab intellectu & aliis habitib⁹ nam licet multa quæ Physica docet, ut existunt in singularibus aliter se posse habere percipiatur sensibus verbis causa hic, aut ille motus, siue actio, non tamen in vniuersali, ut inquam habent vniuersalem & immutabilem rationem, nec horum propria principia & causæ, per quæ cognoscuntur proprietates & effectus certa & euidenti scientia, quod enim sensibus apparet intellectus iudicio est corrigendum, ut patet in virga sumersa in aqua, nec enim intellectus solus sufficit ipse namque solus principis primis vniuersalissimis assensur, (ut dixi post.)

non tamen communibus ex illis illis, nec tandem sufficienter alij habitus: nam ut infra obiectum naturalis Philosophiæ ab aliis fecernitur.

Dico 2. Physica naturalis non est vna scientia simpliciter, sed tantum generice, præterquam quod est S. Thom. 1. post lect. 41. circa finem, ubi ait corpus mobile, non minus quam Mathematicum in diuersas species sciulium diuidi & Caiet. & 2. 2. q. 62. artic. 2. Capreoli. in epitome, q. 3. prologi conclu. 4. Sacin. 6. Methaph. quæst. 8. Flandriæ, ex Arist. 2. Physicorum, text. 71. ubi ponit 3. scientias circa mobile. 1. Methaph. 2. circa mobile incorruptibile, quæ explicatur lib. de cælo. 3. circa mobile corruptibile quæ in libris de generatione & corrup. & anima.

Probatur cōclusio ex dictis prohemialibus ad Logicā, sunt enim multa principia in Physica & coordinationes passionum inter se non dependentes, alie enim probantur octo libris Physicorum de ente naturali, ut sic alie de viuente, ut sic alie de animali, ut sic de homine, & de aliis solet tamen aggregatio multorum habituum habentium mutuum ordinē inter se appellari vna scientia.

Hanc conclusionem statuo contra Solum, hic conclusionem. 4. & alios iuniores quæ magis libris de anima examinabitur, dum de vniuersitate habituum agamus, si quæ autem sunt contra eam, infra.

Dico tertio Physica naturalis est speculatiua, ita communis ex Aristotele secunda & sexta Methaphysica, textu primo & secundo Physicorum tertio. Dicente hæc pertractatio sciendi causa est, quæ & colligitur ex Diuo Thoma potissimus finis est veritatis cognitio, sicque habitus & actus nostros considerat, licet sint operabiles, nec contra tamen obstat Aristot. capit. primo, de sensu & sensato dicens, ubi desinit Physicus incipit medicus: medicinus autē secundū D. Th. opus. 20. q. 5. est practica quia ista

F. P. de Oña, Cōment.

ut subest; Physicæ speculatiua est, & c. nini non applicat quid, sed heruarum naturas considerat. Adde quod non proprie subalteratur ut dicebam in posterioribus.

Dico quarto, omne corpus vel ens naturale est Physicæ naturalis obiectum, & non corpus mobile, sed naturale. Primum patet: nam obiecta scientiarum distribuenda sunt ut communissimæ rationes omnium entium ab vna considerentur, reliquæ vero minus communes in alia & alia iuxta illarum diuersitatem, vnde Metaphy. agit de ente, siue substantia ut sic, & de illis quæ illi vtralis est competunt alia vero partes Physicæ considerant alia entia, siue substantias magis vel minus inferiores de quibus vnaqueque considerare debet, tantū differentiam constitutiuam sui obiecti, & c. ut patet in sciētia de animali ut sic, & c. obiectum autem potest significari, incomplexi, ut genus, vel species aliqua entis: ut fidicæ hominem esse obiectum scientiæ de homine, vel complexi significando obiectum superius contrarium per differentiam inferioris, quod nihil aliud erit quam differentia obiecti incomplexi, ita bene Caieta. Opuscul. de obiecto scientiæ dicens, quod mobile, non ut dicit aptitudinem, sed ut dicit fundamentum mobilitatis est obiectum.

Secundo patet eadem pars: nam ex Arist. Physica versatur circa corpora & magnitudines, & c. Adde quod ex post. illud est obiectum: cuius passionibus demonstrantur in tali scientia, constat autem quod motus locus tempus, & c. passionibus sunt corporis entis naturalis est enim natura principium motus & quietis ut infra.

Secunda pars patet: nam ineptè quis diceret hominem rationalem esse obiectum alicuius scientiæ: ergo nec corpus mobile, & c. patet consequentia, quia corpus constituitur inesse corporis per ly naturale, siue mobile, siue senti-

super vniuers. Physic. Arist.

bile, siue corporeum quæ omnes voces eandem importane differentiam, loquorque de ratione quæ non sub qua hoc dico contra Albertum, tractatu primo in Physicam. capitulo tertio, & Egidium.

Ex quo infero primo conciliatio multarum sententiarum circa hoc, Sanctus Thomas, & suorum discipulorum ponentis obiectum ens mobile. Auerrois ponentis substantiam sensibilem, & aliorum ponentium substantiam naturalem, & c. Non enim differunt secundum rem, ens naturale, ens mobile, vel substantia naturalis, dummodo mobile sumatur pro denominato à motu large sumpto, ut comprehendit mutabilitatem instantaneam, id est ens transmutabile, transmutabile inquam fundamentaliter pro radice aptitudinis ad motum subiectiue, non terminatiue, contra Caietanum, quia sic clauderet etiā accidentia ad quæ motus terminatur, scilicet quantitatem, qualitatem, & ubi de quo lib. 5. Similiter ens debet sumi complete, prout inquam dicit ens completum, vel substantiam completam sic quæ materia & forma, nec sunt entia, nec substantia, sed solum incomplete: ut dicimus homines componi ex corpore & anima, & Aristot. 2. de anima dicit animam esse actum corporis, & c. ut bene Caietan. Soto: & Valles contra Ferr. & Aquarium quendam existimantes Philosophiæ obiectum debere prædicari de materia & forma, sed nihil minus, materia & forma respectu huius obiecti, debent esse partes integrales; componentes totum hoc, ens naturale, non autem partes subiectiue: ut bene Sanctus Thomas, si ergo ens mobile idem valet quod naturale, sed aptius significatur per ly naturale, quia hoc formaliter importat naturam, quæ definitur ab Aristotele, quod sit principium, non solum motus, sed etiam quietis ergo quod significatur hoc principio, ut constitutum debet significari.

ut

vt capax vtriusque mobile autem vt sic
sane solum significat principium alte-
rius. Adde quod obiectum sciētię vt pri-
mo post. dicitur causa est suarum passio-
num illo ergo modo commodius de-
claratur quo vniuersa eius causalitas,
circa omnes eius passiones explicatur
constat autem quod sub nomine mobi-
lis solum explicatur causalitas circa
motum, sub nomine autem naturalis
etiam circa quietem quę sicut, & mo-
tus fluit ab isto subiecto, ergo clarius,
& melius explicatur penes naturale.
Nec valet aliquorum solutio cum Al-
berto hic capitul. tertio quod quia mo-
tus conuenit omni enti naturali non ve-
ro quies quia non conuenit cęlo, ideo
debet poni mobile vt vniuersalius non
inquam valet quia solum probat po-
tius debere poni mobile quam quiesci-
bile vt pote eo vniuersalius non tamen
probat quod non debeat poni natura-
le quod claudit vtrunque. Nec valet se-
cundo cum eodem dicere, quod quia
motus est passio positiua quies veropri-
uatiua sufficit primam explicare cum
ad habitum priuatio reducat, quia
pari ratione in definitione naturę suffi-
ceret dicere quod est principium mo-
tus cuius oppositum facit Arist. secundo
lib. huius dicens natura principium est
motus & quietis.

Infero secundo Philosophię obie-
ctum debere esse ens substantiale non
accidentale patet nam corpus vel est
de predicamento quantitatis (vt dice-
bam in logica capitul. de quantitate)
quod considerat Mathematicus sine al-
liqua prorsus mutatione, vel est substan-
tiale quod est Physici, quod Aristotiles
docuit plane secundo Physico. & primo
de cęlo in prohæmio Sanct. Thom. pri-
mo post. capitulo. vnde Physicus de his
quę non sunt quid substantiale non a-
git vt de obiecto sed vt ex quorum co-
gnitione pender obiecti cognitio qua
ratione explicat motum localem vt est
passio aliquarum substantiarum, alte-

rationem, vt disponit ad substantiam au-
gmentationem vt reducit illam ad pri-
stinum statum &c. vnde vt supra dice-
bam mobile sumptū pro principio pro-
ximo motus non potest assignari subie-
ctum Physicę vt dicebat Paulus bene-
us in summa Philosophię libro primo
mo capit. secundo quia vbi agitur de
substantia vt de obiecto non potest ca-
dere sub illo vt sic aliqua proprietates il-
lius in Philosophia autē agitur de ma-
teria & forma quę sunt de substantia
entis naturalis & libro de cęlo de sub-
stantijs cęlorum, similiter in alijs, nec
est alia sciētia ad quam pertineat age-
re de substantia & de essentia entis na-
turalis.

Tertio colligo obiectum Philosophię
esse substantiam completam nam par-
tes & accidentia & causę entium physi-
corum non cadunt sub Physica confide-
ratione vt quę cum non sint quę ha-
bent naturam, nec motu seu mutatio-
ne perficerentur primo & per se sed sunt
ex quorum perfectione pender perfec-
tio substantię completa.

Vltimo infero contra Ant. Andri-
stā. de tribus principijs, quę sunt. & alias
physicum non agere de rebus in mate-
rialibus tanquam de obiecto, quod etiā
docet Aristoteles sexto Methaphysico.
text. vigesimo quinto vbi id notat Sco-
rus & 12. Methaphysicor. textu. 48. &
secundo Physicorum secundo & septi-
mo cum enim sit corpus de predica-
mento substantię vt dictum est non abstra-
hit a materia. Similiter non agit Physi-
cus de angelorum essentia nec conse-
quenter de eorum proprietatibus (vt de
eorum motu. Passiones enim vt dice-
bam in posterioribus) demonstrantur
per essentiam subiecti, de intelligen-
tijs autem quatenus sunt cęlorum mo-
trices imo de primo motore, 8. Phy-
sicorum agit Physicus non tamen vt
de entibus naturalibus, sed vt de causis
extrinsecis motum naturalium vt di-
cam Deo dante octauo Physicorum a-

gendum ergo hic solum est de motu & mutatione Physica & naturali, & quidem actio spiritualis secundum Diuum Thomā prima parte, q. 18. articulo primo, ad primum, & quaestione nona, articulo primo, ad primum, & ibidem late sapientissimus M. Camel, non dicitur proprie motus, seu mutatio, sed metaphorice, sicque Plato dicebat, primam causam se ipsam mouere, dum se ipsam intelligit, & Arg. quartus super Genesis ait spiritus creator mouet se, nec per motum, nec per spiritum, nec contra dicta obstat quod cælum empyreum non est mobile, non ergo omne corpus est obiectum, cum non sit mobile: nam licet non moueatur localiter illuminatur tamen, adde quod etiam localiter est mobile: nam si extraheretur à proprio loco, habet principium quo restituitur in illum.

Dico quinto, & vltimo corpus, seu ens naturale precisum ab inferioribus est obiectum 8. libr. de Physica auscultatione, seu de physico auditu. hæc enim scientia plures habet partes. Præmo enim, id est his octo libris agit de his quæ sunt communia omni enti naturali, deinde de ipsis in particulari de cælis, de elementis, mixtis Methereologicis, & mineralibus animalibus & plantis, quarum diuisionem consulo, prætermitto. Conclusio S. Tho. ex Arist. 4. Metaphy. & 4. Physic. & patet etiam ex discursum illorum librorum. Cur autem sic appellatur hoc (licet 2. post capit. 12. & 13. cæli textu 33 vocauerit eos: de motu) omnia Doctores docent. Soto & Villap. & recentiores, qui desumplerunt ex Cicero, quinto de Finibus, Gallen: de facultatibus naturalium substantiarum Ammonii. in præfatione prædicamentorum, Gellius, decimo noctium, capitulo decimoquarto Eustra. primo Ethic. capitulo decimo tertio, & libro sexto, capitulo decimo quarto, dicant tamen operum Arist. quædam stillo facili & vulgari esse conscripta, quia ad res æternas dirigebantur, unde exoterica sunt dicta, alia stillo graui & difficiliore quæ indigent Magi

stri doctrina vnde, auscultatoria dicebantur quales sunt hi octo libri, quorum diuisio multipliciter fit, tam a thomistis, quam a Villalp. & aliis dicendum tamen quod in duobus prioribus agitur de principiis & causis in tertio incipit agere de motu & infinito, in quarto, de loco tempore & vacuo necessario cognoscenda ad rationem motus, in quinto de speciebus motus, in sexto, de quantitate motus, in septimo & octauo, de causa efficiendi motus, atque ideo probat esse quintum motorem.

Ex quo infero. 1. falso aliquos (qui profecerunt Phylop. Themisti. Simplic. & Vico me.) ponere obiectum physicæ, principia rei naturalis: ex dictis enim de istis & aliis solum agitur, vt de pertinentibus ad obiectum, verum tamen est titulum illorum sic reperiri de principiis & motu. Sed facile respondetur titulum non semper continere obiectum (vt dicebatur in Logica) sed aliquid potius in tali obiecto repertum, & ita iam appellantur libri de Natura, id est de motu, vt libri etiam de Anima, cum tamen obiectum illorum non sit anima, sed animatum.

Secundo infero contra Antonium Mirand. libro decimo quinto de singulari certamine, octauo libro Physicorum propriissime spectare ad physicum non ad Metaphy. de quo bene Fonseca. 2. Metaphy. caput. 3. q. 5. sectione secunda & tertia Metaphy. enim inferbantur id est post naturalia, & Aristot. prohæmio Physica ait agendum de principis naturalis scientiæ, & libro primo, capitulo secundo. text. octauo, *duodecimo*, & trigesimo tertio, & libro secundo, capitulo secundo, text. *vigesimo sexto* idem.

Sed dices præfatiuncula libr. de cælo est communis toti Physicæ, ergo ab illis incipit Phys. 2. in octauo libro agitur de causis quæ est tractatio Metaphy. dicendum quod ista præfatiuncula est summa eorum quæ in Physica traduntur, in Physicis autem non agitur de causis in com

communi, vt in Metaphysica, sed de causis Physicis, vt etiam de motu Physico duratione Physica, &c. Nos tamen libro secūdo, de causis in communi dicemus: paucis namque adlitis totum quod in Metaphysica dicitur de illis habebimus, in quibus & in omnibus modus procedendi erit, vt in Logica: ita tamen vt literam Arist. quantum ad materiale omittam, ne studiosus à facili & clara intelligētia præpediatur & nauicam causet lectori, quæ vero ibidem formaliter continentur in toto vno libro simul copulabo, singulis capitulis singulas anno-

tationes literales adiungendo, & similiter quæstiones omnes eiusdem libri in capite primæ rationem ordinis assignando offeram facit Deus labor iste ad cōplēmentum vsque perueniat, cedatque in aliqualem omnipotentis Dei, sanctæque Ecclesiæ Romanæ (cuius correctioni omnia libenter subijcio) honorem, necnon sanctissimæ Mariæ de Mercede redemptionis captiuorum: cuius habitum, licet indignus insignitus incedo, sitque in proximorum vtilitatē & commodum: quorum præcipuè causa iste longum & difficile inceptum est.

LIBER PRIMVS DE Physica auscultatione.

INTENTVM ARIST. IN HOC LIBRO EST
contra antiquos, principia rei naturalis determinare, continet nouē capita in textu. 83. partita.

(:)

Summa capituli primi: quæ methodus sit tenenda in dispositione rerum naturalium.

QUOD est velut prohæmium totius Philosophiæ vt optimè Simpli. 1. inquit quod oportet ante omnia determinare principia scientiæ naturalis probat, quia in omni methodo & sciētia vbi sunt principia causæ & elementa intelligere & scire, prouenit ex perceptione principiorū causarum, &c. tunc enim arbitramur scire ex primo post text. quinto, cum principia prima causas vsq; ad elementa quæ cognoscimus naturalis autem entis sunt principia causæ & elementa, istam mi-

norem non probat, sed Theophrastus supplet sic, quia omnia composita habent principia, res verò naturales cum sint corpora composita sunt, ergo ex eorum perfectione scire contingit.

Dicit secundo a text. 2. ab vniuersalioribus procedendum est in cognitione horum principiorum probat, quia in natura est nobis a notioribus ad minus nota vniuersaliora autem cum sint quædam tota confusa, quæ primo obiciuntur nostræ cognitioni nobis notiora sunt (hoc dicit in textu tertio) ergo ab illis est procedendum: nam non sunt eadem nobis & natura notiora, sed notiora nobis esse minus nata natura & è contra, quod autem confusiora sint nobis notiora probat, in textu

Quarto, tribus exemplis. Primum totū integrale, vt est domus, est notius nobis suis partibus, quia primo offertur eius cognitio in confuso quam singulæ eius partes. Secundum totū definibile prius enim cognoscimus hominem in confuso quam illum esse animal rationale. Tertium, quia pueri prius omnes homines appellāt Patres, deinde distinguūt inter quendam hominem & proprium Patrem: ergo secundum sensum prius cognoscuntur confusa, & idem colligit de intellectu.

ANNO- TATIONES circa literam hu- ius capitis.

Simpli. Auerro. & S. Thom. & Soto hic distinguunt inter intelligere & scire, quod intelligere, vel refertur ad cognitionem in communi, ita, quod per scire: vt per quendam appositionem limitetur ad cognitionem sciētificam, vel refertur ad cognitionem definitionis, & scire ad cognitionem demonstrationis, cum in vtraque cognitione suo modo reperiantur causæ in definitione genus & differentia: in demonstratione vero præmissæ, vel tandē refertur intelligere ad cognitionem primorū principiorū, quorū habitus est intellectus: vt diximus libr. 1. post, sicut conclusionis est scientia, quia cognitio principiorum pendet ex terminorum apprehensione quasi ex principiis.

Secundo, aduerte quod quauis methodus soleat sumi pro quocunque habitu speculatio, aut actiuo: hic tamen sumitur, vt vult Auerro. pro arte & ratione qua res disponuntur in scientia quæ quauis iuuat ad sciendū. non tamē est modus sciēdi: vt dixi in summis, & in hac arte & ratione docet 1. Arist. quod est incipiendū à causis principis

& elementis quando scientia est de re ea habenti.

Tertio considera ex Arist. 3. Metaph. text. 1, quod hæc tria principia causa & elementum habent se, sicut superiorius & inferius: principium namquē solam dicit ordinem alicuius ab aliquo scilicet id, vnde procedit, aut res, aut motus, causa vero super hoc addit in fluxum in effectum: vnde punctum principium est linea: non tamē causa. Præter elementum addit rationem partis intrinsicæ rei compositionem intrinsecam, & ita efficiens causa est, sed non elementum. Vnde bene valet est elementum ergo causa est causa, ergo principium non ē contra, Arist. autem hic vult Philoponns, Distinctiue loquitur in maiori: nam quædam scientiæ tantum considerant causam formalem: vt Mathematicæ quædam simul finalem, quædam vero omnes causas, vnde sensus maioris est cum scire sit per causas rem cognoscere necesse est, quod in omni scientia procedatur, à causis à quibus res scita pender, siue illæ sint extrinsecæ, siue intrinsicæ, vnde cum in eodem Syllogismo vitium sit equiuocationem admittere eiusdem nominis pro eodem semper sumuntur prima principia, & principia, & sic de aliis: addendo tamen quod sint suprema in suo genere, & ita sensus illius, tunc existimamus, &c. quando causas cognoscimus, non tantū intrinsicas, sed extrinsecas, nō tantum suprema, sed immediatas.

Quarto, nota quod Arist. in hac doctrina duos ordines seruat, autem alteraturæ doctrinæ alterum, nature, alterum autem procedit à causis & principis effectus, & ita 1. libr. agit de principis intrinsicis rei naturalis, 2. de extrinsecis, vt potē, de fine & efficiēti, in 3. libr. de ipsa re naturali. Rursum in tractatu de ipsorum principiorum seruat alterum doctrinæ incipiendo a notioribus obis, id est, ab vniuersalioribus. Primo enim inquit de principis in communi

muni deinde in particulari, imo si tota doctrina horum. 8. librorum, ad reliquas Phyloso. partes comparatur seruat ordo doctrinæ, quia in istis agit de mobili, & motu in communi in reliquis vero de speciebus motus in particulari.

Quinto nota quod illis verbis sunt nobis manifesta confusa postremo ex his sunt nota elementa, & principia his, qui diuidunt ipsa, &c. bene Auerro. per confusa intelligit tota sensibilia per elementa vero, & principia eorum partes, vel aliter per confusa vniuersalia per elementa vero principia species sub illis contentas intelligit, vt patet ex text. sequenti, quo colligitur ex vniuersalibus ergo ad singularia est procedendum, & ita sensus est quod vniuersalia sunt vobis notiora ex quorum cognitione, diuidendo ea per differentias in inferiora, ipsa inferiora innotescunt ita S. Tho. Philop. Alexander Themist.

Vltimo nota quod quamuis totum integrale actu habeat partes vniuersales vere in potentia solum, assimilantur tamen in hoc, quod vtrumque indistincte, & in confuso habet, ita quod per diuisionem vtriusque singulæ partes innotescunt similiter secundo exemplo Arist. docet totum definibile esse notius nobis suis partibus intelligi, vt sunt actu partes, sic enim sunt minus vniuersales illo, cum vero alibi docet partes definitionis esse notiores nobis intelligi, vt sunt tota vniuersalia in confuso includentia suas species. Tandem tertio exemplo quando pueri primo vocant omnes homines patres dicuntur phantasia cognitione non intellectus quidquid dicat Auerro. non dum enim sunt rationis compotes, unde non cognoscunt verum vniuersale abstractum à singularibus, sed tantum indiuiduum vagum nature vniuersalis.

Cap. II. Summa textus, explicantur varia questiones de principiis.

Supponit Arist. infra probandum, quod sine principia rei naturalis, & vt refertur de illis varias sententias à diuisione incipit sic. Principium vel est vnum vel plura si vnum vel mobile vt possuere naturaliter loquentes vel immobile vt Parmenides & Melisus quos dicit non naturaliter locutus, quia abstrulerunt motum rebus naturalibus debitum: si plura aut finita aut infinita, finita vel duo vel tria &c. infinita aut differentia tantum figura id est forma accidentali vt Democrit. possuit vel differentia accidentali contraria tamen, vt possuit Anaxag. apud quos inquit idem est querere de ente, & de principio an sit vnum vel plura, quod vt Auerro. & S. Tho. explicant dixit propter Parm. & Melis. contra quos subdit philosophus, quod phylos. naturalis non debet arguere, quia ista negant principia entis naturalis, qui enim negat principium in communi negat etiam, & physicum à superiori ad inferius de ratione enim principij est quod distinguatur à principiato, vel vno vel pluribus ad rationem, ergo principij duo ad minus requiruntur entia, isti vero solum ponunt vnum ens: ergo tollunt rationem principij de cuius ratione est quod ex illo aliquid fiat omne autem fieri dicit motum ponendo autem vnum ens immobile, & aufert motum & rationem principij, & ita dato vno impossibilibus plura sequuntur.

In secunda parte, vt soluat rationes horum aduertit ex primo post. nono, quod questiones extraneæ in scientia duplices sunt quædam factæ intra materiam illius scientiæ, sed falso, vt si petatur a geometra quomodo diameter sit mensurabilis constat, hæc sunt extra materiam, vt si petatur ab eodem an equus sit animal perfectum, & istæ non sunt discutiendæ

tex. 6
neces
se est
autē.

in tali scientia primæ vero aliquo modo quatuor non supponant principia illius, quia statim sunt intra materiam scientiæ, & ideo contra Parm. & Melis. disputat, quia quamuis non naturaliter fuerint locuti bene tamen de re naturalit. Tam ergo sic arguit supponens quod ens potest summi, vel pro omnibus prædicamentis, vel pro quibus seorsum, si omnia sunt vnum ens, vel quod sit simul substantiam & accidens, vel sola substantia sine accidenti, vel contra solum accidens sine substantia, si primum ergo iam non sunt omnia vnum ens scilicet genere substantia enim & accidens, siue cōiuncta, siue separata sunt multa entia, scilicet genere, nec secundum, quia sola substantia non esset finita, aut infinita eius oppositum isti docent, quia ratione quantitatis res dicitur finita, vel infinita ex parte materie: de hoc infinito est sermo. Tertiū etiam repugnat, quia nullum accidens potest separari à substantia: ita quod extra illam existat intelligi naturaliter, sic enim loquitur Arist.

Secundo, arguit ratione sumpta ex essentia vnius quod supponit triplex, scilicet continuū, vt lignum, indiuisibile, vt punctum, & tertia ratione & definitione, tunc sic omnium sunt vnum necessario aliquo horum trium, non primum, quia est vnum actu & plura in potentia: ergo si ponunt vnum cōtinuum ponunt multa, nec secundum, quia indiuisibile non est, quantum ergo nequit esse finitum, vel infinitum, quia ista sunt passiones quantitatis non eius termini, nec tertium, quia iam duo contraria essent vnum ratione, scilicet bonum & malū: vt dicebat Eracli. & quia malum est, non bonum sequitur etiam duo cōtradictoria esse vnum ratione, & ita idē esset querere, an omnia essent ens, & an omnia essent non ens. Tertio, duo disparata erunt vnum ratione: vt homo & equus. Quarto, duo primo diuersa erunt vnum ratione: vt quātum & quale. Vnde de subit quod cum isti dicerent omnia

esse vnum ens, timebant de eodem dicere est albus est musicus, &c. ne ex repetitione verbi est, videretur poni pluras entium, alij per verbum adiectiuū dicendo: homo dealbatur cale fit: eius sententiæ Alex. credit fuisse Platonem sed Simpli. & Philippo. liberant ab ista nota; quorum turbationem irridet Aristot. ac si vnum inquit non esset multiplex, quæ enim sunt plura definitione possunt esse vnum subiecto, vt album & dulce & partes continui, sed nō eodem modo, quo sunt vnum, sunt multa: cōcludit ergo impossibile esse quod omnia sint vnum ens.

ANNOTATIONES circa literam.

TEXT. 13. vt probet consequentiā contra Parm. &c. Supponit ens dici multipliciter in quo non petit principium assumendo quod alij negant, sed tamen supponit significationē entis quam omnes consentiunt quod scilicet ens, aliquando se extendat ad substantiam qualitatem, &c. aliquando vero limitatur ad substantiam, vel quantitatem, significatio autem nominis necessario supponenda est, ne deat equiuocatio peteret autem principium, si ens hoc, vel illo modo supponeret esse realiter multa.

Secundo, nota quod quamuis arguendo contra istos videatur peccari in forma procedendo a confusa ad determinata, sic omnia sunt vnum ens quod est substantia, ergo vel homo, vel equus non tamen id facit, quia ex concessis ab illis arguit, illi vero non dicebant omnia esse vnum ens, quod est principium genericū vel specificū, sed determinatē & in singulari, non enim ita insipienter genera, aut species vniuersales ponebant principia entis Physici & realis, & ita arguit a determinato ad eius partes, sicut si quis diceret omnis homo est aliquid ratiū, bene contra eū

seret

fieret de census sic, ergo vel hoc risibile
ita Arist. omnia sunt vnum ens decretimi
natum, ergo vel hoc, vel illud.

Tertio, nota quod in alio sensu Por-
phy. vocat accidens separabile, quando
scilicet realiter separatur à substantia
per sui corruptionem, manente substan-
tia incorrupta, Arist. autem hic vocat
separabile illud, quod non tantum sepa-
ratur à substantia, sed manet incorru-
ptum extra illam, imò, hoc est propriè
separari. (nam primum potius est non
manere, aut corrumpi) & hoc modo nul-
lum accidens, siue proprium, siue comu-
ne, potest realiter existere extra substan-
tiam modo naturali.

Quartò, nota quod differentia inter
substantiam & accidens quantum ad sepa-
rabilitatem stat in hoc, quod eadem nu-
mero singularis substantia potest sepa-
ri ab aliquibus accidentibus, ita vt natu-
raliter possit manere sine aliquibus, qui-
bus fuit realiter semel coniuncta quali-
ter manet idem homo sine colore quem
antea habuit. At nullum accidens singu-
lare potest manere naturaliter, siue sub-
stantia: cui fuit coniunctum. Secunda dif-
ferentia, quod infra latitudinem substan-
tiæ potest dari aliqua quæ sit naturaliter
absq; omni accidente, scilicet diuina,
at in accidentibus è contra cõtingit, vnde
absolutè substantia potest vocari separa-
bilis, accidens vero omne inseparabile.

Quinto, nota quod quænis text. 16.
solum Arist. numerauit tres vires sũt
tamen aliæ scilicet analogica & generi-
ca illas tamen solum adduxit, de quibus
erat vero simile quod Parm. & Meliss.
querentur, quia certum erat eos non lo-
qui de vnitare analogica, quia sic & verũ
dicerent, & ab Arist. non dissentiant, nec
de generica cum sit vnitatis rationis.

CAP. III. S V M M A T E X.

in quo solvuntur rationes Parmæ,

et Melissæ.

Incentum philosophi in hoc capitulo
primo solvere rationes Parmenidis &

Melissæ & primo soluit huius argumentũ
inquit ergo ratio Melissæ magis est orero
sa, quã Parm. quia plus laboris, & minus
difficultatis habet, quæ talis est, omne
quod est factum habet principium, ergo
quod nõ est factum non habet principium,
ergo nec finem, & cõsequenter est infinitũ,
tale autè est ens, cũ nec fiat ex nihilo, ne-
que ex aliquo ente præsupposito, quia
quod præsupponitur non fit, ergo est infi-
nitũ, etiã vnum, quia tale omnia cõtinet
cõsequitur immobile, quia replet omnẽ
locũ, mobile, aut nõ debet omnia reple-
re. Sed priorè deserere, vt posteriorè re-
pleat. Hanc ergo rationem soluit dicens
quod peccat & in materia, quia assumit
præpositiones falsas, nã principium duplex
est, aliud durationis, & est primum instans
in quo res incipit esse, ut illi immedia-
tum tempus, de hoc autem non loqueba-
tur Melissæ. sed solum infinitum secundũ
magnitudinem ponebat, imò hoc nõ col-
ligeret, nã anima rationalis facta est,
& habet principium durationis, & non
finem, & similiter Angeli, aliud vero est
principium magnitudinis, scilicet prima
pars illius quod sit, vt cor in animali, &
de hoc Melissæ existimat omne factum ha-
bere principium, hoc modo, sed falsum
ostendit Arist. in illuminatione, in qua nõ
datur aliqua prima pars aeris illumina-
ta, sed omnes simul, similiter, in conge-
latione aquæ, nulla pars aquæ prima cõge-
latur. Sed simul omnes, ob quod istæ mu-
tationes, licet fiant successiue vocantur
momentaneæ, quia tota magnitudo simul
mutatur, ita quod successio tantum se-
tenet ex parte termini acquisiti. Et nul-
lo modo ex parte subiecti: cum omnes
eius partes recipiant tale terminũ, simul
in eodem gradu. Secundo inquit Philos.
argumentum peccat in forma, quia cõse-
queria est mala ab opposito antecedens,
ad oppositũ cõsequens. verbi.g. quod est
homo animal, ergo quod nõ est homo nõ
est animal, ita arguit Melissæ. quod est fa-
ctum habet principium, ergo quod non
est factum non habet.

text.
22. &
exqui
bº o.
stẽdũt
solue
re.

secunda

Secunda ratio Meliſ. quæ ex infinitate inferit omnimodam vnitatem, etiam ſecundum rationem. Sic repræhenditur ab Ariſtotele: nam quamuis ex eo quod principium materiale ſit infinitum ſequatur quod omnia ſint facta ex illo, & ita quod omnia ſint vnum ſubiecto, non tamen ſequitur, quod omnia ſint vnum etiã ratione. Tum, quia vnitatis rationis non ſumitur a ſubiecto, tũ etiam quia ſic contraria, & contradictoria eſſent vnum ſecundum rationem, quod eſt impoſſibile.

Tertio, diſcuſam quæ ex infinitate inferit immobilitatem repræhendit. 1. quia ſicut aqua finita in eodem quem replet loco poteſt moueri localiter, vt patet in aqua vaſis, & maris, in ſuo albo, per partium commutationem, quia vna cedit alteri, ita poſſet moueri aqua, etiam ſi eſſet infinita, 2. quia licet non poſſit moueri localiter, ſaltem per alterationem poſſet moueri, quia ad hanc non requiritur locorum diuerſitas ergo male ex infinitate materiali, & quantitatiua omnimodam immobilitatem.

In ſecunda parte ſoluit rationem Parmeni. ſcilicet, quod eſt præter ens eſt non ens, ſed non eſt nihil ergo quod eſt præter ens eſt nihil, ſed ens eſt vnum ergo quod eſt præter vnum eſt nihil, ſunt ergo omnia vnum. Reſpondet quod peccat in materia ſumendo illam mino. falſam, ſcilicet ens eſt vnum, quia ens in communi, vt ſumitur in hoc diſcuſu, tantum eſt vnũ nomine nõ re, cum ſe extendat ad primo diuerſa, vt ſubſtantiã & accidens, quæ in nullo vniuoco conueniunt. &c. In fine capit. ruruſus dicit. 2. peccari in materia, quia illa minor. Sed nõ ens, eſt nihil falſa eſt, vt ab illo ſumitur nõ ens, pro quo auertit Ariſt. quod non ens ſi ſumatur pro negatione omnis entis, eſt nihil. Si tamẽ ſumatur pro negatione entis perfecti, quod eſt ſubſtantiã non eſt nihil, quia accidens, eſt hoc modo non ens, & tamen eſt aliquid, &

quia Parmen. per ens, tantum intelligebat ſubſtantiã, & per non ens, non ſubſtantiã, falſo dixit. Non ens eſt nihil, & e contra. Plato verò dixit aliquid poſſe eſſe ens, & non ens. Vt accidens, quod eſt ens imperfectum, & non ens perfectum, quia nõ ſubſtantiã. Similiter peccat in forma, cum non valit in omnibus terminis ſimiliter diſpoſitis, vt debet valere bona conſequentia: nõ demus (inquit Ariſt.) quod omnia quæ ſunt in mũdo ſint alba non ſequitur quod eſt præter album eſt nihil, ergo omnia ſunt vnum, quia ipſum album includit diuerſa ratione ſecundum ſubiectum & albedinem. Item optima ſimilitudo, quia ſicut album dicit diuerſa ſecundum rationem, ſcilicet albedinem, & ſubiectũ, quamuis ſint coniuncta ita ens in communi dicit ſubſtantiã, & accidens, quæ ſunt diuerſa ratione, quia vt bene Ariſt. notat, non eſt idem aliqua eſſe coniuncta, & eſſe idem, aut eſſe diuerſa, & eſſe ſeparata quia poſſunt aliqua eſſe diuerſa, licet ſint coniuncta, vt albedo, & dulcedo in lacte, in quo iſti Philoſophi dicipiebantur.

Modo Ariſt. reuertit ad impugnandũ Parmen. dicens quod cum in aliquo conueniat cum Meliſ. quia ponit vnum principium, & immobile in hoc eandem cum illo habet impugnationem, ſed quia in aliquo differt, quia iſtud principium ponit eſſe finitum, ideo in hoc peculiariter, indiget impugnatione: & ideo vtriusque communis impugnatione, nam poſtquã ex his docuerat, nõ eſſe omnia vnũ ens: vt ſe extendit ad ſubſtantiã, & accidens, quia hic ſũt, neceſſario plura. Ratione probat modo quod non ſint omnia vnũ ens quod eſt accidens; quia de ratione accidentis eſt quod ſit in alio: ergo ſi extra accidens, nihil eſt, ergo erit incluſo; vt ſubiecto, & ſic accidens erit nihil, aut ſi ſubiectum eſt aliquid: ergo iam ſunt duo entia ſubiectum ſcilicet & accidens.

Tertium membrum, quod nõ ſit ſola ſubſtantiã

substantia, quia hic apta est denominari ab accidenti ergo si hoc est non ens, & nihil sequitur quod sit substantia ens & non ens quando dicitur substantia est alba, quia album accidens est, & sic non esset maior ratio cur diceretur ens quam non ens, nec valer (inquit Arist.) dicitur quod accidens est nomen tale, scilicet substantia, sicut homo est non ens tale, scilicet equus, quia compositum fit quod omne ens sit substantia, idem est non ens substantia, & non ens absolute, aut si non sunt idem ergo iam sunt duo entia ens substantia, & ens accidens. Secundo, hoc idem membrum sic probat si omnia sunt unum ens quod est substantia, ergo aut est indivisibile, aut si divisibile est, ergo habet proprietates in quas dividatur, sed ratio partium diversa est a ratione totius ergo iam essent plura entia ratione, sed quia poterat aliquis dicere illas proprietates, non esse subiectum, & ita in calu posito, non esse ens & consequenter non se qui quod sunt plura entia, sed unum ens, scilicet totum & alterum commune quod inseparabile est a subiecto, & sic in eius definitione, non ponitur subiectum alterum proprium quod inseparabile est, & in eius definitione ponitur subiectum. Secundo supponit partes definientes aliquod definitum per illud definiri non posse, ut animal & rationale non definiuntur per hominem ex his format hanc rationem partes substantiae non definiuntur per illam, ergo non sunt accidentia propria illius, ergo erunt accidentia communia, consequens est falsum, quia ista sunt separabilia a subiecto, ut partes a suo toto sunt, inseparabiles, aut si separabiles. Sunt & possunt alteri inherere ergo & earum tota substantia integra poterit aliis inherere, quod est absurdum, consequentia probatur, quia de quibus partes definitionis dicuntur, dicitur, & totum definitum inferre ergo Aristot. quod cum necessario sequatur si ens habet partes quod sit plura indivisibile deberet poni, ut esset unum, & hoc aut aliqui non existimant inconueniens, ut

Zeno, & Xenocrates dicentes, magnitudinem esse indivisibilem, quod hic Aristot. non rejicit, usque ad 6. Physic. sicut alij inter quos Plato, non putantur in hoc conveniens quod ens esset non ens concludit Aristot. caput. quod licet per ens absolute omnes intelligant, quod vere est substantia, ex hoc tamen non sequitur, quod omnia sunt unum, quia praeter illa sunt plura alia entis entia, scilicet accidentia.

ANNOTATIONES circa litteram.

Notatur, quod licet in terminis convertibilibus, argumentum valeat, non tamen ab opposito consequens, ad oppositum antecedentis, sed etiam e contra, ut est homo: ergo risibile non est homo, neque risibile, & e contra; quia hic sumitur causa adaequata, in qua sicut affirmatio est causa affirmationis, ita negatio negationis, tamen in terminis non convertibilibus non valet ab opposito antecedentis, ad oppositum consequentis, ut si dicatur est homo ergo est animal, non est homo, ergo non est animal, quia hic sumitur causa inadaequata, qualis est homo respectu animalis ut late primo libro Periar. diximus, & quia esse factum & habere principium durationis & magnitudinis non convertuntur siquidem aer illuminatus, & aqua congelata facta sunt, & non habent principium magnitudinis ideo male arguebat Meliss. quod est factum habet principium, ergo quod non est factum non habet principium: nam ut bene Iuellus quando argumentamur ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis argumentamur in prima figura minore existenti negativa, quae consequentia mala est, quando vero ab opposito consequentis ad oppositum antecedentis arguimus in secunda figura, maior existenti negativa, quae consequentia est legitima, & formalis, & ideo tenet in omnibus

F. P. de Oña, Cōment.

nibus terminis, & in omni materia, ut secundo & quarto libro Summularum dicebam, prima vero solum tenet inconuertibilibus terminis, ut dictum est.

Secundū, notat quod quando Aristot. text. vigesimo quarto, dixit toto quiescente, partes posse moueri debet intelligi in toto fluido, sicut est aqua, ne sibi contrarietur, scilicet Physicorum text. 83. dicit quod quiescenti toto partes non possunt moueri, & s. Metaphy. text. octau. quod continuū est, cuius motus est vnus quibus locis apte loquitur de toto solido in quo quia vnæ partes propter soliditatem non possunt cedere aliis, inde est quod non possint vnæ moueri, quin omnes moueantur, & coalescant totū.

Tertio considera, quod quāto Arist. dixit accidens inseparabile definiri per subiectum. Secus vero separabile sensus est quod inseparabile à substantia quod dicitur propria passio definitur per aliquod subiectū determinatum, ut potest per illud, ex cuius radice & essentia pululat illum; namque respicit peculiari quadam, & intrinseca habitudine, ut capite quarto, prædicabilem dicebam, accidens vero separabile ab essentia siue tale sit inseparabile ab indiuiduo, ut albedo à signo, siue ab eis separabile, ut calor ab aqua, quod dicitur accidens cōmune. seu quāto prædicabilis non definitur per aliquod subiectum determinatum, quia cum à nullo determinato dimanet tantum illud respicit, cōmuni quadam habitudine, scilicet per subiectū inhesionis, in quo omnia subiecta conueniunt. Et ita solum per subiectum in cōmuni describitur, qualiter autē accidens proprium, quod ab adæquata, scilicet radice oritur, a cōmuni distinguitur, qualiterque se habeat albedo, in Cigno & nigredo in coruo, an inquam dimanent à peculiari specifica completionē accidentium dixi in Logica capite de hoc, de quo circa hic text. trigesimo ubi Aristot. infert ex eo quod alicui conueniant omnes partes definitionis,

super vniuers. Physic. Arist.

quod debeat conueniri definitum dubitant an partes definitionis sint etiā partes rei? ad quod solutionibus omisiss. Respon. dicebat quod dupliciter definitio potest tradi de re naturali alia Physice per præpositiones in oblico dicentio homo est animal constans corpore & animal, & de hac certum est quod partes rei sunt partes definitionis & è contra, vnde nulla pars huius definitionis prædicatur de definito, in recto. Alia vero definitio tradi potest Metaphisica per genus & differentiam, ut homo est animal rationale in qua partes in recto de definito prædicantur, & in hac partes definitionis non sunt partes rei, sed quilibet dicit totam rem, diuersimode tamen, genus per modum materie in quantum scilicet gradus ille est principium operationum vniuersaliorum, & quæ amplius valent determinari in quo materie determinabilitati proportionatur differentia vero per modum forme, in quantum est principium operationum magis particularium, in qua assimilatur forme, vnde propositiones de quibus Arist. loquitur cum sint propositiones secundo modo, scilicet animi Vipes. Nam Vipes ponitur loco differentie rationalis, de quo iuniores hic.

Vltimo, considerandū quod hæc propositio tātum ens est vnū potest facere duplicem sensum. 1. est in quo hic sumitur à Philosophia, scilicet solū est vnū quod est ens, & non sunt plura, & ita est de extremo excluso. Dupliciter est omne ens est vnū, & omne vnum est ens, & hic sensus verus est, & tollit quod sint plura entia sicut tollit, qui ideo falsus est.

CAP. II. SUMMA

tex. referuntur alia Philosophorum sententia.

Arist. initio cap. disputat iam contra Physic. naturaliter loquentes. 1. concedentes motum & eorum opiniones referi

phi
sci di
cunt.

refert, quas ad duo capita reducit, in 1. ponit illos qui tantū vnū principium posuere, puta vnū ex tribus elementis dep-
ta, autē aqua, (quia hāc tantum posuit E-
fiodus qui inter poetas numeratur non
inter Philosophos) Vitalis, autē aerē,
vt Anaximēdes, aut ignē, vt Heraclit⁹,
aut vaporū mediū inter aerē & ignē, vt
posuere alij in 2. cap. ponit eos qui ponūt
plura principia, qui etiam partiti sunt,
quidam enim ponūt finita: vt Empedo.
qui posuit 4. elementa, alij posuere tria,
alij duo, vt cap. 2. huius latius dicitur, al-
ij vero infinita posuere, vel diuersa ac-
cidentaliter, vt Democritus, vel essentiali-
ter, vt Anaxag. & Anaximader, isti ta-
mē differebant ab Empedocle, qui infi-
nitates ponebat mundum genitū, & cor-
ruptum, generatū & corruptū, illi vero
tantū ponebant mundum semel
genitum omnes tamen ponebant gene-
rationē accidentalē media densitate
quam vocabat excessum, & media rari-
tate quam vocabant defectum.

In 2. parte cap. text. ponit Arist. duo
fundamenta Anaxago. 1. ex nihilo ni-
hil fit, ex quo colligebant nullas esse de
nouo generationes, sed tantum quasdam
alterationes accidentales, in quantum
illud principium quod præerat densaba-
tur, aut rarefiebat, alij vero vt Anax. di-
cebant generationem solum esse Atho-
ratorum congregationem vnus speciei
corruptionem vero esse separationem.
Alterum fundamentum istorum erat
quodlibet fit ex quolibet, vnde colligunt,
quodlibet esse in quolibet, quia vi-
debant res ad inuicem transmutari: vt
aqua in terram, & e contra, vnde sic ar-
guebant, quando ex terra fit aqua, aut
ibi præerat aqua, aut nō, si non ex non
aqua, fit aqua, & consequenter ex nihi-
lo quod est absurdum, si 1. habeo inten-
tum.

Hanc ergo sententiam. 1. impugnāt
infinitum, vt sic est incognoscibile, prin-
cipia autem rei naturalis secundū Ana-
xago. sunt infinita, ergo incognoscibi-

lia, & consequenter rerum naturalium
nequit esset sciētia, quia sciētia rei ex
cognitione principiorū pendet declaratur.
1. maior infinitum enim sub ratione
infiniti, non potest cognosci quidditati-
uē, & prout est in se, 1. limitatio ponitur
ad declarandum quod res infinita, lectū
dum vnā rationem potest esse finita
secundum aliam, in qua quidditative,
potest cognosci, vt a linea infinita dixi-
mus cap. de quantitate in Logica, ratio-
ne autem lineæ infinitæ, 1. longitudinis
infinitæ, solū tantum nominis ethymo-
logiam cognoscitur infinita, 1. carens
terminis.

Secundo arguit Arist. contra quoddam
dictum Anaxago. in quō dicebat omniū
rerum esse quasdam particulas minimas,
ita, vt diuidi non possint: nā cuiuscum-
que rei partes possunt esse sub minori,
& minore quantitate, ergo nō possunt
esse illæ particule minimæ, sub quibus
sint omnes rei integre: nam non quod-
cumque totum potest esse indifferēter,
sub quacumque quantitate animal enim
non potest esse sub quacumque quantita-
te, & consequēter, nec eius partes, vt ca-
ro & os, quia totum pendet ex partibus
sed certis sibi determinatā, petunt quā-
titate ipsæ partes sicut totum, quod
præcipue in ethereogeneis apparet. Ter-
tio arguit cōtra ipsum supponēs quoddā
dicta illius, 1. omnia sunt in omnib⁹ se-
cundū non sunt res de nouo, sed tantū
ex pluribus principiis congregantur. 3.
ex his propriis cōgregatis denominatur
res, 4. quodlibet fit ex quolibet, cum in
quolibet lateant omnia principia, solli-
cet omne finitū per ablationē finiti, tā-
dē corrumpitur, debet intelligi per abla-
tionē partium æqualium, 1. non se includē-
tiū: nam per ablationē partium proportio-
nalis m. 1. se includentium bene potest
ablatio procedere, sicut diuisio in infinitū
est, imo, hoc est de ratione cōtinui quod
dictū est. Arist. iam sic arguit, sūmamus
aliquam partem aquæ in qua dicis esse
particulā certā sicut & aliarū rerū & ab
illa

illa separaretur caro, & rursus separaretur, certum est, ut quando magis fiat separatio, minor pars extrahitur, & minor, ergo tandem deveniemus ad aliquam minimam carnem abstractam, qua minor extrahi non possit, nam talis separatio non potest in infinitum procedere, cum caro quæ ibi præterea esset finita, & finitum per ablationem finiti tandem consumitur quanto ergo magis ista minuitur quod amplius non possit minorari, tunc ergo ab illis inquiri an sit separabilis caro, vel non si non habet intentum quod non omnia sint in omnibus, quia si essent semper omnia possent ex omnibus separari, si autem potest extrahi caro cum illa non possit esse minor illa minima parte quæ fuerat extracta ab aqua debet esse æqualis, ergo per harum ablationem finietur caro, quæ erat in aqua iuxta doctrinam scilicet dicti quod ablatione finiti partium equalium tandem consumitur, aut si autem quam consumitur, sed semper extrahuntur partes æquales, sequitur quod sint infinitæ partes æquales quod est absurdum. Alio modo probatur hoc argumentum à M. Magistro Soto, & Valesio clarius sic data aqua ex qua portio uncia carnis sit segregata, fiet amplius adhuc separatio. tunc sic, vel deveniemus ad aliam ultimam separationem, ita quod amplius non possit extrahi caro: & ita destruitur primum dictum Anaxagoræ quod quolibet sit in quolibet, quia si esset posset separari ex quolibet, aut non datur aliqua ultima separatio, sed in infinitum procedent: tunc si ergo dabantur infinitæ partes æquales carnis in aqua finita latentes, quod est absurdum, & contra ipsum Anaxagoræ. Quia tamen poterat quis respondere pro illo, quod partes stractæ non sunt æquales, sed proportionales, semper una minor alia contradicit quod licet pars separata detur minor, & minor, non tamen excedit exiguatari omnem magnitudinem quod est dicere non est possibile

semper per minorem, & minorem sine termino extrahere, sed aliqua ita exigua debet extrahi quod sit minima omnium, tunc ultra, quando hac separata. Vltimius separantur aliæ partes ab eadem aqua; cum non possint minores esse illa minima extracta: erunt necessario, aut maiores, aut æquales, ergo si in infinitum procedit separatio poterunt separari infinitæ partes æquales illi minimæ extractæ, aut maiores, et quod est absurdum & contra ipsum Anaxagoræ.

Quartum argumentum sic format, detur minima caro quæ potest esse separata ab aqua, vel coniuncta cum omni præexistens per ablationem suarum partium minueretur sequitur quod si ab ista carne est amplius separabilis caro quod datur minimus minimo, si vero non est separabilis, destruitur primum dictum Anaxagoræ. quod autem minima caro debeat dari id probauerat Aristoteles. prima ratione probando quod res viuentes possulant certam quantitatem, taliter quod non possint esse in minori.

Has duas evidentes rationes tripliciter; scilicet & quadrupliciter quævis inspectio soluit Valles, sed postea eandem examinemus, & verum magis Aristotelem quam Vallesio sit intendendum.

Quinto, sic insurgit Aristoteles. si quodlibet est in quolibet ergo infinita in infinitis infinites erunt actu existentia & inter se distincta sic enim in aqua, v.g. erunt infinitæ particule, & infinitarum specierum, ut ligni, &c. Et rursus per idem principium si quodlibet est in quolibet, ergo in illa particula ligni erunt infinitæ particule infinitarum specierum ignis; 30. per idem principium in illa particula ignis erunt rursus infinitæ, hæc autem omnia absurda sunt. Cum hoc tamen Aristoteles laudet Anaxagoræ dictum quoddam, scilicet quod quodlibet non possit separari ex quolibet (quamuis illud infertur dixerit in alio sensu non vero) quia ad id verum habet in accidentibus cum non possit a substantia separari, & in partibus

partibus continuè quæ similiter omnino separari ab illo nequeunt, cum non possit omnino fieri diuisio. Hoc autem non contradicit ei, quod dixerat supra dari minimam carnem, illic namque loquebatur de toto naturali & substantia li quod certam quantitatem ad sui conseruationem perit, ut magis patebit. lib. 6. ubi nos de maximo & minimo dicemus si autem solum loquitur de sola natura quantitatis. Vnde reprehendit causam efficientem, scilicet mentem, positam ab Anaxa. de qua dixit quod primo, omnia separauit in athomos, quia attentauit facere impossibile scilicet omnia separari ad inuicem, cum multa sint inseparabilia, ut vidimus; demum reprehendit modum generationis Anaxag. per congregationem similitum, quia quamuis aliquando hoc accidat: ut cum ex lutis aggregatis sit, & lutum; aliquando tamen per aggregationem dissimilitum sit, ut lutum ex terra & aqua, domus ex lignis lateribus, &c.

AN NOTATIO

nes circa literam.

QUidam adhuc ex iunioribus cum Iambell. hac in parte plura de infinito immaturè tractant; cum lib. 3. de eo specialiter sit agendum, ubi etiam dicemus à quo intellectu, & quomodo sit cognoscibile; circa id tamen quod Arist. docet quod finitam per ablationem finiti consumitur tandem; aduerte quod partes continui sunt duplices, ut lib. 6. magis patebit, quædam dicuntur æquales, non quia reuera sint æquales, sed quia vna omnino est extra aliam, in quo statu possunt habere equalitatem; quæ in continuo finito sunt etiam finitæ; & de his verum habet omne infinitum; & cæliq. enim sunt partes inequales. & se communicantes, seu portionales, quarum, scilicet vna non est extra aliam, quæ quadam proportionè partiuntur. v. c. hoc totum habet duas

medietates & rursus hæc medietas alias duas sepe in minores procedendo, & ite per ablationem non consumuntur.

Secundo notandum quod videtur Arist. intulisse pro inconuenienti quod reuera non est, scilicet, quod infinita non essent infinites in infinitis, in linea, enim infinita est necessarium hoc dicere, quibuscunque enim partibus ablati adhuc manent infinitæ separandæ, si enim finitæ manerent, iam non essent infinitæ; imò id modo accidit in quouis continuo, quia v. g. quantitas digitalis diuisibilis est in partes infinitas proportionales, ita ut quælibet pars abscessa cum sit continua, rursus est diuisibilis in partes infinitas; ergo cum istæ præfuerint in priori continuo, scilicet digitali sequitur quod infinitæ partes erant infinites in infinitis; & in tali continuo applicando rationem Arist. ad quoduis continuum sequitur idè inconueniens quod ipse intulit contra Anaxag.

Sanè dubitandum est satis acutum, & communiter ab expositoribus prætermissum, cum hoc tamen Respondeo dicendum, quod longè est alia ratio, quia Arist. arguebat contra illum Phylol. quoniam in quouis re etiam finita, secundum extensionem ponebat infinitas particulas specie diuersas, ut in aqua, particulas ignis, terræ, carnis, &c. vnde necessario istæ particule debent esse, non se communicantes, & vna extra aliam, cum haberent distinctam essentiam, & consequenter diuersas extensiones vna, extra aliam, & ita necessario erant infinitæ partes æquales, & ita faciebant extensionem actu infinitam, cum ad hoc nihil aliud requiratur, & hoc absurdum multiplicatum infert Arist. contra Anaxago. quod in vna libra carnis quæ finita erat. v. c. extensione essent infinitæ extensiones infinitiui inuicem non se communicantes; hoc autem maximum inconueniens, nam sequitur quod eadem extensio sit actu finita extensiue, cum ita ponatur & actu infinita extensiue, quia hæc infinitas

tas necessario, na scitur ex infinita secundum mixtionem posita ab Anaxago. ut vidimus, at in cōtinuo finito partes æquales sūt finitæ, ut vidimus, unde cessat hoc inconueniens: partes autem proportionales sunt infinitæ, de quibus certum est, quod sint infinites infinitæ, quod nihil aliud est, quā dicere quod quælibet pars continua est diuisibilis perpetuo, ex quo patet ad secundam probationem mino. ad primam dicendum, bene sequi, si datur linea infinita in actu, quod partes eam æquales sint infinites infinitæ, quod fuit in consequentiā illatum, contra Anaxag. ex hoc vero, tantum sequitur quod linea actu infinita sit impossibilis, sicut etiam sequeretur quod tota linea finita non esset maior parte sua, propter quæ & similia inconuenientia communiter dicitur lineam actu infinitam esse impossibilem, sed adhuc in isto casu non sequitur implicatio in adiecto, quod eadem linea sit actu finita & infinita, sicut sequebatur in causa Anax. ut visum est. Unde infinites infinitæ esse in aliquo, in actu non est simpliciter conueniens irrationabile, sed modo dicto, sicque Vall. explicat hoc inconueniens dictæ, inde sequi pusillā hominem esse infinitū, cum sint in illo, infinitarum species particule, quarū quælibet habet suam extensionem separabilem, id est, non communicatē, & ita esset infinita magnitudo in homine pusillo; sed non est inquit mirum, quia tam absurda est hæc positio, Anaxag. quod nil non inde sequitur absurdi.

Ultimo in hac re examinanda est ratio quartæ rationis Aristot. quæ incipit data minima carne, si aliquid separaretur ab illa, cum ipsa redatur hoc ipso minor, dabitur minus minime; videtur enim ut accedat Vall. notat quod ad concludat, quia supponit, quod post plū separationē maneat caro, ut si sequatur minus minime pusilla autem dicere Anax. quod ex vi talis separationis destruitur caro, quia separati secundum Anax. igitur generari, ergo id quod separaretur generaretur, &

cum generatio vnus supponat alterius corruptionem necessario, desineret caro, & ita cessat in conueniens contra illum, sicut nos de facto debemus respondere ponentes minimum, quod eo ipso quod ab eo separaretur aliqua quantitas corrumpitur, & sic non manet minimo minus.

Sed profecto non aduertit Vall. quod ad minimum ita exigua quantitas possumus deuenire, quod sub illa nullum aliud possit generari, & ita, nec illud minimum corrumpi, sed debere necessario manere. Vide, tunc optime, concludit ratio Arist. quod vel ab illo non potest separari aliud corpus, aut quod si potest, dabitur minus minime, quorum primum, licet absolute non sit inconueniens, & ita nos diceremus modo in casu, quod vero ad summi minimum deueniremus, ex suppositione tamen contra Anaxag. ad hominem ex concessis est absurdum, & secundum, quia vel illud, quod separabatur à minima carne, erat etiam caro, vel aliud corpus, si caro, cum esset pars extracta a priori, erat necessario minor, & ita saltem præcedens caro non maneret, & ita non posset parere minima; ad minus ista quæ per separationem de novo generabatur manebat, & sic dabatur minus minime aut pars non esset minor toto, si secundum vero illud corpus, quod separabatur non erat caro, sed aliud ut ignis, ergo aut ab isto poterat extrahi caro, vel non, si non, ergo iam quodlibet non est in quolibet & esse, a quolibet separari, si vero poterat separari currit idem argumentum aductum, quia cum ista caro esset pars ignis, & ignis alicuius minimæ carnis: de. i. ad vltimū eras pars illa carni prioris minimæ carnis, ergo ea minor, & ponebatur ab ea extracta ergo iam dabatur per se existens aliquid minus minime non ergo modeste Vall. notat Ar. quod ita ratione fuerit usus, & eorum expositio re. reprehendit, quia hæc rationes, ut firmas defendam, leuissimæ ergo ipsas perpendere, & id quod supra sua poterat replicare solutionem.

CAPITIS QVIN- ti summa textus, quod principia sunt cō- traria.

text. **I** Magnatis Phylosophorum sententiis, instar naturalis agentis, ex propria sententia determinate iam de principiis in hoc capite, ad quod præmittit hoc fundamentum principia necessario, sunt contraria. Probat primo ex communis sensu omnium Phylosophorum, qui omnes contrarietates ponebant in principis ubi rursus refert singulorum opiniones. Secundo suadet ratione, prima contraria sunt quæ nec fiunt ex aliis, nec ex alterutris, sed omnia fiunt ex ipsis, prima autem principia sunt huiusmodi: ergo sunt contraria prima principia, & per simplicem conuersionem principia erunt contraria, minor patet: nam si sunt prima, non fiunt ex aliis, aliis non sunt prima, si sunt contraria, ergo non fiunt ex se inuicem, & ex alterutris. Tertia vero conditione: ut demonstret, scilicet quod omnia fiunt ex illis supponit, nec quodlibet fieri ex quolibet, nec agere, nec pati, a quolibet, duo posteriora supponit tractanda lib. de generatione, quod scilicet actio & passio, sint inter se contraria. Primum vero ostendit inductione, quia albus per se tantum fit ex non albo, & quia accidit hoc esse musicum, ideo per accidens fit ex musico; similiter musicum per se fit ex non musico, & quia accidit musicum esse albus, ideo per accidens musicum fit ex albo; ne autem quis putaret non album & non musicum sumi indifferenter, pro quacunque re habente horum, negationem, ideo subiungit non pro quacunque sumi non album, sed pro nigro & medio colore, media enim induunt rationem unius extremi, si ad aliud comparantur, idem autem quod dixerat de generatione dicit de corruptione, non quodlibet corrupti in quolibet, sed in suum contra-

rium, aut medium: nam corruptio, hoc tantum differt à generatione, quod ista procedit à non esse ad esse, illa vero ad esse, ad non esse. Sed iterum ostendit principia assumptum, non quodlibet fieri ex quolibet, tam in generatione simplici, quam composita; vocat generationem simplicem, non substantialem, quia hic se conformat antiquis, qui generationem tantum ponebant accidentalem; sed vocat generationem simplicem, cum sit vnum extremum, ut musicum album, &c. compositum vero quando fit compositum, siue partes habeant secum compositionem, ut domus, siue secundum proportionem, ut consonantia, siue secundum ordinem, ut stereitis hæc enim omnia: licet compositionem habeant diuersæ rationis semper fiunt ex contrariis, & illa corrumpuntur, ut consonantia ex non consonantia, vel inconsonantia, aliquando tamen in compositionis deficiunt nomina, quibus hoc declaratur, quia non dicimus domus fit ex in domo.

Ex his ergo probat tertiam illam conditionem primotum contrariorum sic, omnia quæ fiunt, ex contrariis; vel mediis fiunt, sed media intrant rationem contrariorum: ergo omnia fiunt ex contrariis: unde infert omnia quæ sunt in rerum natura, aut esse ipsa contraria, vel quæ ex illis fiunt, & ita prima contraria, aut quæ fiunt ex illis, & ita prima contraria esse prima principia ex quibus omnia fiunt; & ita per simplicem conuersionem prima principia esse contraria. Qualiter autem habeat verum hæc propositio infra patebit & hanc veritatem inquit antiquos Phylosophos attingit se, licet non rationibus persuasos, sed veritatis cōplectos (etiam sicut lapis inquit S. Tho. natura sua tendit in centrum, ita intellectus ad verum) sed non eodem modo sunt loquuti, quia quidam illa posuere priora, quia notiora secundum intellectum, ut magnū & parvū, par. & impar, & alij posteriora, quia notiora fecerunt sensui, ut calidum

lidum, & frigidum, in hoc tamen omnes conueniebant quod ponebant contraria ex coordinatione, vel ambo priora, vel ambo posteriora, & non confundebant priora cum posterioribus, & ita omnes secundum proportionem & analogiam idem dicebant, sed non simpliciter, quia quidam vniuersalia ponebant & continentia contraria, vt magnum & paruū, alij vero particularia & contenta, vt calidum & frigidum, vnde quidam alij melius phylosophobantur illi scilicet, inquit Phylopponus qui ponunt vniuersalia cōtraria, ergo Arist. dicens illa esse notiora secundum intellectum quæ sūt vniuersalia illa secundum sensum, quæ singularia, intellectus enim vniuersaliū est, sensus verō singularium.

AN NOTATIO tiones circa literam.

STATIM dubitatio oritur qualiter qui ponebant vnum tantum principium poterat ponere cōtraria, vt inquit Arist. cum hæc ad minus sint duo. Respōdeo, quod ponebāt vnum secundum substantiam, ponebant tamen in eo plura accidentia, inter quæ esset contrarietas & transmutatio, vt rarum & densum calidum & frigidum, & ita consequenter tātum accidentales ponebant mutationes.

Secūdo dubitatur, quomodo Arist. ex vna parte dicat cōtraria nō fieri ex se inuicē, quia sunt cōtraria, & statim subdit vnū contrarium fieri ex alio? Resp. quod diuersimodē particula ex sumitur in his duobus dictis, quia in primo dicitur habitu dinem partis componentis, & ita vnum contrarium non potest esse pars alterius cum sit illi extrinsecū, pars autē intrinseca debet esse, in secundo vero dicto dicitur habitudinem termini à quo, qui cum sit quid extrinsecum optimē potest esse contrarium.

Tertio dubitatur, quare vnum contra-

rium debet fieri ex alio, tanquam terminus à quo. Respondeo, quod quia debet fieri ex subiecto: prout est in potentia proxima, & quia quādo habent cōtrarium, tum est in potentia proxima ad aliud, cum idem sit subiectum & potentia contrariorum, quia cōtraria sunt circa idē, vt in post prædicamentis dicebam, ideo vnum dicitur fieri ex alio, vt terminus à quo.

CAPITIS VI.

Summa textus quod principia rerum sint in numero.

SUPPOSITO ex præcedenti capite. quod 1. principia sunt contraria in presenti docet numerum eorum; & 1. docet prima principia esset plura quam vnum, probat, sunt contraria, vnum autem sibi nō cōtrariatur; secundo, dicit quod nō sunt infinita; probat, sciētia compositi ponder ex principiorum cognitione, si ergo essent infinita, cum talia nō possunt sciri, sciētia rei naturalis destrueretur. Secūdo in vnoquoque genere (sicut est substantia) non potest esse nisi vna. Prima cōtrarietas, vnius autem contrarietatis tantū sunt duo extrema, ergo cum principia sint contraria in genere substantiæ non possunt esse infinita; omnes enim contrarietates vniuscuiusque generis s. ad vnā primam reducuntur, per habitū & priuationem: vt in substantia, ad substantiam & non substantiam reducuntur omnes alie: vt ignis, non ignis, homo, non homo, quæ improprie sunt contrarietates intra oppositiones priuationis. Tertio ad idem frustra sunt per plura quæ possunt fieri per pauciora, omnia autem quæ Anaxago. facit per infinita, facit Empedocle. per finita, licet quadrupliciter ergo Quarto ad idē si sunt infinita & ex alia parte necessario contraria erunt infinita contraria, & consequenter omnia contraria erunt principia consequens ta-

men absurdum, quia album & nigrum, dulce & amarum contraria sunt, non tamen principia, cum ex aliis fiant: utpotè ex primis qualitatibus primo dicit.

In secunda parte esse plura quam duo. Probat unum contrarium non facit aliud, ut inductione constat, calidum enim non facit frigidum, nec rari densum, ergo præter duo contraria aliquod Tertium est ponendum in quo agant contraria, & à quo se expellant, imò hoc ita esse verum, quidam Philosophi sic dixerunt, quod infinita subiecta posuere secundo ad idem nulla contraria sunt componentia substantiam rei, quam principia componunt, cum sint de ipsa substantia rei, alias illi acciderent, & essent illa posteriora, quod est contrarietatem principij: ergo non sunt contraria. Tertio substantia non fit ex non substantiis contraria autem sunt non substantiæ, cum ex capit. de substantia, substantiæ nihil sit contrarium, ergo principia non sunt contraria; unde miro artificio Aristot. cum prius præcedenti capit. probauerit principia esse contraria, hic probat non esse contraria, ut ex hac duplici indefinita vera, colligatur necessario, dari aliquod Tertium diversum à contrariis, & illis non contrarium, ut unum ex contrariis, cum illo faciat compositionem, scilicet dari materiam, ut subiectum formæ & privationis, quæ sunt contraria, ut cum illa forma faciat compositionem, & ita principia substantiæ sint substantiæ, & contraria sint non substantiæ, sed alterum eorum nempe privatio substantiæ; unde subdit Aristotil. quod si illas duas indefinitas voluerimus defendere: duas illas indefinitas necessario, debemus concedere aliquod Tertium principium, sicut concessere antiqui ponentes contrarietatem, cum aqua, vel aere laudat tamen eos, qui principium dixerunt potius esse corpus medium, quam elementum, quia hoc

minus distat ab extremis contrariis: ratio huius est, quia principium æqualiter se debet habere ad recipiendum contraria, ad quæ non se habet æqualiter elementum, cum habeat qualitates inseparabiles, imò eadem causa fuerit eos qui posuere elementa, melius dixerunt qui posuerunt aerem, & deinde qui posuerunt aquam, quam qui posuerunt ignem. Deinde ultimo probat Aristotil. Principia non esse plura quam tria. Primo vel multiplicatur ex parte subiecti, vel ex parte contrarietatis, non primum, quia ad patiendum sufficit unum subiectum, præcipue respectu unius contrarietatis, non secundum, quia si multiplicatur contrarietates oportebit multiplicare substantias, & hoc non quia si demus unum subiectum cum una contrarietate hoc sufficit ad generandam rationem, cum ad sint omnia requiritur subiectum, scilicet & terminus à quo, & ad quem, quæ sunt contraria; ergo superfluum esset ponere plures contrarietates, & plura subiecta. Secundo ad idem unius generis tantum est una prima contrarietas, (intellige communem) nam particulares possunt esse plures, priores quædam, quædam posteriores, subiecta autem: cuius principia querimus est unum genus, in illa ergo debet esse una prima contrarietas, & huc patet, sufficit unum subiectum, & consequenter principia substantiæ, de quibus agimus tantum erunt tria.

ANNOTATIO- nes circa litteram,

Primo notandum circa text. §. 1. ubi Aristotil. dicit quod principia debent semper manere, quod sensus est secundum Philosoph. debet inueniri in omni mutatione, unde probat contraria non esse principia, quia non semper manent, id est non in omni mutatione reperiuntur: nam in illa muta-

tionem contrarietatis in qua illa sunt facta non praeferre, vel ut alij volunt primaria debent mutare, non rationem quia in communem semper manent, v. c. alia qua forma, aliqua materia, & aliqua privatio, sicut est etiam semper aliquis homo, quando non sic aut ille, sed dicuntur realiter manere, semper, quia cum ipsa sint prima non sunt ex alijs prioribus & ita non datur aliqua mutatio per quam fiunt.

Secundo considera circa tex. 56. quod videtur difficile dictum Philosophi, vbi contrarietatis est vnum subiectum non possunt in eodem subiecto simul esse plures contrarietates, v. album, & nigrum, licet quod istae reducuntur ad vnam primam primarum qualitatuum, scilicet calidi, & frigidi, &c. contra est plures contrarietates primae non reducibiles ad alias priores possunt esse in vno subiecto, v. calidum & frigidum, si cum & humidum in eodem mixto ergo.

Respondet, quod ut bene Iuniores hic primae contrarietates, aliae sunt, particulares vel secundae primae v. sunt praedicata calidi, & sicci, & harum multiplicatio certe non multiplicat subiectum si autem dicuntur quia ad aliam universalem & priorem possunt reduci, scilicet ad habitum & privationem, ex Arist. enim in meth. radix omnis contrarietatis est forma & privatio, & istae contrarietates dicuntur universales & primae. Primae cuius multiplicitas, multiplicat subiectum sicut enim vilius generis tantum sunt duae primae differentiae universales v. canalis, rationale, & irrationale, quando sub illis aliis latent particulares differentiae ita vnius generis tantum est vna prima contrarietas ad quam aliae omnes reducuntur, & de his loquitur phil. per quod pateat ad obiecta.

Tercio circa tex. 52. vbi in quadam ratione assumit Aristot. pro minori, quod contraria sunt non substantiae vel accidentia quod idem est cum circa substantiam solum sit accidentis, dubium est, quia vel hic loquitur Arist. de contrarietate rigi-

rosa & propria & ita verum dixit sed non ad propositum meum prima principia non sunt proprie contraria vel loquitur de materia propria, & sic falso dixit illa esse accidentia, quia forma substantialis & privatio non sunt accidentia Ab hoc label, hic, q. 25. quod modo Arist. procedit ex datis ab antiquis qui cum omnem generationem ponerent accidentalem dicebant omnes formas esse accidentales, & ita omnem contrarietatem vnius formae, vel cum alia, vel cum privatione, ad accidentia reducebant, & ita sumit illam minorem non ut simpliciter veram, cum iste sermo non sit demonstrativus, quare ex his simpliciter debet procedere. v. dictum est primo post. c. 4. sed solum disputativus quare testis ut concedatur ex concessis ab alijs, v. dicitur. 1. 1. 109. Hae solutio communiter sic datur, sed forte

Melius responderetur quod hic non tantum disputativus sed demonstrativus procedit, & ita communiter ex veris simpliciter: unde dico quod Arist. notans non dixit contraria esse accidentia sic enim argumentum factum procederet, sed dixit esse non substantiam, & satis acute ut solet, ut inde colligeret quod interpositivas substantias, nulla sit nec improprie contrarietas, sed prius illas debere negationem constitui cum qua aliquarum haberent contrarietatem aliquam saltem improprie & ita praeter materiam & formam quae sunt principia non contraria, quia ambae sunt substantiae debere poni privationem eum forma, cum illa dicatur principia contraria, unde quod quis dixerit contraria, esse non substantias, in plurali, debet intelligi expositione, v. nix & extremus, scilicet privatio s quia ab ista provenit omnis contrarietas in substantia, itaque, dicit quod quando quis dicit substantiam quod est possumus et necesse est accidens, sed tamen negativum non est necessarium accidens imo nec eius privatio sed potest esse privatio substantiae, & ita non valet. Aristot. dixit contraria esse non substantiam, ergo sunt accidentis.

Ultimo circa textum: 36. non tantum quod quando Aristote. dixit omnia principia contraria nos differunt genere, sed tantum secundum prius, & posterius: sensus est secundum commune, in ratione principia ad omnia principia conueniunt genere quia principiant, ut forma & priuatio in quocunque predicamento considerentur in genere tamen rei differunt genere, vel aliter cum S. Thom. hic quod egit tantum de principiis in principio elemento substantiarum, quæ sunt entis naturalis principia, & ita omnia sunt vnius generis, scilicet generalissimi, intra illud autem solum differunt vt prius & posterius, quia quædam sunt propinquiora & contrariis primo primis, & ita robur habet sic ratio Aristot. Prima principia entis naturalis sunt prima, contraria quæ necessario debent esse contraria primum autem genus est vnum scilicet substantia, ita vt non possint esse plura genera ergo nec possunt esse plures primæ contrarietates sed vna omnium prima, vna autem contrarietas tantum dicitur duo extrema, & vnum subiectum illis substratum ergo tantum sunt. Tertia principia rei naturalis in communi & in genere, hæc in hoc capite ad quod reducit omni præcedentia.

CAP. V. T. VII.

Sūma texti quod principia rerum sint 3. secundum rationem

¶ 2. sem. rem.

Explicatis imo & probatis in omnium superiori capite tribus principijs naturalis entis, in isto sigillarim de quolibet disputat & primo de materia quæ est subiectum (ex dictis) contrarietatis, & primo probat quod immutatione necessario debere dari aliquid subiectum commune sub vtroque termino, pro quo præmittit duos modos loquendi

immutationibus dicimus enim (inquit) aliud fieri ex alio, & alterum ex altero, primum dicitur propter mutationes substantiales, cum aliud dicat diuersitatem in substantia. Secundum propter accidentales, cum alterum dicat diuersitatem accidentis, in quibus solum exemplificat Aristoteles de substantia adhuc nihil erat actum, & subdit quod in accidentali mutatione aliquomodo dicitur fieri compositum, quando vtrumque extremum est compositum, v. g. cum dicimus homo musicus fit homo immusicus, aliquando dicitur fieri simpliciter quando extrema factionis sunt simplicia, & hoc dupliciter primo quando ambo extrema sunt positiua tam primum, quod prouatur factum quam secundum, quod vocatur id quod fit, vt cum dicimus homo fit musicus. Secundo quando primum extremum est negatiuum vt cum dicimus in musicus fit musicus, inter quos modos assignat duplex discrimen alterum secundum vocem, vt in casu licet aliquomodo posimus loqui & in recto, & in obliquo, vt homo fit musicus ex ære fit statua, non tamen semper posimus loqui in obliquo, non enim dicimus ex homine fit musicus, alio in secundo autem casu possumus loqui vtroque modo scilicet, si in musicus fit musicus, & ex in musicus fit musicus. Et quauis eorum positores non meminerit Aristotelem, idem dicendum de illis quod vtroque modo de ipsis posuit fieri loquutio homo non musicus fit homo musicus & ex homine musico fit homo musicus ratio est quia includunt extremum negatiuum.

Secundum discrimen secundum rem est quod in primo casu primum extremum positiuum scilicet subiectum semper manet cum forma quæ aduenit quibus præfuerit cum ea quæ recedit ratio est quia nulli earum opponitur vt homo qui fuit sub immusico manet sub musico at vero in secundo casu, tam in simplici, quam in composito primum extremum negatiuum recedit, quia

quia non manet immusicum, quando venit musicum, ex his concludit intentum, in omni mutatione esse vnum subiectum cōmutatē sub vtroque termino, & quando oppositum fit ex opposito in mutationē simplici, vt quādo ex immusico fit musicum, quia immusicum inquit dicit subiectum, & non distinctum numero a se, sed tantum ratione quod est dicere immusicum dicit subiectum cū forma aliqua contraria generanda, vel saltem, cum eius priuatione, vt ratione prioris maneat sub forma generanda, & ratione posterioris recedat, vel non maneat, & vt insinualet Aristot. quomodo hoc subiectum non erat realiter separatum à terminis generationis, sed modo esse cum vno modo cum alio, & ideo dicit esse vnum cum illis, idest, vnum subiecto differre, tamen definitione, vel ratione, idem dicit accidere in composito, quando, scilicet homo immusicus, fit homo musicus, & ad insinuandam distinctionem rationis oppositi termini à subiecto, adducit diuersam loquutionē illorum, quia in opposito magis loquimur per oblicum: dicendo ex immusico fit musicum, quam per rectum immusicum fit musicum, & contra vero in subiecto, potius per rectum homo fit musicus, quam per obliquum, quāuis in aliis contra accidet potius loqui per obliquū ex ære fit statua, quam in recto æs fit statua, sed in opposito, non tantum composito, sed simplici loquimur vtroque modo in obliquo ratione priuationis, vel formæ oppositæ, quam exprimit in recto ratione subiecti, quod sub tali forma, vel priuatione subintelligitur.

In secunda parte capit. vt ad mutationem substantialem perueniat, de qua est præcipua intentio præmittit diuisionem mutationis alias esse accidentales, in quibus fit aliquid hoc, idest en. 2. quid, vt album, vel calidum, &c. Alias vero substantiales in quibus fit aliquid simpliciter, vt ignis, homo, &c. Colligit istam secundum diuersitatem harū esse

diuersa subiecta in accidentalibus est substantia prima, idest substantia composita, integra, quæ nulli inest, ipsi vero omnia accidentia cuiusuis prædicamenti in sunt, & hoc dicitur mutari, quia modo recipit vnum accidens modo vero aliud: in substantialibus vero cum ex materia quæ transmutatur, non sint accidentia, vt in prioribus sed inter præ substantiæ: necesse est dicere has substantias esse compositas ex materia & forma: vt secundum formas sint ex materia transmutata, & secundum materiam subiectum transmutationis in quantum varias recipit & amittit formas. Et quod necessario debeat præsupponi aliquod subiectum semper manens sub vtroque termino colligit Aristot. à signo quia semper vidimus homines & plantas ex aliquo præsupposito fieri, & licet ex semine: ergo materia illius seminis manet sub forma viuientis generis postquā inductione facta in naturalibus ostendit in omni mutatione debere poni aliquod subiectum commune, modo id probat inductione facta in artificialibus, quæ ad quinque capita possunt reduci: quædam enim sunt transfiguratione, vt quæ sunt à figulo ex massa luti transmutata figura, quædam vero sunt accessione, vel augmentatione alicuius liquoris, vt quæ sunt à pictoribus: quædam sunt per subtractionem, vt quæ sunt ab scultoribus, quædam sunt à compositione, vt quæ sunt à domificatoribus: quædam fiunt media aliqua nimia alteratione, vt quæ sunt à quoquis & pharmacopolis, in his omnibus ait Aristot. datur aliquod subiectum cōmune quod vocat compositum, quia habet aliquid quod maneat ablata priori forma, vel priuatione sub forma aduenienti, & aliquid quod recedat, scilicet opposita forma, vel priuatio declarat id quod manet dicens, esse æs aurum, lapis, &c. & id quod recedit dicens esse in figura tionem, quia ex infigurato fit figuratum, & informationem, quia ex infor

niti

ni sic formatam, & inordinationem, quia ex inordinato, & incompofito fit ordinatum, & compofitum; & fic de reliquis femper assignando duos terminos cum suo fubiecto in qua uis mutatione.

Postquam uero probauit Aristoteles in quauis mutatione, tam artificiali quam naturali, tam accidentali, quam fubfantiâli effe aliquod fubiectum, vel materiam, vel formam, tamquam terminum probat hæc effe principia naturalia hæc ratione. Ea, ex quibus unumquodque primo, & non fecundum accidens, fed fubfantiâli effe, & factum effe funt principia naturalia & caufæ: fed materia & forma funt huiusmodi: ergo funt principia & caufæ. Maiorem ponit Aristot. minorem fubintelligendo, declaratur maior dicit primo ad excludendum elementa, ex quibus licet fiat mixtum, quia non fit primo ex illis, cum illa rurfus fiant ex materia & forma dicite, non fecundum accidens, vel ad excludendam priuationem, quæ non effe principium per fe rei in facto effe, fed tantum per accidens, quauis fit principium per fe in fieri, vel ad fignificandum ex primis principiis non fieri item, fecundum effe accidentale, fed fubfantiâli m probat exemplo totius accidentis quia fi homo albus intrinfece componitur ex homine, & albedine, cum per illa definatur multo melius homo, fecundum fe componitur ex fua materia & forma cum per illa etiam definatur patet, quia homo effe totum per fe, & homo effe albus effe totum per accidens, fi ergo totum per accidens ex fuis partibus fua modo intrinfece componitur, ergo multo melius totum per fe.

Statim dicit materiam effe unum numero, & duo ratione, effe unum numero cum priuatione, quia ab ea non differt realiter, duo ratione, quia diuerfa effe definitio, & ratione materiz, ratione priuationis explicat Aristote

tel scilicet aliud effe æris auri, & materiz, & aliud effe priuationis, & potius de materia dixit effe unum numero, quam de priuatione, quia inquit materia effe magis numerabilis, id effe magis accedit ad compofitum, quod effe unum numero, cum fit eius pars: ac priuatio, vel contrarietas ait Aristotil. effe accidens intelligitur rei factæ, quia non manet in ea, de forma exprefse docet Aristoteles non effe duo principia ratione. Modo (Aristotil) concepit hæc quasdam propofitiones quæ uidentur oppositæ, principia funt duo, & funt tria, & funt contraria, & non funt contraria, & funt plura contraria, conciliat fic, funt duo numero, & tria ratione, funt contraria forma & priuatio non funt contraria materia & forma (ubi obiter notadû effe, quod diximus præcedenti capitulo quinto) quod materia & forma non funt villo modo contraria aduersus Aquarium mordicus defendentem oppofitum, plane enim contradicit Aristoteli hic) non funt plura contraria fecundum numerum, quia materia & priuatio faciunt unum numero. epilogat modo Aristot. ea quæ dixerat, dicens, iam ergo conftat, quomodo principia funt tria, & duo, & quomodo præter contraria, unum, tertium fubiectum. Quinto debet exponi, qualiter hæc fola fufficiant, quia uno adueniente contrario in fubiecto, & recedente alio, fit omnis mutatio, fubdit modo materiam effe cognofcendam per analogiam ad materiam artificialem, quia, fcilicet hæc, effe indifferens ad recipiendas plures formas fubfantiâles, hoc tamen effe difcrimen, quod materia artificialium, effe fubfantiâ integra, quia tantum effe in potentia ad varia accidentia: materia uero naturalis effe fubfantiâ partialis & imperfecta: & ideo effe in potentia ad recipiendas formas fubfantiâles. Concludit Aristotil. dicens, ma-

teriam esse unum principium rationem
ad est formam aliud essentiam id est
dilatationem aliud hanc de hinc capitis.

ANNO TATIO

nes circulariteram.

Primum dubium, est Arist. preceden
ti capite dixit priuationem esse principi
um per se ergo materiae necquod sit
principium per accidens. Resp. negando
consequenter quia ibi comparauit pri
uationem ad fieri respectu cuius se hab
bet per se hic vero comparat ad factum
esse respectu cuius se habet per accidens.

Sed obicit S. Tho. et sit priuatio prin
cipium in facto esse ad hoc per accidens
debet aliquo modo manere, sed nullo
modo manet aduentu formae oppositae
ergo nullo modo est principium. Resp.
S. Tho. quod licet non maneat priuatio
illius formae quae generatur quae fuit
minus a quo manet in priuatio aliarum
formarum sed mihi non placeat hac ex
positione quia de eadem priuatione. Cbe
ditur quod sit principium per se in re
secum ad fieri per accidens vero & ex in
secum ad factum esse sed quae est princi
pium per se in fieri est terminus a quo
generationis ergo quae vocatur per acci
dens ad factum esse debet esse eadem pri
uatio quae fuit terminus a quo & ita co
cedit Albert. sed aliter exponit Arist. di
cens illam priuationem esse per se ad fieri
quia est de in se conceptu illius sed
quia illud fieri & illa generatio est quo
dammodo in se res facta cum illo cessante
maneat res facta et priuatio dicitur pri
cipium per accidens rei factae id est se
cundum accidens dictum rei factae visum
a materia & forma differat quae sunt
principia rei factae secundum suam sub
stantiam sed magis consona textu
dicitur. Expositio quod dicta priua
tio per accidens id est per aliud est prin
cipium rei factae per materiam, scilicet
cum qua identificatur & ita illa manen

conditio manere priuatio ad per se fieri
ut sit ita principium per accidens fieri
non per aliud sed per se, vnde materiae
fieri, est principium quia materiae fieri
ex parte materiae a quo videtur per
cedenti ratione.

Secundum Dub. compositum ex ma
teria & forma est, vnum numero ergo
materia & forma quae illud componunt
non possunt esse diuersa, nunc ergo ad po
quod compositum est vnum numero to
tali & perfecti materiae, vero & formae
suum duo non proportionales & imperfecti
tanquam partes illius, cum non sint aue
substantiae separatae. Respondeo, existens
sicut sunt duo partes substantiae.

Tertium Dubium, est priuatio adhuc
respectu fieri non est principium per se
ergo probatur non est principium acti
uum nec passivum imo, nullus motus
principiandi eorum quos Arist. numerat
ut quoniam metaph. videtur conuenire
priuationi ut inducere non patet. Respondeo.
ad primum, comcedendo quod non sit
principium actiuum aut passivum sed
nec hoc modo est principium forma quae
est terminus ad quem generationis quia
praeter illa sunt alij modi principia di.
Ad secundum dico primo quod ibi Ari.
connumerat modos principij qui pos
sunt esse in reposita & priuatio non
est talis secundo dico ut bene Iacobi. 13.
quod reducitur ad primum modum ibi
ab Aristotele allatum qui est principium
via ratione incipit quis queri, primum
terminus a quo motus localis sed priua
tio est terminus a quo mutationis quae
est generatio ergo merito ad hunc re
ducitur modum.

Sed instabis, si priuatio est principium
per se respectu fieri in quo modo per se
tatis Responderetur cum Iacobi quod in
primo quia est definitio ipsius fieri quia
cum sit transitus ab vno ex medio ad al
tud in sua definitione dicit illa duo ex
materia quorum vnum est priuatio sci
licet extremum vel terminus a quo in
cipit & ita quia illum per se praesuppo
nit dicitur esse principium per se illius.

Sicut

Si videretur vsque privatio factum respectu fieri est principium per se est semper, & absolute dicitur ab Aristotele principium per accidens. Respondetur quod cum fieri sit imperfectus factus est, cum sit via & tendentia ad illud ipsum vero eternus: hinc est, quod potius denotetur ab eo, quod habet respectu facti esse quam respectu fieri, quia ut bene labellus & hic intreat Aristoteles, principia sciendi & essendi reuera, sed principaliter principia essendi, vel in facit esse respectu, cuius privatio per accidens se habet, ut bene commentatur. 66. dicens generatum est, ex materia per se cum sit eius pars, ex privatione vero est aliquid per accidens: cum non maneat ita, ut sit pars generati.

Quantum dubium est, quo modo Aristoteles dicat materiam debere cognosci per analogiam, ad materiam artificialem cum alio quia dicat materiam cognosci per analogiam ad formam, imo hoc secundum videtur nimis difficile, quia cum materia sit pura potentia, non assimilatur formae, quae est actus, ergo per analogiam ad illam non potest intelligi: verum hoc dubium labellus, octavo metaphisices, & haec de hoc capite dicta sufficiant, ad laudem Dei optimi maximi, De paratque Virginis Mariae, et ad eos nostrum dirigatur opus.

(.)

~~~~~

CAP. OCTAVVM

Summa textus dissolvitur ratio

veterum Philosoph. qui

collebant genera-

tionem.

Tex septuages. sept. quot igitur, & quae sunt principia.

Interum Aristoteles, in hoc capite est solvere obiectiones Philo. et ex ignorantia materiae procedere eo quod nesciunt distinguere prae se se, & per accidens erat vero illorum obiectio, si aliquid sit, vel ex ente, vel ex non ente, non primum quia iam esset ens at quod est non sit: non secundum quia ex nihilo nihil sit, unde ob hoc negantur generationes, & consequenter dicebant omnia esse vnum, quia multitudinem generationum, videtur supponere, quia talis resultaverit multitudo, & ut eas soluat inquit has propositiones ex ente sit, aliquid ex non ente sit aliquid similes esse aliis, quae indigent distinctione, scilicet non ens agit vel patitur, ens agit vel patitur ex medico sit aliquid ex non medico sit aliquid, siue alio quocunque modo loquamur, nam istae propositiones vel possunt sumi per se, vel per accidens per se, quando enunciatur aliquid de subio, quod ei convenit per se, & ut sic, ut de medico quod me de tur per accidens, quando etiam denuntiat aliquid quod se vera, convenit subiecto, sed non ut fieri, vel per se sicut quod de medico dicimus, quod edificat hoc per accidens est, quia per accidens fuit coniuncta ratio edificatoris non enim quia medicus edificat, nam hoc accidit illi qui medicus est, a quo ita, medicus non sic sed per accidens est edificator, cum medico similiter & ita ex ente sit aliquid, & ex non ente sit aliquid quia ex non ente per se nihil sit nam non ens per se nihil est, & ex nihilo nihil fit at ex non ente per accidens sit aliquid pro quo est vnum, est quod hic sumitur particula ex prout dicitur habitudinem partis componentis, &

ita

ita ex non ente per se idest, ex priuatione, cui per se conuenit, ratio non entis, non fit ens, tamquam ex parte componente, sed ex non ente per accidens, sicut est materia ratione, priuationis fit aliquid, sed quia antiqui non cognoscebant, hoc non ens per accidens, quod est materia, ideo negarunt, aliquid per se de nouo generari, nam tantum cognoscebant, non ens per se, quod est priuationis similiter dicit esse distinguendas has propositiones ex ente fit ens vel ex ente, fit aliquid quia in quodam sensu per se falsæ, sunt quia ens, vt ens per se non fit nisi quando in termino à quo præcedit omnimodā negatio entis, idest nihil, ex nihilo autem nihil fit per generationem de qua loquimur, per accidens, sunt veræ quia ex ente, fit ens non prout ens, sed pro vt tale ens, vt ignis, aqua, & ita præcedit interminum à quo priuatio ignis, vel aquæ, quæ priuatio non est omnino nihil, quia habet pro subiecto aliquid positibulum reale secundum materiam primam & ita quauis ignis fiat ex non igne, non fit ex nihilo omnino, sed ex aliquo non igne: primo ex subiecto positiuo habente priuationem eius quod fit.

Sed obijcit Aristotile hoc Ens idest ignis per se fit, sed hoc ens, est ens ergo per se fit ens. Respondetur negando consequentiam, sed tantum per accidens: scilicet per aliud, nempe per ignem in quo est, & declarat Aristotiles exemplo. Si v.g. ex cane fit vermis, per se fit quodam animal, ex quodā animali, idest, ex cane vermiformis & quia vermis est animal, per accidens fit animal ex illo cane, quia iam præcesserat animal interminum à quo, sed per se fit vermis, quia non præcesserat, cōcludit Aristotele. caput dicens quod quia ens, nec fit per se ex ente nec ex non ente quia istæ propositiones, tantum sunt veræ quoniam in sensu per accidens, imo nec sunt ex ente, nec ex non ente, sed quia posset aliquis obijcere, quæ sunt, ex aliquo sunt, & nec ex ente, nec ex

non ente. Ergo iam iam inter contradictoria, vt sunt ens, & non ens datur medium. Respondetur quod ens & non ens in sua latitudine sunt contradictoria, & carent medio, sed tamen cum restrictione puta, ens aliquid, & non ens aliquid, non sunt contradictoria, vt aqua, quæ est ens aliquid, & non ignis, quod est non ens aliquid: Vnde fit generatio per se ex aliquo scilicet ex materia, quæ nec est per se, non ens aliquid, sicut non ignis, sed ratione priuationis formæ generandæ, nec per se est ens aliquid, ex quo fit aliud scilicet aqua, sed est de se potentiora ad vtrumque secundo modo facilius soluit objectionem antiquorum dicens. Id quod fit esse ens in actu, & ita fieri ex non ente in actu, quod tamen est ens in potentia, & ita fieri ex eo, quod nec est, nec non est: id est quod nec eas actu, nec non ens in potentia, sed ens in potentia, & non ens actu, quæ est materia, quam antiqui ignorantes dubitarunt ducto modo, sed eorum solvuntur rationes per illius cognitionem & hæc de hoc capite.

CAPUT NONVM.

In quo reprehenditur sententia Plat. de materia, & quod priuatio, & materia distinguantur.

Intendit Aristotele in hoc capite, agere de priuatione reprehendens antiquos, eo quod illius non meminerant, caput verò ita est breue, vnde egat partitione inquit. n. male aliquos antiquos inter quos

quos est Plato) cognoscentes materiam eam, non distinguere à priuatione concedendo aliquid per se fieri ex non ente concedendo. s. argumento Parmenid. quidquid est præter ens (idest præter ens perfectum) esse non ens, ducebantur ad hoc, quia videbant priuationem & materiā esse vnum numero, idest subiecto ex quo inferebant esse vñ, potentia prima ratione, sed male, quia quæ sūt numero idem possunt separari ratione, & probat id de materia & priuatione. Primo, priuatio est per se non ens, ita quod ratio non entis sit per se in essentia priuationis, at materia est per accidens, non ens prima ratione priuationis, ita quod ratio non entis non ingrediatur in eius essentia, ergo distinguuntur priuatio & materia. Secundo probat materia est propè substantiam (intellige primā perfectā) quia est pars intrinseca illius: at priuatio non est propè substantiā, quia non est pars illius, imò ei opponitur ratione formæ in clusæ in substantia ergo materia & priuatio differunt, sed quia posset aliquis respondere pro Plato. dicendo illum posuisse priuationem, vt diuersum principium à materia: siquidem posuit magnū & paruum, inquit A, per magnum, & paruum vnum, & idem principium intellexisse Plato. Nēpē materiam quam duplici isto nomine significauit neglecta priuatione, ratio ob quam illam neglexerat quia priuatio maleficiū & corruptionem potius machinatur quam esse & generationem rei, quia ob id corrumpitur res, quia materia est aliis formis priuata: at materia, est mater eorū, quæ sunt & permanent in re facta, quod nō habet priuationem. Suam tamen Aristotil. opinionem constituit dicens esse tria principia primum diuinum quid & appetibile, non quia sit Deus, vt vult The mist. sed quia est forma quæ est participatio & imitatio diuini esse iuxta illud. 1. de cælo. capit. nono ab illo supræmo principio omnibus aliis, exactius aliis offuscatus esse viuere qui dependet, al-

terum principium huic oppositum esse priuatio. Tertium est ipsa materia hæc formam appetens, & ex hoc probat iterū materiam distinguī à priuatione, quia priuatio non appetit formam, cum vñ oppositū non appetat aliud per se, alias sui appeteret corruptionem per se, cum ex opposito eueniat vno, nec forma se ipsam appetit, quia se caret, cum appetitus dicat carentiam rei appetitæ relinquit, ergo quod materia sit diuersa à forma, & priuatione, cum appetat formam; vt sui perfectionem, scilicet turpē appetit pulchrum, sed inquit materiam non esse turpem, nisi ratione priuationis, quæ priuatur pulchritudine formæ. Vnde A, intentum est quod cum forma sit appetibilis debere illius poni appetitum, & hunc nō posse esse priuationem erit, ergo materia non tamē sola, sed cum priuatione quia ex hoc prouenit appetitus, est ergo ponenda priuatio: vt distincta à materia ratione. Deinde connumerat materiae proprietates dicens illam esse incorruptibilem per se, quia eius substantia & potentia semper permanet, dicitur vero corruptibilis per accidens ratione priuationis quam amittit, & quod sit per se incorruptibilis per se probat, primo quia si esset corruptibilis: ergo fieret (intellige per generationē) quia generabile & corruptibile conuertuntur, sed quod generatur præsupponit aliquod subiectū prius se ex quo fiat, ergo si materia generatur per se erit antea quam sit, quia antea quā generetur, præsupponitur illud primum subiectū, ex quo debet fieri, sed ipsa est primum subiectum ex quo aliquid fit, ergo iam esset antea quam fieret, & quia fieri, est via ad esse fieret anteaquā esset & eodem modo probat, quod non sit per se corruptibilis, quia cum incorrupto debeat vltimum aliquod manere: nempe subiectum in quo fiat resolutio, sequitur quod corrumpetur anteaquam corrumpetur cum corruptio sit prior illo subiecto remanēte, quasi vellent dicere A, materiam esse primum subiectum præ-

Mate
ri. pro
prietates.

Tria
principia in
opin.
Arist.

dens

cedens generationem, & vltimum manens post corruptionem, ergo nequit generari, aut corrumpi: postquam de materia egit breuiter de forma prima, idest substantiali agit dicens, quod determinare, an sit vna, vel plures, quæ, & quorū sit est metha. negotij, de formis vero generabilium differere ad Physic. ait pertinere, & hæc de litera.

ANNO TATIO nes circa literam.

Primum dubium text. supra hæc capita verum sint idem per se non ens, & simpliciter nō ens. Respondetur quod non, quia per se non ens est priuatio, cui per se conuenit ratio non entis, sed tantum pro formali, quia pro materiali ens positiuum inuoluitur: ac simpliciter non ens est nihil quod totam entis rationem tollit adhuc pro materiali: ab his autem duobus distinguuntur, membra opposita per accidentis non ens, sicut est materia condistinguitur contra priuationem, quæ est per se non ens, non ens simpliciter condistinguitur a simpliciter non ente, hoc enim est nihil, illud vero est materia quæ est non ens simpliciter, idest ens imperfectum, quod non est simpliciter, & perfectum ens.

Quare de-
tur v-
mate-
ria cō-
munis
& non
vna
orma
Secundum dubium, quare sicut datur vna materia prima communis omnibus compositis, non datur vna forma prima pariter cōmunis. Respōdetur primo aduerterendo, quod communitas materię nō tantū est secundum rationem, & in prædicando: nam & hoc dicit forma, quæ potest abstrahi a pluribus formis, & de illis ut communibus prædicari, sed est communitas secundum rem, & in essendo, quia eadem prorsus entitas realis materię secundum se, quæ antea erat sub forma corrupti remanet sub forma geniti.

Secundo, dico rationem esse, quia forma concurret ad generationē tamquā terminus ad quem, qui non semper est, sed variatur, quia antea non fuit, & modo iam est per generationem, & contra in corruptione, vbi est terminus, a quo, cū antea fuisset, iam tunc non est: vnde per illius variationē sumitur variatio generationis: ad quod requiritur pluralitas formarū, vt sunt plures termini iniquē, sed succedentes in materia, sicut requiruntur plures priuationes in materia, quia sunt termini, a quo generationis, & ad quem corruptionis, ita quod non detur aliqua priuatio secundum rem cōmunis omnibus, sed pro varietate formarū variatur: ac materia concurret: vt subiectum cōmune vtrique termino, ergo debet semper eadem manere, debet ergo esse vna numero, & ita secundum rem communis, vt in ea fiant generationes, & corruptiones taliter, quod ipsa ante generationem sit, & post corruptionem maneat, aliis si res taliter fieret de nouo secundū formam, & materiam, & pariter destrueretur totalitertiam generatio nō differret a creatione, nec corruptio a annihilatione, in quibus hoc ita contingit. Et si dicatur cum Auicē. potentia materię est potentia communis, ergo debet habere aliquam formam communem sibi coquam scilicet corporeitatis. Respondetur negādo consequentiam, quia potentia materię tantum datur communis, quia indifferens est ad plures formas recipiendas, & ita est illis communis successiue habendo plures vnā post aliam, non vero dicitur cōmunis, quia respiciat aliquam formam, illis communem secundum rem, quia nulla talis datur, sed de hoc agere ex professo, pertinet ad librum de generatione, vbi explicabitur, verum sit aliqua forma materię cōmune, & hæc de hoc capite.

SVPER SECVN- DVM LIBRVM ARIS- TOT. PHYSICAE AVS- CVLTATIO. COMMEN- TARIA.

VNA CVM QVAEST. AVTHORE P. F.
Retra de Quā, S. Theologia Praesentato.

text.
1. co-
rūque
sunt.

INTENTVM Arist. in hoc libro variè explicatur, ab autho. Iuniores: namque dicunt quod postquam Arist. egit in 1. de principiis generationis & rei genitæ hic agit de principiis motuum, qui tales res genitas consequuntur, & sic agit de causis motuum, vt in 3. libr. de ipso motu disputet S. Thom. aliter declarat, quod intentum sit agere de principiis incomplexis physicæ demonstrationis, qualia sūt subiectum, vt ens naturale eius passio: vt motus & subiecti definitio, & quidditas, vt est natura: & tria in toto lib. præstat. 1. definit naturam, & de illo disputat. 2. assignat differentiam inter Physicum & mathematicum, qui de eadem re videntur agere. 3. agit de causis, vt declarer quomodo natura habeat rationem causæ.

CAP. PRIMVM SECVNDI
lib. Summatex. Quid sit natura & quæ dicantur habere naturam?

INcentum Ar. in hoc cap. est declarare quid sit natura. capit. dividitur in duas partes, in 1. ponit differentiam inter naturalia & nō naturalia, in 2. ponit definitionē naturæ. In 1. parte, vt colligat definitionem naturæ quandam adducit diuisionē, sicut fecit in lib. de anima, vbi ad colligēdū definitionē animæ præmisit diuisionē entis in animatum & non animatum, &

eorū differentiam, inquit ergo hic. Eorū quæ sūt alia à natura, alia ob alias causas. 1. entia sunt naturalia: alia vero non naturalia, differunt autē inter se, quia naturalia, vt sic habent in se principium intrinsecū sui motus, vel quietis. Secus vero non naturalia, vel artificialia prima naturalia eo ipso quod naturalia sūt aliquo motu mouentur: cuius principium residet in tali remota, vt talis est, scilicet grana deorsū media sua grauitate intrinseca, leuia vero sursum, media epā sua leuitate iste autē motus triplex est, inquit Arist. localis, augmentationis, & alterationis: at vero artificialia, prout artificialia sunt prima ratione sui artificialis figuræ in se non habent aliquem motum aut localem, augmentationis, aut alterationis, sed vt sic omnino ab extrinseco mouentur, vt patet in cathedra, quod enim in cathedra (inquit Arist.) moueatur deorsum, vel alteretur id non habet ex artificiali figurā, sed ex materia naturali illi substracta, scilicet ex ligno, quod graue est, vt deorsum feratur, & corruptibile, vt possit alterari. In 2. parte definit naturā, sic, natura est principium, & causa motus, & quietis eius, in quo est. 1. & per se, & nō secundum accidens: cuius definitionis explicatio modo omittitur, quia lōge est in genere postea tractanda, tantū explicat, quæ dicantur entia naturalia, & inquit quod sola substantia

Definitio
naturæ.

com-

composita, & probatur quia natura, vel est subiectum, idest materia, vel in subiecto, idest forma, sed sola substantialia composita habent materiam & formam ergo tantum sunt entia naturalia, deinde declarat quid sit ens secundum naturam dicens, hoc sumitur, & pro ipso enti naturali & proprietatibus illius, sed id ignouit vsus: vt pro solis proprietatibus sumatur, & communiter hæc tria natura ens naturale, & ens secundum naturam declarantur sic: natura est principium in trinfecum motus: ens naturale est quod habet tale principium: ens secundum naturam sunt proprietates dimanantes ab illo dubitat tamē A, cū prior sit, quæstio an sit quā quid cur ante quæstionē quid sit de natura non sit eius, an sit declaratum, & responderetur quod an sit natura est per se notum, vt non conueniat in dubitationem verti non indiget aliqua declaratione, unde dubitare de per se notis est signum hominis non valentis distinguere per se nota à non per se notis, cui accidit id quod accidit cæco disputanti de coloribus qui tantum habet scientiam de voce, non de re ipsa, quia illam videre non valet, ita qui distinguere non valet per se nota, à non per se notis: nam habet aptitudinem, vt habeat scientiam de ipsa re: statim probat Arist. quod materia sit natura adhuc ex sententia antiquorū si enim id quod secundum se est informe permanens in generatione & corruptione vocabant materiam: vt in artificialibus lignum, æs, aut aurū, quæ destructis formis artificialibus manent, & ducebantur hoc argumento quod est substantia: cuiusque rei est eius natura, sed materia est substantia: ergo est natura probatur id quod in aliqua re semper permanet quantumvis pariat est eius substantia, sed materia est huiusmodi materia: ergo est substantia, & consequenter erit natura, & à signo sic ostendebat Anthip. imponatur lignea statua sub terra, talis quod possit germinare ex illa produciatur lignum, non statua, ergo lignū quod

materia præterius substantia non forma, vel figura artificialis & eadem ratione ostendit in rebus naturalibus materiam esse naturam, quia sicut lignum, aut æs manent idem sub diuersis figuris artificialibus, ita materia permanet eadē sub diuersis formis substantialibus, siue aque, siue æris, siue aliorum concludit Arist. antiquos omnes posuisse naturam, sed nō eodem modo, quia quilibet vt naturam ponebant substantiam illā quam existimabat principium, sed sicut in huius assignatione inter se erant diuisi: vt vidimus in primo libro, ita in assignatione materię, sed dicebant omnes formas tantum esse quædam accidentia & dispositiones materię, quam materiam, vel principium dicebant non corrumpi, sed perpetuo manere, reliqua vero dicebant mixtione diuersa corrumpi, sicut Empe. qui quatuor elementa ponebat perpetua mixta vero ex illis corruptibilia approbat autem Arist. sententiā antiquorum in eo quod materiam dicebant esse naturam, nō vero in modo assignandi materiam.

Postea vero contra antiquos probat, quod forma substantialis, à qua sumitur definitio sit natura. Primo sic, sicut se habet artificiale ad formam artificialem, ita naturale ad formam naturalem, sed nō denominatur aliquid artificiale à potentia quam habet ad talem formam, sed ex eo quod illam habet in actu: vt patet de ligno, antea quā habeat formam lecti, ergo non dicitur aliquid naturale per solam potentiam: quousque habeat formam naturalem, sed id à quo aliquid denominatur naturale est natura, ergo forma est natura, imò inquit formam esse magis naturam quam materiam, quia vñ quodque est magis tale cum est in actu, ac quando est in potentia, sed per materiam sit aliquid ens naturale in potentia per formam vero ens naturale in actu: ergo magis natura est forma quam materia, ipsum autem compositum inquit est nō natura, sed ens secundū naturā id est ens naturale, & inquit Ar. se hic non loqui,

loqui de forma quæ est realiter a materia abstracta sed de illa quæ est.

Et secundo probat formam substantialem esse naturam ideo forma statui non ponebatur natura quia statui non germinabat aliam statuum similem in figura illa sed tantum in materiâ scilicet lig-no at homo producit alium hominem, non tamen similem in materia sed in forma ergo non tantum materia sed forma habet rationem naturæ.

Tertio probatur immutatio denominatur a termino ad quem vnde albedo ab albedine sed generatio dicitur natura ergo terminus ad quem debet dici natura sed forma est terminus ad quem generationis ergo forma est natura.

Sed obiicit contra se medicatio est mutatio & tamen non denotatur a termino ad quem quia non dicitur medicatio quia fit a medicina sed quia a medico procedit ergo nec generatio dicitur natura quia tendit ad naturam Respondetur quod est dispar ratio quia medicatio significatur per modum actionis procedentis ab agentis & ita ab illo denominatur & ita vocatur motus a quodam in quidam at generatio per modum passionis ex aliqua materia in aliquam formam quod ex ipso concreto nasci clarius luce esset dicitur enim ex aliqua materia mutari ad aliquam formam imo cum privatio sit principium generationis ut terminus aquo aliquo modo inquit, conuenit natura aut secundum se aut ratione formæ cui contingit in tali termino an vero hoc ita sit generaliter verum quod privatio talem formam dicatur in termino aquo disputandum inquit erit in libro de generatione.

Ex hijs ergo omnibus constat, quid sit natura & quod sit duplex materia & forma in eo quod hæc sit magis natura & quod esse possibile sit ens naturale, & secundum naturam accidentia vero propria tantum sunt entia secundum naturam non entia naturalia hæc de littera capituli.

ANNO TATIO

nes circa litteram.

Primum dubium textus est quid intelligat Aristoteles per illa verba alie causas quando dicitur quidam sunt a natura quædam ob alias causas & quædam Thomisti ut quod intelliguntur elidit a natura alicuius morales, sicut enim aqua, motus ens, a quibus artificialia nam hæc omnia dicuntur non naturalia nihilominus magis ad materiam Aristoteles quod per ea quæ sunt ob alias causas intelliguntur artificialia. Tum quia ista maiorem habent cum naturalibus pro proprio nam quam reliqua tum quia hic potest esse sermo de accidentibus ut sunt morales actus ex electione proueniens sed tantum de rebus compositis quarum aliquæ sunt naturales alie vero artificiales nec hic naturalia contra monstra & fortius distinguntur sed ea omnia includuntur nomine naturalis ut distinguitur ab artificiali.

Secundum dubium quare Aristoteles non tantum dicat animalia esse ens naturalia sed eorum partes scilicet manus & caput & quævis Alex. Philopo. & Thomisti dicant id fecisse ut poneret discrimen in hoc inter naturalia & artificialia quod tam prima quam eorum partes sunt a natura et vera secunda & ipsa sunt ab arte non tamen eorum partes sicut domus ab arte & non tamen ligna & lapides in multis expositio primo quia & partes artificialium sunt ab arte ut cubula muri & tecta respectu domus secundum quia ligna & lapides respectu domus non sunt partes integrantes domus sed materia partium & hæc non mirum quod non sit ab arte quia nec materia naturalium est a natura sed est ipsa materia & tertio quia eodem modo posset loqui de partibus elementorum dicendo quod sunt entia naturalia quod tamen non fuit sed peculiariter id de viuentibus.

tribus dicitur. Unde placet expositio To-
letii, quod id dicitur ad rem veniendum ad
quod potest, potest autem in quibus co-
muni sunt diversa denominationis à to-
to cum sint etherogeneæ, debeant dici
partes, non solum, sed etiam totum. Et est
potest etiam, quod sic, quia in hoc non sunt
partes, sed de nominationis à toto, sedam
partem totamque specularem formam,
ut vult Aristoteles, & ita quia in non
habentibus partem sunt eadem denomi-
nationis, non id dicit, sed ut clarum sup-
posuit.

Terrium dubium est erga finem
textus primi, ubi diuidit Aristoteles
motum in localem alterationis, & augmen-
tationis, quibus conveniant isti motus,
& quomodo, an omnes simul, an verò
seorsum, & præmissa explicatione
simplici, ut merito hic à Toletis præter-
mittitur, placet expositio Themistij, &
Alexandri, quam hic sequitur Toletus
quod scilicet hic non fuerit facta diuisio
de mobilium, ita ut cui vnus motus co-
uenit, non possit alius convenire, quia
potest quod est idem possunt isti omnes
conuenire scilicet animalibus, sed tan-
tum est diuisio diuersorum motuum
inter se, ita diuersos terminos ad quos
ita quod quædam in mobilia, cui om-
nes conueniunt scilicet animalia, quæ lo-
caliter moventur, augentur, & alteran-
tur, & illis, quibus vnus tantum est scilicet
celi, quibus tantum conueniunt mo-
tus localis, non alterationis, nec aug-
mentationis, reliqua vero reliqua con-
ferunt, & moventur localiter, & alteran-
tur, & ita duplex iste motus eis conue-
nit, quia augmentatio, quæ extra viue-
ntia inuenitur, non est propria augmen-
tatio, cum non sit per se insumptionem,
sed per iuxta positionem. His ergo sub-
iectis, & hoc modo conueniunt dicti
motus.

Quartum dubium, quomodo hic A-
ristoteles dicat quosdam posuisse terram,
& principium naturale, siquid primo

de Anima est, & quod, quod omnia ele-
menta accipere indigem, præter terram
quia nullus philosophus eam dixit esse
principium, nec velle dicere, quod hic
loquebatur de terra simul cum alio ele-
mento, quia ratione aliquam posue-
re principium, non de ipsa sola, quia
tunc nullus eam posuit esse principium,
ut dicitur citato loco de Anima non in-
quam valet, quia hic Aristoteles loqui-
tur primo de illis, qui ponebant vnus
principium, dicens illud esse, & terra,
vel aquam, &c. dicens quidam vero quæ-
dam horum posuerunt. Vnde responde-
tur, quod nullus, qui esset philosophus
posuit solum terram esse principium,
& hoc docet in loco citato de Anima se-
cundum sanctum Thomam expositione
postea vero Hesiod posuit eam, & hunc
hic Aristoteles intelligit quando ait, quidam
vero terram, &c.

SVMMA TEXTVS

CAP. SECVNDI.

*Quomodo differat philoso-
phus naturalis à mathematico?*

Intendit Aristoteles in hoc capite po-
nere discrimen inter philosophum ex v-
na parte, & mathematicum ex alia. Po-
nit Aristoteles dubium an scilicet philo-
sophus differat à geometria, quam intelli-
git nomine machemati, ut Simplicius do-
cet, & ratio dubij est, quia artifices dis-
serentes de eisdem rebus non videtur
differre, sed de eisdem disputant ma-
thematici, & philosophi, scilicet de corpo-
ribus superficiebus lineis, & punctis, et
go non differunt.

Aliud dubium ponit, an scilicet philosophus
differat ab astrologia, quæ quodammodo
à mathematica differre videtur, sit subalter-
nata geometria, & ratio dubij est eade
quia utraque disputat de cælo, & astris
& reli-

et refertur quādam solutionem dicentem
num; quod differant in hoc quod. plura
autem agunt de se substantia eorum; non de
accidentibus de quibus astrologus dubi-
tatur. Et sic inquit quia dādo est sciētia
quod substantiam et etiam dignitatem con-
stat; praeerea quia Physicus agit de cor-
po ut sphaericus est de alij eius accidenti-
bus ut de motu & reliquis soluitur ergo
dubium dicens quod, & si tractatur de
fisdem rebus. Invenit tamen ratione de
hac solutiōe ut sit diuersa scientia nam
physicis illa considerat de corpore ma-
teriali & sensibili considerando, v.g. su-
perstites propter hanc hanc corporis na-
turam et vero mathematica considerat
illa in abstracto & secundum se.

Secundum hanc rationem est quod phy-
sicus haec non abstrahit a motu & mate-
ria sensibili, sed potius illam concer-
nit geometria, vel mathematica, ab
illis abstrahit non re sed intellectu,
quod non inconuenit cum abstrahere
tium non sit mendacium nam ista ab-
tractio est simplex consideratio vnius
sine alio sine alijud iudicio neganti co-
muniunctionem realem & ita non
est ibi aliqua falsitas eodem etiam di-
crimine primodis ut physica ab astro-
logia quia physica considerat figuram
caeli & eius motum, secundum quali-
tatem primo ut sunt naturalia & a sub-
stantia naturali procedunt & ut sunt cau-
sa mundi horum in se etiam ut ve-
ro astrologia agit de figura & motu
caeli secundum quantitates primas ut
ut conueniunt corpori quanto abstrah-
endo a quacunque qualitate sensibi-
li & anima ipsius caeli unde repraesen-
dit Platonem qui ponebat idas rerum
naturalium abstractas realiter a rebus na-
turalibus & sensibilibus quia mathe-
maticae quae magis abstrahunt a mate-
ria sensibili, ab illa secundum rationem
ut vidimus. Ipsi abstrahunt sed se-
cundum rationem ergo multo magis
separabuntur res mathematicae quam

physicae probat hoc quia definitio de
serum physicae non continet materiam
sensibilem et patet in carne; & al-
ij quae non possunt sine materia fieri
sibi de finiri ut vero definitiones de re-
bus mathematicis bene possunt sine
materia sensibili de finiri & sunt nomen
raspar impur figura curbum rectum.
&c.

Et declarat hoc exemplo dicens, quod
sunt similia & curbum dicunt ubi quilibet
rationem diuersimode tamen quis curbum
dicit causam in communi non deter-
minando aliquam materiam. Si enim
vero in particulari determinando ma-
teriam dicitur nomen mathe-
maticis suas res definit non concernendo
aliquam materiam determinatam sicut
est materia sensibilis ac physica. causam
determinando sed de opinione Platonis
circa ista diximus in logica. quod alio.
vniuersali.

Deinde textus secundo intendit Aristoteles soluere istud secundum dubium
quod de physico & astrologo physicae
quod similiter poterat esse de musico
& perspectiuo et hi omnes aliquid sen-
sibile & naturale concernunt unde me-
dij sunt inter pure physicum & pure ma-
thematicum ut est geometria vel Arif-
metica & consistit in hoc quod physica
non agit de limitis superfluebus & figu-
ris &c secundum se sed ut sunt termini pro-
prietates abstractas naturalis quod est
dicere physic. habet pro obiecto sub-
stantiam naturalem & de his dictis sol-
um tractat ut de consequentibus sub-
iectum ut vero tam pure mathe-
maticae ut geometria & arismetica quam
mixtae ut musica perspectiua, & astro-
logia agunt de his rebus secundum se
primum tanquam de obiecto diuersi
modo tamen qui tunc mathematicae
agunt de his rebus secundum se & in os
tendunt non descendendo ad materiam
sensibilem sicut geometria de linea in
communi, & de figura in communi.

aristoteles hinc similiter de numero in com-
muni ac vero possetum de linea in par-
ticulari scilicet visibili & musical de nu-
mero in particulari scilicet sonoro as-
tologia de figura in particulari scilicet
celesti unde merito ista duo dicuntur
medie inter phisic. & puro metha. quia a
primis accipiunt determinationem ma-
terie sensibilis per quam differunt a se-
cundis quibus accipiunt agere de hijs
rebus secundum se scilicet ut de obieco
in quo differunt a primis, ex hoc in-
ferunt phisic. non tantum per formam sed e-
tiam per materiam definiri sed non per
solum materiam quod significat allaver-
ba Aristot. res phisicæ non sunt sine ma-
teria ac non sunt secundum materiam
ut diximus quæ primæ prohemiali ad lo-
gicum.

In secunda parte proponit aliud dubi-
um duobus modis & est cum sit duplex
natura, alia materia, alia forma de qua
disputet phisicus an potius de vtraq; &
iterum idem dubium proponit inquirens
an vnius scientiæ sit considerare mate-
riam & alterius considerare formam & Rē.
ut quod secundum antiquos facillime
huius dubi. solutio quia isti vel tantum
cognouerunt materiam & non formam
vel parum de forma cognouerunt ut pa-
ter in Emped. qui plurimè sunt principia
materialia forma quodam modo diffe-
rentia sed iuxta suam sententiam Res-
pondet Aristot. absolute quod vtriusque
consideratio pertinet ad phisicum & pro-
bat triplici ratione prima ars in quantum
potest imitatur naturam ergo sicut se
habet ars in consideratione artificia-
lium ita se debet habere phisicus agens
de natura in consideratione rerum na-
turalium sed quolibet argumentum nõ
tantum formam considerat sed & mate-
riam usque ad certum limitem ergo &
phisic. vtrumq; debet considerare scilicet
materiam & formam. Nam cum con-
sidero naturam & hæc sit principium
motus, & quietis cuius in quo est,

& non solum materia, sed etiam for-
ma sit principium motus & quietis,
consequens est, ad phisicum tam ma-
teriam quam formam spectare, pa-
ter, quia phisicus considerat ens ut
mobile ergo ut compositum ex mate-
ria & forma, quæ sunt principium
motus. Deinde hoc probat Aristote-
le inductione quia ars medica non tan-
tum sanitatis formam considerat sed
etiam materiam ut bilem & pituitam
& ars edificatoria non tantum for-
mam domus considerat sed materiam
puta lateres, & ligna, &c. sed dixit
que ad certum terminum quia tantum
materiam proximam considerat non
remotam scilicet ars edificatoria la-
teres considerat, & ligna non vero ar-
bores, & terram ex quibus ista sunt
quia sunt remota materia similiter
medicus corpus sanabile respicit in
quantum humoribus contrarijs consti-
tat non vero in quantum est substantia
vel corpus quia ut sic nullum habet con-
trarium, & neque est corruptioni
expositum cui occurrere officium est
medici secunda ratio est eiusdem
scientiæ est finem, & media eiusdem
considerare, sed materia est medium
ordinatum ad formam tamquam ad
finem ergo eiusdem est scientiæ verum
que considerat & aduerte quod fi-
nis non sumitur hic pro extremo
alicuius rei ut solent pro causa fi-
nali, qui est id cuius gratia est aliud
probat minorem id quod est termi-
nus alicuius motus continui, & non in-
terrupti est ultimum & cuius gratia illi
us sed generationis continuæ forma est
terminus ergo est ultimum & cuius gra-
tia illius.

Sed ut intelligamus vim huius ratio-
nis est notandum quod de ratione cau-
sæ finalis sunt duo, secundo quod sit extre-
mum operationis, prime quod sit illud
extremum cuius gratia fiebat talis opera-
tio & quod primum ad sufficit patet quod non
est extrinsecus

est extremum vitæ sed quia eius gratia non sit vita ideo mors non est causa finalis vitæ: ob quod reprehendit poeta quæ Euripidem esse docet Philosopho quod de morte cuiusdam loquens dixit extra finem cuius gratia factus est, & ad hoc in finiendum in sua ratione Aristoteli posuit illam particulam non interrumpi quia dupliciter aliqua operatio habet terminum vel ex aliquo adueniente impedimento sicut si quis intendat ire ad templum & consequatur indulgentiam & in medio itineris desiccat illud extremum motus non est talis finis quia non est illud ad quod ordinabatur talis motus vel quando consequitur extremum intentum sicut si absque aliquo impedimento iste talis veniret ad templum illud extremum esset finis quia est id ad quod ordinatur actio quia ergo forma est terminus generationis non interrupta bene sequitur quod sit illud extremum ad quod ordinabatur actio, & ita quod sit verus finis cuius gratia sed postquam Aristoteles probabit quod forma sit finis cuius gratia materia probat de materia quod sit medium ordinatum ad formam quia sicut se habet materia in artificibus, ad formam & eius opus ita se habet in naturalibus sed in artificialibus materia est propter formam [non dicitur fieri quia materia naturalium non fit nobis sicut fit materia artificialis ergo etiam sed ut hanc minorem probet Aristoteles in virtute adducit hanc distinctionem afferentium sunt enim in tertia differentia quedam enim faciunt materiam vel absolute ut ars faciendi lateres & tegulas, I quodam modo disponendo materiam ut ars dolandi ligna & sciendū lapides & has vocavit talem materiales effectrices non vero speculantes & cognoscentes alia vero sunt quæ in facta materia introducunt formam ut ars edificatoria quæ ex lateribus & lapidibus iam scissis domum construit & has vocat non facientes sed speculantes quia est faciant sed non materiam sed dum taxat formam & has in-

quit esse architectonicas vel edificatrices primarum quia illis imperant quo modo debeat facere materiam suam formam inducendæ accommodatam sicut Triremis imperat olarici ut debeat leuigare & dolare ligna ad formam Triremis ab ipsa inducendam, edificatoria imperat laterarum ut debeat facere lateres ad formam domus inducendam ab ipsa, alia sunt artes in tertio gradu quæ ita factæ videntur & iste dicendæ sunt, viles & dominatrices secundarum, sicut navita respectu Triremis quia imperat illi qualem formam debeat tribuere navis ad motus & usus quibus ipsa vult uti & hoc etiam ordine imperat militaris equestris, equestris vero frons factus quia hæc materiam frangit eam disponendo equestris vero iubet qualiter debeat materiam disponere ut formam frangi ab equestri inentiam illi indecat militaris demum imperat equestris qualem debeat formam intendere ad motus & usus quibus debet militaris uti scire.

Reddit vero rationem harum artium dicens eam esse quia nos sumus quodam modo omnium finis, duplicem autem esse finem alterum cuius gratia scilicet res quæ desiderabitur a septa, alterum finem quod est adaptionem & consequutionem prædicti finis sed de ijs modo non differit, sed differre adsequens cap. extota tamen hac divisione hæc potest minor privatio deduci ars factiva materię est subdita & ordinatur ad architectonicam vel factivam formam vel visualement ut medium ad finem ergo materia considerata a prima arte est medium ordinatum ad formam & visum considerata a secundis & consequenter in artificialibus materia est medium ordinatum ad formam & eius opus quod erat minor intentum.

Tertia ratio eadem est sciencia correlative laborum sed materia & forma sunt correlata ergo pertinet ad eandem scienciam declarat minorem quia materia est ad

formam & alia materia ad aliam formam.

Dubium deinde Arist. movet quomodo philosophi considerant formam & Respondetur quod sicut medicus morbum & habet et considerat non absolute sed ut sit accedens modumque formae ita philosophi formam considerant ut aptam ad generationem, tales autem formae sunt inquit illae quae realiter sunt in materia quavis ratione possint separari sicut sunt hominis & solis formae de quibus dicitur sol & homo generant hominem de forma vero, quoniam non separati quid sunt metaph. inquit est contemplari.

ANNOTATIONES circa litteram.

Primum dubium text. est quo modo abstrahentium non sit mendacium cum mendacium consistat in hoc quod est aliter cognoscere quam est in se & qui abstrahit rem aliter, cognoscit quam in se est quia res est coniuncta & coacta alijs & abstracta & separata intelligitur.

Respondetur quod est duplex abstractio alia praecisiua & haec fit simplici actione intellectus cognoscendo vnum sine alio & in hac non est mendacium quia tota abstractio se tenet ex parte intellectus abstrahentis non ex parte obiecti abstracti quia nullum ibi adest iudicium quo iudicetur vnum esse sine alio, alia vero est abstractio negativa ubi adest iudicium negans ex parte obiecti vnum contingi alteri & in hoc consistit mendacium vniione ad rationem dub. Respondetur, quod cognoscere rem aliter, quam est stat dupliciter primo ita quod rei intellectus aliquid attribuitur ab intellectu quod ipsa in re non habet vel aliquid de realitate quod habet & in hoc consistit mendacium sed hoc solum fit secunda operatione intellectus secundo ita quod illa manente re intellecta ex parte obiecti intellectus aliquid illius ab intellectu

tu cognoscatur non cognitis alio & haec fit per primam actionem & ita in ea non est mendacium.

Secundum Dubium est contra id quod Arist. docet quod de formis a materia ad philosophi sed ad metaph. pertinet agere contra. Anima rationalis est forma separata a materia liquidem incorruptibilis est & ex illa non educitur, & tamen de illa agit philosophi naturalis ergo.

Respondetur quod esse separatum a materia stat dupliciter ita quod nec sentiat nec recipiatur in materia & hoc modo naturae angelicae sunt formae separatae primi actus per se subsistentes secundo quando etiam recipiatur in materia ab illa non dependet, & hoc modo est anima forma separata, unde dico quod de formis primo modo separatis inquit.

Arist. quod pertinet agere ad metaph. non ad philosophi sed de forma, secundo modo tamen separata bene pertinet agere ad metaph. et probat dub. & ratio est quia est aliquo modo coniuncta materiae in quantum illam informat & cum ea constituit compositum sed replicabis quatuor philosophi, agitur de Deo & de angelis qui sunt formae separatae primo modo ergo solutio est nulla Respondet quod non agitur de illis secundum se ut sunt a materia separatae sed in quantum sunt causa motus philosophi in composito mali recepto sed de illis in se agit metaph. sed replicabis ulterius etiam agitur philosophi naturalis de anima prout est causa motus philosophi in corpore philosopho ergo par est ratio illius & Angelorum Respondetur negando obsequentiam quia non tantum agitur de anima ut est causa motus sed secundum se, considerando omnes gradus illius utque in ultimum intellectui, & potentias intellectus & voluntatis, quae inde nascuntur quia talis gradus etiam fit in materia quia a materia non dependet verum tamen in illa recipitur. Postremo obiectus ille gradus non tamen recipitur sed dependet ergo probatur quia homo adhuc secundum hunc gradum dicitur generari me-

rit medietas: omnis ergo illa generabilis est, sed omne generabile a materia dependet ergo & ista omnia secundum illam. Respondetur quibus quod generatio contingat essentialiter hominis generis & contingat hunc gradum animæ ipsi materię tota mens non attingit ipsam essentialiter, anima quia hæc a Deo immediate creatur: & ita possumus saluare hæc dicta, quod anima in se inoperabilis est & independentem a materia: & anima sit finis id quod medio termino per se habetur: & ita ut bene, aduersus illud quod Aristoteles in expositione prima inuenit Aristoteles, hoc loco ostendit: reducere anima & quod pertineat ad considerationem phisicam quia est species id est forma in materia siquidem ab agentia naturalibus ab hoc & sole medijs dispositionibus introducit in materia: in generatione hominis & ad hoc addit hanc propositionem sol & homo generant hominem, & quod anima sit supremum in consideratione phisica quia inter formas in materia receptas sola ipsa est separata & independentem & ita eius consideratio differtur ad lib. de anima. & hæc de hoc capite pro hunc dixisse sit satis.

SVMMA TEXTVS

CAPIT. TERTII

De causis rerum naturalium

INTENTIO Aristotelis in hoc tertio capite est agere de causis incommuni & diuisiue in duas partes in prima causas incommuni connumerat, & tria ex illis insunt declarata in secunda omnes causas reducit ad quatuor genera, & quasdam aduertit diuisiue earum in prima parte ait quod cum scire firrem per causas incommuni quilibet scientificus attente debet eorum quas tractat quod & quæ sunt causas docere unde cum phisicis sit scientificus Aristoteles naturalium mutationum earum causas omnes debet tradere quod specialiter est verum

in phisica cum omnes modos earum consideret & adducit causam materiale mendo eam esse id est ex quo aliquid fit cum insit ut ex argento phiala ex ære statua. Dicitur cum insit ad denotandum quod causa materialis debet manere in re quia est causa ad differentiam terminatam, ex quo dicitur fieri aliquid non remanendo in re facta ut ex nocte dies ex non albo album quia cum rei sit opponatur certum est quod non manent illa, ad id etiam Aristoteles quod genera & superiora causas materialis sunt & causas quod reperit in quacunque alia causa ut si argentum est causa materialis phialis & genus argenti est mixtum, & corpus, etiam suata causa materialis phialis,

Aliam causam statim adducit scilicet formalem quam vocat formam quia dat esse. Nam unumquodque est tale a sua forma, hæc vero forma a logico appellatur differentia a phisico vero forma quia materiam in formam format. Forma etiam appellatur exemplar quia est ratio faciens aliquid aliud ad quod similitudinem unde est pars nob. huius definitionis & ex hoc vltima causa definitur dicens quod est ratio & quod quid erat esse hoc est forma est quod dat esse rei, & constituit in esse completum, & specie perfecta & huius etiam genera connumerat pro causa formali si quis fecerat in materiali unde quia in musica Diapason est causa formalis quod est perfectissima consonantia consistens in dupla portione ideo numerum & proportionem quæ sunt eius superiora connumerat, ut causas huius generis.

Postea adducit causam efficientem dicens eam esse unde est principium motus & quietis id est unde primo hæc incipiunt & procedunt siue sit causa motus efficiens, siue sit causa phisica. Nam etiam dicitur causa efficiens unde incipit motus licet non faciat motum, quia hoc non est de ratione causæ efficientis & porro varia exempla satis apta & clara quæ consilio est causa eorum quæ ob

modo sunt per quod intelligit causas mo-
rales & pater filii, per quod intelligit cau-
sas physicas productiuas substantiarum, &
faciens facti per quod intelligit agentis
artificiale, & mutans mutati per quod
intelligit causas physicas alterantes co-
tutu quas alij dicant quod duo hæc vtri-
ma ponuntur vt priorum genera ita quod
faciens sit confusorioris generis & mutans
patris quia etiam in hoc genere debet
intelligi quod superiora pertineant ad
idem genus causas sicut in reliquis digi-
mus.

Vltimam causam scilicet finalem des-
cribit dicens esse id cuius gratia aliquid
fit vt sanitas porcionis æmaræ & quia fi-
nis antequam sit causas ob quod pore-
rat esse dubium an esset causa quæ remouet
dicendo quod cum finem reddimus, cau-
sam reddidisse putamus, declarat quod
ritum sit causa finis & ait quod omnium
eorum, quæ sunt inter primum efficiens
& finem vt inter medicum, & sanita-
tem quali dicat omnium medicorum siue
illa sunt actiones vt purgationes euacua-
tiones & c. scissiones venarum siue sint in-
strumenta quibus illa sunt omnium in
quam horum finis est sanitas & idem om-
nino est de reliquis finibus.

Deinde tria declarat quæ causas in co-
muni in sunt primum est quod eiusdem ef-
fectus possunt esse plures causas per se in-
diuerbis tamen generibus vt eiusdem sta-
turæ as est causa malis figuræ formalis
statuarius efficiens & id est gratia siue
facta finalis secundum est quod eiusdem
sunt sibi inuicem causas inducunt in
genere nam sanitas est finis de ambula-
tionis at de ambulatione est efficiens sani-
tatis forma est causa formalis materię,
quia eam perficit sed materia est illius
malis causa quia eam sustentat & reci-
pit. Tertium est quod eadem causa po-
test esse per se causa duorum oppositorum
vnius positiuæ & alterius priuatiuæ vt
sol sua præsentia est causa diæ & sua ab-
sentia causa noctis aliud ex eo plura
noua ita generale adicit Arist. sicut nauis

et præsentia est causa conseruationis na-
bis intelligitur quando si non esset præ-
sens submergeretur, & sua ablatio est
causa submerisionis eodem casu intelli-
gitur & quod sit suo modo causatorum
non totalis quia venti & aqua sunt etiā
causa huius submerisionis, vel conserua-
tionis.

In secunda pars omnia causas redu-
cit ad quatuor gratia reles primæ ad
materiale reducitur materia scilicet simplicium,
& literarum respectu syllabarum, quæ sunt
elementa dicuntur corpora simplicia vt
aqua ignis &c. respectu mixtorum
quorum etiam elementa dicuntur par-
tes respectu totius, & præmissarum respec-
tu consequentiarum, vel solius alteratio-
nis, vel solius compositionis, vel vtriusque
simul & quia in adiectis exemplis simul
tægit materiam & formam ideo sub-
dit harum scilicet rerum aliarum materia
alię forma nam litterarum syllabarum materia
suna, syllabarum vero forma partes simili-
ter, & præmissarum materia totius & con-
sequentię forma, hanc tamen triplicem
modo vocatur, totum, compositum, & spe-
ciem, vt triplicem denotat et formam tri-
plici respondentem materię vt notant
Themisti. Ale. & Aucr. quia materię al-
terationis respondet forma alterationis,
quæ vocatur spiritus vti est vna pars com-
positi respectu alterius per cuius trans-
mutationem fit compositum materię
vero compositionis respondet forma co-
positionis vt patitur de nouis ipsa domus
forma & figuræ, quæ ob hoc composi-
tio, vocatur materię vero alterationis,
& compositionis simul respondet for-
ma alterationis & compositionis si-
mul, vt forma mixtorum quæ ab Arist.
8. metha. dicitur mixto hic vero nomine
alias communi a proprio dicitur totum,
vt forma oximelis respectu aceti, &
& mellis alteratorum, & manentium
in illo.

Deinde ad causam efficienciam reddu-
cit omnia illa, unde incipit motus, tam
semen per quod intelligitur causam in-
ducere.

trinitatem, quam faciens omnia per
quod intelligit principale in quo a Pla-
tone deferre quid dicitur generata a Platone
his faciebat, quam consiliorum per quem
intelligit causam moralem, quam medi-
cum per quem intelligit causam artifi-
cialem. Tandem adducit causam finalem
dicens esse bonum cuius gratia sunt re-
liqua ita quod semper habeat ratio-
nem boni aut tantum apertenti ut con-
tingit in appetitu animalis, vel sensitivo
rationali. Voluntarie qui appetitus quia
propria appetens cognitione ducuntur
in qua potest esse error possunt tendere ad
bonum non verum, sed apertens aut ra-
tionem boni non tantum apertens sed
veri ut contingit in appetitu naturali qui
solam Dei dirigentis cognitionem sup-
ponit in qua cum error esse non possit
per talis appetitus in sibi revera bonum
tendit. Concludit ergo ex dictis tunc me-
se generata causa, materia, forma efficien-
tem, & finem, ad quem reducuntur mo-
dia sicut instrumenta ad efficientem mo-
di dividit quodcumque genus horum,
multiplicatur, primo causa quaedam est
prior & universaliior quaedam posterior &
particularior sicut filius medicus sanat
causa est particularior & posterior sedae
effex vel agens sanatur prior & universaliior
eadem potest fieri distinctio in mali & forma-
li & finali sumendo ex una parte practi-
ca superiora & ex alia parte constructi-
bunt talis rei.

Secunda divisio causa quaedam est per
se quaedam per accidens per se est quando
ut talis influit in effectum ut statutus
in statum per accidens quando ut talis
non influit sed coniungitur cum influe-
ti ut polyceus ut sic non influit in statu
sed viiungitur statuari & sic est causa
per accidens & quilibet harum est du-
plex universalis & particularis ut vidi-
mus in prima divisione quae dicitur scilicet
dicit ad causas per accidens ut polyceus
est causa per accidens particularis homi-
nimalis vivens &c. quae secundum eius
directa superiora sunt causa viliis & per
accidens,

Tertia haec causa quaedam est in ac-
tu quando scribitur actu operatur quaedam
in potentia, ut quando non actu operatur
sed potest, prioris & exemplum edificans po-
terioris edificator qui non actu exprimit
actum quae divisio cuiusque causae sive
per se sive per accidens potest a partari, &
cuiusque generi ex quatuor relatis. His
omnes divisiones iterum explicat ex par-
te effectus, ut est facile videre hanc statuat
effectus particularis statua, vel imago vili-
lis quodcumque horum est effectus per se
respectu statuarii sed si his iungatur al-
bum & muscum ista sunt effectus per se acci-
dens paratur potest accommodari distinctio
effectus in actu & in potest respectu cuiusque
que horum, Quarta divisio causa quaedam
est simplex sicut est causa per se seorsum
& causa per accidens seorsum quaedam
reconnexa vel composita quando istae
duae simul iunguntur polyceus statua
tuis unde hijs ex quatuor divisionibus
ductis duodecim colligit membra nam tres
divisiones faciunt sex membra, scilicet vili-
particularis per se & per accidens simplex
& connexa & omnia ista dividuntur per
actum & potentiam quae ex tria divisione
ita, 12. confluuntur causae ut facile collige-
& omnia ista possunt fieri in quovis ge-
neris causae & ita magna hinc emergit multi-
tudo causarum assignat tunc discrimen in-
ter causas actum & potest quod prima sive
viliis, sive singulares sunt sic non debet in-
telligi, simul sunt cum effectibus ut sic huius
ignis comburit hoc lignum, coherit
& ita simul virum quae ex huiusmodi
quae non sunt simul cum effectibus, propter
potest edificator, qui est causa in potest
ne homo quae est eius effectus, & postea sub-
dit quod causa in potest est simul cum effectibus
in viliis quae contradição postea debet
li. Tria deinde proponit Aristoteles Theorema
circa praedictas causas primum est quod ef-
fectus proportionat vel signat est resenda su-
ma principalis causa quae ut si summa
bea heretia. Primum quod si per se secun-
do quod si particulari. Tercio quod si
immediata ut si sanctitatis causa in quae

ras debet reddi medicus in quantum habet artem medicinæ quia id est causa per se & particularis & immediata cum inter ipsam & effectum non debeat alia principalior immediatior & idempotest dici de quocunque aliogenere causæ.
2. Theorema effectus communis causa sit quarenda communis & particularis, particularis ut statuarius est causa situx & hic statuarius huius statux. 3. Theorema effectus in actu causa debet esse in actu & effectus in potentia causa in potentia sicut si hic domus a se do quifficatus est qui eam facit & si est domus in potentia domificator est in potentia quia eam potest facere hoc de litera cap.

AN NOT A T I O N E S

circaliteram.

Primum dubium rex est quare in definitione causæ malis fuerit omissa illa particula per se primo & non secundum accidens quæ fuit posita in definitione materię lib. 1. rex 8. Respondetur rationem esse quia rationi huius definitionis materia prima quæ est pars per se constitutiva entis naturalis tanquam primæ & intellectuale principium motus & ideo adhuc significandum posita est illa particula primo & per se & non secundum accidens at vero hic definitur materia tria prima, quæ sunt secunda tam substantialis quæ accidentalis, tam artificialis quam naturalis tam per se quam per accidens est fuerit materia in tota sua latitudine definita & ita solida verba ex quo aliquid situm in se, communia sunt omni materię rellatæ. Secundum dub. rex. est quod apud Phy. agitur de causis efficientibus & ad hanc vel ad methi vel ad logicum pertineat. Respondetur triphiter potest agi de causis in quantum sunt media ad perfectam demonstrationem sicut est demonstratio a priori, & hac ratione pertineat ad logicum, secundo in quantum sunt causa mutationum & hac ratione pertinet ad physicam. Tertio sunt causæ essendi quod res naturales transcendit cum extrinsecas possit inquiri, & hac ratione

pertinent ad meth. ratio est quia de eis aliter sub diversis rationibus bene possit agere diversis artifices. 3. do. est quare ad explicandam materiam compositionis posita fuerit. Ar. duo exempla elementa respectu syllabarum & partes respectu totius. Responderetur quod ad insinuandum varios modos compositionis quædam sola agere agere ne componuntur ut cum pulvis quædam in colligatione ut manipulus alia in colligatione ut navis alia in colligatione ut exercitus & ad significandam diversitatem materię alterationis duo etiam subiungit. Exempla præmissa respectu conclusionis & materię factibilium ad significandam coniunctionem materię compositionis & alterationis simul unicum tantum exemplum admixit elementa scilicet respectu mixti.

1. dub. quod complexa materia altera tionis responderetur quod triplex. 1. est quæ requirit aliquam præviā alterationem & dispositionem & non in se immediate ut ex ea fiat aliquid ita quod quavis ipsa non corrumpatur per se aliquid in ab ea expellatur, huc sit primatio huc formatio ne cuius dicitur per accidens corrumpitur. 2. est propriis materia alterationis quia sui corruptionis per se exiguæ ut ex ea aliquid fiat sicut est alimentum respectu alii quod prius debet in se corrumpi quam ex eo aliquid nutriatur. Tertia est quæ immediate in se ipsa aliquam exigent mutationem ut ex ea aliquid fiat non in sui destructionem totale ut 2. materia dicta sicut proprius debet mutari aliquas partes per denda vel scissionem vel confusione quæ ex illo fiat statua. Sed dices videtur quod secunda materia alterationis nullo modo possit dici materia quia de ratione materię in communi est quod maneat in illa re entis est materia, sed materia ista secunda non manet sed potius corrumpitur ut patet in alimentum respectu alii imo ea de difficultate est de alimentis respectu mixti quomodo possint vocari materia compositionis & alterationis simul cum non maneant in mixto sed corrumpantur. Respondetur quod de ratione materię in communi ut ad has omnes se extendit.

excedit solū est quod maneat in re cuius est materia, vel secundum se, vel secundū aliquid sui & quia alimētū respectu alii & elementa respectu mixti manent ratione suae materiae, quae ablata eorū forma mixti, & alia forma recipit. Nam in mixto & manet materia elementorū & eia respiciet eorū. 7. dub. est quare partes materiae dicantur materia cum supra sit de illis dict. tex. 23. quod sit sermo. Respondetur si partes separantur respectu finitionis, habet se ve materia & tota de finitio se habet, ut forma & hac ratione est sermo de illis hic sed si respectu definitionis sumatur sic se habent, ut forma, illius sicut & tota definitio se habet ut forma definitio quavis materia includat & formam, quia humanitas forma rationalis hominis dicitur quavis materia includat & sic sumuntur partes te. 28. quando dicitur quod definitio eius partes sunt ratio & quod quid erat esse subiecti.

6. dub. quomodo prae misse possunt dici causa materiales respectu concl. cum sit efficiens. Respondetur, quod praemisae prae sunt, sumuntur dupliciter. 1. secundū iudiciū complexum quod importat & hac ratione sunt causae efficientes, con. ut vidi mus in 1. cap. de pos. res. sol. quia assensus earum effectiue generat assensum conclusionis si vero sumantur ratione terminorum quibus constat. s. maiore & minore extremitatū hac ratione sunt causae materiales con. quia ex illis extremitatibus ut materia sic conclusio. Secundo possunt dici materiae comparat. ad totum syllogismū quia ipsae se habent ut determinabiles conclusio ut determinans determinabilitas autem materiae est conditio sicut determinatio est conditio formae.

Ultimum dub. est quomodo Ari. dicat quod effectus in actu & causa in actu simul non tñ effectus & causa in potentia cum statim indicat quod causa in potentia stat cum effectu in potentia. Respondetur quod diversimode sumit effectum ut hic simpl. adnotat quia in primo casu sumit pro eo quod est extra causam iam

factum & productum & ita aliquid istius effectus non necessario coniungitur cum causa in potentia quia potest esse talis causa ut est edificator antequam sit domus & potest manere domus producta quaquāvis non maneat edificator & ratio est quia hic non fit bona assignatio quia sumuntur causa potens cum effectu iam actu producto & in secundo casu sumuntur effectus pro illo quod est possibile produci & ita fit conveniens assignatio ut se mutuo respiciant potens facere & effectus passibilis fieri ita sunt simul sicut effectus in actu & causa in actu.

SUMMA TEXTVS.

CAP. QUARTI.

De casu et de fortuna an sint

In eorum Ari. in hoc cap. est agere de casu & de fortuna, caput dividitur in duas partes in prima agit de quorūdam opinione quia omnino tollebat fortunā in secundā aliter etiam hoc sententias et refutat acutē. Intendit ergo Ari. de casu, & de fortuna tria examinat quae sunt & quid sint & quomodo oriatur & an sint sed ab hac tertia parte incipit. & merito quia primum omnium quaesitū est an sit redditū prius rationem quare agat de hijs quia scilicet sint causae communiter coniunctae cum generatione & esse multarum rerum, prima ergo sententia, est quorūdam negantis oīo casum & fortunā. s. quia quodam fortuna sit habet aliquā causā & particularitatem aqua procedat, ergo non est fortuna quia si haec esset incerta causā exigeret sicut & ipse esset si esset probant aut quia si aliquis emedi parē gratia tñ erat in forū. & ibi forte occurrat debitor & ei soluat pecunias debitas haec solutio dicitur a fortuna & tñ causā habet determinatam scilicet iter ad forū, sed hac sententiā refutat Ari. ex eōa plausu quia oīs etiā rustici sciunt talē causam determinatā esse cum fortuna coniectam & tñ omnes concedunt fortunam ergo huius ratio non potest determinationē causae adiungere.

Secunda

Secunda ratio huius erat, quia si fortuna esset, de illa egissent antiqui, sed de illa negligere quamvis de rebusque ege-
tibus etiam ergo non esset. Respondet ta-
men Aristoteles, et hanc rationem refutatur
ex illa sequi autem nos esse reprehende-
dos, vel quia non posuerunt fortunam,
contra omnium aplausum, vel quia illā
ponentes de illa non egerē eam inuesti-
gando inter causas, & specialiter illi
debet reprehendi, qui fortuna venientes
& causa de illa tamen non egerē, ut Em-
pedocles, quia fortunā dicebat esse, quod autem
esset supra agnam, quia in illa mundi
generatione non sic erat, sed contra si-
militer animalium partes a causa esse di-
cebat.

a. opi. 1 Secunda sententia erat aliorum, qui
aliquo modo ponebant fortunam, & quā
sum in mundi, scilicet generatione, &
in principis partibus illius, non tamen
in reliquis, quibus naturalibus, & hu-
jus sententia fuisse de morte in tota an-
te Philosophi. & Theophrastus autem pone-
bant mundum infinitis generibus, &
concurrentibus, unde rogatus cur potius hoc
loco, quam alio fuit hic mundus geni-
tus redebatur pro causa fortunam, & simi-
liter in ceteris & elementis, quae sunt pra-
cipuae partes non in reliquis, ut in plan-
tis animalibus & aliis huiusmodi, quia
hanc ex determinatis dicebat causis pro-
cedere, scilicet ex semine hoc tamen re-
prehendit, quia si imperfectorum effec-
tum determinatas posuerat causas circa
fortunam, & casum multo magis de-
buere ponere perfectorum, & diuino-
rum, ut sunt mundus & caeli supra quod
ab eis haec omnia concedebantur geni-
tum, imo propter hoc absurdum admis-
sum, quod caeli generetur a casu, &
quod in his inferioribus non sit casus,
quod est absurdum oportet, ait Aristoteles.
agere in fine casus & fortunae. Unde op-
portunum modo est illi docere debere eueni-
re, probat Aristoteles hinc eorum motus
sunt regularissimi & uniformes contra

vero horum inferiorum deficientes &
irregulares, ergo potius in his debebat
poni casus & fortuna quae sunt in illis cum
casus & fortuna sit illorum quae ratio
occidentur.

Tertia sententia est aliorum, scilicet
Stoicorum, qui autem simplici qui ponebant
fortunam sed dicebant esse diuinam,
quosdam & occultam nobis causam, ob
quod illam vocabant Deam: huius tamen
dictis iterum reddit, ad determinandum
quod ordine debeat agere de illis tribus
quae propositae sunt inter causas & fortu-
nae, & quo modo differant, & quales cau-
sa sit, & haec de hoc cap.

CAP. QUINTVM summa textus, Quid sit fortuna.

Intenti Aristoteles in hoc cap. est ex-
plicare, quid sit fortuna & casus, ca-
pit. diuiditur in duas partes. in prima,
quibusdam divisionibus adueniunt qui
effectus dicuntur fortuiti, & casuales
explicat: in secunda ex hoc colligit quid
sit fortuna, in prima ergo parte, ait ef-
fectum quendam semper & similiter e-
uenire, ut solis ortus & occasus, & quod
animal habeat sensum, &c. quidam ve-
ro ita frequentiter, quod raro deficient ut
quod homines in senectute canescant,
& quod dupliciter nascantur oculi, & in
neutro horum est casus, & fortuna alij
vero sunt, qui nec semper nec frequen-
ter eueniunt, sed raro, ut quod fodiens
terram thesaurum inueniat, & in his
est casus & fortuna, quia ista sunt eorū
quae non semper aut frequenter sed ra-
ro eueniunt.

Secunda diuisio eorum quae sunt,
sive semper frequenter aut raro quaedā
sunt ob determinatum finem, ut descē-
sus lapidis ob quietem naturalem, &
quaedam non sunt ob determinatum fi-
nem, ut fricatio barbae, cum quis hoc in
consi-

considerare facit aliud intendendo.

Tertia diuisio est eorum quæ sunt propter finem quædam sunt ex electione cognito fine sub omni fine quod solū accidit operationibus naturæ intellectuales quædam sunt sine electione ut sunt opera naturæ quæ talem finem non cognoscit modo hanc secundam diuisionem & sub diuisione applicat 3. membro diuisionis dicens quod ea quæ raro sunt aliquando sunt propter finem & aliquando non & quæ propter finem aliquando ex electione & aliquando non sicut quod cogitabundus non aduerrens fricet barbam sit raro & non propter finem, sed quod tauro pressus murum ascendat raro sit sed propter finem moilo ergo coligit quod illi effectus dicuntur casuales & fortuiti quia raro sunt & præter finem intentum per accidens consequuntur, & quod sint aliqui effectus per accidens probat Arist. causæ quædam sunt per se quæ ut tales insunt in effectum ut domifactor edificij quædam per accidens quia cum hijs per accidens iunguntur ut albumen edificatore ergo similiter effectum quidam erunt per se ut edificium respectu edificatoris quidam per accidens scilicet quicum hijs per accidens iunguntur ut inuentio thesauri & rursus assimilat causas per accidens effectus per accidens dicens quod sicut sunt indeterminatæ causæ per accidens quia vni multi accidunt & causæ per se sunt determinatæ scilicet effectus per se sunt determinati & effectus per accidens indeterminati ex quo in infero, quod hi effectus sint fortuiti quia indeterminati debent esse effectus fortuiti.

Modo ponit convenientiam inter casum & fortunam ut postea melius indaget differentiam & primo conveniunt quia sunt in causis quæ agunt propter finem ita quod talis effectus casualis, & fortuitus sit.

Propter finem intendi & probat Arist. quia receptio pecuniæ a creditore in foro quando alio animo se ad forum contulit est fortuita quia est extra mentem

& tamen posset esse intentus quia si hoc sciisset crederetur iret certe animo recipiendi pecuniam & idem habet casualis effectus secundo etiam conuenit quia quauis possunt intendi ab agente propter finem sed quando actualiter sunt & dicuntur casuales fortuiti non intenduntur sed præter illius intentionem accidunt & si consequantur quod alias posset intendi. Tercio conueniunt quod talem finem nec semper, nec frequenter consequuntur sed raro, sed id quo differt fortuna a casu insinuat dicens quod fortuna est in agente per intellectum & electionem ut est dicta receptio pecuniæ quod non habet casus.

Modo in secunda parte capituli definit fortunam sic est causa per accidens in his quæ ratio sunt propter finem & ex electione sed præter intentionem accidunt quæ definitio postea in questionibus magis declarabitur varia modo adducit epitheta fortunæ primo dicitur occulta & in manifesta hominibus cuius ratio est quia est causa per accidens quæ ob sui multipliciter est ignota, secundo de fortuna verificatur hæc duo quod nihil sit ab ea & quod aliquid nihil per se sed aliquid per accidens Tercio quod ex causa & non est causa, quia est per accidens causa sed non simpliciter & repetit causas per accidens esse in finitis scilicet in determinatas ob suam multiplicitatem & hoc sicut contingit in causa per accidens ex parte causæ quia multa ille possunt per accidens coniungi ita in causa per accidens ex parte effectus quia multa possunt illi effectui per accidens coniungi quarto dicitur fortuna sine ratione quia non intendit finem quem raro consequitur at ratio intendit finem quæ semper aut frequenter consequitur & ita fortuna irrationalis dicitur. Sed dubitat Arist. cum fortuna sit causa per se vnius effectus cum quo per accidens coniungitur effectus fortuitus & possit esse plures causæ illius effectus per se quædam proximæ & quædam remotæ quales habet

rum

ransisset fortuna aut remora & Responderet quod proxima. Sicut si aliquis tendat in forum emendat aliquis gratia & ei occurrat amicus cum quo moram faciat etiam quod si non faceret ei non occurreret debitor. Obiicit talis mora est causa receptionis pecunie quæ effectus fortuitus est & postea tendat in forum quia si non tenderet non inueniret debitorem hæc postremaque est causa proxima illius necus est fortuna non quæ est remora alia communia epistola fortuita sunt, quod dicitur bona vel mala pro diuersitate effectus eventus ita quod si sit ingens malum dicatur infortunium si vero ingens bonum seu fortunium seu fors fortunium quando malum etiam ingens excitatur dicitur fortunium vel prospera fortuna sicut quando ingens bonum casu perditur, dicitur infortunium vel aduersa fortuna & non solum est ita censendum quando bonum aut malum sunt perditum, sed quando proxima sunt vel si bonum ingens quod sperabat casu proximo perdidit infortunatus dicitur si vero malum quod proxime imminere casu sit fortunatus, appellatur quia quod parum distat a re parum distare videtur, & hæc de hoc capite.

SUMMA TEXTVS.

CAPIT. SEXTI

In quo differant casus, & fortuna.

IN tentum Arist. hoc capite est declarare differentiam, inter fortunam & casum, & facit duo in prima parte posuit illis in quibus conveniunt dicit in quo differunt & probat unico argumento in prima parte ait quod conveniunt casus & fortuna quia uterque est causa per accidens effectus contingens

est raro in hijs quæ sunt propter finem sed differat ut superius & inferius quia per generationis fortuna est casus non contra & probat primo sic fortuna solum convenit hominibus in quantum agunt ex electione casus vero non solum convenit hominibus sed alijs ergo superius. Ad fortuitum casus probatur maior fortuna solum convenit hijs quæ dicuntur fortunata sed solum homines ut agunt ex electione dicuntur fortunati ergo illis casum inest fortuna ut agunt ex electione quod vocat Arist. ut eis inest actio quia hæc ex electione procedit probatur minor vel est felicitas secundum eos qui in bonis exterioribus & voluptate componebant quia hæc bona fortuna dicuntur quia fortuitis casibus sunt expoliati vel prope felicitatem quod dicitur propter se qui felicitatem in contemplatione ponebat sed ad eam iuvare dicebat bona externa & amicos & ne instrumentis felicitatis non est quæcumque generatio sed ex electione procedens & ratione ut primo est iterum. 7. dicitur ergo tantum convenit fortunatos esse eis qui ex electione agunt ut sunt homines.

Ex quo Arist. infert bruti & pueros excentes usu rationis non dici fortunatos, proprie quia non agunt ex electione sed tantum methaphorice sicut dicebat Plutarchus lapides altaris dici fortunatos quia honorantur ab hominibus lapides vero soli infortunatos quia ab hominibus conculcantur cum sint eiusdem speciei rursus secundo modo dicitur fortunata passiva inanimata quia illis modis nos sumus fortunati in quibus illam se habeant fortunari sed quod in hijs rebus sit casus probat duplici exemplo quia si aliquis equus ex irrisu ferens tendat ad fluvium & omnes alij equi occidant in oratio sic dicitur casu salubatus non fortuna quia non erat apertus ex electione sugere tale malum est aliud exemplum si subscilium aripos ab alio cadat ita forma ma

acris

quod si per illam possit, siue
quodcumque dicitur succedere non for-
tuna quia id non potuit intendere ca-
sus, colligitur de electione effectus ca-
sualis dicens esse effectum rarum &
per accidens qui sequitur ad effectum per
se intentum in causis agentibus prop-
ter finem, casus dicitur quod sit causa
per accidens eorum quae sunt propter
finem & raro accidens super addit for-
tuna quod ista sit semper in agente
quod ex electione agit, ut sit va-
de sit quod ea quae accidunt ho-
mini in quantum brutis communicat
in sensu non a fortuna sed a casu sunt
debet autem intelligi ista electio ac-
tuae primo quod illa agentia quae ex
electione agunt si cum effectu inten-
to per se accidens & raro alius coniun-
gatur dicitur respectu illius fortu-
nata quia illa quae tantum passivae di-
cuntur eligibilia passivae & improprie
dicuntur fortunata quia ipsa in se non
habent fortunam sed sunt id quibus
alia habent fortunam.

In secunda parte capit duplici alio
argumento id probatur primum est ab
etymologia sic frustra reperitur in
omni agenti propter finem sui agebat
ex electione siue non non quia dicitur
earentia finis debiti scilicet quod non
consequatur finis intentus sed casus est
ipsum frustra aut illi proximum ergo
casus reperitur in omni agenti prop-
ter finem siue ex electione siue non
minor probatur ab etymologia quia
latine idem est ipsum quod graece au-
thos & frustra quod maximè sed casus
latine dicitur grece authomatos ergo
idem est quod casus ipsum frustra vel
illi proximum id etiam Aristoteles probat
exemplo sicut si aliquis lapis descendens
in suum locum aliquem in itinere per-
cutiat talis percussio est casualis quia
est praeter intentionem, & est frustra
quia in tali percussione lapis non conse-
quitur finem intentum & soluit acci-

Aristoteles hanc objectionem lapis
non potuit intendere talem percus-
sionem sed casus est in ipso qui pos-
sunt propter finem intendi ergo illa
non est casualis.

Responderetur quod et si lapis non po-
tuerit intendere potuit ab alio medio
lapido intendi.

Tertium argumentum est casus pro-
cedit multoties a principio extrinseco
ut patet in monstris quae casus ha-
bitus & tamen a materia procedunt
& fortuna procedit a principio extrin-
seco quae est humana actio ut multa
extrinseca accidunt ergo casus differt
a fortuna, colligit ergo duas ques-
tiones esse absolutas quid sint & quo-
modo differentiam casus & fortuna.
Tertium vero modo soluit quae nomi-
natae sunt & Responder esse efficien-
tes quia vel ista sunt natura siue agens
naturale vel intellectus seu agens li-
berum sed ista sunt causae efficientes
ergo casus & fortuna ad genus effi-
cientis pertinet sed quia sunt per se-
cundum causae per accidens ex parte ef-
fectus & probatur quia casus & fortuna
sunt agens naturale & liberum inquam
eum effectu per se intento ha-
bent alium per accidens intentum &
raro coniunctum sunt ergo causae per
accidens ex parte effectus, & ita
concluditur casum & fortunam esse
posteriora agenti naturali & libero
id est priora hic agentia, habent ali-
quem effectum per se intentum, &
postea eum illo habent alium per ac-
cidens coniunctum respectu quorum
sunt casus & fortuna ex quo conclu-
dendo reprehendit Democritum qui
casos dicebat esse a fortuna & casu
cum tamen non poneret alium ef-
fectum priorem illis per se intentum
ab agenti libero aut naturali siue
necessario requiritur ad fortuitum, &
casualis effectum.

Ad

ANNO TATIO- nes circa literam.

Primum dub. est: Quorsum Arist. hic agat de casu & fortuna. Respondetur, quod hoc dubium optime Arist. soluit quia scilicet fuerat antea actum de casu & fortuna & casus communiter recensentur inter causas & ideo ad inuestigandum quales causas sint & quomodo agere de illis.

Secundum dub. erga secundum capit. tex. 70. quomodo intelligat Arist. quod casus & fortuna sunt causae per accidens. Respondetur quod causa per accidens est duplex alia ex parte causae ut quaelocum sit per se alia ratio coniungitur per accidens ut cum statuario qui est causa per se statuae per accidens iungitur album, & ideo est per accidens causa statuae alia ex parte effectus quando per se causat aliquem effectum cum quo coniungitur per accidens alius respectu cuius dicitur causa per accidens sed iste effectus per accidens tripliciter potest coniungi cum effectu per se, vel semper ut ignis comburatur: tabernum cui tota domus inicitur est combustio effectus per se & ruina inde procedens effectus per accidens sed semper coniunctus quia semper ex tali combustionem sequitur ruina alias connumeratur raro ut inuestio. The sauri cum a ratione terrae & hoc dupliciter, vel ita quod intendatur talis inuestio vel ita quod non intendatur est ergo effectus fortuitus & casualis ille qui effectus per accidens & raro evenit praeter intentionem suae causae & consequenter casus & fortuna sunt causa per accidens non ex parte causae, sed ex parte effectus quod si postea Arist. in hoc tex. adducit exemplum causae per accidens ex parte causae ut est musicum respectu edificationis non ideo adducit quia putet fortuitum esse causam per accidens ex parte causae sed ostendat quod sicut ex parte cau-

sa est duplex causa per se & per accidens ita ex parte effectus est duplex effectus per se & per accidens.

Tertium dubium erga tertium caput quomodo Arist. tex. 61. dicat quod casus est a principio extrinseco quia scilicet eius causa est extra & postea tex. 64. dicat casum differre a fortuna quia casus est a principio intrinseco ut patet in modis istis quae ex materia quae est intrinseca habent illum effectum quo casualis vocatur & fortuna est a principio extrinseco sibi enim videtur Arist. contradicere cum dicat casus ab extrinseco & ab extrinseco provenire causa versa: lauell. hoc dub. lib. 2. q. 24. ubi demissa duplici expositione eodem. & S Th. aliam adducit Egidius Burleus & Gradu, dicentium causam esse extra effectum possumus dupliciter intelligi, vel secundum intentionem quia illum non intendit, sed extra illius intentionem sic & hac ratione casus dicitur a principio extrinseco aut quod eius causa sit extrinseca & hoc commune est & fortunae quia haec est inferior casus unde quae hinc in communi conueniunt & illi conueniunt, vel secundum executionem quia quantum ad esse est causa extrinseca illius & hac ratione intelligit quod casus sit causa intrinseca quia contingit in naturalibus quorum natura est principium intrinseco cum aqua proveniunt causales effectus & in hoc differre a fortuna quae & hoc modo est a principio extrinseco quia est agens quod est liberum extrinseco est sub effectibus unde cum diversimode sumatur esse extra vel extrinsecum tollitur contradictio quantum alio modo facilius meo iudicio posset tolli sumendo & eodem modo extrinsecum quia casus cum sit superior fortuna sicut animal ex hoc se extendit ad rationale, & irrationale quae sunt invicem opposita, sed non est animal propter eius amplitudinem ita casus se extendit ad hoc quod est procedere a principio extrinseco in executione ratione materiae ad pro-

re ex principio intrinseco insecutione extrinseco casus stricte sumpti ut cum diuisio a fortuna qualiter est in brutis ubi nō est forma quare sicut istę quia sūt in ratione finitę non sunt in contradic-torię animal vel estrationale & animal, sed est irrationalē sed diuersificantur ratio-nę diuersorum inferiorum ita istę ca-sus procedit a principio extrinseco in e-xecutione & casus procedit a principio intrinseco in executione non sunt cōtra-dictorię sed verificantur ratione diuer-sorum inferiorum & hoc consonat tex. quia differentiam inter casum & fortu-nam clarā & manifestā addidit po-sterat tex. 61. vsq; ad 64. & ita in primo sumit casum vt amplectentem fortunam ratione cuius est a principio extrinseco & in secundo sumit casum vt distinguitur a fortuna & vt sic non procedit nisi ab in-trinseco & hęc de hoc capite.

SYMMATA TEXTVS

CAP. SEPTIM.

*Quod Physicus consideret
omnia genera cārū &
perea demostret.*

IN tensum Arist. in hoc cap. est proua-re quod genera causarum tantū sint quatuor & quod per illa demostret phis. primum in parte prima præstat, secundū in secunda parte cap. ad primam accedēdo ait quatuor tantum esse genera cau-sarum & probat sic tārum sunt quatuor propter quid seu media vltima in quare solbuntur demōstrationes ergo tantum sunt quatuor causarum genera, patet cō-sequētia quia in ista debent resolui de-mōstrationes, & probat inductione quia in mathematicis demōstrationes reducūtur ad formā vt est definitio, non vero ad efficiens cum abstrahant a motu quē concernit efficiens, deinde in moralibus reducuntur ad efficiens & finē sicut præ-

ter quid certauerunt aut qui furati sunt alludens ad ad bellum Thebanorū quorum templum quia inuasissent, & spoliauerunt Ocenferideo prælati sunt sed propter quid certauerunt redit cau-sam finalem vt domarentur alludēs ad bellum persarum contra gręcos tam dem propter quid solet sumi a materia vt propter quid ferra est dura quia est de materia ferrea, cum ergo tantum sine quatuor genera eorū ad quę reducitur omnis demōstratio & cum hęc procedat ex causis sequitur quod causę sint tantū quatuor sed ne aliquis putaret has cau-sas semper esse realiter diuersas inquit quod aliquando coincidūt in idem nume-ro vt forma & finis & aliquando in idem specie vt forma & efficiens nam eadem num-ro forma in quantum dat esse ma-terię dicitur forma & sic cadit sub consi-deratione mathematica in quantum ve-ro est cuius gratia generationes ad eam terminari finis est & sic cadit sub consi-deratione phisica in quantum vero est in-generante vniūoco est eiusdem speciei cum forma genita.

Vt ergo probet q̄ phis. 4. genera ph. de-mostratur ponit hoc fundamētum quod efficiens est duplex quodam quod a suo reparitur passo vt ignis ab aqua quodam nō vt Deus, & celū ab istis inferioribus & primum ait secundum se, & directē essentę cōij phisici, secundum vero me-thaphisici absolute & secundum effectiā vnde tria distinguitur mouētia quedā omnino immobilia motu phisico vt De-us & intelligētia quedam mobilia sed incorruptibilia vt celī quedam mobilia & corruptibilia vt sunt hęc inferiora & ita ait esse tria negocia idest tres consi-derationes primā dicit pertinere ad me-tha, secundam ad lib. de celo tertā ad reliquas partes philosophię.

In secunda parte cap. probat quod phis. demostret per hęc omnia genera hęc ratione phisicę considerat rerum gene-raciones sed in his inueniuntur hęc omnia ergo illa omnia ad phisicam cape-

D

Rant

F P de Oña com. super vniuersam Physicam Arist.

est propter minorem quia in generatione est quod fiat & hoc est forma & quid prius faciat & hoc est efficiens & quid passum est & hoc est materia modo aut quod etiam mouens sic duplex aliud motum, aliud immotum motu physico id est uod agens repassione & quod cum illa nihilominus utrumque mouet licet inferiora motu physico, mouens autem immotum aut esse Deum vel primum omnium ens vel principium & cum hoc explicuisset consequenter declarat, quod sic mouens motum & inquit esse formam & quia poterat illi obijci quod formae mathematicae, vel metaphysicae nullomodo se sic mouetur ideo se explicat dicendo se loqui de formis quae sunt in materia & termini generationis ob quod dicitur mobiles, sed quia finem intrinsecas causas non aduxerat ideo ait & ad illud expectare non demonstrare per ipsum ratio est quia natura est propter finem & physici naturam considerat concludit ergo capite pilosando quod ad physicum pertinet agere de qua druplogentia causa de efficiēti scilicet quod vocat quia hoc est de materiali quod vocat quod hoc fiat de formali quod appellat quod quid erat esse & de fine quod vocat & quia melius est propter rem hanc & haec de hoc capite,

CAPITULUM OCTAVUM

Quod natura agat propter finem.

In tertium Arist. in hoc cap. est declaratum si natura agat propter finem quod tenet aigitur praecedenti cap. diuiditur in duas partes in prima determinatur quaestio nec dicta an natura agat propter finem se uel lapar & quod alia motiua antiquorum excludit praedest vero quaestio ad declarandum non tantum physicum per materiam sed per finem demonstrare & pro parte negatiua quae non ponit auctoritate antiquorum qui dicebant res non esse aut fieri propter finem sed esse tales quia ex tali materia

constatur ut dentes duros quia ex dura materia, lingua mole quia ex molli materia sed materia esse duram vel mole a casu vel fortuna, & probat antiqui quia ideo fit pluvia ut sic frumentum sed quia vapores ascendant, & ita congelatur quod sit necessesse in pluiam versus descendere & patet quia si fieret ob frumentum & sine quando est in area frumentum non debet & plures cum potius illi abire quam praesentis consequentia ut patet experientia casualis ergo a necessitate non ergo fit pluvia propter finem & consequenter nec aliae res naturales.

Es consequenter dicebat antiqui quod si aut per accidens se habet pluvia ad augmentum frumenti ita per accidens se habet partes viuentium ad suas actiones ut quod oculi sit in loco amicum ad videndum, modo quod etiam non existeret aut conseruaretur nisi aptae & ordinatae ad suos fines totum hoc per accidens esse sicut dicebat Empedocles quauis monstrum habens medietatem quae & medietatem. Tamen non possit conseruari quia non potest exercere suam operationem totum hoc est per accidens horum ergo sententiam primo redarguit prouidendo naturam agere propter finem hac ratione quae cumque vel semper vel frequenter eueniunt non sunt a casu & fortuna vel sapra diximus sed effectus naturales vel semper vel frequenter eueniunt ut quod si in hyeme pluvia in aestate calor immo hoc concedunt antiqui ergo effectus naturales sunt propter finem patet consequenter propter finem & non fieri propter finem non est medium sed sunt a casu vel fortuna non sunt propter finem ergo quae non sunt a casu & fortuna debent fieri propter finem.

Secundo argumento idem probat sic ubi est aliquis finis ubi tamen priora, quae consequentia sunt propter illum, sed in arte est aliquis finis cum sit secundum effectum, & intellectum, ergo in ea tamen priorae fundamenta, quam consequentia ut recta sunt propter finem sed

ſcilicet ab arte agunt propter finem ex ſua natura ſunt natura ſic fieri, quia ſi natura domū fieret pariter, ac ars faceret & ſtars faceret hominē vel plantā pariter ac natura ergo ſicut ars ſuos effectus agit propter finem ita & natura, & confirmatur. Ars vel perficit vel imitatur naturam, ſed ars agit propter finem ergo & natura.

Tertio comprobatur inductione, animalium, & plantarum actiones ſunt propter finem, & ita ut videantur tales res artem, & intellectum habere cum reuera non habeant, ergo & reliqua opera naturæ erunt propter finem, probatur antecedeſ inductione araneæ enim cōſtituit telas ut capiant muſcas. & aues nidum ad ſuam habitationem, plantæ mittunt folia, ut fructus defendant ab externis iniuriis, & mittunt radices ut alimentū externum ſugere poſſint, & ſic de reliquis, ergo.

Quarto probatur duplex eſt natura, materia & forma, ſed forma eſt finis & propter formam eſt materia, ergo materia eſt & agit propter finem.

Quinto, ſoluendo quandā obiectionē antiquorum probat intentum, dicebant enim illi, quod ſi natura ageret propter finem non erraret ut errat in monſtris, ſed hinc Ariſt. ſumit argumētum, nam qua ratione in arte eſt peccatum vel error, niſi quia finis intentus non cōſequitur, ergo nec eſt peccatum vel defectus in materia niſi quia finis intentus nō cōſequitur. ſed ex ratione peccati in arte neceſſario inferitur quod agat propter, ergo ſimiliter in natura, & ita reprehendit Empedoclem, qui dicebat homines in principio mundi naſci cum dimidio boni caſu quodam: non quia ageret propter finem natura, reprehendit dicēs quod nunquam illa talia eſſent monſtra niſi ab intero debuſſent fieri; ſicut de facto in aliis animalibus ſunt monſtra, quia debeant ab intero fieri ob defectum ſemini.

Sexto eadem antiqua reprehendendo

probat intentum ſic, ubi eſt aliquis odore conſtitutus vnum eſt propter aliud, & propter finem, ſed in generatione animalium ordo eſt conſtitutus, quia non ſunt animalia niſi ex proveniente ſemini, & non ſeriem niſi prius molleſcat, & diſponatur, ergo hæc generatio ſecundum finem fit.

Septimo hoc probat ſpecialiter contra Empedoclem, qui monſtra ex variis animalibus dicit fieri, quia à caſu, & non propter finem agit natura, ſicut ſunt illa animalia, quæ habent dimidium hominis, & dimidium bouis. ob quod dicuntur bouigenæ, bouipera, & arguit ſic, ſi talia monſtra fierent à caſu & nō propter finem, ergo ubi minus apparet finis, & magis collucet caſus ut in plantis, quæ nullo modo cognoscunt finem frequentius talia monſtra deberent euenire, ſed non eueniunt. imo compositū ex duabus ſpeciebus plantæ, ut viris, & oliuæ ſicut dicitur viſigeneum oleoprozum non dicitur monſtrum.

Oſtauo probat, ſi natura nō propter finem, ſed caſu ageret ergo ex quolibet ſemine poſſet fieri quodlibet cum nullū ſit deſtinatum ad certum finem: quod tamen eſt impoſſibile, ſed agit propter finem natura, quod probat, quia in de ſequeret quod natura, & naturalia deſtrueretur, probatur ſequella quia entia naturalia ſunt illa, quæ ab aliquo principio interno mota non ceſſant quouſque ſuos fines attingant, & in omnibus quieſcant, ita quod illos non tranſcedant, imo nec in omnibus eſt idem finis, nec in ſingulis omnis finis, in quibuſdam vnus finis determinatur & in aliis aliis, quem frequenter attingūt, & ſemper attingerēt, ſi nō impediretur ergo agit natura propter finem, & ita experientia docet in motibus plantarū, animalū, & elementorum quæ nunquam quieſcunt, niſi obtento ſine proprio.

In ſecunda parte capituli alia motu antiquorum excludit, qui dicebant

D a effecto

effectus naturales esse a casu quia etiam a natura sequantur sed ab illa non sunt intenti hoc reijcit Ari. quia ad rationem fortunæ & casus non tantum requiritur quod ut præter intentionem sed quod nec semper nec frequenter eueniant sed effectus naturales, aut semper aut frequenter eueniunt ergo non possunt esse casuales, & fortuiti imo eo ipso quod semper aut frequenter eueniunt sunt intenti si non a natura saltem addisigenti illamvltimum motuum excludere quia dicebant antiqui naturam non agere propter finem quia non deliberat nec viitur consultatione & hoc reijcit quia aliud est agere propter finem aliud vero agere ex proposito quia agere propter finem solum est quod actio agentis tendat, & dirigatur in finem non vero importans cognitionem illius finis sub ratione finis quod requiritur ut agens sit a proposito Ari. autem hoc pr. quia ars agit semper propter finem & tamen non vititur deliberatione ergo non recte ex hoc sequitur non agere propter finem antecedens patet, quia faber lignarius non deliberat an ex ligno debeat lacere arcam sed hoc facit sine deliberatione ergo similiter natura poterit agere propter finem, quauis non agat deliberatione, & assimilat naturam arti quia solum differunt in hoc quoddam esse fortuna externa effectui artificioso at vero natura est forma interna effectui naturali, imo subdit Ari eodem modo faceret ars suum effectum ac si esset in ligno ergo sicut tunc ageret propter finem sine deliberatione ita, & modo ageret propter finem & præter deliberationem & hæc de hoc capite.

CAP. NONVM.

*Vnde petatur necessitas
in rebus naturalibus.*

INtentum Aristot. est declarare vnde petatur necessitas in effectibus naturalibus in prima parte determinat hanc questionem in secunda declarat quomodo duplex necessitas hic declarata pertineat ad phis. ad primum deveniens de supponendum est esse duplex necessarium absolute vel ex parte materiæ alterum ex suppositione vel ex parte finis siue est necessarium seriem esse duram primo modo & ex parte materiæ, & sicut est necessarium eibus secundo modo ex parte finis ad conferuandam vitam citat opinionem antiquorum h. enim cum non poneret finem totam necessitatem ponebant in materia videro gati quare domus habeat quasdam partes sursum & quasdam deorsum dicebat quod habent quasdam partes graves, & quasdam lebes ut lebes sint sursum graves vero deorsum Respondet ergo Ari. quæstioni citatæ quod necessitas nascitur a materia sed rursus necessitas materiæ a fine desumitur vnde domus est talis quod habet talem materiam sed ad huc habet talē materiā quia ad talē finē ordinatur scilicet ut nos defendat ab iniurijs celestibus vnde concludit necessarium esse a materia sed non ut in fine explicat autem hanc necessitatem dicendo ita se habere sicut præmissæ veræ inferunt necessario conclusionem veram sed conclusio vera non necessario supponit præmissas veras valet tamen quod si conclusio non est vera præmissæ non erunt veræ.

Finis vero habet rationem præmissarum & maioris conclusio quia sicut conclusio habet veritatem desumptam ex principio numero non vero est contra ita materia habet necessitatem desumptam a fine non vero est contra nempe finis a materia & ideo solet communiter dici quod finis in practicis est sicut principium in speculabilibus sed quia posset aliquis dubitare cuius sit finis principium Respondet quod est principium non actionum, & operationum quibus

Annotationes

rescit sed cogitationem per quod res solere non est principium motus ex rationis impossibile terminus & sufficiens sed est principium motus intentionis ex tirando appetitum magis, ut res fiat pro do ponit exempla eorum quae huiusmodi dicens bene valere & finis hominis quod est eius forma ergo lapides & ligna quae sunt materia, sed non valent sunt lapides & ligna ergo forma vel finis & bene valere forma est ergo est ferrum quod est eius materia non contra, & negatiue est si valeat non est ferrum ergo non est ferrum sed a in valeat non est terra ergo non est ferrum, sicut diximus valeat premissa sunt verum ergo conclusio, sed non contra negatiue vero bene valere, conclusio non est vera, ergo per am esse conclusio ergo in rebus naturalibus esse necessarium ex parte materiae, & ex parte motuum materiae ut quae re aliquis rubeus factus quia scilicet mutationis sanguinis facta est circa faciem. In secunda parte dicit ut ab huiusmodi necessitatem materiae, & finis peruenire ad philosophum, magistrum peruenire necessitatem finis, quod probas primo quia ratio necessitatis modo sumitur ex hoc non contra, Secundo quia in demonstratione potius videmus formas quae se habent ut finis quam materiae in quo principio demonstrandi & hoc ratio naturalibus quam in artificialibus sed non ob id excludendam esse materiam quae etiam solet in demonstratione assumi ut ad demonstrandum quod ferrum ferreum sumimus ut medium quod habeat dentes duos, sed hoc ita habet quod ferrea est & haec de littera.

ANNOTATIO

nes circa litteram.

Primum dubium in textu est erga sequentium caput textu. Tercio quare Aristoteles dicat quod forma & efficiens co-incident in sepe non semper sed frequen-

Circuliteram.

iste Respondet etiam ad hoc esse quod in generationibus uniuersis generans & generatum sunt eiusdem speciei, & ita forma generantis quae dicitur efficiens co-incident in specie cum forma generati quae dicitur absolute forma quia non est nisi efficiens & huiusmodi generationis pro cuius intelligentia est notandum quod duplex est finis, alter generationis, alter generantis huiusmodi generationis est ad quod proxime ordinatur generatio & ista est ipsa forma & de hac Aristoteles loquitur quando ait quod forma, & finis in idem numero coincidunt finis. Verum etiam generans est ad quem tota res generata ordinatur & hic est operatio de fine. ergo primo loquitur Aristoteles in hoc capite, & reliquis duobus & ita dicit quod forma mathematica non est finis quia non consideratur sub ratione generationis ad quam necessario dicitur habitudine. dicitur finis non tamen coincidunt in idem specie forma, & efficiens in generationibus sequentibus quae anteriores sunt. Secundum dubium erga textum 71. quod Aristoteles solum numerauerit libro de caelo a reliquis philosophis Respondetur rationem esse quia magis abstractum est alium a sensibilibus & a mutationem inhiens quia nec subditur qualitate sensibilibus nec diuersis speciebus motus sed iam ut motui scilicet locali. Tercium dubium quomodo Aristoteles dicit & 73. dicat mouens immobilem & si Deus non esse physice sed metaphysice considerationis cum octauo philosopho expresse egerit de primo motore primo immobile Respondetur cum lauello 9. 27. quod dupliciter potest agi de motu primo primo quantum ad essentiam & predicata quid sit autem quod sit purus actus immobilitatis incorruptibilis &c. & hoc est metaphysice & haec ratio quantum ad existentiam & haec ratio quia eius existentia nobis innotescit ex motu quem in nobis causat ideo ut si pertinet ad physicum eius consideratio & ita factum est. s. phi. sed dices saltem ratio

habet

hæc ab Arist. aduoca nulla est quia tedite
prij ratione quod mouens immotum in
se non habet principium motus quod sal
sum apparet cum in se habeat potentiam
motuam quæ est principium motus cu
lus motus Respondetur quod Arist. tan
tum intendit quod non habeat principij
motus in se ipso quod est dicere non esse
ens naturale nec receptum sui motus
& ita cum non continetur sub obiecto
philosophiz non pertinet ad philosophum
quia illa potentia motu est principium
motus in alio.

Quartum dubium text. est erga text.
75. cap. quomodo Arist. aduocat antiquos
omnem necessitatem potentia solam
terris si quidem Arist. exempla in ea & e
ficiendi aducuntur adicit enim calidum
& frigidum ex quibus quia talis sunt na
tura dicit talis fieri effectus ut quia fri
gidum est pons descendere deorsum
ideo ex eo sunt radios & quia calidum
est autum ascendere sursum ex illius as
censu sunt flores in arbore calidum au
tem & frigidum ex Arist. secundo de ge
neratione adicit sunt alia etiam exem
pla in text. 76. de aqua sursum trahit &
illuc ingrossata ut in plubiam conuer
titur causam dicit efficientem tractionis
Respondetur cum label. q. 3. quod cum
intento finis in agente sit ratio forma
lis agendi nam ex eo quod a fine moue
tur & illi intendit formalis est actiui
& antiqui subtilerunt finem consequi
per subtilere efficiens formaliter &
hæc ratione debet intelligi quod dicitur
necessitatem pendere ex sola materia &
non ex efficienti formaliter quia istud
aufertur ablato fine.

1. Secundum dubium est erga text. 83.
contra illam septimam rationem Arist.
quæ probat non esse in animalibus mon
strua ex opposita ex diuersis speciebus ut
hominæ & boue quia inde sequeretur
quod deberent esse in plantis cum sit mi
nus sollicita natura in eorum generatio
ne & quod Arist. aducit re vera non est
quia per insertio non videmus duas species

placit coniungi ergo ita rati Ari ratio & e
A lex q. loquitur de naturali generatione
per quæ partes rei genitæ cõtinuæ produ
cunt & hæc ratione nūquā duæ species pla
cit coniunguntur quia quæ specie differunt
non possunt cõtinuari alia cū cõtinuati
sic vñ numero darentur duæ substantiæ
specie diuersæ quæ vna numero esset q
repugnat at insertio dicta non per natu
rā, sed per artem fit & partes ibi tantum
sunt cõtiguæ non cõtinuæ unde hoc non
colligitur argumētū Arist. in hoc cõ
finitur ratio casus magis apparet in placis
quam in animalibus cū sint minus iocē
tæ a natura & imperfectiores sed ad ca
sus sufficiat quod in animalibus sint mon
stra ex duplici specie clara ergo & in pla
ntis sufficiat clara est saltem ergo imo cū
in monstris nūquā geretur effectus om
nino dissimilis ei quod inuēdebatur sicut
non generat homo pro homine equū aut
equus pro equo hominē, sed aliud magis
accedens ad naturā proprij effectus pro
batur plane quod proprias effectus erat
intento est monstrum non multū ab illo
posse descendere.

Sextū dubiū est erga text. 84. videt enim
ratio. 8. Ari. siue formetur secundū. S. Th.
qui eā sic format, si omnia sunt a casu
ergo eadē species animalis ex quo vis se
mine posset indistincte & indeterminate
produci cū casus sit omnino indetermina
tus sic ergo quodlibet semen posset aquo
bis alio produci videt in quā nulla quia
quāuis nos de facto ponamus casum nō
recte sequitur homo monstruosus sit a
casu ergo potest aquouis alio agente ci
tra hominē fieri & quāuis inuentio the
sauri sit casualis nō sequitur potest aquo
vis alio cirra hominē fieri ergo nō debet
sequi cõtra antiquos & duo hæc assu
omnib⁹ quod possit eadē species alijs ex
quo vis semine generari aut ab eadē spe
cie animali q. vis semē produci Resp. cū
Iacobi. q. 34. negat & pariter rationis quia
est nos dicimus aliqua fieri a casu pluri
ma alia dicim⁹ fieri ex intentione naturæ
immo omnia naturalia agētia esse ex fede
dinata

finata ad certos fines, & effectus quavis aliquando in eorum actionibus fide effectus aliquis a fine intento quia ex eo quod non potest esse casus, quod a quo vis alio agente possit fieri arguitur viderimus effectus esse a natura intentos & ita contra nos non concludunt at vero cum aliqui omnia dicunt fieri a casu nullam ponunt determinacionem in hoc a

gente ad potius producere idem hoc quam illud, & ita sicut sunt hæc res casu productæ ab hoc poterit produci ab alio aut si ab alio quam hoc non poterit signum est quod ab isto intenditur, & ita quod non omnia sint a casu sed aliqua sint a natura intenta ob suam peculiarem finem & hæc de hoc capite.

SVPER TERTIVM LIBRUM Ari. Physicæ, auscultationis

Cōmentaria vna cum quæstionibus.

AVTHORE P. F. PETRO DE OÑA
Sacrae Theologiæ Presentato.

CAP. PRIMVM

*Physico agendum esse de motu
et de alijs affectionibus naturalibus.*

ARIST. in hoc cap. proposita intentione tertij & quarti libri quasdam aducit suppositiones ad definitionem motus inquit ergo quod cum in secundo libro ac supposito de natura & hæc sit principium motus agendum est de motu, & quia motus ipse solet definiri per inquirum, cum sit de genere continuorum quorum ratio est per se continua in infinitum ideò dicitur sequitur de inquisito, sed quia mo-

tus mensoratur per tempus & fiti in loco vel ad illum terminatur, & antiqui dixerunt locum esse vacuum ideo dicitur, se acturum quarto libro de his, & secundo quia hæc sunt communia entium naturali, & hic traditur sequentia communium. Sunt inquam, communia tempus locus, & motus.

In secunda parte quatuor supponit.

Primum est eorum quæ sunt quadam sunt in actu, quadam in potentia. Et quæ sunt in actu subdividuntur in decem predicamenta. Secunda suppositio, ea quæ sunt ad aliquid quadam secundum excessum, & defectum quadam secundum motum & mobile actum, & passivum. Tertia suppositio motus non est præter res ad quas est motus. Quarta suppositio in quolibet predicamento est duplex actus, & forma sicut est duplex oppositum alterum perfectum, al-

torum imperfectū, ſecundum quæ duplex eſt motus in quoniam prædicamentis. alter ad perfectum, & alter ad imperfectum, ut in ſubſtantia, generatio, & corruptio in quaſtitate, augmentatio, & diminutio in ubi, ſurſum, & deorſum & in qualitate, ſunt varia contraria. Vnde colligit, tot eſſe ſpecies motus, quot ſunt ſpecies entis, & hæc de hoc capite.

CA. SECVNDVM.

Quid ſit motus.

Ariſtoteles in hoc capite primo deſinit motum, ſecundo probat eius definitionem, ad primam partem demonſtrando ex prima ſuppoſitione colligit deſinitionem motus, dicendo eſſe actum in potentia ſecundum quod in potentia, ut alteratio eſt actus alterabilis ut alterabile eſt, & generatio eſt actus generabilis & generabile eſt, & latitio, ſeu motus localis eſt actus mobilis localiter prout mobile eſt. Vnde ex dicta inductione concludit omnem motum eſſe actum entis in potentia ſecundum quod in potentia.

In ſequenda parte eam incipit probare, & primo, quod motus ſit actus probat, ſic, ſi quo poſito, quod erat in potentia, ſit in actu, eſt actus, ut ædificabile poſita ædificatione actu ædificatur, & ulterius aliis multis exemplis: ergo motus eſt actus. Ad probandam verò aliam partem definitionis ſupponit hoc fundamentum, quod idem poſſe eſſe in actu, & in potentia, vel ſubſeſſive reſpectu eiusdem, vel ſimul reſpectu diuerſorum. Ex quo inferi quod mouens philoſophum mouet, & agit, mouetur, & patitur, primum eſt in actu ſecundum prout eſt in potentia. Vnde agendo reparatur, & repatiendo igit, ut calidum ad calidum facit, & ut frigidum in potentia frigefcit.

Verum verò omne agens & mouens ſimul moueatur, & repatiatur, ut Heraclitus, & Democritus dicebant, poſtea videbitur, modo ergo probat inter

tum ſit. Quamvis motus præcedat ab alio, & exiſtente actu tanquam ab agente, vel in ſe vel in alio: ſed ſcribitur in paſſo, non quia, & in actu, ſed alia de cauſa ſcilicet ut eſt in potentia. Et probat: quia motus, quo ſit ſtatua non eſt actus prout actu eſt res, ſed prout eſt in potentia ſtatua, niſi velis dicere, quod idem ſit formaliter actus res, & potentia ſtatua, quod eſt falſum, eſt ergo motus actus entis in potentia ſecundum, quod in potentia. Et quod differant ratione eſſe actu ſubiectionis, & eſſe potentia, ad talem formam, quamvis ſcäliter idem coincidant, probat. Si idem eſt aliquod ſubiectionis eſſe egrum absolute actu, & eſſe in potentia ſanum, ergo ſimiliter erunt idem eſſe absolute ſanum actu, & potentia ægrotum; tunc nec illic ſit maior ratio quare una potentia identificetur cum actu absolute ſubiectionis quam alio, ergo ſequitur, quod idem erunt potentia ſanum, & potentia ægrotum, & conſequenter erunt idem actu ſanum, & ægrotum. Quia ſicut potentia aliis diuerſis quia vniuntur in ſubiectionis cum illo identificantur ratione, ergo & actus ſimiliter debent identificari, quod eſt abſurdum. Ergo dicendum eſt, quod eſſe actu ſubiectionis absolute, & eſſe potentia tale differant & ita ait notantes fuiſſe diſtinctum motum eſſe actum entis non prout eumque, ſed ut in potentia eſt. Modo ergo probat definitum reuerſi cum definitione ſic. Illud eſt motus, quo poſito mobile mouetur: ſed poſito actu dicto entis ſcilicet in potentia ſecundum quod in potentia mouetur res, ergo talis actus eſt motus, & contra motus eſt talis actus: & probatur minor, quia ædificabile mouetur ante ædificationem, vel poſt, vel quando illa eſt, non ante, quia tunc ſtatua eſt ædificabile, & nullo modo ædificatur, cum ſit ante ædificationem: nec poſt illam, quia iam res eſt ædificata, ergo non ædificatur cum poſt ædificationem: non maneat ædificabilis: reſtat ergo, ut moueatur.

vestitur quando adit et edificatio, ergo edificatiois motus est actus entis in potentia secundum quod in potentia, & ita inquit esse dicendum de quocunque alio motu cuiusvis mobilitatis.

Probat definitionem hanc bonam esse primo comparando illam ad definitiones antiquorum, quæ sunt multæ. Secundo, quia difficile est aliam inuenire, quia motus sub aliquo genere, quàm actus non potest contineri, & ad primum adducit definitiones antiquorum, quidam dicebant, motum esse alteritatem, alii inæqualitatem, alii motum, quod est falsum, cum tamē possint hæc tria reperiri ubi non est motus ut patet, & secundo probat ex termino ad quem, quia aliquando motus terminatur ad simile, vel ad æquale, vel ad ens. Ergo potest reperiri motus sine alteritate, inæqualitate, aut non ente patet consequentia, quia motus non est præter res ad quas est motus, ergo si istæ res inveniuntur sine illis tribus, ergo & ipse motus. Tercio probat ex termino quo, quia non semper motus procedit ab altero, ab inæquali, & nō ente, ergo potest motus sine his reperiri patet consequentia, quia motus est quædam inter prædictos terminos, ergo tales termini possunt sine illis inueniri ergo & motus.

Reddit vero Aristoteles rationem quare antiqui dicebant esse, non ens, quia non est in aliquo prædicamento determinate substantiæ, qualitatis, quantitatis, &c. & iterum reddit causam quare motus ab antiquis dicebatur esse indeterminatus, naturæ, quia nec videtur esse potentia cum ea, quæ præter se sunt in potentia, ut sic non moueatur ut patet, et cetera. Sibi illi nec actus, quia quæ sunt in actu non mouentur ad id quod habent in actu ut quantum actu non mouentur ad quantitatem, sed habent rationem solius Aristotelis, nec esse actum perfectum, nec potentiam, esse tamē actum imperfectum quia ens in potentia cuius est actus, imperfectum quid est. Perclarat modò quid sit subiectum motus, & primo posita hoc fuerunt, quæ sunt

mouens, & mobile moueri possunt dicitur modo, quia mobile esse ut mobile est, mouens vero per accidens. Secundo ait illud mouens per accidens induci, quando mouetur, quod est aptum moueri, quod dicit ad excludendum agentia immaterialia, quæ non sunt apta moueri, motu scilicet physico, quantumvis illo moueantur actus, & addit alium signum, dicens, illud mouens esse aptum moueri, quod quando non mouet dicitur quiescere, ratio est, quia quies, & priuatio motus in subiecto apto eorum quod excludit corpora celestia, quæ ita mouentur quod non quiescunt, & ita omni specie motus mouentur, & tamen ipsa solum localiter mouentur. Nam aliterant, & non alterantur, generantur & non generantur, augentur & non augentur, & localiter motu recto: mouentur elementa, & tamē localiter recte non mouentur, constat ergo ex his non omne mouens mouenda moueri. Actus igitur conueniunt per se mouenti, ut moueantur, quia quod est perfecte conuenit omnibus habent eandem rationem, & ratio est, quia mouere ut sic solum est agere in aliquo mobile, sed quia hoc fit tangendo mobile, hinc est quod ab illo moueatur & ita mouens ut mouens per accidens mouetur quia non ut mouens: sed inquantum per accidens in idem coincidunt mouens, & mobile. Ex quo infero, quod intendebat, motum esse per se actum mobilis, ut mobile est, quia motus in motu, quæ mouentur tantum est per accidens in quantum ita agendo patiuntur. Reddit vero rationem quare mouens, ut sic, non mouetur. Respondeatur quia ut sic est, in actu per aliquam formam, vel substantialem, vel totalem, id est qualitatem, vel tantum id est quantitatem, quæ forma est principium motus cum mouens mouet mobile, ut patet in potentia ad eandem formam. Unde cum motus sit actus entis in potentia, igitur inquantum. Et per istos actus mobilis ut mobile est, non mouetur, ut patet in motu sic confirmatur ex exemplis. Quia homo actus est hominis in potentia facit hominem

P. F. de Oñd, Cō.nent super vniuers. Physic. Arist

hominem actu, & calidū actu ex calido in potentia facit alium calidū actu motus vero perse subiectatur in eo ex quo fit terminus. Et hæc de hoc cap.

CAPVT TETIVM.

An actio, & passio sint motus & in quo sint.

INtentū Arist. in hoc cap. est probare quod actio & passio sint idē motus realiter, & facit duo. In prima parte proponit plures dubitationes. In secūda probat intentū, in prima ergo parte ait solū esse ex dictis hoc dubium, utrum motus fiat in mobili, vt subiecto, & declarat sic, quia motus est actus huius ab hoc, idest ab vno procedit, vt à principio actiue, scilicet a mouenti. in alio vero recipitur, vt in principio passiuo, vel subiecto, scilicet in mobili. Vnde inferet eundē esse actū mouentis, & motū, sed ratione diuersa sicut sunt diuersæ potentie, quia mouentis potentia actiua est ad posse mouere, moti vero potentia passiuæ est ad posse moueri, vnus ergo, & idem actus in quatuor temporibus, quod poterat mouere, mouet, est actio, vbi in quantum per illum, quod poterat moueri mouetur, est passio, etiam si sit ratio diuersa, quia est duplex ordo, sicut etiā si sit idem spatium duorum ad vñ, ac cōtra vnus ad duo, sed ratio est diuersa, quia primo modo dicitur proportionem duplam secundo vero modo sub duplam. Alia similia adducit exempla.

Sed cōtra hoc logicē arguit pro vtriusque parte, & primo pronegatiua sic. Actus agētis est actio, patientis vero passio, sed actio, & passio differunt, sicut agens, & patiente, ergo non sunt vnus, & idē actus. Secundo probat, habent diuersos fines, & effectus. ergo non sunt idē actus probatur antecedens, finis, & effectus actionis est ipsum factū, finis vero, & effectus passionis est ipsum receptū, sed factū, & receptū differunt, ergo actio, & passio non sunt vnus actus.

Sed pro contraria parte quod non sunt

duo motus sic arguit. Si non essent idem vel vterque esset in agente, vel in passio, vel actio in agente, & passio in passio, vel contra, sed nullū horū, ergo primum non excludit, quia sufficienter manebat exclusum ex præcedēti, vbi fuit probatū, quod motus subiectatur in mobili, ergo siue fiat duo motus actio & passio, siue vnus, cū motus aliquis debeat poni in mobili, vel passio, nō potest vterque, motus esse in agente.

Quartum etiā membrum, & magis notum statim reiecit, quod non sit actio in passio, & passio in agente, quia tunc esset æquiuocatio in nomine vocando passionē, qd est actio, & actionē, quod est passio. Tertium vero membrum, qd maiorem habet apparentiam, quod sit in agente, & passio in passio, hac ratione excludit, quia si actio est in agente cū actio ita sit motus, tunc passio, ergo sequitur, quod hoc agens agens agendo moueatur quod supra reiecit, vel quod aliquid habēs motū non moueatur, quod ita est falsum: ac quod habens albedinem non sic album.

Secundū vero membrū, quod vtrūque, est sit in passio reiecit. Primo quia ita sequeretur, quod actus alius non esset in eo cuius est actus siquidē alio est actus agētis, & non est in agente. Secundo quia sequeretur quod vnus mobile simul moueretur duplici motu tendente ad vnā formā altero passionis, & altero actionis.

Iterū reddit ad impig. passū, quod non sit vnus actus. Primo, quia diuersorū, vt sunt agens, & patiente, esset vnus actus. Secundo, quia sequeretur quod idē esset doctus magistri, & disciplina discipuli cū primum sit actio, & secundū passio. Tertio quia idem esset agere, & pati. Quarto quia docens esset discens, & discens docens, & agens patiente, & contra si actio, & passio sunt vnus actus.

In secunda parte determinat veritatem qd actio, & passio sunt vnus actus, ita qd vtrūque sit in patiente, vel mobili, & incipit a solutione huius ultimæ rationis, dicendū non esse inconueniens vnū esse actum duorum, quando sit in vno, quod

quod ab altero procedat quia & si sit vnus re, est duo ratione, si vero re, & ratione esset vnus, vt vellis, & indumentū non posset esse actus duorū. Alia tria vltima argumenta soluit eodem modo, quia si actio, & passio essent vnus actus re, & ratio ne, tunc quidquid verificatur de altero, & contra, & ita bene sequitur, quod esset idem doctio, & disciplina, agere & pati, discens, & docens, at cū sit vnus actus re, sed diuersus ratione dicitur propositiones falsę sunt, ponit vero exemplū, quomodo actio, & passio sint idem re, & ratione diuersa, sicut est eadē via Thebis Athenas & Athenis Thebas, ratio tamen diuersa prout est Thebis, & prout est Athenis, & probatur, hoc non est idē distare Thebis, & distare Athenis. Vnde cōcludit, forma liter non debere concedi actionē esse passionem, aut cōtra. Quia actio est motus prout ab hoc: passio vero motus prout in hoc. Epilogat dicta dicēs, se dixisse in generali quid sit motus, ex cuius definitione facile esse singulos motus in specie designare, vt alteratio est actus alterabilis, vt alteratio est & augmentatio est actus augmentabilis vt augmentabile est. Er quia potentia duplex est altera actiua, & altera passiva, & non declarauerat quam potentiam diceret, an sit potentia cuius accipit motus ideo dicit illā sumi vtroque modo, & ita motum esse actum motiui, & mobili inquantū talia sunt, & simili modo definit omnes species illius, quod scilicet alteratio sit actus alterantis, & alterabilis. Et hæc de litera.

AN NOT A T I O N E S

circa litteram.

PRIMUM dubium erga caput primum circa primum textum est, quomodo dicat Aristoteles ignorato motu naturā ignorari, cum supra dixerit naturā esse perse notam, quod vero est perse notum, in sui cognitione non pendet ab alio: & sic est alterius ignorantia non potest ig-

norari. Respondet Toletus dupliciter posse cognosci naturam. Primo quātiū ad quæstionem an sit, & hac ratione nequit ignorari, & ita debet intelligi Arist. cum supra dixit naturam esse perse. Secundo quantum ad quæstionem quid sit, & quia in hac cognitione definitiua pendet natura a motu per quem definitur, vnde cognoscere potest ignorari, & ita non est hoc modo perse.

Secundum dubium, quare Aristoteles continuum sepe definit per infinitum non tamen semper. Respondet rationem esse quia continuum potest dupliciter definiti primo per ordinem partium ad ipsum, & hac ratione non definitur per infinitum: sed potius dicendo, continuum est cuius partes copulantur termino cōmuni prout vidimus in Logica. Secundo per ordinem ipsius ad partes: & hac ratione definitur per infinitum dicēdo est diuisibile in infinitum, & quia hæc definitio est frequentior, ideo ait sepe definiti per infinitum, sed non semper.

Tertium dub. est cum ad predicamenta pertineant tam actus, quam potentia, quare Arist. tex. 3. per solum actum diuisit predicamenta. Respondetur cum Toletus rationem esse, quia multiplicatio actuum multiplicat omnia predicamenta, non vero multiplicatio potentiarum: sicut actio & passio sunt duo predicamenta, quia sunt duo actus ratione diuersi, & potentia ad actionem, & passionem semper est in eodem predicamento qualitatis.

Quartū dub. quare Arist. inter ea quæ sunt ad aliquid solū hic cōnumerauit, ea quæ fundantur in quantitate, & actione: & non reliqua. Respondetur cum Grecis, & Toletis, quod quia ad præsentē materiā erat etiam horum enarratio, quia motus de quo est sermo, quantitatē, & actionē includit: ponit tamen actiuum, & passiuum, tanquam inferius ad motiuum, & mobile, quia actiuum: & passiuum dicunt qualitates elementales, quibus agunt: motiuum vero, & etiam

mobile

F P de Oñā com. ſuper vniuerſam Phyſi. A liſ.

mobile qualitates in comuni tam pri-
mas vt ſunt elementales, quam ſecun-
das vt ſunt motuæ & grauitas.

Quintum dub. eſt erga cap. ſecundum
quare Ari. non tantū dicat motū eſſe e-
tū entis in potentia, ſed ponat redupli-
catuam ſecundum quod in potentia.
Reſpondetur cū Tolle in fine, 6. tex. ra-
tionem eſſe quia idem mobile, in quore
cinitur motus poteſt eſſe in actu per vñ
formam, & in potentia ad aliam & ita
ad declarandum quod motus ſit actus en-
tis in potentia non tantum materialiter
ſed etiam formaliter ideo ad huc ſecundum quod in
potentia.

Sextum dub. quomodo hic Ariſt. dicat
quod potentia paſſiua contrariorum eſt
diuerſa cum alibi dicat eſſe eandem po-
tentiam contrariarum dicendo ſimul in
in eſſe potentiam ad oppoſita: ſed nō ad
habenda ſimul. Reſpondetur hic cum
ſol. tex. 10. & Auer. 1. de cœlo cap. 12. du-
plicem eſſe potentiam ad contraria reci-
pienda, alteram proximam & hanc eſſe
dicentem, & ita hic Ariſt. loquitur. Demū eſt
notandum, quod quando Ariſt. hoc re. ait,
ſanguinem eſſe ſubiectum ſanctatis, &
ægritudinis eius nomine accepit totam
maſſam ſanguinariam amplectentem
omnes humores non vera liquidū ſan-
guinem vt contra alios humores deſert

Septimum dub. erga tex. 15. vbi Ariſt.
probat motum eſſe actum imperfectū;
quia ens in potentia cum actus eſt mo-
tus eſt ens imperfectum contra ergo ſub-
iectum ſubſtantialis erit actus imperfectus
imo imperfectior motu. Quia eius ſub-
iectum ſcilicet materia eſt imperfectius
ens, quam ſubiectum motus, cū hoc ſub-
iectum compoſitum. Reſpondetur quod
ens in potentia poteſt dici imperfectum
vel in genere entis: & ita cōcludebat hec
ratio ſpē non loquitur. Ariſt. vel in gene-
re potentie & ſic loquitur Ariſt. & nota,
quod tunc aliqua potentia eſt imperfe-
cta quando. non actuatur conſummate
per actum quem reſpicit, ſed ulterius.

relinquitur in potentia, & quia
hic eſt potentia quantum ad deſignat motū
cum vltima illa remanet per ſe in po-
tentia ad terminū minores: ideo ait, motū
eſſe actum imperfectum quia ens in po-
tentia, cuius eſt actus, eſt imperfectum
in ratione potentie vt dixi, materia in
ratione entis ſit imperfecta, in ratione
tamen quæ eſt imperfecta, quia actua-
tur conſummate per formam. Ethæc.

GAP QVARTVM. Pertinere ad Phyloſophum agere de infinito.

Interdit Ariſtoteles agere de infinitō,
& facit duo, primo tradit rationem
quare hoc pertinet ad phyſicum, & pro-
ponit ſententias antiquorum erga hoc.
Primo quidam ſupponit ad diſputandū,
an ſit infinitum. In prima parte assignat
primam rationem, quæ hæc eſt, phyſicas
agunt de magnitudinibus motibus & tem-
poribus ſed horum omnium paſſio eſt
finitum vel infinitum ergo de infinito a-
gere pertinet ad phyſi. ſed ne aliquis pu-
taret omnes paſſiones phyſicas eſſe fini-
tum vel infinitum ſubdit non ita eſt. Na-
punctum, & affectus hec finita, nec infi-
nita ſunt quantum ſint phyſica.

Secundam rationem reddit quare ad
phyſicum pertineat agere de infinito, &
reddit hanc. Quia omnes phyſici qui be-
ne egerunt de naturalibus de infinito fecerunt
mentionem imo illud faciendo prin-
cipium eorum ſed diuerſi modo. Nam
quidam dixerunt infinitum eſſe ſubſtantia
& ita eſſe principium per ſe, & ita fecerunt
Pythagorici, & Plato ſed alij dicebant, in-
finitum eſſe accidens alius ſubſtantiæ quæ
erat principium, & ita infinitū dicebant
eſſe principium per accidens ſed inter
illos ponit hoc diſcurren quod Philaſo-
phus ponebat numerum, & infinitum in
ipſis ſenſibilibus coniunctum, vt horum
ſub

substantiam, & rursus illud ponebat intra cœlum, & extra. Quia intra cœlum tantum non poterat habere infinitatem, ac vero Plato nihil ponebat extra cœlum, & ipsas idæas, sed tam in illis, quæ separatae ab eo ponuntur, quam in sensibilibus numerum, & infinitum ponebat.

Secundum discrimen est in causa infinitatis. Quia Plato dicebat esse magnâ, & parvum. Nam videbat divisionem trahere in infinitû, siue versus maiores proportionones, siue versus minores, ac vero Pythagoras dicebat esse causam numerû parem. Quia videbat divisionem in duas medietates semper tendere, in infinitum & reddit ratione signomonis partes ordinatæ applicentur, semper sit diuersa figura numerorum, sicut sit in lineis, si tamen impares proutam variatur figura, quod etiam contingit in linea, & ideo vnitatem numero impari tribuebant, diuisione vero & multiplicitate numero pari. Modo explicat sententias eorû, qui infinitum ponebant esse per accidens principium, quia cum principio iungebatur, & sit quod quosdam posuisse vnum tantum principium, aut ignem, aut aquam, aut aerem, aut medium vaporem, alios vero posuisse plura, sed finita, vt Empedocles, alios vero plura, & infinita non secundum quantitatem continuam, sed secundum, discretam, numerum, vt Anaxag. & Democritus, primus ponebat illa similia, secundus vero diuersæ figuræ. Secundo differabant quia Anaxag. non solum in ipso Chaos ponebat omnia permixta, sed in quavis particula quantuvis minima dicebat omnia esse permixta ad quod adducebatur, quia videbat quodlibet fieri ex quolibet, & nihil poneret de nouo factû dicebat omnia latere in omnibus donec per generationem aliquid peculiare appareret. Vnde sicut duas has permutationes ponit, ita & duas separationes, alterâ, ex quavis particula, in qua dicit omnia etiam latere. Adducit quoque duas rationes, quibus fuit Anaxagoras adductus ad talem segregationem vniuersalẽ, ex Chaos

ponendam: a laera est, quia nihil putat fieri de nouo, nisi ex suo simili, tanquã materia & putabat omnia generabilia fieri licet non simul, sed succellue, & ita necesse fariu fuisse omnia prius in illo Chaos fuisse permixta, vt inde fieret separatio ad successum eorum generationem. Altera ratio erat, quia dicitur vna causa efficiens, puta mens illa ab Anaxag. posita, ergo debet illi vni principiũ materiale correspondere sicut erat huiusmodi Chaos ac vero Democritus singulas particulas ponit impermixtas, & differentes figura, ex quibus dicebat Chaos fuisse compositum, tanquam ex partibus infinitis. Concludit ergo, quod cum omnes philosophi egerunt de infinito ad physicum pertinet de illo agere. Commendat statim philosophos non quod posuerint infinitû, sed illo posito consequenter posuerint, quæ ad illud sequebantur, primû est esse principium quia enim omne quod est, aut sit principium, aut principiatum, & infinitû non possit esse principiatum, quia haberet principium & per consequens non esset infinitum, ergo infinitum debet esse principium ne sit frustra, supposito quod sit, secundum est, quod infinitum sit ingenerabile, & incorruptibile, quia si generaretur haberet principium & si corrumpereetur haberet finem. Tertio dicebat omnia continere, & gubernare, quod Anaxagoras non infinito, sed menti tribuebat, & Empedocles Ini, & amicis, hoc vero tertium Arist. non laudat. Demum concludit plurimos philosophos illud principium materiale & infinitû posuisse diuinum, immortale, ita vt petire nō posset.

In secunda parte ponit quinque motina quibus posset aliquis suaderi quod sit infinitû. Primum est quod tempus sit infinitum successue sine fine, & initio. Secundum est, quod diuissio continui procedit in infinitum. Tertium est perpetuitas generationis, quæ cum ex aliquo præsupposito fiat, non videtur quod possit in infinitum durare, nisi quia sit aliquod infinitum

sum

et ex quo paulatim extra habeat p[ar]tes ad generationem. Quartum est quod libet corpus existeret aliud & tertia aqua hanc aer hunc ignis & sic de alijs ita ut non superfluum ad aliquid corpus non circumscribuntur.

Quintum motuum est quod nostra imaginatio in nullo dato numero sistit, in nulloque magnitudine sed quotis horum dato potest intelligere maius, tunc ergo sicut non fiat sed veritas ipsa ut sunt in se quia mens non cogitat impossibile per se, erit profecto in sebus numerus, & magnitudo sine termino & infinito.

Confirmat hanc mentem, quia extra eam lumen in finitum spacium aut ergo est repletum & ita est infinitum corpus, repletum illam, vel est vacuum & hoc non quia non esset maior ratio quare una pars huius vacui fieret repleta hoc minus quam alia pars eiusdem. Secundo quia vacuum est locus non repletus totum ore aptus ratione repleti & in eternis est simul esse & posse, ergo cum illud spacium sit æternum & apertum repleti, erit actu repletum & ita dabitur actu infinitum. Concludit dicens habere difficultatem hanc materiam de infinito siue illud dicamus esse, siue non. Quia utrinque sequitur in convenientia, & dato quod sit malitiae manent difficultates an sit substantia accidentis & an sit infinitum in magnitudine an vero in maiestate, sed quia non hanc omnia pertinent ad physicum nec ait ad illud solum pertinere disputare, an sit aliqua magnitudo sensibilis.

Mado aggreditur disputationem de infinito assignatione nominis sumitur enim quinque modis. Primo pro inpertransibile negatione, quia non habet spacium quod possit pertransire qua ratione punctum est infinitum, sicut vox inuisibilis negatione, quia nec videtur nec potest cum non habeat colorem. Secundo pro spatio inconsumabili, quod dupliciter potest fieri, vel quia eius extensio aut multitudo est in terminata, vel

quia habet figuram circularem, in qua non est assignabilis terminus.

Tertio pro eo quod licet finem, & transitum habeat sed difficilimum, vel ratione longitudinis sicut solet dici longa via id est infinita, vel ratione figuræ ut contingit in labyrintho quare sumitur pro eo, quod & si possit ex se pertransire aliquid tamen habet impedimentum ut non possit pertransire, ut via pelagica profundum aquarum quinto pro eo quod neque in additione, neque in divisione libet terminum sed potest illo additio, in infinitum fieri & finitum detractio per divisionem subdit tamen omne infinitum esse huiusmodi, & de hoc esse disputandum; & hanc de hoc caput.

CAP. QUINTVM.

Nu esse actu infinitum.

Trendit Ari. conuincere disputatorem de infinito quam suam precedere cap. agressus & facit duo primo probat solam substantiam non posse esse infinitum, & hoc est quod dicit infinitum non esse separabile a sensibilibus secundo de infinito in sensibilibus incipit disputare rationibus logicis. Ad primam partem accedendo probat substantiam solum non esse infinitum sic. Nullum infinitum est infinitum eo modo quo agitur hanc de infinito, sed omnis substantia se sola est indiuisibili ita ergo nulla substantia se sola est infinita probatur minor quia omne diuisibile aut est magnitudo aut multitudo, sed substantia nec est magnitudo nec multitudo, ergo non est diuisibilis, sed quia potest aliquis dicere quod substantia ratione quantitate est diuisibilis per accidens & consequenter infinita, hanc reiicit dicens, inde se, qui infinitum secundum id quod est infinitum non esse principium, & elementum per se entium ut Plato volebat.

Secunda ratio magis in separabile est infini-

Infinitem a quantitate cum sit eius pas-
 sio; quam quantitas ab infinito, cum sit
 eius subiectum quod minus dependet a
 passione, quam passio ab ipso. Sed quæsti-
 tas nequit esse sine infinito, vel infinito
 quæ sunt euaspassiones ergo nec, ad ipsi-
 tam finem quantitate quæ dicitur subiectum
 ergo nequit in substantia sola nequit es-
 se infinitum. Tercia est si substantia est
 infinitum tum debeat esse principium
 simplex sed in simplicibus idem est esse
 de quo est ut in forma: idem est forma
 de esse. Formæ ergo idem est esse infini-
 ti & infinitudo tandem quæntur quæ quædam
 buerit esse infiniti & infinitudo ut sit
 forma ut regis, vel substantia ut indi-
 vidui. Sed si non erit infinita vel est di-
 scibile & ita cum sit simplex quælibet
 pars pars partem habet esse totum sed esse
 totius est infiniti. ergo quælibet pars il-
 lius erit infinita sicut quælibet pars ter-
 ræ est terra quia habet partem eius de qua
 nonia cõsequens est falsum ergo nullo
 legem quod est substantia per se posita est
 se infinita idem modum aliquo acciden-
 tis per se ita si infinitum non est principium, sed
 potius illa substantia cui per accidens
 gatur ratio infiniti & ita repetitio. Py-
 thagora qui infinitum per se dicebat esse
 substantia & cum hoc ponebant esse parti-
 bile quod non nisi ad quantitate potest
 tinere sed amplius disputare an in mathe-
 maticis & intelligibilibus sit infinitum
 limittis physici transiend: ad quos solum
 pertinet an sit aliquid infinitum in cor-
 pore consistit. In corpore inceptum age-
 re de infinito se habet in rationibus de quibus
 de i. probatur quod non sit corpus. nec sensu
 bilis: nec mathematico vocat intelligibile,
 quia corpus est quod terminatur superfi-
 cie sed infinitum non terminatur ergo in-
 finitum non est corpus.

Secunda ratio est ad infinitum multitu-
 dinis ad quod supponitur numerum non esse
 separatum a spatio numeratis & arguitur
 sicut in universis habere numerum potest
 computari & innumerari sed infinitum
 nec potest computari aut innumerari, ergo

ergo infinitum non est numerus. modo
 ratione physici. probatur non esse infinitum
 corpus sensibile quia si esset simplex, ut
 elementa, vel mixtum sed neutrum his
 rationibus. Non secundum quia si esset
 mixtum vel compositum ex infinitis
 elementis de principijs in materia deo-
 de hoc non patet manifestum secundum
 bra. An ex aergo scilicet vel ex ele-
 tis aut ex eo finem patet hic quæstio: igitur
 ne a qua terra aere & nec hoc quia vel
 quodvis horum esset infinitum con-
 siderandum. rationem rationis habet. Non
 tantum in his: sed in similibus in quibus & mag-
 nitudo in his non est corpus. infinitum
 non quia mixtum componitur ex
 his in quibus proportione ita ut non sit
 aliquid quia si forte quodalis pars se ob-
 uideret sed si esset unum infinitum: illud
 converteret aliam se ergo nequit unum
 tantum esse infinitum patet in: propositio
 quia infinitum quodcumque illud sit
 forma est mixtum quod finitum ergo illa
 converteret in se. Primum vero quod non
 sit mixtum aut plura infinita: hac ratio-
 ne probatur quia corpus infinitum cum habet
 tres dimensiones si est infinitum secundum
 unam debet esse secundum aliam: cum
 non sit maior ratio de una quam de alia
 & quia corpus ut corpus unam dicitur di-
 mensionem ergo ut sit infinitum in ra-
 tione corporis secundum unam demen-
 sionem debet esse infinitum sed quod est
 hoc modum infinitum omnia repleret ergo
 propter rationem corporis infinitum cum hoc
 repleret omnia reliquis infinitis non re-
 liqueret locum.

Modus probatur aliam partem quod
 non sit corpus simplex elementale nec
 ut possit. Anax qui debet principium
 esse substantiam simplicem medium in-
 te & aere, & ignem infinitam quia
 ad hoc mouetur ex eo quod elementum
 cum habeat qualitatem & ita & alius
 contraria mixtus sit principium cum de-
 beret esse infinitum omnia illa in-
 converteret & ita non posset sequi mix-
 tum & ita ponit illud principium me-
 dium in

P. F. de Oñā; Cōment. super vniuers. Physic. Arist

medium inter elementa ut qualiscūq;
infinitum non corrumpere omnia mo-
do ergo Ari. reprobat hoc corpus me-
dium hac ratione omne mixtum resolu-
mitur in elementa ex quibus componi-
tur: sed sensu tantum percipimus quā
non elementa in quā mixta resolui-
untur & non aliud medium corpus: ergo
non datur tale corpus quā ratio apud
physic. inspicitur, sensibilia bona est
quia superius corpus medium sensibile &
resoluitur in alia quā sensu percipitur
dicit illud non corrumpitur aliquando ele-
mentis quā in ipsum agunt, sed non
hanc manifestat ergo non est tale corpus
medium sed quod nolumus simplex cor-
pus adhuc elementare: posset esse infinitū
esse patet: hinc quod est impossibile
quia non relinqueret alijs locantibus
partem: repugnat quia omnia in se coniu-
geret quod est absurdum quāvis male
illud concesserit Heracl. dicens omnia
mixta esse in ignem esse conuertenda
eandemque dicit esse rationem de vtro-
que medio, & elementali vel esse si-
milarē, vel dissimilare: non primum
quod probat secunda ratio iterum etiam
probat in communi nullum corpus sen-
sibile posse esse infinitum hac ratione su-
ponendo primo omne corpus sensibile e-
sse in loco proprio, & naturali & locum
naturalem esse cuiusvis corporis sensibi-
lis secundo supponit eundem esse locum
totius & partis ut Globa terra & totius
terra. Est argumentum summum parē
absissimā ab huiusmodi corpore sensi-
bili vel illa esset mobilis vel immobili
neutrum: ergo non est tale corpus possi-
bile probatur primum omne quod natu-
raliter mouetur ad certum locum & na-
turalem tendit: sed illa pars non potest e-
dere ad certum locum, ergo prouatur
minor quia idem est locus illius & suo-
tius, sed locus totius cum sit infinitus nō
est certus sed omnia continet tam sur-
sum quam deorsum: ergo nec locus par-
tis, & ita non mouebitur quia nō erit ma-
ior ratioque ascendat sursum quam des-

cendat deorsum tum vterq; locus sit
equalis naturalis & sursum cum seors
tendat in infinitum & illa: tam non
occupat totum in infinitum tendat si-
terminis sicut tendit ipse locus probatur
secundo, quod locus totius est locus
partis, & ab ipso non repletur, er-
go non est maior ratio hic quā ibi quies-
cat, non ergo potest esse corpus simila-
re infinitum: quod vero non sit dissim-
ilare probat sic totum dissimilare habet
partes diuersas rationis, & species, sed
infinitū nō dicit has partes habere, ergo
probat non quia si partes sunt diuer-
sa species: ergo vel ille species sunt finiti
vel infiniti, autem, ergo. Nō primum
quia ex infinitis specibus partium non
potest infinitum componi nisi altera sit
infinita magna sed si vna esset infinita
aliam ad se traheret, & caneretur, & ita
efficeret eiusdem rationis. Secundū rei
quod scilicet sunt diuersę species infini-
tę, quia inde sequeretur quod essent in-
finita loca & elementa in specie, quod
ad Generationē, & reijciatur, & quia pos-
set aliquis dicere quod quāuis locus sit
finitus, potest dari infinitum corpus lo-
catum, reijciatur sic, quia locus, & locatum
debet esse equalia, quia si locus esse mi-
nor iam locatum esset extra locum suū
naturalem si esset maior non repletur
totus a locato & ita esset vacuum ex illa
parte, quā duo sunt absurda manifesta.

Modo laudat quosdam antiquos qui
cum posuissent infinitum elementū non
dixere illud esse ignem aut terram quia
hęc nimis ad sensum determinant sua
loca ignis sursum terra deorsum, sed po-
tuerunt vel aerem, vel aquam quā partem
sursum partem deorsum petuit cum nec
tendat ad simpliciter sursum nec ad sim-
pliciter deorsum.

Tandem apte apprehendit Anaxago. qui di-
cebat infinitum esse immobile ex natu-
ra suā & insequescera, quia est in se
ipso interponendo hanc parenthesim,
nec enim potest dici quod sit in se ipso, si
cut quarto. physicorum dicitur de atm-

phera

phora vini ratione vini quod in se continet, quia infinitum nihil in se continet: reprehendit sic non recte sequitur corpus est in hoc loco, ergo natura sua est in hoc loco quia corpora sunt, saepe non naturaliter sed violenter detinentur ergo nec recte sequitur, infinitum est in se ipso ergo naturaliter est in se ipso reprehendit secundo quia licet verum sit quod id quod est in se ipso maneat immotum inde non colligitur, quod natura sua sit immobile quia multa manent immota quae ex sua natura sunt aptae moveri, unde huius immobilitatis naturalis, alia debuit causa assignari sicut si terra esset corruptibilis & in se ipsa, existens ea in se ipso inmanens tunc immobilis esset ex natura sua, non quia infinita sed quia gravis & graue naturaliter quiescit in centro sed quod infinitum non sit in se ipso probat sic partes sunt eius considerationis cum toto, & sic eodem modo sunt in loco, sed partes non sunt in se ipsis ergo nec totum minor. Probat quia cum partes sint finitae sequeretur quod infinitum esset in se ipso, & ita hoc non proveniret ratione infinitatis.

Secundum argumentum principale est ad probandum non esse infinitum corpus naturale, & est huiusmodi omne corpus (intellige generabile) cum sit graue aut leue aliquem certum locum determinat cum omnia non repleat, ergo non potest dici quod dimidium sit deorsum, & dimidium sursum quia cum infinitum non habeat primum, & ultimum non habeat medium.

Quartum argumentum si esset corpus infinitum esset locus infinitus: sed hoc non potest esse, ergo patet sequella quia locus & locorum sunt aequalia minor probatur quia differentiae loci & speciei sunt sursum & deorsum autem & retro, &c. non tantum respectu nostri sed ex natura rei: sed tales differentiae in infinito esse non possunt ergo quinto concluditur omne quod est in aliqua specie est & quod est in specie in aliquo indiuiduo est

corpus infinitum est in loco ergo in aliquo loco vel sursum vel deorsum bicubito aut tricubito sed haec omnia repugnant, ergo non potest dari infinitum corpus naturale & haec de hoc capite

CAP. SEXTVM.

Quod non sit omnino tollendum infinitum.

IN tendit Arist. in hoc capite dari infinitum in potentia, & facit duo in prima parte adposita argumenta pro parte affirmatiua ad probandum, quod detur infinitum. In secunda parte quadam diuisione aducta, & soluit haec argumenta & declarat quomodo detur infinitum in potentia in prima parte ponit tria argumenta primum est si non esset infinitum sequeretur quod tempus haberet principium, & finem sed consequens est falsum ergo secundum si non esset infinitum sequeretur quod magnitudo non esset diuisibilis in semper diuisibilia: sed quod ter minaretur diuissio ab indiuisibili ut dixerunt antiqui, consequens est falsum ergo. Tertium si non esset infinitum numerus non posset augeri in infinitum, sed consequens est falsum ergo colligit ita quae Aristot. ex omnibus dictis opus esse iudice cum sint xxiq. difficultates aductae.

In secunda ponit hanc distinctionem Duplex est infinitum alterum actu, & hoc non posse esse, probant argumenta pro parte negatiua alterum est infinitum in potentia & hoc posse esse probant argumenta pro parte affirmatiua infinitum in actu est quod habet quantitatem actu in consumabilem nulloq. limite circumscriptionem, infinitum vero in potentia quod et si habeat quantitatem actu finitam eius potentia est inexthausta vel in appositione ut in numero cui potest in infinitum fieri additio vel indiuisio, quia contra nunquam perueniat indiuisio ad aliqua indiuisibilia sed de hoc latius dicit lib. 8.

E

Decla

F. P. de Oña, Cōment super vniuers. Phisic. Arist

Declarat enim istam potentiam quia duplex est, altera perfecta ad hoc quod aliquando fiat totum ad id quod est in potentia, ut est potentia domus quæ aliquando adducitur ad actum, ita ut sit domus actu perfecta, & simul alia vero est potentia imperfecta ut fiat illud ad quod erat in potentia non simul, sed successiue sicut potentia ut sit diu certamen, nunquam enim hæc sunt, tota simul sed successiue vnum post aliud hoc. Secundo modo ait quod est infinitum in potentia non per aliquando sit infinitum in actu, sed ut continuo, & in cessante præcedat diuissio vel additio, ut patet in numero, & continuo, ita quod semper id quod sit, vel additur, actu sit finitum, sed quia restat aliud & aliud sine termino addendum, vel siendum ideodicitur potentia infinitum declarat hoc Aristoteles in triplici infinito quod ponit, alterum successiuium continuum ut tempus alterum successiuium discretum ut sunt generationes rerum alterum continuum permanentes hæc enim omnia conueniunt in hoc quod semper assumptum sit finitum siue dies siue annus in tempore, siue homines in generatione siue partes in diuisione, continui, & ita hæc omnia sunt actu finita sed quia semper restat amplius, & amplius incensatur a sumendum ideo sunt infinita in potentia, & ponit discrimen, inter infinita successiua & permanentia quod in primis partes transiunt & non manent, at vero in permanentibus manent partes sed etiam per quæ manent sunt actu finitæ. Postquam explicuit dari infinitum in potentiam declarat, qua ratione habeat existentiam dicendam non habere, sicut habent permanentia, quæ tota simul existunt, sed sicut successiua quæ altera tantum eorum parte existente dicuntur, existere, sicut dies, & æna, sic ergo quia diuissio fluxus est, secundum aliquas partes dicitur existere in infinitum, quia etiam tales partes sunt finitæ, nihilominus series eorum quæ restat, infinita est, quia nunquam pote-

rit existeri, & quia duplex infinitum in potentia Aristoteles posuerat, alterum secundum diuisionem, vel diminutionem partium versus partitatem & alterum per additionem versus magnitudinem, illa declarat dicendo quod sunt quodam modo vnum id est eiga eadem quantitatem coniunguntur, sed diuerso id est diuersa ratione sunt propter quod non dixit esse simpliciter vnum sed quoddam materia quod hoc ratione potest intelligi, diuidatur continuum in duas medietates distinctas gratia, alteram albam & alteram nigram, & medietas nigra maneat indiuisa, medietas vero alba diuidatur in infinitum per alias minores, & minores medietates, ita quod medietates manentes indiuisæ semper applicentur primæ medietati nigre manenti indiuisæ tunc sicut per vnā medietates procedit in infinitum siue tertio ita & augmentum per alias quæ coniunguntur, primæ medietati nigre procedit in infinitum, ratio est quia cum omnia diuissio, debeat esse ad minus bimebris, sicut primæ membra in quæ fit diuissio versus infimum non habent terminum, ita nec secundam membra inde desumpta habent terminum in augmento quia quantum ex primis abigitur indiuissum, in secundis, & ita in diuissio primorum infinita est, & sine termino augmentum secundorum infinitum est sine termino verum quia partem diuissio duplex potest esse, & secundum partes æquales & secundum partes proportionales, partes vero proportionales dicuntur aliquatæ, quia non adque quantæ totum, partes vero æquales dicuntur aliquotæ, quia ætiores sumptæ adequant totum hoc secundo modo ait debere fieri ut in infinitum procedat quia si fiat primo modo potest diuissio finire verbi gratia, si lignum habens duodecim pedales, & ab illo extrahatur vna, & postea alia, & alia finitur, quidem diuissio conti-

nui,

qui si hoc modo fiat, quia sit secundum partes equales, nam secunda pedalitas est aequalis in magnitudine primae pedalitati, & tertia pedalitas secundae pedalitati, & sic deinceps, & ob hoc dicitur hae diuisiones secundum partes aequales, scilicet secundum magnitudinem. Ratio vero obquam facta diuisione hoc modo exauriatur est, quia istae partes adhuc in potentia sunt finitae, partes vero istae non dicuntur proportionales, quia & si inter se habeant aequalem magnitudinem, tamen quavis earum ad suum totum unde fuit abstracta non dedit eandem proportionem, quia fuit abstracta prima a ligno habenti duodecim pedalitates, secunda a ligno habenti undecim. Ratio, vero obquam diuisione facta per partes proportionales sit inexhaustibilis, est, quia tales partes sunt infinitae in potentia, dicuntur vero istae partes proportionales, non quia in se habeant aequalem quantitatem, sed quia aequalem proportionem dedit quaevis pars abstracta ad suum totum, nam sicut prima medietas a suo toto excedebatur in duplo, ita medietas in suo, & consequenter diuisione facta per suas medietates semper in infinitum praecedat, & hoc est, quod Aristoteles significat quando ait, quod si indiuisione eandem magnitudinem accipias finietur diuisione, id est si sumas partes proportionales, concludit ergo Aristoteles non aliter esse infinitum, ac dictum est, hoc est partem infinitam, ut sunt successus, ut dies verbi gratia, & partem in potentiam, ut materia, quae licet aliquam formam habeat actu, plures tamen, & plures potest reperire sine termino & quia poterat aliquis intelligere in infinitum secundum appositionem esse quantitatem ita magnam quod omnem datam excedat, ita quod nulla data possit eam aequare. Hoc relictis dicens, quod cum extra eorum nihil sit quantitas totius orbis erit ita magna quod non sit habilis maior, & infinitum secundum appositionem,

quod intra ipsam continetur non possit excedere, nec auctore eius quantitatem, imo nec potest hoc in infinitum excedere illud quantum, ex cuius diuisione resultat, cuius ratio est, quia infinitum secundum appositionem non sit partes equales, sed tantum per proportionales, & ita inquit, quod hoc infinitum non est separabile ab eo, quod per diuisionem fit, id est per additionem earundem partium, quare manent indiuisae in diuisione, continui infiniti per partes proportionales resultat infinitum tantum appositione, & ita nunquam potest aequare illud continuum primum, ex cuius diuisione ista duo infinita processere secundum diuisionem non datur aliqua quantitas, ita parua, quod non sit habilis alia minor, & minor. Quae doctrina nititur in illis, quae de maximo, & minimo traduntur. I. Philosophus nam in quantitate secundum se nullus dat terminus augmenti, & decrementi, sed est diuisione potest in infinitum crescere per partes proportionales ita ut non sit habilis maxima quantitas, nec minima, ac vero in magnitudine versus quam procedit in infinitum secundum appositionem est aliqua quantitas, ita magna absolute, quod non possit excedi a tali infinito, scilicet quantitas totius orbis, ut Aristoteles docuit, sed proportionaliter in additione procedendo iuxta illud continuum erga quod fit diuisione nulla datur quantitas ita magna quod non sit habilis alia maior, & maior per continuam appositionem novarum partium.

Confirmat Aristoteles hoc duplex infinitum ex sententia Platonis, qui per magnum intelligebat infinitum secundum appositionem, & per paruum secundum secundum diuisionem, sed illum reprehendit, quia cum duplex posuerit istud infinitum nullo eorum utrobique, qui a nerum in quo ponebaturum substantias dicebat esse finitum & versus paruitatem, quod sistit in uno, versus magnitudinem, quia non sumit denariis

nam reliquos numeros denario dicebat esse compositos, & ex precedentibus, & ita non sibi constare Plato ponendo ex una parte principium esse infinitum, & illud esse numerum (quia in hoc ponebat omnium rerum substantias) & ex alia parte dicendo numerum esse finitum, & hæc de hoc capte.

CAP. SEPTIMUM

Quid sit infinitum.

Intentum Aristotelis in hoc capite est declarare quid sit infinitum, & facit duo. Primo excludendo definitiones antiquorum explicat quid sit infinitum. Secundo quædam theoremata adducit, ad primam partem deveniendo reprehendit definitionem Anaxagoræ, qui dicebat infinitum esse, cuius nihil est extra, vel extra quod nihil est, quasi omnia comprehendat, & nihil sui sit extra ipsum, & inquit non ita esse definiendum, sed sic cuius semper aliquid extra est accipere, id est cuius partes accipientibus semper restat alia accipere, & probat ex concessis ab antiquis, quia nullum improprie, & ratione figuræ dicebant esse infinitum, quia in eius figura nullus est terminus, sed propter illius uniformitatem, quibuscumque partibus acceptis semper restant alie accipiendæ, ergo debet assignari id infinitum dicendo cuius partes semper restant accipere, sed dicebant, & merito nullum improprie esse infinitum, quia resumuntur priores partes per continuam illarum repetitionem, at vero in infinito proprie non debent eadem partes numero, sed semper novæ, & distinctæ & propter hoc adducit Aristoteles illam particulam, Extra, ad denotandum diversarum partium summptionem in definitione infiniti.

probat que definitionem infiniti antiquorum nullam esse, quia per illam

non infinitum, sed totum definitur, quæ duo valde differunt, & probat inductione quia totus homo dicitur cui nulla pars deficit, similiter tota cella cui nulla pars deficit, & sic de reliquis, ergo totum in communi est cui nulla pars deficit, vel extra quod nihil est sui materiale, ergo per hæc definitur infinitum, quod vero totum, & infinitum differant probat, quia totum, & perfectum vel sunt numero idem, aut valde proxima, sed infinitum non est perfectum, aut hoc terminum dicat, & finem, quod repugnat infinito, ergo differunt totum, & infinitum, quæ ratio videtur supponere infinitum, quia non terminatur sicut imperfectum, nam corporis perfecti terminus esse debet, ratio vero desumi potest ex Arist. de Cælo, ubi dicitur totum, & perfectum esse idem, perfectum autem, & tria idem valere, sed tria terminum habent, ergo perfectum terminatum debet esse, sed infinitum non habet terminum, ergo non est perfectum. Ex hac doctrina comprehendit Melissum, qui dicebat mundum esse totum & infinitum quæ duo non bene coherent quia mundus perfectus est, ut probatur 1. lib. de Cælo, nam habet trinam dimensionem, & trina dimensio est omnis dimensio, atque ita mundus continet omnem dimensionem, ergo perfectus est & ita habet terminum, quare dicere mundum esse infinitum & perfectum repugnat.

Ostendit vero Arist. causam ob quam antiqui ita definebant infinitum, & dicebant causam esse, quia infinitum putabatur esse quodammodo totum, & illi assimilatur in hoc quod comprehendit suas partes sicut totum, & ita illi tribuebatur hoc quod est continere, & gubernare. Hanc sententiam reicit dicens infinitum non esse totum actu, sed potentia, & probat quia totum non habet divisionem ex parte formæ illa permaneat eiusdem rationis in omnibus partibus, sed ex parte materię & infinitum ex se habet divisionem

ergo

ergo infinitum ex se non est nominatum
sed potius potentia: vel materia illius
secundo quia totum secundum se est co-
pletum & notum: ac infinitum secundum
se non est completum aut notum: ergo
infinitum desens non est totum, minus pro-
batur infinitum solum completur ratio-
ne formæ ut patet in toto, cuius partes
colliguntur ratione formæ: ergo per al-
iud completur & non ratione sui & ita
infinitum est ignotum sicut materia, &
ita conclusit infinitum cum se habeat ut
materia potius partis quam totius ratio-
nem habere, & iterum probat præcipue
contra Plac, quod infinitum non conti-
neat, nec sit totum: quia Plac, ponebat in-
finitum & in idem ergo si infinitum co-
tineret & sequitur quod si quæ entia co-
tinet & determinaret sicut in illis conse-
quens est falsum, ergo probatur minor
quia infinitum sicut materiale & ig-
notum requirit intelligibilitatem contineri
& determinari, ut sunt idæ, quibus ut
formis potius hoc competit.

In secundo parte ponit Arist. quædam
Theorema quorū primum est illud dis-
crimen supra adductum, inter infinitum
indivisibile & apportionem quod infinitum
secundum divisionem non habet quan-
titaem, ita partem quod non possit am-
plius & amplius dividi quod vocat Arist.
separari, ac vero infinitum, in apportione
non separari, sed eductum quantum quæ mag-
nam quantitatem, quia cæli magnitudi-
nem non transgreditur sed solum trans-
greditur illam magnitudinem, quæ re-
sultat ex additione partium ex quibus sit
ita quod ex illis non fiat magna quod non
possit, maior & maior fieri soluit. Preterea
Arist. tacite obiectum quæ hinc possit
oriri quare secundum divisionem om-
nem paritatem absolute superamus a-
liam, semper assignando minorem, at vo-
to secundum apportionem transgredi-
mur omnem magnitudinem, absolutam.
& minus totius in qua apponimus. &
Respondet rationem esse quia infinitum
habet rationem materiæ, & materiæ

continetur & est intra rem, forma vero
continetur quasi datur cum dividimus de-
scendimus ad materiam quæ indetermina-
ta est, & infinita velle apponimus as-
cendimus ad formam quæ determinat a
est & continet.

Alterum Theorema est quod diversi-
mode reperitur ratio infiniti in numero
& magnitudine quia in numero ratio
finita dicitur iuxta augmentum sur-
sum quia non datur numerus ita magnus
quod non sit habilis maior, ac vero ver-
sus deorsum datur minimus numerus,
& habet finem quia pervenimus ad uni-
tatem, contra vero in magnitudine ratio
infiniti sumitur iuxta decrementum de-
orsum quia nulla est habilis quantitas mi-
nima quæ non sit habilis minor alia, sed
ascendendo datur maxima quantitas, &
ita versus ascensum non desumitur ra-
tio infiniti in magnitudine reddit que
rationem quare versus paritatem nu-
meri diuisio terminetur, contra tamen
magnitudinis & efficitur numerus com-
ponitur ex indivisibilibus unitatibus ad
quas cum pervenimus non restat aliud
ad quod possit descendere ac extra mag-
nitude est composita diuisibilibus & ita
non habet in quo sit at diuisio ex quo
sit quod cum ista diuisio continui pro-
cedat in infinitum, & ex illa numerus
augeatur etiam augmentum procedit
in infinitum, sed ita vero causam quare
numerus componatur ex indivisibilibus
bus, & dicit illam esse quia componitur
ex unitatibus vel unitatibus ut patet qui indivi-
sibiles sunt ut unus homo dividi non po-
test in plures similiter unus leo & ne ali-
quis existimaret Arist. ponere omnes
separatos a sensibilibus ut dicebat Plac-
to ideo ait numerum esse plura una
vel plures partes continuæ cuius infi-
nitas non actu sed in potentia est asse-
renda eo modo quo sunt tempus, &
motus quæ non sunt actu tota simul
sed partim in toto partim in poten-
tia iterum Aristotele repetit quod mag-
nitude non est finita versus maxi-

num, sed est tanta intelligendo in se
quanta, naturalis, & esse potest fortiter
magnitudo orbis, quantum non refertur ad
magnitudo determinatam datur mor-
bus infinitum in actu quod esse non po-
test ultimum concludit cap. dicendo quod
infinitum se extendit ad magnitudi-
nem tempus, & motum sed non in ge-
neris sed potius in analogia, quia per pri-
us convenit magnitudinis & illa media
motui & medio motu temporis sed qua-
nto magnitudo non componitur ex indi-
viduibus sicut numerus remanet ad
tibi sextum quo late de hoc agis, & i-
ta pro nunc sit satis, de hoc capi-
te.

CAP. OCTAVVM.

Soluntur argumenta

quarto capite po- sita.

Intentum Aristotelest, solvere qua-
dam dubitatione contra determinationem
motum quam fecit de infinito, & preterea
duo. In prima parte ponit quaedam the-
oremata in secunda soluit dubitationes
dictas, ad primam partem discedendo
proponit, primum theorema geometricum
quo responderat quodam dubio, quod
videretur nasci si non sit infinitum in ac-
tu quia destruitur illa doctrina geo-
metricum lineam rectam posse in infini-
tum protrahi quod casaret si non ef-
set quantitas actu infinita aut saltem ex-
cedens omnes sensibiles Responder pri-
mo in mathem. vel geometriam non indi-
gere infinito ad suas demonstrationes,
quia linea minime aequali proportionem
posant dividi & numerus, sicut Euclides
prob. olib. Theorema primum, & geomet-
ria secundum dictam propositionem il-
lustratur imo quantum aliquando lineae
fruges maiores quam naturali esse pos-
sunt scilicet quando lineam imagina-

remotum de hanc prohibitionem id quod
ipse intendit probare de illis in minori
ob hoc potest esse simile in istis quae sube-
luntur ad hunc, unde si lineam infinitam
aliquando fingit non inde sequitur eius
infinitate indigere sed iustitiae habere
quantitatem lineam finitam, & in sa-
tis illud ostendat, quia intendit pro por-
tionem.

Quartum Theorema ponit dicens
quod est siue quatuor genera causarum
infinitum solui materiae rationem ha-
beret & non propter materiam, & ita sum-
matum sed cum privatione, & ita infini-
tum dicitur duo pro materiali, quantum
sensibile pro formali vero privationem
vel negationem actus perfectissimam est
quidam imperfectus actus in contraria
successione consistens, & hoc inquit coe-
riscit antiquos & recte infinito ut materiam
quod huius materiali concesserit rationem
consistentem actu, cum hac materia
non conveniat sed potius opposita scilicet
passiva continentia.

In secunda parte incipit solvere tra-
ditionem ad actus in quatuor cap. in qua
ritate vim prout infinitum dari non tan-
tum impotentia sed actu & ait quodam
earum non esse necessarias nec prout
quod intendunt, quasdam vero habere
obiectiones in oppositum, id est quod
illis opposita sunt veriores, & ceteriores
& tertium rationem solvit, ex con-
traria serie generationum, dicens ad
hoc non requirit materiam infinitam,
sed sufficere finitam quia unus gene-
ratio est alterius corruptio, hac vero
solutio corroboratur ex doctrina, quae
traditur in libris de ortu, & interit
ubi docet Arist. & cum omnes philosophi
vnius interitum esse ortu alterius, quia cum
materia non possit esse sine forma cor-
rupta hac forma necessario debet intro-
duci alia forma, ne deest materia sine for-
ma & ita genitum non indiget materia
sed quod materia corrupta prior ex-
pellatur forma, & induitur post-
rior.

Soluitur quartum dubium, quo dicebatur, omne finitum aliquo extra se, quasi fieri, & illud, aliud, & ita dari processum, in infinitum. Usque dicitur, quod corpus finitum nullo alio circumstanti finitum, soluit, hac ratione, & dicendo, quod aliud est tangere, aliud vero finiri, vel finitum esse. Nam, in hoc est ad aliquid extra se, ac finiri, vel finitum esse non est ad aliud extra se, sed in se res finitur suo termino proprio, quasi dicat omne tangens per se, ponit extra se aliud, quod tangat, & finitum non presupponit aliud extra se, quod finitur, sed hoc proprio, & in se termino proprio, & ita cessat obiectio. Quia non indiget aliquo circumstanti extra se, quo finitur, & quod tangere sit ad aliud extra se, & probatur, quia non quodlibet corpus tangit aliud, sed quod potest agere in aliud. Vnde corpus tangere, tangere hoc modo, quod dicitur, tangere corpus, quia non dicitur agere in illud, cum non habeat materiam communem.

Quintum dubium soluitur, in quo dicebatur, possumus maiorem, & minorem quantitatem hanc termino imaginari, ergo ita est in se, & ita daret infinitum actum.

Respondet, hanc intellectio nem, & imaginationem non esse credendam, quia non ab eo quod est imaginatur esse, vel non esse, reuera est, vel non est, imo potius contra ab eo quod est, est, vel non est imaginatio, vel intellectio, quia cognoscitur finis, & quod sit aliquando possumus imaginationes hanc siue fundam. capio in se, & ostendimus, quia possumus numerum maiorem quantitatis imaginari, quam sit in se, & existentem extra urbem, intra urbem esse, soluitur prima obiectio per de motu, & tempore dicendum, ista esse ipsa, sed successiva, & ita est per se probari dandum esse infinitum in potentia, adhuc secundum imaginam

tionem, vel intellectio nem, ut hic Aristoteles ait, quia id quod agitur non est permanens, & ita inquit, quod magis modo, nec additione, nec divisione potest imaginari infinitum, duas vero rationes dicit solutas iam fuisse ex dictis, & ita epilogando colligit, quod sit infinitum, quomodo sit, vel non sit iam colligit ex dictis, hac de litera.

ANNO TATIO- nes circa liberam.

PRIMUM dubium textus erga caput quartum est, quomodo Aristoteles dicat punctum non esse infinitum, nec finitum si quidem in sequenti capite ait, punctum esse infinitum, similiter quid intelligatur affectum quoad, aut illud non esse finitum, aut infinitum.

Ad primum respondet, quod infinitum potest sumi dupliciter, uno modo, privative, alio vero modo negative, primo modo dicitur sic, quod punctum non est infinitum, secundo vero modo dicitur postea, quod punctum sit infinitum, sumitur autem privative quando est apertum esse habere terminos, & non habet ad quod requiritur esse quantum. Nam, huic debent termini convenire, unde cum punctum non sit quantum non est infinitum privative. Sumitur autem negative quando, nec habet, nec potest habere terminos ut est illud, quod non est quantum, & ita punctum quod est quantum, est infinitum negative, quia terminos non potest cum ipsum sit terminus.

Ad secundum aliqui dicunt, ut Themistius, & Philo. in. per affectum omnes qualitates intelligi hanc, prime, siue, secunde, & tertiae.

sive sensibiles siue non quā cū hęc omnia de se careant quantitate carēne et passionibus illius refertur finitū, vel infinitū ac p̄ se b̄as latius sumit affectū p̄ oñi accidenti cū quātitate quod ratione dicta nec est de se infinitū nec infinitūficat nec est quantum cuius sunt istę passionēs sed melius eum simpliciter Sūn. Tho. & toll. hęc posset dici per affectū intelligi qualitates sensibiles: cūa de his agere pertinet ad phisicū in cuius passionibus vollebāt Ari. aducere infinitātam non vero de qualitate in tota sua latitudine aut de accidenti in tota latitudine exera quātitatem.

Secundum dub. erga tex. tertiu in quo Ari. probat quod infinitum debeat esse principium quia nequit esse principiatū cum hoc habeat principium quo debet carere infinitum dub. est, hęc ratio laborat in equiuoco quia. i. sumit principiu pro principio generationis & reuquando dicit principiatum debere habere principium. Secundo sumitur principium pro principio magnitudinis quo solo debet carere infinitum ergo ruit ratio Ari. cū in quatuor terminis arguat, & nihil concludit quia bene pot fieri quod aliquid habeat principium rei & generationis quia est aliquid adeo creatum & tantū non habeat principium magnitudinis, quia resistat creata infinitam magnitudinem habet ad hoc. Respondet. S. Tho. concedendo quod petit sed inquit hanc rationem non esse iuxta mentem Aris. sed tantum esse antiquorum & tam quā illorum narrari & ita non inconuenit, quod non sit efficax & ita hic Respondet etiam Iaell. q. 7. quāuis etiam gr̄ci, vt Ari. propriam & bonam causam defendat dicendo quod infinitum in actu eo ipso quod caret principio magnitudinis debet carere principio rei quod postea nos examinabimus inquirendo an possit esse infinitum in actu.

Tertium dub. est erga cap. 5. te. vbi 35. Ari. probat substantiam non posse esse finitam quia de se indiuisibilis est, est er

go debitum substantia Dei est vere indiuisibilis vt quod nec sic magnitudo nec multitudo & tamen est infinita ergo est indiuisibilitate substantię male colligitur: ita finitū non esse substantiam. Respondet duplex est infinitum aliud entitativum aliud vero quantitativum infinitū entitativum est quod nulli p̄dicamentis limitatur sed omnium perfectior ibi in se continet eminenter & hoc non indiget diuisibilitate ad suam infinitatē imo requirit entitatem nullo p̄dicamento clausū sicut quātitas clauditur infinitum vero quantitativum est quod & si ingre quantitatis limitetur sed intra illud terminus caret & hoc requirit diuisibilitatem vnde cum hic solū sit sermo de infinito quātitatis optime exia diuisibilitate intulit carentiam illius.

Quartum dub. erga cap. 7. quid intelligat Ari. per anulum non habentem palam. Respondet quod anulum vniformem nō habentem gemmam ista enim ratione suā vniformitatis hoc habet finem nec principium & ita dicitur quodammodo infinitus vt vidimus in tex. nā ille qui palam habet cū habeat vniformitatem ratione dicitur palam principium videtur actui habere & ita infinitatem ad hoc secundum quid non habet.

Quintum dub. est quā sit differentia inter totum & perfectum quod Ari. ait de finitū per hoc quod extra illud sit nihil. Respondet primo differre quia totū necessario dicit partes ex quibus componitur si proprie sumatur, perfectum vero non necessario dicit partes, sed quod habeat sibi debitam perfectionem, vnde Deus dicitur proprie perfectum quia dicit omnem perfectionem sibi debitam sed non dicitur proprie totum cum non habeat partes nisi sumatur totum pro perfecto vt solet aliquando sumi quāuis frequentius pro cōposito vsurpetur. 2. differentia quod totū dicit partes cum quadam coniunctione & compositione inter se, at vero perfectum in quantum nulla earum ei deest huiusmodi autem

sem perfectum inquit Aristoteles pugnare cum infinito cum non habet finem vel terminum infinitum vero illum habeat est autem semper sermo de infinito quantitativo.

Sextum dub. est quid Arist. intelligat tex. 63. per coniuncti sicut linum. Respondet quod ut Philo. notat erat proverbium ad denotandum conformitatem doctorum.

Septimum dubium est in tex. 67. quare cum descendimus inferius diuidendo procedamus secundum materiam quando vero superius ascendendo procedamus secundum formam. verò. S. Th. ratio nem esse quia quando descendimus procedimus a toto ad partes, quæ materię rationem habet propter suam indeterminationem quia possunt multoties sumi quædam maiores, quædam minores &c. at vero quando transcendimus procedimus a partibus ad totum quod habet rationem formæ cum contineat omnes partes simul continere vnde est proprium formæ & hinc est quod in descensu nulla sit assignabilis paritas quia non sit alia minor at vero in ascensu aliqua est assignabilis magnitudo quæ non potest excedi imo nec æquari scilicet quæritas illius totius cuius partes diuidendo & iterum coligendo coniungimus.

Octauum dubium erga textum. 69. quomodo Aristoteles dicat, quod datur aliqua magnitudo ita maxima quod non possit per additionem separari si quidem appositio potest tendere in infinitum & hoc modo tendente quævis magnitudo data potest separari. Respondetur quod dupliciter potest imaginari appositio primo secundum partes æquales & si hoc modo fieret optime probat obiectio quod quamlibet magnitudinem quæquam potest excedere etiam celestem, sed quia non sunt in rebus infinitæ partes æquales ut hac ratione fiat additio ideo naturaliter non potest excedi per appositionem partium magnitudo celestis sed omnes partes quæ adduntur intra cæli ambitum continentur. Secundo modo potest fieri appositio secundum partes proportionales & hac ratione loquitur Aristoteles & ita nec solum celestis magnitudo non potest excedi imo nec illius totius vniuersus indifferas partes exacerbando procedit appositio in infinitum quia semper remanet illa pars quæ diuiditur amplius & amplius diuisibilis & ita nunquam exceditur magnitudo illius continui primo diuisi & hæc de hoc libro.

[?]

S V P E R Q V A R T V M L I -

brum Ari. Physicæ auscultationis

Cómentaria vna cum quæstionibus.

A V T H O R E P. F. P E T R O D E O Ñ A

Sacrae Theologiæ Presentato.

CAP. PRIMVM.

Quo probat locum esse.

Intentum Aristotelis in hoc caput est *Assuare* an sit locus & facit duo in prima parte tres questiones de loco proponit an sit quomodo sit, & quid sit in secunda parte incipit agitare primam questionem ad sit ad primam partem determinando constituit Arist. hanc propositionem ad physicum exspectat disputare an sit locus, quoniam lo sit & quid sit & ea probat duplici ratione prima est omnia que sunt in loco sunt & e contra que non sunt in loco non sunt, ut elementa & motum pertinet ergo ad physicum agere de loco, secunda est quia motus omnium communissimus & maxime proprius est localis & iste terminatur ad locum, & Arist. dicitur sed agere de motu pertinet ad physicum ergo & de loco, dicit autem elus tractatum esse difficile dupliciter de causa prima est quia quodam ratione indicant difficile essentiam difficile est cognito talis res sed hoc habent loci proprietates nam quodam indicat illam essentiam quodam formam quodam neutrum quia igitur tam varia appareat natura loci ex ipsius passionibus difficile erit quod sit cognoscere altera causa est quia nihil habemus de illo ab antiquis traditum, et dubitatum multum augemur ab aliorum doctrinam dubia nam pars facultatis est bene dubitare.

In secunda parte inquit de loco sit primam questionem an sit locus & primo proponit propositionem affirmatiuam hoc argumentum in philosopho unum corpus a huius substat ut experientia docet ita quod eodem loco succedant pluralitatem eorum, & dicitur quid distinctum a locato in quidem enim illius unitate sit huius diuersitas.

Secundum argumentum videmus gratia, & leuia moueri sursum & deorsum

sum quando non prohibentur ab alio, sed mouentur ad suum locum naturalem ergo re vera est locus patet consequentia quia motus realis debet habere terminum realem, imo ait Aristoteles hoc argumentum probare quod locus habeat virtutem conseruatiuam locati & attractiuam quod ex eiusdem dicto probat quod est nescio quia natale solum dulcedine cunctos ducit subditque Aristoteles non sursum & deorsum sed etiam dextrum & sinistrum est species loci & ne aliquis cogitaret hos duos sursum & deorsum solum esse versus nos visum sum dicatur quod est supra caput & deorsum quod sub pedibus inquit hos duos esse ex natura rei & patet quia que sunt ex parte materie per nostram variationem & mutationem variantur sed natura loca sursum & deorsum extra nostram variationem non variantur & fixa manent locus enim quolibet feruntur semper est sursum & quo grauius semper deorsum nam partes mundi semper ferunt eundem huius etiam nobis variis. Ex quo colligitur duplex esse sursum & deorsum & similiter de reliquis quodam naturale & quodum positione solum naturale inquit Aristoteles non mutatur nec relatio est imo oppositur hanc duo contrarie positione verum & mutatur & relatio est ut modo dicit respectu nostrae columna dextra modo sinistra & exemplo hoc confirmat quia quoniam mathematica non habet naturalem locum nec erit dubij quia est a qualitatibus sensibilibus abstracta, & vero positione ad nos habet duas sursum & deorsum potest habere ergo habere illas naturaliter & positione ad nos dicitur.

Pertinet argumentum ad probandum locum esse distinctum a corpore locato est huiusmodi Vacui est locus non repletus corpore, artus tamen repleri, ergo distat a corpore locato, alias ipso non posset priuari.

Quarto confirmat ex sententia Herodoti

Non quod dicens terram de nouo factam ante istam dixit esse Chaos, in quo receptet ratiō quam in libro quā existimabat omne corpus esse alibi & esse in loco inferre ex his Aristotelē quod si loci natura esset ut Hesiodus ponit antecessoris locorum miranda quidem est quia est prior naturis omnium corporum quod patet quia istud est prius, quod potest esse sine alijs non tamen ista dicitur hoc sed locus potest esse sine corpore non contra ergo est prior. Deinde accedit Aristoteles ad questionem: quid sit de loco, quāuis & simul alij quid traheret de questione an & primum argumentum est ergo genus loci quod non sit corpus omne corpus habet tres dimensionē longum latum & profundū de se hanc impossibile est in esse loco ergo locus nō est corpus patet mihi, quia loci debet esse equalis locato sed si haberet tres dimensionē non posset aduari locato nisi penetraretur eam illo quod est impossibile ergo locus non est corpus.

Secundum argumentum facit ad probandum quod locus non sit receptaculum succedentium sibi mutem in loco quia si esset ergo esset receptaculum linearum & punctorum quod sibi etiam succedunt sed hoc non quia punctum est alius locus nisi aliud punctum sed hoc non quia sequeretur quod locus corporis esset corpus iam vero supra prouauimus locum non esse corpus.

Tertium argumentum est ad prouandum quod si locus haberet aliquam magnitudinem non posset assignari quid ipse sit quia vel esset elementum, vel ex illis compositum, & sic ex elementis, vel ex his corporeis, vel ex incorporeis vel intellectibus principijs, sed nullum horum ergo. Quod non sit elementum vel ex elementis corporis patet quia non est corpus quod nō sit ex principijs intellectualibus patet quia magnitudo non habet & quia posset aliquis exi-

stimate quod locus sit corpus ex eo quod ponitur prior locato hoc enim est quod est argumento quia non est materia aut forma eam ex his patet ratiō alij loco non sit hēctēns & finis quia ista cum forma coincidunt vel secundum speciem vel secundum numerum.

Quintum argumentum est Zenonis, quo probabit non omne ens esse in loco ut prima parte capituli suppositum, & est huiusmodi omne ens est in loco locus est enim ergo est in loco & idem argumentum fiet de illo loco & ita de hoc processu id infinitum sequitur ergo quod non sit locus & ita nullius erit naturae, sexto patet quod non sit locus supponendo primo quod locus est equalis locato. Secundo tertius est in loco & quod omnis locus repletur corpore hēctēntur virtutibus corpora augere fieri maiora & sic facit argumentum si corpus loci augeri debet, eius locus etiam augeri debet quia per primam suppositionem sunt equalia sed locus nequit augeri ergo nec esse & quia posset aliquis dicere quod augetur locatum, vel acquiritur aduam partem in alio loco vel sine loco sed hoc virtutibus refelli per primam suppositionem quia nec potest dari corpus sine loco nec aliquis locus videtur alius posset subingrere & quod possit sit locus augeri patet quia non est ratio possit augeri & hoc de hoc cap.

CAP. SECVNDVM.

Quod locus non sit materia, aut forma.

Intentum Arist. in hoc cap. primo est pro utraque parte ponere rationes, quibus probatur locum esse materiam, & formam & non esse materiam, & formam supponit tamen locum esse duplicem communem, & particularem locis communem est qui contingit locatum & alia plura praeter illud quia ratio est aliquis nostrum potest dici esse in loco, quia

quia est in terra, & hæc in aqua, & hæc in aliis, quæ sunt in cælo, cælū autem respectu ignis non dicitur locus cōmunis, sed proprius quia nihil præter ignem est immediate in illo, locus vero proprius, & primus est qui, non nisi talem rem cōtinet sicut locus qui immediate circumdat dicitur esse locus proprius, ex quo colligitur argumentum, forma est terminus magnitudinis, & ipsius materiæ cui inest magnitudo, at locus est talis terminus, ergo est forma: sed quod sit materia alia ratione patet, locus non est aliud, quam interuallum, & spaciū quo magnitudo, & quantitas totius continetur, ut locus vni, interuallum, & distantia inter latera interna vasis, quod si hæc est locus, est materia composita totius, quia hæc est distantia a quantitate, & in ea recipitur quantitas, & quæ ipsam determinat cum secundum se sit indeterminata, quod ergo sit materia patet, quia ablata quantitate: & forma nihil aliud manet quam posset esse materia nisi ipsa materia, & confirmatur ex dicto Platōnis qui idem dicebat esse locum, & receptaculum hoc autem dicebat esse materiam, quam sic vocat in Thimæo in dogmatibus vero non scriptis magnū & parvum appellat quem ideo Arist. cōmēdat quia in se, solus primus fuit agrestis qui esset locus disputare sed quoduis horum sit materia, vel forma difficile est de loc. differere, quia harum speculationis altissima est præcise quod vna sine alia non potest considerari.

Deinde in secūda parte capituli multis argumentis probare nititur locum, nec esse materiam, nec formam, & primum est, materia, & forma nequeunt separari a se ipsa manente, at locus separatur a se ipsa manente, ergo neutrum horum est materia vel forma, imo nec pars habitus vel aliud quidpiā a se inseparabile: minor condat, & minor experientia probatur sicut vas permanet recedentibus liquoribus, ita & manente loco abeunt, & recedunt locata: & confirmatur de

forma, quia ista nullo modo est separabilis a se siue maneat siue non maneat, & materia aliquomodo est separabilis a se quia illa manet recepta, & quia ex hoc videbatur sequi, locum aliquem habere cum materia similitudinem, hoc reiecto alio argumento ex nominis energia, quia cum dicimus locum esse in loco & alibi significamus quod sit in alio extra se ergo non in materia, & forma, cum ista hæc intra se post hoc redarguit Platōnem, quod ex vna parte diximus meros & id eas non esse in loco, dixit nam mentem participari a materiis & earum participatione constare composita, & magnum & parvum siue materiam locum esse ergo sequitur id eas in loco esse quorum primum antea negauerat. Tertium supponit quod res nunquā mouetur sursum, cum intra se habeat id, ad quod deberet moueri, differt ergo locus a materia, & forma cum ad illū moueatur res motu locali non vero ad hanc. Quare si materia & forma sunt locus ergo sequitur quod loci esset locus quod est falsum, probatur sequella, quia materia & forma sunt in loco ab eis diuersi, siquidem mutare debet locum, quod dicitur moueri non mutat materiam, nec formam, ergo si illæ sint locus sequeretur quod aliquid præter illas sit earum locus, & ita quod vnus locus sit in alio, sursum patet quod locus non sit materia quia quando rarefit aqua non manet id locus, sed minor mater locus aque eorundem locus in animalis non manet id quia non est idem locus naturalis aque & aeris, ac materia non corrumpitur, sed manet ergo locus non est materia. Concludit dicendo se posuisse rationes veras quibus locum esse probatum est, & rationes disputatias, quibus quid sit locus discussum est, & hæc de hoc cap.

CAP. TERTIVM

An aliquid possit esse in seipso

Incipit

Intentum Ari. in hoc cap. est declarare Valiquid pot sit esse in se ipso & facit duo in prima parte explicat quod modis dicatur esse in alio in secunda quomodo aliquid dicatur esse in se ipso. Ad primam partem deveniendo quia loco præcipue convenit quod in ipso sit aliquid. Describit hoc quod modis dicatur esse vnum in alio & enumerat. 3. 1. est quo pars est in toto ut digitus in manu & anima in homine, secundus est quo totum in suis partibus simul & ne videretur totum non esse in partibus ideo ait totum non esse extra partes. 3. est quo spiritus est in suo genere, vel particulare in suo vili ut homo in animali. 4. est quo genus est in specie ut animal in homine. & quævis pars definitionis in ipsa definitione. 5. est quæ forma est in toto composito ut sanitas in animali. 6. est ut in causa efficienti in rege est iudicium & in patre sunt filii. 7. est ut res in fine sicut animans in animato. 8. sicut aliquid est in vase & in loco & hunc dicit esse modum maxime proprium rei quæ vero dicuntur per analogiam ad hunc in quantum id quod dicitur esse in loco conservatur & recipitur in eo.

In secunda parte intendit probare an aliquid dicatur esse in se ipso an potius in aliquo extra se ita ut vel nunquam dicatur esse res, vel in alio dicatur esse & pro huius declaratione not. est quod secundum se esse in loco contingit dupliciter, vel secundum se totum aut secundum sui partem & subdit statim quod quando aliquid totum habet plures partes, & earum una est in alia dicitur esse ratione illius in se ipso sicut amphora vini dicitur duas partes amphoram & vinum & ratione vini dicitur esse in amphora subdit quod non alio modo dicitur aliquid esse in se ipso quæ secundum partem sicut album dicitur esse in corpore per superficiem & scientia in homine per animam & non diceretur ita esse in se ipso si illa essent separata & non essent partes. similiter quando vinum &

amphora seorsum sunt non dicitur amphora esse in se ipsa nec vinum in se ipso sed quando simul coniunguntur cum amphora vini dicitur esse in se ipsa & ad denotandum quod totum est in se ipso ratione partium hoc exprimit hoc exemplo ut album dicitur esse in homine quæ dicitur album dicitur esse in homine ratione partium hoc est secundum aliquam partem scilicet corpus in corpore verò secundum superficiem & quod nihil sit in se ipso secundum totum patet primo inductione omnium modorum eorum quibus vnum dicitur esse in alio inter quos nullus est quo dicitur aliquid esse in se ipso secundum se ratione secundo sic probat si amphora vini est in se ipsa secundum se sequitur quod sola amphora sit amphora vini & quod solum unum habet amphoræ vini & ut probet hoc ponit quod siue amphora vini sit in se ipsa siue non nec potest poni aliud quod contineatur, quam amphora nec aliud quod contineatur quam vinum quia nec amphora continet ratione vini nec vinum continetur ratione amphoræ & tunc ita format argumentum si amphora vini est in se ipsa secundum se totam ergo amphora vini est quod recipit & quod recipitur aliter in se ipsa primo non esset sed ut supra vidimus solum continet amphora ratione amphoræ & solum continetur vinum ratione vini ergo amphora vini est per se amphora & per se vinum sicut intulimus deducendo ad inconueniens concludit ergo nihil est in se ipso, secundum se sed ratione partis.

Modo vero patet non esse aliquid in se ipso ratione accidentis, aut secundum accidens. 1. quod est in eo quod est per se quia sequeretur duo corpora esse simul penetratiue in eodem loco & patet de minus aliquid quod sit in se secundum accidens & hoc sit amphora sola ergo in alio quod secundum se est in amphora, sed supposito quod sit plena vino nihil aliud est secundum se amphora quam vinum ergo amphora est secundum acci-

dens in

dens in seipsa quia est in vino quod secū-
dum se est in amphora tunc sic quando
vnum corpus est in se secundum accidens
quia est in alio, quod secundum se est in
illo tunc proximus est quod per se est in
loco sed amphora dicitur esse in se quia
est in vino quod secundum se est in am-
phora ergo magis est vinum proximum
amphoræ quam ipsa sibi sed ipsa non est
maior seipsa nec occupat nisi vnam locū
ergo vinum cum sit magis propinquum
amphoræ nec per se, nec per accidens di-
citur esse in loco sed tantum secundum
partem Respondet modo argumento Ze-
nonis dicendo tolle processum in infini-
tum quia non omne quod est in aliquo,
est in illo tanquam in loco sed locus dici-
tur esse in locato tanquam forma extrin-
seca unde ad quantum modum essendi in
alio debet reduci concludit ergo locum
nec esse materiam nec formam quia istæ
sunt partes compositi at vero locus nō
est pars illius quod est in loco, & hæc de
hoc capite.

CAP. QVARTVM.

*Quid locus sit, & quas ha-
beat proprietates.*

Intentum Ar. in hoc cap. est declarare
ex propria sententia quid sit locus,
& facit duo primo proponit quæstionem
proprietates loci secundo tradit definitionem
loci ad primam partem deveniendo pri-
mum proprium loci est contingere locatū
hoc est ipsum circumscribere & termina-
re Secundum est non esse aliquid intrin-
secum locati nec materiam nec formam
nec aliquid eius in hærens aut eius par-
tem sed solum externum continens. 1. pro-
prium est locum primum & proprium
æquale in esse locato dicit vero propriū
ad differentiam communis quæ est maior,
Quartum propriū est quod licet nunquā
sit locus absque aliquo locato a quolibet
tñ potest separari, tertium proprium est om-
nem locum vel esse sursum vel deorsū. 6

est nunquodque corpus naturale in suo
loco naturaliter ubique manere & quæ
escere. In secunda parte dicit tradidit
esse definitionem loci cum triplici condi-
tione. 1. est quod dubia proposita soluat cum
posita fuerint circa quiditatem loci 2. est
quod proprietates convenientes loco non
auferantur. 3. est ut causa difficultates &
dubiorum apperiat ut ita ut omnia reli-
quantur clara si enim talis fuerit defini-
tio data omnia erunt demonstratio in apti-
simam via unde indagandi locum pone-
di dicendo eam esse ex moto, vel pluriū
corporū successue in eodem loco vel y-
ni⁹ corporis per plura loca migrantis sicut
ex diversa mutatione formarū in vna ma-
teria accidenti in vno subiecto fecit cog-
nita materia substantialis & similiter acci-
dentalis confirmatur ex antiquis qui ut
ex motu indagabunt locum quod cælū
dicebant maxime esse in loco quia maxi-
me mouetur sed hoc non ita est secundū
mentem Ar. & dicit duos esse motus qui-
bus locus est cognitus primus est latitudo,
quæ vnus locus describitur totaliter & ali⁹
acquiritur. 2. est augmentatiue vel dimi-
nuitio qua maior pars loci acquiritur vel per-
ditur modo vero distinguit mobile a qui-
bus conuenit motus dicendo quædam sunt
quæ mouentur actu & per se ut sunt ip-
sa tota quibus per se inest motus ut ho-
mo ignis &c illa vero per accidens quæ
mouentur quia sunt in eo quæ per se moue-
tur quæ sunt duplicia quædam per se apta
moueri, ut sunt partes integrantes quia
dū sunt in toto illius motu mouentur per
accidens possunt tñ ab illo separari, &
per se moueri alia vero mouentur per ac-
cidens ita ut separari non possint ut per se
moueantur sicut sunt albedo & reliqua alia
accidentia quævis ergo hoc triplici motu
aliquid dicatur moueri ex. 1. præcise &
2. indagatur natura loci quæ in hoc consi-
stis quod non in vi pars, sed in externis cir-
cūstans continet locatum, & ita po-
nit discrimen inter modum quo conti-
net pars & quo continet locus, & quia
inter locum communem, & partem
non est.

non est similitudo in continentia quia lo-
cus eorum non proxime, & immediate
continet, sed tantum inter proprium lo-
cum & partem, quia locus proprius, pro-
xime & immediate continet, ideo hic ut
sus hic repetit illam divisionem locum
communem & proprium & eam decla-
rat & quod differant patet quia locus ge-
nerationis non est æqualis locato, locus
vero proprius est æqualis locato.

Modo adducit tres differentias inter id
quod proxime continet & locus, & totū
ipsum & suam partem. Prima est, quod
pars est continua ipsi totū at locus non est
continus locato, sed tantum contiguus, i-
ta ut se tantum tangat: & secundum su-
perficieſ ultimas corporis continentis, &
contenti alteram convexam, & alteram
concavam quæ ita sunt æquales, ut nec
vna aliquid aliud quam alia ambiat, nec
contra quia simul sunt, inquit alias, si-
militer adducit differentias ex ratione con-
tinenti & contigui, &c. Primo quod id quod
est continuum movetur per se in illo, ad-
huc illo manente immob., ut patet in a-
qua, quæ in vase immoto movetur ad
quod alteri est continuum movetur in ip-
so, id est per se non habet motum intrin-
secum ipso toto, & nunquam potest mo-
veri, nisi moveatur ipsum, in quo proxi-
me est. Tertia differentia est, quod id quod
est alteri continuum est in illo, ut in parte
quod vero est contiguum, est in illo ut in-
vasse quod illo modo essendi in alio, differ-
runt, ex quibus patet locum esse ultimū
corporis continentis æquale, primo con-
tento ipsi contiguum, & proximum ni-
hilo ipsius intrinsecum.

Modo ex aductis proprietatibus adducit
genus loci hæc ratione locus, vel est ma-
teria vel forma vel intervallū intercep-
tum inter latera superficieſ continentis
aut ipsa superficieſ continentis, sed non est
forma vel materia vel tale intervallum
ergo est ipsa superficieſ continentis, & ita
soluit rationem propositam qua diceba-
tur locum esse formam eo quod utraq;
est terminus continens & Respondet dis-

patem esse rationem quia forma est ter-
minus intrinsecus exiens in se, curat
est, id est terminus at locus, vel terminus
extrinsecus exiens extra illud cuius est
terminus, ita quod forma sit locato in-
trinsecus locis, vero non ostendit preter
ea locum non esse intervallum ponē-
do rationē ob quā videbatur esse, & erat
quia existimabant antiqui inter latera
superficieſ continentis esse quodam ip-
sum videlicet, quasdam dimensiones inter
minatas quæ penetrative se habebat cū
quocumque corpore adveniente, ita ut per
nilum recessum novū corpus adveniret,
loco vel spatio isto similiter cum illo pe-
netrato, & quo ad profunditatem eo quod
videbatur quolibet corpore contento, &
contiguo recedente spaciū illud in quod
recipiebatur idem manere quod est pro-
prium loci hæc Arist. rejicit dicēdo inter
latera continentis, non esse aliud spaciū
& intervallum rationale quam cuiuslibet
corporis contenti, quod incidit, & suc-
cedit ut spaciū inter latera vasis est aqua
quādo aqua est plenus & aer quādo est ple-
nus aeris vel aliud quodvis corpus quod
dicitur repleri, ita quod si inter talia late-
ra nullum medietate spaciūurgeren-
tur statim latera utriusque interioris subtrac-
to aere iunguntur statim dicitur autem is-
tud spaciū esse quodlibet corpus eorum,
quasi apta sunt tangere ita quod si dissec-
tinum corpus quia si esset continuum nō
posset tangere dupliciter vero patet tale
intervallum nō esse locum, primo quia
inde sequeretur esse infinita loca in quo-
vis corpore succedente quia quælibet pars
per se haberet suum locum cum quæli-
bet se penetraret cum illo spatio & cum
sine partes infinitæ essent loca infinitatio-
do vero quoniam sine partes infinitæ, sed
quia non possunt in loco ratione sui, sed
ratione ultimæ superficieſ quæ termina-
tur tale corpus, ideo contra nos non se-
quitur quod sint infinita loca primo pro-
bat quia sequeretur locū esse per se in-
do & unū locū esse duo loca vel multap-
tamē est falsū & patet ponat vas repletū
aqua

qua cuius spatium cum aqua penetra-
tūa dicitur esse locus in alio vase ubi
est aliud spatium cum quo etiam pene-
tretur ergo sequitur quod vnus aquæ
erit duplex locus per se alter spatium
illud primum cum ipsa penetratum al-
ter spatium, secundum cum illa simili-
ter penetratum imo cum possit poni in
alio & alio spatio sequitur quod vnus
locati sint duo imo & plura loca per se
& rursus sequitur quod vnus locus sit in
alio ostendit vero Ari. hæc inconueni-
entia non sequi ex sua sententia ponendo
vltimam superficiem continentem, &
concauam illius vasis unde quando vas
mutatur non manet idem locus respec-
tu vasis quia aliud diuersum acquirit,
sed manet idē locus respectu aquæ quia
manet eadem superficies concaua vasis
de non sequitur quod illa aqua habeat si-
mul duos locos proprios sed tantū vnū
scilicet superficiem concauam corpo-
ris continentis quauis illud continent
modo sit in vno loco modo in alio quia
localiter mouetur & ita in hoc casu
quod non manet locus mundi. i. totius
vasis sed tantum maneat locus aquæ
proprius & proximus scilicet superficies
interna vasis.

Deinde A probat non esse materiā licet
aliquam cum illa habeat similitudinē,
quæ in hoc consistit quod sicut eadē ma-
teria eadem manens modo suscipit vnā
formam modo vero aliam ita quod nun-
quam sine aliqua moueatur ita locus
idem manens est quiescēs modo suscipit
vnum locatum modo vero aliud ita vt
nunquam sit absque aliquo ostenditque
triplicem differentiam prima est in trā-
smutatione non in mutatione materiæ
quod erat aer dicimus modo factum a-
gri am at nihilo eo solum diximus vbi e-
rat aer nunc esse aquam non ergo eor-
dem modo materia & locus sunt recep-
tiua altera differentia iā est quod materia
est pars rei & non separabilis ab ipsa ma-
teria quia manere non potest aqua sine
sua materia at vero manet res separata

a loco in quo erat terra differentia ma-
teria continetur & determinatur at lo-
cus continet & determinat non ergo
sunt idem, & ita concludit quod lo-
cus non sit materia, vel forma, vel inter-
vallū debet ergo esse vltima superficies
corporis continētis declarat vero quod
debeat esse illud quod continetur dicen-
do illud debere esse corpus mobile.

Genere loci iā declarato pergit ad de-
clarandum differentiam nam omnia dicta,
eo vltimam superficiem corporis conti-
nentis pondum attingunt loci differen-
tiam, quia vases etiam conueniunt, quod sit
vltima superficies corporis continentis,
& tamen non cōstituit locum, & dicitur
sed difficultatē talem in venire differenti-
am quia locus cum aliis pluribus habet
conuenientiam & similitudinem præci-
pue cum interuallo, quia sicut hoc ma-
net quietum & immotum motis corpo-
ribus ita & locus, & ob hoc videtur,
quia istud interuallum sit locus & ponit
motuum antiquorum penentium tale
interuallum, & erat, quia cum aer sua
immediata raritate inuisibilis appareat
putabant inter latera continentis. v.g.
vasis esse spatium aliquod, vel inter-
uallum penetratum cum ipso locato, cū
tamen reuera non sit sed tantum aer oc-
cupans talem locum, qui nec vacuus est,
neque aliquod spatium vel interuallum
habens præter aerem quando aer est cō-
tensus sicut est corpus crassum quando
istud continetur.

Ponit tandem differentiam, & con-
uenientiam inter locum & vas & modos
continendi vtriusque conueniunt enim
quod vtrique continet, differunt tamen
quod vas est mobile locus vero non est
vas similiter trahitur & mouetur cū re
contenta, at vero locus non simul trahi-
tur cū re contenta sed manente loco re
trahitur & mouetur, & ponit exemplum
de vmbra quæ comparatur ad aquam
subtus illam est simul cum illa trahitur
& hæc respectu illius non habet ratio-
nem loci, si vero comparatur ad totum
fluidū

subium quo manente immoto in eodē, nempe siu mouetur umbra, & habet iste respectu illius rationē loci & sic omnis.

Ex dictis colligit integram definitionem loci quæ sic se habet, locus est terminus, primus continentis, immobilis, dicitur terminus vel superficies, ad excludendum interuallum materiam & formam dicitur primus ad excludendū locū cōmunem qui non secundum, sed medio proprio continet, dicitur immobilis ad differentiam vasīs quod non manet immobile & fixum, quod sit locus immobilis confirmat ex omnium sententia ponentiū duo esse loca omnium proposita, alterum sursum, & alterum deorsum, Primum est superficies cōcaua lunæ quæ versus nos est,

Secundum est medium cæli puta terra locus sed hæc dicuntur propriissime loco propter immobilitatem, quia superficies cæli, semper seruat eundem situm, quantuncūq; moueatur, & similiter terra in eadem manet proportionem, & quod sint isti loca sursum, & deorsum, patet ex motu quia leuia dicuntur moueri, sursum cum ferantur ad concavam cæli superficiem quæ versus nos est, in qua quia ignis immediate cōtinetur, dicitur esse sursum, grauius vero dicuntur ferri deorsum cum ad concavam superficiem aquæ vel aeris vbi, id est cooperta terra ferantur in qua quia terra immediate coniungitur ideo dicitur esse deorsum, & cōcludit solvendo hanc objectionem, si locus nō est interuallum se penetrās cum loco quoquo modo poterit esse in loco, & in eo coniungi, Respondet hanc coniunctionem esse secundum superficies ultimas quibus se tangunt, scilicet coniungitur finis cum eo, cuius est finis quorum coniunctione secundum extremitatem. Et hæc de hoc capite.

CAP. QUINTVM.

Quo modo cælum sit in loco.

IN tendit Ari. in hoc capite ex loci definitione declarare quæ dicantur esse

in loco, & facit duo, Primo declarat quæ dicantur esse in loco, Secundo quædam soluit objectiones, & loci proprietates adducit ad primam partem deueniendo dicit, illud corpus secundum se esse in loco quop habet extra se, aliud cōtinens illud vero quod extra se non habet, aliud continens secundum se non esse in loco, esse tamē posse secundū partes ut si aqua extra se, nō haberet aliud corpus quoniam ineretur non diceretur esse in loco secundū se totā nec hoc modo moueretur sed secundum partes moueretur quia una earum in altera continetur, ut in loco, & ita subdit Ari. quod totū, id est vniuersum quodammodo mouetur & quodammodo non secundum se nō mouetur cū sit licet non mutet locū, at secundū partes mouetur secundū quædam circulariter, vel secundū orbis celestes secundū alias vero sursum, & deorsum ut secundū elementa propria, & leuia quia secundū has est in loco aliter tamen & aliter pro partium diuersitate omnū iam explicuisset quo modo moueretur hoc totū modo vult declarare quomodo sit in loco quia per motū apparent locus & dicit dupliciter posse esse aliquid in loco actu, & potentia, sicut pars inest toti cōposito cōtinuo similari non actu sed potentia quia diuidi potest ab eade contigua manere actu quādo iā sunt diuise partes adinuicē, ea vero quæ sunt actū in loco sicut subdiuidit quædam secundū accidens, & declarat ex plis dicendo, quod per se est in loco omne mobile sū locum vel sū augmentum vel decrementum vocat vero mobile sū locum quod totum locū deserit quādo mouet alium acquirēdo nouum & hac ratione mobile circulariter ut cælum nō dicit mobile sū locum quia iste motus nō dicitur, ut prius latius sed circulatio modo ergo subdit quod cælum, i. vniuersum, sū se totum nō est sic in loco per se quia nō est extra se aliud corpus quo ambiat partes tamē ipsius sunt hoc modo quia vna cōtigua est alteri & ab illa ambiat alia vero inuit esse in loco per accidens ut anima & cælum & quia du-

bitare quis poterat si vniversum est in loco, secundum, quā sit in loco, & que sit aliatū locū hoc declarat dicendo omnia esse in cōlo sic: quia terra sit in aqua hęc in aere, iste in igne, & ignis in cōlo, cōlū vero est quodā totū in quo ista cōtinent & ipsum nō in alio, & quia cōlū nō cōtinet, nisi tantū vltimam superficiē se cūctū quā tangit mobilia corpora id est elementa ideo ait esse locū horum, secundum vltimum terminum quem ideo qui cōtinentem, quia non mouet secundum se totum locum sed intra illum mouetur.

Modo vero soluit argumēta antea adducta ea recitando nam solutiones expræse non ponit, quia vterque sunt ea declaratio- ne loci vnde ad primum dicitur pñod nō necesse augere locū augēto locato & rationem reddit phisice, quia augmentum corporis sit secundum trīnā dimensionem longitūdinis latitudinis, & profunditas, at locus non dicit profunditatem, sed tantum superficiem ambientē vnde latiseft quod ista superficies extendatur eodem tenore quo est locatum augmētum, & nō requiritur quod augeatur locus.

Ad secundum negat punctum habere locum ratio est, quia locus est superficies ambiens at sola corpora per se ambiunt. Ad tertium negat sequi penetrationem loci cum locato quia non sunt æqualia, secundum profunditatem ex qua sequere ter hęc penetratio sicut sequeretur pos- sito intervallo, sed tantum sunt æqualia secundū vltimas superficies quibus pos- sunt se optime tangere sine penetratio- ne soluit quintam rationem Zenonis di- cendo nō quid est in loco esse debere sed satis est habere alium modum effendi in alio, & ita locus est in locato non vt in loco, sed vt te minus in terminato id est tāquam extrinseca forma.

Sextam aducit proprietatem dicendo, omnia ferri naturaliter in locum suum & ibi manere vt quiescere vt ignis ad cōcubum lunæ aer ad cōcubum ignis aqua ad cōcubum aeris de cuius rei ratione, quia locatū habent quādā cōuenientia

& cōformitatem cum locis quod vocat Aris. congenia id est cōsequenter, & im- mediate se habentia vt ignis, & aer iste, & aqua hęc, & terra, & cōnaturalia vel simbola id est cōuenientia, vna in quali- tate sicut conuenit aer cum igne in cali- ditate, & cum hoc aqua in humiditate & cum ista terra in frigiditate sunt, & iam cōadunata, & cōpassibilia quia a natu- ra sic ordinata sunt vt cum ibi sunt tan- quam in locis proprijs nō se destruant tu- to & ratione etiam cælestis in fluxu & refluxu vero quando extra illa se rāgunt mutuo se destruum reddit vero rationem quare locatum maneat, & quiescat in suo loco naturali dicendo eā esse, quia sicut pars diuisa tendit ad suum totum, ita locatū ad locum, sed pars quādo suum attingit totum vltius nō progreditur ergo nec locatum obento loco suo naturali, & of- tendit quomodo locatum se habeat, vt pars & locus vt totū ratio est, quia aqua quæ est locatum se habet vt materia aer vero quæ est locus, se habet vt actus & for- ma at materia rationem habet partis ac- tus vero, & forma totius, quia per ipsum consummatur & quia aqua sit materia, aeris patet quia est in potentia ad ipsum, quauis, & etiam ad aquam sit aer in po- tentia, sed diuersimode pro quo est notā- dū, quod elementa quāto sunt imperfectio- ra alij sunt minus materialia & superio- rem occupant locum magis accedendo ad cælum, secundo est notandum quia quando ex aliquo imperfecto, & inferio- ri sit superius & perfectius, dicitur ge- neratio quando vero ē contrarietas cō- ruptio dicitur ex quibus Aristoteles co- lligit quod inferiora elementa cum sint imperfectiora se habent, vt pars, & ma- teria ex qua generantur, superiora ita vnde ē contra se habent, vt totum, & forma vnde cum ista sint locus illa vero locata bene, sequitur quod locatum se habet vt materia, & pars nō quæ vera cō- ponat sed quæ se habet admodū partim mate- rialis in quantū determinat, & cōtinet, & cōuerso vt totū, & forma quia cōtri- act

ner, & determinat, huius vero tractatum e mittit ad lib. de generatione. Concludit vero Aristoteles quod cum aqua & in ferius quodeunque simul sit actus & potentia, diuersi modo tamen, quia est aer qui dicitur actus: est vero actu materia ipsa, dum materia est aqua est materia & pars in hoc statu perseverans aerem tangit & est in eo tanquam in loco ut cum conuersa fuerit in aerem iam non erit in ipso loco sed vnum cum ipso, quauis aliter & breuiter hunc locum declarat Toletus dicendo quod locus & locatum constituunt quodammodo vnum totum in quo locatum se habet ut materia: locus vero forma & ita sicut materia tendit ad totum se copulando formæ, & vltterius non procedendo ita locatum ad suum naturalem locum & ita hunc de loco tractatum Aristoteles concludit dicendo se de loco explicuisse an sit, & quid sit, quomodo, & qualis.

ANNOTATIO- nes circa literam.

Primum dubium textus est erga cap. primum text. x. quid intelligat Arist. per questionem quomodo sit locus. Respondent Themistius, & Auerroes, quod intelligit questionem an sit substantia, vel accidens. Simplicius vero questionem qualis sit locus, an epistemon, vero questionem qualis quæstio quid sit, quia licet quidditas & essentia in re sit prior passionibus, quæ pertinet ad q. qualis sit, sed quantum ad nos priores sũt passionibus ipsa essentia & quidditas cũ per illas indagetur & inuestigetur essentia & quidditas rei ipsius.

Secundum dubium, quomodo Aristoteles dicat, omne quod est, esse in loco cũ spiritualia sine, & non sint in loco circũscriptiuo, de quo est sermo, & quomodo Aristoteles hoc probet dicendo, quæ non sunt, nõ sint in loco; ergo quæ sunt, sunt in loco. videtur enim arguere ab opposito antecedenti, ad oppositum consequens, quæ argumentatio est viciosa. Respon-

detur quod ut metha. interpretantur Arist. loquebatur ex sententia antiquorum, qui existimabant, ens & corpus conuertri & ita cum omne corpus sit in dicto loco similiter & ens, & hoc significauit Arist. illo verbo existimabat, ut Simplicius, & Alexander notat, nam omnes antiqui erant in hac sententia nisi qui tollebant omne incorporeum, in terminis autem conuertibilibus bene valet dicta argumentatio ratione materiz sicut vidimus cap. 10. post. & hæc est ratio propter quam secundum hos antiquos, qui omnia dicebant esse in loco, confundebant philosophum methaph, quia ens de quo metha. & corpus de quo philosophus confundebantur & vnum non erat alio superius.

Tertium dub. quomodo motus localis dicitur communissimus & maxime proprius cũ hæc duo videatur pugnar. Respondetur, quod dicitur communissimus, & quantum ad nostram cognitionem, quia omnis, qui cognoscit esse motum, communiter cognoscit localem motum, & ita ratio prius in eius termino a quo fuit primo cognita, ut Aristoteles docet. s. metha. & primo dicitur communissimus extensius, quia se extendit ad omnia corpora tam animata, quam inanimata, tam mixta, quam simplicia, tam corruptibilia, ut sunt elementa, quam incorruptibilia, ut sunt celi, ad quos nullus alius motus augmentationis, alterationis, vel diminutionis extenditur, dicitur tamen propriissimus, non sumendo proprium videtur, ut dicitur de ratione communis, quia hac ratione esset repugnans in dictis, ut patet dub. sed principali ita ut sit, principalissimus omnium, quod debet intelligi ex parte subiecti, quia conuenit principalissimo mobili ut est celeste, nam ex parte termini alius motus potest esse præstantior, sicut est alteratio terminata ad qualitatem, quæ præstantior est ipso ubi ad quod motus localis terminatur, vel dicitur propriissimus ratione continuitatis, quæ maxime propria est motui cũ sit de genere continuorum ut 3. phil. dixit, nam propriissime habet continuitatem, sicut cũ habet spatium

eum supra quod fuit, cum ergo proprietates neutro modo dicto excludat quantumcunque communiter extensivam, hinc est quod communissimum & maxime proprium possunt simul cohabere in motu locali. Et si ulterius quæras cum ad philosophum expectet sperare de motu, & etiam mobili, quare agit de loco, qui immobilis est, ut ex eius definitione patet. Respondit Tolerus & bene, quia licet in se sit immobilis, est tamen terminus motus, cuius gratia sit motus, alij vero veretur aliter hunc Arist. textum dicendo motum localem esse communissimum, & primum loco propriissimum, vel quia cælorum motus est omnium primus, cum tamen sit localis, vel quia in quolibet mobili est prius esse in alio quod per motum localem acquiritur, quam reliquos motus exercere cum hi præsupponant motum.

Quartum dub. erga secundum text. quare Arist. probat locum esse, cum sit per se notum, in per se vero notis nulla requiritur probatio. Respondet Averroes, quod tantum id probat Arist. fecisse, quia tam est difficile cognoscere quid sit, ut videretur non esse unde ad hoc dub. propulsum id Arist. probavit, melius tamen respondit Tolerus, quod aliud est locum esse, & hoc est per se notum, & ita non probatur hic ab Arist. & similiter probatur de quocunque corpore, aliud vero esse distinctum a corpore locato, & hoc non est per se notum, & ita probatur ab Arist. & similiter probatur cuicunque corpori se sibi suum debere correspondere locum, quod per se notum non est quantum illi locum esse absolute sit per se notum.

Quintum dub. quid intelligat Arist. text. 4. quando inquit sursum, & deorsum ante, & retro, & reliqua esse species & partes loci. Respondetur cum commentatore & Tolerus hic, quod istæ differentie loci possunt considerari dupliciter. Primo in quantum sunt termini motuum naturalium, id est quædam ubi diversæ terminantia diversos motus. & hac ratione sunt species loci, & tantum dux sursum

& deorsum quia corpora naturalia tantum moventur sursum aut deorsum naturaliter, & ita vocavit has differentias, species loci. Secundo possunt considerari in quantum integrantes unum locum naturalem, aut unum locatum, & hac ratione dicuntur partes loci, & sunt sex; sursum, deorsum, ante, & retro, dextrum & sinistrum, quæ in animalibus sunt in se esse, & ex natura rei distinctæ ut patet in cælo etiam sunt distinctæ, ut hic docet Tolerus, quia Septentrio est deorsum, Auster sursum, Oriens dextrum, Occident sinistrum, &c. de quibus in secundo de Cælo latius agemus, & hanc ad insinuandam diversitatem dixit Aristoteles esse species quasdam loci alias vero partes.

Erga secundum capit. sextum dubium est, quomodo Aristoteles dicat locum communem differre a proprio quia iste per se continet, ille vero non, contra etiam locus communis per se continet, ergo nulla est differentia, minor patet quia cælum quod est locus continuus per se continet hæc inferiora, ergo per se. Respondetur quod continere per se aut simpliciter, uno modo immediate, & primo non medio alio loco continenti, & hac ratione continet locus proprius. Secundo mediate intercedente alio loco intermedio, & hac ratione continet locus medius proprius & in hoc voluit ponere discrimen, unde non sumitur per se ut distinguitur contra per accidens, sed ut distinguitur contra per aliud quando ait, quod locus proprius proprius per se continet non vero communis & sic tollitur difficultas.

Septimum dubium erga textum 17. quomodo Aristoteles dicat quod manente uno & eodem loco variantur successus sua locata siquidem recedente uno locato aer, qui erat locus continuatur successus alteri, & ita locus notus advenit quare non videtur possibile quod servus numero locus a quo unum locatum exiit & aliud ingreditur. Respondetur, quod in loco dupliciter possunt variari superficies

scies aeris ambientis vt postea latius dicetur, primo maliter, quādo manet in eodem situ & distantia ad partes fixas mundi ac antea erant, & hæc variatio non variat locum cum forte illius maneat inuariatum, secūdo modo possunt variari formaliter quando variatur distantia ad partes fixas mundi & hæc variatio infert variationem loci cum eius formale varietur modo ergo dico quod per recessum vnius locati & accessum alterius solū possunt variari superficies primo modo & ita bene Ari. dixit quod manet idem locus cum quævis alia succedens superficies in eadem distantia, & continentia succedat ac præcedens.

Erga cap. tertium est. 8. dubium quomodo hæc propositio amphora vini est in se ipsa concedatur vt vera ab Arist. ratione partis quia vinum, quod est vna pars est in amphora quæ est alia quia in propositio ne identica sicut ista videtur eandem suppositionem habet res in predicato ac in subiecto sed in prædicato supponit amphora vini pro aggregato ex vtroque ergo in subiecto ergo sequitur iam quod idem sit in seipso secundum se totū quod repugnat rationi & Ari. hic respondet cū Iauello q. 11. quod aliud est prædicari aliud de seipso identice aliud vero esse in se ipso quia ad primum nulla requiritur distinctio inter subiectum & prædicatum & ita sunt in hac petrus est petrus vtrobi que supponit Petrus eodem modo similiter in hac amphora vini at vero ad secundum requiritur necessario distinctio inter id cui aliquid inest quod habet rationem continentis & id quod illi inest quod habet rationem cōtenti vnde quando aliquis tertius significat aliquid compositū habens duas partes quarum vna continet & alia continetur quauis inducitur possit sumi aut pro solo continenti vt quando dicimus amphora vini continet duos ciatos vini quod his pane dicimus esse jarro de vino cauedos azimbres, aliquādo pro solo contento vt quando dicimus forset viuiciatum vini quod Hispanice dici-

mus, se bene media arroba de vine, quia quia certum est quod non viuiciatum vini, vel vas continens sed tantum liquorē contentū & nihilominus in illa propositione in qua prædicatur vnum continere in alio nec a parte prædicati debet sumi pro solo contento & a parte subiecti pro solo continenti vnde dicere quodam phora vini sit in seipsa facit hunc sensum vinum solum continetur in amphora sola vnde in forma. Respondet quod ista propositio non est identica, sed potius est formalis requirens diuersitatem extremorum dictam secundum quam debet supponere vt vera sit quia secundum communem vsum loquendi æquualet huic vinum est in amphora vbi patet diuersa esse extrema.

Nōnum dub. erga tex. 14. quomodo Arist. dicat quod forma continet materiā cū potius contra contingat, quia materia est receptaculum formarum sed receptaculum continet id quod in eo recipitur nō contra ergo materia continet formā non contra. Respondet cū tolle. q. 1. quod non sunt idem recipere & continere. & ita quauis materia recipiat formam non sequitur quod contineat ratio est quia continere proprio loquēdo est trahere cōtentum ad proprios terminos continentis sicut vasor continere aquam quia illud trahit ad suum proprium terminū ita quod si vas sit triangulare aqua sit triangularis si quadrangulare erit quadrangularis cum ergo forma trahat materiā ad suos terminos proprios dicitur illam continere & determinare quod si forma sit aeris quia est sua natura rara materiam extendit & dilatat si est terre aut lapidis quia est densa & contra materia coheret & ita dicitur materiā continere quauis in illa recipiatur quia non trahitur ad eius terminos sicut trahatur aqua contenta ad terminos vasis imo potius suum receptaculū vt est materia trahit ad suos terminos proprios.

Erga cap. m. 4 est decim dubium erga text. 3. 4. quid Aristote. intelligat quan-

de air quod superficies loci, & loca sunt in eodem quia si vellet dicere quod sunt in eodem subiecto vt verba sonant est falsum cum vna sit in hæsive in locante, & alia in locato locans vero & locatum diuersa sunt subiecta si autem velit dicere quod sunt in eodem loco hoc est falsum quia iam locus esset in loco quod Arist. reprehendit disputando contra antiquos Respondetur quod neutrum horum intelligit sed tantum quod istæ superficies sint simul ita quod se immediate tangunt nulla inter eas realitate mediante.

Erga caput quintum text. 43. dubi. 11. est quid intelligat Arist. per illud totum quod secundum se totum non est in loco sed secundum partes ad hoc respondet S. Tho. quod intelligit vltimam spheram cæli quæ alio vltiori corpori non continetur & ita secundum se totum non est in loco cum secundum se totum non habeat externum ambiens, est tamen in loco secundum partes quia vna continetur in alia tanquã in loco non actu quia sunt continuæ sed non potest quia si esset diuisa vna esset actualiter in alia non ad ealem modum essendi in loco requiritur inter continens & contentum discontinuitas sicut diximus in textu explicatio ne. Græci aliter respondent quod per totum intelligit aggregatum ex orbibus cælestibus tanquam ex partibus & hoc non est in loco ratione dicta secundum se totum est tamen secundum partes in loco quia vnus orbis actu continetur in alio cum tantum sint contingui sed melior est expositio Alberti dicentis quod per totum intelligit vniuersum quod non potest esse secundum se totum in loco cum extra se habeat nullum corpus circumstantis si quidem omne corpus intra se includit, dicitur tamen esse in loco secundum partes secundum quasdam circulares scilicet secundum orbem cælestes secundum vero alias sursum & deorsum vt secundum elementa, quia hæc omnia includuntur in vniuerso hæc est ratio ob qua ista expositio magis consonat text.

quam reliquæ quia totum in prima & secunda expositione non potest habere partes quæ moueantur sursum & deorsum quia solum dicitur vt sic, vel vltimam spheram cæli id est primum mobile vel omnes sphaeras cælestes at vero totum in tertia acceptione cum omnia corpora comprehendat etiã graua & leuia sicut ista habet partes secundum quas dicatur moveri sursum & deorsum & secundum sphaeras cælestes circulariter his absolutionibus ad graves questiones de loco perueniamus diuiditur hæc loci tractatio in tres partes in prima discutimus an sit locus in secunda quid sit in tertia vero qualis sit, & ita in prima parte est prima questio virum sit locus, & hæc de hoc capite

CAP. SEXTVM. De vacuo an sit.

Postquam Ari. egit de loco intēdit in hoc cap. agredi disputationem de vacuo & facit duo in 1. parte proponit ea quæ de vacuo disputurus est in secunda parte ponit argumenta antiquorum qui vacuum esse intendebant ad primam partem deueniendo ait duo de vacuo esse tractanda. 1. an sit. 2. quid sit & primo assimilæ vacuū loco in hoc quod sicut locum esse ex rationibus vtinque ratio apparuit de facile ita & vacuū esse ex rationibus similiter vtinque ratio apparet de facile & hoc est quod dicit habere fidē & incredulitatē & subdit ad philosophum pertinere agere de vacuo quod habet cōiunctionē cum loco nā antiqui locū vacuum esse plenum putabant esse idem subiecto non ratione quia id quod est receptibile corporis vocabantur locum quando actu illud habebat plenum & quando carebat vacuū tria vero dicit se de vacuo tractaturū. 1. ea quæ dicunt affirmantes illud secundo ea quæ dicunt negantes, tertio ea quæ vacuo communiter insunt sed prius inuehitur contra illos qui ar

qui arguebant contra vacui positionem non sunt argumentati contra principalem intentionem ponentium vacuum sed potius contra illud quod ex alio errore dicebant pro quo est notandum quod ponentes vacuum duo dicebant primo quod illud esset quodam opacum distinctum a corporibus sensibilibus ita quod careret omni sensibili corpore dicebant secundo nihil esse in rerum natura nisi corpus sensibile unde cum aerem non perciperent sensu putabant illum nihil esse & ita Anax & illi de quibus Arist. hic ait quod non recte impugnabant vacuum dicebantur in prouando quod aer esset corpus quauis non sit sensibile cum tamen deberent derineri in prouando quod non esset tale spacium quale ab illis ponebatur ut esset in ea ratio vacui & quod aer esset corpus probant isti duplici experimento primo quis ut tres pleni aere quando os habent ligatum fortiter resistunt pondèri & non suprimuntur at quando habent os non ligatum partes comprimuntur & cedunt facile pondèri signum est quod aer intus existens aliquid erat, secundo quia clepsidra habens orificium superius clausum non valet aqua recipere quousque aerem emitat ergo aer inclusus aliquid erat demum colligit Ari. quod ad impugnandam prædictam sententiam debebat prouari nullum spacium diuersum esse a corporibus illa se iungens ut ponebat Democritus & leocipus siue spacium sit separabile .i. actu non habeat corpus siue actu habeat imo nec extra cælum posset dari continuum spacium & ita inquit istos non occurrere directe huic questionis quod vocat non occurrere problema si secundum partes & sic ait quod qui vacuum ponunt magis directe procedunt quia probant directe quod intendunt.

In secunda parte ponit argumenta eorum qui dicunt vacuum esse & primum est ex motu ex locali sic corpus quod mouetur vel recipitur in vacuo si in primo ergo habetur intentum si in secundo sequi

tur quod corpus maximum recipitur ad equate in minimo probatur sequella quia si primum corpus v.g. pedale recipitur penetratiue in alio pedali corpore pleno adequato ergo pariter potest recipi istud duplex pedale penetratum in alio pedali pleno cum exui penetrationis non occupet maiorem locum duplex pedale penetratum quam vnum sine penetratione rursus istud duplex pedale penetratum poterit recipi in vno pedali pleno & ita sequitur quod tripedale habes tres pedalitates distinctas poterit cum vno pedali penetrari quod est absurdum quia licet vnum corpus aequale posset cum alio penetrari non tamen maius cum minori quia aliis ei adæquaretur.

Et confirmatur ex Meliso qui ita ponebat motum coniunctum cum vacuo quod mundum ponebat immobilem quia nebat vacuum esse in quo posset moveri ac motus datur in rei veritate ut experientia patet ergo & vacuum debet dari, secundo probant haec experientia si dolium plenum vino sit & tale vinum mittatur in vtres postea vero simul vinum cum vitribus intra idem dolium possunt recipi sed hoc non posset fieri nisi quia in partibus vini datur vacuum quod postea in vtribus comprimitur ut minorem occupet locum ac antea & ita remaneat locus vtribus recipiendis ergo.

Tertio id probant ex augmentatione quia quando animal augetur sumpto cibo vel ille cibus recipitur in pleno & hoc non quia esset penetratio dimensionum vel recipitur in vacuo & sic habetur intentum.

Quarto id probant alia experientia, quia si vas plenum cum aere impleatur aqua tantam aquam capit simul cum aere ac si sine cinere esset, sed hoc non potest intelligi nisi quia talia corpora talia habent intra se vacua spacia, quæ in coniunctione comprimuntur ut minorem ac antea occupent locum & probant ex Pitagora, qui corpora, quæ immediate se habebant ponebat dis-

discontinua esse medio tali vacuo, imò & numeros ipsos tali vacuo dicebant discontinuari, & per cælum ad nos peruenire tale vacuū, ex magno, illo vacuo quod supra cælum est, & ita esset quædam spiratio illius, vnde mundum eodem modo ac vnum animal imaginabatur, quia sicut istud dilatatur cum spiritum vel ventum recipit, & cum illum enitit conferingitur, ita mundum dilatari ponebāt magna receptione vacui, & cōstringiper compressionem illius, & hæc de hoc capi.

CAP. SEPTIMUM

Quid sit vacuum.

INtentum Aristo. in hoc capite est, agere de natura vacui, determinando anderat vacuum, & facit duo. Primo ponit quandam definitionem vacui. Secundo soluit rationes in oppositum, ad primam partem, deueniendo ponit definitionem nominis, vacui quæ uidebantur antiqui dicēdo vacuum esse locum, ubi nihil est & primo reddit rationem huius uetimæ particulæ quia antiqui ens, & corpus dicebant conuersti, & ita quod non erat corpus, dicebant nihil esse, & consequenter, quia in vacuo non est corpus, dicebant nihil esse.

Redit rationem secundæ particulæ quia cum in puncto non sit corpus, nec graue nec leue nihil erit, esset ergo punctum uacuum nisi de ratione vacui esset locus qui non est de ratione puncti, colligit ergo ex dictis quod vacuum nō plenum corporis tangibilis, seu grauis, & leuis, sed quia his nondum sufficienter declaratur definitio vacui ponit quandam dubitationem, ad hoc rogans, an si in vacuo non esset corpus tangibile, seu graue, & lebe quod est idem, & esset color, sonus, obiectum alterius sensus, an esset vacuum, & ResponDET cum distinctione, quod si ad huc esset susceptuum corporis tangibilis esset vacuum, si autē minime quasi diceret integra vacui, definitio est, quod sit locus carens corpore tangibili aptus tamen il

lo repleti sed aliam ponit vllior em descriptionem vacui, secundum accidens dicētes vacuum esse in quo nulla est substantia sensibilis, sed repræhēdit eos qui ex hoc inferebāt materiam esse vacuum quia cū vacuum sit quidam locus, sicut iste est talis quod ab eo possit res integra manens separari similiter vacuum debet esse tale quod ab eo possit res separari, sed a materia non potest res separari, ergo sicut hac ratione non est locus nec vacuum debet esse, quid sit tamendicendum de vacui existentia secundum suam sententiam dici debeat colligi ex definitione loci supra aduēta nā cum vacuum sit quidam locus priuatus corpore, sicut dictum est locum esse ultimam superficiem ambientis non vero aliquod spatium ita vacuū deberet esse si esset superficies ambientis, non aliquod spatium at omnes qui ponūt vacuum dicunt illum esse spatium ergo sicut, non datur tale spatium ut constet ex dictis ut in eo consistat ratio loci ita ut nec in eo consistat ratio vacui, quod uero vacuum locus esse debeat ostendit, Primo quia nulla alia ratione, utilitas aut finis vacui potest excogitari, nisi ut locus sit Secundo quia eodem modo probatur locum esse & distinctum a loco ex successione diuersorum locutorum in eodem numero loco erat vacuū probatur esse distinctum spatium ab spatijs corporum ex eadem successione quia sicut gratia motus ponitur locus, aquibusdam ita gratia motus ponitur ab alijs vacuum. vnde secundum hos non est differentia loci & vacui si ergo loci, ut supra uidimus non potest esse tale spatium ergo nec vacuū erit, quod in tali spatio potest esse ponitur.

In secunda parte soluit rationes aduersas ad prouidendum esse vacuum, & primo illā quæ desumebat ex motu dicē vacuū ad min⁹ nō esse necessariū ad motū alie rationis q̄ cū iste fiat secundū qualiter optime potest fieri in pleno ex quo repræhēdit Melisum, qui mundum ponebat omnino immobilem, quia vacuum negabat,

bat, patet enim illum decipi quia ad motum saltem alterationis est necessarium vacuū, sed quod ad motum etiam localem nō sit necessarium, probat, quia corpus quod localiter mouetur, nec recipitur in pleno ita ut se cum illo penetret viroque manente in illo loco nec recipitur in vacuo quia nō datur, sed recipitur in loco in quo licet antea esset aliud corpus, sed ad ingressus aduenientis de nouo antiquum recedit ab illo loco, & illi cedit ita quod tantum corpus cedat quantum ingreditur, sicut si piscis aquam ingreditur tantum de aqua cedit, ac est piscis intrans, & ita nec piscis se penetrat cum tali aqua, nec in aliquo vacuo recipitur.

Ad secundum argumentum de viribus respondetur, id posse fieri sine aliquo vacuo ex eo quod vinum habet quosdam poros subtiles plenos aere per constrictionem in viribus expellitur ille aer poris vini & ita vinum compressum maiorem locum occupat ac antea, ita ut vice huius possint poni vires in oleo simul cum vino & hoc plane apparet in spongia, quæ si aqua sit plena in poris, & compressione illius aqua exprimitur minorem occupat locum ac antea & idem dicendum est de aqua recepta in viribus ad quod nulla requiritur positio vacui.

Ad tertium argumentum respondet primo, illud reprehendendo ex eo quod tantum procedat de augmento facto per receptionem cibi cum possint res aliter fieri maiores quam per receptionem cibi ut per alterationem, & corruptionem contingit quando ex aqua fit aer, maior enim est quam aqua ex qua fuit factus, & tamen ibi nullā est alimenti receptio & statim hoc argumentum de augmentatione, & quartū de cinere retorquet Aristoteles in antiquos eos deducendo ad aliquod inconueniens ex quatuor, quæ hic adducit, quorū primum est quod nō quælibet pars viuentis, quod augetur, augetur, quod est plane falsum, secundum quod alimentum non esset corpus, tertium

quod duo corpora se penetrarent, quartū quod totum corpus viuentis esset vacuū & hæc ratio in aliquod eorū adduci, vel quādo viuens augetur, quælibet eius pars augetur, vel non, si non, ergo iam datur primum inconueniens, si sic, ergo ad tale augmentum requiritur vacuū, vel nō si non, habeo intentū, & manet argumentum solutum, si sic, ergo cum quælibet pars augeatur, quælibet debet habere vacuū, & ita totum corpus viuentis esset vacuū, quod est quartum inconueniens.

Si vero dicas nec vacuum dari, & omnes partes augeri, necessario debes incidere in secundum, vel tertium inconueniens, quod scilicet alimentum adueniens ad augmentationem, vel non est corpus, & ita nō requiritur vacuum in quo recipiat, vel si esset corpus, & non requiritur vacuum quod penetratiue se habet alimentum adueniens cum corpore alio & prorsus dicit de cinere idem, quia cū totus madefiat per aquam receptā in vase, vel ad ingressū aque in cinere requiritur aliquod vacuum in aqua & ita totus ciner erit vacuus quia cū totus madefiat totum illum aqua contingit, vel si vacuū non requiritur, sequitur, vel quod aqua adueniens penetraret cum cinere, vel quod aqua non sit corpus. Vnde inquit, quod per positionem vacui non possunt isti soluiere communem difficultatem de modo quo augmentatio est possibilis, & hæc de hoc capite.

CAP. OCTAVVM Quod non detur vacuum.

Intendit Arist. in hoc cap. probare, quod nō sit vacuū separatum à sensibilibus, & facit. 2. in prima parte ponit 3. argumenta ad id probandū: in secūda alia quinque. Primum argumentū si esset vacuū maxime, ut esset vacuū causa efficiens motus, sed hæc ratione nō, ergo, probat motus naturales sunt omnino determinati procedentes a causa omnino determinata vel a gravitate, vel a leuitate, sed vacuum cum sit nihil

hil indifferens est ad quoduis horū ergo nequit esse causa efficiens motus, & cōsequenter non erit vacuum. Secundum argumentū si esset vacuum, esset causa finalis motus ipso posito gratia illius fieret motus sed potius contra cōtrigit quod posito vacuo spacio cessat motus, quia cum sit vniforme non est maior ratio cur mobile potius ad vnā, quam ad aliā partē moueatur, & ita manebit quiescens, imo adhuc hoc modo videtur, quod non possit manere, quia ratione eiusdem vniformitatis nō est maior ratio quare potius quā ibi quiescat, imo cū hij qui vacuū ponūt dicant illum esse locum debent illicōuenire differentia sursum, & deorsumque ratione vniformitatis conuenire non possunt. Tertium argumentum si esset vacuum iam quod non esset efficiens aut finis maxime, quia esset locus sed hac ratione nō ergo, probatur, si esset locus maxime quia in illo reciperetur corpus, ut in toto permanenti, id est penetraretur cū ipso spacio quiescente, sed hac ratione nō ergo, probatur si esset locus maxime quia inde sequeretur, quod pars existens in toto haberet locum actū, & per se sicut, & ipsum totum, quia eodē modo penetrat tale spacium vacuum cum parte corporis receptū in illo, ac totum corpus receptū, sed consequens est falsum, quia totum & pars illi inexistens non habent eundem modum essendi in loco. Quarto sic arguit, si esset vacuum res vndiq; illo vallata quiesceret quia ex communi parte equaliter se haberet ad illū, sicut isti philosophi ponūt terram immobilē, qui tequaliter, & vni formiter, se habet ad omnes circumferentias celi cum sit illius centrum, sed consequens est falsum quia motus re vera est ergo accidit his auctoribus oppositum illius quod inueniunt, quia ipsi ut sit motus ponunt vacuum cum tamē expositione vacui potius motus cesset ut argumentum faciat supponit omnē motum aut esse naturalē id est in internā inclinationē, sed sicut est motus sursum respectu leuium, grauium aut violentum, i cōtra internam, sicut est motus sursum respec-

tu grauium & deorsum respectu leuium. Secundo supponit motū naturalē priore esse violento ut hac ratione ablato motu naturali auferat motus violentus, & cōsequenter omnis motus, quia iste ratiō est duplex naturalis, scilicet & violentus ex his modo colligit argumentū in forma posito vacuo auferit omnis motus, ergo falsa est talis positio, probatur antecedens ab initio motu naturali auferit omnis motus ut patet expositione secūda sed posito vacuo auferit motus naturalis, ergo auferitur omnis motus, probat minor motus naturales solū differūt per sursum, & deorsum, sed posito vacuo auferūt illa differentia sursum & deorsum quia illa sunt positio vacui vero est nihil & priuationis ergo posito vacuo auferit motus naturalis sicut illius dux auferuntur, In secūda parte ponit alia argumenta ad primum ergo in ordine proponendū prius quodā dubio praeimitur & soluitur dubium est cū lapis sursum projicitur & aprojiciēte distat a quo fert & subtrahit ne statim cadat in terrā, imo velocius ascendit sursum licet cōtra naturā ascendat quod postea descendat, scilicet in naturā descendat eius antiqui duas causas redebāt, Prima erat quod quādo lapis ita sursum projicitur ad replendū vacuū ab ipso relicto tāto impetu mouent partes aeris vicinæ quod percussa in proiectione lapidis impulsū illo ascendit diuidendo & separando alias partes ne lapidi obstitāt, & ita facit, ne cadat imo ut vltierius progrediat vehementer iuxta naturā impetus illi parti impressi aprojiciēte sed quous horū sit quod latius. 8. li. declarat certū est aliquod corpus in spacio requiri ad motū proiectorum. Ex his formatur sextū argumentū re vera proiectione mouetur & ad horū motum requiritur aliquod corpus in spacio ut vidimus, sed in vacuo nullū corpus datur ergo vacuū dari nō potest. Septimū argumentū est, si daret vacuū auferet motus naturales & similiter quies, ergo nō daturale vacuū probat cū vacuū nullū habeat differentia, sed sit de se vniforme nulla erit maior ratio ob quā mobile motū in ipso in vna

una parte quā in alia sistat, ergo mouet in infinitū sed hoc est cōtra rationē mot^u naturalis, ergo auferet mot^u naturalis, & cū ob eandē vñformitatē nula sit maior ratio quare in vna, quam in alia parte quiescat, nūquā in vacuo quiesceret nisi ratione alicuius corporis impediētis, nec tendat vltērius mot^u, sed quies ex tali impedimēto proueniens non est naturalis, sed violentia, ergo positio vacui tolleret motus, & quies naturalis, q̄ est absurdū.

Octauū argumentū, si vacuum esset necessariū maxime vt cedere: corpori moto, sed haec ratio non, ergo. Probatur, quia cū vacū ex omni parte cedat sequitur, quod tale corpus ex omni parte mouetur, quod est impossibile si nō diuidatur in omne sui partē q̄ similiter est impossibile aut nullo modo mouetur cum nulla sit maior ratio obquam moueatur versus vnā partem, quā versus aliam.

Nonū argumentū, si motus localis esset in vacuo, esset in instanti, sed consequens est falsum, cum localis motus sit successiū, ergo nō potest dari vacuum, sequella probatur, si aliquod mobile moueatur in aliquo spatio pleno in aliquo tempore, & postea idē mobile moueatur in alio spatio pleno quanto minus resistit hoc secūdū spatium, quā primum, tanto est minor tempus, quo mouetur in secundo, quā in primo, vt si in aqua mouetur per horā & aer est duplo minus resistens, quā aqua quia est duplo subtilius idē spatiū aeris pertransibit idē mobile in dimidia hora, & si minus adhuc resisteret, adhuc in minori, sed vacū nullo modo resistit, ergo in nullo tempore per illud mouebitur, patet ex consequentia, quia sicut nulla est proportio non resistenti ad resistentiā, ita nulla est proportio, non temporis ad tempus. Declarat vero Arist. quā spacia dicantur magis resistere, & ait quod si vtrūq; est eiusdē rationis, v.g. vel vtrūq; aqua, vel vtrūque aer illud dicitur magis resistere, quod mouetur contra mobile, q̄ debet illud scindere vt moueat sicut quā denarius mouetur cōtra verū ad semotū illud vero minus, quod quiescit, quā dove

ro sunt diuersæ rationes & vtrūq; quiescēs illud dicitur minus resistere quod est subtilius sicut est aer respectu aquæ. Remat autē Arist. arg. in literis, sed nos claritatis gratia in significatiuis terminis posuimus, & quod nulla sit proportio vāni ad plenū probat Arist. sic, quia ad proportionē inter duos requiritur quod vnū includatur in altero, & rursus, quod illud aliud aliquid supra ipsum adat, vt est proportio vnus ad quatuor, quia in illis includitur, & addit supra illud alia tria, similiter est aliqua proportio duorum ad quatuor eadem ratione ad vacuum cum sit nihil nō potest includi in pleno, quod est aliquid, ergo vacuum ad plenum nulla erit proportio.

Argumentū. 10. est, si mobile moueretur per vacuum sequeretur, q̄ æque velociter moueretur per plenum ac per vacū sed cōsequēs, vt patet est falsū, quia incōparabiliter minus resistit vacū, quā plenū sed positā minori resistentia in spatio respectu eiusdē virtutis motiū mobilis repugnat q̄ sit vtrūq; æqualis velocitas ergo, sequella probatur, si mobile ei vacū mouet in tempore, ergo in aliquo determinato tempore, sit v.g. 4. pars horæ & si in pleno etiā mouet in tempore ergo in aliquo determinato tempore, sit v.g. vna hora, parū. n. refert in hac vel in alia p̄por-tione sit excessus, vel cōparatio, tū sic moueat vtrūq; mobile alterū per vacū, per plenū alterū, istud v.g. in aliqua parte horæ si in 4. per plenū pertransit & similiter q̄ mouet in vacuo in 4. parte illius horæ mouetur ergo in eadē parte horæ aliquod plenum & vacuum possit pertransire. Dices nullum esse incōueniens, quia in illa 4. parte horæ multo maius vacū pertransit quā plenū quia minus resistit vacū & ita non sequitur q̄ vtrūq; motus sit æque velox, sed potius erit velocior qui sit in vacuo, quia velocitas ex duplici parte potest attendi, vel quia equale spatium pertransitur in minori tempore ab vno mobile, quam ab alio, vt hic contingit, & ita non sequitur illud incōueniens adductum, quod motum per

vacuum

vacuum sit æque velox sed contrahoc est scilicet facilis replica demus duo spacia æqualis longitudinis alterum vacuum & alterum plenum & sit casus datus, quod motus per vacuū quia est velocior sit in quarta parte horæ & per plenum in vna hora, tunc sumamus aliquod spatium duplo subtilius primo spacio pleno tunc in duplo minori tēpore scilicet in dimidia hora per transibit tale spaciū & rursus fiat spaciū in quadroplo subtilius primo pleno tunc in quadroplo minori spe scilicet in quarta parte illius horæ pertransiuit tale spaciū at possumus fuerat æquale spaciū vacuum in quarta parte horæ pertransiatur a mobili eiusdē virtutis & ponderis ergo sequitur quod erit vterque motus æque velox cum æquale spaciū in tempore æquale ab utroque mobili pertranscatur quod autem hoc sit impossibile patet quia talis proportio est inter velocitates motū, & eorum tempora ac inter resistentias spaciōrum sed vacuū & plenum nullam habent proportionem in resistentia ergo nec possunt in velocitate at si sunt æquales motus certum est habere aliquā proportionem ergo vltimate ex dictis colligitur quod motus non potest fieri in vacuo.

Vndecimū argumentū est si motus fieret in vacuo sequitur quod magis graue & minus graue mouerentur æqua velocitate & similiter magis & minus leue consequens autem est falsum vt clare patet in pleno nam id quod est grabius velotius descendit & quod est lebius velotius ascendit & ratio id dicitur quia quod fortiterem habet virtutem motuam vt grauius vel lebius velociorem motū debet causare quod sequatur probo ideo in pleno grauius velotius quia minus ei resistit spaciū quam minus graue propter excessum virtutis motiue sed in vacuo nulla est resistentia ad quodcumque corpus comparatur ergo æque velociter moueretur vnum ac aliud patet quia vbi nulla est resistentia nec potest esse maior

aut minor vnde concluditur ex dictis quod licet isti ponerent vacuum propter motū vt in illo possit esse oppositū illi euenit quod scilicet et non potest esse motus si in vacuo fiat & hæc de hoc capite.

CAP . NO NV M.

Quod non detur vacuum corporibus infinitum.

Intendit Ar. in hoc cap. vltcrius probare quod non detur vacuū & facit duo primo alia argumenta aducit ad probandum, quod nullo modo detur vacuū nec actu coniunctum cum corporibus sensibilibus & illis penetratum, nec separatū vt potens sit cum illis penetrari, secundo impugnat aliorum sententiam, qui vacuum dicebant esse necessarium ob raritatem & densitatem ad primam partem deueniendo facit argumentum duodecimū in ordine ad hoc prouandū & est huiusmodi vnum corpus male non potestū alio penetrari sed cedit illi ac vacuum est eiusdē rationis cū quobis corpore materiali ergo similiter non potest penetrari cum illo sed ipse cedit maior probatur si aliquod corpus v.g. cubicum, siue ligneum siue est ferreum immitatur aquæ, tum experimur illi cedere aquam & idem fit si mitatur in aerem quauis id non experiamur sensu propter aceris insensibilitatem ergo certa est maior quod vnum corpus male non penetratur cum alio sed illi cedit minor, quia quem admodum cubicum corpus est quædam dimensio ita etiam vacuum est quædam dimensio sunt ergo eiusdē rationis dimensionæ & corpus vicubicum & parum refert quod vacuum careat sensibilibus qualitatibus, & tale corpus illas habet nam ratio, obquam vnum corpus cedit alteri non sunt qualitates sensibiles, sed potius quantitas & dimensionis & patet experientia quia pro modo quantitas corporis

poris materialis cedit illi illud corpus, ita quod si corpus aquæ emittitur sic triangulariter triangulariter cedit aqua non autem pro modo qualitatis quod siue corpus quod dimittitur sic frigidum siue calidum &c, dummodo habeat eandem figuram quod parum refert colligitur ergo nullo modo esse possibile vacuum ut possit penetrari aut actu penetraret cum quouis alio corpore.

Tertium argumentum in ordine facit, quod est huiusmodi si corpus cubicum preparatum ab omni qualitate sensibili poneretur alibi tanquam in loco non in dispartito aliquo spatio & intervallo diuerso a corpore locante & locato sed vacui est eiusdem rationis, vel cum illo corpore a sensibilibus separato ergo non est necesse ponere, illud esse aliquod spatium diuersum a corporibus continenti & contento, & consequenter non est vacuum, quia hoc modo separatam ponitur, & quod idem sit modo dicendo de corpore qualitatibus sensibilibus coniuncto, probatur primo qualitas de se non habet hoc quod est de cupere locum, secundo quia quantitas de se non habet quod qualitatibus sensibilibus coniungatur ergo si ex se non requirit aliquod spatium diuersum a corporibus continenti & contento nec pro ut sensibilibus iungitur habet aliquod spatium distinctum a corporibus continenti & contento.

Vltimum argumentum si esset tale vacuum aliquo sensu perciperetur sed nullo sensu percipitur ergo non datur tale vacuum nec valet dicere quod propter similitudinem cum quantitate corporum sensibilem non apparet distinctum non inquam valet quia licet hæc similitudo impediret quod minus no tantum sensu perciperetur non tamen omnibus sicut si pisces essent cerulei quauis non distinguerentur ratione coloris a visum sed tantum distinguerentur a tactu propter diuersas qualitates tangibiles quæ sunt in piscibus & aqua unde cum non possint conuenire cum omnibus qualitatibus

sensibilibus necessarium esset quod si haberet duo corpora diuersa spatium quod dicitur vacuum & locatum quod in ipso constituitur eorum distinctio aliquo sensu perciperetur.

In secunda parte cap proponit sententiam eorum, qui ex raritate & densitate colligebant esse vacuum, sic condensatio non potest aliter fieri quam posito vacuo sed necessarium est esse condensationem ergo necessarium est esse vacuum probatur minor quia si non esset condensatione sequeretur vnum ex his inconuenientibus, aut quod cessaret motus localis nam aliter non videtur posse transire mobile per aliquod spatium, nisi quia illud condensatur & hoc succedat & quod mundus fluctuaret ex motu cuiusvis corporis, quia si hoc posset moueri sine condensatione maxime quia vna pars aliam impelleret & illa aliam vnde ex motione vnus omnes dicerent moueri & ita mundus suos limites exiret per fluxum & refluxum sicut facit vterque, tertio si hoc non sequitur quod si vnum corpus crescat & augeatur ut cum ex aqua fit aer qui maiorem debet habere quantitatem quam aqua ex qua fit alibi deberet aliud corpus decrescere in tanta quantitate nec mundus fluctuaret si talis condensatio non est possibilis, ut ergo hæc inconuenientia tollantur, debet condensatio poni & ad hanc requiritur vacuum ergo necessarium est dari vacuum dicebat quidam philosophus nomine Xantus.

Hanc sententiam sic Aristoteles impugnatur aut isti ponunt multavacua separata aut vacuum non separatam, secundum vero minus impossibile inquit esse rarefactionem & condensationem ideo illud dimittit & reddit ad primum membrum impugnandum quia si tale vacuum sit ut solum deferuit ad motum sursum ergo ex tali positione vacui non omnis saluaretur motus secundo quia si vacuum esset causa motus non posset esse id in quo existit mobile ut supra vidimus sed potius tanquam id quod secum deferret mobile

mobile sicut aer inclusus in vtre secū de
fert id quod cōiungitur vtri sed hoc mo
do non potest vacuum deferre mobiletū
quia quod hoc modo deferre debet esse in
alio tanquam in loco cum quia si vacuū
deferret mobile non posset ad aliud defer
re quam ad aliud vacuū, sed ad hoc non
quia cum sit eadem huius & alterius va
cui ratio nulla esset maior ratio quare
ad illud tenderet quam ut in primo ma
neret; & ita deberet in illo manere,

Est præterea tertium inconueniens quia
sequeretur quod cum grabe sit densum
carens poris ex vacuitatibus non habe
ret causam sui motus quo magis habe
ret de vacuo velocius moueretur ergo ip
sum vacuū velocius moueretur sed conf.
est falsum ergo probatur minor quia se
queretur quod vacuum deberet moueri
in non tempore, sed hoc est impossibile
cum localis motus sit successibus ergo
probatu sequela, quia ideo motus fac
tus in vaco debebat esse in instanti ut su
pra vidimus quia nulla erat proportio
spacij vacui & pleni per quā fiebant ta
lis motus sed si ipsum vacuum mouea
tur nulla etiam erit proportio inter ip
sum & mobile plenum cū ergo hoc mo
ueatur in tempore illud in non tempo
re debet moueri ergo sicut hac ratione
probanimus supra non posse dari spatij
vacuum supra quod fiat motus, ita hic
probatu quod non sit mobile vacuum,
quod possit moueri.

Et quauis Arist. supra negauerit dari va
cuum modo tñ probatur tria illa inconue
nientia illata necessario sequi si nō sit de
fitas aut. n. nō erit mūdus aut fluctuabit
aut fiet illa æqualis mutatio corporum,
quod tñ hic deferat quod alibi quiescat
sed quia posset aliquis dicere necessariā
quidem esse cōdensationē sed illa fieri si
ne vacuo per expulsionē corporis subti
lis inclusi intra corpus densandum hoc
respicit dicēdo non sufficere quia tale cor
pus inde expulsū aliud mouebit & istud
aliud ut inde sequatur prædicta fluctua
to mundi sed quia posset aliquis dicere
nō sequitāle fluctuationē & exitum ex

tra limites proprios quia corpus inde ex
pullum aliud mouebit & istud aliud, cir
culariter mouetur quod non dicit exitū
extra proprios terminos hoc repræhen
dit dicens nō esse necessarium corpus
inde expulsū moueri circulariter, sed
posse recte moeri.

Suam vero sententiā erga cōdensatio
nē, & rarefactionē Ar. ostendit supponē
do quatuor. 1. quod eadem sit materia cō
trariorū. 1. idē subiectum quod recipit
vnū cōtrarium est potens recipere aliud
quia cōtraria dicūtur illa quæ circa idē
subiectū mutuo se expellunt. nihil fie
ri ex nihilo sed omne quod sit ex aliquo
fieri quia adicitur ad actū quod erat in
potētia sicut sit actū calidū ex eo gerat
potentia calidum actū aer ex eo quod eo
rat potentia aer. Tercio materia nūquā
est sine aliquo cōtrariorū. 1. absque ali
qua forma quauis aqualiter sit separa
bilis manendo cum alia & ita eius ratio
diuersa est a ratione formæ. Quarto di
cit quod non quomodocunque est eadē
materia contrariorū sed eadem nu
mero ita quod idem prorsus subiectum,
quod antea erat nigrum sit postea album
& eadem materia quæ antea erat cum
vna forma est postea cum alia aplicat er
go probatur maior dicēdo q. cum mag
num & paruum sint corpora diuersa, &
contraria eadem erit vtriusque materia,
ita quod sicut illa materia, quæ antea
erat sub forma aquæ, eadem posuit sub
forma aceris ita eadem materia quæ an
tea erat sub corpore parbo ponitur sub
magno & ecōtra in quo plane Arist. in
nuat quod sicut iste trāsitus sit sine vllō
vacuo, ita trāsitus a raro in densum, & ecō
tra cum rarefieri nihil aliud quā ex par
bo fieri magnum & cōtra dēfari ex mag
no fieri paruum modo ergo Arist. dupli
ci exēplo declarat quomodo fiat cōdensatio
& rarefactio dicēs quod sicut actū calidū
sit ex pōa calidū & magis calidū actū ex
minus calido actū in pōa tñ ad maiorem
calorē sine alicuius vacui aut ex tēricor
poris ad mixtionē sed per aductionē de
pōa ad actū ita pōa densum actū fieri ex
densio

denso in pōa & rarum in actu ex rōro in pōa sine admixtione alicuius vacui, aut externi corporis per reductionē de pōa ad actū. 2. exemplū est si sumam⁹ partē circūferentię circuli maioris & fiat circulus minor id quod antea erat min⁹ curbum fit magis curbū nullo alio curbo de nouo adueniente sed quia totū. 1. curbum q̄ erat antea min⁹ curbū quādo erat pars circuli modo est magis curbum effectū quia maiorem cōparauit circuitatē per educationem illius de pōa ad actū sic ergo ex raro fit densum & cōtra sine vlla interpositionis vacui inter partes illi⁹ iterum repetit hoc exemplū de circulo tādem ex dictis cōcludit, nullo modo esse vacuum nec separatū id est sine vllō corpore nec simpliciter id est extra corp⁹ nec in raro id est intra corpora nec in pōa id est cum corporib⁹ cōiunctū quāuis ab illis diuersum ratione, nisi quis æquit voce sumat nomē vacui pro illo quod est causa motus hac, n. ratione graue & leue dicuntur vacua cum sint causa motus lationis sicut durum & mole sunt causa cuiusdā alterationis scilicet passionis impassionis nā mole cedit diuisioni, durum vero resistit cōcludit ergo iam esse dictū quomodo sit vacuum & quomodo non sit, & hac de littera.

AN NOTATIONES

circa litteram.

MODO ergo ad dub. tex. breuiter deuenientes sit. 1. du. erga primū tex. ea. 6. quo ait ad physicū pertinere agere de vacuo, & ratio dub. est quia ad physicū pertinet tñ agere aut de ente naturalī, aut de natura, aut de ente secundum naturā sed vacuum nō est aliquod horū 2. quia hæc sunt formaliter positiua vacuū vero formaliter отрицательная. 3. quia natura & ens naturale sunt causa mot⁹, ac vacuum nullo modo est causa motus nec ens secundum naturam, quia hoc est proprietas & affectio entis naturalis illi inherens ac vacuum nō est talis proprietas inherens, sed potius per se existens

ponitur a quibus ponitur esse ergo nullo modo pertinet ad physicū agere de vacuo. Respondetur negando consequentiā quia ad physicū dupliciter pertinet agere de aliquo aut directe & hac ratione tractat de illis trib⁹ aut de indirecte, & reductione & hac ratione agit de illorum oppositis sicut quia ad physicū directe pertinet agere de visibili indirecte eua pertinet agere de inuisibili ut tractat A. in lib. de anima sic ergo quia vacuū opōnitur pleno de quo physicū tractat directe ideo de vacuo tractat indirecte.

2. dub. ix. est erga cap. 7. tex. 58 quid Ar. intelligat per colorem quādo dubitat an si vacuū intra se haberet colorem nō vero aliquod corpus graue, vel leue adhuc esset vacuum. Respondet quod non intelligit purum accidens separatū a subiecto omnino quia certū erat hoc nō posse esse ita separatū, sed vt bene themi, intelligit corpus non graue, vel leue habet rñ aliquod sensibile accedens sicut est cōlum habens visibilem lucem & ita bene Respondetur quod quāuis non esset tale corp⁹ graue, vel leue si esset aliud corpus tangibile 1. habens quantitātē & sensibilia accidentia non ob id esset vacuū sed re vera plenum. 3. dub. erga text. 6. 3. quid sit dicendum ad illam instātiā de vase pleno cinere quod tantam capit 2. quam ac si inrus non esset cinis cum Ar. hic nihil. Respondetur dico quod solutio desumitur ex illo in proble. sect. 25. q. 8. est autē solutio q̄ cinis habet quosdā subtiliores poros plenos aere vt ei⁹ leuitas ostendit qui ad ingressum aque comprimitur & aer expellitur, & ex alia parte cū cinis sit nimis siccus & aqua nimis humida ipsam facit evaporare & ita tñ minuet aqua per illā evaporationē, & cōtra expulsiōne aeris comprimitur cinis q̄ sine vlla positione vacui possunt simul esse in eodē vase dico illa corpora cineris & aque quorum quodlibet sufficeret seorsum ac replendum tale vas.

Quartum dub. est quid sit dicendum ad illam difficultatē de augmentatione, quam hic Aristotel. reliquit insolutam.

Respon

Respondetur primo quod quando dicitur augmentationem non tantum fieri alimenti sumptione sed sola alteratione, & corruptione passi prioris loquitur de augmentatione impropriaque in anima conuenit difficultas tamen hæc præcipua manens insoluta de sola viuentiu augmentatione que propria est procedit ad quam breuiter. Respondetur quod fit. hoc modo augmentatio dicta quod in quolibet membro & parte dissimilari nostri corporis sunt quidam por. vel vacuitates repleri, vel aere, vel alio humore subtili. alimentum vero in uersum in sanguine qui est proximum alimentum per minutissimas venas distribuitur & hos omnes poros subintrat ex eunte prius illo aere aut subtili humore ibi contento ut ita pars illa solida viuentis per alimentum sibi iuxta positum augeatur abique eo quod vel dictur vacui vel penetratio velq. alimentum non sit corpus vel quod non omnes partes augeantur eius quod augeatur, augentur enim omnes solidæ partes alimento iuxta posito in partibus porosis.

Dubium quintum erga tex. 1. 7. cap. 8. est contra illam rationem qua probat Aristoteles quod si esset vacuum in æquali tempore pertransiret æquale spacium plenum ac vacuum & dub. est quod ratio Aristoteles supponit quod potest dari aliquod plenum tanto subtilius primo pleno quod excedit tempus vacui tempus pleni id est tempus in quo mouetur per vacuum excedit tempus in quo mouetur per plenum hæc tamen suppositio videtur petitio principij nam hoc erat probandum, quia posset dari aliquod corpus habens eandem proportionem in subtilitate ad tale plenum ac habet tempus in quo res mouetur per vacuum ad spiritus in quo res mouetur per plenum nam id esse realiter possibile facile quis posset negare imo subtilitas & tempus contrariis modis habent quia quanto est maior subtilitas est minus tempus & contra quanto maior subtilitas est maius tempus & possibile, ad

esse habere hæc ratio eandem proportionem.

Respondetur tamen omissa alia duplici expositione quam hic omittit Tollerus quod Aristoteles non loquitur de proportionibus Aristometrica subtilitatis ad tempus. 1. de æqualitate rei ad rem imo ut bene probat obiectio quo magis augeatur subtilitas medij minuitur tempus & contra sed loquitur de proportionibus geometrica quæ est proportio duarum proportionum quasi dicat quod in illo excessu quo tempus vacui excedit tempus pleni siue sit duplum siue quadruplum in eodem potest una subtilitas aliam excedere & quæuis in particulari. 1. realiter, & phisice non sit possibilis tanta subtilitas id est in tanto excessu ad tale plenum ac est excessus temporis vacui ad tempus pleni in communi tamen & logice non repugnat corpus ita sit quia cum illa proportio temporis vacui ad tempora pleni sit inter duo tempora finita & determinata ipsa etiam debet esse finita & determinata unde parum refert dicere quod sit dupla, vel quadrupla & tunc currit argumentum quod non repugnat aliud corpus in duplo, vel in quadruplo subtilius primo pleno imaginari quamuis realiter non sit possibile sed ex hoc sequitur, quod tempore æquali aliquod idem moueatur per æquale vacuum & plenum quod est impossibile etiam in communi et logice quia nullus ad aliquod ut est vacui ad plenum nulla est proportio habilis nec realis possibile nec in aliqua imaginatione & ita ex hoc infert non esse possibile vacuum cum sequatur ex illo tale inconueniens quod logice est impossibile & repugnans unde sensus huius rationis secundum S. Th. & Tolle est quod potest imaginari aliquod corpus in tanta proportionibus subtilitatis ad corpus, quod modo mouetur per plenum, in quantâ proportionibus tempus vacui ad tempus pleni sit nulla modo potest imaginari proportio vacui ad plenum ergo nec quod motus in vacuo fiat.

Dub. sextum est tex. 8. cap. 9. quid intel ligat

ligat Aristot. per vacua separata, quando arguendo contra antiquos colligit quod si esset vacuū aut esset in separabile, aut essent vacua separata. Simp. inquit, quod per vacua separata intelligat aliquod vacuum, continuum residens intra corpus, quod quia voluit est continuum & sine admixtione plenū dicitur vacuum separatum, per separatū vero intelligit quoddam vacuum dispersum per corpus, sed hæc expositio non placet Tolle, quia si ita esset non diceret Aristoteles esse minus impossibile secundum membrum quā primum quia supposito quod vacuū illud dispersum omnī caret corpore tam est impossibile ac primum vacuum melior ratio est expositio. S. Th. quod per vacuum separatum intelligit illud, quod intra se caret omni corpore per non separatū vero intelligit quosdam poros ex se vacuos sed semper aliquo corpore coniuncto plenos, vel aere, vel alio amore subtili, & ipsa declarat Tolleret & sic est verum, quod hoc secundum membrum sit minus impossibile, imo re vera est possibile: sed quia hoc non conducebat ad faciendum, rarum cuius gratia ab antiquis ponebatur tale vacuum ideo rationes, quas Arist. format. text. sequenti non contra hoc, sed contra primum vacuum separatum, vel carens omni corpore contento procedunt.

Dub. septimum est quomodo. text. 85. dicat Ari. ignem esse calidum, & album si quidem albedo est color, quia nigrum mixtis conuenit non elementis ut est ignis. Respondetur quia eodem Arist. lib. de coloribus quod improprie & similiter rudinarie tribuitur color elementis, non quia re vera habeant colorem, quod est mixtorum, sed quia habent aliquid illis simile, ut ignis, lumen quod vocat Arist. ignis colorem, cui albedo assimilatur. In disceptando videm duas tamen proprietates subiungi corporum rarum prima est leuitas secunda molities, & duas oppositas densorum grauitas scilicet & durities.

Sed contra hoc octauum dubium feruntur minus graue quam plumbum, & tamen ferrum est hio durius ergo non iungitur induritie durities & grauitas. Respondetur negando consequentiam, quia aliud est non coniungi in eodem gradu aliud est non contrahi absolute quia tamen, ut probat argumentū, & secundū hoc Arist. docuit quæ tamen non apostica, & ratio est quia licet frequenter in densis grauitas & durities soleant adhuc in eodem gradu coniungi aliquando in hoc defuit ut hic contingit ratio est quia plumbum est magis terreste quam ferrum, quare est grauius, quia terre conuenit summa grauitas quia habet plumbum partem quales minus conueniunt & terreas minus resolutas ideo est molis, quia ex humiditate aquæ provenit molities contra vero ferrum, quia partes aquas habet magis conueniunt & terreas magis resolutas est durius, quia durities ex terre siccitate pronouit & hæc satis de dubijs huius capi.

CAP. DECIMUM.

An sit tempus.

Intendit Ari. agere de tempore in hoc capite, & facit duo in prima parte inquit: an sit tempus in, secunda quid sit, ad primam parrem deueniendo, dicit tempus esse & difficilium cognitu, ita ut esse non videatur ex rationibus, quæ sunt ad oppositum & incipit a rationibus logicis & prouabilibus quæ tamē procedunt ex communibus: & ita per suasionem solam faciunt non euentiam, prima ratio est id cuius partes non sunt non potest habere esse cum totum realiter sit omnes suæ partes, sed partes temporis non sunt, ergo nec ipsum totū nepe, tempus solam faciunt probatur minor partes temporis sunt præteritū & futurū quia omne tempus ex præterito & futuro componitur sed præteritū nō est sed antea fuit futurū etiam nō est quia postea, erit ergo par-

F P de Oñā cōm, super vniuersam Physi. Aris.

partes tēporis non sunt & consequenter, nec ipsum tēpus. Secūda ratio est, omne diuisibile & habēs plures partes, ut in quocumque corpore, iam quod nō habet totam partē suā partes si nō habet aliquā saltem debet habere, sed tēpus nullā partē habet, ergo p̄b̄p̄t̄ur minus, quā uolūntati aliam partē habere, nisi p̄teritū aut futurum sed nullam horum ex itit. ergo, sed quia posset aliquis dicere p̄teritū has dari alia scilicet p̄teritū, ideo hāc solutiōe excludit, quia omnis pars componit suum totum & aliqua res sumpta suū totū. ad equat̄ se. nunc p̄teritū nec tēpus, cōponit, nec mēsurat̄ ex multis. n. nunc, non cōflat̄ur tēpus cum istud sit diuisibile, alia vero indiuisibilia, ad diuisibile uero additum indiuisibile non facit magnitudinem sicut debet esse tēpus, nam sicut punctum quia est indiuisibile non est pars lineæ, sed cōtinuatū suorum partium ita instans non est pars tēporis sed cōtinuatū suarū partium.

Tūc q̄ non sit ipsum nūc probat hac ratione, si esset maxime quia esset vñs & idē per totū tēpus, vel aliud, & aliud ut vñs destructo aliud sequatur sed neutrum horum, ergo, quod non secundū probatur quia si corrumpetur, nunc vel aliud quod sit simul cū ipso, vel in ipso, vel in alio sequenti, non primū, quia non possunt dari duo, nunc, simul; nisi simul dētur duo tēpora; quorum vñm sit extra aliud quia ipsa, nunc, sit terminatū tēporis sicut punctum lineæ, sicut ergo ut sint duo puncta simul tangentiā requireretur quod sint duæ lineæ simul vna extra alia ita ut sint duo nunc simul requiritur quod sint duo tēpora simul sed hoc fieri non potest quia nec possint dari duo tēpora quorum vñm aliud includat ut talis dies mensis & annus simul sunt sed tantū duo. Dies menses aut anni simul esse non possunt; ergo non potest vñm nūc corrumpi in alio q̄ sit si mulcū illo non secundū quia si mulcū esset quia in illo ut in mēsurā sit talis

corruptio & cōflect, quia ponitur corruptio, consequens uero est impossibile, non accipiunt ad quod supponit non posse esse duo instantia immediea sicut nec duo puncta in linea & cū ne faciat argumētū sicut rumpitur imalio instantia sequenti, vel immediea vel mediea, non p̄m̄d̄ ex suppositione alia; nec secundū quia inter quocumq̄ duo instantia mediea mediat tēpus, in quouis autem tēpore q̄ sit cōtinuum sunt infinitæ partes & cōsequenter infinita instantia quibus cōtinuantur, ergo cum toto illo tēpore intermedio non corrumpatur & sequat̄ instantia sequenti sequatur quod illo tēpore intermedio durabit & erit simul cū instantibus illius, cuius oppositū supra probauimus. scilicet non posse duo instantia simul vñm extra alium. ergo sequitur quod non possunt esse diuersa instantia in tēpore, quod erat secunda pars argumenti, sed quod non potest esse vñs tēp̄ ut dicebatur in prima parte argumenti, probatur hac ratione, omne finitū, si ne sit ad vñm finitū ad plura, id est si nō habeat vñam dīmensionem siue plures, sicut linea, superficies & corpus cō ipse, quod est finitū duplici termino & extremo finitur, sed nihil prohibet accipere aliquod tēpus finitū ut dies, hora, ergo duplici termino debet finiri, ut talis terminus est nunc vel instans, ergo duo erunt instantia in tēpore & nō vñm tantum.

Secundo probatur quia si tantū esset vñm nunc per totū tēpus, ergo omnia essent simul tam quæ fuere mille annos, quā quæ mox sunt, p̄teritū cōsequētia quia sunt in eodē nunc, vel instanti tēpore; ad similitudinem vero tēporis nihil amplius requiritur & ita iam non esset p̄teritū & p̄teritū secundū tēpus.

In .x. parte incipit declarare quid sit q̄ duplici ratione inquit esse difficile, primo quia ratio est ducta circa q̄ an sit dentur probare quod tēpus solum sit per intellectum, secundo, quia antiqui valde erga hoc. differant quidā enim dicebant

dicerunt esse motum circularem totum
est; vero ipsum cælum, primos autē sic
impugnat, pars temporis est tempus, et
sic homogeneum tempus sed pars cœle-
stis motus vel circulationis non est cir-
culatio ergo tempus non est motus circularis;
secundo quis si essent plures cœli essent
plures motus circulares, quia tales mo-
tus est actus per subiectum indimidia-
tum, ergo essent tunc plura tempora. Et
huiusmodi vero extra aliquid quod vi-
detur non sic pars istius, istius non est
vultus motus pars istius, consequens au-
tem est falsum quia iam supra probaui
motus non posse dari duo tempora simul
ad primos conuertitur Arist. dicens, idē
illos existimasse tempus esse ipsum cœ-
lum quia omnia dicuntur esse in tempo-
re & similiter in cœlo ex quo inferrebat
cælum esse tempus, sed male, quia ali-
modo sunt res in tempore, ac in cœlo, quia
in isto sunt tanquam in loco continui, in
illo vero tanquam in mensura vniuersa-
li actionum & motuum hos autem non
impugnat, quia clare patet huius senten-
tiæ falsitas.

Sed ad tertiam sententiam conuertitur
illorum, qui dicebant quælibet motus
esse tempus, & hoc primo reicit, quia
motus & mutatio tantum ubi est suum
subiectum & in suo subiecto ut non alibi
at tempus ubique est; ergo motus non est te-
pus. 2. quia motus dicitur aut velox, quia
in paruo tempore pertransit multum spatium
aut tardius, quia in multo tempore parū
pertransit spatium; at tempus nec velox, sed
horū potius mensura, ergo tempus non est
huiusmodi motus, sed subdit quod tempus nec ut
quidam, nec ut quale tempore mensuratur,
ut dici possit tardum, aut velox, sed tantū
preuius aut longius, & hæc de hoc cap.

CAPUT XI

Quid sit tempus.

Inuentū Ari in hoc cap. est declarare
quid sit tempus quod præcedit cap. incepe-
rat & facit. 1. primo dicit quod licet tempus

non sit motus, est tamen ali quid ipsum, scilicet
do quibusdam suppositis, quæ dicitur de clare
re definitione temporis. Ad 1. partē arcedē-
do concludit ex dictis tempus non esse mo-
tum, vel mutationem, quia pro eodē hic su-
mit verumque, scilicet pro successu uoluntatis, sed in
quit debere esse aliquid motus, & probat
hac ratione, non possumus tempus percipere
sine motu, aut mutatione, ergo tempus est
aliquis motus, antecesses declarat. exē-
plo dormientis qui ideo non percipit
tempus in quo dormit quia in eo non per-
cipit mutationem, sed potius illud dicit
in quo incepere somni coniungunt cū
alio, nunc, in quo exergiscunt, ad quod
adducit quoddam dictū fabulosum de his qui
dormiunt apud Heros in Sardo, quicquid de
clarat Toletus, imo quoddam historiam ad
citabit quod unda qui post nocturnas
pulsas cepere somni & tota illa nocte
die sequenti continuatur usque ad noctē illi
in qua cū quidā eorū excitaretur somno
existimauit vram noctē cepisse somni.

Ratione probat Ar quia si tantū esset vnu
nunc, post hoc id non esset tempus, require-
ret ergo quædam variatio & mutatio, nūc
ut posuit tempus apprehendi, unde cū mens
est vni rei fixa eāque cū gustu contemplat, non
percipit tempus quod in contemplatione illa cō-
sumit & si aliquis esset in tenebris cōsti-
tutus, nullūque motū externū perciperet,
tamen postea apprehenderet tempus medio ima-
ginationis motu, est ergo tempus aliquid
motus cū per ipsum cognoscatur quāuis &
aliquando e contra cognoscatur motus per te-
pus, ut si quis vni horam lectione cōsumit
colligit talē lectionem non fuisse magnam.

In 2. parte cap. vnde declarat definitionē
temporis. 1. supponit motus & tempus in hoc
conuenire, quod utrumque habet cōtinuitatē &
prius, & posterius, diuersimode tamen, quia
tempus habet cōtinuitatē a motu: motus
vero a cōtinuitate spatij, supra quod mouet
nā talē spatij magnitudinē habet conti-
nuitatē, ita magnitudo spatij habet prius & pos-
terius in quātū quædam partes sunt alij prio-
res & posteriores. Et ad hoc prius & posterius
spatij habet motus suum prius in priore

parte (spatij), & sumum posterius in posterio
ri, & tandem tempus habet sumum prius,
& posterius per correspondentiā ad mo-
tum & ita ut prius temporis sit illud pri-
us in quo est prius motus, & posterius tem-
pore sit in quo est posterius motus. No-
tat tamen Arist. quod prius & posterius
motus sunt idem re, ratione tamen ab
illo differunt, quia motus ut motus, solū
est actus entis in potentia secundū quod
in potentia, quod vero habet prius, &
posterius hoc est illo accidens in quan-
tum ab uno in aliud postremum proce-
dit, vel in quantum per magnitudinē sit.

Secundum supponit quod tempus sit a
liquid motus non secundum se sumpti,
sed in quantum habet prius & posterius,
nam tunc percipimus tēpus quando per-
cipimus motum in quantum habet pri-
& posterius, non vero in quantum precis-
se illum cognoscimus in quantum est
actus entis in potentia, sicut si lectionē
apprehendamus coniungendo illi quod
præcessit & sequutum est, tunc percipi-
mus tempus non vero in quantum preci-
pimus in quantum est quidā actus nam
quādo intellectus percipit, ac distinguit
vnum nunc, ita aliū tanquam duo ex-
trema & tempus medium, distinguit, &
percipit quia supponi inquit debet modo
licet sine probatione quod tēpus aliquo
nunc & instanti terminatur, & demum
subdit quod quando tantum vnum nūc
apprehendimus nec illud ad prius & pos-
terius referimus tempus nunc percipi-
mus & ita ex his colligit integram defi-
nitionem temporis dicens [tempus est nu-
merus motus secundum prius, & poste-
rius] quæ tantum definitio in quæstione
latius a nobis declarabitur. Probat autē
a signo quod tempus sit numerus quia si
cui numero mensuramus panem vnas
replendo aut palmos ita tempore mē-
suramus partes motus, & quia duplex est
numerus alius numerus numeratus, qui
rebus formaliter inhaerent, alius nume-
rans, qui ab intellectu formaliter abstra-
ctus ab omni materia tempus est nume-

rus non quilibet sed numeratus quia est
id quo, motus redditur numerabilis, aut
incomputabilis.

Deinde Arist. declarat successuum esse
tempus, quod quemadmodum motus
est alius & alius, id est partes habet suc-
cedentes diuersas, ita & tēpus, sed ac ali-
quis ex hoc colligeret plura esse tempora
subdit quod licet tēpus habeat partes di-
uersas est tamen vnum & idē, quia ha-
bet vnum nunc re, quaque quæritur in ra-
tione id est diuersæ partes temporis, rati-
co instanti copulantur ut est finis præse-
pti & principij futuri sicut diuersæ par-
tes lineæ sunt vnum in quantum vico
puncto continuatur, duo autem dicit de
ipso nunc, primo quomodo se habeat ad
tempus, secundo quomodo sit vnum. Pri-
mo dicit quod, nunc, ita se habet ad tē-
pus quod illud meretur, secundo dicit quod
nunc est quodammodo idē, & quodam-
modo non, quia est idē re diuersum ra-
tione ratione, & explicat hoc exemplo,
quemadmodum punctum vnum est re,
ratione tamen diuersum in quantum di-
uersas partes continuat ita ut sit princi-
pium vnius, & finis alterius, & sicut mo-
bile vnum re, ratione diuersum in quan-
tum est in diuersis partibus spatij, & sic
causat prius, & posterius in motu: ita
nunc est vnum re, ratione tamen diuersum,
ut numeratur cum priori & poste-
riori, & hac ratione tempus facit & per
ipsum tempus cognoscimus, & rursus id
iterum repetit dicens, quod quia prius &
posterius sunt vnum cum motu & motus
est vnum ideo nunc est vnum re & subiecto
est tamē eius ratio diuersa in ratione nu-
merabilitatis in qua consistit ratio tēpo-
ris in quantum accipitur cū prioribus, aut
posterioribus parte temporis.

Sed quia posset aliquis obicere nullā ef-
se similitudinē ad illā inter nūc & mobi-
le, quia mobile est cōpositum & hoc ali-
quid motus vero nō, & cōposita sūt notio-
ra & ita per mobile pōt cognosci motus
at nūc nō est cōpositū & ita nō erit motus
ut per ipsum pōsit cognosci tempus.

Ad

Ad hanc objectionem Respondetur quod hoc non obstante semper ipsum nunc est nunc & ita per illud cognosci tempus in fert vero quandam proprietatem nunc di cendo illud dici ad conuerrentiam, cum tempore, & affirmatione & negatione est instans ergo tempus est contra non est instans ergo nec tempus, & est contra sicut motus, & mobile dicuntur ad conuerrentiam est motus, ergo aliquid mobilis motus est mobile ergo aliquo motu mobile & contra rursus comparat nunc ad mobile dicens, quod sicut mobile aliter, & aliter accipitur facit motum in spatio prout ratione (nunc) aliter & aliter accipitur facit tempus deinde ait quod tempus & nunc ex una parte se habent sicut corpus & mobile ex alia sed motus & mobile sunt simul, ergo tempus & nunc probas, quia tempus est numerus, motus, nunc vero licet non sit numerus mobilis quia hoc est tantum unum erit tamen eius unitas.

Deinde Ari. quia comparauerat nunc puncto & linea explicat in quo teneat comparationem & in quo tunc, & ita dicit quod debet in hoc, quod sicut idem punctum re ut principium unius lineae & finis alterius, continuat diuersas partes lineae, ita, & nunc est continuatum partium temporis in hoc tamen non per quia idem punctum rationem punctum eius adhuc in quantum comparatur ad duos motus distinctos in puncto reflexionis, qui tunc interpositus in quo tamen puncto neuter motus est, sed potius quies at nunc habet tempus componere sic cum tempus quoduis sit continuum sed potius affirmatur dupliciter ex modo puncto eiusdem lineae, quia sicut ista relinquunt lineam continuam, ita & instans vel nunc ipsum tempus ad punctum illud quies non dicit motum continuum, imo in illo modo ibi est motus fateor enim huius loci interpretationem nimis esse difficilem & ita in hoc vacillare videntur Sorus, & Tolletus nec bene percipitur quid sibi uelint concludere ex dictis, quod enim tempus sit continuum & nunc sit eius conti-

nualibus, non erit nunc pars temporis sed tamen principium sicut eadem ratio ne nec punctum licet, nec mutatum esse est pars temporis & ita sicut pars lineae si nea est & non punctum sic pars temporis tempus est & non nunc hoc autem loquendo de tempore, pro ut continuum est quia si in ratione, vel ad modum discrepanti consideretur scilicet, ut numerus, sicut unitas est pars numeri, & illius mensura ita & nunc est pars temporis, quia concipitur, quasi quidam numerus duorum nunc prioris scilicet & posterioris, sed subdit, non esse numerum numeratum ut supra dixerat sed numeratum & de hoc capite.

CAPUT DVODECIMUM.

Explicatur quadam cōfessaria

In hoc cap. Arist. in hoc cap. est declarare quale sit tempus cum eius quid sit superiori cap. explicasse, & faciendo, primo preponit quinque proprietates temporis secundo declarat quid sit esse in tempore ad primam partem accedendo inferre ex dictis, tempus esse numerum motus, secundum & prius & posterius, ita tamen esse numerum quod sit continuum, quia est numerus motus continui sicut numerus partium continui etiam habet rationem continui & ita colligit, tempus nec omnino continuum, nec omnino discretum habere rationem sed aliquid utriusque participare, et quod supponit hoc, discretum inter numerum simpliciter id est numeratum & numeratum, quia ex discretis componitur ex una parte & numeratum partium continuarum ex alia: quod primus numerus habet absolute minimum aut ipsam diuisionem quam non est habilis numerus minor aut terminatam infra quam descendere non potest atque quod numerus quodammodo habet in numerum & quodammodo non habet quia parte est discretum habet minimum, quia

instructa hanc non potest descendit sed
qua parte est continuum non habet mi-
nimū; quia dicitur continui proce-
din infinitum & ita inquit habere tem-
pus quod qua parte est discretum habet
minimū quia est dualitas prioris & pos-
terioris quia vero est continuum non ha-
bet minimū; & hæc est prima proprie-
tas temporis: secunda proprietas est quod
qua parte est discretum vocabula discre-
ta sibi vendicat & ita dicitur multum vel
paruum; qua vero est continuum voca-
bula continui & ita dicitur longum, &
breue; velox autem, vel tardum non di-
citur quia hoc est proprium rei mensu-
ratae per tempus sicut est motus non ve-
ro ipsius temporis cum alio tempore ex-
tra se non mensuraretur.

Tertia proprietas quod est idem ubiq;
respectu eorum, quæ sunt in tempore, ut
idem est annus respectu omnium, quæ
in anno quia non prius peruenit annus
ad vnumquam ad alios & patet tempus
non sumptum sed quædam succē-
dunt aliis diuersis recedentibus: & pro-
bat, quia tempus est numerus ipsorum
(nunc) sed numerus numeratus est diuer-
sus pro diuersitate rerum numeratarū,
cum ergo diuersa sibi succedant nunc
erit tempus diuersum pro diuersitate
partium.

Quarta proprietas est quod sicut regre-
ditur idem motus qui factus fuit nō nū-
mero sed specie ut idem prandium, aut
coena ita redit idem tempus nō numero
sed specie ut idem ver.

Quinta proprietas est quod tempo-
re, & mensura mensuramus motum
sicut media pecunia singulos equos &
valorem eorum, & contra medio mo-
tu ut mensurabile mensuramus tempus
ut mensuram sicut quæ medio equo me-
suraret pecuniam. Ratio huius proprie-
tatis est quia ita so habet tempus ad mo-
tum sicut motus ad spatium sed per mo-
tum so temus mensurare spatium ut cum
spatium iudicamus magnum qui in eo
transiit deflexi sumus & cōtra per spa-

tiem mensuramus motum sicut quando
per magnam distantiam via cognoscim
fuisse nostrum inter longum, ergo simili-
ter per motum possunt mensurari tem-
pus & cōtra per tempus ipsū motū.

In 2. parte declarat, quæ dicuntur esse
in tempore & quid sit esse in tempore: hoc
autem colligit ex definitione temporis
quia cum istud sit mensura temporis ni-
hil aliud erit motum esse in specie, quæ
motum mensurari tempore & illi corref-
pondere ut mensuræ taliter, quod sicut
tempus non habet partes, similis ita nec
motus, declarat vero quomodo motus
mensuratur tempore dicens, quod aliquā
partem motus mensuramus aliqua cer-
ta parte temporis, quæ multiplicata totū
motus mensuratur, sicut in permanenti-
bus contingit, mensurata enim vna par-
te panni media vlna illam postea multi-
plicando totum pannum mensuramus,
ut v.g. hora aut anno mensuramus ali-
quam partem motus & postea illa mul-
tiplicata totum mensuramus: duo autē
sunt in motu, quæ possunt mensurari &
quantitas motus desumpta ab spatio, &
ipsius motus successio, primū vota Arist.
motum: secundum vero moueri quando
ait tempus esse mensuram motus & mo-
ueri, id est quantitas sumptæ ab spatio,
& successionis illius: & hinc vniuersali-
ter colligit quod esse in tempore est me-
surari tempore & cum illo habere suc-
cessionem & mutationem, quia tempus
est mensura successiva & mutabilis. Sed
tripliciter potest aliquid dici esse in tem-
pore. Primo esse cum tempus est. Secun-
do esse partem aut passionem temporis
sicut unitates dicuntur esse in numero,
quia sunt partes numeri, ut est par & im-
par dicuntur esse in numero, quia sunt
passiones numeri.

Tertio mensurari à tempore si-
cut etiam esse in numero est men-
surari numero, his vero postremis so-
dis dicitur aliquid esse in tempore, vel
quia nec prius, & posterius sunt aliquid
temporis in quo dicuntur esse, primo quia

reliqua omnia quę in corpore esse dicuntur in illo vniuersa mensura succellunt sunt, sicut res locata est in loco tanquam in mensura permanenti de quod non sufficit primus modus vbi aliquid dicitur esse in tempore probatur non sufficit esse cum est locus aut locus res dicatur esse in loco autem motus aliter scilicet in ingratum motu quia est, quando istud est, imo quodlibet esset in quolibet, quia est quando aliud est, ergo similiter non sufficit esse quando tempus est ut res dicatur esse in tempore, & probatur secundo, quia si esset in tempore nihil aliud esset quam existere quando existit tempus, cum hoc sit accidentale & posset vnum sine alio esse consequens est falsum, quia sicut mensuratum non potest esse sine mensura, ita nec esse in tempore sine tempore.

Ostendit qualiter se habeat ad tempus quia in illo esse dicuntur dicendo, quod ab ab illo continentur, & exceduntur, sicut numerus maior minores excedit, ut unitates sub se contentas, & ita nihil eorum quę sunt in tempore, quęlibet tempore adequantur, nisi tantum partem illius vel partem illius, futurorum quę colliguntur omnia quę sunt in tempore esse finita, quia ab illo comprehenduntur sicut res numeratę a numero & non solum a tempore exceduntur, quę in illo sunt, sed ab eo patiuntur, sicut communiter omnes dicuntur a causa tabescere, & senescere in tempore, & obliuisci, & si quęramus tempus sicut dicitur causa corruptionis, & obliuionis posset dici generationis & reformationis. Respondet Aristoteles quod non, quia tempus consistit in motu, motus autem est necessarius a propria dispositione quam res habet, & ita, quę mouentur magis a corruptione accidunt & ob hoc tempus potius dicitur esse causa corruptionis, quam generationis, ex dictis colligitur res sempiternas ut Deum, & Angelos non esse in tempore quia quę sunt in tempore ab illo continentur, & exceduntur at ita nec a tempore conti-

nentur, nec exceduntur & probatur a signo, quia a tempore non patiuntur, nam ille non senescunt: nec tabescunt, sed semper sunt eodem modo, sicut idem Aristoteles docet de colli-textu, rod, diu, quę semper sunt, non subdi tempore in quantum semper sunt, secundum illa quę secundum se sunt quia secundum alia quę non semper sunt tempore subduntur sicut substantia celi quę semper est tempore non subditur ex quibus colligitur eius tamen locus & situs cum non semper sit, sed varietur tempore subditur ex quibus colligitur quod esse in tempore est ab illo mensurari vinci & pati ex quo etiam prouenit quod quę in tempore sunt totę simul non possunt possideri sed vni post aliud ita quod vnum expectet aliud sicut vna pars sectionis aliam expectat, & vna pars conę aliam hoc autem prouenit ex eo quod tempore mensurantur quod est successuum mensura sicut ex eo quod res vincuntur a tempore sequitur, quod non sint perpetua & ex eo quod ab illo patiuntur quę sunt sine intermissione variabiles & multis mutationibus expedita.

Modo declarat quomodo quies sit in tempore dicendo hoc esse per accidens, per aliud, scilicet per motum, quia tantum mensuramus esse quietem, quia tantum motum simul mensuramus.

Sed obijciat aliquis cum tempus sit aliud quod motus quomodo quę non sunt in motu, & quiescunt possunt in tempore esse. Respondeo ratio est esse quia tempus non est motus sed est numerus, & ita potest aliquid esse in tempore: quāuis non sit in motu quia potest esse in numero vocat autem quiescentia, quę ita earent motu quod sunt apta motui, & quę dixerat esse in tempore esse in numero esse declarat quid sit esse in numero. Quod sit numerus illius rei & illi per ipsum mensurabilis si ergo tempus est numerus esse in tempore erit tempore mensurari, & quod tempus illius

Alius sunt mēſura, & cum tempus ſit non
merus motus & quies ſit privatio motus
quæ ad illum reducitur mēſurabitur tem-
pus & quæ mouentur & quæ quieſcunt,
concludit autem res quæ mouentur, &
quæ quieſcunt eſſe in tempore non me-
dia ſua quantitate permanenti ſed potius qua-
ntitate permanenti ſcilicet potius qua-
ntitate ſuorum motuum, quia tempus eſt
mēſura motus per ſe, & hoc medio que-
ſis unde quæ nec mouentur, nec quieſ-
cunt ſed prius ſunt immobilia in tem-
pore non ſunt.

Declarat deinde quomodo quæ non e-
xiſtunt ſint in tempore dicens quod illa
quæ ita non exiſtunt quod ſunt impoſſibi-
lia nullo modo ſunt in tempore quia nu-
llo modo dicunt ordinem ad motum aut
quietem per quæ ſunt res in tempore quæ
vero ita non exiſtunt quod non ſunt im-
poſſibilia ſed vel erunt vel fuerūt, hæc in
tempore ſunt, ſicut ſunt generabilia, &
corruptibilia, & dat rationem quia quæ
ſunt in tempore ſeparatūra tempore ſed
ita ſuperantur quæ fuerunt exceduntur
a tempore ſecundum futurum quæ e-
runt, exceduntur a tempore ſecundum
præteritum, ad quæ nunquam ſunt aut
eſſe poſſunt non vincuntur & ita non poſ-
ſunt eſſe in tempore. Dum diuidit ea,
quæ non ſunt & in tempore ſunt quæ dā
fuerunt ut Homerus quædam erunt quæ-
dam paſſim erunt & paſſim fuerunt. vo-
cat autem futurum ad verum viſ, quia
poſſet eſſe, & non eſſe at ea quæ nec ſunt
nec fuerunt, nec erunt non continentur a
tempore talia vero ſunt impoſſibilia quo-
rum oppoſita ſemper ſunt contingentia
& generabilia cum a tempore ſuperen-
tur in illo ſunt ſit ergo ex hijs motum
quietem res mobiles & quieſcibiles ge-
nerabiles & corruptibiles in tempore eſ-
ſe & hæc de hoc capite.

CAP. V. T. XIII.

In quo expli-
antur quadā ad
uerbia temporis.

¶ Nōtentum, Ariſt. in hoc cap. eſt de deſta-
re quomodo res dicantur diuerſe. mode
eſſe in tempore & facit duo primo expli-
cat quæſdam differentias temporis. Se-
cundo, quomodo tempus ſit cauſa cor-
ruptionis. Ad primam partem geuonit a
doſter proponit differentias temporis, quæ
ſunt nunc, aliquando, iam, nuper, quæſ-
ſe, repente, & dicit duplex eſſe nunc, ſumē-
do illud pro quodam indiſiſibili. intel-
ligitur ratione quia ſe. docet eſſe vnum
aliud quod eſt continuatio, vel continua-
tibus partium temporis alterum, quod
eſt terminatum eorum principium fu-
turi & finis præteriti, ſicut & duplex eſt
punctum in linea ſecūdm hæc duo ſi-
cia eſt tamen hoc diſcrimen quod pun-
ctum non eſt permanens cum ipſa linea nunc
cū eſt permanens ſed recedit cum ipſo
tempore & ne aliquis exiſtaret duas
partes temporis dari actu diuiſas quia
poſſit duas nunc alterum terminatum
futuri per modum principij & alterum
terminatum præteriti per modum fi-
nis. Reſpondetur, non eſſe duas partes te-
poris actu quia punctum non, diuiditur
actu ſed potestate, quia ſi tempus eſt di-
uidendum in nunc debet fieri diuiſio, ſi
cū ſi linea eſt diuidenda in puncto debet
fieri diuiſio, alio modo ſumitur, autē,
pro tempore proximo ipſi nunc, ſicut
nunc veni, quia in proximo tempore ve-
ni, & hodie nunc veniam quia in proxi-
mo tempore veniam, ſcilicet hodie.

Secunda differentia temporis eſt Ali-
quando, quam dicit eſſe tempus quodam
determinatum non iſto nunc præſentē,
ſed præterito aut futuro ut aliquando cap-
ta eſt roma aliquando erit dilubium cum
ergo aliquando dicat tempus diſtans ab
hoc nunc præſenti, alio nunc terminatū
colligit quod ab iſto nunc vſque ad illud
erit aliquid determinatū tempus quod
vocat aliquando.

Sed obijcit ſi aliquando dicit tempus de-
terminatum alio inſtanti diuerſo a præ-
ſenti cum omne tempus ſit aliquando ſe-
quitur quod tempus omne erit finitum
conſ. eſt

conf. est falsum quia cum motus sit infinitus, tempus etiam erit infinitum ad dubium Respondet quod si idem aliquādo est: et quod torpe accipitur bene sequeretur inconueniens adductum, sed quia est semper non aliud, atque aliud: ideo manebit tempus infinitum & quod semper sumatur nouum aliquādo probat ex motu quia semper alius atque alius assumitur quali diceret licet quoduis aliquādo sit scilicet finitum, sed quia incessanter adduntur noua, & noua aliquādo ideo tempus infinitum erit probat autem eius infinitatem ex ipso nunc quod est principium & finis nō respectu eiusdem alias opposita eidem in essentia secundum idem sed respectu diuersorum preteriti quidem finis, & futuri principium ex quo fit quod tempus semper est in fine & in principio unde si semper est in principio, nunquam definit sicut si semper est in fine nunquam incipit & ita ex utraque parte erit tempus infinitum hoc autem solum est verū in sententia Arist. qui putat modum non incipisse nec preteritum esse & ita omno nunc est continuatum preteriti cū futuro ut finis illius & principium huius at secundum hanc aliquod fuit nunc incipit tempus ante quod nullum preteritum præcessit ut illud posset continuare cum futuro & ita est pure initiatum sicut est illud punctum a quo incipit linea recta at Ari. ponit esse nunc sicut punctum lineæ circularis quod semper est continuatum partis prioris cum posteriori, quia in tali linea non est dubile punctum illud primo initians taliter quod ante illud non sit linea ob quod talis linea solet esse infinita explicat tertiamariam quæ est iam, quia est tempus proximum nunc presenti ut iam ueni iam legam. i. parum est quod ueni parum restat ut legam & distinguitur illud iam a nunc in secunda significatione quia istud dicitur tempus proximum huic non cognoscendo illud per modum presentis at uero ipsum iam dicit idem tempus proximum significando illud per modum

preteriti, quæ per modum futurum aliam triam explicat scilicet nuper quondam, seu olim & repente quia nuper dicitur præteritum, uel propinquum huic nunc & uero quondam, uel olim dicuntur præteritum sed distant, & remotum ab hoc nunc repente uero quid cū aliqua mutatione, subita fit. In secunda parte cap. postquam explicuit differentias eorum qui existunt in tempore etiam quando in se nō sunt modo regreditur ad declarandum quomodo tempus sit causa corruptionis cuius gratia adducit duo dicta antiquorum de tempore quidam enim vocabatur tempus sapientissimum quasi in tempore comparatur scilicet at Pythagoras vocabatur tempus in doctissimum quasi scientia cum tempore pereant & laudat magis hoc dictum, quam primum quia tempus magis est causa corruptionis quam generationis ratio est quia tempus dicitur mutatione mutatio autem magis est remota ab actu naturali & ita minus generatiua quæ corruptiua & a signo probatur quia uidemus non fieri quidquam nisi id sit aliqua causa, siquæ in generatione appareat, at uidemus corrupti nulla causa apparente, & hanc corruptionem tribuimus tempori non quod tempus sit causa illius, sed quia in tempore sit & nulla illius appareat causa, sicut in generatione apparet epiloga dicta dicens ex his patet quod sit tempus, & quid sit & quæ sint diuisiones temporis, & quot modis dicatur Nunc.

CAPUT XII.

in quo explicatur tres
questiones.

Intentum Ari. in hoc capite est quædam soluere dubitationes de tempore ut hac ratione doctus de illo magis elucescat facit primo probat motum esse in tempore, secundo suam intentionem exequitur proponendo & soluendo dictas dubitationes. Ad primam partem accedendo

F P de Oña com. super vniuersam Phys. Aris.

cedendo hanc propositionem consiliū vit
o. nōis motus omnisque mutatio in tē
pore est & illo mensuratur, & similiter
omne quod mouetur & mutatur & pro
bat primo tardius & velocius sunt in tē
pore sed vnus motus est alio velocior quia
ciculus vnus peruenit ad eundem termi
nam quam alius supposita velocitate spa
cij & regularitate motus de quibus la
tius agitur. 7. physic. ergo motus est in
tempore secundo probat prius & poste
rius sunt in tempore quia sunt distincte
ab alio nunc quod est in tempore dista
tia autem & terminus ad idem pertinet
sed prius & posterius sunt in motu ergo
motus erit in tempore sed notat diuersi
modi repetitū prius & posterius in prae
terito, quam in futuro quia in praeterito
illud est prius quod anunc praesenti, est
remotius illud vero posterius quod anūc
praesenti minus distat contra vero in fu
turo id est prius quod nunc praesenti est
proximus id vero posterius quod anūc
praesenti est remotius.

In secunda vero parte proponit quā si
dubitationes quarum prima est cur tem
pus dicatur esse vbique scilicet in terra
min, & omni loco, & respondet quia
motus aliquis reperitur in quocunque
loco & tempus est passio motus & ita de
bet esse vbi est motus, secunda est verum
tempus sit extra animam, ita quod non
dependeat ab intellectu & non respon
det directe, sed facit hanc rationem, si
non esset possibile quod numeraret, vel
numerus numerans non esset possibilis,
quod numeraret seu numerus numeran
s & tempus est numerus numeratus &
intellectus, vel anima numerus nume
rans ergo si non esset possibilis intellec
tus non esset possibile tempus, quod est
dicere numerum pondere ab intellectu
quantum ad numerabilitatem nam
quantum ad materialitatem scilicet duratio
nem & motum poterit sine anima ma
nere nisi motus ab anima sit quod dicit
propter Platonem, qui dicebat cælum a

propria sua anima moveri, unde ablata
anima auferetur motus cæli & hoc abla
to auferetur omnes motus ergo adhuc
non maneret motus ablata anima.

Tercia dubitatio cum tempus sit nu
merus motus & iste sit multiplex alte
rationis augmentationis generationis,
& lationis cuius dubiet dici numerus,
respondet quod inuisiuique horū sim
communi sumatur & ut motus est & de
aliquis putaret tempus esse numerum
duorum motuum simul id prohibet dicit
do quod solum sit numerus eius motus
continui.

Quarta dubitatio est tempus, est nu
merus motus sed possunt dari simul plu
res motus æquales quocum vnus sit ex
tra alium ergo poterunt dari simul plu
ra tempora æqualia quorum vnum sit ex
tra aliud quod supra impugnauimus Res
pondet Aristoteles per interrogationem
& exemplum, & solutio ita est hoc
quod sunt, plura tempora materialiter
pro diuersitate, motuum est tamen tem
pus ex se & formaliter vnum, & idem si
cut si sunt, simul plures septenarius lap
idum & hominum v.g. numerus septim
formaliter & ex se est vnus idē sed mate
rialiter sunt plures unde Aristoteles vult
probare quod tempus sit aliorum men
sura ad quod supponit primo esse lationem
vel motum localem huius questionis v
nam speciem esse motum circula rem se
cundo quod vnumquodque aliquo surge
nerationis mensuratur, vnde decem lapi
des vno aliquo lapide decem homines,
vno aliquo homine.

Tertio supponit, quod motum men
surat tempus sed non quilibet motus,
sed qui iam tempore determinatus est
sicut pars pāni mensurat vltra reliquum
panium mensurat, & rursus quod qua
dam certa pars temporis mensurat tem
pus reliquum, ex his tamen concludit
circulationem primi mobilis quam vo
cat diurnam esse mensuram mensuratio
nem propter suam primitatem & regu
laritatem.

laritatem, & quia eius tempus notissimum est reliquos vero motus & temporum non esse primo mensuras propter suam irregularitatem & deformitatem.

Modo excusat antiquos circa naturam temporis dicens illos, decipi putando motum cœli esse tempus quia videbant illo mensurari alios motus, & tempus, sed re vera talis motus non est tempus sed potius eius numerus declarat etiam quare vulgariter dicatur res humanas etiam naturales esse in circulo, & rota, & dicit illud bene quodammodo dici, quia omnia ista mensurantur circulari ratione primi mobilis in qua tempus notissime reidet, & ob hoc istæ res videntur simul habere principium, & finem, quod est proprium circularitatis imo inquit, quod sicut multa ylnæ simul sumptæ sunt totus pannus ita multæ circulationes sunt totum tempus iterum docet plures septenarios esse eundem numerum formaliter ad quod ponit hoc documentum quotiescunque plura, ita conveniunt in uno, & per illius differentias differunt non sunt idem in illo sicut homo, & equus non dicuntur idem animal, quia differunt per trias proprias animalis, ut sunt rationale & irrationale, ac quando ita conveniunt in aliquo quod non differunt proprijs differentiis illius imo potius sub una illius tria clauduntur, ut homo, & equus sub corpore quia non differunt per animatū, & in animatum, sed potius sub animato ponuntur tunc dicuntur esse idem in illo sic ergo septenarius hominem & leonem, quia ita conveniunt in numero, quod non differunt differentiis proprijs numeri, hinc est quod sint idem numerus, atque ita conveniunt in septenario, quod illius differunt istis dicitur, ideo non sunt idem septenarius ex qua doctrina ait simpli, quod intendit docere diversa priora, & posteriora motus dici, idem tempus

specie nam sunt idem numerus, & tempus est numerus motus sunt tamen diversa materialiter sicut pices variæ, & hæc de littera huius capiti.

AN NOTATIONS circa litteram.

A Nteaquam ad principes questiones perveniamus breviter declarabimus aliqua dubia textuum. Primum est erga caput decimum textus 94. & 95. qualis committatur defectus in illo syllogismo antiquorum quo probabant tempus esse spheram cœlestem, quia omnia sunt in tempore, & similiter omnia sunt in sphaera cœlesti ergo. Respondere philosophi, & Auctori, quod in secunda figura procedit ex duabus affirmatiis, quia differunt sic esse formandum in sphaera sunt omnia in tempore, ergo sphaera est tempus hoc est planum, vitium, quod manet medium in vitibusque indistibutum, sed dices iste syllogismus potius est in tertia figura scilicet in Darapti dicendo, omnia sunt in sphaera cœlesti & omnia sunt in tempore ergo tempus est sphaera cœlestis, sed responderetur primo quod non debet in septima figura formari, quia concludere videtur vilitur de omni tempore in tertia figura tantum particulariter, sed ad misso, quod in tertia figura fiat Responderetur quod non debet illo modo conclusio colligi, quia non assumitur totale extremum sicut est existens in tempore & existens in sphaera cœlesti: unde sic debet concludere omnia existunt in sphaera, & omnia existunt in tempore ergo aliquod existens in sphaera est existens in tempore hoc autem est verum, sed non inferit identitatem temporis cum sphaera sed potius existens in tempore & in sphaera ad calcem huiuscaputis nota, quod per tempus quantum

intelli-

intelligit hanc durationem in communi, per tempus vero quale intelligit hac durationem, vel illam, ut æstivalem, vel hyemalem, nocturnam, vel diurnam.

Secundum dub. erga caput. 1. in tex. 99. de quo motu Arif. loquatur, quando ait tempus esse passionē motus. Respondetur cum Tolero quod de motu primi mobilis, ac præterea dicit, quod quatuor fuerit iste motus, tantum erit & tempus ubi est aduertendum quod quando Arif. hic dicit motus continuitatem sumi in continuitate spatij non intelligit hanc solam sufficere, quia vt. 5. phisic. dicitur ex aliis pluribus pendet motus continuus, sed intelligit esse unum ex requisitis.

Tertium dub. est erga caput. 12. tex. 117. quid intelligat Arif. per illa tria tabescere, senescere, & obliuisci. Respondetur quod intelligit omnia generacorrptionem, quæ conveniunt omnibus generibus rerum, quæ sunt in tempore: primo intelligit per, tabescere, illam quæ media tabescit quæ communis est animatus, & in animatis: secundo intelligit per, senescere, illam quæ solis viventibus convenit, quibus solis senectus convenit: tertio intelligit per, obliuisci, illam quæ solis hominibus convenit.

Quartum dubium est erga eundem tex. quare Arif. dicat quod tempus est causa corruptionis, senectutis, & obliuionis, & non habitum oppositorum, scilicet generationis, iuventutis, & recordationis. Si dicas rationem esse quia tempus dicit motum sicut iste est recedere à dispositione naturali ut hic Aristot. Respondetur, contra etiam motus est aliquando accessus ad dispositionem naturalem, ergo debet similiter poni causa generationis, iuventutis, & recordationis, præcipue quia sicut rerum tempore corrumpuntur senescunt, & temporis processu obliuiscuntur ita in tempore generantur, & florent iuventutis polent, sicut cum sapientia & prudentia aduenit recordatio, ergo æqualiter se habet tempus ad causandum

hæc omnia. Respondetur, quod in rigore loquen lo nulli effectus horum est tempus causa, sed a suis proveniunt causas particularibus, ita quod tempus solum sit mensura in qua fiunt, nihilominus tamen quia generationes sæpe habent causas determinatas & non apparentes ideo his & non tempori attribuitur generatio, ac corruptiones contra sæpe habent causas indeterminatas & non apparentes ut patet in ruinis & corruptionibus quæ paulatim fiunt, & ideo harum defectus tribuitur tempori. Et præterea quia tempus sua continuitate potius corruptionis, quam generationis est causa quia illa impedit rei perfectionem, & illius vigorem paulatim remittit cum quævis res mensurabilis corruptibilis sit, quæ ex hoc ipso habet paulatim decreescere & in via corruptionis ponit.

Quintum dubium est erga cap. 13. tex. 116 quia videtur confundere duas differentias temporis ut iam, & nunc, in secunda significatione, eundem utraque dicat, & significet tempus proximum huic instanti præsentis Respondetur, quod non confundit quia nunc dicit illud tempus per modum præsentis ita solemus Hispane dicere, agora vine, agora vendra, quando in tempore proximo huic instanti per modum præsentis significato fuit, aut venturus est aduentus: iam vero Hispane sonat, præteritum, como iavino, aut futurum como iavendra.

Sextum dub. est erga cap. 14. tex. 119. ubi ait illum motum esse velociorem quocirrus peruenimus ad eundem terminum ab eodem termino. Contra fieri potest, quod ab eodem puncto arcus ad idem punctum duplex mobilis moveatur simul unum per aereum, & aliud per cordam, & quod hoc citius perveniat ad idem punctum, quam id quod per arcum movetur & nihilominus quod maiori velocitate moveatur & maiori impetu. Respondetur, idem esse & ratio est quia ibi non est idem spatium inter duo ista puncta quando per arcum aut cordam sit transitus, sed maior est

ior est distantia transiendo per arcum, quam per cordam quia corda est linea recta, & ita est successiva, at arcus est linea circularis & ita est longior, at quando Arist. dicit motum illum esse alio velociorem, qui citius peruenit ad eundem terminum debet intelligi supposita adaequitate spatij quæ hic deficit vt vidim⁹ sed latius examinare in quo consistat, & a quo sumatur velocitas motus ad. 7. phi-

soprum expectat in hoc tractatu de tempore quatuor sunt investiganda, primo vtum sit conresale, vel rationis, secundo, quid & quomodo sit & in quo eius essentia sit sita, tertio quomplex sit quod ad eius qualitatem persinet an sit multiplex vel vnum & qua vnitare specifica an generica, quarto quæ & quomodo dicatur esse in tempore, & hæc de hoc

libro.

SVPER QVINTVM LIBRUM Arist. Physicæ auscultationis

Cōmentaria vna cum quæstionibus.

AUTHORE PP. PETRO DE OÑA

Sacrae Theologiæ Presentato.

SVMMA TEXTVS

CAPVT PRIMVM.

*Quo pacto aliquid moueatur
& motum diuersum esse*

& mutatione.

INTENTVM AR. in hoc libro est species motus declarare illius vnitatem, & contrarietatem, sed specialiter in hoc capite intendit declarare quid sit motus proprie & strictè sumptus & factitius in prima parte proponit tria Theoremata in secunda numerum mutationum vt ex illis possit colligere quid sit motus proprie dictus, ad primam partem accedendo ponit primū

theorema quæ mouentur sunt in triplici tria quædam mouentur per accidens scilicet acciden tia, quæ in herent rei vt album currit quædam per partem vt oculus sapatur quædam secundum se vt ignis sursum, ista vero quæ secundum se mouentur distinguuntur secundum diuersitatem motus quædam enim mouentur latione secundum vbi, quædam amfstationem secundum quantitatem quædam alteratione secundum qualitatem & rursus in quouis genere horum motuum secundum varias species est secundum theorema in quosdam repetita distinctionem ex parte mouentium quædam enim mouentur per accidens, vt album edificat quædam per partem vt homo percutit, quia manus percutit quædam per se primo vt ignis calefacit medicus sanat, vt tertium theorema ponit, at supponit quæque esse in quouis motu, quod moueri agens quod mouetur pri-

ut primus passus terminus est quo
quem vocaturum in frigilum in calefac
tione; de quo for motus scilicet tem
pus modo constituit theorema ex his
omnibus motus terminus est in quo
mouetur, vel in passu non autem in ter
mino ad quem, quem vocat Forinam res
pectu generationis & alterationis. Ita
autem est de augmentacionis & locum
respectu rationis ex quo colligit aliud es
se quod mouet, & mouetur a termino
motus cuius dicit se tradidisse definitio
nem illi, non habere terminum quia
eidentia sunt ut albedo & scientia que
sit sunt immobilia formae autem immo
biles esse prout est metaphysic. & ideo
supponit hic & non probat, sed obijcit sic
Ari. qualitates quae sunt termini motus,
ut albedo &c. sunt passiones, sed non
motus ergo iam terminus motus quod
postea impugnatur. Respondetur quod
iste qualitates in diuersis passionibus,
quia in se sunt motus, sed quia sunt ter
mini motus ut calor non est motus, sed
ad illum terminum est factus rursus ad
eum diuisionem tria membra ponit ex
parte termini ad quem primo similiter po
test ponit ex parte terminis quibus quia qui
dam est terminus per accidens ut in re
gibile respectu de albaratione, quia per ac
cidens in ingitur cum termino per se; ut
est albedo quidam est secundum partem
ut Europa respectu tendentis athenis,
quae sunt partes Europae, & secundum se
color albus respectu albedactionis &c.
loquitur de re colligit quod mouet, & mo
ueretur tripliciter scilicet & similiter termi
nus ad quem in quo motus non existit,
sed potius immobilis.

IN QUAESTIONE III

In secundae parte dimissa mutatione
per accedens, quia est in omnibus om
nium & semper, necesse est ut necesse
minim, nec tempus de terminatum hab
beret (& ideo ab arte reijcitur) ad muta
tionem per se obiectum tunc est inter
determinatos terminos scilicet contri
arios ut album nigrum &c. & quia ali
quid, possit obijcere ad medium colorem

scilicet albidum posse motum terminari
& ab illo incipere ut termino a quo. Res
ponderetur quod ad medium pro ut relatum
ad unum extremum habet rationem al
terius scilicet scilicet comparatum ad al
bum habet rationem nigri quodam mo
do & contra non est men perfecte statim
ut quod cum mutatio sit transitus ab
uno extremo ad aliud ut ipsum nomen
sonant illi debent dari ubi existens ex
quo prouenit quod quadrupliciter pos
sit variari transitus vel a subiecto, in sub
iectum scilicet termino positum, in
positum, ut a calido in frigidum, vel ex
non subiectum in non subiectum, i. a ne
gativo in negatum, vel a subiecto in
non subiectum, i. a positivo in negati
uum, ut est corruptio, vel contra a negati
uum, vel in subiectum in positum, vel
subiectum ut in generatione ex quadrupli
ci vero conuinatione secunda est in utri
usque duo opposita in se generantur opo
sitionis opponuntur, nec contrarie, vel re
spective, quia hoc per se ex materia pos
sibile, nec contradicere aut priuare,
quia hoc saltem requirit unum extremum
positum reliquae vero tres conuina
tiones sunt viles, ita quod tertia sit cor
ruptio generatio, siue simpliciter id est
substantiam, siue secundum quid, ita ac
cidens sed neutrum horum debet esse
motum & de generatione ut probat sic
quod non est non mouetur ergo, quod ge
neratur non est ergo quod non genera
tur non mouetur & consequenter gene
ratio non erit motus & similiter vero ut cer
tum quod non est, non posse moueri, sed
de non ente distinguit dice nescit triplex
aliud omnino non ens ut scientia & fal
sa, quae sunt in compositione & diuisione
intellectus, & de hoc certum est quod non
potest moueri aliud est non ens simpli
citer, vel non substantia non leo actu sed
potentia nec hoc inquit potest moueri
non habet esse aliud esse non ens se
cundum quid ut non album, & hoc mo
ueri potest quia est simpliciter ens
Sed quia posset aliquis dicere quod ma
teria

tertia prima est: ens & generatur, & ita quod generatio potest esse motus hoc re-
quisitum dicendum, quod secundum quod,
quod generatur per accidens, ut in ma-
teria, licet sed ad quod generatur per se, ut
est compositum non est: & ita respectu il-
lius non est generatio motus & subdit,
quia nec quicquid aliud quod non est quies-
centes quod habet eadem inconuenien-
tia, ac dicere quod non est mouetur,
quod probat esse impossibile alia ratio-
ne, quia quod, mouetur debet esse in
aliquo loco, in aliquo determinato loco,
sed quod non est, non est in loco, nec in
aliquo determinato loco, ergo quod non
est mouetur non potest, & probat. Quia
quod motus non est in loco, quia ad
hoc est necessarium quod generatio il-
li opposita esse motus, vel quod ad neu-
trum est ut vidimus partes maiores, quia
oppositum virtus motus utrumque potest
esse aut alius motus, ut quies conellu-
dit caput, dicitur ex triplici combinatio-
ne, ut scilicet de totum primam, quae est a
subiecto in subiectum, opposita in po-
sibile, esse motus, quia est inter con-
traria aut media, aut inter priuatiua aut
mutatio significata ut videtur & res de
solum quae pro contrariis sumuntur veli-
quae vero sunt mutationes, quae inter
contradictionem, vel priuatiue opposita mo-
tum autem diuidit in tres species aug-
mentationem, lectionem, & alterationem
per se secundum quod ad tertiam practica-
mentem terminantur: quia rationem qua-
litatem & ubi excludendo reliqua praedi-
cta, quia ad illa non est per se mo-
tus & haec de hoc capite.

CAP. SECVNDVM.

huius libri.

De generibus motuum.

Intantum in hoc capite est praedi-
ctum, quod motus non sit motus nec mu-
tationis mutatio & facit de primo pro-
bat ad substantiam & relationem non est

se per se motum & duplicem sensum de-
clarat illius propositionis motus est pro-
prie, vel mutationis est, mutationis, secundo
probatum in genere, & multiplici ratio-
ne ad primam, ut oportet, & euacuando
ad Aristotelem substantiam non esse per se mo-
tum & probat motus est inter contraria
sed substantiae nihil est contrarium ergo
ad illam non est per se motus nec etiam
ad relationem & probat sine aliqua sui
mutatione per solam mutationem alie-
rius extremi potest aliquid, & potest reci-
pere relationem, ergo ad hanc non est per
se motus antecedens prouat, quia tali
quid est abbum & ipso mutato aliud inci-
piat albescenti soluturum illo priori rela-
tio similitudinis ergo potest relatio ac-
quiri sine mutatione subiecti in quo ac-
quiritur rursus ad ad actionem & passio-
nem non esse per se motum cum istis sint
motus sequeretur quod motus & muta-
tio non esset quod esse impulsibile ut
probat distinguere duplicem sensum dictae
propositionis, ut non est quod motus sit mo-
tus, vel mutationis mutatio tanquam sub-
iecti, quod motus sit quod mouetur &
mutatio quod mutatur sicut dicitur ho-
mo moueri & alterari & hoc ut aperte
solum vnica ratione ratione reuocet quia
motus est in alio, ut in subiecto ergo ne-
quit esse motus subiectum, quasi dicat
motus est accidens inherens ac subiectum
debet esse per se existens ergo motus non
potest esse subiectum aliorum motus nec
mutationis mutatio aliter sensus est quod
motus sit motus tanquam termini, ita
quod sicut motus ab vna forma in aliam
procedit ut a charitate in aegritudine ut
a termino in terminum sit motus ab vno
motu in alium procedat ab vno termino
in alium, quod nisi per accidens probat
esse impossibile multis rationibus.

In secunda parte incipit probare quod
motus non potest esse per se aliter motus
ut termini & supponit inter motum & mu-
tationem quod motus est inter duos terminos
contrarios & mutatio inter duos contrarios
ut gestio & corruptio & sic confut-

mte

F. P. de Oña, Cōment. super vniuers. Physic. Arist

mat primam rationem omnis mutatio ex suis terminis per se procedit quibus positis nō est opus alia mutatione alios terminos habente nisi per accidens, sed si mutationis esset mutatio sequeretur, quod posset ab vna mutatione esse necessarium aliam poni: confitetur falsum ergo probatur sequella, quia si ab vna mutatione aliquid mutatur in aliam, ergo extrinsecis vnus mutabitur ad terminos alterius, ut si a sanatione mutatur in aliam mutationem sequitur quod postquam semel fuit mutatum ab ægrotitudine ad sanitatem debet postea necessario poni alia mutatio in qua prior terminetur, quod vero sit cōsequens falsum probatur: minor primo quia posita vna mutatione potest quiescere, ergo necesse est aliam poni mutationem secundo quia si hoc esset verum maxime in mutationibus contrariis, quia motus est inter contraria, sed ibi non ergo probatur minor, quia inde sequeretur quod simul aliquid moueretur motibus contrariis probatur quia quod mouetur simul est sub terminis quo, & ad quem si ergo vna mutatio contraria est ergo terminus alterius ut ægrotatio sanationis ergo simul ægrotatur in termino ad quem, & transit a sano in ægrum & sanatur in termino a quo, & transit ab ægro in sanum subditamen per accidens posse mutari ab vna mutatione in aliam, ut a sanatione in deambulationem, quia accidit quod sanatur deambulando, secunda ratio si motus esset motus, vel mutationis mutationis, mutatio esset processus, in infinitum consequens est falsum ergo, prouatur sequella, quia si vnus motus sit per alium ut eius terminus cur non sit maior ratio de illo, quam de alio rursus ille fiet per alium motum & ille per alium & ita proceditur in infinitum quod si dicas in alio, quo esse si estandum, quod nō producit per alium motum idem erat dicendum de primo & in illo si estandum cum omnes sint eiusdem rationis probatur consequens esse falsum, quia inde sequeretur vllum esse motum, & probatur supponendo quod id

quod sit dum sit nondum tunc sic si iste motus sit nondum est, sed per alium esse comparatur & cum ille similiter fiat nondum erit ergo debet dari alius per quem comparatur esse & sic deinceps sed in infinito non est dare aliquid primum in quo si stamus ergo nullus motus poterit esse. Tertia ratio si motus sit per motum per se, ergo similiter quiescit & cōtrahitur per corruptionem per se quia cum ista sint opposita cuius est habere vnum eternam habere aliud, sed impossibile est motum corrumpi per se ergo probatur minor, quia vel corrumpitur antequam sit & hoc non quia respectu eiusdem rei impossibile est quod sit prius corruptio quam generatio sed hoc ad illam supponitur, vel postquam fuit & iam non est & nec hoc quia quod corrumpitur debet esse cum sit corruptio transitus ab esse ad non esse, vel quando est, & nec hoc quia motus ab esse est illud fieri & generari cum in hoc eius esse consistat, ergo si sit corrumpitur sequitur quod simul generetur & corrumpatur, quod est impossibile non est ergo motus, motus ut terminus.

Quarta ratio id quod sit habere materiam ut in diuisione patet in eo quod augetur & alteratur, ergo si motus sit alio motu debet habere materiam, & rursus ille alia, & tales materię non sunt, ergo non sit motus vnus per alium, ut eius res minimum, sed potius motus est id quo alia sunt, minor probatur, quia tantum est vnum subiectum terminus qui sit.

Quinta ratio, terminus motus debet esse aliquid vltimum non ordinatum ad aliud ut in eo motus cesseret, & quiescat sed motus non est aliquid vltimum ut in eo possit alius cessare, sed potius quilibet motus est quidam via ordinata ad aliud ergo vnus motus non potest esse alterius terminus.

Sexta ratio si motus vnus esset alius maxime vnus in specie generationis generatio, sed hoc non est disciplinatio, & disciplina, ergo vnus motus nō potest

est esse terminus alterius, nisi daretur motus forsitan alterius ratione præter assignatos, qui non est dabilis ultimo id probatur quia si vixus motus esset alterius motus, vel tanquam terminus, vel tanquam subiecti vixus prædicaretur de alio conf. est falsum, quia falsum est loci mutationem alterare. 1. consequentia alterationem loco moveri per se loquendo, quia per accidens ratione subiecti in quo concurrunt diuersi motus potest dici, quod cur vixus frigeat, sed quæ per accidens sunt seijci debent ex dictis inferri, quod cum motus per se non terminetur ad substantiam relationem actionem & passionem quia hijs omnibus deficit contrarium tantum erit triplex motus ad quantitatem qualitatem, & ubi quibus imponit nomina dicendo motum ad qualitatem dici alterationem sed dicit se non de qualitate substantiali vel est differentia, sed accidens tali loqui motum ad quantitatem dicit vixus non posse nomine vocari & ita dupliciter cum nominat si fuerit ad perfectam quantitatem augmentatio si ad imperfectam diminutio motum ad ubi inquit, nec in communi, nec in particulari habere proprium nomen vade huius defectu dicitur latius quantum hoc tantum sit proprium eorum quæ naturaliter mouentur, ita quod in sua non sit potestate motum incipere aut sistere.

Modo ostendit illam mutationem quæ fit secundum magis, & minus eiusdem formæ etiam esse alterationem & fieri a contrario secundum quid ut terminus albo magis album, quia quando absolute fit albam ex nigro fit, ex contrario simpliciter ostendit etiam quod quando ex magis, vel minus procedit mutatio etiam fiat a contrario, qui ubi est mixtus ibi est permixtus cum alio contrario ut minus album aliquid nigri participat & ita subit, quod in remissione tendit forma a se ipsa in suum contrarium in intentione contra tendit forma a suo contrario in seipsam semper tamen alteratione, sed postquam de motu, & eo quod

mouetur dixerat incipit dicere de suo opposito immobili quo dicit esse simplex primum quod non est capax motum vel Deus & intelligentiæ, secundum quod ægre mouetur sicut saxum difficile mobile solet dici immobile etiam quod non mouetur, quando est aptum moveri & nullum est impedimentum, & hoc proprie dicitur quiescens, quies vero est priuatio motus priuatio est carencia in subiecto apto nato, & hæc de hoc capite.

CAP. TERTIVM.

Ponuntur quadam affectiones eorum, quæ sunt in motu.

Intentum Aristotelis in hoc capite est quadam vocabula ad motum pertinere declarare & præstare duo in prima parte declarat quadam illorum in secunda vero parte declarat alia. Ad primam partem deveniendo vocabula sunt hæc septimum simul, separatum, tangere inter, coarctari, contigui, hæc enim moribus & mobilibus insunt & ideo antequam illorum declararemus unitatem oportet illa declarare incipit a prima differentia dicendo ea dici simul secundum locum, quæ sunt in eodem primo loco proprio, quia ex eo, quod sunt in loco communi non dicuntur esse simul, ex autem dicuntur esse separata, quæ diuersum habent locum primum & proprium vel duo corpora dicuntur esse separata corpus vero & eius accretio & a materia dicuntur esse simul.

Tertiam differentiam declarat dicendo illa dicuntur se tangere quorum vixima sunt simul sine aliquo intermedio si cur duo corpora dicuntur se tangere quando illorum superficies sunt simul sine aliquo medio.

Quartam differentiam declarat, quæ dicitur,

H

dicitur, in sex in qua, addicenda multus est Arist. & inquit esse id, in quod prius peruenit mobile, quod ab vno contrariis mouetur in aliud continue, & ita conclusit qd inter sit quoddā veluti medium inter, quod extrema contraria, & id quod interea dicitur esse, sed quia fecit mentionem continuationis in motu, ideo declarat, quid sit moueri continue, & quid sit contrarium habere in loco, dicit id moueri continue quod mouetur sine vlla temporis interruptione, quauis parum interrumpatur de spacio, sicut si quis pulset primam cordam, & siue vlla temporis interruptione pulset vltimam media relicte, dicitur moueri continue deinde explicat quomodo sint sumenda loca contraria, vt inueniatur quid inter sit dicit autem esse sumenda ex linea recta, vt mensura vitur, quia est breuissima omnium quia ab vno puncto in aliud dici possunt, mensura apta est finita, & breuis diuersa, ergo loca sunt sumenda, secundum diuersas lineas rectas, & id proprie dicitur, inter quod medium est inter duo loca, per lineam rectam distantia;

In secunda vero parte reliquas explicat differentias quintam declarat, quæ dicitur consequenter dicens quod vt vnum sit consequenter ad aliud, multa sunt necessaria. Primum est, quod sit vnum principium ad quod aliud consequenter dicatur, non quod est principium non dicitur consequenter sed potius quod post illud ponitur, vt secundus tres consequenter se habet ad primum, & ternarius ad binarium, non e contra requiritur, etiam quod nihil eiusdem generationis mediet inter id, quod consequenter se habet, & id quod consequenter se habet sicut quando vnus miles est alteri proximus dicitur, se habere consequenter ad illum, dicitur eiusdem generationis quia licet mediet aliud alterius generationis non tollit quominus vnum consequenter se habeat ad aliud, sicut quauis inter duos milites me-

dies lapis dicitur vnus consequenter se habere ad alium quia nullus alius mediat miles præterea id quod consequenter se habet ad aliud multiplex est quoddam positioue quando id quod consequenter se habet contrarium quid est, vt domus ad domum linea ad lineam taliud natura, sit vnus vnus numerus ad alium aliud perfectio vt Elephante est consequens ad hominem in perfectione aliud tempore alijque præterea modis explicat quid dicatur congruum, & inquit esse illud quod consequenter se habet, & tangit, sicut duo corpora immediate se tangentes dicuntur congrui, inter quæ non est aliud cuius occasione iterum egreditur ad declarandum ipsam inter, & medium dicens quod in motu est inter non vero in generatione, & corruptione, eiusque ratio est, quia motus sit inter contraria inter quæ est medium at generatio sit inter contradictoria inter quæ non est medium. Deinde quid sit continuum ostendit dicens esse illud, quod ita aliud tangit quod vtriusque terminus vnus, & idem sit vt media linea, alteri mediet dicitur esse continua, vnde differt a congruo in hoc quod in continuo est vnus terminus, vtrique parti communis vt vnum punctum duas partes lineæ continuat, & ita dicitur continuum, id est vno tantum termino continens, at in congruo est duplex terminus immediatus, ostendit vero illa esse apta fieri vnum totum secundum contrarium, quæ verò vnum totum non sunt fieri apta vt lapis, & aqua non erant vnum continuum si autem vnum continuum, quando vnum terminum communem habent, & hoc inquit multipliciter, quædam enim ex auro, quædam glutine, quædam infusione, & cæterum vnum continuum faciunt, & vnum totum quauis non sunt hæc proprie continua, vt priora. Comparat autem consequenter esse ad tangere, dicens primum esse superius ad secundum, quia non omne, quod conse-

quæ

quenter se habet tangit bene, tamen contra omne quod tangit, consequenter se habet. Vnde in numeris est consequenter se habere, non tamen tangere comparat etiam continuum ad actum dicens, quod omne continuum tangit, non tamen omne quod tangit est continuum vnde in sitio, & copulatio (quæ sunt quidam modi continuistatis) posteriores sunt generatione, id est particulariores ipso tactu, cum quæ confusa sunt se tangant, non e contra.

Ex his colligitur quod quauis essent separata realiter unitas, & punctum ut aliqui voluerunt, adhuc non essent idem; & ponit interea duplex discrimen primum quod puncto inest, tactus, unitati vero consequenter se habere; alterum est quod inter puncta debet aliquid mediare puta linea, quia duo puncta non possunt esse immediata in continuo, at inter unitates non est opus quod aliquid mediet, quia in numero bene possunt esse unitates immediate, & hæc de hoc capite.

CAP. QVARTVM.

De unitate motus.

IN TENTVM Aristoteles, in hoc capite est agere de unitate motus postquam iam egit de suis speciebus, & fuit duo. Primo adducit quosdam modos unitatis. In secunda parte explicat, quomodo sit unitas accipiendam in motu. Ad primam partem deveniendo ait quod cum vnum dicatur multipliciter, vnus motus potest dici multipliciter. Primo quidem vnus genere, qui est ad rem vnus predicamentum, sicut omnes alterationes ad qualitatem terminatae sunt vnus motus genere & similiter omnes motus augmentationis ad maiorem quantitatem terminati & omnes motus diminutionis ad vbi sicut tria ista predicamenta inter se genere differunt ita, & isti motus inter se. Secundo dicit vnus motus in specie

specialissima qui ad terminum taliter vnum terminatur ut de albedo ad albedinem quæ cum sub aliquo genere sit non est amplius dissimilis in alias species.

Tertio dicitur vnus motus in specie secundum quid eius terminus genus, quoddam sub alterum quod partim est genus, & partim species ut disciplinatio terminata ad sciã quæ est genus sciã species vero habitus denique ex unitate terminat quæ inquit debet colligi unitatem motus.

Contra hoc tamen proponit dub. dicens si ab eodem puncto duo moueantur mobilia alterum motu recto & alterum circulari habent eundem terminum ad quæ ergo si ab hoc debet sumi unitas specifica motus sequitur quod motus rectus & circularis non differant specie Resp. negando cõsequentiã quia in motu locali hoc est peculiare quod præter terminum est pensandum spacium taliter quod si hoc fuerit multiplex in specie, & est spacium rectum, & circularis motus erit in specie diuersus quauis sit terminus vnus, quia huius unitas non prodest nisi quando est supposita unitas spati. Quarto dicitur vnus motus numero tanquam quoddam singulare, & indiuiduum motus quod vnum maxime vnum vocat sicut in substantia motus, & ad hanc declarandam dicit tria reperiri, in motu quod, vel subiectum quando, vel tempus in quo vel terminus ad quem in secunda parte asserit, quod ad unitatem specificam & genericam sufficit unitas termini, & non requiritur unitas temporis quæ ad contiguitatem sufficit, quauis motus terminentur ad varias formas eiusdem mobilis verum tamen ad numericam unitatem: hæc tria requiruntur unitas mobilis temporis, & termini ita quod sit vnus numero terminus & vnum tempus non interruptum: ita quod nullo modo cesset motus in illis alias omnino dissolueretur talis unitas & vnum numero mobile, & per se.

Sed ad temporis unitatem regreditur etiam dubium, vtrum si

F. P. de Qñā, Cōment. super vniuers. Physic. Arist.

post primam sanationem in alium inclinat morbum, & postea ab illo sanatur sic eadem numero, secunda sanatio cum prima: & Respondet sub conditione quod si iam interruptum per naturam non redit idem numero, sed specie erit vna sanatio in specie, si vero potest idem numero redire, eadem numero erit, sed vt Plato volebat, non potest idem numero reparari per naturam postquam semel fuit corruptum, sed id quod motu sanationis dubitauerat de eius termino scilicet sanitate acquisita dubitat vtrum sit eadem numero quæ secunda separatur cum illa quæ sunt primo acquisita & ex vna parte videtur quod sit eadem numero forma, quia si vnitatis duraret per tres dies continuos in eodem subiecto eadem esset ergo quantumvis fuerit secunda die destructa si postea reparatur. Tertia eadem erit numero sanitas scilicet ex alia parte, vt quod non sit eadem quis corpora subiecta qualitatibus secundum tempus variantur ad hoc, secundum dubium non Respondet directe sed inquit non esse præsentis negocii illud exanimare sed quantum ad propositum latius est scire quod quantumvis esset eadem numero sanitas, in duplici casu dicto motus in sanationis, sine dubio est multiplex quia vnitatis termini non sufficit ad vnitatem motus, nam sicut se habent actus, & habitus ita motus, & terminus est quidam habitus sed multiplicatio actus non multiplicat habitum quia potest vnus numero habitus plures actus habere ergo similiter potest vnus numero, terminus partialiter habere terminos ad se terminatos in diuersis temporibus sed sicut e contra multiplicatio habitus multiplicat actus quia plures habitus necessarii plures actus debent habere, ita multiplicatio termini pluralitatem motuum infert statim docet quod vnus numero & continuus sunt idem, & ita inquit motum simpliciter vnum esse continuum simpliciter vnum esse continuum sic conueniens obiectum

Dat quid est diuisibilis in partes quæ erant in ea vnus. Declarat deinde qui motus possunt continuari dicendo quod quemadmodum reliquæ res cum sint diuersæ rationis non possunt continuari, vel quia altera non habet terminum, vt res incorporea quæ cum non sint quantæ terminum non habet qui possit illam continuare vel cum alia corporea vel eadem incorporea quia licet vtrique habeat terminum, sed inceptum ad continuationem vt linea & decubulatio quia sunt diuersæ rationis, quando tæpo sunt eiusdem rationis possunt continuari vt duæ aquæ sic ergo illi motus qui sunt diuersæ rationis quia ad diuersos terminos terminantur non possunt continuari illi, vero qui sunt eiusdem rationis, quia habent eundem terminum possunt continuari, quia continuari, est vno communi termino continuari, vel copulari ad coniugitatem vero sufficit vnitatis temporis, quantumvis non addat vnitatis termini quemadmodum, si postquam aliquis cucurrit immediate sanetur tales motus sunt cōtigni cōtinui vero secus quia deficit vnitatis termini. Concludit ergo ad cōtinitatem tria requiri terminum mobilis & temporis vnitatem, ita quod tempus non interrumpatur, quia quando in medio motus, mobile vel minimum quiescat, impossibile est quod duo alii motus continerentur, & similiter hæc tria requiri ad vnitatem numericam motus, & per consequens illam esse omnium maximam.

Praeter dictos modos vnitatis alios constituit dicens, illum motum dici vnum qui perfectius est, siue vnus gemere specie vel non sit perfectum enim idem est, quod totum ac vnum sicut in alijs etiam rebus, id quod est perfectum est: vnum est autem motus perfectus, illo qui ad suum terminum peruenit ad quem ordinabatur, sed ne aliquis, inde colligeret imperfectum motum, qui ad suum terminum non peruenit non esse illo modo vnum.

EA

Est autem motus perfectus, inquit illud esse unum, sed unum dicitur enim unum prae se quia continuus est alio etiam modo dicitur unum motus quando regularis est & uniformis unde irregularis aliqua parte est unum aliqua parte non quia differt regulari secundum magis & minus, quia regularis est magis unum irregularis vero minus in quouis autem genere motus reperit regularitas & irregularitas in augmentatione alteratione & latitudine duas autem, radices irregularitatis constituit altera est spatium in motu locali quando est differt sicut per giratiam & tortuosam lineam mobile mouetur talis motus est irregularis, quia partes non sunt eiusdem rationis, altera est quando statim eodem tempore termino & spacio est dispersa velocitas eo quod mobile velocius mouetur per unam, quam per aliam partem spacia, ut gum lapis mouetur velocius mouetur in fine, quam in principio & ob hoc iste motus est irregularis ex quibus infert, quod velocitas & tarditas regularitas, & irregularitas sunt non specificae sed accidentales differentiae motus cum eadem motui secundum speciem possint conuenire ex quibus etiam infert quod maior, vel minor grauitas, vel leuitas in eodem non faciant motum differre in specie quod non differt motus plumbi deorsum a motu eiusdem quauis unus fiat per aquam & alter per aerem & consequenter primus velotior secundo deum concludit irregularem motum unum dici cum continuus sit minus tamen unum quam regularem ut patet de illo qui sit per spatium aliquod quia cum sit minus unus habebit magis de pluralitate, quia quod est minus de uno opposito debet esse magis de alio sicut, quod est minus album habet magis de nigro concludit caput dicens quod motus specie diuersi non possunt continuari, quia omnis motus continuus aliquando potest esse regularis & aliquando irregularis ut motus compositus ex duplici specie diuersa ut ex leuione non potest esse regularis, quia non habet partes uniformes ergo nec po-

terit esse continuus, & haec de hoc capite.

CAP. QUINTVM.

De motuum contrarietate.

Intentum Ari. in hoc cap. est agere de contrarietate motus & mutationis caput est ita breue quod non indiget partitione incipit autem a contrarietate motus quodam diuino argumento sic. Motus si possunt contrariari, vel hoc est quia terminus a quo unus est terminus ad quem alterius ut motus a sanitate & motus ad sanitatem aut secundum quia terminia quibus sunt contrarii, ut motus a sanitate & motus ab aegritudine aut tertio quia termini ad quos sunt contrarii sicut motus in sanitate & motus in aegritudinem & motus ab aegritudine in sanitate & quia alio modo termini non possunt disponi hinc est quod nec alio modo possunt variari contrarietates motuum & incipit excludere aliquos modos horum qui non sufficiunt ad contrarietatem motus, & incipit a quarto dicens illum sufficere quod scilicet terminus a quo unus motus contrarietur termino ad quem alterius cum eodem numero motu hac reperiatur contrarietas eorum autem est, quod unus & idem motus sibi ipse non contrariatur sicut motus ab albo in nigrum subdit tamen quod licet sit unus motus re est multiplex ratione prout est acquisitio terminum ad quem & deperditio terminum a quo & accessus ad unum, & recessus ab alio.

Secundum modum excludit quandoque terminum a quibus sunt contrarii dicens illum non sufficere primo quia possunt esse termini a quibus contrarii & tamen terminus ad quem unus & tamen ille motus cum sint eisdem speciei propter unitatem termini non possunt esse contrarii, et motus ab albo in nigrum & a nigro in album: sed quia hoc argumentum non habet vim, quia postea dicitur esse hos terminos esse contrarios ideo se remittit ad dicenda po-

Ita ideo probat. Secundo quod contrarietas potius a terminis ad quos quam a terminis a quibus debeat sumi hae ratione in illis magis viget contrarietas que magis vigent dum motus sunt, & sunt, sed termini ad quos sunt huiusmodi; ergo probatur minor, quia dum motus sunt maior fit accessus ad terminos, ad quos, & maior recessus a terminis a quibus ergo magis vigent termini ad quos quam a quibus cum motus sunt, & sunt alias se queretur, quod si minus vigerent dum motus magis tenderent essent minus contrarij, tertio probat quia ab eo a quo sumitur nomen, & definitio debet sumi contrarietas. & species sed hoc est terminus ad quem ergo inde colligitur tantummodo modus ex dictis valere ad contrarietatem, vel quando termini ad quos sunt contrarij, vel quando simul termini a quibus, & ad quos sunt contrarij, tertium scilicet & quintum imo ad vnum modum inquit reducitur omnis contrarietas quia eodem modo ad quintum reducitur, & ita quod illi motus dicantur contrarij qui sunt a terminis contrarijs, ad terminos contrarios ad quod repetit differentiam, mutationis a motu, quod motus procedit a contrario in contrarium id est appositione in possumum, secus vero mutatio, ex quo format argumentum omnis motus procedit ex contrario in contrarium ergo nec motus contrarij debent procedere a terminis contrarijs ad contrarios in hoc ergo quinto modo consistit contrarietas motus ut patet in motu a sanitate in egritudinem & contra ab egritudine in sanitate longeque inductione ponit exempla in motum alterationis quam locali quia in augmentatione est de se notum.

Offendit modo qua ratione contrarietas debeat sumi in mutatione dicens debere sumi quia vel procedit a non contrario, vel non subiecto in contrarium, vel subiectum ut a non albo ad album, vel e contra, ut patet in hijs quae ca-

rent contrario, ut a lucido in tenebrosum, quod etiam in substantia apparet, quia non habet contrarium. Unde primus ille modus antea reiectus a contrarietate motus est qui ad mutationem contrarietatem prodest scilicet quando terminus a quo videtur est ad quem aliorum generatione dicuntur contrarij generatione & corruptio quia generatio est a non esse corruptio vero ab esse modo regreditur, ad id quod supra dixerat de motibus tendentibus ad idem medium, ab extremis contrarijs ut ab albo infusum & a nigro in idem fuscum dicens, illos esse contrarios, quia licet terminus ad quem fit materialiter, idem formaliter est diversus quia medium comparatum ad diversa extrema locum, habet duorum sicut fuscum respectu albi est nigrum & ita motus ab albo infusum est denigratio contra tamen fuscum, respectu nigri est album, & ita motus a nigro infusum est dealbatio unde concludit taliter dicens, motus illos esse contrarios, quia terminus contrarij in terminos contrarios tendunt, & haec de hoc bapite.

CAP. SEXTVM.

De contrarietate quietis.

IN TENTVM Aristoteles, In hoc capite est, agere de contrarietate quietis, & facit duo. In prima parte declarat, quo modo quies contrarietur motui. In secunda parte proponit quadam dubia, ad primam partem accedendo ait, quod aliter motus contrarietur motui quam quieti quia motui contrarietur simpliciter id est per se, ita contrarietate, quia utrumque extremum est, formaliter possumus autem quieti improprie contrarietur quia illi privatione opponitur, quo lapsus ait quod non quilibet quies contraria motui

motui cuiuslibet motui, et tantum quies eiusdem generationis cum motu ut quies in loco motui locali, quies in qualitate motui alterationis &c. & hoc est loquendo de quiete in communi quia de illa in particulari, restat dubium, quæ quies sit motui contraria an illa quæ est termino a quo an potius alia quæ est in termino ad quem quietescere autem in aliquo est in eo stare, vel ab illo non recedendo, vel ad illud non accedendo, sed in eo, per se uerare pro quo notat duos esse terminos motus, & duos quietis alter est terminus a quo in quo est sua quies alter terminus ad quem in quo est etiam sua quies ex quibus ait quod quies in termino a quo contrariatur ipsi motui, ut quietescere in albedine contrariatur motui qui ab albo, tendit in nigrum, non autem quies in nigro ex quo colligitur quod quietes, quæ sunt in terminis a quibus contrariatur motuum sunt contrariæ sicut quies in albo [quæ opponitur motui ab albo in nigrum] & quies in nigro, quæ opponitur motui a nigro in album sunt contrariæ sicut & dicti motus sunt contrarij & probat quia inconueniens est motus esse contrarios, & non quietes illius contrarias, quasi dicat, quæ contrariis contrariantur; sed dictæ quietes motibus contrariis contrariantur, ergo ipsæ inter se debent contrariari, & ita inquit, quod quies in sanitate opponitur quieti in ægritudine, & motui ex sanitate in ægritudinem, quies tam en in ipsa ægritudine tali motui non contrariatur eum sit, quies in termino ad quem & probat primo quia nihil tendit in suum contrarium, sed motus tendit in quietem existentem in termino ad quem, ob quod motus potest dici quodammodo quietatio, tamen inquietem ergo motus non contrariatur quieti, quæ est in termino ad quem cum ad illam obtinendam ordinetur, sed quia posset aliquis obijcere, quod quem admodum, quies in

termino ad quem eiusdem motus non contrariatur motui, ita nec quies in termino a quo eiusdem motus, sed potius quies in termino a quo alterius motus, ideo. Respondetur quod hoc est falsum, & si huius non reddit rationem.

Modo autem ostendit an quies opponatur mutationi ad quod, ad quod supponit, quod una mutatio non contrariatur alteri propter accessum ad possibilia contraria, sed potius propter accessum, & recessum ab eodem termino possibilo ut generatio, & corruptio secundo supponit, quod in mutatione non sit proprie quies, sed potius quædam immutatio, vel non mutatio, ut esse ignem est quædam mutatio opposita mutationi, quæ est ab igne in non ignem. Tercio supponit quod cum immutatione, detur unum subiectum, commune utrique extremo opposito possibilo, & negatio hinc est quod talis carencia non pura negatio sed potius priuatio sit habens subiectum, & ita in mutatione sub termino a quo contrariatur mutationi, quæ ab illo termino procedit ut esse ignem quod est quædam immutatio & velut quies opponitur mutationi ab igne in non ignem, & contrariæ eodem modo quietes, vel immutationes, quæ sunt in terminis a quibus contrariis, sibi contrariantur, sicut & ipsi termini, siue in communi siue in particulari. Dubium tamen proponit cum dixisset quod illud non esse: quod dicitur immutatio, vel quies non est pura negatio, sed subiectum dicitur si esset pura negatio immutatio, vel quies in ente cui mutationi opponeretur: quia non entis, vel nihiliter oppositi non potest esse aliqua immutatio, vel quies, quod dubium Aristoteles non soluit sed potius voluit hoc inconueniens in ferre ad innuendum, quod illud non ens debet dicere subiectum alias immutatio, vel quies sub ente non posset aliam immutationem, vel quies-

tem contrariam haberes sed inquit quod talis immutatio non est proprie dicenda quies, nisi dicas quod aliqua quies non opponitur motui, quod est contra omnes; vel quod generatio sit motus cum generationi opponatur immutatio sub non ente, sed quavis non sit proprie quies, quia non est privatio motus, est tamen illi valde similis, quia sicut quies est privatio motus, ita immutatio est privatio mutationis & sicut dixerat supra quod quies non quies sed termini a quo opponitur motui ita immutatio, quae est sub ente ut in termino a quo opponitur mutationi sub non ente aut nulli sed non ens, & stribi & praeterea etiam opponitur corruptioni quae est ab ente in non ens, & non generationi & ratio est eadem ac de motu, quia illa generatio tendit in ipsam immutationem sub ente, corruptio vero recedit ab ipsa immutatione, ergo vel quies habente, quae est terminus a quo corruptionis ipsi corruptioni opponitur non generationi quae ad manendum sub ente ordinatur.

Alium motum contrarietatis in motibus & mutationibus intendit declarare, scilicet naturale & violentum & proponit quoddam dubium quare in solo motu locali inuenitur quidam motus naturalis, & alius praeter naturam ut patet & non in reliquis quod inductione longa ostendit in text. Respondetur dicere quod si praeter naturam accipitur pro violento re vera sicut in motu locali reperitur distinctio naturalis & violenta, ita & in reliquis & ita quaedam corruptio dicitur violenta quaedam naturalis, & similiter in generatione augmentatione & diminutione contingit & etiam in alteratione, ut sanari in diebus iudicatorijs & criticis naturale est ut in alijs diebus non est naturale sed violentum appellat autem dies iudicatorum in quibus mors, & naturaliter pregnant concludit autem generationem contrariari corruptioni, & alteri generationi quarum una est naturalis & alia violenta & similiter de cor

ruptione nec hoc inquit est inconueniens quia alio modo generatio contrariatur corruptioni & una generatio alteri, vel una corruptio alteri quia prima contrarietas est secundum substantiam at secunda est secundum qualitatem naturalem vel violentiam concludit ergo motus & quies habere contrarietatem ita quod contrarij motus secundum speciem referantur ad contrarios terminos ad quos siambomoti sunt naturales in diuersis mobilibus secundum speciem, sicut motus igitur sursum, & aquae deorsum si vero unus naturalis & alter violentus in eodem mobili secundum speciem imo secundum numerum esse possunt sicut motus qui est deorsum est naturalis sursum vero violentus, quae secunda contrarietas est secundum qualitatem motus prima vero est secundum substantiam & specie quies etiam & motus secundum naturalem, & violentum opponuntur, quia quando quies est naturalis in termino a quo motus ab illo est violentus quando vero contra quies est violenta motus ex inde est naturalis loquendo de motu locali cuius factis patet exempla.

In secunda parte proponit quoddam dubium primum dubium est utrum quies quae non semper est violenta generetur & producat supposito quod quies vere nihil aliud sit quam a motu cessare & stare & pro parte negativa sic arguitur si quies quae non semper est generatur quies violenta eius quod violentus mouetur generatur ut quies lapidis sursum, sed hoc est impossibile ergo probatur minor quia si illa quies violenta tunc producat cum est motus violentus per illam debet produci cum non sit tunc alia corruptio, sed hac ratione non primo quia quod ad quietem mouetur velotius mouetur in fine quam in principio & medio ut patet de his quae naturaliter mouentur in sua loca, sed quod violentus mouetur potius e contra remissius vel tardius mouetur in fine quam in principio, & medio ergo talis motus violentus est propter

propter quietem acquirendam.

Secundo quia non dicitur res quiescere nisi quando est in suo loco naturaliter ergo nec motus potest tendere in quietem nisi tendas in locum naturalem solutio ad dubium colligitur ex illis verbis. Arg. quibus ait quod quies violenta producit per accidens sicut per accidens est intentio, quia in fine motus deficit virtus motiva quæ deberet aliterius causare motum cum deficit cessat ibi motus & ob hoc dicitur esse oblique salio autem diuerso modo sit quies naturalis, quia est per se intentio a mobili per cuius virtutis motiva efficiens in se sit quia attingit illa virtus locum debitum & naturalem illi mobili & ita cessat illa obiectio ob operationem non quia deficit virtus, vel remittatur quia eadem manet sine diminutione, sed quia finis talis motus est adeptus, quo factum cessat actio sicut cessat ignis calescentia quando passum tibi simile fuit in calore.

Secundum dubium est contra id quod diximus quod quies existens in termino a quo sit contraria motui si enim hoc esset verum sequeretur quod duo contraria simul essent quia quando aliquid mouetur ad terminum ad quem aliquo modo manet sub termino a quo cum non possit fieri in instanti recessus ab illo, & in illo etiam quiescit ergo iam duo contraria simul sunt in termino a quo scilicet motus & quies. Responderetur quod non est inconueniens quod contraria simul existant aliquid siue simul sint ita ut sub aliquo gradu nigredinis maneat subiectum & ad alium albedinis gradum moueatur, ac duo motus contrarii nullo modo possunt esse simul quia non potest unum simul tendere ab albo in nigrum & consequentia a nigro in album ex quo fit quod magis contrariatur vnus motus alteri, quam motus quies in epilogari autem quod de motuum contrarietate vnitate, & quiete dixerat & hic finitur text. Arist. secundum graecum. Arist. in Aug. & in Epilogari autem quod hic sequitur Toletus alia duo dubia pro-

ponit multum a fine procedentibus aliterum est verum quem ad modum motus naturalis per quietem terminatur ita & violentus & responderi ita esse quod duplici ratione probatur primo quia motus violentus manet & finitur cum ipsa violentia cesset ergo post illud sequitur quies alias si motus sequeretur non quod cessaret motus sed quia motus terminare ut per motum & rursum ille per alium. Secundo quia quod modo dicitur vnum contrarium per modum dicitur aliud sed motus dicitur dupliciter secundum naturam naturam & praeter naturam ergo & quies dicitur dupliciter secundum naturam, & praeter naturam, secundum dubium, cum idem videatur habere duos motus oppositos vt motus ignis sursum habet motum eiusdem deorsum & terræ similes deorsum & eorum sic contrarius respondet quod vterque sed diuersimode prout ut naturalis violento ita enim se habent motus sursum & deorsum eiusdem mobilis secundum vt naturalis naturalis ita enim se habent motus terræ deorsum & ignis sursum idem prout est de quiete dicendum quies enim terræ deorsum contrariatur quieti ignis sursum tanquam naturale naturalem quies tamen ignis deorsum contrariatur quieti ignis sursum tanquam naturale violento & ita duplicem colligit contrarietatem alteram secundum substantiam & alteram secundum modum naturalis & violenti omnia tamen quæ in toto hoc libro dicuntur a Tollet colliguntur per octo conclusiones in summa prima est vnitas generica motus & specifica sumuntur ex vnitate generica vel specifica termini ad quem secunda vnitas numerica motus & eius continuatio sumuntur ex vnitate numerica termini ad quem & mobilis per se ex tempore interruptio. Tercia conclusio contrarietas motus debet sumi a contrarietate terminorum ad quos & a quibus, quarta conclusio quies in termino a quo motus incipit ab eodem termino a quo contrariatur & due quietes ter-

H s mino.

F P de Oñaeom. super vniuersam Phisf. Aris.

minorum a quibus contrariorum, similiter sunt inter se contraria. Quia conclusio duo motus contrarij ita se posse habere quod vel ambo sunt eiusdem mobilis & tunc si unus est naturalis, alter debet esse violentus, & e contra, aut quod vnus sit vnus mobilis, alter alteris & hoc adhuc dupliciter, aut ita quod vterq. sit naturalis vt motus sursum ignis, & deorsum terræ, aut ita quod vterque sit violentus, aut e contra, motus terræ sursum & ignis deorsum, & idem prorsus est de quibus dicendum, quia si sunt eiusdem mobilis non potest esse vtraque violenta, sed si vna est violenta, altera debet esse naturalis, & e contra, si vero sunt diuersorum mobilium potest vtraque esse naturalis, & vtraque violenta, & hæc sexta & septima conclusio includuntur, octaua conclusio si motus est naturalis quies ad illum sequitur in termino ad quem, est naturalis, & si motus est violentus quies in termino ad quem est violenta: est autem contrarietas motuum, vel quietum aut secundum solam substantiam motus, & quietis, & hic ex terminis est petenda nulla habita ratione naturalis, & violentæ, aut secundum qualitatem solum illarum. Ad hoc debet inspicere rationalis, & violentæ, hic est totius libri quintus.

AN NOT ATIONES

circaliteram.

Sed antea quam ad principales quæstiones deveniamus quædam dubia textus sunt examinanda & supra cap. Primo in principio est primum dubium, quod intelligat Aristot. per moueri per aliud, & quid per moueri per accidens, quo in qua modo hæc duo membra inter se differant & omnes conuectios, quod moueri per aliud sit moueri per aliquam sui partem vt dicitur homo sanari, quia oculus sanat, moueri autem per accidens est ef-

fe accidens esse, quod mouetur per se, vel albam dicitur moueri per accidens, quia est accidens subiecti, quod mouetur, sed inter hos modos ponitur hoc discrimen. Auerroes quod pars potest separari a toto in quo mouetur vt extra illud mouetur & accidens non potest separari a subiecto vt extra illud mouetur, intelligitur naturaliter, sed quatenus hoc discrimen aliquando sit verum, non tamen in vniuersum, quia aliquando pars separata a toto non est capax illius motus, quem habebat in toto, sicut oculus separatus a toto non dicitur sanari, quia velle non habet vitam, quæ requiritur ad sanationem, unde tota differentia inter hos modos est illa quam assignat Tollerius, quia illud quod mouetur per aliud vel per partem ita se habet, quod eius pars sit, quæ vere mouetur sicut oculus est cui posse conuenit motus, sanationis & in medio illo totum compositum, et illud quod mouetur per accidens, vel secundum accidens ita se habet quod illud secundum quod mouetur per accidens non mouetur per se sicut dicitur albam per accidens currere ratione albedinis, tamen albedo non est id, quod mouetur per se per talem cursum vt ex illa possit cursus derivari ad subiectum, imo potius ex subiecto derivatur ad illam prout in eodemet significationem.

Secundum dubium est erga caput secundum erga secundam rationem, quam Aristot.oteles probat quod motus non sit motus quia daretur processus in infinitum quod impossibile esse videtur, quia in infinito non est dare primum, & ita nunquam esset motus in rerum natura, vel inquam dubium secundum Aristotelem datur infinita hominum multitudo & ita non datur primum homo, nihilominus hoc non tollit quominus possint esse homines in rerum natura, ergo nec debet impedire in motu non dare primum, vt passeret esse motus in rerum natura. Respondetur disparatam esse rationem, quia

in essentialiter subordinatis, cum unum
pendeat actualiter ab omnibus aliis nō
potest dari processus in infinitum, at in
accidentaliter subordinatis potest dari
talis processus quia unum non pendet ac-
tualiter ab alio, sed potest sine illo as-
sistere, & ita v. ex istis vltimis non re-
quiritur quod ex istis primis ex quo fit,
quod cum homines inter se tantum ac-
cidentaliter subordinentur, siquidem po-
test homo generari sine generante non
incoque sit in illa dari processum in in-
finitum, & vero quia motus factus, & al-
le per quos fit essentialiter subordina-
tur cum vnum sit via ad aliud esse quo
nō potest esse, & a quo specificatur hinc
est quod in motibus non possidendi pro-
cessus in infinitum.

Tertium dubium, textus est supra cap.
13. text. 26 ubi ait Aristoteles quod genera-
tio est inter terminos contradietorios in
ter quos non est medium, est tamen in-
ter terminos contrarios, est ergo dubium,
primo, quia nomina contraria habent
medium in secundo, quia ipse Aristoteles
secundo Metaphysicorum textu. 7. ait,
quod inter terminos generationis me-
diat generatio, & similiter quod inter quod
est, & quod non est media id quod fit, er-
go non omnia contraria habent mediū
hec contradietoria illo carent. Respon-
detur notando primo quod termini ge-
nerationis non sunt pure contradietorii,
cum isti sint aliquid, & nihil alias gene-
ratio ex nihilo esset, sed hoc modo op-
ponuntur solius creationes scilicet ani-
hilationis termini, vnde termini genera-
tionis potius sunt priuatiue oppositi quia
v. g. non ignis prout est terminus a quo
potest esse dupliciter inter opposita, vel
per negationem extremorum & hac ratio-
ne licet inter terminos priuatiue oppositos
datur tale medium quod est diuersa ra-
tionis ab extremis & hac ratione debet
intelligi quod Aristoteles in metaphys.
dicit quod inter quod est, & quod non
est media id quod fit quia nec est quod

est nec quod non est & etiam ratio est
media inter id quod est, & id quod non est.
Tertio dupliciter potest esse medium
per participationem extremorum & re-
sultationem ipsorum a summo gradu vt in
ter album & nigrum est fuscum & inter
calidum in summo & frigidum est remis-
sum calidum, vel frigidum, & hoc me-
dium solum potest esse inter contraria,
& ita tantum hoc medium negat Aris-
totelēs inter terminos generationis,
quia quodam modo sunt contradietorii;
primo priuatiue oppositi vnde ad dubium
in forma. Respondetur quod Aristoteles
non asseruit inter omnia contraria dari
medium sed indefinite loquendo de me-
dio per participationem & hoc est veris-
simum de terminis autem generatio-
nis quia sunt quodam modo contradi-
etorii, scilicet priuatiue oppositi dixit
non dari medium inter illa intelligitur
eiusdem rationis & participatione ex-
tremorum sed quia non sunt pure con-
tradietorii ideo inter illa datur medium
per abnegationem, & diuersa ratio-
nis.

Quartum dubium erga idem caput est
quia videntur confundi dux illa diffe-
rentiæ scilicet se tangere & esse conti-
gua quia omnia, quæ se tangunt sunt
conigua & contra imo eandem viden-
tur habere rationem formalem, quia
sicut illa dicuntur se tangere quorum
vltima sunt simul pars ratione illa di-
cuntur contigua quorum vltima sunt simul.
ergo nullo modo differunt, & essentialia
ter disorle est inter hec assignat discrimē
nihilominus. Respondetur quod diffe-
runt, quia vt aliqua se tangant non est
necessarium quod vnum se habeat con-
sequenter ad aliud nec quod aliquem dē
cant ordinem sed duo principia quorum
nullum consequenter se habet ad aliud
cum hoc sit contra rationem principij
dicuntur se tangere, si vltima eorum
sint simul in loco primo si duobus ter-
minatiuo, eorum vnum responde-
re loco in

F. 2. de Oñā, Cōnent super vniuers. Phisic. Arist

in loco vtriduplici puncto vnum aut duplici linea, vel superficie vna linea, vel superficies ex parte locantis at vero vtrali qua sint contigua debent se consequenter habere & supra hoc addere tactū vnde de ratione prioris distinguuntur se tangere & esse contigua sumendo contiguitatem in rigore prout est differentia diuersa a tactu, quia si late sumitur contiguitas idem est aliqua se tangere & esse contigua videlicet quod vltima sint simul & tantum hoc probat dub. aduēctum, & ita aliquando ab Arist. confunduntur imo in hoc capite confunduntur quando inquit quod tangere & consequenter se habere se habent sicut superius & inferius ita quod omne quod tangit consequenter se habet non contra, vbi patet quod in ipsa tangere Arist. includat consequenter se habere, & ita eadem dat tactui, vel se tangere quae dederat contiguitati, & non mirum quia tangere & contiguitate habere ita sunt finita quod difficile sit illa explicare.

De quinto supra caput quartū est quomodo Arist. dicit quod vbi minus est de vna forma ibi est magis de alia contraria, vel econtra cum tamen posuit esse in aliquo subiecto minus de lumine quam in alio & tamen ibi non est magis de forma contraria quia lumen non habet contrarium. respondet Tollerus quod per contrarium intelligit aurverum & proprium sicut est positum, vel improprium ut est prius certum autem est quod vbi est minus de lumine est magis de tenebra, sed haec solutio non placet quia Arist. intendit ibi probare quod intensio & remissio sunt motus proprie dictus scilicet alteratio, quia licet non procedant a contrario simpliciter in contrarium simpliciter procedunt a contrario secundum quid in contrarium secundum quid, quia inquit, vbi est magis & minus [vnde in remissione intensione] vbi est per mixtum contrariorum sed contrarium quod requiritur ad motum proprium ut est alteratio debet esse positum & non sufficit priuati-

um ergo quando dixit quod vbi est minus de vno contrario est magis de alio de priuatiue oppositis loquitur sed de oppositis extremis. vnde ego facile. Respondeo quod non loquitur de quacunque forma sed de illa quae habet verum contrarium quale non est lumen vnde sensus, Arist. est infirmus quae contrarium habent quanto minus est de vna forma est magis de contraria turis ratio est quia tota latitudo debet esse semper impleta, vel ex vna, vel ex utraque vel duplici simul, vnde cum latitudo sit semper eadem v.g. ut octo sit gradus caloris quinquaeque debent esse frigiditatis, vel contra secundum quauilibet aliam proportionem & hoc debet intelligi regulariter loquendo quia aliquando contingit quod tota latitudo non sit impleta nec ex vna, nec ex duplici forma ita, quod quāuis illa habeat contrarium & non sit in summo non habeat res duos gradus alterius contrarii sicut habet ignis sicutatem propter sumum scilicet ut se & nihilominus duos residuos gradus non habet ex humiditate quae est forma contraria sed illa est latitudo non impleta si sumatur ignis in statu naturali antequam ab aere, vel aqua alteretur, quia post hanc alterationem bene potest comparare aliquem gradum humiditatis & illum habere mixtum cum siccitate.

Sextum debet esse erga caput quintū: respondet Tollerus dicat quod contrarietas mutationis sumitur tū penes esse quā penes non esse si quidem contrarietas mutationis sumitur ab impossibilitate terminorum & sicut esse rei est impossibile cum non esse eiusdem iter econtra non esse est impossibile cum esse ergo nulla est maior ratio ob quam ab esse quod est vnus terminus quam a non esse quod est alius sumatur contrarietas mutationis si quidem contrarietas in hoc consistit quod id quod est terminus a quoniam est ad quem alterius & sicut esse quod est terminus a quo corruptionis est terminus ad quem generationis ob quod generatio

generatio & corruptio contrariantur ita e
contra non esse quod est terminus a quo
generationis est terminus ad quem cor-
ruptionis ob quod similiter contrarian-
tur eadem ergo est ratio de esse, & non ef-
se cum utriusque possit esse terminus a quo
& ad quem, respondetur ratione esse quia
non esse est privatio, vel negatio quæ ad
esse reducitur & per illud regulatur cum
sit illo perfectius & ita per accessum, &
recessum ad id esse debet sumi contrarie-
tas mutationis quia generatio est acces-
sus ad esse & corruptio est recessus ab illo,
non autem per accessum & recessum ad non
esse cum imperfectiora per perfectiora
regulanda sint.

Septimum dub. est erga cap. 6 quomo-
do Ari. quod corruptio aliquando est ha-
guralis aliquando violenta sicut & motus
localis, quia vel corruptio comparatur ad
formam corruptam & ita omnis corruptio
est violenta, quia est contra formam naturam
vel comparatur ad materiam & ita omnis
corruptio est naturalis, quia est secundum

naturam materiam, quia est una forma non sit
satiata alia petit quam cum non possit simul
habere cum hacpetit huius corruptione
tamquam medium ordinatum ad genera-
tionem illius nam quando finis est natu-
ralis media ordinata ad illum debent ef-
se naturalia Resp. quod quavis si prae-
se comparatur corruptio vel ad formam, i.
ad materiam dicatur vel omnis naturalis,
vel omnis violenta nihilominus si com-
paretur ad dispositiones ad quas corruptio
consequitur quædam est naturalis & quædam
violenta ut series, v. g. mors est naturalis
quia sequitur præcise ex dispositionum
defectu conservantium, & per illarum ex-
tenuationem quæ fit ex vlla violentia secundum
debitum cursum naturæ sit at mors iube-
nis ab aliquo interficienti violenta dicitur
quin per introductionem violentiam alicuius
qualitatis mortiferæ, vel per violentiam
corruptionem conservantium contra con-
suetum, & debitum cursum tantum natu-
ræ sit & hac ratione una mors dicitur na-
turalis & alia vero violenta.

SVPER SEXTVM LI-

brum Arist. Physicæ auscultationis

Cōmentaria vna cum quæstionibus.

A VTHORE P. F. PETRO DE OÑA

Burg. Sacræ Theologiæ Præsentato.

SVMMA TEXTVS.

CAPIT. PRIMVM.

*De partibus quantitatis,
& integralibus motus.*

INTENTVM Arist. in hoc libro est
postquam in præcedenti egit de parti-
bus subiectiuius motus, declarando unde

sumant suam specificationem agere de
partibus quantitatis & integralibus il-
lius & de ordine earum speciale verbum
tentum illius in hoc capite est agere de
compositione continui ex indivisibili-
bus possit esse & facit duo in prima par-
te duas rationes formare ad probandum
non posse continuum ex indivisibilibus
componi, in secunda alias ad hoc conge-
rit rationes. Ad primam deveniendo par-
tem

F P de Oña com. super vniuersam Physic. Arist.

tem hanc conclusionem decisiuam ponit nullum continuum potest componi ex indiuisibilibus, sed necessario ex cōtinuis & diuisibilibus debet componi, quod est dicere continuum esse totum homogeneum & eiusdem rationis cum partibus, & ita exigere illas continuas & diuisibiles, sicut ipsum est, quam conclusionem ut probet ex precedenti libro supponit definitiones continui, contigui, & cōsequenter se habentia, sunt enim continua, quorum vltima sunt vnum, vel qui vno termino communi copulantur: contigua vero, quorum vltima sunt simul, id est quorum termini sunt immediate, illa vero dicuntur se consequenter habere, quæ intra se non habent medium sui generis quantum vltima, nec vni, nec simul, sed sunt diuersa & mediata, prima ratio est, si continuum componeretur ex indiuisibilibus, maxime quia ista essent inter se continua, sed hoc repugnat ergo, minor probatur, quia partes cōtinui necessario debent esse cōtinuæ, minor probatur, de ratione continuorum est, quod vltima eorum sunt vni, id est, quod vno termino cōmuni copulantur, sed indiuisibilia non habent vltimum, ergo, probatur, quia vltimum dicitur ordinē ad non vltimum & consequenter diuersitatem partium, sed indiuisibile caret partibus, alias in eas esset diuisibile, ergo daret vltimo & consequenter vna poterit vnum indiuisibile, esse alteri contrarium & cum idem probat hæc ratio de contiguitate quia etiam adhuc requiritur habere vltimum, ideo quantum non esset de hoc præcipua intentio simul Arist. refert vnum indiuisibile non posse alteri continuū, nec etiam contiguum, & idem quod de puncto indiuisibili respectu lineæ & colligit debet colligi de quocūq; alio indiuisibilis sic, ut linea respectu superficiei & de hac respectu corporis. Secunda ratio ad idem ferat se si continuum componeretur ex indiuisibilibus maxime quia illa inter se aut esse cōtinua, aut cōtingua, aut cōsequenter se

habentia, sed nullum horū ego, non primum, ut prima ratione probauimus, non secundum quia contigua iungunt se, quod tamen potest imaginari triplici modo, vel ita quæ tota, id est ita quod omnes partes vnius tangant omnes partes alterius, sic vterque penetrat, vel ita quæ pars partem, quia se cōtundit aliquas partes se tangunt, vel ita quæ pars totū quia scilicet vna pars vtrius tangit omnes partes alterius, sed vnum indiuisibile nullo ex his modis potest aliud tangere, ergo nec illi esse cōtinguū, probatur minor quia si aliquis tactus in esset vni indiuisibili respectu alterius, maxime primus quia secundus & tertius cum clarius exigant diuersitatem partium in tangenti & tacto non possunt illi conuenire, sed prius non sufficit, quia si indiuisibile tangit aliud vtriusque, totum ergo penetratius se habet & non habet partem extra partem loco & situ differentem quod erat necessarium ad rationem continui & hoc est quod ex Aristotele solet referri, quod indiuisibile additum indiuisibili non facit maius, id est non facit extensum, & magnum, ita quod sit vna pars extra aliam, nec tertium potest dici, quod se habeant indiuisibilia consequenter quia cum non possint esse contigua non poterunt esse immediate & ita habebunt necessario medium quod pugnat cum ratione huius, quod est consequenter se habere.

In secunda parte capitis ponit alias rationes, est vero hæc tertia vna quod dicitur diuisiua in ea ex quibus componit, ergo si contrarium cōponeretur ex indiuisibilibus deberet in illa diuidi, consequens est falsum cum sit definitio continui, posse diuidi in semper diuisibilia tantum mediata aliud indiuisibile & hoc non quia duo indiuisibilia debent per medium mediata medium scilicet, & extremum, aut mediata aliq. diuisibile de quo tōgna media uisibile in semper diuisibilia, vel nō, si non ergo etiam tollitur continui ratio, vel diuisibilia quæ dicitur posse diuidi in semper diuisibilia & duo indiuisibilia

eandem sequuntur simul: si vero id quod
 ita mediat est diuisibile in semper diui-
 sibilis erit continuum, & consequen-
 ter sequitur inuentum, quod inter
 duo, quæcumque indiuisibilia mediet
 diuisibile & continuū, & quod istud de-
 beat diuidi in semper diuisibilia proba-
 tur, quia alias si indiuisibilia diuideretur
 sequeretur quod ex illis componeretur,
 & ita quod vnum aliu i rageret quod su-
 pra impugnauimus & idem docet de te-
 pore & motu debere hæc omnia compo-
 ni ex diuisibilibus, aut omnia ex indiui-
 sibilibus, quia cum æqua sit vtrobi-
 que ratio, vel omnia debent diuidi indiuisi-
 bilia, vel omnia in indiuisibilia. & id pecu-
 liare ostendit de motu, quia cum res-
 pondeat magnitudini & spatio continui
 pars motus parti spacij debet correspon-
 dere & illi adequari & ita si magnitudo
 spacij ex indiuisibilibus constat consta-
 bit etiam motus qui ei adæquate respon-
 det si vero ex diuisibilibus similiter cōs-
 titbit & motus quæ suppositione data se-
 cundum addit, quæ est tunc est motus cū
 est moueri remi & consequentia vnde si
 motus ex indiuisibilibus constat consta-
 bit & ipsum moueri ex quibus constata-
 ratione concludit ita motum & moueri a-
 dæquari spacio, qui totus motus toti res-
 pondeat spacio & pars parti ita vt quod per
 totum mouetur spacio toto motu de-
 beat, & quod per partem spacij parte mo-
 tus debeat moueri, quod declarat istis
 utendo, tam ex parte motus quam spacij
 vt tale adæquationem & eadem respo-
 dentiam magis declarat, sed si magnitudo
 spacij componeretur ex indiuisibilibus
 talis adæquatio motus cum ipsa esset im-
 possibilis ergo nō est possibile continuū
 ex indiuisibilibus componi, probatur
 ita, quia id quod moueretur mouetur
 non dum peruenit ad id ad quod moue-
 tur ita quod prius sit moueri quam mo-
 tum esse. i. prius est tendere ad illud quā
 ad ipsum peruenire, sed id quod est indi-
 uisibile non habet vnde motus & quo mo-
 tus est. i. non habet diuersitatem partium

vt possit esse prius in una, quam in alia,
 quod est necessarium vt sit prius moueri
 quam motum esse ergo, quod per illud
 moueretur, simul mouetur ac motus, est
 consequens autem est falsum quia sequi-
 tur quod simul sit in eo a quo mouetur
 & in eo ad quod mouetur excludit quo-
 rundam solutionem dicentium id quod
 per indiuisibile mouetur, non est esse si-
 mul in eo a quo mouetur & in eo ad, quod
 mouetur, quia iam ex hoc sequeretur ta-
 le indiuisibile diuisibile esse habendo extre-
 ma & medium in quo non dicitur quies-
 cere, quia hoc habebat in puncto extre-
 mo ex parte termini a quo, nec dicitur
 motum esse, quia hoc habebit in secun-
 do extremo ex parte termini ad quod, sed
 medio infert hoc se habere modo quod
 est moueri sed hoc vt patet repugnat in
 diuisibili ergo repugnat in partibus spa-
 cij indiuisibilibus motum fieri sed motus
 fieri absolute est necessarium ergo tales
 partes spacij esse indiuisibile est impossi-
 bile sed quia posset aliquis dicere, quod
 licet in nulla parte spacij seorsum, quia
 est indiuisibilis fiat motus in fieri in omni-
 bus simul hoc excludit multa inconue-
 nientia aducendo. Primum est quod mo-
 tus componeretur ex non motibus quia
 motus quo mobile mouetur, per totum
 spatium componitur ex illis quæ habuit
 mobile in singulis partibus spacij ergo si
 in singulis habuit non motum quia qua-
 libet pars spacij est indiuisibilis motus
 iam componitur ex non motibus vnde in-
 uenimus secundum est quod aliquid erit mo-
 tum quod nunquam fuit motum, patet
 quia si per totam magnitudinē simul est
 motus ergo in fine magnitudinis verum
 est dicere quod illa res iam est mota, etiam
 in parte præcedenti nō præcessit motus cū
 ponatur indiuisibilis, & ita incapax mo-
 tus & similiter dabitur transiisse in fine
 magnitudinis sine alio transitu præce-
 dere siquidem præcedens pars nō est capax
 illius cum transitus ille sit motus.

Tertium inconueniens sequitur per
 quod per totam illam magnitudinē
 simul

simul moueat, & quiescat probat, quod moueatur patet quia ita supponitur, & quod quiescat probatur quia quies mobile non mouetur quiescit nam quies & motus immediate opponuntur in subiecto capaci cū sint prauatue opposita, sed in qualibet parte magnitudinis vt pote in diuisibili nō mouet ergo quiescit simul ergo quiescit in omnibus ac in tota magnitudine mouetur, & quia posset aliquis dicere, hinc ratiō sequi quod quiescat in omnibus, partibus simul, & in tota magnitudine moueatur hoc reiecit dicens esse impossibile quia cum omnes partes simul sint ipsum totum si secundū omnes partes quiescit, secundum totum debet quiescere. Vltimo quia vel illa indiuisibili parte spatij est motus vel non ita sequitur. Prīmū inconueniens quod motus non cōponatur ex nō motibus, si vero in illa est motus ergo sequitur quod motu presenti quiescit res cū in illo indiuisibili, & quoties alio ponatur quiescēs vltimam rationē format si magnitudo spatij componeretur ex indiuisibilibus sequitur tempus & enim cōponi ex indiuisibilibus consequens est falsum ergo probatur sequella tēpus. & magnitudo sibi correspondēt indiuisibilitate & in diuisibilitate ergo si vnum eorū componitur ex indiuisibilibus debet, & aliud componi, & cōtra probatur antecedens adicitur spatium ex indiuisibilibus componi, & supra illud moueri mobile æque velox in toto suo motu tunc si intāto tempore v.g. in hora pertransit totum spatium in dimidia hora pertransibit dimidium, & in quarta parte horæ quartā partē spatij ergo temporis & spatij diuisibilitas sibi correspondet, & hæc de hoc capite.

CAP. SECVNDVM.

Continuum non potest ex indiuisibilibus componi.

IN tentum Arist. in hoc capite est perspicere probationē quam ceperat præce-

denti capite quod cōtinuum ad possēta indiuisibilibus componi, & facit duo, ad primā parte quādam fūdamēta aducit quibus probat suam intentionem in secūda soluit quodam argumētū Zeno. Ad primā rem partem reuertendo probat iterum tēporis diuisibilitatem, & cōtinuitatē ex magnitudinis diuisibilitate, & cōtinuitate, ita quod si hæc sit diuisibilis in semper diuisibilia diuidatur etiā & tēpus. Ad quod primo supponit velocius mobile in tempore æquali pertransiri maius spacium quam tardius & in minori tēpore aliquando æquale, & aliquādo mai⁹ tres partes habet hoc fundamētū quā primā probat sic supponendo quod mobile velocius dicatur, & tardius vel & spatium. C. D. tunc est argumentum velocius mobile citius peruenit ad finē sui motus, quā tardius, ergo in eodem tēpore quo velocius mobile est in fine sui motus dico spatij. D. tardius mobile cū nondum peruenit ad finem sui motus erit extra finem eiusdem spatij, & consequenter velocius mobile in eodem tēpore pertransit mai⁹ spacium quā tardius secūdam partē quod in minori tempore pertransit maius spacium probat sic, ex præcedēti casu inquit velocius mobile citius peruenit ad finem sui motus, quā tardius accipiamus, quod in eodem tempore, quo tardius accessit ad spacium v.g. velocius accessit ad motus spacium scilicet. D. per aliquod innotuallam distans ab ipso, E. & tunc accipiamus aliud spacium intermediū quod sit maius ipso. E. quod erat spacium tardioris, & minus ipso. D. quod erat spacium velocius & vocetur hoc spatium. H. tunc sic est istud spacium est minus quam spacium. D. ad quod mobile velocius peruenit in eodem prorsus tempore ac mobile tardius ad spacium. E. ergo tempus in quo idem mobile velocius peruenit ad minus spacium quam prius scilicet ad. H. debet esse minus quam precedens tempus quod erat æquale cum tempore tardioris mobilis ergo iam velocius mobile in minori tempore pertransit maius spacium nec

tardius, pareretur consequentia, quia illud spatium intermedium modo de nouo acceptum est maius spacio praecedenti tardioris mobilis & ex alia parte tempus vidimus est minus, quia est minus alio tempore aequali in quo idem velocius mobile pertransibit illud spatium D. quando tardius mobile pertransibat spatium C. ut autem probet tertiam partem fundamenti adiecti, quod in tempore minori pertranseat velocius mobile aequale spatium ac tardius supponit duo, primum est id quod nunc probauimus, quod in minori tempore pertransit maius spatium secundo supponit quod idem mobile siue tardum, siue velox nulla ad aliud facta collatione in tanto tempore pertransitaneum spatium & in maiori maius, & in minori minus, & facit argumentum in terminis geminatis, quia cum nihil significent potius pariant obscuritatem, quam claritatem & certe probatio ex se est facilis, quia si in minori tempore velocius mobile pertransit maius spatium, quam tardius, ergo in minori adhuc tempore poterit pertransire aequale spatium, ac idem tardius, quia qui potest in maius potest etiam in minus, cum ergo aequale illud spatium sit minus dicto maiori si maius pertransibat in minori tempore: multo melius pertransibit aequale, imo in minori adhuc tempore ut si. v. g. velocius mobile integram leuquam pertransibat in media hora & tardius in maiori tempore scilicet in vna hora pertransibat minus adhuc spatium scilicet tres partes leuquae, ergo eisdem tres partes pertransibit velocius mobile, quam tardius scilicet in minori adhuc tempore quam dimidia hora in qua integram persolvebat leuquam, quod iterum hoc argumento probatur, demus aequale spatium pertransendum ab utroque mobili tardiori. & velociori, aut ergo illud transibunt in tempore equali & hoc non quia utrumque esset iam aequale velox cum nec in tempore, nec in spatio differant, nihil enim amplius requiritur ad aequalitatem veloci-

tatis, aut in maiori tempore pertransibit aequale istud spatium id quod est velox, & hoc non quia eo ipso esset tardius siquidem maiorem facit moram in eodem pertransiendo spatio, aut in minori tempore tale spatium aequale pertransit, & sic habemus intentum.

Secundum fundamentum supponit, & est, quod velocitas, & tarditas debent accipi ex tempore, quod Aristoteles dicit accidere in tempore, & probat hac ratione, omne quod absolute mouetur, in tempore mouetur, sed quod tardius, & velocius mouetur reuera mouetur, ergo tarditas & velocitas motus ex tempore debet pensari sicut & ipsa motus substantiae ex his ergo fundamentis infert tempus continuum esse, id est diuisibile in sepe diuisibilia.

Et modo ex parte tertij fundamenti quod scilicet velocius mobile in tempore minori pertranseat spatium, colligit tempus & magnitudinem debere diuidi in infinitum tempus per reapsulationem velocioris mobilis & magnitudo per reapsulationem tardioris, quod si mobile tardius moueretur per leuquam in vna hora, ergo velocius eandem leuquam in minori tempore pertransibit tunc in isto minori tempore tardius mobile minus spatium, ergo iam magnitudo illa prioris spatij diuisibilis est cum habeat maius & minus, & rursus haec magnitudo minor pertranseat a velociori mobili in minori tempore adhuc debet pertransire, in quo rursus minori tempore, si iterum moueatur tardius mobile minus adhuc pertransibit magnitudinem per replicationem, ergo velocitatis & tarditatis huiusmodi infinitum diuideretur tempus & magnitudo per velocitatem semper numerando tempus & per tarditatem magnitudinem unde concluditur quod cum sit semper haec conuersio a tardior ad velocius, & e contra semper erit diuisio temporis, & magnitudinis, ita quod ad indiuisibile versus nequaquam possumus peruenire, quod si ad hoc perueni-

F P de Oña com. super vniuersam Phys. Aris.

retur non esset differentia inter velocius & tardius imo non essent tardum & velox & quauis hoc argumentum procedat supposita diuisione magnitudinis ad diuisionem temporis & contra sed tamē verumque debet prouari per naturas tardioris & velocioris, tertio deinde argumento probat correspondentiam temporis & magnitudinis quod ita consuebit dici apud eos qui de hoc tractant & rationem eorum ponit, quia scilicet eadem est ratioque diuisio & proportionaliter intelligitur, quia si tantam magnitudinem tanto pertransiuit tempore maiorē debet pertransire in maiori & minorem in minori.

In secunda parte vt soluat argumentū Zenonis hanc cōclusionem ponit quod si magnitudo est finita erit etiā tempus finitum & si est infinita erit etiam & tempus infinitum & eodem modo ob quod distinguit duplex infinitum aliud actu, aliud potentia primum vocat ex terminis secundum vocat diuisione & subdit quod si magnitudo spaciū est infinita actu erit similiter & tempus & si infinita in potentia erit etiam tempus & si vtroque modo actu & diuisione est magnitudo infinita erit similiter & tempus modo soluit argumentum Zenonis quod erat hoc in quouis spacio sunt infinita pūcta & infinitae partes sed infinitum est in pertransibile ergo nullum spaciū poterit pertransiri probatur minor quia in finitum si deberet pertransiri maxima tempore infinito sed hoc tempus nō est dabile nullum ergo spaciū erit pertransibile inquit Zeno illum laborare in equiuoco quia sumit magnitudinem potentia infinitam tempus actu infinitum cū tamen vtrunque deberet accipi eodē modo ita quod si magnitudo est potentia in finita similiter sit & tempus vnde nullū inueniētes magnitudinem finitā & tū pōtā infinitā tempore actu finito pertransiri cū hoc sit pōtā infinitū vnde tū repugnat magnitudinem infinitā transire tempore finito, aut cōtra si vtrunque sumatur

eodem modo scilicet in actu & quod finita magnitudo non possit tempore actu infinito pertransiri probat supponendo, quod aequalis magnitudo aequali tempore debet ab eadem mobili pertransiri quod dato supponamus magnitudinem finitā esse quadrupedalem parum enim refert in hac, vel in illa mensura illam sumere si finita est tunc sic pars huius magnitudinis v.g. pedalis in tempore finito pertransitur ergo alia aequalis, in alio finito debet pertransire, & alia in alio, sed partes huius magnitudinis finitae sunt sicut ipsa magnitudo ergo tempora in quibus fit transitus debent esse finita sed ex finitis finities acceptis nō potest resultare infinitum ergo tempus quo tota illa magnitudo pertransitur debet esse actu finitum nequit ergo esse infinitum in actu & quia fieri potest quod pars illa assumpta non esset aliqua tota vel aequalis & ita quod aliquoties sumpta totū nūquā aquaret, sed vel excederet, vel ab eo deficeret vt quare est pars nō reliqua non uenarij, quia si bis assumatur a nobenarii & octauarium facit si vero ter sumatur excedit nonenarium & duodecimariū facit inquit Ari. parū refert quod illa pars sic accepta non adaequet totum quia ex eo quod excedat & sit maioris quantitatis similiter probatur intentū quia si maior quantitas nō nisi tempore finito mensuratur minor sicut est dictū totius multo minus poterit infinito tempore mensurari idē fere argumentū alia via fortiori ponit domus magnitudinē finitā quā dieis tempore infinito pertransiri tunc sic non omnis magnitudo pertransitur eodem tempore ergo si tota haec magnitudo tempore finito pertransitur pars illius debet diuerso tempore pertransiri & minori sicut, & ipsa pars est minor & consequenter finita sed haec pars finities sumpta sum totum vt pote finitum facit ergo tempus. Respondetur tōti illi magnitudini debet esse finitū patet cōsequencia quia re a sumendo finities finitas partes magnitudinis infinitae sumendo magnitudinē finitā. re a sumendo etiam si

etiam finities tempora finita partium si
mutarum tantum potest fieri tempus to-
tum finitum toti illi respondens magni-
tutinis: quod vero parti illius magnitudi-
nis non correspondeat tempus infinitum
probat, quia ex utraque parte habet ter-
minum tempus, quod illi parti respon-
det, primo ex principio, quia sicut inci-
pit motus in ipsa ita & tempus, & etiam
ex parte finis, quia plus temporis cor-
respondet toti magnitudini quam illi parti,
ergo ultra tempus respondens illi sequi-
tur tempus, ulterius respondent totum ag-
nitutinis tempus ergo illius partibus fi-
nem habuit cum illo cessante fuerit aliud
ulterius sequutum sicut si ego unam leu-
quam deambulo tempus, quod dimidie
finem habet quia istud cessat, & quod se-
quitur non est talis medietatis, sed toti
magnitudinis, eodem ergo argumento
ait posse probari e contra infinitam mag-
nitutinem non posse finito tempore per-
transiri quia si qualibet magnitudo fini-
ta finito tempore pertransitur, ergo in-
finita cum in alio diverso debeat transi-
ri necessaria si pertransitur infinito tem-
pore debet pertransiri, patet consequen-
tia quia totum finitum tempus consu-
ratur in totius magnitudinis finitæ transitu
ex quibus omnibus colligit non posse co-
sinum ex indivisibilibus componi.

Ultimo hoc probat dicens, si continuū
componeretur ex indivisibilibus, seque-
reretur quod indivisibile esset divisibile
consequens est falsum, & repugnans, ut
patet, ergo ut sequelam probet supponit
primo, quod cum in tempore aequali velo-
citate mobile pertranscat maius fortius
quam tardum parum refert in hac vel in
illa proportionem accipere illud maius cum
multipliciter possit esse maius, sumatur
ergo in proportionem sex qui altera secu-
do supponit, quod est spatium velocioris
sex qui alterum ad spatium tardioris sit
v.g. trium indivisibilium & spatium tar-
dioris duorum sic enim debent poni su-
pra dicta proportionem, & quod continuū
ex indivisibilibus constat, & similiter te-

pus respondens motui velocioris tripli-
ci debet indivisibili componi & etiam tempus
tardioris cum sit æquale modo necesse ar-
gumentum in eodem tempore, quo velocius tri-
sit maius spatium, sicut indivisibile, sed
velocius id facit in tempore trium indivisi-
bilibus: tunc sic ergo suū dimidiū spatium, s.
vnu indivisibile pertransibit mobile tar-
dum in dimidio temporis, s. in vno, & dimi-
dio indivisibilis patet quia tria non pos-
sunt aliter dividi quam per duas integras
unitates & per medietates alterius, tunc
ergo iam aliquod indivisibile est divisibile
& clarius probatur cum mobile velocius
in vno indivisibili temporis pertranscat, a-
liud indivisibile spatium, sed in maiori te-
pore: ergo vel in vno & dimidio sicut in-
tulimus & ita sequitur in contrarium sallatū, l.
quod in duplici indivisibili temporis pertranscat
sicut tamen vnu spatium, quæ iam hic est impossi-
bile quia, l. aliud indivisibile spatium per-
transcat in alio indivisibili temporis reman-
enti & hoc non quia ita sequeretur quod
de tempore tardum & velox transirent idē
spatium quod est impossibile, l. in alio dupli-
ci indivisibili temporis pertranscat illud in-
divisibile spatium & nec hoc quia iam inde
sequeretur quod non esset æquale tempus triū
quod mobilis ut supponebat si tempus tardio-
ris habet quatuor indivisibilia & tempus
velocioris tamen tria ut diximus ex quibus
omnibus ultimo concludis non posse com-
poni ex indivisibilibus componi sed ex aliis
componi, l. divisibilibus in se per divisibilia
Primum dubitatur, erga textum ubi Ar. dicit
quod ex eo quod duo indivisibilia non sunt co-
tigua sequitur quod habeant mediū & consequen-
ter non se habeant dubitatur, est, non sufficit quod
cum mediū ad tollendum quod aliqua consequetur
per se habeant sed requiritur mediū eiusdem
generis ergo non bene intulit ex eo quod ab-
solute habeant mediū non se habere conse-
quenter cum medium possit esse alterius
generis quod non impedit hoc quod est
consequenter se habere. Resp. Tolerat quod be-
ne hoc Ar. intulit quia si inter quælibet
indivisibilia mediū continuū cum in hoc
sintur, s. indivisibilia sequitur quod habeant

illa indiuisibilia medium eiusdem generis & ita quod illa non consequenter se habent cum non sit accipere duo puncta, ita coniuncta in linea quod non habeant aliud intermedium.

Secundum dubiū textus est erga eundem textum ubi docet quod continuum non potest componi ex illis quæ se tangunt secundum se tota, contra mixtum est continuum & tamen componitur ex elementis quæ se tangunt secundum se tota cum quælibet pars mixti sit mixta in qualibet parte erunt omnia elementa & ita se tangunt ex mixto secundum se tota siquidem simul omnia inveniuntur in omni parte mixti. Respondet Tollerius q. secūdi dubij prætermisissis variis modis quibus declaratur mixtionis possibilitas dicendo quod cum elementa corrumpuntur ut fiat mixtio, nec illorum formæ nec dimensiones manent in mixto ut in qualibet eius parte possit fieri cōtactus per incōueniētiā illarū. Sed tātūma nec illorū materia. quæ vnica recipit vnā mixti formā: ex qua vna tantū educitur quantitas & sic cum elementorum quātitates non maneant non manebit cōtactus illis mediis faciendus

Tertium dubium est erga textū quartum quomodo Aris. dicit motum tempus & magnitudinem esse eiusdem rationis cum specie, imo genere differant tamen quam successum & permanentem. Respondetur quod non loquitur de identitate absolute, sed consequētiæ, vel proportionalitatis ita ut valeat, vnum horum est diuisibile, ergo aliud & cōtra aut q. sicut se habet magnitudo ad suas partes in hoc q. ex indiuisibilibus nequit cōponi, ita se habeant tēpus & motus ad indiuisibilia, ita quod ex his non potest.

4. dubiū erga tex. 7. quomodo Ar. dicat q. moueri & motum esse non sunt simul siquidē illuminatio est motus & nō simul est illuminari & illuminatum esse, imo congelatio, quæ est verus motus est tota simul ut Aris. dicit lib. de sensu & sensibilibus. Respon. q. loquebatur de motu phisico prout a mutatione differt in hoc q. est a

positiuo in positiuum transire. ac illam inatio mutatio ratiō est negatiue inpositiuū ita nō obstat q. in illo sint simul mutari & mutari esse, vnde ad illud de cōgelatione ut resp. non est q. motus pōt dupliciter habere partes vel ratione subiecti vel ratione termini ad quem ut patet in motu locali hominis prius, n. mouet vna pars illius quam alia & iste motus nō est totus simul adhuc respectu partium subiecti sed aliquando posita omnimoda similitudine partium subiecti in recipiendo terminū ad quē propter huius diuisibilitatē est totus motus simul, sed prius acquiri tur vna pars termini ad quē, quā alia Ref. q. quādo Aris. dixit congelationē esse totam simul loquebatur de similitudine partium subiecti gerat dicere omnes partes quæ incipiunt æqualiter recipere terminum congelationis: quando vero generale hic docet motum & mutari non esse simul loquitur de partibus motus ex parte termini ad quē, qui cum semper sit diuisibilis & per motū diuisibiliter acquiratur nunc est totus motus simul ex parte illius & ita est semper prius moueri, quam mutatum esse.

Quintū dubium est erga ca. secundū tex. 15. quomodo Aris. dicat omne mobile, & tardius & velocius moueri siquidē cōlū eadem velocitate vniformiter mouetur imo elementa videntur semper eadem velocitate debere moueri illorum virtus motiua sit omnino ad vnum determinatam prætermisissis variis solutionibus quas hic Tollerius refutat, responderetur, quod quādo Ar. dixit omne q. mouet tardius & velocius moueri nō loquitur de quouis mobili in singulari, sed in genere quæ sit dicat in omni genere mobilis sunt istæ differētiæ velocitatis & tarditatis q. est verissimū: quia tā in latatione quā in augmētatione & alteratione dāt quædā mobilia quæ mouet tardius & alia velocius nec est necessarium q. semper in vno & eodē mobili hæc adsit diuersitas sicut nec est necessarium quod in vno & eodem motu semper hoc adsit secundum diuersas partes: sed sicut pōt dari aliquis motus in singulari omni-

omnino vniformis ita etiam potest dari aliquod mobile omnino vniforme, & satis est quod in genere vtrobiq; hæc de fortas veloxitas, & tarditas, & ad illud elementis dicitur quod licet habeat naturas, & formas determinatas ad vnum, sed quia habent diuersa contraria acurrentia modo, maiore modo-minora hinc est quod illa diuersimode vincant modo tardi^{us} modo velocius moueantur.

Postremum dubiū erga text. 18. est quomodo Arist. dicat, quod si tempus est infinitum spacium circa quod sit, debet esse infinitum, & eodem modo siquidem ex eodem tempus est actu infinitum tam a parte ante quam a parte post, & tamen magnitudo celestis spacij circa quod sit motus cæli prædictum tempus, causans est magnitudo finita imo generaliter in magnitudine circulari, finita non prohibet motum, & tempus esse finita Respondetur quod Arist. hic tantum loquitur de motu simplici, qualis est rectus aut circularis in prima circulatione & istorum finitas, vel infinitas verum etiam est quod sequitur spacij infinitatem & eam similiter inferunt in tempore, at vero motus circularis per replicationem circulem supra idem spacium, sit quodam modo gemminatus & compositus, & ita non est inconueniens quod tempore infinito fiat quia licet quælibet simplex circularis sit finita, sed in infinitum replicantur, & ita infinitum tempus debet in eis consumi, & hæc de hoc capite.

CAP. TERTIV M.

Motus non potest esse infinitus.

IN tentum Arist. in hoc capite est pro uare quod motus non possit esse infinitus & diuiditur in duas partes. In prima probat ipsum instans vel nunc indiuisibile esse. In secunda hoc posito probat motum non posse fieri in illo ad primam partem deueniendo dicit ipsum nunc

indiuisibile esse ita, vt si cūctū totum sit terminus præteriti, ita quod vltra illud non sit aliud talis præteriti, & initium futuri ita quod ipsum nihil sit illius futuri hoc enim probat quod secundum se sit terminus vtriusq; temporis præteriti & futuri probatur, ait Arist. esse istud nunc omnino indiuisibile probet vero sic, si non est idem nunc quod terminat præteritū & futurum ergo erunt duo sed hæc cum sint indiuisibilia non possunt esse immediate ergo debent habere inter se mediū eiusdem generationis cum ipsis sicut inter duo puncta contigui mediat necessaria aliquod eiusdem generationis scilicet linea tunc sic illud tempus inter medium non potest esse præteritum aut futurum, quia hæc sunt ex materia copulanda inter quæ mediat debet ergo esse tempus præsens hoc ergo erit terminus communis vtriusq; parti continuatæ tunc sic omne tempus indiuisibile sed tale tempus cum sit terminus communis secundum se præterito & futuro est in vtroque, ergo cum illud tempus in se includat præteritum & futurum, si secundum se totum ponitur terminus vtriusq; sequitur quod aliquod futuri erit in præterito, scilicet illud tempus intermedium quod includit futurū & contra aliquod præteriti erit infinitum scilicet idem tempus intermedium includens præteritum, sed hoc est impossibile, ergo terminus communis vtriusq; parti temporis non potest esse aliud tempus sed indiuisibile nunc in quo non sunt tales partes.

Iterum hoc reprobat quia si terminus communis posset esse tempus & diuisibile sequitur quod non sit terminus per se & adequate sed secundum vnā partem erit terminus vnus & secundum aliam, erit terminus alterius at cuius continuū debet esse aliquis terminus per se: & adequatus ergo necessarium est, quod talis terminus sit indiuisibilis, vt secundum se totum possit esse vtriusq; parti communis. Tercio probat quia esse continuū debet esse totū simul & in se præsens, sed nullū tempus diuisibile est totū simul & in se præ-

F P de Oñā com. super vniuersam Physi. Aris.

se praesens cum diuidatur in praeteritum & futurum ergo nullū tempus potest esse illud nunc praesens continens praeteritū cū futurū concludit ergo ex dictis quod cum nunc continuatio non possit consistere in eo quod sit diuisibile non totum simul & idem & nō per se terminusque necessarius sequitur si tale intermedium coniuatibuni ponatur tempus necessarium erit quod sit & idē initium cui tria opera conueniunt quod sit diuisibile totum simul & idem & per se terminus vtriusque partis que omnia necessario sequitur ad rationem continuatiui.

In secunda parte ponit conclusionē intentum nullus motus potest esse in nunc diuisibile, sed in tempore & probat quia si motus potest esse in instanti similiter potest esse velox & tardū quae sunt differentiae illius sed consequens est falsū ergo probatur minor dem^o quod mobile velox in instanti transiit spatium vnius palmi in eodē instanti aliud duplo tardius transiit medietatem spatij, vel palmi rursus adhuc prae ceteris medietatem transiit aphyce tur primum mobile velox illā pertransibit in medietate temporis prioris, ergo cū posset fuisse ille motus in instanti sequitur quod instans sit diuisibile ex hac cōclusionē infert aliā quod quies nō sit in tēpore & probat quies est priuatio motus, sed priuatio est carentia in subiecto apto ratio quādo & quomodo, & loco est aptū ergo cū tū sit aptū moueri in tēpore solū poterit in tempore quiescere, & probat simul utrāque conclusionē duplici suppositione prima est quod sit idē nūc cōtinuatiui praeteriti cū futuro secunda quod dari alicuius tēporis ita se habeat partes quod medietate praeterita fuerit motus, & in futura sit quies ex quo format argumentū si motus & quies possent esse in instanti possent esse simul in eodē mobile cōsequens est falsū cū sint priuatiue opposita ergo & antecedens probat sequella, quia si motus est in parte praeterita erit in nūc cōtinuatiui illius cum alia, si quidem est terminus intrinsecus illius & si quies est

in parte futura erit etiam in eodem nūc cōtinuatiui illius cū sit terminus intrinsecus eiusdem cū ergo illud nūc cōtinuatiui sit vnum & idem, ut iam probauimus & supposuimus prima suppositione, si motus & quies possunt in se inesse & adaequate esse in instanti sequitur quod simul in eodem instanti sine motus & quies, quod est absurdum ergo tertio ex definitione quiescentis id enim quiescit quod ita se habet sicut prius cum opponatur ei quod mouetur quod aliter se habet nūc quam prius sed in instanti non est assignabile prius cum sit indiuisibile ergo non est quies in solo nunc emae ergo quod quod mouetur, & quiescit in tempore mouetur, & quiescit.

Deinde ut probet motū esse diuisibile probat prius omne mouile esse diuisibile hac ratione omne quod mouetur partem habet in termino a quo & partē in termino ad quem ergo omne quod est diuisibile ens probatur quia quando totū mobile est in termino a quo, vel totū in termino ad quem utrobique quiescit & non mouetur ergo omne quod mouetur partim est in vno termino & partim in alio & quia posset aliquis obijcere quando aliquis mouetur ex Roma ad Neapolim nō est partim Romae & partim Neapoli, ergo non omne quod mouetur partim est in termino a quo & partē in termino ad quem. Respondet se non loqui de terminis vltimis motus sicut sunt ista sed de proximis puta de hijs in quibus sit primum mutatio ut cum proximē mouetur ab A. ex B. partim est in A. & partim in B. sicut quod mouetur ex albo ipso proximo termino habet medium puta fulcum non tamē est opus quod sit simul in terminis proximis & remotis hęc de licera.

ANNOTATIONES

circa literam.

Primū dub. text. est circa, text. 23. illam rationem qua Ari. probauit motum & quies-

& quietem debere esse simul. In eodem instanti ex eo quod sit idem; nunc conueniat ubi quid intelligat. Ari. per hunc, quod secundum se terminat esse. indiuisibile a quod, responderetur notādo quod sic ut potest aliquid dupliciter tangere aliud, vel inadæquate quando non tangit secundum se totum, ut digitus tangit lignum solum secundum vltimum sui scilicet vltimam superficiem, vel adæquate, qui tangit secundum se totū vel dictā superficies tangit idem lignum sic potest aliquid dupliciter determinare, vel inadæquate quando non terminat secundum se totum, sed secundum aliquid si quod hoc modo terminat est diuisibile, vel adæquate quando secundum se totum terminat & quod hoc modo terminat debet esse indiuisibile modo ergo dico quod terminare sibi se totum, & adæquate tribuit Ari. ipsi indiuisibili nunc quod dicit addi eam alterius acceptionis qua accipitur nunc pro tempore proximo ipsi tamen hic ergo non sic sed propter motum instanti sumitur, ut hac ratione possit habere rationem termini adæquati & secundum se.

Secundum dub. est erga 14. 31. in illam rationem quæ Ari. probauit, motum, & quietem debere esse simul in eodem instanti ex eo quod sit idem nunc continuatibus præteriti temporis in quo ponitur motus & futurum, quo ponitur quies. Posset enim aliquis R. quod illud instanti esse extrinsecum utrique ita quod sit primum non esse, motus ibi dependentis per primum non esse, & vltimum non esse quæ ibi incipientis per vltimum non esse, & ita tam longe abest ut sequatur in illo instanti esse simul motum & quietem quod neutrum illorum est in illo ut vidimus. Respondetur quod possumus quod quies possit esse in instanti non debere incipere extrinsecum & per vltimum non esse, sed intrinsecum & per primum non esse, & ita in illo instanti erat positum quod motus esse possit in instanti non debere desinere per primum non esse sed per vltimum non esse sicut de huiusmodi mutatione & instanti eo

de instanti utrique intrinsecum debere ponit motum esse motum & primum quietis, & ita colligit Aristoteles bene simul debere esse motum & quietem in illo instanti.

Sed fortius contra hoc instat Tolerus etiam si ponatur motus & quies posse habere esse in instanti non sequatur quod in illo eodem instanti sint simul & probatur quia posset esse quod vltimum inciperet per primum sui esse scilicet quietis & ita intrinsecum esset in illo instanti & alterum desineret per primum non esse ita quod in illo instanti non esset sicut in generatione vnius substantiæ & corruptione alterius est necessario dicendum quod vni generationi & corruptioni sint in instanti ut si v.g. in alicuius temporis æquum medietate præterita ponatur forma embryonis, ergo in illo instanti continuatio illius cum secunda est forma embryonis, & in alia immediate futura forma animalis non bene sequitur in tota prima medietate fuit forma embryonis ergo in illo instanti continuatio illius cum secunda forma embryonis & similiter forma animalis quæ ponitur esse in secunda illa medietate sed tamen sequitur quod extrinsecum & per primum non esse desierit in illo forma embryonis & intrinsecum & per primum sui esse sit forma animalis, & nihilominus ista forma in instanti ponuntur corrumpi & generari ergo quauis motus, & quies in instanti possint habere esse nunquam sequitur quod in eodem instanti sint simul, sed tantum quod simul. Fac vnum de sint extrinsecum aliud incipiat intrinsecum & hoc dubium tantum roboris habet apud Tolle, quod ab illud Ari. deservat, dicendo eius rationem non probare demonstratione sed topicè verum tamen si hoc dubium solutionem non habuerit et tunc pica esset eius ratio & ideo responderetur notādo, hanc esse differentiam inter mutationes instantaneas, & relictas quas res per illas proprias, & corruptas quod tales mutationes desinunt esse intrinsecum, & per vltimum sui

res que per illas desinunt per primum non esse desinunt v.g. substantia que corrumpitur desinit esse per primum non esse ipsa vero corruptio per quam desinit, non ita desinit sed potius per vltimū sui esse quia in illo instanti, quando primo non est substantia tunc vltimo est corruptio ita quod in illo habeat esse, & ita cum mortuus si esset in instanti deberet se habere sicut ipsa instantia mutatio non vero tanquam res per illam desinens cum magis tali mutationi assimileretur (cum trunque sit via & corruptio) quam ipsi rei desinenti hinc est quod debeat in instanti intrinseco desinere per vltimum sui esse sicut ipsa mutatio, at ex alia parte quies cum incipiat per primum sui debet in instanti intrinseco incipere ergo iam sequitur inconueniens illatum ab Aristoteli quod in eodem nunc continuatio simul erunt motus præteritus & futura quies, quia ibi est vltimum esse motus & primum esse quietis & ita ratio Aristoteli in suo robore cum sit disparatio de ipsis meritis rebus que incipiunt, vel desinunt de motibus, vel mutationibus per quas desinunt & incipiunt & de hoc capite.

CAP. QVARTVM.

De diuisione motus.

Intentum Aristoteli in hoc capite est probare motum esse dupliciter diuisibilem ad diuisionem scilicet mobilis & temporis in prima parte hoc probat in secunda declarat quomodo reliqua que sunt in motu possint eodem modo diuidi ad primam partem deveniendo aut quod motus alicuius terminus diuiditur in motus partium illius totius & probat quia in eas partes diuiditur motus totius ex quibus constat, sed constat ex motibus partium ergo diuiditur in motus partium probatur minorita se habet partes mobilis ad totum mobile ac partes motus ad totum motum sed partes mobilis componunt totum mobile ita quod illæ simul iunctæ sint totum mobile ergo partes motus debent componere

aere totum motum ita quod simul iunctæ sint totus motus sed totus motus est quo mouetur totum compositum & partes motus sunt quibus mouentur partes compositi, ergo de primo ad vltimum motus totius compositi componitur ex motibus partium mobilis ut si aliquod totum moueatur habens duas medietates, quælibet medietas mouetur suo motu partiali diuerso ab alio ergo totum compositum debet moueri motu totali & integro composito ex illo duplici motu partiali partium. Secundo id probat deducendo ad inconueniens, si motus compositus ex motibus partium non esset totus mobilis vel esset ipsarum partium seorsum, vel alterius mobilis, non primum quia singule illæ partes non toto illo motu mouentur, sed tantum illius medietate, non secundum quid si totus ille motus esset alterius mobilis ergo partes illius motus essent motus partium alterius mobilis quia eiusdem subiecti vnicus est totus motus, sunt etiam partes motus consequens autem est falsum esse compositum sit partes illius motus esse motus partium huius mobilis. v.g. & non alterius. Nisi dicas, quod vnus motus sit plurium mobilium, quod est absurdum, ergo necessarium dicendum est quod motus coniunctus ex motibus partium est totius illius compositi cuius sunt partes que singulis partibus illius motus compositi mouetur.

Tertio id probat sic, si motus compositus ex motibus partium non esset motus illius totius deberet alius assignari, sed hoc non est possibile, ergo, probatur quia ab isto motu, qui de nouo aduenit auferuntur partes æquales illis partibus motus antiqui, quibus singule partes talis mobilis mouebantur ac singule illæ partes duplici moueantur motu, & antiquo & nouo tunc sic, quod superest de motu nouo ablati partibus æqualibus, aut est æquale aut maius, aut minus si est eis æquale ergo erit æquale motui composito ex prioribus partibus, quibus istæ sunt æquales nam quod est æquale vni motui

illo debet esse æquale alteri extremo tali medio æquali sed posito vno motu æquali & vnus speciei in vno toto non potest alius simul poni, ergo illo primo motu composito ex motibus partium debet necessario illud totum moueri & cōsequenter motus totus erit compositus ex motibus partium quod erat intentū si autem quod superest est maius ille excessus nullus mobilis erit, non partium quia iam habebant suum motuum qualem, non totus cum sit minor ille excessus toto illo mobili, non alterius mobilis quia iam non esset continuus si haberet excessum in vno subiecto & reliquū motum in alio: si vero quod superest est minus partibus ablatis excessus ille motus partium nulli subiecto conueniet. & ita necessario est dicendum quod talis motus sit æqualis motibus ablatis.

Vnde vis argumenti fiat in hoc, si motus compositus ex motibus partium non correspondet illi toti maxime est quia nō esset ei æqualis, sed quilibet alius motus illi fingatur in tali toto debet esse æqualis illi motui composito non minor, vel minor, ergo vel nullus debet dari tali toti vel compositus ex motibus partium debet concedi quod erat intentum & ita colligit motum esse diuisibilem ad motum subiecti cum motus totius componatur ex motibus partium: alium modum diuisibilitatis ex parte temporis probat esse in motu quia totus motus est in toto tempore & minor motus minori, & minor in minori est: ergo diuisibilis motus ad diuisionem temporis in quo fit.

In secunda parte hanc diuisionem motus mobilis & temporis docet reperiri in aliis, quæ sunt in motu quinque vero ponit motum, tempus, moueri, idest motū in concreto, mobile & in quo sit motus, idest terminus ad quem motus ait ergo hæc omnia eodem modo diuidi proportionabiliter ita quod diuisio vnus correspondeat diuisioni alteri quāuis diuisionis ratio non sit per se augmentatio sit per se diuisibiles, qualitates vero per acci-

dēs ratione quantitatis in qua sunt: & primo de motu, & tempore quod se in diuisione consequantur, prebatur: totus motus est in toto tempore, & pars motus in parte temporis & similiter totū tempus est mensura totalis motus & pars temporis est mensura partis motus, sibi ergo correspondēt hæc duo quod vero moueri, & motus sibi correspondē similiter probat, totū moueri esse eundū totum motum & minus moueri secundū minorem motum nātunc res multum mota cum motus est magnus tunc parum cum paruus est motus, ergo diuiditur ad motus diuisionem ipsam moueri sed quia posset aliquis dicere, quod licet partes moueri respondeant partibus motus, non tamen motum moueri toti motui, quærat dicere moueri totius non componi ex moueri partium, sicut contradicebatur de motu, Hæc reuocatur, primo quia si diuisio moueri in duas medietates isti respondent dabus medietatibus motus necessario & totum moueri totus motus debet respondere & si citra hoc moueri esset aliud iam duo moueri prouenirent ab vno motu, quia ab vno toto ut vidimus cātum est vnus motus compositus ex motibus partium.

Secundo prebatur motus totius componi ex motibus partium, ergo & moueri totius componi debet ex moueri partium & ita totum moueri respondet toti motui sicut partes partibus. Tertio quia sicut ex vtroque motu partium fit vnus continuus respondens toti mobili ita ex vtraque moueri partium fit vnum moueri continuum respondens toti mobili.

Quod dixerat de motu, tempore, & moueri quantum ad diuisionem dicit etiam de terminis motus ut in longitudine, & in augmentatione & de aliis in reliquis quibus hæc quædam sunt per accidens diuisibiles quædam vero per se & non solum dicit se hæc omnia consequi quantum ad diuisionem sed etiam quantum ad finem quæ omnia tamen in diuisione, quā in ipsa finitate a mobili et a radice proueniunt, quia eo ipso quod illud sit quantum & diuersas partes habens fa-

cit in motu, & tempore successionem, & diuisibilitatem, & hinc de hoc capite.

CAP. QUINTVM.

De ordine partium motus.

Intentum Aris. in hoc capite est declarare ordinem partium motus declarando finem, & principium illius, & facit duo. In prima parte ponit duo fundamenta. In secunda declarat quomodo in motu sit principium, & finis. Ad primam deveniendo ponit primū fundamentum & est quod mutatum est cum primū mutatum est in eo, quod primū mutatum est explicat exemplo, mouetur aliquid ex nigro ad album cum primum est sic mutatum ponitur sub albo, dicitur cum primum quia bene posset postea ex illo mutari in aliud, & probat sic mutari aut est relinquere terminum a quo, aut non est sine hoc, ergo mutatum esse erit reliquisse terminum a quo, patet consequentia quia eodem modo se habet mutari ad relinquere ac mutatum esse id relinquisse sed cum primum mobile reliquit terminum a quo ponitur sub termino ad quem si quidem recessus a termino a quo est accessus ad terminum ad quem, ergo, secundo idem probat in mutationibus ubi clarius hoc apparet, mutari est relinquere terminum a quo, & mutatum esse illum reliquisse, cum primum mutatum est per generationem de non esse ad esse reliquit non esse, & ponitur sub esse quod est terminum ad quem & e contra contingit in corruptione, quia ad non esse terminatur, & idem inquit erit in reliquiis mutationibus, quia secundum contradictionem sunt, quia non est dare mediū inter duo contradictoria, & non contentus hoc probare in mutationibus substantialibus descendit ad accidentales & format argumentum, quod mutatum cum mutatum est, non est in termino a quo, quia, isam reliquit, erit ergo alicubi, id est in altero loco, si motus fuerit localis vel in alio termino si alius fuerit motus vel alterationis, vel augmentationis, tunc

sic, reliquo termino a quo, vel mobile est in illo termino ad quem in quem mutabatur, vel in olio, non in alio ergo in illo probatur minor, demus aliquid mobile ex A. moueri ad C. si relicta A. ut termino a quo non est in C. ut termino ad quem erit ergo in alio priori aote. C. quod sit B. tunc sit illud B. non posse immediate C. vel cum ambo sint indiuisibilia, & in spatio continuo ponantur, erit ergo aliqua distantia ex B. ad C. & ita poterit moueri ad quod iam erat motum, scilicet ad ipsum C. ad quod fuerat motum: consequens vero est impossibile, quia cum primum sim ego mutatus ad ahunc locum eomet tempore quo sum ad ipsum mutatus simul ad ipsū mutari non possum infert ergo ex fundamento dicto, quod cum id quod mutatum est, cum primū mutatum est, sit in termino ad quem sequitur quod factum est cum primum factum est esse quia esse est terminus ad quem factionis, & quod corruptum est cum primum corruptum est non esse quia non esse est terminus ad quem corruptionis.

Secundum fundamentum, id in quo primum mutatum est, quod est mutatum debet esse indiuisibile: explicat verum quid appeller mutari in aliquo primo & dicit esse mutari in aliquo ratione sui & non ratione alicuius partis illius, sicut lectio hodierna non est primo in hac die quia non est in illa ratione sui, sed ratione partis, est autem. *in hora, in qua sit* quod est in illa ratione sui, asserit ergo, quod id, in quo primo est aliquid mutatum & primum esse motus factus est indiuisibile, quod Themistius de tempore exponit dicens esse indiuisibile instans illud, in quo primo verificatur, quod sit motus factus factus, & probatur, quia si est diuisibile tempus partitur in duas medietates, aut ergo in vltima harum est mutata res: vel in vtraque, vel in vna mutatur, & in altera est mutata vel in vtraque mutabatur, si dicitur primum ex falso dicebatur in toto illo tempore rem esse mutata cum in partibus

li prio.

si prior fuerit mutata nisi velis dare prius primo, & idem sequitur si detur, tertium quia si in vna parte mutatur, & in altera est mutata ergo falsum est, quod in tota illa esset mutata secundum etiam dicitur non potest quod in vtraque sit primo mutata quia cum vna pars sit prior alia iam daretur prius primo mutata scilicet prima illa pars precedens secundam in qua etiam ponitur res primo mutata cum ponatur in vtraque nec dici potest. Quartum quod scilicet est falsum, quia in illo toto ponebatur primo mutata colligit ergo ex dictis fundamentum secundum id in quo primum mutatum est esse debere indiuisibile ex quo inferitur id quod generatum & corruptum est, id in quo finitur motus, ita ut verum sit dicere nunc primo factus est motus est indiuisibile instans.

In secunda parte distinguit duplex mutatum esse alterum versus finem ita ut sit primum in quo finita est mutatio & alterum versus principium ut sit unde incipit motus quomodo vere vtrumque reperitur in motu. Itaque declarat prout modo quod ex parte finis debeat dari primum mutatum esse quia mutatio non durat in infinitum, debet ergo finire per aliquid quod indiuisibile quod non possit ulterius diuidi sed primum mutatum esse est tale indiuisibile ut vidimus ergo in fine motus dari debet primum mutatum esse sed circa principium motus inquit non dari primum mutatum esse, & probat omne mutatum esse supponit moueri, sed non datur prima pars motus sed qualibet data est alia prior & prior ergo nec datur. 1. mutatum esse a quo incipit motus sed aliud fuit prius & prius sicut non datur prima pars sed alia fuit prior & prior minor probatur non datur prima pars temporis in qua incipiat motus datur, ergo nec prima pars motus patet confectum, quia ista sibi correspondet mutuo antecedens probatur datur tale tempus primum aut est indiuisibile aut diuisibile non primum quia sequeretur duo instantia immediata consequens est falsum ergo patet minor &

sequella & probatur post primam istam partem motus potest alia equalis immediate, sequi ergo, si prima erat in instanti similiter debet esse, secunda erit ergo iam duo instantia immediata, si dicatur illam partem esse minorem, contra ergo in minori tempore quam indiuisibile deberet esse quod est absurdum si dicas fore maiorem non valet, quia de motu semper est prius, minus quam maius. Secundum id probat quod non sit indiuisibile tempus in quo est prima pars motus quia sequeretur in eodem instanti esse simul motum & quietem nam ponamus quietem tempore praterito extitisse si illam potest esse in instanti erit intrinsece in illo instanti quod determinat prateritum, & illud coniungit cum futuro, & tunc duo instantia non possunt esse immediata erit necessario idem instantis in quo est ultimum esse quietis prateritum & prima pars motus futuri si talis pars in indiuisibile temporis potest esse quare ratio eodem modo debet explicari ac vltima illa capitis prateritis, qua probatur motum proprie dictum, & priuatiua quietem, non posse esse in instanti quod non secundum (scilicet quod sit diuisibile tempus in qua est prima pars motus) probat sic diuidat tale tempus in duas partes vel in neutra earum est primo motus vel in vtraque vel materia tamen non. 1. quia si in neutra est motus quomodo in toto illo tempore ponebat. 1. esset talis motus non. 1. quia si in vtraque parte ergo falso dicebatur in toto illo esse primo motum cum in parte illa priori sit, prius non tertium quia si in altera tantum primo ponitur, motus ergo in toto illo tempore non potuit poni. 1. cum ergo non detur primum tempus in quo. 1. sit motus non erit prima pars motus & ita nec primum mutatum esse a parte ante a quo incipiat motus secundo idem probat ex parte mobilis quia hoc diuisibile esse est probatum, supra moueatur ergo ligatum supra vnum locum secundum partes inuicem succedentes, si tamen extensio calefaciat & tunc est argumentum si datur prima pars motus in prima parte mobilis in aliquo tempore tunc sic in toto illo tempore, sicut ille

ergo

ergo in parte tēporis erit pars illius motus, sed tempus est indiuisibile versus minus in infinitum, ita quod non sit aliqua prima pars motus, nec primum mutatum esse versus principium, sicut si meus digitus transeat successiue per lineam prius pertransit vna pars quam alia, sed non datur vna prima pars transiens quia hæc diuisio tendit in infinitum, ergo nec prima pars motus & consequenter nec primum mutatum esse versus initium, & postquā ex parte mobilis, & temporis probauerat non posse dari primam partem motus, idem probat ex parte termini ad quem, quia hæc tria tempus, mobile, & terminum dixit sibi correspondere indiuisibilitate, distinguit autem duplex diuisibile aliud per se (& sic tempus mobile, & spatium sunt per se diuisibilia, quia sunt per se quanta) aliud per accidens diuisibile ut qualitates, quæ sunt in toto, probat ergo quod in magnitudine spatij per se diuisibile non sit primum motus, nā spatium in motu locali tenet se ex parte termini, & arguit hoc modo, si datur prima pars motus localis supramagnitudinem spatij ab. A. v.g. in. C. ego rogo vel hæc duo sunt immediata & hoc nun quia cū sint indiuisibilia huius partis continui sequeretur duo indiuisibilia esse immediata, vel non sunt immediata & sic mediat spatium prius in quo fuit motus, quia cū sit diuisibile in semper diuisibilia non habebit aliquam partem primam & ita nec illam habet motus localis ex parte termini ad quem, & idem iudicium est de augmentatione terminata ad quantitatem, & de alteratione terminata ad qualitatem, licet qualitas sit per accidens diuisibilis quantum ad extensionem, & hæc de hoc capite.

CAP. SEXTVM.

Continuatio partium motus.

Intendit Arist. in hoc ca. continuare, quod præcedenti incepit agendo de ordine partium motus postquam de illis

principio & fine egit in præcedenti, & agit duo primo probat ante quamlibet partem diuisi motus præcedere vnum mutatum esse, secundo quod antequodlibet mutatum esse præcedit aliqua pars motus. Ad primam partem deueniendo supponit quod mutari in aliquo tempore stat dupliciter vel primo, & per se, vel secundum aliud, mutari primo & per se est in illo tempore adæquate & secundum se totum mutari: non vero ratione partium & ita ut totus motus sit in toto tempore & pars in parte, & hoc patet ex definitione. A. est enim primum in quo secundum se & non secundum alterum sit aliquid, mutari vero in tempore secundum aliud est in aliqua parte temporis mutari ut quod motatur in vna hora dici innotadi dicitur mutari non per se primo, sed secundum aliud nempe secundum partem illius scilicet horam illam, probat ergo motum qui sit primo in aliquo tempore in omnibus illius partibus fieri hac ratione sit tempus, in quo primo sit motus vna hora, quæ diuiditur in duas medietates, tunc si vel in neutra medietate mouetur, vel in vna vel in vtraque, non primum quia si in neutra moueretur, ergo in toto illo tempore quiescit patet consequentia quia impossibile est moueri in aliquo tempore quod in nulla eius parte mouetur, non secundum, quia si in vna tantum medietate mouetur, ergo in toto illo tempore non mouebatur primo & per se, sed tantum per aliud & ratione partis, debet ergo a sufficienti diuisione concedi tertium, quod in vtraque parte moueatur & ita colligitur intentum, id quod in aliquo tempore primo, & per se mouetur in qualibet illius parte moueri, cum ergo omnis motus sit in tempore erit in aliquo tempore primo quia in primo non est ratio primi debet esse in tempore quod est dicere cuiuslibet motui æquale tempus debet respondere ex quo principio inferri ante quamlibet partem motus præcedere mutatum esse quod primo primo probat ex spatio, & tempo

re su-

re sumamus tempus primum in quo est motus supra magnitudinem aliquam & diuidatur tale tempus in duas medietates tunc sic si in tota tempore per totum illud spacium mouetur in medietate illius per aliquam partem fuit mutatum ergo tam istud moueri quod est in toto tempore precessit tale mutatum esse & rursus cum illa pars sit diuisibilis diuidatur in alias duas medietates & fiat idem argumentum inueniemus quod illud moueri existens in tali parte precedit mutatum esse in sua medietate & sic deinceps unde cum diuisio tendat in infinitum verum erit dicere quod ante quodlibet moueretur mutatum esse unde visus rationis consistit in hoc quod mutatum esse est quodam indiuisibili terminans precedentem partem motus sicut punctum continuarum terminat precedentem partem lineæ unde sicut antequamlibet partem lineæ continuæ precedat aliquod punctum terminatum aliterius prioris & ante illud aliud & aliud in infinitum sicut procedit diuisio partium lineæ ita & antequamlibet partem motus continui precedat aliquod mutatum esse quod istam partem initiat & precedere terminat & ante illam aliud & aliud in infinitum sicut procedit diuisio ipsius motus modo vero subtiliter probat quod immediatate illius temporis tale mobile dicatur mutatum ut hac ratione illud mutatum esse precedat moueri quod est in toto tempore sumamus aut aliud mobile æque velox cum isto simul pertransiens hanc medietatem spacij & ibi fixens ita sine dubio dicitur ibi mutatum, sed aliud quod vltius transit & mouetur per residuum spacij, ita vere transit medietatem spacij sicut primum ergo sicut primum dicitur mutatum fuisse, quia transiit totam medietatem, ita & secundum quia vltius pertransire non tollit quominus in illa medietate fuerit vere mutatum secundo idem probat sic ideo in toto illo tempore dicitur res mutata, quia est vnum nunc terminans tale

tempus in quo res mutata dicitur sed quælibet pars temporis suo nunc terminata est ergo in qualibet parte illius temporis erit suum mutatum esse sed vna pars precedit aliam diuisione tendente in infinitum ergo similiter quamlibet pars motus debet precedere mutatum esse terminatum partem prioris tertio probat sic omne quod continue mouetur (quia nec corruptum est tale mobile nec cessat a motu) aut mouetur, aut mutatum est sed in tempore mouetur & in nunc est mutatum ergo cum sint infinita mutata esse sunt infinitæ partes propter earum diuisibilitatem sequitur quod antequamlibet partem motus erit suum mutatum esse.

In secunda parte capituli probat quod ante quodlibet mutatum esse precedit suum moueri ad quod supponit omne motum a quodam in quodam, i. a contrario in contrarium in tempore esse factum & probatur quia quando ex albo fit nigrum aut in eodem instanti quod erat sub albo est res mutata in nigrum & hoc non quia cum addit terminus ad quem cum primo res est mutata sequitur quod simul erit alba & nigra talis res quod est impossibile aut in diuerso instanti & hoc dupliciter vel immediato & hoc non quia duo instantia non possunt esse immediata aut mediata & cum inter hæc mediet tempus in illo tempore inter medio erit motus & ita colligit omnem motum a contrario in contrarium esse in tempore etiam si contraria sint in gradibus remissis quia cum motus sit recessus ab uno termino & accessus ad album & hoc simul non possit fieri in eodem instanti, nec in duobus immediatis debet in duobus mediatis fieri & consequenter in tempore quod inter illa mediat.

Ex quo fundamento colligit ante omne mutatum esse precessisse suum motum & probat sic omne tempus diuisibile est in infinitum in minores & maiores partes ita quod non sit aliquod nunc quod non precedat aliqua pars temporis id mo

tus est

us est eodem modo diuisibilis ac tempus ergo si tempus precedit suum nunc per quod terminatur similiter pars motus debet precedere suum mutatum esse per quod terminatur, & de parte huius partis est idem dicendum & sic tendendo per partes minores in infinitum ante quodlibet mutatum esse dabitur sua pars motus illum antecedens idem probat & clarius in motu locali ubi spaciū est continuum per semoueat ergo aliquid ab A. in C, quæ sunt duo indiuisibilia huius spaciij, vel ista sunt immediata & hoc non quia in continuo duo indiuisibilia ut supra vidimus non possunt esse immediata aut sunt mediatæ & sic iam mediatæ diuisibile spatium quod cum in infinitum sit diuisibile ante quodlibet punctū continuatum habet suam diuisibile partem & sic est dicendum de motu quod ante quodlibet continuatum illius erit aliqua pars diuisibilis motus idem etiam ostendit in reliquis motibus non continuis & in generationibus & alterationibus quarum termini sunt quantum per accidens sed ex tempore hoc ipsum cognoscemus ex quibus omnibus colligit suum intentum quod mutatur mutatum fuisse & quod est mutatum prius mutari, & ante quodlibet moueri dari mutatum esse & ante quodlibet mutatum esse dari moueri & hoc esse in vniuersum verū in quavis mutatione continua & diuisibile ex eo quod in continuo propter eius diuisibilitatem non datur prima pars & hoc dicit patere in generationibus partibus factionibus & corruptionibus, & alijs in quibus fieri & generari præcedit factum esse & e contra & quauis non sit idem prorsus quod sit satis est, quod sit pars illius ut quando sit domus prius fundamenta postea parietes fiunt & hæc de hoc capite.

CAP. SEPTIMUM.

Teoremata de finitate vel infinitate motus.

Intendit Aristoteles in hoc capite quædam teoremata ponere de finitate, vel infinitate motus & facit duo primo ponit tria teoremata secundo vero ponit alia tria ad primam partem deueniendo.

Primum theorema est magnitudinem finitam infinito tempore pertransiri siue motu regulari qui habet vniuersalitate per totum spatium ita ut semper tarde, aut semper velociter sit siue irregulare qui modo est tardus modo est velox impossibile est pertransire hoc tamen limitat quando motus non sit sape supra eandem magnitudinem aut aliquam eius partem tunc enim magnitudine existente finita tempus erit infinitum ut patet in circulo sed debet aliqua tota magnitudo accipi in qua totus motus fiat nonne petit toto spacio nec parte & ad hoc pro uandū supponit motum fieri in tempore & in maiori tempore maius pertransire spatium, quod de motu regulari debet intelligi, quo supposito probat suum theorema in dicto motu sic detur, detur magnitudo finita & diuidatur in partes æquales quæ æ in numero & magnitudine accessario erunt finitæ tunc sic quælibet pars harum pertransitur tempore finito imo & æquali cum alia quacunque ergo omnes simul debent pertransire tempore finito tanto scilicet ac est gregatū ex temporibus dictarum partium patet consequentia quia sicut partes spaciij æquales quia sunt magnitudines & numero finitæ faciunt totam magnitudinem finitam ita partes temporis cum sint magnitudine & numero finitæ efficiunt magnitudinem totam esse actū finitam idem etiam probat quando motus est irregularis & facit argumentum diuisa ista magnitudine in omnes suas partes æquales cum sint numero & magnitudine finitæ tempus consumptum in qualibet finitum debet esse licet non sit æquale alteri tempori quod in alius consumitur ergo tempus in tota magnitudine consumptum necessario est finitum quod est aggregatum ex temporibus finitis aliarum

farum partium æqualium ergo impossibile est esse infinitum quia hoc non habet aliquam partem aliquotam quæ aliquoties sumpta illud totum adæquet si cut habet tale aggregatum quod argumentum Aristoteles format in literis, sed eius vis est iam declarata colligit Aristoteles idem esse de quiete quod sci licet quietes finita non potest esse tempore infinito ratio est quia est priuatio motus finiti & ita eadem mensura cum illo debet mensurari, & idem colligit de generabili & corruptibili finitis quia in finito tempore non possunt generari & corrumpi.

Secundum theorema magnitudo infinita finito tempore pertransiri non potest prouatur diuidatur hoc finitum tempus in partes æquales numero & magnitudine finitas tunc sic in qualibet parte huius temporis transit mobile magnitudinem finitam, ergo in omnibus simul magnitudinem finitam debet pertransiri patet consequentia quia ex finitis finities acceptis non potest vllum infinitum fieri sed omnes illæ partes quas trā sit numero & magnitudine sunt finitæ sicut partes temporis ergo totam magnitudinem faciunt finitam sicut faciunt omnes partes temporis totum tempus finitum.

Tertium theorema nullum mobile finitum potest pertransire spacium infinitum tempore finito quod dicit patere ex reliquis dictis.

In secunda parte ponit alia tria theoremata quartum est mobile infinitum etiam magnitudinem finitam non potest finito tempore pertransire & probat ratione subtili demus aliquod spacium infinitum supra quod moueatur mobile finitum, v.g. cubitale & contra mobile infinitum supra spacium. v. g. cubitale moueri tunc sic utroque modo accedit pertransiri infinitum a finito primo modo spacium a mobili, secundo mobile ab spacio ergo sicut repugnat tempori finito a finito mobili infinitum transire spacium

ita e contra repugnat eodem finito tempore in finitum mobile ab spacio finito transiri nec aliter inquit potest, imaginari infinitum a finito transiri nisi his duobus modis quod spacium sit finitum mobile vero infinitum, & hoc est finitum uti infinito immouendo, aut quod spacium sit infinitum & mobile finitum, & hoc vocat infinitum uti finito ut lationi.

Quintum theorema est mobile infinitum spacium infinitum nequit pertransiri tempore finito & probat primo non potest aliquod mobile infinitum pertransire aliquod spacium nisi illud prius pertranscat aliqua pars finita eiusdem mobilis & hoc vocat Aristot. infinito in esse infinitum quia cum pars sit minor toto prius ipsa transit spacium quam totum mobile sed ut iam vidimus finitum mobile spatium infinitum non pertransire tempore finito ergo nec infinitum mobile id poterit præstare hoc supponit illud secundo probat diuidatur illud tempus finitum in partes finitas numero & magnitudine tunc sic in qualibet harum pertransit spatium finitum ergo, & in omnibus simul sicut iam vidimus.

Sextum theorema motus infinitus non potest esse tempore finito probat eadem est ratio de motu, & magnitudine cum sit eadem vtriusque diuisio sed magnitudo infinita non potest tempore finito transire ergo nec motus infinitus tempore infinito esse ex his omnibus colligit infinitam magnitudinem tempore infinito & motu infinito posse transiri vel a mobili finito, vel infinito ratio est quia hæc tria tempus magnitudo, & motus, parum & coniunctam rationem habent indiuisione, & hæc de litera capit.

ANNOTATIONES

circa literam.

Ante

Antea quam ad principales quæstiones deveniamus aliqua dubia text. sunt examinanda primum est erga cap. quartum circa illum tex. 37. in quo Ari. dicit qualitates ad quas terminatur alteratio esse per accidens diuisibiles contra istas qualitates habent propriam latitudinem intensiuam qua mediaper se habent diuisibilitatem vt hac ratione possint motum per se terminare ergo falso dicit Ari. eas esse per accidens diuisibiles, responderetur notando quod distæ qualitates possunt sumi dupliciter aut secundum extensionem quæ accipiunt a subiecto quanto aut secundum intensiōem partium gradualium quam habent ex propria sua natura si primo modo sumantur sunt per accidens diuisibiles quia illa extensio quæ quantitati conuenit per se ad illas deriuatur per accidens sicut ad reliqua accidentia eiusdem subiecti, & hoc modo loquitur Ari. si vero secundo sunt per se diuisibiles sed hoc modo nō loquitur Ar. & ita tollitur cōtradictio.

Secundum dubium est erga caput quintum quod Ari. intelligat per mutatum esse quando inquit tex. 46. non dari primum mutatum esse in principio motus. Responderetur quod quemadmodum in communi per mutatum esse non intelligit ipsum motum aut aliquam partem illius quia ista sunt diuisibilia & ita necessario debent in tempore non vero instanti, sicut est ipsum mutatum esse in fine motus sed intelligit quodam indiuisibile ipsum motum terminans, vel continuans & ita adæquate in instanti existens ita per primum mutatum esse quod negat in principio motus intelligit quodam indiuisibile motum iniiciens diuersum a parte motus & patet ex ipso contextu, quia probat non dari primum mutatum esse quia hoc supponit motum, & non datur prima pars motus ergo aliquid diuersum intelligit non esse primum mutatum esse & primæ partes motus cum vnum probet per aliud alias in ipsa probatione committeret petitionem princi-

pij probando idem per idem.

Tertium dub. quomodo Ari. cap. 6. tex. 58. appellet generationem & alterationem respōdetur cum Tolle. ibidem hanc esse differentiam inter motum localem ex vna parte & reliquos ex alia quod in reliquis cum termini sint omnino contrarij & specie differenter nullo modo sunt continui adhuc in eo a quo sumuntur at in motu locali cum termini desumantur ex ordine ad spacium, & hoc sit cōtinuum aliquo modo inest maior continuitas motui locali quam reliquis & ideo in comparatione huius dixit illos non esse continuos, vel secundo possumus dicere quod sicut supra dixit terminum alterationis esse per accidens diuisibilem non quia omni careat diuisibilitate per se sed quia aliquam habet per accidens communicatam a quantitate in qua est ita dicuntur isti motus nō continui non quia nullam habeant continuitatem in se, sed quia non habent tãtam ac motus localis cui maxime conuenit continuitas, scilicet. 4. modo. c. 8. physic. dicitur,

Quartum dubium est erga caput septimum in tex. 63. quid intelligat Ari. per magnitudinem finitam quando inquit haec non posse pertransire spacium in infinitum tempore finito, quia magnitudo & spacium pro eodem solent ab ipso usurpari ergo videtur esse implicatio in adiecto quod sit magnitudo finita & spacium infinitum responderetur hic cum Toleto quod nomine magnitudinis finitæ intelligit mobile finitum mobile vero diuersum est ab spatio & ita quauis spacium sit infinitum potest intelligi quod mobile sit finitum & quod hoc modo intelligat probat Tole. ex ipso contextu, quia Ari. semper post vnum theorema de vna re ponit aliud ei cōtrapositum nō postquam in primo fuit loquutus de spacio finito dicendo illud sine repetitione non posse tempore infinito transiri in se cundo de eodem spacio, sed infinito ponit contrarium spacium scilicet infinitum

finite

finito tempore non posse pertransiri sed in quarto theoremate sequenti ait, quod mobile infinitum non transit magnitudinem finitam tempore finito, ergo quando in tertio dixit magnitudinem finitam non posse spatium infinitum finito tempore pertransire nomine magnitudinis non intelligit idem mobile, sed compositum infinitum. & hæc de hoc cadit.

CAP. OCTAVVM

De quiete, & quietatione.

Intentum Aristotelis in hoc cap. est agere de quiete & quietatione, id est de motu quo quies acquirit & facit duo primo probat non dari primum in quiete & quietatione, vel actione sicut non datur in motu. In secunda quoddam notabile permittit ut sequenti capite soluat argumentum Zenonis ad primam partem deveniendo primo probat quod quietatio vel statio sit in tempore, quia talis quietatio est motus ad optinendam quietem sed omnis motus est in tempore ergo antecedens probat, omne quod est aptum moveri tempore modo, & loco, quibus est aptum moveri vel reuera mouetur, vel quiescit, sed quod stat vel quietatur non dum quiescit cum sit in via ad obtinendam quietem, ergo debet moveri & consequenter in tempore est quietatio, vel statio, secundo probat tardius, & velocius in tempore sed quod stat aliquando tardius, aliquando velotius stat, id est ad statum, & quietem mouetur, ergo statio vel quietatio est in tempore, secundo supponit aliud principium quod etiam in motu supposuit quod in aliquo tempore primo stat in qualibet parte illius debet stare & probat quia cum illud tempus indivisibile esse non possit alias in eo non posset esse motus diuidatur in duas medietates tunc se vel in neutra estat vel in vna tantum, vel in utraque, non primum quia si in neutra stat in coniuncto ex viris quæ quomodo poterit stare. Non secundum

quia si in altera tantum ergo in toto illo coniuncto non erat. primo & per se sed ratione partium, dicendum ergo est tertium scilicet id quod constat aliquo tempore primo in qualibet illius parte debet constare. Modo ergo format rationem ad probandum quod non detur prima pars in quietatione, quia si daretur, vel hoc esse tempore indivisibili, & hoc non alias quietatio non esset motus cum iste exigat diuisibile tempus vel in tempore diuisibili & nec hoc quia diuidatur istud tempus in quo ponitur prima pars quietationis vel stationis in qualibet medietate illius temporis debet esse statio vel quietatio, ut in primo principio diximus, fuit ergo statio prius in illa medietate temporis quam in toto illo tempore primo rursus illa medietas iterum diuidatur, & iterum prius erit in quavis medietate quam in toto tempore & cum diuisio temporis per medietates tendat in infinitum ita quod non sit stabilis alia quam prima medietas non poterit dari aliqua prima pars stationis, vel quietationis, idem dicitur esse de ipsamet quiete dicendum, quia quies est in tempore & huius non datur prima pars, ergo nec quietatio dabitur, sicut etiam non datur quietationis ad eam terminatæ probat quod quies sit in tempore dupliciter primo quia id quod est quod est moveri aptum, & tamen non mouetur sed in instanti nihil est aptum moveri, ergo nec in illo erit quies.

Secundo probat ex definitione quiescentis, quia id quiescit, quod se habet eodem modo ac artea, sed in instanti non est ista diuersitas nunc, & antea, sed tantum in tempore, ergo in tempore debet esse quies.

IN SECUNDA parte ut solbat argumentum Zenonis præmittit hoc notabile, quando aliquid mouetur in aliquo tempore, primo non potest esse in vno loco equali, aut in vno gradu forme, sed semper mutat, & mutat locum æqualem, & est sub alio gradu forme & probat quasi in aliquo loco æqua-

si per aliquod tempus maneret, ergo ibi quiesceret, patet quia quiescere est eodē modo se habere nunc quam prius, ergo si in toto illo tēpore primo nō mouebat cū ponat in aliquo quiescere infert ergo quod cum nō sit illa parte temporis in vno & eodem loco æquali erit in instanti in tali loco sibi æquali & in alio instanti in alio loco æquali (at in tempore semper mutat æqualia loca) nec ex hoc sequitur quod in instanti quiescat cum in illo non possit moueri, & ita concludit, quod in aliquo toto tempore mouetur in qualibet parte illius mutare loca æqualia semper nec quiescere licet in vno instanti sit in vno & eodem loco æquali quia instans non est tempus, & hæc de hoc capite.

CAPVT. NONVM

Solutio argumentorum Zen.

Intentum Aris. in hoc capite est solvere quedam argumenta Zenonis, & facit duo. in prima parte soluit tria argumenta, in secunda vero soluit reliqua. Ad primam partem deueniendo soluit quoddam argumentum quod erat hoc, quod in singulis nunc quiescit non potest moueri illo tempore in quo sunt talia nunc, sed id quod dicitur moueri. v. g. sagitta in quolibet nunc quiescit, ergo nō mouetur probatur minor quia in quolibet nunc est in loco sibi æquali, ergo in illo mouet, sed q̄ non mouetur quiescit ergo in singulis quiescit, soluit Ari. hoc argumentum dicendo nullam habere vim ex eo quod tempus non componitur ex instantibus, vnde non sequitur in quolibet nunc quiescit quod in toto tempore non moueatur, quia in partibus illius temporis quę tempus etiam sunt mouetur tale mobile quia in nulla earum permanet mobile in loco sibi æquali vt dixerat precedenti textu, sed semper alij & alium mutat æqualem locum, imo

nec nunc moueri in nunc est otiose quiescere, cuius occasione omnes rationes Zenonis adducit quibus prebatur motum esse impossibilem, quarum prima supponit motum debere esse a termino in terminum alicuius spatij & tale spatium esse diuisibile in infinitum tunc sic mobile non potest peruenire ad finem spatij nisi prius transeat dimidium illius sed hoc spatium est diuisibile in infinitum secundum medietates dictas, ergo cum infinitum finem non habeat non poterunt istę medietates pertransiri sed hanc rationem dicit se iam soluisse, quia se remittit ad textū. 19. quo dixerat has partes spatij esse actū finitas & infinitas in potentia & ita per partes motus pariter finitas & infinitas posse transiri.

Secundam rationem Zenonis proponit quam vocat achilam non quia esset validissima vt erat Achilles vt aliqui male interpretantur sed quia in ea vtebatur exemplo Achilles & ratio est ducens ad inconueniens scilicet quod celerissimum mobile vt erat Achilles, tardissimū vt est testudo non attingeret & formaretur argumentum, demus spatium in quo sit motus militare esse. 8. constans stadiis & Achilles moueatur a principio primi stadij & testudo a medio illius, & sit casus quod Achilles sit in dupla proportio re velocior tunc sic dum Achilles pertransit illud dimidium stadij testudo transiit decimam partem illius stadij, & sic illam tunc non apprehendit, tunc sic quando Achilles transeat illam decimam testudo pertransiit saltem alij decimam tales decimę, & cum in infinitum possint tendere istę diuisiones, & proportionēs decimarum sequitur, quod nunquam Achilles testudinem apprehenderet. Hanc rationem vt soluat dicit esse quodammodo eandem cum prima in quantum vtraque ponit infinitum spatium, vt sic non possit peruenire ad finem, sed simpliciter non est eadem quia facit primam diuisionem secundū medietatē scilicet quę sunt partes propor

proportionales absoluta sine ordine ad velocitatem at vero secundo modo diuisionem facit secundum proportionē tardioris, & velocioris vnde ad idem tendūte duæ rationes & debent solui eodem modo solutio ergo est quod licet velox non apprehendat tardum dum nullum non attingit, sed tñ apprehendat quod aliquando attinget quia spatium est actu finitū & in eodem tempore maius spaciū transit velox, quam tardum at argumētū supponit habere spatium infinitas partes ætu & ita ruit sed clari⁹ ergo in forma respondentur quod in secundo motu apprehendet Achilles testudinem, vel ad summum in tertio quia, vel eo tempore quo Achilles per secundum motum pertransit illam totam decimam, testudo tamen transit decimam illius decimæ & ita in fine motus illam attingit, vel si tunc testudo transisset primo alterius ratione quando per tertium motum reuertatur supra illam Achilles transibit totam illam, & aliud spatium nouum quod tunc transit testudino imo & multo maius & sic ipsum attinget imo & transibit.

Tertia ratio Zenonis erat quā in principio capitis posuimus de quiete in singulis instantibus & ideo non est necesse illam aut eius solutionem reperere.

In secunda parte cap. ponit quartam rationem Zenonis quæ ad hoc impossibile ducebat duplum tempus esse æquale suo dimidio vt hora dimidiæ ad quod supponit quod quando mobilia æqualia in velocitate supra æqualia spacio mouētur tempora vtriusque motus sunt æqualia, secundo supponebat dari tres magnitudines æquales inter se alteram immobiliem, scilicet inter mediam & alias mobiles scilicet extremas quarum prima constaret quadruplici B. vt quadruplici parte secunda quadruplici A & tertia quadruplici C. vt hæc figura demonstrat, ita quod primum B. primæ magnitudinis sit cum secundo A. secundæ magnitudinis, & cum postremo A. eiusdem magnitudinis sit primum C. tertiæ magnitudinis &

tunc est argumētū tertia magnitudoque est C. moueatur per totam magnitudinem quatuor A. per horam itaque quando perueniat ad secundum A. prima magnitudo quatuor B. moueatur versus illud primū B. a quo incipit magnitudo tertia tunc illa dimidia hora residua quæ magnitudo C. transit alia duo A. residua transibit prima magnitudo B. alia duo A. similiter residua & ita in fine horæ vltima horū omnium erūt simul primū B. cū vltimo A. & C. & contra primū C. cū vltimo B. & A. in talis casu certū est quod tempus tertiæ magnitudinis C. est duplo motus quā tempus primæ quia tertia magnitudo pertransibit duplo maius spaciū scilicet quatuor A. & prima magnitudo tñ diei, sed ista tempora sunt æqualia ergo iā sequitur inconueniēs intentū probatur quia magnitudo B. in fine huius horæ pertransit quatuor C. tertiæ magnitudinis si quidem in principio motus erat primū C. cū vltimo B. & in fine motus illius dimidiæ horæ sunt simul vltimū B. & vltimum C. sed illud quadruplex C. est æquale quadruplici A. & in tota hora transibit magnitudo 1. ergo cū spacia sint æqualia & mobilia æque velocia vt diximus tempora erunt æqualia & nihilominus aliud fuerat motum per integram horā aliud vero per dimidiā solutio vero argumenti stat in hoc quod ibi nō sunt æquales magnitudines spaciū pertransit, quia altera est omnino quiescens vnde egit mobile tota illa hora vt totam illam transeat altera est mota contra illum mobile vnde non indiget mobile tota hora, vt illam pertransit, sed tantum dimidia, quia cum ambæ moueantur simul vna sub alia tantum vnus supponit alteri in illa media hora quantum e contra alterius supra illam ponitur & ita ambæ simul contra se motæ faciūt in dimidia hora quod fieret in vna si vna quiescente altera tantum moueret vnde quādo pertransit vnum B. vnum A. quiescens duplex scilicet motū transiret alterum, quod transiret alterum, quod transiret si esset C. quiescens & alterum

K i quod

1. magnitudo mota.
BBBB.
2. quiescens.
aaa.
tertia mota.
ccc.

quod motum se supponit ipsi magnitudi-
ni. media illa magnitudine fixa, unde
solutio causaliter stat in hoc, quod et sit
æquale partium debet, aut utrobique esse
quiescens aut utrobique æqualiter mo-
tum quia si in vna parte ponatur quies-
cens & in alia motum non sunt æqualia
in ordine ad transitum quauis absolu-
te sint inter se æqualia,

Deinde soluit alia duo argumenta, qui-
bus motus negari solebat, quæ licet Ze-
noni adscribantur ab aliquibus, id tamẽ
non placet Toletio & est primum si esset
possibilis motus saltem inter contradic-
toria, vt a non albo ad album, sequere-
tur, quod daretur medium inter contra-
dictoria, consequens est falsum, ergo.
probat, quando res mutatur nec est in
vno termino nec in alio sed ponuntur cõ-
tradictoria, ergo erit aliquod subiectum
cui nullum ex contradictoriis cõueniat
nec album nec non album. Respondet
Aristoteles negando consequentiam, nã
inquit, quod tale subiectum tunc erit
partim album, partim non album quia ni-
hil inquit verat quod aliquod dicatur al-
bum quãuis habeat aliquas partes albas
tantum ergo esset inconueniens quod tã-
tum non esset album, nec non album.

Secundum argumentum potest fieri,
quod aliquid moueatur localiter, & ta-
men nec mutet locum secundum se to-
tum nec secundum partes sed circa idem
semper voluatur vt patet in motu sphæ-
ræ, ergo iam motus circularis de medio
aufertur hoc vero ablato necesse est om-
nem auferri. Quod si dicas adhuc motũ
circularem tunc esse, sequitur quod ali-
quod simul moueatur, & quiescat, moueat
quia habet motum circularem, quiescat
quia non mutat locum, soluit argumen-
tum, primo negando quod partes non mu-
tent locum imo singulæ illarum mutant
locum cum non semper correspondant
eiusdem partibus continentis, vt v. g.
partes 8. sphæræ non semper correspon-
dēt eis dē partibus non æ, sed vbi erat vna
pars succedit postea alia, & alia secundo ne

gat quod ipsum totũ non mutat locum
& hæc de hoc capite.

CAP. DE CIMVM. V. indivisibile possit moueri.

INcentum Arif. in hoc cap. est determi-
nare vtrum indivisibile possit moueri
& primo determinat quomodo possit,
secundo quomodo non possit. Ad primã
partem deveniendo primo tollit æquum
rationem dicendo se loqui de indivisibi-
libus in quantitate vt de linea, & puncto
& c. non vero de reliquis indivisibilibus,
vel secundum formam, qua ratione spe-
cies vltima dicitur indivisibilis in plures
species vel secundum individua qua ra-
tione potius dicitur secundum individua
indivisibilis, quia plura individua nõ po-
tunt diuidi, dicit ergo quod indivisibile
in quantitate potest moueri per accidens
ad motum quantitatis in qua est non eo
modo quo pars dicitur moueri per acci-
dens ad motũ totius quia huic correspon-
det suus partialis motus ita quod a toto
separata possit per se moueri sed potius
eo modo quo nauta dicitur moueri ad mo-
tũ naui absq. eo quod aliquis motus par-
tialis adhuc ei respondeat per motũ præ-
cisse respondentē navi & sicut accidens
dicitur moueri ad motũ subiecti sine al-
liquo motu ei correspondente & ita quod nõ
possit a subiecto separari, aut separatim
per se existere, & quod partibus correspon-
deat partialis motus proprius diuersus a
motu totius, vel reliquarum partium, pro-
bat aperte in partibus circuli quia si su-
mantur illæ, quæ propinquiores sunt cẽ-
tro moto tardiori mouentur quia breuius
rẽ circuli describunt remotiori vero ma-
iorẽ describunt circulum & ideo tardius
mouentur, & iterum repetit indivisibile
moueri per accidens sicut accidens in sub-
iecto nullo autem modo per se adhuc vt
partes.

IN secunda parte probat quod indivisibile
separatũ non possit moueri motu locali,
vel alio, quia si moueretur ab vno ter-
mine

minus in alium, in aliquo tempore debet
moneri, tunc sic vel in illo tempore est in
solo termino a quo, vel in solo termino
ad quem, & ita sequitur quod utrobique
quiescat, quia se habet eodem modo, ac
antea, si vero est partem in vno, & partem
in alio, ergo iam indivisibile erit indivi-
sibile, & habens partes, nec potest dici, qd
moueat, & nullo modo sit inter terminis
cum motus sit transitus ab vno termino
ad alium, & quia posset aliquis dicere
quod tempus componitur ex instantibus
& ita quod in illis mouetur indivisibile
separatum, hoc primo reiicit dicens esse
impossibilem talem compositionem, ut
vidimus supra.

Secundo quia in quolibet instanti esset mo-
bile mutatum & in nullo esset motus,
videtur sequeretur ipsum motum componi
ex mutatis esse quod est impossibile, cum
sit motus continuus & mutata esse sine
indivisibilibus, secunda ratione hoc reiecit
quia omne mobile transiit alicuius
spatium se maius transiit prius per spatium
minus & sibi æquale quam per maius, er-
go si punctum, v. g. per spatium se maius
ut per lineam, transiit prius debet transi-
re vel minus se quod est impossibile cum
sit indivisibile æquale sibi, sed nec hoc
est possibile, ergo nullo modo potest indivi-
sibile separari moveri, probatur minor,
quia si punctum pertransiit totam lineam
semper tangendo sibi æqualia scilicet pñ-
cta, ergo linea componitur ex punctis,
consequens ut patet est falsum, ergo, pro-
batur sequela, via pertransiit tota a to-
to puncto solum tangente illi puncto, er-
go ab illo solum transiit a fine, & ita
passiva mensura illic respiciens, cum
debeat esse homogenea tantum exunt a
aliis punctis.

Tertio idem probatur deducendo ad hoc
inconueniens, quod tempus & motus non
essent æqualia, sed daretur aliquod tem-
pus minus omni motu, ad quod supponit
omnem motum esse in tempore, & om-
ne tempus esse diuisibile, tunc sic motus
est indivisibile ab vno indivisibili

in aliud iste motus in tempore diuisibili
erit ex suppositione data, & talis motus
diuisibilis non est, quia in vno solo indi-
uisibili non potest esse, sed necessario in
duplici, tunc sic totum illud tempus est æqua-
le illi motui, ergo pars illius temporis est
minor, quia pars est minor toto, sed talis
pars est tempus, ergo datur aliquod tem-
pus minus omni motu, cum talis motus
indivisibilis sit, ex quo sequitur aliud quod
absurdum, quod ita moueatur aliquid in a-
liquo tempore, quod in minori non pos-
sit moveri minus nisi indivisibile diuida-
tur, quod est absurdum.

Et quia posset aliquis dicere, quod ille
motus a puncto in punctum erit in instan-
ti hoc reiicit dicens esse non posse, quia
sequeretur motum componi ex mutatis
esse, & consequenter quodammodo continui
ex indivisibilibus, deinde ne aliquis con-
tingeret ex his, quæ de mutatione dimi-
nutionis fuere dicta mutationem esse infi-
nitam inquit mutationem esse actum fini-
tam ita ut sit ad extrema finite distantia
& probatur, quia omnis motus, vel muta-
tio est a contrario in contrarium, vel a
contradictorio in contradictorium, sed
taliter extrema habent inter se finem, nisi
tantiam, ergo & inter mutationes sunt
finite quia singula non sunt extra sua
extrema, & in augmentatione, ubi ratio
difficilis explicatur quoniam sunt termini de
dicit extremum augmenti, & eius ter-
minum esse illam quantitatem maxi-
mam, quam potest vnuquodque attri-
gere secundum naturam, terminum ve-
ro diminutionis, aut esse huius remotionem
quasi diceret terminus sunt maior &
minor, de motu vero locali, qui sequi-
dum voluntatem sit cum non constet ex
extrema esse determinata, alio modo pro-
batur non posse infinitum esse hoc modo
affirmationis est impossibile, cuius muta-
tio est impossibile, nam ad hoc reduci-
tur omnis motus, sed per motum infi-
nitum impossibile est determinari terminum
ergo est impossibile motum esse infinitum
in loco, & in tempore, & in materia

impossibilis est generatio ubi est genitum
est impossibile; impossibile est fieri ubi
factum esse est impossibile, ergo simili-
ter impossibile est motus cuius, motus
immutatum esse est impossibile, sed
quod impossibile est dicitur dupliciter quod
negre & difficultiter erit. & quod nullo
modo potest esse, ideo dicitur se de hoc se
cundo impossibile loqui quia hoc est pro-
prie impossibile, concludit ergo, quod
motus sit motus nec aliquid moueatur,
nisi possit secundum talem motum esse
mutatum non erit motus infinitus cum
non habeat finem, vt secundum illum
possit dici mutatum.

Demum ostendit quomodo possit re-
periri infinitas in mutatione, dicendo
quod in vna parte, quæ ad determinata
extrema terminatur non potest esse infi-
nitas, in vna tamen per accidens, puta
per contiguationem ratione temporis
potest esse infinitas vt si alterationi suc-
cedat generatio, & generationi augmen-
tatio & huiusmodi, & iterum generatio,
ratio est, quia hic non est vna mutatio
secundum extrema, at in vno motu
continuo hoc non potest fieri, excepto
motu circulari, qui infinitus dicitur, vt
ostendit libro dicemus, quia in eo sunt
quodammodo plures motus & circula-
tionis quauis præter illorum continui
taceant vniuersi dicatur & hæc de hoc cap.

ANNOTATIONES circa literam.

P R I M U M Dub. textus est erga ca.
s. tex. 67. cur Aristoteles diffiniendo
ipsum quiescentis partes addiderit
ea parte mobilis dicendo tunc aliquid
quiescit cum non mouetur, & erat ap-
tū sic moueri tali loco & tempore. Res-
ponderetur quod id fecit ad ostendendum
quod quies non negat aut priuatione mo-
tus est circumstantiis dictis vnde per il-
lam periculum aptum moueri, dicitur

quiescit ab immobili quæ aliter
non mouetur in non quiescit quia moue-
ri non est aptum, sed addit sic aptum
moueri quia non a quouis motu dicitur
mobile quiescere sed ab eo quod potest
habere, & non habet, vnde concluditur
absolute sit aptum moueri hoc non a suf-
ficit vt a motu recto dicatur quiescere
quia tali motu non est aptum moueri,
& dicitur tali loco quia licet aliquid sit
aptum moueri & motu recto, quia in
puncto spatio non potest moueri quia
est locus in quo possit motus fieri, ideo
ibi non quiescit & rursum dicitur & tali
tempore quia licet sit aptum moueri &
tali motu & tali loco, sed tamen si hoc
totum summatum in instanti quia in hoc
non est aptum moueri non erit illa ca-
rentia motus quies priuatiua, sed debet
necessario esse in tempore in quo mo-
tus est possibilis cum reliquis circumstan-
tiis vt sic dicta quies.

Secundum dubium est erga textum
74. eiusdem capitis quid Aristoteles in-
telligat quando ait cum aliquid moue-
tur in aliquo tempore primo & adequa-
to in nulla parte illius potest manere in
aliquo loco sibi æquale aut in aliquo gra-
du formæ secundum alios motus, sed si
per mutat alium & alium locum & est
sub alio & alio gradu formæ. Respon-
detur notando quod dicitur tempore pri-
mo vel ad æquato quia si sumamus tem-
pus non primum vel excedens potest fieri
quod in vna parte illius aliquid moue-
atur mutando semper æqualia loca &
in alia parte finito motu permaneat in
aliquo sibi æquali vt si ergo modo, me-
ueat in gymnasio, quia in aliqua hora
huius diei moueor in alia hora motu fi-
nito possum permanere in aliquo loco
æquali, & ideo Arist. addidit quod in ali-
quo tempore primo vel ad æquato moue-
tur in nulla parte illius potest permanere
in aliquo sibi æquali loco.

Secundo est notandum quod dicitur in loco
æquali & ad æquato toti, scilicet mobili, quia
in maiori bene potest permanere quia ille
maior

maior ambit omnia loca æqualia, quæ mutat dum mouetur & debet proportio nabiliter intelligi quia si moueatur secū dū nō se totum nō potest pro illo tēpore manere in aliquo sibi æquali & si secundū partem nō potest manere in alio quo loco æquali parti moræ, sed semper quod mouetur secundū aliquid mouetur & in illo ad æquato tēpore in vno sibi ad æquato loco nō potest manere, sed aliū & aliū debet sepe mutare & is est sensus Arist. in illis verbis ut in hoc dub. Tertium dub. est erga cap. 9. tex. 33. quo modo Ari. dicat id quod de nōn alio mouetur in aliquā partem esse sub nōn albo & partim sub albo cū sū eandem partem posuit aliquid mutari præcisse, si nō est possibile illam simul habere sub albo, & nō albo. Resp. nō quod ad, albedinē potest dupliciter aliqua mutatio terminari vcl secundū intensionem in eadē parte illam albedinem magis, ac magis radicando in subiecto & adhuc morum certum est qd nō requiritur vnam partē mobilis esse sub vno termino & alia sub alio & tamen hoc probat obiectio, & de hoc nō loquitur Arist. Secundo modo potest mutatio ad albedinem terminari extendendo illa per diuersas partes subiecti & ad hunc motum extensionis sicut ad localem requiritur vnam partem mobilis esse sub vno termino, & aliam sub alio, rursus nō loquitur Aristoteles de

mutacione ibi instantaneis in quibus mutari & mutatum esse sum. Imo quia in his instantaneis mobile sub termino ad quē in illo instanti quē est mutatio facta tamen in termino a quo nō illo tēpore præterit vnde videmus in primo libro tractatu ad primū si principū vcl naturalis. Quartum dubium est quomodo Arist. dicat spheram circulariter motam moueri secundū partes, sed secundū totam mutare locum. cum nunquam talis sphaera exeat ab vno loco in alium. Respondetur cum Toletō quod iuxta eundem. circulari possunt plures totales circuli imaginari inuicem se includentes si aduersus punctis incipiamus & hac ratione compus circularis quod interior mouetur dicitur cum mouetur diuersos istos circulus transire quomodo est in illo qui incipit, v.g. ab A. modo in illo qui A. B. & hoc sensu patet habere verum propter A. quod sphaera circulariter mota secundū se totam mutat locum id est mutat istos totales circulos sed quia isti se ad invicem includunt ideo absolute nō conceditur quod tale corpus secundū se totū mutet locū sicut etiā in motu recto contingit quis possum ergo aliquo modo mutare locū quē habeo ab illo parū recedendo ita quod nō deferam totum priorē. & hac ratione ista loca dicuntur se includere & ob hoc nō simpliciter diuersa, & hæc de hoc capite.

SVPER SEPTIMUM VMLI

brum Arist. Physicæ auscultationis

Cōmentaria vna cum quæstionibus.

A VTHORE P. F. PETRO DE OÑA

Burg. Sacræ Theologiæ Presentato.

De

De

DE hoc lib. dub. est apud Auctores an
h. lib. Ar. & ratio dubitandi est quia
lib. huiusmodi hoc lib. debet repetit. lib. se-
quenti. vnde aliter in commento inquit
alibi fuisse exera. quoniam, ex quibusdam
codicibus Aristotelis. nondum limatis
& ad formam libri redactis & ita The-
misti & Simp. & alij veteres illi² interpre-
tationem omisere, sed quia Si Thom. ex
alijs expostoribus. visus est A. dignus de
illam interpretantur ad erit in vtile bre-
uiter hoc perficere.

Intentum Ari. in eo est. ponere quædam
præludia & principia necessaria vt sequē-
ti lib. possit agere de principio effecti. mo-
toris & hoc facit in prima parte lib. in
secunda agit de comparatione vnius mo-
tus ad alium.

SUMMA TEXTVS.

CAP. PRIMVM.

Omne quod mouetur ab alio
mouetur.

INtentum Ari. in hoc capite est proba-
re quod omne quod mouetur ab alio
mouetur in prima parte ponit duo theo-
remata in secunda vero ponit tertium in
præha parte primum theorema est quod
hic intendit prouare omne quod moue-
tur ab alio moueri & hoc probat primo
inductione in hijs quæ mouentur quia si
moucantur motu violento vt mouentur
projecta a principio externo vt patet mo-
uentur & ista ab alio si vero motu natu-
rali vt viuientia adhuc dicitur moueri ab
alio quia diuiduntur viuientia in duas par-
tes alteram per se mouentem & alteram
per se motam vt vna moueatur ab alia
& hac ratione dicitur mobile moueri ab
alio ratione dictæ partis ita quod sicut
nauta mouet nauim & rursus per acci-
dens motu nauis dicitur moueri vnde si-
cut esset ignorantia dicere quod non mo-
uetur nabis ab alio quia mouetur a nau-
is intra se clauso pari ratione inquit est

ignorantia dicere quod viuens non mo-
uetur ab alio quia mouetur a parte ex-
terna intra se quia effectus non distinguitur
cum a parte deinde id probat ratione ad
quam tria supponit principia.

Primum est quod mouetur omnino a se
non pendet in suo motu ab alio & istud
vnde aliud cesset moueri non sequitur, &
istud debeat cessare secundum principia
est contra quando aliquid cessat moue-
ri quia illud extra ipsum cessat moueri
tunc non a se sed ab alio mouetur.

Tertium principium id quod mouetur
diuisibile est modo sic formatur ratio
secunda literis qui illam obscurant om-
ne quod ita mouetur vt alterius quiete
quiescat non mouetur a se sed ab alio (vt
patet ex duplici principio adueto quia
in hoc motu pendet ab alio) sed omne q
mouetur est huiusmodi, ergo probatur
omne quod mouetur esse diuisibile in plu-
res partes vt vidimus per tertium prin-
cipium tum sic, vel vna earum quiescente
adhuc mouetur secundum totum vel non
non primū quia inde sequeretur, quod si-
mul moueretur secundum se totum quia
ita supponitur & non secundum se totum
quia tantum mouetur secundum vnam
partem ergo debet dari secundum quia
ex quiete vnus partis cesset ille motus
totius secundum se totum ergo iam ille
motus non a se sed ab alio est ex cuius
cessatione cessat.

Inferet ex hoc secundū particulare theo-
rema omne quod mouetur localiter ab
alio debere moueri, & illud ab alio &
sic deinceps ex hoc tamen non sequitur
inquit processum in infinitum quia deuen-
iendū est ad aliquod primum mouens
omnino immobile & non probat dictum
theorema quia iam fuit in communi
probatum sed hoc quod addidit non esse
processum in infinitum in mouentibus
ad quod supponit tria principia primum
est quando vnum mouetur ab alio motu
simul verumque mouetur probatur quia
quando illud mouetur debet inducere a-
liud a quo mouetur quia sunt simul mo-
tum & mouens sed tale mouens mouet
in quo.

in quantum mouetur ergo quando mouetur debet moueri: & ita de primo ad ultimum debet simul utrumque moueri.

Secundum principium quilibet motus horumque finitus in se & vnius numero quam mouetur in quo est & extrema ita ut quicquid restat usque finitum quantum est finitum numero infinitum propter infinitatem subiecti oram, occasione quod dixit istos motus in se esse vnos numero dicit motum posse esse tripliciter vnum: numero specie & genere, vnius numero est quando ab vno termino a quo ad vnum terminum ad quem in vno & non corrupto tempore per quidem sit vnus genere quando est ab vno termino vnius predictam si vnus specie quando est ad vnum terminum vbius spei de quibus age in quinto libro modo reuertitur ad suum institutum & ponit tertium principium quilibet motus finitus debet esse tempore finito imponens nomina hijs motibus & temporibus per litteras sed hoc est magis confundit modo ex hijs formae ratione motus vnus mobilis horum quod alio modo mouetur est tempore finito sed reliqui omnes simul sunt cum hoc per primum principium ergo omnes isti motus sunt tempore finito ergo in hijs mouentibus & motis non potest esse processus in infinitum alias motus infiniti erunt tempore finito quod est absurdum & parum inquit refertur quod illi motus inter se sint aequales, vel inaequales quia scilicet per est idem inconueniens infinitus motus esse tempore finito.

Sed quia posset aliquis obicere dicendo quod motus vnus rei si infinitus est repugnat fieri tempore finito at cum plures sunt motus in infinito mobilibus non repugnat infinitos motus esse tempore finito sicut nec repugnat plures motus esse simul & eodem tempore quando sunt in diuersis subiectis hanc excludit obiectionem dicendo quod in quod ab alio motu coram eo motu mouetur localiter debet esse illic inueniendum, vel per confinitionem, vel per contiguitatem & cum non occupent minorem locum continus

quod in contrarium probamus omnia illa mobilia contraria esse tempore finitum & tempore inueniendum & tamen post continuationem hanc est effectus vnus in mobile cui vnus conueniet motus infinitus ex illis infinitis contrariis ergo aliter motus infinitus est tempore finito. Abest illud mobile ponitur finitum sicut idem motus quod omnino repugnat ergo deueniens est motus inueniendus ad aliquid primum autem rerum processus in infinitum ex quo sequitur si inconueniens illud est & quia poterat aliquis dicere hanc rationem non concludere, quia supponit hoc falsum, quod omnia illa mobilia sint continua hanc obiectionem rejicit Aristoteles dicendo quod eum illud sit possibile bene licet vtriusque suppositione quia possibile posito in esse nullum sequitur inconueniens, unde de vis argumenti stat in hoc ex eo quod sint mobilia infinita, & conueniunt, quod est possibile sequitur quod motus infinitus sit tempore finito, quod est impossibile sed vnus impossibile non potest sequi nisi ex alio ergo cum dicta conuatio sit possibilis infinitas illorum debet esse impossibilis vtriusque secundum impossibile ponat.

Deinde declarat quomodo mouens & motum debent esse simul & primo dicit se loqui de mouente efficienter, quia mouens finaliter bene potest distare a re quae propter illum mouetur immo ita fit communiter secundo inquit quod mouens & motum esse simul est, quod non sit inter ipsa medium ita ut se tangant vtrum vero concludant istae rationes dari primum mouens immobile, & omne quod mouetur ab alio moueri libro 8. latius dicetur, & haec de hoc capite.

CAPITULUM SECVNDUM.

Mouens, & motum debent esse simul.

K 5 Ingen-

F P de Oña com. super vniuersam Phis. Aij.

Intentum Arist. est probare quod motus, & morum debent esse simul, & facit duo. Primo hoc ostendit, secundo in motibus alterationis & augmentationis.

Ad primam partem debendam hoc de motu locali, probat omne, quod mouetur localiter vel ab intrinseco, vel ab extrinseco, mouetur, sed in quouis horum mouetur, & motuq; sunt simul, ergo in omni motu locali patet prima pars minor in his quæ mouentur ab intrinseco, quia cum in illis mouens, & motus sine patet vnius commensuratum certum est quod erunt simul, secunda vero pars quæ ostendit, quod scilicet in motu ab extrinseco, siue lineari, siue pulso, probat dicitur, quod ad pulsum, motus ab extrinseco in quatuor quospos, ita reducitur ad duos, sunt ergo quatuor pulsio, tractio, victio, vertigo, pulsio est motus quo aliquid in aliud pellitur vel a se, ut quando se quis in mare proicit. l. agitur se deiecit ab alio v. l. liber vel lapia a manu proicitur sed huius duplex est species, ut quando aliquid pellitur non remouetur a pulso in toto motu & capulso, ut quando deferit ipsum pulsum, sed huius pulsionis adhuc est duplex species, alia dicitur projectio, quando scilicet id quod pellitur licet relinquat pulsum sed tamen maiorem illi motu imprimat, quæ sua natura postulat, ut si aliquis lapidem maiori velocitate faciat descendere per impulsu quam sua natura descendere, alia non projectio quando etiam remouetur a pulso sed fortiores ei motu non imprimat sed illud relinquit, ut sua natura moueatur tractio vero est quando aliquid a se vel ad aliud aliquod adducit, maiori motu quam secundum naturam veniat, quia si suo motu aducit ipsa res venit non trahitur sed huius est duplex, species alia quæ dicitur attractio quando ad se adducit alia quæ ad aliud & hæc vbi eam extensio ad quos duos motus tractio & pulsionis multos alios reducit quia inspiratio tractio quadam est & expirationis, expulso & similiter operationes illæ quibus virtutes naturales al. mensur

atrabunt & ex remota illius expellunt, similiter horatio & spatio. i. diuulsio, & delectatio, & deinde, & communi voce tractioes possunt dici congregationes quæ id quod mouet & mouetur coniunguntur vel congregantur pulsiones vero dispersiones quia contra disuoluntur & dispergantur, mouens & mobile vertigo est motus circularis quo trahitur, ita, victio vero motus quo pondera feruntur supra alia hanc vero victioem reducit attractioem, vel pulsioem quia id quod vehitur non mouetur motu proprio sed alterius supra, quod in quo est: vnde, si sit ut pellitur trahiturque, vertitur si resistit pondus supra aliud, victum vertigo etiam tractioem & pulsioem non differt imo ex versis, constat nam quod circulariter ferat secundum vnam partem recedit amouente & ita talis motus est pulsio & secundum aliam accedit & ita est tractio vnde si in omnibus his speciebus motus ab extrinseco mouens, & motum sunt simul in omni motu eam simul, & quia maior difficultas erat in motu projectionis, cum in hoc mouentur, videatur non esse simul cum motu ideo in hoc probat simul esse ad quod defertur per actionem, dicens esse motum quo res vehementius moueatur quam sua natura postulat & quod mouens maiorem vim & impetum illi imprimat & maiori vi illam a se expellit vnde tantum durat ille motus quo durat illa expulso & hanc rationis medio isto impulsu colligit mouens esse simul eum motum & ita generaliter mouens, & motum in motu locali esse simul.

In secunda parte hoc ipsum probat in motibus alterationis & dicit se loqui de vltimo alteratione & primo alterato quia aliquando primum alterant, & vltimum alteratum distant, vnde quando ignis a longe calefacit vltimum lignum prius alterat in medio calefaciendo vnde debet sumi vltimum alteratum est, ac calidum factus proximus ignis, ut sit simul cum alterato ligno imo alterant vltimus, &

Primum in alterandum non secundum se
 sa debent esse simul sed secundum al-
 teram partem alterantem & primam al-
 teratam quod nunquam fiat alteratio
 sine aliquo contactu alterantis & altera-
 ti qui secundum eorum extrema debet
 fieri ut autem hoc probet duo supponit
 alterum est quod dicantur alterari alterū
 in quibus accidat alteratio aut ergo, quod
 in qualitatibus sensibilibus accidit al-
 terari, & hoc est quod dicitur alterari quale
 ut sensibile sunt autem qualitates sensi-
 biles albedo nigredo &c. & hoc est quod
 dicitur quod sunt passionem subiecta quali-
 tatis, quae sunt termini harum passio-
 num, vocat enim terminum subiectum
 per quas qualitates dupliciter differunt
 corpora: aut quia illos habent diversos
 in specie aut quia illos participant scilicet
 dum magis & minus, secundo declarat
 quod dicantur alterari & haec sunt om-
 nia corpora tam animata, quam in-
 animata, & partes animalium in ani-
 mata ut ungues & capilli haec enim om-
 nia calefiunt & frigeant reliqua patiū-
 tur alterationes secundum aliquas qua-
 litates aliam peculiarem alterationem
 dicit animalibus cetera eamque habent il-
 la quae non sunt animalia nempe semi-
 ra quia animalia habent omnes altera-
 tiones quas habent non animalia eas quae
 accidunt nobis illas non sentientibus &
 ultra has habent sentire quod est alia no-
 va alteratio qua carant in animata & ip-
 se sentire alteratio probat quia sensa-
 tio nihil in corpore patiente, organo sen-
 su recipiente spiritus sensibilibus ex hijs
 omnibus format argumentum ad proban-
 dum suam intentionem & est alteratio
 sit secundum qualitates sensibiles quae
 sunt obiecta sensus sed haec agunt per mo-
 dum illis contriguum ergo inter alteras
 alterationum & alterationum primum nullum
 est medium ostendit hanc medij con-
 triguitatem dicendo quod corpori in quo
 est subiectum coloris est contiguus aer & si-
 militer visui & sic lumen aeris in corpus
 & superficiem per aerem contriguit, &

color transire per aerem in visum &
 ita in reliquis sensibus transire in arg-
 mentum & diminutionem docet mouens &
 motum debere esse simul nec loquitur
 de augmento uenientum quia cum hoc
 fiat ab intrinseco certum est quod au-
 gens & actum sint simul sed de augmen-
 to non uiuentium quia sit per additione
 sicut & diminutio per ablationem & e-
 tiam in hoc sit augens & augmentum dimi-
 nutum & diminuent debere esse simul
 ex quibus omnibus colligit quod ultimum
 mouentis & primum moti se tangente
 secundum ultimas superficies & ita quod
 generaliter sit in omni motu verū quod
 mouens & motum sunt simul & haec de
 hoc capite.

CAP. TERTIVM.

*Ad qualitates tertie speciei
 tantum est alteratio.*

Interum Arist. in hoc capite est pro-
 bare quod ad solas qualitates tertie
 speciei sit alteratio in prima parte capi-
 tis probat ad qualitates quartae speciei
 non esse alterationem in secunda parte
 idem probat de qualitatibus primae:
 ad primam partem deueniendo cum
 tantum antea probasset alterans, &
 alteratum esse simul in qualitatibus
 tertie speciei modo reddit rationem
 dicens eam esse quia ad has tantum
 est alteratio & praetermissa secunda spe-
 cie de qua erat certum quia est cum ip-
 sa substantia rei a principio generatio-
 nis coniuncta & eū ipsa simul sit & ita
 nec sui priuationem aut contrarium prius
 tempore praesupponit in subiecto sicut re-
 quiritur ad materiam, vel motum per
 se terminantem ad quartam speciem qua
 litatis scilicet formam & figuram pro-
 bat non esse per se alterationem & signa-
 tis incisionem quibus sit magis videba-
 tur inesse cum aliqua sit acquisitio vel re-
 motio earum productione: sed haec motio
 actum in

habet sequitur non terminari per se, primo ad figuras sed in dotatione. v. g. ubi partes decahantur per se terminantur ad partes ablatas secundario vero ad figuram con surgentem ex caliditate destructione, sicut eod tra in actione pingendi motus per se ter minatur ad illos liquores, appusio per motum localem aut accidentia, alia por alterationem ablatam secundario ve ro ad con surgentem figuram sicut per se primo terminatur de albatio ad albedine & ad similitudinem secundiario, & probat duplici ratione quarum prima est quali tas ad quam est per se alteratio æquivo ce prænotatur de subiecto suo, ac contra subiectum de illa sicut enim dicimur homo est alb' ita contra albū est homo et est lū midum, humidum est æs, æs qualitates quare societur non æquivoce prædicap tur de suis subiectis ergo ad illas non est per se alteratio probatur inquit quid di cimus et est ita ut non tamen contra sta tia est æs ita ut non æs ita ut generum est phyla non tamen contra, sed potius phya la est argentea & hoc nota ut prædicat qd æquivoce id est non eadem voce, primū ve r æquivoce id est æqua voce vnde non su mitur æquivoce ut distinguitur contra v riuoce, secunda probatio est quod fit non alteratur quia alteratio est rem iam facta & præexistens at quod fit non tamen est ed cum res comparat formam vel figuram ablatam sit, ergo secundum causas non alteratur.

In 2. parte probat quod ad qualitates pri mæ speciei sicut sunt habitus non sit per se alteratio, & ut declaratur quid est illud ad quod consequitur, supponit, & insuper ab habitib' corporis & probat hæc ratione omnis ha bitus, siue virtus siue vitium sit est ad a liquid sed ad ea quæ sunt aliquid non est per se generata vel alteratio ergo nec ad ea quæ sunt habitus, maior sic ostendit de sanitate, quæ est habitus corporis dicendo qd sanitas generatur ex caliditate & si quid est, aut eorū, quæ ad in sanitatem aut ad conti nentiam de rebus habitibus corporis ero bat quod sunt ad aliquid quia sunt dispo

sitiones præstare eis & perfecti ad optimū ut sunt robur & manus postea latius hoc declarabitur in dubiis. & de virtuti bus moralibus ad probat. primo sic, ad id per quod aliquid perficitur non est alte ratio sed per virtutes perficitur homo, ergo ad illas non est per se alteratio, pro batur minor tunc aliquid maxime perficitur cum attingit summum suæ natura re, sed homo per virtutes attingit sum mum suæ naturæ ergo per illas perficitur non est ergo alteratio ad virtutes, imo nec ad opposita virtutes, sed horum inquit tantum sunt corruptiones. Secundo pro bat quia etiam istæ virtutes sunt aliquid & præsupponunt aliquid in quo sit alte ratio & ad id quod ipse sequuntur, ergo ad eas non est per se alteratio & ut decla ret quid est illud ad quod consequuntur, supponit illas esse impossibiles vel pas siones moderatas quod vocat passibum, ut sic primum dicitur propter Stoicos, qui putabant ad rationem virtutes mo rales requiri quod esset omnino euerbia & cetera. Itaque passiones, secundum dicitur propter Peripateticos qui dicunt hæc esse illas esse temperatas & succatas, vnde modo insurgunt a ratione domentur, sed quæcunque horum sit ad hoc institutum pa rum refert quia in vtraq; opinione esse su m quod virtus moralis con surgit ex vi doctia passionum & hoc est quod Aristoteles vult docere cum ait totam virtutem moralem consistit in esse in voluptatibus, & in tristitiis dicit autem tristitia & volup tates esse in sensu & hoc posse tripliciter intelligi vel accidere, vel secundum ac tum in se esse aut secundum memoriam præteritū vel speciem futuram & demū col ligit primo alterationem terminari, ad has passiones, non vero ad virtutes quæ illas consequuntur.

Quare in eodem probat de his habitibus inel losis quia scientia est ad aliquid & ex caliditate alteratione provenit scientia scilicet quia ex partium & singularium inel loquentia quæ est in sensu colligit inel loctas nomen scilicet scientia abque alia altera

alteratione, vel mutatione quam illaque sunt in sensu & particulariter, id ostendit in scientia quæ duplex est alia quæ est in homine iam docto & scienti id est quæ præsupponit habitum scientiæ & alia quæ antecedit per quam scilicet fit homo doctus dicit ergo quod nec ad primam nec ad secundam scientiam est per se alteratio, vel generatio sed consequuntur ex alteratione in alio factam, & id probat exemplo dormientium ebriorum, & aliorum male habentium, in quibus omnibus facta alteratione vel mutatione in corpore per quam peccantur humores siue ratione negatis siue disciplina & alijs exercitiis sine aliqua alia alteratione in anima est ipsi intelligere & scire, & ita concludit caput dicendo ad solas qualitates sensibiles dari per se alterationem, & hæc de hoc capit.

CAP. QVARTVM.

De comparatione vnius motus ad alium.

IN Secunda parte huius libri agit de comparatione vnius motus, ad alium inter quod Aristoteles in hoc capite est prouare quod non quilibet motus sit comparabilis & facit duo. In prima parte hoc ostendit. In secunda aducit leges comparabilium ad primam partem deueniendo probat, quod non quilibet motus sit comparabilis alij cuiusque alias sequeretur quod circularis esset comparabilis recto, consequens est falsum ergo probatur minor quia sequeretur spatium rectum & circulare esse æqualia quod est impossibile & quod sequatur, probatur si sunt comparabiles maxime in velocitate poterant esse velotiores, & tardiores, & aliquando æque veloces sed motus æque veloces sunt qui in tempore æquali pertranseunt æquale spatium ergo spatia illa circularis & recti quæ sunt curbum & rectum essent æqualia quod est impossibile secundo probat quia si omnimodis potest cuius alteri comparari, ergo latitudo & alteratio essent æquales si in eodem

tempore fierent consequens est falsum ergo probatur quia motus æquales sunt, qui in vno tempore perecurrunt æqualia, sed alteratio & latitudo nullo modo possunt perecurrere æqualia cum alteratio qualitatem perecurrat & latitudo spatium quæ duo non possunt esse æqualia, ergo nec alteratio, & latitudo possunt esse æquales motus. & consequenter non est quilibet motus comparabilis alteri & quia poterat aliquis respondere ad primum argumentum motus illos circularem & rectum comparabiles esse in hoc sensu quod si vnus velotior semper alio non tamen ita quod sit, aliquando æque veloces inquit hoc esse inconueniens quod numquam duo mobilia possint æque velociter moueri supposito, quod sint comparabilia alterum scilicet rectum & aliud curbum quia hoc esset de illis facere eandem rationem ac de motu per aeliue & decliue, id est de ascensu sursum & descensu deorsum, ubi frequentius est velotior motus decliuis vel descensus & iterum rejicit hæc solutionem quia quæ ad modum ex eo quod motus circularis sit sæpe velotior aut tardior, recto sequi quod sit linea circularis, maior vel minor recta ita debet sequi quod sit æqualis, & probat quod vnum mobile est velotius quia pertranseat in eodem tempore maius spirituum ita se habet ad tardum, quod in minori tempore transibit æquale spatium cum ipso tunc sic moueatur, ergo aliquid supra spatium circulare velotius quam aliud supra rectum in eodem tempore. v.g. hora vna si excessus est duplus, pertranseat maius spatium in duplo quod supra circulare spatium, mouetur ergo diminuto tempore in duplo æquale spatium circulare pertranseat mobile velox cum tardo ergo iam rectum & circulare sunt æqualia & ita concludit non omnes motus esse comparabiles alias sequeretur inconueniens aliarum.

In secunda parte incipit declarare leges eorum quæ debent comparari, & prima est quod illud in quo debet fieri comparatio non sit æquiuocum id est diuersæ rationis in extremis comparatus sicut est actum

cutum respectu gladij, & corda liræ, & ita non dicitur gladius acutior corda vel contra, sed tantum vnus gladius alio acutior vel vna corda quã alia quia in hijs est acuties eiusdem rationis. Sed proponit dub. an sufficiat quod vni vniocum vt in eo fiat cõparatio & ratio dub. est quia multum dicitur vniuoce de aqua & ære & cõ comparabilia non sunt, & ne alius quis negaret multũ de illis nõ dici vniuoce propter vniuersalitatem ipsius multi sub se. Muldenis varias differentias multum dicitur ideo ponit exemplum in duplo, quod cum sit species infima non poterit habere æquiuocationem & probat ex definitione dupli quæ semper est eadem scilicet bis vnum, at aqua non dicitur dupla, ad ærem vel contra ergo non sufficit cõuenientia in aliquo vniuoce, vt sint cõparabilia extrema soluit hoc dubium, primo dicens quod licet multum duplum, & æquale easdem habet definitiones cū alijs similibus vt æquale quod habent eandem mensuram, duplum quod bis se habet: ad vnum sed tamen ipsæ definitiones æquiuocæ, & non secundum eandem rationem dicuntur de aqua, & ære quia singula horum aut quantitatem aut facultatem dicunt quæ duo vnum sunt vbi est aduer. quod licet æquale & duplum sint relata, nõ definit per alia extrema, vt relata sed vt absoluta vt patet sed admissio quod ista dicantur vniuoce de aqua, & ære inquit non esse comparabilia alia ratione quia non sunt in eodem susceptiuo, primo id est in eodem subiecto.

Secunda lex comparabilium est, quod non solum sit vniuoce & eiusdem rationis illud accidens in quo sit comparatio sed quod sit receptiuum immediatum illius eiusdem rationis in vtroq; extremo comparationis: quia non solum albedo in qua sit comparatio est eiusdem rationis in vtroq; sed superficies quæ est immediatum receptiuum albedinis istius eiusdem rationis in vtroq; cuius defectu aqua non dicitur albius, id est clariore quia claritas in aqua recipitur ratione super-

ficies non sic in voce: & vt tertiam legem constituat dubit. contra secundam quod hoc esset incidere in opinionem Platonis, & sola materia distinguens naturas si esse vera maxime quia per distinctionem receptiuum variatur naturæ specificæ cõsequens autem est falsum quia hoc esset incidere in sententiam Platonis ex sola materia distinguens naturas, & ita omnia facere vnum: secundo impugnat quia receptiuum propria formarum multiplicatur ex diuersitate formarum quæ in eis recipiuntur ergo formæ ex se sunt diuersæ & non pro diuersitate subiectorum animalium propriæ formæ non possent habere propria subiecta, & ita ponit tertiam legem, quod forma in qua sit comparatio non tantum debet esse vniuoce sed vna in specie infima ipsa insequi illius primam receptiuum vnde in calore quod genus est comparatio non fiet sed in albedine quæ est vna in specie infima, vnde colligit illos motus esse æquales veloces, qui cū sint eiusdem speciei in eodem tempore sunt & æquale transeunt spatium, & ita ad argumenta in principio adducta Resolutionem & alterationem circulationem & rectum motum non esse comparabilia vt bene probat argumentum, quia motus in quo conueniunt non est vnum specie infima sed potius vnum genere id est analogice vnde in ipso non potest comparatio fieri sicut nec in colore possunt comparari albedo, & nigredo vt vnum sit magis coloratum quã aliud.

Dubitatur tamen Aristi quæ ratio sit ob quam motus; & circularis non possunt comparari an quia motus est genus, an quia linea est genus ad rectam, & circularem & Res ob vtrũq; nam vnum sequitur aliud quia si terminus motus est tunc vnum genere erit etiam motus ipse vnum genere. ad. an diuersitas specifica instrumentorum quibus motus fit illi variet in specie, & incomparabile faciat Res. quod non supposita unitate spatij vnde motus factus per decem progressibus aut alia sicut volatio eiusdem sunt speciei si magnitudo spatij per quam sunt

Sunt est eiusdē speciei vel recta, vel circularis & ita sunt cōparabiles in velocitate & possunt dici æquæ veloces secus rationē si nō sint ei⁹ dē speciei tale spatium sed ut meli⁹ percipiat motuū cōparatio necessariū dicit esse cognoscere differentias motuū quia re vera in genere latet multa ita ut licet unitas in illo appareat sit tamen magna varietas clausa & cum gen⁹ sit quodā vniuersale cōmunem vocē importans distinguit tres gradus æquiuationis, qui sub vna cōmuni voce ponit esse primum gradum vocat remotionem quādo sola vox est cōmunis rationis sunt omnino diuersæ & taliter sūt æquiua a casu. Secūdu⁹ gradus est analogice proportionis quādo multæ res sub vna cōmuni voce significātur propter similitudinē earū sicut homo viuus & pictus sub homine in cōmuni significātur tertius gradus est proportionalitatis, vel eiusdē naturæ generis ut ridere de homine & prout animal de homine & leone nā quāvis appareat vna natura multiplex tñ est diuersa ob hoc necessarium est hæc omnia distinguere ut specificas eliciamus naturas in quibus solis est comparatio inquiri vero quādo sit forma diuersa in specie an quādo est in subiecto diuerso in specie ut patet in albedine hominis, & leonis an quādo citra diuersitatē subiecti forma ipsa est in se diuersa quæ nō respōdet se eūdo inquit quādo definitio significabit formā esse in locie diuersa an quādo significat illā in diuersis subiectis specie an vero quādo eandē in se nō significat sed potius in se aliā & aliā cui etiā quæ nō respondet. Modo declarat vtrū alterationes sint cōparabiles & 1. arguit pro parte affirmatiua quia poss. sanari duo eodē tempore si ergo alteratio est sanatio cū sit vtrōbiq; ei⁹ dē speciei cōparebiles erūt dicte alterationes sed pro parte negatiua videt qd nō sint cōparabiles, qui⁹ qualitates ad quas alteratio terminat nō discit quales sed similes ergo nec ipsæ alterationes potest esse æquales & cōsequenter nec cōparabiles erūt quia illa quæ possunt cōparari possūt esse æqualia, respōdet tñ qd

cū idē quod est in quantitate æqualitas sit in qualitate similitudo & ita simile & æquale late accepta soleant cōmuniter cōfundi siue terminus sit similis siue æqualis quādo motus sunt secūdu eūdē terminū specie cōparabiles erūt & sic poterunt esse æquales & ita alterationes erūt cōparabiles. Quo supposito duas quæstiones proponit, prima est an comparatio alterationum sit sumenda secūdu qualitates, quæ sunt in termino ad quē an potius sūt partes subiectorum, quæ alterantur, secūda quādo est vtrū ad cōparationē dictarū alterationū sit inspiciēda sola idēitas, vel diuersitas specifica qualitatū an etiam idēitas gradus intensiōis & hanc eūdam respōdet qd idēitas specifica formarū sit inspiciēda & ideo de albedine & sanationē nō esse cōparabiles quia ad diuersas in specie formas cōparantur vel terminantur sicut supra diximus motū rectū & circulare nō esse cōparabiles & ideo inquit multū ad hoc prodesse cognoscere diuersitatē specificā alterationū ad hoc aut inquit debet inspici terminū ad quem quia ex horū unitate specifica, vel generica pēdet similitudo unitas mot⁹ ad primā vero quæstionē respōdet distinguēdo duplicē idēitatem in alteratione alterā æqualitatis & alterā similitudinis ad 2. est necessariū & qd termini sint eiusdē speciei & intensiōis ut alterationes ad illos terminatæ sint, similes aliter inquit si similes erūt vel eodē tempore duo calefiat qd vis ut quatuor tales alterationes sunt similes ad 1. vero idēitatem qualitatis debet inspici partes subiecti alterationi an sint æquales, vel inæquales in eodē tempore demum declarat qualiter sit in generationibus faciēda comparatio nomine vero generationis non tantū intelligit instantaneam introductionē formæ in materiam sed contra successiuam formationem partium præcipue viuētū quæ paulatim formantur & ait quod cum substantia non sit in subiecto ut est qualitas non potest sumi æqualitas generationū quod ad substantiam terminantur ex æqualitate subiectorum, vel partium illorū sed potius ex idēitate specifica terminatæ

F. P. de Oña, cōment super vniuers. Phisic. Aristo.

partium illius vnde tunc duæ generatio-
nes dicentur æque veloces quando in eo-
dem tempore termini eiusdē speciei per
illas formantur secundū easdem paries.
scilicet duo homines dicit tamen hoc ef-
se discrimen inter substantiā ex vna par-
te, & quantitatem, & qualitatem, ex alia
quod in qualitate sunt nomina inuenta,
quibus diuersi gradus producti significā-
tur vt remissum, & inaccessum in quanti-
tate maius, & minus, æquale vel in æqua-
le, in substantijs vero non sunt talia no-
mina inuentanā homo imperfectus, &
quæcūq; substantia, quando perficitur
mō habet diuersa nomina, & sic distingui
non videntur generationes sed omnes ef-
se æquales at re vera non sunt, quāuis
nomina deficiāt quib⁹ talis diuersitas sig-
nificetur, nisi vtamur opinione Platonis,
qui cum res diceret cōponi ex numeris,
per nomina numerorum distinguebat ge-
nerationes dicendo modo hominem ge-
nerari ad vnū modo ad duo, &c. sed hæc
inquit sententia falsa est epilogat dicta
dicens patet ergo ex iam dictis quomodo
generationes alterationes, & lationes,
sint comparabiles ad has vero redun-
tur augmentationes cum in vtrisq; quāti-
tas sit inspicienda.

CAP. QVINTVM.

*Quomodo fiat comparatio
in: er motus.*

Intentum Ari. est tradere quasdam re-
gulas quibus declararet qualiter debeat
fieri inter motus comparatio quam præ-
cedenti capite probauit esse possibilem,
& facit duo in prima parte ponit tres re-
gulas. In secunda ponit quatuor, ad primā
partem deueniendo supponit quatuor ef-
se in motu virtutem motiuam quam vo-
cat mouens resistantiam ab illo superan-
dam (quam vocat mobile vel quod moue-
atur) & tempus in quo fit talis motus, &
spatium in motu locali vel aliquod æqui-
ualens in alijs, & est prima regula harum

proportionum. si aliqua virtus mouet al-
quam resistantiam in aliquo tempore per
aliquod spatium eadem virtus in eodem
tempore dimidiam resistantiam mouebit
per duplum spatium. Secunda regula, si
aliqua virtus mouet aliquam resistantiam
in aliquo tempore per aliquod spatium,
eadem virtus mouebit dimidium resistē-
tiæ per idem spatium in dimidio tempo-
ris rationem harum regularū tradit quia
ita seruatur eadem proportio spatij ad tē-
pus & mobilis ad mouens. Tertia regula,
si aliqua virtus mouet aliquam resisten-
tiam per aliquod spatium in aliquo tem-
pore eadem virtus mouebit eandem resis-
tentiam per dimidium spatij in dimidio
temporis.

In secunda parte proponit reliquas re-
gulas. Quarta regula est, si aliqua virtus
mouet aliquam resistantiam in aliquo
pore per aliquod spatium dimidiam virtu-
tis mouebit dimidium resistantiæ per idē
spatium & eodem tempore & ratio hui⁹
regulæ est declarare, quia eadē est propor-
tio totius virtutis & resistantiæ, ad totam
& dimidiæ ad dimidiā, ergo manebit idē
spatium & tempus vtrōq; vt si virtus vt
sex mouet mobile vt quatuor per miliarē
in hora mouebit virtus vt tria mobile vt
duo per idem miliarē in eadem hora.

Quinta regula est negatiua, si aliqua vir-
tus mouet aliquam resistantiam per ali-
quod spatium in aliquo tempore non est
necessarium quod eadem virtus moueat
duplam resistantiam in eodem tempore
per dimidium spatium & addit Tolentis,
nec quod in duplo tempore, moueat per
idem spatium, v.g. si mouens vt sex resis-
tentiam vt quatuor per horā mouet per
miliarē non est necesse quod eadem vir-
tus resistantiam, vt octo moueat per di-
midium miliarē in eadem hora. & addit
Tol. nec quod per duas horas in eodē mi-
liari & ratio huius regulæ est quia a pro-
porzione minōris inæqualitatis, non est
actio id est quando virtus actiua est mi-
nor resistantia non potest in eam agere,
quod sequeretur in casu adfecto, si tām
diminuto tempore augetur resistantia
in duplo

in duplo uideret, tamen hec regula a afir-
matiuo etiam ut reliqua, si illa duplicata
resistentia maneret minor & inferior res-
pectu virtutis actiuæ ut si virtus, ut primo
moueret resistentiam ut quatuor per horā,
& miliare eadem virtus resistentiam ut. 8.
moueret in eadem hora per dimidium mi-
liare aut duabus horis per idem miliare.
Sexta regula si aliqua virtus mouet ali-
quam resistentiam per aliquod tempus &
aliquod spatium non est necessariū quod
dimidia virtus moueat totam resistentiā,
per dimidium spatij in toto isto tempore,
ut si mouens ut sex mouet resistentiam, ut
quatuor in hora, & per miliare non est ne-
cessarium quod virtus ut tria moueat ean-
dem resistentiam, ut quatuor in toto illo
tempore per dimidietatem spatij imouet
per quantumq; minorem partē spatij ha-
us etiam regula est eadem ratio ut præ-
cedentis quia non peruenit actio a mino-
ri sed quando tota illa resistentia effectui
non moderate talis virtutis quæ bene po-
test regula affirmatiua colligere sicut vidi-
mus in precedenti & ita bene Aristoteli dicit
non esse necessarium in hac duplici regula
la non tamen dicere esse impossibile se ipso
bat Aristoteli suam regulam hoc inconueni-
ti quia si ex sola diuisione spatij manen-
te eadem resistentia deberet diuidi virtus
mouens sequeretur quod vnus tantum ho-
mo posset trahere nauem tunc sic diuida-
tur spatium ita quod sit vnum tantum mi-
liare ergo per illud posset eodem tempore
trahere nauem centessimam partē illius vir-
tutis motuque qualis est vnus tantum homo;
& ita soluit sophysma Zenonis quo pro-
bat minimam partem milij debere fa-
cere aliquem sonum in aere si totus mo-
dijs milij iustum facit non valet quia illa
particula milij seorsum non potest vince-
re resistentiam aeris ut ita causet sonum,
potest simul etiam toto modo illam vince-
re & ita dicitur etiam, quia aliquod potest
facere pars quando est coniuncta totum quod
nullatenus potest facere separata, sicut
potest oculus videre quando est toti con-
iunctus sed separatus nec minimam potest

visitationem efficere.

Septima regula quando duæ virtutes
motuæ, æquales mouent duas resistentias
æquales in aliquo tempore per aliquod
spatium tunc virtus motuæ ex illa dupli-
ci composita poterit resistentiam tertiam
ex illa compositum per idem spatium mo-
uere eodem tempore deum querit an
quod hucusque dixit de motu locali sit e-
tiam verum in motu alterationis & aug-
mentationis quia in quouis horum repe-
riuntur illa quatuor quæ diximus in mo-
tu locali est. v. g. quod alterat, & quod alterat, &
tempus quo fit alteratio, & quod loco
spatij magis, & minus differentia qualita-
tiua similiter in augmentatione est quod
auget & quod augetur, & tempus in quo
fit augmentatio & quarto loco spatij est
maius & minus de ipso quod dicitur & respon-
detur affirmatiue similes ponendot regulas
tam affirmatiuas quam negatiuas.

Prima regula est si aliquod augens vel
alterans aliquod augmentabile vel altera-
bile mouet in aliquo tempore eadem vir-
tus in duplo tempore duplo maius moue-
bat (& hoc vocat duplum in duplo) secun-
da regula si aliqua virtus aliquod auget
vel alterat in aliquo tempore, eadem
virtus dimidium alterabit vel augebit di-
midio tempore, & vocat dimidium indi-
midio, tertia regula si aliqua virtus auget
vel alterat aliquod aliquo tempore dupla
virtus duplo magis alterabit & auget e-
odem tempore & hoc vocat ad duplum in
duplo quarta regula, si aliqua virtus ali-
quod auget vel alterat in aliquo tempore
dimidia virtus dimidium alterabit vel au-
get in eodem tempore (& hoc vocat audi-
midium in dimidio quinta regula negati-
ua si aliqua virtus auget, vel alterat ali-
quod in aliquo tempore non est necessa-
rium quod eadem virtus duplo maius al-
terat vel augeat in eodem tempore in di-
midio subiecto vel eo quod respondet spa-
tio motus localis sexta est, si aliqua virtus
auget vel alterat aliquod in aliquo tempo-
re non est necessarium quod dimidia virtus
totum illud augeat, vel alteret per dimidium

L. subie

subiectum in eodem tempore, & ratio est eadem, quia tam hic quam in motu locali quoties vel augeatur resistentia manente eadem uirtute vel manente eadem resistentia minuitur motiua virtus semper hoc debet obseruari quia remaneat maior virtus motiua quam resistentia, alias non poterit esse motio quæ peruenit ex tali excessu uirtutis motiue supra resistentiam mobilis, quia si non remanet, non recte sequitur talis proportio ex augmento resistentiæ. I. diminutione uirtutis, & ratio est clara quia cum tarditas, & velocitas sint modi ipsius motus uirtus debent substantiam relinquere illæ tam quæ talem perit excessum uirtutis motiue supra resistentiam mobilis.

Septima demum regula, si duæ uirtutes æquales in aliquo tempore, aliquid alterant vel augent compositum ex illa duplici uirtute in eodem tempore faciet tantum ac est illud tertium compositum ex duplici illo primo alterato & aucto & hæc de littera huius cap. septimi libri.

ANOTATIONES

circa litteram.

ANTE A Quam ad principales questiones diueniamus aliqua dub. textu 55. examinanda circa hoc caput. Primum est erga caput tertium text. 17. & 18. quomodo dicat Aristoteles habitus tam corporis quam animæ esse ad aliquid cum sit prima species qualitatibus, certum autem est quod qualitas, & ad aliquid sunt duæ dicam etiam primo diuersa Respondet Toletus non velle Arist. eos re vera ponere in predicatione relationis sed solum eos assimilare relationi in hoc quod si aut relatio immediate consequitur ex concursu & habitudine multorum scilicet fundamentorum inter se ita isti habitus consurgunt immediate ex concursu multorum inter se uita nitur ex diuina proportionem primarum qualitarum pulchritudo ex debita partium dispositione & robur ex optima membrorum

cooperatione, & si dereliquis ex quo uult Aristoteles colligere ad illos non esse per se motam alterationis sicut nec est ad relationem per se motus sed tamen in hoc dubium & vagum Aristoteles se ostendit quia postea sepius dicit, absolute sanationem esse motum alterationis, & capite quinto ait esse incomparabilem albedini quia ad diuersas in specie formas terminantur aliquando uero id dicit sub conditione, & sanatio alteratio est ut text. 31. uirtus hoc ita sit ut Arist. dixit ad omnes illos habet, non esse per se motum dicemus postea.

Secundum dubium text. circa caput, quartum text. 23. quia uidetur Aristoteles colligere ex eo quod motio circularis sit tardior vel uelocior recto quod debebat esse aliquando æque uelox & consequenter quod si linea circularis aliquando est maior, & aliquando minor recta quod debebat esse aliquando æqualis hoc uidetur multipliciter falsum quia non recte sequitur datur alia species numeri maior ternario & alia minor ergo debet dari æqualis nec sequitur quod datur maius circulo & aliud minus ergo datur æquale & datur elementum maius aere (signis) & minus (scilicet aqua) & tamen non datur elementum æquale Respondet cum Toletus hic quod Aristoteles absolute non facit tale argumentum datur maius & datur minus ergo debet dari æquale quia hoc non concluderet uerum bar dubium, sed aliter affirmat argumentum illud mobile circulari aliquando pertransit maius spatium quam rectum quia est illo uelocius & aliquando minus quia est tardius ergo poterit aliquando transire æquale probatur sequella ex definitione mobilis uelocioris quod sicut eodem tempore pertransit maius spatium quam tardum ita tempore minoris transit æquale.

Tertium dubium est circa textum vigesimum quintum eiusdem capitis. 4. quare dicit Aristoteles. quod multum non dicitur minor de aqua & aere pro cuius intelligentia notandum est cum simpliciter quod aqua & aer possunt considerari dupliciter, aut secundum quantitatem quam actu habent alio modo

de se

do secundū quantitātē quā habent in po-
tentiā q̄ vocat Simp. in facultate si in a-
quā aer fieret aqua. l. contra & hac ratio-
ne parua aqua in quantitatē in actu est
magna in facultate quia pōt magn⁹ aer
fieri ex illa & contra est magnus aer in
quantitate quā habet actu, cū paruus in
facultate quia parua aqua pōt fieri ex il-
lo. ex quo fit q̄ aliter cōparatur vna aqua
alteri, & vnus aer alteri, quā aqua aeri. l.
contra, quia vna aqua respectu alterius
eandē habet proportionē in quantitate
& facultate, & similiter vnus aer respec-
tu alterius, at vero aqua respectu aeris, l.
contra non habet eandē proportionē in
quantitate & facultate, sed potius diuer-
sum vt vidimus, & ideo quia absolute
habeat eandē proportionē multum de a-
qua & aere non dicitur vniūce vt repe-
tit Ari. ex. sequenti quia singula horū,
& quantitatem & facultatem dicunt quæ
duo non sunt vnum & idem.

Quædquid intelligat Arist. ex. 19 quā-
do ait q̄ sanitas consistit in cō-ensuratio-
ne calidiorum & frigidiorū, q̄ sunt ad-
intra. l. ad continens & resp. cū Averr. q̄
per primū intelligit sanitatem animalis
qua consistit in illa intrinseca cōmensu-
ratione, per. 2. vero intelligit sanitatem
ambientis, qua ratione aer vel aqua cir-
euntians dicuntur sana.

Quintū dubitatur quomodo intelligen-
du sit q̄ Ari. docet habitum esse disposi-
tionē perfectā ad optimū. Respon. ex S.
Thom. 1. secundū q. 30 & q. 7. de virtutibus
& alibi sæpe, quod quia habit⁹ supponit
naturam in suo esse perfecto, & ordinat
ipsam vt melius se habeat per operatio-
nes sequentes, ideo dicitur dispositio per-
fecta ex parte subiecti ad optimū ratione
finis, & ita inquit Mathematicū esse ha-
bitū perfecti subiectū ad motus velo-
ces & ideo non est in obiectis, & hæc de
7. dicta sint dū ad quæsti. perueniamus

SVPER OCTAVVM LI- brum Aristot. Physicæ auscultationis de motu in ordine ad primū motorē Cō- mentaria vna cum annotationibus.

A VTHORE P. F. PETRO DE OÑA
Burg. Sacræ Theologiæ Presentato.

CAP. PRIMVM.

An motus sit sempiternus.

HIC liber octauus, qui est postremus
phis. plenus est vt inquit Simp. opti-
m⁹, multisq; theoregmatib⁹, nā in primis
eo disputat de æternitate motus vbi pa-
rat viā ad illā, q̄ de eternitate Mundi, dis-

putat etiā de primo motore & prima cau-
sa non accurate & ex professo sed obiter
vt docet Aristoteles ne esset in his pro-
gressus in infinitum, nam disputatio de
Deo ex professo pertinet ad primam phi-
losophiam vnde hæc disputatio quæ ad-
fertur hoc libro non tantū vtilis est vbi
docet Ari. ad cōsiderationē naturālē sed
etiā ad cōsiderationē physicā & disputa-
tionē de primo principio. Exordium ite m

F.P. de Oña com supervniuersam Phys. Arist.

hic disputationem ab ea parte sit ne motus quærens, vel potius, caperet aliquando, siquæ; sit habitus, qui parit Auctum, falsum, ad eum motum, contra habitum, qui sit accrescente accipiendæ, nã sensus illius est, nam sic aliquis primus motus cui nullus alius præcesserit, vel quous ante oem motum fuerit motus? & ad huc futurus? & sim? motus? quo nullus sit posterior, & ei postui possit omnem motum sit futurus motus, quibus sit hæc quæstio, sit cõposita, hoc est, qualis sit motus non tñ est necesse, ut prius disputetur, q. simplex, hoc est an sit imptus, quã omnes naturales phil. admitterent motum esse, omnes, n. assererebant mundum factum esse quare disputantes de oris, & interitus mundi, motum admitterebat. sine quo ortus, & interitus constare non possunt, alij n. constituebant mundos infinitos cõpositos ut Democ. & Leucip. atq; in his alios oriri aliosq; interire in æternũ vnũ necessario statuiebant æternũ motum, alij vero faciebant vnũ mundũ, diuerso tũ modo, nã alij vnum æternũ, non tñ eundẽ numero, sed alium, atq; alium ut Emped. alij aut vnũ eundẽ numero, non tñ æternũ ut Anaxag. qui omnes admitterebant motum, præterea duobus modis intelligitur motum aliquando incepisse vno modo ut Anax. qui existimabat omnia principum fuisse indigesta quandam massa, seu molẽ rudẽ, deinde accessisse diuinam quandã mehiã, atq; per motum ex ea disgregasse, vnde sentiebat Anax. in ea disgregatione incepisse motum & antea præcessisse æternam quietẽ, 2. modo intelligitur ut dicebat Emped. scilicet res ipsa nunc moueri, nunc quiescere, assererebat n. per concordiam omnia elementa, & corpora congregari, atq; ex multis vnum fieri & postea per discordiã illud vnum dispati in multa rursusque interiacto multo tẽpore congregari vnũ atq; hãc vicissitudinẽ esse æternã vnde sentiebat Empedoc. in ipsa congregatione & disgregatione esse motum interiectis autem temporibus esse quietẽ, ait ergo Arist. considerandũ esse diligenter quo

nã modo se habeat, quoniam huius, q. explicatione n. solũ ad naturalẽ cõceptationẽ sed etiam ad intelligentiã primi, principij valde conducit Arist. ergo sentit non esse tñ aliquũ auctum modũ q. idẽ demonstrat abstrahit, sed esse æternũ, atq; nonnullis rationibus ostendere nititur, principij & Aristatipit loca præsentia res esse separata quã moueantur q. per speciem euadit summa cõceptatione motus, quẽ dicimus esse actum eius q. mouetur tam ex singulis motibus, q. n. ambulat potest esse antes habitus ut ambularet, quare fuisse antea nã necesse est fieri tãq. cõmutatur necesse est præcedat idẽ mobile numero, ut accidet in motu ad locũ in cõmutatione, & accrescione. 2. vna non procedat idẽ numero mobile sed eius materia ut in generatione non, n. id q. generat prius existit sed eius materia in qua general hoc posito principio prima ratio, qua probat Arist. nullũ fuisse principij motum, nõq; fore postremũ sed esse æternũ talis est res aliquando moueri caperine, aut fuerunt ante tẽpore finito ut aiebat Anaxag. aut ortu supraliquando si ortu. sũt aliquando cũ ortus ipse sit mutatio, atq; ad omẽ motũ sit necessarius motus ante principij motũ fuisset alius motus, q. absurdũ si aut res semper fuerint duo lequeretur absurda, primum ut ab æterno fuisset alig q. posset mouere & aliquod q. posset moueri fuerinq; prius in æterna quiete & postea vnũ caperit mouere & alterũ moueri, huius, n. rei nulla potest reddi probabilis ea alteri est ut ante principij motũ fuerit alius motus, nã si infinitũ tẽpore res quieuerit & postea cõperit moueri, necesseario aliquũ fuisse causã & hãc ẽ medio auferri q. cũ sine motu fieri nõ possit efficiẽt ut. 1. motui alius præcece rit ille quo sublato ẽ causa quietis. 2. rationẽ antequã cõiciat præfat corũ, quã mouet duplex esse gen. alia mouet naturalitẽ quã libere quẽ esse possumus discriminẽ differre vidẽt tũq. cõtrariũ moueantur motibus, ista vero vno tũ modo tamẽ non omnia hoc discriminẽ

separantur eū & ea, quæ natura mouetur, contraria agere quodammodo possint, nam frigidum & frigefacit & sua absentia calefacit, quauis id sit ex accidenti hæc præfactus, Aris. ita rationem cōponit si res cæperunt aliquando alia quidē mouere & aliq̄ moueri necesse est, vt cū antea non intercesserit inter istas ea proportio, quæ requirit vt alia mouerent, & alia mouerentur, nunc demum intercedat, nam mouens & quod mouetur sunt relata, sed relatio noua non potest aduenire nisi vtrūq̄ extremū mutetur, vel certe alterū sit, igitur primo motu sit alio prior nimirum ille quo huiusmodi proportio parata est, tertia sumitur ex tēpore, si enim est aliquis primus motus vt iure dicere liceat nunc esse motum cum prius non fuerit certe ante primum erit prius & posterius, sed prius, & posterius sunt differentiæ tēporis ergo, i. motū anteceſſerunt differentiæ tēporis, quæ cum a tēpore separare non potest nec tēpus a motu, sequitur procul dubio primo motui alium antecedere, quod fieri non potest, quarta est, tempus est æternū ergo & motus æternum esse tempus ex eo coligitur cum intelligit tempus absque momēto non posito momentum omne finit sic vnus temporis, & alterius principium efficiatur necessario nec ortū esse, nec posse interire, eadem erit ratio superioribus argumentis docuit Aris. non cepisse aliquando motum restat vt nec interiturū esse ostendat, hæc ex oratione id probat quæ vim sumit ex hoc principio motum & potest tē ad motum non simul interire nec interitum & potestatem ad interitum nunc ita concludit si quid sit quod vltimo moueatur cessante motu adhuc potestatem retinebit vt rursus moueatur quæ cum in actum reuocabitur fiet vt sit motus posterior pōstremo quod alienum est a ratione vt sit, non ergo futurus est vltimus motus.

CAP. SEVNDVM.

Reprehēdit Ar. sētētiā philo.

Hactenus æternum esse non docuit Ari deinde cadere a veteribus dicebantur, refutare instituit dissoluit quæ rationes quibus hanc sententiam dicebantur labefactare Anaxagoras igitur, & Empedocles suorum decretorum hanc rationem adferebant quod ita esset natura comparatum quam causam rejicit Aris. hæc enim in his tantū reddi potest, quæ ad rei essentiam pertinent, vt cūquærimus quare homo est animal rationale. Respondemus quia ita vult Deus & natura. Præterea cum vtrāq̄ sententia falsa sit, eam tamen, quæ est Anaxag. magis apprehendit, primum quia tollit de medio ordinem cum infinita suat rerum quædam, & postea infinitum motum & infiniti ad infinitum nulla sit proportio, ac proinde nullus ordo, nā ibi certatur ordo vbi est aliqua proportio, quod potest facile perspicere ex numeris quæ & ordine quoddam & proportionem inter se affectis sunt, deinde quia euerit opus naturæ nam hoc aut eodē semper modo fit, aut si aliquando aliter euenit, potest reddi aliqua ratio vti ex perfecto animali oritur monstrum, quod vero Anaxagor. statuit, nec eodem modo semper se habuit nec ab eo asserit aliqua causa cur aliter eueniat longe itaq̄; probabilius Emped. qui finito tempore res moueri asseruit, & finito quiescere sed in eo reprehēdendū est quod hoc viciū fieri sine ratione existimatur, nā quæ ait hæc ita fieri quod per ita facta sunt & sempiternū nullā esse causā non omnino reprehensione caret nā etiam sempiternorum, quæ vtrāq̄ principia sunt nulla causa esse possimul ita tamen sunt æterna & necessaria, quæ causam habent circulatorum demonstrationem velut triangulū habere tres angulos pares duobus rectis ad decretū Emped. non est principū, debuit ergo illius adferre, vel demonstrationē vel aliquam rationē deinde proponit argumenta veterū quibus probabantur motum esse aliquando motū principū est motus est a contrario in contrarium, sed inter nullū inter eō traria si

FP de Oña com. super vniuersam Phys. Aris.

airū est ergo finito motu perē irrerere ē
quare necesse est & capisse motum & finē
habiturū. Alterū est grauita, & leuita. post
quiere monent caput aliquādo motū, ter
siū est animalia a se ipsis mouent non ab
externo aliquo ergo in eis ortus erit ali
quādo motus quod si in animali mino
ri mundo ortus est aliquādo motus cer
re & in maiori mundo id est in toto ver
so ortū habuit aliquādo dicitur animat
minor mundus quoniam maiorem simili
tudine quadam micat nam vt in maiori
partes diuersę sunt, diuersęq; partium mo
tiones, quę omnes ex principio aliqua
causa vim accipiunt scilicet a Deo sic mi
nori nepe ex corde vel ex cerebro. Hęc
argumenta diluit Ar. primo respon. om
nē motū, qui sit ex cōtrariū in cōtrariū
esse futurū, tamen esse aliquē cōtrarij ex
parte vñū, & infinitum id est motus cōli
secundo resp. non esse absurdū motū gra
uiū, & leuium aliquādo capisse, sed cū
hic motus ab externo mouēte fiat, q̄pri
moueri opus est oportet illi motui, quo
ipsa fuerunt p̄cēssisse aliū motū qui eo
nū motus causa fuit & ante illum debuit
pari ratione p̄cedere alius motus, & ita
in infinitū, tertio animalia vñō tantum
motu seipsa mouere nempe illi qui ad ro
tum accōmodatus est propterea q̄ in eo
sum potestate situm est moueri hoc mo
tu, & quiescere cum vult, mutationes ve
ro alias vt accretionē & nutritionē licet ab
interius principio proficiant, quātū na
turales sunt vt vel ipsis animalibus mistis
exerceant non ita animalibus conuenire
vt his animalia cerpia moueant ac motus
quidem ad locum caput in animalibus, a
liquādo tñ illi motui multi alij antece
dunt, quę partim ab ambiente aere sunt
vt calefactio, & frige factio partim ab a
liamento vt nutritio & accretio, q̄ hinc
perspicui potest calefactio corpore humo
res exortant exercitāq; potus deside
rium cum fantasia mouetur, cognoscit
q̄ potum esse necessarium quā cognitio
nē sequit motio appetit⁹ quā cupit potum
potius ad sumendum potum seipsū,

animal loco mouet, q̄ autē perennis tñ
sit in animalibus motus (sōno intelli
gi pōt quo tempore cum sint sensum
functiones impedite videatur animalom
nium motuum carere, afficitur tñ mul
tis mutationib⁹, nā & nutritur & crescit
& respicit quidem licet aliquādo ani
malia quiescant in loco & postea loco
moueri incipiant non propterea tñ inci
pit in animalibus motus aliquādo vt a
liquādo desinat.

QVÆDAM OBSERVATIO.
Cum hæc quæst. de eternitate motus im
plicata est alia quæst. de eternitate mun
di quam nos ex professio disputabimus a
r. lib. de celo quam obrem hoc loco has
rationes Aris. breuiter tñ diluimus ac
primo tolenda est hypothesis illa antemo
tum p̄cedere mobile, si enim intelli
gitur p̄cedere natura vera est hypothe
sis nā mobile est subiectum motus & om
ne subiectum prius est natura accidenti
si vero intelligatur p̄cedere tempore
falsa est hypothesis vt recte docet Philo
sop. multi enim sunt motus in quibus mo
bile non p̄cedit tempore, sed tantum
natura quam principium. n. gignitur ig
nis in loco inferiori ascendit sursum &
quō principium gignitur aqua. in nubib⁹
des cedit deorsum sic etiam cōelum quam
principium factum fuit caput mouere cō
torum vtget illa ratio ante omnem mo
tum p̄cedere materiā substantialem quo
nā ex nihilo nihil potest fieri, materia
vero substantia non est sola sed cum for
ma aliqua quāuis igitur in quibusdam
motibus mobile non p̄cedat tempore
ipsum motum tñ debuit p̄cedere alia
res ex qua factum fuit mobile vt Simp.
obicit contra Philop. ea vero res habuit
primum aliquem motum atq; ita nō da
bitur primus motus. Resp. Philop. & D.
Tom. in mutatione naturali necessariū
esse substantiā materiā, quę p̄cēssit
naturā quia natura est in materia, vt ait
Philop. nihil pōt produci nisi ex substan
tia materia at verō principia rerū a se ipsis
qua proxime suar cōdita a Deo omniarū
fuit

super mutatio naturalis, sed quædam res emanatio a primo principio quam philosophi appellant creationem, quæ Deus omnia condidit ex nihilo fecit enim totum ens in aeternam simul, & formam quod potuisse fieri ab ipso Deo non diffinendum est cum habeat potentiam infinitam, sequitur ad singulas rationes respondeamus quibus Aristoteles conatus est demonstrare motum esse æternum, ad principium quæ colligebat rem quæ mouet & quæ mouetur, aut fuisse genitā, aut æternam ita Respondit principia causa motus quæ est Deus æterna sunt ante principium motus res aut quæ mouetur non fuit æterna sed aliquando facta nec tamen inde sequitur ante principium motum præcessisse aliquem motum quoniam ut diximus ab initio non fuerunt factæ res naturales, mutatione sed fuerunt creatæ ex nihilo a Deo verum ut ergo seculā ratio si enim ab æterno erat causa mouens non potuit accedere ad motum nisi per aliquam mutationem si ea causa semper se habuit eodem modo, quo postea se habebat cum motu efficeret, certe ab æterno motum fecisset, quod si prius se habuit uno modo semper, & postea alio iam intercessisset aliqua mutatio Respondemus tamen causam mouentem semper se habere & habuisse eodem modo, quoniam in Deo nulla potest cadere mutatio nec tamen inde efficitur ab æterno mouisse quia Deus ea quæ sunt æterna non agit necessitate naturæ, sed est causa libera eorum quæ potuit quando licui mouere & condere mundum neque enim accessit ad mundum constitutendum aliquo nouo consilio aut voluntate sed ab æterno proposuit condere mundum deinde condidit illum, quando placuit sine ulla sui mutatione, quoniam in Deo potestas agendi & actio non distinguuntur ac proinde non exceditur ex potestate ad actum per aliquam mutationem. A tertium cum dicimus prius non fuisse motum ad verbum prius non significat tempus, ante principium motum, sed solum negatione qua negamus ante principium motum alium existisse, quia non, appetunt alia vocabula quibus rem

explicemus, quem ad modum enim dicimus extra cælum, nisi esse propositio extra non significat locum quasi extra cælum sit locus in quo nihil sit, & si alias sole esse differentia loci sed caprum significat negationem qua negamus extra verum aliquid esse ad quatum non omnem omnem esse finitum præterit & principium futuri, sed quia tempus finitum est fuit aliquid momentum quod tantum erat principium temporis non autem finis alterius esse, & ita tandem aliquid momentum, quod tantum erit finis ut in linea non omne punctum est finis vobis principij & principium alterius sed sunt duo puncta quorum vnum tantum est principium & alterum finis ad vnam rationem quæ probat non habiturum finem Respondet saltem esse illam hypothesein post omnem motum super esse aliquid quod possit moueri nam in mundi interitu absoluetur motu omnium rerum manebunt ipsa corpora naturalia non tamen cum potestate ad motum nec reliquæ aliquid quod metiripossit nam corpora mixta soluantur in elementa horum excepto elementa vero non poterunt ullam sortiri mutationem, nec agent inuicem & patiens hæc autem fiet non a motione, sed a voluntate diuina, sed de his latius dicemus in primo de cælis.

CAP. V. TERTIVM

Preponitur quadam diuisio antiquorum, & refellitur.

POST quam inquam probaverat Aristoteles dari motum sempiternum instituit probare etiam in singulis esse aliquem motum vnum infinitum & sempiternum qui nec initium habuerit nec finem sit habiturus & quoniam ex solutione questionis præpositæ capite superiori pendet cetera facilius quæ mouentur, semper mouentur, & quæ quiescunt semper quiescunt ut hoc intelligatur facilius proponit hæc cap. hæc

F. P. de Oña, cōment. super vniuers. Physic. Arist.

diuisionem vbi omnia quiescunt vt dicebat Zenon aut omnia mouētur, vt sentit Erachlus, vel quādam mouentur, vel quādam quiescunt & horum autque mouentur semper mouentur, & quęquiescunt semper quiescunt: vel aliquando mouentur, & aliquando quiescunt incipit ergo reffellere singulas partes, & primo illam Zenonis omnia semper quiescere. Primo q̄ hoc sensui repugnet quo percipi multa moueri. Secundo quia hęc opinio destruit nō modo vnā partem sed totā philosophiā & omnino naturā quę est principium motus non modo vnā scientiā sed omnes artes & scientias euertit & quoniam omnes artes fiunt per motum & principia philosophia supponit motum saltem spiritualem per quē inuestigat primum motorem, & Mathematicę supponunt motum a quo abstrahūt. Terrio quia tollit principia naturalia, & ideo non est a philis. contra Zenonē disputandum deinde refutat alterā partem Erachli scilicet horā semper moueri nam hęc etiam opinio euertit naturā, quę sicuti motus ita etiam principium est quietis tum quia repugnat sensui experimur enim quādam quiescere sed sequaces Erachli Respondebunt quāuis res nobis videantur quiescere sed per tamen habere aliquem motum scilicet occultum ceterum hoc reijcit Ar. quia si discurremus per singulas partes motus nullam inueniemus semper rebo omnibus conuenire. Primum in accretione quę in rebus inquit viuētibz nō fit cōtinuē & semper ex quo loco volunt alii colligere a accretionem non esse motum cōtinuum sed immerito plane quia sensus Arist. perspicuus est non enim intendit probare accretionem eotēpore quo durat non esse motum cōtinuum, sed non conuenire esse tempore animalii sed de hac dubitatione lege quę diximus phil. cum de accretione disputamus probat motu alterationis non omnia moueri semper primo, si diceret aliquis ex partibus subiectis semper vnā modo, modo alterā commutari hoc

inquit falsum est quia aliquando omnes partes substantiæ, simul cōmutantur, vt patet in cōtrecione aq̄e vel in cōgulatione lactis, secundo nec ex parte terminorū, quia omnis cōmutatio fit ab vno cōtrario in alterū cōtrariū comparato ergo illo termino cessat motus, terrio experientia nō si altertio semper durat semper intenduntur formę sed experimur nō ita accidere, imo potius lapis in eadem durities perseverat vt accipiat durior, nec mollior de motu localidē probat quia cum res perueniūt ad sua loca naturalia ibi etiam quiescunt. Præterea reijcit illā tertiam partem quādam semper moueri & quādam semper quiescere primo quia repugnat experientię, nam lapidē vt antea diximus experimur nunc quiescere nunc moueri, secundo quia ex hac positione tollitur accretio, quę intermititur vt diximus aliquando aufertur partē rea motus violentus qui non est perpetuus sed ex quiete naturaliter procedit tollitur generatio & corruptio licet deatq̄ omnis motus qui sunt a quiete in vno termino ad quietem in altero quartā partem quę fuit Empedoclis asserit quoq̄ esse falsā nimirū omnia aliquando moueri, & aliquando quiescere quę seotentia in superiori capite fuit refutata cū ergo nec omnia semper moueantur nec omnia semper quiescant nec quādam ex omnibus semper moueantur quādam semper quiescant nec omnia modo moueant, & postea quiescant vt hætenus probatum est restat inquirendum, verum aliqua sint omnino immobilia alia quę semper moueant, alia vero quę interdum moueantur interdū quiescant,

CAP. QVARTVM.

Omne quod mouetur ab alio moueri.

PROBAT Arist. quādam esse immobilia quādam sepe moueri quādam vero

DE NC

ne mouere postea quiescere ex quo de
inde colligitur vnum motum æternum &
vnum primum motorem æternū ad hoc
probandum hoc aliud fundamētum pro
bat in hoc capite scilicet omne quod mo
uetur ab alio moueri & quauis hoc idē
septimo libro trasset tamē in commu
ni illo in loco modo vero in particulari
discutitur quod sit mouens prius quam
mobilis quam rem vt explicet præfatur
tres diuisiones. Prima est iam expōita
lib. 5. capite primo eorum quæ mouentur
quædam per accidens quædam per par
tem moueri vel mouetur. Secūda diuīsi
o eorum quæ per se mouentur quæda mo
uentur a principio interno efficiente vt
animata alia a principio agitur, vt in
animata. Tertia diuīsiō eorum quæ perse
mouentur tam a se quam ab alio quæda
mouentur naturaliter quæda violenter
explicat hos motus primo in animalibus
in quibus si motus comparatur toti ani
mali dicitur totum animal moueri natu
raliter sed si comparatur corpori tum
loquendum est secundum elementum,
predominans nam si sit motus sursum vt
cum animal saltat sensus illi motus quo
dāmodo violentus sed si sit deorsum natu
raliter similiter respectu partium in parte
anteriori progreditur nam leditur pe
dibus sed retrorsum amburare violentū
deinde in animatis nā lapis cū deorsū
tendit mouet naturaliter, cū vero sursum
violenter accedit ita ad explicandū quæ
positā an omne quod mouet ab alio moueat
& ait hæc in moribus violentis clarum
esse nam motus violentus oritur a princi
pio externo similiter in moribus natura
libus animatorū videtur esse manifestū,
quia se habet animal sicut nauis quæ di
citur moueri a se quia intra se habet nau
tam a quo mouetur ita animal habet in
se animam aqua mouet corpus & ideo
dicitur totum animal a se moueri tota
ergo difficultas est in motu animatorū
vt grauium & leuium quæ videntur mo
ueri a se & tamen non cernitur in eis
quæ pars sit per se mouens & quæ per se
mota vnde non videtur moueri ab alio

probat igitur ista etiam cum naturali
ter mouet non moueri a se sed ab alio pri
ncipio a se moueri est viuere, vt in secūdo
de anima dicitur sed in animata non viuere
ergo non mouentur a se nisi mouerentur
a se haberent potestatem exilēdi a motu
sicut animalia, tertio si a se mouerentur
haberent plures motus vt ignis sursum &
deorsum nam ideo animalia mouentur
varijs morib⁹, quia mouetur a se & a prin
cipio interno sed cōsequens est falsum ergo
& antecedens quærationis probabiles
sunt vt inquit D. Tho. quarto in omni eo
quod mouetur aliud est quod mouet & al
liud quod mouetur ita vt illa sint distincta,
& separata nam vnum continuum non po
test agere in semetipsum cum agēs & pa
tiens sint semper diuersa quare in anima
malibus quæ se mouent inueniēmus par
tium distinctionem sed in animatis non
possumus inuenire partem mouentē sepa
ratam a parte per se mota imo omnes par
tes vnum continuum efficiunt ergo non
possunt moueri a se sed ab alio vt ergo di
soluat, propositā dubitationem præfatur
duo. Primum est sicut inter mouentia ita
inter mobilia quæda moueri per se quæda
ex accidenti. Secūdo annotat dupliciter ali
quid in potentia esse vno modo in potētia
proxima cū quis iam habet formam, & fa
cultatem ad agendū sed non habet actum,
sūm nimirum in functionem illius formæ
vt cum quis iam scientiam cōparauit sed
nondum aliquid cōtemplatur alio mo
do in potentia remota quæ dicitur potētia
essentialis, seu potētia ad formam seu
ad actum primum vt cum nō habet for
mam neque principium operandi vt ho
mo antequam addiscat scientiam ex hac
distinctione quæ locum etiam habet in
grauius & leuius soluit quæstionem si
quidem prius quam vnum elementū con
uertatur in aliud est potētia remota nō
modo ad motum illius sed ad eius formā,
ad grauitatem, seu leuitatem postquam ve
ro cōuertitur in illud habet actum primum
& habebit statim actum secundum nepe
motum nisi impediatur, si ergo aliquod
tollat illud impedimētū, ille, re mouēs pro

habet partim esse causa illius motus par-
tim vero non est enim causa per accidens
non vero per se causa autem per se motus
grauium & leuium erit res illa quæ illis
tribuit actus primos & formas quiddam
formam dat consequentia ad formā sed
huiusmodi causa fuit generans, ergo a
generante mouetur per se & a re motū
te prohibens per accidens quare verum
est quod in hoc cap. instituebat probare
omnia quæ mouentur ab alio moueri.

CAP. QUINTVM.

Deuenientium esse ad vñ pri- mum motorem.

Cum probatum sit quidquid mouet
ab alio moueri cap. superiori acce-
dit Ati ad probandum hoc cap. in omni
motu deueniendum esse ad vñ primū
motorem qui non moueatur per se vel
omni careat motu, vel certe moueatur
tantum per accidens ita vt nō moueatur
ab alio sed si mouetur moueatur a seip-
so præfatur autem duas mouentium di-
uisiones prior est quædam ita moueatur vt
simul ab aliqua externa vi moueantur vt
baculus qui motus ab homine lapidē
pellit alia mouent a se ipsis mota vt ani-
malia hæc vero quæ a se ipsis mouentur,
aut mouent proximo ita vt tangat rem
motam aut vno, vel pluribus vtuntur me-
diis vt cum homo manu mouet baculū,
& baculo lapidē præterea cum multa
sint mouentia quæ primū moues sequū-
tur, ita ad illud affecta sunt vt minus
mouent quā illud tum quia mouent
a primo nec viciſſim moueatur primū
tum quia primū pōt sine aliis mouere.
Alia vero que primo non possunt, His co-
fiteris quibusdā rationibus propositum
theorema demonstrat. Ati. prima est si
omne q mouet ab alio moueatur illud
q mouet aut mouetur a seipso aut ab al-
io externo principio si mouetur a seipso
& non ab alio hoc est primū mouens
quæritur sñ autem ab alio externo
principio cum sit progressus nō sit infini-

tum necessario perueniē ad mouens
nō moueatur ab alio sed aut nō moueat
anſi moueatur moueata seipso q autem
nqñ sit progressus in infinitum inde con-
stat quia si esset non daretur primū mo-
uens quare nec esset quod vltimo moue-
retur hæc enim inter se conferunt vnde se
queretur vt motus tolleretur emedio q
fieri non pōt deinde tractat hanc rationē
paulo aliter cum omne inquit mouens
aliquid moueat & aliquo hoc est aut seip-
so aut medio externo medium autem nō
pōt mouere nisi ab alio externo mouea-
tur rursusq; illud aliud si est medium de-
bet ab alio externo moueri hic autē pro-
gressus non pōt esse in infinitum sequi-
tur deueniendū esse ad aliq moues. qñ
moueatur ab alio, sed vel sit immobile, i.
si moueatur moueatur a seipso. Altera ra-
tio est si quidquid mouetur ab externa vi
moueatur, aut sit per accidens & fortuitū
aut per se & necessario principio fieri for-
tuito absurdum est alioquin posset aliter
evenire scilicet vt morat aliquid cum in-
terim ab alio non moueretur & illo pos-
sito nihil sequeretur impossibile at ille
positio sequitur impossibile scilicet vt non
sit motus nam si necesse est vt quidquid mo-
uet moueatur ab alio, ita vt nihil moueri
possit quin ab alio moueatur primū au-
tem mouens ex hypothēsi non mouetur
ab alio certe non mouetur, quod si non
mouetur collectur motus fieri igitur non
pōt vt moueat aliquid & fortuito acci-
dat, quod mouetur ab externa vi moueri
proximum erat vt alteram partem refel-
leret sed prius ratione minterferit quā mo-
uens primū esse doceat ab omni motū
liberum quæ certe ratio non est huius lo-
ci vt ordo in versis esse videatur sic igitur
colligitur ratio cum tria experiantur
in motu id quod mouet id quod moue-
tur, & medium quo mouens mouet quid-
quid mouetur, non est necesse vt aliud mo-
ueat pōt enim moueri tantum mediū
autem simul mouet & mouetur quia con-
iunctum est cum eo quod sequitur ergo
verū mille est dari aliquid quod moueat &
non moueatur vnde laudanda est hanc im-

Arte sententia Anaxagoræ, qui dicebat mentem illam diuinam quâ faciebat primam causam mouentem esse liberam ab omni motione & permutatione non enim aliter poterat esse primum mouens. Hac ratione interpositam iam partem alterâ diuisionis antea propositæ refellit docetque quod mouetur ab alio moueri id non per se & necessario fieri nam aut mouetur eadem specie motus aut diuersa eadem moueri non potest fieret enim ut idem curaret, & curaretur doceret geometriam eandemque disceret, sed nequediueria cum enim species motus definitæ sint perueniendum tãdem erit ad id quod moueat & non moueatur, quod si dicere petendas esse priores formas, atque ita perpetuo fore ut quod mouet alia specie moueatur id constare non posse ex eo docet quia sequeretur id enim commodum nam quod vltimo mouetur non solum a proximo mouente sed a superiore & primo magis æuerlus mouetur si igitur immotus ut homo ad sanitatem & finitistãdem formis motus eadem reperantur necesse erit profecto aliquem ex superioribus mouentibus eodem metu affici cunque illa mouentia hominem moueant sic et tandem ut idem ad sanitatem & moueat, & moueatur. Dices non esse in eodem modo idem mouere & moueri eadem specie motus nam baculus mouet lapidẽ & eodem motu mouetur ab homine æer etiam calefacit corpus & calefit ab igne. Respondeo etiam si aliquid moueat, & moueatur eadem specie motus notamen necessario & in omnibus, ita euenit sed id conuenit tantum his quæ sunt media, & quasi instantia primi mouentis ratio vero probat in omnibus & necessario ita euenire ut si constituatur primum mouens quod ab alio non moueatur, tertia ratio est magis id mouet quod mouetur a se ipso quã id quod mouetur ab alio magis enim mouet lapidem homo ipse quam baculus si ergo in motu collocandum est mouens quod sit fons & principium motus profecto collocandum erit quod non moueatur

ab alio, sed aut nullo modo aut a se ipso ex his perspicuum euale collocandum esse primum aliquid mouens quod vel non moueatur, vel certe non moueatur ab alio sed a se ipso quo autem pacto fieri possit ut idem se ipsum moueat inquit Ar. primum non posse ita fieri ut totum moueat & totum moueat primo si totum moueat totum sequeretur idem mouere & moueri eadem specie motus quod absurdum est secundo cum id quod mouetur tu sit & id quod mouetur potestate sanesi totum moueat ad calorem & ad calorem moueatur idem erit ad id calidum & potestate calidum quod fieri non potest non enim aliquid ita se mouet ut totum moueat & totum moueatur restat ergo ut aliquid moueat & aliquid moueatur quod tribus modis intelligi potest aut ut pars utraque moueat utramque aut ut pars vna, vel plures seipsas moueant ceteris in ætere quiescentibus, aut ut pars vna moueat immota & alia moueatur non primam partem esse falsam ex his colligit Arist. quia ex eo sequitur utramque partem esse primo mouentem si enim corpus animam mouet, & vicissim anima corpus profecto utrique æconodabitur ratio primi mouentis unde fiet ut nihil sit quod primo moueatur nam esse plura, quæ primo moueantur fieri non potest secundo cum sit conclusio esse aliquid, quod a se ipso mouetur fieri non potest ut quidquid mouetur ab alio moueatur hinc efficitur utramque partem ab utraque; non moueri si ita sit sequitur ut idem moueat, & moueatur eandem specie motus partem autem secunda falsam esse ita demonstrat si proprietate totum se ipsum mouet quæ pars tota, plures seipsas mouet certe totum se ipsum primum non mouebit sed gratia partis, ita tãdem relinquitur eo quod se ipsum mouet partem vnam per se immota manere alteram vero moueri tantum nihilque mouere quod ita esse in hunc modum pertuadet si aliquod motus constans ex his tribus A. B. C. & a moueat, B. & B. moueat, C. C. autem tantum moueatur certe, quod ex his

con-

F.P. de Oña. com supervniuersam Phys. Arist.

constat se ipsum mouere dicitur. & quan-
uis pars. C. auferatur, quod reliquum est
ex partibus A. B. compositum nihil omni-
nis se ipsum mouebit igitur in eo quod
seipsum mouet duæ tantum partes nece-
ssariæ sunt quarum vna moueat & altera
moueat quæ ita sunt affectæ inter se
vt vel sit inter illas mutus contractus,
vel certe vna alteram tangat nec vicissim
ab illa tangatur mutus contractus in
corporibus cernitur qui vero non est mu-
tus in his quorum alterum tantum cor-
pus est vt in partibus anima^s ita igitur enim
anima corpus virtute sua qui versus con-
tractus non est sed est contractus specialis
& virtutis vicissim autem non tangitur
a corpore. Deinde Ari. proponit quædam
dubitationem si ab eo quod mouet seip-
sum auferatur aliqua pars a parte mouē-
te & item aliqua a parte quæ mouetur,
q̃ superest seipsū adhuc moueat hoc est
an pars quæ superest ipsi^o A. moueat par-
tem quæ super est ipsius B. est enim quæ-
ritio dubia in vtramque partem nā si pars
quæ superest ipsius A. adhuc mouet &
pars quæ superest ipsius B. adhuc mouea-
tur antea non mouebat totum seipsum
primo & per se, sed per partes non ex im-
motum A. mouebat totum B. sed pars par-
tem vero facta detractiōe pars ipsius
A. quæ superest non mouet partem quæ
superest ipsius B. ideo sequitur incommo-
dum totum antea non mouisse seipsum
primo & per se sed per partes detractas.
Respondet Arist. facta detractiōe quod
superest ipsius A. moueri id quod superest ip-
sius B. nec sequitur illud incommodum,
quod facta detractiōe id quod superest
aliter se habet quam antea se habebat
quoniam antea diuisionem quod modus
perest ipsius A. erat in ipso mouente A.
tanquam pars in tota natura actualiter
potestate quare non mouebat actu & per
se sed vna cum toto & pars quæ superest
ipsius B. erat in mobili B. tanquam in sub-
iecto, atque ita mouebatur nō per se sed
vna cum toto facta vero diuisione vtrum-
que habet rationem totius vnde pars quæ

superest ipsius A. tanquam totum mouēs
actu mouet partem quæ superest ipsius
B. tanquam totum mobile actu tunc om-
nia intelligenda sunt ex hypotesi si pars
mouens corpus continuum diuidi possit
re vera primum mouens non potest diui-
di sed his videtur repugnare id quod doc-
uit Arist. in libro 7. nempe parte quiescē-
te totum quiescere non, ergo parte de-
tracta quod superest potest moueri respon-
deo quod scripsit Ari. lib. 7. esse intelli-
gendum si pars continua cum toto quies-
cat tunc enim totum quiescit hic autem
docet si pars auferatur quod superest pos-
se moueri ex his colligit Ari. in omnib⁹
quæ mouentur primum mouens esse in
mobile vt vel natura moueatur vltro mo-
do vel certe non ab alio sed a seipso

*C A P. S E X T V M.
Quo probatur dandum esse
vnum primum motorem.*

Ostenfurus Arist. esse aliquod primum
mouens quod omni motui caret vt
nec per se nec per accidens moueatur sit
que commune omnium rerum ex mo-
tus æternitate exordium dicit probat⁹
primo loco mouens esse æternum cum
quia motus est æternus quare necesse e-
rit motum esse æternum qui perpetuo
moueat tam etiam ex animalium formis;
id perspicui potest quo argumento & rem
propositam probat Ari. & dubitationes
coris sic enim posset aliquis obijcere quæ-
dam sunt quæ cum partibus careant & si
non orru fiant, & sine interitu esse definiūt
vt animalium formæ quæ cum a se ipsis
moueantur videntur nullam aliam cau-
sam priorem requirere ac proinde non
oportere præter ipsas mouēs aliquod pri-
mum & commune excogitare quam ob-
iectiōem ita diluit Ari. vt admitrat ani-
malium formas neque oriri neque inte-
riri hæc enim proprie compositorū sunt
sed negat ideo fieri vt præter illas nullū
primum

primum mouens & commune collocandum sit quia potius cum perpetua sit illatum formarum successio necesse est ab aliquo principio ortum habeat nā illius neque vna forma animalium neque omnes possunt esse cause vna quidem quia aliquando non est & quod non est generalis causa esse non potest omnes quia sunt simul suntq; infinita necesse igitur est aliquid ab his omnibus diuersū quæ oriuntur, & intereunt sit causa huius æternæ successions primum ergo principium æternum erit siue vnū sit siue multa quantum probabilius sit ut sit vnum secundum principium vnde omnia pendente, nam ut melius est esse principia infinita, quam infinita si modo ex finitis iidem sequantur sit satis vnum principium quam multa si illud sufficiens sit semper enim natura id facit quod melius est cum ergo vnum primum principium sufficiens sit ad illa omnia putanda quæ multa præstare possunt satis erit ut sit vnum primum principium quam ut sint multa deinde cum ostensum sit perpetuo fuisse motum necesse est ut sit aliquis primus motus, qui huius æternæ motū successions causa sit sed vnus motus ab vno motore procedit si ergo primus motus vnus est & primus motor vnus erit sequitur iam ut demonstret Arist. primum motorem expertem esse omnis motus quod ipse cum ex his quæ de monstrata sunt tum ex animalium motione confirmat nam animalia vno tantum motu se mouent scilicet locali hæc enim solum eorum imperio & appetitui sunt, & hoc motu ad hæc non proprie se mouent quoniam illius principium externum est qui locus alioquin difficilis sit est breuiter exponendus motus ad locum ex anima quidem habet ortum tanquam ex interno principio sed quia sequitur alios motus quorum externa est causa hoc nomine dicitur ab externo principio proficisci cum igitur vna mota se animalia moueant & is æternus esse non possit quia quod ipsa mouet vna cum illis mouetur ex accidente &

quid igitur sit æternus motus mouens, necesse est prout carcat omni motu sed primus motor ut probatum est æternus mouetque motu æterno necesse igitur est ut omni motu liber sit ut neque per se neque per accidens moueatur itaque ratio rationis summa hæc est ea causa, quæ dum mouet mouetur per se aut per accidens non potest efficere motum æternum si igitur aliquis motus est æternus eius motor primus nullo modo debet moueri, nec per se, nec per accidens sed debet esse liber omni motu alioquin non posset efficere motum æternum iam vero, & existis verbi idem colligi potest nā verum in seipso semper manet in eodemque spatio & mutat locum tantum tanta partium opus igitur maiorem esse ab omni motu cuius consecutionis vis vel hæc est motor primus causa est ut cælū maneat in eodem spatio eoque vt totum quodam modo quiescat ergo vacabit ipse omni motu vel certe hæc est per accidens mouentur quæ in his sunt quæ locum mutant sed primus motor toti orbis sit totus autem orbis locum non mutat primus igitur motor, nec per accidens quidē mouebitur obijciat aliquis aduersus priorē rationem orbis planetarum moueri per accidens & tamen æterno motu moueri ergo mouentur per accidens sed Arist. negat orbis planetarum moueri per accidens a supræma sphaera sed mouentur inquit ab alio nam per accidens ea mouentur quæ sunt in his quibus per se inest motus. His demonstratis ostendit Arist. aliquid esse debere primum corpus æternū quod perenni motu creatur, idque concludit tum ex primi mouentis æternitate tum etiā ex varietate mutationum quæ in rebus inferioribus cernitur, nā si primus motor in motibus proxime moueret hæc res inferiores nullā certe esset varietatis ratio sed aut mouerentur semper omnia eodemque motu aut semper quæ scerent cum videamus igitur varias esse mutationes in rebus inferioribus & nunc moueri & nunc quiescere profecto oportet præter motum

motorem primum esse aliquid primum corpus ex cuius motu varietas hæc proficiscatur ex quibus omnibus colligit Ar. esse quidpiam omnis motus expertus, vt primum motore & quidpiam quod semper moueatur vt cælum & quidpiam de ni que quæ interdum moueantur interdum quiescant verum neque hæ rationes Ari. sunt omnino formæ nam si primus motor esset æternus quatenus motor est esset necessarium mobile æternum esse tamen, quia non est æternus quatenus motor est, sed secundum suam naturam ob solutam non esset necessarium mobile esse æternum non enim mouet Deus necessitate naturæ sed libera voluntate unde quauis ipse proxime moueret res has inferiores posset tamen in eis efficere varias mutationes quoniam vt docent theologi quidquid facit Deus per causas secundas efficientes potest per se ipsum sine ipsis efficere.

CAP. SEPTIMUM.

Quo prebat motum localem esse omnium primum.

C V M propositum sit Ari. illa confirmare quæ asseruit de primo mouente conclusit & de eternitate eius quod mouetur a duobus questionibus exorditur, prior est scilicet ne aliquis motus continuus, & perpetuus & quis nam ille sit alter ac si quis nam motus sit omnium primus ac potestatem quæ sit omnium primus explicat atque primum motum esse latius primum commutatio est prior accretione sed commutatione prior est latitudo ergo latitudo est omnium prima propositio ita probat accretio sit accidente alimento quod in principio dissimile est & vi quæ augetur contrarium postea simile sit & in eadem naturam conuertitur, sed non potest alimentum ex dissimile fieri simile sine commutatione ergo assumptionem

ita concludit commutatio non sit nisi commutat & quod commutatur se tangant cum antea longe distarent, vt augem quæ antea longe distabant, seu tangant latitudo opus est ergo latitudo prior est commutatione præterea, & reteres inquit, id confirmant, qui putabant rationem, & densum esse eo omnium principia rerum quidem colloris, & motus densum vero frigoris, & duricie aliarum, & densum sine latitudo non sunt nam rerum est cuius partes magis distant densum vero cuius partes viciniore sunt latitudo igitur est omnis prima rursus vnum altero prius dicitur, vel natura vel tempore, vel dignitate sed his omnibus modis latitudo prior est cæteris moribus ergo esse in naturam prior inde patet, quia potest esse sine alijs non contra & enim necesse est esse aliquem motum continuum & sempiternum id enim præstantius est & quod præstantius est si fieri possit id semper natura facit, at latitudo sola conuina & sempiterna esse potest vt postea probabimus igitur sine alijs mutationibus esse potest alijs sine ipsa esse non possunt efficienter ergo latitudinem cæteris esse naturam priorem esse autem prius tempore constat ex eo quod latitudo sit æterna non autem reliquæ mutationes ad quod æternum est id antecedit illis quæ tempore definita sunt latitudo igitur est prior tempore obijciens primam animalibus mutationem esse ortum nam latitudo ultimo loco illis inest primus igitur locus dabitur ortui. Responder Ari. in re eadem generationem præire alijs motibus omnino autem & absolute latitudinem esse priorem secundum hoc pacto generatio esset prima oportet enim omnia esse genita ac proinde peritura quod manifeste absurdum est esse vero dignitate priorum his rationibus concludit primum id dignitate prius est quod est generatione posterius sed latitudo est generatione posterius alijs mutationibus cum animalia ultimo se mouere soleant ad locum igitur cæteris præstantior est huius agentis

Agenti propositio in rebus diversis non est omnino vera cum videamus in ipsa animalium partibus causas esse perfectiores quæ primum a natura cōformantur, ut cor aut cerebrum at in re eadem quo dammodo vera est & cum res nō statim ac oriatur perfecta sunt, sed quo magis abortu recedunt eo perfectiores evadūt quod in plantis & in animalibus cerne-
re licet sensus autem propositionis nostro instituto accommodatus hic est cū multa in rem conveniunt qui tempore posterius conveniunt, id est præstantius cumque latio talis sit superest eam esse potiore iam latio nō inime omnium motuū vim habet dimouendi rem a suo statu sic enim in locum qui in re ipsa quæ mōventur non haberet cum reliquis mutationes in his sint quibus res, quæ mouetur affecta est latio igitur præstantior est potestremo, quæ re ipsa mouent omniū præstantissima sunt hæc autem sola latiorne se mouent voluntarie & non alia mutatione latio igitur cæteris mutationib⁹ dignitate ante cellit. Absoluta hæc quæstione docere parat Ari. cum sint tres latioris formæ scilicet recta in orbem, & quæ ex his componitur, cui demum primus locus debeat, quod ubi demonstratum fuerit simul perspicuum evadit, id quod secundo loco quærebamus scilicet motum aliquem continuum esse, sempiternum & quis ille sit primum vero docet nullam ex aliis mutationibus continuam esse & sempiternā, nō omnis motus siue ad quantitatem, siue ad qualitatem pertineat est ea contrario in contrarium at distantia quæ contrariis extremis clauditur finita est nullus igitur huiusmodi motus infinitus esse potest & æterius quod vero multis contrariis motibus est ex albo in nigrum & vicissim ex nigro ad album neque ad aliquid perpetuo & continenter moveri hæc ratione demonstrat si contrariis motus continui sunt sequitur ex eodem simul contrariis motibus mouetur, nam exploratum principium est, ut ais simpliciter quod mutatur, in aliquod

extremum quam primum corp⁹ mouere dici possit in illud mutari modo sit cōtinua mutatio, ut si aliquid ex albo in nigrum & vicissim ex nigro in album continue moneatur, ubi primum ex albomoueri inciperet vere dicitur, & in nigrum mutari & in album, quæ sane mutationes contrariæ sunt cum illarū extrema sint contraria, hæc eadem ratio in ortu & interitu valet nam si interitus sine medio tempore ortus commutatus sit quod oritur, simul & oritur & interit quod absurdum est. Deinde remouet Ari. tres objectiones, quæ videntur ob stare his, quæ diximus, prima est ortus & interitus nō sunt mutationes contrariæ, sed contradicentes, quia sunt inter ens & non ens nihil igitur iuuabit quomōdus hæ mutationes sint contrariæ. Respondet etiam si nō sint contrariæ non posse tamen esse continuas, quia non possunt simul in eodem coherere nam alij motus contrarij, non ideo negantur esse continui quia sint contrarij sed quia non possunt simul esse in eodem secunda est ortui & interitui nulla est contraria quies ut dictum est lib. 5. non igitur intercipiuntur quære quæ erunt continui. Respondet & si non intercipiatur contraria quære inter eos tam est interesse tempus in quores nec oritur, nec interit ac proinde non esse contrarios. Tercia vnum vni contrarium est, non multis sed motus est contrarius alteri motui non igitur est contrarius quære qua intercipiatur. Respondet posse vnum aduersari multis diuersa ratione quomodo id quod est æquale aduersatur, maior & minori vni per excessū alteri per defectum sic etiam motus oppositur & motui, & quieti motui ut habuit habitui, vel forma formæ & quieti vel forma priuationi. Ad extremum alia ratione probat motus contrarios, non esse continuos, ut ex his fiat vnus motus æternus, nam absurdum esset, id quod oritur, quam primum ortum esse interire, siue vlla intermissione essent enim iniqua natura, & male provida rebus natura-

F. P. de Oñá, cōment super vniuers. Physic. Aristō.

naturalibus frustra que illas in luce pro-
dusse necesse igitur est, postquam res
est orta permanere aliquo tempore eodē
est ratio in alijs mutationibus non enim
quod crescit quam primum crescit debet
decretere nec quod alteratur quam pri-
mum alteratum est discedere debet ab
ea quātenus e sed conuenit ut aliquo tē-
pore quiescat in eo extremo ad quod est
mutatur.

CAP. OCTAVVM.

Motum circularem esse

Asertum.

CVM sit triplex ratio recta & in orbē
ex his mixta quædam cōtinuatio & per-
petua hoc cap. docet Arist. primū mixtā nō
posse esse æterna inde patet quiddā recta
ex qua illa composita est æterna esse ne-
queat deinde rectam quæ sine recursu sit
æternam esse & continuam impossibile ex
eo demonstrat quod omnis magnitudosi-
nita sit extremis clausa in qua nihil infi-
nito motu fieri posse in sexto lib. osten-
sum est quod vero nec illæ mutationes
continue & perpetue esse possint quæ re-
ditu sunt & recursu aliquot rationibus
persuadet prima est motus specie differē-
tis vnā & eandem mutationem effice-
re non possunt, id est non possunt cōtinua-
ri ut dictum est lib. 5. cap. 4. ac motus qui
recursu sunt sunt specie differētes nam
sunt contrarij & quia sunt ad extrema
contraria & quia se mutuo impediunt itā
in circulo quam in recta linea ex his igitur
vnus est continuus motus non coha-
lescit secunda ratio ducitur ex his duobus
postulatis prius est in magnitudine recta
trās esse puncta principium a quo incipit
motus extremum in quod definit & me-
dium, ac medium in motu continuo esse
medium potestate fieri vero actū cum in-
terueniat quiete ut quiescat mobile, &
postea redeat ad motum. Alterum est
si quid motu continuo feratur nullum ef-

se magnitudinis medium punctum ad
quod retrahatur, & a quo recedat aut e-
nim accessus & recessus in eodem mo-
mento temporis fierent aut in alio & a-
lio actum inter duo quævis momenta me-
dium sit tempus id quod continenter mo-
uetur in illo medio tempore quiesceret
quod absurdum est ex his, ita cōcluditur
ratio. nihil quod ad punctum aliquod ac-
cessit & ab eodem recessit illoque uenit
tanquam principio actū & sine motu po-
test continue moueri sed quod recurrit
accedit ad punctum aliquod scilicet ad
illud unde incipit recursus & ab eodem
recedit illoque uenit, ut principio actū
ipsius recursus & sine prioris motus non
igitur quod recurrit & regreditur potest
continue moueri & semper has rationes
vocat Ari. proprias priusquam autem lo-
gicas adferat & communis dilui. tria ve-
terum argumenta primum est deus ut
eorum a qua celeritate feruntur vnū
cuius ad extremum perueniat sint enim
duo corpora F. & G. quæ per æqualia spa-
tia pari celeritate ferantur, F. a puncto
A in punctum C. & G. a puncto B. in pū-
tum E. Rursum statuimus corpus F. acce-
dere ad punctum B. & ab eodem recede-
re usque ad punctum C. sequitur corpus
G. peruenire cuius ad punctum E. quam
F. ad punctum C. quod absurdum est cō-
positum sit corpora F. ista celeritate mo-
ueri respondet Arist. non esse conceden-
dum ut corpus F. ad punctum B. accedat,
& ab eodem recedat si motus sit continuus
sic enim hæc duo corpora non moueren-
tur secundum est quod Zenō tollebat mo-
tum non in magnitudine infinitæ partes
continentur sed infinitæ percurrī nō pos-
sunt tempore finito nullus igitur motus
esse potest respondet Aristot. in lib. 6. ca.
pit. 1. & 9. hanc quæstionem esse explica-
tam ita non esse incommodum infinitas
magnitudinis partes finito tempore per-
transiri quod tempus perinde infinitum
sit atque magnitudo verum hæc respon-
sio inquit quantum interroganti occur-
rat tamen quæstionem penitus non dis-
solvit si

soluit si enim proponat sine compositione in hunc modum potest ne fieri ut infinita quæ sunt in magnitudine pereurratur, eadem certe Responso adhiberi non poterit vera igitur ex his quæ diximus. Responso ad questionem hæc est cum ea quæ in magnitudine sunt tunc actu sunt tum potestate, potestate quidem, quando continua est magnitudo actu vero quæ deinde dividitur quatenus potestate sunt præteritis posse quatenus vero sunt actu non posse. Tertium est si punctum mediū magnitudinis ad priorem partem pertineat ut finis & ad posteriorem, ut principium eodem modo momentum ad tempus affectum erit ac hinc sequitur simul esse, & necesse & contrarios simul affici istud enim tempus, A. B. C. & corpus aliquod. toto tempore, A. B. esse album tempore vera. B. C. esse magnum si medium momentum. B. & ad præteritum tempus pertineat & ad futurum efficietur. plane in momento, B. corpus album & si pariter & nigrum. Respondet Arist. si temporis solus ratio habeatur medium momentum ad utrumque tempus referendum esse: tam ad præteritum quam ad futurum, quod si spectemus rem quæ mutatur medium momentum ad posterius tempus pertinere & ad potestatem affectionem, illis itaque omnibus positis corpus quod mutatur sitque ex albo nigrum toto tempore A. B. album esse præter ultimum B. in illo enim iam desinit esse album & factum est nigrum. Hæc tenus rationibus propositis his desumptis ex proprijs principijs quod demonstrabatur usus est Arist. deinceps logicas addere id est communes prima sumpta est ex hoc axioma, quod continetur, fertur ad aliquod extremum non solum in fine, sed etiam in principio ad illud ferri dicitur. Hinc ita ducitur ratio si quod movetur ex loco infero ad superum & rursus ex supero in inferum continetur ubi primum cepit moveri vere dicitur ferri ad superum locum, & item ad inferum at si motus continetur idem igitur simul contrariis motibus afficitur.

quod in commodum est sequitur & hoc alterum in incommodum ut non moveatur aliud inde ubi ubi nondum est nam si moveatur in locum inferum necesse est esse non posse & quod moveatur aliquo modo prius quam moveatur quiescere quiesce illi motui contraria ex his ita concluditur, ratio quod moveatur ex loco infero ad superum simul non moveatur ex supero in inferum, quia sunt motus contrarii prius igitur, quam illo motu crearetur quiescere quiesce illi motui contraria quies autem illi contraria est in supero loco quiescere igitur in illo non ergo ascensus & descensus continui sunt cum sit intermedia quies tertia ratio concludit fieri simul oriri quæ contraria & contradicentia secundum continuo motu ex albo in non album & rursus ex non albo in album quidpiam moveatur, simul atque cæteri ex albo moverentur & non album, & album quæ cum absurda sint relinquitur recta mutationem quoniam motu fiat continuam, & sempiternam esse non posse.

OBJECTIONES IN HOC CAP.

Hoc loco se offerunt hæc objectiones prima est si ita esset ut motus, qui fiunt recessu interceptentur media quiesce fieret ut grave corpus supra quiesceret cum nihil extrinsecus motum eius impediret secunda est si lapis sursum proiectus saxo occurreret ingentis cuiusdam magnitudinis certe non posset supra quiescere ante regressum alioquin oporteret ut exiguus lapis ingens saxum detineret hæc autem incommoda sunt nihil ergo prohibet motus qui fiunt recessu esse continuos prima obiectio sic diluitur aliquid esse quod prohibet ne grave corpus continuo recedat id vero non est aer neque natura rei quæ ascendit sed natura motus regressionis quoniam ut constat ex his, quæ dicta sunt ad illius rationem pertinet ut sit accessus & recessus actu compositione eiusdem puncti, qui nullo modo in temporis puncto esse possunt, secunda sic dissolvitur posita illa hypothese proiectionem lapidem quiescere non posse sed continuo

M

descen-

F. P. de Oña, cōment. super vniuers. Physic. Arist.

descendero ubi occurrat saxo descendenti nōq̄ ascendens, & descendens sint motus continui, sed quod sint contigui & consequens neque id repugnat Aristotele. sententia, quod enim terribile Aristoteles intelligendum est res natura, si enim lapis proiectus suæ naturæ relinquit, ascendat, que quousque durat impetus: extinc- to vero impetu descendat, prius nō prius descendat quam in puncto regressionis quiesceat, & vero si illi in media via ante quam elangueret impetus ingens aliquod saxum obuiam iterit non mirum erit si absque quiesce medio descenderit id enim non fiet perse sed per accidens. Dicet hanc responsionē repugnare eo principio quidquid alio motu cietur, quo ante non crebat antequam illo ciceretur quiescit quiesce illi contraria. Respondeo hoc principium verum esse si res non impediatur quiesce opposita quiescere, quod si impediatur quiescere non esse verum, quod autem dictum est de paruo lapide sursum projecto cui in media via occurrit granulo aliquod saxum, dicendum est etiam de palla impetu missa, vel ad paui- mentum, vel ad parietem, non enim quiescet quousque per eandem lineam retrocedat quia non sua sponte extincto iam impetu, sed vi impulsæ ante quam impetus retrocessit, nec tamen erunt si duo motus continui, sed erunt contigui, nec etiam refert quod non sic medio quiesce Arist. ait, quia Arist. loquitur solum de eo quod perse fit, & ex natura rei non autem de eo quod fit per accidens.

CAPVT NONVM M.

*Quod motus in orbem sit con-
tinuus perpetuus, & omnium
primus.*

Monstrat Arist. satis copiose præce- denti cap. motū rectum cum refle- xione continuum, & perpetuum esse non

posse deinceps illud sequitur doceat motū in orbem semper primum esse posse, quod hoc cap. ostendit primum ex eo docet semper primum esse quod si id statuatur nullū ex illis incommodis sequatur, quæ sunt superioris cap. constituta non enim hinc sequitur id quod mouetur in orbem ferri ad extrema contraria nam in circulo non sunt extrema contraria ad quæ corpus dicitur moueri: sed etiam & idem punctum est principium & finis unde fit motum in orbem perpetuum esse posse, deinde docet Arist. motum in orbem esse qui ex eodem ad idem punctum sic rectum vero qui ab uno extremo ad aliud extremum per lineam rectam mediā in motu recto, necesse est perpetuo in eiusdem versari & per idem moueri in motu vero in orbem id non est necessarium quæ verba duplicem possunt habere sensum prior est ut dicamus in motu recto esse punctum ad quod accedit id quod mouetur, & a quo recedit in reflexione at in circulo per quem fit motus in orbem non licet huiusmodi punctum reperiri, unde etiam fit ut motus in orbem perennis esse possit possunt etiam & hanc sensum reddere, ut dicamus in motu recto ipsum mobile quamprimum peruenire ad punctum ad quod mouebatur reflecti per eandem partem magnitudinis quod in circulo nunquam fit: ex his colligit Arist. nullā aliā mutationem perpetuam esse cum unaquāque illarū oporteat esse punctum ad quod id quod mouetur accedit & aquo etiam recedat sic quod falsam esse Heracliti & Chratili sententiam qui omnes mutationes ad diminutionē & accretionē referebant eos continuas & sempiternas statuens deinde docet Aristoteles motum in orbem ceteri, omnibus rationibus esse priorem ac perfectiorem primumque proponit diuisionem latioris in rectam & in eamque est in orbem, & mixtam rectam, & in orbem priores esse mixta ex eo constat quod mixta ex his componatur partes vero constituentes priores sunt re constituta deinde motus

in orbem prior est motus rectus nam motus rectus aut est finitus aut infinitus utroque autem prior est is qui est in orbis principio prior motu recto finito infinitum enim prius est finito vocat motum rectum infinitum qui ex contrariis videtur mutabilibus id enim quod simplicius est prius est eo quod est magis completum & totus rectus, & finitus ex contrariis mutationibus cum sit perpetuus coherescit est etiam motus in orbem perpetuus & ceteris mutationibus atque infinitus & infinitum perfectius sit finitum ex quibus omnibus constat motum in orbem sempernum esse at ceteris omnibus perfectiorem & priorem. Haec enim docuit Arist. motum in orbem perpetuum esse, & ceteris mutationibus priorē nūc causas explicat quibus perpetuus & prior dicatur motus rectus praeterea infinitus esse non potest quia in magnitudine per quam sit reperiuntur tria puncta distincta principium quo incipit motus medium ipsum & finis ad quem cum pervenerit id quod movetur quiescat necesse est ut iterum moveatur at in sphaera haec non reperiuntur, unum quodque enim punctum medium principium & finis dici potest tamen tamen centum punctum, scilicet in medio quod horum trium rationem habere dicitur principium dicitur quia sphaera aequo intervallo constituitur & sit medium quia omnes partes sphaerae ab eo pari distant intervallo finis vero quia omnes lineae ab sphaera ductae in centrum desinunt ex his sequitur sphaeram partim movere, partim quiescere moveatur tantum partes & quia circa idem medium voluitur, quiescet autem quia non mutat locum deinde causam, red dicit Aristotel. quare motus in orbem sit ceteris mutationibus, prior est autem haec causa, quia est ceterarum mutationum mensura ut docet Aristoteles quarto physicorum capite ultimo & secundo de caelo cap. 4. mensuram autem & id docet decimo metaphysicorum oportet esse primam simplicissimam, & ma-

xime notam. Praeterea aequabile prius est in aequabilem motum etiam qualis est ut docet Arist. secundo de caelo cap. 6. ex horum mutationes in aequabiles erit ipsae conversio ceteris mutationibus prior ceteris autem non in aequabilem dicitur quia in illa reperitur vigor intensio & remissio, in hisque movetur motu violento in principio est vigor & intensio in fine remissio cum quis lapidem projicit versus partem inferiorem in motu naturali quo res magis accedit ad suum locum naturalem ceteris movetur quibus autem magis ab eis distat eo tardius agitur, quo nam autem sunt huiusmodi actionum causarum explicimus quibus philosophorum prope ad finem.

CAPUT VLTIMUM.

Quod primus motor sit infinitus virtutis, & expers omnis magnitudinis

DE monstratur Aristoteles hoc decimo capite primum motorem infinitum esse virtutis & expers omnis magnitudinis duo statuit theoremata quorum primum est huiusmodi, virtus finita non potest movere aliquid corpus tempore infinito cuius theorema nunc haec est explicatio scilicet corpus. A. virtutis finitae quod moveat corpus. B. tempore infinito. A. corpore. A. auferamus partem D. quae moveat partem mobilis. B. C. D. movebit ex minori tempore quam A. moveat ipsum. B. minor enim virtus minori tempore movet maiorem diuturniori rursus a virtute. A. aliam partem auferamus, etiam adiungam partem. D. & A. mobili. B. partem etiam auferamus quam addimus partem. E. pars illa quae modo ablata est a virtute. A. constricta cum parte. D. maiori tempore movebit sed finito deinde a virtute. A. subinde aliamque, aliamque partem auferamus ita de virtute illa. A. cum sit finita constricta omne cum finitum ablatione finitum ita de constricta

non igitur movebitur tempore infinito sed eodem taxat quod simul cum virtute cōsumitur & absoluitur. Secundum Theorema in magnitudine finita, nō potest esse virtus infinita hinc enim sequitur eadem magnitudinem per idem spatium, eodem tempore à virtute finita & infinita moveri quod ita demonstramus sit corpus A. infinite virtutis quia moveat corpus B per spatium C. D. tempore vnius horæ sic corpus finitum quod moveat eadem magnitudinem per idem spatium, tempore multo maiore sit tempus illud centum horarum deinde magnitudo finita augeatur, duplo movebitur laud dubie eam magnitudinem tempore quinquaginta horarū & ita sapius augeatur quousque moveat illam magnitudinem, tempore vnius horæ id enim fieri potest, ut scilicet virtus eius magnitudinis augeatur ita ut ferat illam magnitudinem tempore vnius horæ unde sequitur magnitudinem illam moveri virtute finita, & infinita per idem spatium eodem tempore quod fieri non potest. Hinc constituitur sic concluditur prima ratio virtutis finita non potest movere tempore infinito at primus motor movet tempore infinito nō igitur est finitæ virtutis. Secunda ratio si colligi potest in magnitudine finita non potest esse virtus infinita atque primus motor est virtutis infinite, non igitur potest esse magnitudine finita nec potest esse in magnitudine infinito quia talē magnitudinē infinitam naturans patitur ex his igitur sequitur primus motor infinite esse virtutis ex parte omnis magnitudinis in reliqua partebus cap. pertractat Arist. tres quæstiones, ut ex earum solutione multo magis intelligatur res proposita prima est an in magnitudine infinita possit esse virtus finita quod fieri non posse duabus rationibus demonstrat prior est si sit corpus infinitum A. habeatque virtutē infinitā ac tempore A. infinito extrahamus partem aliquam quæ moveat tempore aliquo certo rursus aliam partē auferamus duplo

maiores quæ quidem movebit tempore duplo minorem magnitudinē per eam aliquod spatium deinde alia esse partes extrahantur & cum infinite partes, ex magnitudine infinita extrahi possunt, sequitur laud dubie virtutē extraham infinitam, esse posse cum possit quicquidque virtutem finitam superare & ita necessario concedendū est magnitudinē illam, infinitam habere virtutem infinitā. Secunda ratio si magnitudo infinita haberet virtutem finitam posset accipi magnitudo finita cuius virtus metiretur virtutē magnitudinis infinite & magnitudo etiam finita magnitudinem infinitā metiretur aut concedendum esset partē aliquam magnitudinis infinite finitæ virtutē vlla esse quod cum fieri non possit, sequitur magnitudinē infinitam non habere virtutem finitā quod fuerat demonstrandum. Secunda quæstio est a quoniamdem proiecta moveantur quidā respondunt moveri ab aere verum hinc quæstionē non solvunt quæri enim ab illis iterum posset a quo eadem aer moveatur alij dicunt motū projectorū fieri per anticipatissimū hoc est per reciproca corporum in suo locomutationem verum neque horum sententiæ verisimilis est restamen ita habet ait Ari. qui primo movet rem proiectam ac rem proximā movet, & in illum vni movendi proximam partem aeris sequenter transfundit hæc virtus paulatim labefcitur ac remittitur quousque ad eam partē aeris res proiecta deveniat quæ in sequentē partem aeris virtutem movendi non posset transmittere ceterum melius est ut dicamus, quæ ad modum diximus in quinto philosophorum causam motus projectorū esse virtutem impressam a projiciente qua virtute proiecta in partem superiorem feruntur quæ sensim remittitur, & ita necesse est causa in partē inferiorem reflexa quavis aer eductus ut diximus possit esse causa adiuvans hæc quæstio propterea proposita est ab Aristotele. ut intelligamus motū projectorū perpetuū esse non posse

per se eoquod sit a multis motoribus unde aliquis sit vnus, & sempiternus motus necesse est eum esse ab vno simplicissimo, atque infinito motore. Illud, quod ait Aristoteles hoc loco motum projectorum non esse vnum & continuum non videtur verisimile quis enim credat, ut diximus in quinto Physicorum motum sagitte aut alicuius alius corporis vi magna proiecti non esse vnum & continuum quoadiu durat virtus propiciens. Tertia questio est in quo loco sit primus motor cum sint duo principia mundi centrum & extremitas, extremis

Responder Aristoteles primum motorem esse in extremitate extrema ipsius cœli non quidem, quod ea contingatur est enim magnitudinis expertus, sed quia eius virtus in ea extremitate, quæ ceteris omnium fertur, maxime sit constituta ex his, quæ hactenus in his capitibus dictæ sunt constat primum motorem infinitum esse, magnitudinis expertem vnum & simplicissimum, & ita ab soluta citque de motu & primo motore suscepta fuerat ab Aristotele disputatio, a nobis vero paulo altius est repetenda.

FINIS.

M 3 SUPER

S V P E R P R I -
M V M L I B R V M P H Y -
S I C A E A V S C V L T A T I O
N I S A R I S T O T E L I S .

D E P R I N G I P I I S P R I M I S N A T V R A -
lis entis Commentaria per Quaestiones.

A V T H O R E P . F . P E T R O D E O Ñ A
Burg. Sacrae Theologiae Praesentato,

ORDINIS REDEMPTORVM SANCTAE MA-
ria de Mercede de observantia, sub vigilantissimo Pastore nostro
Magistro Generali Fratre Francisco
Salazar.

COMPLVTI.

Ex Officina Ioannis Gratiani.
Anno. 1592.

P R A E :

